Mason.
P. 128.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ANTONII DADINI ALTESERRÆ

ANTECESSORIS OLIM TOLOSANI

OPERA OMNIA

TOMUS VIII. VOLUM. I.

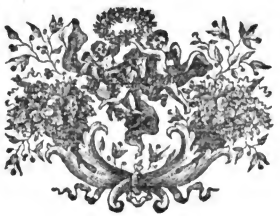
RECITATIONES QUOTIDIANÆ

in Claudij Tryphonini libros XXI. disputationum & varias partes digestorum & codicis, Tomis duobus distinctæ.

CURA ET SUMTIBUS

MICHAELIS MAROTTA

Jurisconsulti & in supremis Neapolitanis tribunalibus causarum patroni.

EDITIO PRIMA NEAPOLITANA. M DCC LXXVII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ERUDITO LECTORI

MICHAEL MAROTTA.

POſt tractatum *de fictionibus juris*, *& enucleatam inſtitutionum* JUSTINIANI *expoſitionem*, placuit hoc octavo tomo exhibere *recitationes quotidianas*, quas ANTONIUS DADINUS ALTESERRA in CLAUDII TRYPHONINI *libros xxi. diſputationum & varias partes digeſtorum & codicis* conſcripſit, ut ita quidquid ad jus Romanum pertinet, perpetuo veluti nexu typis meis evulgaretur. Eſt opus hoc cedro dignum, in quo ALTESERRA, de more ſummorum interpretum, illuſtrare adgreſſus eſt non ſolum quidquid ex libris diſputationum CLAUDII TRYPHONINI in digeſtis ſparſim reperitur, colligendo ea ſparſa fragmenta, & ordine ſuo disponendo; verum etiam varios titulos digeſtorum & codicis.

Utinam vero hoc opus integrum dare potuiſſem! Procul dubio munus auro contra pretioſius germanæ jurisprudentiæ amatoribus exhiberem. Hoc opus ſcilicet quinque tomis comprehenſum eſſe deberet. Et ſane in fronte primi tomi aperte dicitur: *Tomis V. diſtinctæ*: idque repetitur etiam in privilegio, quod tomo ſecundo præmiſſum eſt. Quin poſt epiſtolam dedicatoriam ejusdem primi tomi exſtat elenchus titulorum ad omnes quinque tomos pertinentium, quod indicio eſt, ALTESERRAM quinque tomos abſolviſſe, præſertim quod tituli ad duos priores ſpectantes tomos ad amuſſim editis reſpon-

Digitized by Google

dent. Et tamen hujus operis duo tantum priores tomi vulgati circumferuntur, Tolosæ impressi, primus anno M DC LXXIX. alter anno M DC LXXXIV.

His ego argumentis ductus perquisivi undique reliquos tres tomos, usquedum, mihi habendi sollicito, præsto fuit STRUVIUS, qui in *bibliotb. jur. select.* admonuit, eos vulgatos non fuisse; facto enim tomi secundi elogio addit: *Tres tomi eruditarum hujus viri Recitationum, latent in MSCto, quos octagenario major promiserat.* Amissa spe habendi editos, excita fuit illa adquirendi MSCtos, præsertim quod Joannes Gravier Neapolitanus bibliopola dixerat, se eos Bernæ vidisse. Plurimas ideo dedi litteras Transalpinis bibliopolis, & præsertim Batavis & Tolosanis, (Tolosæ enim natus erat ALTESERRA, ibique docuerat) ut optatos MSCtos perquirerent, eosque quovis pretio emerent, & ad me transmitterent. Incassum vero omnia. Igitur tantum duos jam impressos *recitationum quotidianarum* tomos ex typis meis viri litterati accipient, quando integrum opus dare (quod quam maxime optabam) non licuit. Descripsi vero etiam ex primo tomo titulos librorum, qui desiderantur, ut ex ipsis viri eruditi intelligant, quo opere careamus.

Quidquid vero hujus rei sit, audeo tamen dicere, duos tomos *recitationum quotidianarum* ALTESERRÆ ex typis meis prodire satis emendatos, contra quam quod Tolosæ prodierunt. Scilicet errores omnis generis Tolosanam conspurcant editionem, & quidem majori copia, quam in aliis editis operibus deprehensi sunt. Interpunctio quoque verborum non recte instituta, & perpetuus ferme usus Romani characteris sensum reddunt implicatiorem. Majori vero errorum copia, præsertim in jure (errores isti nullatenus auctori tribui possunt) scatet tomus secundus, qui postumus prodiit; obiit enim ALTASERRA anno M DC LXXXII. ut Jo: FRIDERICUS EISENHART *præf. ad tract. de fictionibus juris* testatur, & tomus iste biennio serius Tolosæ editus est.

Ut vero reapse constet, opus hoc emendatius ex typis meis prodire, paucis, quid ego in hac editione perfecerim, adaperiam. Et primum in singulis ferme plagulis errores syntaxis & orthographiæ complures emendavi: interpunctionem ad meliorem rationem reduxi; & characteres Italos adhibui sem-

Digitized by Google

ſemper ac auctorum loca referebantur, vel alioquin res ipſa poſtulare videbatur. Porro lectoris commodo ſerviens, in citandis legibus ſemper (prout in præcedentibus operibus editis perpetuo feci) pandectas Florentinos, qui hodie in omnium manibus ferme ſunt, adhibui: quum contra ALTESERRA promiſcue & Florentinis & vulgatis uſus ſit: quod magno incommodo lectoribus erat, præcipue iis, qui minus cognitas habent differentias, quæ inter utramque editionem intercedunt; ut enim alia mittam, ſæpe leges & paragraphi in vulgata incipiunt una voce, & ſub uno numero exſtant, quæ in Florentina alia voce & numero exhibentur. Item quod ALTESERRA commentaturus unius legis initium, aut unum paragraphum, deſcripſit etiam quæ in ſequentibus paragraphis continebantur, nulla facta ipſorum mentione; ipſe non tantum in titulo paragraphos adjunxi, verum etiam in contextu convenientem paragraphum laudavi, utrobique præmiſſo ſigno †, quo lectores additionis admonerentur. Ubi auctor ſolam legem laudavit; ad rem facientem paragraphum addidi. Quando citavit leges, quarum plures eadem voce ſub eodem titulo incipiunt; ad levandum lectoris laborem numerum adjunxi, & idem feci in ſimilibus paragraphis unius ejusdem legis. Et quum ALTESERRA tantum ad auctorum tractatus & libros provocet; locum præciſum parentheſi incluſum exhibui.

Quod vero ſpectat ad loca laudatorum auctorum, ex methodo in antecedentibus operibus adhibita, cum authographis contuli omnes leges & canones, itemque fragmenta auctorum Græcorum & Latinorum, quæ idoneum ſenſum non reddebant. Quin, ubi ex opere typographico vacuum tempus ſupererat, contuli etiam loca ſcriptorum, quæ idoneam præferebant ſententiam; immo etiam loca, quæ nullis deſcriptis verbis citantur. Id vero inutile non fuit; nam permultos errores emendavi; & ut factæ mutationis lector conſcius fieret, ut & in aliis locis emendatis, ſignum † appoſui. Tantum (1) pauca loca intacta relicta ſunt, quia conferri non potuerunt, vel inopia librorum, vel quia iterum iterumque in ſuis auctoribus perquiſita, nec indicum ope inventa ſunt, additumque hoc ſignum

(1) V. exemplum in h. 1. vol. pag. 190. in loco Jo: Chryſoſt. laudato ex *pſalm.* 49. quem poſtea inveni in *pſalm.* 13. *inter ſpuria*.

gnum **) ad lectoris inſtructionem. Et ſi aliquando mihi viſum eſt laudatas leges propoſitum auctoris integre non probare, etiam hac de re appoſito ſigno *) lectorem admonere duxi. Quod ſi currente prelo aliquid non emendatum, aut ad incudem non revocatum relictum eſt, lector pro humanitate ſua parcat; advertatque potius ex notis ad marginem adjectis, & ex ſpecimine, quod mox ſubnectitur, quantum laborem oportuit exantlare.

Specimen errorum.

IN VOL. I.

Edit. Toloſan.	*Edit. meæ.*
L. cum in fundo §. ult. de jur. dot. *pag.* 1. *lin.* 7.	*l. cum in fundo*, §. † *pen. de jur. dot.* pag. 1. lin. 6.
L. 12. §. 12. ff. de diſtr. pignor. *ibid. lin.* 9.	*l.* 22. §. † 1. ibid. lin. 7.
l. quod ſit ff. de ædil. edict. . . . . d. l. quod ſit. *pag.* 5. *lin.* 6. *& penult.*	*l.* † *quis ſit*. pag. 3. lin. 11. ab infr. & pag. 4. lin. 8.
l. qui ſine de negot. geſt. . . . . l. Lucius §. turorem eod. tit. *pag.* 9. *lin.* 5. *& 13.*	*l. qui ſine, de negot. geſt. . . . l. Lucius*, §. *tutorem*, † *h. tit.* pag. 5. lin. pen. & pag. 6. lin. 5.
l. ſi pater §. qui duos ſupra de adopt. *ibid. lin.* 17. *& 18.*	*l.* † *ſi pater*. ibid. lin. 8.
l. libertum §. ſi jus ff. de excuſ. tut. *pag.* 15. *lin.* 17. *& 18.*	*l. libertum*, §. † *ſed ei ſi jus*, pag. 9. lin. 21.
l. ſi quæ pœna infra de V. S. *pag.* 18. *lin.* 8. *ab infr.*	*l.* † *ſi quæ pœna*, pag. 11. lin. 14.
l. his qui pro emptore de uſucap. *pag.* 23. *lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † *ſi is qui pro emptore*, pag. 14. lin. 11.
Et hoc eſt quod ait l. 1. §. ſi jure de acquir. poſſeſſ. res facti infirmari jure civili, *pag.* 24. *lin.* 10. *& ſeqq.*	Et hoc eſt quod ait *l.* 1. §. † *ſi vir, de acquir. poſſeſſ.* res facti infirmari jure civili † non poteſt, *ibid. lin.* 22. *& 23.*
l. 3. §. emancipatus, de bonor. poſſ. contr. tabul. *pag.* 25. *lin.* 7. *& 8.*	*l.* 3. §. † *ſi emancipatus* 5. ibid. lin. antepen.
l. 1. C. de divort. *ibid.* lin. 10. ab infr.	*l.* 1. C. † *de repud.* pag. 15. lin. 14. & 15.
l. qui teſtamento §. hæres qui teſtam. fac. *pag.* 27. *lin.* 14.	*l. qui teſtamento*, §. † *poteſtatis*, pag. 16. lin. 9.
l. 5. infr. de juſtit. & jur. *pag.* 30. *lin.* 19.	*l.* † 4. pag. 17. lin. antep.
l. 9. §. 1. qui & à quib. manumiſſ. l. 7. C. ſi mancip. ita fuer. alienat. *pag.* 32. *lin.* 13.	*l.* 9. §. † 2. *qui & a quib. manumiſſ. l.* †† 5. *C. ſi mancip. &c.* pag. 19. lin. 3. & 4.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
Ad L. 37. *de Iurejur.* pag. 37. in rubric.	*Ad L.* † 29. pag. 21. in rubric.
l. deducta ſupra h. tit. *pag.* 41. *lin.* 10. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *defuncta*, pag. 24. poſt tit. lin. 4. & 5.
l. ſi alicui infra de ſolut. *pag.* 43. *lin.* 13. *&* 14.	*l.* † *ſi alieni*, pag. 25. lin. 15. & 16.
l. ſtichum §. naturali de ſolut. *ibid. lin.* 14. *ab infr.*	*l. ſtichum*, §. † *naturalis*, ibid. lin. 23.
l. fidejuſſor §. naturalis de fidejuſſ. *ibid. lin.* 12. *& ſeq. ab infr.*	l. *fidejuſſor*, §. † *fidejuſſor*, ibid. lin. 25.
l. nec adierit & ſeq. ſupra pro ſoc. l. affectiones de donat. *pag.* 46. *lin.* 11.	*l.* † *nec adjecit*, *& ſeq.* ſupr. *pro ſoc. l.* † *affectionis*, *de donat.* pag. 27. lin. 15.
l. ne de liberalitate . . . . eod. tit. *pag.* 49. *lin.* 7. *ab infr.*	*l.* † *ne liberalitate*, pag. 29. lin. 4. & 5.
l. nec creditores . . . C. h. tit. *pag.* 50. *lin.* 5.	*l.* † *nec creditoris*, ibid. lin. 13.
l. alia res §. ult. ſupra de pignor. act. *pag.* 56. *lin.* 7.	*l.* † *aliena res*, pag. 32. lin. 9. ab infr.
l. 1. & 9. C. de pignor. *ibid. lin.* 21. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † 8. *&* 9. pag. 33. lin. 7.
l. unic. C. creditor. evict. pignor. non debere, *pag.* 57. *lin.* 2. *&* 3.	*l.* † 1. ibid. lin. 16.
l. C. Th. de fractib. & lit. expenſ. *ibid. lin.* 7. *ab infr.*	*l.* † 1. *C. Th. &c.* ibid. lin. 14. ab infr.
Cujac. 5. obſ. 21. & idem. 9. obſ. 39. *ibid. in marg.*	Cujac. 5. *obſ.* 21. Et idem † 9. *obſ.* 31. ibid. in marg.
l. ſi pro parte §. verſum ſupra de in rem verſ. *pag.* 58. *lin. antepen. & pen.*	*l. ſi pro* † *patre*, pag. 34. lin. 20.
l. 1. infra quare rer. act. non detur. *pag.* 59. *lin.* 12. *&* 13.	*l.* 1. infra, *quar. rer. act. non* † *detur*, ibid. lin. 19. & ſeq. ab infr.
l. 2. C. de bonis præſcript. *pag.* 61. *lin.* 7. *ab infr.*	*l.* 2. *C. de bonis* † *præſcript.* pag. 35. lin. 4. ab infr.
l. inceſtas . . . ſupra h. tit. *pag.* 65. *lin.* 5.	*l.* † *inceſta*, pag. 37. lin. 9. ab infr.
l. dotem infra de collat. dot. *pag.* 67. *lin.* 12.	*l. dotem*, infra, *de* † *collat.* pag. 39. lin. 4.
l. ſi filiuſ. §. 1. & 2. infra de tutel. & rationib. diſtrah. *ibid. lin.* 15. *&* 16.	*l.* † *ſi filiuſ.* 1. *&* 2. ibid. lin. 7.
l. filiuſ. de ſtat. homin. *ibid. lin.* 18.	*l. filiuſ.* † *de his qui ſui vel alien. jur.* ibid. lin. 9.
l. ſi donaturus §. 1. de condict. cauſ. dot. pag. 70. *lin.* 21. *&* 22.	*l. ſi donaturus*, §. 1. *de condict. cauſ.* † *dat.* pag. 41. lin. 4.
d. l. 4. §. nunc in poteſtate . *pag.* 73. *lin.* 3.	*d. l.* 4. §. † *tunc in poteſtatem*, pag. 42. lin. 24. quamvis incuria typographi legatur *tunc in poteſtate*.
l. 3. §. ult. de ſtatulib. *ibid. poſt tit. lin.* 2.	*l.* 3. §. † *pen.* ibid. poſt tit. lin. 1. & 2.
l. ul. C. de condit. inſtit. pag. 74. lin. 23.	*l. ult.* † *ff. de condit. inſtit.* pag. 43. lin. 20.
Cujac. 4. obſ. 13. *pag.* 75. *in marg.*	Cujac. 4. *obſ.* † 23. pag. 44. in marg.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. jure ſuccurſum eſt ſupra h. tit. *pag. 76. lin. 16. & 17.*	*l. jure ſuccurſum eſt*, ſupra, † *de jur. dot.* ibid. lin. 19.
l. pen. ad l. Cornel. de ſicar. *pag. 78. lin. 11. ab infr.*	*l. pen.* † *C. ad l. Cornel. de ſicar.* pag. 45. lin. 20. & ſeq. ab infr.
l. dotale l. Celſus de religioſ. & ſumptib. funer. *pag. 83. lin. 5. & ſeq. ab infr.*	*l. dotale*, † *de fund. dotal. l. Celſus, de religioſ. & ſumptib. funer.* pag. 48. lin. 23. & 24.
l. item labeo §. ſi familiæ . . . ſupra famil. erciſc. *pag. 86. lin. 18. & 19.*	*l. item Labeo*, §. † *familiæ* 2. pag. 49. lin. 5. & ſeq. ab infr.
l. denique §. Scio ſupra de minorib. *pag. 87. lin. 18.*	*l. denique*, §. † *ſcio*, pag. 50. lin. 24.
l. ſi ego l. ſi rem æſtimatam & ſeq. ſupra de jur. dot. l. creditor §. prædium de act. empt. . . . l. promittendo eod. tit. *pag. 88. lin. 14. & ſeqq.*	*l. ſi ego, l. ſi rem æſtimatam, & ſeq.* ſupra, *de jur. dot. l. creditor*, §. *prædium*, *de act. empt. . . . l. promittendo*, † *de jur. dot.* pag. 50. in fin. ad 51.
l. ult. C. de fundo dotal. *ibid. lin. 9. & ſeq. ab infr.*	*l.* † 1. pag. 51. lin. 11.
d. l. 5. & l. rerum ſupra h. tit. *pag. 90. lin. 5. ab infr.*	*d. l.* † 3. *&c.* pag. 52. lin. 19.
l. cum furti ſupra de condict. furtiv. *pag. 91. lin. 6. & 7.*	*l. cum furti*, ſupra, *de* † *in lit. jur.* pag. 52. lin. 16. & ſeq. ab infr.
Ad L. 52. *ſolut. matrimo.* ibid. in rubr.	*Ad L.* † 53. *ſolut. matrim.* pag. 53. in rubr. 1.
Ad L. 49. *de re judicat.* pag. 92. in 1. rubr.	*Ad L.* † 50. *de re judic.* ibid. in rubric. 2.
& §. ſed ſi ita ſcriptum infr. in hac leg. *pag. 95. lin. 3. ab infr.*	*&* §. *ſed ſi ita ſcriptum*, infr. *h. tit. l. Titius filiis*, pag. 55. lin. 26
Tutor filio hæredi inſtituto vel exhæredato tutorem dare poteſt, *pag.* 100. *lin. 12. ab infr.*	Pater filio heredi inſtituto vel exheredato tutorem dare poteſt *; pag.* 58. *poſt rubric. lin. 1.*
ex init. h. l. inter tutores, *pag.* 103. *lin. 7. ab infr.*	ex *init. h. l.* † *l. inter tutores*, pag. 60. lin. 3.
l. 3. C. ſi tutor vel curator non geſſerit. *pag.* 104. *lin. 7. & 8.*	*l.* 3. *C.* † *de divid. tutel.* ibid. lin. 13.
l. in communi pro ſoc. *pag.* 106. *lin. 4. & 5.*	*l.* † *rei communis*, pag. 62. lin. 20.
l. eum actum §. 1. de negot. geſt. *ibid. lin. 6. ab infr.*	*l. eum actum* † *in princ.* ibid. lin. 11. & ſeq. ab infr.
Quod ſi omnes ſolvendo ſint tempore litis conteſtatæ, inopia eorum qui ſolvendo ſunt onerat contutores, &c. *pag.* 107. *lin. 2. & ſeqq.*	Quod ſi omnes ſolvendo † non ſint, tempore litis conteſtatæ, inopia eorum, qui ſolvendo † non ſunt, onerant contutores, *ibid. lin. 4. & ſeq. ab infr.*
Ad L. 8. *Vbi pupill. educar. debeat.* pag. 108. in rubr.	*Ad L.* † 6. *ubi pupill. educar. debeat*, pag. 62. in rubric.
d. l. in re §. 1. *pag.* 110. *lin.* 13.	*l.* † *in re*, §. 1. ſupra, *h. tit.* pag. 63. lin. 11. ab infr.
l. quid ſit fugitivus de ædilit. edict. *ibid. lin. 26. & 27.*	*l.* † *quis ſit fugitivus*, pag. 64. lin. 2.
l. 1. §. autem, §. recte infra und. liber. *pag.* 111. *lin. 9. & ſeq. ab infr.*	*l.* 1. §. † *ita autem*, §. *recte*, pag. 64. lin. 28.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
Ad L. 27. *De inoffic. teſtament.* pag. 148. in rubr.	*Ad L.* † 22. *de inoffic. teſtament.* pag. 68. in rubr. 1.
l. 2. §. codicillis de iure codicill. *pag.* 126. *lin.* 4. *ab infr.*	*l.* 2. §. † *codicillorum*, pag. 73. lin. 15.
l. ſi plures §. ad ſubſtitutos ſupra de vulgar. & pupill. pag. 129. lin. 15.	*l.* † *ſed ſi plures*, §. *ad ſubſtitutos*, pag. 74. lin. 13. ab infr.
apud Caium tit. 11. *pag.* 142. *lin.* 1.	*apud Gaium*, † *tit.* 3. §. 4. pag. 82. lin. 8.
l. 1. de bonis damnator. *ibid. lin.* 16.	*l.* † 7. *in pr. de bonis damnator.* ibid. lin. 20.
l. quod pariter infra h. tit. *pag.* 146. *lin.* 10. *&* 11.	*l.* † *quod de pariter*, pag. 84. lin. 25. & 26.
l. pen. C. de V. S. *pag.* 151. *lin.* 3. *&* 4.	*l.* † 3. *C. de V. S.* pag. 87. lin. 22.
l. & ſi non totum & tribus ſeqq. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. *pag.* 157. *lin.* 6. *&* *ſeq. ab infr.*	*l. etſi non* † *totam*, pag. 91. lin. 2.
§. *Pro promiſſore*. pag. 159. in 1. rubric.	§. *pro* † *poſſeſſore*. ibid. in rubr. pen.
l. nulli C. de rei vindic. *pag.* 160. *lin.* 1.	*l.* † *nullo*, pag. 92. lin. 12.
l. dolus de R. I. *ibid. lin.* 12. & ſeq. ab infr.	*l.* † *qui dolo*, ibid. lin. 18. ab infr.
§. reſtituta inſt. de fideic. heredit. *pag.* 163. *lin.* 9. *&* *lin.* 7. *&* *ſeq. ab infr. pag.* 172. *lin.* 14. *pag.* 186. *lin.* 22. *pag.* 254. *lin.* 5.	§. † *& Neronis*, pag. 94. lin. 4. & 21. pag. 99. lin. 18. & 19. pag. 107. lin. 4. ab infr. pag. 147. lin. 15. ab infr.
l. quod in diem §. ult. infra h. tit. *pag.* 163. *lin.* 17. *&* 18.	*l. quod* † *ſi in diem*, pag. 94. lin. 11.
l. 226. de R. I. *pag.* 165. *lin.* 3. Cujac. 9. obſ. 24. *pag.* 166. *in marg.*	*l.* † 126. *de R. J.* pag. 95. lin. 7. Cujac. 9. *obſ.* † 25. ibid. in marg.
§. *ſi quis obſcuris*. ibid. in 1. rubric.	§. *ſi quis abſentis*. ibid. in rubr. ult.
l. ſervitutes l. ult. de ſervitut. *pag.* 168. *lin.* 9. *&* 10.	*l. ſervitutes*, *al. l.* 1. §. *ult.* † *de ſervit. ruſticor. l. ult. de ſervitut.* pag. 97. lin. 1. & 2.
l. vivum, infr. ſi quid in fraud. patron. *pag.* 172. *lin.* 6.	*l.* † *vivus*, pag. 99. lin. 12.
l. ſi ex pecunia C. de jur. dot. *pag.* 178. *lin.* 17.	*l.* † *ex pecunia*, pag. 103. lin. 1.
§. *Idem non ſolum*. pag. 179. in 2. rubric.	§. † *item non ſolum*. ibid. in rubr. ult.
l. 4. §. ſi poſt litem infr. fin. reg. *pag.* 181. *lin.* 3. *&* 4.	*l.* 4. §. † *poſt litem*, pag. 104. lin. 26.
5. 1. inſt. de offic. judic. *ibid. lin.* 5.	§. † 2. *inſt. de offic. judic.* ibid. lin. 27.
l. in bello §. ſi ſervo de captiv. & poſtl. reverſ. *ibid. lin.* 6. *&* 7.	*l. in bello*, §. † *etſi ignorans*, ibid. lin. 28.
l. in tantum junctо §. ult. l. præced. de ſerv. corrupt. *ibid. lin.* 9. *&* *ſeq. ab infr.*	*l.* † *ut tantum*, juncto §. *ult. l. præced. de ſerv. corrupt.* ibid. lin. 4. ab infr.
l. milit. §. 1. de re judic. *pag.* 182.	*l.* † *miles*, §. 1. *de re judic.* pag.

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
lin. 18.	105. lin. 15. & 16.
inſt. de offic. judic. in pr. ibid. lin. 18. & 19.	*inſt. de offic. judic.* † §. 1. ibid. lin. 16.
l. de pupillo §. nuntiationem de nov. oper. nunt. *pag.* 185. *lin.* 8. *&* 9.	*l. de pupillo* , §. † *nunciari* , pag.
l. item verberatum §. 1. infr. de rei vindicat. *pag.* 187. *lin. pen. & ult.*	107. lin. 5. & 6.
l. ſi quis negotia infr. mandat. *pag.* 189. *lin.* 23.	*l. item* † *ſi verberatum* , pag. 108. lin. 15. ab infr.
l. quia redhibitio de alienat. judic. mut. cauſ. *ibid. lin. antepen. pag.* 545. *lin.* 14. *& ſeq. ab infr. & pag.* 578. *lin.* 7. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi quis negotia* 25. † ſupra , *de negot. geſt.* pag. 109. lin. 31.
l. ſi debitor in fin. ad Trebell. *pag.* 192. *lin.* 3. *&* 4.	*l. quia* † *redhibitio* , ibid. lin. 8. ab infr. pag. 317. lin. 16. ab infr. & 338. lin. 2.
l. ſi ipſe in pr. ſupr. Quod met. cauſ. *ibid. lin.* 25.	*l.* † *debitor* , pag. 111. lin. 7.
l. Titia , ad SC. Trebell. *pag.* 195. *lin. ult.*	*l. ſi ipſa in pr.* ibid. lin. 25.
l. 7. & tot. tit. de alienat. judic. mut. cauſ. *pag.* 196. *lin.* 7.	*l.* † *Titius* , pag. 113. lin. 18.
l. certam C. de rei vindic. *pag.* 200. *lin.* 23.	*l.* † 1. *& tot. tit. &c.* ibid. lin. 26.
l. ſi quis mandata de negot. geſt. *pag.* 202. *lin.* 11. *ab infr.*	*l. certum* , pag. 116. lin. 5. & 6.
l. ſi in rem ſupr. h. tit. *ibid. lin. ult.*	*l. ſi quis* † *mandatu* , pag. 117. lin. 16.
l. ſi domino §. quo tempore infr. h. tit. *pag.* 203. *lin.* 4. *&* 5.	*l. ſi* † *& rem* , ibid. lin. 24.
l. 1. §. ſi res ad Trebellianum . *pag.* 204. *lin.* 15. *&* 16.	*l. ſi* † *a domino* , §. *quo tempore* , ibid. lin. 28.
l. cum de indebito §. ult. de probat. l. 1. §. ſi quis autem C. de veter. jur. enucleando . *pag.* 105. *lin.* 3. *& ſeqq.*	*l.* 1. §. *ſi* † *heres* , pag. 118. lin. 14.
l. adeo §. cum quis ex alieno de adqu. rer. dom. *ibid. lin.* 23. *& ſeq.*	*l. cum de indebito* , §. † *penult. de probat. l.* 1. (*corrige tamen l.* 2.) §. *ſi* † *quid autem , C. de veter. jur. enucleand.* ibid. lin. 18. & ſeq. ab infr.
l. nec ullam §. quod ſi quis ſupr. h. tit. *pag.* 207. *lin.* 13.	*l. adeo* , §. *cum quis ex* † *aliena* , ibid. lin. 4. & ſeq. ab infr.
l. petitionis C. h. tit. *pag.* 208. *lin.* 13. *& ſeq.*	*l. nec ullam* , §. † *quid ſi quis* , pag. 119. lin. ult.
quod quis ſuo nomine ſolvit non debitoris , debitorem liberat , *pag.* 213. *lin.* 17. *& ſeq.*	*d. l.* † *hereditatis* , *C. h. tit.* pag. 120. lin. 19. ab infr.
l. eum quis de ſolut. *pag.* 216. *lin.* 22. *& ſeq.*	quod quis ſuo nomine ſolvit non debitoris , debitorem † non liberat. *pag.* 123. *lin.* 29. *&* 30.
l. quod cum herede §. eligere de Tribut. act. *pag.* 220. *lin.* 6. *ab infr.*	*l. cum quis* , pag. 125. lin. 19.
l. ult. de condict. indebit. *pag.* 222. *lin.* 10.	*l. quod* † *in herede* , §. *eligere* , pag. 127. lin. 6. ab infr.
§. 1. inſt. de offic. judic. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*l. ult. de condict.* † *tritic.* pag. 128. lin. 14. ab infr.
	§. † 2. *inſt. de offic. judic.* pag. 129. lin. 3.

Digitized by Google

Edit. Toleſan.	Edit. mea.
l. idemque §. Labeo mandat. *ibid. lin. ult.*	*l. idemque* , §. † *idem Labeo* , ibid. lin. 6.
l. hujuſmodi §. qui ſervum de legat. 2. *pag.* 224. *lin.* 4. *& ſeq.*	*l. hujusmodi* , §. *qui ſervum* , *de legat.* † 1. ibid. lin. 13. & ſeq. ab infr.
l. item veniunt §. item rectè ait ſupr. h. tit. *pag.* 228. *lin. pen. & ult.*	*l. item veniunt* , §. † *idem rectè ait.* pag. 132. lin. 20. & ſeq. ab infr.
l. ancillarum §. in venditorem infr. de pecul. *pag.* 232. *lin.* 5.	*l.* † *& ancillarum* , §. *in venditorem*, pag. 134. lin. 21.
l. regulariter ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 10. *& ſeq.*	*l.* † 25. §. *perinde* , *ſupr. h. tit.* ibid. lin. 25. & 26.
l. quod ſi §. Julianus de rei vindic. *pag.* 236. *lin.* 20. *& ſeq.*	*l. quod ſi* , §. *Julianus* , † *ſupr. h. tit.* pag. 137. lin. 1. & 2.
l. de hereditate in pr. de captiv. & poſtlim. reverſ. *ibid. lin.* 9. *& ſeq. ab infr.*	*l. de hereditate* , §. † 2. *de caſtr. pecul.* ibid. lin. 7. & 8.
l. Quintus Mucius verſic. Pomponius famil. erciſc. *pag.* 237. *lin.* 17.	*l. Quintus Mucius* , *verſ. Pomponius*, † *de ann. legat.* ibid. lin. 27. & 28.
l. his conſequenter §. idem quærit verſ. ſed & eum monumentum famil. erciſc. *ibid. lin. pen. & ult.*	*l. his conſequenter* , §. *item quærit* , *verſ. ſed &* † *eum monumentum* , ibid. lin. 10. & ſeq. ab infr.
l. ſed & ſi lege §. ſed & ſi fructus. . . . infr. h. tit. *pag.* 239. *lin.* 10. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſed & ſi lege* , §. *ſed &* † *fructus*, pag. 138. lin. 9. & ſeq. ab infr.
l. ſed & ſi lege §. quod autem h. tit. *pag.* 241. *lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſed & ſi lege* , §. † *ſed & fructus*, pag. 140. lin. 6.
l. cognitio §. ſi plus de liber. cauſ. cap. diſpendia de reſcript. *pag.* 243. *lin.* 7. *& ſeq.*	*l. cognitio* , §. *ſi* † *plures* , *de liber. cauſ. cap. diſpendia de reſcript.* † *in* 6. ibid. lin. 7. & ſeq. ab infr.
l. ult. C. h. tit. *pag.* 244. *lin.* 9. *& ſeq. ab infr.*	*l. ult. C.* † *eod. tit.* pag. 141. lin. 7. ab infr.
l. ſi quid l. fundum qui dotis §. 1. commun. divid. *pag.* 252. *lin.* 11. *& ſeq.*	*l.* † *ſi quid*, *l. fundus qui dotis*, §. 1. *famil. erciſc.* pag. 145. lin. 9. ab infr.
l. debitor ſupr. tit. prox. *ibid. lin.* 3. *ab infr.*	*l.* † *ſi debitor* , pag. 146. lin. 6.
l. unic. §. cum triplici . . . . C. de caduc. tollend. *pag.* 252. *lin.* 12. *& ſeq.*	*l. unic.* §. † *& cum triplici* , ibid. lin. 17. & 18.
l. ille a quo §. ult. & paſſ. ad Trebell. *pag.* 254. *lin.* 12. *& ſeq.*	*l. ille a quo* , §. † *penult.* ibid. lin. 9. ab infr.
l. nec ullam §. Neratius ff. h. tit. *pag* 257. *lin.* 17. *& ſeq. ab infr.*	*l. nec ullam*, §. † *quid ſi quis* , pag. 149. lin. 21. & ſeq. ab infr.
l. hereditatem . . . h. tit. *pag.* 261. *lin.* 15. *& ſeq.*	*l.* † *hereditatis* , pag. 151. lin. 5. ab infr.
l. etſi ideo maritus §. ult. ff. ſolut. matrimo. *pag.* 264. *lin. ult.*	*l.* † *ſed etſi ideo maritus* , pag. 153. in fin.
l. ult. C. qui & adverſ. quos in integr. reſtit. non poſſ. *pag.* 266. *lin. pen. & ult.*	*l. ult. C.* † *ubi cauſ. ſtat.* pag. 155. lin. 4.
l. in rem §. item quæcumque §. ut in his infr. h. tit. *pag.* 267. *lin.* 7. *ab infr.*	*l. in rem* , §. *item quæcumque* , † *verſ. ut in his* , ibid. lin. 26. & 27.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. ſi duobus infr. commodat. *pag.* 268. *lin.* 4.	*l.* † *ſi*, *ut certo*, §. *ſi duobus*, ibid. lin. 14. ab infr.
l. Pomponius §. ult. infr. h. tit. *pag.* 269. *lin. antepen.*	*l.* † *idem Pomponius*, §. ult. pag. 156. lin. 12. ab infr.
l. qui reſtituere §. quod poſſeſſor infr. h. tit. *pag.* 270. *lin. ult.*	*l. qui reſtituere*, † infr. *h. tit.* pag. 157. lin. 16. & 17.
l. adeo §. & ſi ſine de adquir. rer. domin. *pag.* 271. *lin.* 11. *& ſeq.*	*l. adeo*, §. † *ſed etſi ſine*, ibid. lin. 27.
§. cum quis ex aliena inſt. de rer. diviſ. *ibid. lin.* 21. *& ſeq.* & iterum *pag.* 272. *lin.* 6. *& ſeq.*	§. † *quum ex aliena*, ibid. lin. 16. ab infr. & lin. ult.
l. ſi me in vacuum de adquir. poſſeſſ. l. 3. C. de teſtam. *pag.* 273. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi me in* † *vacuum*, *de adqu. poſſeſſ. l.* † 4. C. *de teſtam.* pag. 158. lin. 4. ab infr.
l. de ætate §. qui interrogatus de interrogat. act. l. etiam de uſufruct. legat. *pag.* 274. *lin.* 6. *& ſeq.*	*l. de ætate*, §. † *ſi interrogatus*, *de interrogat. act. l. etiam*, *de* † *uſufru.* pag. 159. lin. 10. & 11.
l. non alias §. ſi poſſulatur ſupr. de judic. *pag.* 276. *lin. pen. & ult.*	*l. non alias*, §. † *ſed ſi poſtulatur*, pag. 160. lin. 11. ab infr.
l. pen. infra de evict. *pag.* 277. *lin.* 8.	*l.* † 73. *in fin.* ibid. lin. 4. ab infr.
Si agatur actione in rem adverſus bonæ fidei poſſeſſorem rei mobilis nomine res reſtituenda eſt, aut ſi maluerit actor ubi agitur, periculo & ſumptibus actoris, *pag.* 278. *in princ.*	Si agatur actione in rem adverſus bonæ fidei poſſeſſorem, rei mobilis nomine, res reſtituenda eſt, aut ubi ſita eſt, aut ſi maluerit actor ubi agitur, periculo & ſumptibus actoris; *pag.* 161. *lin.* 20. & ſeq.
§. 1. inſt. de offic. judic. *ibid. lin.* 9.	§. † 2. *inſt. de offic. judic.* ibid. lin. 26.
§. ſervus autem inſt. eod. *pag.* 280. *lin.* 6.	§. † *ſervis autem*, pag. 162. lin. 16. ab infr.
l. item ſi eum §. quod ſi homo quod met. cauſ. *pag.* 281. *lin.* 9.	*l. item ſi* † *eum*, §. *quid ſi homo*, pag. 168. lin. 14.
l. ſervus de evict. *pag.* 282. *lin.* 13. *& ſeq.*	*l.* † *ſi ſervus*, ibid. lin. 4. ab infr.
l. 1. §. 1. de uſur. *pag.* 283. *in fin.*	*l.* 1. §. † 2. *de uſur.* pag. 164. lin. 4. ab infr.
l. 6. §. pen. infr. Mandat. *pag.* 285. *lin.* 7.	*l.* 6. §. † *ult.* pag. 165. lin. 18. & ſeq. ab infr.
l. & elegantèr §. item Labeo ſupr. de dolo, *pag.* 288. *lin.* 6. *& ſeq.*	*l. & elegantèr*, §. † *idem Labeo*, pag. 167. lin. 21. & 22.
l. quamvis infr. de jur. dot. l. doce ancillam C. eod. *pag.* 289. *lin.* 11. *& ſeq.*	*l. quamvis*, infr. *de jur. dot. l. doce ancillam*, C. † *de rei vindicat.* pag. 168. lin. 8.
l. 1. §. 1. ſupr. de rer. diviſ. *ibid. lin. ult.*	*l.* 1. † *in pr. verſ. quod autem*, *de diviſ. rer.* ibid. lin. 25. & 26.
l. eum autem infr. h. tit. pag. 290. lin. 6.	*l.* † *cum autem*, ibid. lin. 20. ab infr.
l. inter ſtipulantem §. ſacrum de VO. *ibid. lin.* 10.	*l. inter ſtipulantem*, §. † *ſacram*, ibid. lin. 17. ab infr.
§. ſi tamen alienum inſt. de rer. diviſ. *ibid. lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	§. *ſi tamen* † *alienam*, ibid. lin. pen. & ult.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
§. in omnibus §. item quæcumque infr. h. tit. *ibid. lin. 6. ab infr.*	§. *in omnibus* , §. *item quæcumque* , infr. *h.* † *l.* pag. 169. lin. 1.
§. commodum inſt. de interdict. *pag. 295. lin. 6. & ſeq. ab infr.*	§. † *retinendæ* , *verſ. commodum* , pag. 171. lin. 5. ab inſt.
l. qui ſe obtulit ſupr. de petit. hered. *pag. 297. lin. 5.*	*l. qui ſe* † *liti obtulit* , pag. 172. lin. 16. ab infr.
Cujac. 22. obſerv. 30. *ibid. lin. pen.*	Cujac. 22. *obſ.* † 29. pag. 173. lin. 10.
l. 1. infr. de uſur. *ibid. lin. ult.*	*l.* † 2. infr. *de uſur.* ibid. lin. 11.
Si homo petitus judicio vindicationis ſcilicet, lite conteſtata , non extra judicium ut ponit Accurſ. non petit, ſed petere vult , qui petit extra judicium l. amplius infr. rem rat. hab. dolo poſſeſſoris , deinde id eſt poſt litem conteſtatam , ſine culpa poſſeſſoris ex alia cauſa mortuus ſit, *pag. 298. poſt rubr.* §. *ſi homo* .	Si homo petitus , judicio vindicationis ſcilicet , lite conteſtata (non extra judicium , ut ponit Accurſ. non petit , ſed petere vult qui petit extra judicium; *l. amplius* , infr. *rat. rem hab.*) dolo poſſeſſoris † deterior factus ſit , deinde, &c. *ibid. lin. 24. & ſeqq. ab infr.*
l. non alias §. ſed ſi poſtuletur ſupr. de judic. *ibid. lin. 9. ab infr.*	*l. non alias* , §. *ſed ſi* † *poſtulatur* , ibid. lin. 15. ab infr.
l. 1. §. hoc autem interdictum nè quid in loco public. *pag. 299. lin. 11. & ſeqq. ab infr.*	*l.* 1. §. *hoc* † *interdictum* 42. pag. 174. lin. 12. & 13.
l. utilis ſupr. de hered. petit. . . . d. l. utilis . . . d. l. utilis, *pag. 301. lin. 10. 18. & 24.* iterum *pag. 310. lin. 30.*	*l.* † *utiles* , . . . *d. l.* † *utiles* , pag. 175. lin. 10. 16. & 21. & pag. 180. lin. 20. ab infr.
l. ſervos in fin. de pignor. act. *pag. 302. lin. 1. & 2.*	*l.* † *ſi ſervos* , *in fin.* pag. 175. lin. 17. ab infr.
l. ſi vir , §. ſi vir uxori aream infr. de donat. int. vir. & uxor. *ibid. lin. 7. & 8.*	*l.* † *ſed ſi vir* , §. *vir uxori aream* , ibid. lin. 13. ab infr.
l. 4. §. ſed minor infr. de dol. & met. except. *ibid. lin. 4. ab infr.*	*l.* 4. §. † *ſi minor* , pag. 176. lin. 6.
l. item ſi verberatum §. ult. cum ſeq. l. illud ſupr. de petit. heredit. *pag. 305. lin. 8. & ſeq. ab infr.*	*l. item ſi verberatum* , §. *ult. cum l. ſeq.* † *h. tit. l. illud* , ſupr. *de petit. heredit.* pag. 177. lin. 18. & ſeq. ab infr.
l. 2. pro empt. *pag. 307. lin. 13. ab infr.*	*l.* † 3. *pro empt.* pag. 178. lin. 10. ab infr.
l. 1. l. in rem ſup. h. tit. *pag. 308. lin. 6.*	*l.* † 9. *l. in rem* , pag. 179. lin. 5.
l. ſine herede §. idem reſpondit de adminiſtr. tutor. *pag. 310. lin. 22. & 23.* & denuo pag. 312. lin. 8.	*l. ſine herede* , §. † *item reſpondit* 5. pag. 180. lin. 23. & 24. & pag. 181. lin. 21.
l. quod ſi heres de impenſ. in res dotal. fact. *pag. 311. lin. 20. & 21.*	*l. quod ſi* † *hæ res* , pag. 181. lin. 1. & 2.
Plin. lib. 2. epiſt. 5. *ibid. in fin. ad* 312.	Plin. libr. 2. epiſt. † 15. *ibid. lin.* 15.
l. demùm C. eod. pag. 312. lin. 7.	*l.* † *domum* , ibid. lin. 20.
l. ſi ſervus §. quod vito de furt. *pag. 323. lin. 8.*	*l. ſi ſervus* , §. *quod* † *vero* , pag. 187. lin. 10. & ſeq. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
§. grege inſt. de legat. *pag.* 324. *lin.* 15. *ab infr.*	§. † *ſi grex*, pag. 188. lin. 21. ab infr.
l. ait prætor §. permittitur de minor. *pag.* 325. *lin.* 13. *&* 14.	*l. ait prætor*, §. † 2. *verſ. quid tamen*, pag. 189. lin. 3.
l. heredibus §. ult. & l. ſeq. de minorib. *pag.* 327. *lin.* 10. *ab infr.*	*l. heredibus*, §. *ult. & l. ſeq. de* † *dol. mal.* pag. 190. lin. 20.
l. ſed & ſi lege §. ſed ſi ante l. ſi homo ſupr. h. tit. *pag.* 330. *lin.* 10. *&* 11.	*l. ſed ait lex*, §. *ſed ſi ante*, † *de petit. hered. l. ſi homo*, ſupr. *h. tit.* pag. 191. lin. 4. & ſeq. ab infr.
l. videamus §. præterea de uſur. pag. 331. *lin.* 5.	*l. videamus* 19. † *in pr. verſ. præterea*, pag. 192. lin. 23.
l. 3. quib. mod. pign. vel hipoth. ſolu. *ibid. lin.* 19. *&* 20.	*l.* † 2. *quib. mod. &c.* ibid. lin. 11. ab infr.
l. arboribus §. ut alias l. ſi fur. de uſufruct. *pag.* 332. *lin.* 11. *ab infr.*	*l. arboribus*, §. † *Julianus*, alias *l. ſi fur, de uſufruct.* pag. 193. lin. 20. & 21.
l. 1. C. de his qui latro, occult. pag. 333. in fin. ad 334.	*l.* † 2. C. *de his qui latron. occult.* pag. 194. lin. 10. & 11.
l. qui per colluſionem §. 1. de obligat. & act. *pag.* 334 *lin.* 5. *&* 6.	*l. qui per colluſionem*, §. 1. *de* † *act. empt.* ibid. lin. 14. & 15.
l. in arbitrariis de in lit. jurand. *ibid. lin.* 20.	*l. in* † *actionibus*, ibid. lin. 26.
l. 3. §. præterea C. ad exhib. *ibid. lin. pen.*	*l.* 3. §. *præterea*, † *ff. ad exhib.* ibid. lin. 14. ab infr.
l. quos ſub conditione infr. de condit. inſtit. *pag.* 336. *lin.* 5.	*l.* † *quæ ſub conditione*, pag. 195. lin. 17.
l. ſi quis actionem infr. de act. empt. *ibid. lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi quis* † *alienam*, ibid. lin. 11. ab infr.
l. ſi autem infr. judic. ſolv. *pag.* 337. *lin.* 19.	*l. ſi* † *ante*, pag. 196. lin. 8.
l. etſi non omnis §. 1. commun. divid. *pag.* 339. *lin.* 18.	*l. etſi non* † *omnes*, pag. 197. lin. 18.
l. item verberatum §. ult. & ſeq. ſup. h. tit. *pag.* 341. *lin.* 7. *&* 8.	*l. item* † *ſi verberatum*, pag. 198. lin. 16.
l. qui bonæ fidei §. ramdiu de adqu. rer. domin. *pag.* 342. *lin.* 4. *&* 5.	*l. qui* † *bona fide*, pag. 199. lin. 1.
l. item ſi in emptione §. item ſi emptor ff. de contrah. empt. *pag.* 343. *lin.* 11. *&* 12.	*l.* † *ſi in emptione*, §. *item ſi emptor*, ibid. lin. 18. & ſeq. ab infr.
l. fructus C. h. tit. l. 1. C. de his qui vi metuſv. caus. *pag.* 344. *lin.* 13. *&* 14.	*l. fructus* 33. † *ff. h. tit. l.* 1. C. † *de petit. hered.* pag. 200. lin. 12. & 13.
l. ſi filiæ ff. de ſolut. *pag.* 345. *lin.* 2. *&* 3.	*l.* † *filiæ*, ibid. lin. 12. ab infr.
l. cum ſervorum C. de ſerv. fugitiv. *pag.* 346. *lin.* 11. *ab infr.*	*l. cum* † *ſervum*, pag. 201. lin. 9. ab infr.
l. qua ratione in fin. de adquir. rer. domin. *pag.* 347. *lin.* 22. *&* 23.	*l. qua ratione*, *in* † *princ.* pag. 202. lin. 18.
§. ſi Titius inſt. de rer. diviſ. *ibid. lin.* 23.	§. † *qua ratione*, ibid. lin. 20.
Unde ut partus ancillæ editus poſt	Unde ut partus ancillæ editus poſt

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
traditionem, ejus dominium ſequitur, cujus mater eo tempore fuit, id eſt tempore nativitatis, vel tempore conceptus, *ibid. lin.* 5. *& ſeqq. ab infr.*	traditionem, ejus dominium ſequitur; cujus mater eo tempore fuit, id eſt tempore nativitatis, † non tempore conceptus, *ibid. lin.* 21. *& ſeqq. ab infr.*
l. quod in ſumptus ff. de uſur. *pag.* 349. *lin.* 10.	*l. quod* † *in fructus* , pag. 203. lin. 17. & 18.
§. ſi quis in alienâ inſt. de rer. diviſ. *ibid. lin.* 9. *& ſeq. ab infr.*	§. † *ex diverſo* , ibid. lin. 14. ab infr.
l. ſi neque C. de reſcind. vendit. *ibid. lin.* 4. *ab infr.*	*l. ſi* † *major* , ibid. lin. 11. ab infr.
l. ſervum C. de judic. *pag.* 351. *lin.* 21.	*l.* † *ſervus* , pag. 204. lin. 8. ab infr.
l. 3. C. de poſtlim. reverſ. *pag.* 353. *lin.* 14.	*l.* † 18. *C. de poſtlim. reverſ.* pag. 205. in fin.
l. ult. C. de SS. Eccl. *pag.* 354. *lin.* 8.	*l.* † *ut inter* , pag. 206. lin. 9. ab infr.
l. qui mutuum mandat. *pag.* 355. *lin.* 7.	*l. qui* † *mutuam* , pag. 207. lin. 5.
§. item Servianæ Inſt. de act. *pag.* 356. *lin.* 23.	§. *item* † *Serviana* , ibid. lin. 11. ab infr.
l. ſi fundus §. in vindicatione inſt. h. tit. *pag.* 360. *lin.* 10. *&* 11.	*l. ſi fundus* , §. † *interdum* , pag. 209. lin. 5. ab infr.
l. quid ſit fugitivus §. pignus de ædilit. edict. *ibid. lin.* 4. *ab infr.* iterum *pag.* 415. *lin.* 4. & *pag.* 514. *lin.* 15. atque iterum *pag.* 521. *lin.* 14. & *pag.* 540. *lin.* 13. *ab infr. & pag.* 546. *lin* 2. & *pag.* 577. *lin.* 3. denuo *pag.* 606. *lin.* 14.	*l.* † *quis ſit fugitivus* , §. *pignori* , pag. 210. lin. 14. pag. 241. lin. 5. ab infr. 298. lin. 15. 302. lin. 20. ab infr. 314. lin. 17. ab infr. 317. lin. 5. ab infr. 336. lin. 6. ab infr. & pag. 354. lin. 15. ab infr.
l. Papinianus §. ult. ſupr. de inoffic. teſtament. *pag.* 364. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l. Papinianus* , §. † *penult.* pag. 212. lin. 24. & 25.
l. qui repudiantis l. 1. & l. ſeq. l. ſi ſuſpecta ſupr. de inoffic. teſtament. *pag.* 365. *lin.* 9. *&* 10.	*l. qui repudiantis* , §. † 1. *& l. ſeq. &c.* ibid. lin. 13. & ſeq. ab infr.
l. & ex diverſo, §. 1. de re judicat. *ibid. lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l. & ex diverſo* , §. 1. *de* † *rei vindicat.* pag. 213. lin. 8.
l. debitor C. ad Trebell. *pag.* 367. *lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l. debitor* , † *ff. ad Trebell.* pag. 214. lin. 19.
l. naturalis inſt. de obligat. & act. *pag.* 368. *lin.* 10.	*l.* † *naturales* , ibid. lin. 29. & 30.
l. penè infr. de reb. auctor. judic. poſſid. *pag.* 369. *lin.* 9. *&* 10.	*l.* † *penult.* pag. 215. lin. 10.
l. quod peculij ſupr. de pecul. *ibid. lin.* 12. *&* 13.	*l.* † *qui peculii* , ibid. lin. 12.
nec debet curioſus eſſe creditor, quàm in rem impendatur pecunia perdita, dummodo cum eo contrahat qui poteſt ſe obligare, *pag.* 371. *lin.* 13. *& ſeq.*	nec debet curioſus eſſe creditor, quam in rem impendatur pecunia † credita, dummodo, &c. *pag.* 216. *lin.* 22. *& ſeqq.*
l. ſervus C. quod cum eo qui in alien. poteſt. *ibid. lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſi ſervus, C. quod cum eo, &c.* ibid. lin. 15. & ſeq. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Teleſan.	*Edit. mea.*
Et quidem Marcianus in fine h. L. videtur negare, *pag.* 373. *lin.* 4. *&* 5.	Et quidem Marcianus in fine *h.* † §. videtur negare, *pag.* 217. *lin.* 22. *&* 23.
§. uſumfructum ſupr. h. l. *pag.* 374. *lin.* 13. *ab infr.*	§. † *uſusfructus*, pag. 218. lin. 16.
Quod ſi debitor certa prædia quæ in hypothecis erant hoc eſt quæ erant conſtituta in ijsdem prædiis pignori obligaverit, illis de mortuis, alia quæ in eorum locum ſubſtituta ſunt, pignori non tenentur, *pag.* 375. *in fin. ad* 376.	Quod ſi debitor certa prædia † & mancipia, quæ, &c. *pag.* 219. *lin.* 5. *& ſeqq.*
L. ſi mandata ſupr. mandat. *pag.* 378. *lin.* 8. *&* 9.	*l. ſi* † *mandatu* 45. pag. 220. lin. 22.
L. ſi convenit infr. h. tit. *ibid. lin.* 25.	*l.* † *cum convenit*, ibid. lin. 16. ab infr.
l. 3. §. ult. infr. de reb. eor. qui ſub tut. vel cur. ſunt. *pag.* 379. *lin.* 9. *& ſeq. ab infr.*	*l.* 3. §. † 4. infr. *de reb. eor. &c.* pag. 221. lin. 17.
l. 4. al. ſi ex duobus §. ſed & ſi Marcellus infr. de in diem addict. pag. 380. in princ.	*l. 4. al. l. ſi ex duobus*, §. *ſed* † *& Marcellus*, ibid. lin. 24.
l. qui proprio §. 1. . . . ſupr. de procurat. *pag.* 381. *lin.* 2. *&* 3.	*l. qui proprio*, §. † 2. pag. 222. lin. 1.
l. ſi fidejuſſor §. in omnibus pro ſocio, *pag.* 384. *lin.* 18.	*l. ſi fidejuſſor*, §. *in omnibus*, † *mandat.* pag. 224. lin. 1.
l. omnia de probat. l. ſicut ſi debitor infr. qurb. mod. pign. vel hypothec. ſolu. *pag.* 385. *lin.* 14. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ante omnia*, *de probat. l. ſicut*, † §. *ſi debitor*, infr. *quibus mod. &c.* ibid. lin. 13. & ſeq. ab infr.
l. 5. infr. h. tit. *pag.* 390. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſi inter*, §. 3. infr. *h. tit.* pag. 227. lin. 11. ab infr.
§. 1. inſtit. de offic. judic. *pag.* 391. *lin.* 14.	§. † 2. *inſt. de offic. judic.* pag. 228. lin. 8.
Ad §. *Si plures ejuſd. leg.* pag. 392. in rubr.	*Ad* §. *ſi* † *pluris*, *ejusdem leg.* ibid. in rubr. ult.
l. alia res §. 1. ſupr. de pignor. act. *pag.* 393. *lin.* 7. *ab infr.*	*l.* † *aliena res*, pag. 229. lin. 20. ab infr.
l. non alias §. 1. de judic. *pag.* 395. *lin.* 5. *&* 6.	*l. non alias*, §. † 2. ibid. lin. 18. & 19.
Ad L. 11. ibid. in rubric. ult.	*Ad L.* † 19. ibid. in rubr. ult.
l. emptoris C. de evict. pag. 396. *lin.* 22. doli replicatione exceptionem elidet creditor, quia dolo facit creditor, qui rem alienam pignoravit, ſi excipiat non valere pignus, *pag.* 397. *lin.* 20. *& ſeqq.*	*l.* † *emptori*, pag. 231. lin. 14. doli replicatione exceptionem elidet creditor, quia dolo facit † debitor, qui rem alienam, &c. *ibid. lin.* 6. *& ſeqq. ab infr.*
M. Tull. Verr. 6. *pag.* 399. *lin.* 18.	M. Tull. Verr. † 4. 5. *pag.* 233. lin. 5.
l. 1. §. cum rem infr. quæ res pignor. *pag.* 400. *lin.* 5. *&* 6.	*l.* 1. §. † *eam rem*, ibid. lin. 23. & 24.
l. Titio cum teſtamento §. Lucia de legat. 2. *pag.* 403. *lin.* 11. *&* 12. & denuo *pag.* 484. *lin.* 16.	*l.* † *Titia cum Teſtamento*, pag. 235. lin. 11. & 12. & pag. 281. lin. 5.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. mutuo C. ſi cert. petat. *ibid. lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *mutua*, ibid. lin. 27.
l. 1. §. inter filios infr. ad l. Cornelliam de falſ. pag. 404. lin. 1.	*l.* 1. §. *inter* † *filium*, ibid. lin. 33.
Columell. lib. 1. cap. 8. & lib. 1. cap. 1. *pag.* 406. *lin.* 13. *& ſeq. ab infr.*	Columell. *lib.* 1. *cap.* 8. *& libr.* † 12. *cap.* 1. pag. 237. lin. 5.
l. ex facto §. proinde infr. de heredib. inſtit. *ibid. lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l. ex facto*, §. † *rerum*, ibid. lin. 6.
l. 1. C. de pact. pignor. *pag.* 408. *lin.* 9. *ab infr.*	*l.* 1. C. *de* † *part. pignor.* pag. 238. lin. 14.
l. potior §. ſi de futuris infr. qui potior in pignor. *ibid. lin. ult.*	*l. potior*, §. *ſi de* † *futura*, ibid. lin. 20.
l. etiam l. ex facto ſupr. de pecul. *pag.* 411. *lin.* 9. *ab infr.*	*d.* † *l. etiam*, *qui potior. in pignor. l. ex facto*, ſupr. *de pecul.* pag. 240. lin. 4.
Si in executione veſtigalis tam debitor quàm creditor ceſſaſſent, ibid. in fin. ad pag. 412.	*Si cum in* † *exſolutione veſtigalis*, &c. ibid. lin. 10. & 11.
Idem Flor. Quintil. 6. inſtit. *pag.* 413. *lin.* 17.	Idem. † Fab. Quintil. 6. inſtit. *pag.* 241. *lin.* 1.
l. ſed ſi pupillus §. preſcribere ſupr. de inſtit. act. *pag.* 414. *lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſed ſi pupillus*, §. † *proſcribere*, ibid. lin. 11. & ſeq. ab infr.
De hoc §. dictum eſt in l. 15. quod dicitur ſupr. h. tit. *pag.* 416. *lin.* 2.	De hoc §. dictum eſt in *l.* 15. † §. *quod dicitur*, ſupr. *h. tit.* pag. 242. lin. 21.
Nov. Juſt. 97. cap. 5. *pag.* 417. *lin.* 2.	*nov. Juſt.* 97. *cap.* † 3. ibid. lin. 3. ab infr.
l. ſi vulneraveris ſupr. ad l. Aquil. *pag.* 418. *lin.* 10.	*l. ſi vulneraveris*, ſupr. † *locat.* pag. 243. lin. 19. ab infr.
l. ſolutum §. ſolutum verſ. non enim eſt credibile ſupr. de pignor. act. *ibid.* lin. 15. & 16.	*l. ſolutum*, §. † *ſolutam*, *verſ. non enim credibile eſt*, ibid. lin. 16. & ſeq. ab infr.
Quid pauper ride mutat cœnacula. pag. 419. lin. 8.	† *Quid pauper ? videſ', ut mutat cœnacula . . .* pag. 244. lin. 7.
l. 7. ſupr. de uſur. *ibid. lin. antepen. & pen.*	*l.* 7. §. 1. ſupr. *de* † *uſufr.* ibid. lin. 27.
l. ſed prædium C. de præd. minor. *pag.* 421. *lin.* 15. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſi prædium*, pag. 145. lin. 22. & 23.
l. filiuſ. ſupr. ad Maced. pag. 423. lin. 8.	*l.* † *ſi filiuſ.* 16. pag. 246. lin. 18.
l. ſi in lege §. colonus ſupr. locat. *pag.* 424. *lin.* 23. *& 24.*	*l. ſi in lege*, §. † *ſi colonus*, pag. 247. lin. 10.
Taberna pignori obligatâ, licet merces quæ in ea ſunt, tacite obligatæ ſint, hoc non impedit, quin venire poſſint, & venditæ ſolvantur onere hypothecæ, nè tollatur libertas negotiationis, ſed eo ſatis cautum eſt debitori, quod merces reparatæ & refectæ ex pretio ven-	Taberna pignori obligata, licet merces, quæ in ea ſunt, tacite obligatæ ſint, hoc non impedit quin venire poſſint, & venditæ ſolvantur onere hypothecæ, ne tollatur libertas negotiationis: ſed eo ſatis cautum eſt † creditori, quod merces reparatæ & refectæ ex

Edit. Teloſan.	*Edit. mea.*
ditionis priorum mercium, eodem jure cenſentur. *pag.* 425. *lin.* 8. *& ſeqq.*	pretio venditionis priorum mercium eodem jure cenſentur. *ibid. lin.* 25. *& ſeqq.*
l. 2. C. de pact. pignor. *pag.* 426. *lin.* 9.	*l.* 2. C. *de* † *pact. pignor.* pag. 248. lin. 5.
l. qui ſcit C. de uſur. *pag.* 427. *lin.* 4.	*l. qui ſcit*, † *ff. de uſur.* ibid. lin. 21. ab infr.
l. ſicut §. an paciſcas infr. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolv. *pag.* 429. *lin.* 9. *&* 10.	*l. ſicut*, §. † *an paciſci*, pag. 249. lin. 7. ab infr.
l. contra juris §. ſi filiuſ. ſupr. de pact. *ibid. lin.* 21.	*l. contra juris*, §. *ſi* † *filius*, pag. 250. lin. 3.
l. apud Celſum §. ſi mulier infr. de dol. & met. except. *pag.* 438. *lin.* 16. *&* 17.	*l. apud Celſum*, §. † *ſed etſi mulier*, pag. 255. lin. 3.
l. 1. & 3. ſupr. in quib. cauſ. pign. vel hipoth. *pag.* 444. *lin.* 8. *&* 9.	*l.* † 2. *&* 3. pag. 258. lin. 14.
l. Paulus reſpondit §. 1. infr. quib. mod. pign. vel hipoth. ſolu. *pag.* 456. *lin.* 14. *&* 15.	*l. Paulus reſpondit*, † *in princ.* pag. 265. lin. 2. & 3.
l. 2. C. de pignorib. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † 22. *C. de pignorib.* ibid. lin. 14.
l. deducta §. qui poſt Trebell. *pag.* 457. *lin.* 7. *&* 8.	*l. deducta*, §. *qui poſt* † *tempus*, ibid. lin. 23.
l. 4. ſupr. de pignorib. *pag.* 459. *lin.* 6.	*l.* 4. ſupr. *de* † *pignorat. act.* pag. 266. lin. 18. ab infr.
l. prox. §. ult. ſupr. h. tit. *pag.* 460. *lin.* 6. *&* 7.	*l.* † 12. §. *ult.* ſupr. *h. tit.* pag. 267. lin. 10. & 11.
l. 1. l. cum tibi C. de pignorib. *pag.* 461. *lin.* 22. & denuo *pag.* 462. *lin.* 7. *ab infr.*	*l.* 1. *l. cum tibi*, C. † *qui potior. in pign.* pag. 268. lin. 1. & lin. 16. ab infr.
l. ſi cum poſſeſſor infr. de cenſib. pag. 465. lin. 1.	*l.* † *cum poſſeſſor*, pag. 269. lin. antepen.
l. ſi mandatur §. creditor ſupr. mandat. *pag.* 467. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi* † *mandatu* 59. §. *creditor*, pag. 271. poſt tit. lin. 5.
l. Stichum §. ult. infr. de ſolut. *pag.* 469. *lin.* 14. *& ſeq. ab infr.*	*l. Stichum*, §. † 10. pag. 272. lin. 29.
l. eos C. de pignorib. *pag.* 471. *lin.* 9.	*l. eos*, C. † *qui potior. in pignor.* pag. 273. lin. 24.
l. creditor l. ſi ſimpliciter §. pen. ſupr. qui potior. in pignor. *ibid. lin.* 15. *&* 16.	*l. creditor* 12. §. † *ſi ſimpliciter*, §. *pen.* ibid. lin. 14. ab infr.
Reſpondet Paulus venditionem nullam eſſe, *pag.* 473. *lin.* 8. *&* 9.	Reſpondet † Marcellus, venditionem nullam eſſe: *pag.* 274. *lin.* 14. *ab infr.*
cap. pen. extr. ut lit. non conteſtat. *pag.* 474. *lin.* 9.	*cap.* † *ultim.* §. *in aliis*, pag. 275. lin. 14.
l. ſi mandatum §. creditor ſupr. mandat. *pag.* 476. *lin.* 7. *&* 8.	*l. ſi* † *mandatu* 59. §. *creditor*, pag. 276. lin. 23.
l. 2. §. ult. & l. 3. ſupr. famil. erciſc. l. ea quæ C. h. tit. pag. 477. lin. 2. & 2.	*l.* 2. §. *ult. & l.* 3. ſupr. *famil. erciſc. l. ea quæ*, C. *eod. tit.* ibid. lin. antep. & pen.

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
Pignus solvitur donatione vel remissione debiti si tibi de pact. l. 1. & tot. tit. l. de remiss. pignor. *pag.* 479. *post rubric. lin.* 1. & 2.	Pignus solvitur donatione, vel remissione debiti ; *l.* † *si tibi*, §. 2. *de pact. l.* 1. & *tot. tit.* † C. *de remiss. pignor.* pag. 278. lin. 17. & 18.
l. hipothecas C. de remiss. pignor. *pag.* 484. *lin.* 24.	*l.* † *si hypothecas*, pag. 281. lin. 11. & 12.
l. 7. §. 1. supr. h. tit. *pag.* 485. *lin.* 8.	*l.* † 1. §. 1. ibid. lin. 26. & 27.
l. vel creditores. C. de pignor. act. *pag.* 487. *lin. pen.*	*l.* † *nec creditores*, pag. 283. lin. 5.
& ita intelligendum est quod dicitur servum manumissum sub conditione, si dotem daret, liberum fore si decem habuisset parata, *pag.* 488. *lin.* 11. & *seqq.*	& ita intelligendum est quod dicitur, servum manumissum sub conditione, si † decem daret, liberum fore si decem habuisset parata, *ibid. lin.* 16. & *seqq.*
l. si promissor §. ult. de pecun. constitut. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † *promissor*, ibid. lin. 19. ab infr.
Ad §. *videamus*. pag. 490. in rubric.	*Ad* §. † *videbimus*. pag. 284. in rubric. 2.
l. hereditariam de evict. *pag.* 491. *lin.* 5.	*l.* † *rem hereditariam*, ibid. lin. antep.
l. usucapione C. eod. *pag.* 492. *lin.* 4.	*l.* † *usucapio*, *C. eod.* pag. 285. lin. 22.
l. si filiusf. de donat. *pag.* 494. *lin.* 7.	*l.* † *filiusf.* pag. 286. lin. 14. ab infr.
Ad §. *quod si*. §. *si Titius*. pag. 497. in rubric.	*Ad* §. *quod si*, §. † *tutius*. pag. 288. in rubric. 1.
Si Titius debitor qui habebat fundum obligatum primo, secundo debitori ex diversis summis, fundum vendidit Mœvio de consensu creditoris pignus remittitur, etiam si satisfactum ei non sit, ... sibi imputare debet creditor qui ultro pignus remisit, & secutus est fidem debitoris l. ult. C. de remiss. pignor. Nec debitor potest replicare de dolo, quasi dolo fecerit debitor qui admisit remissionem pignoris, nec solvit priori creditori, &c. *ibid. lin.* 1. & *seqq.*	Si Titius debitor, qui habebat fundum obligatum primo, & secundo creditori ex diversis summis, fundum obligatum vendidit Mævio de consensu primi creditoris, pignus remittitur, etiam si ei satisfactum non sit, &c. . . . . Nec † creditor potest replicare de dolo, quasi dolo fecerit debitor, qui, &c. *pag.* 288. *lin.* 14. & *seqq.*
l. perinde in fin. de reb. credit. *pag.* 498. *lin.* 16.	*l.* † *proinde*, pag. 289. lin. 4.
l. 1. §. ult. l. 7. supr. h. tit. *pag.* 500. *lin.* 20. & 21.	*l.* 1. §. † 1. *l.* 7. supr. *h. tit.* pag. 290. lin. 13.
l. Titia §. Lucia de legat. 1. *pag.* 501. *lin.* 4.	*l. Titia* 34. §. *Lucia*, *de legat.* † 2. ibid. lin. 28. & 29.
Plin. lib. 25. cap. 1. *pag.* 509. *lin.* 9.	Plin. libr. † 15. cap. 1. pag. 295. lin. 8. & 9.
§. sciendum infr. h. leg. *pag.* 513. *lin.* 2.	§. † *sed sciendum*, pag. 297. lin. 23.
l. ea quæ commendandi de act. empt. . . . l. 1. eod. tit. *pag.* 516. *lin.*	*l. ea quæ commendandi*, *de* † *contrah. empt.* . . . *l.* 1. *in fin. de act. empt.*

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
8. & 9.	pag. 299. lin. 22. & ſeqq.
l. ex empto §. redhibitoriâ . . . de act. emp. *pag.* 518. *lin.* 22. & 23.	*l. ex empto*, §. † *redhibitionem*, pag. 300. lin. 8. ab infr.
l. 1. §. exemplo ſupr. h. tit. *pag.* 519. *in fin. ad* 520.	*l.* 1. §. † *apud Vivianum*, pag. 301. lin. 13. & ſeq. ab infr.
l. 1. §. medicus de extraord. cognit. *ibid. lin.* 8.	*l.* 1. §. † *medicos*, ibid. lin. 7. ab infr.
l. 1. §. exemplo l. 4. init. ſupr. h. tit. *pag.* 521. *lin. ult.*	*l.* 1. §. † *apud Vivianum*, *l.* 4. §. 1. pag. 302. lin. antepen.
§. *illud erit advocandum*. pag. 522. in rubric. 1.	§. *illud erit* † *admoeandum*. pag. 303. in rubric. 1.
l. quæſitum §. ſonticus de re judic. *ibid. lin.* 16.	*l. quæſitum*, *de re judic.* ibid. lin. 10.
can. hinc Oſenius 49. diſt. *pag.* 523. *lin.* 11. & 12.	*can. hinc* † *etenim*, ibid. lin. 10. & ſeq. ab infr.
l. Labeo de V. S. *pag.* 524. *lin.* 15.	*l. Labeo*, † *de ſupellect. legat. in fin.* pag. 304. lin. 22.
& Paulus ait eos eſſe ſanos, pag. 525. lin. 14. & 15.	& † Ulpianus ait, eos eſſe ſanos, pag. 305. lin. 5.
Plin. lib. 11. cap. 13. *pag.* 527. *lin.* 22. *ab infr.*	Plinius libr. 11. cap. † 53. *pag.* 306. *lin.* 23.
Cujac. 11. obſ. 14. *ibid. in marg.*	Cujac. 11. *obſ.* † 10. ibid. in marg.
§. *Quod ſi pedum*. pag. 529. in rubric. 2.	§. *quod* † *Pedius*. pag. 307. in rubr. penult.
Plinio lib. 8. cap. 5. *pag.* 531. *lin.* 12.	Plinio *libr.* † 7. *cap.* 15. pag. 308. lin. 8. & ſeq. ab infr.
l. 1. §. is qui ad hoſtes de re militar. *pag.* 534. *lin.* 16. & 17.	*l.* † 3. §. *his qui ad hoſtem*, ibid. lin. 8. ab infr.
ex h. l. init. *pag.* 536. *lin.* 3.	*ex h. l.* †. §. 1. pag. 311. lin. 7. ab infr.
§. *Idem Cælius*. ibid. in rubric. 1.	§. † *item Cælius*. ibid. in rubr. ult.
l. ſi vero §. idem ait, §. ſed ſi. de his qui dejecerunt, vel effuderunt. *ibid. lin.* 11. & *ſeq. ab infr.*	*l. ſi vero*, §. 1. *verſ. idem erit*, & *verſ. ſed ſi quis*, *de his qui effuderunt vel dejecerint*, pag. 312. lin. 11. & 12.
§. eſt autem init. eod. tit. *pag.* 538. *lin.* 18.	*init. eod.* † *in prine. verſ. eſt autem*, pag. 313. lin. 18.
l. ex facto §. proinde de hered. inſtit. *ibid. lin.* 21. & 22.	*l. ex facto*, §. † *rerum autem*, ibid. lin. 22.
l. 2. §. quod ſi mancipium ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 3. *ab infr.*	*l.* † 1. §. 1. *verſ. quod ſi mancipium*, ibid. lin. 16. ab infr.
l. cum mihi redhibes infr. h. tit. *pag.* 543. *lin.* 9. & 10.	*l. cum mihi* † *redhibeas*, pag. 316. lin. 7.
§. *Item Pomponius*. ibid. in rubric. 2.	§. † *idem Pomponius*. ibid. in rubr. 2.
Æ. Vit. ibid. in rubric. ult.	§. † *ult.* ibid. in rubr. 3.
l. Ædiles §. Pedius ait infr. h. tit. *pag.* 545. *lin.* 2.	*l. ædiles* 25. §. † *item ſciendum*, *pag.* 317. lin. 14.
l. 1. §. item ſi quod mancipium . . . ſupr. h. tit. *pag.* 546. *lin.* 1. & 2.	*l.* 1. §. † 1. *verſ. item ſi quod mancipium*, ibid. lin. 6. & ſeq. ab infr.
§. *Hæc actiones*. pag. 547. in rubric. 2.	§. † *hæ actiones*. pag. 318. in rubr. penult.
l. cum autem §. jubent ædiles ſupr. h. tit. *pag.* 548. *lin.* 7. & *ſeq. ab infr.*	† §. *jubent ædiles*, ſupr. *h. l.* pag. 319. lin. 18. & ſeq. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
l. pronuntiatio §. ſervitutium de V. S. . . . d. l. pronuntiatio §. familiæ, *pag.* 549. *lin.* 7. *& 4. ab infr.*	*l. pronuntiatio*, §. † *ſervitutum*, *de V. S. . . . . d. l. pronuntiatio* §. † *ſervitutum*, pag. 320. lin. 9. & ſeqq.
l. & poſt de judic. *pag.* 551. *lin.* 16. *&* 17.	*l.* † *non poteſt*, pag. 321. lin. 10.
Cujac. 2. obſ. 28. *pag.* 552. *lin. ult.*	Cujac. † 6. *obſ.* 28. pag. 322. lin. 5. & 6.
l. bovem §. quis infr. h. tit. *pag.* 553. *lin.* 3. *&* 4.	*l. bovem*, §. † *ſi quis ſervum*, ibid. lin. 8. & 9.
l. ex empto §. redhibitionem ſup. eod. tit. *ibid. lin.* 11.	*l. ex empto*, §. † *animalium*, ibid. lin. 15.
ex h. §. *ibid. lin.* 14.	ex *h.* † *l.* ibid. lin. 17.
l. cum autem §. Julianus ſupr. h. tit. *pag.* 554. *lin.* 13. *& ſeq. ab infr.*	*l. cum autem*, §. † *quare*, pag. 323. lin. 7.
l. non diſtinguemus in pr. §. illud de recept. arbitr. l. ſi ſervus depoſitum in fin. de noxal. act. *ibid. lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l. non diſtinguemus*, §. † 9. *verſ. ſed hoc tale, de recept. qui arbitr. l. ſi ſervus* † *depoſitus*, *&c.* ibid. lin. 15. & 16.
l. ſi id quod §. ult. de donat. int. vir. & uxor. *pag.* 555. *lin.* 12. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi id quod*, §. † 1. ibid. lin. 13. ab infr.
§. *Ancilla*. pag. 556. in rubric. ult.	§. † *ſi ancilla*, §. *ſed & ſi ſorte*, §. *ſi peculium*. pag. 324. in rubr. 1.
l. ſi tamen §. ſi tamen plures judic. ſolv. l. ne in plures de interrogat. act. *pag.* 557. *lin* 11. *& ſeqq.*	*l.* † *jam tamen*, §. *ſi tamen plures, judic. ſolv. l. ne in plures*, de † *exercitor. act.* ibid. lin. 12. & ſeq. ab infr.
l. Ædiles §. ult. infr. h. tit. *ibid. lin.* 18.	*l. ædiles*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* ibid. lin. antepen.
l. rem hereditariam 1. de evict. *pag.* 558. *lin.* 12.	*l. rem hereditariam*, † infr. *de evict.* pag. 325. lin. 17. & 18.
ut indicant illa verba, ſi quaſi plures rei fuerint venditoris, *pag.* 559. *lin.* 12. *&* 13.	ut indicant illa verba, *ſi quaſi plures rei* † *fuerunt venditores*, ibid. lin. antepen. & penult.
l. cum autem §. Julianus §. pen. ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 20. *&* 21.	*l. cum autem*, §. *Julianus*, §. † *ult.* ſupr. *h. tit.* pag. 326. lin. 4. & 5.
l. Ædiles §. ordine infr. h. tit. ibid. lin. 22. & 23.	*l. ædiles*, §. *ordine*, ſupr. *h. tit.* ibid. lin. 6.
l. qui occidit §. ult. eod. tit. *ibid. lin. ult.*	*l. qui occidit*, §. † *penult.* ibid. lin. 16.
§. ſi mancipia ſupr. h. l. *pag.* 560. *lin.* 11. *ab infr.*	§. *ſi* † *mancipium*, ibid. lin. 10. ab infr.
l. Ædiles §. 1. ſupr. h. tit. *ibid. lin. antepen.*	*l. ædiles*, §. † 2. ibid. lin. antepen. & penult.
l. navis §. quid autem §. quid ergo ad l. Aquil. *pag.* 561. *lin.* 20.	*l. navis* 4. §. *cum autem*, *in pr. & verſ. quid ergo*, *de* † *leg. Rhod.* pag. 327. lin. 16. & 17.
l. ſi pignora §. ult. ſupr. de pignor. act. *pag.* 562. *lin.* 9. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi* † *pignore*, pag. 328. lin. 3.
M. Tull. 7. epiſt. 125. *pag.* 563. *lin.* 5. *& ſeq. ab infr.*	M. Tull. famil. 7. epiſt. †. 24. ibid. lin. 13. ab infr.
l. un. C. h. tit. pag. 564. lin. 7.	*l.* † *ultim. C. h. tit.* ibid. lin. 4. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Teleſan.	*Edit. mea.*
ex h. §. & l. ajunt Aediles ſupr. h. tit. *pag.* 565. *lin.* 13. *&* 14.	ex *h.* † *l. & l.* † 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* pag. 329. lin. 13. ab infr.
Hoc verum eſt ſi in venditione ſandi dictum ſit, certum tempus acceſſurum, veluti Sichum, *ibid. lin.* 5. *& ſeq. ab infr.*	Hoc verum eſt, ſi in venditione fundi dictum ſit, certum † corpus acceſſurum, veluti Stichum: *pag.* 330. *lin.* 1. *&* 2.
quis enim ferat liberos a parentibus, ſervos a fratribus, a viris conjuges ſegregari, *pag.* 568. *lin.* 15. *&* 16.	quis enim ferat liberos a parentibus, † ſorores a fratribus, a viris conjuges ſegregari? *pag.* 331. *lin.* 24. *& ſqq.*
Ambroſius epiſt. 1. *pag.* 569. *lin.* 2.	Ambroſius epiſt. † 2. tom. 1. (al. 65.) ibid. lin. 5. ab infr.
Idem de Thobia cap. 12. *Non in centeſima incipit eſſe, ſed ſummâ*, ibid. lin. 5. & 6.	idem de Tob. cap. 12. *Non* † *jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma*, ibid. lin. pen. & ultim.
Idem lib. 30. cap. 3. *ibid. lin.* 6. *ab infr.*	Idem libr. 30. cap. † 5. *num.* 13. pag. 332. lin. 18.
Idem eod. lib. cap. 10. *ibid. lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	Idem libr. † 32. cap. 10. num. 47. *ibid. lin.* 20. *&* 21.
Senec. epiſt. 81. *pag.* 570. *lin.* 14. *ab infr.*	Senec. epiſt. † 80. *ibid. lin.* 8. *ab infr.*
Hominem cum ornamentis omnibus exornatum adducet jam ad Trapezitam Æſchinum, ibid. lin. 10. & ſeq. ab infr.	*Hominem cum ornamentis omnibus exornatum adducite ad me, jam ad Trapezitam Æſchinum*, ibid. lin. 5. & ſeq. ab infr.
l. ſervis legatis §. pen. de legat. 3 *pag.* 571. *lin.* 11. *ab infr.*	*l. ſervis legatis*, §. † *antepen.* pag. 333. lin. 26.
Nam & ſi polia, id eſt equitium, ſic dictum a græco ἵππος quod pullum maxime equinum ſignificat, unde πωλία *equitium*, propter unum equum qui vitioſus eſt, omnem poliam redhiberi non oportet. *pag.* 575. *lin.* 11. *& ſeqq.*	Nam & ſi polia, id eſt equitium (ſic dictum a græco ἵππος quod pullum maxime equinum ſignificat, unde πωλία *equitium*) † veniebat, propter unum equum, qui vitioſus eſt, omnem poliam redhiberi non oportet. *pag.* 335. *lin.* 11. *& ſeqq. ab infr.*
l. lectos de contrah. empt. *pag.* 576. *lin.* 12.	*l. lectos, de † paric. & commod. rei vendit.* pag. 336. lin. 17.
§. *qui perſuaſit*. pag. 577. in rubr. 1.	§. *qui* † *perſuaſu*. pag. 337. in rubr. 1.
l. 1. §. 1. de ſervo corrupt. *ibid. lin.* 16.	*l.* 1. † *in princ.* ibid. lin. 6. & 7.
l. in emptione de contrah. empt. *pag.* 580. *lin.* 14. *ab infr.*	*l.* † *ſi in emptione*, pag. 339. lin. 6. & 7.
l. ſi is qui §. heredes de except. rei judic. *pag.* 583. *lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi is qui*, §. † *eſt in poteſtate*, pag. 341. lin. 6.
l. ſi ut certo loco §. cuſtodiam ſupr. commodat. *pag.* 584. *lin.* 18.	*l. ſi ut certo loco*, §. † *ſed an etiam*, ibid. lin. 26. & 27.
l. ult. §. 1. naut. caupon. pag. 585. lin. 22.	*l. ult.* † *in princ. verſ. item ſi prædiverit*, pag. 342. lin. 10.
l. Julianus §. 1. de act. empt. pag. 588. lin. 18.	*l. Julianus*, §. † 3. pag. 343. lin. ult.
Horat. ferm. lib. 1. *Aut mala quem*	Horat. †. *de art. poet.* 453. *Ut ma-*

Digitized by Google

Edit. Taloſan.	*Edit. mea.*
ſcabies, aut morbus regius urget . ibid. lin. 7. & ſeq. ab infr.	*la quem ſcabies , aut morbus regius urget* . pag. 344. lin. 6. & 7.
l. cum autem §. Julianus ſupr. h. tit. *pag.* 592. *lin.* 3. *&* 4.	*l. cum autem* , §. † *quare* , pag. 346. lin. 5. & 6.
Redhibitoria actio eo pertinet , ut emptor rem redhibeat , & venditor pretium reſtituat , quæ in venditionem cadere non poſſunt . *pag.* 594. *lin.* 11. *&* *ſeqq.*	Redhibitoria actio eo pertinet , ut emptor rem redhibeat , & venditor pretium reſtituat , quæ in † donationem cadere non poſſunt . *pag.* 347. *lin.* 24. *&* *ſeqq.*
l. 2. ſupr. de act. empt. *pag.* 598. *lin.* 18. *&* 19.	*l.* † 6. §. 3. pag. 349. lin. 4. ab infr.
l. ex empto §. venditorem ſupr. de act. empt. *pag.* 599. *lin.* 21.	*l. ex empto* , §. † *Caſſius ait* , pag. 350. lin. 27. & 28.
l. hæc ſtipulatio §. 1. infr. ut in poſſeſſ. legat. *pag.* 601. *lin.* 14. *&* 15.	*l. hæc ſtipulatio* , §. 1. *ut* † *legat. ſeu fideicomm. ſerv. cauſ. cav.* pag. 351. lin. 19. ab infr.
l. ſi ſervum ſupr. de pecul. pag. 602. lin. 10. & 11.	*l. ſi* † *ſervus* , pag. 352. lin. 8. & 9.
l. ſi pro re §. pro evictione . . . . infr. h. tit. *ibid. lin.* 17.	*l. ſi pro re* , § † *ſi pro evictione* , ibid. lin. 13.
Cujac. 2. obſ. 29. *pag.* 609. *lin.* 22. *&* 23.	Cujac. 2. *obſ.* † 20. pag. 356. lin. 17. ab infr.
l. prox. ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 8. *ab infr.*	*l.* † 13. ſupr. *h. tit.* ibid. lin. 14. & ſeq. ab infr.
l. ſi ſervus cujus infr. h. tit. *pag.* 611. *lin.* 4.	*l. ſi* † *ſervum cujus* , pag. 357. lin. 25.
l. vendicantem infr. h. tit. *pag.* 612. *lin.* 11. *ab infr.*	ex † *h. l.* pag. 358. lin. 21.
§. *Inde Julianus* . pag. 615. in rubric.	§. † *unde Julianus* , † §. *&* *idem ait* . pag. 360. in rubric. 1.
l. 1. ſupr. de Publician. l. 2. infr. pro emptor. *pag.* 616. *lin.* 12.	*l.* † 7. §. 1. ſupr. *de publician. l.* † 3. infr. *pro emptor.* ibid. lin. 20. & ſeq. ab infr.
l. ſi ſervus §. cavere de condict. furtiv. *ibid. lin.* 17.	*l. ſi ſervus* , §. † *bove* , ibid. lin. 15. ab infr.
l. qui pretium ſupr. de uſufruct. *pag.* 617. *lin.* 7. *ab infr.*	*l.* † *quia qui pretio* , pag. 361. lin. 25.
l. ſi venditoris , ſupr. h. tit. l. ſervus Titii ſupr. mandat. *pag.* 619. *lin.* 8.	*l. ſi* † *vendideris* , ſupr. *h. tit. l.* † *ſervum Titii* , ſupr. *mandat.* pag. 362. lin. 17.
l. hominem ſupr. de Ædil. edict. *pag.* 620. *lin.* 5. *&* 6.	*l.* † *ſi hominem* , ibid. lin. 5. ab infr.
Si res vendita evincatur ex perſona utriuſque , auctoris & venditoris &c. pag. 621. lin. 20. & 21.	Si res vendita evincatur ex perſona utriusque auctoris & † emptoris , *pag.* 363. *lin.* 13. *ab infr.*
Item qui denuntiavit in prima inſtantia poteſt denuntiare in cauſa appellationis , ſi omnia auctori ſint integra . *pag.* 623. *lin.* 21. *&* 22.	Item qui † non denuntiavit in prima inſtantia , poteſt denuntiare in cauſa appellationis , &c. pag. 364. lin. 6. & ſeq. ab infr.
l. qui decem §. ult. infr. de ſolut. *pag.* 624. *lin.* 4. *&* 5.	*l. qui decem* §. † *penult.* pag. 365. lin. 10. & 11.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
§. ſi quis alij inſt. de inutilib. ſtipulat. *ibid. lin.* 8.	§. *ſi* † *impoſſibilis*, ibid. lin. 13. & 14.
l. cum reus §. ult. infr. de fidejuſſ. *ibid. lin.* 11. *&* 12.	*l.* † *ſicut reus*, *in fin.* ibid. lin. 16. & 17.
Cujac. 3. obſ. 3. *ibid. in marg.*	Cujac. † 9. *obſ.* 3. ibid. in marg.
l. 1. §. ſi convenerit ſupr. depoſit. *pag.* 628. *lin. pen.*	*l.* 1. §. *ſi* † *convenit*, pag. 368. lin. 7.
l. Stichum §. uſumfructum de ſolut. *pag.* 633. *lin.* 15.	*l. Stichum*, §. † *nam ſi furioſi*, pag. 370. lin. 12. ab infr.
l. ſi tibi liberum C. h. tit. *pag.* 634. *lin.* 12.	*l. ſi tibi* † *liberam*, pag. 371. lin. 18.
At in hoc §. eum vendito ſervo venditor dixit uſumfructum Titij eſſe Seij, Seio evincente uſumfructum ſtatim emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, quia venditor non detraxit uſumfructum. *pag.* 635. *lin.* 17. *& ſeqq.*	At in *hoc* §. cum vendito ſervo venditor dixit uſumfructum † Sempronii eſſe Seii, † Sempronio evincente uſumfructum, ſtatim emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, quia venditor non detraxit uſumfructum. *pag.* 372. *in princ.*
l. in bonæ fidei infr. de adquir. rer. domin. *pag.* 638. *lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † *bonæ fidei*, pag. 374. lin. 3.
l. eum plures infr. h. tit. *pag.* 643. *lin.* 20.	*l.* † *cum plures*, pag. 376. lin. 9. ab infr.
l. ſi quis alium de ſolut. *ibid. lin* 27.	*l. ſi quis* † *aliam*, ibid. lin. 4. ab infr.
l. 2. C. de evict. *ibid. lin.* 33.	*l.* † 4. C. *de evict.* pag. 377. lin. 2.
l. qui fundum de V. O. pag. 645. lin. 14. & 15.	*l.* † *qui uſumfructum*, ibid. lin. 4. ab infr.
l. ult. §. ult. infr. de jur. & fact. ignor. *pag.* 646. *lin.* 23.	*l.* † *penult.* §. *ult.* pag. 378. lin. 17. ab infr.
l. ex facto ſupr. h. tit. *pag.* 647. *lin.* 5. *ab infr. & pag.* 687. *lin.* 16.	*l.* † *hoc jure*, pag. 379. lin. 19. & pag. 402. lin. 15. ab infr.
l. 1. ſupr. de rer. permut. pag. 648. lin. 20. & 21.	*l.* † 2. pag. 379. lin. 11. ab infr.
l. exceptionibus in fin. de probat. *pag.* 649. *lin.* 11. *&* 12.	*l.* † *in exceptionibus*, pag. 380. lin. 12.
§. *Si cum poſſet*. ibid. in rubr. ult.	§. *ſi cum* † *poſſit*. ibid. in rubr. ult.
l. ſi fundo §. ſi cum poſſet ſupr. h. tit. *pag.* 652. *lin.* 13. *ab infr.*	*l. ſi fundo*, §. *ſi cum* † *poſſit*, pag. 382. lin. 10. & 11.
Denuntiatio facta videtur, ſi per emptorem fiat quominus denuntietur, ne dolus profit auctori. *pag.* 653. *lin.* 3. *& ſeqq.*	Denuntiatio facta videtur, ſi per † venditorem fiat quominus denuntietur, ne dolus profit auctori. *ibid. lin.* 24. *& 25.*
Cujac. 11. obſ. 54. *pag.* 654. *lin.* 27.	Cujac. 11. *obſ.* † 4. pag. 383. lin. 23.
Idem dicendum eſt ſi emptor curaverit, ne denuntietur, *pag.* 656. *lin.* 10. *& ſeq. ab infr.*	Idem dicendum eſt ſi † venditor curaverit ne denuntietur, *ibid. lin.* 18. & ſeq. ab infr.
l. fideicommiſſum §. tractatum de judic. *pag.* 660. *lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſi fideicommiſſum*, §. *tractatum*, pag. 386. lin. penult.
l. Imperator §. centum de legat. 2. *ibid. in fin. ad pag.* 661.	*l. Imperator*, † *in princ.* pag. 387. lin. 3.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. quoties §. ſicut infr. de adminiſtr. tutor. *pag. 665. lin. 6. & ſeq. ab infr.*	*l. quotiens*, §. † *nec utique*, pag. 389. lin. antepen.
Fundo mille jugerum vendito & tradito, flumen ducenta abſtulit per eluvionem, mox idem flumen alluvione ducenta per aliam partem fundi attulit, poſt evicta eſt pars quinta pro indiviſo totius fundi, evictio non præſtatur pro quinta mille jugerum, hoc eſt pro ducentis, neque pro quarta mille jugerum hoc eſt pro ducentis quinquaginta, neque pro quinta octingentorum reſiduorum, hoc eſt pro ducentis quinquaginta, non præſtatur etiam pro reliquis quadraginta, id eſt pro quinta ducentorum. Ratio eſt quia pro rata novæ regionis, id eſt alluvionis, ſeu incremento, quod acceſſit per alluvionem, evictionis periculum non præſtat vendi tor. *pag. 669. in princ.*	Fundo mille jugerum vendito, & tradito, flumen ducenta abſtulit per eluvionem, mox idem flumen alluvione ducenta per aliam partem fundi attulit, poſt evicta eſt pars quinta pro indiviſo totius fundi, evictio non præſtatur pro quinta mille jugerum, hoc eſt pro ducentis, neque pro quarta mille jugerum, hoc eſt pro ducentis quinquaginta: † ſed perinde tenetur venditor, ac ſi de illis octingentis reſiduis ſola centum ſexaginta fuiſſent evicta, non pro reliquis quadraginta, id eſt pro quinta ducentorum. Ratio eſt quia pro rata novæ regionis, &c. pag. 391. in fin. ad 392.
l. minor §. ſi ſervum ſupr. h. tit. *pag. 671. lin. 26. & 27.*	*l. minor*, §. *ſi* † *ſervus*, pag. 393. lin. 23.
l. ſi ſervum §. pen. ſupr. h. tit. *pag. 672. lin. pen.*	*l. ſi* † *ſervus*, §. *pen.* pag. 394. lin. 8.
Opponitur lex mille §. 1. ſupr. h. tit. *pag. 673. lin. 25.*	*Opponitur l.* † *ex mille*, ibid. lin. 25.
l. 1. C. comm. utriuſq. *ibid. lin. 23.*	*l.* † 7. ibid. lin. 31.
l. Julianus §. ſi procurator ſupr. de procurator. *ibid. lin. 4. ab infr.*	*l. Julianus*, §. *ſi procurator*, ſupr. *de* † *act. empt.* ibid. 34. & 35.
l. ſi fundum §. 1. ſupr. de act. empt. *pag. 680. lin. 10.*	*l. ſi* † *ſervum*, §. 1. pag. 398. lin. 23.
l. cum ſervum. Mandat. *pag. 681. lin. 4. ab infr.*	*l. cum* † *ſervus*, pag. 399. lin. 24.
l. eum ejuſd. . . . de Ædil. edict. *pag. 683. lin. 8. ab infr.*	*l.* † *cum ejusdem*, pag. 400. lin. 25.
l. 1. l. ſi convenerit ſupr. depoſit. *pag. 684. lin. 5. & ſeq. ab infr.*	*l.* 1. † §. *ſi convenit*, pag. 401. lin. 9.
l. in bonæ fidei infr. de adquir. rer. dom. *pag. 685. lin. 13. & 14.*	*l.* † *bonæ fidei*, ibid. lin. 22.
l. ſi via . . . . de ſervit. ruſtic. *pag. 686. lin. 13.*	*l.* † *via*, pag. 402. lin. 5.
l. qui uti optima de V. S. . . . d. l. qui uti optima, *ibid. lin. 22. & pen.*	*l. qui uti* † *optima*, ibid. lin. 12. & 21.
d. l. ſi ſervi venditor. *pag. 689. lin. 9. & 10.*	*d. l.* † *ſervi venditor*, pag. 403. lin. 24.
l. properandum l. fin autem C. de judic. *ibid. lin. 4. ab infr.*	*l. properandum*, † §. 2. *verſ. fin autem*, ibid. lin. 4. & ſeq. ab infr.
l. ſi perfectam C. h. tit. *pag. 691. in fin.*	*l. ſi* † *poſt perfectam*, pag. 405. lin. 8. & 9.
l. ſi debitorem C. de diſtract. pignor. *pag. 692. lin. 9.*	*l. ſi* † *debitor*, ibid. lin. 17.

IN VOL. II.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. denique §. ſi Titio. Mandat. *pag.* 1. *lin.* 6. *ab infr.*	*l.* † *idemque*, §. *ſi quis Titio*, *mandat.* pag. 5. lin. 4. ab infr.
l. quia tantum. de negot. geſt. *ibid. lin. pen.*	*l.* † *quia tantumdem*, pag. 6. lin. 1. & 2.
l. negotia mandat. *pag.* 3. *lin.* 17. *&* 18. & pag. 17. lin. 20.	*l.* † *qui negotia*, ibid. lin. antepen. & pag. 26. lin. 16.
l. tutor qui repertorium §. ult. de adm. tutor. *pag.* 3. *lin.* 5. *ab infr.*	*l. tutor* † *pro pupillo*, *in fin.* pag. 7. lin. 11.
l. in minoribus. C. in quibus cauſis in integr. reſt. non eſt neceſſ. *pag.* 4. *lin.* 1. *&* 2.	*l. in* † *minorum*, ibid. lin. 15.
l. pecunia. §. actionis de v. ſ. ibid. lin. 21.	*l.* † *pecunia*, ibid. lin. 31.
l. ult. C. de uſur. rei judic. . . . l. in bonæ fidei C. eod. *pag.* 5. *lin.* 5. *&* *ſeqq.*	*l. ult. C. de uſur. rei judic. . . . l. in bonæ fidei*, C. † *de uſur.* pag. 8. lin. 3. & ſeqq.
l. mora. l. in bonæ fidei infr. h. tit. *ibid. lin.* 15. *&* 16.	*l. mora*, † §. *in bonæ fidei*, infr. *h. tit.* ibid. lin. 12.
l. liberto. §. filiam. de ann. legat. *pag.* 6. *lin. pen.*	*l. liberto*, §. † *filium*, pag. 9. lin. 13.
l. operas infr. de oper. libert. *pag.* 10. *lin.* 3. *&* 4.	*l.* † *operis* 31. pag. 11. lin. 11.
Senec. in conſolat. ad Albinam, *ibid. Lin.* 20.	Seneca de conſolat. ad † Helviam, *ibid. lin.* 25.
l. 3. §. ult. . . . . de jur. fiſc. *ibid. lin.* 25. *&* *pag.* 17. *lin.* 6. *ab infr.*	*l.* 3. §. † 4. ibid. lin. 29. & pag. 16. lin. 25.
l. uſura de uſur. *pag.* 11. *lin.* 4.	*l. uſura*, *de* † *V. S.* ibid. lin. antepen.
l. ait prætor . . . ex quib. cauſ. majores. *pag.* 12. *lin.* 12.	*l.* † *item ait prætor*, pag. 12. lin. 14. ab infr.
ex h. l. Ædiles . . . de Ædilit. edict. *ibid. lin.* 7. *ab infr.*	*ex h. l.* † *&* *l. ædiles* 25. pag. 13. lin. 4.
l. Julianus §. ex vendito. de act. empt. *pag.* 15. *lin.* 25.	*l. Julianus*, §. † *unium autem*, pag. 15. lin. 4.
Ideo ſi fideicommiſſum ab herede relictum ſit pupillo, vel abſenti Reip. cauſa, vel alia, non debentur uſuræ fideicommiſſi relicti, &c. *pag.* 16. *lin.* 12. *&* *ſeqq. ab infr.*	Ideo ſi fideicommiſſum ab herede relictum ſit pupillo vel abſenti reip. cauſa, vel alia juſta cauſa impedito, ex qua reſtitutio indulgetur, petere non potuit, non debentur uſuræ fideicommiſſi relicti, *pag.* 15. *lin.* 12. *&* *ſeqq. ab infr.*
l. reſiduum C. de diſtract. pignor. *pag.* 21. *lin.* 5. *&* 6.	*l.* † *ſi reſiduum*, pag. 18. lin. 5. & ſeq. ab infr.
l. in bonæ fidei infr. de adquir. rer. dom. *pag.* 22. *lin.* 15.	*l.* † *bonæ fidei*, pag. 19. lin. 12. & ſeq. ab infr.
l. quod in bonis de R. I. *pag.* 23. *lin.* 4.	*l. quod* † *evincitur*, pag. 20. lin. 11.

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
l. 1. §. hic procul dubio. C. de uſucap. transform. *ibid. lin.* 9. *&* 10.	*l.* † *un. verſ. hoc tantummodo.* ibid. lin. 16. & 17.
l. utique §. non enim de rei vindic. *ibid. lin.* 11. *&* 12.	*l. utique*, † *in princ. verſ. non enim*, ibid. lin. 18. & 19.
l. ad diem infr. h. tit. *pag.* 26. *lin.* 8. *&* 9.	*l. ad diem, infr.* † *de V. O.* pag. 22. lin. 16.
Plin. lib. 10. epiſt. 54. *pag.* 28. *lin.* 5. *&* 6.	Plin. libr. 10. epiſt. † 55. *pag.* 23. *lin.* 24.
l. atque naturâ . . . de negot. geſt. *pag.* 29. *lin.* 14. *&* 15.	*l.* † *atqui natura*, pag. 24. lin. 21.
l. non ſolum infr. de vi & vi armat. *pag.* 30. *lin.* 17.	*l.* † 1. §. *non ſolum*, pag. 25. lin. 11.
Et hoc eſt quod inſinuatur his verbis, *nec mora niſi aliquid auſeri*. ibid. lin. 3. ab infr.	Et hoc eſt quod inſinuatur his verbis, *nec mora* † *mea mihi aliquid auferet*. ibid. lin. 23. & 24.
§. *ſi interdicto*. pag. 31. in rubric penult.	§. † *in interdicto*. pag. 26. in rubric. 1.
l. quod in ſumptus infr. h. tit. *ibid. in fin.*	*l. quod in* † *fructus*, ibid. lin. 13. & 14.
l. negotiorum C. de appellat. *pag.* 32. *lin.* 8. *ab infr.*	*l. negotiorum*, † *ff. de appellat.* ibid. lin. antepen.
l. Julianus. §. offeri. de act. empt. *pag.* 33. *lin.* 3.	*l. Julianus*, §. † *offerri*, ibid. lin. 8.
l. unic. §. itaque partus dotalium, C. de rei uxor. act. *ibid. lin.* 11. *&* *ſeq. ab infr.*	*l. un.* §. † *cumque ex ſtipulatu*, *verſ. ſed & noviſſimi*, ibid. lin. 27.
l. ſi donator, eod. tit. *pag.* 35. *lin.* 3.	*l. ſi* † *donata*, pag. 28. lin. 28.
l. videamus, §. pen. ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 12.	*l. videamus* 38. §. † *antepen.* ibid. lin. 35.
l. ſi a domino. l. fructus de hæred. petit. *ibid. lin.* 14. *&* 15.	*l. ſi a domino*, † §. *fructus*, ibid. lin. 37. & 38.
l. Julianus, §. ex vendito, de act. empt. *pag.* 37. *lin.* 5.	*l. Julianus*, §. † *veniunt autem*, pag. 29. lin. 8. & ſeq. ab infr.
l. liberalitates, ff. h. tit. *ibid. lin.* 11. *&* 12.	*l.* † *liberalitatis*, §. 1. ibid. lin. pen. & ult.
l. certa de reb. credit. *ibid. lin.* 19. *&* 20.	*l.* † *lecta*, pag. 30. lin. 8.
l. cum quidam, §. in locato, l. in bonæ fidei, ff. h. tit. . . . l. ab initio, C. de pact. inter empt. & venditor. *ibid. lin.* 21. *&* *ſeqq.*	*l. cum quidam*, §. † *ex locato*, *l. mora*, §. *in bona fidei*, *ff. h. tit. . . . l.* † *initio*, C. *de pact. int. empt. & venditor.* ibid. lin. 9. & ſeqq.
c. ad noſtrum, de jurejur. *pag.* 38. *lin.* 1.	*cap.* † *ad noſtram* 20. ibid. lin. 20.
l. creditor, l. ult. ff. de ſolut. *ibid. lin.* 12. *ab infr.*	*l. creditor*, † §. *ult.* ibid. lin. pen. & ult.
Auguſt. de verb. Apoſtol. ſerm. 23. *ibid. lin.* 5. *&* *ſeq. ab infr.*	Auguſt. de verb. Apoſtol. ſerm. † 19. al. 178. num. 8. *pag.* 31. *lin.* 5.
Joa. Chryſoſt. in Matth. Homil. 6. *ibid. lin. antepen. & pen.*	Joan. Chryſoſt. in Matth. homil. † 5. in princ. *ibid. lin.* 7.
l. acceptum infr. h. tit. *pag.* 40. *lin.* 4.	*l.* † *acceptam*, ibid. lin. antepen. & pen.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. qui pignori , ff. de adqu. poſſeſſ. *pag.* 43. *lin.* 14. *&* 15.	*l. qui* † *pignoris* , pag. 34. lin. 11. & 12.
l. 2. de public. in rem act. *pag.* 49. *lin.* 3.	*l.* † 3. pag. 38. lin. 9.
auth. maximas. C. de nupt. *pag.* 50. *lin.* 18.	*auth.* † *maximis* , pag. 39. lin. 16.
l. ſi ſtipulationem. h. tit. *ibid. lin.* 23.	*l.* † *ſtipulationem* , ibid. lin. 20.
Seneca 5. de benefic. 19. *Sed ut tanquam Iuriſconſultus reſpondeam , mens ſpectanda eſt dantis , beneficium ei dedit , cui datum voluit , ſicut ſi in patris honorem fecit , pater beneficio in filium collato obligatur , etiam ſi fruitur,* pag. 51. lin. 2. & ſeqq.	Seneca &c. *Sed ut , dialogorum allegatione ſepoſita , tanquam Iuriſconſultus reſpondeam , mens ſpectanda eſt dantis . Beneficium ei dedit , cui datum voluit . Sicut ſi in patris honorem fecit, pater accepit beneficium : ſic pater beneficio in filium collato non obligatur , etiam ſi fruitur .* ibid. lin. 12. & ſeqq. ab inſr.
l. ſi furioſi, C. de curat. furioſ. *ibid. lin.* 12. *ab inſr.*	*l. ſi furioſi* , C. † *de nupt.* pag. 40. lin. 11.
l. ſi poſt mortem , de evict. l. mulieri , de cond. & dem. *pag.* 53. *lin.* 8. *&* 9.	*l.* † *ſed & ſi poſt mortem , de evict.* *l.* † *mulier* , *de cond. inſtit.* pag. 41. lin. 14.
l. 1. §. ult. ut legat. ſerv. cauſ. cav. *pag.* 55. *lin. pen.*	*l.* † *ult.* §. 1. pag. 43. lin. 13.
l. quæ tutores , C. de admin. tutor. *pag.* 57. *lin.* 14. *&* 15.	*l.* † *lex* , *qua tutores* , pag. 44. lin. 8.
l. pro oneribus , C. eod. l. plerumque , §. ſi ſervi, infr. h. tit. l. pro oneribus . C. eod. *ibid. lin.* 20. *&* 21.	*l. pro oneribus* , *C. eod. l. plerumque* , §. † *ſed fœtus* , infr. *h. tit.* ibid. lin. 14. & 15.
§. *ſi uſusfructus* . ibid. in rubric ult.	§. *ſi* † *fructus* . ibid. in rubric. 2.
§. *Doli* . pag. 60. in rubric.	§. † *dotis* , §. *ceterum* . pag. 46. in rubric. 1.
l. cum poſt §. ult. h. tit. *pag.* 62. *lin.* 15.	*l. cum poſt* , §. † *penult.* pag. 47. lin. 13. ab inſr.
l. 5. ſupr. h. tit. l. 10. C. eod. *ibid. lin.* 17.	*l.* 5. † *&* 10. *C. h. tit.* ibid. lin. 11. ab inſr.
l. cum poſt . §. ult. infr. h. tit. *pag.* 63. *lin.* 10.	*l. cum poſt* , §. † *antepenult.* pag. 48. lin. 13.
l. plerumque . §. ſi ante ſupr. h. tit. *pag.* 64. *lin.* 26.	*l. plerumque* , §. † *inde quæri* , pag. 49. lin. 11. & 12.
l. pen. §. ſi uxor. ſolut. matrim. *pag.* 65. *lin.* 17. & denuo *ibid. lin.* 24.	*l. pen.* §. † *uxor* , ibid. lin. 13. & 7. ab inſr.
l. ſtipulatio & ſeq. infr. h. tit. *ibid. lin.* 21. *&* 22.	*l. ſtipulatio* , † infr. *h. tit.* ibid. lin. 10. & ſeq. ab inſr.
Cujac. 16. obſ. 14. *pag.* 66. *lin.* 12.	Cujac. 16. *obſerv.* † 18. pag. 50. lin. 15.
l. 5. §. creditum de reb. credit. *pag.* 69. *lin. pen.*	*l.* † 2. §. *creditum* , pag. 52. lin. 5. ab inſr.
l. quamvis C. h. tit. *pag.* 70. *lin.* 6.	*auth.* † *ſed quamvis* , *C. eod. tit. de rei uxor. act.* pag. 53. lin. 2. & 3.
Cujac. 16. obſ. 2. *pag.* 72. *lin.* 8. *&* *ſeq. ab inſr.*	Cujac. † 17. obſ. 2. *pag.* 54. *lin.* 33.
Si maritus ſine dolo & culpâ dotem	Si maritus . . . . .

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
promiſſam non exegit, neque exigere potuit, quia conſtabat maritum non eſſe ſolvendo non tenetur de dote, *pag. 73. lin. 18. & ſeqq.*	. . . . . quia conſtabat † debitorem non eſſe ſolvendo, &c. *pag. 55. lin. 6.*
l. Mœvius inſtr. ſolut. matrim. *ibid. lin. 22.*	*l.* † *Mævia*, ibid. lin. 8.
l. eleganter. §. ſi ſervus factionis de dol. *pag. 74. lin. 8. & 9.*	*l.* † *& eleganter*, §. *ſervus factionis*, ibid. lin. 27.
l. mulier de condict. cauſ. dat. *pag. 76. lin. 15. & 16.*	*l.* † *ſi mulier*, pag. 57. lin. 4. & 5.
l. 1. in fin. ſupr. h. tit. *pag. 77. lin. 4. ab infr.*	*l.* † 7. *in fin.* pag. 58. lin. 4.
L. 49. pag. 80. in rubric. ult.	*L.* † 46. pag. 60. in rubric. 2.
l. ſtipulationum ſupr. h. tit. *pag. 82. lin. 8.*	*l.* † *ſtipulationem*, pag. 61. lin. 1.
§. *Si ſocer.* ibid. in rubr. 2.	§. † *ſocer.* ibid. in rubric. 1.
l. ſed ſi plures. §. in adropato de vulgar. & pupillar. *ibid. lin. 22. & 23.*	*l. ſed ſi plures*, §. *in* † *adrogato, de vulgar. & pupillar.* ibid. lin. 13. & 14.
l. ſervo legato. §. teſtator. de legat. 1. *ibid. lin. 23. & 24.*	*l. ſervo legato*, §. † *ſi teſtator*, ibid. lin. 14.
Si debitor mulieris qui ſolvendo non erat, delegatus a muliere dotem marito promiſerit, & maritus delegationem mulieris dotis cauſa ſuſceperit, cum vir uxori donare vellet periculum eſt viri, quatenus vir fuit ſolvendo, & ſi poſtea debitor locupletior factus ſit, periculum creſcit ad eam ſummam, quæ acceſſit facultatibus viri, & periculum ſemel contractum permanet, etiam ſi rurſus pauperior factus ſit quia neque tunc cum dos promitteretur, donatio facta eſt, niſi ejus pecuniæ, quæ a marito ſervari non poterat, &c. *pag. 84. lin. 5. & ſeqq.*	Si debitor mulieris, qui ſolvendo non erat, delegatus a muliere dotem marito promiſerit, & maritus delegationem mulieris dotis cauſa ſuſceperit, cum vir uxori donare vellet, periculum eſt viri, quatenus vir (lege tamen *quatenus debitor*) fuit ſolvendo, & ſi poſtea debitor locupletior factus ſit, periculum creſcit ad eam ſummam, quæ acceſſit facultatibus † debitoris, & periculum ſemel contractum permanet, etiam ſi rurſus pauperior factus ſit, quia neque tunc cum dos promitteretur donatio facta eſt, niſi ejus pecuniæ, quæ a † debitore ſervari non poterat, &c. *pag. 62. lin. 14. & ſeqq.*
l. 45. §. ſi a debitore ſupr. h. tit. *ibid. lin. 15. & 16.*	*l.* † 41. ibid. lin. 22.
l. exiſtimo §. ult. de V. O. *ibid. lin. 18.*	*l. exiſtimo*, † *in princ.* ibid. lin. 25.
l. ſi uxor marito. C. de donat. int. vir. & uxor. *ibid. lin. 25.*	*l.* † *uxor marito*, *ff. de donat. int. vir. & uxor.* ibid. lin. 31.
M. Tull. pro Balbo & 12. ad Attic. ep. 15. ibid. lin. 32.	M. Tull. pro Balbo (20.) & 12. ad Attic. ep. † 14. & 17. *ibid. lin. 37.*
l. profectitia. §. 1. l. ſi pater & ſeq. ſupr. h. tit. *pag. 85. lin. 1. & 2.*	*l. profectitia*, §. † *ſi pater 6. & ſeq.* ibid. lin. ult.
l. ſi vir uxori §. ſi mulier ad Velleian. *ibid. lin. 18. & 19.*	*l.* † *vir uxori*, pag. 63. lin. 14.
l. ſi filia §. 1. . . famil. erciſc. *ibid. lin. antepen. & pen.*	*l. ſi filia*, §. † 2. ibid. lin. 30.
l. unic. §. ſed nec retentio. C. de	*l. unic.* §. † *teneat*, *verſ. ſed nec ob*

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	Edit. mea.
rei uxor. act. *pag.* 86. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*impenſas*, pag. 64. lin. 5. & 6.
§. actionem autem inſt. de act. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	§. † *actiones autem*, ibid. lin. 11.
l. viro §. pen. . . . de ſolut. *pag.* 88. *lin.* 6. *&* 7.	*l.* † *vero procuratori*, pag. 65. lin. 4.
l. cum in fundo infr. ſolut. matrim. *pag.* 93. *lin.* 22.	*l. cum in fundo*, infr. † *h. tit.* pag. 68. lin. 37.
L. 66. pag. 94. in rubric. ult.	*L.* † 69. pag. 69. in rubric. 2.
l. tutor. §. non eſt de rit. nuptiar. *pag.* 96. *lin.* 5. *ab infr.*	*l. tutor*, † *ff. de rit. nupt.* pag. 70. lin. pen. & ult. nam §. *non eſt* deſideratur.
l. 2. §. quæſitum ad Trebell. *ibid. lin. pen. & ult.*	*l.* † 1. §. *ſuit quæſitum*, pag. 71. lin. 2.
l. ſi nuptura ſupr. h. tit. pag. 98. lin. 17.	*l.* † *nuptura*, pag. 72. lin. 5.
Quod ſi extraneus mulieris nomine dotem promiſerit & debitor nomen ſecutus, a debitore uſuras exegerit, periculum eſt mariti, *pag.* 99. *lin.* 4. *& ſeq.*	Quod ſi extraneus mulieris nomine dotem promiſerit, & † maritus nomen ſecutus, &c. *ibid. lin.* 24. *& ſeq.*
Servio in illud. 1. Æneid. *ibid. lin.* 26.	Servio in illud 1. † Georg. 30. & ſeq. *ibid. lin.* 34.
l. ult. §. ubi autem C. de bon. quæ liber. *ibid.* 26.	*l. ult.* §. † *ſin autem*, ibid. lin. 33.
l. ſi cum dotem . . . h. tit. *ibid. lin.* 5. *& ſeq. ab infr.*	*l. cum dotem*, pag. 73. lin. 3.
Nov. 22. cap. 6. *pag.* 100. *lin.* 10. *ab infr.*	*nov.* 22. *cap.* † 39. ibid. lin. 29.
Dixi in l. 6. §. 1. ſupr. h. tit. *pag.* 101. *lin.* 15.	Dixi in *l.* † 5. §. 1. pag. 74. lin. 6.
§. *Si pater*. ibid. in rubric. 6.	§. † *pater*. ibid. in rubric. 4.
Si debitor mulieris dotem ſponſo promiſerit, mulier ante nuptias non poteſt eam pecuniam a ſponſo petere, quia ea promiſſio eſt in pendenti, donec ea obligatio in eâ cauſa eſt, id eſt in cauſâ dotis. *ibid. lin.* 15. *& ſeqq. ab infr.*	Si debitor . . . . . non poteſt eam pecuniam a † debitore petere, quia &c. *ibid. lin.* 13. *& ſeqq.*
l. is cui nummos, infr. de ſolut. *ibid. lin. pen. & ult.*	*l.* † *ſi is cui nummos*, ibid. lin. 25.
l. in commodata . . . commodat. *pag.* 102. *lin. pen. & ult.*	*l.* † *in commodato*, pag. 75. lin. 15. & 16.
l. ſi quis pro uxore. §. ſi uxor. ſolut. matrim. *pag.* 104. *lin.* 6. *ab infr.*	*l. ſi quis pro uxore*, §. *ſi uxor*, *de donat. int. vir. & uxor.* pag. 76. lin. 26. & 27.
l. filius de rit. nupt. *pag.* 105. *lin.* 6. *ab infr.*	*l.* † *ſi filius*, pag. 77. lin. 16.
l. Paulus depoſit. *pag.* 106. *lin.* 14. *&* 15.	*l.* † *Publia Mævia*, *depoſit.* ibid. lin. 33.
Plaut. in Trinumm. *Me germanam meam in concubinatu tibi ſit, ſine dote dediſſe, magis quam in matrimonium.*	Plaut. in trinumm. (3. 2. 64. & ſeq.) *Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi ſic ſine dote dediſſe, ma-*

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
pag. 107. lin. 7. & ſeqq.	*gis quam in matrimonium*. pag. 78. lin. 11. & ſeqq.
ex h. l. *pag.* 108. *lin.* 6. *ab infr.*	ex *h.* † *l.* 14. pag. 79. lin. 18.
l. 14. *ibid. lin.* 3. *ab infr.*	*l.* † 15. ibid. lin. 21.
d. §. pactum ne peteret. pag. 109. lin. 17.	d. §. † *pactus ne peteret*, ibid. lin. 8. ab infr.
l. juris gentium §. ut puta de pact. *ibid. lin.* 20.	*l. juris gentium*, §. † 5. *verſ. ut puta*, ibid. lin. 6. ab infr.
& ſi non petierit maritus, & ob moram ejus in petenda dote, heres patris deſierit eſſe ſolvendo, maritus tenetur de dote ob culpam ut hic & l. ſi extraneus ſupr. de jur. dot. niſi fortè ante ſolutum ſit matrimonium, quam facultatem petendi habuerit ut hic & l. Mœvius infr. ſolut. matrim. puta ſi caſu maritus lapſus ſit facultatibus l. litis conteſtatæ. §. ſi pecuniam. de negot. geſt. *pag.* 110. *lin.* 9. *& ſeqq.*	& ſi non petierit maritus, & ob moram ejus in petenda dote heres patris deſierit eſſe ſolvendo, maritus tenetur de dote ob culpam, ut *hic*, *& l. ſi extraneus*, ſupr. *de jur. dot.* niſi forte ante ſolutum ſit matrimonium, quam facultatem petendi habuerit, ut *hic*, *& l.* † *Mœvia*, infr. *ſolut. matrim.* aut ſi caſu † debitor lapſus ſit facultatibus; *l. litis conteſtatæ*, §. *ſi* † *pecunie*, *de negot. geſt.* pag. 80. lin. 18. & ſeqq.
l. heredem . . . . famil. erciſc. *pag.* 112. *lin.* 17.	*l.* † *heredes*, pag. 81. lin. pen.
l. Attilicinus infr. h. tit. l. ſi avus. §. Pactus ne peteret. de pact. *pag.* 114. *lin.* 12. *& ſeq. ab infr.*	*l. Attilicinus*, † ſupr. *h. tit. l. ſi* † *unus*, §. *pactus ne peteret*, *de pact.* pag. 83. lin. 22.
l. ſi cum. §. 1. de don. int. vir. & uxor. *pag.* 115. *lin.* 14. *ab infr.*	*l. ſi* † *eum*, pag. 84. lin. 10.
l. alienationis famil. erciſc. *pag.* 117. *lin.* 21.	*l.* † *alienationes*, pag. 85. lin. 25.
l. pupillorum de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt, *ibid. lin.* 22. *&* 23.	*l.* † *ſi pupillorum*, ibid. lin. 26.
Cujac. 4. *obſ.* 23. pag. 118. in marg.	Cujac. † 7. *obſ.* 23. ibid. in marg.
Cujac. 4. obſ. 28. *pag.* 119. *in fin.*	Cujac. † 11. *obſ.* 28. pag. 87. lin. 5.
l. 1. C. eod. *pag.* 121. *lin. antepen.*	*l.* 1. C. † *h. tit.* pag. 88. lin. 27.
l. 5. h. tit. *pag.* 122. *lin.* 8.	*l.* † 4. ibid. lin. 13. ab infr.
Cujac. . . . & 15. obſ. 9. *ibid. lin. antep.*	Cujac. . . . *&* † 14. *obſ.* 9. pag. 89. lin. 10.
§. aliæ autem ſunt. inſt. de act. *pag.* 123. *lin.* 4.	§. † *ſed iſtæ*, *verſ. aliæ autem ſunt*, ibid. lin. 15.
§. *Mulieris*. ibid. in rubric. ult.	§. † *ſi mulieris*. ibid. in rubric. ult.
Si fundum legatum ſibi dotis causâ mulier vendicaverit, vel etiam ſubſtituto viro omiſerit hereditatem, vel legatum, fundus erit dotalis, id eſt non deſinet eſſe dotalis, quod repudiatum vel omiſſum ſit legatum, &c. *pag.* 124. *lin.* 3. *& ſeqq.*	Si fundum legatum ſibi dotis cauſa mulier † repudiaverit, &c. *pag.* 90. *lin.* 4.
Cujac. 10. obſ. 22. *ibid. lin.* 19.	Cujac. † 9. *obſ.* 4. ibid. lin. 17.
Plaut. in Sticho. *Uxoria ſit reddenda dos divortio.* pag. 126. lin. 11.	Plaut. in Sticho (1. 3. 50.) *Uxorin' ſit reddenda dos divortio?* pag. 91. lin. 18. ab infr.
Soluto matrimonio ſi pater furioſus	Soluto matrimonio ſi pater furioſus

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
ſit, curator ejus voluntate, filiæ dotem petere poteſt ſi curator abſit, filiæ agere licet, itaut caveat de rato. *pag.* 128. *lin.* 7. *& ſeqq. ab infr.*	ſit, curator ejus, voluntate filiæ, dotem petere poteſt: ſi curator abſit, filiæ agere licet, ita ut caveat de rato; *pag.* 93. *lin.* 12. *& ſeqq.*
l. & hæredi §. filiaſ. de pact. *pag.* 129. *lin.* 16.	*l. & heredi*, §. † *filiaſ.* ibid. lin. 31.
l. fructus alias. l. ſi divortio. infr. h. tit. *ibid. lin. ult.*	*l. fructus* † *eos eſſe*, infr. *h. tit.* pag. 94. lin. 1.
§. *Item ſi meſſis*. pag. 132. in rubric. 1.	§. *item ſi* † *meſſes* † §. *apparet*. pag. 95. in rubric. 2.
l. qui merces . . . ſupr. locat. *ibid. lin.* 7. *&* 8.	*l.* † *ſi merces*, ibid. lin. 22.
l. ſi quis vel cauſam de reb. credit. *ibid. in fin. ad pag.* 133.	*l. ſi quis* † *nec cauſam*, pag. 96. lin. 2. & 3.
l. filiuſ. §. ult. infr. h. tit. *pag.* 135. *lin.* 5.	*l.* † *ſi filiuſ.* pag. 97. lin. 23.
l. etiam infr. h. tit. pag. 136. *lin.* 17. *&* 18.	† ex *h. l.* pag. 98. lin. 18.
l. qui dotem de ſolut. *ibid. lin.* 19. *&* 20. & denuo *pag.* 153. *lin. pen.*	*l. qui* † *decem*, ibid. lin. 19. & pag. 110. lin. 6.
l. jure ſuccurſum de jur. dot. *ibid. lin.* 6. *ab infr.*	*l. jure* † *ſuccurſum*, ibid. lin. 17. ab infr.
l. ſi ab hoſtibuſ. l. ſi quis ſic. infr. h. tit. *pag.* 137. *lin.* 7. *&* 8.	ex † *h. l. & l. ſi quis ſic*, infr. *h. tit.* ibid. lin. 7. ab infr.
l. divortio. de negot. poſt. *pag.* 139. *lin.* 7.	*l. divortio*, *de negot.* † *geſt.* pag. 100. lin. 12.
l. adverſus infr. expilat. hered. *pag.* 140. *lin.* 19.	*l. adverſus*, † *C. de crimin. expilat. hered.* pag. 101. lin. 11.
l. ult. C. de privileg. dot. *pag.* 141. *lin.* 4. *&* 5.	*l.* † *unic.* ibid. lin. 14. ab infr.
l. voluntatis C. de fidejuſſ. *pag.* 143. *lin.* 14.	*l. voluntatis*, *C. de* † *fideicomm.* pag. 103. lin. 11.
l. ſi filiæ ſupr. de divort. *ibid. lin.* 20. Cujac. 3. obſ. 16. pag. 145. lin. 1.	*l. ſi* † *filia*, ibid. lin. 16. Cujac. † 13. *obſ.* 25. pag. 104. lin. 19.
l. 2. §. ignominia de his qui not. infam. *ibid. lin.* 5.	*l.* 2. §. † *ignominia*, ibid. lin. 23.
l. cum uno . . . de fideic. libert. *pag.* 146. *lin.* 2.	*l. cum* † *vero*, pag. 105. lin. 1.
l. ſi filio familias §. 1. & 2. infr. h. tit. *pag.* 147. *lin.* 12. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi filio familias*, † *in pr.* pag. 106. lin. 3.
l. ſi ſponſæ de jur. dot. l. ſi ignorant. C. eod. *pag.* 148. *lin.* 10. *&* 11.	*l. ſi ſponſa, de jur. dot. l. ſi ignorant, C.* † *h. tit.* ibid. lin. 21.
l. unic. §. ſed nec retentio C. de rei uxor. 26. *ibid. lin.* 23.	*l. unic.* §. † *tacuit*, *verſ. cum enim neceſſaria*, ibid. lin. 31. & 32.
§. *Maritus*. pag. 150. in rubric. ult. Si uxor invito & prohibente viro, rem ejus commodaverit ſoluto matrimonio in judicio de dote, ejus rei compenſatio & deductio fit, *pag.* 151. *lin.* 8. *& ſeqq.*	§. † *ji maritus*. pag. 108. in rubric. 1. Si uxor invito & prohibente viro rem ejus commodaverit, † eaque perierit, ſoluto matrimonio in judicio de dote ejus rei compenſatio & deductio fit. *pag.* 108. *lin.* 16. *& ſeqq.*
§. *Si quis*. pag. 153. in rubric. 1.	§. *ſi* † *qui*. pag. 109. in rubric. 3.

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
l. item si cum §. quod si homo supr. quod met. caus. *ibid. lin.* 8. *&* 9.	*l. item si cum* , §. † *quid si homo* , ibid. lin. 16. ab infr.
l. per emptorem de act. empt. *pag.* 154. *lin.* 7.	*l.* † *si & per emptorem* , pag. 110. lin. 14.
l. cum in fundo. §. 1. supr. de jur. dot. *pag.* 156. *lin.* 8.	*l. cum in fundo* , §. † 2. pag. 111. lin. 14. ab infr.
l. ob res §. 1. de pact dotalib. *ibid. lin.* 12. *ab infr.*	*l. ob res*, §. † 2. pag. 112. lin. 1.
l. si tibi dotem . . . de pact. *ibid. ead. lin. & seq.*	*l. si tibi* † *decem*, ibid. ead. lin. & seq.
§. *Cum patre*. pag. 157. in rubric. 1.	§. *cum* † *patri*. ibid. in rubric. 2.
Cujac. 15. obs. 13. *ibid. lin.* 10. *ab infr.*	Cujac. † 14. *obs.* 22. ibid. lin. 11 ab infr.
l. ex maleficiis . . . de oblig. & act. *pag.* 158. *lin.* 13.	*l.* † *si quis absentis*, pag. 113. lin. 9.
l. cum quæ C. eod. *ibid. lin.* 4. *& seq. ab infr.*	*l.* † *non ideo*, *in fin.* ibid. lin. 27.
Soluto matrimonio culpa mulieris, quæritur si Mœvia de dote agat cum Titio quondam marito, & a patre herede scripto, an possit maritus ob culpam mulieris, id est ob adulterium, sic vocabant veteres Virg. 4. Æneid. *Conjugium vocat hoc prætexit nomine culpam*, Marcellus respondet, &c. *pag.* 159. *lin.* 11. *& seqq. ab infr.*	Soluto matrimonio culpa mulieris, quæritur si Mævia de dote agat cum Titio quondam marito, & a patre herede scripto, an possit maritus propter culpam mulieris, id est adulterium; (sic vocabant veteres; Virg. 4. Æneid. (172.) *Conjugium vocat*, *hoc prætexit nomine culpam*.) † dotem retinere ? Marcellus respondet, &c. *pag.* 114. *lin.* 7. *& seqq.*
l. uxor. §. ult. ad leg. iul. de adulter. *pag.* 160. *lin.* 2.	*l.* † *si uxor*, ibid. lin. 16. & 17.
mutua delicta compensantur, vel quasi compensantur inter virum & uxorem, quia si mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinet, cur enim improbet maritus mores, quos ipse aut ante corrupit, aut postea dissimulatione probavit. *ibid. lin.* 19. *& seqq.*	Mutua delicta compensantur, vel quasi compensantur inter virum & uxorem, quia si mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote † retinetur : cur enim improbet maritus mores, quos ipse aut ante corrupit, aut postea dissimulatione probavit ? *ibid. lin.* 31. *& seqq.*
l. inter stipulantem §. inter socerum de pact. dotalib. *pag.* 161. *lin.* 7. *&* 8.	*l. inter* † *socerum* , §. *cum inter*, pag. 115. lin. 6.
l. 1. §. ult. de bonor. poss. contr. tab. *ibid. lin.* 20. *&* 21.	*l.* 1. §. † *pen.* ibid. lin. 17.
l. fructus §. impendia supr. h. tit. *pag.* 162. *lin.* 1. *&* 2.	*l. fructus* , §. † *impendi* , ibid. lin. 33. & 34.
l. maritus supr. h. tit. *ibid. lin.* 22.	*l.* † *maritum*, pag. 116. lin. 4.
Pater filiæ nomine centum in dotem promisit, mox convenit inter generum & socerum, nè dos a socero quamdiu viveret exigeretur. Postea culpâ mulieris divortio soluto matrimonio, moriens pater extraneos heredes instituit, filiâ exheredatâ, hoc casu maritus ab heredibus soceri, dotem exigere debet, ut	Pater filiæ nomine . . . . Postea culpa † mariti, &c. *ibid. lin.* 22. *& seq.*

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
eam exactam, mox reſtituat mulieri, &c. *pag.* 163. *lin.* 5. *& ſeqq.*	
l. Imperator. §. centum de leg. 2. *ibid. lin.* 27. *&* 28.	*l. Imperator*, *in pr.* ibid. lin. 5. ab infr.
Ulpian. in fragm. tit. de dotib. *pag.* 164. *lin.* 20. *&* 21.	Ulpian. *in fragm. tit. de* † *decimis*, pag. 117. lin. 21. & 22.
M. Tull. Verr. 3. *Voconius lege ſua hereditatem ademit, nulli neque virgini, neque mulieri ſanxit in poſterum, ne quis heredem virginem neque mulierem faceret*, ibid. lin. 21. & ſeqq.	M. Tull. Verr. † 1. 42. *Voconius, qui lege ſua hereditatem ademit nulli, neque virgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum, ne qui poſſ eos conſortes cenſus eſſet, heredem virginem, neve mulierem faceret.* ibid. lin. 22. & ſeqq.
l. ob res. §. 1. de pact. dotalib. *pag.* 165. *lin.* 21. *&* 22.	*l. ob res*, §. † *ult.* pag. 118. lin. 8.
l. creditori §. prædium ſupr. de act. empt. *pag.* 166. *lin.* 5.	*l.* † *creditor*, ibid. lin. 25.
l. inter ſtipulatum, §. ſacram de V. O. *pag.* 167. *lin.* 17. *&* 18.	*l. inter* † *ſtipulantem*, pag. 119. lin. 23.
l. uſusfructus de novat. *ibid. lin.* 4. *ab infr.*	*l.* † *ſi uſusfructus*, ibid. lin. 9. ab infr.
nam & mulier poteſt vendere uſumfructum proprietatis domino volenti ſc. emere, & hoc caſu mulieris herede agente de dote vir facere cogetur, in eſt conſentire tali venditioni dotis reſtituendæ causâ, quoniam ſi moram non feciſſet heres, pretium uſusfructus mulier heredi ſuo reliquiſſet. *pag.* 168. *lin.* 8. *& ſeqq.*	nam & mulier poteſt vendere uſumfructum proprietatis domino, volenti ſc. emere, & hoc caſu mulieris herede agente de dote, vir facere cogetur, id eſt conſentire tali venditioni dotis reſtituendæ cauſa, quoniam ſi moram non feciſſet † maritus, pretium uſusfructus mulier heredi ſuo reliquiſſet. *pag.* 120. *lin.* 1. *& ſeqq.*
l. ſi legata ſupr. de jur. dot. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*l. ſi* † *legato*, ibid. lin. 22.
l. filiuſf. emancipatus §. maritus ad leg. Cornel. de falſ. *pag.* 169. *lin.* 5. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *filius emancipatus*, pag. 121. lin. 6.
l. 60. . . . infr. h. tit. *pag.* 170. *lin.* 2. *&* 3.	*l.* † 61. ibid. lin. 21.
§. *Debet autem*. pag. 171. in rubric. 1.	§. † *dabit autem*, † §. *adjicitur*. pag. 122. in rubric. 1.
§. *Mancipa*. pag. 173. in rubric. ult.	§. † *mancipio*. pag. 123. in rubric. ult.
Cujac. 22. obſ. 24. *pag.* 174. *lin.* 8. *ab infr.*	Cujac. 22. *obſ.* † 24. pag. 124. lin. 8. ab infr.
l. pen. §. pene de bon. libertor. *pag.* 175. *lin. penult.*	*l. pen.* §. † *penult.* pag. 125. lin. 19.
l. quamdiu 2. infr. h. tit. *pag.* 177. *lin.* 14. *ab infr.*	*l. quamdiu* † 3. *al.* 69. pag. 126. lin. 28.
l. quamdiu 1. infr. h. tit. *ibid lin. ſeq.*	*l. quamdiu* † 2. *al.* 70. ibid. lin. 30.
Ulpian. lib. regul. h. tit. *pag.* 178. *lin.* 5. *&* 6.	Ulpian. *lib. regular.* † *tit. qui bened. injſtit. poſſ* ibid. lin. 44.
l. certi. §. item queri. ſupr. de reb. credit. *pag.* 179. *lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	*l. certi*, §. † *ſed & ſi*, pag. 127. lin. antepen.
§. *Is qui putabat*. pag. 181. in rubric. ult.	§. † *is qui putabat*. pag. 129. in rubric. 1.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. ſi patre ſuadente de rit. nupt. *pag.* 183. *lin.* 13.	*l. ſi patre cogente*, pag. 130. lin. 12. & 13.
l. liber homo de adquir. rer. domin. *ibid. lin.* 24. *&* 25.	*l.* † *homo liber*, ibid. lin. 22.
l. ſi pater de hered. inſtituend. *pag.* 184. *lin.* 10. *&* 11.	*l. ſi* † *paterf.* ibid. lin. 7. ab infr.
l. 22. de inoffic. teſtam. *ibid. lin.* 15. *&* 16.	*l.* † 15. ibid. lin. antepen.
§. reuſ. inſt. de oblig. quæ quaſ. ex contract. naſc. *pag.* 185. *lin.* 7. *& ſeq. ab infr.*	§. † *heres quoque*, pag. 131. lin. 7. ab infr.
l. l. apud Julianum §. 1. *pag.* 186. *lin.* 4.	*d. l. apud Julianum*, §. † *ult.* pag. 132. lin. 4.
l. illud infr. h. tit. *pag.* 188. *lin. ult.*	† *ex hac l.* pag. 133. lin. antepen.
§. *Si quis dubites*. pag. 189. in rubric. 1.	§. *ſi quis* † *dubitet*. pag. 134. in rubric. 1.
nec poteſt repudiare hereditatem ſine patre, neque pater, ſine filio, & filiuſd. repudiando ſine filio nocet filio, *pag.* 190. *lin.* 3. *& ſeqq.*	nec poteſt repudiare hereditatem ſine patre, neque pater ſine filio: & † pater repudiando ſine filio, non nocet filio. *ibid. lin.* 13. *& ſeq. ab infr.*
Legatum ſervo relictum dominus poteſt repudiare ſine ſervo l. legatum ſervo de legat. 1. l. 1. §. per ſervum de ſucceſſ. edict. Idem eſt in filio, cui legitima hereditas defertur ab inſtituto l. ſeq. id eſt non poteſt repudiare hereditatem ſine patre, neque pater ſine filio & repudiando neuter nocet alteri. *ibid. lin.* 13. *& ſeqq.*	Legatum ſervo relictum dominus poteſt repudiare ſine ſervo; *l. legatum ſervo, de legat.* 1. *l.* 1. §. *per ſervum, de ſucceſſ. edict.* Idem eſt in filio, cui legitima hereditas defertur ab † inteſtato; l. ſeq. h. tit. id eſt non poteſt repudiare, &c. *ibid. lin.* 7. *& ſeqq. ab infr.*
l. qui pupillum infr. h. tit. *pag.* 191. *lin.* 3.	*l. qui* † *ſe pupillum*, pag. 135. lin. 16.
De hac l. dictum eſt ſupr. h. tit. *pag.* 192. *in prine.*	De *hac l.* dictum eſt † in *l.* 4. ſupr. h. tit. pag. 136. ſub rubric. 1.
l. nec is qui l. cum quidam §. ult. l. cum falſum infr. h. tit. *ibid. lin.* 9. *&* 10.	*l. nec is qui*, † ſupr. *l. cum quidam*, §. *ult. l. cum falſum*, infr. *h. tit.* pag. 136. lin. 12.
M. Tull. 13. ad Attic. epiſt. 44. *Ex eo cognovi cretionem Clavii liberam teſtibus præſentibus ſexaginta duobus*. ibid. lin. 11. & ſeqq. ab infr.	M. Tull. 13. ad Attic. epiſt. † 46. *Ex eo cognovi cretionem Clavii* (*o Veſtorium negligentem*) *liberam cretionem, teſtibus præſentibus, ſexaginta diebus*. ibid. lin. 27. & ſeqq.
l. ſemiſſe infr. h. tit. *pag.* 193. *lin.* 9. *ab infr.*	*l.* † *ex ſemiſſe*, pag. 137. lin. 12.
l. ſi qui extraneus §. ult. h. tit. *ibid. lin.* 7. *ab infr.*	*l. ſi* † *quis extraneus* ibid. lin. 13. & 14.
l. cum heredes, infr. de adquir. rer. domin. *pag.* 194. *lin.* 7. *&* 8.	*l. cum heredes*, infr. *de* † *adquir. vel amitt. poſſeſſ.* ibid. lin. 25. & 26.
l. ex maleficiis l. heres infr. de obligat. & act. *ibid. lin.* 13.	*l.* † *ſi quis abſentis*, §. *heres*, ibid. lin. 30.
l. eum quem C. de fideic. *ibid. lin.* 19.	*l.* † *eam quam*, ibid. lin. 35.
l. ſi quis hac lege §. judicium infr.	*l. ſi quis hac lege*, §. *judicium*, *l.*

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
de oper. libert. l. cum patronis l. ſi operarum de bonis libert. *pag.* 196. *in fin. ad* 197.	*cum* † *patronus*, *l. ſi operarum*, inſr. *de oper. libert.* pag. 139. lin. 9. & 10.
l. 6. §. 1. ſupr. de Religioſ. & ſumptib. funer. *pag.* 197. *lin.* 8.	*l.* † 6. *verſ. exheredatis*, ibid. lin. 16.
l. nec ullam. §. planè. ſupr. de petit. heredit. *ibid. lin.* 13. *ab infr.*	*l. nec ullam*, §. † 6. *verſ. ſed Sabinus*, ibid. lin. 30.
l. cum qui C. arbitr. tut. *pag.* 198. *lin.* 3.	*l.* † *eum qui*, ibid. lin. 10. ab infr.
l. cum bonis infr. h. tit. *pag.* 200. *lin.* 20.	*l.* † *eum bonis*, pag. 141. lin. 19. & 20.
l. unic. §. in primo §. ſeu autem C. de caduc. tollend. *pag.* 201. *lin.* 5. *& ſeq. ab infr.*	*l. unic. §. in primo*, §. † *ſin autem*, pag. 142. lin. 12.
l. diem proferre l. ſi plures de recept. arbitr. *pag.* 202. *lin.* 2. *&* 3.	*l. diem proferre*, † §. *ſi plures*, ibid. lin. 17.
l. 2. C. eod. *pag.* 203. *lin.* 12. *ab infr.*	*l.* † 1. C. *eod.* pag. 143. lin. 16. & 17.
in princ. l. cum qui l. mortis causâ infr. de mort. cauſ. donat. *ibid. lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*in princ. l.* † *qui pretio*, *l. mortis cauſa capitur*, ibid. lin. 23. & 24.
§. *Sed verum*. pag. 206. in rubric. 1.	§. *ſed* † *utrum*. pag. 145. in rubric. 1.
l. illud §. minor. de minorib. *ibid. lin.* 22.	*l. illud*, §. † *ſi talis*, ibid. lin. 15.
l. 2. §. ult. infr. de vulgar. & pupillar. *ibid. lin. pen.*	*l.* 2. §. † 2. ibid. lin. 38.
§. *Sed quod ſi*. pag. 207. in rubric. 1. Sic ſi tutor datus rogatus ſit adminiſtrare tutelam conſilio fratris ſi a debitoribus hereditariis nomina exegerit ſine Titio non liberat debitores. *ibid. in fin. ad* 208.	§. *ſed* † *quid ſi*. ibid. in rubric. 3. Sic ſi tutor datus rogatus ſit adminiſtrare tutelam conſilio † Titii fratris, ſi a debitoribus hereditariis nomina exegerit ſolus ſine Titio, non liberat debitores; *pag.* 146. *lin.* 10. *& ſeqq.*
§. juſſum ſupr. h. l. *pag.* 209. *lin.* 4. ut hic & l. ſi vero §. 1. infr. de ſolut. l. 4. §. 1. de manumiſſ. vindict. *ibid. lin.* 16. *&* 17.	§. † *ſed utrum*, ibid. lin. pen. *ut hic* † *in §. ſi poſteaquam*, *&* † *vero procuratore*, §. † 2. *de ſolut. l.* 4. † *in pr. de manumiſſ. vindict.* pag. 147. lin. 9. & 10.
l. nec vol. C. de poſtim. reverſ. *pag.* 210. *lin.* 14.	*l. nec* † *mox*, C. *de poſtl. reverſ.* ibid. lin. 8. ab infr.
cap. ſignificaſti. 1. de homicid. *pag.* 213. *lin.* 21. *&* 22.	*cap. ſignificaſti*, † 2. *al.* 18. pag. 140. lin. 5. ab infr.
l. quod certat. C. de poſth. hered. inſtit. *pag.* 214. *lin.* 3. *&* 4.	*l. quod* † *certatum*, pag. 150. lin. 13. quamvis iguavia typographi legatur *quod certatus*.
hic §. locum habet in ſuo herede, qui etiam ignorans heres exiſtit, & ideo ſi nullum paritura eſt mulier, ſuus ipſo jure heres exiſtit ex aſſe, quia heres exiſtit legis poteſtate quæ ſemper certa eſt, & ſcit omnio quæ ſcit natura, ſi unum eſt paritura heres erit ex ſemiſſe, ſi tres ex triente. *pag.* 215. *lin.* 9. *& ſeqq. ab infr.*	*hic* §. locum habet in ſuo herede, qui etiam ignorans heres exiſtit: & ideo ſi nullum paritura eſt mulier ſuus ipſo jure heres exiſtit ex aſſe, quia heres exiſtit legis poteſtate, quæ ſemper certa eſt, & ſcit omnia quæ ſcit natura, ſi unum eſt paritura heres erit ex ſemiſſe, ſi tres ex † quadrante; *pag.* 151. *lin.* 15. *& ſeqq.*

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	Edit. mea.
l. ita tamen l. ſi pater ad ſc. Trebell. *pag.* 225. *lin.* 3. *&* 4.	*l. ita tamen*, † §. *ſi pater*, *ad SC. Trebell.* pag. 157. lin. 15. & 16.
l. 2. C. de jur. deliber. *pag.* 227. *lin.* 7. *&* 8.	*l.* † 1. pag. 158. lin. 13. ab infr.
l. 1. §. apiſcimur. eod. tit. *ibid. lin.* 16. *&* 17. *&* *pag.* 231. *lin.* 14. *&* 15.	*l.* 1. §. † *furioſus*, ibid. lin. 5. ab infr. & pag. 161. lin. 17.
Si autem heres inſtitutus ſit, ſibi non ſocietati hereditatem adquirit, niſi inita eſſet ſocietas omnium bonorum l. 3. §. 1. l. ſi duo §. ult. ſupr. pro ſoc. *pag.* 228. *lin.* 25. *&* *ſeqq.*	Si autem heres inſtitutus ſit, ſibi non ſocietati hereditatem adquirit, † ex §. 2. *&* *l. duo*, §. 1. ſupr. *pro ſocio*: niſi inita eſſet ſocietas omnium bonorum, *l.* 3. §. 1. *l.* † *ſi ſocietatem* 73. *eod. tit. pro ſocio*. pag. 159. lin. 15. & ſeqq. ab infr.
l. ſi legat. de jur. dot. *pag.* 229. *lin.* 13.	*d. l. ſi legato*, *de jur. dot.* pag. 160. lin. 11.
l. ſi quis mihi bona §. ult. ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 20. *&* 21. *&* *pag.* 238. *lin.* 18. *&* 19.	*l. ſi quis mihi bona*, §. † *penult.* ibid. lin. 18. & pag. 166. lin. 15.
l. 1. §. ſed ergo quero. quod juſſ. *ibid. lin.* 23.	*l.* 1. §. *ſed* † *ego quæro*, ibid. lin. 20.
ex hac l. ſi tibi. §. unius. de opt. legat. *ibid. lin.* 29. *&* 30.	ex *hac l.* † *&* *l. ſi tibi*, ibid. lin. 26.
l. 2. C. qui admitt. ad bonor. poſſeſſ. *pag.* 230. *lin.* 18.	*l.* † 1. ibid. lin. 4. ab infr.
Ad l. 50. Dictum eſt ſupr. l. 43. *pag.* 231. *circ. medium*.	L. 50. Dictum eſt ſupr. *l.* † 48. *h. tit.* pag. 161. infra medium.
d. l. ſi quis mihi bona §. pater. *pag.* 232. *lin.* 10. *&* 11.	*d. l. ſi quis mihi bona*, §. † *quid ſi mandavit*, pag. 162. lin. 7.
l. qui in alieno . . . . ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 20. *&* 21.	*l. qui in* † *aliena*, ibid. lin. 15.
d. § ex pluribus, *pag.* 233. *lin.* 11. *&* *ſeq. ab infr.*	*d. l.* † *ſi ex pluribus*, pag. 163. lin. 7. & 8.
l. 8. §. 1. de condit. inſtit. *pag.* 238. *lin.* 7.	*l.* 8. §. † 4. pag. 166. lin. 5.
d. l. ſi ſervus, *pag.* 239. *lin.* 21. *&* 22.	*l.* † *ſervus communis* 5. *de ſtipulat. ſerv.* pag. 167. lin. 1. & 2.
l. Thaiſ. §. Splendophorus. de fideicommiſſ. libertat. *pag.* 242. *lin.* 12. *&* 13.	*l. Thaïs*, §. † *Spendophorus*, pag. 168. lin. antepen.
l. ſi coheredi in princ. de vulgar. & pupillar. *ibid. lin.* 21. *&* 22.	*l.* † *coheredi*, pag. 169. lin. 5.
l. fideicommiſſaria §. ſi quis ſervo de fideic. liberbatib. *pag.* 244. *lin.* 24. *&* 25.	*l.* † *generaliter*, §. *ſi quis ſervo*, *de fideic. libertat.* pag. 170. lin. 24. & 25.
l. falſus creditor. §. ſi jactum l. ſi quis uxori l. ſi quis manu. leg. in fundi §. 2. de furt. *pag.* 246. *lin.* 15. *&* 16.	*l. falſus creditor*, §. *ſi jactum*, *l.* † *in furti*, §. 2. *l. ſi quis uxori*, §. † *ſi quis de manu*, *de furt.* pag. 171. lin. 18. & ſeq. ab infr.
l. pen. de iis qui ſunt ſui vel alieni jur. *pag.* 247. *lin.* 3.	*l.* † *patre furioſo*, *de his qui ſui vel*, &c. pag. 172. lin. 4. & 5.
Si quis heres ita ſcriptus ſit, ut intra certum tempus adeat hereditatem, dato ſubſtituto in hunc caſum, ſi intra	Si quis heres ita ſcriptus ſit, ut intra certum tempus adeat hereditatem, dato ſubſtituto in hunc caſum: ſi intra

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
id tempus adierit, & prior heres antequam adiret deceſſerit, ſubſtitutus ſtatim poteſt adire, nec expectat ultimum diem aditionis, &c. *ibid. lin.* 7. *& ſeqq.*	id tempus † non adierit, & prior heres, &c. *ibid. lin.* 8. *& ſeqq.*
l. obligatione C. de ſolut. *pag.* 248. *lin.* 10. *&* 11.	*l.* † *obſignatione*, ibid. lin. 4. ab infr.
l. 2. §. in noviſſimo. C. de caduc. tollend. *ibid. lin.* 8. *ab infr.*	*l.* † *unic.* §. *libertatibus*, pag. 173. lin. 14. & 15.
l. ſed ex aſſe ſupr. h. tit. *pag.* 249. *lin.* 12. *&* 13.	*l.* † *ſi ex aſſe*, ibid. lin. 31.
§. *Item ſi ſit*. pag. 250. in rubric. 1.	§. *item ſi* † *tu*. pag. 174. in rubric. 1.
l. 5. C. de jur. deliberand. *pag.* 259. *lin.* 5.	*l.* † 1. pag. 179. in fin.
l. cum bonis . . . ſupr. h. tit. *pag.* 260. *lin.* 20.	*l.* † *eum bonis*, pag. 180. lin. antepen.
l. ſi filiuſ. ad l. falcid. *pag.* 261. *lin.* 3. *ab infr.*	*l.* † *filiuſf.* pag. 181. lin. 9. ab infr.
l. 2. C. de repudiand. poſſeſſ. *pag.* 262. *lin. pen.*	*l.* 2. *C. de repudiand.* † *vel abſtin. hereditat.* pag. 182. lin. 24. & 25.
l. ult. §. 1. C. de bon. quæ liber. *pag.* 263. *lin.* 12. *&* 13.	*l. ult.* † *in princ.* ibid. lin. 12. ab infr.
l. 3. infr. de ſuis & legitim. *pag.* 264. *lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ult.* pag. 183. lin. 11. ab infr.
l. & heredi. §. filiuſf. ſupr. de pact. *pag.* 265. *lin.* 15.	*l. & heredi*, §. † *item filiafamilias*, pag. 184. lin. 7.
Auguſtin. de Doctr. Chriſtian. lib. 1. cap. 21. *pag.* 269. *lin.* 8. *ab infr.*	lib. † 2. cap. 21. *pag.* 186. *lin. antepen.*
l. 6. §. eum qui ff. de adquirend. hereditat. *pag.* 270. *lin.* 8. *ab infr.*	*l.* 6. §. † *ſed & ſi non*, pag. 187. lin. 29.
l. ult. §. ubi autem C. de bon. quæ liber. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*l. ult.* † *in pr.* ibid. lin. 32.
ut hic & l. potuit infr. h. tit. l. obligari §. hereditatis l. ſi ad pupillum de auctorit. tutor. *ibid. in fin.*	*ut hic, & l.* † *ſi infanti, in fin.* infr. *h. tit. l. obligari*, §. † *hereditatem*, &c. ibid. lin. 33. & ſeqq.
l. ſervum §. qui admittit. ff. de bonor. poſſeſſ. *pag.* 271. *lin.* 17. *&* 18.	*l.* † *ſervus*, §. *impubes*, pag. 188. lin. 1. & 2.
Quod ſi creditores defuncti, puta pupillus vel adultus defuncti heredes convenire parati ſint actione tutelæ vel negotiorum geſtorum, ut tutelæ vel cuprationis rationes reddantur ſi heres moram faciat in adeunda hereditate, is an heres ſit interrogari debet, & poſtulanti datur moderatū tempus de adeunda hereditate. *pag.* 272. *lin.* 7. *& ſeqq. ab infr.*	Quod ſi creditores defuncti, puta pupillus vel adultus, † quibus defunctus tutor vel curator extitit, heredem convenire parati iint actione tutelæ vel negotiorum geſtorum, ut tutelæ vel curationis rationes reddantur, ſi heres moram faciat, &c. *ibid. in fin. ad pag.* 189.
Si major 25. annis ſemel ſe immiſcuerit bonis paternis obligatur in ſolidum æri alieno, neque inopia patris eum excuſat, id eſt non reſtituitur adverſus immixtionem ſi alleget hereditatem non	Si major 25. annis ſemel ſe immiſcuerit bonis paternis, obligatur in ſolidum æri alieno, neque inopia patris eum excuſat, id eſt non reſtituitur adverſus immixtionem, ſi alleget hereditatem non

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	*Edit. mea.*
eſſe ſolvendo, neque jus fratris portionem hereditariam vel teſtamentum ideſt totum aſſem eripientis arcet id eſt liberat eum de exactione creditorum, ideſt non eſt audiendus ut reſtituatur ſi alleget ſe ſpoliatum portione hereditaria vel teſtamento id eſt toto aſſe hereditatis à fratre ſuo, &c. *pag.* 273. *lin.* 19. *& ſeqq.*	eſſe ſolvendo, neque † vis fratris, portionem hereditariam vel teſtamentum id eſt totum aſſem eripientis, arcet id eſt liberat eum de exactione, &c. *pag.* 189. *lin.* 20. *& ſeqq.*
l. 3. §. hereditatem §. bonorum ff. de bonor. poſſ. . . . d. l. 3. §. hereditatem. *pag.* 275. *lin.* 1. *&* 11.	*l.* 3. §. † *hereditatis . . . d.* §. † *hereditatis*. pag. 190. lin. 21. & 22. & lin. 30.
l. ſi te. de adquir. heredit. *pag.* 279. *lin.* 12.	*l. ſi* † *tu*, §. 1. *ff. de adquir. hereditat.* pag. 193. lin. 14.
l. 2. §. 1. . . . de vulgar. & pupilar. *ibid. lin.* 26.	*l.* 2. §. † 4. *ibid. lin.* 26.
l. ſi cui. §. licet l. lite infr. de liberal. cauſ. *pag.* 280. *lin.* 21. *&* 22.	*l. ſi cui*, §. *licet*, † *ff. de liber. cauſ. l. lite ordinata*, † *C. eod.* pag. 194. lin. 3. & 4.
l. 3. §. ult. ff. ex quib. cauſ. major. *pag.* 281. *lin.* 26. *&* 27.	*ff.* † *quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* ibid. lin. 14. & ſeq. ab infr.
Idem tenetur & legatariis non in ſolidum, ſed pro viribus hereditatis, ita ut amittat detractionem quartæ falcidiæ auth. ſed cum teſtator. C. ad leg. falcid. *ibid. lin.* 27. *& ſeqq.*	Idem tenetur & legatariis † in ſolidum, etſi fines hereditarios excedant, & amittit detractionem quartæ falcidiæ, *nov.* 1. *cap.* 2. §. 2. *auth. ſed cum teſtator, C. ad l. falcid.* ibid. lin. 12. & ſeqq. ab infr.
ut exponitur init. h. leg. verſ. ſimili que modo. *pag.* 282. *lin.* 9. *ab infr.*	ut exponitur † *in* §. 2. *&* 3. *h. l.* pag. 195. lin. 21. & 22.
ut exponitur initio h. leg. *pag.* 283. *lin.* 11. *ab infr.*	ut exponitur † *in* §. 2. *h.l.* ibid. lin. antepen. & pen.
Nov. Juſt. 75. cap. 1. *pag.* 284. *lin.* 12.	*nov. Juſtin.* † 73. *cap.* 8. pag. 196. lin. 17.
l. Papinianus §. quara de inoffic. teſtam. l. 2. §. 1. infr. de collat. bonor. *ibid. lin.* 23. *&* 24.	*l. Papinianus*, §. † *quarta*, *ff. de inoffic. teſtam. l.* 2. §. 1. *ff. de collat. bonor.* ibid. lin. 26. & 27.
ut proponitur hic ex Novell. 1. de hered. & falcid. *ibid. lin.* 40. *ab infr.*	ut proponitur *in* † §. *ſi vero* 12. *h. l. ex nov.* 1. *de hered. & falcid. cap.* 2. §. 2. ibid. lin. 31.
ut ſubjungitur in h. §. *ibid. lin.* 6. *ab infr.*	ut ſubjungitur in *h.* §. † *& quatuor ſeqq.* ibid. lin. 33. & 34.
l. nam poſteaquam §. ſi minor. ff. de minorib. *pag.* 289. *lin.* 9. *ab infr.*	*l. nam poſtquam*, §. *ſi minor*, *ff.* † *de jurejur.* pag. 199. lin. 5. ab infr.
l. Julianus al. l. ſi pupillus l. ſi ſervum ff. de adquir. heredit. *pag.* 290. *lin.* 8. *ab infr.*	*l. Julianus*, *al. l. ſi pupillus*, † §. *ſi ſervum*, pag. 200. lin. 7. & 8. poſtit.
l. 1. §. ſervis. ad ſilan. *pag.* 294. *lin. antepen.*	*l.* 1. §. † *ſervi*, pag. 202. lin. 8. ab infr.
l. 5. de leg. commiſſ. *pag.* 295. *lin.* 6.	*l.* † 2. ibid. lin. ult.
Auguſtin. in Joann. cap. 7. *ibid. lin.* 10. *ab infr.*	Auguſt. in Joann. cap. † 1. tract. 8. num. 12. *pag.* 203. *lin.* 19.

Edit. Toloſan.	Edit. mea.
l. demonſtratio §. quod autem l. in ſumma §. id quoque 1. de condit. indebit. *pag.* 296. *lin.* 23. *&* 24.	*l. demonſtratio*, §. *quod autem*, † *h. tit. l. in ſumma*, §. *id quoque*, † ſupr. *de condict. indebit.* ibid. lin. 7. & ſeq. ab infr.
§. 4. infr. de bonor. poſſeſſ. *pag.* 300. *lin.* 7.	§. † 3. *inſt. de ſucceſſ. libertor.* pag. 206. lin. 8.
l. is qui . . . infr. h. tit. *pag.* 303. *in fin. ad* 304.	*l. is* † *cui*, pag. 208. lin. 20. ab infr.
l. hoc jure ita l. ſtipulatus §. 1. infr. de V. O. §. ſi quis ita inſt. eod. *pag.* 304. *lin.* 10. *& ſeq. ab infr.*	*l. hoc jure*, *l.* † *ita ſtipulatus*, §. 1. infr. *de V. O.* §. † 4. *verſ. ſi quis ita, inſt. eod.* pag. 209. lin. 5. & 6.
l. cum filius. §. mutiana de legat. 2. *pag.* 305. *lin.* 4.	*l. cum filius*, §. † *qui Mutianam*, ibid. lin. 17.
l. annuæ eod. tit. *ibid. lin.* 24. *&* 25.	*l.* † *annua*, ibid. lin. 35. & 36.
l. Stichum §. uſumfructum infr. de ſolut. *pag.* 308. *lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l. Stichum*, §. † *nam ſi furioſi*, pag. 211. lin. 5. ab infr.
l. ſolutum eod. l. tutores §. tutelæ & §. ult. de adminiſtr. tutor. *ibid. lin.* 4. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſolutam*, *eod. l.* † *Lucius Titius* 46. §. *tutelæ*, *&* §. *ult. de adminiſtr. tutor.* ibid. lin. 4. & ſeq. ab infr.
l. ſic legatum §. 1. de legat. 1. l. legitimi de liber. legat. *pag.* 309. *lin.* 11. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *ſi legatum*, §. 1. *de legat.* 1. *l.* † *legavi*, *de liberat. legat.* pag. 212. lin. 22. & 23.
Ad §. *hæc ſcripta ejuſd. l.* pag. 312. in rubr. 1.	§. *hæc* † *ſcriptura*. pag. 214. in rubric. 1.
l. 1. §. ad eos ad leg. falcid. *ibid. lin.* 25.	*l.* 1. §. † *idemque eſt*, ibid. lin. 17. ab infr.
l. non dubium §. ult. ſupr. de legat. 3. *pag.* 314. *lin.* 13. *ab infr.*	*l. non dubium*, † *in princ.* pag. 215. lin. penult.
l. ſi quis ita ſtipulatur, *pag.* 317. *lin.* 1.	*l. ſi quis ita* † *ſtipulatus*, pag. 217. lin. 29.
l. liberto de bon. libertor. l. 1. §. ad eos ad l. falcid. *ibid. lin.* 7.	*l.* † *liberto*, *in pr. de bon. libertor. l.* 1. §. † *idemque*, *ad l. falcid.* ibid. lin. 34.
Ad §. *Aſſia ejuſd. l.* pag. 319. in rubric. 1.	§. † *Attia ejusd. l.* pag. 218. in rubric. ult.
l. cum ſolum . . . ſupr. de liber. legat. *pag.* 321. *lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † *non ſolum*, pag. 220. lin. 16. ab infr.
l. vero l. cum mulier infr. ſolut. matrimo. *pag.* 322. *lin.* 5.	*l.* †† *viro*, *l. cum mulier* 47. †† ſupr. *ſolut. matrimon.* ibid. lin. 8. ab infr.
l. nemo §. nemo ſupr. de hered. inſtit. *pag.* 323. *lin.* 2. *&* 3.	*l. nemo*, §. † *qui frater*, pag. 221. lin. 23.
l. 5. C. de teſtam. tut. *ibid. lin.* 8.	*l.* 5. C. *de* † *teſtamentis*, ibid. lin. 28.
l. ſed ſi hac lege §. patronum de in jus vocand. *pag.* 324. *lin.* 6. *&* 7.	*l. ſed ſi hac lege*, §. † *ſed ſi jus*, pag. 222. lin. 7. & 8.
Ad §. *ſi quis ita ejuſd. leg.* ibid. in rubric. 1.	§. *ſi quis* † *legaverit*, † §. *ult. ejusd. leg.* ibid. in rubric. 1.
l. ſervus . . . ſupr. ſi quis caut. *ibid. lin.* 25. *&* 26.	*l.* † *ſi ſervus*, ibid. lin. 25.
Ad l. 36. §. *Septitia*. pag. 325. in rubric.	*L.* 36. §. † *Titia*. pag. 223. in rubric. 1.
l. civili ſuprà h. tit. *pag.* 327. *lin.* 9. *ab infr.*	*l.* † *jure civili*, pag. 224. lin. 18. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Tolosan.	Edit. mea.
l. 3. §. nec generaliter de impenſ. in res dotal. fact. *pag.* 329. *lin.* 1. *&* 2.	*l.* 3. §. † *nos generaliter*, pag. 225. lin. 23.
l. Paulus §. 1. ſuprà de pignorib. *ibid. lin.* 5.	*l. Poulus*, §. † 2. ibid. lin. 27.
l. nè ſervus de peculi. . . . l. naturalis. l. quæcumque eod. tit. *pag.* 330. *lin.* 12. *& ſeqq.*	*l.* † *nec ſervus*, *de peculi.* . . . l. † *naturales*, l. †† *quæcumque*, *eod. tit. de act. & obligat.* pag. 226. lin. 16. & ſeqq.
l. eum in teſtamento de fideicommiſſ. libert. *pag.* 331. *lin.* 14.	*l.* † *cum in teſtamento*, pag. 227. lin. 1.
l. libertus §. liberto de bon. libertor. *pag.* 333. *fin.* 20. *&* 21.	*l. libertus* 20. §. † *libertus*, *& ſeq.* pag. 228. lin. 29.
l. & qui non amplius. de mort. cauſ. donat. *pag.* 334. *lin.* 12.	*l.* † *ei*, *qui non amplius*, ibid. lin. 9. ab infr.
l. ei cui de mort. cauſ. donat. *ibid. lin.* 16.	*d.* † *l. ei*, *qui*. ibid. lin. 5. ab infr.
l. pœnales §. tit. ad leg. falcid. *ibid. fin.* 23.	*l. pœnales*, §. † *pen.* pag. 229. lin. 2.
ut ſubditur in fine hujus leg. *pag.* 335. *lin.* 14.	ut ſubditur in *fin.* † §. 3. *h. l.* ibid. lin. 25.
l. cum qui. in fin. infr. de uſucap. *pag.* 336. *lin. ult.*	*l.* † *cum qui*, pag. 230. lin. 27.
l. ſi mulier 3. de condit. ob cauſam. *pag.* 338. *in fin.*	*l. ſi mulier* † 10. *de condict. cauſ. dat.* pag. 231. lin. 7. & ſeq. ab infr.
l. infr. init. d. tit. quand. dies legat. ced. *pag.* 339. *lin.* 15.	*l.* † 7. *init. d. tit. quand. dies legat. ced.* pag. 232. lin. 9.
l. pecunia ſupr. de uſur. *ibid. lin.* 24.	*l.* † *pecuniæ*, ibid. lin. 14. & 15.
l. nomen §. unus de legat. 3. *pag.* 340. *lin.* 24.	*l. nomen*, §. † *uni*, ibid. lin. 12. ab infr.
d. l. ſi cui legetur §. hæc autem. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*d. l. ſi cui legatur*, §. † *hoc autem*, *&* † *l.* 22. *quand. dies legat. ced.* pag. 233. lin. 5. *&* 6.
l. nam vobis . . . de ann. legat. *pag.* 341. *lin.* 6.	*l.* † *a vobis*, ibid. lin. 14.
l. cum qui eod. tit. *ibid. lin.* 21.	*l.* † *eum qui* 138. ibid. lin. 27. & 28.
l. a vobis l. in ſingulos. l. filiæ ſupr. de ann. legat. l. 1. C. quand. dies legat. vel fideic. cedat. l. ſicut legatum in hunc annum vel annum decimum peti non poteſt, &c. *pag.* 342. *lin.* 3. *& ſeqq.*	*l. a vobis*, *l. in ſingulos*, *l. filiæ*, ſupr. *de ann. legat. l.* 1. C. *quand. dies legat. vel fideic. ced. l.* † 58. ſupr. *de uſufr.* Sicut legatum in hunc annum vel annum decimum peti non poteſt, &c. *ibid. lin.* 5. *& ſeqq. ab infr.*
§. ex his inſt. de Attilian. tut. *ibid. lin.* 15. *&* 16.	§. † *ſed ex his*, pag. 234. lin. 6.
ex hac l. ſi in libertatibus, *pag.* 343. *lin.* 1.	*ex hac l. &* † *l. ſi in libertatibus*, ibid. lin. 26.
Caſſius in commentariis ſuis ſcripſit, *pag.* 344. *lin. ult.*	† Gajus in commentariis ſuis ſcripſit, *pag.* 235. *lin.* 7. *ab infr.*
d. l. 1. §. quæ onerandæ. *pag.* 346. *in fin.*	*d. l.* 1. §. † *in ſumma*. pag. 237. lin. 9.
l. ſi cui legetur. §. hoc autem ſuprà de legat. infr. *pag.* 347. *lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	*l. ſi cui legetur*, §. *hoc autem*, † §. *& ideo*, ſupr. *de legat.* 1. ibid. lin. 16. ab infr.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. 1. §. ult. infr. de bonor. poſſeſſ. contr. tabull. *pag.* 348. *lin.* 1. *&* 2.	*l.* 1. §. † *pen.* infr. *de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.* ibid. lin. 9. ab infr.
l. jam dubitati . . . ſupr. de hered. inſtit. *pag.* 350. *lin.* 13. *&* 14.	*l. jam* † *dubitari*, pag. 239. lin. 14.
l. intercedit. ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 6. *& ſeq. ab infr.*	*l.* † *intercidit*, ibid. lin. 30.
Quod ſi legatum ſit uxori ſi à liberis impuberibus non nupſerit legatum debetur, quia per hujuſmodi conditionem magis cura liberorum, quam viduitas injuncta videtur, *pag.* 353. *lin.* 8. *& ſeq.*	Quod ſi legatum ſit uxori, ſi a liberis impuberibus non nupſerit, legatum † non debetur, quia, &c. *pag.* 241. *lin.* 8. *& ſeqq.*
l. in hoc judicium §. ſi conveneris ſupr. commun. divid. *ibid. lin.* 16. *& ſeq. ab infr.*	*l. in hoc judicium*, §. *ſi* † *conveniar*, ibid. lin. 21.
nov. 22. de nupt. 143. *ibid. lin.* 7. *ab infr.*	*nov.* 22. *de nupt.* † *cap.* 43. ibid. lin. 29.
l. bonis §. hoc ſermone de V. S. *ibid. lin. penult.*	*l.* † *boves*, ibid. lin. 33.
Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 4. *pag.* 354. *lin.* 16. *& ſeq ab infr.*	lib. 1. de Abraham cap. † 3. *pag.* 242. *lin.* 1.
Si mulieri legatum ſit ſi Titio non nupſerit, legi, id eſt Juliæ & Papiæ locus non eſt, conditio de non nubendo limitata ad certam perſonam remittitur, quia non tollit libertatem nubendi, *pag.* 355. *lin.* 12. *& ſeqq.*	Si mulieri legatum ſit, ſi Titio non nupſerit, legi id eſt *Juliæ & Papiæ*, locus non eſt: conditio de non nubendo limitata ad certam perſonam † non remittitur, quia non tollit libertatem nubendi, *ibid. lin.* 24. *& ſeqq.*
l. continuis . . . de V. O. *ibid. lin.* 22. *ab infr.*	*l.* † *continuus*, ibid. lin. 35.
l. ſi ita legatum §. 2. ſupr. de legat. 1. *pag.* 357. *lin.* 7. *ab infr.*	*l. ſi ita legatum*, §. † 2. pag. 244. lin. 3.
l. filiamſ. infr. quand. dies legat. eod. *pag.* 358. *lin.* 21. *&* 22.	*l.* † *filiumſ.* infr. *quand. dies legat. ced.* ibid. lin. 28. & 29.
l. ſi enim legatum infr. h. tit. *ibid. lin. pen. & ult.*	*l. ſi* † *cui legatum* 92. ibid. lin. 9. ab infr.
Romani ſolebant adhibere ſervos vel liberos ad cuſtodiam ſepulchrorum, *pag.* 361. *lin.* 28. *&* 29.	Romani ſolebant adhibere ſervos vel † libertos ad cuſtodiam ſepulcrorum, *pag* 246. *lin.* 22. *&* 23.
l. 3. §. ſtare ſupr. de eo per quem fact. erit, *pag.* 363. *lin.* 12. *&* 13.	*l.* 3. §. † *plane*, pag. 247. lin. 29. & 30.
l. tali facti ſtipulatione. §. 1. ſupr. de jur. dot. *ibid. lin.* 15.	*l. tali* † *facta ſtipulatione*, ibid. lin. 32.
l. ſed ſi hoc. §. cum vir & §§. ſeq. ſupr. h. tit. l. 2. & 5. C. de indict. viduit. tollend. *pag.* 366. *lin.* 9. *& ſeqq.*	*l. ſed ſi hoc*, §. *cum vir*, *&* † *dd. ll. ſeqq.* ſupr. h. tit. *l.* 2. *&* † 3. C. *de indict. viduit. tollend.* pag. 249. lin. 18. & 19.
d. l. demonſtratio. §. quod autem, *pag.* 367. *lin.* 14.	*d. l. demonſtratio*, § † *at ſi conditionaliter*, pag. 250. lin. 8.
l. Severianam . . . infr. h. tit. *pag.* 368. *lin.* 10. *&* 11.	*l.* † *pater Severianam*, ibid. lin. 15. ab infr.
l. cum ita & dd. ſeqq. infr. h. tit. *pag.*	*l.* † *ſed ſi hoc*, §. *ult. l. cum ita*,

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
369. *lin.* 18. & 19.	*& ſeq.* pag. 251. lin. 24.
ex hac l. talis §. ſed etſi de legat. 1. *pag.* 370. *lin.* 19. & 20.	*ex hac l. & † l. talis. §. ſed etſi*, pag. 252. lin. 5. & 6.
l. pecunia. §. 1. de legat. 2. *pag.* 375. *lin.* 9. *ab infr.*	*l. † ſi pecunia*, pag. 255. lin. 20.
l. is qui ſub conditione. ſupr. h. tit. . . . d. l. is qui ſub conditione. *pag.* 376. *lin.* 5. & 6. & 18. 19.	*l. is, † cui ſub conditione . . . d. l. is, † cui ſub conditione*, ibid. lin. 15. & ſeqq. ab infr.
Si Stycho cum contubernali ſua libertas relicta ſit ſub conditione ſi rationes reddiderit, eiſque decē legata ſint ſub eadem conditione, Stycho mortuo antequam rationes reddiderit quæritur an contubernalis ejus fiat libera, & admittatur ad legatum. Paulus in hac lege diſtinguit aut pariatio l. ait l. 3. de cond. indeb. pariare paria facere l. 14. §. proinde. Stychus pariator eſt, id eſt redditis rationibus parem rationem fecit cum herede quæ dicebatur de manumiſſ. l. pen. §. conduceres de jur. immunit. aut reliqua nulla ſunt, & hoc caſu mulier libera erit, & legatum aſſequitur . . . quod ſi Stychus reliquator fuerit id eſt reliqua debeat, conditio rationum reddendarum etiam mulieri injuncta videtur, &c. *pag.* 378. *lin.* 6. & *ſeqq.*	Si Stichō cum contubernali ſua libertas relicta ſit ſub conditione, ſi rationes reddiderit, eisque decem legata ſint ſub eadem conditione: Sticho mortuo antequam rationes reddiderit, quæritur, an contubernalis ejus fiat libera, & admittatur ad legatum? Paulus in *hac lege* diſtinguit, † aut pariatore, aut reliqua habente deceſſerit. (Pariator eſt, qui acceptum cum expenſo æquavit: unde paria facere *; l.* 40. §. *ult. de ſtatuliber. l. ult.* §. *ult. de dol. mal. & met. except. l. pen.* §. *conductores, de jur. immunit.* Columell. *libr.* 1. *cap.* 8. Senec. epiſt. 9. & 19. Et eadem analogia idem Senec. *epiſt.* 101. *& de ira libr.* 3. *cap.* 25. *de benefic. libr.* 2. *cap.* 30. *& libr.* 3. *cap.* 10. Senec. alter *natur. queſt. libr.* 4. Plin. *libr.* 7. *epiſt.* 19. & *in panegyr.* Hinc pariare in *l.* 4. §. 5. *de manumiſſ.* & pariatio in *l. ult.* §. 3. *de condict. indebit.* Pariatori opponitur reliqua habens in *h. l.*) Si reliqua nulla ſunt, hoc caſu mulier libera erit, & legatum aſſequitur . . . Quod ſi Stichus reliquator fuerit, id eſt reliqua debeat, conditio rationum reddendarum etiam mulieri injuncta videtur, &c. *pag.* 257. *in princ.*
l. ſi ſervi. C. ad l. Jul. de adult. *pag.* 379. *lin.* 3.	*l. † ſervi*, ibid. lin. 16. ab infr.
d. l. uxorem. §. concubinæ d. l. quæſitum. §. uxori. *ibid. lin.* 13. & 14.	*d. l. uxorem*, §. † *cedicillis, d. l. quæſitum*, §. † *uxores*, ibid. lin. 7. ab infr.
l. Bonis §. ult. infr. de V. S. *ibid. lin.* 22.	*l. † boves*, pag. 258. lin. 2.
Plin. lib. 2. cap. 7. de faturia. *pag.* 380. *lin.* 4.	Plin. lib. 2. cap. 7. de † Portuna, *ibid. lin.* 18. & 19.
l. ſi vicini. C. de nupt. *ibid. lin.* 23.	*l. ſi † vicinis*, ibid. lin. 17. ab infr.
l. ſub divortii ſupr. h. tit. *pag.* 382. *lin. antepen.*	*l. ſub † diverſis*, pag. 260. lin. 10.
l. ſi quis mihi . . . de legat. 1. *ibid. lin. pen.*	*l. ſi † mihi & tibi*, ibid. lin. 11.
cap. majores. §. item quæritur. verſ.	*cap. majores*, §. † *dormientes*, ibid.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
perdurare de baptiſm. *pag.* 383. *lin.* 16. & 17.	lin. 26.
& idem libr. 8. epiſt. 16. *pag.* 385. *lin.* 13.	*Et idem libr.* 8. *epiſt.* † 18. pag. 261. lin. 13. ab infr.
l. ſi ita legatum dies leg. ced. §. 1. de legat. 1. *pag.* 388. *lin.* 17.	*l. ſi ita legatum*, §. 1. *de legat.* 1. pag. 263. lin. 11. & ſeq. ab infr.
l. inter ſtipulationem §. ſacram. de V. O. *ibid. lin.* 6. *ab infr.*	*l. inter* † *ſtipulantem*, §. *ſacram*, pag. 264. lin. 3.
l. jubemus. §. ult. C. ad Trebell. *pag.* 392. *lin.* 4. & *ſeq. ab infr.*	*l. jubemus*, §. † *pen.* pag. 266. lin. 17. ab infr.
l. ſi quis vita §. ult. infr. de ſtatulib. *pag.* 396. *lin.* 14. & 15.	*l. ſi quis* † *ita*, pag. 268. lin. 4. ab infr.
l. cum pater. §. fideic. de legat. 2. *ibid. lin. ult.*	*l. cum pater*, §. † *fidei heredum*, pag. 269. lin. 16.
l. ult. §. prim. de adminiſtr. rer. ad civit. pertinent. *pag.* 399. *lin.* 13.	*l. ult.* §. † *pen.* pag. 270. lin. 5. ab infr.
cujus verba referuntur init. l. *pag.* 404. *lin.* 20.	cujus verba referuntur in † §. 2. *h. l. pag.* 273. *lin.* 8. *ab infr.*
ut ſcriptum eſt init. h. l. *pag.* 404. *lin. antepen.*	ut ſcriptum eſt in † §. 2. *h. l.* pag. 274. lin. 6.
§. ſublata infr. h. l. *pag.* 405. *lin.* 9	*d.* §. † *quamquam*, *h. l.* ibid. lin. 15.
Ita quod dicitur init. h. l. *ibid. lin.* 20.	Ita quod dicitur in † §. 2. *h. l.* ibid. lin. 17.
init. h. l. & §. ſi filio. infr. h. l. *ibid. lin.* 5. *ab infr.*	*d.* † §. 2. & §. *ſi filio*, infr. *h. l.* ibid. lin. 18. ab infr.
quæ referuntur init. h. leg. *pag.* 406. *lin.* 8.	quæ referuntur in † §. 2. *h. l.* ibid. lin. 8. ab infr.
§. hoc autem h. l. *ibid. lin.* 19.	*d.* † §. *in filii*, *h. l.* pag. 275. lin. 2.
§. 1. ſupr. h. l. ſed ſi ante infr. h. tit. *pag.* 409. *lin.* 6. & *ſeq. ab infr.*	§. † 2. ſupr. *h. l. l. ſed* † *etſi ante*, infr. *h. tit.* pag. 277. lin. 7.
l. 1. §. pupillus. l. quod diximus. l. ſervus communis. ſupr. de auctor. tut. *pag.* 410. *lin.* 9. & 10.	*l.* 1. † *l. pupillus*, *l. quod* † *diximus*, *l.* † *ſi ſervus*, ibid. lin. 20.
l. ſi heres ſupr. de condict. furtat. *pag.* 412. *lin.* 11. & 12.	*l.* † *ſi ſervus*, *in pr. verſ. quod ſi*, ſupr. *de condict. furtiv.* pag. 278. lin. 33.
auth. hoc jus pertectum in fin. C. de SS. Eccleſ. *ibid. lin.* 14.	*auth. hoc jus* † *porrectum*, ibid. lin. 18. ab infr.
l. facto. infr. h. tit. *pag.* 413. *lin.* 4. *pag.* 423. *lin.* 9.	*l.* † *ex facto*, pag. 279. lin. 9. pag. 285. lin. 19.
l. ſi patroni §. qui fideicommiſſum. infr. h. tit. *ibid. lin.* 8. & *ſeq. ab infr.* & denuo *pag.* 423. *lin.* 22.	*l. ſi patroni*, §. *qui* † *fideicommiſſum*, ibid. lin. 28. & 29. & pag. 292. lin. 2.
l. facta §. ſi ſuſpecta infr. h. tit. *pag.* 418. *lin.* 2.	*l. facta*, §. *ſi* † *cum ſuſpectam*, pag. 282. lin. 10.
l. Marcellus init. verſ. quod autem, *ibid. lin.* 21.	† §. 1. *h. l.* 3. ibid. lin. 26.
l. in bello. §. ſi deportatum de captiv. & poſtlim. reverſ. *pag.* 421. *lin.* 28.	*l. in bello*, §. † *ergo de metallo*, pag. 284. lin. 22.
l. 2. §. ſi fideic. ſi quis aliqu. teſtar. prohib. *pag.* 423. *lin.* 10.	*l.* 2. §. *ſi* † *fidei ejus*, pag. 285. lin. 19. & 20.
l. ſi ſervus. §. ſi onus de legat. 1. *ibid. lin.* 12.	*l. ſi ſervus* 50. §. † *ſi quis*, ibid. lin. 21. & 22.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. ſed & qui h. tit. *pag.* 424. *lin.* 13.	† ex *h. l.* pag. 286. lin. 3.
l. properandum. §. ſi autem. C. eod. *pag.* 425. *lin.* 16. *&* 17.	*l. properandum*, §. † *ſin autem* 3. ibid. lin. 10. ab infr.
l. hereditates. C. de hered. inſt. *pag.* 427. *lin.* 15. *&* 16.	*l.* † *hereditatis*, pag. 288. lin. 4.
l. cum qui veſtigal de V. S. *ib. lin.* 22. Quoties quis ſubſtituras eſt decreto, puta vulgariter, &c. *ibid. lin.* 25.	*l.* † *cum*, *qui veſtigal*, ibid. lin. 10. Quoties quis ſubſtitutus eſt † directo, *ibid. lin.* 12.
l. ſi fideicommiſſum de condict. indebit. *pag.* 429. *lin.* 15. *&* 16.	*l.* † *fideicommiſſum*, pag. 289. lin. 18. & 19.
l. eam pater . . . de legat. 2. *ibid. lin.* 4. *&* *ſeq. ab infr.*	*l.* † *cum pater*, ibid. lin. 34.
l. 1. l. facta. §. ſi dando. infr. h. tit. *pag.* 430. *lin.* 5.	*d.* † *l.* 7. *l. ſi cui pure*, §. 2. *l. facta* §. † *ſi dando*, *infr. h. tit.* ib. lin. 42
l. eum qui. §. ult. l. interdum quotiens. infr. de V. O. *ibid. lin.* 13. *&* 14.	*l. eum*, *qui* 41. §. † 1. *l. interdum* † *pura* 74., infr. *de V. O.* ibid. in fin.
l. ſcimus. §. fed quia quidem. C. de jur. deliber. *ibid. lin.* 22. *&* 23.	*l. ſcimus*, §. † *& hæc quidem*, *verſ. ſed quia quidem*, pag. 290. lin. 6. & 7.
l. ſed ſi. §. 1. de judic. *ibid. lin.* 25.	*l.* † *ſed & ſi* 28. ibid. lin. 9.
l. diem de condit. & dem. *pag.* 431. *lin. antepen.*	*l.* † *dies*, pag. 291. lin. 2.
l. ſi mulier. §. ult. quod met. cauſ. *pag.* 433. *lin.* 1.	*l. ſi mulier*, §. † *penult.* ibid. lin. 17. ab infr.
l. ita tamen. §. ſuſpectam . . . h. tit. *ibid. lin.* 21. *&* 22.	*l. ita tamen*, §. † *qui ſuſpectam*, pag. 292. lin 1.
l. qui heredi. §. cum hereditas. ſupr. de condit. & dem. *ibid. lin.* 25. *&* 26.	*l. qui heredi*, §. † *ſed cum ſuſpectam*, ibid. lin. 5.
l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſam. infr. h. tit. *pag.* 441. *lin.* 17.	*l. ſi patroni*, §. † *quid ergo*, *verſ. ſed nec illud*, pag. 296. lin. 45. & ſeq.
l. quid ſit fugitivus, de ædilit. edict. *ibid. lin.* 27.	*l.* † *quis ſit fugitivus*, §. 1. *de ædilit. edict.* pag. 297. lin. 3. & 4.
§. legatarios. inſt. de teſtam. *pag.* 442. *lin.* 21.	§. † *legatariis*, ibid. lin. 30.
l. ſi fideicommiſſum §. poſt de judic. *pag.* 444. *lin.* 16.	*l. ſi fideicommiſſum*, §. † *tractatum*, pag. 298. lin. 14. ab infr.
l. cum decem ad leg. falcid. l. Papinianus. §. eo autem de inoff. teſtam. *pag.* 449. *lin.* 5. *&* *ſeqq. ab infr.*	*l. cum* † *dotem*, *ad l. falcid. l. Papinianus*, §. † *meminiſſe*, *verſ. eo autem, de inoff. teſtam.* pag. 302. lin. 8. & 9.
l. 2. §. fed ſi legatum ſi quis aliq. teſtat. proh. *ibid. in fin.*	*d. l.* † 1. *verſ. ſed ſi legatum*, ibid. 12.
d. l. cum decem. *pag.* 450. *lin.* 12.	*d. l. cum* † *dotem*, ibid. lin. 22.
l. qui filiam. infr. h. tit. *pag.* 451. *lin. antepen.*	*l. qui* † *filium*, pag. 303. lin. 24.
l. pater. §. ejus heres de legat. 3. *pag.* 452. *lin.* 2. *&* 3.	*l.* † *uxorem* 41. §. *ejus heres*, ibid. lin. 28.
l. ita tamen. §. Trebellianam. infr. h. tit. *pag.* 452. *lin.* 6.	*l. ita tamen*, §. † *Trebellianum*, ibid. lin. 31. & 32.
Et Papinianus libri 18. Reſponſorum ſcripſit etiam naturales filios efficere, ut conditio deficiat, *ibid. lin.* 16. *&* 17.	Et Papinianus libro † 8. reſponſorum ſcripſit, &c. *ibid. lin. 9. ab infr.*
l. generaliter. §. cum autem in is	*l. generaliter*, *verſ.* † *niſi ipſi liberi*

Digitized by Google

Edit. Toleſan.	*Edit. mea.*
ſine juſta ſobole & ibi gloſſa C. de inſtit. & ſubſtit. *ibid. lin.* 30. *& ſeq.*	*ſine juſta ſobole*, pag. 304. lin. 3. & 4.
l. filium definimus de his qui ſunt ſui vel. alieu. jur. *ibid. lin. antepen. & pen.*	*l. filium* † *eum definimus*, ibid. lin. 7.
l. pater Severinam, §. & ita, de condit. & demon. d. l. jubemus. §. ſin autem l. 2. C. de condit. inſert. *pag.* 453. *lin.* 14. *& ſeqq.*	*l. pater* † *Severianam*, §. † *ita*, *de condit. & dem.* † *l. jubemus*, §. *ſin autem*, C. *h. tit. l.* † 1. C. *de condit. inſert.* ibid. lin. 21. & 22.
cap. 1. §. etſi dicentibus de alienat. feud. in uſib. feudor. *pag.* 456. *lin.* 31.	*cap.* 1. §. † *& ſi clientulus*. pag. 306. lin. 28.
Papinianus ait fundo inſtructo per fideicommiſſum relicto, medii temporis augmenta fructuum & partuum, & detrimenta fatalium, id eſt quæ facto deminuta ſunt, fideicommiſſo contineri. *pag.* 457. *lin.* 17. *& ſeqq.*	Papinianus ait, fundo inſtructo per fideicommiſſum relicto, medii temporis augmenta † fœtuum & partuum, & detrimenta fatalium, id eſt quæ † facto deminuta ſunt, fideicommiſſo contineri. *ibid. in fin. ad* 307.
l. contrario de vulgar. & pupillar. *pag.* 458. *lin.* 5. *ab infr.*	*l.* † *centurio*, pag. 307. lin. 10. ab infr.
l. legatum. §. 1. de legat. 2. *pag.* 459. *lin.* 5. *ab infr.*	*l. legatum* 116. §. 1. *de legat.* † 1. pag. 308. lin. 1.
§. *Se rogo*. pag. 460. in rubric. 1.	§. † *te rogo*. ibid. in rubric. 3.
l. cum proponeretur, in fin. de legat. 2. *ibid. lin.* 14. *&* 15.	*l. cum* † *proponebatur*, ibid. lin. 9. ab infr.
l. 3. §. vos generaliter de impenſ. in res dotat. fact. *pag.* 461. *lin.* 19. *&* 20.	*l.* 3. §. † *vos generaliter*, *de impenſ. in res dotal. fact.* pag. 309. lin. 25.
l. lis cui, infr. quando dies legat. ced. ...d. l. lis cui, *ibid. lin.* 28. *& ſeqq.*	*l.* † *is*, *cui* . . . *d. l. is cui*, ibid. lin. 32. & 33.
l. 22. ibid. in rubric. ult.	*l.* † 21. ibid. in rubr. ult.
Cujac. 8. obſ. 1. *pag.* 462. *lin.* 25.	Cujac. 8. *obſ.* † 2. pag. 310. lin. 11.
l. qui ſc. de judic. *pag.* 464. *lin.* 15.	*l. qui* † *ſe dicit*, pag. 311. lin. 12.
auth. contra rogatus. C. h. tit. *pag.* 467. *lin.* 14.	*auth. contra* † *cum rogatus*, pag. 313. lin. 6.
l. cum filiofamilias. ſupr. de legato. *pag.* 468. *lin.* 6. *&* 7.	*l. cum filiofamilias*, ſupr. *de* † *legat.* 1. ibid. lin. 32.
l. ſi heres de legat. 1. *ibid. lin.* 34.	*l. ſi* † *heredes* 124. pag. 314. lin. 5.
§. *Si quis ſervum*. pag. 470. in rubric. 1.	§. *Si quis* † *filium*. ibid. in rubr. ult.
l. pœnalis. in fin. ad l. falcid. *ib. lin.* 8.	*l.* † *pœnales*, ibid. lin. antepen.
Ulpian. libr. reg. tit. 24. . . . Ulpian. eod. loco. *pag.* 471. *lin.* 3. *&* 9.	Ulpian. *libr. reg. tit.* † 22. §. 5. . . . Ulpian. † *d. libr. tit.* 24. §. 28. pag. 315. lin. 25. & 27.
l. 4. 5. *h. tit. ibid. lin.* 8. *ab infr.*	*l.* 4. † ſupr. *h. tit.* ibid. lin. 45.
l. donari §. 1. de donat. *pag.* 474. *lin.* 5. *&* 6.	*l. donari*, §. † 2. pag. 317. lin. 18.
l. ille à quo §. 1. ſupr. h. tit. *pag.* 475. *lin.* 1.	*l. ille*, *a quo*, §. † 2. ibid. lin. 5. & ſeq. ab infr.
l. cogi. §. *ſed & ſi quis*. ſupr. *h. tit.* pag. 476. lin. antepen.	*l. cogi*, §. † *& generaliter*, pag. 319. lin. 7.
l. ſi ex aſſe. §. 1. ſupr. famil. erciſc. *pag.* 477. *lin.* 8. *ab infr.*	*l. ſi ex aſſe*, † ſupr. *famil. erciſc.* ibid. lin. 19. & ſeq. ab infr.
l. Stichum. §. aliquando. infr. de ſolut. *pag.* 478. *lin.* 21. *&* 22.	*l. Stichum*, §. † *aditio*, pag. 320. lin. 6.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. filio pater. ſupr. de legat. 2. *pag.* 479. *lin. ult.*	*l. filio pater*, ſupr. *de legat.* † 1. ibid. lin. ult.
d. §. ſi quis *pag.* 482. *lin.* 13.	*d.* §. † *ſed & ſi quis*. pag. 322. lin. 22.
l. 1. §. ſi heres ſupr. h. tit. C. de hered. act. *pag.* 485. *lin. 6. & 7.*	*l.* 1. §. *ſi heres* ſupr. *h. tit.* † *l. ult. C. de hered. act.* pag. 324. lin. 10.
l. furioſus. §. 1. de adquir. hered. l. ult. §. fin. vero. C. de curat. furioſ. *pag.* 491. *lin.* 1. *&* 2.	*l. furioſus in princ. de adquir. heredit. l. ult.* §. † *fin autem* 3. pag. 327. lin. 8. & ſeq. ab infr.
l. cum pater . . . de legat. 3. *pag.* 494. *lin.* 14. *ab infr.*	*l. cum pater . . . de legat.* † 2. pag. 330. lin. 5.
l. de pupillo. infr. de ſolut. *ib. lin.* 26.	*l.* † *pupillo*, ibid. lin. 7.
§. iſtæ autem. inſt. quib. ex cauſ. manum. *pag.* 496. *lin.* 17.	§. † *juſtæ autem*, pag. 331. lin. 12.
l. ſeminas de pecun. *ibid. lin.* 21.	*l. feminas, de* † *procurat.* ibid. lin. 16.
l. ille à quo. §. ſi de teſtamento. infr. h. tit. *pag.* 497. *lin.* 19.	*l. ille, a quo*, §. † *quid ergo*, † ſupr. *h. tit.* ibid. lin. 8. & ſeq. ab infr.
§. reſtituta. inſt. de fideic. her. *pag.* 502. *lin.* 15.	§. † *ſed quia heredes*, pag. 334. lin. 10. ab infr.
l. falcidiæ ad l. falcid. *pag.* 505. *lin.* 3.	*l.* † *falcidia legis* 24. pag. 336. lin. 24.
l. cum pater . . . de legat. 1. *pag.* 508. *lin.* 11. *&* 12.	*l. cum pater . . . de legat.* † 2. pag. 338. lin. 22. & 23.
§. ſi itaque de act. *pag.* 509. *lin.* 18.	§. † *ſic itaque*, pag. 339. lin. 8.
Et dubitandi cauſam ſignificat Paulus. *pag.* 510. *lin.* 19.	Et dubitandi cauſam ſignificat † Papinianus *ibid. lin.* 14. *ab infr.*
& Paulus in hac l. reſpondet, *ibid. lin. antepen.*	Et † Papinianus in *hac l.* reſpondet, *pag.* 340. *lin.* 1.
l. pro herede . . . ſupr. de petit. hereditat. *pag.* 514. *lin.* 13. *&* 14.	*l. pro herede . . . de* † *adquir. heredit.* pag. 342. lin. 5.
l. Papinianus §. ult. ſupr. de inoffic. teſt. *pag.* 518. *lin.* 9. *&* 10.	*l. Papinianus*, §. † *pen.* pag. 344. lin. 23.
l. liberta . . . de negot. geſt. *ib. lin.* 11.	*l.* † *liberto*, ibid. lin. 24.
l. ſi mulier . . . ſupr. h. tit. *pag.* 525. *lin.* 23. *&* 24.	*l.* † *mulier* 22. pag. 348. lin. penult.
l. quod in rerum. ſupr. de uſur. *ibid. lin.* 27. & 28.	*l. quod* † *in fructus*, pag. 349. lin. 2.
l. ult. §. ubi autem. C. h. tit. *pag.* 526. *lin.* 1. *&* 2.	*l. ult.* §. *ubi autem*, C. † *de bon. quæ liber.* ibid. lin. 12.
l. 2. & 3. ſupr. de oper. ſerv. *pag.* 530. *lin. 6. & 7.*	*l.* † 3. *&* 4. pag. 351. lin. 16. *&* ſeq. ab infr.
l. heres a debitore. §. quod ſi ſtipulatus, de fidejuſſ. *pag.* 532. *lin.* 5.	*l. heres a debitore*, §. *quod ſi* † *ſtipulator*, pag. 352. lin. 4. ab infr.
l. pen. §. 2. inſt. de except. rei judic. *ibid. lin.* 10. *&* 11.	*l. pen.* † *in fin.* pag. 353. lin. 2.
l. ita tamen. §. ſi præceptis, ſupr. h. tit. *ibid. lin.* 20. *&* 21.	*l. ita tamen*, §. † *ſed ſi eidem*, ibid. lin. 10. & 11.
l. cum bonis . . . ſupr. de adquir. heredit. *ibid. lin.* 30. *&* 31.	*l.* † *eum bonis*, ibid. lin. 19.
l. ſi adrogator. §. ſed an impuberis ſupr. de adopt. *pag.* 536. *lin.* 16.	*l. ſi adrogator*, §. *ſed an* † *impuberi*, pag. 355. lin. 33.
l. Titia cum Teſtamento . . . . de legat. 3. *pag.* 537. *lin.* 23.	*l. Titia cum teſtamento . . . de legat.* † 2. pag. 356. lin. 20.

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. ult. C. de SS. Eccleſ. *pag.* 538. *lin.* 34.	*l.* † *ut inter* 24. pag. 357. lin. 8.
l. ſed ſi ante . ſupr. h. tit. *pag.* 540. *lin.* 19. *&* 20.	*l. ſed* † *etſi ante*. pag. 358. lin. 9.
l. mulier . §. dubium . ſupr. h. tit. *pag.* 541. *lin.* 12. *ab infr.*	*l. mulier* 22. §. † *ſi heres*, ibid. lin. 4. & ſeq. ab infr.
l. pœnales . §. ult. . . . ad l. falcid. *pag.* 543. *lin. pen. & ult.*	*l. pœnales*, §. † *pen.* pag. 360. lin. 17. & 18.
l. 1. §. intra . . . de ſucceſſ. edict. *pag.* 545. *lin.* 21. *&* 22.	*l.* 1. §. † *ſi intra*, pag. 361. lin. 21.
l. planè §. ſi filium . §. ult. de legat. 1. *pag.* 546. *lin.* 15.	*l. plane* † *ſi filium*, §. *qui rogatus* 1. ibid. lin. 6. ab infr.
ut actio de dolo quæ jure veteri finitur anno utili, Conſtitutione Juſtiniani biennio continuo, *ibid. lin.* 24. *&* 25.	ut actio de dolo, quæ jure veteri finitur anno utili, conſtitutione † Conſtantini biennio continuo ; *pag.* 362. *lin.* 4.
l. ſi mandata . . . mandat. *ibid. lin.* 31.	*l. ſi* † *mandatu* 59. ibid. lin. 9.
l. 1. §. de illo . . . ſupr. h. tit. *pag.* 548. *lin.* 13. *&* 14.	*l.* 1. §. † *quanquam*, pag. 363. lin. 4.
l. judicio . C. ſi adverſ. ſolut. *ib. in fin.*	*l.* † *indebito*, ibid. lin. 23.
Quod ſi inſtituatur ſub conditione caſuali, vel mixtâ, vel in defectum ejus conditionis ſit exheredatus, inſtitutio nulla & irrita eſt, *pag.* 549. *lin.* 2. *& ſeqq.*	Quod ſi inſtituatur ſub conditione caſuali vel mixta, & in defectum ejus conditionis † non ſit exheredatus, inſtitutio nulla & irrita eſt ; *ibid. lin.* 27.
l. is qui . . . de condit. & dem. *pag.* 552. *lin.* 10. *&* 11.	*l. is* † *cui*. pag. 365. lin. 24.
§. *Cum Prætore*. ibid. in rubric.	§. *cum* † *prætor*. ibid. in rubric. ult.
l. ſi mulier . §. ſi mer. cauſ. quod met. cauſ. *pag.* 555. *lin.* 15. *&* 16.	*l. ſi mulier*, §. *ſi metu* † *exactus* 5. pag. 367. lin. 25.
l. ſi quis alicui . de hered. *pag.* 556. *lin.* 4.	*l. ſi quis alicui*, *de* † *adquir. hered.* ibid. lin. 6. ab infr.
§. ut autem . inſt. de actionib. *pag.* 557. *lin.* 24. *&* 25.	§. † *vi autem*, pag. 368. lin. 7. ab infr.
l. pecuniæ §. actiones de V. S. *pag.* 559. *lin.* 6.	*l. pecuniæ* 178. §. † *actionis*, pag. 369. lin. 10. & ſeq. ab infr.
l. pupilli debitor . §. 1. infr. de ſolut. *ibid. lin.* 11. *ab infr.*	*l. pupilli debitor*, † *in princ.* pag. 370. lin. 8.
ait Paulus in hoc §. *pag.* 561. *lin. antepen.*	ait † Valens in *hoc* §. pag. 371. lin. 25.
l. fideicommiſſa . §. ſi quis dotem. de legat. 3. *pag.* 563. *lin.* 12.	*l. fideicommiſſa*, §. *ſi quis* † *decem*, pag. 372. lin. 19. & 20.
l. debito infr. de fidejuſſ. *pag.* 564. *lin.* 18. *&* 19.	*l.* † *debitori*, pag. 373. lin. 3. & 4.
l. paterf. . . . ſupr. de adopt. *pag.* 565. *lin.* 10. *&* 11.	*l.* † *ſi paterfamilias*, ibid. lin. 26.
l. 2. l. perveniſſe. de hered. vel act. vendit. *pag.* 567. *lin.* 15. *&* 16.	*l.* 2. † §. *perveniſſe*, pag. 374. lin. 7. & ſeq. ab infr.
l. ſi quis ædes . de ſervit. ruſtic. *pag.* 568. *lin.* 4. *&* 5.	*l. ſi quis ædes*, *de ſervit.* † *urban.* pag. 375. lin. 15. & 16.
2. §. mandato l. cum pater . *pag.* 569. *lin.* 14.	*d.* §. † *mandato l. cum pater* . pag. 376. lin. 5.
Nov. 115. cap. 5. *ibid. lin.* 22.	*nov.* 115. *cap.* † 3. ibid. lin. 18. & 19.
l. demonſtratio . §. cauſa . de condit.	*l. demonſtratio*, §. † *quod autem*,

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
& dem. *pag.* 372. *lin. pen. & ult.*	pag. 378. lin. 24.
l. cohæredi. §. cum filiæ, de vulgar. & pupillar. *pag.* 575. *lin.* 8. *ab infr.*	*l. cohæredi*, §. † *quod ſi heredem*, pag. 379. lin. ult.
l. filiuſ. §. cum quis erit rogatus. de legat. 1. *pag.* 576. *lin.* 6. *&* 7.	*l. filiuſ.* §. † *cum erit rogatus*, pag. 380. lin. 11.
l. ubi pure. §. 2. ſupr. h. tit. *pag.* 577. *lin.* 23.	*l. ubi pure*, §. † 1. pag. 381. lin. 9.
l. 1. §. ſed quoties. ſupr. h. tit. *pag.* 580. *lin.* 19.	*l.* 1. §. *ſed* † *& quotiens*, pag. 382. in fin. ad 387.
l. cum quidem. C. de impuber. & aliis ſubſtit. *pag.* 582. *lin.* 12. *ab infr.*	*l. cum* † *quidam*, pag. 384. lin. 25.
l. cum pater. §. donationes. de legat. 2. l. Pamphilio. de legat. 3. *pag.* 583. *lin.* 8. *& ſeq. ab infr.*	*l. cum pater*, §. † *donationis*, *de legat.* 2. *l.* † *Pamphilo de legat.* 3. pag. 384. lin. pen.
l. rem in bonis. §. 1. de acquir. rer. domin. *pag.* 584. *lin.* 12. *ab infr.*	*l. rem in bonis*, † *de adquir. rer. domin.* pag. 385. lin. 24. & 25.
Idem de catechizand. rudib. cap. 13. *pag.* 586. *lin.* 7. *ab infr.*	Idem de catechizand. rudib. cap. † 16. *pag.* 386. *lin.* 8. *ab infr.*
l. liberta . . . . de ann. legat. *pag.* 588. *lin.* 20. *&* 21.	*l.* † *liberto*, pag. 387. lin. 4. ab infr.
l. non ita. de adopt. *pag.* 595. *in fin.*	*l.* † *nam ita*, pag. 392. lin. 28.
Athenas apolog. 2. de fugâ, *pag.* 596 *lin.* 2.	Athanaſ. apolog. 2. de fuga, *ibid. lin.* 27.
l. coheredi. §. qui ſuſpectam. de vulgar. & pupillar. *pag.* 597. *lin.* 11.	*l. coheredi.* §. † *quod ſi heredem*, pag. 393. lin. 13.
Videbatur hæc eſſe voluntas patris, ut omnibus fratribus ſuperſtitibus reſtitueretur, pars illius ex duobus, qui decederet ſine liberis, quia exceperat bona eorum materna ex quo exceperat teſtator ab onere fideicommiſſi bona materna bona propria Phœbi, & Heraclitæ, & cum teſtator voluit bona materna liberorum prioris matrimonii, venire ad Polycratem, qui erat ſuſceptus ex alia uxore, ſatis aperte voluit, ipſum vocari ad bona paterna, exceptio bonorum maternorum inducit fideicommiſſum, quod ad bona paterna . . . Voluntas patris colligitur etiam alio argumento, quod Polycrates ipſe rogatus erat accepto certo pretio reſtituere hereditatem fratribus, unde nulla erat invidia, eumdem intelligi ſubſtitutum fratribus, id eſt Phœbo & Heraclitæ, etſi ſuſcepti eſſent ex alia matre, propter mulierem onus fideicommiſſi. *pag.* 596. *in fin. ad* 597.	Videbatur hæc eſſe voluntas patris, ut omnibus fratribus ſuperſtitibus reſtitueretur pars illius ex duobus, qui decederet ſine liberis, quia exceperat bona materna: ex quo exceperat teſtator ab onere fideicommiſſi bona materna, bona propria Phœbi & Heraclitæ, & cum teſtator voluit bona materna liberorum prioris matrimonii † non venire ad Polycratem, qui erat ſuſceptus ex alia uxore, ſatis aperte voluit ipſum vocari ad bona paterna: exceptio bonorum maternorum inducit fideicommiſſum quoad bona paterna . . . Voluntas patris colligitur etiam alio argumento, quod Polycrates ipſe rogatus erat, accepto certo † pradlo reſtituere hereditatem fratribus: unde nulla erat invidia, eumdem intelligi ſubſtitutum fratribus, id eſt Phœbo, & Heraclitæ, etſi ſuſcepti eſſent ex alia matre, propter † mutuum onus fideicommiſſi. *pag.* 397. *lin.* 3. *& ſeqq.*
l. ei cui infr. de mort. cauſ. donat. *pag.* 599. *lin.* 6. *ab infr.*	*l. ei, cui*, † *ff. de mort. cauſ. donat.* pag. 394. lin. 23. ab infr.
l. 1. §. ult. de legat. 3. *pag.* 600. *lin.* 2.	*l.* 1. §. † *pen.* ibid. lin. 8. & ſeq. ab infr.
Anton. Faber. 4. conject. 14. *ibid. lin.* 3.	Anton. Faber, 4. *conject.* † 15. ibid. lin. 7. & ſeq. ab infr.

Digitized by Google

Edit. Toloſan.	*Edit. mea.*
l. ille à quo. §. ſi de teſtamento ff. h. tit. *pag.* 601. *lin.* 7. *ab infr.*	*l. ille, a quo*, §. † *quid ergo*, pag. 395. lin. antepen.
ipſi Impp. ſatis indicant in hac lege	ipſi Impp. ſatis indicant *in hac lege*,
ſe hoc jus inducere exemplo conſtitutionis D. Marci, *pag.* 602. *lin.* 3. *& ſeqq.*	ſe hoc jus inducere exemplo conſtitutionis D. † Antonini, *pag.* 396. *lin.* 5.
l. pupillus ſupr. de adqu. hered. *pag.* 608. *lin.* 18. *&* 19.	*l. pupillus*, † *ff. de adqu. hered.* pag. 399. lin. ult.
l. reſtituta. §. pupillus . . . ff. h. tit. *ibid. lin.* 23. *&* 24.	*l. reſtituta*, §. †*ſed etſi pupillo*, pag. 400. lin. 4. & 5.
l. obligari. §. hereditatem. de auctor. præſtand. *ibid. lin.* 24. *&* 25.	*l. obligari*, §. *hereditatem*, † *ff. de auctor. tutor.* ibid. lin. 5. & 6.
& quidem ſoli tutori ſi pupillus infans ſit, vel curatori furioſi fideicommiſſum reperiri poteſt, etiam ſine errore fidejuſſionis ſub. de rato; quia hereditas non reſtituitur tutori, vel curatori, tamquam nudo procuratori, ſed tamquam idoneo defenſori, qui domini loco habetur. *pag.* 609. *lin.* 1. *& ſeqq.*	& quidem ſoli tutori, ſi pupillus infans ſit, vel curatori furioſi, fideicommiſſum † reſtitui poteſt, etiam ſine onere fidejuſſionis vel cautionis de rato; quia, &c. *ibid. lin.* 16. *& ſeqq.*
Plaut. in Curul. *pag.* 610. *al. ult. in fin.*	Plaut. in † Curcul. 1. 3. 48. & ſeqq. *ibid. in fin.*

Ex paucis fragmentis Græcis in hoc vol. II. infertis.

ἢ εἰς ἢ μεγάλῳ τελούντας βελτὶ, ἢν σύγκλητον καλέσειν, ὁ δήμος τοιούτοις κήρυξιν κατασχήσθαι ἀλλὰ νόμῳ ἴσι παρ αὐτοῖς ὁ τὰ τοιαῦτα ἀπαγορίων κήρυκα. pag. 45. prope fin.	ἢ εἰς ἢ μεγάλῳ τελούντας βελτὶ, ἢν σύγκλητον καλέσειν, ὁ δήμος τοιούτοις κήρυξιν κατασχήσθαι ἀλλὰ νόμῳ ἴσι παρ αὐτοῖς, ὁ τὰ τοιαῦτα, ἀπαγορίων κήρυκα. pag. 36. in princ.
quas vocant ἡμιολίας, id eſt ſemiſſes. *ibid. lin. antepen.*	quas vocant ἡμίσειας, id eſt ſemiſſes; *ibid. lin.* 8.
ἵνα ἢ τῷ σύμβολον ἢ διστασίας δίκη ἢ ἢ ὁμομάτων διστῷ ἐπιδείξεται, ἢ γὰρ ἢ τοῖς ἀνδράσιν ἴδῳ τῶν τοιῶδε συμβόλων διστασίας ἐπιδεῖν οἰκίται συνιόντας κεκλῆσθαι αὐτῶν τὰς προσηγορίας. pag. 319.	ἵνα ἢ τῷ σύμβολον ἢ διστασίας δίκη ἢ ἢ ὁμομάτων διστασι ἐπιδείξεται· ἢ γὰρ ἢ τοῖς ἀνδράσιν ἴδοι τῶν τοιῶδε συμβόλων διστασίας, ἐπιδεῖν οἰκίται συνιόντας, μετατιθέναι αὐτῶν τὰς προσηγορίας. pag. 219.
ὑπεροχα, ſeu prævalentia. *pag.* 528.	ὑπιοχα. pag. 350.

Errores in editione mea, culpa typographi admiſſi.

Pag. 15. lin. 10. ſolvere debet, ſoluturum. ibid. lin. 10. ab infr. impeditus, impedito. pag. 44. lin. 11. id eſt, id eſt. pag. 82. lin. 8. ab infr. eſt vice, eſt vice. pag. 150. lin. 13. *certotus*, *certatum*. pag. 246. lin. 21. cuſtodiant, cuſtodiant. pag. 278. eſſet, eſſet.

Similes, ſi qui ſunt, ex te corrige. Vale. Dabam Neapoli die XXVII menſis Julii M. DCC. LXXVII.

Digitized by Google

LUDOVICO XIV. REGI CHRISTIANISSIMO.

REX CHRISTIANISSIME,

Dictata in ſcholis Toloſanis in Claudii Tryphonini libros diſputationum XXI. & in varias partes digeſtorum & codicis Veſtræ Majeſtati jure optimo offero. Hæ ſunt fruges in ſolo veſtro enatæ, veſtro ſumptu, & ſtipendiis excultæ & redactæ. Tryphoninus unus e jurisperitis, qui D. Antonino a ſecretioribus conſiliis fuere, mea qualicumque opera illuſtratus, in Regum Maximi manus venire gaudet, priſtinam dignitatem ſibi ſalvam eſſe ſuaſus, ſi Veſtræ tuitionis gratia donetur. Non intempeſtive Veſtræ Majeſtati civilium ſtudiorum præmia offero, inter pacis tot terra marique victoriis parvæ initia. Hæc ſunt pacis, quam intra Regni fines fovisti, dulces uſuræ, dum bellum in hoſtium provincias transfertur. Pacis beneficio læta omnia ſperamus; & ſtudiorum, quæ ſunt pacis decora, pleniorem reſtitutionem. Bellicæ laudi non minimum ex his Veſtræ Majeſtati accedet incrementum, civiles & militares laudes, æquo fœdere neuæ optime conveniunt Principi. Felix qui Germanum virtutum & victoriarum participem nactus es. Notus in fratrem animi paterni. *Felix qui Delphinum virtutum omnium ſocium, & æmulum educas. Veſtræ Majeſtati gratulatur Gallia cum univerſo orbe Chriſtiano, de pace reſtituta. Publice fatentur omnes,*

Horat. carm. libr. 2.

Digitized by Google

eam pacem impoſuiſſe hoſtibus, & tot victoriarum non jucundiorem fructum ſibi acceptum ferre, quam pacem & quietem orbis occidui. In longos annos fruere (Rex Chriſtianiſſime) *pace data, tanquam proprio beneficio. Bello & armis hoſtes viciſti, eosdem in ævum vivendo vince. Vive regno, & Tuis, ac reipublicæ Chriſtianæ. Univerſitatem Toloſanam B. Ludovici Regis filiolam & alumnam ama, ejusque vota in Veſtræ Majeſtatis obſequium, & devotionem certantia ſuscipe.*

Veſtræ Majeſtati

Addictiſſimus & obſervantiſſimus
ſubditus & famulus.
ANT. DADINUS ALTESERRA
U. J. Profeſſor, & Decanus
Univerſitatis Toloſanæ.

Toloſæ 4. Octobris
1678.

Digitized by Google

ELENCHUS

RECITAT. AUCTORIS IN JUS CIVILE.

VOLUMEN I.

IN Claud. Tryphon. libros disput. xxi. pag. 1.
De petit. hereditatis Digest. 85.
Si pars hereditat. petat. 141.
De possessoria hereditat. petitione. 147.
De fideicomm. hereditat. petitione. ibid.
De petitione hereditat. C. 148.
De reivindicat. D. 154.
De reivindicatione C. 198.
De pignorib. & hypothecis D. 207.
In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrahat. D. 242.
Quæ res pignor. D. 249.
Qui potior. in pignor. D. 254.
De distract. pignor. D. 271.
Quibus modis pign. vel hypoth. solvat. D. 277.
De ædil. edict. 294.
De evictionibus D. 349.
De evictionibus C. 403.

VOLUMEN II.

De usuris D. 5.
De usuris C. 29.
De Jure dotium D. 38.
De pactis dotalib. 75.
De fundo dotali D. 84.
Soluto matrimonio D. 91.
De adquirend. vel omittend. hereditat. 125.
De jur. delib. & de adquir. hereditat. C. 186.
De repudianda vel abstinend. hereditat. 200.
De conditionibus & demonstrationibus. 202.
Ad Senatusconsult. Trebellian. D. 273.
Ad Senatusconsultum Trebellianum C. 293.

IN TITULOS VOLUMINUM, QUI DESIDERANTUR.

VOLUMEN III.

De jur. patronat. D.
De obsequ. parent. & patron. præstand.
De oper. libertor.
De bon. libertor.
De libert. universitat.
Si quid in fraud. patron.
De manumissionib.
De manumiss. vindict.
De manumiss. testamento.
De fideicommiss. libertat.
De adempt. libertat.
De statuliber.
Qui sine manumiss.
Qui & a quib. manumiss.
De jure aureor. annulor.
De natalib. restituend.
De liberal. caus.
Qui ad libertat.
Si ingen. esse dicat.
Ne de stat. defunct.
De collus. detegend.

VOLUMEN IV.

De adquir. ter. domin.

Digitized by Google

De interdict.
Quorum bonor.
Quod legator.
Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſ.
De tabul. exhibend.
Ne quid in loc. ſacr. fiat.
Ne quid in loc. public. vel itiner. fiat.
De loc. public. fruend.
De via public. & itiner. public.
De fluminib.
Ne quid in flumin. public. fiat.
De rip. munend.
De vi & de vi armat.
Uti poſſidetis.
De ſuperficiebus.
De itiner. actuque privat.
De aqua cottidian. & æſtiv.
De rivis.
De fonte.
De cloacis.
Quod vi aut clam.
De remiſſionibus.
De præcario.
De arboribus cædendis.
De glande legenda.
De homine libero exhibenda.
De utrubi.
De migrando.
De Salviano interdicto.
De fidejuſſor. & mandator. D. & C.
De ſolution. & liberat. D. & C.

VOLUMEN V.

De furtis D.
Ad municipal. & de incol.
De decurionibus.
De vacation. & excuſat. munet.
De jur. immunitat.
De ſecund. nupt. C.
De bonis maternis.
De bonis qua liberis.

Digitized by Google

CLAUDIUS TRYPHONINUS JURISCONSULTUS.

LAUDIUS **Tryphonius** ſeu **Tryphoninus** fuit unus è ſtudioſis Papiniani, & inter familiares Alexandri Severi Imp. cui a conſiliis quoque fuit cum Ulpiano & aliis clariſſimis juriſconſultis, teſte Lampridio in ejus vit. Idem fuit aſſeſſor Papiniani præfecti prætorio, ut ipſe indicat in *l. cum in fundo*, §. † *pen. de jure dot.* & Paulus in *l. ult. de jur. fiſc.* Tryphoninus Scævola familiariter uſus eſt; *l.* 12. §. † 1. *ff. de diſtr. pignor. l.* 19. init. *de coſtrenſ. pecul.* Tryphonino reſcripſit Antoninus; *l.* 1. *C. de Judæis.* Tryphoninus ſcripſit notas ad libros Scævolæ digeſtorum; *l. nec fideicommiſſa*, *de legat.* 3. *l. cum quis decedens*, §. *nuptura*, *l. pater*, §. *quindecim*, *eod. tit. l. a teſtatore*, *de condit. & dem.* ubi laudat Scævolam, *magno ingenio*, inquit, *de jure aperto reſpodit*; *l. generali*, §. *filius*, *de uſufruct. legat.* ubi Cujac. *Claudius*, inquit, *interpres fuit brevitatis Scævolæ ſive explanator.* Hic præter notas ad Scævolæ libros, ſcripſit libros diſputationum XXI. quorum reliquiæ ſparſim extant variis digeſtorum locis, quos quotidiana recitatione conſectari Deo juvante mihi propoſitum eſt, tamquam utiliores exercitandis & excolendis ingeniis ad palæſtram juris civilis.

Cujac. 7. obſer. 2. Anton. Faber in l. filius §. 1. de inoffic. teſtam.

RECITATIONES
INLIBROS XXI. DISPUTATIONUM
CLAUDII TRYPHONINI.

Ad L. ult. de fugitiv.

SI servus fugitivus in arenam se dederit, ut sc. depugnaret cum bestiis, potestatem domini non effugit, ex rescripto D. Pij, id est non evitat quominus domino reddendus sit, ex *hac l.* Ratio dubitandi esse videbatur, quæ desumitur ex ipsa lege, quod servus fugitivus in arenam se dando, videbatur absolvendus a potestate domini propter periculum discriminis vitæ, videbatur ei remittenda pœna fugæ propter meritum discriminis vitæ, videbatur redempta libertas vitæ discrimine. Multa sunt privilegia militum propter periculum militiæ, ob id mitius puniuntur nec torquentur; *l. 3. §. 1. ff. de re militar.* ob id quoquo modo testari possunt; *l. milites, C. de testam. milit.* Mulieribus quoque concessum est prisuis facere divilegium dotis propter partus periculum; *l. assiduis, §. 1. C. qui potior. in pignor.* Sed servus fugitivus si se in arenam dederit, sive ante pugnam ad bestias, sive post pugnam, domino reddendus est, ut subjungitur a Tryphonino, ne forte pecunia furto sublata, aut majore maleficio commisso, vitandæ pœnæ causa in arenam se daret. Propterea servi fugitivi, nec usucapi nec longo tempore præscribi possunt, ne servorum fuga ex quacumque causa domino damnosa sit; *l. 1. C. de his qui didicere h. tit.* Servos fugitivos ad gladium damnari jussit Macrinus Imp. Capitolin. in *manus peccare protervæ.* Tempore belli civilis tantus fuit servorum fugitivorum numerus, ut Vestales publice vota conceperint pro avertenda fuga servorum; Dio *libr.* 48.

Servus fugitivus furtum sui facere dicitur; l. 1. C. de serv. fugit. Marcian. lib. 11. epigr. 55. A peregrinis vit. Non miror furem, qui fugitivus erat.

Ad L. 6. de in rem vers.

EX contractu filiif. vel servi in patrem vel dominum datur actio de peculio, vel de in rem verso. Hoc distat actio de peculio ab actione de in rem verso, quod actio de peculio datur in patrem non in solidum, sed quatenus est in peculio, actio de in rem verso datur ultra peculii modum, in id omne quod versum est in rem patris, vel domini, etiam si nullum sit peculium. Actio de peculio in patrem vel dominum perpetua est, quamdiu filius vel servus in potestate est, mortuo filio est temporalis, id est annalis; *l. 1. §. 1. ff. quand. de pecul.*

Digitized by Google

pecul. act. annal. eſt, l. 7. C. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt Actio de peculio concurrit cum actione de in rem verſo, nam actio de peculio datur in patrem vel dominum, quatenus eſt in peculio, & ſi nihil ſit in peculio, datur de in rem verſo actio in id omne quod in rem verſum eſt, & judex, qui addictus eſt actioni de peculio, primum cognoſcit quid ſit in peculio, & ſi non ſit peculium, vel non ſit in ſolidum, inquirit & condemnat quatenus in rem verſum eſt. Et hoc eſt quod dicitur in §. *præterea, inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt*, unam eſſe actionem de peculio & de in rem verſo, tamen duas habere condemnationes, quia condemnatio fit primum in id quod eſt in peculio, & ſi non ſit peculium, vel non ſit in ſolidum, condemnatio fit in id quod in rem verſum eſt: & actio de peculio dicitur continere actionem de in rem verſo, quia in actione de peculio venit id quod in rem verſum eſt, ſi peculium non ſit in ſolidum, & tunc actio de in rem verſo eſt adjectio actionis de peculio; *l. ſi filiuſf. h. tit.* ex contractu ſervi mutuæ pecuniæ, in dominum datur actio de in rem verſo, non modo ſi ſtatim pecunia verſa ſit in rem domini, etiamſi prius fuerit in peculio, id eſt pecunia mutua accepta ſit, ut eſſet in peculio, mox mutato conſilio, verſa ſit in rem domini, ſed hoc toties verum eſt, quoties ſervus rem domini gerens, id eſt ſervus actor rem domini gerens, locupletiorem eum facit nummis peculiaribus. Alioquin ſi dominus ſervo peculium adimat, nec vendat eum cum peculio, aut vendat rem peculiarem, & pretium exigat, non datur actio de in rem verſo, ſed de peculio, ut ait Ulpian. *in l.* 5. §. *ult. h. tit.* quia actio de in rem verſo datur in dominum ex contractu, vel negotio ipſius domini. Ratio ſubjungitur a Tryphonino in *hac l.* ne ſi hoc verum eſſet, actionem de in rem verſo dari in dominum, quoquomodo locupletior factus eſſet dominus ex mutuo dato ſervo, quod eſſet in peculio, etiam priuſquam rem peculiarem venderet dominus, teneretur de in rem verſo, quia hoc ipſo quod ſervus rem in peculio haberet, locupletior fieret dominus, cum peculium non ſit ſervi, niſi precario: quod aperte falſum eſſe ait Tryphoninus.

Ad L. 225. de verb. ſignif.

HÆc lex pertinet ad edictum ædilium, quo venaliciarius, id eſt mango ſervorum venalium, præſtat ſervum furem fugitivum erronem non eſſe, noxaque ſolutum eſſe, alioquin tenetur redhibitoria; *l. 1. §. ajunt ædiles, l. 4. l. ult. ff. de ædil. edict. l. ſi legati ſervi, de legat.* 1. M. Tull. 3. officior. *Nec vero in prædiis ſolum jus circile ductum a natura malitiam fraudemque vindicat, ſed & in mancipiorum venditione venditorum fraus omnis excluditur.* Qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat edicto ædilium; Gell. lib. 4. cap. 2. *In edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendendis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit, quis fugitivus errove ſit, noxaque ſolutus non ſit.* De ſervis fugitivis proprium caput fuiſſe in edicto ædilium, inde colligitur, quod Ulpianus *in l.* † *quis ſit, ff. de ædil. edict.* quærit quisnam ſit ſervus fugitivus, & ſervum fugitivum eſſe ait, ex Oſilio & Cælio, qui fugæ cauſa a domino abiit. Tryphoninus in *hac l.* fugitivum eſſe definit, non cum ſolum conſilium fugiendi a domino ſuſcepit, ſed qui ipſo facto fugæ initium mente, id eſt e mente deduxit, ut & furem, adulterum, aleatorem non dici ex ſola animi propoſitione, ſed hujuſmodi crimina aſſumpto, id eſt tentato aliquo actu intelligi, & ideo fugitivum & erronem, non ex ſolo animo, ſed ex aliquo actu intelligi. Animus ſolus fugitivum non facit, niſi ſequatur aliquis actus, id eſt initium ſeu arreptio fugæ, nuda cogitatio criminis non eſt obnoxia pœnæ, ſi in animi ſecreto ſteterit. Cogitationis pœnam nemo patitur; *l. cogitationis, ff. de pœn.* Hieronym. ad Pammach. *Quamdiu non proferо cogitata, maledicta non crimina ſunt, intra ne ma-*

ledicta quidem, quæ aures publicæ neſciant. Scelus tentatum & incœptum pro perfecto habetur ; *l. is qui cum telo, C. ad L. Cornel. de ſicar.* Et hoc eſt quod dicitur *in l. 1. C. Th. ad L. Jul. de ambit.* nihil intereſſe inter cœptum ambitum atque perfectum, cum pari ſorte, leges ſcelus, quam ſceleris puniant voluntatem. Hoc diſtat fugitivus ab errone, quod erro eſt puſillus fugitivus, fugitivus eſt magnus erro. Proprie erro eſt, qui non quidem fugit, ſed frequenter vagatur, & die in res nugatorias conſumpto, ſerius domum redit ; *d. l. 1 quis ſit, §. erronem.*

RECITATIONES IN LIBR. II.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 46. de pact.

SI legatum, vel fideicommiſſum relictum ſit ſub conditione vel in diem, hæres tenetur cavere legatario datis fidejuſſoribus de legato præſtando exiſtente die vel conditione ; *l. 1. & tot. tit. ut legat. vel fideic. ſervand. cauſ. cav.* quod conſtitutum eſt optima ratione, nimirum voluntatis defuncti tuendæ gratia ; *l. 2. C. ut in poſſ. legat.* ut legatum ſit in tuto remedio cautionis. Nihil tamen vetat quin a legatario cautio heredi pacto remitti poſſit, quia & a teſtatore teſtamento remitti poteſt ex conſtitutione D. Marci ; *d. l. 2. l. cum Artemidorum, l. ſcire, C. ut in poſſ. legat.* & ita argumentatur Tryphonius in *hac l.* cum ait, pactum inter heredem & legatarium factum, ne ab eo ſatis accipiatur legati ſervandi cauſa valere, ut in hoc quoque ſervetur defuncti voluntas ex conſtitutione D. Marci, nimirum ſi teſtator teſtamento remiſit cautionem. Hoc etiam argumento utitur D. Marcus in *d. l. 2. C. ut in poſſ. legat.* reipub. intereſſe, ut ſatisdatio, quæ voluntatis defuncti tuendæ gratia in legatis & fideicommiſſis introducta eſt, ejuſdem voluntate remitti poſſit : quocumque enim judicio voluntatis cautio legati vel fideicommiſſi remitti poteſt, quod & iiſdem verbis proditum eſt in *l. avia, §. ult.* infra, *de condit. & demonſtrat.* Valet argumentum ab his quæ fiunt teſtamento, ad ea quæ fiunt pacto, & cautio legati vel fideicommiſſi pacto remitti poteſt, quia & teſtamento remitti poteſt : fallit tamen argumentum in quibuſdam caſibus, ut ſatisdatio de utendo fruendo boni viri arbitratu, teſtamento remitti non poteſt ; *d. l. ſcire*, ne fructuario detur occaſio male utendi fruendi, hujuſmodi tamen cautio pacto remitti poteſt. A legatario pacto ſemel remiſſa cautio heredi, ex pœnitentia revocari non poteſt, ut ſubjungit Tryphonius *hic*, cum cuilibet liceat ſui juris perſecutionem, aut ſpem futuræ perceptionis deteriorem facere, id eſt cuilibet liceat pacto ſuo juri renunciare ; *l. pen. C. de pact.* Nec obſtat quod ſatisdatio hujuſmodi eſt juris publici, quod pactis privatorum tolli non poteſt, quia ex edicto prætoris heres petenti legatario cavere debet, ſed nihil vetat a legatario ſatisdationem pacto remitti, quia ſatisdatio pro præſtita habetur, ſi legatarius eam remiſerit, nec ſtetit per heredem quominus ſatisfactum ſit oneri ſatisdationis.

Ad L. 78. de negat. geſt.

TItius mutuam pecuniam accepit ab amico ſine uſuris, id eſt ſine ſtipulatione uſurarum, (in mutuo enim non debentur uſuræ, niſi ex mora, vel ſtipulatione ; *l. Titius*, infra, *de præſcript. verb. l. 3. C. de uſur.* Jo. Chryſoſtom. in Matt. homil. 18. cap. 3. *δάνεισμα δὲ ἐστὶν ὅτε μετὰ τῶν τόκων λέγω*

λέγει συμβόλαιον, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν ἀπλῆν. Hoc vero mutuum non uſurarum illud fœnus appellat, ſed ſimplex beneficium commodandi. Et idem in eundem homil. 65. cap. 3. ἢ τοῖς δανείσμασι τοῖς τόκων ἀπαλλαγήσεται: & in mutuis abſque fœnore. Unde frenus diſtinguitur a mutuo; *l. principalibus*, infra, *de reb. cred.* Plaut. in aſinaria: *Nam ſi mutuas non potero, certum eſt fumam fœnore;*) poſtea idem amici abſentis ultro negotia gerenda ſuſcepit, quæritum eſt an teneatur actione negotiorum geſtorum præſtare uſuras pecuniæ creditæ ante adminiſtrationem. Tryphoninus in *hac l.* hac diſtinctione uſus eſt, aut dies ſolvendæ pecuniæ ceſſit tempore adminiſtrationis, aut nondum ceſſit; priore caſu eum præſtare uſuras actione bonæ fidei, id eſt actione negotiorum geſtorum ex mora, quia ſibi ſolvere potuit, & a ſemetipſo exigere debuit, & hoc ei imputatur quod a ſemetipſo non exegit, quæ ratio adducitur etiam in eadem ſpecie in *l. 6. §. ult.* ſupra *h. tit.* & in ſimili ſpecie, nimirum in tutore in *l. quotiens*, §. *& generaliter*, infra, *de adminiſtr. tutor.* Poſteriore vero caſu, eum uſuras non debere, quia nihil eſt quod ei imputetur cur pecuniam a ſe non exegerit ante diem, quod enim debetur in diem, ante diem peti non poteſt, licet ante diem ſolvi poſſit; *l. ſtipulatio iſta*, §. *inter incertam*, *l. continuus*, §. *cum ita*, *de V. O. l. quod certa die*, *de ſolut.* Hinc ſuboritur alia quæſtio, quænam debeantur uſuræ, an eæ quibus aliis idem creditor fœnerari ſolebat, an maximæ, id eſt centeſimæ, hic enim eſt maximarum uſurarum modus *au denier douze*. Videbatur, quod tentat Tryphoninus, idem dicendum in negotiorum geſtore, quod in tutore, vel magiſtratu municipali ſeu curatore pecuniæ publicæ, ſi tutor pecuniam pupillarem, vel magiſtratus municipalis pecuniam publicam in uſus ſuos converterit, maximas uſuras præſtat, ex conſtitutione Severi & Antonini, ut proditum eſt in *hac l. & l. 7.* §. *pecuniæ*, §. *qua autem ſunt*, *l. qui negotiationem*, §. *ex duobus*, infra, *de adminiſtr. tutor. l. 1. C. de uſur. pupillar. l. 3. C. arbitr. tutel.* ſed iſtius longe diverſam eſſe cauſam ait Tryphoninus, non negatur enim tutorem, vel magiſtratum municipalem ſeu curatorem reipublicæ, qui pecuniam pupillarem, vel publicam in uſus ſuos converterunt, maximas uſuras præſtare, quia cum gratuitam & integram, id eſt abſtinentem omni lucro fidem præſtare debeant, & officium tutoris & magiſtratus municipalis ſit gratuitum, ſi abutantur licentia adminiſtrationis, & pecuniam, quam adminiſtrant, in rem ſuam convertant, maximis uſuris vice cujuſdam pœnæ ſubjici: interdum majores uſuræ infliguntur pœnæ vice, ut *hic*, ob delictum in adminiſtratione, vel ob non ſolutam ſortem vel uſuras ad diem, ſed pœna non debet excedere legitimum uſurarum modum; *l. cum allegas*, *& ſeq. C. de uſur.* aliud dicendum eſſe in negotiorum geſtore, qui ante adminiſtrationem bona ratione, id eſt bona fide mutuam pecuniam accepit ab amico, hic tenetur ad uſuras, quas creditor acceſſurus erat ab alio, quia non alia de cauſa tenetur ad uſuras, quam ob moram, quia ſibi non ſolvit, nec præſtat uſuras ob dolum, quia pecuniam ſibi ſumpſit ex adminiſtratione & eam ad ſe tranſtulit, & multum intereſſe an negotiorum geſtor fuerit debitor ante adminiſtrationem, an debitum nunc incipiat, id eſt creperit poſt adminiſtrationem, ſi enim debitum præceſſerit geſtionem, ſatis eſſe ex non uſurario fieri uſurarium, ut concludit Tryphoninus *in fin. legis*, quæ ratio etiam eſt *d. l. 6. §. ult.*

Ad L. 54. de adminiſtr. tutor.

SI tutor clam & latenter pecuniam pupillarem in uſus ſuos converterit, uſuras legitimas, id eſt centeſimas, præſtat, ex conſtitutione Severi & Antonini; *l. tutor qui repertorium*, §. *pecuniæ*, § † *quæ autem ſunt*, ſupra, *h. tit.* quod eſt vice pœnæ; *l. qui ſine*, *de negot. geſt.* quod ſi tutor pecuniam pupillarem palam & aperte in uſus ſuos converterit, puta ſi pecuniam pupillarem a contu-

tore mutuam acceperit, & caverit ſe eam debere ſub certis uſuris, quas alii debitores pupillo præſtitare ſolent, non præſtat maximas uſuras, ſed uſuras pupillares, quas alii debitores pupillo præſtare ſolent, quia pupillari pecunia quaſi ſua non eſt abuſus, non videtur feciſſe contra conſtitutiones, quæ prohibent tutori pecuniam pupillarem in uſus ſuos vertere; *l. Lucius*, §. *tutorem*, † *h. tit.* ſibi non aſſumpſit pecuniam, id eſt clam & latenter, ſed eam bona fide accepit a contutore, ut quilibet extraneus, id eſt ut quilibet alius debitor: inſpiciendum eſt, an quis quid faciat quaſi quilibet, an quaſi talis; *l.* † *ſi paterf.* §. *qui duos* ſupra, *de adopt. l.* †† *mulier*, §. *ult. l. debitor*, §. *ult.* infra, *ad Trebell.* & niſi his uſuris a contutore mutuum datum eſſet ab alio acceſſiſſet, ut ait Tryphoninus in *hac l.* quæ videtur pars *d. l. qui ſine*. Pecuniæ pupillaris, quam tutor in uſus ſuos convertit, etiam poſt finitam tutelam, maximæ uſuræ debentur, quæ veniunt in judicium tutelæ; *d. l. Lucius*, §. *quæſitum*, infra, *h. tit. l.* 1. §. *ult.* infra, *de uſur.*

†† V. ſi probat. Et ad. de l. 6. in pr. ff. *quod cujuſc. univerſ.*

Ad L. 44. de excuſat. tutor.

EX oratione D. Marci ingenuus libertino tutor dari non poteſt, & ſi detur excuſatur, ut proditum eſt *init. h. l. & l.* 1. §. *libertinis*, ſupra, *h. tit. l.* 3. *C. h. tit.* Et hoc conſtitutum eſſe propter diſparem ſtatum perſonarum, ne ſtatus ingenuitatis vileſcat officio tutelæ libertinorum, ſatis colligitur ex his verbis §. 1. *h. l.* Ob hanc conditionum diverſitatem, ingenuus libertino tutor datus non poteſt, niſi ſit penuria libertinorum eo loci; *d. l.* 1. §. *libertinis*, ut de minoribus convenit non adſtringi muneribus civilibus, niſi ſit penuria civium; *l.* 2. *C. qui aet. lib.* 10. *l. ut gradatim*, §. *quotiens*, *ff. de munerib. & honor.* & tutela libertinorum excuſantur, non modo ingenui proprie dicti, id eſt liberi nati, ſed etiam libertini, qui jus anulorum aureorum a Principe impetrarunt, ex reſcripto Severi & Antonini, ut ſubjungitur *in hac l. & d. l.* 1. §. *libertinis*: pro ingenuis habentur liberti, qui jus anulorum aureorum impetrarunt a Principe, ad hoc ut excuſentur a tutela libertinorum, adeoque fiunt ordinis equeſtris; Tacit. 1. hiſtor. *Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem anulis donatum, equeſtri ordine Martianum vocitabant.* Et inde eis patuit via ad magiſtratus & dignitates; *l. unic. C. ad l. Viſell.* Capitolin. in Macrino: *donatum autem anulis aureis patrocinante ſibi liberto ſuo Feſto advocatum fiſci factum ſub Vero Antonino*: idem vero non habentur pro ingenuis, quo excuſentur a tutela liberorum patroni; *l. libertum*, §. *ſed & ſi*, infra, *h. tit.* quod ſpecialiter conſtitutum eſt favore patronorum. Si ingenuus tutor vel curator detur libertino donato anulis aureis, non excuſatur ob conditionum diverſitatem, quia libertini, qui habent jus anulorum aureorum, pro ingenuis habentur, ut ſubditur in *hac lege*. Quod ſi ingenuus tutor vel curator datus libertino antequam jus anulorum accipiteret excuſatus ſit, idem poſt impetratum beneficium anulorum denuo tutor dari poteſt: & hoc probatur hujuſmodi exemplo, quod tutor datus intra annum, ex quo reipublicæ cauſa abeſſe deſiit, excuſatur, verum etſi ſemel excuſatus fuerit, poſt annum ipſe ſuo loco, tutor dari poteſt, id eſt quaſi ſuo loco, cum ſemel excuſatus ſit, nunc voluit, alius tutor dari poteſt, ceſſante cauſa excuſationis; *l. ſi is qui tres*, infra, *h. tit.*

Ad L. 11. de SC. Silanian.

SI dominus a familia, id eſt a ſervis, per vim occiſus dicatur, SC. Silaniano vetitum eſt, ne tabulæ teſtamenti aperiantur, neve hereditas adeatur, priuſquam de ſervis quæſtio habita fuerit, ſuppliciumve ſumptum de noxiis; *l.* 3. §.

Digitized by Google

3. §. *quod ad cauſam* , §. *non tantum* , *ff. h. tit.* nec modo de ſervis quæſtio habenda eſt , immo & de ſervis teſtamento manumiſſis ; *l.* 3. §. *de his* , infra, *h. tit.* Tacit. 13. annal. *Factum & SC. ultioni juxta & ſecuritati , ut ſi quis a ſuis ſervis interfectus eſſet , ii quoque , qui teſtamento manumiſſi ſub eodem tecto manſiſſent , inter ſervos ſupplicia penderent* . Nec non de ſervis , quos vivus manumiſit , ex conſtitutione D. Trajani ; *l. prox. in fin.* ſupra, *h. tit.* Idemque juris eſſe de liberis, qui jus anulorum petierunt, id eſt petierunt & impetrarunt , oſtenditur *in hac l.* Jus enim anulorum aureorum libertatis imaginem præſtat , ſed ſtatum ingenuitatis non tribuit ; *l.* 2. *C. de jur. aureor. annul.* hoc eſt donati aureis anulis , non habentur pro ingenuis per omnia , ſed quo ad quædam quæ ſunt expreſſa in jure.

Ad L. 13. *de legat. præſtand. contr. tabul.*

REſciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, non debentur legata, niſi quæ relicta ſunt exceptis perſonis , id eſt parentibus , liberis , uxori , & nurui dotis nomine ; *l.* 1. *in pr.* ſupra, *h. t. l. ex duobus* , §. *ult.* ſupra , *de vulgar. & pupillar. l. ita tamen* , §. *quotiens* , *ad Trebell.* Reſciſſo teſtamento autem per bonorum poſſeſſionem contra tabulas , non omnia præſtat legata , quæ ab omnibus gradibus relicta ſunt , puta ab inſtituto , & ſubſtituto , ſed ea tantum quæ relicta ſunt ab eo gradu , contra quem petita eſt bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ non ſemper petitur contra omnes gradus heredum. Filius emancipatus eſt præteritus ab inſtituto , exheredatus a ſubſtituto , itaque petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas contra primum gradum heredum , ea demum legata præſtabit , quæ exceptis perſonis relicta ſunt ab inſtituto . Quid ſi emancipatus ab utroque gradu ſit præteritus , an præſtabit legata ab utroque gradu relicta exceptis perſonis? Julianus diſtinguit , aut inſtitutus vivit tempore mortis teſtatoris , hoc caſu filius emancipatus præteritus , petita bonorum poſſeſſione contra tabulas , ea legata præſtabit , quæ a primo gradu relicta ſunt liberis & parentibus : quod ſi nemo ex inſtitutis vivit tempore mortis teſtatoris , hoc caſu præteritus præſtabit ea legata , quæ a ſecundo gradu relicta ſunt : quod ſi nemo ex inſtitutis & ſubſtitutis vivit tempore mortis teſtatoris , hoc caſu præterito non datur bonorum poſſeſſio contra tabulas , quia nemo fuit qui potuerit ex iis tabulis adire hereditatem . Ut autem detur bonorum poſſeſſio contra tabulas duo exigimus , primum ut extent tabulæ , & ex iis aliquis potuerit heres exiſtere , quamvis id ſecutum non ſit ; *l. quod vulgo* , ſupra , *de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.* quæ eſt etiam Tryphonini . Ergo præterito non datur bonorum poſſeſſio contra tabulas , ſed bonorum poſſeſſio ab inteſtato unde liberi , quia teſtamentum deſtitutum eſt , quamobrem non præſtabit legata . Quod ſi poſt mortem teſtatoris , ante aditam hereditatem inſtituti deceſſerint , hoc caſu petitur quidem bonorum poſſeſſio contra eos , quia ſemel adire potuerunt hereditatem : verum legata ab eis relicta non ſunt præſtanda , ſed quæ a ſubſtitutis relicta ſunt , atque ita fit ut contra unum gradum petatur bonorum poſſeſſio contra tabulas , & legata ab alio præſtentur ; *l.* 10. §. *non omnia* , ſupra, *h. tit.* Quod ſi inſtitutus & ſubſtitutus vivant , verum nemo adeat hereditatem , hoc caſu præteritus præſtabit ea tantum legata , quæ ab inſtituto relicta ſunt ; *l. at ubi* , ſupra *h. tit.* Quod ſi inſtitutus omiſerit , hoc eſt repudiaverit hereditatem , hoc etiam caſu præteritus præſtabit ea tantum legata , quæ ab inſtituto relicta ſunt , quamvis ſubſtitutus omittente inſtituto adierit hereditatem ; *l. ſive autem* , ſupra , *h. tit.* quod ſi heres inſtitutus ſub conditione caſuali , conditione defectus ſit , reſciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas , tunc præſtabuntur legata relicta a ſubſtituto : quod ſi heres ſcriptus ſub conditione poteſtativa conditionem non impleverit , hoc caſu præſtantur legata relicta ab inſtituto , quia ſi

Digitized by Google

inſtitutus ſub conditione poteſtativa non pareat conditioni, proprie non videtur defectus conditione, ſed pro eo habendus eſt ac ſi pure ſcriptus repudiaſſet heréditatum, ut ſubtiliter ait Tryphoninus in *hac l.* ex quo ſi filius heres inſtitutus ſub conditione poteſtativa, quæ talis ſit, quam filius noviſſimo ejus vitæ tempore implere potuerit, qualis hæc, *ſi Titio dotem dederit*, non impleta conditione deceſſerit, heres ab inteſtato patri ſuiſſe non dicetur *; l. ult.* ſupra, *de condit. inſtitut.*

Ad L. 42. de re judicat.

PRætores in urbe jus dicebant, præſides vel proconſules in provinciis, prætores vel alii magiſtratus non judicabant per ſe, ſed judices dabant *; l.* 1. ſupra, *de juriſd. l. cum prætor, de judic.* verum de certis cauſis extra ordinem cognoſcebant, & ubi prætor jus reddebat decernere dicebatur *; l.* 11. *de juſtit. & jur.* decretum eſt ubi cauſæ cognitio eſt prætore vel præſide ſedente pro tribunali *; l. nec quicquam*, §. 1. ſupra, *de offic. proconſ. l.* 4. §. *ſi forte, de damn. infect. l. ubicumque de* R. J. & decreta a prætoribus Latine interponi debent, ut ait Tryphoninus *in hac l.* Teſtamentum & codicillos quibuſlibet verbis Græcis vel Latinis condi fas fuit *; l. quoniam, l. hac conſultiſſima*. C. *de teſtament.* † Corrig. l. *ubi pure*. Et adde *l. ult.* C. *de teſtam. tutel.* † *l. rei pure*, §. 1. *ff. ad Trebell.* & hoc favore ultimarum voluntatum; ſed decreta prætorum non aliter quam Latine conſcribi placuit, pro majeſtate imperii. Hac ratione in ſenatu & in foro a Romanis exploſus uſus linguæ Græcæ. Sermone Græco ita abſtinuit Tiberius, maxime in ſenatu, ut monopolii verbo, quod eſt Græcum, uſurus prius veniam poſtularit; Tranquill. *in ejus vit. cap.* 71. Dio. *libr.* 57. & quod conſtitutione Arcadii & Honorii judicibus tam Græca, quam Latina lingua ſententias proferre licuit *; l. judices* C. *de ſenten. & interlocut.* hoc conſtitutum eſt in gratiam Aſiaticorum, ut colligitur ex ipſa inſcriptione legis, quæ pertinet ad proconſulem Aſiæ, nimirum hac de cauſa, quod univerſa Aſia lingua Græca ut vernacula uteretur; Hieronym. in epiſt. ad Galat. in procem. *Galatas excepto ſermone Græco, quo omnis Orient loquitur, propriam linguam eandem pene habere, quam Treviros.*

Ad L. 42. ff. ad L. Juliam de adulter.

LEge Julia de adulteriis, marito adulterum uxoris ſuæ occidere permittitur, non quemlibet ut patri, ſed viles tantum famoſaſque perſonas, veluti hiſtriones, mimos, libertos *; l. marito*, ſupra, *h. tit.* quod ſi patronum, qui ſit ex eo numero qui deprehenſus interfici poteſt, libertus in adulterio ſuæ uxoris deprehenderit, quæritur an impune occidat; & Papinianus in *l. ſi adulterium*, §. *pen. h. tit.* ait durum videri, nam cujus famæ, multo magis vitæ parcere debet, & ut prius ait, liberto patroni famam lacefſere non facile conceditur. Quod ſi libertus adulterium commiſerit cum uxore patroni, impune occidi poſſe ait Tryphoninus in *hac l.* optima ratione, ut matrimonia tuta ſint & illæſa: & hoc eſt quod inſinuat his verbis, *ad tuenda matrimonia*, eo reſpiciens Tacit. 3. annal. *vix præſenti cuſtodia manere illæſa conjugia*. Et hanc ob cauſam liberti capite damnati ob adulterium cum matronis, domeſticæ diſciplinæ tuendæ gratia; Tranquill. in Julio cap. 48. *Domeſticam diſciplinam in parvis ac majoribus rebus, diligenter adeo ſeverèque rexit, ut libertum gratiſſimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo querente, capitali pœna affecerit*. Et idem in Auguſt. cap. 67. *Preculum ex acceptiſſimis libertis mori coegit, compertum adulterare matronas*. Quod ſi libertus, qui jus anulorum aureorum impetravit a Principe, adulterium perpetravit cum uxore patroni vel patrona ſua, an ut libertus occidi poteſt, dubitatum fuit, quod liberti, qui jus anulorum impetrarunt,

runt, pro ingenuis habentur; *l. ſed ſi hac lege*, §. *ſed ſi jus anulorum*, ſupra, *de in jus vocand.* Tryphoninus magis probat eum ſubjiciendum poenae libertinorum, id eſt deprehenſum in adulterio impune occidi poſſe ut libertum, vel libertinum, quod idem eſt *hic*: quoniam lege Julia de adulteriis liberti, qui jure anulorum donati ſunt, pro libertinis habentur, in caſu adulterii ad tuenda matrimonia, id eſt, ut jam dixi, ut matrimonia tuta ſint a libertorum & domeſticorum injuria, & ne beneficium Principis, id eſt jus anulorum, quod libertis datur a Principe, vertatur in injuriam patroni. Privilegium Principis in alienam injuriam porrigi non oportet; *l. impuberi*, ſupra, *de adminiſtr. tut. l. ſed cum ab herede*, *ad Trebell. l. nec avus*, *C. de emancipat. liber.* Et hoc eſt quod ait Tryphoninus *in fin. h. l.* & deteriorem cauſam per iſtud beneficium patroni haberi non oportet. Lege Julia de adulteriis liberti, qui jus anulorum impetrarunt, habentur pro libertinis, & poena libertinorum tenentur in cauſa adulterii, quia imaginem non ſtatum ingenuitatis habent, vivunt quaſi ingenui, moriuntur ut liberti, nam in eorum ſucceſſione ſua patronis jura ſervantur; *l. ult. C. de jur. annul. aur. l. ult. C. ad leg. Viſell.* ut in aliis caſibus ſi dominus a familia occiſus eſſe dicatur, de iis libertis, qui jus anulorum impetrarunt, proinde ac de ceteris quos vivus manumiſit quaeſtio habebitur; *l. ſi exheredatus*, §. *ult. cum l. ſeq. ff. ad Silan.* ſed nec a tutela liberorum patroni excuſantur, quamquam quoad extraneorum tutelam attinet pro ingenuis habeantur; *l. libertum*, §. † *ſed etſi jus*, *ff. de excuſ. tut.*

RECITATIONES AD LIB. III.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 37. de minorib.

MInor 25. annis in integrum non reſtituitur in executionibus poenarum, id eſt in actionibus poenalibus, quae continent executionem, id eſt perfectionem poenae, ut puta ſi minor 25. annis actionem injuriarum intra annum omiſerit, in integrum non reſtituitur, & poſt annum omiſſa repeti non poteſt; *l. ſi non convicii*, *C. de injur.* & praeſcriptio temporis actionum poenalium ita currit minori, ut in integrum non reſtituatur adverſus praeſcriptam actionem, quia actiones poenales ſunt odioſae, poenae non ſunt favorabiles, odioſae actiones non reſtituuntur, ut poenales, quae poenam non rem perſequuntur.

Ad §. 1. ejuſd. leg.

LEge Julia marito licet jure mariti accuſare uxorem adulterii intra ſexaginta dies ſine calumnia, id eſt ſine periculo poenae calumniae, ſine vinculo inſcriptionis, ut ait Tryphoninus in *hoc* §. & Scaevola in *l. is cujus*, §. *ult. ff. ad L. Jul. de adulter.* quod comprobatur *l. jure mariti*, *l. quamvis*, *C. eod. tit.* Tacit. 2. annal. *Exactum & a Titidio Labeone Veſtiliae marito: cur in uxore delicti manifeſta ultionem legis omiſiſſet, atque illo pretendente ſexaginta dies ad conſultandum datos, nec praeteriſſe, ſatis viſum de Veſtilia ſtatuere.* Sed ſi minor intra ſexaginta dies accuſationem non inſtituat jure mariti, Tryphoninus ait denegandam ei eſſe in integrum reſtitutionem, id eſt non reſtitui, ut poſt ſexaginta dies jure mariti uxorem adulterii accuſare liceat, quia minor, qui omiſſam actionem repetere vult per reſtitutionem in integrum, quid aliud quam delicti id eſt calumniae veniam deprecatur? id eſt videtur calumniae veniam de-

precari, & ad hoc deſiderare ſe reſtitui in integrum, ut poſt tempus uxorem adulterii per calumniam accuſare poſſit jure mariti, quo impune fas ſit accuſare uxorem adulterii ſine metu pœnæ calumniæ. Eodem ſenſu ſervos fugitivos ſi domino redditi ſint, nihil aliud quam verbera deprecari dixit Hieron. in cap. 6. Matthæi: *vulgus ſi ſervi fugitivi, poſt multum temporis domhum ſuum videant, nihil aliud niſi de verberibus deprecentur.* Familiaris & vernacula eſt hæc locutio auctori noſtro, ut in *l. tres tutores*, infra, *de adminiſtr. tut. non eſt propterea ceteris pœnæ deprecatio, quod ab uno jam exacta eſt.* Et Cato apud Gellium 11. noct. Attic. cap. 8. *Albinus homo Romanus Græce res Romanas ſcripſerit, veniam deprecatus ejus linguæ imperitiæ, de quo Cato, ne tu, inquit, Aule nimium negator es, cum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare.* Eadem analogia Virgil. 12. Æneid. *Equidem mertu, nec deprecor, inquit*, id eſt mertu nec deprecor pœnam, precibus a me amolior, removeo pœnam. Et M. Tull. pro Cæcinna. *Quid hæc tu homini facias, nonne concedes interdum, ut excuſatione ſumme ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur?* Tacit. 1. annal. *Liberavitque Apuleiam lege majeſtatis, adulterii gravioren panam deprecatus.* Immo non injuria ei denegatur in integrum reſtitutio, utpote ſuperflua, & non neceſſaria, quia poſt ſexageſimum diem, mulierem adulterii accuſare poteſt jure extranei, non quidem ſine periculo pœnæ calumniæ, ſed ei, qui confidit accuſationi, id eſt marito, in quem non cadit ſuſpicio calumniæ, qui non creditur animo calumniandi accedere ad accuſationem, & qui non temere præſumitur accuſare uxorem adulterii, qui certus eſt de meritis accuſationis, calumniæ pœna non eſt timenda; *d. l. jure mariti*. Præſcriptio ſexaginta dierum, qui dantur marito, ad accuſandam uxorem adulterii jure mariti, currit etiam minori, ita ut in integrum non reſtituatur, ne detur laxior occaſio marito impune accuſandi uxorem adulterii jure mariti ſine metu pœnæ calumniæ: & præſcriptio quinquennii, quæ objicitur minori ad tuendum ſtatum defuncti, cui poſt quinquennium movebatur quæſtio ſtatus, currit minori citra ſpem reſtitutionis, quia cauſa ſtatus publicam tutelam meruit, quæ præfertur utilitati minorum, *l. non eſſe*, infra, *ne de ſtat. defunct. l. ſi mater, C. eod.* Et præſcriptio triennii, quæ datur in lite ſeu inſtantia perimenda, currit quoque pupillo vel minori, ita ut in integrum non reſtituatur, ſalva actione in tutorem, vel curatorem; *l. properandum, §. ult. C. de judic.* Secus præſcriptio triginta vel quadraginta annorum currit quidem minori, ſed ita ut in integrum reſtituatur; *l. ſicut in rem, l. eum notiſſimi, C. de præſcript. 30. ann. l. ult. C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ.* Et præſcriptio biennii, quæ datur exceptioni non numeratæ pecuniæ, currit minori, ita ut reſtituatur; *l.* *) *ſi intra, C. de non numerat. pecun.* Et præſcriptio trium menſium, qui dantur ad confectionem inventarii, currit etiam minori, ſed reſtituitur, ut ei poſt tempus liceat inventarium facere; *l. ſcimus, §.* † *ſin autem, C. de jur. deliberand.* Et ſi minor intra diem non provocavit, in integrum reſtituitur, ut ei liceat appellare; *l. ait prætor, §. pen.* ſupra, *h. tit. l. 1. C. ſi ſæp. in integr. reſtit. poſtulet.* Minori ſi intra ſexaginta dies uxorem adulterii non accuſaverit, denegatur in integrum reſtitutio, quia videtur delicti, id eſt calumniæ veniam deprecari, & in delictis, & calumniatoribus, id eſt ſi minor calumniator fuerit, in integrum non reſtituitur. Minor in delictis non reſtituitur, ſed mitius punitur; *l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum, l. auxilium, de minor.*

† v. ſi probat. Et recurre *ad l. fin. C. ſi major fact. alien.*

Ad §. in delictis ejuſd. leg.

REgulariter minor in delictis in integrum non reſtituitur, ut pœna relevetur, ut proditum eſt *hic & in l. 1. C. ſi adv. delict.* utique ſi delictum ſit atrocius, puta furtum vel damnum injuria datum, ſi minor furtum fecerit vel

Digitized by Google

vel damnum injuria dederit, non reſtituitur ut excuſetur a pœna furti vel damni dati, ſed in hoc tantum reſtituitur, ut pro confeſſo, vel tranſacto habeatur, videlicet ſi ob inficiationem damnatus ſit in duplum actione legis Aquiliæ, quæ in confitentem eſt in ſimplum, in inficiantem in duplum, ad hoc reſtituitur, ut habeatur pro confeſſo, ut evitet pœnam dupli, vel ſi ob omiſſam tranſactionem furti damnatus fuerit in triplum vel quadruplum, ad hoc reſtituitur, ut non teneatur in plus, quam ſi tranſigendi occaſionem, quam habuit, per ſtultitiam & ætatis lapſum non amiſiſſet; *l. ſi ex cauſa*, §. *nunc videndum*, *h. tit.* minor igitur in delictis non reſtituitur, ſed mitius punitur miſeratione ætatis, ut definitur *hic*, & *d. l.* 1. *C. ſi adverſ. delict. cap.* 1. & 2. *de delict. puer.* & ita intelligendum eſt quod dicitur in *l. fere in omnibus*, *de R. J.* in omnibus fere pœnalibus judiciis ætati ſuccurri, non ut pœna penitus relaxetur, ſed ut mitior imponatur favore ætatis. Olim in publicis criminibus certæ erant pœnæ a legibus ſtatutæ; *l. aliud ſtatus eſt*, §. 1. *l.* † *ſi qua pœna*, infra, *de V. S. l.* 1. §. *ſed non utique*, *ad Turpill.* ex quo ſi minor adulterium commiſerit, in integrum non reſtituitur, ut pœna legis Juliæ de adulteriis liberetur. Et hoc eſt quod ait Tryphoninus *hic* nullam deprecationem adulterii pœnæ eſſe, id eſt non audiri deprecationem pœnæ adulterii, quæ lege Julia ſtatuta erat; Tacit. 2. annal. *de adulterio ſatis caveri lege Julia viſum liberavitque Apuleiam lege majeſtatis, adulterii graviorem pœnam deprecatus, ut exemplo majorum propinquis ſuis, ultra ducenteſimum lapidem removeretur.* Minor fruſtra deprecatur pœnam adulterii, quia certa erat a lege, non arbitraria, etiam minori non remittitur pœna adulterii, & adulterium confeſſus ſit, ſubaudi maxime ſi adulterium confeſſus ſit, & præter probationes teſtium, confeſſio rei adſit, ultro confitenti de maleficio non ſemper fides habenda eſt; *l.* 1. §. *ſi quis ultro*, *de quæſt.* ſed confitenti facile creditur, ſi probationes adſint, quia confeſſio ultronea adminiculatur, & juvatur probationibus teſtium, & minori non remittitur pœna adulterii, quia tale crimen poſt pubertatem, id eſt a pubertate incipit, & minor a pubertate compos eſt adulterii; *l. ſi minor*, *l. ſi adulterium*, §. *fratres*, infra, *ad l. Jul. de adult.* Quod ſi minor, ut legem perſequamur, quid eorum commiſerit, quæ lex Julia punit pro adulterio, puta ſi adulterii damnatam ſciens uxorem duxerit, aut in adulterio deprehenſam uxorem domi retinuerit, aut de adulterio uxoris quæſtum fecerit, aut pretium pro comperto ſtupro acceperit, aut domum ſuam præbuerit ad adulterium ſtuprumve in ea committendum, qui omnes caſus etiam continentur in *l. mariti*, infra, *ad l. Jul. de adult.* & *l. de crimine*, *C. eod.* in his ætas non excuſat a delicto, fruſtra legum auxilium invocat, qui committit in legem, ut eleganter ait Tryphoninus in calce *hujus leg.* indignus eſt beneficio legis, qua minoribus ſuccurritur per reſtitutionem in integrum, qui infringit legem Juliam de adulteriis coercendis. Eadem ratione deportatus in inſulam, vel damnatus in metallum caret indulgentia Principis, ſi ſententiæ judicis non paruerit, quia indignus eſt humanitate Principis, qui poſt damnationem commiſit in legem; *l.* 10. *C. Th. de indulgent. crimin.* & maritus ex interpretatione legis Juliæ non poteſt uxorem accuſare adulterii, cui lenocinium præbuit, cur enim accuſet mores maritus, quos ipſe ante corrupit aut poſtea probavit? *l. viro*, *l. cum mulier*, ſupra, *ſolut. matrimon.* nec ejus recipienda eſt appellatio, qui non detulit priori appellationi adverſarii contra ſe interpoſitæ; *cap. conſtitutis*, de appell.

RECITATIONES AD LIBR. IV.

diſputation. Tryphonini.

Ad l. 19. de quæſtionib.

TUre civili ſervi non audiuntur, vel torquentur in caput domini, quod juris more majorum comparatum eſſe ait M. Tull. pro Deiotaro; *Cum more majorum de ſervo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæſtione dolor veram vocem elicere poſſit etiam ab invito.* Tacit. 2. annal. *Negante reo, agnoſcentes ſervos per tormenta interrogari placuit, & quia vetere SC. quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius, mancipari ſingulos actori publico jubet*, ſcilicet ut in libonem ex ſervis ſalvo SC. quæreretur. Servi non torquentur in dominum, excepta cauſa adulterii, fraudati cenſus, & majeſtatis; *l. 1. C. h. tit. l. extrario, h. tit.* lege Julia conſtitutum eſt, ut in cauſa adulterii ſervi audirentur in caput domini non ſine quæſtione. Et ita cum Octaviæ Neronis uxori falſum adulterii cum ſervo crimen objiceretur, habitam de ejus ancillis quæſtionem, & vi tormentorum nonnullas adactas, ut falſa confiterentur, memorat Tacit. 14. *annal.* In inceſto quæſtio non habetur de ſervis, quia lex Julia ceſſat; *l. in inceſto, h. tit.* niſi adulterio inceſtum adjunctum ſit; *l. ſi quis viduam, eod. tit.* ſed & in quæſtione ſtupri, ſervi adverſus dominum non torquentur; *d. l. extrario*, §. 1. In cauſa adulterii quæſtio habetur de ſervis ejus, qui quæve adulterii poſtulatur; *l. ſi poſtulaverit*, §. *haberi*, ſupra *ad l. Juliam de adulter.* ſive proprietatem ſive nudum uſumfructum habeant, nam fructuarii ſervi in ſervitute fuiſſe videntur, nec tam proprietatis cauſa ad quæſtionem, quam miniſterii pertinet; §. *de eoque, ejuſd. leg.* Ergo etſi bona fide ſerviat reo ſervus alienus, interrogari poteſt per quæſtionem. Torquetur & is cui fideicommiſſaria libertas debetur, vel ſtatuta libertas ſperatur; §. *ſed & ſi ſervus, ejuſd. leg.* quod non aliter admittit Tryphoninus *in hac l.* niſi aliorum quæſtionibus oneretur. Ira etſi dominus a familia occiſus eſſe dicatur, ad ejus, cui fideicommiſſaria libertas relicta eſt, tormenta non eſſe feſtinandum reſcripſit D. Pius; *l. 1. §. ſed in eo*, ſupra, *ad Silan.* Is, cui ſtatuta libertas ſperatur, in cauſa adulterii torqueri poteſt adverſus dominum, id eſt ſtatuliber in cauſa adulterii poſtulari poteſt, ut de eo quæſtio habeatur, quia heredis eſt, ſalva ſpe libertatis; *l. 8. in fin.* ſupra. *h. tit. l. 9. de ſtatulib.* Nec modo marito, vel patre, ſed & extraneo accuſante in quæſtione adulterii ſervi torquentur in caput domini; *d. l. extrario.*

Ad l. in bello de captivo & poſtlim. reverſ.

SI quis captus ſit ab hoſtibus fit ſervus hoſtium, ſed ſi redierit ab hoſtibus poſtliminio recipit libertatem, civitatem, dominium bonorum, & priſtina omnia jura; §. *ſi ab hoſtibus, inſt. quib. mod. jus patr. pot. l. poſtliminii l. retro, h. tit.* Quintil. 5. inſt. c. 16. *ideo captivos ſi in patriam ſuam redierint liberos eſſe, quia bello parta non niſi eadem vi poſſideantur.* Et poſtliminio locus eſt, ſive bello, id eſt vi & virtute bellica ab hoſtibus receptus ſit; *l. ab hoſtibus*, C. *de poſt. reverſ.* nec intereſt ut poſtliminio locus ſit utrum captivus vi militari, an fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit; *l. nihil intereſt*, infra, *h. t.* ſed magis poſtliminium locum habet ſi captivus bello, ſeu virtute bellica redierit ab hoſtibus, quod ideo placuiſſe *initio h. l.* ait Tryphoninus ex Servio, quia

Digitized by Google

quia ſpem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace Romani eſſe voluerunt. Bene ſemper de civibus ſuis legiſlator civilis ſperare ſolet, tit *hic & l. de hereditate*, §. *filiuſ. in fin.* infra, *de caſtrenſ. pecul.* Captum ab Antiocho Rege filium Scipio Africanus redimere non ſuſtinuit, armis ſe eum recepturum confidens; Juſtin. lib. 31. *Nam neque de redimendo filio umquam tractavit, nec ſenatum de eo agere permiſit, ſed ut dignum majeſtate ejus erat armis ſe recepturum filium dixerat.* Et prius poſt cladem Cannenſem redemptio captivorum vetita a ſenatu; Polyb. *lib. 6. in fin.* Et ſi captus ab hoſtibus in pace redierit, id eſt pace facta cum hoſtibus, etiam poſtliminii jure recipit civitatem & cetera omnia jura, etiam ſi de eo nihil actum ſit pactis pacis, & hoc eſt quod dicitur *init. h. leg. & in d. l. poſtliminii*, poſtliminium eſſe in bello & pace. Poſtliminium etiam in pace competit, ſi quis pervenit ad exteros, & mox bello ſuborto, ab his captus ſit, eorum ſervus efficitur, & habet jus poſtliminii, niſi fœdere, id eſt pactis pacis cautum fuerit ne his eſſet jus poſtliminii, ut ſubjungitur *init. h. l. & d. l. poſtliminii.*

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI pater ab hoſtibus captus fuerit ſervus hoſtium efficitur, ſed ſtatus liberorum ejus eſt in incerto, ſeu in pendenti, an captivitate patris ſui juris facti ſint, an adhuc ſint in poteſtate patris. Mortuo enim patre apud hoſtes, ex quo captus eſt pater, liberi ſui juris fuiſſe intelliguntur fictione legis Corneliæ, quæ fingit patrem defunctum apud hoſtes deceſſiſſe primo captivitatis momento, reverſo patre, fictione poſtliminii ſemper liberi in poteſtate patris fuiſſe creduntur, *ex hoc §. & l. bona*, §. *quod ſi filius*, infra *h. tit. l. 6.* §. *quatenus*, *de injuſt. rupt. l. ſi pater*, *de ſuis & legitim. & d.* §. *ſi ab hoſtibus*, *inſt. quib. mod. jus patr. pot. ſolv.* Ideo ubi pater non eſt reverſus ab hoſtibus, quæ medio tempore ſunt adquiſita per liberos, ſtipulatione, traditione, legato, non adquiruntur hereditati captivi, quæ lege Cornelia inducitur, id eſt non adquiruntur hereditati patris, qui ſi apud hoſtes deceſſerit habet heredes ex teſtamento fictione legis Corneliæ, quæ fingit captivum defunctum apud hoſtes deceſſiſſe primo captivitatis momento, ita ut ſi eo teſtamento alii, id eſt extranei heredes ex aſſe inſtituti ſint liberis exheredatis, liberi nihil aſſequantur ex bonis acquiſitis medio tempore, vel ſi alii ex parte heredes inſtituti ſint una cum liberis, liberi ſuccedant in bonis quæſitis cum coheredibus ex partibus hereditariis, ſed propria ſunt ipſorum liberorum, quod Tryphoninus verius eſſe ait, cujus ſententiam comprobat *l. bona*, §. *quod ſi filius*, infra, *h. tit.* Si pater captivus apud hoſtes defunctus ſit liberis in civitate relictis, ipſorum propria ſunt quæ medio tempore ab eis acquiſita ſunt ex ſtipulatione, donatione, legato, vel alio titulo particulari, nam hereditate an poſſint tractatum eſt ait Tryphoninus. Id eſt patre capto ab hoſtibus liberi hereditatem acquirere non poſſunt, ne forte ſcilicet patre reverſo ab hoſtibus aditione hereditatis inſcium, vel invitum patrem obligent ære alieno; *l. eum qui*, §. 1. ſupra, *de adquir. hereditat.* Alia vero eſt cauſa ſervorum, ac liberorum, in his quæ per eos acquiſita ſunt tempore captivitatis patris, vel domini, quia domino capto ab hoſtibus, ſervi non deſinunt eſſe in bonis domini, propter ſpem poſtliminii, patre autem capto ab hoſtibus, liberi ſui juris eſſe intelliguntur, ſibique ideo res acquiſiſſe intelliguntur, ut oſtenditur in *fine h.* §. *& l. juſto errore*, §. *ult. de uſucap. l. ſi ſervus 18.* §. 2. *de ſtipulat. ſervor.*

Ad §. facti ejuſd. leg.

SI is qui rem alienam bona fide per ſe poſſidebat, & eam uſucapere cœperat, poſtea captus ſit ab hoſtibus, captivitate ejus interrumpitur uſucapio, quia poſſidere deſiit, nec enim poteſt poſſidere qui ipſe poſſidetur, & conſe-

Digitized by Google

quenter deſit uſucapere, quia uſucapio nulla eſt ſine poſſeſſione, ut oſtenditur *in hoc §. & l. denique*, ſupra, *ex quib. cauſ. major. l. ſine poſſeſſione, de uſucap. l. qui in ſervitute*, *de R. J.* ſed an captivitate interrupta uſucapio reſtituitur poſtliminio, & reverſo ab hoſtibus, id eſt fictione poſtliminii, ut fingatur medio tempore poſſediſſe, & uſucepiſſe, qui non poſſedit, nec uſucepit, Papiniano in *d. l. denique* placet interruptam uſucapionem poſtliminio non reſtitui, quia poſſeſſio, id eſt uſucapio ſine poſſeſſione non eſt, poſſeſſio autem plurimum facti habet, id eſt plus habet facti quam juris, cauſa autem facti non continetur poſtliminio, id eſt fictio poſtliminii non porrigitur ad ea quæ ſunt facti, poſſeſſio quæ eſt facti non recipit fictionem poſtliminii, ut qui rediit ab hoſtibus, videatur medio tempore uſucepiſſe; *l. † ſi is qui pro emptore*, *de uſucap.* Fictio poſtlimii non poteſt efficere, ut qui deſiit poſſidere non deſierit poſſidere. Et hoc eſt quod ait Tryphoninus in *hoc §.* facti cauſas, puta cauſas poſſeſſionis infectas nulla conſtitutione fieri poſſe, id eſt conſtitutione poſtliminii, quæ dicitur ſuſpenſi juris conſtitutio; *l. ſi pater*, ſupra, *de ſuis & legitim.* quia captus ab hoſtibus propter ſpem poſtliminii omnia jura civitatis in ſuſpenſo retinet; *l. bona*, §. *quod ſi filius*, infra, *h. tit. l. illa inſtitutio*, §. 1. ſupra, *de hered. inſtituend.* Ea quæ ſunt facti non recipiunt fictionem, ut poſſeſſio & uſucapio quæ conſiſtit in facto, in prehenſione & incubatione naturali, & conditiones quoque quæ ſunt facti non recipiunt fictionem, ut conditio ſi ſine liberis fideicommiſſo appoſita, non deficit commento adoptionis, id eſt relictis liberis adoptivis; *l. fideicommiſſum*, ſupra, *de condit. & demonſtr.* Et hoc eſt quod ait *l. 1. §. † ſi vir*, *de acquir. poſſeſſ.* res facti infirmari jure civili † non poteſt id eſt commento juris civilis. Si vero is, qui rem alienam bona fide poſſidebat, per ſubjectas perſonas, puta per ſervos vel liberos, & uſucapere cœperat, captus ſit ab hoſtibus, uſucapio ſemel cœpta non interrumpitur, quia poſſeſſio continuatur per ſervos, vel liberos: & ſi captivus defunctus ſit apud hoſtes, Julianus ſcribit, heredi ſuo tempore impleri uſucapionem, quia qui deceſſit apud hoſtes fingitur deceſſiſſe primo captivitatis momento; Marcellus ſcribit, nihil intereſſe an is qui captus eſt ab hoſtibus poſſideat per ſe, vel per ſervos, ſed Juliani ſententiam tuetur Tryphoninus. Patre vel domino capto ab hoſtibus, ſi quæ ab ejus ſervis vel liberis medio tempore adquiſita ſint nummis peculiaribus, uſucapio procedit tempore captivitatis, & impletur heredi, ſi pater vel dominus defunctus ſit ante impletam uſucapionem, ex *hoc §. & l. bona*, §. *pen. in fin. l. pen. h. tit. l. juſto*, §. *ult. de uſucap.*

Ad §. medio tempore ejuſd. leg.

PAtre capto ab hoſtibus, interim filius ejus poteſt uxorem ducere, quamvis pater ejus non poſſit nuptiis conſentire nec diſſentire, utpote ſervus hoſtium. Et ſi pater ab hoſtibus redierit, nepos medio tempore ſuſceptus ex filio in poteſtate ejus eſt, & quodammodo invito ſuus heres agnaſcitur, cum nuptiis filii pater non conſenſerit: hæc eſt ſumma prioris partis *h. §.* Patre capto ab hoſtibus, filius etiam ante triennium, multo magis poſt triennium, uxorem ducere poteſt, dummodo eam ducat uxorem, cujus conditionem certum ſit patrem non repudiaturum; *l. ſi nepos*, *l. ſi filius*, *de rit. nuptiar. l. quotiens*, *de pact. dotalib.* Ratio dubitandi, quæ deſumitur ex *hoc ipſo §.* erat quod filius captivi videbatur non poſſe uxorem ducere, cum pater non poſſit nuptiis conſentire, & in nuptiis filii expreſſus conſenſus patris deſideretur, ne invito patri ſui heredes gignantur; §. *ſi ab hoſtibus*, *inſt. quib. mod. jus patr. pot. ſolv. l. 3. §. † ſi emancipatus 5. de bonor. poſſ. contr. tabul.* Ratio decidendi eſt, quæ etiam deſumitur *ex hoc §.* filius captivi non prohibetur uxorem ducere propter temporis conditionem, & neceſſitatem & publicam utilitatem nuptiarum, quia captivitas

ptivitas patris non debet nocere filio ; *l. filiam* , de *senator.* captivitas patris non debet morari nuptias filii , & ſpem liberorum , qui ex nuptiis gignuntur reipublicæ . Tum quia pater nuptiis filii conſentire videtur conjectura pietatis paternæ , & propter utilitatem publicam nuptiarum , ut & patre furioſo vel mente capto filiusfamilias , licet non deſinat eſſe in poteſtate patris , poteſt uxorem ducere ; *l. ſi furioſi* , C. *de nupt.* quia pater nuptiis conſentire intelligitur , quaſi vuluntatis reliquiis in furioſo remanentibus ; *l. patre furioſo* , *de his qui ſunt ſui vel alien. jur.* Captivi uxor, licet maxime velit & in domo ejus ſit , non tamen in matrimonio eſt , id eſt captivitate mariti deſinit eſſe uxor , licet retineat affectum uxorium , & in domo viri remaneat , quia captivitate viri , vel uxoris ſolvitur matrimonium ; *l. non ut a patre* , ſupra , *h. tit. l. ſi ab hoſtibus* , *l. ſi quis ſic ſtipuletur* , ſupra , *ſolut. matrim. l. 1. de divort.* Ratio dubitandi erat , quod deportatione viri matrimonium non ſolvitur , niſi caſus mariti mutet uxoris affectum ; *l. res uxoris* , C. *de don. inter vir. & uxor. l. 1. C. de repud. l. 5.* infra , *de bon. damnat.* Verum multum intereſt inter deportationem & captivitatem , captivitate ſolvitur matrimonium , ut ſerviture , quia captus ab hoſtibus fit ſervus hoſtium , deportatus autem amittit quidem civitatem non libertatem : hodie ſublata eſt haec differerentia , & matrimonium non ſolvitur captivitate , nec deportatione ; *nov. Juſt.* 22. *cap.* 7. & 8. ſi vir redeat ab hoſtibus , non recipit uxorem , ut pater filium jure poſtliminii , ſed matrimonium redintegratur novo conſenſu volente muliere ; *l. non ut a patre* , *l. cum duæ* , *h. tit.*

Ad §. codicilli ejuſd. leg.

SI quis eum eſſet in civitate teſtamentum fecerit , & eodem teſtamento codicillos confirmarit , ſubaudi in futurum , ſi quos faceret hoc pacto codicillos, *ſi quos faciam confirmo* (codicilli enim poſt teſtamentum conditi , non aliter valent , quam ſi teſtamento confirmentur ; *l. conficiuntur* , *init.* & §. *ult.* infra , *de jur. codicill.*) & poſt teſtamentum teſtator captus ſit ab hoſtibus & apud hoſtes codicillos ſcripſerit , codicilli hujuſmodi jure ſubtili , id eſt ſtricto jure , non confirmantur teſtamento , quod in civitate factum eſt , ſed nec fideicommiſſum ex his codicillis peti poteſt , ſi quod his relictum ſit ab herede teſtamento inſtituto , quia non ſunt facti ab eo , qui teſtamenti factionem haberet , ſed quia merum principium eorum , id eſt teſtamentum conditum eſt ab homine conſtituto in civitate , & teſtator in eo teſtamento , codicillos in futurum confirmavit , & is poſtea rediit ab hoſtibus , & poſtliminio jus ſuum recepit (captus enim ab hoſtibus ſi revertatur , poſtliminio recipit omnia jura ſua , puta civitatem , patriam poteſtatem , teſtamenti factionem , & alia omnia jura perinde, ac ſi numquam hoſtium potitus eſſet , id eſt ac ſi numquam fuiſſet in poteſtate hoſtium , ex *hoc* §. & *l. quod ſi filius* , ſupra , *h. tit. l. ab hoſtibus* , ſupra , ex *quib. cauſ. major.* Potitus hoſtium dicitur qui captus eſt ab hoſtibus ; Plaut. in epidic. *ita gnata mea hoſtium eſt potita* . Idem in captiv. *nam poſtquam meus Rex eſt potitus hoſtium*) Tryphoninus ait humanitatis rationi congruum eſſe , codicillos ita valere , quaſi in medio , id eſt medio tempore captivitas nulla interceſſiſſet , quia effectus poſtliminii eſt , quod qui poſtliminio rediit ab hoſtibus fingitur ſemper in civitate fuiſſe ; *l. retro creditur* , infra , *h. tit.* & poſt teſtamentum conditum a conſtituto in civitate , quo confirmantur codicilli in futurum , codicilli facti tempore captivitatis , ſi revertatur ab hoſtibus valent jure poſtliminii , poſtliminium locum habet non modo in teſtamento , ſed & in codicillis factis tempore captivitatis , inſpecto initio , id eſt teſtamento , quod dicitur eſſe merum principium codicillorum , quia codicilli teſtamento in futurum confirmati ſunt , & codicilli pendent ex teſtamento.

Digitized by Google

Ad §. ſi quis ſervum ejuſd. l.

SI quis ſervum alienum captum ab hoſtibus redemerit, protinus eſt redimentis, id eſt, ut explanatur in ſequentibus, fit ſervus redimentis, quouſque ſe ipſum luat, unde qui ab hoſtibus redemptus eſt, non poteſt militiæ nomen dare, quoad ſe luat; *l. qui ſtatus, in fin.* infra, *de re militar.* ſed oblato pretio, qui ſe redemit, poſtliminio rediiſſe aut receptus eſſe ab hoſtibus creditur, redemptus non proprie ſit ſervus redemptoris, ſed ei pignore naturali tenetur quouſque ſe ipſum luerit, & pretio reddito, poſtliminio recipit omnia jura; *l. ſi patre*, *l. poſtliminium*, §. *ſi is qui*, *h. t. l. ſenatus*, §. *ult. de legat.* 1. *l. ab hoſtibus redempti*, *C. de poſtl. reverſ. l. qui teſtamento*, §. † *poteſtatis*, *qui teſtam. fac. l. libertus* 32. *de bon libert.* & priori domino jus eſt offerendi pretii intra triennium. Si quis ſervum alienum ignorans captivum exiſtimans eum vendentis eſſe redemerit, & triennio poſſederit, quæritur an uſuceperit, ita ut poſt triennium priori domino jus non ſit offerendi pretii: occurrit quod ex conſtitutione de redemptis, redemptus ab extraneo fit ſervus redimentis; *d. l. ab hoſtibus*, *redempti* & quod ſemel meum uſucapi non poteſt, quod enim ſemel meum eſt, amplius meum fieri non poteſt; *l. 4. §. lana*, *de uſucap.* Rurſus cum eadem conſtitutio, non deteriorem cauſam redimentium, ſed ſi quo, id eſt ſi quo fieri poteſt meliorem faciat, perimi jus bonæ fidei emptoris vetuſtiſſimum, & iniquum, & contra mentem conſtitutionis eſt. Vetuſtiſſimum dicitur jus bonæ fidei emptoris, qui ſervum alienum ignorans captivum redemit, quia in ſervo redempto non poteſt eſſe prior obligatio, quam ea qua tenetur pignore naturali redimenti, quæ contracta eſt ipſa redemptione, ut in liberto non eſt antiquior contractus quam promiſſio operarum, ſine qua libertas ei data non eſſet; *l. in liberto*, ſupra, *de ſolut.* Ergo ſicut ſi quis rem alienam bona fide emerit a non domino, ſtatim non acquirit dominium, ſed poſſeſſionem, & per eam occaſionem uſucapiendi; *l. denique*, ſupra, *ex quib. cauſ. major.* ſi quis ſervum ignorans captivum, & credens eum eſſe vendentis redemerit, ſtatim non acquirit dominium, ſed domino intra triennium pretium non offerente, uſucepiſſe intelligitur, quia res mobiles triennio uſucapiuntur; *l. unic. C. de uſucap. transformand.* ideoque lapſo triennio, quo ceſſante domino in offerendo pretio uſucapi potuiſſet, niſi conſtitutio ſervum redemptum ſtatim redimentis proprium feciſſet, nihil ex conſtitutione domino ſupereſt, id eſt priori domino non ſupereſt jus offerendi pretii ſervi redempti, & ſi redemptus ab alio, ab eo manumittatur, fit libertus ejus qui manumiſit; *l. ſi libertus*, *ff. de bon. libertor.*

Ad §. manumittendo ejuſd. leg.

Cujac. obſ. 23. 11. SI is qui ſervum alienum ignorans captivum bona fide redemit per errorem credens eum vendentis eſſe, & poſtea eum manumiſerit, quæritur an redemptus poſtliminio redeat in jus prioris domini an manumiſſione fiat liber. Ratio dubitandi erat quod ſervus redemptus ſi a redemptore manumittatur, non tam manumiſſus, quam priori domino relictus ab eo videtur, remiſſo pretio redemptionis & quaſi relictus redit ad priorem dominum ex his verbis, relictus ab eo ſervus. Item ſervus manumiſſus ab hoſtibus a quibus captus erat, ſi eum prior dominus nactus fuerit, intra præſidia noſtra (ea ſunt caſtra, quæ erant diſpoſita per limites imperii, de quibus in *l. poſtliminii*, ſupra, *h. tit. l. non omnes*, §. *qui captus*, *de re militar. l.* 2. §. *& homines*, §. *pro limitaneis*, §. *cum autem*, *C. de offic. præfect. prætor. Afric.* Poſterior ætas burgos vocitavit; *d. l. unic.* §. *& homines*. Oroſ. libr. 7. cap. 32. *Crebra per limitem habitacula conſtituta burgos vulgo vocant*. Veget. de re militar. libr. 4. cap. 10. *Caſtel-*

Digitized by Google

Caſtellum parvulum, quod burgum vocant ... Et hoc eſt quod ait *l. ult.* infra, *h. t.* intra fines imperii noſtri) ſi eum, inquam, prior dominus nactus fuerit in finibus imperii, ſervum recipit jure poſtliminii, quamvis eo veniſſet animo redeundi ad hoſtes. Secus poſtliminio locus non eſt in homine libero, niſi habeat animum redeundi, quia quilibet de ſua civitate ſtatuere poteſt, non de dominii jure, ut proditur *hic*, & *l. Titio centum*, §. *Titio centum* 2. infra, *de condit. & demonſtrat.* M. Tull. pro Balbo: *jure noſtro neque mutare civitatem quiſquam invitus poteſt, neque ſi velit mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea civitate cujus eſſe civitatis velit*. Eademque definitio obſervatur in *l. ult.* infra, *h. tit.* ex qua captus ab hoſtibus poſtliminio rediiſſe intelligitur, ſimul atque ad nos redeundi cauſa profugit ab hoſtibus, & intra fines imperii noſtri eſſe cœpit. Tamen ſervus captus ab hoſtibus, non prius poſtliminio rediiſſe intelligitur, quam rederit in poteſtatem domini, vel alii ſerviat, etiamſi in urbe Roma ſit. Sed hæc longe inter ſe diſcrepant, quia manumiſſio captivi, quæ fit ab hoſtibus, non poteſt nocere priori domino, non poteſt ei adimere dominium ſervi, quod eſt in pendenti propter ſpem poſtliminii. At ſervus redemptus ab hoſtibus, & a redemptore manumiſſus, fit liber, ne libertatis præſtatio fiat dominii tranſlatio, id eſt ne dominium ſervi a redemptore redeat ad priorem dominum, & ne ſpes libertatis tollatur ſervo, qui ceſſante priori domino in offerendo pretio redemptionis, vel e medio ſe ſubducente ſeu latente, ne conveniatur a redemptore, nullo merito ſuo poterit a domino libertatem conſequi, eum non poſſet ei in obſequiis eſſe, quod eſſet iniquum & contra libertatis favorem; *l. ſi ſervum*, infra, *de adquirend. hereditat.*

Servus captus ab hoſtibus, & a bonæ fidei emptore manumiſſus, non redit ad priorem dominum; Cujac. 21. *obſ.* 8.

Ad §. ſi ſtatuliber ejuſd. leg.

SI ſtatuliber id eſt ſervus manumiſſus ſub conditione, puta dandi decem, pendente conditione captus ſit ab hoſtibus, & redemptus eb extraneo, pendente conditione cauſam ſuam retinet; id eſt remanebit ſtatuliber, nec prius perveniet ad libertatem, quam conditione expleta, & ſi ſtatuliber, cui libertas relicta eſt ſub conditione ſi decem dederit, captus ſit ab hoſtibus & redemptus ab extraneo pendente conditione, quæſitum eſt an poſſit decem dare de peculio quod habuit apud remptorem. Tryphoninus ait non poſſe dare ex peculio, quod ex re redemptoris, vel operis ſuis quæſitum eſt, quia peculium quod habuit apud redemptorem eſt vice illius, id eſt cenſetur eodem jure quo peculium quod apud hoſtem quæſiſſet, & eſt redemptoris ſicuti illud erat hoſtium, ſed poſſe dare decem conditionis explendæ cauſa de peculio parto ex alia cauſa, quia & ſtatuliber conditionis implendæ cauſa poteſt dare decem de peculio conceſſo a teſtatore, ex *hoc* §. & hoc benigne receptum eſt ex voluntate defuncti, quia teſtator dando libertatem ſub conditione dandi decem, videtur voluiſſe, ut poſſit dare decem ex eo peculio; *l.* 3. §. 1. *l. non videbitur*, *de ſtatuliber. l.* 3. §. *ult. de condict. cauſ. dat.* Servi enim ſolent libertatem redimere de peculio; Senec. epiſt. 80. *Servitutem mancipia quoque conditionis extremæ, & in his ſordibus nata quodammodo exuere conantur, peculium ſuum, quod comparaverunt ventre fraudato, pro capite numerant.*

Ad §. ſi pignori ejuſd. leg.

SI ſervus pignori datus fuerit, & poſtea captus ab hoſtibus, captivitate pignus ſolvitur, quia ſervus captus fit ſervus hoſtium, captivitas eſt modus acquirendi dominii jure gentium; *l.* † 4. infra *de juſtit. & jur.* & ſi ſervus perſe revertatur ab hoſtibus, vel redemptus a domino, jus pignoris integrum manet, etſi poſtea idem redemptus ſit ab hoſtibus per extraneum, vel pretio ſar-

cinarum quæ ſunt in peculio ; Martial. 2. epigr. 68. *Totis pilea ſarcinis redemi* : creditor habet jus offerendi pretii , & dimiſſo redemptore ſervus in veterem obligationem revertitur , id eſt poſtliminio pignus reſtituitur , ut ſi ager , in quo alienus uſusfructus erat , ab hoſtibus occupatus fuerit , & liberatus , poſtliminio uſusfructus reſtituitur ; *l. ſi ager , quib. mod. uſusfr. amitt. l. cum loca , de relegat. & ſumpt. funer.* & pignus ita reſtituitur , ut obligetur in priorem debiti cauſam , & in eam ſummam qua liberatus eſt , quaſi ea obligatione quadam conſtitutione inducta , id eſt fictione poſtliminii , quæ tota juris eſt & a lege , unde ſuſpenſi juris conſtitutio dicitur ; *l. ſi pater* , ſupra , *de ſuis & legitim. l. illa inſtitutio , de hered. inſtit.* Uti eum poſterior creditor , priori debitum ſolvit , ſuccedit in ejus locum , & pignus ſibi confirmat , ex *hoc §. & l. creditor* , §. *ſciendum* , ſupra , *qui potior. in pignor. l. cum ſecundus , de diſtract. pignor. l. ſecundus , C. de pignorib. l. 2. C. de his qui in prior. credit. loc. ſucced.* Hoc intereſt inter hæc duo in facto , quod in altero caſu poſterior offert priori , id eſt redemptori , & poſterior , qui apud nos eſt prior , id eſt potior jure , quia eum ſervum ut apud nos eſſet effecit , id eſt ſervum redemit , ex ſua pecunia ſalvam fecit pignoris cauſam , ab eo qui tempore prior fuit , infirmior tamen jure dimittendus eſt , quia redemptus ab hoſtibus pignore naturali tenetur quoad ſe luat . In utroque tamen caſu idem juris eſt , quia ſemper offerens pignus ſibi confirmat ; *l. Paulus reſpondit* , §. 1. *quib. mod. pign. vel hipoth. ſolv.*

Ad §. ſi ſervus ejuſd. leg.

SI ſervus qui erat plurium captus ſit ab hoſtibus & redemptus ab extraneo, & pretium reſtituendum ſit redemptori nomine omnium dominorum , in communionem redit fictione poſtliminii , id eſt reſtituendus eſt omnibus dominis , quod ſi pretium redemptori reſtituendum ſit unius vel quorumdam e dominis nomine , ad eum eoſve , quorum nomine pretium ſolutum eſt , pertinebit , ita ut in portionibus ſuis priſtinum jus obtineant , id eſt in ſervo eaſdem partes obtineant , quas habebant ante captivitatem jure dominii ſc. & in partibus ceterorum , qui ſc. pro partibus ſuis pretium non obtulerunt , ſuccedant in locum ejus qui redemit , id eſt in partibus non offerentium habeant idem jus pignoris , quod competebat redimenti ; *l. ab hoſtibus redempti , C. de poſtlim. reverſ.* ita ut aliis dominis ſuperſit jus offerendi pretii intra triennium .

Ad §. ſi fideicommiſſum ejuſd. l.

SI Stichus ſervus , cui per fideicommiſſum libertas relicta eſt , captus fuerit ab hoſtibus , & redemptus ab extraneo , libertatem petere non poteſt , priuſquam ſe luerit , ratio eſt , quia ſervus redemptus ab hoſtibus fit ſervus redemptoris , eique vinculo pignoris tenetur quoad ſe luat ; *l. ab hoſtibus redempti , C. de poſtlim. reverſ.*

Ad §. ſi deportatum ejuſd. l.

SI deportatus in inſulam ab hoſtibus captus ſit , & redemptus ab extraneo , in eam cauſam recidit , in qua futurus eſſet ſi captus non fuiſſet , igitur reddendus eſt pœnæ : ſed hoc ita intelligendum eſt , ut prius a fiſco pretium reſtituatur redemptori , ex *h. §. & l. mulier* , ſupr. *h. t.* Sed ſi ſervus captus ab hoſtibus ante captivitatem propter delictum in talem cauſam inciderit , ut ante certum tempus , vel in perpetuum manumitti non poſſit , ut ſi plagium commiſerit , quo caſu lege Favia de plagio prohibetur intra decem annos manumitti ,

ti, ut exempli cauſa proponitur *hic. & in l. lege Favia*, ſupra, *de manumiſſ.* vel ita venierit ne manumittatur, quod pactum a domino in venditione ſervi apponi poteſt; *l.* 9. ſupra *de manumiſſ. l.* 9. §. † 2. *qui & a quib. manumiſſ. l.* †† 5. *C. ſi mancip. ita ſuer. alienat. l.* 7. *C. de teſtam. manumiſſ.* & idem redemptus ſit ab hoſtibus, redemptione non mutatur ejus conditio, & ſic non poterit manumitti. Interim autem donec redimatur manebit ſine pœna ſua apud eum qui redemit, id eſt quamdiu eſt apud redemptorem non currit ſervo tempus intra quod pœnæ cauſa non poteſt manumitti, atque ita interim videtur eſſe ſine pœna: male hoc ita interpretatur Accurſ. quod pœna non ſit ſervo non poſſe manumitti a domino: quod enim ſervus non poteſt manumitti ob plagium, vel aliud delictum eſt pœna legis Faviæ, & quidem graviſſima, quæ tollit ſpem libertatis ad tempus vel in perpetuum. Sic homo liber damnatus in metallum, ſi ibi captus ſit ab hoſtibus, & redemptus ab extraneo, pœnæ ſuæ, id eſt metallo, reddendus eſt, nec tamen ut transfuga ſeu refuga metalli puniendus eſt, quæ eſt pœna capitis; *l. aut damnum*, §. *inter eas*, *l. capitalium*, §. *in exulibus*, *de pœn.* quia nihil eſt quod ei imputetur, qui in metallo captus eſt ab hoſtibus, non eſt transfuga qui vim paſſus eſt ab hoſtibus, non prius autem in pœnam revertitur, quam redemptor a fiſco pretium receperit, ex conſtitutione Antonini Caracallæ, quem Principem ſuum appellat Tryphoninus *hic*, *& in l. ult. de poſtulando*, & D. Severi.

Ad §. ult. ejuſd. l.

SI res mihi legata fuerit teſtamento Titii, & eadem res ad me pervenerit ex donatione Seii vel ſimili cauſa, legatum extinguitur, quia duæ lucrativæ cauſæ non concurrunt: quod ſi res mihi legata ſit, & vivo teſtatore ejuſdem rei dominium mihi adquiſitum ſit ex cauſa emptionis, datur actio ex teſtamento adverſus heredem, ut extimationem conſequar, quia hoc caſu non concurrit duplex cauſa lucrativa; §. *ſi res*, *inſtit. de legat. l. non quocumque*, §. *ſundus*, *l. ſi ſervus* 108. §. *Stichum*, *de legatis* 1. *l. ſi quod ex Pamphila*, *l. Titia*, *de legat.* 2. Si natum, id eſt quod naſcetur ex Pamphila legatum tibi fuerit, & Pamphila capta ſit ab hoſtibus, tuque matrem, id eſt Pamphilam, quæ tum uterum gerebat, redemeris, & ea apud te pepererit, Tryponinus ait non videri te partum ex cauſa lucrativa habere, ſed officio judicis æſtimandum eſſe conſtituto pretio partus, id eſt æſtimationem partus te petere poſſe actione ex teſtamento vel extra ordinem officio judicis, perinde atque ſi quando mater eſt empta ſimul & partus veniſſet, id eſt perinde atque ſi partus una cum matre redimiſſet, uno & eodem pretio: quod ſi jam natum apud hoſtes, quod erat in utero eo tempore quo mater capta eſt, una cum matre redimatur ab eodem uno pretio, oblato tanto ex pretio, quantum quod pro utroque unum datum eſt, æſtimationem partus contigeret, videtur partus ſcilicet poſtliminio reverſus una cum matre, ſcilicet quaſi redemptus uno & eodem pretio: ſi enim mulier prægnans ab hoſtibus capta poſtliminio redierit, etiam partus qui erat in utero habet jus poſtliminii, quia pro nato habetur; *l. pen.* ſupra, *de ſtat. homin.* Et hoc multo magis ſi diverſi emptores utriuſque ancillæ & partus extiterint, ſed ſi idem & unus ſuo quemque, id eſt ſingulos ſuo pretio redemerit, ſeparatim quiſque poſtliminio utetur, & pro ſingulis offerri oportebit, quod hoſti pro quoque datum eſt.

Digitized by Google

RECITATIONES AD LIBR. V.

disputation. Tryphonini.

Ad L. ult. de poſtuland.

IN eodem negotio idem non poteſt eſſe advocatus & judex ; *l. quiſquis , C. de poſtuland. l.* 1. *&* 2. *C. de advoc. fiſc. l.* 1. *C. de advocat. div. judic. vel adſeſſor ; l.* 5. ſupra , *de offic. adſeſſor. l. ult. C. de adſeſſ. judic.* quia adſeſſor eſt portio judicis ; *l. ult. C. Th. de his qui adminiſtr.* alioquin prævaricationis crimine tenetur ; *l.* 3. §. *quod ſi advocato* , infra , *de prævarication. l. athletas* , §. † *calumniator* , de *his qui notant. infam.* Tutor tamen non prohibetur adeſſe pupillo in negotio , in quo advocatus contra patrem ejus fuit , ſed & tutor poteſt agere cauſam pupilli adverſus fiſcum etiam in cauſa in qua adverſus patrem pupilli advocatus fiſci ante fuiſſet , ex reſcripto Antonini Caracallæ , quem Principem ſuum appellat Tryphoninus *hic* , *& in l. in bello* , §. † *ergo de metallo* , de *captiv. & poſtlim. reverſ.* ſed hoc ſingulare eſt favore pupillorum ne maneant indefenſi , nec prævaricatio cadit in tutorem , quia tutor datur invitus . Tutela eſt munus publicum & neceſſarium , & tutoris præcipuum officium eſt pupillum defendere in judicio ; *l. tutoris* , infra , de *adminiſtr. tutor.*

Ad L. 22. de his quæ ut indign.

TUtor , qui pupilli nomine falſum vel inofficioſum teſtamentum dixit , nec obtinuit , non amittit legatum eodem teſtamento relictum , optima ratione, inquit Tryphoninus (aliquando enim ſententiæ ſuæ rationem reddunt juris auctores ; *l. ſervitutes* , ſupra , *de ſervit. l. ita tamen* , §. *a patre* , *ad Trebell.*) ea nimirum , quia officii neceſſitas & tutoris fides eum excuſat . Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum ; *l. inter officium* , de *rei vindic. l. videlicet* , *ex quib. cauſ. major.* Ex quo finita tutela vel cura , omnes actiones , quas tutor vel curator ſubiit ex neceſſitate officii , tranſeunt in quondam pupillum vel adultum ; *l. cum quædam* , *C. de adminiſtr. tutor. l.* 1. *C. quand. ex fact. tutor.* Et licet idem ſit tutor & legatarius , diſcreta ſunt jura quamvis plura in eandem perſonam convenerint . Aliud eſt jus tutoris aliud legatarii , & cum tutor falſi teſtamentum accuſavit , non ſuæ perſonæ jure , non ſuo jure , ſed pupilli, non debet mereri , id eſt ſuſtinere propriam pœnam , ſed pupillus amittit legatum eo teſtamento ſibi relictum , niſi a Principe conſerveturi , beneficio ſcilicet reſtitutionis in integrum : ſolus Princeps reſtituit minorem adverſus ſententiam, qua amiſit legatum teſtamento relictum quod accuſavit falſi ; *l. minor* 18. §. 1. *&* 2. ſupra , *de minorib. l.* † 3. *de poſtuland.* quia legatum hujuſmodi minori ut indigno aufertur , & fiſco vindicatur , & pupillus plectitur pœna amiſſionis legati eo teſtamento relicti propter culpam tutoris , quia cum tutor egerit nomine pupilli , pupillus eſt accuſatoris defenſor & quaſi patronus , ut ait Tryphoninus *hic* poſt Sabinum . Aliquando ſi tutor vel curator pupilli vel adulti nomine falſum teſtamentum dixerit , de quo mater pupilli tranſegerat , & non obtinuerit , pupillus vel adultus quidem amittit legatum eo teſtamento relictum, ſed ei actio ſupereſt adverſus tutorem vel curatorem , ut indemnis ſerveturi ; *l. Polla* , *C. h. tit.* ſed hoc ſpeciale eſt , quod ſi tutor pupilli teſtamentum falſi accuſaverit , de quo a matre tranſactum erat , & temere accuſationem falſi inſtituerit

† v. ſi facit . Et adde *l.* 3. *C. ſi adverſ. rem judic.*

Digitized by Google

ſtituerit tranſactione peremptam, non ſine ſuſpicione calumniæ, ex quo fit ut ſi tutor calumniandi animo falſum teſtamentum dixiſſe probetur, reo teneatur de calumnia; *d. l. Polla*. Quod ſi minor ipſe teſtamentum falſum vel inofficioſum dixerit, & ſuccubuerit, ætati ejus ignoſcitur, maxime ſi tutor vel curator falſum vel inofficioſum dicere velit, id eſt paratus ſit; *l. 5. §. atoti*, ſupra, *h. tit.* quia conſilio tutoris vel curatoris egiſſe intelligitur, auctoritas & conſilium tutoris eum excuſat a pœna falſi. Eadem & ratione ſi tutor libertum patris pupilli ſui nomine accuſaverit, & in accuſatione defecerit, non repellitur a bonorum poſſeſſione contra tabulas, quæ datur patrono, vel ejus liberis præteritis teſtamento liberti, quia officii neceſſitas eum excuſat, & calumniæ minus ſuſpectus eſt, qui nomine pupilli accuſationem inſtituit, non ſuis ſimultatibus, ſed forte cogente matre pupilli, vel libertis patris inſtantibus: veteres enim, etiam Principes rem familiarem curabant per libertos; *l. ſi collactaneus, de manum.* † *vindict. l. ingratus, de jur. patronat.* Tacit. 12. annal. *Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibique & legibus adæquavit.* Quo ſe referens Plinius in panegyric. Trajan. *Plerique Principes cum eſſent civium domini, libertorum erant ſervi, horum conſiliis, horum nutu regebantur, per hos audiebant, per hos loquebantur*, & infra, *Præcipuum eſt indicium non magni Principis, magni liberti*. Non facile tutor, qui res alienas adminiſtrat, calumniæ pœna damnatur, niſi evidens calumnia judici appareat; *l. 2. C. de his qui accuſar. non poſſ.* Alias ſi major 25. annis libertum capitis accuſaverit, removetur a bonorum poſſeſſione contra tabulas; *l. qui cum major*, infra, *de bon. libert.* ſcilicet ſi proprio nomine accuſationem inſtituit, non nomine pupilli. Nec non ſi tutor pupilli nomine reum aliquem poſtulaverit, & accuſationem non ſit executus, id eſt non perduxerit ad ſententiam, quod interim deſerit eſſe tutor pubertate pupilli, non incidit in Turpillianum. Idem juris eſt, ſi tutela finita ſit morte pupilli; *l. Divus*, infra, *ad Turpillian.* Ut ſi tutor nomine pupilli judicio ſiſti promiſerit, interim pupillo mortuo, vel pubere facto, vel abſtento hereditate, non tenetur ex ſtipulatione judicio ſiſti, nec re judicata datur in eum actio judicati; *l. ult.* ſupr. *ſi quis caut.*

Inſtantia eſt officium ſervorum, qui res domini procurant; Ambroſius in 2. ad Tim. cap. 1. *Idonei enim ſervi ſunt qui inſtantia ſua & fide negotia dominorum ſuorum exaggerant*. Inſtare eſt imminere, urgere; act. A. poſt. 60. Eadem analogia T. Liv. lib. 36. *Gravem ſucceſſorem eum inſtare ſenectuti ſuæ credens*.

RECITATIONES AD LIBR. VI.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. † 29. de jurejur.

JUsjurandum & actionem parit cum ab actore præſtitum eſt, & exceptionem cum a reo; *§. aque, inſtit. de excep. §. item ſi quis 11. inſtit. de actionib.* ſi reus actore deferente juraverit dari non oportere, in eum non datur actio efficax ſuper re de qua juratum eſt, & ſi conveniatur ejuſdem rei cauſa, tuetur ſe exceptione jurisjurandi; *l. ait. prætor 7. & dd. ſeqq.* ſupra *h. tit.* quia jusjurandum habet vim rei judicatæ; *l. 2. l. admonendi, h. tit. l. 1.* infra, *quar. rer. act. non dat. l. ult. C. de fideicommiſſ.* Quod ſi reus actore deferente juraverit ſe dare non oportere, ex quo jurejurando poſſet ei exceptio competere, & actor ſubinde reo deferente juraverit dari ſibi oportere, ex quo jurejurando actori etiam datur actio, poſterioris jurisjurandi cauſa potior habetur, nec tamen præjudicium perjurio alterius fiet, id eſt propter jusjurandum poſterius is qui prior juravit in ea cauſa non eſt ut pro perjuro habeatur, quia non queritur an dare eum oporteat, id eſt an pejeraverit, ſed an actor

Digitized by Google

juraverit ; *l. prox. §. ult. l. 5. §. dato jurejurando* , ſupra , *h. tit.* Quod ſi actor reo deferente juraverit dari ſibi oportere , & mox reus actore ultro deferente jusjurandum , juraverit actorem non juraſſe dari ſibi oportere , adverſus utilem actionem , quæ actori competit , poſt præſtitum jusjurandum , & in qua hoc ſolum quæritur an actor juraverit dari ſibi oportere , reus qui actore deferente juravit actorem non juraſſe ſuper eo , tuetur ſe oppoſita exceptione jurisjurandi , qua peremta eſt tota quæſtio , quæ actione comprehendebatur , quia non quæritur de perjurio propter religionem jurisjurandi , ſed an reus juraverit actorem non juraſſe . Hodie ex jure pontificio in eadem cauſa utrique parti non defertur jusjurandum , ne occaſio detur perjurio , cum una ſit veritas ; *conc. Valentin. can.* 11. *cap. mulieri* , *de jure jurand.*

Ad. L. 75. de jur. dot.

CONſtante matrimonio dos eſt in bonis mariti , ut ait Tryphoninus *init. h. l.* & idem repetit in fin. *l.* his verbis , *quamvis apud maritum dominium ſit.* Idem Paulus in *l. Lucius* , §. *idem reſpondit* 4. infra , *ad municipal.* conſtante matrimonio dos eſt in bonis mariti propter onera matrimonii ; *l. dotis fructum* , ſupra *h. tit. l. pro oneribus* , *C. eod.* unde dos repenſatrix dicitur Martiano Capellæ *libr.* 9. quaſi repenſatrix onerum matrimonii . Cum enim onera matrimonii ſint gravia , & importabilia , valde æquum viſum eſt maritum fieri dominum dotis , ut fructus dotis ſuos faciat jure ſuo , jure dominii , non precario nomine uxoris . Et hanc rationem inſinuat Tryphoninus poſtremis verbis h. leg. *cujus etiam matrimonii onera maritus ſuſtinet* . Hæc eſt enim ratio diſputandi Tryphonini , ut præcedentia ex ſequentibus plerumque intelligi detur . Dominium dotis transfertur traditione in maritum , quia dotis datio eſt juſta cauſa adquirendi dominii ; *l. quotiens* , §. *ult.* ſupra , *de pecul.* Hujus regulæ plura argumenta ſunt , quod conſtante matrimonio ſoli marito competit fundi dotalis vindicatio , non mulieri ; *l. doce ancillam* , *C. de rei vindicat. l. de iis* , *C. h. tit.* illi autem ſoli vindicationem competere conſtat , qui vere dominus ſit , non alii ; *l. in rem* , ſupra , *de rei vindicat.* item rei dotalis nomine , quæ periculo mulieris eſt , id eſt dotis inæſtimatæ , quæ periculo mulieris eſt , non mulier furti actionem habet , ſed maritus ; *l. interdum* 49. infra , *de furt.* Et maritus ſervum dotalem , ſi modo ſolvendo ſit , manumittere poteſt ; *l. ſervum dotalem* , infra , *de manumiſſ. l.* 3. *C. h. tit.* Et dominium dotis ita marito quæritur , ut dominium dotis tranſmittat in heredem cum ſua cauſa , & onere , id eſt ita ut alienari nequeat , & ſua die reſtitui oporteat ; *l.* 1. infra , *de fund. dotal. l. quadam* , *de adquir. rer. domin.* Quamvis conſtante matrimonio dos dicatur eſſe in bonis mariti , tamen dos etiam mulieris eſt inſpecto initio & exitu , inſpecto initio , quia dos proficiſcitur a muliere , dos eſt proprium patrimonium mulieris ; *l.* 3. §. *ergo etiam* , infra , *de minorib.* quare ſi maritus ſæviat in ſervos dotales coerceatur officio judicis , ſæevitia enim , quæ in propriis ſervis culpanda eſt , in alienis coercenda eſt , hoc eſt in dotalibus ; *l. ſi conſtante* , §. *ſi maritus* , infra , *ſolut. matrim.* Et ſi mulier fundum inæſtimatum in dotem dedit , cujus nomine duplæ ſtipulatione cautum , cujus nomine de evictione ſibi cavit in emptione , interpoſita ſtipulatione duplæ (plerumque evictionis nomine interponitur ſtipulatio duplæ ; *l. ſi dictum* , §. *in ſtipulatione* , ſupra , *de evict.* ſed etſi omiſſa ſit , evicto fundo , emptori datur actio ex empto in id quod intereſt ; *d. l. ſi dictum* , *l. ſi in venditione* , *eod. tit.*) ſi marito fundus evictus ſit , mulier de evictione agere poteſt in venditorem actione ex ſtipulatu de dupla , quia ejus intereſt non fuiſſe evictum ne ſit indotata , quodque ipſa evictionem pati creditur , quod fundum in dote habere deſiit , *ex hac l.* Et ſi pro evictione fundi mulier in emptione fidejuſſores acce-

acceperit, & eundem fundum in dotem dederit, evicto fundo dotali poteſt mulier ſtatim agere adverſus fidejuſſores actione ex empto, quaſi minorem aut nullam dotem habere cœperit, evicto fundo toto, vel parte ; *l. ſi pro re*, §. 1. ſupra, *de evict.* Et quamvis conſtante matrimonio dos ſit in bonis mariti, ſi maritus vocetur ad munera municipalia pro modo & viribus ſubſtantiæ, dos non computatur ; *d. l. Lucius*, §. *idem reſpondit*, ut & licet conſtante matrimonio fructus dotis cedant marito propter onera matrimonii, tamen aliæ acceſſiones, quæ non ſunt in fructu, puta incrementum, ſi quod fiat per alluvionem, vel partus ancillarum dotalium inæſtimatarum, pertinet ad uxorem quaſi pars dotis ; *l. plerumque*, §. 1. *&* 2. ſupra, *h. tit. l. mortis ſuæ*, §. 1. infra, *de donat. inter vir. & uxor. l. cum dotem*, *C. h. tit. l. unic.* §. *& cum lex*, *C. de rei uxor. act.* Et ſi theſaurus in fundo dotali inventus ſit, in fructu non computatur, & pars ejus dimidia reſtituetur mulieri quaſi in alieno inventi ; *l. divortio*, al. *l. 7.* §. *ſi fundum*, infra, *ſolut. matrim.* Et hoc eſt quod ait Tryphoninus in *fine h. l.* hujus, id eſt mulieris, etiam conſtante matrimonio, quamvis apud maritum dominium ſit, emolumenti poteſtatem eſſe creditur, emolumentum enim hic accipiendum eſt pro acceſſionibus quæ ſunt extra fructus, alibi pro fructibus, ut in *l. dominus*, ſupra *de uſufr. l. Mævius*, §. *pen. de legat.* 2. *l.* 3. §. *& generaliter*, *l. ult. ſi cui plus*, *quam per leg. falcid.* vel pro alimentis ; *l. Imperator*, *ad Trebell.* inſpecto exitu dos etiam conſtante matrimonio eſt in bonis mulieris, cum morte viri vel divortio ſoluto matrimonio dos redeat ad uxorem, unde lege Julia fundum dotalem, ut alienum, vir alienare prohibetur ; *l.* 1. infra, *de fund. dotal.* & apud Joann. Chryſoſtom. in pſalm. 50. maritus ita loquens inducitur**) ὐ τολμῶ ὃν τὸ ἀλλότριον προδῶναι, πῶν τροῖκα αὐτῆς ὐ τολμῶ μιῶσαι. *Non audeo alienum prodere, dotem uxoris non audeo imminuere.* Conſtitutione Juſtiniani utrique, id eſt viro & uxori dominium dotis tribuitur, etiam conſtante matrimonio, ſed diverſo jure, nimirum mulier eſt domina dotis inſpecto initio, & jure naturali, maritus legum ſubtilitate jure civili ; *l. in rebus*, *C. de jur. dot.* & hanc diſtinctionem petiiſſe videtur Juſtinianus ex *l. friendum*, §. *ſi fundus*, ſupra, *qui ſatisfdar. cog.* ex qua ſi fundus in dotem datus ſit, tam uxor quam maritus poſſeſſores ejus fundi intelliguntur, ne compellantur ſatisdare judicio iſti. Et ex *l. Pomponius* 35. ſupra, *famil. erciſc.* in qua dicitur filiam heredem inſtitutam non conferre dotem quam naturaliter tenuit.

Ad L. 9. de dot. collat.

JUre veteri in ſucceſſione ex teſtamento liberi nec dotem nec donationem conferunt, ſed eam præcipuam retinent, puta ſi filia hæres inſtituta ſit, nec abſtineat, non confert dotem fratribus ; *l.* 3. ſupra, *h. tit. l. Pomponius* 35. ſupra, *famil. erciſc. l. ſi filius qui manſit*, *ſi quis omiſſ. cauſ. teſtament.* niſi ex voluntate defuncti, id eſt niſi hoc pater teſtamento juſſerit, ut filia in ſucceſſione teſtati dotem conferret ; *l. prox.* ſupra, *h. tit.* in ſucceſſione inteſtati dos & donatio confertur fratribus ſimul ab inteſtato ſuccedentibus ; *l. filiæ*, *&* † *ſequ. l. ſi donatione*, *C. de collat.* niſi alia fuerit voluntas patris tacita vel expreſſa ; *l. ex parte*, §. 1. ſupra, *famil. erciſc.* in ſucceſſione inteſtati filia dotem confert, niſi abſtineat ſe bonis paternis, ut oſtenditur *in hac l.* ex qua ſi filia dote contenta abſtineat ſe bonis paternis, non confert dotem fratribus, ex reſcripto D. Marci, ſive jam data vel promiſſa ſit, quia dos eſt æris alieni loco & abſcefſit a bonis paternis, id eſt dos eſt proprium patrimonium filiæ, ex *hac l.* Ante Juſtinianum non fuit locus collationi in ſucceſſione ex teſtamento, in ſucceſſione autem ab inteſtato fuit locus collationi. Ratio diverſitatis hæc fuit, quia liberi ſuccedunt ex teſtamento, non ut liberi, ſed ut extranei, ut quilibet ; *l.*

a pa-

a patre, C. *de collat. l.* 1. §. *Pomponius*, ſupra, *de Corbonian. edict.* ab inteſtato autem liberi veniunt ut liberi jure fraternitatis, quæ inducit communionem bonorum, & æqualitatem inter fratres; *l. verum eſt*, ſupra *pro ſocio*. Hodie in ſucceſſione ex teſtamento vel ab inteſtato indiſtinctè conferunt dotem vel donationem, ut æqualitas conſtituatur inter liberos, niſi pater expreſſim vetuerit ne conferantur; *nov. Juſtin.* 18. *cap.* 6. quæ refertur in *auth. ex teſtamento*, C. *de collat.*

RECITATIONES AD LIBR. VII.

diſputation. Tryphonini.

Ad. L. 62. *de uſufruct.*

USufructuarius fructus omnes jure civili aut gentium ſuos facit, ut ait Tryphoninus *init. h. l.* id eſt fructus naturales, puta frumentum, vinum, oleum, fœtus pecoris, qui fructus jure naturali, id eſt jure gentium, percipiuntur, & fructus civiles, puta penſiones ædium; *l. ſi pendentes*, *l.* † *defuncta*, ſupra, *h. tit.* vel panes civiles ſeu annonas, quæ ædibus debentur, fructuarius venari poteſt in ſaltu poſſeſſionis cujus uſusfructus legatus eſt. Saltus eſt locus paſchuus & ſilveſter; Feſtus. *Saltus eſt ubi ſilvæ & paſtiones ſunt, quarum cauſa caſæ quoque inædificantur* Auguſtin. in pſalm. 131. *Qui ſunt campi ſaltuum, campi ſilvarum ſaltus proprie locus adhuc incultus & ſilveſter*. Alii fuere ſaltus æſtivi, alii hyberni; *l.* 3. §. *ſaltus*, *l. peregre*, §. *ult. de adquir. poſſeſſ. l. qui ſaltum*, *de legat.* 3. id eſt alia hyberna, alia æſtiva paſcua; Juſtin. libr. 8. cap. 5. *ut pecora paſtores nunc in hybernos, nunc in æſtivos ſaltus trajiciunt*. Et ſi fructuarius aprum vel cervum ceperit in ſaltu fructuario, non proprium domini facit, ſed ſuum, quia omnes fructus jure civili aut gentium ſuos facit. Venationis captura pertinet ad fructuarium, ſi fructus fundi conſtet ex venatione: venatio enim non eſt in fructu, niſi fructus fundi ex venatione conſtet; *l. venationem*, infra, *de uſuris*, id eſt ſi quæſtus fundi maxima ex parte in venatione conſiſtat; *l. fundo*, infra, *de inſtruct. vel inſtr. legat.*

Ad §. 1. *ejuſd. leg.*

SI cui uſusfructus fundi legatus ſit, in quo erant vivaria, (quæ ſunt loca ſepta, quibus feræ incluſæ cuſtodiuntur; Columell. *de re ruſtic. libr.* 8. *cap.* 1. vel etiam pecudum ſilveſtrium, quæ nemoribus clauſis cuſtodiuntur vivaria; Gell. noct. Attic. lib. 2. cap. 20. *Vivaria, quæ nunc dicuntur ſepta quædam loca, in quibus feræ vivæ paſcuntur*, Greci παραδείσους Gell. eod. loc. *Vivaria autem, quæ nunc vulgus dicit, ſunt quos παραδείσους Græci appellant.* vel περιβόλια; Luitprand. de legat. ad Niceph. Phocam. *Sed & idem Nicephorus in eadem cœna me interrogavit, ſi vos perivolia, id eſt briolia, vel ſi in perivoliis onagros vel cetera animalia haberetis*.) ſi cui, inquam, relictus ſit uſusfructus fundi, in quo erant vivaria, quibus feræ incluſæ cuſtodiebantur tempore conſtituti uſusfructus, quæritur num eas exercere, id eſt agitare dumtaxat poſſit delectationis cauſa, an capere & occidere. Ratio dubitandi erat, quod fructuarius non poteſt deteriorem facere cauſam proprietatis; *l. ſi cujus*, §. *fructuarius*, ſupra, *h. tit.* ergo non poteſt venatione capere & occidere feras incluſas vivariis, quæ cuſtodiæ cauſa incluſæ ſunt, deliciarum cauſa magis, quam

ad

ad capturam. Reſpondet Triphoninus *hic*, hujuſmodi feras fructuarii juris eſſe, id eſt fructuario licere, quas velit de illis capere & occidere, maxime eas quas initio conſtituti uſusfructus ſuis operis incluſit, vel poſt ſibimet ipſæ inciderint, aut delapſæ ſint, & ſatis eſſe, ut finito uſufructu eundem numerum per ſingula genera ferarum domino proprietatis reſtituat, qui fuit cœpti uſusfructus tempore, ne jus fructuarii per ſingula animalia propter difficultatem diſcretionis incertum ſit: vix enim eſt ut feræ, quæ continebantur vivario uſusfructus conſtituti tempore, diſcernantur ab his, quæ poſtea acceſſerunt. Et hac ratione utrique conſulitur domino & fructuario: pari ratione domino etiam ignoranti ex cauſa peculiari per ſervum adquiritur, quod utilitatis cauſa receptum eſt, ne dominus cogatur per ſingula momenta ſpecies & cauſam peculiorum inquirere; *l. peregre*, §. *quæſitum*, *de adquir. poſſeſſ.* Nec res caret aliis exemplis, ut propter difficultatem diſcretionis aliquid fiat, quod alioqui non fieret, ut probat Accurſ. *hic ex l. item ſi fundi*, §. 4. *verſ. ſed ſi inſula*, ſupra, *h. tit. l. nam etſi fur*, §. 1. infra, *de rob. credit. l. ſi pœnæ*, §. 1. *de condit. indebit. l.* † *ſi alieni*, infra, *de ſolut.*

Ad L. 64. de condit. indebit.

INter ſervum & dominum nulla eſt obligatio civilis, quia jure civili ſervi pro nullis, immo pro mortuis habentur; *l. quod attinet*, *l. ſervituteм*, *de R. J. l.* 3. §. *ult. l.* 4. *de capit. minut.* ſervus tamen naturaliter obligari poteſt, quia quod ad jus naturale attinet omnes homines æquales ſunt; *d. l. quod attinet*, natura omnes homines naſcuntur liberi; *l.* 4. *de juſtit. & jur.* & naturalis obligatio ſolo æquitatis naturalis vinculo ſuſtinetur; *l. ſtichum*, §. † *naturalis*, *de ſolut.* cujus capaces ſunt ſervi, ideo & fidejuſſor naturali obligationi accedere poteſt; *l. naturaliter*, ſupra, *h. tit. l. fidejuſſor*, §. † *fidejuſſor*, *de fidejuſſorib.* Et naturalis obligatio minus proprie dicitur obligatio; *d. l. fidejuſſor*, §. † *naturales.* Item ex naturali obligatione non datur actio, ſed exceptio, & ſolutum reperi non poteſt condictione indebiti; *d. l. naturaliter*, *l. frater a fratre*, §. *quæſitum*, *h. tit. d. l. ſtichum*, §. *naturalis*, *l. naturales*, *de oblig. & act.* Quare ſi quod dominus ſervo debuit manumiſſo ſolverit, quamvis per errorem exiſtimaret, ſe ei aliqua actione teneri, id eſt actione civili, tamen ſolutum repetere non poterit, quia naturale debitum agnovit. Naturalis obligatio non valet quidem ad pariendam actionem, ſed ad pariendam exceptionem, id eſt ad impediendam repetitionem ſoluti quaſi indebiti, non enim proprie poteſt dici indebitum quod naturaliter debetur. Et hoc eſt quod probat eleganter Triphoninus *hic* eleganti comparatione, ut enim libertas, inquit, jure naturali continetur, & ſervitus jure gentium introducta eſt, id eſt cum quæritur an homo liber ſit vel ſervus, inſpicitur jus naturale vel jus gentium, id eſt an pro jure naturali liber ſit, vel jure gentium captivitate factus ſit ſervus, ita debiti vel non debiti ratio, in condictione naturaliter intelligenda eſt, id eſt cum quæritur an eſſet debitum vel indebitum in condictione indebiti danda, ſpectandum eſt utrum ſolutum eſſet debitum jure naturali, quia condictio indebiti ex æquo & bono, id eſt æquitate naturali introducta eſt; *l. hac condictio h. tit.* unde non poteſt condici quaſi indebitum ſolutum quod debetur jure naturali. In condictione indebiti, cum quæritur an ſolutum ex naturali obligatione condici poſſit an non, argumentum ducitur a libertate & cauſa debiti, quia cauſa debiti, ſeu æs alienum, eſt ſervitus civilis, debitor eſt ſervus creditoris.

Ad. L. 52. ſolut. matrimon.

QUi tutus eſt exceptione perpetua, ſi per errorem indebitum ſolvat, id repetit condictione indebiti; *l. ſi is qui* 24. *l. ſi non ſortem*, §. *indebitum*, *l. qui exceptionem*, *de condict. indebit.* ſed hoc non eſt perpetuum, nam ſi exceptio datur ejus cauſa cum quo agitur, qualis eſt exceptio Vellejani de interceſſionibus mulierum, ſolutum repeti poteſt, ubi vero exceptio datur in odium ejus cui debetur, qualis eſt exceptio SC. Macedoniani, per errorem indebitum ſolutum non repetitur; *d. l. qui exceptionem*. Sicut in exceptione Vellejani, qui tutus erat exceptione dotis cautæ non numeratæ, ſi divortio vel morte mulieris ſoluto matrimonio, dotem quam non accepit ſolverit mulieri vel heredi ejus, eam repetet condictione indebiti, quia non numeratam caverat, id eſt dotalibus tabulis confeſſus erat ſe accepiſſe, quam non accepit, exigi enim ab eo non poteſt, *ex hac l.* & ſicut dos cauta non numerata non poteſt repeti a marito, ita & per errorem ſoluta poteſt repeti condictione indebiti. Exceptio non numeratæ dotis datur marito intra decennium a die contracti matrimonii, poſt decennium huic exceptioni locus non eſt; *l. ult. & nov. Juſt.* 100. *auth. quod locum*, *C. de dot. caut. non numerat.* Exceptio dotis cautæ ſeu confeſſatæ, non numeratæ datur marito; quia dotem facit numeratio, non cautio vel promiſſio; *l.* 1. *C. eod.* dos non eſt ſine numeratione; Donatus in illud Horatii: *Renumeret ædem, hoc eſt.* Quæ ſunt verba ſoceri irati repetentis dotem filiæ, *propriæ*, inquit, *quia dos pecuniæ eſt*, & moris erat inſtrumentis dotalibus conſcribi dotem datam eſſe, licet tantum dicta, vel promiſſa eſſet, nec numeratio ſecuta, ut refertur in *d. l.* 1. & *l. ult. C. eod. l.* 9. *C. de bon. proſcript. & d. nov.* 100. ideo comparata eſt exceptio dotis non numeratæ, ut conſuleretur marito adverſus cautionem dotis inſtrumentis dotalibus comprehenſam.

Ad L. 63. de adquir. rer. domin.

QUidquid ſervus adquirit, domino adquirit etiam ignoranti & invito, ex omnibus fere cauſis; *l. etiam invitis*, ſupra, *h. tit. l. ſervus vetante*, infra, *de V. O.* ait fere, ut excipiat cauſam hereditatis: ſi enim ſervus heres inſtitutus ſit, adeundo non adquirit hereditatem domino, priuſquam juſſus domini præcedat; *l. ſi quis mihi bona*, §. *juſſum*, ſupra, *de adquir. hered.* Quoties vero hereditas vel quid aliud per ſervum adquiritur, domino conſeſtim adquiritur, ita ut ne momento quidem ſubſiſtat in perſona ejus per quem adquiritur; *l. placet*, ſupra, *de adquir. heredit.* Quod ſi is qui in aliena poteſtate eſt, puta filiuſ. vel ſervus theſaurum invenerit, quæritur an adquirat ei in cujus poteſtate eſt. Tryphoninus *init. h. leg.* reſpondit adhibita hac diſtinctione, ut ſi in parentis dominive fundo invenerit, illi totum adquirat, ſi vero in fundo alterius, partem adquirat domino fundi, partem patri vel domino. Si quis enim in alieno ſolo theſaurum invenerit, dimidium adquiritur domino ſoli jure ſoli, dimidium inventori jure inventionis; §. *theſauros*, *inſtit. de rer. divif. l. unic. C. de. theſaur. lib.* 10. Et ſi is qui invenit ſit in poteſtate alterius, dimidium per illum adquiritur ei in cujus poteſtate eſt. Theſaurus eſt vetus quædam depoſitio pecuniæ, cujus memoria non extat quis depoſuerit, ut ſic dominum non habeat, & ſic fi. inventoris cum nullius ſit; *l. numquam*, §. 1. ſupra, *h. tit.*

Ad

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI ſervus communis duorum vel plurium in alieno theſaurum invenit, quæritur utrum pro partibus dominii, id eſt pro dominicis partibus, an ex æquis dominis adquiratur. Triphoninus reſpondet idem juris eſſe ac in hereditate, legato, vel donatione facta ſervo, ſc. ut pars, quæ inventori cedit, ad ſocios pro qua quiſque parte ſervi dominus eſt pertineat, ſicut hereditas, legatum, vel donatio per ſervum adquiritur dominis pro dominicis partibus, & ſi ſervus communis ſtipuletur dari, ſtipulatur dominis pro dominicis partibus; §. *ſi ſervus communis*, *inſt. de ſtipulat. ſervor.* l. *ſi ſervus communis*, infra, *eod. tit.* ita ſi ſervus communis theſaurum invenerit in alieno, theſauri pars, quæ cedit inventori, adquiritur dominis pro qua parte quiſque dominus eſt, quia & theſaurus donum fortunæ creditur, ut eleganter ait Tryphoninus, id eſt ſicut quod ex hereditate, legato, vel donatione, per ſervum adquiritur, cedit dominis pro partibus dominicis, quia hereditas, legatum eſt beneficium hominis & mera liberalitas, quæ ſæpius non merenti confertur, & licet hereditas ob merita deferatur; l. † *nec adjecit*, *& ſeq.* ſupra, *pro ſoc.* l. † *affectionis*, *de donat.* l. *totem*, *de caſtrenſ. pecul.* in acquirenda hereditate non ſpectatur meritum, ſed voluntas teſtatoris, quæ dici poteſt donum fortunæ quod in illum inciderit, quia potuit dare, potuit & non dare; l. *hereditate*, *de caſtrenſ. pecul.* quæ eſt ejuſdem Tryphonini. Ita & ſi ſervus communis theſaurum in alieno invenerit, pars theſauri, quæ cedit inventori, adquiritur dominis pro partibus dominicis, quia theſaurus eſt donum fortunæ, & naturali æquitati congruum videtur, dominis eaſdem partes habere in theſauro invento per ſervum, quas habent in ipſo ſervo.

Ad §. 2. ejuſd. leg.

SI ſervus communis duorum vel plurium dominorum theſaurum invenerit in fundo proprio unius e dominis, indubitati juris eſt, partem ſoli domino fundi cedere, quia ſemper pars ſoli domino fundi cedit. Ubi ſervus communis theſaurum invenit in fundo proprio unius e dominis, non debet deterior fieri ejus conditio, ac ſi theſaurus in alieno inventus eſſet, quo caſu pars theſauri cederet domino ſoli; §. *theſauros*, *inſt. de rer. diviſ.* ſed quid fiet de alia parte, quæ cedit inventori, an aliquid ex parte feret alter ſocius, id eſt an pars iſta adquiretur ſingulis dominis, an ea pars cedet integra & domino ſoli? Ratio dubitationis, quam per interrogationem ſibi objicit Tryphoninus, eſſe videbatur, idem juris eſſe atque ſi ſervus communis ſtipuletur juſſu unius e dominis, vel juſſu unius e dominis per traditionem acceperit, puta ex cauſa donationis, vel nominatim ſtipuletur alteri, id eſt uni e dominis, quibus caſibus ei ſoli adquirit; l. *per ſervum*, §. *ſicut*, ſupra, *h. tit.* l. *ult.* C. *per quas perſon. nob. adquir.* Ubi enim ſervus communis theſaurum invenit in fundo proprio unius e dominis, videtur quaſi juſſu ejus dediſſe operam, ut theſaurum inveniret in proprio ejuſdem fundo, quod licebat: unicuique enim theſaurum in ſuo fundo data opera quærere licet, dummodo abſque vetitis artibus id fiat; l. *unic.* C. *de theſaur.* vel videtur tacite ei voluiſſe acquirere theſaurum, cujus juſſu dedit operam: ſed verius eſſe ait Tryphoninus, partem illam, quæ cedit inventori, acquiri ſingulis dominis pro partibus dominicis cujuſque, & perinde eſſe ac cum ſervus communis ſtipulatur alteri, id eſt utrique domino, verba enim illa, vel nominatim alteri, referenda ſunt ad illa præcedentia, an aliquid ex parte ferat alter ſocius, & eo ſenſu quod magis dici poſſe ait Triphoninus ſecundum poſteriorem gloſſam, & Odofredum.

Digitized by Google

Ad §. 3. ejusd. leg.

QUod si servus, in quo ususfructus alienus est, thesaurum invenerit in fundo ejus ad quem proprietas servi pertinet, quæritur an totus illius sit, id est proprietarii servi, & si in alieno an pro parte adquiratur proprietario, pro parte fructuario. Ratio dubitandi in eo esse videbatur, quod operæ servi sunt in fructu; *l. 3. & 4.* supra', *de oper. servor.* & quidquid servus fructuarius acquirit ex re fructuarii, vel ex operis suis, adquirit fructuario; *l. adquiruntur, §. de his*, supra, *h. tit. l. si servi ususfructus*, supra, *de usufruct.* At videbatur thesaurus per servum inventus in alieno, quæsitus ex operis servi & fructuario adquiri. Finge servum terram fodientem thesaurum invenisse, Tryphoninus respondet *hic*, thesaurum, qui per servum fructuarii inventus est in fundo alieno, nec pro parte pertinere ad fructuarium, quia thesauri inventio non est in operis servi, nemo enim servi opera utitur ut thesaurum quærat, nec tunc servus fructuarius terram fodiebat eo animo, sed fundi colendi causa, & fortuna aliud dedit, operæ servi non sunt comparatæ ad thesaurum quærendum, sed ad ministerium & obsequium. Sic per servum hereditas non adquiritur fructuario, quia hereditas non est in operis servi; *l. fructuario*, supra, *h. tit.*, id est hereditatis aditio non est in opera servili; *l. aditio*, supra, *de adquir. hered.* Quod si servus, cujus ususfructus alienus est, thesaurum invenerit in ipsius fructuarii fundo, pars cedit fructuario ut agri domino, altera ei ad quem pertinet proprietas servi, nimirum si fortuito non dedita opera thesaurus inventus sit.

Ad §. ult.

SI creditor pigneratitius thesaurum invenit in fundo pignori dato, pars cedit creditori tamquam inventori, pars debitori tamquam domino fundi, creditor enim videtur invenisse thesaurum in alieno, pignus sc. non transfert dominium, sed possessionem ad creditorem; *l. cum & fortis*, *§. ult.*, supra, *de pigner. act. l. pignus*, *C. eod.* Nec si pignus luatur creditor restituet, quod jure inventoris, non creditoris ad eum pervenit. Quod si creditor pigneratitius, cum non inveniret emptorem pignoris, dominium pignoris a Principe impetraverit, jure dominii intra constitutum luendi tempus pignoris causa vertitur, id est pignoris causa ita censetur dominii jure, ut creditori liceat redimere, olim intra annum, hodie intra biennium, *ex hoc §. & l. ult. C. de jur. domin. impetr.* & si interim creditor invenerit thesaurum in fundo sibi addicto jure dominii, oblato vero debito intra constitutum tempus, quoniam universa præstantur atque ut in simplici pignore, id est soluto debito intra annum vel biennium, pignus addictum jure dominii debitori restituitur cum omni causa, una cum fundo pignori dato, thesaurus in eo inventus restituitur debitori pro parte, creditori pars relinquitur tamquam inventori. Quod si debitum non solvatur intra tempus, totus thesaurus manet penes creditorem, cui pignus addictum est jure dominii, totus thesaurus hoc casu cedit creditori tamquam domino soli, quia addictio pignoris jure dominii est vice emptionis, ideoque evicto pignore creditori, qui dominium pignoris impetravit, non datur contraria pigneratitia, quia jam soluta esse videtur pignoris obligatio, sed ei datur utilis actio ex empto adversus debitorem; *l. eleganter*, supra, *de pigner. act.*

Cujac. 26. obs. 22.

Ad

Ad L. 33. de novat.

DE jure donator ex cauſa donationis non tenetur in ſolidum, ſed in quantum facere poteſt, dedućto ære alieno & dedućto ne egeat; *l. ſi extraneus*, *de jur. dot. l. inter eos*, §. *ult. l. cum ex cauſa*, *l. & exheredatum*, ſupra, *de re judic.* ratio eſt ne ex liberalitate ſua inops fieri periclitetur; *l.* † *ne liberalitate*, quæ eſt etiam Tryphonini, *eod. tit.* Sed ſi Titius, qui mihi donare volebat, delegatus a me creditori meo ſtipulanti promiſerit, delegatus convenitur in ſolidum, nec tueri ſe poteſt adverſus creditorem, cui delegatus eſt, exceptione ne teneatur in ſolidum, ſed in quantum facere poteſt, quia creditor debitum perſequitur, *ex hac l. & l. Neſennius*, ſupra, *de re judicat.* delegatione novatur prior obligatio, qui enim delegat vice ſua alium reum ſive expromiſſorem dat creditori ſuo; *l. delegare*, *h. tit.* & delegatio non fit, niſi delegatus ut ſolvat alii quod mihi debet, ſtipulanti promittat ſe ſoluturum; *l.* 1. *l.* † *nec creditoris l. pen. C. h. tit.* unde delegatio pro juſta præſtatione eſt, id eſt pro ſolutione; *l. quod debetur*, ſupra, *de peccul. l. quamvis*, §. *interdum*, *ad Velleian. l. inter cauſas*, §. *abeſſe*, *mandat. l. qui debitorem*, *de fidejuſſ.* Senec. de benef. lib. 6. cap. 5. *Omni ſolutio non idem reddit, ſed tantumdem, nam & pecuniam dicimur reddidiſſe, quamvis numeravimus pro argenteis aureos, quamvis non intervenerint nummi, ſed delegatione & verbis perfecta ſolutio ſit.* Exceptio, quæ competebat delegato adverſus delegantem, non prodeſt ei adverſus alium cui delegatus eſt ut ſolveret, quia delegatus, qui ſemel conſenſit delegationi, & alii ſtipulanti promiſit, ſimilis eſt donanti, & videtur remiſiſſe exceptiones quas habuit adverſus delegantem; *l. ſi quis*, *l. doli*, ſupra, *h. tit.*

RECITATIONES AD LIBR. VIII.

diſputation. Triphonini.

Ad L. 23. de pigner. action.

CReditor, qui pignus vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione; niſi nominatim eam promiſerit, ſed tantum præſtat ſe potiorem eſſe ceteris creditoribus; *l.* 1. *&* 2. *C. credit. evict. pignor. non deber. l. ſi mandatu Titii*, §. *creditor*, infra, *mandat.* Idemque præſtat emptori contrariam pigneratitiam actionem contra debitorem; *l. in creditore*, infra, *de evict.* ſi creditor, cum pignus venderet, evictionis nomine duplam promiſerit, nam uſu hoc evenerat, ut ait Ulpian. in *l. prox.* §. *ult.*, ſupra, *h. tit.*, id eſt aſſidua & frequens erat ſtipulatio duplæ in caſum evictionis in emptione & venditione; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, *de ædil. edict. l. ſi dictum*, *de evict.* & conventus ob evictionem, & damnatus duplam præſtiterit, quæritur an habeat regreſſum contrariæ pigneratitiæ actionis contra debitorem. Ulpian. reſpondet, creditorem, qui duplam præſtitit, habere regreſſum adverſus debitorem, ſi ſine dolo & culpa pignus ita vendiderit, & ut diligens paterfamilias id geſſit, forte quia hujuſmodi erat conſuetudo regionis, ut in emendo & vendendo dupla caveretur evictionis nomine, nihil eſt quod imputetur creditori, qui de dupla cavit de evictione pro conſuetudine regionis, quæ in talibus ſequenda eſt; *l. ſi fundus*, infra, *de evict.* Excuſatur quis propter conſuetudinem; *l. ſine herede*, §. *Lucius*, *de adminiſtrat. tutor.* vel potius ſi ſic negotium geſſit, ut plus

vendereт pignus, propter ſtipulationem duplæ in caſum evictionis, nam cautus emptor pluris emit ſi tutus ſit cautione duplæ de evictione: ſi vero non amplius vendidit, quam eſſet venditurus citra promiſſionem duplæ, regreſſum non habere adverſus debitorem, quia debitor nullum commodum ſenſit ex hujuſmodi ſtipulatione duplæ, nihil ergo a debitore quam debiti ſummam conſequi hoc caſu creditor poteſt, ut ſubjungit Triphoninus *init. h. l.* quæ eſt velut pars §. *ult. præcedentis leg.* Creditor, qui jure creditoris pignus vendidit, & evicto pignore coactus eſt pretium emptori reſtituere, debitum conſequi poteſt a debitore contraria pigneratitia actione, datur regreſſus contrariæ pigneratitiæ actionis, quæ extincta videbatur, vendito pignore, & debito ex venditione redacto, ſed actio ſemel extincta reſtituitur, quia ex poſt facto apparet ſecuta evictione pignoris debitorem non eſſe liberatum; *l. reſcriptum*, §. 1., infra, *de diſtract. pignor.* Sed ſi nomen fuit uſurarium, id eſt ſub ſtipulatione uſurarum debitum, & poſt quinquennium forte, quam creditor pignus vendidit, interpoſita ſtipulatione duplæ, ſecuta evictione, duplam ex ſtipulatione præſtiterit, etiam medii temporis uſuras a debitore petere poteſt, quia non videtur pretium pignoris creditori ſolutum, quod coactus eſt reddere ſecuta evictione pignoris venditi; *l. ſi rem l. qui res, in pr. & §. 1.*, infra, *de ſolut.* nec videtur creditor medio tempore habuiſſe uſum pecuniæ, ob præſtationem duplæ, quæ uſuras quinquennii excedit. Non eſt verſum niſi duret verſum; *l. ſi pro patre*, §. *verſum*, infra, *de in rem verſ. l. utrum autem, de petit. hered.* Et hoc eſt quod ſubobſcure ait Triphoninus *in fin. h. l.* nihil ei ſolutum eſſe pro evictione ut auferri non poſſit, id eſt nihil videri ſolutum, quod non ita ſolutum eſt, ut auferri non poſſit, ſecuta evictione. Sed ſi ſimplum præſtiterit, non poteſt petere uſuras medii temporis, & ſi petat repellitur exceptione doli mali, quia habuit uſum pecuniæ pretii pignoris quod ab emptore accepit, & uſus pecuniæ pretii eſt vice uſurarum.

Ad L. 57. de peculio.

EX contractu filiifamilias, vel ſervi datur actio de peculio in patrem, vel dominum, non in ſolidum, ſed quatenus eſt in peculio; *l. 1.*, ſupra, *h. tit, l. tam ex contractibus, de judic.* In ea actione cum quæritur, quid ſit in peculio, ſpectatur tempus rei judicatæ, ut in caſu *l. quæſitum*, ſupra, *h. tit.* Pater conveniri poteſt actione de peculio, etiam ſi nihil fuerit in peculio, cum ageretur, ſi modo ſit tempore rei judicatæ, vel tempore mortis, ut *in hac l.* ſi filius vel ſervus, cujus nomine damnaxat de peculio actum eſt, in patrem vel dominum, ante ſententiam deceſſerit, inſpiciendum erit peculium, quod quis eorum tempore mortis habuit, quia morte filiif. vel ſervi moritur peculium; *l. 1. & ult.*, infra, *quando de peculio actio annal. eſt*, tamen in peculio veniunt fructus, partus ancillarum, fœtus pecoris, & aliæ acceſſiones naturales, quæ contingunt poſt mortem filiif. vel ſervi; *d. l. ult.* peculium acceſſionem & deceſſionem, augmentum & deminutionem recipit, peculium naſcitur, creſcit, decreſcit, moritur, & ideo eleganter dictum eſt, ſimile eſſe homini; *l. peculium* 40., ſupra, *h. tit.*

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI peculium ſervo legetur cum libertate, ejus temporis peculium legatum eſſe intelligitur, quo libertas cedet, nempe temporis, quo adita eſt hereditas. Legatum enim libertatis non cedit, niſi ab adita hereditate; *l. unic. §. libertatibus, C. de caduc. tollend.* Ac perinde legato peculii cedent omnia incrementa peculii, quæ quoquomodo ante aditam hereditatem adquiſita ſunt, ut ait Trypho-

Tryphoninus *hic* ex Juliano, & Ulpianus ex eodem ; *l. denique*, §. *ult. de pecul. legat.*

Ad §. ult. ejuſd. leg.

SI peculium ſervi extraneo legatum ſit, ex conjectura voluntatis teſtatoris, id legatum eſſe intelligitur, quod mortis tempore in peculio fuerit, quia de jure legatum cedit a morte teſtatoris ; *l. unic. §. in voteriſſimo*, C. *de caduc. tollend.* ita tamen ut quæ ex rebus peculiaribus, ante aditam hereditatem acceſſerint, debeantur, veluti partus ancillarum, & fœtus pecudum, quia licet legatum peculii cedat a morte teſtatoris, tamen peculium augumentum & diminutionem recepit ; *l. ſi ex duobus*, §. 1. ſupra, *h. tit. l. ult.*, infra, *quand. de pecul. act. annal. eſt*. Peculii legatum augeri poteſt poſt mortem filii vel ſervi acceſſionibus naturalibus, quales ſunt fructus, partus, fœtus, non per acceſſiones extrinſecas, quæ aliunde veniunt quam ex re ipſa ; ut ſi quid poſt mortem teſtatoris ſervo donatum, vel ex operis ejus adquiſitum fuerit, ad legatarium non pertinet, ſed ad heredem, ut ait Tryphoninus *in hoc* §. Quid. quid enim ſervus hereditarius adquirit ante aditam hereditatem adquirit hereditati, quia hereditas jacens pro domina habetur ; *l. hereditas*, infra, *de adquir. rer. domin.*

Ad L. 33. de pignoribus.

SI quis ſtipuletur ſibi aut Titio, Titius nec petere, nec donare, nec acceptum facere, nec fidejuſſorem accipere poteſt, quia ſolutionis tantum cauſa adjectus eſt, ſed ei tantum ſolvi poteſt, & ſolutio liberat debitorem ; *l. quod ſtipulatus*, *l. ſi ita ſtipulatus*, infra, *de ſolut. l. ſi mihi*, *de fidejuſſ.* etiam ſi ſtipulator Titio ſolvi prohibuerit, quia non poteſt mutare conditionem ſtipulationis ; *l. vero*, §. *pen. de ſolut.* Quod ſi quis promiſerit ſe ſoluturum tibi aut Titio, ſolutum Titio repetere non poteſt, ſed pignus ei datum & ante ſolutionem recipit, ut ait Tryphoninus *in hoc l.* poſt ſolutionem pignus repeti poſſe nulla erat dubitatio, quia pignus ſolvitur ſolutione ; *l. ſi rem alienam 9. & ſeq.*, ſupra, *de pigner. act. l. item*, §. 1. *quib. mod pign. vel hypothec.* Sed quæſtio erat an qui promiſerat ſe ſoluturum tibi aut Titio, pignus datum Titio ante ſolutionem repetere poſſet, quia videbatur pignus datum quaſi inſolutum, & ut ſolutum adjecto ſolutionis cauſa repeti non poteſt, ita & videbatur pignus datum ab eodem etiam ante ſolutionem repeti non poſſe : ſed verius eſt pignus datum adjecto ſolutionis cauſa, ante ſolutionem repeti non poſſe, quia pignus non habet vim ſolutionis, non tollit obligationem, ſed accedit obligationi, pignora, hypothecæ, & fidejuſſores ſunt acceſſiones obligationum ; *l. in omnibus de ſolut.* pignus datur pro ſecuritate debiti, non ſolutionis cauſa, pignus datur creditori quo magis ei in tuto ſit creditum ; §. *ult. inſt. quib. mod. re contrah. obligat. l. ſi mandatu* 59. §. *ult. mandat.* Fœneratores vix mutuam dabant pecuniam, niſi ſub pignoribus ; Tertull. de idololatr. *Pecuniam de ethnicis mutuantes*, *ſub pignoribus fiduciati*, *jurati cavent*, *& ſic negant*. Ambroſ. de Tobia cap. 12. *Syngraphem nuncupat*, *chirographum nominat*, *hypothecas flagitat*, *pignus uſurpat.* & Jo. Chryſoſtom. Homil. 55. ad Antiochen. ἀπαιτεῖ γὰρ ὁ δανείζων, ἢ ὑποθήκην, ἢ ἐνέχυρα, ἢ τὸν ἀντιφωνοῦντας, ἢ διὰ τῶν τριῶν τῶ τῶν ἀτοκιῶν τοκίσαι τὰ ἑαυτῦ χρήματα. *Poſtulat enim ſæneratus hypothecam*, *vel pignus*, *vel ſponſorem*, *atque per has tres ſecuritates ſuam pecuniam tradit*. Plaut. in Rudent. *Tibi ego numquam quicquam credam*, *niſi accepto pignore*.

Ad L. pen. qui potior. in pignor.

TItius centum credidit Mævio, eoque nomine fundum pignori accepit, deinde Seius credidit quinquaginta eidem Mævio, & hyperocham pignoris, id eſt, ut interpretatur ipſe Tryphoninus, quod plus eſt in pretio pignoris, quam in credito prioris creditoris, pignori accepit. Poſtea Titius rurſus credidit quadraginta Mævio ſub pignore ejuſdem fundi, quærebatur utrum Seius ob quinquaginta, an Titius ob quadraginta, quæ erat pecunia ſecundo credita, potior eſſet in pignore: reſpondet Tryphoninus, Seium etſi ſit ſecundus creditor, potiorem eſſe priori creditore in hyperocha pignoris, ſi ei offerat ſummam primo ordine creditam tam ſortem quam uſuras. Hyperocha pignoris eſt ſuperflum quod ſupereſt pretio capti & diſtracti pignoris dimiſſo priori creditore; *l. a Divo Pio*, §. *quod ſi res*, *de re judicat.*, quod prævalentia dici videtur in *l. in rem*, §. *in omnibus*, *de rei vindicat.* Gallis *Plus valve*; Cujac. 4. *obſ.* 25. Ratio dubitationis erat, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poteſt, id eſt creditor, qui primum pro mutua pecunia fundum pignori accepit, & poſtea eidem aliam pecuniam credidit ſine pignore, non tenetur ſoluta prima pecunia fundum reſtituere debitori, niſi ſolvatur ipſi pecunia quæ ſine pignore debetur; *l. unic. C. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poſſ.* Ergo æque videbatur priorem creditorem pignus retinere poſſe adverſus ſecundum creditorem pro pecunia ſecundo loco credita. Sed quod dicitur creditorem pignus retinere poſſe etiam pro chirographaria pecunia, locum habet adverſus debitorem tantum, non adverſus ſecundum creditorem, qui non tenetur chirographariam pecuniam offerre priori creditori, ut nominatim diſtinguitur *in d. l. un. C. etiam ob chirographar. pecun.* Secundus creditor præfertur priori in hyperocha pignoris quoad pecuniam poſtea creditam a priori creditore, ſi paratus ſit ei ſolvere pecuniam priore loco creditam, quia in pignoribus ſpectandum eſt tempus contractus, in pignoribus prior tempore potior eſt jure, & ſecundus creditor pignus ſuum confirmat, offerendo pecuniam debitam priori creditori, & ſuccedit in locum prioris creditoris; *l.* 1. 5. 8. 10. *C. h. tit. l. ult. C. de his qui in prior. credit. loc. ſucced.* ſecundus, inquam, creditor præfertur priori in hyperocha pignoris, quia licet res obligata eſſet priori creditori, nihil tamen verabat quin a debitore obligaretur ſecundo creditori, cum non eo minus manſiſſet in bonis & dominio debitoris; *l. referiptum*, *in pr.*, infra, *de diſtract. pignor.* quæ eſt etiam Tryphonini. Secundus creditor ſuccedit in locum prioris creditoris, ſi ei offerat ſortem & uſuras, quia prior in pignore præfertur poſteriori, non modo quoad ſortem, ſed etiam quoad uſuras, quod initium obligationis ſpectandum ſit; *l. creditor*, §. 1. *l. Lucius*, ſupra, *h. tit.*

Ad L. 12. de diſtract. pignor.

CReditor non prohibetur a debitore pignus emere ex reſcripto Imperatoris, id eſt Antonini Caracallæ libellos agente Papiniano, ut ait Tryphoninus *init. h. l.* quod comprobatur & *l.* † *aliena res*, §. *ult.* ſupra, *de pigner. act.* Ratio legis eſt, quod pignus remanet in dominio debitoris, ut ſubjungitur *hic*; pignus non transfert dominium, ſed ſolam poſſeſſionem in creditorem; *l. cum & ſanis*, §. *ult. de pigner. act. l.* pignus, *C. eod. l. ſi is qui*, §. *ult.* infra, *de adq. rer. domin.* Hinc ſi creditor pignus emat ab ipſo debitore, venditione pignus extinguitur; *l. Titius*, infra, *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolvat.* nec debitor poteſt revocare venditionem offerendo ſortem & uſuras; *l. Titius*, ſupra, *de pigner. act.* quod ſi ceſſante debitore pignus diſtrahatur ſub haſta, creditor non poteſt pignus emere per interpoſitam perſonam; *l. & qui*, *C. h. tit. l.* 1.

C. de

C. de dol. mal. l. Lucius, §. *Titia*, infra, *ad Trebell.* palam poteſt emere; *l. 1. C. de jur. domin. impetr.*

Ad §. ſi aliena ejuſd. leg.

CReditori, qui pecuniam mutuam dedit, datis & acceptis pignoribus, duplex competit actio, pigneratitia, quæ eſt actio in rem, & perſonalis in debitorem, quæ eſt condictio certi ſeu creditæ pecuniæ; *l. adverſus, C. de oblig. & act. l.* † 8. *& 9. C. de pignorib. l. 2. C. de luition. pignor.* ſi res aliena pignori data ſit, creditori non datur actio pigneratitia, quæ eſt in rem ad avocandam poſſeſſionem, quia pignus rei alienæ non valet; *l. rem alienam*, ſupra, *de pignor. act. l. 1. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit* Quod ſi res aliena pignori data ſit, & ceſſante debitore in ſolvendo debito creditor eam vendiderit, quæritur an pretium a creditore redactum ex venditione pignoris liberet debitorem perſonali actione. Tryphoninus in *hoc* §. qui eſt valde difficilis & artificioſus, ut loquitur Odofredus, putat diſtinguendum, aut creditor pignus ea lege vendidit, ne evictionis nomine obligaretur, puta ſi pignus vendidit jure creditoris, quo caſu non præſtat evictionem; *l.* † *1. C. creditor. evict. pignor. non debere*, & tunc debitor liberatur, quia æquius eſt pretium redactum ex venditione pignoris ex qualicumque contractu & obligatione, qualis eſt obligatio rei alienæ, prodeſſe debitori ut liberetur, quam lucro cedere creditoris, ita ut debitorem adhuc obligatum habeat. Sed debitor liberatur quidem, quantum ad creditorem, ne poſſit ab eo conveniri actione in perſonam, ſed non liberatur quantum ad dominum ſi non dum pignus evictum eſt, id eſt ſi re aliena pignerata & diſtracta dominus nondum pignus evicerit ab emptore: domino enim datur actio in rem adverſus emptorem, vel ſi malit, datur ei actio negotiorum geſtorum in debitorem, pretii rei ſuæ conſequendi cauſa; quia negotium debitoris geſſiſſe videtur, cujus ex re ſeu pecunia profecta ex venditione rei liberatus eſt debitor; *l. 3. C. de rei vindicat. l. 1. & 2. C. ſi vendit. pignor. agat. l. ult.* infra, *de negot. geſt.* Debitor non liberatur quoad emptorem poſt evictionem, ſi enim pignus rei alienæ evictum ſit emptori, ei datur utilis actio ex empto in debitorem, non in id quod intereſt, ſed in pretium & uſuras habita ratione fructuum, quia pretio illo liberatus eſt; *l. ſi plus*, §. *ſi juſſu*, infra, *de evict. l. ſi prædium, l. ſi ob cauſam, C. eod. l. eleganter, in pr.* ſupra, *de pignet. act.* ſic & in aliis caſibus factum creditoris prodeſt debitori, ut ſi creditor amiſſa poſſeſſione pignoris, contraria pigneratitia egerit adverſus poſſeſſorem ad avocandam poſſeſſionem pignoris, & poſſeſſor ei condemnatus ſit reſtituere majores fructus, id eſt non tantum ſimplos fructus, aut quos percipere potuit, ſed duplos fructus, qui venibant in actione in rem contra prædonem ſeu malæ fidei poſſeſſorem rei alienæ; *l.* † *1. C. Th. de fructib. & lit. expenſ. l. unic. C. eod. de uſur. rei jud.* Ambroſ. epiſt. 25. *Cum adverterem etiam gravi conditione, illum ſi vicifſet acturum de duplis fructibus, & de ſumptibus annuæ hiis*, qui etiam majores fructus dicuntur in *l. 6.* §. *ult.* ſupra, *mandat.* hoc caſu creditor univerſos fructus imputat in ſortem: omnes fructus, quos debitor percepit, aut percipere potuit, imputantur in ſortem, & ſi excæquent debitum pignus ſolvitur; *l. 1. 2. 3. & ult. C. de pigner. act.* Et hoc diſtat pignus ab antichreſi, quod in ea creditor fructus ſuos facit vice uſurarum, etiam ſi uſurarum modum excedant, propter incertum eventum fructuum; *l. ſi ea lege, C. de uſur.* Et ſic in alio caſu ſi res aliena pignori obligata ſit, & per injuriam judicis creditor domino rem quaſi ſibi obligatam abſtulerit, etſi pignus rei alienæ non teneret, ſoluto debito reſtitui eam oportet debitori, ut ait Tryphoninus ex Scævola (quem ſuum appellat *hic & in l. 19.* infra, *de caſtrenſ. pecul.* quia notas ſcripſit ad Scævolam) nimirum ſi debitor agat actione pigneratitia ad-

Cujac. 5. *obſ.* 21. Et idem † 9. *obſ.* 31.

Digitized by Google

verſus creditorem, debitori quoque, qui rem alienam pignori dedit, datur actio pigneratitia, ſoluto debito, adverſus creditorem; *l. ſi rem 9. §. is quoque*, ſupra, *de pigner. act.* quia ejus intereſt pignus ſibi reſtitui, quod teneatur domino actione in rem. Re aliena pignori obligata, ſoluto debito creditor tenetur eam reſtituere debitori, quia rem habet a debitore, & ejus occaſione magis, quam a domino, in omnibus his caſibus, ut in caſu *l. qui alienam, de donat. cauſ. mort.* qui rem alienam mortis cauſa donatam uſucepit, non ab eo videtur uſucepiſſe cujus res fuiſſet, ſed ab eo qui occaſionem uſucapiendi præſtitit. Quod ſi creditor non ita pignus vendidit, ut certus ſit omnimodo apud eum pretium remanſurum, verum obligatus ſit ad id reſtituendum, puta ſi creditor ſpecialiter pignus vendiderit ea lege, ut ſi pignus evincatur, præſtet evictionem, quo caſu tenetur de evictione; *l. ſi pignore, & ſeq.* ſupra, *de pigner. act. l. 1. & 2. C. creditor. evict. pignor. non deber.* interim quoad pignus evincatur, nihil a debitore peti poteſt, id eſt debitor non tenetur perſonali actione creditori, quia creditor non habet actionem de evictione, priuſquam res evincatur emptori; *l. ſi prædium, l. qui rem emit, C. de evict.* ſed in ſuſpenſo habetur liberatio, in pendenti eſt an debitor ſit liberatus necne, quia ſi pignus rei alienæ a domino non evincatur, debitor fingitur retro liberatus. Si pignus evincatur, non videtur pretium creditori ſolutum, non eſt verſum, niſi duret verſum; *l. ſi pro † patre, §. verſum*, ſupra, *de in rem verſ.* Verum ſi res aliena pignori data ſit & creditor eam vendiderit non jure creditoris, ſed ea lege ut præſtet evictionem, & ſecuta evictione creditor ab emptore conventus actione ex empto pretium emptori præſtiterit, datur ei actio perſonalis in debitorem debiti perſequendi cauſa, quia ex eventu apparet, debitorem non eſſe liberatum. Pignore vendito, non liberatur debitor, quoties res inempta fieri poteſt; *l. ſi creditor fundum*, infra, *de ſolut.*

Ad L. 13. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.

SI deferente creditore, debitor juraverit ſe dare non oportere, pignus liberatur, quia perinde eſt atque ſi judicio abſolutus eſſet, ut ait Tryphonin. *in prima parte h. l.* Jusjurandum vicem rei judicatæ obtinet, quia qui defert jusjurandum adverſario, judicem eum facit in propria cauſa; *l. 1.* infra, *quar. rer. act. non † datur, l. ult. C. de fideicom.* immo & jusjurandum habet vim ſolutionis; *l. 5. §. ult.* ſupra, *h. tit.* nam etſi debitor a judice abſolutus ſit, quamvis per injuriam, pignus liberatur, ut ſubjungit Tryphonius *in ſecunda parte h. l.* quia res judicata pro veritate habetur; *l. ingenuum*, ſupra, *de ſtat. homin. l. res judicata*, infra, *de R. J.*

Ad L. 45. de jur. dot.

SI mulier nuptura filiof. quem debitorem habebat ex cauſa peculiari, actionem tantum de peculio dotis cauſa promiſerit, inſpicitur tempus nuptiarum, & in dote eſt quod debetur ex cauſa peculiari tempore nuptiarum, ut ait Tryphonius *in priori parte h. l.* ratio eſt, quia dos dicta vel promiſſa ante nuptias, confertur in tempus nuptiarum, a quo dos eſſe incipit; *l. tali ſacta ſtipulatione*, infra, *h. tit.* unde dotis promiſſioni ineſt tacita conditio, ſi nuptiæ ſequantur; *l. ſtipulationem*, ſupra, *h. tit.* Si vero mulier alii nuptura filiumf. debitorem ſuum ex cauſa peculiari juſſerit dotem promittere, delegatione ſc. facta debitoris ſui, inſpicitur tempus promiſſionis dotis, ut ſciatur quid eſſet in peculio, ut ait Tryphoninus *in ſecunda parte h. l.* quia delegatione novatur obligatio; *l. 1. 2. & 3. C. de novat.* Quod ſi mulier nuptura filiof. debitori, patri ejus ita dotem promiſerit, *quod mihi debes, vel quod mihi filius tuus debet in dote erit*, actio

Digitized by Google

actio de peculio eſt in ſolidum in filiumf. in patrem non eſt in ſolidum, ſed quatenus fuit in peculio, vel quatenus in rem patris verſum eſt tempore promiſſionis dotis, vel ſi poſt nuptias, id eſt conſtante matrimonio dos promiſſa ſit, ejus temporis peculium inſpicitur quo nuptiæ fierent; *l. nuptura*, *l.* † *quod ſi nuptura*, §. 1. *l. ſi pater* 44. §. 1. ſupra, *h. tit.*

Ad L. 27. *de liberatione legat.*

EX contractu filiifamilias duo obligantur, filius in ſolidum, pater actione de peculio vel de in rem verſo, non in ſolidum, ſed quatenus eſt in peculio, vel in rem patris verſum eſt; *l. ſi quis cum*, ſupra, *de peculio*, *l. tam ex contractibus*, *de judic.* Si ei, cum quo actio de peculio erat, puta patri, liberatio legata ſit, quæritur an ſi tempore quo dies legati cedit nihil ſit in peculio, an legatarii loco habeatur. Ratio dubitandi erat, quod pater, qui ex contractu filiif. dumtaxat conveniri poteſt actione de peculio, nondum eſt debitor, cum nihil ſit in peculio, & conſequenter non eſt locus liberationi: liberatio præſupponit obligationem, nec ullum eſſe poteſt emolumentum legati liberationis. Tryphoninus eleganter reſpondet, legatarium intelligi etiam ſi tempore cedentis legati nihil ſit in peculio, propter ſpem futuri peculii, aut certe in pendenti eſſe utrum is legatarius ſit, perinde atque ſi alia quælibet cauſa dubiam ſpem legati faceret, hinc tenet actio de peculio etiam ſi nihil ſit in peculio; *l. quæſitum in pr.* ſupra, *de pecul.* quia peculium augmentum & deminutionem recipit; *l. peculium* 40., *eod. tit.*

RECITATIONES AD LIBR. IX.

diſputation. Triphonini.

Ad L. 31. *depoſit.*

SI fur vel prædo rem furtivam vel vi raptam apud te depoſuerit, vel tibi commodaverit, eis datur actio depoſiti vel commodati, quia eorum intereſt quod domino teneantur actione furti, vel vi bonorum raptorum; *l.* 1. §. *ſi prædo*, ſupra *h. tit. l. non ab judice*, *de judic.* ut ſi prædo rem alienam furto vel vi ablatam pignori dederit, competit ei etiam de fructibus pigneratitia actio in creditorem, quia ejus intereſt: a prædone enim fructus extantes vindicantur, conſumpti condicuntur; *l. ſi pignore*, §. *ſi prædo*, ſupra, *de pigner. act.* & ei, qui a me vi poſſidebat, datur interdictum unde vi ſi ab alio dejiciatur; *l.* 1. §. *qui a me vi*, infra, *de vi & vi armat.* ſed furti actio non datur malæ fidei poſſeſſori, quamvis ejus intereſſet rem non fuiſſe ſubreptam, cum periculo ejus ſit, ne ex improbitate ſua actionem conſequatur; *l. itaque fullo*, §. 1. infra, *de furt.* Prædoni ſeu malæ fidei poſſeſſori datur actio depoſiti, commodati, & pigneratitia, quæ ſunt ex contractu; quia non ex improbitate ſua actionem habet prædo qui rem depoſuit, ſed ex contractu: improbe fecit qui rem alienam rapuit vel ſubripuit, ſed non improbe fecit cum depoſuit. Quod ſi reus capitalis judicii depoſuerit apud te ceutum, & is deportatus ſit, bonaque ejus publicata ſint, (deportationem enim ſequitur publicatio omnium bonorum; *l.* 7. infra, *de bon. damnat. l.* 2. C. *de bonis* † *proſcript.*) quæritur utrum ipſi qui dedit reddenda ſint, agenti ſcilicet actione depoſiti, an in publicum id eſt in fiſcum deferenda ſint? Si jus naturale & gentium intueamur, ei qui depoſuit reſtituenda ſunt, quia deportatus amittit civitatem non

Duar. *in l.* 41. *ff. ſolut. matr.*

libertatem, amittit ea quæ ſunt juris civilis, non quæ ſunt juris gentium; emit enim, vendit, locat, conducit, & cetera exercet quæ ſunt juris gentium; *l. deportatus*, infra, *de interdict. & relegat. l. ſi mandavero* 22. §. *is cujus*, ſupra, *mandat.* At ſi jus civile ſpectemus magis in publicum deferenda ſunt, nam male meritus publice, ut exemplo ſit aliis ad deterrenda maleficia, egeſtate laborare debet, ut eleganter ait Tryphoninus *init. h. leg.* publicatione bonorum ſc. Pœnæ comparatæ ſunt ad exemplum, ut unius pœna, ſit metus multorum; *l. ita vulneratus*, §. 2. *verſ. quod ſi quis abſurde*, ſupra, *ad l. Aquil. l. Drusus*, *in fin. de ſuſtod. reor. l.* 1. C. *ad l. Jul. repetund.* Quintilian. declam. 274. *Quoties noxios crucifigimus, celeberrima eligantur via, ubi plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu poſſint, omnis enim pœna non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum.* Tertull. lib. 4. adverſ. Marcion. *Quoniam & diſciplina intereſt injuriam vindicari, metu enim ultionis, omnis iniquitas refrenatur.* Idem Jo. Chryſoſtom. in pſalm. 8. unde pœnæ exempla dicuntur Terent. in eunuch. act. 5. ſcen. 2. *Quæ futura exempla dicant in eum indigna.* Ubi Donatus: *Graves pœnæ, quæ poſſunt ceteris documento eſſe, exempla dicuntur.*

Ad §. 1. ejuſd. leg.

BOna fides maxime ſpectari debet in depoſito, quia eſt contractus bonæ fidei, ut ait Tryphoninus *init. h. leg.* Hinc naſcitur alia quæſtio, an bona fides, quæ in contractu depoſiti requiritur, æſtimari debeat inter contrahentes tantum, nullo extrinſecus aſſumpto, non habita ratione aliarum perſonarum, ad quas negotium pertinet. Exempli gratia latro ſpolia, quæ mihi abſtulit, (ſpolium eſt veſtis cum detrahitur; Tertullian. de reſurrect. carn. cap. 7. *Ita quod hodie ſpolium efficitur ſi detrahatur: hoc fuit indumentum cum ſuperſtruebatur.* Et idem cap. 12. ejuſd. lib. *Quippe etiam terra de cælo diſciplina eſt, arbores veſtire poſt ſpolia*) latro, inquam, ſpolia, quæ mihi abſtulit, depoſuit apud Seium inſciam de malitia, id eſt de dolo deponentis: furtum enim vel latrocinium non committitur ſine dolo furandi vel vi rapiendi: quæritur utrum latroni, an mihi ea Seius reſtituere debeat:, & quidem ſi perſonas dantis & accipientis per ſe ſpectemus, bona fides exigit, ut rem depoſitam recipiat is qui dedit; *l. quod ſervus*, ſupra, *h. tit.* unde furi & prædoni, qui rem depoſuit, datur actio depoſiti; *l.* 1. §. *ſi prædo*, ſupra, *h. tit.* Ac ſi totius rei æquitatem ſpectemus, quæ ex omnibus perſonis quas contingit negotium impleatur, mihi reddenda ſunt quæ facto ſceleſtiſſimo, id eſt latrocinio, adempta ſunt: & hanc ſententiam probat Tryphoninus, adjecta hac eleganti ſententia, hanc eſſe juſtitiam, quæ ſuum cuique ita tribuit, ut non diſtrahatur ab ullius perſonæ juſtiore repetitione, id eſt ita ut nemo alius ſit, qui eam juſtius repetere poſſit: quod ſi ego ad petenda ſpolia quæ mihi ablata ſunt non veniam, ei qui depoſuit reſtituenda ſunt, nec latronis deterior eſt conditio, quam furis & prædonis, quibus, ſi rem alienam mala fide poſſeſſam depoſuerint, datur actio depoſiti; *d. l.* 1. §. *ſi prædo*. Si tamen latro ignorans cujus filio vel ſervo rem abſtuliſſet, eam depoſuerit apud patrem dominumve ignorantem, nec jure civili nec jure gentium valet depoſitum, quod eſt contractus juris gentium, cujus hæc eſt poteſtas, ut alii non domino ſua ipſius res quaſi aliena ſervanda detur. Depoſitum rei propriæ non valet, ſicut rei propriæ neque venditio, neque locatio, neque commodatum, neque precarium valet; *l. neque pignus*, infra, *de R. J.* Eadem ratione ſi fur rem meam apud me vitium rei ignorantem depoſuerit, depoſitum non contrahitur, quia bona fides non patitur rem ſuam dominum prædoni reſtituere compelli, ſed etſi dominus adhuc ignorans prædoni rem reſtituerit quaſi ex cauſa depoſiti, datur ei condictio indebiti

Sceleſta ſunt atrocia crimina; Tacit. 3. annal. *vana a ſceleſtis, dicta a maleficiis differunt.*

Digitized by Google

ti, rei recuperandæ cauſa quaſi indebitæ reſtitutæ. Interdum condictio indebiti datur etiam ratione poſſeſſionis indebitæ traditæ; *l. indebiti*, §. *ſed etſi nummi*, ſupra, *de condict. indebit.* eidem datur & condictio furtiva, dummodo probet ſe dominum; *l.* 1. ſupra, *de condit. furtiv.*

Ad L. 8. *locat.*

LOcator tenetur præſtare conductori uti frui licere, & ſi rem alienam dolo malo locaverit, vel prohibeat frui re conducta, tenetur ex conducto in id omne quod intereſt, in quo venit æſtimatio lucri, quod facere potuiſſet, ſi ei frui licuiſſet. Quod ſi conductor prohibitus ſit frui per vim majorem, puta facto potentioris, vel vi tempeſtatis, non tenetur in id quod intereſt, ſed in hoc tantum ut mercedem remittat; *l. ex conducto*, §. *ubicumque*, *& ſeq. l. qui inſulam*, *l. ſi fundus*, *eum dd. ſeqq.* infra, *h. tit.* ſi tibi alienam inſulam locavero quinquaginta, tuque eandem Titio ſexaginta ſublocaveris, & Titius a domino prohibitus fuerit habitare, tibi ex locato & conducto agenti ſexaginta a me præſtanda ſunt, quia ipſe Titio teneris præſtare ſexaginta: hæc fuit ſententia Pauli *in l. prox.* ſupra *h. tit.* contra Tryphoninus in *hac lege* ſenſit nec quinquaginta, nec ſexaginta tibi præſtanda eſſe, ſed id omne quod tua intereſt perfrui conductione; & tantum conſequi medium, id eſt primum conductorem, qui eſt medius inter primum locatorem & ſecundum conductorem, a primo locatore, quantum ipſe præſtare debet ſecundo conductori, quoniam emolumentum prioris conductoris, id iſt lucrum, quod facere potuiſſet ſi ei frui licuiſſet, ad comparationem majoris mercedis, quæ ex ſecunda conductione percipienda erat, computatum, uberiorem debet facere condemnationem, primum tamen locatorem etſi ſexaginta præſtare debeat primo conductori, quæ & ipſe præſtare debet Titio, qui a ſe conduxit, reputare, id eſt imputare quinquaginta, Cujac. 23.
quæ ab illo percepiſſet penſionis nomine, ſi a domino non fuiſſet prohibitus obſ. 30.
frui conductione.

Ad L. 67. *de rit. nupt.*

TUtor pupillam ſuam uxorem ducere, vel filio ſuo, aut nepoti ex filio nuptum dare prohibetur, ex oratione M. Antonini & Commodi & SC. quod eam ſecutum eſt; *l. ſenatuſconſulto*, ſupra, *h. tit.* Ratio prohibitionis fuit, ne ratio tutelæ reddendæ cohiberetur, ut ſubjicit Tryphoninus *in* §. *ſed videamus*, *hujuſce leg.* ne pupillæ in re familiari circumſcribantur ab ijs qui rationes eis geſtæ tutelæ reddere compelluntur; *l. libertum*, §. 1. *h. tit.* neve hujuſmodi conjunctione fraus adminiſtrationi regatur; *l. ſi tutor*, C. *de interdict. matrimon.* Pœnæ hujuſmodi nuptiarum ſunt, I. quod non eſt matrimonium ſi tutor vel curator pupillam vel adultam ducat uxorem, vel eam filio collocet; *l. non eſt matrimonium*, *h. tit. l. qui pupillam*, infr. *ad l. Jul. de adulter.* & tutor, qui pupillam uxorem duxit, nuptias contrahere non intelligitur; *l. ampliſſimi*, C. *de excuſ. tutor.* ex quo ſequitur dotem non eſſe, quia dos non eſt ſine nuptijs; *l.* † *inceſtæ*, *l. dote*, ſupra, *h. tit.* & quod dotis nomine datum eſt, non repeti actione de dote, ſed condictione ob cauſam dati cauſa non ſecuta; *d. l. ſi tutor.* Altera eſt tutoris vel filii ejus, qui pupillam uxorem duxit, infamia, & utriuſque pro dignitate pupillæ extraordinaria coercitio; *d. l. non eſt matrimonium*, *d. l. ſi tutor*, *d. l. ampliſſimi*. Immo & qui contra SC. pupillam uxorem duxit, poteſt poſtulari adulterii; *d. l. qui pupillam*. Sententia ſenatuſconſulti comprehenditur non modo tutor, ſed & qui tutor non eſt, ad quem periculum tutelæ pertinet, qualis eſt qui falſis allegationibus a tutela ſe excuſavit; *l. ſi quis tutor*, *h. tit.* heres quoque tutoris, licet extra-

Digitized by Google

neus, quoniam rationes tutelæ reddere debet ; *d. l. libertum*, §. 1. Ad SC. pertinet & heres ejus, qui tutor datus provocavit, & poſtea victus, quia præteriti temporis periculum præſtat, & tutelæ rationem reddere debet ; *d. l. ſi quis tutor*, §. *ult.* Nec ſolum vivo tutore, ſed & poſt mortem ejus filius tutoris prohibetur eam uxorem ducere, cujus tutelæ rationi pater obſtrictus fuit, ſive heres ei extiterit, ſive abſtinuerit paterna hereditate, ſive heres non fuit forte exheredatus, aut præteritus, ſive in poteſtate patris fuit, aut emancipatus, ut ait Tryphoninus *init. h. leg.* nihil enim intereſt filius ſui juris, an in patris poteſtate ſit ; *d. l. non eſt matrimonium* : nuptiæ prohibentur inter tutoris filium & pupillam, nam fieri poteſt ut per fraudem in eum collocata bona patris propter tutelam, id eſt actionem tutelæ revocari oporteat, ut ait Tryphoninus, quia facile fraus præſumitur inter conjunctas perſonas ; *l. pen.* §. *ſed numquid*, infra, *de bon. libert.* quæ eſt etiam Tryphonini lib. 17. diſputat. *l. ſi perluſorio*, *de appellat.* unde donationes inſinuatione indigent, maxime inter neceſſarias conjunctaſque perſonas, ne clandeſtinis & domeſticis fraudibus locus detur ; *l. data jampridem*, C. *de donat.* facilior eſt ſuſpicio fraudis in filio herede patris ſive ſuus ſive emancipatus ſit, cum omnia quæ noſtra ſunt, liberis noſtris ex voto parentes ; *d. l. pen.* §. *ſed numquid* : nec ceſſat ſuſpicio fraudis etiam in filio exheredato, vel præterito, quia etiam in liberis male meritis & ob id exheredatis pater non amittit omnino affectum naturalem, & licet eos bonis ſuis exheredes eſſe velit, tamen alia ratione, puta quærito pupillæ matrimonio, eis conſulere facile fuadetur. Pietas paterna, etiam læſa, ſemper conſilium capit pro liberis ; *l. nec in ea lege*, infra, *ad l. Jul. de adulter.* Non eſt affectus qui vincat paternum ; *l. 7. C. de curator. furioſ.* Nuptiæ prohibentur inter tutorem vel curatorem, aut filium ejus, & pupillam vel adultam, niſi filia a patre deſponſa, vel teſtamento deſtinata ſit ; *d. l. non eſt matrimonium*, *l. tutor*, *vel curator*, *h. tit. d. l. qui pupillam.* Deſtinatio vel deſponſatio a patre facta, amovet omnem ſuſpicionem fraudis, & tutelæ non ex fide geſtæ. Conſilium patris juvat tutorem ejuſque filium ne prohibeantur nuptiæ cum pupilla, vel niſi nuptiæ contrahantur redditis rationibus, & elapſo tempore quo pupilla in integrum reſtitui poſſit. Tutor etiam redditis rationibus, pupillam ſuam uxorem ducere non poteſt, ante conſtitutum tempus ætatis ; *l. quamquam*, §. *ult. h. tit.* id eſt ante 26. annum, hoc eſt annum utilem non continuum poſt 25. annum ; *d. l. non eſt matrimonium*, *d. l. qui pupillam*, *l. filius a patre*, §. *ſi quis eo tempore*, *de liber. & poſtlum. l. ſi patris*, C. *de interdict. matrimon.* quem annum utilem in quadriennium continuum rei facilius expediendæ cauſa commutavit Juſtinianus ; *l. ult. C. de tempor. in integr. reſtitut.* Tutor filio pupillam ſuam matrimonio collocare prohibetur, idem vero non prohibetur pupillum collocare filiæ ſuæ ; *d. l. libertum*, §. *ult.* quia ſuſpicioni fraudis minus obnoxium eſt conſilium patris in collocanda filia quam in filio, quod minus laborent parentes de collocanda filia, quam de collocando filio, qui eſt ſuus heres patri, & familiæ columen.

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI avus tutelam geſſerit neptis ex filio emancipato natæ, an nepoti ex altero filio eam collocare poſſit? Ratio dubitandi, quam Tryphoninus ipſe ſibi objicit, eſt, quod ſenatuſconſultum ſtricto jure contra omnes tutores nititur, id eſt ſenatuſconſulto indiſtincte nuptiæ prohibentur inter tutorem & ejus filium aut nepotem & pupillam. Tamen hujuſmodi nuptiæ non vetantur, quia carent ſuſpicione fraudis propter parem affectum avi erga neptem ex filio, & nepotem ex altero filio : par affectionis cauſa omnem ſuſpicionem fraudis amovet, ut colligitur ; *ex hac leg. & l. pen. in pr. verſ. ſi vero pater natu-*

turalis, ſub fin. C. de adopt. Ejuſmodi nuptiæ permittuntur, intuitu ſummæ affectionis avitæ, ut ait eleganter Tryphoninus. Idem eſt affectus avi erga nepotem ex filio, qui patris erga filium, quia officium avi erga nepotem pendet ex officio patris erga filium; *l. dotem*, infra, *de † collat.*

Ad §. 2. ejuſd. leg.

SEd & ſi filiuſ. tutor vel curator puellæ ſit (poteſt enim filiuſ. tutor vel curator dari; *l. † ſi filiuſſ. 1. & 2.* infra, *de tutel. & rationib. diſtrah. l. tutorem*, §. 2. *de adminiſtr. tutor.* quia filiuſ. in cauſis publicis pro patref. habetur, pura ut magiſtratum gerat, ut tutor detur; *l. filiuſſ. † de his qui ſui vel alien. jur.*) patri vel fratri, qui in ejuſdem patris poteſtate eſt, matrimonio collocare vetatur, *ex h.* §. quia fratres, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt, pro una & eadem perſona inter ſe habentur; *l. frater a fratre*, ſupra, *de condict. indeb.* propter vinculum patriæ poteſtatis, quod eſt familiæ vinculum, ut eleganter dicitur *in l. eum bonis*, infra *de adquir. hered.* quo conjunguntur liberi, qui ſunt in ejuſdem patris poteſtate, & quaſi adunantur.

Ad §. 3. ejuſd. leg.

SI Titii filius eam uxorem duxerit, quæ tua pupilla fuit, deinde Titium aut filium ejus adoptaveris, an perimentur ſeu diſſolventur nuptiæ? Idem videbatur dicendum quod in genero adoptato, id eſt quem adoptare velis, ſi gener adoptatus nuptias contrahat cum filia mea, nuptiæ non valent, quia per adoptionem quæſita fraternitas impedit nuptias; *l. per adoptionem*, §. 1. ſupra, *h. tit.* An vero adoptio impediatur, & hoc poſtremum magis dicendum eſſe exiſtimavit Tryphoninus, quia potius videtur propter adoptionem nuptias impedire, quam contractas diſſolvere. Melius eſt in tempore occurrere, quam poſt cauſam vulneratam remedium quærere; *l. ult. C. in quib. cauſ. in integr. reſtitut. non eſt neceſſar.* Idem juris eſt ſi curator puellæ, dum ejus curam gerit, maritum ejus in filium adoptaverit, matrimonium non ſolvitur, ſed adoptio impeditur, ne concordans matrimonium, & forte ſubnixum liberis, injuria diſſolvatur; *l. 1. §. ult.* infra, *de liber. exhib. cap. non eſt, de ſponſalib.* Quod ſi tutor puellæ finita jam tutela, & puella nupta alii, maritum ejus adoptaverit, adoptio non impeditur conſtante matrimonio, ne longum ſit, id eſt remorum a ratione, ut interpretatur Accurſ. adoptionem mariti ejus impedire, quaſi propter hoc interponatur, ut ratio tutelæ geſtæ cohibeatur. Cujac. 23. obſ. 3.

Ad §. 4. ejuſd. leg.

ET ſi curator ventri boniſque datus ſit, muliere miſſa in poſſeſſionem bonorum ventris nomine, ventri & bonis curator datur; *l. 1. §. quotiens*, infra, *de ventre in poſſeſſ. mittend.* nata filia prohibitio ſenatuſconſulti de non contrahendis nuptiis inter tutorem & pupillam, in ea locum habet, quia & hic rationem reddere debet, nec ſpectatur ſpatium adminiſtrationis, quo curator datur ventri boniſque, quoad mulier enixa ſit, nec in alio tutore vel curatore habetur ratio minoris aut majoris temporis, quo tutor vel curator hujuſmodi munere functurus eſt, ſed hoc unum ſpectandum eſt, quod obnoxius eſt rationibus reddendis.

Digitized by Google

Ad §. 5. ejuſdem leg.

SI pupillæ tutelam vel curam Titius geſſerit, eaque nondum redditis rationibus deceſſerit, filia herede relicta, quæſitum eſt an eam Titius filio ſuo poſſet collocare matrimonio. Ratio dubitandi erat, quod etiam extraneus heres tutoris, prohibetur a nuptiis ejus quæ fuit ſub tutela defuncti; *l. libertum 64. §. 1. ſupra, h. tit.* Ergo videbatur filium tutoris prohibendum a nuptiis filiæ pupillæ, quæ deceſſit, non redditis rationibus. Tryphonin. reſpondit poſſe, quia onus rationum reddendarum, ratio hereditaria & ſimplex debitum eſt, id eſt æris alieni hereditarii & ſimplicis debiti loco eſt. Heres etiam extraneus tenetur reddere rationem eodem jure ac ipſe tutor, ac proinde prohibetur a nuptiis pupillæ, verum heres pupillæ non gaudet privilegio pupillæ in actione tutelæ, privilegium pupilli eſt perſonæ non cauſæ, cohæret perſonæ non rei, & non tranſit in heredem; *l. ex pluribus*, infra, *de adminiſtr. tutor.* Ideoque filia pupillæ, æque cum filio tutoris, ac cum cujuſlibet debitoris filio nuptias contrahit. Alioquin quilibet debitor prohiberetur eum, cui obligatus eſſet aliqua ratione, ſibi vel filio ſuo conjungere; non eſt impedienda vel anguſtanda libertas nuptiarum; *l. Titio centum*, §. *Titio centum* 1. infra, *de condit. & demonſtrat.*

Ad §. ult. ejuſd. leg.

A Nuptiis pupillæ prohibetur non modo tutor, qui bene & ex fide tutelam geſſit, verum & qui pupillam abſtinuit bonis, quia rationem ejus rei præſtare debet, & fieri poteſt, ut temere & inconſulto hoc fecerit; *l. cum tutor, de tutel. & rat. diſtrah. l. 4. C. arbitr. tutel.* ſed & ſi optimo conſilio uſus ſit auxilio prætoriæ juriſdictionis, id eſt pupillam abſtinuerit apud prætorem (liberi enim ſunt ſui & neceſſarii hæredes, ſed habent beneficium abſtinendi a prætore; §. *ſui autem, inſt. de hered. qualit. & differenc. l. paterf. de reb. auctorit. judic. poſſid.*) forte quia hereditas patris non ſolvendo erat, nihilominus tamen, quia judicio hoc probari oportet, id eſt repudiatio hereditatis debet fieri in jure apud prætorem; *l. 3. & 4. C. de repud. vel abſtinend. hered.* impediuntur nuptiæ, nam qui bene & ex fide tutelam geſſit, nihilominus a nuptiis prohibetur.

Ad L. 76. de jure dot.

SI pater mulieris mortis ſuæ cauſa dotem promiſerit, valet dotis promiſſio, nam & ſi in tempus mortis dotem promiſiſſet valeret obligatio. Ratio dubitandi erat, quam Tryphoninus ipſe ſuggerit *in fin. h. l.* quod dos nulla eſt, quæ non ſerviat oneribus matrimonii, ergo videbatur non valere dotis promiſſionem, quæ non ſerviat oneribus matrimonii, dotis promiſſione collata in tempus mortis patris promittentis. Sed valet promiſſio dotis, quia etſi in præſenti tempore non ſerviat oneribus matrimonii, poterit ſervire, ſi forte pater decedat conſtante matrimonio filiæ. Sed ſi pater puellæ nubenti mortis cauſa dotem promiſerit, an promiſſio dotis convaleſcentia revocatur condictione, id eſt condictione ob rem dati, re non ſecuta. Donatio mortis cauſa, convaleſcentia vel nuda pœnitentia revocatur, condictione ob rem dati, re non ſecuta; *l. ſenatus*, §. *ergo, de mort. cauſ. donat.* nam ut corporis vel pecuniæ traditæ eſt condictio, ita & obligationis mortis cauſa conſtitutæ, ut ait Tryphoninus *hic*: obligationes & jura condicuntur condictione incerti, corpora condictione certi; *l. 5. de actionib. empt. & vendit. l. ob eam cauſam, de præſcript. verb. l. 2.*

de

Digitized by Google

de donat. l. ſi quis , de novat. promiſſio dotis mortis cauſſa non revocatur ſeu remittitur reconvalescentia per condictionem , ne ſocer ſpecie futuræ dotis infidietur genero *; l. gen.* infra, *h. tit.* & maritus deceptus cogatur uxorem indotatam habere *; l. ſi donaturus* , §. 1. *de condict. caus. & dat.* Quod ſi mulier ipſa mortis ſuæ cauſa dotem promiſerit , non valet dotis promiſſio , quia confertur in id tempus, quo matrimonium futurum non eſt , nec dos poterit ſervire oneribus matrimonii : dos nulla eſt quæ non ſerviat oneribus matrimonii , quia dos datur propter onera matrimonii *; l. doris fructum , l. quamvis* , ſupra , *h. tit.* Sic non valet ſtipulatio dotis , cum morieris tot doris nomine dari , quia confertur in id tempus, quo matrimonium futurum non ſit : quæ fuit ſententia Pauli contra Julianum *; l. Julianus , h. tit.* & uſusfructus inutiliter legatur Titio cum morietur , quia confertur in id tempus , quo deſinet *; l. Titio cum moriatur* , ſupra , *de uſufruct.* alias ſtipulatio cum morieris valet *; l. quodcumque* , infra , *de V. O.* quia momentum moriendi vitæ magis quam morti deputatur, & obligatio , cum morieris , incipit contra morientem , & tranſit in heredem , ita ut ab herede impleri debeat *; l. ult. C. de contrab. & committ. ſtipulat.*

Ad L. 69. de fidejuſſoribus.

SI tutor detur ejus filio , cui ex cauſa fidejuſſionis tenebatur , a ſemetipſo exigere debet , quia qui gerit aliena negotia , ut tutor , procurator , vel negotiorum geſtor , id præſtare debet in ſua perſona , quod in aliorum *; l. ſi negotia* , ſupra , *mandat. l. ſi pupilli* , §. *ult. l. divortio , in fin. l. qui ſine , de negot. geſt. l. ſed & ſi lege* , §. *quod ait Senatus , de petit. hered.* Et ſicut tutor , ſi ſit debitor pupilli , a ſemetipſo exigere debet, ita & ſi ſit creditor pupilli , ſibi ſolvere debet *; l. quotiens* , §. *ſicut autem , de adminiſtr. tutor l. ſed non dantur , de tutel. & rationib. diſtrah. l. fiſtulas* , §. 1. *de contrab. emot. l. creditorem* , C. *qui dar. tutor.* Et quamvis tempore liberatus ſit, forte quod ad tempus fidejuſſiſſet , ut ponit Accurſ. tutelæ judicio eo nomine tenetur . Item heres tutoris tenetur judicio tutelæ , & in judicio tutelæ venit quod etiam tutor pupillo debuit ex cauſa fidejuſſionis *; l. 3. C. de hered. tutor.* Et hoc eſt quod ait Tryphoninus his verbis , *quia cum eo ob tutelam , non ex fidejuſſionis cauſa , agitur* . Et ſi tutor ſolverit quod pupillo debebat ex cauſa fidejuſſionis , quamvis non ut tutor , ſed ut fidejuſſor ſolverit , etiam ſi tempore liberatus ſit obligatione fidejuſſoria , habet actionem mandati adverſus reum principalem , inhæret enim in utraque cauſa , id eſt in obligatione fidejuſſoria & tutelæ , illius debiti pro quo fidejuſſit perſecutio , nam ejus ſolutione liberavit reum principalem : & ſi fidejuſſor , etſi tempore liberatus ſit , ſolvat creditori , habet actionem mandati adverſus reum principalem , quamquam enim jam tempore liberatus ſolvit , tamen fidem implevit , & debitorem liberavit *; l. ſi fidejuſſor* , §. *ult.* ſupra , *mandat.* & non titulus actionis, id eſt tutelæ , ſed debiti cauſa reſpicienda eſt , id eſt cauſa obligationis , quæ erat ex fidejuſſione , licet ejus nomine actum ſit alia actione , id eſt tutelæ . Origo obligationis ſpectanda eſt potius, quam titulus actionis *; l. 3. C. ad Maced.* cauſam & originem conſtitutæ pecuniæ , non judicii poteſtatem prævalere placet *; l. qui id quod , de donat.* non ratio obtinendæ poſſeſſionis, ſed origo nanciſcendæ exquirenda eſt *; l. clam poſſidere , de adquir. poſſeſſ.* & licet is tutor , qui pro reo principali apud pupillum obligatus erat , tamquam fidejuſſor ſolvit ſe auctore pupillo , id eſt a ſemetipſo exegit tutoris nomine , habet mandati actionem , quia ſolutione reum principalem liberavit , & ipſe liberatus eſt: ſolutione a fidejuſſore facta liberatur reus principalis , liberantur fidejuſſores *; l. in omnibus , de ſolut.* ſequitur quod ſua auctoritate efficere non poteſt , id eſt ſi tutor, idemque fidejuſſor , tamquam tutor ſe auctore ſolvat pupillo , non liberatur , neque

reum principalem liberat, quia tutor non poteſt eſſe auctor pupillo in rem ſuam, tutor non poteſt obligare ſibi pupillum, neque liberare ſe pupillo; *l. poteſt, l. ult.* ſupra, *de auctorit. tutor.* tamen ſi tutor, idemque fidejuſſor, ſolvit pro reo principali eo animo maxime ut eum liberet, non pro ſe ſolvendi animo, habet mandati actionem adverſus reum principalem.

Ad L. 86. de furtis.

LEge † *Atinia* res furtiva uſucapi non poteſt, priuſquam rei vitium purgatum ſit, id eſt priuſquam res in poteſtatem domini redierit; *l. 4. §. quod autem, de uſucap. l. interdum 56. §. ſi res, l. quamvis 84.* ſupra, *l. 11. l. ſciens*, C. *de uſucap. pro emptor.* Geſl. noct. Attic. lib. 17. cap. 7. *Legis veteris Atiniæ verba ſunt, quod ſubreptum erit, ejus rei æterna auctoritas eſto;* vel priuſquam dominus pro ea litis æſtimationem acceperit, vel eam furi vendiderit; *d. l. 4. §. ſed eſſi, d. l. quamvis.* Idem juris eſt ſi dominus litis æſtimationem acceperit ac ſi rem furi, qui eam ſubripuit, vendiderit, quia litis æſtimatio, quæ fit per juſjurandum in litem quanti actor juratus litem æſtimaverit, pro emptione habetur: qui litis æſtimationem præſtitit, rem emiſſe videtur; *l. 1. l. litis æſtimatio*, ſupra, *pro emptor. l. ejus rei, de rei vindicat. l. ſi ſervus, §. & ideo, de evict.* quamvis autem poſſeſſio per procuratorem adquiri poſſit, tamen res furtiva non videtur rediiſſe in poteſtatem domini, ad hoc ut uſucapi poſſit, etiam ſi pervenerit in poteſtatem procuratoris; *l. ſi rem, de uſucap.* Item res non videtur rediiſſe in poteſtatem domini, ſi dominus ignorans rem ſibi ſubreptam ejus poſſeſſionem receperit: ideo & ſi dominus rem furtivam ignorans emerit, rei ſuæ nulla eſt emptio, nec uſucapio, ex *hac l. & d. l. 4. §.* † *tunc in poteſtate*: ſi dominus rem furto ſibi ſubreptam ignorans emerit, non videtur res rediiſſe in poteſtatem domini, immo res videtur ei abeſſe, quia pretium rei abeſt; *l. Labeo 14. de V. S.* & res ſua emi vel uſucapi non poteſt, quia quod ſemel meum eſt, amplius meum fieri non poteſt, id eſt ex alia cauſa; *l. 3. §.* † *ex plurimis*, ſupra, *de adquir. poſſeſſ. l. & an eadem, §. 2. de except. rei judicat. l. non ut, de R. J.*

RECITATIONES AD LIBR. X.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 15. de ſtat. homin.

PLerumque ancillis libertas dabatur ſi tres peperiſſent, ut *hic & in l. 3. §.*† *pen. de ſtatuliber.* vel plures; Varro de re ruſtic. lib. 1. cap. 8. *Feminis quoque fœcundioribus, quarum in ſobole certus fuit numerus, honor dari debet, etiam nonnunquam & libertatem dedimus, cum complures natos edu-aſſent, nam cui tres erant filii vacatio, cui plures libertas quoque contingebat.* Dominus ancillam nomine Areſcuſam liberam eſſe teſtamento juſſit ſub conditione ſi tres pareret: Areſcuſa primo partu unum, ſecundo tres peperit; quæſtum eſt quis e tribus ſecundo partu editis liber eſſet? Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod tres uno partu editi videntur eodem tempore editi, & in ſingulis impleta conditio appoſita libertati mulieris, atque ita videntur omnes liberi nati: Tryphoninus tamen reſpondet conditionem libertati appoſitam non ante impletam eſſe, quam tertii partu, nec dubitandum eſſe quin ultimus, id eſt quartus, liber naſcatur, quia natus eſt ex matre libera, jam exiſtente conditione libertati

Digitized by Google

bertati appoſita. Filius conditionem matris ſequitur quoad libertatem vel ſervitutem ; *l. partum , C. de rei vindicat. l. ult. C. de liberal. cauſ.* liberi ſunt , qui ex matre libera nati ſunt ; *l. 5. §. ingenui* , ſupra , *h. tit.* natus ex libera & ſervo liber eſt , ſed pro ſpurio habetur ; *l. ex libera , C. de ſuis & legitim.* quod non officit libertati , quia vulgo quæſitus matrem ſequitur , nec debet calamitas matris , quæ vulgo concepit , nocere ei qui in utero eſt ; *d. l. 5. §. ingenui , & l. cum legitimæ , h. tit.* Matre jam libera facta tertio partu , noviſſimus e tribus liber naſcitur , nec enim natura patitur duos infantes uno impetu de utero prodire , ita ut incerto ordine nativitatis , non appareat uter in ſervitute , an in libertate naſcatur . Incipiente igitur partu exiſtens conditio efficit , ut ex libera edatur , qui poſtea naſcitur , ut ait Tryphoninus , id eſt cum quæritur an libera vel ancilla peperierit , quæ teſtamento manumiſſa eſt ſub conditione ſi tres pareret , ſpectatur an conditio extiterit tempore incipientis partus . In diſpoſitionibus conditionalibus ſpectatur tempus evenientis conditionis ; *l. intercidit , l. mea res , l. eum qui poſt* , infra , *de condit. & demonſtrat.* Sicut ſi ancilla manumiſſa ſit ſub alia conditione , veluti ſub conditione dandi dotem Titio , vel heredi , jam libera peperiſſe creditur , ſi eo momento quo peperit per ſe vel per alium conditionem impleverit , ut ait Tryphoninus *in fin. h. l.* Conditiones , quæ conſiſtunt in dando , per ſe vel per alium impleri poſſunt ; *l. ult.* † *ff. de condit. inſtit.* conditiones , quæ verſantur in faciendo , quandoque per procuratorem impleri poſſunt , ut conditio inſulam ſeu domum ædificandi : quandoque per alium impleri non poſſunt , ut conditio hujuſmodi , ſi Alexandriam ierit , vel ſi domum ſuis manibus ædificaverit ; *l. unic. §. ne autem , C. de caduc. tollend.* quia electa eſt induſtria ; *l. inter artifices* , infra , *de ſolut.* Idem dicendum eſt ſi Areſcuſa , quæ fuit manumiſſa ſub eadem conditione ſi tres peperierit , primo duos peperierit , poſtea geminos ediderit , uno ſc. partu , uterque enim ingenuus non naſcitur , ſed is tantum qui poſterior naſcitur , ita ut quæſtio facti ſit non juris , ut ait Ulpianus *in l. prox.* infra , *h.tit.* quæ huic conjungenda eſt , quod ſit ejuſdem argumenti .

Ad L. 77. de jur. dot.

SI mulier nuptura debitori ſuo , qui certam quantitatem pecuniæ ei ſub uſuris debebat , in dotem promiſerit quod is ſibi deberet , quæſitum eſt an uſuræ ſecutæ poſt nuptias eſſent in dote ? Ratio dubitandi erat , quod in dotem dato vel promiſſo nomine uſurario , videbatur etiam uſuras ſecuti temporis eſſe in dote , quod eſſent in obligatione , & deberentur ex ſtipulatione . Tryphoninus tamen reſpondit , uſuras ſecutas poſt nuptias contractas non eſſe dotales , quia tota obligatio ſublata eſt promiſſione vel datione debiti in dotem , quaſi ſolutione , & perinde habetur ac ſi ſolutum debitum mulieri ab ea in dotem datum . Fictione brevis manus , pecunia debita ſoluta , & mox eadem debitori in dotem data intelligitur , ut *in l. licet* , §. 1. ſupra , *h. tit. & l. 3. §. ſed ſi debitorem , de donat. inter vir. & uxor.* & uſuræ nominis in dotem dati , quæ currunt poſt nuptias , in dote eſſe non poſſunt , quia dos nulla eſt , quæ non ſerviat oneribus matrimonii ; *l. ſi pater 76.* ſupra , *h. tit.* quæ eſt etiam Tryphonini . Uſuræ ſunt vice fructuum dotis , qui debent cedere lucro mariti , propter onera matrimonii ; *l. dotis fructum* , † ſupra , *h. tit.* Quod ſi mulier alii nuptura , pecuniam ſibi debitam a Seio cum uſuris futuri temporis in dotem promiſerit , eas quoque uſuras dotis portionem eſſe , quarum dies poſt nuptias ceſſit , rationis eſſe dicitur in *l. cum poſt* , §. *mulier* , ſupra , *h. tit.* non ea ratione quam poſuit Odofredus , quod mulier alii nupſerit , quam debitori ſuo , ſed propter pactum , quia ſcilicet ex pacto ſpeciali pecuniæ debita a Seio data erat in dotem cum uſuris futuri temporis ,

Digitized by Google

quod pactum quandoque valet, ut in *l. ſi conveneris*, infra, *de pact. dotalibus*.

Ad L. 30. *de pactis dotalib.*

Cujac. 4. obſ. † 23. BEbius Marcellus Marullo filiæ nomine dotem promiſit, & pactus eſt, ne ea dos conſtante matrimonio peteretur, puta ſe viva: ſic enim hujuſmodi pactum interpretandum eſt, ne dos ſine fructibus ſit, & mulier indotata ſit; *l. cum pater*, ſupra, *h. tit.* & mox adjecit, ut ſi poſt mortem ſuam in matrimonio ſine liberis filia deceſſiſſet, pars dotis remaneret apud Marullum, pars Marcelli filio reſtitueretur, eaque etiam in ſtipulationem deducta ſunt. Mortuus eſt Marcellus filio & filia heredibus inſtitutis, & filiæ univerſa dote prælegata. Interim divortio ſoluto matrimonio mulier deceſſit, & filiam ex eo matrimonio ſuſceptam, & fratrem ex æquo heredes inſtituit. Hac de re lite conteſtata apud prætorem. Marullus univerſam dotem petebat actione ex ſtipulatu de dote a Marcelli filio, hoc argumento, quod cum conveniſſet non exiſtentibus liberis, ut mortua muliere pars dotis remaneret apud maritum, multo magis conveniſſe videbatur, ut tota dos remaneret apud maritum mortua muliere exiſtentibus liberis, quia mortua muliere ſuperſtitibus liberis, dos remanet apud maritum propter liberos, etiamſi a patre profecta ſit, ex ſententia Martini contra Bulgarum; *gloſſ. in l. jure ſuccurſum eſt*, ſupra, † *de jur. dot. & in l. dos a patre*, C. *ſolut. matrimon.* Ex diverſo reſpondebatur, pacti quidem vulgaris exceptionem heredi prodeſſe. In cauſa dotis pactum vulgare dicitur pactum hujuſmodi, ut ſi filia deceſſiſſet in matrimonio ſine liberis pars dotis remaneret apud maritum, pars altera reſtitueretur patri vel ejus heredi, quod in danda dote filiæ vulgo adjici ſolebat, ut & in pignoribus pactum vulgare dictum eſt, quod vulgo interponi ſolebat, ut ſi intra certum tempus pecunia debita non ſolveretur, pignus diſtrahere liceret; *l. pactum vulgare*, C. *de pignerat. act.* id eſt exceptionem pacti hujuſmodi de dimidia dotis lucranda, opponi poſſe ab herede Marcelli, ſi maritus totam dotem petat actione ex tacita ſtipulatione de dote, quia maritus tantum pactus erat de parte dotis lucranda, quia pactum hujuſmodi ſcriptum eſt in rem, non in perſonam, quo caſu pactum tranſit in heredem; *l. juris gentium*, §. *pactorum*, *l. tale pactum*, ſupra, *de pact.* ſed in ſpecie propoſita, heredem Marcelli non quaſi heredem mulieris ex perſona defunctæ ſe exceptione pacti tueri debere, ſed ex exceptione, quod defecerit conditio, ſub qua convenerat, ut pars dotis remaneret apud maritum, quia mulier non deceſſit in matrimonio & ſine liberis, verum deceſſit divortio ſoluto matrimonio & ſuperſtite filia: quod enim ſub una conditione datum eſt, ſub contraria conditione ademptum intelligitur; *l. aliquando*, infra, *de condit. & demonſtrat.* ubi dixi. Eademque exceptione heredi uti licere etiam poſt mortem mulieris, quia etiam viva muliere ſi ab eo dos peteretur, tamquam heres Marcelli potuiſſet eadem exceptione maritum ſubmovere: itaque placuit Marcelli heredem abſolvendum eſſe a petitione dotis, quæ fiebat a marito ex pacto appoſito inſtrumento dotali de lucranda parte dotis. Sed hanc ſententiam non derogare petitioni fideicommiſſi, id eſt dotis prælegatæ per fideicommiſſum, quam jure hereditario per filiam heres uxoris Marullus in parte dimidia habebat, ut ait Trypho inius, id eſt marito denegatur actio ex ſtipulatu de tota dote, vel parte dotis lucranda, quia caſus pacti appoſiti inſtrumento dotali non extitit, ſalva actione ex teſtamento de dimidia parte dotis prælegatæ, quia pater ſucceſſit filiæ, quæ erat heres matris ex ſemiſſe, & in hereditate matris pactus eſt dimidium dotis prælegatæ. Denegata actione ex ſtipulatu de dote, reſervatur actio ex teſtamento, quæ eundem effectum habet, quia ineptæ actionis electio non perimit idoneam & competentem actionem; *l. cum indebitum*, ſupra, *de condict. indebit. cap. examinata*, *de judic.*

Ad

Digitized by Google

Ad L. 16. de donat. inter vir. & uxor.

SI maritus conſtante matrimonio uxori pecuniam donaverit, eaque pecuniam fœnori collocaverit, & ex ea uſuras perceperit, has lucratur: donatio non valet quoad ſortem, ſed uſuræ interim perceptæ cedunt lucro mulieris, ut ait Ulpian. ex Juliano *in l. prox.* §. 1. ſupra, *h. tit.* quia uſuræ ſunt fructus civiles, qui non veniunt ex re ipſa, ſed jure percipiuntur ex negotiatione, puta ex ſtipulatione vel mora, quæ habet vim tacitæ ſtipulationis; *l. ſi navis*, ſupra, *de rei vindicat.* Quid ergo ſi vir uxori centum donaverit & mox uxor illa centum mutua dederit creditori ſub uſuris, & de illis centum quinquaginta perierint apud debitorem, cum eſſet minus ſolvendo, & alia quinquaginta duplicata uſuris apud ſe uxor habeat? non plus quam quinquaginta ob cauſam donationis marito reddere tenetur, *ex hac lege*. Ratio dubitandi erat, quod quinquaginta, quæ perierunt apud debitorem de pecunia donata, videbantur ſupplenda ex uſuris, quas uxor in duplum percepit ex aliis quinquaginta, ne mulier locupletior fiat damno & pauperie mariti. Sed verius eſt, uſuras hujuſmodi manere apud uxorem, quia illa eas percepit magis ex induſtria & negotiatione ſua, quam ex re ipſa, cum pecunia natura ſua ſit ſterilis, & non pariat pecuniam. Quod ſi mulier ex fructibus prædiorum, quæ donata ſunt a marito, locupletior facta ſit: fructuum ut uſurarum donatio non eſt vetita; *l. prox.* infra, *h. tit.* Hoc verum eſt in fructibus induſtrialibus, qui non ſine operis noſtris, id eſt ſatione & cultura proveniunt. Aliud eſt in fructibus naturalibus, qui non ex facto noſtro naſcuntur, ut poma & alii fructus arborum, & ſilva cædua; *l. fructus*, ſupra, *de uſur.* Et ſi vir uxori decem donaverit, & uxor ex ea pecunia fundum minoris emerit, puta fundum dignum duodecim vel viginti, tenetur tantum reſtituere decem, non uſuras pretii; *l. quod autem*, §. *idemque*, ſupra, *h. tit.* quia quod minoris prædium uxor emit, hoc habet ex ſua induſtria & negotiatione potius, quam ex pecunia donata; *l.* 3. infra, *ad l. falcid. l. debitor*, §. *ult. ad Trebell.*

Ad L. 39. de pœnis.

EX lege Cornelia & conſtitutionibus, partus abjecti pœna eſt capitalis; *l. pen.* † C. *ad l. Corneliam de ſicar. l. ſi quis aliquid*, §. *qui abortionis*, *de pœn.* quia partus abactio eſt homicidii feſtinatio; Tertull. apologetic. cap. 9. *Nobis vero homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet: homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci: nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet: homo eſt & qui eſt futurus, & fructus omnis jam in ſemine eſt.* Cujac. 19. obſ. 9.

Mileſiam quandam mulierem, quæ a ſecundis heredibus, id eſt ſubſtitutis, accepta pecunia, medicamento ſibi partum abegiſſet, quo ſubſtitutis locum faceret, rei capitalis eſſe damnatam, refert Tryphoninus *in hac l.* ex Cicerone pro Cluentio. Sed & ſi qua mulier prægnans divortio facto viſceribus ſuis vim intulerit, quo partum abigeret, ne jam inimico marito filium procrearet, in exilium ad tempus relegatur, ex reſcripto optimorum Imperatorum, id eſt Antonini & Severi, ex *hac etiam leg. & l. ſi mulierem*, ſupra, *ad leg. Cornel. de ſicar. l. Divus, de extraordinar. criminib.* indignum enim eſt impune eam maritum liberis fraudare; *d. l. Divus*. Mulier tamen, quæ poſt repudium partum abegit, mitius punitur, quod utcumque ignoſcatur mulieri iratæ ob repudium forte ſine cauſa, & injuria factum. Ob id ſi mulier gravida, a viro repudiata filium enixa, ut ſpurium apud acta profeſſa ſit, profeſſio a matre irata facta non obeſt filio, nec tollit locum veritati, ex reſcripto eorumdem Principum; *l. Imperatores*,

Digitized by Google

ſupra, *de probat.* profeſſio facta a matre poſt repudium, præſumitur facta in odium mariti, ne ſuos heredes habeat: teſtimonii mulieris fides ſuſpecta eſt propter inimicitias contractas cum viro ex repudio: unde ſi mulier uſumfructum fundi in dotem dederit, divortio ſoluto matrimonio mulieri datur dotis actio, ut uſusfructus cedatur a marito, ne relinquat apud inimicum jus ad ſe translatum; *l. cum. in fundo*, §. 2. *verſ. divortio*, ſupra, *de jur. dot.* quæ eſt etiam Tryphonini. Eodem muliebri ingenio, mulierem a viro repudiatam inimicam pellici, quæ ejus loco eſt ait Comicus in Hecyra act. 5. ſcen. 2. *Nam nupta meretrici hoſtis eſt, a viro ubi ſegregata eſt.* Et Juſtin. lib. 28. ubi tradidit, Demetrium Regem Macedonum Antiochi Regis ſorore pulſa, matrimonio duxiſſe uxorem Olympiadis filiam nomine Ptyam: *fiunt igitur nuptiæ*, inquit, *quibus & novi matrimonii gratia adquiritur, & veteris offenſa contrahitur.*

RECITATIONES AD LIBR. XI.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 78. de jur. dot.

SI mulier, quæ habebat uſumfructum in fundo mariti, eidem eum in dotem dederit, quæritur an jus uſusfructus apud maritum eſſe intelligatur, & an non utendo amittatur? Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod pactis deterior cauſa dotis fieri non poteſt; *l. Attilicinus, de pact. dotalib.* Ergo non debet cauſa dotis deterior eſſe apud maritum, quam eſſet apud mulierem, & uſusfructus fundi in dotem datus a muliere, debet conſtare apud maritum in eodem jure uſusfructus. Et cum uſusfructus abſceſſerit a muliere dotis cauſa, transferri debet in maritum cum eadem cauſa: & hoc eſt quod inſinuat Tryphoninus *init. h. leg.* his verbis: *quamvis ab ea uſusfructus deceſſerit.* Reſpondet Tryphoninus, maritum, qui habebat proprietatem fundi, ſi ejuſdem fundi uſumfructum a muliere in dotem acceperit, non habere uſumfructum, id eſt non poſſidere fundum jure uſusfructus, ſed habere plenam proprietatem, ut aperte ſignificat his verbis: *Maritus tamen non uſumfructum habet, ſed ſuo fundo quaſi dominus utitur, conſecutus per dotem plenam fundi proprietatem, non ſeparatam uſufructu.* Ratio eſt, quia uſusfructus extinctus eſt ceſſione, & conſolidatus proprietati. Uſusfructus non poteſt cedi extraneo, nec alteri quam proprietario, & ſi cedatur proprietario conſolidatur proprietati; *l. ſi uſusfructus*, ſupra *h. tit.* Ab eo tempore maritus, qui plenam proprietatem habet, non dicitur habere uſumfructum fundi, nec in ea cauſa eſt, ut non utendo amittat uſumfructum, quia non jure uſusfructus, ſed jure ſuo, jure dominii uſumfructum habet. Uſusfructus non poteſt conſtitui in re propria; *l. 1. ſupra, de uſufruct.* nemini res ſua ſervire poteſt; *l. in re communi*, ſupra, *de ſervit. urban.* Divortio autem facto dotis reſtituendæ cauſa, maritus in eodem fundo mulieri uſumfructum conſtituere debet, ex *hac l. & l. uſufructu*, infra, *ſolut. matrimon.* uſusfructus ſemel extinctus ceſſione & conſolidatione, non idem conſtituitur, ſed novus ſuſcitatur, qui ſit penes mulierem jure novæ ſervitutis: is enim qui fundum habet, id eſt plenam proprietatem, quamquam uſumfructum non habeat, tamen uſumfructum cedere poteſt; *l. quod noſtrum*, ſupra, *de uſufruct.* Ut & ſi mulier fundum, cui prædium viri ſervitutem debebat, in dotem dederit, confuſione ſervitus extinguitur, ſed ſoluto matrimonio, redintegrata ſervitute officio judicis, fundus reſtituitur mulieri, vel heredi ejus; *l. ſi maritus 7.* §. 1. infra, *de fund. dotal.* Quod ſi mulier in matrimonio deceſſerit,

Digitized by Google

ſerit, maritus non videtur dotem lucrari, quia etſi eam uxorem non duxiſſet, fructuariæ morte finitus uſusfructus ad proprietatem rediret, ideoque non conſert in ejus funus, ut ait Tryphoninus *hic*, quia maritus non confert in funus uxoris, niſi quatenus dotem lucratur; *l. in eum, l. Celſus*, ſupra, *de religiſ. & ſumpt. funer.*

Ad §. 1. ejuſdem leg.

SI pater pro filia in dotem dederit uſumfructum, quem habebat in fundo generi, in matrimonio demortua filia, habebit ex ſua perſona uſusfructus petitionem, id eſt actione de dote efficiet, ut uſusfructus pridem in dotem datus filiæ nomine, dotis reſtituendæ cauſa redintegretur, vel potius de novo conſtituatur, quia quo jure mortua filia in matrimonio dos profectitia redit ad patrem; *l. jure ſuccurſum, h. tit. l. dos a patre*, C. *ſolut. matrimon.* patri danda eſt actio de dote, ut uſusfructus dotis nomine a ſe datus pro filia, & conſolidatione extinctus, mortua filia in matrimonio redintegretur, quæ eſt ſumma *h.* §.

Ad §. 2. ejuſdem leg.

SI mulier fundi ſui uſumfructum marito dotis cauſa dederit, tunc ex mariti perſona proprie erit uſusfructus, id eſt maritus incipit habere uſumfructum ex ſua perſona proprio jure, quia maritus eſt dominus dotis; *l. quamvis*, ſupra, *h. tit. l. in rebus*, C. *eod.* Et ſi per tempus non utatur, non utendo uſusfructus ipſi perit, quia uſusfructus amittitur non utendo; *l. pen. C. de uſufruct.* Sed ubi non utendo maritus amiſit uſumfructum, quærit Tryphoninus, an etiam nunc dotata ſit mulier, id eſt an mulier deſinat eſſe dotata? Et quidem ſi dominium fundi, id eſt proprietatis, ad quam conſolidatione reverſus eſt uſusfructus, hodie eſt apud mulierem, potuit enim fieri quod fundum mulier alienavit, vel non alienavit, ut ponit Accurſius, nihil jam in dote habet, quod actione dotis conſequatur ab eo, id eſt a marito, cui imputari non poteſt, quod non utendo amiſit uſumfructum, ex quo ipſa lucrum ſenſit conſolidatione uſusfructus cum proprietate. Culpam imputare non poteſt qui ex culpa lucrum ſenſit: de culpa mariti mulier queri non debet, de qua profecit, uti culpam imputare non poteſt qui culpæ cauſam dedit: ob adulterium mulieris non lucratur dotem maritus, qui lenocinium præbuit, cur enim improbet mores maritus, quos ipſe corrupit, aut poſtea probavit? *l. cum mulier* 47. infra, *ſoluto matrimon. l. ſi uxor*, §. *judex*, *ad leg. Jul. de adulter.* & culpanda non videtur mulier ei cujus gratia peccavit. Hoc argumento defenſa Medea apud Jaſonem; Senec. in Medea: *Tibi innocens ſit, quiſquis eſt pro te nocens.* Ergo indotata erit mulier, id eſt perinde habetur, ac ſi ab initio dotata non fuiſſet, quia uſusfructus, in quo dos conſiſtebat, ſemel conſolidatione extinctus eſt, ita ut videatur numquam abſceſſiſſe a proprietate, ſicuti cum miles filiuſf. de peculio nihil decernit, non nunc obveniſſe patri, ſed non eſſe ab eo profectum creditur; *l. proponebatur*, *de caſtrenſ. pecul.* Quod ſi mulier uſufructu fundi in dotem dato alienaverit proprietatem, quæ ſine emolumento mulieris plenior facta eſt, cum uſusfructus marito non utente per tempus, non redeat ad mulierem, quæ jam proprietatem alienavit, ſed conſolidetur proprietati, adhuc mulier dotata eſt, id eſt non definit uſumfructum in dote habere, quia maritus tenetur ei actione de dote, quod culpa ſua uſumfructum non utendo amiſerit. Dotem habere videtur, quæ habet actionem ad dotem recuperandam, vel ejus æſtimationem; *l. rem in bonis*, infra, *de adquir. rer. domin.* ſi enim maritus uſumfructum in dotem datum habere perſeveraſſet, ad tempus uſque ſoluti matrimonii, id eſt non utendo non amiſiſſet, divortio ſo-

Digitized by Google

luto matrimonio, commodo mulieris cederet reſtitutio uſusfructus, quia etſi non ſtatim tranſiret ad mulierem, ſed ad emptorem proprietatis, tamen vel pretio, vel beneficio ſine incommodo mulieris ad proprietatem forte reverteretur, forte numerato pretio mulieri ab emptore proprietatis, vel quopiam beneficio ei collato in repenſam damni uſusfructus. Maritus ſc. hoc caſu tenetur conſtituere uſumfructum mulieri, vel agere cum proprietario, ut mulieri conſtituat uſumfructum, vel aliquid det pro eo; *l. uſusfructu*, infra, *ſolut. matrimon.* pretio vel beneficio, beneficium enim eſt vice pretii ſeu numeratæ pecuniæ *ἀνάλογον*, id eſt remuneratio, eſt genus quoddam permutationis, unde qui remunerationem accepit, eatenus locupletior factus videtur; *l. ſed etſi lege*, §. *conſuluit*, *verſ. plane*, ſupra, *de petit. hereditat.* Sed etſi gratis mulier remittat uſumfructum proprietario, remiſſio ipſa uſusfructus in lucro eſſe poteſt, quia eſt ſpecies beneficii, quo naturaliter obligatur, aut ſaltem provocatur proprietarius ad remunerandum: ſpecies lucri eſt ex alieno beneficii debitorem ſibi adquirere; *l. ſi pignore*, §. 1. infra, *de furt.* & beneficio affici hominem intereſt hominis; *l. 7.* ſupra, *de ſervis exportand.* propter ſpem remunerationis & laudem humanitatis. Quod ſi maritus non utendo non amiſerit uſumfructum, morte mulieris non finitur uſusfructus apud maritum, quia mulier, quæ uſumfructum fundi in dotem dederat, non erat fructuaria, ſed maritus; morte mulieris ſoluto matrimonio, maritus retinet uſumfructum, quia lucratur dotem. Jure digeſtorum dos adventitia, quæ datur a matre vel avo materno vel ab extraneo quolibet, vel ab ipſa muliere de ſuo peculio, mortua in matrimonio muliere remanet penes virum, ut oſtenditur in *l. dotale*, † *de fund. dotal. l. Celſus*, *de religioſ. & ſumptib. funer. l. ſed etſi 23. de evict. l. mulier*, *de condit. inſtitut.* Ex conſtitutione Juſtiniani dos adventitia mortua in matrimonio muliere non cedit lucro mariti, ſed tranſmittitur ad heredes mulieris ex tacita ſtipulatione, niſi inſtrumento dotali aliud convenerit; *l. unic.* §. *illo procul dubio*, *C. de rei uxor. act.*

Ad verſic. divortio ejuſd. §.

DIvortio ſoluto matrimonio fructus dividuntur inter virum & uxorem, pro rata ejus anni quo matrimonium ſtetit, ex *h.* §. *l. fructus*, alias *l. divortio*, *l. ſi marito*, §. *ult.* infra, *ſolut. matrimon. l. unic.* §.† *cumque ex ſtipulatu*, *verſ. ſed & noviſſimi*, *C. de rei uxor. act.* ratio eſt quia fructus dotis cedunt lucro mariti propter onera matrimonii; *l. dotis fructum*, *h. tit.* & conſequenter pro ea parte anni, quo ſuſtinuit onera matrimonii. Si mulier uſumfructum fundi ſui in dotem dederit, divortio ſoluto matrimonio, ſi mulier tunc habeat proprietatem, id eſt ſicut habebat tempore dotis conſtitutæ, tenetur ei cedere uſumfructum, quo fiet ut cum proprietate conſolidetur. Sed & ſi non ſit fundi domina, puta ſi conſtante matrimonio alienaverit proprietatem, mulieri agenti actione de dote, maritus tenetur a ſe dimittere, id eſt cedere uſumfructum, quia mulieris intereſt ei cedi uſumfructum, forte quia tenetur actione ex empto uſumfructum præſtare emptori. Venditor cavere debet emptori habere licere; *l. ex empto*, §. *idem Neratius*, *de act. empt.* aut mulier pretium uſusfructus conſequi ſperat, puta ſi agat cum proprietario, ut ei aliquid det pro remiſſione uſusfructus, ut oſtenditur *hic*, *& in l. uſufructu*, infra, *ſolut. matrimon.* vel cuivis, id eſt extraneo, magis gratiam præſtare ei relinquendo uſumfructum, quam relinquere apud inimicum, id eſt apud maritum divortio inſenſum, a quo forte ſine cauſa per injuriam repudiata eſt, licere ei civile eſt. Nec repugnat, quod malitiis non eſt indulgendum, puta non eſt indulgendum bonæ fidei emptori, qui in fundo alieno imprudens ædificavit, ſi evicto fundo tectorium, quod parietibus induxit, aut picturas coradere velit, nihil

Digitized by Google

nihil laturus niſi ut officiat ; *l. in fundo* , ſupra , *de rei vindicat.* quia non incivile eſt, ſi mulier ſine cauſa repudiata malit gratificari extraneo, a quo poteſt ſperare opem vel remunerationem , quam viro infenſiſſimo , a quo nihil habet ſperandum , nec videtur malignitati mulieris indulgeri , cum ei relinquitur poteſtas gratificandi extraneo potius , quam viro propter divortium ſuſpecto ; quia interdum locus eſt gratificationi , ut in caſu *l. ult.* ſupra , *de religioſ. & ſumptib. funer.* ſi plura prædia quis habuerit , & omnium uſumfructum ſingulis perſonis legaverit , poterit in unum inferri ſepulturæ cauſa , & electio erit heredis, & gratificationi locus , ſalva fructuario utili actione ex teſtamento in heredem ad recipiendum quanti propter eam electionem minor eſt uſusfructus . Ex *l.* 3. §. *ſi cum omnes* , infra , *ad Silan.* ſi ſervus uni e dominis opem tulerit adverſus vim latronum , cum omnibus ferre non poteſt , excuſatur : illud enim nimis durum eſt dicere , ſi cum duobus auxilium ferre non poſſet , elegit alteri eſſe auxilio , electione crimen eum contraxiſſe .

Ad §. 3. ejuſd. leg.

SI mulier viro uſumfructum in dotem dederit , & conſtante matrimonio eidem fundum vendiderit , quæſitum eſt divortio ſoluto matrimonio , quidnam dotis judicio recuperare debeat ? Reſpondit Tryphoninus , multum referre quanti fundus veniſſet , nam ſi nudam proprietatem venditerit , æſtimatione facta , ſc. nudæ proprietatis , mulier dotis judicio pretium uſusfructus recuperabit, unde ſi vir ante litem conteſtatam ſuper actione de dote mortuus fuerit , heredes ejus nihil præſtituros , quia uſusfructus dotis cauſa conſtitutus ex perſona mariti , morte ejus extinctus eſt , ex *hoc* §. ſc. conſolidatione . Nec hac de re deterior eſſe debet conditio viri , quam cujuslibet alteriut , quia ut quilibet emit ab uxore proprietatem fundi , cujus uſusfructus ſibi in dotem datus erat . Conſtante matrimonio donatio vetita eſt inter virum & uxorem , ſed emptio , venditio , ſocietas , vel alius contractus non prohibetur , doenmodo non fiat donationis cauſa ; *l.* 5. §. *circa venditionem* , *l. cum hic ſtatus* , §. *ſi inter* , *& ſeq. de donat. inter vir. & uxor. l. alimenta* , §. *ult. de aliment. legat.* Nam ſi quilibet alius emiſſet proprietatem a muliere , heres viri nihil præſtaret , ſc. morte viri reverſo uſufructu ad proprietatem . Ceterum ſi totus fundus , id eſt tota proprietas veniſſet , quanti potuit venire non detracto uſufructu , nulla eſt actio de dote , quia mulier intelligitur conſtante matrimonio dotem jam recepiſſe . Conſtante matrimonio dos mulieri reddi poteſt certis de cauſis , puta ut æs alienum ſolvat , ut fundum idoneum emat , ut ſe ſuoſque alat , vel eos ab hoſtibus redimat ; *l. mutus* , §. 1. *l. ult. h. tit. l. quamvis* , infra , *ſolut. matrimon.* vel ſi maritus vergat ad inopiam ; *l. ſi conſtante* , *eod. tit. l. ſervum dotalem* , *de manumiſſ.* de quibus intelligenda eſt *l. unic. C. ſi dos conſtante matrimon.*

Ad §. 4. ejuſd. leg.

SI mulier marito in dotem dederit fundum communem ſibi & Titio , & ſocius egerit cum marito judicio communi dividundo , funduſque ſocio in ſolidum adjudicatus fuerit , (quod fieri nihil vetat in judicio familiæ erciſcundæ vel communi dividundo , ſi res commode dividi non poſſit , poteſt judex eam in ſolidum adjudicare uni ex coheredibus , vel conſortibus , & eum condemnare alteri in certam quantitatem pecuniæ , quanti pars eſt ; *l. item Labeo* , §. † *familiæ* 1. *l. ſi familiæ* 55. ſupra , *famil. erciſc. l.* 1. C. *commun. dividund.*) hoc caſu in dote erit ea quantitas pecuniæ , qua ſocius marito damnatus fuerit . At ſi admiſſa licitatione , id eſt re deducta in licitationem , extraneo pluris licitanti fundus communis addictus fuerit , ut fieri poteſt ; *l. ad officium* ,

Digitized by Google

C. comm. dividend. pretii portio, quæ diſtracta eſt, id eſt pretium portionis, quæ diſtracta eſt, erit in dote, ut *hic & l. communi dividundo*, §. *ſi debitor*, ſupra, *commun. dividund.* ita ut non vice corporis, id eſt rei immobilis, habeatur, nec ſecuto divortio, quod in numerato eſt, id eſt in pecunia numerata, reſtituatur, ſed ſtatuto tempore ſolvi debeat. In actione rei uxoriæ dos, quæ pondere, numero, & menſura conſtabat, ſoluto matrimonio reddebatur annua bima trima die, id eſt tribus penſionibus: dos, quæ conſiſtebat in rebus immobilibus, rebus ſoli, reddebatur ſtatim a ſoluto matrimonio: ſed ex conſtitut. Juſtiniani dos, quæ conſiſtit in rebus mobilibus, redditur intra annum, quæ in rebus immobilibus, præſenti die; *l. unic.* §. *cum autem*, *C. de rei uxor. act.* Quod ſi marito fundus adjudicatus fuerit, pars utique data in dotem dotalis manebit, ſed divortio ſoluto matrimonio mulier ſi petat partem, quæ eſt in dote, non auditur, niſi parata ſit alteram partem ſuſcipere refuſo pretio adjudicationis, quia ea pars ad maritum pervenit propter dotalem, id eſt maritus non ultro acceſſit ad emptionem alterius partis, ſed ex neceſſitate: adjudicatio eſt emptio neceſſaria; *l. communi dividundo*, §. *ſi debitor*, ſupra, *commun. dividund.* *l.* † *ſi pignori*, *famil. erciſc. l. Julianus*, §. *idem Celſus*, *de act. empt.* ſed an conſtante matrimonio in dote ſit utraque pars, id eſt non modo quæ data fuit in dotem, ſed etiam altera portio, quæ per adjudicationem acceſſit? Tryphoninus ſententiam rogatus ait, ſe in auditorio diviſſe, (id eſt in auditorio præfecturæ prætorianæ, is enim fuit unus ex aſſeſſoribus Papiniani tum præfecti prætorio; *l. ult.* infra, *de jur. fiſc.*) illam ſolam partem eſſe dotalem, quæ ab initio data eſt in dotem, quia initium obligationis ſpectandum eſt; *l. denique*, §. † *ſcio*, ſupra, *de minorib. l. in bello*, §. *cadicilli*, ſupr. *de captiv. & poſtlim. reverſ.* & hæc fuit ſententia Juliani, quam probat *hic* Tryphoninus, licet regulariter nemo invitus cogatur emere & vendere; *l. invitum*, *C. de contrah. empt.* ſi mulier marito in dotem dederit fundum communem ſibi & Titio, & ſocio agente communi dividundo, marito fundus adjudicatus ſit, mulier una cum parte dotali tenetur alteram ſuſcipere refuſo pretio adjudicationis, & maritus tenetur eam vendere uxori, quia invitus non eſt compellendus ad communionem; *l. ſi non ſortem*, §. *ſi centum*, ſupra, *de condict. indebit.* propter diſcordias, quas materia communionis ſolet excitare; *l. cum pater*, §. *dulciſſimis*, *de legat.* 2.

Ad §. ult. ejuſd. leg.

SI mulier dotis conſtituendæ cauſa marito delegaverit debitorem ſuum, qui tutus erat exceptione perpetua, ne ſolveret, & idem indebitam pecuniam per errorem dotis nomine ſtipulanti promiſerit, cogetur ſolvere marito, quia delegatione novata eſt obligatio; *l.* 1. 2. *&* 3. *C. de novat.* Et ſi ſolvat, non poteſt condicere indebitum adverſus maritum, quia maritus ſecutus eſt fidem delegati, & negotium ſuum geſſit, non delegantis; *l. ſi donaturus*, ſupra, *de condict. cauſ. dat.* non aliter ſc. contractums, ſed habet condictionem adverſus mulierem, vel patrem uter delegaverit, nimirum condictionem incerti, ut liberetur obligatione, ſi nondum ſolverit, & condictionem certi ſi ſolverit, ex *hoc* §. *& l. pure*, §. *pen. de dol. & met. except. & d. l. ſi donaturus.*

Ad L. 16. de fund. dotal.

SI fundum, quem Titius bona fide poſſidebat, & longi temporis poſſeſſione uſucapere cœperat, mulier ut ſuum marito in dotem dederit, id eſt dare promiſerit, nec enim tradita eſt poſſeſſio fundi, quem Titius poſſidebat, (non improprie dos dari dicitur antequam tradatur; *l. ſi ego*, *l. ſi rem æſtimatam*, *& ſeq.*

Digitized by Google

& seq. supra, *de jur. dot. l. creditor*, §. *prædium*, *de act. empt.* dos sola conventione constituitur, quia nuda promissio obligat ad dotem præstandam ; *l. promittendo*, † *de jur. dot.*) & marito per negligentiam fundum non vindicante, cum id facere posset Titius usucepit, maritus rem periculi sui fecit, quia præstat æstimationem rei. Ratio dubitandi erat, quam sibi objicit Tryphoninus, quod lex Julia, quæ vetat fundi dotalis alienationem, pertinet etiam ad hujusmodi adquisitionem, quæ sc. fit per usucapionem. Alienationis appellatione continetur usucapio, videtur enim alienare qui patitur usucapi ; *l. alienationis*, infra, *de V.S.* Lex Julia, quæ vetat alienationem & usucapionem, æque est modus adquirendi dominii, alienatio enim est omnis actus quo transfertur dominium ; *l.* † 1. *C. de fundo dotal. l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* Ergo videbatur dos non posse usucapi culpa & negligentia mariti, cum non possit alienari, aut saltem non usucapi periculo mariti, quia satis videtur nihil esse quod imputetur marito, qui passus est rem usucapi, cujus possessio ei tradita non est, Titio eam possidente. Dominium non transfertur nudo pacto sine traditione & possessione ; *l. traditionibus*, *C. de pact.* Dos tamen est periculo mariti, etiam si nondum traditio secuta sit, quia maritus ipso jure factus est dominus dotis, & habuit rei vindicationem : & licet sententia, seu interpretatione legis Juliæ, prohibeatur usucapio rerum dotalium, tamen lex Julia impedit quidem usucapionem nondum cœptam, sed non interrumpit inchoatam, &, ut ait Tryphoninus, non interpellat possessionem, id est usucapionem jam cœptam, antequam fundus in dotem constitueretur : quandoque possessio pro usucapione accipitur, ut *hic*, *& l. denique*, supra, *ex quib. caus. major.* quia sine possessione usucapio non procedit ; *l. sine possessione*, *de usucap.* usucapio non incipit contra maritum propter legem Juliam, quæ vetat alienationem fundi dotalis, sed ante cœpta adversus mulierem non desinit currere contra maritum, ut præscriptio cœpta contra heredem impletur contra subsitutum ; *l. si heres* 70. §. *si temporalis*, infra, *ad Trebellian.* ubi dixi. Nec illud quoque dubitatione carebat, quod ea, quæ ab initio constiterunt, irrita fiunt, si in eum casum recidant, a quo incipere non potuerunt ; *l. quia in eum casum*, supra, *ad leg. Aquil. l. existimo*, *de V. O.* Ergo usucapio, quæ rectè cœpit adversus mulierem, videbatur non procedere adversus maritum, quia in eum casum res pervenit, a quo incipere non potest, propter prohibitionem legis Juliæ. Tamen usucapio cœpta adversus mulierem currit adversus maritum, quia dominium dotis transfertur in maritum : maritus potest vindicare fundum dotalem, & si fundum vindicare neglexerit, periculum in se suscipit : & hoc verum est si tempore dotis constituæ idoneum tempus superesset ad implendam præscriptionem, quod si pauci dies superfuerunt, & res fuit in confinio legitimi temporis, ut eleganter ait *l.* 2. *C. Theod. de dilat.* hoc casu periculum erit mulieris, quia nihil est quod imputetur marito, ut subjicit Tryphoninus *in fine h. leg.* modici temporis mora non imputatur marito, & usucapio proxime implenda sub tempus dotis datæ, pro impleta jam habetur mora & negligentia mulieris potius, quam viri, qui non habuit idoneum tempus ad interrumpendam usucapionem. Modicum tempus intelligitur, quod effluxit, dum maritus se comparat ad agendum, dum hospitium conducit, farcinulas componit, advocatum quærit ; *l. ab hostibus*, §. *sed quod simpliciter*, supra, *ex quib. caus. major*, si quis sine die constituatur se soluturum, datur modicum tempus, quod non est minus decem dierum ; *l. promissor* 21. §. 1. supra, *de constitut. pecun.* sed rectius quod sit modicum tempus definitur arbitrio judicis ; *l.* 1. *in fin.* supra, *de jur. deliber. l. si domus*, §. 2. *de legat.* 1. Et ita intelligendum quod dicitur in *l. quod dicimus*, infra, *de solut.* quod statim solvendum est, cum aliquo temperamento temporis intelligendum esse, quod vix potest constitui aliter quam arbitrio judicis. Non imputatur marito, quod sta-

Sarcinæ sunt vestes & alia necessaria ad usum; Martial *lib.* 12. *epig.* 32. *vidi Vocerra farcinas tuas, vidi ; quas non retentas pensione pro bima portabat uxor rufa crinibus septem*,

Digitized by Google

tim poſt nuptias ſibi non vigilaverit ad interrumpendam uſucapionem, quia utcumque indulgendum recens uxorato, ne conſeſtim litis cauſa ab uxore recedat: unde in jus vocandus non eſt, qui uxorem duxit ; *l.* 2. ſupra, *de in jus vocand.* & lege Moſis qui uxorem duxerat, intra annum vacabat a bello & aliis muniis publicis. Et ita interpretandum eſt quod dicitur in *l. ob res*, *in fin. de pact. dotalibus*, ſi convenerit ne manente matrimonio vivo patre dos petatur, mortuo patre dotem eſſe periculo viri, ſi ante ſolutum matrimonium facultatem petendi habuerit.

Ad L. 29. rer. amotar.

SI mulier divortii conſilio, id eſt cogitans de divortio, res viri amovit, in eam non datur furti actio, quibuſdam exiſtimantibus eam furtum non facere in rebus viri, quia ſocietas vitæ quodammodo dominam eam faceret, id eſt induceret rerum communionem inter virum & uxorem. Aliis furtum quidem eam facere, ſed furti non eſſe actionem, nam in honorem matrimonii, & propter reverentiam perſonarum, turpis, id eſt famoſa actio, qualis eſt furti, in uxorem denegatur ; *l.* 1. 2. *&* 3. §. 2. ſupra, *h. tit.* Et quamvis veritate furtum fiat, levius coercetur, ex *hac lege*, in uxorem ſc. non datur actio furti, quæ eſt famoſa, ſed datur actio rerum amotarum, quæ non eſt famoſa, cum ſit condictio ; *d. l.* † 3. *&* *l. rerum*, ſupra, *h. tit.* condictiones, quamvis ex cauſis famoſis, id eſt delicto, pendeant, non ſunt famoſæ ; *l. ceſſat*, infra, *de obligat. &* act. Actio furti eſt in quadruplum, rerum amotarum actio in ſimplum; *l. ad fiſcum*, *h. tit.* hæc actio licet ex delicto naſcatur, non pœnæ, ſed rei perſecutionem continet ; *l. ſi mulier*, §. *hæc actio*, ſupra, *h. tit.* Actio rerum amotarum hoc commune habet cum actione furti, quod in actione rerum amotarum juratur in litem, nimirum ſi uxor, quæ res viri amovit, eas non reſtituat, tenetur quanti actor juratus litem æſtimaverit ; *l.* 8. §. 1. *&* *tribus ll. ſeqq.*, ſupra, *h. tit.* ſicut in actione furti ; *l. cum furti*, ſupra, *de* † *in lit. jur. l. in furti actione*, infra, *de furtis*, & in actione rerum amotarum, æſtimatio, quæ fit jurejurando in litem, refertur ad tempus quo res amotæ ſunt, nam rei veritate furtum committitur, *ex hac lege*, ſicut in actione furti juratur in litem, quanti res fuerit cum furtum factum fuit ; *d. l. cum furti*. Item res amotæ, a bonæ fidei poſſeſſore non uſucapiuntur, *ex hac eadem lege*, ſicut nec res furtivæ ; *l.* 4. §. *quod autem*, infra, *de uſucap.* ſed ſi res amotæ poſtea pluris factæ non reſtituantur, creſcit æſtimatio, id eſt res æſtimatur quanti res pluris fuit, ut in condictione furtiva, ex ſententia Tryphonini *in fin.* In condictione furtiva ſc. ejus temporis æſtimatio fit, quo res plurimi fuit, quia ſemper fur eſt in mora ; *l. in re furtiva* 8. §. 1. ſupra, *de condict. furtiv.* & tunc cum res pluris fuit furtum factum eſſe videtur ; *d. l. in furti actione*. Res amotæ dicuntur, quas mulier amovit cum divortii conſilium iniiſſet ; *l. ſi concubina*, §. *res amotas*, ſupra, *h. tit.* Amovetur proprie quod de ſuo loco movetur ; Terent. in Adelph. act. 4. ſcen. 1. *Age, tamen ego hunc amovebo:* ubi Donatus : *proprie amovetur ſaxum de loco.*

RE-

RECITATIONES AD LIBR. XII.

disputation. Tryphonini.

Ad L. † 53. *ſolut. matrimon.*

EX contractu filiiſ. duo obligantur, filiuſ. in ſolidum, pater quatenus eſt in peculio, vel in rem verſum, actione de peculio, vel de in rem verſo; *l. tam ex contractibus, de judic. l. ſi quis cum filiof. de pecul.* ſi filiiſ. dos data ſit, ipſe quidem dotis actione tenetur in ſolidum, jure civili ſc. pater autem dumtaxat tenetur quatenus eſt in peculio, nec intereſt quoad filium in peculio dotem habeat necne, ſed filius tenetur tantum de dote in quantum facere poteſt, pater autem tenetur quatenus erit in peculio tempore rei judicatæ, ex *h. l.* filiuſ. ipſo jure obligatur in ſolidum, ſed ſi de dote cum eo agatur, beneficio legis tenetur dumtaxat quatenus facere poteſt; *l. maritum*, ſupr. *h. tit.*

Ad L. † 50. *de re judic.*

SUnt quædam perſonæ, quæ non conveniuntur in ſolidum, ſed in quantum facere poſſunt, ſc. non deducto ære alieno, quod aliis creditoribus debeant, puta parens, patronus, maritus ſi conveniatur de dote reſtituenda, ſocius ſi ſit ſocius omnium bonorum, miles armatæ militiæ; *l. ſunt qui, & dd. ſeqq. l. & exheredatum*, ſupra *h. tit.* is ſolum, qui ex donatione convenitur, tenetur in quantum facere poteſt, deducto ære alieno, & deducto ne egeat: deducto ære alieno, id eſt deducto eo quod aliis creditoribus debet ex diſſimili cauſa; *l. inter eos*, §. *ult. l. cum ex cauſa, & d. l. exheredatum, h. tit.* iis enim prius ſatisfieri oportet, quam donatario, quia non eſt verus creditor: donatio non eſt verum debitum, ſed debitum lucrativum, & pinguius, id eſt laxius, agitur cum eo qui tenetur ex donatione, quam cum eo qui tenetur ex vero debito, ut ſubjicitur in *fine d. l. & exheredatum*, ne donator ex liberalitate ſua inops fieri periclitetur, ut ait Tryphoninus in *hac leg.* quæ eſt particula præcedentis: unde donator non tenetur de evictione; *l. Ariſto*, §. *ult. de donat. l.* 2. *C. de evict.* Idemque non tenetur redhibitoria, ne liberalitatis ſuæ pœnam patiatur; *l. ad res*, ſupra, *de ædilit. edict.* Hieronym. in epiſt. ad Epheſ. libr. 1. in proem. *Noli de gratuito munere judicare, & ut vulgare proverbium eſt, equi dentes inſpicere donati.*

Ad L. 52. *eod. tit.*

INter virum & uxorem non datur actio furti, ſed rerum amotarum jure conſtituto, id eſt ex edicto perpetuo; *l.* 1. ſupra, *rer. amot. l.* 2. *C. eod.* actio de dote reſtituenda in maritum non eſt in ſolidum, ſed in quantum facere poteſt, propter honorem & reverentiam tranſacti matrimonii: Actio rerum amotarum eſt in ſolidum; *l.* 1. 2. *&* 3. ſupra, *eod. tit.* Ratio dubitandi erat, quam ſibi objicit ipſe Tryphoninus in *hac lege*, quod hæc actio videtur præcedentis ſocietatis vitæ cauſam habuiſſe, id eſt in ea videtur habenda ratio priſtinæ ſocietatis vitæ, quæ fuit inter conjuges, & ut inter ſocios non datur actio in ſolidum, ſed in quantum facere poſſunt; *l. ſunt qui*, ſupra, *h. tit.* eodem jure inter maritum & uxorem non eſſe dandam actionem rerum amotarum in ſolidum, ſed in quantum facere poſſunt, ob reverentiam ſocietatis, quæ

Digitized by Google

fuit inter conjuges. Tryphoninus tamen recte concludit rerum amotarum actionem dari in ſolidum, non in quantum facere poteſt, quia hæc actio oritur ex malo contractu, & delicto, id eſt ex furto vel amotione, quæ pene furtum eſt, ut *hic*, & *l. ſi mulier*, §. *pen. & ult.* ſupra, *rer. amotar.* delictum eſt quaſi contractus, quia ex eo naſcitur actio, quaſi ex contractu. Et ita filiuſ. quamvis ex contractu in eum actio non detur niſi in quantum facere poteſt, tamen ex delicto convenitur in ſolidum; *l. ſed ſi ex parte*, §. *quamquam*, ſupra, *quod cum eo qui in alien. poteſt. l. 2. C. eod.*

RECITATIONES AD LIBR. XIII.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 4. qui petant tutor.

Donell. *lib. 5. cap. 8.*

EX conſtitutione Divi Severi mater tenetur tutores petere liberis impuberibus, & ſi non petat repellitur a legitima eorum ſucceſſione, quaſi indigna, ex *hac lege*, infra, §. 3. *l. 2.* §. 1. *& 2.* ſupra, *h. tit. l. 3.* 6. 8. *& ult. C. eod. l. 2.* §. *ſi mater* 23. infra ad *Tertyllian.* ſi liberi ſc. impuberes moriantur; *l. omnem, C. ad Tertyllian. l. ſciant, C. de legitim. hered.* Conſtitutione D. Severi continetur & mater, quæ non legitime datos a patre tutores, puta datos in diem vel ſub conditione, non poſtulavit decreto confirmari, ut ait Tryphoninus *init. hujus leg.* quia mater tenetur tutores petere filiis: quæ verba accipienda ſunt cum effectu, ut ſi non jure dati ſint, petat confirmari.

Ad §. 1. ejuſd. leg.

† Ex ſententia h. §. *quid ergo ſi non fuerint omnes*, imputatur. Intentato tamen auctoris probatur ex *l. credendum*, §. 1. *qui pet. tut.*

SI pluribus idoneis datis tutoribus, unus eorum deceſſerit vel ad tempus excuſatus fuerit, ſi mater in locum ejus alium non petat, quia reliqui adminiſtrationi tutelæ ſufficiebant, incidit quidem in verba conſtitutionis, ſed ſententia conſtitutionis locum non habet, niſi ubi mater, non habentibus tutores idoneos, non petet. Nec eſt quod matri imputetur, cur tutorem non petat liberis in locum excuſati vel ut ſuſpecti remoti, ſi non omnes excuſati vel ut ſuſpecti remoti ſunt; *l.* † *2.* §. *quid ergo ſi non omnes, ad Tertyllian.* ut ceteri qui ſuperſunt tutelæ oneri ſufficiant.

Ad §. 2. ejuſdem leg.

SI tutore pupilli ſuſpecti poſtulato decretum fuerit, ei alium adjungi, ut in caſu *l. ſi tutor*, infr. *de ſuſpect. tutor*, mater alium tutorem petere debet, & ſi non petat incidit in ſententiam conſtitutionis, *ex hoc* §. Eadem pœna tenetur is qui ſententia legis, ac qui verbis legis tenetur; *l. nominie 6.* §. 1. *de V. S. l. non dubium, C. de legib.*

Ad §. 3. ejuſdem leg.

SI mater non petat tutores filio impuberi, repellitur a legitima ipſius hereditate, ut ſupra dictum eſt: quod ſi mater non petat tutorem filio, a quo ſibi particulare legatum vel fideicommiſſum relictum eſt, ſub conditione ſi ſine liberis, vel ſi inteſtatus deceſſerit, non excluditur a petitione fideicommiſſi, quia fideicommiſſi petitio, quæ alieno judicio deſcendit, puta ex teſtamento patris, non

Digitized by Google

non perimitur, inquit Tryphoninus, ex hoc ſc. quod mater tutorem non petiit liberis, quia mater ex teſtamento viri ſuccedit, non ut mater, ſed ut quilibet extraneus, ut & mater quæ tranſiit ad ſecundas nuptias, quamvis ab inteſtato ſuccedat liberis quoad uſumfructum tantum in bonis quæ ex paterna ſubſtantia ad eos pervenerunt, ex teſtamento ſuccedit liberis pleno jure ſicut inſtitutus quilibet; *auth. ex teſtamento*, *C. de ſecund. nupt.*

Ad §. ult. ejuſdem leg.

SI mater tutorem ſuſpectum filio impuberi non removerit, nec verbis nec ſententia conſtitutionis tenetur, quia ejuſmodi facta æſtimare & dijudicare virilis animi eſt: poteſt etiam delicta ignorare mater, id eſt non imputatur matri ſi ignoret cauſam removendi ſuſpecti tutoris, propter imperitiam ſexus, ſatiſque eſt ſi mater talem tutorem petiit, qui prævia inquiſitione per prætorem habita idoneus apparuit, ut ait Tryphoninus *hic*, unde idoneos tutores facultatibus & moribus mater petere debet, ſed facile ei ignoſcitur, ſi locupletes petierit; *l.* 2. §. *idoneos*, infra, *ad Terryll.* a matre non exigitur tale judicium, ut de idoneitate, quæ pendet ex moribus, judicare velit, ideoque nec judicium matris ſufficit ad eligendos tutores, ſed inquiſitio requiritur, etſi mater tutores teſtamento det liberis inſtitutis in propriis bonis, ut ſubjungit Tryphonius *in fine h. leg.* mater non recte tutorem teſtamento dat liberis etiam in propriis bonis, & ſi dentur, decreto prætoris adhibita inquiſitione confirmandi ſunt; *l.* 2. ſupra, *de confirm. tutor.*

Ad L. 39. de excuſat.

TUtoribus datis dantur quinquaginta dies continui, ex quo ſcierint ſe tutores datos ad conteſtandas, id eſt proponendas teſtato, ſeu per libellum excuſationes; *l. ſcire oportet*, §. *aliud*, §. *quinquaginta*, *l. quinquaginta*, ſupra, *h. tit. &* §. *ſed ſi ita ſcriptum*, infr. † *h. tit. l. Titius filii*. Eiſdem quatuor menſes continui a die nominationis dantur ad peragendam litem ſuper cauſis excuſationis; *d. l. quinquaginta*. Alias lites civiles triennio definiuntur; *l. properandum*, *C. de judic. auth. qui ſemel*, *quomod. & quand. judex*. Si tutor datus cum inſtitueret, id eſt inciperet proponere excuſationes, mora contradictionis impeditus eſt quominus decreto prætoris excuſaretur, excuſatio recte probatur, *ex hac lege*, id eſt etiam poſt quatuor menſes, quia tempus non curit impedito; *l. cum notiſſimi*, §. *illud autem*, *C. de præſcript.* 30. *annor. cap.* Inſtituere, inſiſtere, inſtare; Cujac. *ad l.* 15. *quia diverſitatem*, *de conceſſ. prabend.* Excuſatio per libellum proponitur, ſed tutor non excuſatur, niſi decreto prætoris cauſa cognita, & hoc eſt quod dicitur *l. excuſare*, *h. tit.* tutorem non excuſari per libellum. *de excuſat. tut.*

Ad L. 45. eod. tit.

SI tutor teſtamento datus liberis Titii, quoad reipublicæ cauſa non aberit, tutelam teſtamento delatam geſſerit, deinde reipublicæ cauſa abeſſe cœperit, & ob abſentiam excuſatus ſit a tutela, & deſierit abeſſe reipublicæ cauſa, puta a legatione, vel militia reverſus, quæritur an teneatur reſumere tutelam, vel quaſi a nova tutela nunc delata ſe excuſare poſſit, etiam ob abſentiam reipublicæ cauſa? Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod ſemel excuſatus a tutela cœpta, ob abſentiam reipublicæ cauſa, non videtur compellendus eam reſumere poſtquam deſierit abeſſe reipublicæ cauſa, ne duplici onere gravetur intra annum, quo vacant a tutelis & aliis muneribus publicis qui abeſſe deſierunt reipublicæ cauſa; *l. non ſolum*, *in princ. &* §. *annus* 1. §. *quas*

Digitized by Google

denique, ſupra, *h. tit.* Reſpondet Tryphoninus, abſentem reipublicæ cauſa, poſtquam deſierit abeſſe, non excuſari a tutela jam cœpta, quia abſentes reipublicæ cauſa excuſantur quidem a nova tutela poſt reditum intra annum, non a tutela jam cœpta, hanc enim recipiunt ſtatim nullo ſpatio interjecto, & reverſi continuo hærent tutelæ ante ſuſceptæ, etiam intra annum; §. *ſed ſi ita ſcriptum*, *verſic. quia igitur*, infra, *h. leg. & d. l. non ſolum*; non excuſantur quaſi a nova tutela, quia non videtur nova tutela, quæ jam ante geſta eſt. Hoc caſu tutela non defertur de novo, ſed intermiſſa ob publicam cauſam, ceſſante cauſa redintegratur. Quod ſi tutor datus abeſſe cœperit reipublicæ cauſa, & interim liberos ſuſceperit vel aliam excuſationem ſibi paraverit, & abeſſe deſierit reipublicæ cauſa, non excuſatur numero liberorum poſtea ſuſceptorum, non excuſatur quaſi a nova tutela, quia non videtur nova tutela, ſed una tutela eſt cum ea quæ jam ſuſcepta eſt ante abſentiam reipublicæ cauſa. Numerus liberorum ſuperveniens non excuſat a tutelis vel aliis muneribus publicis, ut *hic & l. pen.* §. *hoc circa*, *de jur. immunitat.* ut & privilegium ſuperveniens non mutat forum; *l. cum quædam*, ſupra, *de jurisdict.* Nec agi tutelæ ob prius tempus, id eſt ob priorem adminiſtrationem, poteſt, ut ſubjungit *hic* Tryphoninus, priusquam ſcilicet tutela repetita finita ſit, quia non alia, ſed una eſt tutela, & tutelæ agi non poteſt, niſi finita tutela; *l. 4. l. ſi tutor 9.* §. *ult.* infra, *de tutel. & rat. diſtrahend.*

Ad §. 1. *ejuſd. leg.*

SI Titius teſtamento tutor datus ſit, & cum Reipublicæ cauſa abeſſe cœperit, teſtamento remotus ſit a tutela, & rurſus cum redierit tutor datus ſit, quæritur an excuſetur a tutela, ob abſentiam reipublicæ cauſa, aut aliam cauſam ſupervenientem? Tryphoninus, ut ſolet, priuſquam ſolvat quæſtionem aliam proponit, an tutores teſtamento dati ex die vel ſub conditione neceſſe habeant ſe excuſare pendente die vel conditione, & inprimis an quinquaginta dies, qui eis dantur ad proponendas excuſationes, eis cedant ante diem, vel conditionis eventum? Et ad hanc quæſtionem prius reſpondet Tryphoninus, tutorem teſtamento datum ex die vel conditione, non ante eſſe tutorem, quam dies vel conditio extiterit, quia dies vel conditio ſuſpendit actum; *l. cadere diem*, infra, *de V. S. l. is cui*, *de oblig. & act.* Nam & tutor teſtamento datus non eſt tutor, niſi ab adita hereditate, ut *hic & l. ſi nemo*, *de teſtam. tutel.* inde legis auctor redit ad priorem quæſtionem, quam ſolvit reſpondendo, tutorem teſtamento datum, & cum reipublicæ cauſa abeſſe cœperit revocatum, poſtquam redierit excuſari a tutela quaſi a nova vel ſecunda tutela, quia ex teſtamento, id eſt ex voluntate teſtatoris, deſiit eſſe tutor, ex quo reipublicæ cauſa abeſſe cœpit, & tutela ſemel finita non reſumitur. Secus tutorem, qui ſemel tutelam ſuſcepit, ſi poſtea abeſſe cœperit reipublicæ cauſa, reverſum ſtatim reſumere tutelam etiam ante annum, &, ut eleganter ait, continuo hærere tutelæ ante ſuſceptæ, quia una eſt tutela, non videtur nova tutela, ſed eadem ac quæ ex teſtamento jam delata eſt, & ultro ſuſcepta: abſentem reipublicæ cauſa alias excuſari a tutela nondum cœpta, ſed non excuſari a tutela jam cœpta. Facilius quis excuſatur a tutela nondum cœpta, quam a tutela jam cœpta.

Ad §. 2. *ejuſd. leg.*

SI a prætore curator detur mente capto, muto, aut ventri, excuſatur jure liberorum, id eſt numero liberorum, numerus liberorum excuſat a tutela, trium Romæ, quatuor in Italia, quinque in provinciis; *inſtit. h. tit. in princ. l. 1. C. qui numer. liber.* Romæ tutores datos excipere debemus, qui a præ-

fecto

fecto urbi vel a prætore, vel teſtamento Romæ confecto, vel in continentibus ædificiis dati ſunt, ut ſubjicit Tryphoninus *in fin. h.* §. Urbis appellatio muris Romæ continentibus ædificiis, id eſt ſuburbiis, finitur; *l.* 2. *l. ædificia, de V. S.*

Ad §. ult. ejuſd. leg.

ADverſa valetudo excuſat a tutela vel cura, non levior, ſed ea quæ impedimento eſt quominus quis ſuis rebus ſupereſſe poſſit; *l. non ſolum*, §. *ult.* ſupra, *h. tit. l. unic. C. qui morbo*. Hoc caſu libertus excuſatur a tutela patroni liberorumque ejus, ſi propter valetudinem mentis aut corporis ne ſuis quidem rebus ſufficiat. Et hoc pacto utrique conſulitur, & tutori & pupillo, tutori ne impoſſibile tutelæ munus ei injungatur, pupillo ne detur ei tutor, qui tutelæ munus obeat non ſine incommodo pupilli, & adverſus utilitatem ejus. Tutor datur ut proſit pupillo, non ut damno ei ſit. Tutoris officium eſt perſonam & res pupilli curare, itaque dandus eſt tutor, qui tutelæ munus obire poſſit.

Ad L. 16. de curator. furioſo, vel aliis.

In pr. & §. 1.

SI pater teſtamento curatorem dederit furioſo puberi, † prætor eum omnimodo, id eſt ſine inquiſitione, confirmare debet, ex reſcripto D. Marci *ex init. & §. 1. h. leg. l. ſi filio*, ſupra, *de confirmand. tutor.* & citra ſatisdationem, quia paternum teſtimonium pro ſatisdatione eſt; *l. ult.* §. *etſi quidem*, *C. h. tit. l. de creationibus*, *C. de epiſcopal. audient.* idem dicendum eſt ſi pater curatorem dec filio prodigo, quia prodigus comparatur furioſo; *l. is cui bonis*, *de V. O. l. furioſi*, *de R. J.* Furioſi, quod ad bona ipſorum pertinet, furioſum faciunt exitum; *l. hi qui*, §. *Divus Pius, de tutor. dat.* Curator datur prodigo, maxime ſi filios habeat, ut ait Tryphoninus *hic*, quia propter liberos maxime intereſt prodigo bonis interdici, eique curatorem dari, ne bona alienare poſſit; *d. l. is cui bonis*.

Ad §. 2. ejuſdem leg.

ALia quoque ratione pater, id eſt avus, potuit providere nepotibus ex filio prodigo, id eſt non ſolum ſi curatorem det filio prodigo, verum etiam ſi nepotes ex filio heredes inſtituat, exheredato filio, & certo ei relicto alimentorum nomine, adjecta cauſa & neceſſitate judicii: exheredato enim filio vel filiæ legari poteſt, ut *hic & l. ſi pars*, §. *ult.* ſupra, *de inoff. teſtam. l. ab exheredati*, *de legat.* 1. *l. cum quidam*, *C. de legat.* maxime alimentorum vel dotis nomine; *l. cum unus*, §. *ult. de aliment. legat.* vel ſi non habeat in poteſtate nepotes ex filio, quia nati ſunt ex filio emancipato, quo caſu ſunt in poteſtate patris; *inſt. quib. mod. jus patr. poteſt. ſolv. in pr.* poterit eos heredes inſtituere ſub conditione ut emancipentur a patre prodigo: plerumque enim qui hereditatem patri per filium adquiri nolebant, filium inſtituebant ſub conditione emancipationis; *l.* 3. §. *etſi heres*, *de minor. l. ult. de petit. hereditat. l. quidam*, *de hered. inſtit.*

Ad §. ult. ejuſdem leg.

SI avus nepotem ex filio inſtituat ſub conditione emancipationis, & pater prodigus nolit filium emancipare (invitus enim pater non cogitur filium eman-

Digitized by Google

cipare ; §. *ult. inſt. quib. mod. jus patr. poteſt. ſolv. l. filiuſf.* §. *ſed ſi libe-ros* , infra , *de legat.* 1.) per omnia judicium teſtatoris ſequendum eſt , id eſt prætor citra inquiſitionem confirmare debet curatorem a patre datum filio prodigo , ne dilapidet bona quæſita per filium , ne quem vero, id eſt ſano conſilio, pater prodigum credidit , eum magiſtratus ſuo vitio, id eſt pretio corruptus , ut interpretatur Accurſius , idoneum dicat : magis creditur teſtimonio patris , quam judicio prætoris , quia paterna pietas ſemper optimum conſilium capit pro liberis ; *l. nec in ea lege* , §. *ult.* infra , *ad leg. Jul. de adulter.*

RECITATIONES AD LIB. XIV.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 27. de teſtament. tutel.

PAter filio heredi inſtituto vel exheredato tutorem dare poteſt ; *l.* 4. ſupra , *h. tit.* & ſi pater tutorem dederit filio exheredato ad ordinandam litem ſuper querela inofficioſi teſtamenti , a prætore confirmari oportet ; ex eventu autem rei judicatæ apparebit an ex teſtamento patris , an ex decreto prætoris tutor auctoritatem acceperit ; *l. prox.* §. *ult.* ſupra , *h. tit.* Ratio dubitandi erat quod tutor datus a patre ex teſtamento auctor eſſe non poteſt , quamdiu teſtamentum in eo eſt , ut reſcindi poſſit per querelam inofficioſi . Auctoritas tutoris , quæ eſt actus legitimus , non debet pendere ex incerto eventu , ex quo non poteſt interponi ſub conditione , ſed pure ; *l. etſi conditionalis* , infra , *de auctorit. tutor.* ſed interim pendente lite ſuper querela inofficioſi , tutor teſtamentarius auctor eſſe poteſt pupillo , quia pro teſtamento præſumitur , donec reſcindatur per querelam inofficioſi . Idem dicendum eſt , ſi teſtamentum nullum & irritum , vel falſum dicatur pupilli nomine , interim tutor teſtamento datus ſine ullo litis præjudicio , id eſt per modum proviſionis , ut loquuntur , juſtus tutor , auctor pupillo ad eam litem fiet , etſi patruus extet legitimus tutor futurus ab inteſtato , ex *hac lege* , id eſt in hunc caſum , ſi teſtamentum reſcindatur per querelam , quia hoc jure reſciſſo teſtamento per querelam inofficioſi , legata & fideicommiſſa , libertates , tutelæ , & omnia , quæ ſcripta ſunt in teſtamento , reſcinduntur ; *l. Papinianus* , §. *ſi ex cauſa* , *l. qui repudian-tis* , ſupra , *de inoffic. teſtam.* Hodie non eſt locus propoſitæ quæſtioni , ex quo reſciſſo teſtamento per querelam inofficioſi , ſola inſtituto heredis vitiatur , legata & fideicommiſſa , libertates , tutelæ & cetera firma manent ; *auth. ex cauſa* , *C. de liber. præterit.* pendente lite , inquam , ſuper querela inofficioſi teſtamenti tutor teſtamentarius auctor erit pupillo ad eam litem , quia tutorem habenti tutor non datur , ut ait Tryphoninus , id eſt quamdiu ſperatur tutela teſtamenteria , legitima ceſſat ; *l. ſi quis ſub conditione* , ſupra, *h. tit.* & ſive teſtamentum inofficioſum , ſive falſum dicatur , interim pro teſtamento præſumitur ; *l.* † 2. *C. ad leg. Cornel. de falſ.*

† V. ſi probat. Et vetiam *l. idem fiet* , *de teſtam. tut.*

Ad §. 1. *ejuſd. leg.*

SI ipſe patruus , qui erat vel eſſe poterat legitimus heres pupillo , ſubjectum filium criminaretur , nempe actione ſuppoſiti partus , de qua in *l. hi ſamen* , §. 1. infra , *de accuſat. l. qui falſam* , §. 1. infra , *ad l. Cornel. de falſ. l.* 1. *C. eod.* & ſe legitimum heredem eſſe contendat , alius tutor petendus eſt, ut ait *hic* Tryphoninus ex Juliano : & ſi patruus contendat pupillum jure exhe-

Digitized by Google

exheredatum, & ſe heredem ſcriptum, remoto patrno a tutela tutor pupillo dandus eſt, quo cum lis de hereditate expediatur; *l. ſi pupillum*, infra, *de excuſat.*

Ad L. 8. de confirmand. tut.

SI tutor vel curator non jure detur a patre, puta filio non exiſtenti in poteſtate, qualis eſt filius emancipatus vel naturalis, omnino & ſimpliciter confirmandus eſt a prætore citra inquiſitionem; *l. 1. §. etſi quidem, l. ſi filio*, ſupra, *h. tit. l. pater, de teſtament. tutel.* ſed hoc non eſt generale & perpetuum, in confirmando enim tutore non jure dato, hoc prætor inquirere debet, an duraverit patris voluntas uſque ad mortem ſc. quod in facili eſt, id eſt facile præſumitur, ſi proximo mortis tempore turorem vel curatorem non jure dederit, in continenti vix præſumitur mutata voluntas, ut alio caſu ſi pure legarum, in continenti heres ſub conditione damnatus ſit dare, periude eſt ac ſi conjuncta ſcriptura idem legatum eſſet pure, & ſub conditione, utrum maluerit legatarius; *l. non ad ea*, infra, *de condit. & demonſtrat.* nam ſi ante annos, id eſt ante plures annos, non jure tutor datus ſit, ex intervallo præſumitur mutata voluntas, ut in alio caſu, ſi quod pure legatum eſt, ex intervallo legetur eidem ſub conditione, poſterius valet; *d. l. non ad ea*. Idcirco ſi tutor non jure datus ſit ante plures annos, non confirmatur ſine inquiſitione, ob præſumptam ex lapſu temporis mutationem voluntatis. Mutatio voluntatis non præſumitur niſi probetur; *l. eum qui*, ſupra, *de probat. l. Lucius* 22. *de legat. 2. cap. majores*, in fin. *de baptiſm.* properea teſtamentum non antiquatur ſolo decennio, quia voluntas mutata non præſumitur, niſi appareat de voluntatis mutatione, ſed ſi medio tempore qui condidit teſtamentum declaraverit coram tribus idoneis teſtibus, vel apud acta, ſe nolle prius teſtamentum ratum eſſe, prius teſtamentum evanefcit; *l. ſancimus*, C. *de teſtament.* ſi ante plures annos, inquam, tutor non jure datus ſit, confirmandus a prætore, non ſine inquiſitione, quia medio tempore potuit emergere nova cauſa mutandæ voluntatis, quia forte interim tutor non jure datus lapſus eſt facultatibus, vel ſi morum ante celata vel ignorata emerſit improbitas, vel inimicitiæ cum patre ſupervenerint, ut ait Tryphoninus in *hac lege*, & Modeſtinus in *d. l. pater*, vel ſi tutor poſtea cum fiſco contraxit, ut ſubditur in *l. prox.* infra, *h. tit.* & ob id cautius in *d. l. 1. §. etſi quidem* ſcriptum, ſi pater fuerit, qui dedit tutorem, prætorem a quo confirmandus amplius nihil ut plurimum inquirere, ſed ſimpliciter eum confirmare, propter novas cauſas emergentes, quæ efficiunt ne tutor non jure datus non confirmetur, niſi adhibita inquiſitione.

Donell. de jur. civ. *libr.* 3. *cap.* 4.

Ad L. 10. eod. tit.

TUtor non jure datus confirmandus eſt a prætore ſine inquiſitione, niſi emerſerint novæ cauſæ mutandæ voluntatis, ut ſi tutor ex locupletе pauperior factus, vel ſi improbi ejus mores, qui latebant, comperti ſint, vel inimicitiæ cum patre ſupervenerint; *l. 8. h. tit. l. pater, de teſtament. tutel.* Et hoc eſt quod voluit Tryphoninus in *hac lege*, cum ait utilitatem pupilli prætorem ſequi debere, non ſcripturam teſtamenti: & ſi pater, qui tutorem non jure dedit, poſtea codicillis ad teſtamentum factis ſcripſerit illum tutorem eſſe nolle, prætor non ſequitur primam voluntatem, a qua pater ipſe diſceſſit, ut ſubditur in *hac l.* In tutelis teſtamentariis & in legatis noviſſima voluntas ſpectanda eſt; *l. ſi hereditas*, §. 1. ſupra, *de teſtament. tutel.* quia ambulatoria eſt voluntas hominis uſque ad ſupremum vitæ exitum; *l. cum hic ſtatus*, §. *pœnitentiam, de donat. inter vir. & uxor. l. 4. de adimend. legat.*

Ad L. 55. de adminiſtr. tutor.

SI duo vel plures ſint tutores, ſinguli actione tutelæ tenentur in ſolidum, quia tutela eſt individua, periculum tutelæ eſt commune & individuum, ex *init. h. l.* † *l. inter tutores, l. ſi duo*, ſupra, *h. tit. l. 2. & 3. C. de dividend. tutel.* unde ſi ſint plures tutores, & agatur de ſumma adminiſtrationis, omnes conveniendi ſunt apud eundem judicem; *l. ult.* ſupra, *de quibus reb. ad eund. judic. l. omnes tutores, C. arbitr. tutel.* ſi indiviſa ſit adminiſtratio tutelæ inter tutores, ſinguli actione tutelæ tenetur in ſolidum: quod ſi tutelæ adminiſtratio diviſa ſit a teſtatore vel judice, ſinguli tenentur actione tutelæ pro rata adminiſtrationis, niſi dolus aut culpa arguatur, quod contutorem ſuſpectum non fecerint, vel ſerius ſuſpecti poſtulaverint: quod ſi tutelæ adminiſtratio diviſa ſit conventione tutorum, ſinguli actione tutelæ tenentur in ſolidum, quia conſenſus tutorum non potuit dividere tutelam, quæ per ſe eſt individua; *d. l. ſi duo, d. l. 2. l. 6. C. arbitr. tutel. l. 3. C.* † *de divid. tutel.* Igitur ſi tres tutores pupillo dati ſint, & primus tutelam geſſerit, nec ſolvendo ſit tempore finitæ tutelæ, & ſecundus Titio extraneo tutelam gerendam mandaverit, & Titius quædam geſſerit, id eſt tutelam ex parte adminiſtrarit, & tertius nihil omnino geſſerit, ſed primo commiſerit tutelam pro parte ſua gerendam, & ab eo ſatis acceperit rem pupilli ſalvam fore, ut ſuppletur ex §. *non ſolum*, infra, *h. leg.* quæſitum eſt quatenus quisque eorum teneatur, an in ſolidum, an pro parte adminiſtrationis? Tryphoninus *init. h. leg.* reſpondet, ſingulos teneri in ſolidum, quia periculum tutelæ eſt commune & individuum, tutela eſt individua, & conſequenter periculum tutelæ commune eſt & individuum. Ratio dubitandi erat, quod tutores, qui non adminiſtrarunt, non tenentur actione tutelæ, niſi in ſubſidium, quia non adminiſtrarunt; *l. tutores qui*, §. *in eum*, ſupra, *h. tit.* Tryphoninus interjectis, ut ſolet, aliis quæſtionibus, de quibus proxime dicemus, ad hanc reſpondet in §. *non ſolum*, infra, *h. leg.* tutores etiam qui non adminiſtrarunt, ſed tutelam pro parte ſua gerendam mandarunt contutori, conveniri in ſolidum perinde ac ſi actu geſſerint, quia geſſiſſe videtur qui tutelam gerendam mandavit, vel qui contutori permiſit adminiſtrationem tutelæ pro parte ſua, vel ab eo ſatis accepit rem pupilli ſalvam fore, quod & comprobat *l. ita autem*, §. *quod ſi quis tutelam*, ſupra, *h. tit.* non poteſt is ſe tueri conſtitutionibus, quæ volunt prius eum conveniri qui geſſit; *l. 3. §. ceteri, l. tutores qui*, §. *in eum*, ſupra, *h. tit. l. 3. C. de divid. tutel. l. ult. C. ſi tutor vel curator non geſſerit*, quia, ut modo dixi, geſſiſſe videtur tutelam qui per alium geſſit, & qui mandavit tutelam gerendam: quod ſi numerata pecunia pupilli diviſa ſit inter tutores, ſubaudi a tutore vel judice, ut recte *gloſſ.* intelligit, ſinguli teneantur pro viribus portionibus, ut ſubjungit Tryphonius juxta diſtinctionem *d. l. 2. C. de dividend. tutel.*

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI omnes tutores tutelam geſſerint, vel unus geſſerit totam tutelam alio mandante vel permittente, ſinguli tutores tenentur in ſolidum: hæc eſt ſententia *initii h. leg. & §. 2.* infra, *h. leg.* quod ſi ipſi tutores rem pupilli furati ſint, an ſinguli in ſolidum tenentur ea actione, quæ eſt ex lege 12. tab. in duplum adverſus tutorem, id eſt actione de rationibus diſtrahendis? Tutelæ nomine pupillo dantur duæ actiones ex lege 12. tabularum, actio tutelæ, quæ eſt de rationibus reddendis, & actio de rationibus diſtrahendis, quæ eſt in duplum adverſus tutorem, qui pecuniam pupillarem amovit; *l. 1. §. rationibus, §. in tutela, §.* *) *ult.* infra, *de tutel. & rationib. diſtrah.* & quamvis unus duplum præ-

præſtiterit, an alii etiam tenentur? Tryphoninus ait, multum intereſſe inter alium furem, & tutorem qui pecuniam pupillarem intercepit. Si plures ejusdem rei furtum fecerint, ſinguli tenentur actione furti in ſolidum, & uno ſolvente ceteri non liberantur, quia quisque proprii delicti pœnam ſuſtinet; *l. vulgaris* 2. §. *ſi duo*, infra, *de furt.* ut in actione legis Aquiliæ; *l. item Mela*, §. *ſed ſi plures*, ſupra, *ad leg. Aquil.* Et hoc eſt quod eleganter ſignificat Tryphoninus *hic* his verbis: *nam in aliis ſuribus ejusdem rei pluribus, non eſt propterea ceteris pœne deprecatio, quod ab uno jam exacta eſt*: ait pœnæ deprecatio, id eſt pœnæ remiſſio, quæ familiaris eſt locutio Tryphonino, ut *in l.* 37. §. 1. ſupra, *de minorib.* ubi dixi. Sed tutores propter admiſſam, id eſt commiſſam adminiſtrationem, non tam invito pecuniam pupillarem contrectare videntur, ex quo furtum committatur, quam perfide, ſeu dolo malo agere, nec tenentur actione furti, ſed actione de rationibus diſtrahendis, & ſi unus e tutoribus, conventus actione de rationibus diſtrahendis, duplum præſtiterit, ſolutione dupli per unum facta ceteri liberantur. Et ſi unus e tutoribus conventus actione de rationibus diſtrahendis duplum præſtiterit, non tenetur rem vel æſtimationem præſtare quaſi ſpecie condictionis, id eſt condictionis furtivæ, mittor eſt actio de rationibus diſtrahendis, quam actio furti, quia actio furti eſt mere pœnalis, nec conſumit condictionem, quæ eſt rei perſecutoria; *l. ſi pro ſuæ*, §. 1. *de condict. furtiv. l.* † *rei communis*, *pro ſoc.* Actio de rationibus diſtrahendis, licet naſcatur ex contractatione rei alienæ, non eſt mere pœnalis, in duplo continetur res ipſa, vel ejus æſtimatio, quia velamen adminiſtrationis temperat delictum, ut ait *gloſſ. hic*: ſi tamen unus e tutoribus conventus & damnatus ſit ex dolo communi, nulla ei actio ſupereſt adverſus contutorem, quia proprii delicti pœnam ſuſtinet; *l. ſi plures* 38. §. 2. ſupra, *h.tit. l.* 1. §. *plane*, *de tutel. & rat. diſtrah. l. ex facto*, *de negot. geſt.*

Ad §. 3. *ejuſd. leg.*

QUod ſi omnes ceſſarint in adminiſtratione certæ rei, non utique proprium ejus periculum eſt, qui quædam geſſit, ſed commune omnium periculum, *ex hoc* §. Quod enim communi tutorum negligentia periit, contra ſubſtitutionis, id eſt diſcuſſionis, ordinem, ad omnium periculum pertinet; *l. tutores*, §. *in eum*, ſupra, *h. tit. l. ult. C. ſi tutor vel curator non geſſ.* Si unus e tutoribus pro parte tutelam geſſerit, non præſtat ſolus periculum eorum quæ omiſſa, ſed commune eſt omnium periculum, niſi ſi quæ cœpta ſunt, quæ ab eo conſummationis onus deſiderarent, vel ita geſtis connexa ſunt, ut ſeparari non deberent, vixque poſſint expediri per alium, ut ſubjungitur *in fin. h.* §. In actione tutelæ, vel negotiorum geſtorum veniunt etiam ea quæ poſt pubertatem pupilli geſta ſunt, ſi ita connexa ſunt geſtis ante finitam tutelam ut ſeparari non poſſint; *l. ſi tutor* 13. infra, *de tutel. & rat. diſtrab. l. eum actum*, † *in princ. de negot. geſt.*

Ad §. 4. *ejuſd. leg.*

SI omnes contutores ſimul tutelam geſſerint, & omnes ſolvendo ſint tempore finitæ tutelæ & litis conteſtatæ, tenentur pro virilibus portionibus, exemplo fidejuſſorum & mandatorum, qui habent beneficium diviſionis ex epiſtola Divi Adriani; *l.* 1. §. *nunc tractemus*, *cum ſeq.* infra, *de tutel. & rat. diſtrab. l.* 1. *C. de divid. tutel.* Quod ſi omnes ſolvendo † non ſint tempore litis conteſtatæ, inopia eorum, qui ſolvendo † non ſunt, onerat contutores, & inter eos qui ſolvendo ſunt dividitur actio pro virilibus portionibus; *d. l.* 1. §. *nunc tractemus*, *cum ſeqq. & d. l.* 1. *de dividend. tutel.* Quod autem dicitur ſi unus

Digitized by Google

e tutoribus deſierit eſſe ſolvendo, vel ab initio minus ſolvendo fuerit, contutores præſtare debere, id eſt teneri in ſolidum, hoc verum eſt ſi contutores debuerunt eum ſuſpecti poſtulare & removere, nec fecerunt, vel ſi a contutore ſatisdationem non exegerint, cum ſcirent ſatis non exegiſſe magiſtratum municipalem, qui eum dedit; *l. quotiens*, §. *conſtat*, *l. etiam*, *l. Æmilius*, ſupra, *h. tit. l.* 2. *&* §. infra, *de magiſtratib. conveniend.* vel ſi permiſerunt adminiſtrationem contutori, qui ab initio palam erat non ſolvendo, ut aperte prodigo, vel cujus bona venierint poſtulantibus creditoribus, imputatur enim contutoribus, quia debuerunt inquirere fortunam contutoris, & ſcire an eſſet ſolvendo. Nec excuſantur contutores, quod contutor non fuit factus pauperior a tempore datæ tutelæ, nihil deminutum eſt de ejus facultatibus, ſed eadem facies patrimonii permanſit, id eſt eadem bona contutor poſſedit, nec quidquam de bonis alienavit, vel obligavit, & nihil poſtea accidit quod palam faceret deminutionem patrimonii, quia, ut dixi, contutores, qui ſciebant periculum tutelæ eſſe commune & individuum, debuerunt inquirere fortunas contutoris. Sed hoc an contutores qui ſunt ſolvendo conveniantur in ſolidum pro contutore qui non eſt ſolvendo, ex perſonæ qualitate, & ex intercapedine temporis, a die teſtamenti uſque ad mortem patris, aliam æſtimationem, id eſt diverſam ſententiam & interpretationem accipere debet. Ex perſonæ qualitate, puta an contutor haberetur idoneus & locuples, vel an eſſet ſuſpectus de fide & rerum lapſu, puta ſi eſſet aperte prodigus vel ejus bona veniſſent, imputatur contutoribus, quod adminiſtrationem permiſerint contutori palam non idoneo. Ex temporis intercapedine, ſi pater paulo poſt teſtamentum deceſſerit, & ignoraverit caſum, ex quo contutor a ſe datus forte lapſus eſt facultatibus poſt teſtamentum, aut cum deſtinaret mutare teſtamentum, & alium tutorem dare, non fecit morte præventus. Nihil enim eſt quod imputetur, ſi tutor, qui erat idoneus, ſubito, id eſt repentino caſu, puta naufragio, incendio, vel latronum incurſu, lapſus eſt facultatibus; *d. l. etiam*, *l. divortio*, *de negot. geſt.*

Ad L. † *6. ubi pupill. educar. debeat.*

SI tutore abſente pupillus alimenta deſideret, ſi tutor ſit in mora, quæ etiam ex hoc arguatur, quod propter ejus abſentiam deſerta derelictaque ſint pupilli negotia, tutor etiam abſens removetur a prætore cauſa cognita, prius edicto propoſito, id eſt libello, quo abſens citatur; *l. ad peremptorium*, *&* *ſeqq.* ſupra, *de judic.* Citatio fieri debet, vel in faciem, vel ad domum abſentis; *l. ſcire oportet*, §. 1. ſupra, *de exſtruct.* per libellum, non voce præconis, quia vox præconis paucis innoteſcit; *l. Divus*, ſupra, *de in integr. reſtitut. auth. qui ſemel*, *C. quomod. & quand. judex.* evocatis etiam affinibus & amicis. Abſens enim non damnatur, niſi evocatis cognatis & amicis, ne indefenſus damnetur; *l. ergo*, ſupra, *ex quib. caus. major.* vel ei curator adjungitur, qui præſtabit alimenta pupillo. Si tutor latiteat ne alimenta præſtet pupillo, tribus edictis citatur, & ſi non compareat, ut ſuſpectus removetur; *l.* 3. §. *tutor qui*, *l. imperibus*, *in fin. de ſuſpect. tutor.* Si vero tutor abſit ex cauſa neceſſaria & improviſa, ſorte ſubito ad cognitionem principalem, vel reip. cauſa ad comitatum Principis evocatus, ita ut rei ſuæ vel pupillari providere non potuerit, nec diu abfuturus ſit, & idoneus ſit tutor, qui contutore non egeat, curator ſpecialis ad hoc conſtituitur, qui alimenta præſtet pupillo. Hæc eſt ſumma *h. leg.* Ceſſante tutore, alimenta decernuntur pupillo arbitrio prætoris, pro modo facultatum pupilli; *l.* 1. *C. de aliment. pupill. præſtand.* præſentibus quoque cognatis, affinibus, amicis parentis pupilli conſtituuntur alimenta pupillo, vel conſtituitur ubi pupillus educari debeat, vel agitur de removendo ſuſpecto tutore; *l.* 2. *qui pet. tutor. l. is qui*, *de negot. geſt.* Quod ſi tutor non ſit in mora, præ-

Digitized by Google

præſtantur arbitrio tutoris, quod interdum expedit, ne arcana patrimonii & ſuſpectum æs alienum pandatur; *l.* 2. *C. eod.* † *de aliment. pupill. præſtand.*

RECITATIONES AD LIBR. XV.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 37. *de noxalib. actionib.*

SI alienus ſervus furtum mihi fecerit, qui poſtea in meum dominium pervenerit, emptione ſc. ut colligitur ex his verbis ſequentibus, quem ante litem conteſtatam emeram, adquiſitione dominii ſervi extinguitur furti actio, quæ mihi competit, nondum in judicium deducta, quia in eum caſum recidit, a quo incipere non potuit; *l. quia in eum caſum*, ſupra, *ad leg. Aquil.* cum inter dominum & ſervum nulla obligatio, nulla actio conſiſtere poſſit; §. *ſi ſervus*, *inſtit. h. tit. l. ne cum ſilioſ.* infr. *de furt.* Nec ſi poſtea alienavero ſervum, quem ante litem conteſtatam emeram, furti actio inſtaurabitur, quia actio ſemel extincta numquam reviviſcit; *l. Mævius*, §. 1. infr. *de legat.* 2. *l. qui res*, §. *aream*, *de ſolut.* Quod ſi poſt litem conteſtatam eum redemero, condemnandus erit venditor, ut ait Tryphoninus *in fin. hujus leg.* id eſt dominus, qui poſt litem conteſtatam, poſtquam conventus eſt noxali actione ſervum vendidit, tenetur æſtimationem noxæ præſtare, quaſi ex contractu, quia lite conteſtata quaſi contrahitur; *l.* 3. §. *idem ſcribit*, *de pecul. l. delegare*, §. 1. *de novat.*

Redimere dicitur qui emit, quod ſuum fuit; Hieron. libr. 2. in epiſt. ad Galat. cap. 3. *Quæ diſſerunt emere vel redimere, quia qui emit alienum emit, qui autem redimit, id emit prorſus quod ſuum fuit, & finit.*

Ad L. 20. *de condiction. furtiv.*

FUrti nomine datur triplex actio, furti actio, vindicatio ſeu actio in rem, & condictio furtiva; §. *ex maleficiis*, *inſt. de actionib. l. ſi pro fure*, §. 1. ſupra, *h. tit.* Hoc intereſt inter hujuſmodi actiones, quod actio furti eſt pœnalis pœnam non rem perſequitur, datur enim in duplum vel quadruplum, vindicatio & condictio furtiva ambæ ſunt rei perſecutoriæ, rem non pœnam perſequuntur; *d. l. ſi pro fure*, §. 2. vindicatio & condictio furtiva dantur ſoli domino; *l.* 1. ſupra, *h. tit. l.* 2. *rer. amotar.* actio furti datur ei cujus intereſt, puta creditori pignerario, fructuario, colono ſeu conductori; *l. ſi pignore*, infra, *de pigner. act. l. cujus interfuit*, *& ſeqq.* infra, *de furt.* licet autem ſur paratus ſit judicium accipere, id eſt litem conteſtari, & excipere condictionem, & per dominum ſteterit dum in rebus humanis res ſuit eam condicere, & poſtea res perempta ſit, fur non liberatur condictione furtiva mortе, vel interitu rei, quia primum invito domino rem contrectavit, ſemper in reſtituenda ea, quam nec debuit auferre, moram facere videtur; *l.* † *in re*, §. 1. ſupra, *h. tit.* ut qui aliquem vi dejecit, ex ipſo tempore delicti, plusquam fructuator, id eſt moroſus debitor, conſtitutus eſt; *l.* † *penult.* infra, *de vi & vi armat.* quæ eſt ejusdem Tryphonini infr. hoc libr. Ratio dubitandi erat, quod ſi ſolutioni moram fecerit, & poſtea judicium accipere paratus ſit, non videtur moram feciſſe; *l. ſi quis ſolutioni*, *l. paratum*, infra, *de uſur. l. qui ſine dolo*, *de R. J.* Ergo videbatur etiam furem vitium furti & noxam purgare ſi paratus ſit judicium accipere: ſed alia longe ratio eſt debitoris quam furis, facile debitor moram purgat ſi mox paratus ſit judicium accipere, ſed furi non prodeſt ad purgandam moram quod paratus ſit judicium accipere, quia fur ſemper eſt in mora, a tempore delicti, immo & fur

Digitized by Google

non liberatur pœna furti ſola reſtitutione rei furtivæ ; *l. qui ea mente* , infra ; *de furt. l.* † *quis ſit fugitivus* , §. 1. *de adilit. edict.*

Ad L. 19. *de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.*

Franc. Zoannet. in hanc leg. reſtit. *libr. ſingular. c.* 4.

LIberis non jure exheredatis datur querela inofficioſi teſtamenti ; *l.* 3. *&* 4. ſupra , *de inoffic. teſtam.* quæ datur contra heredem ſcriptum , nec enim naſcitur priusquam adita ſit hereditas ; *l. Papinianus* , §. *ſi conditioni* , *eod. tit.* liberis emancipatis præteritis datur a prætore bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ vulgo dicitur contra lignum , ut ait Tryphoninus *in hac l.* id eſt contra tabulas ligneas teſtamenti. (Tria olim fuere ſcribendi genera , in cera , in chartis, id eſt levibus tabulis e papyro , quod genus ligni Ægypto advehebatur , & in membranis , quas vocant pergamenas ; Hieronym. ad Principiam in pſalm. 44. *Stylus ſcribit in cera , calamus in charta , vel in membranis , aut in quacumque materia , quæ apta eſt ad ſcribendum* . Et idem ad Chromatium : *chartam deſuiſſe non puto , Ægypto miniſtrante commercia , & ſi alicui Ptolomæus materia clauſiſſet , tamen Rex Attalus membranas a Pergamo miſerat , ut penuria chartæ pellibus penſaretur , unde & pergamenarum nomen , ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate fervatum eſt* .) Liberis emancipatis præteritis datur bonorum poſſeſſio contra tabulas , ſi extent tabulæ teſtamenti tempore mortis teſtatoris , ex quibus potuerit adiri hereditas , vel peti bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas , etiam ſi heres ſcriptus hereditatem ex teſtamento non adierit, vel bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas non petierit . Quod ſi ex teſtamento adiri hereditas vel bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas peti non potuerit , puta ſi omnes inſtituti , vel ſubſtituti ante teſtatorem deceſſerint , vel is heres ſcriptus fuerit , cum quo teſtamenti factio non fuit , id eſt qui non potuit capere ex teſtamento , non datur emancipatis præteritis bonorum poſſeſſio contra tabulas, quæ foret inanis & ſine effectu, ut ait Tryphoninus *in fin. h. leg.* id eſt ſine re . Quod ſi tabulæ non extent tempore mortis , liberis emancipatis datur bonorum poſſeſſio ab inteſtato unde liberi ; *l.* 1. §. † *ita autem* , §. *recte* , infra , *unde liberi* . Bonorum poſſeſſio contra tabulas datur liberis emancipatis præteritis , ſi extent tabulæ teſtamenti tempore mortis , ſive quis heres extiterit ſive non , nam bonorum poſſeſſio contra tabulas emancipatis præteritis datur contra lignum , contra ipſum teſtamentum , non contra heredem ſcriptum , ſecus bonorum poſſeſſio contra tabulas non datur patrono præterito, niſi aliquis heres extiterit *l.* 4. *in pr.* ſupra , *h. tit. l.* 3. §. *ut patronus* §. *quid ergo* , *de bon. libert.*

Ad L. 23. *de jur. patronat.*

SI filius patris necem inultam reliquerit , hereditas ei auferetur & fiſco vindicatur ; *l. indigno* , ſupra , *de his quæ ut indign. l. propter* , §. *neptis* , *ad Silan.* Sadregiſili Ducis Aquitaniæ liberos in publico Francorum conventu paternis bonis abdicatos ſecundum legem Romanam , quod patris necem inultam reliquiſſent , narrat Aimoin. *libr.* 4. *cap.* 18. Nec modo filius ut indignus amittit hereditatem , & res hereditarias, verum etiam omnes fructus perceptos ante moram controverſiam reſtituit , quia ab initio malæ fidei poſſeſſor fuit , & actiones aditione hereditatis confuſæ ei non reſtituuntur ; *d. l. indigno* , *l. heredem* , *l. eum qui* , *eod. tit. l.* 1. *C. eod. tit.* idem quoque amittit jus patronatus in libertos patris , etiam in ſervum qui detexit necem defuncti , & in præmium obſequii aſſecutus eſt libertatem. Et hoc eſt quod ait Tryphoninus *init. h. leg.* ſi filius inultam patris necem reliquerit , quam ſervus detexerit , qua de cauſa meruit libertatem , non habendum pro patroni filio , quia indignus eſt : filius

Digitized by Google

filius, qui patris necem inultam reliquit, non habet jus patronatus in ſervum qui libertatem affecutus eſt ob indicium necis defuncti, quia ſervus, qui detexit necem defuncti, a lege ex SC. id eſt ex SC. Silaniano, non ab herede libertatem conſequitur, & nullius libertus eſt; *l. ſi necem*, infra, *de bonis libertor. l. 1. C. pro quib. cauſ. ſervi pro præmio*. Eodem jure ſi maritus uxoris necem inultam reliquerit, dos ei ut indigno auferetur; *l. ei qui*, ſupra, *de his † quæ ut indign.* Hodie indigno bonis amoto, proximiores fiſcum excludunt, quia leges caducariæ non habent locum in Gallia.

Ad §. 1. ejuſd. leg.

SI heres ſcriptus per errorem ex falſis codicillis, qui veri credebantur, quaſi ex fideicommiſſo libertatem ſervis præſtiterit, & poſtea codicillos falſos eſſe pronunciatum, ex reſcripto D. Adriani liberi quidem hi ſunt, id eſt libertas non revocatur, ſed æſtimationem ſui præſtare debent, nec ideo minus ſunt liberti manumiſſoris, eique in his ſalvum eſt jus patronatus, *ex hoc §.* libertas data ex falſo teſtamento vel falſis codicillis non revocatur, ſed ſervi manumiſſi coguntur præſtare æſtimationem ſui, hoc eſt viginti aureos, *ex hoc §. l. cum ex falſis*, infra, *de manumiſſ. teſtament. l. 2. C. de fideicomm. libertat.* Sic & ſi teſtamentum nullum, irritum, vel inofficioſum dicatur, libertates præſtitæ non revocantur, ſed viginti aurei a ſingulis præſtantur victori evicta hereditate; *l. Papinianus*, §. *ult.* ſupra, *de inoffic. teſtament.* Vulgaris ſc. æſtimatio ſervorum fuit viginti aureorum; *l. ſi fundum 81. §. ſi libertus, de legat. 1. l. 4. C. de ſerv. fugitiv.* unde fieri poſſe, ut ſervus ſit minoris pretii quam equus ait Auguſtin. libr. 1. de ſerm. Domini in monte: *Non enim chriſtianum oportet ſic poſſidere ſervum quomodo equum aut argentum, quamquam fieri poſſit ut majore pretio valeat equus quam ſervus*. Alii enim erant pretioſiores, ut ſervi actores; *l. legato*, ſupra, *de legat. 1. l. ſi quis argentum, §. ſimilique modo, C. de donat.* artifices, notarii, medici, eunuchi; *l. 3. C. commun. de legat. l. 1. §. ne autem, C. de commun. ſerv. manumiſſ.* De eunuchis Claudian. in Eutrop. libr. 2.

Advolat Armenius certo mucrone reciſos
Edoctus mollire mares, damnoque nefandum
Aucturus pretium.

Luitprandus hiſt. libr. 6. cap. 3. *Mancipia quoque carſamatia Imperatori nominatis omnibus pretioſiora, carſamatium autem Græci vocant, amputatis virilibus & virga puerum eunuchum, quos Virdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent, & in Hiſpaniam ducere*. Quintil. 5. inſtit. cap. 11. **) *Mancipiorum negotiatores formæ puerorum virilitate exciſa negotiantur*. Et mox: *nec id ferro ſpecioſum fieri putabo, quod ſi naſceretur monſtrum erat, nunquam tamen hoc continget & malis moribus regnum, ut ſi qua preciosa fecit, fecerit & bona*. Conſtitutione Juſtiniani ſi teſtamentum nullum, irritum, vel inofficioſum dicatur, libertates teſtamento datæ differuntur per annum, quod ſi lis finem non accipiat intra annum, poſt annum libertates competunt, etiam ſi nondum lis finita ſit. Aliud eſt ſi teſtamentum falſum dicatur, libertates ſc. ſuſtinentur donec lis finita ſit, ne præjudicium fiat petitioni hereditatis; *l. ult. §. ſin autem 2. C. de petit. hered.* libertas ex falſo teſtamento non repræſentatur a lege, antequam ſuper falſo pronuntiatum ſit, ſed ſi interim libertas ultro præſtetur ab homine, id eſt ab herede, non revocatur, quod conſtitutum eſt favore libertatis.

Ad L. 19. de vi & vi armat.

INterdictum unde vi datur ei qui vi dejectus eſt de fundo : interdictum hoc pertinet ad recuperandam poſſeſſionem rerum ſoli, rerum immobilium, non ad recuperandam poſſeſſionem rerum mobilium, de his comparata eſt actio furti, vel vi bonorum raptorum : ſane ſi res mobiles fuerint in fundo tempore dejectionis, vel ſi ſolo cohæreant, eo nomine datur interdictum unde vi, *ex hac leg. & l. 1. §. & generaliter, §. recliſſime, §. huic conſequens, l. 3. §. pertinet*, ſupra, *h. tit.* Si quis igitur vi me dejecerit de fundo, in quo res mobiles vel moventes fuerunt, puta ſervi vel pecora, interdicto unde vi tenetur mihi reſtituere, non modo poſſeſſionem ſoli, ſed & ea quæ ibi fuerunt, & ſi me moram faciente in agendo interdicto unde vi, interim ſervi & pecora vel aliæ res mortalitate vel caſu perierint & intercideriut ſine culpa ejus qui vi dejecit, nihilominus ejus onus eſt rem reſtituere, id eſt præſtare æſtimationem, quæ rei vice fungitur, *ex hac l. & d. l. 1. §. recliſſime, l. ſubtractio, C. de furt. l. 1. C. de his quæ vi, met. cauſ.* Ratio eſt, quia fur & prædo & invaſor ſemper eſt in mora ; *l. ult.* ſupra, *de condict. furtiv.* & hoc eſt quod ait Tryphoninus *in fine h. l.* qui vi dejecit *ex ipſo tempore delicti plusquam fruſtrator debitor conſtitutus eſt*. Fruſtrator dicitur ille qui eſt in mora ex interpellatione ; *l. 3. §. ult.* ſupra, *de uſur.* ut in lege 12. tab. *ſi calvitur & moretur & fruſtretur ; l. ſi calvitur, de V. S.* Chariſ. inſtit. grammatic. libr. 1. *Calumnia a verbo calvor, fruſtror.* Et licet in mora ſit, non tenetur de interitu, niſi poſt interpellationem ; *l. ſi ex legati, de V. O.* At qui vi dejecit, tenetur de interitu, etiamſi interpellatio non præceſſerit, quia ſemper eſt in mora, immo etiam ſi res perituræ fuerint penes actorem ; *l. item ſi eum, §. quid ſi homo*, ſupra, *quod met. cauſ. l. item ſi verberatum, §. ult. de rei vindicat.* Dejecto de poſſeſſione vel uſu ſervitutis proprie non datur interdictum, quod eſt judicium poſſeſſorium, nec cadit in ſervitutes, quæ ſunt jura incorporalia, & quæ proprie non poſſidentur ; *l. 4. §. ſi viam*, ſupra, *de uſucap.* ſed datur utile interdictum unde vi ; *l. ult.* ſupra, *h. tit.* quia ſervitutes, licet proprie non poſſideantur, quaſi poſſidentur, quia prædiis adhærent, & una cum prædiis videntur poſſideri, incorporalia fiunt quaſi corporalia quatenus corporibus accedunt ; Tertullian. adverſ. Hermogen. cap. 41. *Denique incorporalia proprium locum non habent, niſi in corpore, cum corpori accedunt.*

Plaur. in Caſina: *ſepor manus calvitur.*

RECITATIONES AD LIBR. XVI.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 7. de legat. præſtand. contr. tabul.

FIlio emancipato præterito datur bonorum poſſeſſio contra tabulas, cujus effectus eſt, quod per bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamentum reſcinditur, reſcinditur inſtitutio, reſcinduntur legata & fideicommiſſa, præter ea quæ relicta ſunt exceptis perſonis, id eſt liberis & parentibus ; *l. 1. in princ.* ſupra, *h. tit. l. ex duobus, §. ult. de vulgar. & pupillar. l. ita tamen, §. † quoties*, infra, *ad Trebell.* Hoc jure ſi filio emancipato præterito, pater & extranei heredes inſtituti ſint, & patri prælegatum relictum ſit, petita bonorum poſſeſſione contra tabulas a filio præterito, extraneus nihil habebit, patri utrumque debetur pro virili portione, ne plus habeat heres ſcriptus, quam filius præteri-

† *quotiens.* V. ſi probat. Et junge *l. 20. §. 2. de bon. poſſ. contr.*

Digitized by Google

teritus; *l. prox.* ſupra, *h. tit.* Et ex conſtitutione D. Pii ad Tuſcium Fulcianum Numidiæ legatum, parentes & liberi heredes inſtituti tuendi ſunt uſque ad partem virilem, exemplo legatorum, ne hujusmodi perſonæ plus habeant ex inſtitutione, quam præteritus qui petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, *ex hac leg.* quæ nititur conſtitutione D. Pii ad legatum proconſulis Numidiæ. (ſæpius enim reſcripta Principum emittebantur etiam ad legatos præſidum vel proconſulum, ut *hic* & in *l. ſpadonem*, §. *Imperator*, *de excuſat. l. milites*, infra, *de cuſtod. reor.*) Ex edicto prætoris legata conſervantur exceptis perſonis reſciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, eisdem conſervatur portio hereditatis, ſi fuerint inſtituti exemplo legatorum. Ex conſtitutione D. Pii cum legata ſerventur exceptis perſonis, multo æquius viſum eſt eisdem ſervari portiones hereditaris, quia hereditates non modo honeſto, ſed & pleniore honore tribuuntur; *l.* 5. §. *ſed etſi portio*, ſupra, *h. tit.* id eſt plenior eſt honor inſtitutionis, quam legati, atque ita merito tuenda eſt inſtitutio, ſi tueamur legata. Exceptis perſonis conſervantur legata & portiones hereditatis usque ad partem virilem, non ultra, ut *hic*, *& d. l.* 5. §. *ad eum*, ne heres inſtitutus plus ferat ex inſtitutione, quam præteritus, etiam reſciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas.

tab. l.6. §.9. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l.1. C.de bon. poſſeſſ. contr. tabul. quam prat. liber.

Ad L. 24. eod. tit.

RESciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, legata conſervantur exceptis perſonis, puta liberis & parentibus. Cum vero quæritur, quando in numero liberorum eſſe debeat is cui legatum relictum eſt, ut id ferre, id eſt ſervare, poſſit a filio emancipato præterito petita bonorum poſſeſſione contra tabulas? Tryphonino placuit in *hac leg.* in ea neceſſitudine tunc eſſe, quando dies legati cedit: cedit autem dies legati a morte teſtatoris, ſi legatum pure relictum ſit, vel a tempore exiſtentis diei, vel conditionis, ſi legatum ſit relictum ſub conditione, vel in diem incertum; *l. unic.* §. *cum igitur*, §. *ſin autem*, C. *de caduc. tollend.*

Ad L. 7. de conjungend. cum emancipat. liber.

SPecies hujus legis hujusmodi eſt. Duo ſunt filii, unus ſuus, alter emancipatus, ex quo ſuſceptus eſt nepos poſt emancipationem: nepos ex filio emancipato eſt inſtitutus cum patruo, emancipato præterito petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas: ex edicto prætoris fient duo ſemiſſes, unus datur inſtituto fratri, alter præterito, filius emancipatus excludit nepotem ex ſe ſuſceptum poſt emancipationem, nepos non conjungitur patri emancipato, niſi cum pater eſt emancipatus retento nepote in poteſtate avi; *l.* 1. *in pr. h. tit.* Verum ex conſtitutione D. Pii huic nepoti conferenda eſt portio hereditatis, ſed quæ & quanta an virilis, id eſt triens, an quarta totius hereditatis? Tryphoninus voluit fieri duos ſemiſſes, emancipatum cum filio vocari in ſemiſſem, patruum in alium ſemiſſem, nam ſi hic nepos fuiſſet retentus in poteſtate avi, conjungeretur in unam partem, id eſt ſemiſſem, cum patre ſuo, id eſt non ferret niſi quartam, quia ſemis daretur inſtituto, alter ſemis divideretur inter patrem, & filium. Quod ſi ex filio emancipato præterito, duo ſint nepotes, unus eſt retentus in poteſtate avi, alter ſuſceptus poſt emancipationem, nepotes enim nati ex filio emancipato ſunt in poteſtate patris, non avi; *inſt. quib. mod. jus patr. poteſt. ſolv. in pr.* ſi duo nepotes fuiſſent in poteſtate avi, patre præterito petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, haberent quartam, nimirum inſtitutus ferret ſemiſſem, alter ſemis relinqueretur præterito & nepotibus ex eo, ita pater conſequeretur unam quartam, & alia quarta divideretur duos in-

Digitized by Google

ter nepotes. Ergo ubi alter ex nepotibus patre emancipato non eſt in familia retentus, id eſt non eſt retentus in poteſtate avi, tuendus eſt in ſeſcunciam, id eſt unciam & dimidiam, quæ eſt dimidia quartæ, & ſic vocatur in tantum quantum acciperet, ſi eſſet in poteſtate avi. Rurſus quæritur, cui abſcedat, id eſt detrahatur, pars quæ ceſſura eſt huic nepoti, an patri tantum, vel an etiam patruo? Tryphoninus ait in *fine h. leg.* partem nepotis, qui non eſt in poteſtate avi, detrahi non ſolum patri, ſed etiam patruo, nam & ſi huic nepoti legatum relictum eſſet, patre petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, legatum præſtaretur, non ſolum a patre, ſed & a patruo, quia hic nepos eſt de perſonis exceptis, id eſt de liberis; *l. nonnunquam*, §. 1. ſupra, *de legat. præſtand. contr. tabul.*

RECITATIONES AD LIBR. XVII.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. † 22. *de inoffic. teſtament.*

SI filius, qui in patris poteſtate eſt, exheredatus ſit a matre eodem teſtamento, quo pater heres inſtitutus vel legatarius ſit, non vetatur quominus agat querela inofficioſi teſtamenti, quia pater ex eo teſtamento legatum agnovit vel hereditatem adiit. Ratio dubitandi erat, quod qui legatum accepit non poteſt agere de inofficioſo teſtamento, quia judicium defuncti agnovit; *l. ſi pars*, §. *ult.* ſupra, *h. tit.* ergo filius a matre exheredatus, non poteſt queri de inofficioſo teſtamento matris, quod pater agnoverit judicium defuncti, legatum agnoſcendo vel adeundo hereditatem, non magis quam ſi filius ipſe agnoviſſet. Adeoque videbatur non licere patri agere querela inofficioſi teſtamenti, etiam nomine filii, quod commodum additionis ſpectet ad patrem potius, quam ad filium, quia quod adquirit filius, qui eſt in patris poteſtate, adquirit patri, ita ut ne momento quidem temporis adquiſitio conſiſtat in perſona filii; *l. placet, de adquir. hered.* Verum filius exheredatus a matre non prohibetur agere querela inofficioſi teſtamenti ob id quod pater ex eodem teſtamento legatum agnovit, vel hereditatem adiit, quia filius habet ſuo nomine querelam inofficioſi teſtamenti, uti & actionem injuriarum; *l. filiuſ.* infra, *de oblig. & act.* immo & pater ipſe non prohibetur de inofficioſo agere nomine filii, quia exheredatio, filii injuria eſt; *l. Papinianus*, *in pr.* ſupra, *h. tit.* & indignatio filii, ut ait Tryphoninus *init. h. leg.* in querela inofficioſi non ſpectatur res & commodum patris, ſed vindicta injuriæ & contumeliæ filii.

Ad §. 1. *ejuſd. leg.*

SI pater, qui legatum accepit ex eo teſtamento, in quo filius exheredatus, non obtineat in accuſando, id eſt in querela inofficioſi inſtituta nomine filii, (quæ dicitur accuſatio; *l. poſthumus*, §. *ult. l. quemadmodum*, *h. tit.* quia in ea teſtamentum accuſatur, ſeu dicitur quaſi a furioſo & demente factum,) & ſecundum teſtamentum pronunciatum ſit, ut explicatius ait Tryphoninus in *fine h.* §. an pater amittat legatum ſibi eodem teſtamento relictum, ita ut non publicetur, id eſt auferatur a fiſco? Et Tryphoninus inclinat in hanc ſententiam, patrem non amittere legatum ſibi datum eodem teſtamento, eleganti ratione, (quidquid dicat in contrarium Anton. Faber hic, qui ſibi ſuaſit totum *hunc* §. eſſe commentum Triboniani.) hac ſc. ratione, quoniam alii commodum victoriæ

ſtoriæ parat : licet enim reſciſſo teſtamento per querelam inofficioſi , hereditas per filium adquiratur patri , non ſpectatur commodum adquiſitionis hereditariæ , ſed commodum , id eſt emolumentum victoriæ , nimirum vindictæ injuriæ exheredationis : & licet pater per filium ſibi adquirat hereditatem , commodum adquiſitionis filio cedere intelligitur ſpectato voto patris , qui omnia quæ ſua ſunt liberis ex voto parat , ut ait ipſe Tryphoninus in *l. pen. §. ſed numquid* , inſt. *de bon. libert.* ex quo ſatis aperte evincitur quam incaute Faber hæc verba tribuat Triboniano , quæ ſunt familiaria noſtro auctori , & quæ ſapiunt meram & puram latinitatem . Etiam rationem ſubjungit Tryphoninus , hanc ſc. quod in hac cauſa nihil ex officio patris , ſed totum de meritis filii agitur , id eſt non ſpectatur an pater ex officii neceſſitate agat de inofficioſo , quia ſemper præſumitur eum ex cauſa pietatis agere , & ex officii neceſſitate , ſed omnino ſpectantur merita filii , an filius merito exheredatus ſit nec ne , ergo non ſpectabatur perſona patris ſed filii . Ac propterea pater , licet victus ſit in querela inofficioſi , non amittit legatum , quod acceſſit ex eodem teſtamento , quia perinde eſt , ac ſi iis nulla mota fuiſſet quoad patrem .

Ad §. 2. ejuſdem leg.

QUod ſi filius exheredatus teſtamento defuncti , in quo legatum mihi relictum eſt , & filius mota lite ſuper querela inofficioſi deceſſerit extraneo herede relicto , & heres inſtitutus hereditariam cauſam peregerit , & victus ſit , non amittit legatum eodem teſtamento ſibi relictum , quia non imputatur ei , quod non deſeruit querelam inofficioſi cœptam a defuncto ; *l. qui cum major* , §. *ſed ſi minor* , infra , *de bon. libert.* immo neceſſe habuit litem peragere , ne inultum relinqueret nomen defuncti , qui non merito exheredatus erat , neve turpiter jus ſuum indefenſum relinqueret ; *l. illud quoque* , infra , *de heredit. petit.* Et hoc verum ubi lis jam cœpta eſt a defuncto , nihil imputatur ei quod ſecutus eſt judicium defuncti : querela inofficioſi quidem etiam non præparata transmittitur ad ſuos heredes , ad extraneos vero non transmittitur niſi præparata ; *l.* † *ſi quis filium* , *h. tit. l. pen. §. ult. verſ. ſin vero* , *C. eod.* † *L. iſta* deſideratur . V. *l. 7. eod. tit.*

Ad §. ult. ejusdem leg.

SI adrogavero eum qui inſtituerat litem de inofficioſo teſtamento ejus , a quo legatum mihi relictum eſt , litemque peregero , & in ea lite victus ſim , non amitto legatum , quia iniquius eſt , ut mihi auferatur a fiſco quod derelictum eſt , cum non proprio nomine , ſed jure cujusdam ſucceſſionis egero , id eſt jure adquiſitionis per adrogationem , quæ eſt genus quoddam ſucceſſionis , de qua *inſtit. de adquiſit. per adrog.* quia qui ſe adrogandum dat , cum capite fortunas quoque ſuas in familiam & domum alienam transfert ; *l. qui ex liberis* , §. *teſtamento* , infra , *de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.* Non imputatur adrogatori , quod litem ſuper querela inofficioſi jam cœptam ab adrogato peregerit , quia ex officio eam peragere debuit , ne deeſſet adrogato , qui fuit in ejus poteſtate. Nec ſpectatur quod lis peracta ſit ab adrogatore , quia lis jam ante adrogationem cœpta erat ab adrogato : ſemper ſpectandum eſt initium actionis ; *l. 3. C. ad SC. Maced.* ac perinde eſt ac ſi lis peracta ſit ab adrogato , cum ab eo jam ante adrogationem cœpta eſſet .

Ad L. 10. de obſeq. parentib. & patron. præſtand.

HOc commune eſt liberis cum libertis , quod liberi debent idem obſequium parentibus , quod liberti patronis , ut probatur ex *rubrica h. tit.*

Digitized by Google

qui communiter inſcriptus eſt, *de obſequiis a liberis & libertis parentibus & patronis præſtandis*. Hoc intereſt inter eosdem, quod a liberis debentur operæ, quæ libertatis & manumiſſionis cauſa a patrono impoſitæ ſunt in ipſo actu manumiſſionis, vel incontinenti; *l. ult. de liberal. cauſ.* a liberis vero libertatis, ſeu manumiſſionis cauſa, non debentur operæ, id eſt pater emancipando liberos, libertatis cauſa non poteſt eis imponere operas, ex *hac l. & l. pen.* ſupra, *ſi a parente quis manumiſſ. ſit*. Nec ex iurejurando obligantur liberi præſtare operas patri manumiſſori, ut liberi patrono; *l. ut jurejurando*, *de oper. libert. l. ferunt*, *de manumiſſ. teſtam. l. ſi quis pro eo*, *de fidejuſſ. d. l. ult. de liberal. cauſ.* ſed longe alia eſt cauſa liberorum, ne obligentur etiam ex jurejurando præſtare operas patri manumiſſori, qui pietatem liberi parentibus, id eſt pietatis officia & obſequia, non operas debent, ut ait Tryphoninus in *fin. h. leg.* Et obligatio, quæ de jure non valet, ſacramento non convalefcit; *l. non dubium*, *C. de legib.* Et meritis magis liberi ad paterna obſequia provocandi, quam pactionibus adſtringendi, ut refertur ex Papiniano in *l. ſi quando*, §. 1. *C. de inoffic. teſtament.* & liberi, qui ſunt ingenui, ſunt immunes ab operis, quæ ſunt argumenta ſervitutis & redemptæ libertatis; Quintil. declamat.**) 383. *Servitutem ſibi manumiſſus imponit, huic inquit debeo manus operas, teſtamentum, vindictam magno redimere ſolent*. Ex conſtitutione Conſtantini pater filium emancipans retinebat tertiam partem bonorum in præmium emancipationis, ex conſtitutione Juſtiniani retinetur tantum dimidia uſusfructus bonorum; *l. cum oportet*, §. *cum autem*, *C. de bon. quæ liber.* Etſi pater non poſſit imponere operas filio emancipato, non vetatur certam pecuniæ ſummam ſtipulari ſibi dari a filio quaſi pro pretio emancipationis, ut metu exactionis a filio poſt emancipationem magis curetur; *l. utrum*, infra, *de V. O.* plerumque etiam in emancipatione filii pater ei peculium adimit; *l. donationes* 31. §. *pen.* infra, *de donat. l. pater*, *de caſtrenſ. pecul.*

Ad L. 15. de bon. libertor.

INteſtato liberto ſine liberis mortuo legitima hereditas debetur patrono in ſolidum; *l. liberto*, † infra, *h. tit. l. 3.* † infra, *de ſuis & legitim.* quod ſi libertus teſtatus deceſſerit extraneo herede inſtituto, præterito patrono, ei datur bonorum poſſeſſio contra tabulas in ſemiſſem bonorum, cujus partis præſtationem induxit imago ſocietatis, quæ erat inter patronum & libertum, ut quod vivus ſolebat ſocietatis nomine libertus præſtare, id poſt mortem præſtaret; *l. 1.* ſupra, *h. tit.* Quod ſi patronus libertum capitis accuſaverit, id eſt capitali judicio, & in accuſatione defecerit, repellitur a bonorum poſſeſſione contra tabulas, tanquam indignus, ut calumniator; *l. prox. init.* ſupra, *h. tit.* Excipiuntur certi caſus. Primus eſt ſi minor 25. annis inſtituerit accuſationem, vel minor quidem coeperit, major factus autem perſecutus ſit ad ſententiam usque, ei ignoſcitur initio inſpecto, quia minor cœpit; *eadem l.* §. *ſed ſi minor*, *de bon. libert. l. 3.* §. *ſcio etiam*, ſupra, *de minoribus*. Secundus eſt ſi patroni filius patris juſſu libertum veneficii accuſaverit, ei ignoſcitur, quia non ſponte accuſavit, juſſus patris excuſat; *ead. l. prox.* ſupra, §. *ſi pater*. Hoc caſu ceſſat calumniæ ſuſcipio, cum inter voluntariam accuſationem, & officii neceſſitatem heredis multum intereſt; *l. 2. C. de calumniatoribus*. Tertius eſt ſi patronus libertum capitis accuſaverit, & libertus damnatus, poſtea reſtitutus ſit a Principe, quia crimen quod intendit, id eſt accuſationem inſtitutam perfecit; *ead. l. prox.* ſupra, §. *ult.* nec reſtitutio Principis patrono nocere debet, beneficium Principis in alienam injuriam porrigi non oportet; *l. impuberi*, † ſupra, *de adminiſtr. tutor. l. ſed cum ab herede*, *ad Trebellian.* Quartus † caſus, quem Tryphoninus poſuit in *hac leg.* quæ eſt velut ſequela

quela præcedentis, ſi crimen quidem, quod in liberto probatum eſt, meruit capitis pœnam, mitius autem punitus eſt libertus, ut ſæpius contingit; *l. quid ergo, §. pœna*, ſupra, *de his qui notant. infam.* Quod enim cautum eſt edicto prætoris, patronum, qui libertum capitis accuſaverit nec probaverit, removeri a bonorum poſſeſſione contra tabulas, intelligendum eſt de calumniatore, id eſt de eo qui calumniandi animo libertum accuſavit.

Ad L. 50. eod. tit.

PAtrono præterito teſtamento liberti, vel ex minori parte inſtituto, id eſt ſi minus debita portione ei relictum ſit, ei datur bonorum poſſeſſio contra tabulas; *l. 3. §. totiens*, ſupra, *h. tit. l. ſive patronus, §. ex duobus*, ſupra, *de jur. patronat. §. qua de cauſa, inſtit. de ſucceſſ. libertor.* Patrono ex minori parte inſtituto, non competit tamen bonorum poſſeſſio contra tabulas ſi ex teſtamento adierit hereditatem, ut oſtenditur *initio h. leg.* quia agnovit judicium defuncti; *§. ſi patronus*, infr. *hac leg. l. 6. §. ult. & l. ſeq.* ſupra, *h. tit.* Nec intereſt an patronus ipſe heres ſcriptus a liberto ex minori parte adierit hereditatem, an ſervum ſuum heredem ſcriptum juſſerit adire hereditatem quam retinet, utroque enim caſu repellitur a bonorum poſſeſſione contra tabulas, ut definitur *init. h. leg.* eadem ratione, quia agnovit judicium defuncti, ſive ipſe heres inſtitutus ſit, ſive ſervus ipſius, quia per ſervum ei adquiſita eſt hereditas. Quidquid adquirit ſervus ſtatim domino adquiritur, ita ut ne momento quidem conſultat in perſona domini; *l. placet*, ſupra, *de adquir. heredit.*

Ad §. 1. & 2. ejuſd. leg.

SI patronus ſervum ſuum a liberto inſtitutum, antequam juberet adire hereditatem, (quia filiuſd. vel ſervus heres inſtitutus, non poteſt adire hereditatem ſine juſſu domini, ne inſciens vel invitus obligetur oneribus hereditariis; *l. qui in aliena, de adquir. hereditat.*) ſi patronus, inquam, ſervum ſuum a liberto inſtitutum, antequam juberet adire hereditatem, vendiderit vel manumiſerit, verbis edicti non ſubmoverur a poſſeſſoriis actionibus, id eſt a bonorum poſſeſſione contra tabulas, niſi in fraudem edicti hoc fecerit, ut pretium uberius ſervi, vel tacita pactione hereditatis per ſervum quæſitæ, commodum & bonorum poſſeſſionem contra tabulas acciperet, ex §. *priore*. Facilioreque ſuſpicio fraudis, ſi filius patroni a liberto heres inſtitutus ſit ſub conditione ſi emancipaverit a patre, & filius emancipatus a patre liberti hereditatem adierit, quia pater per filium aſſequitur liberti hereditatem, cum, ut eleganter ait Triphoninus in *poſteriore §.* omnia quæ noſtra ſunt liberis noſtris ex voto paremus. Liberos vocat ad ſucceſſionem parentum naturæ ſimul & parentum commune votum, ratio naturalis, quaſi lex quædam tacita, naturæ erga liberos caritas; *l. ſcripto*, † infra, *unde liberi l. cum ratio, de bon. damnat. l. nam etſi, de inoffic. teſtament.* unde liberi dicuntur ſui heredes, & vivo patre quodammodo domini exiſtimantur; *l. in ſuis, de liber. & poſth.*

Ad §. 3. ejuſd. leg.

SEd ſi patronus nondum apertis tabulis teſtamenti, cum ignoraret judicium ejus, filium qui erat in poteſtate emancipaverit, & poſtea apertis tabulis appareat filium patroni fuiſſe inſtitutum ſub conditione emancipationis, non repellitur a bonorum poſſeſſione contra tabulas, quia abeſt fraudis ſuſpicio, ex *hoc §.* Ignorans judicium defuncti, an filius eſſet inſtitutus a liberto, non præſumitur eum emancipare in fraudem edicti.

Digitized by Google

Ad §. 4. ejuſd. leg.

PAtronus ex debita parte a liberto inſtitutus, id eſt ex ſemiſſe bonorum, & rogatus reſtituere hereditatem, non tenetur fideicommiſſo; *l. cum patronus, de legat.* 2. ſi ab extraneo ſcilicet relictum ſit, ſed tantum ſi ab eo liberis & parentibus relictum ſit; *l. ex aſſe, ad l. falcid. l. ſi ejus* 64. §. *ult. ad Trebellian.* Quod ſi patronus ex debita parte inſtitutus, & rogatus partem, id eſt ſextam, reſtituere Titio, per errorem facti reſtituerit, cum exiſtimaret fideicommiſſarium eſſe ex liberis vel parentibus liberti, actiones ex Trebelliano non transferuntur in fideicommiſſarium, quia debitum non fuit quod reſtituit, & patrono competit condictio indebiti ſoluti; *l. patronus, eod. tit.* Quid ſi patronus ex debita parte a liberto inſtitutus, & rogatus hereditatem reſtituere ſuſpectam dixerit, & coactus adierit & reſtituerit cum retinere poſſet? ei non competit bonorum poſſeſſio contra tabulas, quia agnovit judicium defuncti, & agnoſcendo judicium defuncti, quaſi ſprevit & damnavit bonorum poſſeſſionem contra tabulas.

Ad §. 5. ejuſdem leg.

SI patroni filius a liberto adrogatus, & ex minori parte inſtitutus, ſe non immiſcuerit hereditati liberti, ut patris adrogatoris, ſed abſtinuerit, quaſi patroni tamen filius admittendus eſt ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas, quia patrono, vel liberis ejus præteritis teſtamento liberti, vel ex minori parte inſtitutis, datur bonorum poſſeſſio contra tabulas.

Ad §. ult. ejuſdem leg.

LIberatione legata Titio debitori, ſi conveniatur ab herede teſtatoris, ei datur exceptio doli, vel actio ex teſtamento, ut liberetur per acceptilationem, ex *hoc §. l. 3. §. nunc de effectu, l. quod mihi, de liberat. legat.* per acceptilationem ſc. ſi Titius ſolus ſit debitor, vel pacto de non petendo, ſi habeat correum vel fidejuſſorem; *d. l. 3. §. nunc de effectu.* Ratio diverſitatis eſt, quod acceptilatio habet vim ſolutionis, & prodeſt utrique reo, vel reo & fidejuſſori: pactum de non petendo eſt perſonale, & non prodeſt alteri; *l. ſi unus, §. 3. verſ. ante omnia, de pact.* Si patrono debenti certam quantitatem pecuniæ, liberationem legaverit libertus, & conventus ab herede defuncti uſus ſit exceptione doli, vel per acceptilationem liberatus ſit, non poteſt petere bonorum poſſeſſionem contra tabulas, quaſi inſtitutus ex minori parte. Ratio eſt, quia agnito legato liberationis agnovit judicium defuncti; *l. filium, §. omnibus, ſupra, de legat. præſtand. contra tabul.*

RECITATIONES AD LIBR. XVIII.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 18. de teſtament. milit.

SI legata excedant dodrantem, heres detrahit quartam, quæ dicitur falcidia, quia detrahitur beneficio legis falcidiæ; *l. 1. §. 1. l. quotiens, l. in quantitate*, infra, *ad l. falcid. l. in imponenda*, C. *eod.* Hoc ſpeciale eſt privilegium

gium militum, quod in legatis relictis teſtamento vel codicillis militis ex teſtamento factis ceſſat falcidia, id eſt legata præſtantur ſine ulla diminutione falcidiæ, ex hac *l. & l. prox. §. ult.* ſupra, *h. tit. l. ſi poſt miſſionem, l. ſi miles*, infra, *ad l. falcid. l. in teſtamento, l.* † *ult. C. eod.* in codicillis militis poſt miſſionem factis, etiam teſtamento militari confirmatis, falcidiæ locus eſt; *d. l. ſi poſt miſſionem, d. l. ſi miles*. Si miles in militia teſtamentum fecerit, & poſt miſſionem codicillos, & intra annum miſſionis deceſſerit, in legatis, quæ teſtamento relicta ſunt, falcidia locum non habet, quia teſtamentum factum jure militari valet intra annum poſt miſſionem; *l. quod conſtitutum, l. quod dicitur, h. tit.* In codicillis poſt miſſionem factis, etiam ſi teſtamento militari confirmati ſint, falcidia locum habet, quia codicilli facti poſt militiam, poſt miſſionem, non ſunt facti a milite; *l. prox. §. ult.* ſupra, *h. tit.* & conſequenter non poſſunt valere jure militari; *d. l. ſi miles*. Nec obſtat, quod legata codicillis teſtamento confirmatis relicta, perinde valeant ac ſi teſtamento relicta eſſent; *l. 2.* † *codicillorum, de jure codicill.* quia codicilli facti poſt militiam, licet teſtamento militari confirmati ſint, non pertinent ad teſtamentum militare, cum eo tempore facti ſint quo miles eſſe deſierat. Quod ſi utraque legata, tam quæ teſtamento, quam quæ codicillis relicta ſunt, compoſita, id eſt computata, dodrantem excedant, quæritur quatenus minuantur ea in quibus falcidia locum habet, id eſt codicillis poſt miſſionem factis relicta? Tryphoninus *init. h. leg.* ait hunc modum commodiſſime ſtatui, ut ex univerſitate bonorum in ſolidum, ſolutis legatis quæ teſtamento data ſunt, quod ſupererit relinquatur apud eos, quibus codicillis legata data, prius deducta quarta.

† V. ſi protis poſt miſſionem factis, etiam teſtamento militari confirmatis, falcidiæ locus bat. Et junge *l. 12. de teſtam. militum*.

Ad §. 1. ejuſd. leg.

QUid ſi legata quæ teſtamento data ſunt conſumant univerſam hereditatem, quæritur utrum nihil ſerent hi, quibus codicillis legatum eſt, an aliquid? Tryphoninus in *hoc §.* ait, contributioni locum eſſe, id eſt legata omnia, tam quæ teſtamento, quam quæ codicillis relicta ſunt, minui pro rata, & conſtituta quantitate, id eſt modo legatorum, quæ codicillis data ſunt, ex ſumma quæ eſſet debita, in ſolidum ſc. ſi æquo jure omnia deberentur, id eſt ſi falcidiæ locus non eſſet in his, quartam deduci ex his quæ codicillis relicta ſunt. Ratio elegans eſt, quoniam & ſi adhuc miles hæc quoque legaſſet teſtamento & codicillis, contribuerentur omnia, & pro rata ex omnibus decederet ea portio, quam amplius legaverat miles quam in bonis haberet.

Ad §. 2.

QUod ſi deductis utrisque legatis ſolidis, tam his quæ teſtamento facto tempore militiæ, quam codicillis poſt militiam factis relicta ſunt, quid remaneat apud heredem, non tamen ſufficiens quartæ eorumdem legatorum, eorum ſc. quæ codicillis relicta ſunt, quod deeſt quartæ ſuppletur ex legatis, quæ codicillis relicta ſunt, quia falcidia ceſſat in teſtamento facto tempore militiæ, non in codicillis factis poſt militiam.

Ad L. 41. eod. tit.

EX privilegio militum, miles ex certo tempore, vel ad tempus heredem inſtituere poteſt, puta, quoad viver Titius heres eſto: Titius usque ad decem annos heres eſto: vel Titius poſt Sempronii mortem heres eſto; & ſi miles Titium heredem inſtituerit ad tempus, puta in annos decem, poſt tempus nemine ſubſtituto, poſt decem annos res abit in cauſam inteſtati, id eſt

hereditas inteſtati defertur legitimis heredibus : & ſi miles heredem inſtituerit ex tempore, antequam dies inſtitutionis cedat, inteſtati hereditas defertur legitimis heredibus, ex *init. hujus leg. & l. in fraudem*, §. *miles & ad tempus*, ſupra, *h. tit.* & quemadmodum miles poteſt pro parte bonorum heredem inſtituere, adeo ut miles poſſit decedere pro parte teſtatus pro parte inteſtatus, ita & valet heredis inſtitutio, quam miles ex tempore vel ad tempus fecerit : & hoc eſt quod inſinuat Tryphoninus his verbis, *& quod in bonorum portione ei licet, hoc etiam in temporis ſpatio, licet non modicum ſit, ex eodem privilegio competat*. Secus paganus non poteſt heredem inſtituere ex die vel ad diem, & ſi heres ſcriptus ſit ex die vel ad diem, circumſcripto die ſit ſtatim heres, hereſque permanet ; *l. hereditas* 34. ſupra, *de hered. inſtit.*

Ad §. 1. *ejuſdem leg.*

MUlier, in quam turpis ſuſpicio cadit, nihil capere poteſt ex teſtamento militis, *ex hoc* §. id eſt mulier, quam miles libidinis cauſa in contubernio habuit, nihil poteſt capere ex ejus teſtamento, & ſi quid ei relictum ſit, ad fiſcum pertinet ; *l. mulierem*, infra, *de his quæ ut indign.* miles etiam focariæ inter vivos donare non poteſt, ne hujus illecebris captus ſpolietur ; *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & uxor.* Secus paganus concubinæ donare non prohibetur ; *l. affectionis*, ſupra, *de donat.* quia concubinatus jure civili fuit permiſſus ; *l. in concubinatu*, ſupra, *de concubin.*

Ad §. 2. *ejuſdem leg.*

MIles filiuſ. filio impuberi heredi inſtituto, in poteſtate avi manenti, ſubſtituere poteſt, tutorem vero ei dare non poteſt, quia in aliena poteſtate eſt, ex *hoc* §. *l. in teſtamento* 6. *C. h. tit. l.* 2. ſupra, *de teſtament. tutel.* & ſi miles filiuſ. filio impuberi heredi inſtituto, in poteſtate avi manenti, ſubſtituerit, ex reſcripto Divorum fratrum, id eſt D. Antonini & L. Veri, ſubſtitutio quidem valet, tutoris autem datio non valet, quia hereditati quidem ſuæ, qualem velit ſubſtitutionem facere poteſt, verum tamen alienum jus minuere non poteſt ; *l. cum filiuſ.* † infra, *h. tit.* id eſt jus patriæ poteſtatis, quæ avo competit in nepote ex filio, quia tutela jure patriæ poteſtatis, non militiæ præmio datur, nec privilegium militum ad alienam injuriam porrigi oportet ; *l. impuberi*, ſupra, *de adminiſtr. tutor.*

Ad §. 3. *ejuſd. leg.*

PAter poteſt pupillariter ſubſtituere filio impuberi, non modo inſtituto, verum etiam exheredato ; *l.* 1. §. *ſubſtituere*, *l.* † *ſed ſi plures*, §. *ad ſubſtitutor*, ſupra, *de vulgar. & pupillar. l. filius*, *de adquir. hered.* §. *non ſolum*, *inſt. de pupillar. ſubſtitut.* quoniam ſubſtitutio pupillaris fit jure patriæ poteſtatis, quam non amittit pater in exheredato, & ſubſtitutio pupillaris valet, non modo in bonis paternis, ſed & in bonis aliunde queſitis, quia pater non ſibi, ſed pupillo, non propriis bonis, ſed pupillaribus ſubſtituit : quo fit ut recte ſubſtituat etiam exheredato ; *d. l. ſed ſi plures*, §. *ad ſubſtitutos*. Hoc ſingulare eſt in milite, quod ſi ſubſtituat filio impuberi, poteſt ei ſubſtituere in bonis a ſe profectis tantum ; *d. l. ſed ſi plures* † §. *ad ſubſtitutos*, quemadmodum enim miles pro parte inteſtatus decedere poteſt, ita & filium pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum facere licet. Si pater ſubſtituat filio impuberi exheredato, an a ſubſtituto exheredati legatum vel fideicommiſſum relinqui poſſit, varie tractatum : plures exiſtimabant a ſubſtituto exheredati legatum, vel fideicommiſſum relin-

relinqui non poſſe, quod nihil ex bonis patris ad exheredatum ſubſtitutione pervenerit, & hæc fuit ſententia Juliani in *l. qui fundum*, §. *qui filios*, infra, *ad l. falcid.* Scævolæ in *l. ult. in princ. de legat.* 3. Paulî in *l. ab exheredati, de legat.* 1. ipſius Tryphonini ſententia fuit a ſubſtituto exheredati omnino legatum relinqui non poſſe, etiam ſi exheredato aliquid relictum ſit, *ex hoc* §. in quo ſi miles filium exheredaverit vel ſciens præterierit, quærebatur an a ſubſtituto exheredati legatum relinqui poſſet? reſpondit Tryphoninus non poſſe, licet ampla legata reliquerit exheredato, forte quia exheredato legatur tantum alimentorum nomine; *l. pen.* §. 2. ſupr. *de cur. furioſ.* quæ eſt etiam Tryphonini: alias a ſubſtituto exheredati legari poſſe fatendum eſt pro modo patrimonii, quod ad filium pervenerit: puta commiſſo per aliquem e liberis edicto, & petita bonorum poſſeſſione contra tabulas, quia quod per bonorum poſſeſſionem contra tabulas habuit filius, a patre acceptſſe videtur; *d. l. ab exheredati*. Si pater filium exheredaverit, an ab exheredato legatum vel fideicommiſſum relinqui poſſet, pariter diſputatum eſt, & hac diſtinctione uſus eſt Papinianus in *l. coheredi*, §. *quod ſi heredem*, ſupra, *de vulgar. & pupillar.* ſi pater filio exheredato nihil reliquerit, ab eo nullum fideicommiſſum relinqui poſſe, quod ſi legatum vel fideicommiſſum acceperit filius exheredatus, tunc ab eo fideicommiſſum relinqui poſſe intra modum eorum, quæ relicta ſunt citra falcidiæ rationem. Alii ſecus ſentiebant, a ſubſtituto exheredati legatum relinqui poſſe, quod judicio patris ad ſubſtitutum perveniret hereditas patris, in cujus poteſtate fuit alium filio impuberi ſubſtitutum dare. Juſtinianus maluit a ſubſtituto exheredati legatum vel fideicommiſſum relinqui non poſſe, etiam ſi exheredato pater aliquid reliquerit, quia per exheredationem filius injuria affectus eſt; *l. cum quidam*, C. *de legat.* Satis eſt quod pater filium exheredavit, eique extraneum ſubſtituit, & grave nimis videtur, ſi injuriæ exheredationis & oneri ſubſtitutionis, addatur onus legati a ſubſtituto, ne filius oneretur in infinitum; *l. fideicommiſſa*, §. *ſi quis decem, de legat.* 3.

Ad §. 4. *ejuſd. leg.*

PAter, paganus an miles ſit nihil refert, poteſt ſubſtituere pupillariter filio impuberi exheredato, non modo in bonis profectitiis, ſed & in bonis aliunde quæſitis; *l.* 1. §. *ſubſtituere*, *l. ſed ſi plures*, §. *ad ſubſtitutos*, ſupra, *de vulgar. & pupillar.* Miles emancipato filio ſubſtituere poteſt, verum in his tantum, quæ a ſe ad inſtitutum pervenerunt, non in aliunde quæſitis, puta ex hereditate avi vel propinquorum, ex *hoc* §.

Ad §. *ult. ejuſdem leg.*

PAganus non poteſt ſubſtituere liberis, niſi prius ſibi heredem inſtituerit, ita ut non valeat ſubſtitutio pupillaris facta filio impuberi teſtamento paterno, ex quo non adita ſit hereditas patris; *l.* 1. §. *ult. l.* 2. §. 1. ſupra, *de vulgar. & pupillar.* Secus miles poteſt ſubſtituere filio impuberi, licet ſibi teſtatus non ſit, & ſubſtitutio valet etſi ex teſtamento militis adita non ſit hereditas, ex *hoc* §. *l. in fraudem*, §. *item*, ſupr. *h. tit.* nec mirum, cum poſſit miles decedere pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus.

Ad L. 19. *de caſtrenſ. pecul.*

IN caſtrenſi peculio ſunt res mobiles, vel ſe moventes, quæ filiof. eunti in militiam a parentibus propinquis vel amicis donatæ ſunt, item quæ in caſtris occaſione militiæ quæſitæ ſunt; *l. caſtrenſe*, ſupra, *h. tit.* l. 1. *C. eod.*

tit. libr. 12. & hæ res in ſucceſſione bonorum patris non conferuntur, nec veniunt in judicium familiæ erciſcundæ *; l. ſi filiuſ. C. famil. erciſc. l. ult. C. de collat.* In caſtrenſi peculio non ſunt prædia, quæ proficiſcenti in militiam donata ſunt, ea non poſſunt videri donata occaſione militiæ : in caſtrenſi peculio eſt hereditas ejus, qui non alias notus fuit, quam occaſione militiæ, puta commilitonis, etiam ſi res immobiles in ea ſint *; l. miles* 5. ſupra, *h. tit. & d. l.* 1. Si filiuſ. miles heres inſtitutus ſit ab agnato commilitone, an hereditas eſſet in caſtrenſi peculio dubitatum eſt a Scævola, hac ratione, quia potuit & ante notus & amicus dare. Hereditas matris fratris vel agnati, licet filiof. militi obveniat, non eſt in caſtrenſi peculio, ſanguinis etenim ratio, non militiæ cauſa, meritum hereditatis accipiendæ præbuit *; l. dotem*, §. 1. ſupra, *h. tit. & d. l.* 1. & ſi forte uxor vel cognatus, vel quis alius non ex caſtris notus, filiof. legaverit, vel donaverit, ea lege, ut in caſtrenſi peculio eſſet, non habetur in caſtrenſi peculio, quia veritas prævalet fictioni *; l. ſi forte*, ſupra, *h. tit.* movebat & quia potuit & non dare niſi commilitium caritatem auxiſſet. Sociatus commilitii affectioni fraternæ nonnihil addit, & fratres cariores invicem ſibi reddit *; l. cum allegas*, *C. h. tit.* Ariſtotel. 8. ethicon, cap. 11. ἐν ἁπάσῃ γὰρ κοινωνίᾳ δοκεῖ τι δίκαιον εἶναι, καὶ φιλίαι δὲ προσαγορέυουσι γὸν αἱ φίλαι ταῖς σύμπασαι, καὶ ταῖς συναναίσαις. *Nam in omni ſocietate aliquod jus & amicitia eſſe videtur. Itaque quaſi amicos appellant connavigantes & commilitones.* Inde veterani non excuſantur a tutela vel cura filiorum commilitonum, quia coæqualitas militiæ fortior videtur privilegio militum *; l.* 8. ſupra, *de excuſat.* nimirum ob caritatem commilitii. Tryphonino placuit eam hereditatem non eſſe caſtrenſis peculii, ſi filiuſ. miles heres inſtitutus ſit teſtamento facto ante commilitium, quia non fuit notus vel carus occaſione militiæ : quod ſi heres inſtitutus ſit teſtamento facto poſt militiam, contra, quia præſumitur inſtitutus occaſione & intuitu militiæ.

Alciat. 4. diſp. 17.

Ad §. 1. ejusd. leg.

SI filiuſ. miles a commilitone, vel ab eo, qui per militiam notus eſt, heres inſtitutus ſit, hereditas ei erit in peculio caſtrenſi, & citra juſſum patris pro herede recte geret *; l. miles*, 5. ſupra, *h. tit.* Quod ſi ſervus filiſ. militis, qui eſt in peculio, a quocumque ſit heres ſcriptus, id eſt a cognato domini, vel extraneo, & juſſu militis adierit hereditatem, hereditas per ſervum adquiritur domino, eaque fiet caſtrenſis peculii, *ex h. §.* quod Joannes vetus gloſſator non admittebat, niſi adhibita diſtinctione *d. l. miles*, *l. ſi forte*, *l. caſtrenſe*, *& l. dotem*, ſupra, *h. tit.*

Ad §. 2. ejusd. leg.

MIles poteſt pro parte teſtatus decedere, puta ſi filiuſ. miles de bonis caſtrenſibus tantum heredem inſtituerit, cetera bona inteſtato deferuntur legitimis heredibus, & e contra, *ex hoc §. l. cogi*, §. *ſed & ſi miles*, ſupra, *ad Trebellian. l.* 1. *& 2. C. de teſtament. milit.* & ſi miles Titium ex fundo heredem inſtituerit, quoad cetera bona inteſtatus decedit *; l. ſi duobus*, ſupra, *eod. tit.* ſi filiuſ. paganus, id eſt veteranus, de caſtrenſi peculio teſtamentum fecerit, & dum ignorat ſe patri heredem extitiſſe deceſſerit, non poteſt videri de caſtrenſibus bonis teſtatus, de paganis, id eſt paternis, inteſtatus deceſſiſſe, *ex hoc §.* quia non gaudet privilegio militum. Teſtamentum factum in militia jure militari valet intra annum poſt miſſionem *; l. quod conſtitutum*, *l. quod dicitur*, ſupra, *de teſtam. milit.* Veteranus, qui militare deſiit, poſt miſſionem non poteſt jure militari teſtari *; l. idem eſt*, §. 1. *l. tribunus*, *eod. tit.*

§. *ſed*

§. *ſed hactenus*, *inſt. eod. tit.* Ergo heres ſcriptus de caſtrenſi peculio, univerſa bona habebit, perinde ac ſi ſcriptus eſſet ex fundo, heres eſſet ex aſſe; *l.* 1. §. *ſi ex fundo*, *de heredibus inſtituend.* Si pauperrimus, id eſt qui falſa opinione ſe pauperem credebat, teſtatus ſit de modico, ignorans ſe locupletatum per ſervos peregre agentes commercii cauſa, heres erit, non modo de modicis, de quibus defunctus ſe teſtari credebat, ſed & de univerſis rebus, quæ ignoranti adquiſitæ erant per ſervos, quia veritati nihil officit error teſtatoris, in modo patrimonii, ſive id minuat, ſive ampliet; *l.* 1. *C. arbitr. tutel.* Si teſtator aliquem heredem ſcripſerit de paupertate ſua, paupertatis appellatione continetur univerſa hereditas; *l. Lucius*, §. *heredem*, ſupra, *ad Trebellian.* Hieronym. ad Principiam de laudib. Marcellæ: *Poſt aliquot dies ſano integro vegetoque corpuſculo obdormivit in Domino, & te paupertatule ſuæ, immo per te pauperes reliquit heredes.* Auguſtin. de vit. commun. clericor. *Ego tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogavi.* Et idem de catechizand. rudib. *Sed ſic etiam ipſi, aut conſumunt per luxuriam paupertatem ſuam, & ab egeſtate poſtea in furta & effracturas, & aliquando etiam in latrocinia proſiliunt.*

Ad §. 3. ejusdem leg.

Heres pro domin. Cujac. 10. obſ. 16.

SI pater ut heres, id eſt dominus, teſtamento ſervum filiiſ. qui erat in caſtrenſi peculio liberum eſſe juſſerit, inteſtato defuncto filio, mox patre, quæritur an ex teſtamento libertas ſervo competat? Occurrebat quod duo in ſolidum non poſſunt eſſe domini ejusdem rei, ut *hic & l. ſi ut certo*, §. *ſi duobus vehiculum*, ſupra, *commodat.* pater & filius non poſſunt eſſe domini in ſolidum ejusdem ſervi. Pater non potuit manumittere ſervum alienum, qui erat in dominio filii, nemo enim alienum ſervum, quamvis ut proprium manumittat, ad libertatem perducere poteſt; *l. ſi non proprietatem*, *C. de his qui a non domino.* E contra filiuſ. poteſt manumittere ſervum, qui eſt in peculio caſtrenſi, cum ſit dominus, & manumiſſus ſit libertus filii non patris, ex *hoc* §. *l. Divus*, ſupra, *h. tit. l. ſervum*, *de jur. patr.* Et ſi teſtamento utriusque tam filii quam patris, idem ſervus, qui erat in peculio caſtrenſi filii, manumiſſus ſit, & uterque pater & filius pariter deceſſerint, non dubitandum eſt ex teſtamento filii liberum eum eſſe, quia filiuſ. potuit manumittere ſervum qui erat in dominio, nimirum in caſtrenſi peculio. Sed & tentari poterat, libertatem ex teſtamento patris competere in priore caſu, quia jus patris quidem ceſſare videtur, quando filius utitur jure ſibi conceſſo, id eſt teſtatur de peculio caſtrenſi & ſervo libertatem relinquit: quod ſi filius non utatur jure ſuo, & inteſtatus decedat, videtur pater quaſi poſtliminii jure, antiquo jure, id eſt jure quod habuit ab initio habere peculium, & fictione poſtliminii videtur habuiſſe retro dominium rerum peculiarium. Si filiuſ. miles inteſtatus deceſſerit, pater occupat peculium, non quaſi hereditatem, ſed quaſi peculium; *l.* 1. *&* 2. ſupra, *h. tit.* & fictione poſtliminii retro videtur pater habuiſſe dominium, & peculium non hodie morte filii obveniſſe patri, ſed ab eo non abſceſſiſſe creditur, ut *hic*, *& l. proponebatur*, ſupra, *l. ult.* infra, *h. tit.* & ſic manumiſſio ſervi peculiaris facta a patre vivo filio valet.

Ad §. 4. ejusdem leg.

SI pater, ut heres, ex teſtamento filii ſc. ſervum filii vindicta manumittat, defuncto inteſtato filio, ex illa manumiſſione ſervus liber non erit, ex *hac l.* non valet manumiſſio facta a non domino, quamvis poſtea domino heres extiterit; *l. ſi ſervo*, ſupra, *qui & a quib. manumiſſ.*

Digitized by Google

Ad §. ult. ejusdem leg.

QUod ſi pater teſtamento ſervum filii, qui erat caſtrenſis peculii, manumiſerit, & filiuſ. miles, teſtamento condito extraneos heredes inſtituerit, & ex teſtamento ejus non ſit adita hereditas, quæritur an ex teſtamento patris manumiſſio valeat? Ratio dubitandi erat, quod filiuſ. videtur inteſtatus deceſſiſſe, quia non valet teſtamentum, ex quo non ſit adita hereditas; *l. ſi nemo*, ſupra, *de teſtam. tutel. l. ſi nemo*, infra, *de R. J.* & pater videtur ſervum manumiſiſſe jure proprio, ut dominus, quia filioſ. mortuo inteſtato, pater quaſi jure poſtliminii retro dominium rerum peculiarium habuiſſe fingitur; *l. proponebatur*, ſupra, *h. tit.* & mortuo filio inteſtato, non videtur de novo quæſitum patri dominium, ſed videtur continuare dominium, ut ait Tryphoninus *hic*: ſed ubi filius teſtatus deceſſerit, non tam facile eſt fingere retro quæſitum patri dominium rerum peculii caſtrenſis ac in caſu filii inteſtati, ad hoc ut manumiſſio ſervi filii a patre facta valeat, quia medium tempus, quod datur heredibus inſtitutis ad deliberandum de adeunda hereditate, imaginem ſucceſſionis præſtat, id eſt heres inſtitutus dum deliberat de adeunda hereditate, quoad quædam pro herede habetur; *l. ait prætor*, *l. filius*, ſupra, *de jur. deliberand.* & patri obſtat quominus occupet bona inteſtati, quia quamdiu heres ex teſtamento ſperatur, legitimus non admittitur; *l. quamdiu*, *de R. J.* Alioqui, id eſt ſi dicas medio tempore retro quæſitum dominium patri rerum peculii caſtrenſis filii, etiam ubi filius teſtatus deceſſerit, etſi ex teſtamento adita ſit ab inſtituto filii hereditas, ſequetur a patre ad eum, id eſt ad filium tranſiiſſe proprietatem, quod abſurdum eſt, ne dominium rerum ſit in pendenti in hac ſpecie, ut in multis aliis partibus juris; *l. arboribus*, §. *ult. l. ſed etſi*, §. 1. ſupra, *de uſufruct.* ut ex facto, id eſt ex ſecuto eventu retro fuiſſe aut non fuiſſe patris dominium declaretur, ſi ex teſtamento filii adita ſit hereditas, vel non. Quid ſi filiuſ. miles, qui habebat ſervum in peculio caſtrenſi, teſtamento extraneos heredes inſtituerit, & heredes inſtituti dum deliberant de adeunda hereditate, ceſſerit dies legati relicti ſervo peculii caſtrenſis, teſtamento ejus ex quo pater nihil capere potuiſſet, quæritur an legatum per ſervum adquiratur patri, cum utique adquireretur heredi filii, ſi tempore cedentis legati adiiſſet hereditatem? Tryphoninus non ſolvit quæſtionem, immo fatetur difficile eſſe eam expedire, ne dominium rerum ſit in pendenti, & facilius eſſe reſpondere an libertas ſervo competat ex teſtamento patris in ſpecie in qua filiuſ. inteſtatus deceſſit, quia hoc caſu peculium manet apud patrem, non quaſi hereditas, ſed quaſi peculium, & retro fingitur dominium peculii patri quæſitum quaſi jure poſtliminii: poſt variam diſputationem in *fine leg.* concludit Tryphoninus non competere libertatem a patre datam ſervo filii, qui erat peculii caſtrenſis, quia data eſt a patre eo tempore quo non erat in dominio patris, non negat tamen favorabilem eſſe contrariam ſententiam in utroque caſu ſupra propoſito.

RECI-

Digitized by Google

RECITATIONES AD LIB. XIX.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 20. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.

Liberis emancipatis præteritis datur bonorum poſſeſſio contra tabulas, ſcriptis non datur niſi commiſſo edicto per alium, nempe per præteritum; *l. 3. §. ſi quis ex liberis*, ſupra, *h. tit.* Pater, qui habebat duos liberos, unum in poteſtate, alium emancipatum, quem habebat in poteſtate exheredavit, emancipatum præteriit, extraneum heredem inſtituit, quæſitum eſt quatenus emancipato detur bonorum poſſeſſio contra tabulas, in aſſem vel in ſemiſſem? Tryphoninus diſtinguit, aut heres ſcriptus adiit hereditatem, aut repudiavit: ſi adiit ſuus exheredatus ſubmovetur a bonorum poſſeſſione contra tabulas, ſed ut ei conſulatur datur ei petitio hereditatis ex cauſa querelæ inofficioſi teſtamenti, contra fratrem emancipatum, ut habetur *init. h. leg. verſ. ſed quemadmodum*, non contra heredem ſcriptum, quia emancipatus præteritus petita bonorum poſſeſſione contra tabulas, obtinuit hereditatem & eſt loco heredis ſcripti; *l. cum emancipatus*, *in pr.* ſupra, *h. tit.* Quod ſi heres ſcriptus repudiaverit hereditatem, jure civili filius exheredatus erit ſuus heres ab inteſtato in ſolidum, quia exheredatio nullius eſt momenti, non adita hereditate ex teſtamento, ut proditum eſt *hic*, & *l. ſi patronus* 12. §. *ex teſtamento*, infra, *de bon. libert.* nihil valet ex teſtamento, ex quo adita non ſit hereditas; *l. 1.* ſupra, *de injuſt. rupt. l. ſi nemo*, *de R. J. l. eam quam*, *C. de fideicommiſſ.* ne teſtamentum per omnia irritum, valeat quoad ſolam exheredationem, quod abſurdum fore dicitur *d. l. ſi patronus*, §. *ex teſtamento*. Emancipatus quoque, ſi petat bonorum poſſeſſionem contra tabulas, bonorum poſſeſſionem ſolus habebit, id eſt hereditatem ex aſſe vindicat petita bonorum poſſeſſione contra tabulas. Sed quia duo non poſſunt eſſe domini in ſolidum ejusdem rei; *l. ſi ut certo*, §. *ſi duobus*, ſupra, *commodat.* ne concurſu ſeſe impediant, res redit ad inteſtati exitum, ad cauſam inteſtati, id eſt ut ſuus & emancipatus, quos natura conjunxit, re aſſocientur, uterque ſuccedit in partem, quaſi ab inteſtato, & prætor tuetur emancipatum, qui petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, in parte dimidia quaſi ab inteſtato, adverſus filium ſuum ex aſſe heredem ab inteſtato: ſic ſuus eſt heres ex aſſe, ſed emancipatus ei conjungitur & aſſociatur in partem petita bonorum poſſeſſione contra tabulas: ſic etſi filius emancipatus exheredatus fuerit, ſuus præteritus, emancipatum petentem bonorum poſſeſſionem ab inteſtato unde liberi tuetur prætor in parte dimidia, perinde atque ſi nullæ tabulæ patris extitiſſent; *l. 1.* §. *ult.* infra, *ſi tabul. teſtament. null. extabunt.* Si extraneus heres ſcriptus, ſuo exheredato, emancipato præterito, repudiet hereditatem, quod facile, id eſt ſine damno, factурus eſt, emancipato petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, cum adita hereditate nihil laturus ſit ex ea propter emancipatum, qui ex aſſe vindicat hereditatem, petita bonorum poſſeſſione contra tabulas; de jure quidem ſuus eſt heres ex aſſe ab inteſtato, ſed emancipatum petentem bonorum poſſeſſionem contra tabulas, tenetur admittere in partem beneficio prætoris. Quod ſi heres ſcriptus adeat hereditatem, accepta pecunia, ut repellat ſuum exheredatum a bonorum poſſeſſione contra tabulas, & emancipato petenti bonorum poſſeſſionem contra tabulas, præſtet aſſem, id eſt univerſam hereditatem, cum reſciſſo teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, ipſe nihil ſit conſecuturus jure hereditatis, id eſt ex here-

Digitized by Google

ditate, erit venale beneficium, id eſt etiam ſi non gratuito repudiet hereditatem, ut emancipatus petita bonorum poſſeſſione contra tabulas aſſem obtineat, ſubmoto ſuo exheredato, adhuc eſt locus gratificationi, & habet beneficii debitorem, quod emancipatum ſuo præferat. Venale beneficium dicitur quod pretio elicitur vel redimitur, nec tamen deſinit eſſe beneficium, etſi non ſit merum & gratuitum, propter præſtantiam beneficii, quale eſt beneficium libertatis. Unde dominus, qui ſervum manumiſit, etiam pretio accepto, non amittit jus patronatus, quia etſi non gratuitum, beneficium tamen præſtitit; *l.* 3. infra, *de obſequ. parentib. & patron. præſtand.* Et ſi quis rem alienam amoveat, ut eam alii donet, furti tenetur, quia ſpecies lucri eſt de alieno largiri, & beneficii debitorem ſibi adquirere; *l. ſi pignore*, §. 1. infra, *de furt.*, nec diſpari analogia venale concordium dicitur inter virum & uxorem, quod mulier, ut ſe viro conciliet, redimit damno dotis, id eſt pacto de amittenda dote; *l. ſi liberis*, ſupra, *de pact. dotalib.*

Interdum locus eſt gratificationi; *l. ult. de relig. & ſumpt. funer.*

Ad §. 1. ejusd. leg.

SI extraneus heres ſcriptus ſit, ſuo exheredato, emancipato præterito, & heres ſcriptus non adeat hereditatem, uterque admittitur in partem bonorum, ut modo dictum eſt. Quæritur hoc caſu, an emancipatus ſuo conferat propria bona? Tryphoninus quaſi dubitando, ut ſolebat, affirmat non conferre. Collatio enim non habet locum inter ſuum & emancipatum, niſi cum uterque petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, vel non extantibus tabulis bonorum poſſeſſionem ab inteſtato unde liberi, ut proditum eſt *hic & l. 1. in pr. & §. quamvis, de collat. bonor.* collatio, inquam, non habet locum inter ſuum & emancipatum, quia diverſo jure veniunt, nimirum ſuus exheredatus ab inteſtato, emancipatus præteritus per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, *hic; & l. item* & factum heredis, id eſt repudiatio heredis, hactenus tantum prodeſt ſuo exheredato, ut eum admittat ad partem bonorum una cum emancipato præterito petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, non etiam ut emancipatus ei propria bona conferat. Nec hoc eſt novum & iniquum, nam interdum non fit collatio, licet uterque petierit bonorum poſſeſſionem contra tabulas. Finge ſuus ex minori parte eſt inſtitutus quam ex virili, emancipatus eſt præteritus, hoc caſu commiſſo edicto uterque petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, ſic ſuus beneficio emancipati præteriti plus conſequitur, id eſt virilem, itaque tunc emancipatus ſuo nihil confert, quia ei injuriam non facit, nihil ei aufert, quinimmo ejus portionem ampliat; *l. 1. §. pater, de collat. bonor. l. ſi filia, de collat. dot.* Multo magis in hoc caſu emancipatus præteritus ſuo exheredato non confert propria, quia ſuus exheredatus a patre, non vocatur ex ſuo capite ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas, ea occaſione quod heres ſcriptus omiſit hereditatem, nihil laturus, emancipato petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, exheredatus per exheredationem, amiſit nomen & jus ſui heredis; *l.* *) 1. §. *poſt ſuos, de ſuis & legitim.* ſed occaſione ſcripti heredis repudiantis, nomen ſui heredis recipit.

Interdum jurisconſulti quaſi dubitantes per ſorte reſpondebant, tamen pro affirmantibus accipiendi, ut *hic; & l. item ſi, §. 1. de rei vindic.*

Ad §. ult. ejusdem leg.

IN hoc caſu melior eſt conditio ſui exheredati, quam emancipati præteriti. Suo exheredato, emancipato præterito, eoque petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, teſtamentum reſcinditur in totum, inſtitutio reſcinditur, reſcinduntur legata, exceptis his quæ relicta ſunt exceptis perſonis, id eſt liberis & parentibus; *l. 1.* infra, *de legat. præſtand. contr. tab.* Emancipatus vero petita bonorum poſſeſſione contra tabulas præſtat legata liberis & parentibus non in ſolidum

Digitized by Google

lidum, ſed pro dimidia, quia ſuccedit in dimidiam tantum, & ei conjungitur ſuus exheredatus in alteram dimidiam; *l. ult. §. ſi filius, de legat. 3.* Exheredatus, licet beneficio, id eſt concurſu emancipati admittatur in partem, non præſtat legata pro parte, quia repudiante ſcripto herede deſtituto teſtamento, mero jure ab inteſtato heres extitit. Emancipatus autem præteritus, qui petiit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, etiam ſi heres ſcriptus non adierit hereditatem, præſtat legata teſtamento relicta, *ex hoc* §. quia emancipato præterito datur bonorum poſſeſſio contra lignum, id eſt contra tabulas, etiam ſi hereditas ab herede ſcripto adita non fuerit; *l. quod vulgo*, ſupra, *h. tit.*

RECITATIONES AD LIBR. XX.

diſputation. Triphonini.

Ad L. 28. de liber. & poſthum.

FIlius, qui eſt in poteſtate patris, pure inſtituendus eſt, vel exheredandus; *l. 3. §. 1. l. ſi quis Sempronium*, infra, *de heredib. inſtituend.* ſub conditione tamen poteſtativa inſtitui poteſt, & ſi non pareat conditioni, veniens ab inteſtato repellitur; *l. 4. eod. tit. l. ſi filius 16. h. tit.* non poteſt vero inſtitui ſub conditione, quæ non ſit in poteſtate; *l. inſtitutio*, infra, *de condit. inſtitut.* & ſi pater filium, quem habet in poteſtate, heredem ſcripſerit ſub conditione quæ in ipſius poteſtate non erat, nec in defectum conditionis exheredaverit, teſtamentum nullum & irritum eſt, ex *init. h. leg. l. Lucius Titius*, infra, *de condit. & demonſtrat. l. 4. C. de inſtitut. & ſubſtitut.* Si filius, qui eſt in poteſtate, a patre heres inſtitutus ſit ſub conditione quæ non ſit in ipſius poteſtate, & in defectum conditionis exheredatus, & deceſſerit pendente conditione, tam inſtitutionis quam exheredationis, quæritur an valeat teſtamentum, ut ſic pendente conditione videatur fuiſſe heres ab inteſtato dum vixit? Tryphoninus *init. h. leg.* reſpondet, teſtamentum nullum eſſe, & ita filium heredem ab inteſtato mortuum eſſe, quia dum vixit, neque heres ex teſtamento fuit neque exheredatus; quia conditio inſtitutionis, vel exheredationis nondum extiterat, unde tempore mortis pro præterito habebatur, atque ita nullum erat teſtamentum, quaſi præteritione filii. Inſtitutio non valet ob defectum conditionis, nec conſequenter exheredatio, quia exheredatio non valet ex teſtamento, ex quo nullus heres extitit; *d. l. ſi quis Sempronium, l. filium † in pr. verſ. ſed cum exheredatio, de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.* Quod ſi pater filium, quem in poteſtate habebat, heredem ex parte inſtituerit ſub conditione, quæ non erat in ipſius poteſtate, & in defectum conditionis eum exheredaverit, & Titium coheredem ex alio ſemiſſe inſtituerit ſub conditione ſi filius deceſſerit, pendente conditione inſtitutionis vel exheredationis valet teſtamentum, & Seius coheres inſtitutus ex parte, heres erit ex aſſe, ſi conditio inſtitutionis extiterit, ex *init. h. leg. in fin.* quia inſtitutus ex parte, nullo adjecto coherede, vel eo non exiſtente herede, heres erit ex aſſe, quaſi ſine parte heres ſcriptus fuerit; *l. 1. §. ſi ex fundo*, infra, *de heredib. inſtituend.*

Ad §. 1. ejusdem leg.

FIliuſ. miles teſtamentum fecit de caſtrenſi peculio, & præteriit filium ſuum, qui erat in ejusdem poteſtate, id eſt in poteſtate patris & avi, in qua & ipſe erat, & poſtea militare deſiit, patre eodemque avo defuncto, quæſitum

eſt an morte avi, per quam nepos recidit in poteſtatem patris, teſtamentum patris rumpatur præteritione filii, qui invenitur eſſe in ejus poteſtate tempore mortis? Videbatur non rumpi, quia non adoptavit poſt teſtamentum, nec hodie ei natus eſt filius, nec priore ſubducto de poteſtate ſuo herede, ulterior ſucceſſit in proximum locum, id eſt patre præmortuo nepos ex filio non ſucceſſit in locum patris: quibus tribus caſibus teſtamentum patris rumperetur. Teſtamentum rumpitur agnatione ſui heredis, vel adoptione filii, quaſi agnatione ſui heredis, ut *hic & apud Gaium † tit.* 3. §. 4. Sui heredes agnalcuntur liberi quos in poteſtate habemus, tam naturales, quam adoptivi; Ulpian. *libr. regular. tit.* 22. §. 4. Si patre præmortuo nepos ex filio ſucceſſit in locum filii, quaſi agnatione ſui heredis rumpitur teſtamentum, ut *hic & l. poſthumorum*, infra, *de injuſt. rupt. l.* 2. *C. de liber. præterit. vel exheredat.* ſed verius eſt teſtamentum rumpi præteritione nepotis ex filio, quia morte patris ſimul paterfamilias factus eſt, & filius, id eſt nepos ex filio in ejus, id eſt patris, recidit poteſtatem: quod ſi filiuſ. miles teſtamento filium, qui erat in poteſtate ejusdem, id eſt avi, inſtituerit, vel exheredaverit, morte avi, per quam nepos ex filio recidit in poteſtatem patris, teſtamentum non rumpitur, quia non eſt nactus poteſtatem filii ſui aliquo novo facto circa filium, ſed ordine naturali, id eſt patre præmortuo. Ordo naturalis eſt, ut parens præmoriatur filio; *l. nam & ſi parentibus*, ſupra, *de inoff. teſtament. l.* † 7. *in pr. de bonis damnator.*

Ad §. 2. ejusdem leg.

SI quis heredem inſtituat natum ex certa uxore, teſtamentum rumpitur agnatione poſthumorum, ex alia uxore ſuſceptis liberis, ex *hoc* §. quia poſtumi etiam ex futura uxore inſtituendi ſunt, vel exheredandi, alioquin pro præteritis habentur, & agnaſcendo rumpunt teſtamentum; *l. placet & ſeq.* ſupra, *h. tit.*

Ad §. ult. ejusdem leg.

SI quis natum ex ea, quæ tum juſta uxor non erat, puta natum ex ancilla, vel pupilla ante 25. annum & annum utilem, & allegatas, id eſt redditas rationes, (Nuptiæ non permittuntur inter tutorem vel ejus filium, & pupillam niſi poſt 25. annum, & annum utilem, & redditas rationes; *l. non eſt matrimonium*, ſupra, *de rit. nuptiar. l. qui pupillam*, infra, *ad l. Jul. de adulter. l. ſi patris*, *C. de interdict. matrimon.*) ſi quis, inquam, natum ex ea, quæ tum juſta uxor non erat, heredem inſtituerit, poſtea contractis juſtis nuptiis, puta ſi ancilla pervenerit ad libertatem, vel pupilla in eadem voluntate perſeveraverit poſt 25. annum, & redditas rationes, natus ex ea, cum qua non erant juſtæ nuptiæ ab initio, ex teſtamento heres erit, quia matrimonium, quod non valebat ab initio, convaluit ex poſt facto, & liberi ſuſcepti ex non juſto matrimonio, quaſi retro videntur nati ex matrimonio ab initio; *l. etſi contra*, *l.* † *manifeſtum*, *C. de nuptiis.*

V. ſi probat. Et adde *l.* 65. *de rit. nupt.*

RECITATIONES AD LIBR. XXI.

diſputation. Tryphonini.

Ad L. 90. de hered. inſtituend.

SErvus proprius a domino cum libertate heres inſtitutus, fit neceſſarius heres, ut

ut bona heredis potius, quam domini nomine veneant; §. *ſervus autem a domino, inſt. de hered. inſtituend.* §. 1. *de hered. qualitat. & differen.* Proprius ſervus a domino cum libertate heres inſtitutus ſub conditione, pendente conditione necem domini detexit, & prætor decrevit eum libertatem mereri, quod eſt de jure; *l. ſi necem*, infra, *de bon. libertor. l.* 1. *C. pro quib. cauſ. ſervi pro præm. libert. accip.* etſi poſtea conditio inſtitutionis extiterit, non fit neceſſarius heres, id eſt non compellitur adire hereditatem. Volenti licet adire hereditatem, quia aliunde liber eſt, ex præmio, id eſt ob indicium necis domini, non ex teſtamento, a lege non ab homine, quæ eſt ſumma *h. leg.* Atque ita ſi heres ſervum, cui ex fideicommiſſo libertas relicta erat, cum libertate heredem inſtituerit, is non fit neceſſarius heres, non magnum enim videtur beneficium a defuncto conſequi, immo magis debitam accepit libertatem; *l. ſi ſervo in pr.* † ſupra, *h. tit. l. proxime*, ſupra, *de rit. nuptiar.*

Ad L. † 9. *de reb. dubiis.*

In princ.

PAter, qui duos impuberes filios habebat, utrumque inſtituit, & ſupremo morienti Titium ſubſtituit: duo filii impuberes ſimul in nave naufragio perierunt, quæſitum eſt an ſubſtituto, & cujus e duobus hereditas deferatur? Tryphoninus conſultus reſpondit *init. hujus leg.* ſi ordine vita deceſſiſſent, id eſt ſi appareat quis prior deceſſerit, priori mortuo alter ab inteſtato heres erit, poſteriori ſubſtitutus, & is in poſterioris hereditate inveniet prioris defuncti hereditatem, ita ut etiam prioris dicatur heres, propter hanc regulam, heres heredis eſt heres teſtatoris; *l. ult. C. de hered. inſtituend.* Quod ſi duo fratres impuberes ſimul perierint, ita ut non appareat quis prior deceſſerit, quæſitum eſt an ſubſtituto locus ſit, quaſi in dubio uterque ultimus deceſſiſſe videatur, quia neuter ſuperſtes fuit, an ſubſtitutus repellatur, quaſi neuter videatur deceſſiſſe ultimus, quia comparatio poſterioris decedentis ſumitur ex facto prioris mortui, id eſt, ut recte interpretatur *gloſſ. hic*, non dicitur poſterius, niſi reſpectu prioris? ſed Tryphonino potior eſt prior ſententia, ut ſubſtitutus utrique heres ſit, quaſi uterque noviſſimus deceſſerit, quæ comprobatur etiam *l. ex duobus, l. qui duos*, infra, *de vulgar. & pupillar. l. pen.* §. 1. *de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.* Ratio ſubjungitur a Tryphonino, nam & qui unicum filium habet, ſi ſupremo morienti ſubſtituit, non videtur inutiliter ſubſtituiſſe, & proximus agnatus intelligitur qui ſolus eſt, & quem nemo antecedit, ut *hic & l.* 1. §. *proximus*, infra, *unde cognati, l. proximus, l. in vulgari*, infra, *de V. S.* Et ſic uterque primus & ultimus deceſſiſſe videtur, quia neuter ſuperſtes fuit, id eſt neuter ſupervixiſſe videtur. Opponitur *l. ſi ejus*, infra, *ad Trebell.* pater duos filios inſtituit, & eum qui ſupremus moreretur rogavit, ut partem ſuam reſtitueret Titio, fratres ſimul perierunt, Titius ad partem hereditatis non admittitur. Cujac. ut has leges conciliet, acute reſpondet, Titium ad neutrius partem admitti, quia fuit inſtitutus in partem tantum ſupremi morientis, quæ pars incerta eſt, quod incertum ſit quis ſupremus deceſſerit, & conſequenter propter hoc incertum vitiatur fideicommiſſum. At in ſpecie *hujusce leg.* pater non ſubſtituit tantum in partem ſupremi morientis, ſed ſubſtituit ſupremo morienti, eo animo, ut utriusque hereditas ad eum perveniret, ſi uterque decederet, ideoque utroque ſimul mortuo, facile ſubſtitutus ad utriusque hereditatem admittitur.

Ad §. 1. ejusd. leg.

SI pater cum filio in bello perierit, & mater vindicet bona filii ex SC. Ter-

tyll. quaſi ſupervixiſſet patri, & ita heres patris extitiſſet, & agnati bona patris, quaſi filius ante periiſſet, & ſic pater mortuus eſſet ſine liberis, in dubio D. Adrianus credidit, id eſt reſcripſit, benignius eſſe credere, patrem prius mortuum, ut mater vindicet bona filii quaſi heredis patris. In dubio matri favemus, ne excludatur a luctuoſa hereditate filii; *l. ult. C. de inſtit. & ſubſtit.* ſemper in dubiis quod humanius eſt ſpectamus; *l. ſemper in dubiis, de R. J.*

Alciat. 10. *pareerg. 9.*

Ad §. 2. ejusd. leg.

SI libertus cum filio ſimul perierit, nec appareat quis prior deceſſerit, in dubio creditur pater ſupervixiſſe filio, ne patronus per filium quaſi ſuperſtitem patri excludatur a legitima hereditate liberti, quæ ei defertur mortuo liberto ſine liberis, & hoc caſu pater præſumitur ſupervixiſſe filio, ſuggerente, ut ait Tryphoninus *hic*, reverentia patronatus, id eſt ut conſulatur patrono, ut ei deferatur legitima hereditas liberti, quaſi mortui ſine liberis. Secus in proximo caſu pater præſumitur præmortuus filio, ut matri conſervetur legitima hereditas filii, reverentia pietatis maternæ: in dubiis enim ſpectamus ſemper quod humanius eſt.

Ad §. 3. ejusd. leg.

SI maritus & uxor ſimul perierint, in dubio prior uxor periiſſe intelligitur, ne lucrum dotis, quod laturus erat maritus ex pacto vel ſtipulatu, ſi mulier in matrimonio decederet ſine liberis, auferatur heredi mariti, ex *hoc* §. Et hoc caſu heres mariti confert in funus pro portione dotis, id eſt pro modo dotis quam lucratur; *l. ſi poſſeſſor*, §. 1. ſupra, *de religioſ. & ſumpt. funer.* Item ſi mater ſtipulata eſt dotem ſibi reddi a marito mortua filia in matrimonio, ſi mater cum filia ſimul moriatur, actio ex ſtipulatu de dote reddenda non competit heredi matris, quia mater filiæ non ſupervixit; *l. † quod de pariter*, infra, *h. tit.* in dubio favemus marito potius quam heredi mulieris, ne maritus fraudetur lucro dotis. Et ſi maritus conſtante matrimonio uxori quid donaverit, & ambo ſimul perierint naufragio, ruina, incendio, in dubio uxor, cui donatum eſt, marito ſupervixiſſe creditur, ut morte donatoris donatio confirmetur; *l. cum hic ſtatus*, §. *ſi ambo, de donat. int. vir. & uxor. l. ſi qui invicem, de mort. cauſ. donat.* Et ſi heres rogatus reſtituere hereditatem ſub conditione ſi ſine liberis, ſuſcepto filio ſimul cum eo perierit, forte naufragio, ruina, incendio, vel quo alio caſu, in dubio conditio fideicommiſſi extitiſſe præſumitur, id eſt pater præſumitur poſterior deceſſiſſe, atque ita ſine liberis, ut fideicommiſſum valeat; *l. ex facto*, §. *ſi quis autem*, infra, *ad Trebell.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

SI pater cum filio, quem teſtamento ex aſſe heredem ſcriptum habebat, naufragio vel alio caſu perierit, filius ſi ſit pubes ſupervixiſſe patri creditur, & ex teſtamento heres patri extitiſſe, ut filii hereditas legitimis ejus heredibus deferatur: in dubio præſumitur mortalitatis ordo ſervatus; Tacit. 16. annal. de nece filiæ Lucii Veteris: *Servavitque ordinem fortuna, ac ſenior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur*. Quod ſi filius ſit impubes, pater præſumitur ſupervixiſſe filio propter infirmitatem ætatis, ex *hoc* §. *l. cum pubere*, *l. ſi mulier*, infra, *h. tit.* Et ita ſi convenerit inter ſocerum & generum, ut mortua filia in matrimonio ſuperſtite filio anniculo, dos tota ad virum pertineat, ſi mater naufragio vel alio caſu, cum anniculo filio perierit, dos tota cedit lucro mariti, quaſi filio præmortuo, quia veriſimile eſt infantem anniculum periiſſe ante matrem; *l. inter ſocerum*, ſupra, *de pact. dotalib.*

RE-

Digitized by Google

RECITATIONES AD TIT.

De petitione hereditat. Digeſt.

Leg. 1.

HEreditas nobis defertur jure veteri, aut novo: veteri jure, hoc eſt lege 12. tab. quæ fuit principium & finis æqui juris; Tacit. 3. annal. *compoſita 12. tabula finis æqui juris:* novo jure, id eſt ſenatusconſultis, puta Orphitiano vel Tertylliano, matris hereditas defertur filio ex Orphitiano, deficientibus liberis, mater ſuccedit filio ex Tertylliano vel conſtitutionibus Principum, ex *h. l. & l.* 3. infra, *h. tit.* Hereditas lege 12. tabularum defertur ex teſtamento jure facto vel ab inteſtato, ex *hac ipſa l. & d. l.* 3. Lege 12. tab. obvenire dicitur hereditas, etiam ea quæ teſtamento defertur, quia lege 12. tab. teſtamentariæ hereditates confirmantur; *l. lege obvenire, de V. S.* nimirum lege 12. tab. civibus Romanis datum eſt jus teſtandi, *uti legaſſis ſuæ rei, ita jus eſto; l. verbis legis, eod. tit.* Hinc hereditas magis a lege quam a teſtatoris voluntate proficiſci dicitur, quia lex tuetur voluntatem defuncti; M. Tull. pro Cæcinna: *Major hereditas unicuique noſtrum in iisdem bonis a jure, vel a legibus, quam ab iis a quibus illa ipſa bona relicta ſunt, nam ut perveniat ad me fundus, teſtamento alicujus fieri poteſt, ut retineam quod meum factum ſit, ſine jure civili non poteſt.* Eadem lege defertur hereditas ab inteſtato, quia lex ſola defert hereditatem ab inteſtato ſuis vel agnatis, unde dicitur legitima hereditas, quæ a lege obvenit; *d. l. lege obvenire, & l.* 3. §. *de illo*, infr. *pro ſoc.* & legitimi heredes qui veniunt ab inteſtato; *l.* 2. *de ſuis & legitim.* Licet hereditas etiam ab inteſtato videatur deferri ex tacita voluntate defuncti, quisquis ultro decedit inteſtatus, cum teſtari poſſit, tacite illos inſtituere videtur, qui ſucceſſuri eſſent ab inteſtato; *l. conficiuntur*, §. 1. *de jur. codicillor. l. ab exheredati, de legat.* 1. Hereditas prius a lege deferri memoratur ex teſtamento quam ab inteſtato, quia hereditas non defertur ab inteſtato, quamdiu ex teſtamento adiri poteſt; *l. quamdiu*, infra, *de adquir. hered. l. quamdiu, de R. J.*

L. 2. *&* 3.

HEreditas defertur ex teſtamento, per ſe ſive ſuo nomine, vel per alium: per ſe, ſi homo liber & paterfamilias heres inſtituatur, quia adeundo hereditatem ſibi adquirit: per alium, ſi filiuſf. vel ſervus heres inſtitutus ſit, quia per filiumf. vel ſervum aditione hereditas adquiritur patri vel domino, ut *hic, l.* 6. *&* 7. *l. ſi is qui mihi*, §. *juſſum, l. placet*, infra, *de adq. hered.* vel ſi quis heres ſit Titio, qui Seii heres extitit, quia heres heredis eſt heres teſtatoris; *l. ult. C. de hered. inſt.* & heres Titii, ita & Seii hereditatem poteſt intendere ſuam eſſe, quia in hereditate Titii reperit hereditatem Seii, cum utraque aditione confuſa ſit, ex quo Titius Seio heres extitit, & Seii hereditas ſemel adita a Titio, non eſt amplius hereditas, ſed patrimonium Titii; *l. ſed ſi plures*, §. *filio impuberi*, infra, *de vulgar. & pupillar. l. paterf. de reb. auctor. judic. poſſid. l.* 1. *de ſeparat.* Hereditas defertur ab inteſtato, primum ſuis heredibus, id eſt liberis qui erant in poteſtate patris tempore mortis. Sui heredes ſunt qui primum locum & gradum obtinent in cauſa ſuccedendi; *l. ſcripto, unde liberi, l. ſi quis filio, de injuſt. rupt. teſtam. l. ſi filiuſf. de teſtam. milit.* Dixi heredem Titii, qui Seio heres extitit, intendere

Digitized by Google

poſſe hereditatem Seii ſuam eſſe, quia petitio hereditatis eſt actio in rem, puta quis intendit hereditatem ſuam eſſe, quæ definitio recte colligitur ex verbis *l.* ſi ſui heredes non ſint, hereditas defertur agnatis proximis, ex L. 12. tab. *Si ſuus heres non erit agnatus, proximus familiam habeto.* Quod ſi libertus inteſtatus deceſſerit ſine liberis, hereditas defertur patrono vel liberis patroni, ex *l.* 3. infra, *de ſuis & legitim. l. liberto* 17. *de bon. libert.* nam in eos tranſit jus patronatus, ſi non ſint exheredati *; l. ſi patronus, & l. ſeq. l. Paulus reſpondit*, §. *patroni filius, eod. tit.* Novo jure heredes fiunt omnes, qui ex ſenatusconſultis vel conſtitutionibus Principum ad hereditatem vocantur, ut ſcriptum eſt *in fin. l.* Ex ſenatusconſultis, puta ex SC. Tertylliano & Orphitiano, quorum altero liberorum hereditas poſt liberos matri defertur, altero hereditas matris liberis; *l.* 1. *& tot. tit. ad SC. Tertyll. & Orphit.* Novo jure ex conſtitutionibus quoque heredes fieri poſſunt, cujus rei exemplum affert Accurſius in ſororum filiis, qui cum olim non admitterentur ad ſucceſſionem & hereditatem patroni, tanquam qui non eſſent agnati, hodie tamen ex conſtitutionibus admittuntur *;* §. *ceterum, inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.* Sed non convenit exemplum temporibus Gaii, cujus eſt *hæc lex*, cum iis temporibus nihil dum tale conſtitutum eſſet: congruentius eſt exemplum quod adfert Cujac. in *l. 6. de in integr. reſtitut.* de hereditate filii militis, cui ex conſtitutionibus permittitur teſtari de peculio caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi, hoc enim jus eſt ex prioribus conſtitutionibus *; l.* 1. *l. Divus Trajanus*, & paſſim, *de teſt. milit.* Hodie & aliud exemplum adferri poteſt ex *nov. Juſtin.* 118. de ſucceſſionibus ab inteſtato, quæ induxit, ut etiam in peculio adventitio filiuſ. poſſit habere heredem ab inteſtato. Item ex conſtitutione D. Pii, quarta debetur adrogato impuberi in bonis adrogatoris *; l. Papinianus*, §. *ſi quis impubes, de inoffic. teſtam.*

L. 4.

PEtitio hereditatis eſt actio in rem, qua quis intendit hereditatem ſuam eſſe *; l. prox.* ſupra, *h. tit.* Eſt actio in rem univerſalis, quæ tamen datur, non modo adverſus eum qui poſſidet res univerſas hereditarias, ſed etiam adverſus eum qui poſſidet res ſingulas vel unam licet minimam *; l. regulariter, & ſeq.* infra, *h. tit.* Et ſi hereditatem petam ab eo qui rem unam poſſidebat, de qua ſola controverſia erat, etiam id quod poſtea poſſidere cœperit reſtituet, ex *h. l.* id eſt ſi conventus petitione hereditatis ab initio rem unam vel ab initio nihil prorſus poſſidebat, & poſtea aliquid adeptus ſit, tenetur petitione hereditatis, & tenetur reſtituere res, quas poſtea poſſidere cœpit *; l. item videndum*, §. *ſi quis, l. ſi quo tempore*, infra, *h. tit.* quia petitio hereditatis eſt judicium univerſale, quod datur adverſus poſſeſſorem, qui poſſidebat tempore litis conteſtatæ, vel poſſidere cœpit poſt litem conteſtatam usque ad ſententiam. Ratio dubitandi erat, quod non poteſt videri in judicium veniſſe id quod non niſi poſt judicium acceptum accidit, ideoque alia interpellatione & actione opus eſt *; l. non poteſt*, ſupra, *de judic.* Sed hoc ſe habet in actionibus perſonalibus tantum, non in realibus: in petitione hereditatis, quæ eſt actio in rem univerſalis, venit non ſolum res quam quis poſſidebat ab initio, ſed etiam res quam poſſidere cœpit poſt litem conteſtatam usque ad ſententiam, quia in petitione hereditatis non aliqua res ſingularis petitur, ſed hereditas ipſa etiam adverſus poſſeſſorem qui rem unam poſſidet: hereditas eſt nomen juris, quod conſiſtit in jure, non in ſingulis corporibus *; l. hereditas*, infra, *h. tit.* Idem eſt in actione ſpeciali in rem vel ad exhibendum, quæ eſt præparatoria vindicationis *; l. quæſitum*, infra, *de petul.* vindicationes pertinent etiam ad ea quæ poſt litem conteſtatam reus poſſidere cœperit. Sic in actione de peculio pater tenetur actione de peculio, etiam ſi nihil ſit in pecu-

Digitized by Google

peculio tempore litis conteſtatæ, ſi modo ſit in peculio rei judicatæ tempore; *d. l. quæſitum*. Sicut enim peculium augmentum recipit & deceſſionem; *l. peculium* 40. *eod. tit.* ita & actio de peculio; *l. ſi ex duobus*, §. *in hoc autem judicio*, *eod. tit.*

L. 5.

EX reſcripto D. Pii poſſeſſor hereditatis, poſt motam controverſiam, id eſt poſt citationem vel oblationem libelli, etiam ante litem conteſtatam, prohibetur quidquam alienare ex ea, niſi prius ſatisdederit de hereditate conſervanda vel reſtituenda. Interdum tamen etiam poſt litem conteſtatam alienatio rerum hereditariarum permittitur, etiam ſi ſatisdatum non ſit, ſed ſola cautio intercesſerit. Nuda cautio eſt quæ ſolam fidem promittentis obligat, ſine fidejuſſore; *l.* † 3. *C. de V. S.* Alienatio permittitur cauſa cognita, ſi prætor de ea re cognoverit, & judicarit. Alienatio permittitur etiam poſt litem conteſtatam, puta ſi alienatio ſit neceſſaria in ſumptus funeris vel æris alieni hereditarii ſolvendi cauſa, ne pignus diſtrahatur, ſi forte debitum non ſolvatur vel propter familiæ hereditariæ, ſc. cibaria, ne fame pereat, vel ſi res tempore perituræ ſint, ex *h. l. & l. non ſolum*, infra, *h. tit.* ut ſunt veſtes & aliæ res mobiles, quæ uſu conſumuntur, & ſervando ſervari non poſſunt, vel ſi non ſint neceſſariæ hereditati; *l. niſi ex re*, §. *Julianus*, infra, *h. tit.* Præſtita ſatisdatione poſſeſſor hereditatis poteſt res hereditarias alienare, quia poſſeſſor hereditatis, qui actori ſatisdedit, interim domini loco habetur; *l. ex libero*, §. *ult.* infra, *de quæſt.* in petitione hereditatis, non modo poſt litem conteſtatam, ſed etiam poſt motam controverſiam alienatio prohibetur, ex *h. l. & l.* 2. *C. h. tit.* in ceteris judiciis univerſalibus vel particularibus, puta in judicio familiæ erciſcundæ vel communi dividundo, alienationes poſt judicium acceptum, id eſt poſt litem conteſtatam, vetitæ ſunt, ſi ſint voluntariæ, id eſt ſine cauſa, nam quæ neceſſariæ ſunt, etiam poſt litem conteſtatam permittuntur cauſa cognita a prætore; *l. alienationes*, infr. *famil. erciſc. l.* 1. *C. commun. divid.* Sic prohibitio alienationis non impedit alienationem neceſſariam, puta æris alieni hereditarii ſolvendi cauſa, ſi aliunde ſolvi non poſſit; *l. filiuſf.* §. *Divi*, *de legat.* 1. *l. peto*, §. *prædium*, *de legat.* 2.

§. *Divus Adrianus.*

EX reſcripto D. Adriani ſi quæſtio falſi incidat in petitione hereditatis, vel querela inofficioſi teſtamenti, quæſtio falſi eſt præjudicialis, id eſt judicium petitionis hereditatis ſuſtinetur, ſive ſuſpenditur, donec falſi cauſa peracta ſit, ut ex *h.* §. *l.* 1. *C. de ord. judic. l. ult. C. de ord. cognit. l. ubi C. ad L. Cornel. de falſ.* Si poſſeſſor hereditatis conveniatur petitione hereditatis, ab eo qui petit hereditatem ex teſtamento, & falſum dicat, id eſt tueatur ſe exceptione falſi teſtamenti, judicium petitionis hereditatis ſuſpenditur donec falſi cauſa peragatur, ex *hoc* §. Si agatur petitorio judicio, id eſt de proprietate hereditatis, quæſtio falſi incidens ſuſpendit judicium petitorii. Secus ſi agatur poſſeſſorio judicio, pura ſi heres ſcriptus teſtamento non raſo neque cancellato petat ſe mitti in poſſeſſionem bonorum, & poſſeſſor dicat falſum teſtamentum, heres ſcriptus interim mittendus eſt in poſſeſſionem; *l.* 2. *C. de edict. D. Adrian. tollend.* quia cauſa momenti, id eſt momentaneæ poſſeſſionis, non facit præjudicium quæſtioni proprietatis; *l. naturaliter*, §. *nihil commune*, infr. *de adquir. poſſeſſ.* Si poſſeſſor hereditatis conveniatur petitione hereditatis ab herede ſcripto ex teſtamento, & falſum dicat, interim dum pendet quæſtio falſi, non admittitur ad accuſationem falſi, priusquam ſatisdederit de non diminuenda, & reſtituenda hereditate, quia interim differtur petitio hereditatis, donec falſi cau-

Digitized by Google

ſa peragatur, ex *hoc* §. Si is, qui cum defuncto compromiſerat, controverſiam moveat hereditatis, interim arbiter compromiſſarius inhibetur ſententiam dicere, ne per ſententiam arbitri præjudicium fiat petitioni hereditatis ; *l. non diſtinguemus*, §. *ſi is*, *de recept. qui arbitr. receper.*

§. *ult.*

SI controverſia mota ſit de hereditate, etiam ſi nondum lis conteſtata ſit, interim alienationes prohibentur, ne præjudicium fiat petitioni hereditatis. Ea enim eſt auctoritas centumviralis judicii petitionis hereditatis, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato deſcendat, ſive ex cauſa inofficioſi teſtamenti, de qua actum eſt *prox. tit.* Et hoc eſt quod dicitur his verbis : *eorum judicium, quæ de hereditatis petitione ſunt, ea auctoritas eſt, ut nihil in præjudicium ejus judicii fieri debeat*. Judicium petitionis hereditatis eſt centumvirale judicium, id eſt pertinet ad centumviros, qui diviſis quatuor tribunalibus de majoribus cauſis judicabant. Ejus judicii tanta eſt auctoritas, ut interim impediat alienationem rerum hereditariarum, ne præjudicium fiat petitioni hereditatis. Auctoritas centumviralis judicii non patitur hereditatis petitioni præjudicium fieri ; *l. ult. C. h. tit. l. pen.* infr. *de liber. legat.* Poſſeſſor hereditatis interim pendente lite nihil poteſt facere, quo præjudicium fiat petitioni hereditatis, puta non poteſt alienare res hereditarias, nec movere actiones hereditarias, & ſi agat repellitur exceptione præjudiciali ; *l. ſi bonæ fidei poſſeſſor*, infr. *h. tit.* Petitio hereditatis eſt actio præjudicialis, quia præjudicium facit plerisque aliis actionibus, non vero præjudicium patitur ; *l. ult.* infr. *de tabul. exhibend. l. ut debitum*, *C. de hereditar. act.* cedit tamen quæſtioni ſtatus, ſi enim quæſtio ſtatus incidat in petitione hereditatis, puta ſi is qui petit hereditatem negetur eſſe filius, prius peragenda eſt quæſtio ſtatus, antequam agat petitione hereditatis ; *l. 2. C. de ordin. cognit.* Item petitio hereditatis cedit quæſtioni falſi, ſi falſi quæſtio incidat in petitione hereditatis, puta ſi teſtamentum falſum dicatur, differtur judicium petitionis hereditatis, quoad falſi cauſa peragatur ; §. *prox.* ſupra, *h.* † *l.*

L. 6.

SI legatum ex teſtamento petatur ab herede ſcripto, & teſtamentum falſum eſſe dicatur, id eſt heres ſcriptus teſtamento, qui eſt futurus heres ab inteſtato tamquam proximus agnatus vel cognatus, dicat falſum eſſe teſtamentum, & nihil deberi ex falſo teſtamento, vel legatum præſtandum eſt oblata cautione, id eſt ſatisdatione, de reſtituendo legato, ſi teſtamentum falſum judicetur ; *l. ult. C. h. tit.* quia exceptio, ne præjudicium fiat petitioni hereditatis, elidi videtur, ſi legatarius offerat cautionem de reſtituendo ; vel non oblata ſatisdatione, quærendum eſt, an debeatur, id eſt quærendum an falſum ſit teſtamentum nec ne, quia falſi quæſtio eſt præjudicialis ; *l. Divus Pius*, §. *pen.* ſupra, *h. tit.* id eſt actio legati ſuſtinetur, donec falſi cauſa peracta ſit. Ratio dubitandi erat, quod ſi inſtrumentum murui falſum dicatur, interim debitor compellitur ad ſolvendum, ſalva executione criminis, id eſt ſalva actione falſi ; *l. ſatis aperte*, *C. ad leg. Cornel. de falſ.* Ergo idem videbatur dicendum ſi teſtamentum falſum dicatur, interim actionem legati non ſuſpendi, quia pro teſtamento præſumendum eſt, donec falſum probetur. Verum longe alia eſt ratio teſtamenti, ac inſtrumenti debiti. Si inſtrumentum debiti falſum dicatur, interim debitor compellitur ſolvere ſalva actione falſi, quia pro inſtrumento præſumitur propter fidem & auctoritatem inſtrumenti publici, & plerumque a debitore exceptio falſi objicitur morandæ ſolutionis cauſa : at non ita eadem ſuſpicio urget in teſtamento. Vix eſt ut heres ſcriptus, ſi conve-

niatur

Digitized by Google

plicantur erariis. Jure Gallico theſaurus in proprio fundo inventus dividitur inter inventorem, eumdemque dominum fundi, & dominum capitalem ſeu fiſcum, quod ſi in alieno inventus ſit, tertia domino fundi, tertia inventori, tertia addicitur domino capitali ſeu fiſco. Si quis vero pecuniam deperditam vel jacentem, vel cuſtodiæ cauſa depoſitam invenerit, minime ſibi adquirit, ſed domino reſtituere cogitur, alioquin furti tenetur *; d. l. a tutore, l. falſus creditor*, §. *proinde, ff. de furt.* quia pecunia jacens, aut metus vel præſidii cauſa depoſita, & ſub terra condita, non eſt theſaurus, & dominum non amiſit, ejusque furtum committitur *; d. l. nunquam*, §. 1. ſed dicitur peculium *; l. ſi chorus*, §. 1. *de legat.* 3.

§. *per traditionem.*

JUre civili aliæ erant res mancipi, aliæ nec mancipi: res mancipi erant prædia in Italico ſolo poſita: res nec mancipi, prædia provincialia, quorum alia erant ſtipendiaria, alia tributaria; Ulpian. *libr. regul. tit. de domin.* Res mancipi alienabantur per mancipationem, id eſt per imaginariam venditionem, quæ fiebat per æs & libram ſine traditione: res nec mancipi alienabantur per traditionem. Prædia Italica erant res mancipi, quæ mancipio poſſidebantur, optimo jure, ſeu jure Quiritium, libera ab omni onere, cenſu, tributo *; l.* 1. *& tot. tit. ff. de cenſib.* Prædia provincialia erant nec mancipi, quorum provinciales non habebant dominium legitimum & quiritarium, ſed bonitarium, id eſt dicebantur habere rem in bonis *; l. rem in bonis, ff. de adquir. rer. domin.* non habebant dominium, ſed poſſeſſionem, dominio remanente penes Principem, nec domini ſed poſſeſſores vocabantur *; l. defenſores* 8. *C. de defenſor. civitat. l. ult. C. de vendend. reb. civitat.* Auguſtin. contr. Petilian. de unitat. eccleſ. *Quotidie videmus, & filium de patre tanquam de perſecutore ſuo conqueri, & colonum de poſſeſſore*: & hujusmodi prædia poſſeſſiones *; l.* 2. *C. de ſervitut. l.* 2. *C. de probat.* ex quo poſſeſſio ab agro juris proprietate diſtinguitur *; l. quæſtio, ff. de V. S.* & provincialis prædii poſſeſſori non dabatur, niſi utilis vindicatio fundi *; l.* 3. *ff. de nov. oper. nunc.* Prædia provincialia alia erant ſtipendiaria, alia tributaria, Italica erant libera, quam ob cauſam prædia Italica diſtinguuntur a ſtipendiariis *l.* 2. *C. Th. de donat.* Provinciæ aliæ erant ſtipendiariæ, aliæ tributariæ: ſtipendiariæ erant, quæ ſolvebant certum ſtipendium ſeu vectigal in ſtipendium militum: tributariæ, quæ tributum penſitabant, quod erat varium pro ratione temporum: M. Tull. Verr. 5. *Inter Siciliam ceteraſque provincias, in agrorum vectigalium rationibus hoc intereſt, quod ceteris aut impoſitum vectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur, ut Hiſpanis & pleriſque Panorum quaſi victoriæ præmium ac pœna belli, ac cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſia lege Sempronia*. Theophilo ſtipendiariæ provinciæ ſunt, quæ in diviſione provinciarum ab Auguſto facta, populo Rom. attributæ, ita ut populo ſtipendium perſolverent: tributariæ, quæ Cæſari attributæ, eidemque tributum pendebant; ſed hæc diſtinctio non convenit iſtis temporibus, nam provinciarum diviſio, quæ facta eſt ab Auguſto, non diu perſtitit, & omnes quamprimum ceciderunt in manum & poteſtatem Principis; cujus rei argumentum eſt quod Nero ſub initia principatus, publicas provincias, id eſt eas quæ eſſent populi Rom. ſe miſſurum obteſtatus apud Tacit. 13. Annal. *Conſulum tribunalibus Italia, & publicæ provinciæ aſſiſterent*. Tum quia proximis temporibus ſtipendium & tributum utrumque fiſco illatum memoratur *l.* 1. *ff. de publican. l. aufertur*, §. *ut debitoribus, ff. de jur. fiſc.*

Conſtitutione Juſtiniani ſublata differentia rerum mancipi & nec mancipi, dominii quiritarii & bonitarii, prædiorum Italicorum & provincialium, do-

minium rerum transfertur per traditionem ex juſta cauſa adquirendi dominii ; *l.* † *unic. C. de uſucap. transform. l.* † *unic. C.de nud. jur. Quirit. tollend.* nihil enim tam naturale eſt, quam voluntatem domini, volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi, ex *hoc* §. *& l. qua ratione*, §. 3. *ff. de adquir. rer. domin.* Dominium non transfertur nuda traditione, niſi præcedat juſta cauſa, id eſt juſtus & idoneus titulus ad transferendum dominium ; *l. nunquam*, *ff. de adquir. rer. domin. l. quæcumque*, §. 1. *de* † *publician. in rem act. l.* 1. *& ult. pro dot.* puta cauſa emptionis, dotis, vel donationis, quia eſt cauſa perpetua, quæ eſt idonea ad transferendum dominium ; *l.* 1. *l.quamvis*, *ff. de jur. dot.* in hanc ſententiam dominium transferri tribus modis, jure, beneficio, & impetu, id eſt occupatione, dixit Tertullian. adverſ. Hermogen. cap. 3. *His enim tribus modis aliena ſumuntur*, *jure*, *beneficio*, *impetu*, *id eſt dominio*, *precario*, *vi dominio non ſuppetente*.

§. *venditæ*.

QUamvis dominium transferatur venditione ex juſta cauſa, ſingulare eſt in venditione, ut rei venditæ dominium traditione non transferatur, niſi pretium ſolutum ſit, aut eo nomine ſatisfactum venditori, vel emptori fides habita de pretio, ex *hoc* §. *l. quod vendidi*, *l. ut res*, *ff. de contrah. empt. l. non idcirco*, *C. eod.* Satisfactio fit datis fidejuſſoribus vel pignoribus ; *d. l. ut res*, *l. ſi rem alienam*, §. *omnis*, *ff. de pigner. act. l.* 4. §. *ait prætor*, *de re judicat.* Traditione non transfertur dominium rei venditæ, niſi ſoluto pretio, vel ſatisfactione accepta, vel fide habita de pretio, quia hoc caſu venditor in creditum abiit ; *l. procuratoris*, §. *ſed ſi dedi*, *ff. de tributor. act.*

Dubitationem movebat, quod emptio & venditio eſt contractus juris gentium, at jure gentium dominium transfertur traditione vel ipſa occupatione, & naturali rei apprehenſione ; *l. nunquam*, *ff. de adquir. rer. domin.* unde videbatur in venditione dominium transferri per traditionem, etiam pretio non ſoluto : ſed verius eſt dicere dominium transferri traditione facta ex cauſa venditionis, etiam ſi pretium numeratum non ſit, ſi traditio facta ſit eo animo, ut res emptoris fiat, quia traditione ipſa tacite videtur fides habita de pretio, alioquin rei venditæ dominium traditione non transfertur in emptorem, niſi pretium ſolutum ſit, vel fides habita de pretio, quia cum ſubſtantia venditionis conſiſtat in pretio, tacite inter contrahentes actum videtur, ne traditione rei dominium prius diſcedat a venditore, quam pretium ſolutum ſit, vel fides habita de pretio.

Interdum etiam re tradita, ubi ſatisfactum eſt ab emptore, dominium eſt in pendenti, donec pretium numeretur : puta ſi ſervus fructuarius rem emerit, & per traditionem acceperit, nec dum pretium numerarit, ſed tantum eo nomine fecerit ſatis, datis fidejuſſoribus vel pignoribus, in pendenti eſt dominium, donec pretium numeratum ſit. Si enim ex re fructuarii pretium ſolverit, adquirit fructuario, ſi ex re proprietarii adquirit proprietario ; *l. arboribus*, §. *Julianus*, *in fin. l. ſed etſi quid* 25. §. 1. *ff. de uſufr.*

Rei venditæ dominium traditione transfertur ex leg. 12. tabular. tamen hoc jure naturali, id eſt jure gentium, effici ait Juſtinianus *hoc loco*, quia emptio & venditio originem cepit a jure gentium, & tranſlationem dominii rei emptæ & venditæ, quæ fit traditione, juris gentium eſſe conſtat, quia hoc jure dominium adquiritur occupatione, & naturali prehenſione rei, & per conſequens traditione ; *l. qua ratione*, §. *hæ quoque*, *ff. de adquir. rer. domin.* Jure civili dominium rei venditæ non transfertur, niſi traditione, nec emptor poteſt per ſe ingredi poſſeſſionem, niſi a venditore tradita ſit ; *l. ſi ager*, *ff. de rei vindic. l. Quintus Mucius*, *de act. empt.* ſed hodie ex uſu emptor per ſe poſſeſſionem

init,

init, & poſſeſſio transfertur in emptorem traditione calami.

§. *nihil autem.*

DOminium rei venditæ transfertur traditione, nec intereſt utrum dominus ipſe tradat rem venditam, an alius mandato ejus, cui rei poſſeſſio, id eſt traditio poſſeſſionis, permiſſa ſit, quia qui per alium facit, per ſe facere videtur; *l.* 1. §. † *ſed neque C. de veter. jur. enucleand.* Procurator, cui libera univerſorum bonorum adminiſtratio permiſſa eſt, poteſt rem alienare, & tradendo facit eam accipientis, ex *hoc* §. *& l. qua ratione*, §. *nihil autem*, *ff. de adquir. rer. domin. l. procurator cui*, *de procurat.* Alias procurator, qui generale mandatum habet, non poteſt alienare vel tranſigere deminuendi cauſa, ſine ſpeciali mandato; *l. mandato*, *l. procurator totorum*, *ff. eod.*

§. *interdum.*

DOminium non adquiritur ſine corporali traditione; *l. unic.* §. 2. *C. de ſuffrag. l.* 3. *C. de adquir. poſſ.* Interdum tamen dominium adquiritur etiam fictitia traditione, v.g. ſi rem, quam commodavi aut locavi tibi aut apud te depoſui, vendidero tibi, quamvis ex cauſa venditionis res tradita non ſit, eo ipſo quod patior tuam eſſe, ejus dominium ſtatim tibi adquiritur ſine nova traditione, quaſi tibi tradita ſit ex cauſa venditionis, cum antea tradita fuerit ex cauſa commodati, locati, aut depoſiti, ex *hoc* §. *& l. qua ratione*, §. *interdum*, *l. ſi ſervus*, *in fin. ff. de adquir. rer. domin. l. ſive autem*, §. 1. *de publician. l. ſi rem*, *in pr. de evict.* quia patientia mea pro traditione habetur; *l. ult. ff. de ſervitut.* Lex fingit rem ex cauſa depoſiti vel alia cauſa reſtitutam, & rurſus ex cauſa venditionis traditam, quæ fictio brevis manus dicitur in *l. licet*, §. 1. *ff. de jur. dot.* quæ excogitata eſt ad vitandum circuitum, & celeritate conjungendarum actionum, ut ait *l.* 3. §. *pen. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Dominium rei venditæ vel donatæ transfertur & alio genere fictitiæ traditionis ſine corporali traditione, puta retentione uſusfructus, quæ pro traditione habetur; *l. quisquis*, *l. ſi quis argentum*, §. *pen. C. de donat.* vel per clauſulam conſtituti, cum venditor vel donator conſtituit, id eſt recipit ſe rem venditam vel donatam precario poſſeſſurum ab emptore vel donatario, donec is poſſeſſionem nactus ſit; *l. quod meo*, *ff. de adquir. poſſeſſ.* Effectus hujuſce clauſulæ eſt, quod emptor per ſe poteſt apprehendere poſſeſſionem rei venditæ, nec eget traditione emptoris, quæ neceſſaria erat jure civili; *l. fundi venditor*, *ff. de adquir. poſſeſſ. l. ſi pater*, *C. de act. empt.*

§. † *Item ſi quis.*

SI quis merces in horreo depoſitas vendiderit, (Horrea ſunt cellaria, in quibus merces & aliæ res pretioſiores reponebantur; *l.* 3. §. *effractura*, *ff. de offic. præfect. vigil. & l. cum in plures*, §. *locator*; *ff. locat.*) traditione clavium horrei ſtatim dominium & poſſeſſio transfertur in emptorem, ſi claves in re præſenti, id eſt apud horreum, traditæ ſint, ex *hoc* §. *& l. clavibus*, *ff. de contrah. empt. l.* 9. §. † *item ſi quis*, *de adquir. rer. domin.* Et traditis clavibus cellæ vinariæ in re præſenti, vinum traditum videtur; *l.* 1. §. *pen. ff. de adquir. poſſeſſ.* quo ſe refert Tull. pro domo: *Sex. Clodio omne frumentum privatum & publicum*, *omnes provincias frumentarias*, *omnes mancipes*, *omnes horreorum claves lege tua tradidiſti*. Nimirum traditio clavium eſt ſymbolum tranſlationis & adeptionis dominii, unde nubentibus tradebantur claves, ut ſignificaretur per nuptias eas rerum dominas & participes fieri; Feſtus in voce

Digitized by Google

Clavis. Et cum divortium fiebat, claves adimebantur; M. Tull. Philippic. 2. *Mimem illam ſuas res ſibi habere juſſit, ex* 12. *tabulis claves ademit*, (ſic enim lege pro cauſam addidit) *exegit*. Et Ambroſ. epiſt. 65. *Hinc frequens jurgium, quo mulier offenſa claves remiſit, domum revertit*. Traditio clavium ex cauſa venditionis, vel donationis vel alterius tituli idonei ad transferendum dominium, transfert poſſeſſionem & dominium, alias traditio clavium non transfert dominium & poſſeſſionem, ſed ſolam cuſtodiam; *l. cum pater*, §. *pater pluribus*, *ff. de legat.* 2.

Aliquando etiam poſſeſſio rei venditæ transfertur per actum aliquem civilem & legitimum, qui magis juris quam facti ſit, & plus animi quam corporis habeat: v. g. ſi venditor a me juſſus procuratori meo rem tradiderit, mihi tradita videtur, ſi in præſentia ſit, non enim neceſſe eſt poſſeſſionem apprehendere corpore, & tactu (ſic enim legendum eſt, non corpore & actu ut vulgo legitur reperita poſtrema littera proximæ dictionis ex more librarii Florentini) ſed etiam oculis & affectu: ejusque rei argumento ſunt res illæ quæ propter magnitudinem ponderis moveri non poſſunt, ut columnæ, nam pro traditis habentur, ſi in re præſenti, id eſt in conſpectu rei, pacificentes conſenſerint; *l.* 1. §. *ſi juſſerim*, *ff. de adquir. poſſ.* Similiter ſi quis mihi vendiderit acervum lignorum, vel C. amphoras vini, ejus poſſeſſionem adquiro ſtatim atque cuſtodem appoſuero, quia cuſtodia, id eſt cuſtodis appoſitio, pro traditione habetur; *l.* † *antepenult. ff. de adquir. poſſeſſ.* ſic & dominium rei donatæ transfertur, non tantum corporali traditione rei, ſed etiam traditione inſtrumenti emptionis ipſius rei; *l.* 1. C. *de donat.* Et moribus Daciæ ſeu Daniæ donatio perficitur, non tantum vera & naturali, ſed etiam fictitia traditione, puta per traditionem glebæ, quæ ſcotatio dicta eſt *cap.* 2. *de conſuetud.*

§. *hoc amplius*.

INterdum & nuda voluntate domini dominium certæ ſpeciei transfertur in incertam perſonam, puta jactione miſſilium in vulgus, quæ fiebat per prætores & conſules, ex *hoc* §. *l.* 9. §. † *hoc amplius ff. de adquir. rer. domin. l.* 5. §. 1. *ff. pro derelict.* Ratio dubitandi erat, quod dominium in incertam perſonam abalienari non poteſt, puta incertæ perſonæ legari non poteſt; §. *incerti*, infr. *de legat.* ſed jure ſingulari inductum eſt, ut miſſilia, quæ jactantur in vulgus, ejus ſint qui ea exceperit, quia ſparſio nummorum pro traditione habetur, ita ut captus miſſilium, qui ſperabatur, emi vendi poſſet; *l.* 8. §. 1. *ff. de contrab. empt.* Solebant conſules miſſilia ſpargere in vulgus, cum inibant magiſtratum, quod vetatur *l.* 2. C. *de conſulib. & nov. Juſtin.* 105. Hoc ritu Clodovæum, cum codicillos conſulares ab Anaſtaſio accepit apud Turones, nummos in vulgus ſparſiſſe largitionis cauſa refert Gregor. Tur. *lib.* 2. *cap.* 38.

§. *pen.*

SI res a domino pro derelicto habita ſit, ſtatim eam occupantis fieri verius videtur. Pro derelicto autem habetur quod dominus ea mente abjecerit, ut id in numero rerum ſuarum eſſe nolit, ideoque ſtatim dominus ejus eſſe deſinit, ex *hoc* §. *& l.* 1. *& 2. ff. pro derelict.* Ait verius videri, quia veteres inter prudentes hac de re non conſentiens opinio fuit: Proculiani enim exiſtimabant, rem pro derelicto habitam, non prius amitti, quam ab alio occupata fuerit; *l.* 2. §. 1. *ff. pro derelicto*, e quibus unus Javolenus in *l. quod ſervus*, *ff. de ſtipulat. ſervor.* ait derelictionem genere quodam donationem eſſe. E contra Sabiniani exiſtimabant, rem pro derelicto habitam, ſtatim deſinere eſſe noſtram; *l. falſus*, §. *quod ſi dominus*, *ff. de furt. & d. l.* 2. *pro derelicto.*

Digitized by Google

lict. & recte, quia poſſeſſio amittitur nudo animo, ut quisque apud ſe conſtituit ſe nolle poſſidere ; *l.* 3. §. *in amittenda*, *l. ſi quis vi*, §. 1. *ff. de adquir. poſſeſſ.*

§. *ult.*

QUæ in tempeſtate navis levandæ cauſa dejiciuntur in mare, domini permanent, nec fiunt occupantis, quia pro derelictis non habentur, id eſt non videntur jactæ in mare animo amittendi dominii, ſed navis levandæ, & naufragii vitandi cauſa, ex *hoc* §. *& l.* 9. §. *ult. l. quæcumque*, *ff. de adquir. rer. domin. l. qui levandæ*, *ad leg. Rhod. de jact.* ac proinde unicuique licet impune naufragium ſuum, id eſt res naufragio amiſſas, colligere, ex reſcripto Antonini ; *l. ult. ff. de incend. ruin. naufrag.* & qui res in tempeſtate jactas in mare, lucrandi cauſa abſtulerit, furtum committit, ex *hoc* §. *& d. l.* 9. §. *ult.* Et quod naufragio amiſſum eſt, non poteſt pro derelicto uſucapi, quia non eſt in derelicto, ſed in deperdito ; *l. interdum*, §. 1. *ff. de adquir. poſſeſſ.* Ex conſtitutione Coſtantini, ſi forte navis naufragio in litus expulſa ſit ſimul cum mercibus, domini permanet, nec fiſco locus eſt, nec enim fiſcus ex aliena calamitate compendium facere debet ; *l.* 1. C. *de naufrag.* Idem conſtitutum a Friderico II. exploſa contraria regionum conſuetudine ; *auth. navigia*, C. *de furt.* Solebant etiam Comites & Epiſcopi quidam, res naufragio amiſſas ſibi vindicare. Hoc jure uſus eſt Comes Britanniæ, quod abdicare compulſum in cone. Nannetenſi refert Ildebert. Cenomannenſ. *epiſt.* 65. *&* 67. De naufragio incuſatus Agathenſis Epiſcopus, id eſt quod naufragorum res ſibi vindicaret ; *cap. cum dilecti*, *de accuſat.* Diris Eccleſiæ proſcripti qui res naufragio amiſſas raperent, quaſi legali jure, ex conſtitut. Gregor. *VII. lib.* 5. *epiſt.* 15. & decreto conc. Lateranenſ. habiti ſub Alexandr. *III. cap. excommunicationis*, *de raptor.*

Sicut quæ in tempeſtate navis levandæ cauſa in mare projiciuntur, dominum non mutant, quia palam eſt abeſſe animum abjiciendi dominii, ita & quæ de rheda currente non intelligente domino cadunt, ejus permanent, ex *hoc* §. quia cum cadant de rheda inſcio domino, omnino abeſt animus amittendi dominii, & qui quod lapſum eſt de rheda ſciens retinet, furtum committit ; *l. falſus*, §. *qui alienum*, *ff. de furt. l.* 3. *ff. de incend. ruin. naufrag.*

De reb. corporalib. & incorporalib.

CAP. II.

§. 1.

SUmma rerum diviſio eſt in res quæ ſunt in bonis, & eas quæ ſunt extra bona. Alia rerum diviſio eſt in res corporales, & incorporales. Corporales ſunt quæ tangi poſſunt, veluti homo, fundus, ex *hoc* §. *& l.* 1. §. *quædam*, *ff. de rer. diviſ.* id eſt fundus ille, homo ille ; Lucret. lib. 1.

Tangere enim & tangi, niſi corpus nulla poteſt res.

Rurſus res corporales aut ſunt immobiles, ſive ſoli, aut mobiles, aut ſe moventes ; *l.* 1. *in pr. ff. de ædil. edict. l. a Divo pio*, §. *in venditione*, *de re judicat. l. ſi quis donaverit*, *C. de SS. eccleſ. l. ſancimus*, §. *alias vero*, C. *de donat.* Res immobiles ſunt quæ ſunt ſoli ; *d. l. a Divo pio*, ut prædia, ædes, & pro immobilibus habentur quæ ſolo adhærent, ut inquilini ſeu coloni adſcripti fundo, ita ut ſine prædiis legari vel alienari non poſſint ; *l. ſi quis inquilinos*, *ff. de legat.* 1. *l. quemadmodum*, C. *de agricol. & cenſit. & nov.*

Juſtin. 7. immobilibus adnumerantur & civiles annonæ, & annuæ penſiones quæ adhærent fundo ; *l. ult. §. † præterea , C. de jur. dot. & d. nov. 7.* Res mobiles ſunt aurum, veſtis. Res ſe moventes ſunt res mobiles animales, quæ a ſemetipſis moventur, ut equi, muli, boves, quæ res mobilium appellatione continentur ; *l. moventium , ff. de V. S.*

§. *incorporales.*

RES incorporales ſunt, quæ tangi non poſſunt, quales ſunt res quæ in jure conſiſtunt, ſicut hereditas, uſusfructus, uſus, obligationes, ſervitutes, ex *hoc §. & d. l. 1. §. quædam , l. ult. in fin. C. de præſcript. long. tempor. Græcis* κὰι ἀμεσὰ , etſi enim in hereditate contineantur res corporales, & fructus qui ex prædiis hereditariis percipiuntur, corporales ſint, & quod ex obligatione debetur, plerumque corporale ſit, veluti fundus, homo, pecunia, ipſum jus hereditatis, jus utendi fruendi, & jus obligationis, incorporale eſt, ex *hoc §. & d. §. quædam* . Ideo nomina & chirographa vacua habendi ſimilacra vocat Seneс. de benefic. lib. 7. cap. 10. *Video iſtic diplomata, & ſyngraphas, & cautiones , vacua habendi ſimulacra .*

§. *ult.*

INcorporalium numero habentur jura prædiorum urbanorum & ruſticorum, quæ ſunt ſervitutes, ex *hoc §. & d. l. 1. §. quædam , l. ſervitutes 14. ff. de ſervitut.* ubi quamvis ſervitutes corporibus accedant, quia ſine prædiis conſiſtere non poſſunt, incorporales tamen ſunt, & ideo uſucapi non poſſunt, quia non poſſidentur.

De ſervitut. prædior.

C A P. III.

SErvitutes aut ſunt perſonales, ut uſus & uſusfructus, aut reales, ut ſervitutes prædiorum ruſticorum & urbanorum ; *l. 1. ff. de ſervitut.* Servitutes perſonales ſunt, per quas res alienæ hominibus ſerviunt ; *l. quod noſtrum , ff. de uſufruct.* ſervitutes reales ſunt jura, per quæ prædia prædiis ſerviunt, atque hæc prædia neceſſe eſt pertinere ad diverſos dominos, quia nemini res ſua ſervit ; *l. 5. in pr. ff. ſi uſusfr. petat.* ſervitutes ſunt jura prædiorum, in omni ſervitute habetur ratio prædii ſervientis & dominantis, ac reſpectu quidem ſervientis dicitur ſervitus, reſpectu autem dominantis appellatur jus, non omnia tamen jura prædiorum ſunt ſervitutes, nam bonitas, ſalubritas, amplitudo, ſunt jura & qualitates prædiorum ; *l. quid aliud , ff. de V. S.* non ſervitutes.

Prædia alia ſunt urbana, alia ruſtica : urbana dicuntur omnia ædificia, quæ habitandi cauſa in urbe vel ruri conſtructa ſunt, quia urbana prædia non loco ſed materia, id eſt qualitate, diſtinguuntur a ruſticis ; *l. urbana , ff. de V. S. l. 1. commun. prædior. l. 4. in quib. cauſ. pign. vel hypoth.* cetera ſunt prædia ruſtica, ut agri, horti, & ſtabula ab ædibus ſeparata . Ut autem prædia vel ſunt urbana, vel ruſtica, ita etiam ſervitutes prædiales vel ſunt urbanæ vel ruſticæ . Ruſtica eſt, quæ debetur prædio ruſtico, ut jus eundi vel agendi jumentum aut vehiculum, aut aquam ducendi per fundum vicini, ſcu iter, actus, via, aquæ ductus.

In princ.

ITer eſt jus eundi ambulandi hominis, non tantum pedibus, ſed equo . Actus eſt jus agendi jumentum vel vehiculum . Via eſt jus eundi & agendi, ut

Digitized by Google

oſtenditur *init. h. tit. & l. ſi tam, ff. h. tit. l.* 1. *l. inter, de ſervit. ruſtic.* inde via dicta a vehendo, quod per eam fructus ſubvehererentur in villam, & eveherentur; Varro de re ruſtic. libr. 1. cap. 2. *Villicus agri colendi cauſa conſtitutus, atque appellatus a villa, quod ab eo in eam convehuntur fructus & evehuntur cum venerint, a quo ruſtici etiam nunc quoque viam veam appellant propter vecturas.* Hoc intereſt inter actum & viam, quod non eſt via, niſi qua jumentum ire, vel vehiculum duci poteſt. Contra actus eſt qua jumentum agi poteſt, etiam ſi vehiculum duci non poſſit *d. l. ſi tam.* Item actus latitudo non eſt lege definita, ut intelligitur ex *d. l. ſi tam*, ſed ab arbitris aut contrahentibus definienda eſt. At viæ latitudo leg. 12. tab. eſt octo pedum in porrectum, in anfractum vero, id eſt reflexum ſeu ubi reflectitur, ſedecim *; l. viæ latitudo, l. certo, §. latitudo, ff. de ſervit. ruſtic.* tamen anguſtior via pacto conſtitui poteſt, dummodo ea vehiculum duci poſſit *; l. via, ff. eod. l.nam ſatis, §.* † 1. *verſ. certe, quemadm. ſervit. amitt.* Qui actum habet non poteſt haſtam rectam ferre, ne fructus lædat ſeu decutiat, qui viam habet, poteſt haſtam rectam ferre, modo fructus non lædat *; l. qui* † *ſella, ff. de ſervitut. ruſtic.* Aquæductus eſt jus aquam ducendi per fundum alienum *; l.* 1. *ff. de ſervit. ruſtic.* Aquæductus eſt ſervitus prædialis, ſi conſtituatur ut ducatur per fundum alienum ad irrigandum fundum noſtrum, ſed non poteſt eſſe jus perſonale, cum reſpectu perſonæ conſtituitur, ut in *l. pen. ff. eod.* ubi frater fratri digitum aquæ de fonte ſuo conceſſit quocumque ducere voluerit. Lex ait uſum aquæ eſſe perſonalem, nec transferri ad heredem, quod comprobatur *l.* 1. §. † *præterea l. ab eo ff. de aqu. quot. & aſtiv.* quæ ait aquæductus non eſſe fundi, qui quocumque duci poſſunt.

† Locus corruptus, ſic legendus: quod comprobatur *l.* 1. §. *& datur interdum, & l.* §. *præterea Labeo, ff. de aqu. cottid. & aſtiv.* qui ait, aquæductus non eſſe fundi, qui a quocumque duci poſſunt.

§. *prædiorum.*

SErvitutes urbanæ ſunt, quæ ædificiis inhærent, quia ædificia omnia, ſive in urbe ſive ruri ædificata ſint, urbana prædia appellantur, ex *hoc* §. *& l.* 2. *ff. de ſervitut. urban.* & prædia urbana a ruſticis diſtinguuntur, non loco, ſed materia & uſu, ut ſupra dictum eſt: unde Columell. *de re ruſtic. lib.* 1. villam diviſit in tres partes, urbanam, ruſticam, & fructuariam. Urbana eſt, quam dominus ſibi poſuit voluptatis & ſeceſſus cauſa, nam etſi in agro ſit, urbani tamen ædificii uſum præbet.

Servitutes prædiorum urbanorum ſunt. I. ſervitus oneris ferendi, ut vicinus, id eſt vicini ædificium, onera vicini, id eſt prædii ad vicinum pertinentis, ſubſtineat: qui debet ſervitutem oneris ferendi, tenetur reficere parietem oneri ferendo deſtinatum *; l. etſi ſorte* §. *etiam, ff. ſi ſervit. vindic. l. eum debere, de ſervit. præd. urban.* verum ſi rem derelinquat, liberatur hoc onere *; d. l. etſi ſorte*, §. *etiam*. Et qui habet ſervitutem oneris ferendi, domino faciente deteriorem parietem, poteſt nuntiare novum opus *;* §. *ult. d. l. etſi ſorte.*

2. Servitus immittendi, eſt jus immittendi tignum in parietem vicini *; l.* 2. *ff. de ſervit. urban.* Servitus projiciendi, eſt jus projiciendi mœniana, vel ſuggrunda in aream vicini *; l.malum*, §. 1. *ff. de V. S.* ubi hæc ponitur differentia inter immiſſa & projecta, quod immiſſa ſunt, quæ ita immittuntur, ut aliquo loco requieſcant, veluti tigna & trabes: projecta, quæ ita projiciuntur, ut nusquam requieſcant, ut mœniana, & ſuggrunda.

3. Servitus ſtillicidii vel fluminis, eſt jus deducendi ſtillicidium vel flumen in vicini ædes *; l.* 2. *ff. de ſervit. urban.* de ſervitute ſtillicidii Lactant. divinar. inſtit. libr. 1. cap. 1. *Quanto melius nos & rectius divinus inſtitutiones litteris proſequemur, in quibus non de ſtillicidiis, aut aquis arcendis, aut de manu conſerenda, ſed de ſpe, de vita, de ſalute, de immortalitate.* Qui debet ſervitutem ſtillicidii, non poteſt ædificare in eo loco, quo ſtillicidium cadit *; l. ſervitutes*, §. *ult.*

Digitized by Google

ff. de ſervit. urban. Hoc differt ſervitus ſtillicidii a ſervitute fluminis, quod ſtillicidium de alto cadit, flumen de plano fluit, ideoque fluminis ſervitus gravior eſt; *d. l. ſervitutes*, §. *ſtillicidium*

4. Servitus altius non tollendi; *d. l.* 2. qui non debet ſervitutem, poteſt altius ædes ſuas tollere, & obſcurare ædes vicini, & cum eo nulla eſt actio; *l. cum eo, ff. de ſervit. urban. l. altius*, C. *de ſervitut. & aqu.* Exceptio eſt in *l. ult.* §. *ult.* C. *eod.* ubi Juſtinian. cavit, ne quis ita extollat ædes ſuas, ut officiat vento areæ vicini: ſed hoc favore annonæ conſtitutum eſt, ne ventum arceat, quo opus eſt ad triturationem frugum. Qui vero debet ſervitutem altius non tollendi, non poteſt ædes tollere, niſi ad altitudinem de qua convenit; *l. egi tecum, de except. rei judicat.* niſi a vicino, cui debet ſervitutem, impetraverit ut altius tollat ædes ſuas; *l. ſi domus, ff. de ſervitut. urban.* Item qui jure ſuo altius ædes tollit, in reficiendo poteſt mutare formam ædificii: qui jure ſervitutis altius ædes tollit, in earum refectione formam ac ſtatum antiqui ædificii ſervare debet; *l. qui luminibus, ff. eod.*

5. Servitus ne luminibus officiatur: hæc ſervitus ita conſtituitur, ne jus ſit vicino invitis nobis altius ædes tollere, atque ita minuere lumina ædium noſtrarum; *l. luminum, ff. eod.* Hæc ſervitus hoc diſtat a ſervitute altius non tollendi, quod interdum qui ædes ſuas deprimit, facit contra ſervitutem non officiendi luminibus vicini, ſi forte lumen deferatur in ædes vicini per refractionem ſeu repercuſſionem radiorum; *l. ſi arborem*, §. † 2. *ff. eod.* Qui debet ſervitutem ne luminibus vicini officiat, non poteſt quicquam in ſuo facere, quo luminibus vicini officiat, alioquin poteſt ei nunciari novum opus; *l. inter ſervitutes, ff. eod.* Item qui debet ſervitutem luminum, non poteſt reficere ædes ſuas contra veterem formam ædificii, quo officiat luminibus vicini; *l.* 1. C. *de ſervit. & aqu.* quod comprobatur *l. ex quo*, §. 1. C. *de ædific. privat.* ubi Zeno vetat, ne qui proprias domos reficiunt, veterem formam excedant, aut lumen vel proſpectum vicinis auferant adverſus ea quæ pridem conſtituta ſunt, id eſt tempore conſtitutæ ſervitutis. Hoc intereſt inter ſervitutem ne proſpectui officiatur, & ſervitutem ne luminibus officiatur, quod in ſervitute proſpectus hoc agitur, ne quid officiatur vicino ad gratiorem & liberum proſpectum: in ſervitute luminum hoc agitur, ne lumina obſcuriora fiant & ut cælum videre liceat. Et hoc differt proſpectus a lumine, quod proſpectus eſt ex inferiore loco, lumen ex ſuperiore tantum; *l. inter ſervitutes, cum ſeq. ff. de ſervitut. urban.* Auguſtin. homil. 30. *Plerumque homines de uſu ſolis & luminis in ædificiis ſuis lites injuſtiſſimas concitant, & ut feneſtris ſuis radii liberiores aliquanto largius infundantur, domos alienas dejicere ſæpe moliuntur, & eos qui contradixerint, etiam ſi jure certiſſimo contradicant, inimicitiis acerbiſſimis infectantur.*

§. *inter.*

PRæter ſervitutes ruſticas, de quibus nemo dubitabat, quæ expoſitæ ſunt *initio h. tit.* aliæ adduntur in *hoc* §. de quibus dubitabatur, nimirum aquæ hauſtus, pecoris ad aquam appulſus, jus paſcendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ. Cur dubitaretur an eſſent ſervitutes, ratio fuit, quia hæc jura ſunt ſervitutes prædiorum, ſi reſpectu prædiorum conſtituantur, & concedantur habenti vicinum prædium, alioqui ſunt jura perſonalia, ſi concedantur eis qui vicina prædia non habent; *l.* 4. 5. *& 6. ff. de ſervit. ruſtic. l. Mela*, §. *ult. ff. de aliment. legat.* ubi deſideratur negativa. Idcirco Imperator ait quosdam recte putare, has eſſe ſervitutes ruſticorum prædiorum.

§. *ideo*

pro traditione, & præſtatione habetur ; *l. ſervitutes* , *al. l.* 1. §. *ult.* † *de ſervit. ruſticor. l. ult. de ſervitut.*

L. 14.

PEtitione hereditatis conveniri poteſt debitor hereditarius quaſi juris poſſeſſor; §. *ult. l. prox.* ſupr. non refert utrum ſit debitor ex delicto , an ex contractu , quia debitor ex delicto tenetur quaſi ex contractu ; *tot. tit. inſt. de oblig. quæ ex delict.* Debitor autem hereditarius intelligitur is quoque , qui ſervo hereditario promiſit , quod enim ſervus hereditarius jacente , id eſt nondum adita , hereditate ſtipulatur, perinde habetur ac ſi vivo adhuc domino ſtipulatus eſſet , vel qui ante aditam hereditatem damnum dedit hereditati , quia hereditas jacens pro domina habetur , & defuncti perſonam repræſentat ; *l. hereditas* , *de adquir. dom. l. non minus* , §. 1. *de hered. inſt.* Debitor hereditarius conveniri poteſt petitione hereditatis , quaſi juris poſſeſſor uno caſu tantum , ſi controverſiam hereditatis faciat , & dicat ſe heredem , & aditione hereditatis obligationem & actionem confuſam eſſe ; *l. ſi debitor* , infra , *h. tit. l. ult. in fin.* infra , *ſi pars heredit. pet.* At debitor ex delicto etiam ſi controverſiam nulli faciat hereditatis , tenetur petitione hereditatis quaſi poſſeſſor juris rei hereditariæ quæſitæ ex delicto . Debitor hereditarius ex contractu , non aliter tenetur petitione hereditatis quaſi controverſiam hereditatis faciat , ſi dicat ſe heredem , quia tunc tenetur , quaſi juris poſſeſſor , pro herede , ſi ideo nolit ſolvere , quod dicat ſe heredem , debitor hereditarius non tenetur petitione hereditatis , ſi non dicat ſe heredem , ſed ideo nolit ſolvere , quod neget actorem eſſe heredem , aut dubitet an hereditas ad eum pertineat ; *d. l. ſi debitor* . Debitor ex delicto omnimodo tenetur petitione hereditatis , pro prædone vel poſſeſſore , puta ſi quem ſervum hereditarium corruperit , tenetur actione ſervi corrupti vel petitione hereditatis quaſi prædo ; *l. hæc actio* , *de ſerv. corrupt.* Debitor hereditatis ex delicto , tenetur petitione hereditatis , ſi ante aditam hereditatem damnum dederit hereditati jacenti , *ex h. l.*

L. 15.

IDem eſt ſi quis rem hereditariam ſubripuerit , ex *h. l.* conveniri poteſt petitione hereditatis quaſi prædo & malæ fidei poſſeſſor . Ratio dubitandi erat, quod rei hereditariæ furtum non fit ; *l. hereditariæ* , infra , *de furt.* quia furtum eſt interverſio poſſeſſionis ; *l.* 1. *eod. tit.* Hereditas autem jacens non poſſidet , neque poſſidetur ; *l.* 1. §. *Scævola* , infra , *ſi* † *is qui teſt. liber eſſe juſſ.* cum poſſeſſio ſit facti : verum ſi quis rem hereditariam ſubripuerit , tenetur petitione hereditatis , quia hereditas jacens pro domina habetur.

L. 16.

DEbitor hereditarius quaſi juris poſſeſſor , poteſt conveniri petitione hereditatis ; *l. nec ullam* , §. *ult. h. tit.* quod ſi in diem vel ſub conditione ſit debitor , interim conveniri non poteſt petitione hereditatis , quia debitor in diem vel ſub conditione , interim non eſt debitor ; *l. is cui* , *de oblig. & act.* Sed ſi poſt litem conteſtatam ante rem judicatam dies vel conditio extiterit , tempus rei judicatæ ſpectandum eſt , id eſt reus condemnandus eſt ut ſolvat , quia in petitione hereditatis , cum quæritur an quis ſit debitor , non ſolum ſpectatur tempus litis conteſtatæ , ſed etiam tempus rei judicatæ , an dies vel conditio extiterit . Quod ſi tempore rei judicatæ dies vel conditio non extiterit , non condemnatur , ſed cavere debet officio judicis , de reſtituendo , id eſt ſolvendo debito cum dies vel conditio extiterit , quia petitio hereditatis eſt judicium bonæ fidei ; *l. ult. C. h. tit.* In omnibus bonæ fidei judiciis , cum non-

Digitized by Google

dum dies vel conditio debendi extitit, ex cauſa rectè interponitur cautio de ſolvendo debito, cum dies vel conditio venerit ; *l. in omnibus* , ſupr. *de judic.* Cujac. 17. *obſ.* 37.

§. *ſed & is qui* .

PEtitione hereditatis conveniri poteſt, non ſolum poſſeſſor rerum hereditariarum , ſed etiam qui diſtraxit res hereditarias, ex *h.* §. *& l. ſi ipſa* , ſupra, *quod met. cauſ. l. debitor* , infra , *ad Trebell.* quia rem habere videtur qui habet pretium rei ; *d. l. ſi ipſa* , *l. ſi & rem* , *& ſeq.* infra , *h. tit. l. ſi quis pecuniam* , §. *ult. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* ita tamen ut actor ei caveat de evictione rerum hereditariarum , ſi forte de ea ſe obligaverit emptori ; *l. item veniunt* , §. *ſed eſſi ob venditionem* , infra, *h. tit.* item petitione hereditatis tenetur qui a debitoribus hereditariis æs alienum exigit ; *ex h.* §. quia poſſidet aliquid ex hereditate ; *d. l. debitor* .

§. *unde Julianus* .

HEreditas peti poteſt ab eo qui petiit hereditatem , & litis æſtimationem conſecutus eſt, *ex h.* §. quia litis æſtimatio eſt loco rei , litis æſtimatio ſimilis eſt emptioni , qui litis æſtimationem præſtitit, rem emiſſe videtur ; *l.* 3. infra , *pro emptor.*

§. *non ſolum* .

HEreditas peti poteſt a debitore hereditario, quaſi a juris poſſeſſore ; *l. nec ullam* , §. *ult. & l. ſeq.* ſupra, *h. tit.* Hereditas peti poteſt , non ſolum a debitore defuncti, id eſt a debitore , qui contraxit cum defuncto , ſed etiam a debitore hereditario , qui contraxit cum ſervo actore hereditario , qui ſtipulatus eſt hereditario nomine, vel cum alio , id eſt libero homine , qui ultro negotium hereditarium geſſit. Hereditas peti non poteſt a debitore heredis , id eſt a debitore , qui contraxit cum herede , vel cum eo qui geſſit negotium heredis.

§. *Julianus* .

SI is, qui pro herede poſſidebat , de poſſeſſione vi dejectus fuerit , poteſt conveniri petitione hereditatis , quaſi juris poſſeſſor , quia habet interdictum unde vi adverſus dejicientem ; *ex h.* §. *& l. illud* , §. *actiones* , infra , *h. tit.* Rem in bonis habere videtur , qui habet actionem ad rem conſequendam vel recuperandam ; *l. rem in bonis , de adquir. rer. domin.* Vi dejectus tenetur petitione hereditatis , ita ut non teneatur reſtituere rem quam non habet : ſed victus judicio petitionis hereditatis liberatur cedendo actionibus , id eſt interdicto unde vi quod habet . Et hoc eſt quod ait Julianus hic , *quia habet interdictum unde vi , quo victus cedere debet* : juris enim regula eſt , qui ob id tantum tenetur, quod habet actionem , liberatur cedendo actionibus ſuis ; §. *ult. h. l. l. item videndum* , infr. *h. tit. l. quod debetur* , *in fin. de pecul.*

§. *idem Julianus* .

QUi rem hereditariam vendidit , ſive poſſidens ſive non , id eſt quam poſſidebat vel non , conveniri poteſt petitione hereditatis , ſive jam pretium recepit , ſive petere poſſit , nondum ſcilicet amiſſa actione ex empto , pretii conſequendi cauſa , præſcriptione temporis, quia rem habere videtur , quatenus habet actionem ad rem conſequendam , vel pretium , quod ſuccedit loco rei .

§. *idem*

Digitized by Google

§. *idem ſcribit.*

ALienata a liberto in fraudem patroni revocantur actione Faviana vel Calviſiana : Faviana ſi libertus teſtatus deceſſerit : Calviſiana ſi inteſtatus ; *l.* 1. 2. *&* 3. §. *ſi inteſtatus, & ſeq. ſi quid in fraud. patron.* Ideo patronus hereditatem petere non poteſt ab emptore, in quem libertus in fraudem ipſius alienavit, quia emptor Calviſiana actione ei tenetur. Patroni enim iſte debitor eſt, non hereditarius, quia alienata in fraudem patroni revocantur per patronum ab emptore actione Faviana vel Calviſiana. Eadem ratione nec ab eo, cui mortis cauſa donatum eſt, peti hereditas poteſt, quia alienata vel mortis cauſa donata in fraudem patroni revocantur actione Faviana vel Calviſiana. Et ſufficiunt patrono hæ actiones : libertus non poteſt rem donare mortis cauſa vel legare, quo patroni portionem minuat, inter vivos donare bene meregibus amicis poteſt ; *l.* † *vrvus*, infra, *ſi quid in fraud. patron.*

§. *ult.*

SI quis ex cauſa fideicommiſſi, quaſi heres ſcriptus & rogatus reſtituere, cum non eſſet heres, vel ſcriptus teſtamento nullo vel irrito, reſtituerit hereditatem, vel res ſingulas præſtiterit, id eſt res quasdam particulares ex hereditate, peti ab eo hereditas poteſt. Ratio dubitandi erat, reſtituta hereditate omnes actiones hereditariæ activæ & paſſivæ transcunt in fideicommiſſarium ; §. † *& Neronis, inſt. de fideicommiſſar. hered.* cum reſtitutio hereditatis ſit quædam ſpecies univerſalis ſucceſſionis ; *l. non enim*, infra, *ad Trebell.* Ergo per errorem reſtituta hereditate ab eo qui heres non erat ex cauſa indebiti fideicommiſſi, videbatur petitionem hereditatis tranſire in eum, cui reſtituta eſſet hereditas, tanquam poſſeſſorem rerum hereditariarum. Sed facilis eſt reſponſio, qui reſtituit hereditatem, vel totam, vel res ſingulares ex cauſa indebiti fideicommiſſi, poteſt conveniri petitione hereditatis, quia habet condictionem fideicommiſſi indebiti ſoluti, & qui habet actionem eſt velut juris poſſeſſor. Immo non ſolum qui reſtituit hereditatem ex cauſa fideicommiſſi poteſt conveniri petitione hereditatis, ſed & qui pretia rerum hereditariarum, quas diſtraxit, ex cauſa fideicommiſſi ſolvit, poteſt conveniri petitione hereditatis, quia habet condictionem indebiti ſoluti. Sed his caſibus non tenetur petitione hereditatis, ut rem vel pretium rerum hereditariarum reſtituat, quia rem vel pretium non habet, ſed ut actiones ſuas dumtaxat præſtet, quia delegatio ſeu ceſſio actionum pro juſta præſtatione eſt, & liberat delegantem ; *l. quod debetur, de pecul. l. ſi heres, ad Trebell.* maxime cum res extat, & poteſt petitor per in rem actionem eam vindicare.

L. 17.

SI poſſeſſor hereditatis, cum ex teſtamento putaret ſe heredem eſſe, legata de ſuo ſolverit ante motam controverſiam hereditatis, non interpoſita ſtipulatione de reſtituendis legatis ſi hereditas evinceretur, evicta hereditate per heredem legitimum, ſolutum repetit, vel ſervat per retentionem rerum hereditariarum, ita ut teneatur petitori cedere actiones ſuas, periculo petitoris exercendas, ex *h. l.* Ratio dubitandi erat, quod poſſeſſor hereditatis, qui falſo putans ſe heredem eſſe ex teſtamento ſolvit legata de ſuo, ſibi imputare debet quod temere, id eſt nimis facile, ſolvit legata de ſuo, non interpoſita ſtipulatione evicta hereditate legata reddi, ergo videbatur non licere repetere ab herede legitimo legata ſolura de ſuo per retentionem rerum hereditariarum, ſed repetere a legatariis condictione indebiti ſoluti ; *l. fideicommiſſum*, C. *de con-*

Digitized by Google

dict. indebit. quia eſt quod imputetur poſſeſſori, qui de ſuo legata ſolverit, non exacta cautione de reſtituendis legatis in caſum evictæ hereditatis. Sed ſi poſſeſſor hereditatis ante motam controverſiam hereditatis legata ſolverit de ſuo, legata ſoluta repetit per retentionem rerum hereditariarum, quia nihil eſt quod ei imputetur qui legata ſolverit de ſuo priusquam ei fieret controverſia hereditatis, & periculum eſt ne ceſſante cautione propter inopiam ejus cui ſolutum eſt legatum, nihil repeti poſſit, inanis eſt actio, quam inopia debitoris excludit; *l. nam is, de dolo.* Quod ſi poſſeſſor hereditatis, mota jam controverſia hereditatis, legata ſolverit ſine cautione, ceſſat repetitio adverſus legitimum heredem, quia dolo carere non videtur, qui mota jam controverſia hereditatis, legata ſolvit ſine cautione, & ſuæ facilitati imputare debet; *l. ſi quid poſſeſſor*, infra, *h. tit. l. dolo, ad l. falcid. l. 4. & 8. ſi cui pluſq. per leg. falcid.* Quod ſi bonæ fidei poſſeſſor hereditatis, quod debetur creditoribus hereditariis ſolverit, in reſtituenda hereditate ſolutum deducit ab herede, quia ſolutum repeti non poteſt ab heredibus qui ſuum receperunt; *l. de hereditate, C. h. tit. l. repetitio*, infr. *de condict. indebit.*

L. 18.

SI poſſeſſor hereditatis, venditione alicujus rei hereditariæ per argentarium facta, (Veteres enim per argentarios emebant, vendebant, pecunias fœnori exercebant, & omnia fere negotia privata gerebant; *l. ſi unus*, ſupra, *de pact.* ubi Cujac.) pecuniam redactam ex venditione rei hereditariæ apud eum perdiderit, quæritur num petitione hereditatis teneatur? Videbatur non teneri, quia nihil habet ex hereditate, & nihil conſequi poteſt propter inopiam debitoris. Laheo putabat eum teneri petitione hereditatis, quia ſuo periculo temere argentario credidit, nempe quia eſt quod ei imputetur quod male elegit creditorem; *l. nam & Servius*, §. *ult. de negot. geſt. l. cum in plures*, §. *ſervum, locat.* Octavenus contra putabat eum hactenus teneri petitione hereditatis, ut liberaretur cedendo actionibus ſuis. Ulpianus Labeonis ſententiam ſecutus eſt in mala fidei poſſeſſore, Octaveni ſententiam in bonæ fidei poſſeſſore, quia qui mala fide poſſidebat hereditatem, ſciens ſe non eſſe heredem, dolo fecit cum diſtraxit res hereditarias, ſciens eſſe hereditarias, dolo deſiit poſſidere, & quaſi poſſeſſor tenetur petitione hereditatis. Dolus pro poſſeſſione eſt; *l. nec ullam*, §. *is autem*, ſupra, *h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſori, nihil eſt quod imputetur, qui credidit ſe ſuum negotium gerere.

§. *ſi quis.*

IN judicio petitionis hereditatis veniunt non modo res, quas reus poſſidebat tempore litis conteſtatæ, ſed etiam res quas poſſidere cœpit poſt litem conteſtatam ante ſententiam, ex *h.* §. *l. 4. l. ſi quo tempore*, infra, *h. tit.* id eſt damnatus judicio petitionis hereditatis reſtituit non modo res, quas poſſidebat tempore accepti judicii, ſed etiam quas poſſidere cœpit poſt litem conteſtatam ante ſententiam. Ratio dubitandi erat, quod in judiciis non poteſt videri in judicium deductum quod poſt litem conteſtatam accidit, ſed alia actione opus eſt; *l. non poteſt, de judic.* Et judicium non poteſt eſſe in pendenti de rebus quæ poſtea in obligationem venturæ ſunt; *l. novi quemadmodum, eod. tit.* Ergo videbatur rem, quam poſt litem conteſtatam reus poſſidere cœpit, non venire in petitionem hereditatis. Sed in judicio univerſali, ut in petitione hereditatis, non ſpectatur tempus litis conteſtatæ, ſed tempus rei judicatæ, ut & in actione de peculio; *l. ſequitur*, *in pr. infr. de pecul.* quia in petitione hereditatis, quæ eſt actio in rem, non perſona ſed res convenitur; *l. Impera-*

Digitized by Google

ratores , de publican. atque ita valet hæc actio contra eum , qui poſſidere cœpit poſt litem conteſtatam ante ſententiam.

§. *ult.*

IN petitionem hereditatis veniunt res hereditariæ ſive conſiſtant in jure , ſive in corporibus puta prædiis, mancipiis , vel nominibus & actionibus , quia petitio hereditatis eſt judicium univerſale , quod complectitur univerſam hereditatem , quo nomine ſignificantur non tantum corpora , ſed etiam jura , cum hereditas ſit nomen juris , & ſine ullo etiam corpore intellectum juris habeat ; *l. hereditas* , infra , *h. tit.*

L. 19.

IN petitione hereditatis veniunt non tantum res hereditariæ , ſed & quæ non ſunt hereditariæ , quarum tamen periculum ad heredem pertinet , ut pignori datæ defuncto , commodatæ , vel depoſitæ. Res pignoratæ, commodatæ non ſunt hereditariæ , quia pignus , commodatum , depoſitum non transfert dominium in accipientem , earum tamen periculum aliquando pertinet ad creditorem , depoſitarium , vel commodatarium , puta ſi creditor pigneratitius , vel commodatarius , vel depoſitarius , rem furto vel rapina amiſerit culpa ſua , ob non adhibitam cuſtodiam , ideoque pro rebus pignoratis , vel depoſitis datur actio furti , vel vi bonorum raptorum ; *l.* 2. §. *generaliter* , infra , *vi bon. rapt. l. ult.* C. *de furt.* §. *quæ de fullone* , *inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc.* pro rebus pignori datis , non ſolum datur petitio hereditatis , ſed etiam ſpecialis actio in rem ſeu vindicatio , & pro rebus , quarum nomine competit publiciana , quæ eſt utilis actio in rem , quæ datur pro rebus , quas quis ignorans emit a non domino , & uſucapere cœpit , nondum uſucœpit , licet pro rebus commodatis , vel depoſitis , nulla facile datur actio , tamen datur petitio hereditatis ad eas recuperandas , ſi furto vel alio caſu amiſſæ ſint , quia earum periculum ad nos pertinet . Pro rebus depoſitis & commodatis non denegatur actio abſolute , ſed non facile , id eſt cauſa cognita tantum datur actio , quia res commodatæ vel depoſitæ , non ſunt in bonis commodatarii vel depoſitarii , ſed tantum earum nomine datur actio vi bonorum raptorum ; *d. l.* 2. §. *& generaliter* .

§. *quod ſi pro emptore* .

SI quis rem alienam bona fide emerit a non domino , & ante impletam uſucapionem deceſſerit , & uſucapio pro emptore a defuncto cœpta ab herede impleta ſit , & poſt impletam uſucapionem heres poſſeſſionem rei amiſerit , ea res non veniet in petitione hereditatis , id eſt heres , qui rem uſucepit , non poteſt agere petitione hereditatis ad amiſſam poſſeſſionem recuperandam . Ratio dubitandi erat , quod heres rem inventam in hereditate uſucepit quaſi heres , atque ita res videtur venire in petitione hereditatis , inſpecto initio ; *l.* 3. §. *ſcio* , ſupra , *de minorib.* ſed facile eſt iſta conciliare : petitio hereditatis , non datur heredi ad repoſcendam rem uſucaptam pro emptore , quia poteſt eam vindicare ſpeciali actione in rem , quæ actio eſt aptior & plenior , quia nulla exceptione eſidi poteſt . Et hoc eſt quod dicitur in fin. h. §. *nec ulla excepio datur poſſeſſori* , quia uſucapione adquiritur dominium , & extinguitur jus omne , quod alienum in ea re fuit , excepto jure pignoris ; *l. uſucapio*, C. *de pignorib.* quia uſucapione dominium transfertur cum ſua cauſa , ſalvo jure pignoris ; *l.* 1. §. *cum prædium pignori* , *de pignorib.*

Digitized by Google

§. *veniunt*.

IN petitionem hereditatis veniunt & res, in quibus poſſeſſor, qui convenitur petitione hereditatis, retentionem habuit, non etiam petitionem : veluti ſi actore deferente jusjurandum, defunctus, qui poſſidebat, juravit rem non eſſe petitoris, & deceſſerit, qui delato jurejurando juravit rem non eſſe petitoris, habet retentionem ſi poſſideat, non actionem ad rem repoſcendam ſi amiſerit poſſeſſionem, non enim juravit rem ſuam eſſe, ſed rem non eſſe petitoris ; *l. ſed ſi poſſeſſori*, infr. *de jurejurand.* Immo etſi poſſeſſor, id eſt bonæ fidei poſſeſſor, ſua culpa rerum poſſeſſionem amiſerit, tenetur hoc nomine, id eſt petitione hereditatis, idemque erit in prædone. Prædo, id eſt malæ fidei poſſeſſor, licet propter culpam non teneatur petitione hereditatis, ſed propter dolum & malam fidem, quia ſciens poſſidet rem alienam, tenetur petitione hereditatis, quia prædo eſt propter dolum & ſcientiam rei alienæ, & non debet rem retinere qui ſciens alienam poſſidet.

§. *ult.*

IN petitionem hereditatis non veniunt ſervitutes prædiis hereditariis debitæ, cum nihil eo nomine poſſit reſtitui actori, *ex h.* §. quia ſervitutes ſunt jura incorporalia, quæ neque poſſideri, neque reſtitui, neque cedi poſſunt abſque prædiis hereditariis, quibus cohærent, ſicut eſt in corporibus & fructibus, id eſt ſicut evenit in corporibus & fructibus perceptis ex corporibus hereditariis, quæ facile reſtitui poſſunt, cum ſint res corporales : ſed ſi is qui debet ſervitutem non patiatur vicinum ire agere per fundum ſuum jure conſtitutæ ſervitutis, propria actione convenietur, id eſt actione confeſſoria, quæ eſt actio in rem, ſeu vindicatio ſervitutis ; *l. 1. & ter. iit.* infra, *ſi ſervit. vindic.* quæ dicitur propria actio, quia eo nomine comparata eſt, ut vindicetur ſervitus, quaſi res corporalis, quia patientia ejus qui patitur te uti ſervitute, pro traditione habetur ; *l. ult. de ſervitut. l. 2. † in pr. verſ. dare, de uſufruct.* In petitione hereditatis veniunt corpora & fructus, id eſt prædia hereditaria, & fructus ex his percepti, quia videntur percepti ex hereditate, fructus augent hereditatem ; *l. ancillarum, l. poſt SC.* infra, *h. tit. l. 2. C. eod.* Ratio dubitandi erat, quod in petitionem hereditatis veniunt univerſæ res hereditariæ, ſive conſiſtant in jure ſive in corporibus ; *l. item videndum*, §. *nunc videamus*, ſupra, *h. t.* Ergo in petitionem hereditatis veniunt ſervitutes prædiis hereditariis debitæ, cum ſint jura prædiorum ; *l. quid aliud, de V. S.* verum ſervitutes ideo non veniunt in petitione hereditatis, ne fruſtra detur petitio hereditatis, quia ſervitutes poſſunt vindicari, propria, id eſt ſpeciali actione, quæ eſt confeſſoria in rem de ſervitutibus.

L. 20.

IN hereditatem, id eſt in petitionem hereditatis, veniunt etiam ea quæ hereditatis cauſa comparata ſunt, id eſt non ſolum res hereditariæ, ſed etiam ea quæ hereditatis cauſa comparata ſunt, puta mancipia & pecora, quæ comparata ſunt fundi colendi, poliendi, id eſt ſtercorandi, gratia, & ſi qua alia neceſſaria hereditatis cauſa parata ſunt. Et ſi quidem pecunia hereditaria comparata ſunt, ſine dubio venient in petitionem hereditatis, quia in judiciis univerſalibus, ut in petitione hereditatis, pretium ſuccedit loco rei ; *l. ſi & rem*, infra, *h. tit. l. Imperator*, §. *ult. de legat.* 2. Ratio dubitandi erat, quod res empta ex pecunia dotali, communi, aut furtiva, non eſt dotalis, communis, aut furtiva ;

l. †

l. † *ex pecunia*, *C. de jur. dot. l.* 4. *C. comm. utrinsq. judic. l. qui vas*, §. *ult. de furt.* ſed in judicio petitionis hereditatis, res empta ex pecunia hereditaria, habetur pro hereditaria, quia pretium ſuccedit loco rei. Quod ſi ex pecunia non hereditaria res comparatæ ſint, etiam hæ veniunt in petitionem hereditatis, ſi magna utilitas hereditatis verſetur, id eſt ſi neceſſario comparatæ ſint, in rem hereditatis, ſtatim hereditatis eſſe incipiunt, quæ hereditatis cauſa comparatæ ſunt, tanquam hoc facto hereditati quæſitæ. Deſtinatione patrisf. fundus conſtituitur; *l. quod in rerum natura*, §. *pen. de leg.* 1. Ita ut eviſta hereditate, pretium ab herede reſtitui oporteat, ſicut rebus comparatis ex pecunia hereditaria pretium deduci & imputari in reſtitutione hereditatis ſufficit; *l. ſi quid poſſeſſor*, §. *ſicut autem*, infr. *h. tit.*

§. *ſed non.*

IN petitionem hereditatis veniunt res hereditariæ, vel res comparatæ ex pecunia hereditaria, non omnia tamen, quæ ex pecunia hereditaria comparata ſunt, veniunt in petitionem hereditatis: puta ſi poſſeſſor hereditatis ex pecunia hereditaria hominem, id eſt ſervum, emerit, & ab eo petatur hereditas, homo emptus ex pecunia hereditaria, ita demum veniet in petitionem hereditatis, ſi hereditatis interfuit eum emi, ſi comparatus ſit in rem hereditatis. At ſi ſui cauſa, non res ſed pretium venit in petitionem hereditatis: ſi ex pecunia pupilli vel militis res empta ſit, pupillus vel miles poteſt rem vindicare utili actione in rem; *l. ſi ut proponis*, *C. de rei vindicat. l.* 3. *C. arbitr. tutel.*

§. *ſimili modo.*

SI poſſeſſor hereditatis fundum hereditarium ſine cauſa diſtraxerit, ſi conveniatur petitione hereditatis, tenetur ipſum fundum cum fructibus reſtituere: quod ſi æris alieni hereditarii ſolvendi cauſa diſtraxerit, non amplius tenetur reſtituere, quam pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum, quia nihil eſt quod imputetur poſſeſſori, qui fundum hereditarium diſtraxit ex cauſa hereditaria, puta æris alieni hereditarii ſolvendi cauſa, cum pecunia non eſſet in hereditate, quia res hereditariæ vel minoris diſtrahi poſſunt ex cauſa neceſſaria, æris alieni hereditarii exſolvendi gratia; *l. quod ſi minor*, §. † 4. *verſ. reſtitutio*, *de minorib. l. alienationes*, infr. *famil. erciſc. l.* 5. §. *non paſſim*, *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt.*

§. † *item non ſolum.*

IN petitione hereditatis veniunt non ſolum ea quæ tempore mortis in hereditate fuerunt, ſed etiam augmenta ſi quæ poſtea hereditati acceſſerunt, nam hereditas augmentum & deminutionem recipit: hereditas eſt nomen juris, quod intellectum juris habet etiam ſine corpore; *l. hereditas*, infra, *h. tit.* Et ideo facile recipit augmentum & deminutionem; *l. pecuniæ* 178. §. *hereditas*, *de V. S.* proinde quæ poſt aditam hereditatem hereditati acceſſerunt, ſi quidem ex ipſa hereditate, veniunt in petitione hereditatis, ſi extrinſecus accedant, non veniunt in petitione hereditatis, quia non tam hereditati, quam perſonæ poſſeſſoris accedunt: quod probatur duobus exemplis, quæ Accurſius *hic* affert. Primum eſt, ſi poſſeſſor vi dejectus ſit, petitori non reſtituit prænam ex eo commiſſam; *l. at ubi*, infra, *h. tit.* id eſt non reſtituit quod interdicto unde vi conſecutus eſt prænæ nomine, quia hoc non ex hereditate acceſſit, ſed ex facto ſeu delicto ejus, qui eum dejecit, non eſt hereditatis, ſed pœna eſt delicti dejectoris. Secundus caſus eſt, ſi ſervus hereditarius ex re falſi ſeu putativi

Digitized by Google

heredis ſtipulatus eſſet, ei enim adquirit, non hereditati, nec id venit in petitione hereditatis, quamvis quæſtum ſit occaſione hereditatis, quia id habet poſſeſſor, non quaſi heres ſed quaſi bonæ fidei poſſeſſor. In petitione hereditatis veniunt, non ſolum ea quæ in hereditate fuerunt tempore mortis defuncti, ſed etiam ea quæ poſtea hereditati acceſſerunt, puta fructus omnes percepti ex hereditate, ſive ante ſive poſt aditam hereditatem, quia fructus augent hereditatem, ſive ante ſive poſt aditam hereditatem percepti ſint, ex *h. §. & d. l. pecunie*, §. *hereditas*. Hereditas eſt nomen juris, quod acceſſionem & deceſſionem recipit, & hereditas maxime fructibus augetur; *d. §. hereditas*, quia fructus omnes proveniunt ex hereditate. Ratio dubitandi erat, quod fructus percepti poſt aditam hereditatem, non veniunt in reſtitutione fideicommiſſariæ hereditatis, quia non tam hereditati, quam corporibus ipſis hereditariis accepto feruntur; *l. in fideicommiſſaria*, infra, *ad Trebell.* Ergo videbatur fructus perceptos poſt aditam hereditatem non venire in petitionem hereditatis. Item alia ratio dubitandi erat, quod bonæ fidei poſſeſſor omnes fructus percipiendo ſuos facit, non tantum naturales, ſed etiam induſtriales; *l. bonæ fidei*, infra, *de adquir. rer. dom. l. in pecudum*, *de uſur.* Et quidem ſtatim atque a ſolo ſeparati ſunt, in quo melioris eſt conditionis quam fructuarius, qui ſola perceptione, id eſt coactione, fructus ſuos facit; *l. ſi fructuarius meſſem*, infra, *quib. mod. uſufr. amitt.* Ergo non eſt major ratio, cur fructus percepti veniant in petitione hereditatis, quam in rei vindicatione. Ratio decidendi eſt, fructus quidem fiunt bonæ fidei poſſeſſoris, at non ſimpliciter & abſolute, ſed interim donec res evincatur; *d. l. bonæ fidei*, ſi de ſpeciali in eam actione agatur, vel quousque hereditas evincatur, ſi de hereditate actum ſit, nam evicta re aut hereditate fructus reſtituendi, non quidem conſumpti, ſi agatur rei vindicatione; *l. 4. §. † poſt litem*, infra, *fin. reg.* at fructus extantes reſtituuntur; *l. certum*, *C. de rei vindicat.* §. † *2. inſt. de offic. judic.* niſi ſint uſucapti; *l. 4. §. lana*, *de uſucap.* juncta *l. in bello*, §. † *etſi ignorans*, *de captiv. & poſtl. reverſ.* At in petitione hereditatis veniunt omnes fructus percepti a falſo herede etiam poſt aditam hereditatem, quia hereditas non videtur adita a falſo herede, cum prius ſit ut hereditas deferatur, quam adquiri poſſit; *l. delata*, *de V. S.* itaque fructus omnes percepti a falſo herede, quaſi jacente hereditate accedunt, & merito veniunt in petitione hereditatis.

§. *cum prædiximus*.

IN petitionem hereditatis veniunt omnes res hereditariæ, ſive conſiſtant in jure, ut actiones, ſive in corporibus; *l. item videndum*, §. *ult. h. tit.* Quæritur *hic*, an actiones hereditariæ veniant in petitionem hereditatis, cum ſua natura, cum omni ſua cauſa, an contra? Nimirum ſunt quædam actiones, quæ inficiatione creſcunt in duplum, ut actio legis Aquiliæ *hic*, & *l. inde Neratius*, §. *hæc actio*, infr. *ad leg. Aquil.* an cum ſuo incremento, id eſt in duplum veniant in petitione hereditatis, an in ſimplum? Julianus tradit, eam venire tantum in ſimplum in petitione hereditatis, quia actio legis Aquiliæ ſua natura eſt in ſimplum, propter inficiationem in duplum, & in actione legis Aquiliæ duplum eſt pœna tantum inficiationis. Aliud eſt in actione ſervi corrupti, quia venit in duplum in petitione hereditatis, quod ſua natura ab initio ſit in duplum; *l. † ut tantum*, juncto §. *ult. l. præced. de ſerv. corrupt.* In petitione hereditatis præſtantur ea quæ ſunt ex hereditate, non ea quæ propter hereditatem ſeu occaſione hereditatis percipiuntur: idem eſt in venditione hereditatis; *l. 2. §. ſolet*, infr. *de hered. vel act. vendit.*

§. *idem*

§. *idem recte.*

IN petitionem hereditatis veniunt & noxales actiones, ſi cum poſſeſſore ſervi, qui damnum dedit in re hereditaria, vel furtum fecit, agatur petitione hereditatis: ad officium judicis pertinent & noxales actiones, ut ſi paratus ſit poſſeſſor ſervum noxæ dedere, qui noxam fecit, abſolvatur; *l. illud*, §. *ult. infra*, *h. tit.* aliter atque ſi noxali judicio condemnatus ſit poſſeſſor defuncto, & conveniatur petitione hereditatis, non poteſt deditione noxæ officio judicis liberari, quia in petitione hereditatis venit res non actio noxalis, id eſt noxæ dedendæ facultas, quod tamdiu habet noxæ dedendæ facultatem, quamdiu conveniatur, id eſt quoad conveniatur actione judicati, quod fieri non poteſt ante quadrimeſtre tempus, quod datur judicatis judicati faciendi cauſa; *l. cum militi*, §. 1. infr. *de compenſat. l. 2. C. de uſur. rei judic.* poſt acceptum autem judicium, id eſt ſi interim ante quadrimeſtre tempus, quod datur judicatis, conveniatur petitione hereditatis, quod poteſt fieri, non poteſt noxæ dedendo ſe liberare, quia in petitione hereditatis venit petitio rei, non noxæ deditio, noxæ deditio eſt in ſolutione, licet non ſit in condemnatione; *l.* † *miles*, §. 1. *de re judic. l. 1. de noxal. act. inſt. de offic. judic.* † §. 1. poſt motam actionem judicati ſera eſt deditio noxæ.

§. *præter hæc.*

SEnatusconſultum de petitione hereditatis factum eſt ad orationem D. Marci, ut traditur *init. h.* §. Orationes, id eſt edicta Principum, in ſenatu recitabantur, & plerumque ſenatusconſultis confirmabantur; *l. cum hi*, ſupra, *de tranſact. l. oratione*, *de rit. nupt. l. Divus*, *de fugitiv.* unde hoc SC. auctore D. Adriano factum memoratur *l. 1. C. h. tit.* & orationes Principum in ſenatu recitabantur per quæſtorem; *l. unic.* ſupra, *de offic. quæſt.* Tranquill. in Tito, cap. 6. *Orationes in ſenatu recitabat etiam quæſtoris vice.* Ex hoc SC. ſi antequam partes caducæ fiſco peterentur, id eſt a fiſco peterentur jure caduci, is, qui ſe heredem exiſtimabat, hereditatem diſtraxerit, tenetur reſtituere pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum, ſed non tenetur reſtituere uſuras pretii rerum. Ratio dubitandi erat, quod in petitione hereditatis veniunt fructus percepti ante petitionem hereditatis, puta fructus ante petitam hereditatem percepti augent hereditatem; §. *item non ſolum*, ſupra, *h. l.* Ergo æque veniunt in petitione hereditatis uſuræ pretii redacti ex venditione rerum hereditariarum, quæ ſunt vice fructuum. Ratio decidendi eſt, uſuræ pretii redacti ex venditione rerum hereditariarum ante petitionem hereditatis, non veniunt in petitione hereditatis, quia pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum non eſt hereditarium, pretium rei non provenit ex re ipſa, ſed ex pacto ex conventione contrahentium.

§. *ait ſenatus.*

SEnatusconſulto locus eſt non ſolum ſi partes hereditatis caducæ a fiſco vindicentur, id eſt non ſolum hereditas ex parte, ſed etiam ſi hereditas ex aſſe caduca fiat: idem eſt ſi vacantia bona fiſco vindicentur, puta Titio defuncto ſine herede; *l. 1. §. Divus Pius*, *de jur. fiſc.* vel ſi aliqua ex cauſa bona ad fiſcum pervenerint, ex *hoc* §. puta ex cauſa confiſcationis ob delictum; Cujac. 18. *obſ.* 14.

§. *ſenatusconſultum*.

SEnatusconſulto de petitione hereditatis locus eſt, non ſolum ſi hereditas a fiſco vindicetur, tanquam caduca ex parte vel ex aſſe, ſed etiam ſi hereditas a civitate petatur, puta ex teſtamento ſi heres inſtituta ſit. Civitas hereditatis vel legati aut fideicommiſſi nomine capere poteſt; *l. civitatibus, de legat.* 1. *l. omnibus, ad Trebellian. l. hereditatis, C. de hered. inſt.* quia civitas privati loco habetur; *l. mortuo, de fideiuſſ. l. eum qui vectigal, de V.S. l.* 2. C. *de jur. reip. lib.* 11. Id locum non habet ex verbis SC. iſti in cauſis fiſcalibus, ſi hereditas a fiſco vindicetur jure caduci, ex parte vel ex aſſe, ſed interpretatione prudentum extenditur ad civitates ſi hereditas a civitate petatur.

§ *in privatorum*.

SEnatusconſulto de petitione hereditatis locus eſt, non ſolum ſi fiſcus vel respublica, ſed etiam ſi privatus vindicet hereditatem contra poſſeſſorem hereditatis, quia licet ſenatusconſultum in cauſa publica, id eſt fiſcali, factum ſit, tamen portigitur ad privatos quoſlibet: jura ſtatuta in cauſa fiſci locum habent in privatis; *l. idem juris*, infra, *de compenſat.* Nec deterior debet eſſe conditio privatorum, quam civitatis, quæ privati loco habetur.

§. *non ſolum*.

SEnatusconſulto de petitione hereditatis locus eſt, non ſolum in hereditate, id eſt ſi hereditas petatur contra poſſeſſorem, ſed etiam in peculio caſtrenſi vel alia univerſitate, quia univerſitas, ſive ſucceſſio in jus univerſum, eſt vice hereditatis: peculium caſtrenſe eſt patrimonium filiif. militis; *l.* 1. *&* 2. *de caſtrenſ. pecul.* ut cum filiuſ. miles heredem inſtituit in caſtrenſi peculio, peculium illud habetur pro hereditate, & petitur ex hoc SC. actione in rem univerſali de petitione hereditatis: ſed cum filiuſ. inteſtatus moritur, pater peculium occupat jure peculii, jure patrio, non jure ſucceſſionis, & non tenetur creditoribus ultra vires peculii; *d. l.* 1. *&* 2.

§. *petitam*.

IN petitione hereditatis veniunt fructus omnes percepti a die petitionis hereditatis, *ex h.* §. id eſt a die litis conteſtatæ, quia etiam bonæ fidei poſſeſſor, incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor, ex quo per litis conteſtationem ſcivit rem eſſe alienam. Poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt, id eſt incipiunt eſſe malæ fidei poſſeſſores; *l. ſed etſi lege*, §. *ſi ante*, infr. *h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſor reſtituit omnes fructus, non ſolum a die petitionis hereditatis, id eſt a die litis conteſtatæ, ſed etiam a die denuntiationis extrajudicialis, nam ex eo incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor, ex quo ſcivit, id eſt intellexit, rem eſſe alienam, cum primum ei denuntiatum eſt: & hoc eſt quod dicitur in *d. l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante*, poſſeſſorem hereditatis teneri reſtituere omnes fructus perceptos, non modo poſt litem conteſtatam, ſed etiam poſt motam controverſiam, quia poſt litem conteſtatam, vel poſt motam controverſiam omnes poſſeſſores pares ſunt, id eſt incipiunt eſſe malæ fidei poſſeſſores. Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis tenetur reſtituere fructus rerum hereditariarum, vel uſuras pecuniæ redactæ ex venditione rerum hereditariarum, ex quo quacumque ratione ſcivit rem eſſe alienam, etiam nemine denuntiante, quia qui certus eſt, non debet

Digitized by Google

debet certiorari ; *l.* 1. *in fin.* infr. *de act. empt.* Et qui ſcivit per ſe vel per alium, incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor. Bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus a die litis conteſtatæ, vel denuntiationis, ſed denuntiatio facta procuratori non nocet domino, niſi procurator, cui denuntiatum eſt, certiorarerit dominum, quia denuntiatio eſt facti non juris ; *l. mora, de uſur. l. de pupillo*, §. † *nunciari, de nov. oper. nunciat.* Denuntiatio nocet domino a quocumque denuntiatum ſit, quia non ſpectatur perſona denuntiantis, ſed effectus denuntiationis, id eſt notificatio ſive ab ipſo actore facta ſit, ſive ab alio quocumque.

§. *hæc adverſus.*

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis, qui ante motam controverſiam, cum exiſtimaret ſe heredem eſſe, diſtraxit res hereditarias, non tenetur reſtituere res cum fructibus, ſed liberatur præſtando pretium redactum ex venditione rerum, & uſuras, quia nihil eſt quod imputetur bonæ fidei poſſeſſori, qui credidit ſe ſuo jure uti, ſe rem ſuam vendere, ex *inſt. h.* §. *& §. præter hæc*, ſupr. *h. l.* Ceteram ſi quis ſciens hereditatem ad ſe non pertinere, res hereditarias diſtraxerit, hoc caſu ex SC. in petitione hereditatis veniunt, non pretia rerum, ſed ipſæ res hereditariæ, id eſt malæ fidei poſſeſſor, qui ſciens diſtraxit res alienas, non liberatur præſtando pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum & uſuras, ſed tenetur reſtituere res, vel earum æſtimationem, cum fructibus. Pugnare videtur epiſtola Severi ad Celerem, quæ extat in *l.* 1. *C. de his quib. ut indign.* quam refert Ulpian. *hic*, ex qua Severus videtur idem conſtituiſſe in malæ fidei poſſeſſore, quod SC. conſtitutum auctore Adriano in bonæ fidei poſſeſſore, nimirum ut qui res hereditarias vendidit ante motam controverſiam, non teneatur res venditas reſtituere cum fructibus, ſed tantum pretium cum uſuris. Ulpianus, ut reſcriptum Severi cum SC. conciliet, epiſtolam Severi ad eas tantum res pertinere voluit, quæ magis onerabant hereditatem, quam fructui erant, quas diſtrahi expediebat, quod eſſent ſteriles & infructuoſæ, non tamen ex hoc voluit permitti malæ fidei poſſeſſori, ut poſſet ſe liberare præſtando pretia rerum & uſuras, ſed ut in arbitrio actoris eſſet, vindicare rem cum fructibus adverſus malæ fidei poſſeſſorem, aut ſi mallet, pretium & uſuras, ſi res diſtractæ eſſent poſt motam controverſiam, ex quo incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor, quia mala fides non debet prodeſſe malæ fidei poſſeſſori, & æquum eſt ut electio detur actori, rem vindicare cum fructibus, vel pretium cum uſuris, quia pretium ſuccedit loco rei. Cujac. 18. *obſ.* 3.

§. *licet autem.*

EX SC. de petitione hereditatis, bonæ fidei poſſeſſor, id eſt qui ſe heredem exiſtimans diſtraxit res hereditarias ante motam controverſiam, non tenetur reſtituere res cum fructibus, ſed liberatur præſtando pretium cum uſuris, licet SC. loquatur tantum de his qui ſe heredes exiſtimant, tamen locum habet ex interpretatione prudentum & in his qui ſe bonorum poſſeſſores exiſtimant, vel alios juſtos ſucceſſores, vel iis qui ſibi reſtitutam hereditatem ex fideicommiſſo exiſtimant, quia bonorum poſſeſſores, & fideicommiſſani, cæterique juſti ſucceſſores, pro heredibus habentur ; *l.* 2. infr. *ad Trebell. l.* 2. *& 3. de bonor. poſſeſſ.* §. † *& Neronis, inſt. de fideic. hered.*

§. *Papinianus.*

Cujac. 18.

SI poſſeſſor hereditatis pecuniam inventam in hereditate non attingat, id eſt ea non utatur, vel collocet fœnori, non tenetur in uſuras, ex ſententia *obſ.* 3. *& in l. ſi navis, de rei vindic.*

Papiniani, quam refert Ulpianus in *h.* §. Et in eo magna differentia eſt inter fructus naturales, qui ex re ipſa percipiuntur, de quibus in *l. fructus* 45. *de uſur. & in l. bona fidei*, *de adq. rer. dom.* & fructus civiles, qui non percipiuntur ex re ipſa, ſed ex ſtipulatione vel pacto, quales ſunt uſuræ *l. ſi navis*, infr. *de rei vindic.* Pecunia ſua natura eſt ſterilis, non parit fructus vel uſuras, ſed uſuræ veniunt ex ſtipulatione, vel conventione. Malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus, non tantum perceptos, ſed etiam quos percipere potuit *; d. l. ſi navis*, §. 1. poſſeſſor hereditatis non reſtituit uſuras pecuniæ inventæ in hereditate, quam non attigit, id eſt fœnori non collocavit, quia non tenebatur eam collocare fœnori, propter periculum contrahendorum nominum, ne periculum in ſe ſuſcipiat *; d. l. ſi navis*. Malæ fidei poſſeſſor quidem præſtat vecturas navis non locatæ, non præſtat autem uſuras pecuniæ non collocatæ, quia pecunia collocatur periculo dantis, at navis locatur periculo domini *; d. l. ſi navis*, igitur culpandus non eſt poſſeſſor, qui pecuniam non collocavit, ne periculum nominum in ſe ſuſciperet, culpandus qui navem non collocavit, quod facere potuit ſine periculo *; d. l. ſi navis*.

§. *redactæ*.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui ante motam controverſiam diſtraxit res hereditarias, tenetur tantum reſtituere pretia redacta ex venditione rerum hereditariarum cum uſuris. Pecunia redacta intelligitur, non ſolum quæ jam exacta eſt, verum etiam quæ non exacta eſt ſi exigi potuit, quia pecunia redacta videtur, quæ exigi potuit, nec exacta eſt. Dolo fecit qui pecuniam non exegit, quam exigere potuit *; l. dolus eſt*, infr. *mandat.*

§. *quid ſi poſt*.

SI poſſeſſor hereditatis poſt petitam hereditatem, id eſt poſt litem conteſtatam, res hereditarias diſtraxerit, res ipſæ fructuſque earum veniunt in petitione hereditatis, id eſt poſſeſſor tenetur res vel earum æſtimationem cum fructibus reſtituere, nec liberatur præſtando pretia & uſuras. Sed ſi res diſtractæ ſint ex juſta cauſa, quia erant ſteriles, vel tempore perituræ, ut res mobiles, petitori datur electio, an res cum fructibus, an pretia & uſuræ præſtentur, quia eſt quod imputetur poſſeſſori, cur poſt litem conteſtatam res hereditarias diſtraxerit. In ſpeciali actione in rem, cum quis ex neceſſitate res diſtraxit, tenetur tantum pretium reſtituere *; l. item* † *ſi verberatum*, §. 1. infr. *de rei vindicat.*

§. *ait ſenatus*.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui ante petitam hereditatem res hereditarias diſtraxit, & pretium exegit, ſi adverſus eum judicatum, pretia redacta ex venditione rerum hereditariarum reſtituere debet, etiam ſi ante petitam hereditatem pretium deperiiſſet deminutumve eſſet, ex *h.* §. Ratio dubitandi erat, quod bonæ fidei poſſeſſor non tenetur petitione hereditatis, niſi in quantum locupletior factus eſt *; l. ſed etſi lege*, §. *conſulvit*, infr. *h. tit. l.* 1. §. 1. C. *eod.* Ergo videbatur eum non teneri pretium rerum diſtractarum reſtituere, ſi deperditum deminutumve eſſet ante petitionem hereditatis, quia non videtur locupletior factus ex pretio, quod deperditum deminutumve eſſet ante petitam hereditatem, non videtur perveniſſe quod non durat perventum *; l.* 2. §. *illud*, infr. *de hered. vel act. vend. l. non videtur* 51. *de R. J.* Bonæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias vendidit ante peritam hereditatem, tenetur reſtituere pretium etiam ſi perierit vel deminutum ſit ante petitam hereditatem, quia pretium ſucce-

Digitized by Google

ſuccedit loco rei, & pretium non videtur periiſſe, quamdiu res exiſtit. Bonæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, tenetur pretium præſtare ſive illud exegit, ſive non exegit, quia ubi exegit tenetur, quia habet pretium, ubi non exegit, habet actionem, id eſt actionem ex empto, ut pretium conſequatur, ſed hoc caſu non tenetur reſtituere pretium, ſed liberatur cedendo actionibus ſuis, quia generaliter qui ideo tenetur, quod habet actionem, liberatur cedendo actione; *l. quod in diem*, §. *idem Julianus*, §. *ult.* ſupr. *h. tit. l. quod debetur*, *de pecul. l.* 3. §. *idem Labeo*, *de in rem verſ.* Ratio eſt, quia minus eſt habere actionem, quam rem, propter incertum litis eventum; *l. minus*, *de R. J.*

§. *ſed ſi vendidit.*

BOnæ fidei poſſeſſor, qui rem ex hereditate, id eſt rem inventam in hereditate, & quæ hereditaria non erat, vendidit ante petitam hereditatem, & rebus evictis a domino eas reſtituit, non tenetur petitione hereditatis neque rem neque pretium reſtituere. Non tenetur SC. pretium reſtituere, quia res non fuit hereditaria, quæ diſtracta eſt, quod evincitur in bonis non eſt; *l. quod evincitur*, *de R. J. l. ſi quis alium*, *de ſolut.* non tenetur reſtituere pretium, quia non videtur accepiſſe pretium, ex quo re evicta tenetur actione ex empto pretium reſtituere, non videtur pervenſſe, quod non durat perventum. Si poſſeſſor bonæ fidei rem quæ erat ex hereditate diſtraxerit, non tenetur petitione hereditatis neque rem neque pretium reſtituere, quia nihil apud eum remanet. Nimirum res apud eum non remanet, quia evicta eſt, neque pretium, quia tenetur actione ex empto id reſtituere. Si poſſeſſor hereditatis indebitum exegerit, damnatus judicio petitionis hereditatis non tenetur id reſtituere, quia ſuo nomine exegit, & tenetur id reſtituere condictione indebiti. Et ſi indebitum ſolvit, non poteſt id imputare, id eſt retinere in reſtitutione hereditatis, quia ſuæ ſtultitiæ imputare debet quod non debitum ſolvit. Hinc venditor hereditatis non tenetur emptori præſtare quod ab alio indebitum exegit; *l.* 2. §. *ſolet quæri*, *de hered. vel act. vendit.* non idem eſt in procuratore voluntario ſeu negotiorum geſtore, qui aliena negotia gerens indebitum exegit, id omnino tenetur reſtituere, quia non ſuo ſed alieno nomine exegit, quod ſi indebitum ſolverit ſibi imputare debet; *l. ſi quis negotia*, 25. † ſupra, *de negot. geſt.*

§. *ſed ſi res.*

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit ante litem conteſtatam, liberatur reſtituendo pretium cum uſuris; §. *hæc adverſus*, ſupr. *h. l.* quod ſi res vendita quaſi hereditaria ob vitium redhibita ſit, in petitione hereditatis venit res redhibita, quia hereditaria eſt, nimirum redhibitione rurſus fit hereditaria. In petitione hereditatis pretium non poteſt venire, quia emptori refuſum eſt, & ſatis conſulitur heredi, quod res vendita redhibitione redit in priſtinum ſtatum, & rurſus fit hereditaria quaſi inempta eſſet. Redhibitione omnia retroaguntur; *l. quia* † *redhibito*, *de alienat. judic. mut. cauſ. l. voluntate*, §. 1. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv. l. redhibere*, & paſſim, *de ædil. edict.*

§. *ſed & ſi ob venditionem.*

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit ante petitam hereditatem, tenetur reſtituere pretium cum uſuris: ſed ſi poſſeſſor hereditatis ob venditionem obſtrictus ſit emptori, puta ſi in caſum evictionis teneatur emptori de evictione, actione ex ſtipulatu vel ex empto, ei proſpiciendum eſt cautione, id eſt petitor hereditatis ei cavere debet de indemnitate in caſum evictio-

Digitized by Google

nis, ut in *l. reſcriptum*, §. 1. infr. *de diſtract. pign.*

§. *ult.*

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit ante litem conteſtatam, tenetur reſtituere pretium rerum cum uſuris, etſi res diſtractæ non extent, etſi deperditæ vel deminutæ ſint apud emptorem, quia, ut teneatur reſtituere pretium rerum deperditarum, ſufficit quod pretium extat, & bonæ fidei poſſeſſor tenetur petitione hereditatis in quantum locupletior factus eſt; *l. ſed etſi lege*, §. *conſuluit*, infr. *h. tit.* poſſeſſor non poteſt acceptum pretium lucrifacere damno petitoris; *l. miſi*, §. 1. infr. *h. tit.* at qui pretium habet, locupletior factus videtur; *l. ſi ipſa, quod met. cauſ.* Malæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, ſi res apud emptorem extent, non deperditæ nec deminutæ ſint, ſine dubio ipſas debet reſtituere, quia malæ fidei poſſeſſor non poteſt eſſe melioris conditionis quam bonæ fidei poſſeſſor, qui res extantes reſtituit; *l. non ſolum*, infr. *de noxal. act.* quod ſi recipere, id eſt redimere, eas ab emptore nullomodo poſſit, tenetur præſtare æſtimationem litis, quanti actor juratus litem æſtimaverit, ut *hic & l. qui reſtituere*, infr. *de rei vindicat. l. in actionibus*, *de in lit. jurand.* Quod ſi res diſtractæ non extent, ſi deperditæ vel deminutæ ſint, verum pretium tenetur præſtare, quia ſi actor rem conſecutus eſſet, rem diſtraxiſſet, & verum rei pretium non amiſiſſet, ex *hoc* §. Idem ſervatur in ſpeciali actione in rem; *l. item ſi verberatum, in fin.* infr. *de rei vindicat. l. cum res*, §. *ult. de legat.* 1. Malæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, ſi res extent apud emptorem, tenetur eas reſtituere, quia dolo deſiit poſſidere & pro poſſeſſore habetur; *d. l. ſed etſi lege*, §. *perinde*, *l.* 1. §. *ult. de ſign. junct.* Quod ſi res redimere non poſſit, tenetur præſtare æſtimationem, jurejurando actoris, alioquin ſtultus eſt judex, qui eum damnat in æſtimationem, qui rem præſtare poteſt; *l. ult. C. de fideic. libert.*

L. 21.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, tenetur reſtituere pretium, etiam ſi res deperditæ vel deminutæ ſint, ne pretium lucretur damno alterius; §. *ult. l. prox.* ſupr. Deperditum intelligitur quod in rerum natura eſſe deſiit, deminutum vero quod uſucaptum eſſet, & ob id de hereditate abiit, ex *h.* §. Deperditum intelligitur quod in rerum natura eſſe deſiit, vel quod manſit quidem in rerum natura, ſed formam & conditionem mutavit. Mutata forma perimitur ſubſtantia rei; *l. Julianus*, §. *ſed ſi quis rem*, infra, *ad exhib. l. verum*, §. *ult. pro ſoc. l. mulieris*, §. 1. *& l. ſeq. de V. S.* Deminutum dicitur quod uſucaptum eſt, uſucapio eſt quaſi deminutio, id eſt alienatio rei, alienare intelligitur, qui paſſus eſt uſucapi; *l. alienationes*, infra, *de V. S. l. ult. C. de reb. alien. non alien. l.* 3. §. *ſed quia*, *C. commun. de legat.*

L. 22.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, liberatur reſtituendo pretium rerum diſtractarum, quod ſi bonæ fidei poſſeſſor rem & pretium habeat, puta ſi rem venditam ab emptore redemerit, quæritur an audiendus ſit, ſi malit rem reſtituere, quam pretium? Ratio dubitandi erat, quod cum bonæ fidei poſſeſſor rem hereditariam venditam redemit, rurſus fit hereditaria, ac perinde eſt ac ſi nunquam vendita fuiſſet, ac ſi nunquam de hereditate exiiſſet. Res recidit in eum caſum, a quo incipere potuit; *l. quia in eum caſum*, infr. *ad l. Aquil. l. exiſtimo*, *de V. O.* At bonæ fidei poſſeſſor tenetur petitione here-

Digitized by Google

reditatis rem reſtituere, non pretium rei. Si malæ fidei poſſeſſor rem hereditariam vendiderit, & ab emptore eam redemerit, electio eſt actoris an rem, an pretium petere malit, *ut hic & l. item veniunt*, §. *hæc adverſus*, † *verſ. ceterum*, ſupr. *h. tit.* ſed cum bonæ fidei poſſeſſore, qui rem redemit, videbatur mitius agendum, ut teneatur tantum pretium reſtituere, quia non ut heres eam redemit, ſed ut quilibet extraneus; *l. ſi pater ſf.* §. 12. ſupr. *de adopt. l.* † *debitor*, *in fin. ad Trebell.* Ruſus quærebatur, an bonæ fidei poſſeſſor, qui rem hereditariam a ſe venditam redemit, audiendus ſit, ſi velit rem reſtituere, licet deteriorem factam, an petitor audiendus ſi pretium deſideret? Paulus ait, inverecundum eſſe tale deſiderium, quæ verba referri videntur ad poſſeſſorem, qui vult reſtituere rem licet deteriorem factam, quia inverecundum videtur, ut poſſeſſor, qui rem hereditariam vendidit & deteriorem factam redemit, viliore ſc. pretio, poſſit ſe liberare reſtituendo rem licet deteriorem factam, quia res reddi non videtur, quæ deterior redditur; *l. 3.* §. 1. infr. *commodat. l. ſane* 11. ubi deſideratur negativa, *de jur. dot. l. mulieris*, §. 1. *l. Labeo*, *de V. S.* Et ſi res redempta deterior facta eſt, videtur rediiſſe in priorem caſum, ita ut petitori detur electio, an eam, an pretium petere malit. Hinc ſuboriebatur etiam alia quæſtio, an bonæ fidei poſſeſſor, qui rem hereditariam vendidit, & rem deteriorem factam apud emptorem redemit viliore pretio, teneatur rem reſtituere, & quod pluris habet ex pretio, quam res ab initio vendita eſſet? Paulus ait, poſſeſſorem teneri reſtituere rem, & id quod pluris habet ex pretio, quia ex re hereditaria, & quaſi ex hereditate locupletior factus eſt, & pretium quod pluris habet ſucceſſit loco rei, ex Oratione D. Adriani *hic*, *& l.* † *ſi ipſa in pr.* ſupr. *quod met. cauſ.*

L. 23.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, tenetur reſtituere pretium cum uſuris. Hac occaſione quæritur, an omnino pretium acceptum reſtituere debeat, etiam ſi acceptum perdiderit, conſumpſerit, vel donaverit, an vero ita demum ſi ex eo factus ſit locupletior? Ratio dubitandi erat, quod verbum perveniſſe, quo utitur SC. de petitione hereditatis, ambiguum eſt, & aliquando id ſolum continet, quod prima ratione, id eſt quod ſemel vel momento temporis pervenit, ut in edicto quod metus cauſa; *l. videamus*, *quod met. cauſ. l. cum prætor de R. J.* interdum verbum perveniſſe continet, quod durat perventum, ut *hic & l.* 2. §. *perveniſſe*, *de hered. vel act. vendit.* Ulpianus ait, verbum perveniſſe ita accipi, ut duret perventum, licet alias ſit ambiguum & varie acceptum, ita ut poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit, ita demum teneatur reſtituere pretium, ſi ex eo factus ſit locupletior, quia ex verbis SC. bonæ fidei poſſeſſor non tenetur petitione hereditatis, niſi quatenus factus eſt locupletior; *l. item veniunt*, §. *præter hæc*, ſupr. *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, infr. *h. tit. l. ſi ipſa*, *quod. met. cauſ.*

§. *proinde*.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui res hereditarias diſtraxit ante motam controverſiam, tenetur reſtituere pretium cum uſuris: quod ſi pœnam ſtipulatus, non ſoluto pretio ad diem, & pœna ex ſtipulatu commiſſa ſit, & ob pretium tardius ſolutum pœnam exegerit, quæritur an præter pretium, pœnam reſtituere debeat? Ratio dubitandi erat, quod ex verbis SC. in petitione hereditatis venit ſolummodo pretium cum uſuris, in ea non venit pœna, quæ non eſt vice uſuræ, ſed pœna conventionalis commiſſa ex ſtipulatione, ob pretium tardius ſolutum, quæ non venit ex hereditate, ſed extrinſecus ex facto hominis,

Digitized by Google

ex ſtipulatione ; *l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, ſupr. *h. tit.* & poteſt excedere modum legitimarum uſurarum ; *l. Julianus*, §. *ibidem Papinianus*, *de act. empt.* Ratio decidendi hæc eſt, in petitione hereditatis venit non ſolum pretium rerum diſtractarum, ſed etiam poena tardius ſoluti pretii, quæ ad bonæ fidei poſſeſſorem pervenit, quia ex ea locupletior factus eſt, & bonæ fidei poſſeſſor tenetur petitione hereditatis, quatenus locupletior factus eſt ; *l. ſed etſi lege*, §. *conſuluit*, infr. *h. tit.* & licet poena hujusmodi debeatur ex ſtipulatu, non ex hereditate, tamen negari non poteſt quin pervenerit occaſione hereditatis.

L. 24.

IN petitione hereditatis veniunt quæ poſt aditam hereditatem hereditati acceſſerunt ex ipſa hereditate, ut fructus & uſuræ, & incrementa alluvionis & ſimilia, non quæ extrinſecus, etiam ſi occaſione hereditatis accedant, quia non hereditati, ſed perſonæ poſſeſſoris accedunt ; *l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, ſupr. *h. tit.* puta ſi poſſeſſor hereditatis, vi dejectus, interdicto unde vi egerit adverſus dejectorem, & dejectionis poenam conſecutus ſit, id eſt quanti intereſt ſe vi dejectum non eſſe (Hæc enim fuit olim poena interdicti unde vi ; *l.* 1. §. † *qui vi dejectus*, *&* §. *non ſolum*, in fin. *de vi & vi armat.* Hodie vero duplum ex conſtitutionibus ; §. † *recuperandæ*, *verſ. ſed ex conſtitutionibus*, *inſt. de interdict.*) vel commiſſa ſit poena ex ſtipulatione poenali, puta ſi is, qui vi dejectus eſt, ſtipulatus ſit poenam a dejectore, niſi intra certum diem reſtitueret fundum hereditarium, & poena commiſſa ſit ex ſtipulatione poenali ob non reſtitutum fundum ad diem, non debet reſtituere poenam ex eo commiſſam, quia non ex hereditate, ſed ex ſtipulatione poenali ad eum pervenit. Similiter poſſeſſor hereditatis petitione hereditatis non tenetur reſtituere poenam, quam conſecutus eſt ab adverſario ex ſtipulatione, ob id quod vocatus in judicium non venerit, quia poena hujusmodi proficiſcitur, non ex hereditate, ſed ex ſtipulatione, ex negotiatione, non ex hereditate ; *l. venditor* 21. *de hereditate*, *vel act. vend.* l.† *ſi heres*, *ad Trebell.* Nec obſtat quod exiſtant *ll. ſi* Sub h.tit. † cta hereditate bonæ fidei poſſeſſor, qui duplum conſecutus eſt actione legis *heres* 68. 70. Aquiliæ, non liberatur præſtando ſimplum, ſed tenetur præſtare duplum, quod & 72. v. ſi eſt in poena, quia hoc conſecutus eſt beneficio legis propter hereditatem ; *l.* probant. Facit *evicta*, infr. *h. tit.*

l. ſi heres 3. *ad l. falcid.*

L. 25.

In princ.

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis, qui res hereditarias diſtraxit lege commiſſoria, id eſt eo pacto, ut ſi emptor totum pretium non ſolvat ad diem, venditio committatur, id eſt res inempta ſit, & emptor arrhas, aut prorogatam partem pretii perdat ; *l.* 4. *&* 6. infr. *de leg. commiſſ.* ſi conveniatur petitione hereditatis, tenetur præſtare omne lucrum, quod ſenſit ex lege ſeu pacto commiſſorio, ex *init. h. l.* non minus quam in duobus caſibus §. *ult. l.*† 23. ſupr. *h. tit.* quia ſicut pretium rerum diſtractarum venit in petitione hereditatis, ita & lucrum perceptum ex pacto commiſſorio, tamquam appendix & acceſſio pretii, quod venit in hanc actionem, quia evicta hereditate, bonæ fidei poſſeſſor debet reſtituere omne lucrum quod propter hereditatem, id eſt ex hereditate vel occaſione hereditatis, accepit ; *l. evicta*, infr. *h. tit.*

§. *item ſi rem.*

SI bonæ fidei poſſeſſor hereditatis rem hereditariam diſtraxerit, & ex pretio redacto

redacto ex venditione rei aliam rem comparaverit, in petitione hereditatis non veniet res comparata, ſed pretium rei venditæ, quia eam ſuo nomine comparavit, non hereditario: & hoc eſt quod Ulpian. inſinuat his verbis: *quam in patrimonium ſuum convertit*. Sed ſi rem pluris comparaverit, quam valeret, tenetur petitione hereditatis reſtituere rem tantum, licet minoris valeat, non pretium, quia tenetur ſolummodo quatenus locupletior factus eſt. Quemadmodum ſi pretium conſumpſerit, non tenetur de pretio conſumpto, quia tenetur tantum quatenus locupletior factus eſt, at qui pretium conſumpſit in totum, omnino locupletior factus non videtur. Petitio hereditatis non datur contra bonæ fidei poſſeſſorem, niſi quatenus locupletior factus eſt; §. *conſuluit*, infr. *h. l. l.* 1. C. *eod.* ſecus ſi heres rogatus reſtituere hereditatem, vel quod ex hereditate ſupererit, quasdam res vendiderit, & ex earum pretio alias comparaverit, hæ quoque, quæ comparatæ ſunt, veniunt in reſtitutione fideicommiſſariæ hereditatis; *l. Imperator*, §. *ult. cum l. ſeq. de legat.* 2. quia heres rogatus intelligitur eam comparaſſe hereditario nomine, ut amoveatur ſuſpicio fraudis. Ubi enim heres rogatus eſt reſtituere quidquid ex hereditate ſupererit; non poteſt alienare intervertendi fideicommiſſi cauſa. Licet verbis fideicommiſſi detur alienandi poteſtas, ineſt bona fides, ex reſcripto D. Marci; *l.* † *Titius, ad SC. Trebell.*

§. *quod ait ſenatus.*

PRædo, ſeu malæ fidei poſſeſſor, qui bona, id eſt hereditatem, occupavit, ſciens ad ſe non pertinere, & ante litem conteſtatam dolo vel culpa deſiit poſſidere perinde tenetur petitione hereditatis ac ſi poſſideret, ex *hoc* §. *& l. ſi a domino*, §. *ſi prædo*, infr. *h. tit.* puta qui dolo, judicii evitandi vel mutandi cauſa, alienavit ne ſecum ageretur, vel ut potentiorem adverſarium opponeret; *l.* † 1. *& tot. tit. de alienat. jud. mut. cauſ. l. communis* 24. §. *ult. commun. divid.* dolus pro poſſeſſione eſt, & dolus præteritus, id eſt commiſſus ante litem conteſtatam, deducitur in judicio petitionis hereditatis, quia malæ fidei poſſeſſor eſt, etiam ante litem conteſtatam, quia ab initio ſcivit ſe poſſidere rem alienam: dolus eſt ſcientia rei alienæ. In malæ fidei poſſeſſore non ſolum punitur dolus, ſed etiam culpa, id eſt negligentia, ideo malæ fidei poſſeſſor tenetur petitione hereditatis, ſi a debitoribus hereditariis quod debetur non exegerit, vel a ſemetipſo non exegerit, ſi forte debitor eſſet defuncti, & tempore, id eſt præſcriptione temporis, liberatus ſit, hoc utique ſi exigere potuit, quia exigere a ſe potuit, id eſt ſibi ſolvere, vel de facto exigere potuit a debitoribus hereditariis, ſi forte debitores credentes eum eſſe verum heredem, non exceperint de non jure actoris. Alias prædoni ſeu malæ fidei poſſeſſori non poteſt imputari cur non convenerit debitores hereditarios, cum adverſus eos nullam habuerit actionem; *l. ſi quid poſſeſſor*, §. *pen.* infr. *h. tit.* maxime a ſe exigere potuit, quia etiam ſi non poſſet agere adverſus alios, nihil vetabat quin poſſet agere adverſus ſeipſum & exigere a ſemetipſo; *l.* 6. §. *ult. de negot. geſt. l. quotiens*, §. *& generaliter, de adm. tutor.*

§. *quod autem ait ſenatus.*

PEtitione hereditatis tenetur prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor. Prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor eſt, qui bona hereditaria occupavit ſciens ad ſe non pertinere, cum nullam habeat cauſam poſſidendi, id eſt ſciens ſe poſſidere ſine titulo, quia petitio hereditatis non datur contra titulo poſſidentem; §. *conſuluit*, infr. *h. l. l.* 1. C. *eod.*

§. *ſed & fructus*.

BOnæ fidei poſſeſſor conventus petitione hereditatis tenetur reſtituere fructus perceptos, ex quibus locupletior factus eſt, id eſt ſi extent vel conſumpti ſint in ejus utilitatem ; §. *conſuluit*, infr. *h. l. l.* 1. *C. eod.* Prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor reſtituit omnes fructus, non modo quos percepit, ſed etiam quos percipere debuit, ex *h.* §. *&* l. 1. *C. eod.* id eſt quos honeſte percipere potuit. Plane ſi poſſeſſor inhoneſtos fructus perceperit, puta ex lupanario ſeu locatione ædium in uſum lupanarii, eos reſtituere tenetur, ne honeſta interpretatio non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori adferat ; *l. ſi poſſeſſor, & l. ancillarum*, infr. *h. tit.* idem ſervatur in ſpeciali actione in rem. Malæ fidei poſſeſſor omnes fructus reſtituit, non ſolum quos percepit, ſed etiam quos actor percipere potuiſſet ſi poſſediſſet ; *l. ſi navis, de rei vindicat.* Malæ fidei poſſeſſor omnes fructus reſtituit, non ſolum quos percepit, ſed etiam quos honeſte percipere potuit ; *l. fructus* 33. *eod. tit.* prædoni enim non imputatur cur non perceperit, quos honeſte percipere non potuit.

§. *de eo autem*.

NIhil refert utrum quis malæ fidei poſſeſſor fuerit ab initio, an ex poſt facto cœperit eſſe malæ fidei poſſeſſor, quamvis ſenatusconſultum, quo prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere omnes fructus quos percepit vel percipere debuit, loquatur tantum de eo qui ab initio animo prædonis res hereditarias occupavit ſciens eſſe alienas, non de poſſeſſore qui ab initio cauſam aliquam, id eſt titulum poſſidendi, habuit, poſtea vero conſcius hereditatem ad ſe non pertinere, in ea prædonio more, tamquam prædo verſari cœpit, tamen mens SC. & ad eum pertinet, qui ex poſt facto cœpit dolo poſſidere, ex quo ſcivit res eſſe alienas per litis conteſtationem, vel conventionem, ſeu denuntiationem extrajudicialem, ita ut ex quo ſcivit res eſſe alienas, teneatur reſtituere omnes fructus, quos percepit vel percipere potuit, æque ac malæ fidei poſſeſſor ab initio ; *l.* 1. *&* 2. *C. h. tit.* quia poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt, id eſt incipiunt eſſe malæ fidei poſſeſſores ; §. *ſi ante* infr. *h. l. l. item veniunt*, §. *petitam*, ſupr. *h. tit.* & ob id in *calce h.* §. dicitur, nihil referre, utrum quis doloſe in hereditate verſatus ſit ab initio, an ex poſt facto, quia qui mala fide poſſidere cœpit ex poſt facto, id eſt lite conteſtata, æque tenetur ex ea reſtituere omnes fructus quos percepit vel percipere potuit, atque malæ fidei poſſeſſor ab initio, ſuperveniens mala fides æque vitioſa eſt, ac mala fides quæ extitit ab initio. Ratio dubitandi erat, quod ſuperveniens mala fides minus videtur culpanda, quam mala fides ab initio, ut in *l. Julianus*, infr. *de rei vindic.* ei qui bonæ fidei poſſeſſor fuit ab initio, puta ei qui ignorans rem emit a non domino, & poſtea ſciens ædificavit in aliena area, hoc conceditur, ut tollat ædificium ſi fieri poteſt ſine diſpendio areæ, quod tamen non datur ei qui ab initio malæ fidei poſſeſſor fuit, quia impenſam donaſſe intelligitur ; *l. ſi ſervus*, §. *ſi olivam*, infr. *ad leg. Aquil. l. adeo*, §. *ex divortio*, *verſ. certe*, *de adquir. rer. dom.* Mitius agitur cum bonæ fidei emptore ab initio, qui poſtea ſciens ædificavit in alieno ſolo, quia initium bonæ fidei ſpectatur, & prodeſſe debet poſſeſſori, ut ſaltem tollat ædificium, id eſt cæmenta & ligna, ſi fieri poſſit ſine detrimento areæ, quia origo emptionis & nanciſcendæ poſſeſſionis ſpectanda eſt ; *l. clam poſſidere*, infr. *de adquir poſſeſſ.* Hinc eſt quod in uſucapione bona fides ſpectatur ab initio, ſuperveniens mala fides non interrumpit uſucapionem bona fide cœptam ; *l. ſi aliena*, *de uſucap. l. unic.* §. *hoc tantummodo*, C. *de uſucap. transform.* Bonæ fidei

fidei poſſeſſor fructus percipiendo ſuos facit, quia quod ad percipiendos fructus pro domino habetur; *l. bonæ fidei*, infr. *de adq. rer. dom.* ſola poſſeſſio prodeſt bonæ fidei poſſeſſori ut fructus ſuos faciat. E contrario ex quo deſiit bona fide poſſidere, ex quo cognovit rem alienam eſſe, tenetur fructus reſtituere. Nec obſtat quod uſucapere potuit, & uſucapione adquirere dominium, nihil obſtante ſuperveniente mala fide, quia uſucapio pertinet ad jus, uſucapio eſt modus adquirendi dominii, jure civili introductus, poſſeſſio, & quæ eam ſequitur perceptio fructuum, eſt facti, non juris, in percipiendis fructibus magis ſpectatur poſſeſſio, quam jus; *d. l. bonæ fidei*, §. *in contrarium*. Quod probatur *cap. cum eccleſia Sutrina*, *de cauſ. poſſeſſ. & propr. cap. conſultationibus*, *de jur. patr. cap. querelam*, *de elect.* Opponitur *l. qui ſcit*, §. *ult. de uſur.* ubi bonæ fidei emptor, qui ab initio credidit ſe rem emiſſe a domino, & antequam fructus perciperet agnovit rem alienam ſe poſſidere, nihilominus fructus percipiendo ſuos facit, quia quoad percipiendos fructus bonæ fidei emptor intelligitur, quamdiu fundus evictus non fuerit: ſed omnino diſcrepantes ſunt jurisconſultorum ſententiæ. Julianus auctor *d. l. qui ſcit*, in percipiendis fructibus magis ſpectavit cauſam poſſeſſionis, id eſt titulum emptionis, quam bonam fidem: e contrario Paulo in *d. l. bonæ fidei*, magis placuit ſpectandam bonam fidem, quam titulum emptionis, & poſſeſſorem, qui ab initio bona fide poſſidebat, ex quo cognovit rem eſſe alienam, exinde fructus ſuos non facere, quia mala fide poſſidere cœpit, quod probat Auguſtin. de fid. & operib. cap. 7. *Sicut in jure prædiorum, tamdiu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſime dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum, cum vero ſcierit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc juſte injuſtus vocabitur.* Cujac. 11. obſ. 12.

§. *ſcire.*

POſſeſſor hereditatis, qui ab initio ſcivit vel ex poſt facto ſe rem alienam poſſidere, indiſtincte tenetur reſtituere fructus, quos percepit, vel percipere potuit; §. *de eo autem*, ſupr. *h. l.* Malæ fidei poſſeſſor videtur is tantum, qui ſcivit ſe rem alienam poſſidere, non is qui in jure erravit, puta qui credidit ſe poſſidere ex teſtamento recte facto, cum eſſet nullum & irritum, vel qui credidit ſe eſſe proximum agnatum, cum alius eſſet proximior, nemo enim prædo eſt qui dolo caret, quamvis in jure erret. Qui errat in jure non deſinit eſſe bonæ fidei poſſeſſor quoad adquiſitionem fructuum. Error in jure non nocet in damnis, error juris non excuſatur in lucris; *l. error facti*, *de jur. & facti ignor.* & hoc eſt quod dicitur in *l. regula*, §. *ſi quis jus*, *eod. tit.* ſtultis, id eſt imperitis juris, non ſolere ſuccurri, ſed errantibus, quia ignarus juris potuit conſulere peritos; *l. in bonorum*, infr. *de bonorum poſſeſſ.*

§. *ſi ante litem.*

BOnæ fidei poſſeſſor conventus petitione hereditatis non tenetur reſtituere fructus perceptos ante litem conteſtatam, niſi ex his locupletior factus ſit, poſt litem conteſtatam reſtituit omnes fructus, ſive extent ſive conſumpti ſint, ſive ex his locupletior factus ſit an non, quia poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt, &, ut Ulpianus ipſe interpretatur, omnes incipiunt eſſe malæ fidei poſſeſſores, & quaſi prædones tenentur de fructibus quos perceperunt vel percipere potuerunt. Licet ſenatusconſultum locutum ſit tantum de fructibus perceptis poſt litem conteſtatam, tamen bonæ fidei poſſeſſor, tenetur reſtituere omnes fructus perceptos poſt motam controverſiam, poſt conventionem extrajudicialem, vel nudam & ſimplicem denuntiationem litis, quia qui bona

Digitized by Google

fide poſſidebat ab initio, cœpit ſcire ſe rem alienam poſſidere non modo per litis conteſtationem, ſed etiam per interpellationem, quæ præcedit in jus vocationem, & litis conteſtationem, nec enim fraude carere videtur, quia etiam extra judicium teſtato, id eſt adhibitis teſtibus, conventus perſeverat poſſidere; *l. ait prætor*, §. *ſi quis parriceps*, infr. *quæ in fraud. creditor.* Nec obſtat *l. certum*, *C. de rei vindic. l. pen.* infr. *pro empt.* ubi bonæ fidei poſſeſſor poſt litem conteſtatam omnes fructus reſtituit ſive extantes ſive conſumptos; hoc enim dictum eſt inſpecto jure communi, quia plerumque fructus reſtituuntur a die litis conteſtatæ, ſed hoc non excludit reſtitutionem fructuum etiam a die denuntiationis, ſi denuntiatio litis, litis conteſtationem præceſſerit. Et hoc eſt quod dicitur in fin. *h.* §. *Dolus præteritus venit in petitione hereditatis*, id eſt dolus qui præcedit litis denuntiationem vel conteſtationem; *l.* 1. §. *non tantum*, infr. *depoſit.*

§. *perinde.*

QUi dolo fecit quominus poſſideret, ſive dolo deſiit poſſidere, vel dolo poſſeſſionem noluit admittere, tenetur reſtituere rem cum fructibus, quaſi poſſideret, quia pro poſſeſſore habetur, quia dolo fecit ne poſſideret, ut *hic*: dolus pro poſſeſſione eſt; *l. parem*, *l. non poteſt videri*, *de R. J.* Et hoc five res extet, id eſt ab alio poſſideatur, ſive in totum non extet, id eſt ſublata fit, quod ſi alius rem poſſideat, ab utroque hereditas peti poteſt, & ſi per multos ambulaverit poſſeſſio, omnes tenentur quaſi poſſeſſores. Directa actio in rem datur adverſus poſſeſſorem, utilis actio in rem datur adverſus eum qui dolo deſiit poſſidere, veluti adverſus eum qui alienavit judicii mutandi cauſa; *h. tit. l.* 22. *l.* 3. §. *ult. & ibi gloſſ. de alien. judic. mutand. cauſa.* Poſſeſſore tamen rem reſtituente liberatur is qui dolo deſiit poſſidere, non contra; *l. nec ullam*, §. *pen.* ſupr. *h. tit. l. Stichum*, §. *dolo feciſti*, infr. *de ſolut.*

l. Corrige *qui dolo parem* de R. J. Et jung. *l.* 13. §. 2. *&* 14. 25. *&* 27. §. 3. *de rei vindicat. l.* 3. §. 11. *l.* 5. §. 2. *l.* 9. *in pr. &* §. 2. *ad exhib.* cum concordant.

§. *ſed utrum.*

SI poſſeſſor hereditatis dolo deſierit poſſidere, & alius poſſeſſor ſit, uterque tenetur petitione hereditatis, & qui dolo deſiit poſſidere, & poſſeſſor, id eſt uterque poteſt conveniri petitione hereditatis, ut rem reſtituat; §. *perinde* ſupr. *h. l.* Nunc quæritur *hic*, an uterque poſſit conveniri petitione hereditatis, ad hoc ut fructus reſtituat, an is ſolus qui poſſidet? Videbatur fructus præſtari ab eo qui poſſidet hereditatem, non ab eo qui dolo deſiit poſſidere, quia fictio cedit veritati; *l. filio quem*, infr. *de lib. & poſth.* Et fructus percepiſſe non videtur qui rem non poſſidet, & fructus percipiuntur jure ſoli, id eſt propter poſſeſſionem fundi; *l. qui ſcit*, §. 1. infr. *de uſur.* Ex ſenatusconſulto de petitione hereditatis ambo tenentur, ut res & fructus reſtituant, quia in petitione hereditatis veniunt fructus & acceſſiones, id eſt incrementa.

§. *hæc verba.*

QUi dolo facit ne poſſideret, ſive dolo deſiit poſſidere, ſive poſſeſſionem oblatam omiſit, tenetur petitione hereditatis, quia pro poſſeſſore habetur; §. *perinde*, ſupr. *h. l.* Sed ſi non poſſit reſtituere, an juratur in litem, id eſt an tenetur præſtare rei æſtimationem quanti actor juratus litem æſtimaverit? Ratio dubitandi erat, quod in petitione hereditatis, vel ſpeciali in rem actione, jusjurandum in litem contra alium non datur, quam contra eum qui per contumaciam non reſtituit; *l. qui reſtituere*, infr. *de rei vindicat.* Ratio decidendi hæc eſt, qui dolo deſiit poſſidere, tenetur præſtare æſtimationem jurejurando actoris, quia inſpecto initio, qui dolo deſiit poſſidere, videtur per con-

Digitized by Google

contumaciam non reſtituere : plane ſi res hereditariæ deperditæ vel deminutæ ſint, id eſt aut in rerum natura eſſe deſierint, aut uſucaptæ fuerint, non juratur in litem earum nomine, ſed ſufficit præſtare verum pretium ; *l. item veniunt*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.*

§. *conſuluit*.

BOnæ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus perceptis ante litem conteſtatam dumtaxat, quatenus locupletior factus eſt, ex *hoc* §. *& 5. ſeqq. l. item veniunt*, §. *præter hæc*, *verſ. inter vos*, ſupr. *h. tit. l. Julianus*, *l. illud quoque*, §. 1. *l. heres*, §. 1. infr. *h. tit.* itaque ſi fructus perceptos conſumpſerit in ſumptus ſuos, vel res hereditarias dilapidaverit, perdiderit culpa id eſt negligentia ſua, dum re ſua ſe abuti putat, vel donaverit, non tenetur, quia locupletior factus non videtur, quamvis accipientem naturaliter obligatum habeat ad remunerandum, quia qui accipit beneficium naturaliter tenetur ad ἀντίδωρα, id eſt ad remunerationem, ſpecies lucri eſt habere beneficii debitorem ; *l. ſi pignore*, §. 1. infr. *de furt.* hominis intereſt hominem beneficio affici ; *l. 7. de ſerv. exportand.* abeſſe tibi videtur in quo obligatus es ; *l. ſi quis* † *mandatu*, *de negot. geſt.* ſed ex naturali obligatione nulla eſt actio ingrati prodita jure civili, ideo locupletior factus non videtur, qui aliquem beneficio demeruit. Planè ſi ἀντίδωρα, id eſt remunerationem accepit, tenetur petitione hereditatis acceptum reſtituere quaſi hereditarium, quia remuneratio non eſt mera donatio, ſed genus quoddam permutationis, ex *hoc* §. *in fin.* Acceptum ex cauſa remunerationis fit quaſi hereditarium, ſicut pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum eſt hereditarium, quaſi ſubrogatum in locum rei hereditariæ ; §. 1. *ſupr. h. l. l. ſi* † *& rem*, ſupr. *h. tit.* Donatio remuneratoria non eſt mera donatio, ſed merces ; *l. Aquilius*, *de donat. l. ſi remunerandi*, *in pr. mandat.* Porro cum quæritur, an bonæ fidei poſſeſſor locupletior factus ſit, ſive in petitione hereditatis, ſive in rei vindicatione, ſpectatur tempus rei judicatæ ; *l. ſi* † *a domino*, §. *quo tempore*, infr. *h. tit.*

§. *ſi quis re ſua*.

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis, qui res hereditarias expendit in ſumptus ſuos, dilapidavit, vel perdidit, dum rebus ſuis ſe abuti putat, non tenetur eas reſtituere in petitione hereditatis, quia non tenetur, niſi quatenus ex hereditate locupletior factus eſt. Quod ſi rebus ſuis, id eſt rebus propriis, lautius uſus ſit, contemplatione delatæ hereditatis, nihil ex hereditate deducit, ſi eam non attigit, id eſt in petitionis hereditatis judicio non deducit ſumptus quos fecit ex rebus propriis, non ex hereditate, quia ſibi imputare debet, qui ſe ipſum decepit, dum credidit alienam hereditatem ſuam eſſe, & ejus fiducia lautius uſus eſt rebus propriis, quam feciſſet ſi non credidiſſet hereditatem ad ſe pertinere, non videtur deceptus qui ſe ipſum decepit ; *l. nam ſi actor*, infr. *de rei vindicat.*

§. *ſimili modo*.

SI poſſeſſor hereditatis mutuam pecuniam acceperit, lautioris ſcilicet ſumptus cauſa, fiducia delatæ hereditatis, non poteſt eam deducere in reſtitutione hereditatis, quia ſibi imputare debet, quod quaſi dives, id eſt credens ſe locupletiorem eſſe, ſe decepit : ſæpe decipiuntur homines in æſtimando modo bonorum, ſæpe de facultatibus ſuis amplius quam in his eſt ſperant homines ; *l. in fraudem* 10. infr. *qui & a quib. manumiſſ.* ideo ſi tutor conveniatur actione tutelæ de reddendis rationibus, non officit quod teſtator modum patrimonii ſui

verbis ampliavit ; *l.* 1. *C. arbitr. tutel.*

§. *si tamen.*

SI poſſeſſor hereditatis res hereditarias pignori dederit, pro ſecuritate ſcilicet mutuæ pecuniæ quam accepit contemplatione delatæ hereditatis, non videtur attigiſſe, id eſt alienaſſe, nec delibaſſe hereditatem, nec poteſt deducere pecuniam mutuam acceptam ex cauſa pignoris, in reſtitutione petitæ hereditatis, cum ipſe ſit obligatus, id eſt teneatur perſonali actione. Ex contractu pignoris naſcitur duplex actio, pigneratitia quæ eſt in rem, quæ afficit pignus, & perſonalis quæ obligat debitorem ; *l. debitor*, infr. *ad Trebell. l.* 2. *C. de luit. pignor.* Evicta hereditate tollitur pigneratitia actio, quia rei alienæ pignus non valet ; *l. aliena res*, infr. *de pigner. act. & tot. tit. C. ſi aliena res pignor. dat. ſit.* Sublata pigneratitia actione remanet perſonalis ; *d. l.* 2. *de luit. pignor.* quæ perſonalis obligatio nunquam ſequitur fundi poſſeſſorem ; *l. ult.* §. 1. infr. *de contrah. empt. l.* 1. §. *ſi* † *heres*, *ad Trebellianum*. Neque pugnat quod ſcriptum eſt in *l. ſi id quod*, §. *illud conſtat*, infr. *de donat. inter vir. & uxor.* ſi mulier antequam a viro annuum, id eſt quod ſumptus cauſa in ſingulos annos dari ſolebat, acciperet, ipſa de ſuo aut etiam ex mutuo accepto quid impenderit, videri tantum jam ex annuo conſumptum, quia videtur impendiſſe de annuo, quod ante præſtationem annui expendit de ſuo vel ex mutuo.

§. *adeo autem.*

SI bonæ fidei poſſeſſor res hereditarias diſtraxit vel conſumpſit ſine dolo, non tenetur petitione hereditatis, niſi quatenus locupletior factus eſt, ex *h.* §. *& §. confuluit*, ſupr. *h. l.* Quod ſi quis per errorem, putans ſe eſſe heredem ex aſſe, cum eſſet tantum heres ex parte, dimidiam partem hereditatis conſumpſerit, quæritur an non teneatur quaſi totum id quod erogavit vel conſumpſerit, fuerit ex parte coheredis, non ex parte ſua ? Ratio dubitandi erat, quod ſi is, qui in totum heres non erat, totum quod apud ſe fuit, id eſt totam hereditatem conſumpſerit, omnino non teneatur petitione hereditatis, quaſi non factus locupletior: ſed in propoſita quæſtione tres viſiones referuntur, id eſt tres opiniones (Viſiones dicuntur *hic*, *& in l. ſi fidejuſſor*, §. *in omnibus*, infr. *mandat. & in l. cum de indebito*, §. † *penult. de probat. l.* 1. §. † *ſi quid autem*, *C. de veter. jur. enucleand.* opiniones judicum, quæ tentando moventur, priusquam judicium deducatur ad ſententiam. Nec eſt audiendus Cujac. in *d. l. cum de indebito*, cum credit hanc vocem ſubolere Tribonianum, viſio enim vel viſus eſt vox nota antiquioribus pro ſenſu animi ; Auguſtin. quæſt. in exod. q. 72. *Hic videre ſolet pro generali ſenſu poni*, *non ſolum corporis*, *verum etiam animi*) Prima eſt, bonæ fidei poſſeſſorem totum quod conſumpſit, ex parte ſola coheredis conſumpſiſſe videri, ita ut nihil reſtituere debeat. Secunda, bonæ fidei poſſeſſorem totum quod conſumpſit ex ſua portione conſumpſiſſe videri, & quod ſupereſt coheredi eum reſtituere debere, quaſi ſuam partem conſumpſerit. Tertia, quæ eſt media ſententia, quod conſumptum eſt decedere, id eſt detrahi, ex utriusque portione, & imputari in utriusque partem, & bonæ fidei poſſeſſorem, qui conſumpſit dimidiam partem hereditatis, reſiduum integrum non reſtituere, ſed dimidiam partem, ex *h.* §. *& l. Titius*, infr. *ad Trebell.* mediam ſententiam probavit Ulpian. ut utrique coheredi conſulatur. Mediæ ſententiæ ſequendæ ; *l. antiqui*, infr. *ſi pars hered. pet. l. adeo*, §. *cum quis ex* † *aliena*, *de adquir. rer. dom.* Media via quaſi tutior eligenda eſt ; §. *ult. inſt. quib. ex cauſ. manumitt. non lic.* Similis ſpecies proponitur apud Baſilium *epiſt.* 84. v. Ant. Fabrum 18. *conject.* 6.

§. *quod*

Digitized by Google

§. *quod autem*.

SI bonæ fidei poſſeſſor ex hereditate erogavit, evicta hereditate judicio petitionis hereditatis, quæritur utrum totum quod erogatum eſt, id eſt expenſum in ſumptus poſſeſſoris, decedat ex hereditate, id eſt hereditati expenſum feratur, an pro rata ex hereditate, & ex patrimonio ejus? Ulpianus ait, quod conſumptum eſt, pro rata imputari hereditate & patrimonio ejus qui poſſidebat alienam hereditatem, quia locuplex factus videtur, quatenus impendit in ſtatutis ſumptibus, id eſt in ſumptus quos ſolebat facere ante delatam hereditatem, quia etſi lautius expendit contemplatione delatæ hereditatis, aliquid tamen ad victum quotidianum erogaſſet pro modo patrimonii etiam non delata hereditate, quia nemo de vento vivit; *l. ult. C. de alim. pupill. præſtand.* & plerumque homines ſumptum faciunt pro modo facultatum, qua de cauſa lauti & locupletes conjunguntur M. Tull. 8. ad Attic. epiſt. 1. *Etſi prope diem video, bonorum id eſt lautorum & locupletum urbem refertam fore*. Et ſimiliter ex reſcripto D. Marci, ſi heres ſit rogatus reſtituere quidquid ex hereditate ſuperfuerit, alienata non minuendi, id eſt intervertendi fideicommiſſi cauſa, non tantum ex hereditate decedunt, id eſt detrahuntur, ſed pro rata ex hereditate & ex patrimonio ejus qui rogatus eſt, ex *h. §. in fin. & l. Titius*, infr. *ad Trebell.*

§. *item ſi rem*.

SI bonæ fidei poſſeſſor hereditatis, res aliquas hereditarias diſtraxerit, vel de pretio locupletior factus ſit, quæritur an ſingulas res petitor, id eſt verus heres, cui competit petitio hereditatis, qui petitor dicitur, qui habet jus petendæ hereditatis, licet nondum mota actione vindicare poſſit, & ſi vindicet, an repellatur, id eſt repelli poſſit oppoſita exceptione, ne præjudicium hereditati, id eſt petitioni hereditatis, fiat inter actorem & venditorem, quia pretium rerum diſtractarum non videtur venire in petitione hereditatis, quod victus emptor haberet regreſſum de evictione adverſus venditorem? Ulpianus reſpondet, poſſe per petitorem, id eſt verum heredem, res ſingulas diſtractas vindicari ab emptore, quamquam emptor habiturus ſit regreſſum adverſus venditorem, quia pretium redactum ex venditione rerum hereditariarum non eſt hereditarium. Si tamen is, qui vendidit res hereditarias, paratus ſit ita defendere hereditatem, id eſt paratus ſit judicium ſuſcipere pro emptore, qui convenitur, ut perinde conveniatur ac ſi poſſideret, incipit exceptio ne præjudicium fiat hereditati locum habere ex perſona emptoris, id eſt venditor, qui conventus actione ex empto, judicium evictionis ſuſcepit pro emptore, poteſt ſe tueri exceptione ne præjudicium fiat petitioni hereditatis, non ex ſua perſona, ſed ex perſona emptoris, quia exceptio ne præjudicium fiat petitioni hereditatis, datur venditori ex perſona emptoris, ne re evicta ei teneatur de evictione. Petitioni hereditatis non poteſt fieri præjudicium; *l. ſi quis libertatem*, ſupr. *h. tit. l. ult. C. eod. l.* 1. §. 1. infr. *famil. erciſc.* Petitio hereditatis non datur in emptorem rerum ſingularum, quia petitio hereditatis, non datur contra titulo ſpeciali poſſidentem; *l. cœi*, C. *h. tit.* Si quis a bonæ fidei poſſeſſore univerſam hereditatem emerit, utilis petitio hereditatis datur adverſus emptorem, ſi hoc malit verus heres, ne in plures adverſarios, id eſt pluribus actionibus ſingularibus diſtringatur; *l. nec ullam*, § † *quid ſi quis*, ſupr. *h. tit.*

Digitized by Google

verſ. ſi minori.

SI bonæ fidei poſſeſſor hereditatis quasdam res hereditarias diſtraxerit minori pretio, & illud quodcumque pretium actor, id eſt petitor hereditatis, conſecutus ſit ab ipſo poſſeſſore, vel ab emptore, & poſtea rem vindicet ab emptore ſingulari actione in rem, ſubmovetur exceptione doli, quia dolo facit, qui vult habere rem & pretium, ne bis idem conſequatur, dolo facit qui vindicat, rem ab emptore, cujus pretium accepit, & acceptione venditionem ratam habuit; *l. ſervum Titii*, infr. *mandat.* Nam etſi poſſeſſor hereditatis, quod debetur a debitoribus hereditariis exegerit, & petitori hereditatis, id eſt vero heredi pretium ſolverit, debitores liberantur, ſive bonæ fidei poſſeſſor, ſive prædo fuit, ſed hoc caſu debitores ipſo jure liberantur, nihil refert an mihi ſolvas, an alii mandato meo, an me ratum habente. Ratihabitio æquiparatur mandato, etiam quoad ſolutionem alii quam vero creditori factam; *l. vero procuratori*, §. *ult. & l. ſeq. l. ſolutam*, infr. *de ſolut. l. mulier*, *ad Trebell. l. ult. C. ad Macedon.* Sibi namque imputare debet, qui maluit habere pretium quam rem ipſam, ut contingit in eo qui, poſt diem lege commiſſoria præſtitutam, maluit pretium quam legem commiſſoriam exercere; *l. lege*, §. *ult. & l. ſeq. de leg. commiſſor.*

§. *petitio.*

PEtitio hereditatis eſt actio mixta, tam in rem, quam in perſonam: in rem quatenus eſt rei perſecutoria, perſequitur hereditatem, res univerſas hereditatis, inde nomen petitio, quia petitio proprie dicitur quæ eſt in rem actio; *l. actio in perſona*, *de oblig. & act. l. pecuniæ* 178. §. *actionis*, *de V. S.* in perſonam, quia in ea veniunt condemnationes, & præſtationes perſonales, puta nominum, quæ a debitoribus hereditariis exacta ſunt, & pretii redacti ex venditione rerum hereditariarum, ex *h.* §. *& l. hereditatis*, *C. h. tit.* petitio hereditatis eſt actio mixta, tam in rem, quam in perſonam, in eo tamen magis ſpectatur ut perſonalis quam ut realis, quod non ſubmovetur præſcriptione longi temporis, id eſt decem vel viginti annorum, ut ceteræ ſpeciales in rem actiones; *d. l.* † *hereditatis*, *C. h. tit. l. pen. C. in quib. cauſ. ceſſ. long. temp. præſcrip.* ſed tantum præſcriptione 30. annorum; *l. ult. C. h. tit.*

§. *hoc ſenatusconſultum.*

PEtitio hereditatis hoc diſtat ab actione familiæ erciſcundæ, quod in petitione hereditatis agitur de dominio & proprietate hereditatis, qui petit hereditatem intendit ſe heredem eſſe, & vindicat hereditatem adverſus eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet; *l. regulariter*, ſupr. *h. tit. l. cogi*, *C. h. tit.* in actione familiæ erciſcundæ non agitur de proprietate inter coheredes, ſed de hereditate dividenda inter coheredes, qui ſe fatentur eſſe coheredes; *l. qui familiæ*, *l. fundus qui dotis*, *l. ſi quid*, infr. *famil. erciſc. l.* 1. §. 2. *verſ. etſi poſſeſſor*, *ſi pars hereditat. pet.* Tamen hoc commune eſt inter petitionem hereditatis, & actionem familiæ erciſcundæ, quod hoc ſenatusconſultum, licet de petitione hereditatis tantum locutum ſit, ut conſtat ex verbis SC. *l. item veniunt*, §. *præter hæc*, ſupr. *h. tit.* etiam in familiæ erciſcundæ judicio locum habet, id eſt judicio petitionis hereditatis agi poteſt, ut res petita ſi forte communis ſit inter coheredes dividatur. Nam abſurdum ſit, ut ea quæ peti poſſunt ex hoc ſenatusconſulto judicio petitionis hereditatis, ſoluta quæſtione proprietatis dividi non poſſint eodem judicio, nec enim cogendus eſt quisquam manere in commune; *l. ult. C. commun. divid.* non magis quam ad communionem compelli;

l. ſi

Digitized by Google

l. ſi non ſortem, §. *ſi centum*, *de condict. indebit.* propter diſcordias, quas materia, id eſt cauſa communionis, excitare ſolet ; *l. in re communi*, *de ſervit. urban. prad. l. cum pater*, §. *dulciſſimis*, *de legat.* 2. Hoc etiam commune eſt inter petitionem hereditatis, & actionem familiæ erciſcundæ, quod in judicio familiæ erciſcundæ ſicut in petitione hereditatis veniunt condemnationes & præſtationes perſonales. In judicio familiæ erciſcundæ & communi dividundo, ſi res commode dividi non poſſit, judex poteſt eam in ſolidum adjudicare uni ex coheredibus vel conſortibus, & eum condemnare alteri in certam quantitatem pecuniæ, quanti pars eſt ; *l. ſi familiæ* 55. *infr. famil. erciſc. l. cum in fundo*, §. *ſi fundus*, *de jur. dot.* § † 5. *verſ. quod ſi commode*, *inſt. de offic. judic.* Hoc intereſt inter utramque actionem, quod debitorum nomina veniunt in petitione hereditatis, tamen non veniunt in judicio familiæ erciſcundæ, quia nomina ipſo jure diviſa ſunt ; *l.* † 2. *in pr. l. fundus qui*, §. *ult. famil. erciſc.* Et res uſucaptæ ab herede veniunt in judicio familiæ erciſcundæ ; *l. veniunt*, *eod. tit.* non autem in hereditatis petitione ; *l. & non tantum*, §. *quod ſi pro emptore*, ſupr. *h. tit.*

† Corrig. *l.* 2. §. *ult.* Et addc *l.* 25. §. 1. *eod. tit.*

§. *ult.*

IN petitione hereditatis veniunt fructus omnes ex hereditate percepti, quia fructus augent hereditatem, ſive ante ſive poſt aditam hereditatem percepti ſint : hereditas eſt nomen juris, augmentum & deminutionem recipit ; *l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, ſupr. *h. tit.* in petitione hereditatis etiam veniunt partus ovium & pecorum, partus enim ovium & pecorum augent hereditatem, ex *h.* §. quia ſunt in fructu.

L. 26.

IN petitione hereditatis veniunt, non ſolum fructus rerum hereditariarum & partus ovium & pecorum, quaſi augmenta hereditatis, ſed etiam partus partuum, quia partus partuum, veniunt in petitione hereditatis, quaſi augmenta hereditatis, quoniam augent hereditatem.

L. 27. *in pr.*

IN petitione hereditatis veniunt, non ſolum fructus prædiorum, ſed etiam fœtus pecorum & ovium ; *l. prox.* ſupr. *l. ſed & ſi lege*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* nec non partus ancillarum & partus partuum, quia in petitione hereditatis veniunt non quaſi fructus, ſed quaſi augmenta & acceſſiones hereditatis. Ratio dubitandi erat, quod partus ancillarum non ſunt in fructu, partus ancillarum non veniunt in petitione hereditatis quaſi acceſſiones prædiorum, propter dignitatem hominis ; *l. juſtiſſime*, infr. *de ædil. edict.* partus ancillarum non ſunt in fructu, nec pertinent ad fructuarium, neque enim homo homini poteſt eſſe in fructu, cum rerum natura omnes fructus hominum gratia comparaverit ; *l. vetus*, infr. *de uſufruct. l. in pecudum*, *de uſur.* Alia ratione etiam, quam attingit Ulpianus *hic*, partus ancillarum non cenſentur in fructibus, quia non temere, id eſt facile, ancillæ ejus rei cauſa comparantur ut pariant, ſed ut ſerviant, augent tamen hereditatem, non ut fructus, ſed ut augmenta & acceſſiones, partus ancillarum veniunt in petitione hereditatis, cum fiant hereditarii, & poſſeſſor, conventus petitione hereditatis, tenetur eos reſtituere ſive eos poſſideat, vel poſt petitam hereditatem dolo deſiit poſſidere, ex *hoc* §. quia qui dolo deſiit poſſidere pro poſſeſſore habetur ; *d. l. ſed & ſi lege*, §. *proinde*. Partus ancillarum in fructu quidem non ſunt, ſed non eo minus ſunt hereditarii, acceſſiones & augmenta hereditatis, adeoque etiam appellatione cauſæ, id eſt cauſæ hereditatis, continentur ; *l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, *verſ.*

fructus , ſupr. *h. tit. l. præterea* , infr. *de rei vindicat.* Lex ait temere , id eſt facile, ut in *l. illud* , infr. *h. tit.* nemo debet temere , id eſt facile , jus ſuum indefenſum relinquere ; Cornel. Nepos in vit. Pompon. Attici : *Nullus dies temere interceſſit , quo non ad eum ſcriberet.* Plaut. in Bacchid. *Rapidus fluvius eſt hic , non hac temere tranſiri poteſt.*

§. *ſed & penſiones.*

IN petitione hereditatis veniunt omnes fructus ex hereditate percepti , etiam penſiones ex locatione prædiorum urbanorum , id eſt ædium perceptæ , licet ex lupanario , ex *h.* §. nam , ut ſubjungitur , in multorum honeſtorum virorum prædiis lupanaria exercentur , id eſt exerceri ſolent in conductis illorum ædibus , de quo Balſamo *in can. 9. ſyn. 6. in Trull.* In petitione hereditatis veniunt fructus inhoneſte percepti , ne honeſta interpretatio non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori faciat ; *l. ſi poſſeſſor* , infr. *h. tit.* Honeſta interpretatio non debet inhoneſto quæſtu lucrum adferre poſſeſſori , quia ex SC. de petitione hereditatis , omne lucrum auferendum eſt poſſeſſori cuilibet ; *l. ſeq. h. tit.* Neque pugnat , quod bonæ fidei judicium nullam recipit præſtationem , quæ contra bonos mores deſideretur ; *l. generaliter* , infr. *de uſur.* quia nihil fit contra bonos mores , cum turpe lucrum eripitur poſſeſſori , cum poſſeſſor ſuſtineat pœnam proprii delicti ; *l.* 1. §. *plane* , *de tutel. & rat. diſtrab.*

L. 28.

IN petitione hereditatis veniunt omnes fructus ex hereditate percepti , ſi extent , ſive a bonæ fidei poſſeſſore , ſive a prædone percepti ſint , quia ex hoc SC. omne lucrum auferendum eſt utrique poſſeſſori . Bonæ fidei poſſeſſor tenetur fructus extantes reſtituere , quia tenetur quatenus locupletior factus eſt ; *l. ſed & ſi lege* , §. *conſuluit* , ſupr. *l. Julianus* , infr. *h. tit.* idem eſt in vindicatione , ſeu ſpeciali in rem actione , fructus extantes etiam a bonæ fidei poſſeſſore percepti reſtituuntur ; *l. certum* , C. *de rei vindicat.*

L. 29.

IN petitione hereditatis veniunt omnes fructus ex hereditate percepti , & qui vice fructuum ſunt , puta penſiones ædium , vel mercedes locationis prædiorum ruſticorum , ex *h. l. & l. ancillarum* , §. *ſed & penſiones* , ſupr. *h. tit.* nec non operæ ſervorum , id eſt mercedes ex operis ſervorum quæ locari ſolent, item vecturæ navium & jumentorum , ex *h. l. & l. ſi navis* , infr. *de rei vindic. l. ſi urbana* , *de condict. indebit.* Et uſuræ pecuniæ fœneris ; *l.* 1. C. *h. tit.* Neque obſtat , quod penſiones vel mercedes prædiorum urbanorum & ruſticorum videntur non eſſe loco fructuum , quin magis videntur provenire ex induſtria & negotiatione hominis , quam ex rebus ipſis hereditariis , penſiones ædium & vecturæ navium non natura , ſed jure ex conventione percipiuntur ; *d. l. ſi navis* , quia penſiones ædium & mercedes locationis prædiorum ex hereditate percipi videntur , quatenus percipiuntur occaſione hereditatis , nec ſine hereditate percipiuntur.

L. 30.

IN petitione hereditatis veniunt fructus & uſuræ , quæ ſunt vice fructuum ; *l.* 1. C. *h. tit.* ſi poſſeſſor hereditatis pecuniam hereditariam fœnori collocaverit , & uſuras exegerit, quæſitum eſt, an teneretur præſtare ſortem ? Julia-

Digitized by Google

nus exiſtimabat, actorem, qui agebat petitione hereditatis, eligere debere an ſortem tantum, an ſortem & uſuras velit agnoſcere cum periculo nominum, id eſt ſuſcipiendo in ſe periculum nominum, quia poſſeſſor hereditatis ſuo periculo pecuniam collocavit, ne otioſa eſſet apud ſe, & verus heres, qui agit petitione hereditatis, non poteſt utrumque petere, & ſortem & uſuras, niſi periculum nominum in ſe recipiat, ne uſuras percipiat nominum contractorum alieno periculo. Paulus ſententiam Juliani reprehendit in bonæ fidei poſſeſſore, quia bonæ fidei poſſeſſor ex ſenatusconſulto non tenetur, niſi quatenus locupletior factus eſt. Et ſi Juliani ſententiæ locus eſſet, bonæ fidei poſſeſſor poſſet teneri ultra quam locupletior factus eſſet: quid enim ſi actor pecuniam, id eſt ſortem eligeret, quæ ſervari non poſſet, propter inopiam debitoris ſc. ? Ergo ſententia Juliani poteſt eſſe locus contra prædonem, non contra bonæ fidei poſſeſſorem: itaque Paulus recte dicit, bonæ fidei poſſeſſorem hereditatis, qui pecuniam hereditariam collocavit, conventum petitione hereditatis, teneri tantum præſtare ſortem, & uſuras quas percepit, quia tenetur tantum quatenus locupletior factus eſt. Et ſi nomina ex parte tantum exegerit, teneri cedere id quod debetur periculo petitoris, ut ait *lex*, & cedendo liberari, quia qui tenetur, quod habet actionem, liberatur cedendo actionibus ſuis; *l. quod in diem*, §. *ult. l. item veniunt*, §. *ait ſenatus* 17. ſupr. *h. tit. l. quod debetur*, *de pecul.*

L. 31.

SI poſſeſſor hereditatis quod debetur ſolverit creditoribus hereditariis, petitor hereditatis, id eſt verus heres, idemque debitor ipſo jure non liberatur, ſed per exceptionem. Si enim petitor hereditatis, qui vicit judicio petitionis hereditatis, conveniatur a creditoribus hereditariis, tuebitur ſe exceptione doli, dolo enim facit qui bis idem petit, improbus eſt qui vult iterum conſequi quod accepit; *l. ſi quis dolo*, infr. *de re judic.* Si poſſeſſor hereditatis quod debetur ſolverit creditoribus hereditariis, ipſo jure non liberat petitorem hereditatis, quia ſuo nomine ſolvit, quod quis ſuo nomine ſolvit non debitoris, debitorem † non liberat, ut *hic & l. Papinianus*, infr. *mandat.* quia habet condictionem indebiti; *l. ſi pœna*, *l. in ſumma*, *de condict. indebit. l.* 5. *C. eod. l. cum quis*, §. *de peculio*, *de ſolut.* Tamen ſolutum poteſt reputare ſeu imputare petitori hereditatis, & in reſtituenda hereditate deducere ex hereditate, & eo minus reſtituere, ut *hic*, *& l. de hereditate*, *C. h. tit.* & Julianus dicebat, poſſeſſorem hereditatis ſolutum non aliter imputare vero heredi, quam ſi caveat ſe petitorem defenſum iri. Sed Paulus ait, Julianum de ſolo prædone ſenſiſſe, ut caveret petitori ſe petitorem defenſum iri. Sed bonæ fidei poſſeſſorem, qui ſolvit creditoribus hereditariis, quod ſolvit reputare petitori hereditatis, etiam ſine cautione, quia in eo quod ſolvit non videtur locupletior factus, niſi ſolverit de pecunia hereditaria, hoc caſu videtur locupletior factus, quia habet condictionem indebiti. Rem in bonis habere videtur, qui habet actionem ad rem conſequendam; *l. rem in bonis*, *de adquir. rer. dom. l. is qui actionem*, *de R. J.* finge eum dum ſe heredem putat ſolviſſe ſuo nomine. Verum ſi poſſeſſor hereditatis ſolverit nomine hereditario, hoc caſu verus heres ipſo jure liberatur, non per exceptionem, & nulla condictio eſt ab eo, licet alius ſolverit, quam qui debuit; *l. repetitio*, *de condict. indebit. l. de hereditate*, *C. h. tit. l. pure*, §. *pen. de dol. & met. except.* Certe ſi poſſeſſor hereditatis ſolverit heredis nomine, ſive bonæ fidei poſſeſſor fuerit ſive prædo, & ſive ex pecunia ſua ſolverit ſive ex hereditaria, heres ipſo jure, etiam invitus & ignorans, liberatur; *l. ult.* §. *ſin autem*, *C. h. tit. l. ſolvendo*, *de negot. geſt. l. ſolutione*, *de ſolut.*

Digitized by Google

§. ſed ſi ipſi.

SI poſſeſſor hereditatis quod debetur ſolverit creditoribus hereditariis, ſolutum poteſt reputare ſeu imputare petitori hereditatis, id eſt deducere ex hereditate; §. *prox.* ſupr. *h. tit.* Et hoc ſive ſit bonæ fidei poſſeſſor, ſive prædo, id eſt malæ fidei poſſeſſor, quod ſi prædo ſibi ſolvat quod ſibi debebatur, maxime quod natura debebatur, id eſt quod natura tantum debebatur, hoc deducere ex hereditate non poteſt, id eſt ſervare per retentionem, cum nec bonæ fidei poſſeſſor videri poſſit ſibi ſolviſſe a quo hereditas evincitur; *l. Stichum*, §. *ſi creditor*, infr. *de ſolut.* Prædo, ſeu malæ fidei poſſeſſor, non poteſt deducere, id eſt retinere, ex hereditate quod ſibi ſolvit, niſi petitoris interſit debitum eſſe ſolutum, forte propter pœnam adjectam ſtipulationi, ſi ad diem pecunia non ſolveretur, nam & pœna promitti & committi poteſt ob non ſolutam pecuniam, etiam quæ naturaliter tantum debeatur, & quæ nulla actione exigi poſſit; *l. nuda pollicitatione*, C. *de contrah. & commit. ſtipulat. l.* 2. §. *ult.* infr. *de eo quod cert. loc.* item ſi pecunia debeatur ſub pignoribus aut fidejuſſoribus, ut in *d.* §. *ult.* prædo non poteſt deducere quod ſibi defunctus debuit, ſed reſtituta hereditate habet integram ſortis petitionem, non uſurarum. Juſtus autem poſſeſſor, id eſt bonæ fidei poſſeſſor hereditatis, hinc dubio deducit quod ſibi debetur, ex *hoc* §. *in fin.* quia ſibi ſolvere potuit; Cujac. 15. *obſ.* 12.

§. ſicut autem.

ETiam malæ fidei poſſeſſor ſumptum, quem fecit in rebus hereditariis, deducit, puta ſumptum neceſſarium, quem fecit, fructuum quærendorum, cogendorum, conſervandorum gratia; *l. ſi a domino*, §. *ult. & trib. ll. ſeqq.* infr. *h. tit.* fructus non intelliguntur niſi deductis ſumptibus; *l. quod in fructus, de uſur.* Immo & ſumptum neceſſarium vel utilem rerum conſervandarum aut meliorandarum gratia; *dd. ll.* Malæ fidei poſſeſſor ſi in rebus hereditariis ſumptum neceſſarium omiſit, id eſt ſumptum facere debuit, nec fecit, hujus culpæ ſeu negligentiæ rationem reddere debet, ut de herede rogato reſtituere hereditatem ſcriptum eſt; *l. mulier*, §. *ſed enim*, infr. *ad Trebell.* Bonæ fidei poſſeſſor vero ob ſumptus omiſſos in rebus hereditariis, non tenetur de culpa, quia nulli querelæ ſubjectus eſt, qui ante petitam hereditatem, quaſi rem ſuam negligere ſe putavit; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit, & ſeq.* ſupr. *h. tit.* nulla culpa exigenda eſt a quoquam in rerum ipſius adminiſtratione; *l. etiam*, §. 1. infr. *ſolut. matrimon.* poſt litem conteſtatam, qui erat bonæ fidei poſſeſſor ab initio, tenetur de ſumptibus omiſſis culpa ſua, quia poſt litem conteſtatam & ipſe prædo eſt, id eſt pro prædone habetur, ex *hoc.* §. Poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt, id eſt prædones; *l. ſed etſi lege*, §. *ſi ante*, ſupr. *h. tit. l.* 1. & 2. C. *eod.*

§. illud plane.

PRædoni non imputatur quod non convenerit debitores hereditarios, ita ut tempore, id eſt præſcriptione temporis, liberati ſint, vel deſierint eſſe ſolvendo, cum actionem non habuerit, ex *h.* §. Prædoni nihil eſt quod imputetur cur non egerit, quia non potuit agere etiam ſi vellet; *l. cum quidam*, §. *ſi pupillo*, *de uſur. l.* † *ait prætor*, §. *hæc autem, ex quib. cauſ. major. l. ult. de leg. commiſſor.* quæ eſt ratio cur tutor, qui finita tutela per errorem adminiſtrationem retinuit, non præſtat periculum nominum poſt pubertatem, cum actionem inferre, id eſt exercere, non potuerit; *l. tutores*, in pr. infr. *de adm. tutor.*

† Corrig. *item ait prætor*, & v. ſi facit.

Digitized by Google

tutor. Nec poteſt imputari prædoni cur non petierit curatorem bonis dari, cujus eſt exercere actiones tempore perituras, quia, ut recte notat Accurſius, eſſet ſibi contrarius prædo, ſi & ſe heredem diceret & curatorem bonis dari peteret, qui non datur bonis, niſi abſente & indefenſo domino, ut abſentis nomine exerceat actiones tempore perituras; *l. 2. de curator. bon. dand. l. creditore, de reb. auct. jud. poſſid.*

§. *quod autem.*

POſſeſſor hereditatis tam bonæ fidei quam prædo, quod ei ſolutum eſt a debitoribus hereditariis, vero heredi reſtituere debet, quia tenetur petitione hereditatis quatenus locupletior factus eſt; *l. ſed & ſi lege, §. conſuluit, l. Julianus*, ſupr. *h. tit.* & lucrum omne poſſeſſori eripiendum ex hoc SC. *l. poſt ſenatusconſultum*, ſupr. *h. tit.* & eo reſtituto, debitores ipſo jure liberantur, ex *h. §. & d. l. ſed etſi lege, §. † 17. verſ. ſi minori, l. qui hominem, §. ſi prædo, de ſolut.* quia perinde eſt ac ſi ab initio ſolutum eſſet vero creditori, vero heredi, & res in eum caſum recidit, a quo incipere potuit. Interim antequam poſſeſſor hereditatis quod ſolutum eſt reſtituat vero heredi, tenetur debitoribus hereditariis ſolutum reddere, ſolutio enim, quæ non parit liberationem, quæ non liberat debitorem, parit condictionem indebiti; *l. † cum is, §. 1. de condict. indebit. l. cum quis, de ſolut.*

L. 32.

RE*s* adquiſitæ interim per ſervum hereditarium etiam apud bonæ fidei poſſeſſorem, id eſt antequam judicio petitionis hereditatis evincatur hereditas, veniunt in petitione & reſtitutione hereditatis, ſive hereditas petatur ſimpliciter ab intestato petita bonorum poſſeſſione unde liberi, vel unde legitimi, vel per querelam inofficioſi teſtamenti, quia adquiſita per ſervum hereditarium non adquirantur bonæ fidei poſſeſſori, ſed vero heredi: & hoc eſt quod voluit Paulus his verbis: *Cum interim in bonis eſſent heredis*. Verus heres dicitur ſpectato exitu, qui hereditatem evicerit, vel ab intestato vel per querelam inofficioſi, reſciſſo teſtamento, ut interpretatur Joannes *hoc loco*.

L. 33.

PEr ſervum hereditarium adquiſita interim apud bonæ fidei poſſeſſorem, veniunt in petitione hereditatis, & vero heredi reſtituuntur, niſi ex re heredis ſcripti adquiſita ſint. Quod ſervus alienus adquirit, ſive ex re bonæ fidei poſſeſſoris, ſive ex operis ſuis, adquirit bonæ fidei poſſeſſori, nam ut operæ ex re ejus, cui ſervit, quodammodo habentur; *l. qui bonæ fidei, de adquir. rer. domin.*

§. *Julianus.*

SI poſſeſſor hereditatis, malæ fidei ſc. ſervum hereditarium non neceſſarium hereditati diſtraxerit, conventus petitione hereditatis, pretium tantum acceptum reſtituet, ei enim imputandum eſſet, ſi non diſtraxiſſet. Quod de malæ fidei poſſeſſore tantum intelligendum eſſe ex eo conſtat, quod bonæ fidei poſſeſſor, qui ſervum hereditarium vendidit, indiſtincte tantum præſtat pretium, cum rem ſuam ſe tractare crediderit; *l. ſed & ſi lege, §. conſuluit, & ſeq.* ſupr. *h. tit.* Quod ſi malæ fidei poſſeſſor ſervum neceſſarium hereditati diſtraxerit, ſi quidem vivit, ipſum præſtabit, ſi quo modo illum redimere poſſit, aut quanti actor in litem juraverit ſi hominem ipſum reſtituere non poſſit; *l. item*

Digitized by Google

veniunt , §. *ult. l. ſed & ſi lege* , §. *hæc verba* , ſupr. *h. tit.* Quod ſi ſervus venditus deceſſerit , tum malæ fidei poſſeſſor reſtituet pretium acceptum , quia judex , qui cognoſcit de petitione hereditatis , pati non debet malæ fidei poſſeſſorem pretium , quod apud eum eſt , lucrifacere , licet ſervus deceſſerit apud emptorem , ex *h.* §. quia ſervus quoad eum pro vivo habetur , ex quo pretium venditionis eſt apud eum : omne lucrum ex aliena hereditate , etiam bonæ fidei poſſeſſori eripiendum eſt ; *l. poſt SC.* ſupr. *h. tit.*

L. 34.

FIliſam. militis hereditas ex teſtamento peti poteſt ab herede ſcripto actione in rem ex ſenatusconſulto de petitione hereditatis, ex *h. l.* nimirum ſi filiuſf. miles teſtatus ſit de caſtrenſi peculio , non de ceteris bonis adventitiis , quia filiuſf. miles poteſt teſtari de caſtrenſi peculio , quia in eo pro patref. habetur ; *l.* 1. *&* 2. infra , *de caſtrenſi pecul. l. ult. C. de inoff. teſt.* filiuſf. miles poteſt habere heredem ex teſtamento in caſtrenſi peculio , non in ceteris bonis adventitiis .

§. *ſi ſervus.*

SI ſervus vel filiuſf. res hereditarias teneat , a patre dominove hereditas peti poteſt , quia habet facultatem rerum reſtituendarum , ex *h.* §. Et hac ratione ſi tabulæ ſint penes ſervum , dominus poteſt conveniri interdicto de tabulis exhibendis , quia earum exhibendarum facultatem habet ; *l. locum* , §. *ſi penes , de tab. exhib.* Ratio dubitandi erat , quod petitio hereditatis , cum ſit actio in rem , datur tantum contra poſſeſſorem ; *l. regulariter* , & paſſim , *h. tit.* Sed hoc caſu ſi filiuſf. vel ſervus res hereditarias teneat , petitio hereditatis datur in patrem vel dominum , quia per filium vel ſervum poſſeſſio patri vel domino adquiritur ; *l.* 1. §. *item adquirimus* , *l.* 4. infr. *de adqu. poſſeſſ.* & ſtatim actio datur in patrem vel dominum , quaſi poſſeſſorem . Quod ſi pretium rerum hereditariarum diſtractarum ſit in peculio ſervi , dominus poteſt conveniri petitione hereditatis , quaſi juris poſſeſſor , ex *h.* §. Ut quis petitione hereditatis conveniri poſſit , ſufficit illum eſſe juris poſſeſſorem ; *l. nec ullam* , §. *ult.* ſupr. *h. tit.* quia habet actionem venditi ob pretium rerum hereditariarum , quod ei etiam invito & ignoranti per ſervum adquiritur ; *l. ſervus vetante* , *de V. O.* Cujac. 13. obſ. 8.

L. 35.

SI ſervus, qui res hereditarias tenebat , eas diſtraxerit , etiam ſi nondum pretium rerum venditarum confecutus ſit , dominus poteſt conveniri petitione hereditatis , quaſi juris poſſeſſor , quia habet actionem ex vendito ob pretium non ſolutum, quæ domino etiam invito & ignoranti per ſervum adquiritur ; *l. ſervus vetante* , *de V. O.*

L. 36.

SI ſervus vel filiuſf. qui res hereditarias poſſidebat , eas diſtraxerit , & pretium ſit penes dominum vel patrem , dominus vel pater tenetur petitione hereditatis , quia rem poſſidere videtur , qui habet pretium redactum ex venditione rei . Et ſi conveniatur petitione hereditatis ſervo vel filio mortuo , vel ſervo manumiſſo , vel filio emancipato , quæritur an intra annum conveniendus ſit a die mortis, manumiſſionis, vel emancipationis , & an conventus poſſit deducere quod ſibi debetur? Ratio dubitandi erat , quod mortuo ſervo vel filioſ. actio de peculio in dominum vel patrem anno finitur ; *tit. quand. act. de pecul.*

Digitized by Google

cul. annal. eſt, & dominus vel pater non tenetur ex contractu ſervi, vel filii, niſi deducto eo quod tibi debetur ; *l.* 5. §. *ult. de pecul.* Et Paulus ex Juliano & Proculo reſpondit, actionem perpetuam in rem petitione hereditatis dari in dominum vel patrem, nec in ea deduci quod ipſi domino vel patri debetur, quia non agitur actione de peculio, quæ eſt annalis, & in qua fit hæc deductio, ſed actione univerſali in rem petitione hereditatis, quæ eſt perpetua, & in qua nulla fit deductio ejus quod debetur patri vel domino. Et petitio hereditatis datur in patrem vel dominum, etiam ſi ſervus vel filiuſf. habeat penes ſe pretium rerum hereditariarum diſtractarum, quia per filium vel ſervum poſſeſſio ſtatim adquiritur patri vel domino ; *l.* 1. §. *item adquirimus*, *l.* 4. *de adquir. poſſeſſ.* Et pater vel dominus poſſidere intelligitur, licet filiuſf. vel ſervus teneat. Quod ſi pater conveniatur petitione hereditatis eo nomine, quod ſervus ejus debitor ſit hereditatis ex cauſa peculiari, pater vel dominus non tenetur in amplius, quam ſi ageretur de peculio, id eſt petitio hereditatis, quæ eſt actio in rem, aſſumit naturam actionis de peculio, quæ eſt actio in perſonam : ex contractu filiiſ. vel ſervi, in patrem, vel dominum datur tantum quatenus eſt in peculio, & finitur anno. Quod ſi filiuſf. vel ſervus pecuniam perceptam ex venditione rerum hereditariarum conſumpſerit, petitio hereditatis datur in patrem vel dominum, ſi ex peculio filii vel ſervi ſolvi poteſt, id eſt reſarciri, quod pater vel dominus cogetur præſtare petitione hereditatis, atque ita petitio hereditatis hoc caſu aſſumit naturam actionis de peculio ; *l. ſi eum*, §. *qui injuriarum*, *ſi quis caut. in judic. ſiſt.*

§. *ſed & a filioſamilias.*

REgulariter petitio hereditatis datur adverſus poſſeſſorem ; *l. regulariter*, & *ſeq.* ſupr. *h. tit.* Petitio hereditatis datur etiam contra filiumf. licet res tantum teneat, id eſt naturaliter & de facto tantum poſſideat, quia reſtituendi habet facultatem. Sicut actio ad exhibendum, quæ eſt præparatoria vindicationis, datur adverſus quemlibet poſſeſſorem, non ſolum qui civiliter, ſed & qui naturaliter poſſidet ; *l.* 3. §. *ult. & l. ſeq.* infr. *ad exhibend.* Petitio hereditatis datur in filiumf. qui naturaliter poſſidet, quia filiuſf. ex omnibus pene cauſis & contractibus tamquam paterf. obligatur ; *l. filiuſf.* 39. infr. *de oblig. & act.* Multo magis petitio hereditatis datur in filiumf. qui cum eſſet paterf. & ſui juris, & poſſideret hereditatem, adrogandum ſe dedit, quia adrogatio non valet in fraudem veri heredis, quaſi fraudulenta alienatio ſui ipſius, judicii mutandi cauſa.

§. *ſi poſſeſſor.*

SI poſſeſſor hereditatis ſervum hereditarium occiderit, tenetur petitione hereditatis præſtare rei æſtimationem vel actione legis Aquiliæ de damno injuria dato, quæ actio eſt plenior, quia in ea æſtimatio fit quanti plurimi ſervus eo anno fuit retrorſum computato ; *l.* 2. §. *quæſitum*, *de privat. delict.* Plane actor debet eligere utrum agat petitione hereditatis, an actione legis Aquiliæ, & electa petitione hereditatis debet cavere ſe non actorum actione legis Aquiliæ, quod ſatis fruſtratorium videtur, quia ubi duæ competunt actiones, una electa, alia conſumitur ; *l. quod* † *in herede*, §. *eligere*, *de tribut. act.* Porro hæc electio locum habet ſi ante aditam hereditatem ſervus hereditarius occiſus ſit, nam ſi poſt aditam hereditatem, non poteſt eo nomine petitio hereditatis competere, quia adita hereditas, deſinit eſſe hereditas, & fit patrimonium heredis. Et ſervus, qui erat hereditarius, effectus eſt proprius heredis, & actio de ſervo occiſo ipſius propria effecta eſt, tamquam domini cujuſlibet, non heredis, id eſt

actio legis Aquiliæ, quæ competit ſoli domino ; *l. liber homo* , §. *ſi ſervus hereditarius*, & paſſim , infr. *ad leg. Aquil.* In petitione hereditatis non veniunt actiones quæſitæ heredi poſt aditam hereditatem , puta ſi poſſeſſor hereditatis poſt aditam hereditatem ſervum hereditarium occiderit , ab eo hereditas peti non poteſt , id eſt non poteſt conveniri petitione hereditatis , quia actio propria heredis effecta eſt aditione hereditatis , non a defuncto aut hereditate accepta .

§. *ſi prædo* .

SI prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor hereditatis dolo deſierit poſſidere , puta rem hereditariam pluris diſtraxerit quam valeret , & res perierit apud emptorem ſuo fato , ſuo caſu , eo modo quo eſſet peritura ſi eadem cauſa poſſeſſionis manſiſſet , ſi ſpectemus verba SC. melioris eſt conditionis , quam bonæ fidei poſſeſſor , quia prædo ſi dolo deſierit poſſidere , ex verbis SC. ita condemnatur ac ſi poſſideret , ex *h. §. & l. item veniunt* , §. *6. verſ. item eos qui bona* , ſupr. *h. tit.* Et ſi prædo poſſideret rem hereditariam , & ea hodie periret naturali interitu , liberaretur præſtando petitori verum pretium ; *d. l. item veniunt* , §. *ult.* Et melioris eſſet conditionis prædo , quam bonæ fidei poſſeſſor , qui rem hereditariam pluris diſtraxit , qui totum pretium acceptum reſtituere tenetur , quia ex ſenatusconſulto omne lucrum eripiendum eſt poſſeſſori ; *l. poſt ſenatusconſultum* , ſupr. *h. tit.* ſed quia ex mente & ſententia ſenatusconſulti non debet melioris conditionis eſſe prædo quam bonæ fidei poſſeſſor , & hic caſus , quo res pluris a prædone vendita interiit , non eſt adjectus , ſupplendus eſt , ut teneatur totum pretium quod accepit reſtituere , ne ſit melioris conditionis , quam bonæ fidei poſſeſſor ; *l. non ſolum* 13. infr. *de noxal. act.* Itaque electio eſt actoris aut verum pretium petere , aut totum pretium venditionis , ne prædo lucretur aliquid , ne mala fides proſit venditori .

§. *quo tempore* .

BOnæ fidei poſſeſſor tenetur petitione hereditatis tantum quatenus locupletior factus eſt ; *l. ſed & ſi lege* , §. *conſuluit. l. Julianus* , ſupr. *h. tit.* ſed cum quæritur an bonæ fidei poſſeſſor locupletior factus ſit , ſpectandum eſt tempus rei judicatæ , ex *h. §.* quia in bonæ fidei judiciis , quale eſt petitio hereditatis ex conſtitutione Juſtiniani *l. ult. C. h. tit.* cum quæritur de ineunda rei æſtimatione , ſpectandum eſt tempus rei judicatæ ; *l. 3. §. 2.* infr. *commodat.* In contractibus ſtrictis ſpectatur tempus litis conteſtatæ ; *l. vinum , de reb. cred. l. 3. §. in hac , commodat. l. ult. de condict.* † *tritic. l. hominem , mandat. l. fundum , de novat.* Neque obſtat quod poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt , id eſt prædones ; *d. l. ſed etſi lege* , §. *ſi ante* , ex quo arguitur , cum quæritur de bonæ fidei poſſeſſore an factus ſit locupletior , tempus litis conteſtatæ inſpiciendum eſſe , non rei judicatæ . Bonæ fidei poſſeſſor tenetur quatenus locupletior factus inventur tempore rei judicatæ , quia omne lucrum auferendum eſt etiam bonæ fidei poſſeſſori ; *l. poſt SC.* ſupr. *h. tit.* cum quæritur itaque an locupletior factus ſit bonæ fidei poſſeſſor , totum illud tempus ſpectandum eſt , quod poſt litem conteſtatam ſecutum eſt , uſque ad rem judicatam , ne forte aliquod lucrum maneat penes poſſeſſorem .

§. *fructus* .

IN petitione hereditatis veniunt res hereditariæ , & fructus percepti ex hereditate , quia fructus augent hereditatem ; *l. item veniunt* , §. *item non ſolum* , *l. ancillarum* , *l. poſt ſenatusconſultum* , ſupr. *h. tit. l. 1. & 2. C. eod.* nimi-

Digitized by Google

nimirum fructus extantes adhuc, nec conſumpti aut uſucapti, vindicantur etiam a bonæ fidei poſſeſſore; *l. certum*, *C. de rei vindicat. l. 2. C. de fructibus*, *& lit. expenſ.* §. † *2. inſt. de offic. judic.* Fructus reſtituuntur prius deductis ſumptibus neceſſariis factis fructuum quærendorum gratia, quia fructus ipſo jure minuuntur ſumptibus, fructus non intelliguntur niſi deductis ſumptibus; *l. quod in fructus*, *de uſur. l. idemque*, §. † *idem Labeo*, *mandat. l. fructus*, *ſolut. matrimon.* Et nullus caſus intervenire poteſt, qui hoc genus deductionis impediat; *l. fundus qui*, *famil. erciſc. l. 4. de oper. ſerv. l. pen. & ult. de impenſ. in res dotal. facti.* Et hoc naturalis ratio poſtulat, non ſolum in bonæ fidei poſſeſſoribus, ſed etiam in prædonibus, ex *h.* §. quia naturalis ratio exigit, ut ſumptus deducantur e fructibus, ſine quibus non eſſent proventuri, & ratio illa naturalis valet, tam in prædone, quam in bonæ fidei poſſeſſore.

L. 37.

BOnæ fidei poſſeſſor ſumptus neceſſarios factos fructuum quærendorum gratia deducit in reſtitutione hereditatis, etiam ſi nihil fructuum perceperit, ex *h. l.* Ratio dubitandi erat, quod ſumptus deducendi ſunt e fructibus; *l. quod in fructus*, *de uſur.* ergo nullis perceptis fructibus non videtur locus eſſe deductioni ſumptuum, ne hereditas exhauriatur deductione inanium ſumptuum. Sed bonæ fidei poſſeſſor hereditatis neceſſarios ſumptus deducit, etiam ſi fructus non provenerint, naturali ratione, ne prædia inculta relinquantur metu amittendorum ſumptuum, propter incertum eventum fructuum; *arg. l. ſi ea lege*, *C. de uſur.* ob hanc cauſam in *l. fundus qui*, infr. *famil. erciſc.* dicitur nullum caſum intervenire poſſe, qui hoc genus deductionis impediat.

L. 38.

IN petitione hereditatis, inſpecto ſtricto jure, bonæ fidei poſſeſſor hoc diſtat a prædone, quod bonæ fidei poſſeſſor imputat, id eſt reputat actori, & deducit ex hereditate reſtituenda ſumptus neceſſarios & utiles, prædo autem non imputat, quia de ſe queri debet, qui ſciens in alienam rem impendit, quia impenſas donaſſe videtur; *l. ſi ſervus*, §. *ſi olivam*, infr. *ad leg. Aquil.* ſed benignius eſt etiam in malæ fidei poſſeſſore haberi rationem ſumptuum, id eſt malæ fidei poſſeſſorem repetere ſumptus neceſſarios & utiles factos in aliena hereditate, ne petitor ex aliena jactura & damno poſſeſſoris lucrum faciat, & ſumptus repetit non per actionem, ſed per retentionem officio judicis; *l. ult.* infr. *h. tit.* ita ut non deſideretur exceptio doli mali, id eſt ut ſervet impenſas etiam non oppoſita exceptione doli mali, quia exceptio doli ineſt omnibus bonæ fidei judiciis, ; *l. ſi in area*, *de condict. indebit. l. in hoc judicium*, §. 1. *commun. divid. l. ſed & ſi ideo*, *ſolut. matrimon. l. Iuſtumodi*, §. *qui ſervum*, *de legat.* † 1. id eſt tacite ineſt, etiam ſi non opponatur, omnibus bonæ fidei judiciis, inter quæ ante conſtitutionem Juſtiniani petitio hereditatis cenſebatur, licet quibusdam dubitantibus, quod ſui natura eſſet in rem actio; *l. ult. C. h. tit.* §. *actionum inſt. de actionib.* Malæ fidei poſſeſſor ſumptus in re aliena factos non repetit, præter neceſſarios, ſumptus utiles omnino non repetit, ſed ei dumtaxat permittitur eos tollere, dummodo id fiat ſine detrimento rei, in qua facti ſunt; *l. Julianus*, *l. ſumptus*, infr. *de rei vindicat. l. domum*, *C. eod.* Plane bonæ fidei poſſeſſor hoc diſtat a prædone, quod bonæ fidei poſſeſſor omnino ſumptus deducit, licet res non extet, in qua facti ſunt, prædo autem non aliter, quam ſi res melior facta ſit, ex *h. l. & l.*) *bona fide*, *de noxal. act.* Quod ſcriptum eſt, bonæ fidei poſſeſſorem ſumptus repetere etiam ſi res non extet, valde ſuſpectum eſt irrepſiſſe

Digitized by Google

ex gloſſemate inepti interpretis, quia bonæ fidei poſſeſſor non repetit ſumptus in re aliena factos, niſi res pretiolior facta ſit; *l. in fundo, de rei vindicat.* Prædo repetit ſumptus neceſſarios, non quidem per actionem, ſed per retentionem officio judicis, ſur omnino ſumptus non repetit; *l. 1. C. de infant. expoſ.* Mitius agitur cum prædone, quam cum fure, quia prædo palam delinquit, & ut errans excuſatur; *l. ult. de rit. nuptiar.* fur clam furatur, & facilius delinquit, & ideo coercendus eſt, ne audacius peccet. Quilibet negotiorum geſtor, qui in alienam rem impendit, quamvis ſui commodi cauſa ad alienum negotium acceſſerit, ſumptus repetit actione negotiorum geſtorum; *l. ſi pupilli, §. ſed & ſi quis negotia, de negot. geſt.* immo qui ab initio utiliter negotium geſſit, puta qui inſulam fulſit, vel ſervum ægrum curavit, quamvis poſtea res perierit, inſula exuſta ſit, vel ſervus obierit, habet actionem negotiorum geſtorum; *l. ſed an ultro, §. 1. eod. tit.*

L. 39.

ETiam malæ fidei poſſeſſor repetit ſumptus neceſſarios & utiles in aliena hereditate factos, non per actionem, ſed per retentionem officio judicis; *l. prox.* ſupr. facilius datur retentio, quam actio. Neceſſariæ & utiles impenſæ ſunt, veluti quæ fiunt ædificiorum reficiendorum gratia, aut in novalia, id eſt novalia inſtituendi cauſa. Novalis eſt ager, qui e ſilva de novo excolitur; *l. ult. in fin. de term. mot. l. ſilva cædua, §. novalis, de V.S.* Virgil. eclog. 1. *Impius hæc tam culta novalia miles habebit*, aut cum ob noxam ſervi, litis, id eſt damni, æſtimatio præſtatur, ne noxæ dedatur, ex *h.l. & l. prætor ait, §. his verbis, de reb. auctor. judic. poſſ.*

§. *videamus.*

BOnæ fidei poſſeſſor non modo ſumptus neceſſarios, & utiles, ſed etiam voluptuarios repetit, non per actionem, ſed per retentionem oppoſita exceptione doli, ne petitor hereditatis ex aliena jactura locupletior fiat, quæ † ratio adfertur in *l. ſi a domino, §. ult.* ſupr. *h. tit.* Malæ fidei poſſeſſor impenſas voluptuarias non repetit, quia non debuit in alienam rem ſupervacuas impenſas facere, tamen impenſas tollere poteſt, ſi fieri poſſit ſine detrimento rei. Et hoc probatur maxime in malæ fidei poſſeſſore, qui ab initio bonæ fidei emptor fuit, & poſtea ædificavit in alieno ſolo, ſciens rem eſſe alienam, non ſervat impenſas per exceptionem doli, ſed hoc tantum ei conceditur, ut tollat ædificium quod poſuit, ſi fieri poſſit ſine detrimento rei; *l. Julianus*, infr. *de rei vindic. l. domum*, C. *eod.* Impenſæ aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ utiles, aliæ voluptuariæ, de quibus in *l. impenſæ, de V. S. l. 1. l. impenſæ*, & paſſim, infr. *de impenſ. in res dot. facti.* Quod dixi prædoni concedi, ut tollat impenſas voluptuarias ſine detrimento fundi, ita intelligi debet, niſi paratus ſit dominus tantum præſtare, quantum abraſis illis haberi ab alio poſſet, ne malitiis indulgeatur, ii permittatur ei tollere, nihil laturus niſi ut officiat; *l. in fundo, de rei vindicat.*

† Rationem hanc invenies in *l. 6. §. 3. de neget. geſt. & in l. 14. de condict. indebit.*

L. 40.

ETſi dici ſoleat, poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares eſſe, id eſt prædones; *l. ſed & ſi lege, §. ſi ante*, ſupr. *h. tit.* quia per litis conteſtationem & productionem inſtrumentorum litis intelligunt, vel intelligere licet, ſe poſſidere rem alienam, quæ eſt ratio cur ex oratione D. Adriani in petitione hereditatis poſt acceptum judicium, id eſt litem conteſtatam, id omne actori præſtatur, quod habiturus eſſet, ſi eo tempore, quo petit, hereditas reſtituta eſſet.

Digitized by Google

eſſet . Tamen interdum conditio ejus , qui fuit bonæ fidei poſſeſſor ab initio , & lite conteſtata cœpit eſſe malæ fidei poſſeſſor , melior eſt quam prædonis ab initio , quid enim ſi poſt litem conteſtatam mancipia , jumenta , aut pecora hereditaria , ſuo fato perierint ? bonæ fidei poſſeſſor ab initio non præſtat caſum mortalitatis , bonæ fidei poſſeſſor ab initio non debet mortalitatem præſtare , aut propter metum huius temere , id eſt facile , jus ſuum indefenſum relinquere . Bonæ fidei poſſeſſor lite conteſtata non ſtatim videtur eſſe in mora , qui juſte ad judicium provocavit ; *l. ſi quis ſolutioni , de uſur.* non ſtatim videtur eſſe malæ fidei poſſeſſor , qui habet probabilem cauſam litigandi , puta qui litem movit ex conſilio jurisperitorum ; *l. Aquilius , de donat. l. quidam Hiberus , de ſervit. urban. prædior.* Si ſpectentur verba orationis D. Adriani , bonæ fidei poſſeſſor poſt litem conteſtatam præſtat etiam caſum mortalitatis , & tenetur præſtare æſtimationem , nec liberatur naturali interitu rei , quia potuit petitor reſtituta hereditate eas res diſtrahere , ut *hic & l. item ſi verberatum* , §. *ult.* infr. *de rei vindic. l. cum res , de legat.* 1. & hoc juſtum eſſe in ſpeciali in rem actionem Proculus contendebat : Caſſius , qui fuit unus e præcipuis ſectæ Sabinianorum , negabat , in prædonis perſona : Proculus recte exiſtimabat idem: in bonæ fidei poſſeſſore Caſſius . Paulus rem ſic temperavit , ut probaret ſententiam Proculi in prædone , tam in ſpeciali in rem actione , quam in petitione hereditatis , id eſt in prædone improbo ab initio , qui ſcivit rem alienam eſſe , quia ſibi imputare debet , cur rem alienam ſciens non reſtituerit : in bonæ fidei poſſeſſore ab initio probavit ſententiam Proculi ne teneretur ob ſupervenientem ſcientiam rei alienæ præſtare caſum mortalitatis , aut propter metum hujus periculi temere jus ſuum indefenſum relinquere . Bonæ fidei poſſeſſor ab initio , lite conteſtata non ſtatim fit malæ fidei poſſeſſor , quia adhuc poteſt habere probabilem cauſam litigandi . Et cauſæ privatæ , quæ interdum plus continent facti quam juris , ſunt obſcuriores , dum lis eſt ſub judice non debet quis temere jus ſuum indefenſum relinquere propter aleam & incertum eventum judiciorum ; *l. ult. C. quibus ad libert. proclam. non lic.* Hinc qui habet juſtam & probabilem cauſam litigandi non condemnatur in ſumptus litis ; *l. qui ſolidum* , §. *etiam , de legat.* 2. *nov. Juſt.* 82. *cap.* 10. Ac demum mitius agitur cum bonæ fidei poſſeſſore ab initio , quia ſemper initium ſpectandum eſt ; *l.* 3. §. *ſcio , de minorib. l. cum filius* , §. *heres meus , de legat.* 2. & bona fides , quæ eſt initio , non ſtatim deficit lite conteſtata .

§. *prædo.*

BOnæ fidei poſſeſſor fructus perceptos ante litem conteſtatam , ſi conſumpti ſint , non reſtituit in judicio petitionis hereditatis , exſtantes reſtituit , quia bonæ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus perceptis quatenus locupletior factus eſt , ex *h.* §. *l. ſed & ſi lege* , §. *conſuluit* , ſupr. *h. tit.* Malæ fidei poſſeſſor reſtituit omnes fructus perceptos tam ante , quam poſt litem conteſtatam, quia fructus augent hereditatem, fructus cenſentur eſſe ex corpore & maſſa hereditatis , & veniunt in petitione hereditatis , non quaſi fructus & acceſſiones, ſed tamquam partes hereditatis ; ex *h.* §. *& l. item veniunt* , §. 3. † *verſ. fructus* , ſupr. *h. tit.* Hereditas, cum ſit nomen juris, facile augmentum & diminutionem recipit ; *l. hereditas* , infr. *h. tit.* ideoque prædo non modo fructus reſtituit , ſed etiam fructus fructuum , quia licet dici ſoleat , acceſſiones acceſſionum non præſtari ; *l. ult. C. de uſur.* fructus tamen fructuum a prædone percepti præſtantur , non tamquam acceſſiones , ſed tamquam res principales. Junge ; *l. heres furioſi* , §. *ult. h. tit.* ubi dicam.

Digitized by Google

§. *actiones*.

SI poſſeſſor hereditatis vi dejectus ſit de poſſeſſione alicujus rei hereditariæ, vel quid ex hereditate precario conceſſerit, adquiritur ei interdictum unde vi tamquam dejecto, & interdictum de precario, quia precario conceſſit, & evicta hereditate tenetur reſtituere, id eſt præſtare ſeu cedere actiones, quas interim dum poſſidebat nactus eſt, ex *h. §. & l. quod ſi in diem*, §. *Julianus*, ſupr. *h. tit.* quia actiones interim quæſitæ poſſeſſori videntur hereditariæ, quatenus quæſitæ ſunt occaſione hereditatis; *l. debitor*, *in fin.* infr. *ad Trebell.* Contra quoque, ſi poſſeſſor dum poſſidebat hereditatem vicino caverit damni infecti, cavendum eſt poſſeſſori per verum heredem, ex *h. §.* quia poſſeſſor ſicut ex aliena hereditate lucrum facere non debet, ita nec damno affici; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, ſupr. *hoc tit.*

§. *ult.*

IN petitione hereditatis veniunt & noxales actiones, non vi & poteſtate judicii petitionis hereditatis, ſed officio judicis, quod eſt vice actionis & ſupplet defectum actionis, ut *hic & l. vin certis*, ſupr. *de judic. l. quod ſi minor*, §. *ult. de minorib. l. mulier* 22. §. *non eſt dubitatum*, *ad Trebell.* Si ſervus proprius poſſeſſoris damnum dederit in re hereditaria, vel furtum fecerit rei hereditariæ, poſſeſſor idemque dominus ſervi ſi conveniatur petitione hereditatis ob noxam ſervi, qui damnum dedit in re hereditaria vel furtum fecit, liberatur ſi paratus ſit noxæ dedere ſervum, ſicut fit in interdicto quod vi aut clam. Si Servus proprius poſſeſſoris quid vi aut clam fecerit in re hereditaria, dominus non tenetur ad aliud, niſi ut ſervum noxæ dedat, ex *h. §. & l. ſi alius*, §. 1. infr. *quod vi aut clam.* Sed ſi poſſeſſor conveniatur noxali actione ob noxam ſervi proprii, & condemnatus ſit, & poſtea conveniatur petitione hereditatis, non poteſt ſe liberare deditione noxæ, quia in petitione hereditatis venit res non perſona, id eſt noxalis actio, & poſſeſſor non aliter habet noxæ dedendæ facultatem, quam ſi conveniatur actione judicati; *l. item veniunt*, §. † *idem recte ait*, ſupr. *h. tit.*

L. 41.

IN judicio petitionis hereditatis veniunt etiam res poſſideri cœptæ poſt litem conteſtatam, & reſtituuntur officio judicis: puta ſi poſſeſſor hereditatis poſt litem conteſtatam plures res poſſidere cœperit, quam poſſideret tempore litis conteſtatæ vel conventionis, victus hoc judicio, eas quoque reſtituere debet, ſive ante ſive poſt acceptum judicium nactus ſit poſſeſſionem, ex *h. l. & l.* 4. ſupr. *h. tit.* Nec obſtat quod traditur in *l. non poteſt*, ſupr. *de judic.* non videri in judicium veniſſe id quod poſt litem conteſtatam accidit, ideoque nova interpellatione ſeu conventione opus eſſe, quia in judicio ſpeciali in rem, res poſt acceptum judicium poſſidere cœptæ non veniunt in petitionem, & in his alio judicio opus eſt, quia in ſpecialibus actionibus in rem, ut ſciatur quid in petitionem veniat, ſpectatur tempus litis conteſtatæ, quale quid eſt cum petitur tale dari debet; *l. 2. de uſur.* ut ſc. res cum omni cauſa reſtituatur; *l. præterea*, infr. *de rei vindicat.* Peti autem res intelligitur, tunc demum, cum litis conteſtatio fit; *l. amplius*, infr. *rem rat. haber.* in judicio univerſali in rem petitionis hereditatis ſpectatur tempus rei judicatæ; *l. ſi a domino* §. *pen.* ſupr. *h. tit.* ideoque in hoc judicio veniunt etiam res poſſideri cœptæ, etiam poſt litem conteſtatam. Et ſi fideiuſſores, quos poſſeſſor hereditatis dedit ab initio de non

Digitized by Google

de non minuenda hereditate ad litem non ſufficiant, officio judicis tenetur idonee cavere, id eſt datis idoneis fidejuſſoribus. Et hoc ſpeciale eſt in univerſali judicio petitionis hereditatis. Alias enim qui ſatisdedit ſemel ab initio, puta de præſtando legato cum dies vel conditio extiterit, ſi fidejuſſores egeni dati & accepti ſint, non tenetur iterum cavere, ſuæ enim ſtultitiæ & facilitati imputare debet qui minus idoneos fidejuſſores admiſit, neque enim oporter per ſingula momenta onerari eum a quo ſatis petitur: quod ſi nova cauſa emerſerit, puta ſi fidejuſſor deceſſerit ſine herede aut rem familiarem inopinato fortunæ caſu amiſerit, æquum erit ut de novo caveat *; l. 3. §. ult. & l. ſeq. ut in poſſeſſ. legator.* quia quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio *; l. de ætate*, §. *ex cauſa*, *de interrogat. in jur. fac.* E contra ſi poſſeſſor hereditatis, poſt litem conteſtatam, quasdam res ſine dolo poſſidere deſierit, abſolvitur quoad eas quas poſſidere deſiit, quia in hoc judicio, ut dixi, ſpectatur tempus rei judicatæ. Idem in ſpeciali actione in rem, & actione ad exhibendum *; l. ſin autem*, §. 1. infr. *de rei vindicat. l. tigni*, §. *ſi quis non poſſideat*, *& ſeq. ad exhiben.*

§. *fructus*.

IN petitione hereditatis veniunt fructus percepti ex rebus hereditariis, quia fructus augent hereditatem *; l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, *verſ. fructus*, *l. ſed etſi lege*, §. *ult.* ſupr. *h. tit. l.* 2. C. *eod.* Etiam fructus earum rerum quas defunctus pignori accepit, ex *h.* §. licet res pignori datæ defuncto non videntur hereditariæ, quia pignus non transfert dominium, ſed poſſeſſionem. Res pignori datæ defuncto veniunt in petitione hereditatis, ut res commodatæ, depoſitæ, quia harum periculum ſpectat ad heredem *; l. & non tantum*, *in pr.* ſupr. *h. tit.* & licet in bonis defuncti proprie non fuerint, ex bonis tamen ipſius fuerunt *; l.* 2. §. *in hac actione* 22. infr. *vi bonor. rapt.*

L. 42.

PEtitio hereditatis datur adverſus poſſeſſorem hereditatis, qui pro hærede, vel pro poſſeſſore poſſidet hereditatem vel res hereditarias *; l. regulariter*, ſupr. *h. tit.* vel adverſus juris poſſeſſorem *; l. nec ullam*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* puta adverſus debitorem hereditarium, debitor hereditarius poteſt conveniri petitione hereditatis, quaſi juris poſſeſſor, ſed ſi debitor hereditarius non ideo nolit ſolvere quod ſe dicat heredem, & aditione hereditatis confuſas eſſe actiones *; l. Stichum*, §. *aditio*, infr. *de ſolut.* ſed ideo quod neget aut dubitet, an hereditas pertineat ad eum qui petit hereditatem, non tenetur petitione hereditatis, id eſt non poteſt conveniri petitione hereditatis, quæ datur tantum in eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet, ſed poteſt conveniri tantum condictione certi ex cauſa mutui, quæ eſt actio in perſonam.

L. 43.

QUi ex teſtamento legatum accepit, non poteſt teſtamentum inofficioſum dicere *; l. ſi pars*, §. *ult. l. pen.* §. *diverſum*, *& l. ult.* ſupr. *de inoff. teſt. l. poſt legatum*, *in pr. de his quæ ut indign.* Qui legatum agnovit tamen non prohibetur falſum teſtamentum vel non jure factum dicere *; d. l. poſt legatum*, *in pr. &* §. 1. *l.* † *cum tabulas*, *eod. tit. l. alia cauſa eſt*, C. *eod.* Si quis legatum acceperit ex teſtamento, quæritur an poſſit hereditatem petere ab inteſtato? Quibusdam placebat, referente Attilicino, non aliter poſſe petere hereditatem ab inteſtato adverſus poſſeſſorem hereditatis a quo legatum accepit, quam ſi legatum acceptum redderet. Paulus tentando dicit, petito-

† Corrig. *cum tabulis*, & v. ſi facit. Jung. *l.* 24. *eod. tit. l.* 30. *de*

Digitized by Google

de excep. rei judic. l. 7. ad l. Corneliam de falſ.

rem hereditatis non aliter audiendum, quam ſi reddat legatum, nec rurſus aliter cogendum eſſe reddere legatum, quam ſi caveatur ei de reddendo legato, ſi contra eum de hereditate judicatum fuerit, ſi victus ſit in judicio petitionis hereditatis, cum iniquum ſit eo caſu, poſſeſſorem hereditatis legatum quod ſolvit retinere, maxime ſi non per calumniam, id eſt adverſarii vexandi cauſa, ſed per errorem petierit hereditatem, qui ſemel legatum agnovit. Ex reſcripto Antonini, ei qui legatum ex teſtamento abſtulit, cauſa cognita hereditatis petitio negatur, ſi manifeſta ſc. ejus calumnia ſit, id eſt ſi appareat eum hereditatem petere per calumniam adverſarii urgendi & diſtringendi gratia.

L. 44.

HÆc lex eſt veluti appendix & ſequela præcedentis. Ex lege præcedenti, qui legatum accepit ex teſtamento non jure facto, non poteſt hereditatem petere ab inteſtato, niſi legatum reddat, ne videatur ſibi contrarius: contraria allegans non auditur; *l.* 1. *C. de furt.* Nunc quæritur in *h. l.* cum is, qui legatum ex teſtamento accepit, hereditatem petit ab inteſtato ſc. ſi forte legatum quocumque modo, id eſt quacumque de cauſa, redditum non ſit, quid fiet? Javolenus ait, judicis officio contineri, ut victori, deducto eo quod accepit ex cauſa legati, reſtituatur hereditas, id eſt ut quod ex cauſa legati ſolutum eſt, imputetur in id quod ex hereditate reſtituendum eſt, improbe enim petit heres quod intus habet. Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur; *l. bona fides, de R. J.* Similis deductio fit in *l.* † *& ancillarum*, §. *in venditorem*, infr. *de pecul.*

L. 45.

QUi ſe liti obtulit, id eſt judicio petitionis hereditatis, quaſi poſſeſſor, cum non poſſideret, tenetur quaſi poſſeſſor petitione hereditatis, ex *h. l.* quia ſicut petitio hereditatis datur adverſus eum qui dolo deſiit poſſidere; *l.*† 25. §. *perinde*, ſupr. *h. tit.* ſic datur adverſus eum, qui finxit ſe poſſeſſorem ut actori illuderet, ne ageret adverſus verum poſſeſſorem. Idem in ſpeciali in rem actione; *l. is qui*, infr. *de rei vind. l. Plautius, de procur. l. 4. de re judic.* niſi probetur actorem ab initio litis ſciviſſe eum non poſſidere, quia non eſt deceptus qui ſcivit, ſed ipſe ſeipſum decepit, ut *hic & d. l. is qui ſe, & ſeq.* Et qui ſe liti obtulit tenetur petitione hereditatis ex doli clauſula, non actione de dolo, quæ competere non poteſt, cum alia actio ſuppetat, id eſt petitio hereditatis, quia actio de dolo eſt ſubſidiaria, quæ non datur, niſi deficiente alia actione, ſed tenetur ex doli clauſula, quæ ineſt ſtipulationi judicatum ſolvi, ſi ſatisfecerit judicatum ſolvi, quia ſtipulationi judicatum ſolvi & ceteris ſtipulationibus ineſt clauſula doli mali; *l. judicatum ſolvi*, infr. *judic. ſolv. l. ſi id quod*, *l. ſtipulationes* 53. *l. doli*, *l. ſi ita quis*, §. *ult. de V. O.* quæ dicitur honeſtatis formula Ambroſ. 3. *offic.* 10. Et tenetur ex doli clauſula, quanti ejus interfuit non decipi: ſed ſi is, qui ſe liti obtulit & condemnatus eſt non ſit ſolvendo, reſciſſo priore judicio actio datur contra verum poſſeſſorem; *l. qui ex parte, de interrogat. in jur. fac.*

L. 46.

PEtitione hereditatis tenetur qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet; *l. regulariter*, ſupr. *h. tit.* pro herede poſſidet qui poſſidet quaſi heres, pro poſſeſſore poſſidet qui nullum titulum nullam cauſam habet poſſidendi, qui interrogatus quare poſſideat, nihil aliud reſpondere poteſt, quam poſſideo quia poſſideo; *l. pro herede*, *& ſeq.* ſupr. *h. tit.* qui tacitam fidem interpo-

ſuit

ſuit defuncto de reſtituenda hereditate incapaci in fraudem legum, puta legis Juliæ & Papiæ poteſt conveniri petitione hereditatis, etiam reſtituta hereditate, quia pro herede & poſſeſſore habetur qui tacitam fidem adcommodavit defuncto, adeundo heres efficitur, & quamvis ei ut indigno hereditas auferatur a fiſco, non deſinit heres eſſe; *l. ex facto, §. ult. de vulgar. & pupillar.* Bonæ fidei poſſeſſor tamen eſſe non videtur, ideoque omnes fructus perceptos etiam ante litem conteſtatam reſtituere cogendus eſt; *l. eum qui, in pr. de his quæ ut indign. l. 1. C. eod. l. cum quidam, §. in tacito, de uſur.*

L. 47.

QUi falſi teſtamentum accuſavit, nec obtinuit, non prohibetur poſtea teſtamentum nullum dicere, quia qui falſum dixit, non impugnavit judicium defuncti, ſed negavit verum eſſe, & ideo non videtur ſibi contrarius, ex *h. l.* Et qui falſum dixit & ſuccubuit, non prohibetur poſtea teſtamentum inofficioſum dicere; *l. eum qui, C. de inoff. teſt.* Sane ſi patronus ex minori parte quam legitima inſtitutus, teſtamentum liberti falſum dixerit, poſtea bonorum poſſeſſionem contra tabulas petere non poteſt, quod facto ſuo, id eſt culpa ſua perdiderit hereditatem, cum temere, id eſt nimis facile, teſtamentum falſum dixerit, cum ex minori parte inſtituto competeret bonorum poſſeſſio contra tabulas, per quam reſcinderetur teſtamentum, & nulla eſſet neceſſitas confugiendi ad accuſationem falſi, quia patrono præterito vel ex minori parte inſtituto datur bonorum poſſeſſio contra tabulas liberti.

L. 48.

MAlæ fidei poſſeſſor hereditatis, qui res hereditarias diſtraxit, non liberatur præſtando pretium quod accepit, ſed verum pretium, quia ſi actor rem conſecutus eſſet, vero pretio res diſtrahere potuit; *l. item veniunt, §. ult. ſupr. h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis, qui viliore pretio res diſtraxit, non tenetur reſtituere niſi pretium quod accepit, quia non tenetur, niſi quatenus locupletior factus eſt. Bonæ fidei poſſeſſor vero, qui pluris res vendidit quam eſſent, non liberatur præſtando verum pretium, ſed tenetur in id quo pluris res venditæ ſunt, quam eſſent, quia omne lucrum auferendum eſt poſſeſſori, ſive bonæ fidei poſſeſſori, ſive prædoni; *l. poſt SC. h. tit.* Et in æſtimatione hereditatis, ita venit pretium venditæ hereditatis, ut id quoque decedat quod plus fuit in hereditate, quia id, quo pluris res veniit, videtur eſſe in hereditate, ſi ex negotiationis cauſa veniit. Interdum hereditas negotiandi cauſa venibat, uno pretio, ut rurſus per partes diſtraheretur; *l.*) ſenatus, de contrab. empt. l. *) cum ſocietas, pro ſoc.* Tranquill. in Veſpaſ. cap. 16. *Negotiationes quoque ut private pudendas propalam exercuit, coemendo quædam, tantum ut pluris poſtea diſtraheret.* Et hoc genere negotiandi in coemptione ſervorum, inter venales ſervos, ſi quis eſſet ſenior poni ſolebat, ut cum aliis veniret. Et hic eſt quem coemptionalem ſenem appellat Plautus in Bacchid.

Nunc Priamo noſtro ſi eſt quis emptor, coemptionalem ſenem
Vendam ego venalem quem habeo.

Et Curius apud Tull. 7. epiſt. 29. *Ergo fructus eſt tuus mancipium illius: quod quidem ſi inter ſenes coemptionales venale proſcripſerit, egerit non multum.* Quod ſi heres inſtitutus teſtamento nullo & irrito, res hereditarias diſtraxerit ex cauſa fideicommiſſi, id eſt juſſus a teſtatore res certo pretio vendere, quod habet vim fideicommiſſi; *l. fideicommiſſa, §. cum eſſet, de legat. 3. l. in ratione, §. tametſi, ad leg. falcid.* nihil amplius reſtituit, quam quod bona fide accepit, quia nihil eſt quod imputetur ei, qui pa-

ruit voluntati defuncti, quam putabat valere.

L. 49.

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis ab initio, etiam poſt litem conteſtatam poteſt conſiſtere, id eſt actionibus perſonalibus vel in rem agere, cum debitoribus hereditariis, vel cum poſſeſſoribus rerum hereditariarum. Neque ſi periculum ſit ne inter moras actiones intercidant, id eſt præſcriptione tollantur, vel ne interim debitores fiant non ſolvendo, ex prima parte *h. l.* Bonæ fidei poſſeſſor ab initio, etiam lite conteſtata non amittit exercitium actionum hereditariarum, quia omnino bonæ fidei poſſeſſor eſſe non deſinit inſpecto initio; *l. denique*, §. *ſcio*, *de minorib. l. qui ſcit*, §. *ult. de uſur.* Bona fides, quæ eſt ab initio, in totum non tollitur per litis conteſtationem, & ſuſtinetur conſcientia propriæ ſcientiæ, nemo tenetur temere jus ſuum indefenſum relinquere; *l. illud*, ſupr. *h. tit.* Et hoc conceditur poſſeſſori hereditatis ſpeciali caſu, ne res pereat, ne actiones interim præſcribantur. Multa permittuntur contra juris rationem, ne res pereat, quæ alioquin non permitterentur; *l. Divus*, *verſ. cauſa autem cognita*, ſupr. *h.* † *tit. l. ſed etiam*, *de procur. l.* 1. *de fer.* Neque hoc jus immutatum eſt conſtitutione Juſtiniani; *l. ult. C.* † *h.tit.* ex qua bonæ fidei poſſeſſor hereditatis perinde ac verus heres, omnibus hereditariis actionibus conveniri poteſt, at non etiam actiones quascumque hereditarias exercere poteſt, ut recte Accurſius diſputat contra Azonem. Facilius datur creditoribus hereditariis agere cum bonæ fidei poſſeſſore hereditatis, quam bonæ fidei poſſeſſori agere cum debitoribus hereditariis, quia hoc permittitur uno caſu, ſi periculum ſit, ne res vel actiones pereant. Petitor hereditatis, id eſt qui jam litem conteſtatus eſt, qui cœpit agere petitione hereditatis, in rem agere poteſt, id eſt actione in rem agere poteſt contra ſingulares poſſeſſores rerum hereditariarum, vel actione in perſonam cum debitoribus hereditariis citra metum exceptionis, id eſt citra metum exceptionis præjudicialis, ne præjudicium hereditati, id eſt petitioni hereditatis, fiat, quia exceptio illa futuri dumtaxat judicii, non facti nomine, comparata eſt; *l. ſi poſt litem*, *inſt. de excep.* maxime ſi poſſeſſor hereditatis negligat, id eſt interim dum hereditas ab eo petitur, negligat exercere actiones, id eſt per negligentiam & culpam omittat actiones, vel non agat ſciens ſe alienam hereditatem poſſidere, atque ita nullam ſe habere actionem: & hæc accipienda non ſunt de malæ fidei poſſeſſore ab initio, ſed de bonæ fidei poſſeſſore ab initio, qui poſt motam controverſiam, ante litem conteſtatam, cœpit dubitare & diffidere de jure ſuo, vel intellexit ſe alienam hereditatem poſſidere, quia malæ fidei poſſeſſor ab initio nullam actionem habet; *l. ſi quid poſſeſſor.* §. *pen. h. tit.* Cujac. 20. *obſ.* 35.

L. 50.

HEreditas eſt nomen juris, non corporis, id eſt rei corporalis mobilis vel immobilis, ideoque ſine ullo corpore juris intellectum habet, ex *h. l.* Hereditas intelligitur ſine ullo corpore, etiam ſi in hereditate non ſint ulla corpora, id eſt res corporales, puta prædia, mancipia, ſed tantum jura & actiones. Hereditatis appellatione intelligitur jus univerſæ ſucceſſionis, non res ſingulares vel corpora hereditaria. Hereditas in jure conſiſtit, non in ſingulis corporibus hereditariis; *l.* 1. ſupr. *de diviſ. rer. l. bonorum*, *inſt. de V. S.* unde petitio hereditatis datur, non tantum adverſus poſſeſſorem corporum hereditariorum, ſed etiam adverſus jurium poſſeſſorem, puta adverſus debitores hereditarios; *l. nec ullam*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* vel adverſus eos qui res non poſſident, ſed habent actionem ad res recuperandas, puta ſi dejecti ſint de poſſeſſione,

ſione, habent interdictum unde vi ad rem recuperandam ; *l. quod ſi*, §. *Julianus*, † *ſup. h. tit.* Immo hereditas intelligitur, etiam ſi in hereditate nulla ſint corpora, neque jura, ſufficit enim ut in hereditate ſit aliquod corpus, vel jus potentia, habitu, & aptitudine, non actu, cum poſſit quisque fieri locupletior in ultimo vitæ momento, puta ex legati vel fideicommiſſi ſingularis cauſa, quod ſicut ignoranti & dormienti, ita & morienti adquiri poteſt, per ſe, vel per ſervos alibi & peregre degentes ; *l. de hereditate*, §. † 2. *de caſtr. pecul.* Hereditas intelligitur etiam ſi hereditas non ſit ſolvendo, quia hereditas eſt, quæ heredem invenire poteſt, hereditas intelligitur etiam non deducto ære alieno. Hereditatis appellatione intelligitur etiam damnoſa hereditas, quia eſt nomen juris ; *l. hereditatis* 119. *de V.S.* Aliter atque bona, quæ non intelliguntur, niſi deducto ære alieno ; *l. mulier bona*, *de jur. dot. l. non poſſunt*, *de jur. fiſc. l. ſubſignatum*, §. 1. *de V.S.*

§. *ſi defuncto*.

SI bonæ fidei poſſeſſor hereditatis, id eſt heres ſcriptus teſtamento nullo & irrito, interim ante litem conteſtatam conditionis implendæ gratia monumentum defuncto fecerit, evicta hereditate impenſas ſervabit, ratione id eſt vi & poteſtate exceptionis doli, quæ ineſt tacite bonæ fidei judiciis, etſi non opponatur ; *l. ſed etſi ideo*, *in fin. ſolut. matrimon. l. hujusmodi*, §. *qui ſervum*, *de legat.* 1. & ſervabit impenſas per retentionem, quia facilius datur retentio, quam actio, vel repetet actione negotiorum geſtorum, quæ ſi geſſerit negotium hereditarium, utique ſi probabilem modum ſumptus monumenti faciendi non exceſſerit, vel quantum teſtator juſſit, ut *hic*, & *l.* 1. §. *ult. & l.* 2. *ad l. falcid.* licet enim ſtricto jure heredes, qui juſſi ſunt teſtatori monumentum facere, nulla teneantur actione ad monumentum faciendum, id eſt nulla comparata ſit actio, ut compellat heredes ad monumentum faciendum, quia alterius non intereſt, quam heredis, ſi ſolus ſit heres ; *l. Quintus Mucius*, *verſic. Pomponius*, † *de ann. legat.* tamen pontificali, vel principali auctoritate extra ordinem compelluntur ad obſequium ſupremæ voluntatis defuncti, ex *h.* §. De monumentis & ſepulcris, de ſepulcro violato, de juſſis funerum, de religioſis locis, cognitio pertinebat ad Pontifices, vel ad Principem, qui erat Pontifex maximus propter cauſam religionis ; *l. oſſa*, *de relig. & ſumpt. fun. l. ult. de mort. infer. l.* 3. §. *Divus tamen*, *de ſepulcr. viol.* Ab Auguſto ſecuti Principes fuere Pontifices Maximi, uſque ad Gratianum, qui titulum & veſtem Pontificis a ſe rejecit, nefas eſſe ducens Chriſtiano Principi his uti, auctore Zozimo *lib.* 4. Inde Symmach. lib. 10. epiſt. 54. ait, *Conſtantium*, *cum aliam religionem ipſe ſequeretur*, *hanc ſervaſſe imperio*. Quod ſi plures ſint heredes, & unus juſſus ſit monumentum facere, coheredes poſſunt cum illo agere eo nomine judicio familiæ erciſcundæ, itemque actione præſcriptis verbis, quia heredum intereſt ut fiat, quos jus monumenti ſequitur ; *l. his conſequenter*, §. *item quæriſ*, *verſ. ſed &* † *cum monumentum*, *famil. erciſc.*

L. 51.

FUrioſus teſtamento heres inſtitutus, dato ei ſubſtituto ſc. in vulgarem casum ſi heres non eſſet, nam ſubſtitutio quaſi pupillaris, quam exemplarem vocant, fuit incognita ante conſtitutionem Juſtiniani ; *l. humanitatis*, *C. de impub. & aliis ſubſtit.* vel furioſus tamquam proximus agnatus ab inteſtato ſucceſſit defuncto : curator datus furioſo ex teſtamento, vel ab inteſtato ſuccedenti, fructus percepit ex hereditate, non adita hereditate ex teſtamento vel ab inteſtato, quæ nec aditi poterat per curatorem ; *l. per curatorem*, *de adqu.*

hered. l. ult. §. *ſin autem* 3. *verſ. nos itaque* , *C. de curat. furioſ.* mortuo furioſo in eodem ſtatu, heres legitimus furioſi tenetur reſtituere hereditatem ſubſtituto , vel ſequentis gradus agnato , cum fructibus medii temporis , quibus per curatorem furioſus locupletior factus eſt. In petitione hereditatis veniunt fructus percepti per curatorem furioſi ante aditam hereditatem , quia augent hereditatem , ſunt pars hereditatis , alioquin adita hereditate heres ſcriptus non eſſet cogendus reſtituere ſubſtituto fructus perceptos poſt aditam hereditatem ante diem ſubſtitutionis cedentem *; l. in fideicommiſſaria , ad Trebell.* in petitione hereditatis veniunt fructus medii temporis percepti per curatorem furioſi , deductis impenſis neceſſariis & utilibus circa hereditatem factis. Fructus intelliguntur ſemper deductis ſumptibus *; l. ſi a domino* , §. *ult. l. plane* , ſupr. *h. tit. l. quod in fructus de uſur.* nec tantum deducuntur ſumptus in rebus hereditariis factı, ſed & ſi quid neceſſario expenſum ſit circa furioſum , hoc deducitur , niſi aliunde habuit unde alleretur.

§. *fructuum*.

IN petitione hereditatis, fructuum ante petitam hereditatem perceptorum uſuræ præſtantur , quia fructus ante aditam hereditatem percepti augent hereditatem *; in fin. h.* §. *& l. item veniunt* , §. *fructus* , ſupr. *h. tit.* fructus ante litem conteſtatam percepti veniunt in petitione hereditatis , non tamquam fructus & acceſſiones , ſed tamquam augmenta , id eſt pars hereditatis . Fructuum poſt petitam hereditatem perceptorum uſuræ non præſtantur , ex *priori parte h.* §. quia fructus poſt litem conteſtatam percepti , non aliter venire poſſunt in petitione hereditatis , quam ut acceſſiones , non poſſunt venire ut augmenta hereditatis : hereditas ſemel adita non recipit augmentum , vel diminutionem , ſemel adita hereditas , non eſt amplius hereditas , ſed fit patrimonium heredis *; l. ult.* infr. *ſi pars hered. pet. l.* 1. *de ſeparat.* Poſt aditam hereditatem uſuræ fructuum non præſtantur , quia veniunt tamquam acceſſiones , ne acceſſiones acceſſionum præſtentur , quæ jure prohibentur , ut uſuræ uſurarum , ne fiat anatocismus *; l. ult. C. de uſur. l.* 2. §. *ſi indemnitas* , infr. *de adminiſtr. rer. ad civit. pert.* & fructus percepti poſt petitam hereditatem , non petuntur actione in rem petitione hereditatis , ſed veniunt officio judicis *l. neque* , *de uſur.*

L. 52.

† §. iſte deſideratur.

IN petitione hereditatis veniunt omnes fructus , etiam inhoneſte percepti, puta ex lupanario, ex *h. l. l. ancillarum* , §. 1. *l. ſed & ſi lege* , §. † *fructus* , ſupr. *h. tit.* ne honeſta interpretatio ex non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori faciat , ne prætextu honeſtatis a petitore ſervandæ , inhoneſtum lucrum ferat poſſeſſor . Poſt litem conteſtatam omne lucrum auferendum eſt poſſeſſori *; l. poſt SC. h. tit.* Poſt litem conteſtatam omnes fructus percepti veniunt in petitione hereditatis , etiam ſi eos petitor percepturus non fuit *; d. l. ſed & ſi lege* , §. *ſed &* † *fructus* , *l. cum hereditas* , infr. *h. tit.*

L. 53.

POſſeſſor hereditatis non prohibetur alienare res hereditarias æris alieni hereditarii ſolvendi cauſa , quia alienatio eſt neceſſaria , vel in impenſas neceſſarias pro conſervandis rebus hereditariis , vel ſi mora res perituræ vel deteriores futuræ erant , ex *h. l.* Alienatione prohibita , ſemper neceſſaria alienatio excepta intelligitur *; l. alienationes* , infr. *famil. erciſc. l. filiuſf.* §. *Divi* , *in fin. de legat.* 1. *l. peto* , §. *prædium* , *de legat.* 2. ſed decreto prætoris opus eſt

Digitized by Google

eſt ut alienatio fiat ; *l. Divus*, ſupr. *h. tit.*

L. 54.

EI, qui hereditatem vel partem hereditatis emit a fiſco, datur utilis non directa petitio hereditatis, per quam univerſa bona perſequatur, quia omnes actiones activæ & paſſivæ transeunt in emptorem hereditatis, quaſi in heredem. Emptor hereditatis eſt heredis vice ; *l.* 2. §. *cum quis*, infr. *de hered. vel act. vend. l. emptor*, *C. eod.* Quemadmodum fideicommiſſario, cui ex Trebelliano reſtituta eſt hereditas, utilis petitio hereditatis datur adverſus quemcumque poſſeſſorem, hæc eſt petitio hereditatis quæ fideicommiſſaria dicitur, quia datur ei cui reſtituta eſt hereditas ex cauſa fideicommiſſi ; *l.* 1. *&* 2. infr. *de fideic. hered. petit.* qui eſt heredis vice ; §. † *&* *Neronis*, *inſt. de fideic. hereditat.* ſic is, qui a fiſco emit hereditatem, poteſt conveniri utili petitione hereditatis ; *l. nec ullam*, §. *item ſi quis a fiſco*, ſupr. *h. tit.*

§. *heres debitoris.*

HEres debitoris hereditatem petendo, conſequitur id quod defunctus pignori dederat, id eſt in petitione hereditatis veniunt, non ſolum res quas defunctus poſſidebat tempore mortis, ſed etiam res quas pignori dederat. Nec obſtat quod hereditatis petitio non datur contra titulo poſſidentem ; *l. regulariter*, ſupr. *h. tit. l. cogi*, *C. eod.* & quod fruſtra videtur dari petitio hereditatis contra creditorem pigneratitium, cum debitori vel heredi debitoris detur actio pigneratitia, quæ eſt actio in rem ad pignus recipiendum, ſoluto debito ; *l. ſi rem alienam*, §. *omnis*, *de pigner. act.* quia nihil vetat petitionem hereditatis dari contra quem datur alia actio ſpecialis rei ſuæ perſequendæ cauſa. Et petitio hereditatis non datur contra creditorem pigneratitium, niſi ſoluto pignore ; *d. l. ſi rem*, ex quo creditor pigneratitius, qui poſſidebat titulo pignoris, incipit poſſidere ſine titulo, ſine cauſa.

§. *ult.*

SI poſſeſſor hereditatis prædia hereditaria non recte coluerit, vel præter conſuetudinem patriſ. ita ut deteriora facta ſint, tenetur præſtare litis æſtimationem, id eſt tenetur petitione hereditatis in id quod intereſt prædia non eſſe facta deteriora culpa poſſeſſoris. Hoc intelligendum eſt de malæ fidei poſſeſſore, ut recte notat Accurſius. Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis non tenetur petitione hereditatis ob prædia neglecta, quia quaſi rem ſuam impune neglexit ; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, *l. ſi quid poſſeſſor*, §. *ſicut*, ſupr. *h. tit.*

L. 55.

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis, ſi ob ſervum hereditarium vulneratum vel occiſum lege Aquilia egerit, & ea actione ob inficiationem duplum conſecutus ſit, non ſimplum, ſed quidquid conſecutus eſt, id eſt duplum reſtituere debet, ex eo enim, quod propter hereditatem accepit, lucrum facere non debet, ex *h. l.* poſt litem conteſtatam lucrum omne, etiam bonæ fidei poſſeſſori, auferendum eſt ; *l. poſt SC.* ſupr. *h. tit.* Neque obſtat quod duplum, quod conſecutus eſt actione legis Aquiliæ, non venit ex hereditate, ſed ex pœna inficiationis, quia ſufficit quod illud profectum eſt occaſione hereditatis ; *l. debitor*, §. *ult.* infr. *ad Trebell.* & propter hereditatem, ut ait Julianus *hic*, quod ſi poſſeſſor aliquid conſecutus ſit ex pœna propter injuriam, quæ perſo-

næ ejus irrogata ſit, non cogitur id reddere, quia eſt mere & perſonaliter in pœna.

L. 56.

MAlæ fidei poſſeſſor hereditatis tenetur reſtituere omnes fructus perceptos, ſive extent ſive conſumpti ſint, etiam non perceptos quos percipere potuit; *l. ſed & ſi lege §. †. ſed & fructus, h. tit. l.* 1. C. *eod.* Hoc intereſt inter fructus perceptos, & non perceptos, quod omnis poſſeſſor, maxime malæ fidei, omnes fructus perceptos reſtituere debet, etiam ſi non honeſte percepti ſint, veluti penſiones perceptæ ex lupanario; *l. ancillarum, in fin.* ſupr. *h. tit. l. ſi poſſeſſor, eod.* Et hoc eſt quod dicit Africanus in *h. l.* cum hereditas petita eſt, eos fructus, quos poſſeſſor percepit, omnino reſtituendos eſſe, etſi petitor eos percepturus non fuerit, fructus non perceptos, eos ſolum reſtituet, etiam prædo, qui honeſte percipi potuerunt, ne honeſta interpretatio ex non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori adferat; *d. l. ſi poſſeſſor*. Aliud eſt in actione redhibitoria, in qua id etiam reddendum eſt, quod actor percipere & conſequi potuiſſet; *l. cum autem, §. ult.* infr. *de ædil. edict.*

L. 57.

SI poſſeſſor hereditatis a duobus conventus ſit petitione hereditatis ejusdem hereditatis nomine, & ſecundum alterum ex his judicatum ſit, id eſt judicio victus ſit ab uno, quæritur, an cogendus ſit ei reſtituere hereditatem, ac ſi alius competitor non eſſet? Videbatur poſſeſſorem hereditatis diverſis judiciis conventum a duobus petitione hereditatis, & victum ab uno, tuto poſſe ei reſtituere hereditatem, quia etſi mox ſecundum alium fuerit judicatum, abſolvetur, ſc. in executione ſententiæ, ut recte notat Accurſius, ſi conveniatur actione judicati ei reſtituere hereditatem, quia neque rem poſſidet, neque dolo deſiit poſſidere, qui judicio contradictorio victus citra collusionem reſtituit. Dolo non facit, qui adquievit ſententiæ judicis; *l. non videtur 167. de R. J.* Sed quia evenire poteſt, ut ſecundum alium judicetur, victus ab uno non aliter ei reſtituere debet, quam ſi victo caveatur vel ſatisdetur, eum defenſum iri adverſus alium, & remedio cautionis vel ſatisdationis utrique conſulitur, quia res reſtituitur primo victori, & res ſalva eſt, id eſt in tuto ponitur remedio cautionis vel ſatisdationis, ei qui in executione tardior venit, qui ſerius ad judicium provocavit, vel ſerius ad ſententiam pervenit, vel ſi ponas utrumque eodem tempore diverſas ſententias aſſecutum, tardius judicati executionem perſecutus eſt victor prior. Idem dicendum in ſpeciali judicio vindicationis; *l. is a quo fundus*, infr. *de rei vindicat.* Hodie res melius ſtatuitur, ſi idem conveniatur a duobus ejusdem hereditatis nomine, utraque lis, utraque inſtantia conjungitur, ut uno judicio terminetur, ne in plures adverſarios diſtringatur; *l. ne in plures, de exercitor. act. l. & ancillarum, §. ult. de pecul.* ſi eadem de re inter plures agatur, apud eundem judicem agendum eſt; *l.* 1. *&* 2. infr. *de quib. reb. ad eund. judic. eat. l. cognitio, §. ſi † plures, de liber. cauſ. cap. diſpendia, de reſcript. † in 6.* continentia judicii dividi non debet, ne contrariæ ſententiæ inde ſequantur; *l. nulli, C. de judic.* Simile eſt quod ſcriptum eſt in *d. l. is a quo*, ut ſi agatur ſpeciali actione in rem ejusdem fundi nomine apud diverſos judices, tunc lis evocanda ſit ab inferiore judice ad ſuperiorem, ſi jus evocandi ſc. habeat; *l. judicium ſolvitur*, infr. *de judic.*

L. ult.

Digitized by Google

L. ult.

OLim plerumque mater inſtituebat liberos ſub conditione ſi emanciparentur a patre, ne ſc. per filium patri adquireretur hereditas, ex *init. h. l.* & *l.† quidam*, infr. *ad Trebell.* Si filiuſ. a matre inſtitutus ſub conditione emancipationis, ex teſtamento adierit hereditatem prius emancipatus a patre, patet ante emancipationem filii bona materna poſſederit, & ex his fructus perceperit, & erogationem in honorem filii cum eſſet ſenator fecerit ex fructibus, quæritur an in reſtituenda hereditate poſſit reputare, id eſt deducere, ſumptus quos erogavit in honorem filii? Respondet Scævola, patrem in reſtituenda hereditate filio reputare ſumptus quos fecit in honorem filii. Et ſi conveniatur a filio petitione hereditatis, ita ut non admittat deductionem ſumptuum, tueri ſe exceptione doli, vel inſtare apud judicem, ut ſumptus deducantur officio judicis, non oppoſita exceptione doli, quia exceptio doli, quæ tacite ineſt bonæ fidei judiciis, ſuppletur officio judicis: officium judicis eſt vice actionis; *l. plenæ*, ſupr. *h. tit.* Quod ſi pater de ſuo aliquid dederit, propter dignitatem filii, filius non conſert fratribus, quia præcipuum hoc habere debet propter onera dignitatis quæ ſuſtinet; *l.* 1. §. *ſed an id quod*, *de collat. bonor.* Quæ pater filio emancipato ſtudiorum cauſa peregre agenti ſubminiſtravit, non poteſt imputare in legitimam, ſi non credendi animo miſiſſe probetur, quia præſumitur pietatis officio ductus ſubminiſtraſſe; *l. quæ pater*, *famil. ercisc. l. Neſennius*, *verſ. præterea*, *de negot. geſt. l.* 1. *C. eod.* V. Si facit. Et recurre ad *l.* 25. *C. de inoff. teſtam.*

AD TIT.

Si pars heredit. petat.

L. 1. *in pr.*

PEtitio hereditatis eſt actio univerſalis in rem, in ipſam hereditatem; *l. pater*, infr. *de captiv. & poſtlim reverſ.* petitio hereditatis datur univerſitatis nomine, vel partis hereditatis, id eſt datur adverſus poſſeſſorem univerſæ hereditatis vel partis, id eſt quotæ hereditatis, puta dimidiæ tertiæ vel quartæ, vel etiam adverſus poſſeſſorem certæ rei ſingularis, puta fundi, adverſus eum qui poſſidet rem hereditariam licet mininam; *l. licet*, *in pr. & præced. in fin.* ſupr. *prox. tit.* Quod ait Ulpianus *hic*, petitionem hereditatis, pro univerſa hereditate vel parte hereditatis dari a prætore, videtur contrarium *l. item veniunt*, §. *prætor hoc*, *l. poſt SC.* ſupr. *tit. eod. & l.* 1. *C. eod. tit.* ubi petitio hereditatis datur ex SC. facto auctore D. Hadriano, unde eſt centumvirale judicium; *Iuſt.* C.† *eod. tit.* Licet actio detur a lege vel SC. tamen ſingulis actionibus datur vel adcommodatur a prætore, quia prætor adiri ſolebat, ut ſingulis juris daret actiones, id eſt daret judices, qui judicarent de formulis, ſeu actionibus, etiam introductis jure civili. Petitio hereditatis eſt actio in rem nata e jure civili, id eſt ex l. 12. tab. qua & hereditates ipſæ deferuntur; *l. lege obvenire*, *de V. S.* tamen proponitur & datur a prætore. Omnes actiones tam civiles quam prætoriæ dantur a prætore.

Digitized by Google

§. *qui hereditatem.*

QUi hereditatem vel partem hereditatis petit, non ex jure poſſeſſoris, id eſt rei cum quo agitur, ſed ex jure ſuo actionem metitur: ideo ſi ex aſſe heres ſit, totam hereditatem vindicabit, id eſt in libello petitionis dicet ſe vindicare totam hereditatem, licet agat cum eo qui rem unam poſſidet, & ſi ex parte heres ſit, vindicabit partem hereditatis, id eſt dicet ſe vindicare partem hereditatis, licet agat cum eo qui totam hereditatem poſſideat, quia actionem metimur, non ex jure rei, ſed ex jure actoris, ex *h.* §. id eſt ex intentione actoris; *l. pen.* §. 1. ſupr. *de juriſdict.* Itaque non eo minus intendit petitor totam hereditatem ſuam eſſe, quod poſſeſſor non niſi unam rem hereditariam vel minimam poſſideat; *l. licet*, ſupr. *prox. tit.* quia modus actionis ſpectatur, non ex jure rei, ſed ex jure actoris.

§. *quinimmo.*

SI duo poſſideant hereditatem, ſive pro diviſo, ſive pro indiviſo, ut notat Accurſius contra Azonem, & duo ſint, qui ad ſe partes hereditatis pertinere dicant, non ſinguli a ſingulis partes hereditatis petere debent, puta primus a primo, vel ſecundus a ſecundo, ſed ambo a primo, & ambo a ſecundo, neque enim alter primi, alter ſecundi partem poſſidet, id eſt non poteſt dici quod alter primi, alter ſecundi partem poſſidet, quia ſinguli poſſident partem pro indiviſo, ſed ambo utriusque partem pro herede poſſident pro indiviſo. Et ſi poſſeſſor & petitor poſſideant hereditatem, cum unusquisque eorum partem dimidiam hereditatis ſibi adſerat, invicem petere debent, ut partes ſingularum rerum conſequantur, aut ſi controverſiam ſibi non faciant hereditatis, id eſt ſi fateantur ſe coheredes, & ſi quæſtio non ſit inter eos de proprietate hereditatis, ſed de hereditate dividenda, tunc non agent invicem petitione hereditatis, quæ eſt actio in rem, in qua agitur de proprietate hereditatis, ſed familiæ erciſcundæ judicio experiri eos oportet. In judicio familiæ erciſcundæ non quæritur de proprietate hereditatis, uterque actor & reus fatentur ſe coheredes, ſed de communione tollenda & diſſolvenda inter coheredes; *l. fundus qui*, §. 1. infr. *famil. erciſc.*

§. *ſi ego.*

SI ego ex parte me dicam heredem, coheres autem meus poſſideat hereditatem cum extraneo, intellige pro indiviſo, quæritur utrum a ſolo extraneo, an vero ab utroque, id eſt coherede & extraneo debeam hereditatem petere? Ratio dubitandi erat, quod petitio hereditatis datur tantum adverſus poſſeſſorem; *l. regulariter*, ſupr. *prox. tit.* ergo videbatur tantum danda adverſus extraneum, cum coheres non plus habeat ſua parte. Et hoc eſt quod ſenſit Pegaſus, a ſolo extraneo hereditatem petere debere, & eum teneri non vi & poteſtate actionis, ſed officio judicis reſtituere quidquid poſſidet: ceterum ratio juris facit, id eſt poſtulat, ut a duobus petam hereditatem, hoc eſt a coherede meo & extraneo, quia non ſolum extraneus partem meam poſſidet, ſed uterque pro indiviſo: ſed Ulpianus non negat Pegaſi ſententiam utiliorem, id eſt æquiorem & expeditiorem, eſſe, ne lites multiplicentur, ne actor in plures adverſarios diſtringatur; *l. ne in plures, de exercit. act.* petitio hereditatis datur contra extraneum quemlibet poſſeſſorem, actio familiæ erciſcundæ contra coheredem, licet nihil amplius ſua parte habeat; *l. item Labeo, in pr.* infr. *famil. erciſc.*

§. *item*

Digitized by Google

§. *item ſi cum.*

SI is, qui ſe ex ſemiſſe heredem dicit, trientem hereditatis poſſideat, & reſiduum ſextantem petat, aut petere velit, & duo ſint coheredes, a ſingulis dimidiam partem ſextantis, id eſt unciam, petere debet, ſic fiet ut a ſingulis ſextantem conſequatur, & hoc modo habebit beſſem, ſed ipſe tenetur reſtituere ſextantem ex triente, quem poſſidebat, ne ferat ſextantem ultra dimidiam, ſed quia dolo facere videtur, qui petit quod mox reſtituturus eſt; *l. dolo facit, de dol. & met. except.* officio judicis compenſatio admittitur invicem, ejus quod jam poſſidet, cum eo quod petit a coheredibus. Jure D. compenſatio non fit ipſo jure in actionibus in rem, ſed officio judicis, ex *h.* §. conſtitutione Juſtiniani primum inductum eſt, ut compenſatio fieret ipſo jure in omnibus actionibus, tam in rem, quam in perſonam; *l. ult. C. de compenſat.*

§. *interdum.*

PEtitio hereditatis debet eſſe certa, puta hereditatis, id eſt univerſæ vel partis hereditatis; *l. ei qui partes*, ſupr. *tit. prox.* ut ſi pars hereditatis petatur, petitio partis debet eſſe certæ partis, vindicatio generaliter debet eſſe certæ rei; *l. ſi in rem*, infr. *de rei vindic.* interdum incertæ partis vindicatio datur ex cauſa neceſſitatis, & propter incertum futuri, puta ſi frater ſine liberis deceſſerit, præmortuis fratribus, ſuperſtite fratris prædefuncti filio, & uxoribus aliorum fratrum defunctorum prægnantibus, quia incertum eſt quot ederentur fratrum defunctorum filii, qui ſunt in utero, fratris defuncti filio jam nato datur incertæ partis vindicatio.

L. 2.

SI plures ſint heredes ex teſtamento vel ab inteſtato & e pluribus quibus eadem hereditas delata eſt quidam adierint, quidam adhuc deliberent de adeunda hereditate, hi qui jam adierunt, ſi perant hereditatem, non majorem partem petere debent, quam habituri eſſent ceteris adeuntibus, id eſt partem ex qua inſtituti ſunt. Nec eis proderit ſi ceteri non adierint, id eſt ſi ceteri nondum adierint, non adeuntibus autem ceteris, id eſt repudiantibus hereditatem, vel tempore excluſis ne adirent, poterunt tunc partes non adeuntium, id eſt repudiantium vel deficientium, petere, tamquam ſibi adquiſitas jure adcreſcendi; *l. † unic. C. quand. non pet. part. pet. adcreſc.* nec indigebunt nova aditione, cum portiones deficientium adcreſcant eis etiam invitis; *l. ſi duo, l. cum heres*, §. 1. *& l. ſeq.* §. 1. *l. ſi ſolus*, §. 1. *& ult. de adqu. hered.* quia portio adcreſcit portioni quaſi alluvio; *l. ſi Titio*, §. 1. *de uſufr.* ſed indigebunt nova petitione; *l. non poteſt*, ſupr. *de judic.* Quemadmodum & cum fideicommiſſarius particularis coegit heredem hereditatem adire, & partem hereditatis reſtituere, non indiget alia coactione pro portionibus adcreſcentibus, ſed tantum alia reſtitutione; *l. Papinianus*, infr. *ad SC. Trebell.*

L. 3.

QUi eſt in utero, pro jam nato habetur in omnibus quæ ad ipſius commodum ſpectant; *l. qui in utero* 1. *& 2.* ſupr. *de ſtat. hom.* propter ſpem naſcendi; *l.* 1. infr. *de ventr. in poſſ. mitt.* maxime in jure ſuccedendi ex teſtamento vel ab inteſtato. Et hoc eſt quod ait Paulus *init. h. l.* ab antiquis eſſe proſpectum libero ventri, ut in tempus naſcendi omnia ei integra

Digitized by Google

jura reſerventur, ut in jure hereditatum, id eſt ſucceſſionum ex teſtamento vel ab inteſtato, in quibus qui poſt eum agnationis gradum ſunt, quo eſt is qui in utero eſt, non admittuntur, quamdiu incertum eſt, id eſt quamdiu pendet an naſcantur. Ubi tamen ceteri eodem gradu ſunt, quo & venter, id eſt qui eſt in utero, quæritur tunc quæ portio in ſuſpenſo eſſe debeat? & dubitatum eſt, quia incertum eſt quot naſci poſſint, & varia referuntur hac de re quatuor & quinque & trigeminos, uno partu, uno utero editos, ſed non raro evenire ſolet, ut trigemini naſcantur, ut *hic & in l. Areſcusa*, ſupr. *de ſtat. homin.* & quæ non raro contingunt ſpectantur, leges non fiunt de his quæ raro accidunt; *l. ea qua* 64. *de R. J.* medietas, id eſt media via ſequenda eſt, mediæ ſententiæ ſequendæ ſunt, mediæ ſententiæ ſunt tutiores; *l.* † *ſed & ſi lege*, §. *quod autem*, ſupr. *prox. tit.* interim ſuperſtiti filio non aſſignatur dimidia, etſi mulier unum paritura ſit, ſed quarta inſpecto quod non raro evenit ut tres naſcantur: neque obſtat quod ſcriptum eſt in *l. cum quidam*, §. *ſuum heredem*, infr. *de adquir. hered.* ſuum heredem ſi heres eſt cum poſthumo qui in utero unus tantum ſit, ex parte dimidia heredem eſſe, non ex quarta, quia hoc proponitur ſpectato eventu, quia unus erat in utero, & Ulpianus *hic* ſententiam Pomponii videtur magis probaſſe, contrariam ſententiæ Juliani.

V. ſi facit Et v. etiam *hanc ipſam l. 3. h. tit. & l. 7. §. 7. de adquir. rer. domin.*

L. 4.

SI filiuſ. jam natus inſtitutus ſit cum poſthumo, filius interim heres eſt, non ex dimidia, ſed pro quarta, inſpecto ſc. eo quod evenire poteſt, & non raro evenit ut tres naſcantur; *l. prox.* ſupr. ſed ſi pauciores quam tres naſcantur, reſiduum ei pro rata adcreſcit: & e contra, ſi plures quam tres naſcantur decreſcet pro rata de ea parte, ex qua ſemel heres factus eſt, ex *hoc* §.

L. 5.

SI mulier prægnans non ſit, exiſtimatur autem prægnans eſſe aut quod ipſa ſic affirmet, aut quod obſtetrices dicant, ut *in l. cum quidam*, §. *quod dicitur ſi putatur*, *de adq. hered.* interim filius eſt heres ex aſſe, quamquam ignoret ſe ex aſſe heredem eſſe, unde fit ut ſi venter ſit præteritus, & ſuus heres prius deceſſerit, quam liqueret an venter eſſet vacuus an plenus, non minus heres fuiſſe intelligatur, ſi revera venter vacuus fuit; *d. l. cum quidam*, §. *ſuum heredem*, *& l. ventre*, *eod. tit.* Proinde transmittit paternam hereditatem ad quoscumque heredes etiam extraneos; *l. apud hoſtes*, *C. de ſuis & legit. hered.* filius eſt ſuus heres interim, etiam ſi ignoret ſe eſſe heredem ex aſſe poteſt ſe immiſcere hereditati, quia hereditas ei adquiritur, etiam ignoranti; *l. in ſuis*, *de ſuis & legitim.* Suus heres ſtatim ipſo jure heres eſt ſola legis poteſtate etiam ignorans; *d. l. ventre*, *d. l. apud hoſtes*.

§. *idem eſt*.

IDem eſt ſi extraneus ex certa portione heres inſtitutus, ex reliqua, ideſt ex ceteris partibus, poſthumi, interim quoad naſcantur poſthumus vel poſthumi, extraneus heres inſtitutus ex parte, eſt heres ex aſſe, & poteſt adire hereditatem, quia eſt heres ex aſſe ab initio, & concurſu poſthumorum naſcentium partes tantum fecit. Et hoc eſt quod dicitur in *l. virilis*, *de U. S.* virilis appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri. Quod ſi Titius, & quot quot nati erunt, ex virilibus portionibus heredes inſtituti, dubitatum eſt an interim, dum pendet an poſthumi naſcantur, Titius adire poterit? Ratio dubitandi eſſe videbatur, ubi Titius & poſthumi quotquot naſcentur ex virilibus par-

Digitized by Google

partibus inſtituti ſunt, interim quoad naſcantur poſthumi non poteſt adire hereditatem, quia incertum eſt ex qua parte inſtitutus, & non poteſt adire, perinde ac qui ex teſtamento portionem ſuam neſcit, ſed utilius, id eſt æquius eſt, eum adire qui neſcit portionem ex qua inſtitutus ſit, ſi cetera, quæ eum ſcire oportet, non ignoret, defunctum ſc. teſtatorem, conditionem teſtatoris, teſtamentum valere, & patremſ. teſtatum, aut inteſtatum deceſſiſſe; *l. heres inſtitutus, cum dd. ſeqq. l. ſi is ad quem, de adqu. hered.* ut notat Accurſ. Qui dubitat de viribus teſtamenti, hereditatem ex eo adire non poteſt; *l. nec is, l. eum qui duobus, junctа l. cum falſum, eod. tit.*

L. 6.

QUatuor fratres fuerunt heredes matris ex teſtamento pro virilibus portionibus, id eſt ſinguli in quartam, ſed poſtea nata, quæ erat in utero tempore mortis matris, ſuccedit eum fratribus in quintam, & a ſingulis fratribus avocat quintam quartæ, quæ ad eos pertinebat ante concurſum ſororis, quintam avocat ſc. per condictionem ex lege, quia pro inſtituta habetur pro virili portione cum fratribus, ut notat Accurſ. *hic*. Petitio hereditatis datur ſorori poſtea natæ adverſus coheredes, & a ſingulis avocat quintam per condictionem ex lege, quæ eſt actio in perſonam, uti ſunt omnes condictiones; *l. actionum, de oblig. & act.*

§. *ſumptus.*

POſſeſſor hereditatis evicta hereditate ſumptus neceſſarios & utiles factos in rebus hereditariis retinet per doli exceptionem, vel officio judicis; *l. plane, & ſeq. ſupr. tit. prox.* Si patronus, cui nihil aut minus legitima portione relictum eſt, quæ eſt dimidia in bonis liberti, portionem hereditatis evicerit per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, pro rata ei computantur ſumptus neceſſarii & utiles facti a poſſeſſore hereditatis propter onera totius hereditatis, puta æs alienum, vel refectionem rerum hereditariarum.

L. 7.

PEtitio hereditatis hoc diſtat ab actione familiæ erciſcundæ, quod in petitione hereditatis agitur de proprietate hereditatis, quæritur quis ſit verus heres, & ſi pars hereditatis petatur, officio judicis hoc agitur, ut pars hereditatis pro indiviſa reſtituatur. In judicio familiæ erciſcundæ non quæritur de proprietate, uterque fatetur adverſarium eſſe coheredem, ſed familiæ erciſcundæ judicio agitur. Et petitione hereditatis non poſſumus conſequi quod pertinet ad judicium familiæ erciſcundæ, ut a communione diſcedatur. Et in judicio petitionis hereditatis hoc tantum agitur officio judicis, ut pars hereditatis indiviſa reſtituatur; *l. † ſi quid, l. fundus qui dotis, §. 1. famil. erciſc.*

L. 8.

SIcut pars hereditatis peti poteſt, *tot. h. tit.* ita & pars hereditatis defendi poteſt, & alia cedi: ſi poſſeſſor hereditatis conveniatur univerſæ hereditatis nomine, partem hereditatis defendere poteſt, partem vero cedere, nihil enim prohibet poſſeſſorem hereditatis bonam fidem agnoſcere, & cedere partem hereditatis, ſi ſciat eſſe alienam, partem hereditatis defendere, ſi apud ſe certus ſit, vel bona fide credat ad ſe pertinere, quia poſſeſſor hereditatis, etiam poſt litem conteſtatam, non ſtatim fit malæ fidei poſſeſſor, nec debet temere, id

eſt nimis facile, jus ſuum indefenſum relinquere ; *l. illud ſupr. tit. prox.*

L. 9.

QUi vendidit res hereditarias, & pretium exegit vel non exegit, poteſt conveniri petitione hereditatis, quia habet pretium, quod eſt vice rei, vel actionem ad pretium conſequendum ; *l. nec ullam*, alias *l. etiam*, §. *ult. & l. ſeq. l. quod in diem*, §. *non ſolum*, *l.* † *ſi debitor*, *ſupr. tit. prox.* Multis heredibus inſtitutis, procurator unius ex heredibus inſtitutis, qui erat in Aſia, ignorans dominum teſtatori præmortuum, & inſtitutionem quoad eum eſſe caducam morte heredis prædefuncti, res hereditarias vendiderit, & pecuniam pro parte hereditaria abſtulerit, & idem a domino heres inſtitutus ſit ex parte, adjecto coherede ex alia parte, conveniri poteſt petitione hereditatis, quia hereditatem vendidit, & pecunia redacta ex venditione rerum hereditariarum ad eum pervenit, & coheres ejus, quia a coherede dimidiam pecuniæ partem accepit, poteſt etiam conveniri petitione hereditatis.

L 10.

CAduca ſunt, quæ poſt mortem teſtatoris deficiunt ; in cauſa caduci, quæ vivo teſtatore deficiunt : puta ſi heres ſcriptus decedat vivo teſtatore ; *l. unic.* §. † *& cum triplici*, *& §. pro ſecundo*, *C. de caduc. tollend.* Si heredis ex parte inſtituti filius ignorans patrem ſuum vivo teſtatore deceſſiſſe, atque ita inſtitutionem quoad eum eſſe caducam vel in cauſa caduci, patris quaſi abſentis nomine, partem hereditatis adminiſtraverit, & diſtractis rebus hereditariis pecuniam exegerit, non poteſt conveniri petitione hereditatis a coheredibus patris, quia pretia rerum hereditariarum pro poſſeſſore non poſſidet, qui ut filius patris abſentis negotia curavit, ſed tenetur negotiorum geſtorum actione ceteris coheredibus patris, ad quos portio defuncti jure caduci pervenit. Neque enim verendum eſt, ne heredibus patris a quo forte exheredatus, teneatur actione negotiorum geſtorum, cum quod geſtum eſt non fuerit paternæ hereditatis, ſed alienæ. Quod ſi filius iſte patri heres extiterit, & moveat controverſiam, quod pater ejus deceſſerit, poſtquam heres extiterit defuncto, ille tractatus incurrit, id eſt inde dubitandi cauſa oritur, an poſſit ſibi ipſi mutare cauſam poſſeſſionis, id eſt qui patris quaſi abſentis nomine res hereditarias geſſit per errorem, & res hereditarias poſſedit quaſi procurator abſentis, potuit poſſidere ſuo nomine, id eſt ſibi ipſi quaſi heres patris, ad hoc ut conveniri poſſit petitione hereditatis? Nemo poteſt ſibi mutare cauſam poſſeſſionis ; *l. rem quæ*, *l. qui bonæ*, §. 1. *de adqu. poſſeſſ. l. ad probationem*, *C. locat.* Et quia qui tamquam procurator abſentis negotia hereditaria geſſit, & pecuniam ex venditione rerum exegit debitor hereditatis eſſe cœpit, & poſtea cum moveat controverſiam hereditati, poteſt conveniri petitione hereditatis quaſi juris poſſeſſor. Petitione hereditatis conveniri poteſt etiam debitor hereditatis, quaſi juris poſſeſſor ; *l. nec ullam*, *l. ſi debitor*, *ſupr. prox. tit.*

AD

AD TIT.

De poſſeſſoria heredit. petitione.

L. 1.

QUemadmodum vero heredi datur civilis petitio hereditatis adverſus eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet, poſſeſſoria hereditatis petitio datur bonorum poſſeſſori, quem habet prætor vice heredis, ex *h. l. l.* 2. infr. *de bonor. poſſeſſ. verſ.* † *quos autem*, *inſt. eod. in princ.* Prætor non facit heredem, ſed bonorum poſſeſſorem, lex ſola eſt, quæ hereditatem & heredem facere poteſt; *l. lege obvenire*, *de V.S. l. filiuſf. ad l. falcid. l. lex Cornelia*, *de vulgar. & pupillar.*

L. 2.

POſſeſſoria hereditatis petitio, quæ datur bonorum poſſeſſori, eundem effectum habet, quam civilis petitio hereditatis, quæ datur vero heredi, ex *h. l.* Bonorum poſſeſſio non tranſfert dominium quiritarium, quod tranſfertur tantum a lege; Ulpian. *in fragm. tit.* 19. *de adquiſit. rer.* ſed tranſfert dominium bonitarium. Bonorum poſſeſſor, cum actiones directæ maneant neceſſario apud heredem, qui ſemper heres remanet, non poteſt alias habere quam utiles; *l. ait prætor*, §. *ſed quod Papinianus*, *de minorib. l.* 1. *l. ſi heres*, & paſſim, *inſt. ad Trebell.* ſed actiones utiles non ſunt minus efficaces, quam directæ; *l. actio*, *de negot. geſt.*

AD TIT.

De fideicomm. heredit. petitione.

L. 1.

FIdeicommiſſaria hereditatis petitio eſt ea quæ datur fideicommiſſario, cui reſtituta eſt hereditas ex ſenatusconſulto Trebelliano, ex quo, reſtituta hereditate, omnes actiones tranſeunt in fideicommiſſarium, ex *h. l. l.* 1. *l.* 2. *l. ita tamen*, §. *qui ex Trebelliano*, *ad Trebell.* §. † *& Neronis* infr. *de fideicommiſſ. hered.* Fideicommiſſario, cui reſtituta eſt hereditas ex Trebelliano, datur fideicommiſſaria hereditatis petitio contra eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet. Hæc actio non datur fideicommiſſario contra heredem rogatum ut reſtituatur hereditas, ſed ei datur actio fideicommiſſaria ex teſtamento, ut heres aditam hereditatem reſtituat, vel ſi ſuſpectam dicat cogatur adire, & reſtituere; *l.* 4. *l. ille a quo*, §. † *penult. & paſſ. ad Trebell.* Et ſi minus reſtituerit heres quam eſt in fideicommiſſo, hoc caſu datur actio ex teſtamento, etiam ut quod deeſt reſtituatur; *l. debitor*, *eod. tit.* Quemadmodum e contrario, ſi heres plus ſolverit quam eſt in fideicommiſſo, condictione incerti id repetet, quia plus debito ſolvit; *l. qui exceptionem*, §. *ſi pars*, *de condict. indebit.* Fideicommiſſario non datur hæc actio adverſus titulo poſſidentem, puta adverſus emptorem hereditatis, ſed datur ſpecialis actio in rem; *l.* 2. *C. de petit. hered.* fideicommiſſaria hereditatis petitio non datur contra heredem, ſed contra extraneum quemlibet poſſidentem pro herede vel pro poſſeſſore.

Digitized by Google

L. 2.

FIdeicommiſſaria hereditatis petitio eadem recipit, quæ civilis petitio hereditatis, ex *h. l.* id eſt in ea veniunt acceſſiones fructuum & uſurarum ſicut in civili petitione hereditatis; *l. item veniunt*, §. *item non ſolum*, *l. ſed & ſi lege*, §. *ult. & l. ſeq. l. heres furioſi*, §. 2. ſupr. *de petit. heredit.* in eadem veniunt præſtationes & condemnationes perſonales, ſi quid impenſum eſt in rebus hereditariis.

L. 3.

QUemadmodum fideicommiſſaria petitio hereditatis datur fideicommiſſario, cui ſemel reſtituta eſt hereditas; *l. antiqui*, ſupr. *ſi pars hered. pet.* ita & fideicommiſſaria hereditatis petitio datur etiam heredi fideicommiſſarii, ex *h. l.* quia fideicommiſſaria hereditatis petitio effectu eadem eſt cum civili petitione hereditatis, & heres heredis eſt heres teſtatoris; *l. ult. C. de hered. inſtit.* Hæc datur etiam bonorum poſſeſſori, cui fideicommiſſaria hereditas relicta eſt, vel alii ſucceſſori, puta ei cui libertatis cauſa bona addicta ſunt, ex conſtitutione D. Marci; *inſt. de eo cui libert. cauſ. bona addicuntur.*

§. *hanc actionem.*

FIdeicommiſſaria hereditatis petitio non datur fideicommiſſario contra heredem qui reſtituit hereditatem, quia reſtituta hereditate, contra heredem rogatum nulla eſt actio: & ſi totam hereditatem non reſtituerit, fideicommiſſario datur actio ex teſtamento, ut quod deeſt fideicommiſſo reſtituatur.

§. *ult.*

REſtituta hereditate ex ſenatusconſulto Trebelliano, omnes actiones hereditariæ, quæ heredi & in heredem competebant, transeunt in fideicommiſſarium, ex *h.* §. *& l.* 1. ſupra, *h. tit. l.* 1. *& paſſ.* infr. *ad Trebell.* quia reſtituta hereditate, fideicommiſſarius eſt loco heredis; *l.* 2. *l. facta*, *l. ſi heres*, *ad Trebell. l. ſi mulier*, §. *ex aſſe*, *de jur. dot.* §. † *& Neronis*, *inſt. de fideic. hered.*

AD TIT.

De petitione heredit. C.

L. 1.

PEtitio hereditatis eſt actio in rem univerſalis, quæ datur hereditatis nomine adverſus eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet. Hæc actio introducta eſt ex SC, quod factum eſt ad orationem D. Hadriani; *l. item veniunt*, §. *præter ff. h. tit.* unde dicitur factum auctore D. Hadriano, *inſt. h. l.* & licet SC. hoc factum ſit in cauſa fiſci, a quo petebatur hereditas, tamen ex conſtitutionibus vel interpretatione prudentum extenſum eſt ad privatos, ex *h. l. & d. l. item veniunt*, §. *in privatorum*, quia fiſcus, cum ſuccedit in jus privati jure caduci vel quaſi caduci, jure privati utitur; *l.* 3. §. *ſi poſteriori*, *ff. de*

de jur. fisc. l. cum quidam, §. *fiscus*, *de usur.* jura ſtatuta in cauſa fiſci pertinent ad privatos; *l. idem juris*, *ff. de compenſat.* Ex hoc ſenatusconſulto, bonæ fidei poſſeſſor, ſi conveniatur petitione hereditatis, non tenetur reſtituere fructus perceptos ex rebus hereditariis, vel uſuras pecuniæ redactæ ex venditione rerum hereditariarum, niſi ex his locupletior factus ſit, & quatenus locupletior factus eſt, ex *prima parte h. l.* Igitur bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus & uſuras, quæ ſunt vice fructuum, ſi extent, non fructus conſumptos ante litem conteſtatam, quia bonæ fidei poſſeſſor ante litem conteſtatam tenetur dumtaxat quatenus locupletior factus eſt; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, *ff. h. tit.* Poſt litem autem conteſtatam, tam fructus rerum venditarum, quos percepit vel percipere potuit, quam uſuras pretii rerum hereditariarum ante litis conteſtationem venditarum, a die litis conteſtandæ computandas, quæ a die litis conteſtatæ currere cœperunt, omnimodo reddere compellitur, ex *ſecunda parte h. l. l.* 1. *C. de his quibus ut indign.* quia poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt, id eſt prædones; *d. l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante.* Poſt litem conteſtatam quilibet poſſeſſor tenetur reſtituere fructus perceptos, vel non perceptos quos percipere potuit, etiam poſt motam controverſiam. Hoc ſpeciale eſt in petitione hereditatis & judicio familiæ erciſcundæ, idem operatur controverſiæ motio quoad fructus & uſuras reſtituendas, quod litis conteſtatio. Secus in ſpeciali in rem actione & communi dividundo; *l. prox.* infr. *h. tit. l. Divus*, *ff. eod. l. alienationes*, *in fin. famil. erciſc.*

L. 2.

QUi poſt motam controverſiam, etiam nondum lite conteſtata, partem bonorum ſciens emit ab herede ſcripto, cui mota erat controverſia hereditatis, tam ipſe quaſi malæ fidei poſſeſſor, quam heres ejus tenetur reſtituere fructus, quos percepit vel percipere potuit. Qui vero vendidit res hereditarias ante litem conteſtatam, tenetur reſtituere fructus vel uſuras pecuniæ redactæ ex venditione rerum hereditariarum, a die litis conteſtatæ. Emptor hereditatis, non tenetur directa, ſed utili petitione hereditatis; *l. nec ullam*, §. † *quid ſi quis*, *ff. h. tit.* Emptor univerſitatis bonorum, qui emit hereditatem vel quotam hereditatis, poteſt conveniri petitione hereditatis. Emptor autem, qui habet proprium titulum poſſeſſionis, id eſt cauſam emptionis, etiam ſingularum rerum jure convenitur, id eſt conveniendus eſt ſpeciali actione in rem ſeu rei vindicatione. Emptor rerum ſingularium, id eſt particularium, hereditatis, non poteſt conveniri petitione hereditatis, quia poſſidet pro emptore, ex ſpeciali titulo ſeu cauſa emptionis, petitio hereditatis non datur contra titulo poſſidentem; *l. cogi*, infr. *h. tit. l. pen. C. in quib. cauſſ. ceſſ. long. temp. præſcript.* Hoc intereſt inter petitionem hereditatis, & ſpecialem actionem in rem, ſeu rei vindicationem, quod petitio hereditatis datur tantum adverſus eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet; *l.* †. 2. *ſupr. h. tit. l. regulariter*, *ff. eod.* ſpecialis actio in rem datur adverſus eum qui ſpeciali titulo poſſidet, puta ex empto, vel donato, qui non facit controverſiam de hereditate. Deſumitur potius ex *l. l. in fin.*

L. 3.

QUi egit petitione hereditatis ex cauſa inofficioſi teſtamenti vel ex cauſa nullius injuſti vel irriti teſtamenti, non ſubmovetur exceptione rei judicatæ, ſi poſtea eandem hereditatem vindicet ex alia cauſa, quia videtur alterius hereditatis petitio, quæ intenditur ex alia ſucceſſione, id eſt ex alia cauſa ſuccedendi, licet ſit eorundem bonorum, ex *h. l.* Similiter qui falſi teſtamenti egit, nec obtinuit, non prohibetur poſtea agere de

inofficioſo vel non jure facto teſtamento ; *l. Lucius , ff. h. tit. l. ſi ita quis promiſerit* , §. *ult. de V. O. l. eum qui* , *C. de inoff. teſtam.* Et qui egit petitione hereditatis de inofficioſo , nec obtinuit , non prohibetur poſtea agere petitione hereditatis ex injuſto teſtamento ; *l. Papinianus* , §. *ſi quis & irritum* , *ff. eod. l. contra* , *C. eod.* Similiter ſi quis , cum heres non eſſet , petierit hereditatem , atque ita non obtinuerit , poſtea heres factus , ſi petat hereditatem , non repelletur exceptione rei judicatæ , quia alia eſt cauſa petitionis ; *l. ſi is qui heres* , *ff. de except. rei judic.* Agenti ex nova cauſa non obſtat exceptio rei judicatæ ; *l. & an eadem* , *ff. eod. l. neque C. ad exhibend.*

L. 4.

BOnæ fidei poſſeſſor in reſtituenda hereditate compenſat , id eſt deducit , & quali compenſando retinet quod in mortui infirmitatem & in ſumptus funeris ex proprio patrimonio impendit , ex *h. l.* compenſat enim poſſeſſor quoscumque juſtos ſumptus , quos fecit de ſuo propter onera hereditaria ; *l. ſi quid poſſeſſor* , §. *ſicut* , *l. heres* , *ff. h. tit. l. ſorori* , §. *ult. ſi pars hered. pet.* & compenſatio fit ipſo jure vi & poteſtate actionis , citra officium judicis , quia petitio hereditatis eſt actio bonæ fidei ; *l. ult. in fin. inſt. h. tit.* Idem videtur admittendum etiam in malæ fidei poſſeſſore , ut quod pietatis cauſa impendit in defuncti infirmitatem aut funus , id compenſet petitori hereditatis , & eo nomine habeat actionem negotiorum geſtorum vel funerariam ; *l. hereditas* , §. 1. *ff. h. tit.*

L. 5.

BOnæ fidei poſſeſſor hereditatis evicta hereditate , in reſtituenda hereditate deducit quod creditoribus hereditariis bona fide ſolvit , quia ſolutum repeti non poteſt a creditoribus qui ſuum receperunt , ex *h. l.* repetitio nulla eſt ab eo qui ſuum recepit , licet ſolutum ſit ab alio quam debitore ; *l. repetitio* , *ff. de condict. indebit.* Si bonæ fidei poſſeſſor hereditatis indebitum ſolverit , id non deducit , quia habet condictionem indebiti ; *l.* † *item veniunt* , §. *ait ſenatus* , *ff. h. tit.* Igitur ſi poſſeſſor hereditatis , quod debetur ſolverit creditoribus hereditariis , in reſtituenda hereditate id deducit per retentionem , vel id repetit actione negotiorum geſtorum , quia verum heredem liberavit , & negotium alienum geſſit ; *l. ult. inſt. h. tit. l. ult. ff. de negot. geſt.*

† V. ſi facit. Et V. etiam *l.* 23. *de negot. geſt.*

L. 6.

SPecies *h.l.* eſt difficilis & intricata : pater filium emancipavit , nepotibus ex filio retentis in poteſtate , vel non , parum refert . Mortuo filio nepotibus manentibus in poteſtate avi , vel recidentibus in poteſtatem avi , quoniam nepotes ex filio mortuo patre recidunt in poteſtatem avi , vel ſi retenti ſint manent in poteſtate avi ; *l. ſi pater* 41. *ff. de adopt.* tutores nepotibus dati ſunt a præſide inſcio avo , & non vocato , quia negabantur eſſe in poteſtate avi , & erant in poſſeſſione poteſtatis ſuæ , agebant ut liberi & ſoluti patria poteſtate . Avus contendebat hereditatem paternam nepotibus delatam ad ſe pertinere , & per nepotes ſtatim ſibi quæſitam , quia hereditas filio delata , ſtatim per filium patri adquiritur ; *l. places* , *ff. de adq. hered.* & tutores non jure datos nepotibus ex filio , quos intendebat eſſe in ſua poteſtate . Tutores dantur his qui ſunt ſui juris , non dantur his qui ſunt in aliena poteſtate ; *inſt. de tutel. in pr.* A tutoribus datis nepotibus , qui erant in poſſeſſione ſuæ poteſtatis , avus hereditatem petere poteſt , ſi putat , id eſt bona fide exiſtimat , tutores non jure datos nepotibus ex filio qui eſſent in poteſtate ſua . Neque obſtat quod nul-

lum

lum eſt judicium inter patrem & filium qui eſt in poteſtate ; *l. lis nulla , ff. de judic.* quia inter hos conſtituitur judicium in dubio , quia nepotes erant in poſſeſſione ſuæ poteſtatis , & negabantur eſſe in poteſtate avi , ut traditur in *fin. h. l.* Ut ſi filius neget ſe eſſe in poteſtate patris , quod diu is paſſus eſt ut patriſf. res ejus agi per tutores teſtamento matris datos , præſidis ea de re cognitio eſt inter patrem & filium ; *l.* 1. infr. *de patr. poteſt.* ut ſi quis neget ſe eſſe ſervum , poteſt movere controverſiam de ſtatu , & aget de libertate cum eo qui ſe dominum dicit ; *l. ordinata , ff. de liberal. cauſ.* & cum dubitatur , prætoris eſt cognoſcere an ſua ſit jurisdictio ; *l. ſi quis ex aliena , ff. de judic.* ſed quia in petitione hereditatis incidit quæſtio ſtatus , quæ eſt præjudicialis , & præcedit etiam petitionem hereditatis ; *l.* 8. infr. *h. tit. l.* 1. *C de ordin. judic. l.* 2. *C. de ordin. cognit.* judex , id eſt præſes , qui de petitione hereditatis cognoſcet , prius cognoſcet de ſtatu neporum , an ſint in poteſtate avi , an tutores eis recte dati ſint : & hoc eſt quod intelligitur his verbis , *judice ſtatutum, an a præſidialibus actis diſcedendum ſit* , quibus tutores dati ſint , an datio tutorum revocanda ſit , quod fit cauſa cognita , antequam agatur judicio petitionis hereditatis.

L. 7.

HEreditatis petitio , ſi agatur adverſus eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet , non ſubmovetur præſcriptione longi temporis , id eſt decem vel 20. annorum , ex *h. l. & l. hereditatem , C. in quib. cauſ. ceſſ. long. temp. præſcript.* Ratio dubitandi erat , quod etſi petitio hereditatis ſit actio mixta , tam in rem quam in perſonam , tamen eſt ſcripta in rem , & magis eſt in rem quam in perſonam , quia proprie & principaliter eſt in rem , quod per eam actor vindicat hereditatem , & acceſſorie tantum eſt actio perſonalis , quia in ea veniunt condemnationes & præſtationes perſonales , ex quo videbatur eam ſubmoveri præſcriptione longi temporis , exemplo ceterarum ſpecialium actionum in rem : ſed tamen non ſubmovetur præſcriptione longi temporis , quia licet ſit in rem actio , eſt mixta perſonali actioni , & aſſumit naturam perſonalis actionis , quæ præſcribitur tantum 30. annis ; *l. ſicut in rem , l. cum notiſſimi , C. de præſcript. 30. ann.* Petitio hereditatis non datur contra ſpeciali titulo poſſidentem , puta pro emptore vel donato , ſed tantum eo nomine datur ſpecialis actio in rem , quæ ſubmovetur uſucapione ſcilicet triennii ſi res ſit mobilis , vel longi temporis ſi res ſit immobilis , ex *h. l. & d. l. hereditatem.*

L. 8.

SI heres ſcriptus teſtamento petat hereditatem , & ei per exceptionem objiciatur teſtatorem fuiſſe ſervum , atque ita non potuiſſe teſtari , ſervus heredem habere non poteſt ; *l. ſervus , C. comm. de ſucceſſ.* antequam de hereditate cognoſcatur , prius ante omnia disquirendum eſt liber nec ne fuerit teſtator . Quæſtio ſtatus eſt præjudicialis , præcedit petitionem hereditatis ; *l.* 2. *C. de ordin. cognit.* quia prius eſt ut judicetur , an teſtator liber fuerit nec ne , ut de viribus teſtamenti cognoſcatur .

L. 9.

PEtitio hereditatis datur adverſus poſſidentem pro herede vel pro poſſeſſore ; non adverſus titulo poſſidentem ; *l. † hereditatis , l. cogi h. tit. l. regulariter, ff. eod.* Si heres ſcriptus hereditatem cognati ſibi delatam repudiaverit , & eam ab inteſtato adierit , jure civili vel prætorio tamquam proximus agnatus vel cognatus , res hereditariæ , quæ in eadem cauſa durant , id eſt quæ extant , petitione hereditatis ab eo vindicari poſſunt , *ex h. l.* quia poſſidentur pro herede.

Digitized by Google

L. 10.

SI filiuſ. heres inſtitutus delatam ſibi hereditatem per longum tempus detinuerit, hoc ipſo utpote agnita hereditate ejus commodum patri adquiſiſſe videtur, ex *h. l.* filiuſ. non poteſt adire delatam ſibi hereditatem ſine juſſu patris, ne pater per filium inſciens vel invitus obligetur hereditati; *l. qui in aliena, ff. de adqu. hered.* tamen ſi filiuſ. delatam hereditatem per longum tempus detinuerit, hereditas adquiritur patri quaſi agnita conſenſu patris, quia ex diutina poſſeſſione præſumitur adita conſenſu patris; *l.* 1. *C. de patr. pot.*

L. 11.

PEtitio hereditatis datur adverſus pro herede vel pro poſſeſſore poſſidentem, non datur contra titulo poſſidentem, *ex h. l. l. hereditatem, C. in quib. cauſ. long. temp. præſcr.* Poſſeſſor hereditatis, conventus petitione hereditatis, non cogitur dicere titulum, id eſt ſpecialem cauſam poſſeſſionis ſuæ, puta ex empto vel donato, ut *hic & l.* 4. *C. de edend. l. ſive poſſideris, C. de probat. l. ult. C. de rei vindic.* ſed cogitur dicere an poſſideat pro herede vel pro poſſeſſore, ex *h. l.* In ſpeciali actione in rem poſſeſſor conventus non cogitur allegare titulum ſuæ poſſeſſionis, quia actore non probante reus abſolvitur, etiam ſi de titulo non doceat; *d. l. ult. l. Paulus reſpondit, §. ult. ff. quib. mod. pign. vel hypothec. ſolv.* Sed cogitur dicere an poſſideat, & ſi dicat ſe non poſſidere, & verum ſit rem ab eo non poſſideri, abſolvitur judicio in rem, ſed ſi probetur rem ab eo poſſideri, in pœnam mendacii poſſeſſio transfertur in actorem officio judicis, etiam ſi non probaverit rem ſuam eſſe; *l. ult. ff. de rei vindic.*

L. ult.

JUre veteri petitioni hereditatis non poteſt fieri præjudicium per alias actiones; *l. Divus, ff. h. tit.* Et hoc eſt quod dicitur init. h. l. *auctoritatem centumviralis judicii non pati, ut petitioni hereditatis præjudicium fiat per alias actiones*, id eſt ſi ſuper petitione hereditatis controverſia mota eſſet, vel moveri ſperaretur, id eſt timeretur, propter auctoritatem centumviralis judicii, id eſt petitionis hereditatis, de qua agebatur apud centumviros; *l. Titia, l. qui repudiantis, ff. de inoffic.* Quintil. 3. inſt. cap. 10. † *ut cum apud centumviros poſt alia quæritur & hoc, uter dignior hereditate ſit*, de quo Cujac. 10. *obſ.* 20. ceteræ actiones ſuſpendebantur quoad judicatum eſſet, ne præjudicium fieret petitioni hereditatis per alias actiones. Nec obſtat *l. ſi poſt litem, de except.* ex qua, ſi poſt litem de hereditate conteſtatam res ſingulæ petantur, non obſtat exceptio quod præjudicium fiat petitioni hereditatis, futuri enim judicii non facti nomine hujusmodi exceptiones comparatæ ſunt, ut obſervavit Cujac. 9. *obſ.* 27. Ex conſtitutione Juſtiniani, ne creditoribus hereditariis vel legatariis & fideicommiſſariis mora fiat, dum lis ſuper petitione hereditatis dicitur inter poſſeſſorem hereditatis & petitorem, ſi heres ſcriptus poſtquam lis mota eſt ſuper petitione hereditatis, vel moveri ſperatur, conveniatur a legatariis vel fideicommiſſariis, legati vel fideicommiſſi nomine, petitio non differtur, tenetur his præſtare legata vel fideicommiſſa, interpoſita cautione vel ſatisdatione pro qualitate perſonarum de reſtituendis legatis, vel fideicommiſſis ſi evincatur hereditas, cum uſuris quadrantibus, vel fundo cum fructibus perceptis, vel ædibus legatis cum penſionibus ædium, deductis expenſis neceſſariis & utilibus. Quod ſi legatarii vel fideicommiſſarii maluerint quidem litem conteſtari, licet eis hoc facere, ita ut poſt litem conteſtatam ſuſpendatur ſen-

Digitized by Google

ſententia, & expectetur eventus judicii petitionis hereditatis, & ſi petitor hereditatis obtineat in petitione hereditatis, legata & fideicommiſſa præſtantur cum uſuris vel fructibus medii temporis.

§. *ſin autem* 1.

EX hac conſtitutione, pendente lite ſuper petitione hereditatis inter poſſeſſorem & petitorem, interim poſſeſſor vel petitor poteſt conveniri a creditoribus hereditariis, & ſi conveniatur non differtur judicium, ſed ad ſententiam perducitur, ne mora fiat creditoribus, ſed finito per ſententiam judicio petitionis hereditatis, ſi poſſeſſor victus fuerit, non compellitur reſtituere hereditatem, niſi deducto eo quod ſolverit creditoribus hereditariis. Quod ſi petitor victus fuerit, repetet officio judicis quod ſolverit creditoribus hereditariis, vel ſi hanc viam omiſerit, utetur actione negotiorum geſtorum, ſive ſolverit hereditario nomine, ſive ſuo, quia ex eventu alienum negotium geſſit, ut notat *gloſſ. hic*, vel condictione ex lege, id eſt ex *hac conſtitutione*. Speciale eſt in fiſco, quod cum fiſcus vindicat hereditatem, interim inhibentur actiones creditorum, ne fiſco præjudicetur; *l. apud Julianum* 35. *ff. de jur. fiſc.*

§. *ſin autem* 2.

EX ſenatusconſulto de petitione hereditatis, ſi quæſtio ſtatus incidat in petitione hereditatis, petitio hereditatis ſuſpenditur, donec de libertate judicatum ſit. Quæſtio ſtatus eſt præjudicialis, ſuſpendit petitionem hereditatis; *l. ſi quis libertatem*, *ff. h. tit. l.* 2. *C. de ord. cogn.* Ex conſtitutione Juſtiniani, ſi libertas directa vel fideicommiſſaria ſervis relicta ſit, & pendente judicio petitionis hereditatis a poſſeſſore vel petitore libertas petatur, libertatis judicium differtur intra annum a morte teſtatoris, & ſi intra annum lis finem acceperit, pro eventu judicii libertas data, vel effectum habet, vel evaneſcit, quod ſi intra annum lis finita non ſit, libertas directa vel fideicommiſſaria a lege præſtatur. Alias libertas relicta debetur ſtatim ab adita hereditate; *l. teſtamento* 23. §. *ex teſtamento*, *ff. de manum. teſtam. l.* 2. *C. eod.* libertas, inquam, a lege præſtatur ſtatim poſt annum, ita tamen ſi libertas non petatur ex falſo teſtamento, ſi teſtamentum quo libertas relicta eſt falſum dicatur, falſi quæſtio eſt præjudicialis, & omnino ſuſtinetur judicium petitionis hereditatis, donec falſi cauſa peracta ſit, ex *h. l. l. Divus Pius*, *l. ſi teſtamentum*, §. *pen. ff. h. tit. l. ubi*, *C. ad l. Cornel. de falſ.*

§. *ult.*

OLim dubitatum eſt, an petitio hereditatis eſſet actio bonæ fidei, quia aut petitur hereditas ex teſtamento, omnes actiones ex teſtamento ſunt ſtrictæ, aut petitur ab inteſtato, hereditas peti videtur quaſi ex teſtamento. Qui ultro inteſtatus decedit, creditur ſponte ſua, id eſt tacite, relinquere hereditatem legitimis heredibus; *l. conficiuntur*, §. 1. *ff. de jur. codicill.* Hodie ex conſtit. Juſtiniani petitio hereditatis eſt omnino bonæ fidei, ex *h. l.* & §. *actionum*, *inſt. de act.* olim ea de re dubitatum eſt, ita ut petitione hereditatis opponeretur exceptio doli mali quaſi ſtrictæ actioni; *l. utiles*, *l. ult. ff. h. tit.* nam ſi eſſet bonæ fidei, non eſſet opponenda exceptio doli, quia bonæ fidei judiciis ineſt exceptio doli etiam ſi non opponatur *l.* † *ſed etſi ideo maritus*, *ff. ſolut. matrimon.*

AD TIT.

De rei vindicat. D.

Ad l. 1. in pr. & §. 1.

Actiones sunt actiones in rem universales, aliæ singulares. Universales sunt, ut petitio hereditatis ex causa inofficiosi testamenti, & petitio hereditatis ex testamento nullo injusto irrito, vel ab intestato ; *l. item videndum*, §. *ult. & l. seq.* supr. *de petit. heredit.* Singularis actio in rem est rei vindicatio, quæ est vindicatio rei certæ, rei singularis seu particularis, ex *inst. h. l.* Actio in rem universalis, quæ est petitio hereditatis, locum habet in universis rebus hereditariis, quæ in corpore vel in jure consistunt ; *d. l. videndum*, §. *ult. & l. seq.* Actio in rem specialis locum habet in omnibus rebus mobilibus vel se moventibus, puta animalibus vel rebus soli, ex *h. l. l. unic.* §. 1. *si quis jus dicent. non obtemperav.* petitio hereditatis datur adversus eum qui pro herede vel pro possessore possidet, vindicatio datur adversus quemlibet possessorem ; *l. 7. C. de petit. hered. l. actionum*, infr. *de oblig. & act.*

§. *per hanc autem* 1.

Actione in rem vindicantur res mobiles vel immobiles quæ sunt in dominio nostro ; *l. 1. h. tit.* Actio in rem competit soli domino ; *l. in rem*, infr. *h. tit.* Domini sunt jure civili jure Quiritium possessores agrorum Italicorum : possessores prædiorum provincialium non sunt domini, sed possessores, hinc dubitatum an eorum agrorum vindicationem haberent, eis tantum datur publiciana, quæ est utilis vindicatio ; *l. cum ſponſus*, §. *in vectigalibus*, infr. *de public. in rem act.* quæ ait publicianam locum habere in prædiis vectigalibus, id est emphiteuticariis. Et hoc est quod ait Aggenn. Urbic. 2. de limit. agror. *Stipendiarios agros nexu non haberi*, id est mancipio non possideri, non esse possessorum jure civili, vindicantur tamen publiciana in rem actione, provincialis possessor recte eis imponit servitutem ; *l. 3. C. de servit. & aqu.* & eorum nomine possessor recte novum opus nuntiat quasi dominus ; *l. in provinciali*, infr. *de oper. nov nunciat.* Per hanc actionem non petuntur liberæ personæ quæ sunt juris nostri, puta liberi qui sunt in potestate nostra, quia liberi sunt in potestate patris, non in dominio. Homines liberi non possunt esse in bonis, cum non sint in commercio ; *l. ſed & Celſus*, *cum præced.* infr. *de contrab. empt. l. inter ſtipulantem*, §. *ſacram*, *de V.O.* Petuntur igitur, aut præjudiciis, aut interdictis, aut cognitione prætoria. Petuntur præjudiciis, id est præjudicialibus in rem actionibus ; §. *præjudiciales*, *inſt. de act.* (præjudicialis actio sic dicitur, quia de ea prius cognoscitur quam de principali quæstione judicetur, puta si negetur filius esse qui petit hereditatem, prius cognoscitur de causa status seu filiationis, quam judicetur de petitione hereditatis ; *l. 1. 2. & 3. l. cum ſtatus*, *C. de ord. cognit.* Dicuntur ergo præjudiciales, quia sic præjudicant, ut interim principalis quæstio, in quam incidunt, differatur, donec de hac judicetur : differuntur, inquam, quoad definitionem, id est sententiam, non quoad litis contestationem, quia non impediunt litis contestationem ; *l. ordinata*, infr. *de liberal. cauſ.*) aut interdictis, puta interdicto de liberis exhibendis & ducendis ; *l. 1. 2. 3.* infr. *de liber. exhibend.* quia si liberi abducantur, non vindicantur actione in rem, sed avocantur judicio possessorio, nimirum interdicto de liberis exhibendis, & ducendis, id est abducendis. Aut cognitione prætoria, id

Digitized by Google

id eſt extra ordinem cognitione prætoris. Si enim filius negetur eſſe, vel negetur in poteſtate noſtra eſſe, hæc quæſtio eſt cauſa ſtatus, de qua prætor extra ordinem cognoſcebat; *l. non diſtinguemus*, §. *de liberali*, *de recept. qui arbitr. recep. l. ult.* C. † *ubi cauſ. ſtat.* nempe cum eo primario & principaliter agebatur, nam ſi alia principalis quæſtio verteretur, de qua dandus eſſet judex, & in quam quæſtio ſtatus incideret, non erat hæc cognitio prætoris, ſed judicis dati, qui prius cognoſcebat de ſtatu, ita ut de eo nihil pronuntiaret, ſed tantum de principali quæſtione, puta de petitione hereditatis; *l.* 3. C. *de judic. l.* 6. C. *de petit. heredit. l.* 1. C. *de ord. judic. l.* 2. *&* 6. C. *de ord. cognit.* Liberi, qui ſunt in poteſtate noſtra, non vindicantur ſimplici actione in rem, ſed adjecta cauſa juro Quiritium, ita ut pater dicat ſe vindicare filium, non ſimplici actione in rem, ſed vindicatione adjecta cauſa ex jure Quiritium. Si is, qui ſervus dicitur, & quaſi ſervus poſſidetur, aſſeratur in libertatem, de eo eſt actio ad exhibendum; *l. de eo*, infr. *ad exhibend.*

§. *per hanc autem* 2.

ACtione in rem vindicantur, non ſolum ſingulæ res, ſed etiam grex, armentum, equitium, id eſt grex ovium, boum, equorum poteſt vindicari, & cetera quæ gregatim habentur. Grex poteſt vindicari, licet ſingula capita noſtra non ſint, grex enim non ſingula capita vindicabuntur, ex *h.* §. Ratio dubitandi erat, quod in rem actio eſt ſingularum rerum vindicatio, grex eſt quid univerſum, quod augmentum & diminutionem recipit; *l. grege*, *& ſeq. de legat.* 1. *l. grege*, *de pignor.* Ergo grex non poteſt ſpeciali in rem actione vindicari, ſed ſingula capita. Facilis eſt reſponſio: grex poteſt vindicari, quia non eſt univerſitas juris, ſed facti, grex eſt corpus, quod conſtat ex pluribus corporibus uni nomini ſubjectis; *l. rerum mixtura*, *de uſucap.* ex pluribus corporibus tamquam ſingulis; *l. in rem*, §. *item quæcumque*, † *verſ. at in his*, infr. *h. tit.* Et in hoc differt grex a peculio, non ut gregis ita & peculii vindicatio eſt, ſed legato peculio, in quo eſt grex, ſingula capita petuntur; *l. vindicatio*, infr. *h. tit. l.* *) *hereditas*, ſupr. *de petit. heredit.* peculium non venit in vindicatione, quia eſt nomen univerſitatis, augmentum & diminutionem recipit; *l. peculium* 40. infr. *de pecul.*

L. 2.

SI in grege par numerus ſit duorum, neuter ſolidum gregem vindicare poteſt, quia aliena capita quæ ſunt in grege, neuter vindicare poteſt. Duo non poſſunt eſſe in ſolidum domini ejusdem rei; *l.* † *ſi*, *ut certo*, §. *ſi duobus*, infr. *commodat.* ſed nec partem dimidiam totius gregis unusquiſque vindicare poteſt, quia licet grex conſtitutus ſit ex diverſis capitibus, quæ habent diverſos dominos, non eſt communis. Singula capita habent ſuum dominum, quia caſu commixta ſunt, non ut ſint communia, & cuique permittitur vindicare ſingula capita, quæ ſua eſſe probabit ſi diſcerni poſſint. Sed ſi alter in grege habeat majorem numerum, ita ut detractis alienis capitibus, grex vindicari poſſit, id eſt ſuperſint tot capita, quot gregem conſtituunt, (nec enim pauciores quam decem oves gregem conſtituunt; *l. ult.* infr. *de abigeis*) in reſtitutione non veniunt aliena capita, id eſt in vindicatione cum effectu non veniunt aliena capita.

L. 3.

QUi gregem habebat trecentorum capitum, id eſt alienum gregem tot capitum bona fide poſſidebat, amiſſis centum morte, vel alio caſu, toti-

dem capita redemit a domino vel a bonæ fidei poſſeſſore, ſi conveniatur rei vindicatione ab eo qui habebat dominium gregis, quæritur an capita, quæ redempta ſunt, veniant in rei vindicatione, id eſt vindicari poſſint a domino gregis qui erat ab initio? Ratio dubitandi erat, quod gregis vindicatio datur tantum domino; *l. in rem actio*, infr. *h. tit.* At capita, quæ redempta ſunt a poſſeſſore gregis alieni, nunquam fuerunt domini gregis alieni, nunquam fuerunt domini gregis, ſed alterius. Et hoc eſt quod intelligitur his verbis, *totidem capita aliena*, ergo videbatur redempta capita, utpote aliena, non vindicari a domino gregis. Sed Ulpianus ſecutus Marcellum ait, etiam redempta capita, etſi aliena eſſent, gregis vindicatione contineri, id eſt a domino gregis vindicari, ſed etſi quæ redempta ſunt capita ſola ſuperſint ex grege, poſſe vindicari a domino gregis, quia in locum demortuorum capitum ſuffectis aliis idem grex permanet; *l. proponebatur*, ſupr. *de judic. l. ſi cum argentum*, §. 1. *de excep. rei judicat. l. grege*, & *ſeq. de legat.* 1.

§. *armamenta.*

IN vindicatione navis non veniunt ſingula armamenta, ſed ſingula vindicanda ſunt ſpeciali in rem actione, quia armamenta navis non ſunt pars navis, neque navi cohærent, ſed ab ea diſtincta & ſeparata ſunt. Armamenta navis ſunt inſtrumenta navis, velut funes vela anchoræ antennæ, *e' eſt le bois traverſant le maſt.* Ratio dubitandi erat, quod armamenta ſunt acceſſiones navis. Acceſſiones vero veniunt in vindicatione rei; *l. in rem*, §. *item quæcumque*, infr. *h. tit.* Ratio decidendi eſt, quod acceſſiones veniunt in vindicatione rei, ubi ei cohærent, in vindicatione navis non veniunt armamenta, quia navi non cohærent, ſed ſunt inſtrumenta navis ſeparata. Similiter in vindicatione navis ſcapha non continetur, ſed ſpecialiter vindicanda eſt, ex *h.* §. quia ſcapha non eſt pars navis, ſed navicula per ſe, quæ inſervit navi; *l. ſcaphæ*, infr. *de evict. l. ult.* infr. *de inſtruct. vel inſtrum. leg.* quare inſtrumento navis legato, non debetur ſcapha; *d. l. ult.*

§. *Pomponius.*

QUoties id quod ejusdem naturæ eſt, quod erat commune duorum, ita confuſum atque commixtum eſt, ut deduci id eſt diſcerni & ſeparari non poſſit, non totum ſed pro parte a ſingulis vindicandum eſt, puta argentum meum & tuum forte in maſſam redactum eſt, erit nobis commune, id eſt non definit eſſe commune propter confuſionem utriusque, & quisque noſtrum pro rata ponderis, quod in maſſa habet, vindicabit, etſi incertum eſt quantum quisque ponderis in maſſa habet. Neque obſtat, quod vindicatio non datur incertæ rei; *l.* † *idem Pomponius*, §. *ult. l. ſi in rem* 6. infr. *h. tit.* Etiam incertæ partis vindicatio datur ex cauſa, id eſt ex cauſa neceſſitatis, cum neceſſitas nos cogit ita dicere, nec melius quidquam eſt quod dici poſſit; *l.* 1. §. *ult.* ſupr. *ſi pars hereditat. pet. l. quæ de tota*, §. *incerta*, infr. *h. tit.* Puta hoc caſu cum argentum commune caſu confuſum eſt & in maſſam redactum; Cujac. ad *l. ceſſe*, infr. *de V. S.*

L. 4.

QUod commune eſt duorum, puta argentum meum & tuum, ſi forte confuſum & in maſſam redactum, a ſingulis pro parte vindicari debet; §. *ult. l. p ar.* ſupr. Et ſi incertum ſit quantum quisque ponderis in maſſa habeat, non ideo minus vindicatio locum habet, ut ſubjicitur in *fin.d.* §. *ult.* Qui dolo argentum meum miſcuit cum ſuo, poteſt conveniri actione furti, vel ad exhi-

exhibendum, quia dolo contrectavit rem alienam, & dolo fecit, ne poſſet exhibere. Sed hoc caſu communi dividundo agi poteſt, ut quisque ſuam partem ferat, ſed & actione furti, vel ad exhibendum, quæ eſt præparatoria vindicationis, conveniri poteſt qui dolo malo argentum meum confudit cum ſuo, ita ut in actione ad exhibendum pretii ratio haberi debeat, & poſtea in judicio vindicationis vel communi dividundo hoc amplius ferat, cujus argentum pretioſius fuerit, ex *h. l.* Ubi incertæ ſunt partes, incertitudo partium non impedit quominus vindicationi locus ſit, & cum vindicatione cumulative datur judicium communi dividundo, ut re vindicata per judicium communi dividundo communio tollatur. Sed quia incertæ ſunt partes cujusque, diviſio neceſſarie fiet in virilibus, quia nihil eſt quod melius dici poſſit. Sicut incertæ partis vindicatio datur ex cauſa neceſſitatis, ita cum incertæ ſunt partes judicium communi dividundo datur; *l. eſſi non omnes*, §. 1. infr. *commun. divid.* in actione ad exhibendum pretii ratio habetur, taxatione ſcilicet facta per jusjurandum in litem, in actione ad exhibendum prius agitur hac actione, ut res exhibeatur, & in ea actione pretii ratio habetur, quanti ſc. actor in litem juraverit; *l. qui reſtituere*, † infr. *h. tit.*

L. 5.

SI frumentum duorum, non voluntate eorum, id eſt citra voluntatem eorum confuſum ſit, ſingulis competit in rem actio, in quantum patet in illo acervo ſuum cujusque eſſe: quod ſi eorum voluntate commixta ſint, tunc communicata videntur, id eſt ex commixtione utriusque voluntate facta, inducitur communio, & ut communio tollatur erit communi dividundo actio, quia quod commixtum eſt, cum eſſet duorum, fit commune, ſive commixtum ſit voluntate vel abſque voluntate dominorum. Communio contrahitur re, id eſt facto per commixtionem, quæ eſt facti non juris; §. *quod ſi frumentum*, *inſt. de rer. diviſ. l. adeo*, § † *ſed etſi ſine*, *de adquir. rer. domin.*

§. *idem ſcribit* 2.

SI muſſum factum ſit ex melle meo, & vino tuo, quibusdam videtur id communicari, id eſt commune fieri, quod enim ex re noſtra fit, pro parte noſtrum efficitur; *l. de eo*, §. *ji quis*, infr. *ad exhibend.* Sed verius eſt id potius eſſe ejus qui fecit, quoniam muſſum neque mel neque vinum, & priſtinam ſpeciem non continet, ſed novam, muſſum non poteſt reduci ad primam ſpeciem, id eſt mel & vinum, ideo fit ejus qui fecit, propter prævalentiam ſpecificationis; §. † *quum ex aliena*, *inſt. de rer. diviſ.* id eſt propter merita artis & induſtriæ ejus qui fecit novam ſpeciem. Sed ſi plumbum cum argento mixtum ſit, quia facile deduci & ſeparari poteſt, non communicatur, id eſt non fit commune, nec eo nomine agitur communi dividundo, ſed ſingulis competit in rem actio, & quisque vindicat ſuum, unus plumbum, alter argentum. Sed ſi æs cum auro mixtum ſit, quia deduci & ſeparari non potuit, nondum inventa aqua chryſulca ſeu ſeparationis, quam vocant aquam fortem, quæ aurum a quocumque metallo ſeparatur, de quo Alciat 6. *parerg.* 11. an idem dicendum quod in muſſo facto ex melle meo & vino tuo, ut id fiat ejus qui fecit? videbatur idem dicendum quod in muſſo, quia ſi aurum cum ære mixtum eſſet, non poterat ſeparari, nondum inventa arte ſeparandi; ergo videbatur aurum confuſum cum ære ejus eſſe qui confudit, ut ſcriptum eſt in muſſo. Tamen ſi æs cum auro mixtum ſit, a ſingulis pro parte vindicatur, quia utrinque materia etſi confuſa ſit manet, id eſt non mutat dominum, cum prior materia manet, neque tranſit in aliam ſpeciem, ſola confuſio non tranſfert dominium; *d.* §. † *quum ex aliena*. Aliud dicen-

Digitized by Google

dum eſt, ſi argentum mixtum ſit cum ære, & ex ære meo & argento conflato aliqua ſpecies facta ſit, non erit communis, quia cum diverſæ materiæ æs & argentum ſit, facile ſeparari ab artificibus poteſt, & ad priſtinam materiam reduci; *l. lacus*, §. 1. infr. *de adqu. rer. dom.*

§. *idem ſcribit* 2.

SI equus tuus equam meam prægnantem fecerit, quod natum eſt meum eſt, non tuum, quia fœtus animatus, ſicut partus hominis, id eſt ancillæ, ſequitur ventrem, id eſt matrem; *l.* 5. §. *ingenui*, *l. lex naturæ*, ſupr. *de ſtat. hom. l. partum*, *C. h. tit.* propter certitudinem, quia mater ſemper eſt certa, non etiam pater, *l.* 5. ſupr. *de in jus voc.* tamen ex conſuetudine in quibusdam partibus habet equi dominus pedem unum, ut refert *gloſſ. hic.*

§. *de arbore*.

DE arbore, quæ in alienum agrum tranſlata in eo coaluit & radices egit, utilis actio in rem datur domino, ex Vari & Nervæ ſententia, ſed ea non probatur ab Ulpiano, ut intelligitur ex his verbis: *Varus & Nerva utilem in rem actionem dabant*. Ratio illorum fuiſſe videtur, quod priori domino non potuit auferri dominium arboris ſine ejus facto; *l. id quod noſtrum*, *de R. J.* Sed arbor, quæ in alienum ſolum tranſlata in eo coaluit & radices egit, cedit ſolo, id eſt domino ſoli, quia alio terræ alimento alia facta eſt, id eſt alia facta eſſe videtur; *l. adeo*, §. *ult. l. ſed ſi meis*, §. *arbor*, infr. *de adqu. rer. dom. l. hoc amplius*, §. *Alfenus*, *de damno infect.* Ergo priori domino neque directa neque utilis vindicatio datur. Sed ſi arbor tranſlata in alienum fundum, in eo nondum coaluit, & radices egit, mea eſſe non deſiit, & poteſt a me vindicari tamquam mea, quia tranſlatione arboris meæ in alienum fundum, mihi non adimitur & tranſfertur dominium; *d. l. id quod noſtrum*. Non obſtat *l. utilem*, cum §. *ult. l. præced. de don. int. vir. & uxor.* ſi vir uxori lanam donaverit, & ex ea lana uxor veſtes ſibi confecerit, veſtes ſunt uxoris, ſed viro competit utilis actio, id eſt condictio ex lege ob res donatas quia hoc ſpeciale eſt, ob fraudem legis, ne fraus legi fiat, qua vetantur donationes inter virum & uxorem.

§. *cum in rem*.

CUm agitur actione in rem, id eſt cum res vindicatur actione in rem, ſi conſtet de corpore, etſi error ſit in nomine, recte actum eſſe videtur, ex *h.* §. Et judex poteſt ſententiam ferre. Ratio dubitandi erat, quod libellus petitionis debet eſſe certus, & prius eſt ut emendetur antequam judex ſententiam ferat, quia certa eſſe debet actio, certa ſententia & condemnatio; *l.* 1. & paſſim, *tot. tit. C. de ſentent. quæ ſine cert. quantit. profer.* Sed non ideo minus ſententia certa eſt, etſi erretur in nomine, modo conſtet de corpore. Fides nominis plerumque probat proprietatem rei, unde Tertull. de carne Chriſti: *Fides nominis, ſalus eſt proprietatis*: tamen error in nomine non vitiat, non nocet, ubi conſtat de corpore; *l. ſi in judiciis*, ſupr. *de judic. l.* 4. *de legat.* 1. *l. ſi me in* † *vacuam*, *de adqu. poſſeſſ. l.* † 4. *C. de teſtam.*

§. *ult.*

SI plures ſint ejusdem nominis ſervi, puta plures Stichi vel Erotes, nec appareat de quo actum ſit, nulla condemnatio fieri poteſt, ex *h.* §. *l. inter*, §. 1.

Digitized by Google

§. 1. *de V.O.* Super re incerta nulla condemnatio fieri poteſt, quia actio & ſententia certa eſſe debet ; *l.* 1. *& tot. tit. C. de ſentenc. quæ ſine cert. quantit. profer.* ob incertitudinem vitiatur legatum ; *l. ſi quis de pluribus, de reb. dub.* & tutelæ datio ; *l. duo ſunt Titii, de teſtam. tutel.*

L. 6.

SI quis rem vindicet actione in rem, rem deſignare, id eſt proprio nomine ſignificare debet, & utrum totam an partem & quotam petat, ex *init. h. l.* Et ſi rem petat ſimpliciter, totam petere intelligitur, & ſi partem petat, dimidiam petere videtur, partis appellatione dimidia intelligitur ; *l.* 1. §. 1. *l. ſi ſine, al. l. ſi defenſor*, §. *qui interrogatus, l. de ætate*, §. † *ſi interrogatus, de interrogat. act. l. etiam, de* † *uſufru. l. nomen filiarum*, §. 1. *de V. S.* Appellatione enim rei non genus ſed ſpecies, id eſt certa ſpecies, ſignificatur, & in infecta materia pondus, in ſignata numerum, in facta ſpeciem dici oportet, ſed & menſura dicenda eſt, cum res menſura contineatur. Et ſi veſtimenta noſtra eſſe petamus, actione ſcilicet in rem vel dari nobis oportere, quod intelligendum eſt actione perſonali, puta ex ſtipulatu, numerum & colorem dici debet, nam inhumanum eſt cogi dicere trita ſint an nova, quamvis in vaſis occurrat difficultas, an exprimendum ſit quadrata ſint, rotunda, pura, an cælata, quæ in petitionibus adjicere difficile, id eſt grave, eſt, nec ita coartanda, id eſt anguſtanda, res eſt, licet in petendo homine, ejus nomen & ætas dici debeat, utique ſi plures ſint, & ſi nomen ignorem, demonſtratione ejus utendum eſt. Demonſtratio vice nominis fungitur, ut *hic, & l. certum, de reb. credit. l.* 2. *de liber. & poſth. l. nominatim, de legat.* 3. *l. nominatim, de condit. & dem.* Qui fundum vindicat, nomen ejus, ſocum, id eſt ſitum, & confines dicere debet, ex *h. l. l. quod ſæpe, in fin. de contrah. empt. l. forma, de cenſib. l. ſi quis* 7. *C. de bon. proſcript.* Et hæc eſt formula Cujac.*hic* &*) vindicationis apud. M. Tull. Verr. 4. *Si paret fundum Capenatem, qui eſt in agro Sabino, ex jure Quiritium P. Servilii eſſe.* Idem pro Muræna : *fundus*, Ant. Faber *qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur.* Idem in actione furti, qui rem vindicat de *err. pragm. dec.* 94. *err.* 9. debet eam deſignare ; *l. in actione*, infr. *de furt.* Et rei deſignatio facienda eſt apud prætorem ante litem conteſtatam, ut ſciatur qua de re conteſtatio futura ſit, & reus intelligat, an recedere, an conteſtari debeat, nemo enim compellitur pati actionem in rem, ſi paratus ſit ea cedere ; *l. ult.* infr. *h. tit.* in actione furti ſufficit rem demonſtrari, ut poſſit intelligi, non eſt neceſſe pondus lancis adjici. Singulare eſt in actione depoſiti, qui aurum vel argentum depoſuit, debet exprimere ſpeciem & pondus, neceſſitas exprimendi ponderis remittitur, ſi juret actor ſe non poſſe dicere pondus ; *l.* 1. §. *ſi quis argentum, depoſit.*

L. 7.

SI is, qui ſe obtulit fundi vindicationi, quaſi poſſeſſor cum non eſſet, ut actorem deciperet, damnatur, nihilominus a poſſeſſore recte peti poteſt, ut *hic & l. is qui ſe liti obtulit*, infr. *h. tit.* Ratio dubitandi erat, quod bona fides non patitur, ut idem bis exigatur ; *l. bonæ fides* 57. *de R. J. l. ſi quis dolo*, §. 1. *de re judicat.* Ergo ſi is, qui ſe liti obtulit, damnatus ſit, videbatur idem non poſſe peti a poſſeſſore, ne actor idem iterum conſequatur. Ratio decidendi eſt, quod ſi is, qui ſe liti obtulit quaſi poſſeſſor, condemnatus ſit, & litis æſtimationem præſtiterit, hoc caſu videtur non poſſe quidem res peti a poſſeſſore, ne idem bis præſtetur, quia qui litis æſtimationem præſtitit, emiſſe videtur : litis æſtimatio pro emptione eſt ; *l.* 3. infr. *pro emptor.* ſed quod ſolvit is, qui ſe liti obtulit, non liberat poſſeſſorem, quia proprii deli-

Digitized by Google

ti poenam ſuſtinet ; *l.* 1. §. *plane* , *de tutel. & rat. diſtrah.* Sed & ſi is , qui ſe liti obtulit , nondum ſolverit judicatum , vel non ſolvendo ſit , eo omiſſo , res peti poteſt a poſſeſſore , ne inani judicio immoretur , vel ſi malit , reſciſſo priori judicio , actio datur in poſſeſſorem ; *l. qui ex parte* , *de interrogat. in jur. fac.*

L. 8.

SI fundum ex æquis partibus mihi tecum communem , tu & Titius poſſideatis pro indiviſo ſcilicet , ut recte notat Accurſ. non ab utriſque , id eſt a ſingulis quadrantes petere debeo , ſed a Titio , qui non ſit dominus , ſemiſſem , a te nihil petere poſſum , quia tu ſemiſſem tuum tantum poſſides pro indiviſo. Aliud dicendum eſt ſi fundum mihi tecum communem , tu & Titius pro regionibus diviſum poſſideatis , nam tunc ſine dubio a te & Titio partes fundi petere debeo , quoties enim fundus communis certis regionibus diviſus poſſidetur , neceſſe eſt in his aliquam meam eſſe , & ideo tu quoque a Titio quadrantem petere debes . Et hæc diſtinctio neque in re mobili locum habet , nam res mobilis dividi non poteſt , diviſio corrumpit eam , navem ſi dividas perdas, ut ait Caſcellius Juriſconſultus apud Macrob. 2. *Saturn.* 6. neque in hereditatis petitione , quia hereditatis petitio conſiſtit in jure non in corporibus hereditariis ; *l. hereditas* , ſupr. *de petit. hered. l. bonorum* 208. *de V. S.* Hereditas eſt nomen juris , non recipit diviſionem , licet res hereditariæ dividantur . Et hoc eſt quod dicitur, hereditas pro diviſo poſſideri non poteſt , quia conſiſtit in jure , non in ſingulis corporibus ; *d. l. bonorum.*

L. 9.

† Lex iſta deſideratur . Adde *l. ult. ff. eod. tit. l.* 1. *C. ubi in rem actio, l. unic. C. ubi de poſſeſſ. agi.*

ACtio in rem ſeu vindicatio ſoli domino competit ; *l. in rem* , *h. tit. l. doce ancillam* , *C. eod.* & datur adverſus poſſeſſorem ; *l. is qui deſtinavit* , *l.* † *adverſus poſſeſſorem* , *l. qui petitorio* , infr. *h. tit. l. ult. C. ubi in rem act.* etiam adverſus quemlibet poſſeſſorem ; *l. actionum* , *de oblig. & act.* ex quacumque cauſa , quocumque titulo poſſideat, etiam adverſus depoſitarium, commodatarium , conductorem , vel miſſum in poſſeſſionem legatorum ſervandorum cauſa , vel dotis ventriſve nomine , vel ob non præſtitam cautionem damni infecti . Ratio dubitandi erat , quod depoſitarius , commodatarius, conductor , miſſus in poſſeſſionem dotis ventriſve nomine , vel ob non præſtitam cautionem damni infecti , non poſſident , ſed tantum in poſſeſſione ſunt , non ſunt poſſeſſores , ſed detentores . Ergo videbatur non eſſe conveniendos actione in rem tamquam poſſeſſores . Tamen actio in rem datur adverſus quemlibet poſſeſſorem & detentorem , qui tenet , & habet reſtituendi facultatem, ut eſt in calce *h. l.* Actio in rem datur adverſus poſſeſſorem , unde dictum eſt poſſeſſionem parere actionem in rem adverſario ; *l. pignoris* , infr. *de pignorib. l. unic. C. de alien. judic. mut. cauſ. fact.* & in rem actio dicitur naſci ex præſenti poſſeſſione ; *l. non aliàs* , §. † *ſed ſi poſtulatur* , ſupr. *de judic.* ideo ne luſorium & inane ſit judicium in rem , officium judicis dati & addicti judicio vindicationis eſt inſpicere ante omnia , an reus conventus poſſideat . Nec ad rem pertinet , id eſt non quæritur ex qua cauſa poſſideat , quia actio in rem datur contra quolibet titulo poſſidentem , ut *hic & l. cogi* , *C. h. tit.* Actio in rem datur adverſus poſſeſſorem , ubi enim probavi rem meam eſſe , reus condemnatur rem reſtituere , niſi tueatur ſe aliqua exceptione , puta exceptione doli , de qua in *l. vindicantem* , *& l.* † 73. *in fin.* infr. *de evict. l.* †† Et v. etiam *l.* 3. *C. de act. empt.* quorumdam maxime Pegaſi ſententia fuit , actionem in rem dari tantum adverſus poſſeſſorem , qui proprie poſſidet ſibi & ſuo nomine, & qui poteſt conveniri interdicto *uti poſſidetis* , *vel utrubi* , nec enim aliis dantur

†† V. ſi facit. *l.* 14. *in fin. C. de rei vindic.*

tur hæc interdicta, quam iis, qui vere poſſident, ſed tamen Ulpiani ſententia verior eſt, hac actione teneri non ſolum verum poſſeſſorem, ſed etiam quemlibet detentorem, quia habet rei reſtituendæ facultatem. Quod videtur Juſtinianus porrexiſſe ad poſſeſſorem rerum mobilium; *nov. 69. cap. 1.* Cujac. *9. obſ. 33.*

L. 10.

ACtio in rem datur adverſus poſſeſſorem, ſive res ſit mobilis, ſive immobilis: ſi res immobilis petatur, non alibi reſtitui poteſt, quam ubi ſita eſt; *l. 2. C. quand. & quib. quart. pars debetur*: ſi mobilis res petatur, ibi reſtituenda eſt, aut ubi poſita eſt, aut ubi agitur, ex *h. l. & l. ult. C. ubi in rem act.* Si bonæ fidei poſſeſſor ſit ás, cum quo agitur, electio actoris eſt, ut res reſtituatur ubi poſita eſt, vel ubi agitur, id eſt ubi reus domicilium habet; *d. l. ult.* Sed res reſtituenda eſt ſumptibus actoris, extra cibaria, qui in iter vel navigationem faciendi ſunt, puta ſi ſervus mittendus ſit eo loci, ubi res petitur, ad rem reſtituendam, ſumptus itineris præſtantur, præter cibaria, quæ per ſingulos dies præſtantur ſervo, quia etiam domi præſtanda erant: ſi agatur quoque actione ad exhibendum rem, exhiberi oportet periculo & ſumptibus actoris; *l. ſed & ſi*, §. *quo autem loco*, *ad exhib. l. ſi in Aſia*, §. 1. *depoſit.*

L. 11.

SI agatur actione in rem adverſus bonæ fidei poſſeſſorem, rei mobilis nomine, res reſtituenda eſt, aut ubi ſita eſt, aut ſi maluerit actor ubi agitur, periculo & ſumptibus actoris; *l. prox.* ſupr. Quod ſi poſt litem conteſtatam judicium tranſlatum ſit ad alium judicem, ut ſit interdum per evocationem Principis vel majoris judicis; *l. judicium ſolvitur*, *de judic.* res reſtituenda eſt ubi judicatur, periculo & ſumptibus actoris: ſed tunc poſſeſſor tenetur cavere, datis fidejuſſoribus, de re reſtituenda, ſumptibus tamen & periculo actoris §. † 2. *inſt. de offic. judic.*

L. 12.

SI vero malæ fidei poſſeſſor, qui rem de qua convenitur actione in rem, alio loco nactus eſt, idem ſtatui debet, ut ſi malæ fidei poſſeſſor, qui rem petitam alio loco nactus eſt, quam ubi petitur, & cujus electio eſt eam reddere ubi res eſt, vel ubi petitur, non teneatur eam reddere, niſi periculo & ſumptibus actoris. Si vero malæ fidei poſſeſſor ab eo loco, ubi lis conteſtata eſt, eam ſubtractam alio loco tranſtulerit, illic reſtituere debet unde ſubtraxit ſumptibus ſuis. Credendus eſt enim alio tranſtuliſſe dolo, ut tanto difficiliorem faceret exhibitionem & vindicationem; *l. ſed etſi*, §. 1. *ad exhib. l. ſi in Aſia*, §. 1. *depoſit.*

L. 13.

SI res petatur actione in rem, non ſolum res reſtitui debet, verum etſi deterior facta ſit, judex datus rationem deterioritionis habere debet, ejus ſcilicet, quæ contigerit poſt litem conteſtatam culpa poſſeſſoris; *l. qui petitorio*, infr. *h. tit.* quia non videtur reſtitui res quæ deterior redditur, niſi id quod intereſt præſtetur; *l.* 3. §. 1. infr. *commod.* Si deterior facta ſit poſt litem conteſtatam, finge hominem debilitatum verberibus vel vulnere, ratio id eſt æſtimatio deterioritionis per judicem habebitur, quamquam & eo nomine poſſeſſor poſſit conveniri actione legis Aquiliæ, unde judex datus non alias damnum, id eſt deteriorationem, æſtimare debet, quam ſi remittatur actio legis Aquiliæ, & petitor caveat ſe non uſurum actione legis Aquiliæ. Et ſi ſuper-

ſtua videtur remiſſio actionis legis Aquiliæ, & cautionis de non agendo hac actione, quia electa una actione, alia conſumitur; *l. qui ſervum*, infr. *de oblig. & act.* & qui egit actione in rem, ſi poſtea agat actione legis Aquiliæ, repellitur exceptione doli mali, ne bis idem conſequatur; *d. l. qui ſervum*, tamen non inutilis eſt cautio, ut poſſit committi ſtipulatio, etiam ſi de facto nullo jure agatur propter ſumptus, & quamvis officio judicis poſſit conſuli ratione ſumptuum, tamen ei commodius eſt, ut actione munitus ſit, quam tantum officio judicis, quia, ut ait Accurſ. *hic*, actio durat etiam poſt ſententiam, non etiam officium judicis; *l. qui per colluſionem*, §. 1. infr. *de act. empt. l.* 4. C. *depoſit.*

L. 14.

QUoties plures actiones concurrunt, una electa, alia conſumitur; *l. qui ſervum*, infr. *de oblig. & act.* quod ſi res petatur, & deterior facta ſit poſt litem conteſtatam, puta homo debilitatus, ſi maluerit actor agere actione legis Aquiliæ, poſſeſſor abſolvendus eſt a vindicatione. Si res petita deterior facta ſit dolo & culpa poſſeſſoris, electio eſt actoris, non ut triplum conſequatur, puta ſimplum, id eſt rem vindicatione, & duplum actione legis Aquiliæ, quæ actio adverſus inficiantem eſt in duplum, ſed ut rem tantum conſequatur vindicatione, vel duplum actione legis Aquiliæ, ſi ea agatur adverſus inficiantem.

L. 15.

SI poſſeſſor conventus actione in rem de homine, puta Sticho, deteriorem factum, puta verberatum, tradiderit, non modo tenetur actione in rem, & actione legis Aquiliæ de damno injuria dato, ſed etiam actione injuriarum. Etiam in actione injuriarum damni ratio habetur; *l. dominum*, C. *de injur.* Hoc diſtat actio legis Aquiliæ de damno injuria dato, ab actione injuriarum, quod altera actio pertinet ad damnum culpa datum, altera vero ad contumeliam; *l. item apud Labeonem*, §. *ſi quis ſervo verberato*, *de injur.* Ut tamen actio injuriarum detur, ponendum eſt ſervum qui petebatur, fuiſſe verberatum in contumeliam petitoris ejusdemque domini, alioqui pro injuria ſervo irrogata dominus agere non poſſet; §. † *ſervis autem*, *inſt. eod.*

§. *ſi quis rem.*

SI poſſeſſor, qui convenitur actione in rem, rem ex neceſſitate diſtraxerit, officio judicis tenetur tantum pretium reſtituere, quia nihil eſt quod imputetur ei, qui rem ex neceſſitate diſtraxit; *l. Divus*, ſupr. *de pet. hered. l. ait prætor*, §. *ult.* infr. *de jur. delib. l. lex quæ*, *in fin.* C. *de adm. tutor.* Nam etſi fructus perceptos diſtraxit etiam malæ fidei poſſeſſor, ne corrumpantur, æque non amplius quam pretium præſtabit, ex *h.* §. quia nihil eſt quod imputetur ei, qui ex neceſſitate fructus diſtraxit, etiam ſi malæ fidei poſſeſſor fuit. Nam etſi ſervus petitus perierit, etiam poſt litem conteſtatam ſine dolo & culpa poſſeſſoris, nihilominus tenetur promiſſor pretium præſtare, ſi forte diſtracturus eſſet petitor, ſi forte reſtitutus fuiſſet; §. *ult.* infr. *h. l.*

§. *item ſi forte.*

PRædia capta ab hoſtibus partim diſtrahebantur ex præcepto Principis, partim veteranis aſſignabantur in præmium militiæ; *l. Lucius*, infr. *de evict.* modico poſſeſſori relicto honoris gratia, vel potius in ſolatium, ut colligitur ex

Digitized by Google

ex *h.* §. de quo Cujac. 10. *obſ.* 2. Si ager petitus poſt litis conteſtationem militibus aſſignatus ſit, modico poſſeſſori relicto, hoc reſtituendum eſt, quia licet hoc relictum dicatur poſſeſſori honoris gratia, non relinquitur in gratiam perſonæ, ſed in ſolatium & levamentum domini, tamquam poſſeſſori injuria ablatum, ne in totum lugeat cladem bonorum, ut proponitur *hoc loco*, & *l. in agris*, *de adqu. rer. domin.*

§. *ult.*

BOnæ fidei poſſeſſor ab initio, ſi res petita perierit etiam poſt litem conteſtatam, ſine dolo & culpa poſſeſſoris, liberatur naturali interitu rei, nec tenetur præſtare æſtimationem, quia bonæ fidei poſſeſſor non debet mortalitatem præſtare, aut propter metum hujus periculi temere jus ſuum indefenſum relinquere; *l. illud*, ſupr. *de hered. petit.* Et depoſitarius, ſi poſt litem conteſtatam res natura ſua perierit, liberatur ſi res æque peritura eſſet apud actorem; ſi ei res reſtituta eſſet; *l. item ſi* † *cum*, §. *quid ſi homo*, *quod met. cauſ. l. ſi plures*, in fin. *depoſit.* Unus & ſingularis caſus eſt, in quo bonæ fidei poſſeſſor, qui erat ab initio, ſi ſervus petitus vel animal aliud demortuum ſit, poſt litem conteſtatam tenetur præſtare æſtimationem, ſi forte petitor diſtracturus erat ſi accepiſſet, & pretium lucraturus, ne damno pretii afficiatur, ex *h.* §. *l. qui petitorio*, §. 1. infr. *h. tit. l. ſi ſervum*, in pr. & §. *ſequitur*, infr, *de V. O.* Si fundus legatus chaſmate perierit poſt moram, heres tenetur præſtare æſtimationem, quia potuit legatarius fundum acceptum vendere; *l. cum res*, in fin. *de legat.* 1.

L. 16.

BOnæ fidei poſſeſſor non præſtat naturalem interitum rei petitæ, ſi res poſt litem conteſtatam ſuo fato perierit, liberatur a judicio vindicationis. Mortuo homine, re perempta, quæritur an adhuc neceſſaria ſit ſententia? neceſſaria non eſt ſententia quod ad rei vindicationem. Re perempta ſolvitur judicium quoad rei vindicationem, non poteſt ferri ſententia de re, quæ amplius non eſt in rerum natura, judicium ſolvitur interitu rei, mors omnia ſolvit; *l. ſi ſervus*, *judicat. ſolv. l. ult. C. de aſſert. tollend.* Utique autem adhuc neceſſaria eſt ſententia, propter fructus & partus ancillarum, ſi qui ſunt, & propter ſtipulationem de evictione. Neceſſaria eſt ſententia propter fructus & partus. Etiam homine mortuo ſupereſt petitio fructuum poſt litem conteſtatam perceptorum, itemque partuum ancillarum, ſi qui ſunt editi. Item neceſſaria eſt ſententia propter ſtipulationem de evictione, ut poſſeſſori committatur ſtipulatio & actio ex ſtipulatu duplæ de evictione adverſus auctorem ſuum; *d. l. ſi ſervus*, *l. ſi homo*, *de re judicat.* quia actio de evictione non datur emptori, niſi re evicta per ſententiam; *l. Hercennius*, in pr. §. 1. *de evict. l. emptor*, *C. eod. l.* 1. *C. ubi in rem actio.* In judicio vindicationis, etiam re perempta poſt litem conteſtatam, neceſſaria eſt ſententia, per quam reus, id eſt poſſeſſor, abſolvatur a vindicatione rei, quia poſſeſſor etiam poſt litem conteſtatam non tenetur præſtare fatum, id eſt naturalem interitum rei, ex *h. l. init. l. illud*, ſupr. *de hered. petit. l. ſi plures*, §. 1. *depoſit.* Quod dictum eſt, mortuo homine petito poſt litem conteſtatam, ſtipulationem de evictione committi, ut emptor agere poſſit de evictione adverſus venditorem, pugnare videtur cum *l.* † *ſi ſervus*, *de evict.* ſed vera eſt diſtinctio Accurſii, ſi homo de quo agitur mortuus eſt antequam emptori fieret controverſia dominii, ſtipulatio non committitur, quia nemo evicit, ſed fatum, ſi poſt motam controverſiam ſtipulatio committitur,

Cujac. 15. *obſ.* 23. & 22. *obſ.* 25.

Digitized by Google

§. *culpa*.

BOnæ fidei poſſeſſor non præſtat naturalem interitum rei etiam poſt litem conteſtatam, niſi culpa poſſeſſoris res perierit, quia culpa imputatur, ubi præceſſit caſum, vel dedit cauſam caſui; *l. qui petitorio*, §. 1. infr. *h. tit.* Culpa non intelligitur, ſi poſſeſſor navim peritam tempore opportuno navigationis trans mare miſit, licet ea perierit, ex *h.* §. quia navis ad hoc paratur, ut naviget; *l. arboribus*, §. 1. *de uſufr.* niſi minus idoneis hominibus, id eſt imperitis magiſtris ſeu naucleris eam commiſerit, ex *h.* §. Opportunum tempus navigationis eſt a kalend. aprilis, uſque ad kalend. octobris; *l. qui Romæ*, §. *Callimachus*, *de V. O. l.* 3. C. *de naufrag.* Veget. de re militar. lib. 4. cap. 19. *Ex die tertio iduum novembris, uſque in diem ſextum iduum martiarum maria clauduntur*. Quod ſi poſſeſſor intempeſtivo tempore navem navigarum † v. ſi faciunt. miſerit, & perierit, de culpa tenetur; *d. l. qui petitorio*, *l.* † *ſi culpa*, in- Confert ſu- fr. *h. tit. l.* † *ſuus*, §. *puto*, *de hered. inſt. l.* † *civitas*, C. *de offic. rect.* prac. *l.* 3. C. *prov.* Et ſi homo mortuus ſit culpa poſſeſſoris, pro vivo habetur, ut præſte- *de naufrag.* tur; *l. quod ſi nolit*, §. *ſi mancipium*, *de edil. edict.*

L. 17. *in princ.*

SI poſſeſſor hominem, id eſt ſervum Mævii, poſt litem conteſtatam, id eſt acceptum judicium vindicationis cum Mævio, vendiderit Titio, & emptor hominem occiderit, tenetur pretium reſtituere Mævio, ex *init. h. l.* quia adhuc hominem poſſidere videtur, cum habeat pretium, quod eſt vice rei; *l. non utitur*, *& ſeq.* infr. *de uſufruct.* Et qui poſt litem conteſtatam ſervum vendidit, occiſo ſervo per emptorem, tenetur de facto emptoris, quaſi de proprio facto, quia dedit occaſionem cædi, vendendo ſervum; *l. ſi ſervum*, §. 1. infr. *de V. O.* vel alia ratione tenetur reſtituere pretium, quia ex re aliena locupletior factus eſt; *l. ſi eum ſervum*, *de reb. credit.* Quod ſi poſſeſſor ante litem conteſtatam rem vendiderit, tenetur reſtituere pretium actione negotiorum geſtorum; *l. mater*, C. *h. tit. l. ult.* ſupr. *de negot. geſt.*

§. *idem Julianus*.

SI poſſeſſor moram fecerit in homine reddendo, & poſt moram homo mortuus ſit, fructuum ratio uſque ad tempus rei judicatæ habenda eſt, ex *h.* §. Ratio dubitandi erat, quod malæ fidei poſſeſſor tenetur tantum reſtituere fructus, quos percepit, vel percipere potuit, & quos percipere potuiſſet petitor; *l. ſi navis*, *in fin.* infr. *h. tit.* Atqui nec ulli percepti ſunt, nec percipi potuerunt, niſi uſque ad diem mortis, ergo non uſque ad tempus rei judicatæ præſtandi ſunt; *l. fructus* 33. infr. *h. tit.* Ratio decidendi eſt, ſi res petita perierit poſt moram vel culpa poſſeſſoris, eo usque fructuum ratio habenda eſt, quousque haberetur, ſi non periiſſet, ergo usque ad rei judicandæ tempus; *l. fructus* 33. infr. *h. tit.* nam de omnibus usque ad ſententiam perceptis vel percipiendis judex datus pronuntiare debet, non de futuris, id eſt poſt ſententiam percipiendis, ad officium judicis nihil pertinet tractatus futuri temporis; *l.* 1. §. † 2. *de uſur.*

verſ. † *idem Julianus*.

IN actione in rem veniunt fructus, quos poſſeſſor poſt litem conteſtatam percepit vel percipere potuit, ex natura actionis; *l. præterea*, infr. *h. tit. l.* *do-*

Digitized by Google

domum , *l. ſi fundum* , *l. certum* , *C. eod. l. videamus* , *de uſur.* In actione in rem in reſtitutionem veniunt fructus percepti & omnis cauſa , id eſt omne illud , quod habiturus eſſet actor , ſi eo tempore reddita res illi fuiſſet . Omnes acceſſiones , puta partus ancillarum , & partuum fructus , id eſt partuum partus non continentur appellatione fructuum . Neque enim in fructu hominis homo eſſe poteſt ; *l. vetus* , *de uſufructu* , *l. in pecudum* , *de uſur.* ſed appellatione cauſæ . In actione in rem , ita veniunt omnes cauſæ , id eſt quidquid acceſſit ex cauſa vel occaſione rei petitæ , ſi per ſervum petitum , forte injuria vulneratum vel cæſum , poſſeſſor adquiſierit actionem legis Aquiliæ , eam reſtituere , id eſt præſtare ſeu cedere , cogeadus eſt . Quod ſi poſſeſſor dolo malo deſierit poſſidere , occiſo homine per injuriam , aut pretium hominis , aut actionem , quam habet eo nomine , præſtare id eſt cedere cogetur , utrum voluerit actor , ſed & fructus , quos ab alio poſſeſſore percepit poſſeſſor , a quo forte per vim dejectus fuerat , re redintegrata cum fructibus medio tempore perceptis , nullum enim lucrum ex eo homine , de quo lis eſſe cœperat , poſſeſſor facere debet . Poſt litem conteſtatam omne lucrum auferendum eſt poſſeſſori ; *l. ſed & ſi lege* , §. *ſi ante* , §. *conſuluit* , *de hered. petit.* Re evicta poſſeſſor fructus ejus temporis , quo homo poſſeſſus eſt ab eo qui evicit , reſtituere non debet , quia nihil eſt quod imputetur ei , qui fructus non percepit , vel percipere potuit , re judicio evicta . Quod dictum eſt poſſeſſorem , qui per ſervum injuria vulneratum adquiſiit actionem legis Aquiliæ , ſi conveniatur judicio vindicationis teneri eam actionem cedere , intelligi debet ſi poſt litem conteſtatam uſucepit , quia uſucapione plenum jus cœpit habere , id eſt plenum & quiritarium dominium , litis conteſtatio non interrumpit uſucapionem bona fide cœptam , quia in uſucapione requiritur quidem bona fides ab initio , ut uſucapio incipiat currere , ſed ubi cœpit , nihil nocet ſuperveniens mala fides ; *l. unic.* §. *hoc taniummodo* , *C. de uſucap. transform.* in actione in rem veniunt fructus , quaſi cauſæ & acceſſiones : in petitione hereditatis veniunt fructus , quaſi pars hereditatis , fructus augent hereditatem ; *d. l. ſed etſi lege* , §. *ult. cum* 5. *ll. ſeqq.* in judicio vindicationis veniebant dupli fructus ex 12. tab. *fructuum duplione damnum decidito* , qui dicuntur in jure majores fructus ; *l.* 6. §. † *ult.* infr. *mandat. l. reſcriptum* , §. 1. *de diſtract. pign.* ubi dixi in Tryphoninum .

L. 18.

LIte conteſtata non interrumpitur uſucapio ſemel cœpta , ex *h. l. & §. ult. l. prox. l.* 2. §. *ult. pro emptor. l. nec bona* , *C. de præſcript. long. temp.* Si poſſeſſor poſt acceptum judicium , poſt litem conteſtatam hominem petitum uſuceperit , debet eum tradere judicio vindicationis , eoque nomine de dolo cavere , periculum eſt enim ne interim eum pigneraverit , vel manumiſerit . Lite conteſtata non poteſt fieri deterior conditio actoris , quale quid eſt cum petitur , tale dari debet ; *l.* 2. *de uſur. l. redhibere* , §. 1. *de ædil. edict. l.* † *ſi certe* , §. *ſed ſi quæratur* , *ſi ſervit. vindic.* lite conteſtata non interrumpitur uſucapio , ſed præſcriptio poſt litem conteſtatam completa , non prodeſt poſſeſſori ; *d. l. nec bona* , quia ſi res evincatur judicio in rem tenetur eam reſtituere , ex *h. l.* perinde ac ſi non uſucepiſſet , & uſucapio completa circumſcribitur . Idque eo jure , quo placuit poſt litem conteſtatam omnem cauſam reſtituendam eſſe actori , id eſt id omne , quod habiturus eſſet petitor , ſi tempore litis conteſtatæ res reſtituta eſſet ; *l. præterea* , infr. *h. tit.*

† L. iſta deratur.

Cujac. 22. *obſ.* 26.

Digitized by Google

L. 19.

NOn tantum actori poſſeſſor, id eſt reus, cavere debet de dolo, id eſt dolo non factum ſi ſervum alienaverit, vel pigneraverit, reo etiam ſeu poſſeſſori cavendum his rebus recte præſtari, id eſt indemnem eum præſtari, ſi forte fundi nomine, puta ob vitium ædium, caverit de damno infecto, quia in judicio vindicationis utrique & actori & reo conſulendum eſt officio judicis.

L. 20.

POſſeſſor conventus actione in rem, tenetur reſtituere rem cum omni cauſa, id eſt tenetur reſtituere rem & fructus & id omne, quod actor habituras eſſet, ſi res ei reſtituta eſſet eo tempore quo judicium acceptum eſt, ut *hic & l. Julianus*, §. *idem Julianus*, *verſ. idem Julianus*, ſupr. *h. tit. l. videamus*, §. *in Faviana*, infr. *de uſur. l. in condemnatione*, §. 1. *de R. J. l. illud*, *in pr. l. ancillarum*, *& ſeqq.* ſupr. *de hered. petit.* ut poſſeſſor ſervi alieni, qui bonæ fidei poſſeſſor fuit ab initio, tenetur reſtituere ſervum petitum, & quæ poſt acceptum judicium per eum non ex re ſua adquiſierit, in quo hereditates quoque & legata per eum ſervum adquiſita continentur. Nec enim ſufficit rem ipſam reſtitui, ſed opus eſt ut cauſa rei reſtituatur, id eſt ut res reſtituatur cum omni cauſa, puta cum fructibus medio tempore perceptis, cum hereditatibus & legatis per ſervum adquiſitis, quia etiam bonæ fidei poſſeſſori auferendum eſt omne lucrum, quod perceptum eſt a die litis conteſtatæ; *d. l. Julianus*, *in fin.* ſupr. *h. tit. l. poſt ſenatusconſultum*, ſupr. *de heredit. petit.* Itaque bonæ fidei poſſeſſor conventus actione in rem, poſt litem conteſtatam tenetur reſtituere etiam partum ancillæ, quamvis editus ſit poſteaquam matrem ejus poſt acceptum ſcilicet judicium poſſeſſor uſucepit, quia mala fides, id eſt ſcientia rei alienæ, ſuperveniens non interrumpit uſucapionem bona fide cœptam, quo caſu etiam de partu, ſicut de matre, & traditio & cautio de dolo neceſſaria eſt, id eſt poſſeſſor, qui hominem petitum poſt acceptum judicium uſucepit, reſciſſa uſucapione tenetur reſtituere matrem, id eſt ancillam, & partum ancillæ, & cavere de dolo, id eſt dolum malum abeſſe abfuturumque propter periculum, ne interim ancillam pigneraverit, vel manumiſerit; *l. ſi poſt*, ſupr. *h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſor, quod per ſervum alienum adquiſiit ex re ſua vel ex operis ſervi non reſtituit: contra malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere quidquid per ſervum petitum adquiſiit ex re ſua vel ex operis ſervi; *l. 1. C. h. tit. l. qui bona fide*, *l. quæſitum*, *in fin.* infr. *de adq. rer. dom.* Bonæ fidei poſſeſſor ab initio non reſtituit quod per ſervum petitum ex re ſua adquiſiit poſt litem conteſtatam, ex *h. l.* Bonæ fidei poſſeſſor ab initio, lite conteſtata fit malæ fidei poſſeſſor, & malæ fidei poſſeſſor nihil ſibi per ſervum petitum adquirit, ne quidem ex re ſua: hoc verum eſt in malæ fidei poſſeſſore ab initio. Bonæ fidei poſſeſſor ab initio etiam poſt litem conteſtatam eſt favorabilior, quia ignoſcendum eſt ei, qui noluit jus ſuum temere indefenſum relinquere; *l. illud*, *verſ. nec enim debet*, *de hered. petit.*

L. 21.

SI ſervus a bonæ fidei poſſeſſore fugerit poſt litem conteſtatam, ſuper judicio ſcilicet in rem, quæritur an præſtet periculum fugæ? Paulus quæſtionem ſolvit adhibita diſtinctione, ſi ſervus talis fuit, ut cuſtodiri non deberet, quia integræ opinionis, id eſt famæ & exiſtimationis erat, nec erat ſuſpectus de fuga, abſolvitur poſſeſſor. Bonæ fidei poſſeſſori nihil eſt quod imputetur, cur non cuſto-

Digitized by Google

cuſtodierit ſervum, de quo nulla fugæ ſuſpicio ſuberat: fuga ſervorum, qui cuſtodiri non ſolebant, non præſtatur a poſſeſſore, & caſibus fortuitis adnumeratur; *l. in rebus, commodat. l. contractus, de R. J.* tamen ſi poſſeſſor interim eam uſuceperit, tenetur petitori actiones ſuas cedere, & ejus temporis quo poſſedit fructus præſtare, quia poſt litem conteſtatam omne lucrum auferendum eſt poſſeſſori; *l. Julianus, in fin.* ſupr. *h. tit.* quod ſi nondum eum uſuceperit, abſolvitur ſine cautionibus, id eſt ſine onere duplicis cautionis, quæ ſolet præſtari de re perſequenda, id eſt de ſervo fugitivo perſequendo & revocando, & ſi poſſeſſionem ſorte nactus ſit, de re reſtituenda cominus, id eſt ſtatim, ut recte exponit Cujac. 11. *obſ.* 39. Quamvis bonæ fidei poſſeſſor ab initio, ſervum dum eſt in fuga uſucapit, quia litis conteſtatio non interrumpit uſucapionem recte cœptam, & ſervus dum eſt in fuga uſucapi poteſt, etſi enim nulla ſine poſſeſſione currat uſucapio; *l. ſine poſſeſſione*, infr. *de uſucap.* utilitatis cauſa receptum eſt, ſervum, qui eſt in fuga, animo poſſideri, quamdiu ab alio non poſſidetur, & ideo uſucapi; *l.* 1. §. *per ſervum*, *l.* 3. §. *ſi ſervus*, *l. per eum*, §. 1. *de adqu. poſſeſſ.* Quod ſi ſervus cuſtodiendus fuit, forte quia malæ frugi erat & ſuſpectus de fuga, vel ſemel a fuga revocatus erat, & a bonæ fidei poſſeſſore fugerit poſt litem conteſtatam, poſſeſſor ipſius nomine damnatur, id eſt tenetur rem reſtituere vel æſtimationem præſtare, quia poſt litem conteſtatam eſt quod ei imputetur, quod non adhibuerit cuſtodiam. Servi malæ frugi ſolebant cuſtodiri, & compede teneri; *l. & elegantur*, §. † *idem Labeo*, ſupr. *de dol. l. ſi ut certo*, §. *cuſtodiam*, *commodat.* ſervi ruſtici agros vincti colebant, & cuſtodiæ cauſa in ergaſtulis villarum, id eſt in cellis ſubterraneis, continebantur; Columell. *de re ruſtic. lib.* 1. *cap.* 8. Senec. *de benefic. libr.* 7. *cap.* 10. Idem *controverſ. lib.* 5. *cap.* 4. Plin. *lib.* 18. *cap.* 3. Lucan. *libr.* 7. Briſſon. 2. *antiq. cap.* 9. Ita tamen, ut ſi interim eum non uſucepit, actor ei actionibus ſuis cedat ad ſervum fugitivum perſequendum. Ubi poſſeſſor conventus actione in rem propter fugam ſervi abſolvitur, quia fuga amiſit poſſeſſionem ſervi ſine culpa, etſi non cogitur cavere de re perſequenda, tamen cavere debet ſi poſſeſſionem rei nactus ſit de re reſtituenda. Et hæc fuit ſententia Juliani & Pomponii, quam Paulus probavit in calce *h. l.* Bonæ fidei poſſeſſor, qui ſine culpa poſt litem conteſtatam poſſeſſionem ſervi fuga amiſit, puta quia non eſt ei imputanda incuſtodia, quia non ſolebat cuſtodiri, non oneratur cautione de re perſequenda, quia nimis grave eſſet, eum onerari cautione de re perſequenda, qui culpa caret, ſed non liberatur cautione de re reſtituenda, ſi quando ejus poſſeſſionem nactus ſit, quia non eſt onerosa hujusmodi cautio. Aliud eſt in depoſitario, ſi abſque dolo rem depoſitam amiſerit, non tenetur cavere de re, ſi eam deprehenderit, reddenda; *l. ſi ſine dolo, depoſit.* at bonæ fidei poſſeſſor tenetur poſt litem conteſtatam de culpa, id eſt de negligentia in cuſtodiendo ſervo.

L. 22.

QUod ſi ſervus petitus fugerit dolo poſſeſſoris, is tenetur actione in rem quaſi poſſideret, ex *h. l.* quia, qui dolo deſiit poſſidere, pro poſſeſſore habetur, dolus pro poſſeſſione eſt, ita ut ob eam cauſam juretur in litem adverſus eum qui dolo deſiit poſſidere, ac ſi poſſideret, nec vellet reſtituere; *l. qui reſtituere*, infr. *h. tit.*

L. 23.

ACtio in rem, quæ ſpeciali nomine vindicatio appellatur, duplex eſt, directa, & utilis: directa, ad quam pertinet *totus hic tituluſ*, datur ei

Digitized by Google

tantum, qui ſit dominus jure gentium vel civili, ex *h. l. & l. actionum, de oblig. & act.* utilis datur non domino quaſi domino, veluti publiciana datur ei, qui rem alienam bona fide uſucapere cœpit, nondum uſucepit, quaſi uſucepe-rit; §. *namque, inſt. de act.* item actio in rem vectigalis ſeu emphiteuticaria, quæ datur vectigalis ſeu emphiteuticarii agri poſſeſſori, de qua *tit. ſi ager vectigal. id eſt emphiteusic. pot.* vel quæ datur ſuperficiario, qui non eſt do-minus. Domino bonitario, ut marito in re dotali, datur directa in rem actio; *l. quamvis*, infr. *de jur. dot. l. doce ancillam*, C. † *de rei vindicat.* Immo ma-ritus, licet dominium bonitarium tantum habeat, non ſolum poteſt vindicare rem dotalem, ſed etiam præferendus eſt uxori quæ habet dominium, ſi ipſa quo-que vindicare velit; *d. l. doce ancillam, l.*[a]) *ſi mater*, §. *eundem, de except. rei judic.* Item vindicatio pignoris, quæ eſt actio in rem, & hypothecaria di-citur, datur non domino, puta creditori pigneratitio, ſi amiſerit poſſeſſionem pignoris, ad avocandam poſſeſſionem rei; *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, & *l. ſeq.* infr. *de pignor. l. pignoris*, C. *eod.* Actio in rem datur domino ju-re civili, vel jure gentium. Ratio dubitandi erat, actio in rem eſt actio ci-vilis, ergo non competit niſi domino jure civili; *l. nullo*, *l. ult.* & paſſim, C. *h. tit.* Actio in rem directa competit domino ſive ſit dominus jure gentium, ſive jure civili: juris civilis ſunt actiones, etiam quæ naſcuntur ex contracti-bus juris gentium, ut actio empti, venditi; *l.* 2. §. *deinde*, ſupr. *de orig. jur.* cum non ſint comparatæ, niſi adverſus rerum alienarum occupatores, vio-latores juris gentium, ut tractat Theophil. *inſt. tit. de act.*

§. *loca*.

LOca ſacra vel religioſa, quaſi noſtra, actione in rem peti, id eſt vindi-cari, non poſſunt, ex *h.* §. quia nullius in dominio ſunt; *l.* 1. † *in pr. verſ. quod autem, de diviſ. rer.* ſacra religioſa a privatis ſuo nomine vindicari non poſſunt, ſed nomine eccleſiæ vindicari poſſunt per Epiſcopum vel œconomum; *l. ſancimus* 22. *C. de SS. eccleſ.* Sacra vel religioſa, vel quæ ſacris vel religioſis adhærent, actione in rem peti non poſſunt, ſed tantum actione in factum, quæ eſt perſonalis; *l. quæ religioſis*, infr. *h. tit.* & plerumque ſub-ſidiaria eſt vindicationis; *l.* † *cum autem*, infr. *h. tit.* Res ſacræ vel religioſæ etiam non poſſunt in obligationem deduci, ne quidem in eum caſum, quo ſa-cræ vel religioſæ eſſe deſierint, quia non eſt ita male ominandum, ut in eum caſum incidere poſſint; *l. inter ſtipulantem*, §. † *ſacram*, *de V. O.* Jus patronarus poteſt condici condictione ex lege; *nov.*[a]) 123. *cap.* 3. Neque obſtat quod dicitur, neminem rem ſuam condicere poſſe, id eſt actione in perſonam petere, niſi a fure; *l. ult.* infr. *uſufructuar. quem. cav.* §. *ſic itaque*, *inſt. de act.* Sane enim non poteſt uti condictione ſi petat rem ſuam tamquam ſuam. At ſi omiſſa quæſtione dominii petat rem tamquam debitam, nihil vetat quo-minus recte condicat.

§. *ſi quis rei*.

REs alienæ noſtræ fiunt adjectione, ſi ita adjiciantur, ut partes rei noſtræ fiant, & ſeparari non poſſint: puta, ſi quis rei ſuæ alienam rem ita adjecerit, ut pars ejus fieret, veluti ſi quis ſtatuæ ſuæ brachium aut pedem alienum adjecerit, aut ſcypho anſam vel ſundum, vel candelabro ſigillum, id eſt parvulum ſignum, aut menſæ pedem, dominus totius rei efficitur, vere-que ſtatuam ſuam & ſcyphum ſuum dicere poterit, ex *h.* §. Ea res, quæ alteri accedit acceſſionis loco, ei quoque cedit, & ſit ejusdem domini, quaſi pars rei, cui accedit; *l. quidquid*, §. *ult.* infr. *de adqu. rer. dom.* §. *ſi tamen* † *alienam*, *inſt. de rer. diviſ.* res major trahit ad ſe minorem acceſſione, per

prx-

prævalentiam ; §. *in omnibus* , §. *item quæcumque* , infr. *h.* † *l.* Aliud eſt ſi infecto argento , alienum argentum infectum quoque addideris , hoc caſu totum argentum tuum non eſt , ſed quisque remanet dominus ſui argenti ; *d. l. quidquid* , *in pr.* quia infectum argentum nullam certam formam habet , quæ aliquod corpus faciat , puta ſtatuam , vel ſcyphum, cujus pars & acceſſio dici poſſit , argentum illud quod addis ex alieno .

§. *ſed & id quod* .

SCriptum cedit chartæ , & pictura tabulæ , licet pretioſior , ita ut quod in charta mea ſcribitur , aut in tabula depingitur , ſtatim meum fiat : licet de pictura quidam contra ſenſerint , inter quos eſt Caius ; *l. qua ratione* , §. *litteræ* , *& ſeq.* infr. *de adqu. rer. dom.* propter pretium picturæ , cujus ſententiam probavit Juſtinianus in §. *ſi quis in aliena* , *inſt. de rer. diviſ.* quod ridiculum ſit , picturam Apellis aut Parrhaſii , in acceſſionem vilioris tabulæ cedere . Sed Pauli ſententia , quæ continetur *h.* §. potiori ratione nititur , neceſſitatis ſcilicet ratione , quia neceſſe eſt ſcripturam vel picturam cedere chartæ vel tabulæ , quia ſine illa eſſe non poteſt : magis dignum trahit ad ſe minus dignum per prævalentiam ; *l. quidquid* , §. *ult.* infr. *de adqu. rer. domin.* §. *in omnibus* , infr. *h. l.*

§. *in omnibus* .

IN omnibus caſibus , in quibus res mea per prævalentiam ad ſe trahit alienam , ſi meæ accedat , puta quia res mea eſt major vel pretioſior , acceſſione res adjuncta fit mea , & eam vindicare poſſum : quod ſi eam vindicem , oppoſita exceptione doli compellar pretium rei quæ acceſſit dare , ex *h.* §. Id eſt ſi rem vindicem non oblato pretio , exceptione doli repellar , niſi paratus ſim pretium rei præſtare , ut ſcilicet indemnis ſerverur prior dominus , cui nihil poteſt imputari cur dominium rei ſuæ amittat , ſimul & pretium rei , & ne alter ex ipſius damno locupletetur . Natura æquum eſt , me exceptione doli repelli , ſi vindicem rem quæ meæ acceſſerit , & nolim pretium ejus rei dare ; *l. adeo* , §. *pen. l. qua ratione* , §. *ſed non ut:i litteræ* , *de adqu. rer. dom.*

§. *item quæcumque* .

QUæcumque aliis juncta ſive adjecta , acceſſionis loco cedunt , id eſt quæcumque aliis juncta ſive adjecta ſunt , ita ut acceſſionis loco cedant , ſeu quaſi acceſſione cedant rei principali , cedunt dominio ejus , qui eſt dominus rei principalis ; §. *ſi quis rei* , ſupr. *h. l.* eaque quamdiu cohærent rei alienæ , dominus vindicare non poteſt , ſed ad exhibendum agere poteſt , ut ſeparentur , & tunc vindicentur . Actio ad exhibendum eſt actio perſonalis , quæ eſt præparatoria vindicationis , quæ datur , ut res quæ non eſt in medio exhibeatur, vel quæ juncta vel adjecta eſt alteri ſeparetur , & poſtea vindicetur ; *l.* 3. §. *eſt autem* , *l. gemma* , *l. ſeq.* §. 1. infr. *ad exhib.* Quod ſi adjectio facta fit per ferruminationem , id eſt per confuſionem , quæ fit per ferruminationem , puta ſi ſtatuæ ferruminatione junctum ſit brachium alienum , quod adjectum eſt unitate majoris partis , id eſt acceſſione , qua res unita unum corpus efficitur , cum alia cui unitur , conſumitur & cedit dominio ejus qui eſt dominus rei principalis , & quod ſemel confuſione alienum factum eſt , etiam ſi inde abruptum ſit , ad priorem dominum redire non poteſt , diſſoluta ſcilicet unione . Aliud dicendum eſt in eo quod applumbatum eſt , id eſt conjunctum Cujac. † 22. per applumbaturam, quia ferruminatio per eandem materiam facit confuſionem: *obſ.* 8. ferruminatio eſt , cum aliqua materia ſimili materiæ jungitur per ſimilem ma- † Citatio er-

Digitized by Google

teriam , puta ferrum ferro per ferrum , argentum argento per argentum , in utrisque ferruminatio dicitur , quod primis temporibus , cum argentum minus in uſu eſſet , tanto frequentius ferri uſus eſſet ; *l. 3. §. ult. de ſupelleſt. legat.* Plumbatura non idem efficit , id eſt non facit confuſionem , ſed connexionem: plumbum ſui natura aptius eſt ad jungendas materias diſſimilis ſpeciei . Ideoque in omnibus his caſibus , in quibus neque ad exhibendum neque in rem actio locum habere poteſt , id eſt , ut interpretatur Accurſius , non ſolum ſi de ferruminatione agatur , ſed etiam ſi de ſatis & plantatis , & naturali altis alimento , in factum actio neceſſaria eſt , quæ eſt actio perſonalis ſubſidiaria vindicationis ; *l. quæ religioſis , l. cum autem* , infr. *h. tit.* Ut in corporibus , quæ ex diſtantibus partibus conſtant , ſingulæ partes retinent ſuam propriam ſpeciem , ſi alia aliis adjungantur , ut ſinguli homines , ſingulæ aves , ideoque poſſum gregem vindicare , quamvis aries tuus ſit immixtus . Sed & tu arietem vindicare potes , quia ſinguli retinent ſuam ſpeciem , non obſtante immixtione capitum , puta ſervorum vel ovium . Non idem dicendum eſt in cohærentibus corporibus , ſi alia aliis adjungantur , nam ſi ſtatuæ meæ brachium alienæ ſtatuæ addideris , non poteſt dici brachium tuum eſſe ; *l. ſi ſtatuam* , infr. *de aur. & argent. legat.* quia tota ſtatua uno ſpiritu continetur , id eſt una elementatione , ut interpretatur Accurſius , vel potius unica ſpecie , unica forma . Statua , licet conſtet ex diverſis partibus integrantibus , in unicam ſpeciem & unicam formam redigitur , ex qua ſtatua , id eſt unum corpus conſtituitur ; *l. proponebatur* , ſupr. *de judic. l. rerum mixtura* , infr. *de uſucap.*

ronea. V. eundem Cujac. tom. 1. col. 68. A. tom. 5. col 289. B. & tom. 7. col. 372. E & col. 606. D.

§. *tignum* .

TIgnum alienis ædibus junctum non poteſt vindicari , nec eo nomine agi ad exhibendum , quæ eſt actio perſonalis præparatoria vindicationis , quamdiu tignum ædibus junctum manet , propter legem 12. tab. quæ tignum ſolvi vetat , ex *h. §.* ne ædificia diſſolvantur , atque ita ruinis urbs deformetur ; *§. eum in ſuo , inſt. de rer. diviſ. l. 1. de tign. junct. l. 2. C. de ædific. privat.* ſed ex eadem lege datur actio in duplum de tigno juncto , ex *h. §. l. de eo , de don. int. vir. & uxor. l. qui res , in fin. de ſolut.* quamdiu tignum alienis ædibus junctum manet , non poteſt vindicari , quia tignum junctum eſt pars ædium , & quamdiu ædibus jungitur non poſſidetur , quia non ſpectatur amplius per ſe ; *l. qui univerſas* , infr. *de adqu. poſſeſſ. l. eum qui ædes , de uſucap.* Aut tignum junctum manet , aut aliquo caſu ſeparatum eſt , puta diruto ædificio , ſi junctum manet vel junctum eſt mala fide , & datur tigni domino non ſolum actio de tigno juncto , ſed etiam ad exhibendum , & rei vindicatio , non quaſi contra poſſeſſorem , quia res ita juncta non poſſidetur , ſed tamquam contra eum qui dolo deſiit poſſidere cum mala fide junxit , ex *h. §. l. 1. §. ult. de tign. junct.* vel tignum junctum eſt bona fide , & ceſſat tam actio ad exhibendum , quam rei vindicatio , & ſolum agitur de tigno juncto in duplum , ex *h. §. l. adeo , §. eum in ſuo* , infr. *de adqu. rer. domin. §. eum in ſuo , inſt. de rer. diviſ.* Cum autem tignum ſeparatum reperitur , omnino dominus illud vindicare poteſt , niſi jam duplum conſecutus ſit per actionem de tigno juncto ; *d. §. eum in ſuo , & d. l. adeo , §. eum in ſuo* . Nec diſtinguimus utrum bona aut mala fide junctum fuerit ; *l. 2. C. h. tit.* nec utrum ædes dum tignum eis junctum fuerit uſucaptæ ſint , nec ne , quoniam qui ædes uſucepit , non uſucepit ſingula tigna ; *§. ult. h. l. d. l. adeo , §. illud , d. l. qui univerſas* . Excipitur niſi donandi animo tignum ſuum alienis ædibus quis ſciens junxerit , ſic enim omnino dominium amiſit , ita ut ne quidem ædificio diruto tignum poſſit vindicare ; *d. l. 2.* Excipitur quoque niſi quis tignum alienum ſciente domino ædibus ſuis junxerit , nam hoc quoque caſu ceſſat lex 12. tab. cum

Digitized by Google

cum dominium tigni voluntate domini translatum ſit in eum qui junxit, niſi forte aliqua ratio dominii translationem impediat, veluti quia maritus tignum uxoris ſuis ædibus junxit. Hoc enim caſu maritus dominium tigni non adquirit, quia donatio inter virum & uxorem vetita eſt; *d. l. de eo*. Si tignum uxoris ædificio viri conjunctum ſit, de eo non eſt actio in duplum de tigno juncto ex lege 12. tab. nam actio de tigno juncto, eſt ſolum de tigno furtivo; *l.* 1. *&* 2. *de tign. junct.* & furtivum non eſt, quod ex domini voluntate junctum eſſet, ſed ſola vindicatio competit mulieri re ſoluta; *d. l. de eo*. Tignum eſt materia lignea, cui incumbunt trabes ad ſuſtinendas contignationes, in 12. tab. tigni appellatione continetur omne genus materiæ, quo ædificia conſtant; *l. tigni de V. S.* tigna ſunt *des poutres*. Trabes *des ſolives*.

§. *ult.*

SI quis ex alienis cæmentis in ſuo ſolo ædificaverit, & forte amiſerit poſſeſſionem domus, domum quidem vindicare poterit, ex *h.* §. quia dominus eſt ædium. Quisquis eſt dominus ſoli, cui ædes cohærent, eſt dominus ædium, quia naturali & civili ratione ſuperficies cedit ſolo; *l.* 2. infr. *de ſuperficieb.* Ergo poteſt vindicare domum, licet non ſit dominus cæmentorum, ſed diſſoluto ædificio, cæmenta reſoluta prior dominus, id eſt dominus cæmentorum, vindicabit. Quamdiu cæmenta cohærent ædificio vindicari non poſſunt, quia non ut cæmenta ſpectantur, ſed quaſi univerſitas ædium, quæ non ad aliunt pertinere poteſt, quam ad dominum ſoli. Soluto ædificio, vindicatio cæmentorum competit priori domino, etiam ſi poſt tempus uſucapionis, id eſt ædibus uſucaptis a bonæ fidei emptore, diſſolutum ſit ædificium. Ædibus enim uſucaptis, ſingula cæmenta non uſucapiuntur, id eſt uſucapta intelliguntur, quia eo quod ædes poſſidentur, ſingula cæmenta ſeparatim non poſſidentur. Cæmenta non poſſidentur per ſe, ſed cum univerſitate ædium; *l. qui univerſas*, infr. *de adqu. poſſeſſ. l. eum qui ædes, de uſucap.* At ſine poſſeſſione nulla eſt uſucapio; *l. ſine poſſeſſione, cod. tit.*

L. 24.

IS, qui deſtinavit rem petere actione in rem, animadvertere debet, an aliquo interdicto poſſit nanciſci poſſeſſionem, puta interdicto adipiſcendæ, retinendæ, vel recuperandæ poſſeſſionis, quia longe commodius eſt, illum qui acturus eſt poſſidere, & adverſarium ad onus petitoris compellere, quam alio poſſidente petere, ex *h.* §. In actione in rem durior eſt conditio actoris, quam rei ſeu poſſeſſoris, quia actoris eſt probare intentionem ſuam; *l. ſi priusquam*, infr. *de oper. nov. nunciat. l. cogi, C. de petit. hered.* Interim pendente lite reus conventus manet poſſeſſor, & actore non probante abſolvitur, etiam ſi non doceat de jure ſuo; *l. ult. C. h. tit. l.* 4. *C. de edend.* Neque obſtat, quod is, qui agit interdicto, tenetur probare poſſeſſionem, atque ita non liberatur onere actoris, cui incumbit probare jus ſuum, quia tenetur quidem probare poſſeſſionem, ſed non tenetur probare jus, id eſt dominium. Difficilior eſt probatio dominii, quod conſiſtit in jure, quam poſſeſſionis, quæ eſt magis facti, quam juris; §. † *retinendæ, verſ. commodum, inſt. de interdict.* Cujac. 25. *obſ.* 34.

L. 25.

IS, qui ſine cauſa ſe obtulit rei defenſioni, cum non poſſideret, nec dolo feciſſet quominus poſſideret, ſi actor ignoret reum non poſſidere, non eſt abſolvendus, id eſt tenetur actione in rem tamquam poſſeſſor. Et hoc poſt li-

tem conteſtatam, id eſt ſi litem conteſtatus ſit tamquam poſſeſſor, & poſt litem conteſtatam pœnitentia ductus neget ſe poſſidere. Cæterum ante judicium acceptum, id eſt ante litem conteſtatam, impune poteſt pœnitere, quia non decepit actorem, qui ſine dolo dixit ſe poſſidere, cum non poſſideret, ſed ipſe deceptus eſt, nec videtur ſe liti obtuliſſe, qui diſceſſit, id eſt a lite diſceſſit ante litem conteſtatam, ex *h. l.* quia nulla eſt lis ante litem conteſtatam; *l. amplius*, infr. *rat. rem habet.* Qui ſe liti obtulit ante litem conteſtatam, impune pœnitere poteſt, poſt litem conteſtatam ſera eſt pœnitentia; *l. ſi convenerit*, ſupr. *de jurisdict. l. electio*, §. *neque*, *de nov. act. l. ſi cum dotem*, §. *eo autem tempore*, *ſolut. matrimon. l. ſi quis ſtipulatus*, *de ſolut. l. liberum*, C. *de ſidejuſſ.* Nemo invitus cogitur actionem ſuſtinere, cum liberum ei ſit dicere, ſe non poſſidere; *l. ult.* infr. *h. tit.* ſed qui ſe ultro liti obtulit tamquam poſſeſſor, cum non eſſet, ut alteri illudat, damnandus eſt quaſi poſſeſſor; *l. ult. ſi uſufr. pet.* Nec ideo tamen verus poſſeſſor liberabitur, quominus actione in rem conveniri poſſit, ut evenit in petitione hereditatis; *l. ſin autem*, §. *ſed & is*, infr. *h. tit. l. nec ullam*, *alias l. etiam ſi*, §. *pen. in fin.* ſupr. *de petit. hered.* quia, qui ſe liti obtulit, pœnam proprii delicti ſuſtinet, quod autem quis propter factum ſuum ſolvit, numquam alium liberat; *l. Papinianus*, infr. *mandat.* Plane, qui ſe liti obtulit ſine dolo cum putaret ſe poſſidere, ut in *l. ſi a te*, §. 1. infr. *de except. rei judic.* hactenus cum eo mitius agendum eſt, ut non damnetur quanti actor in litem juraverit, ſed ad id omne, quod actoris intereſrit, deceptum eum non eſſe; *arg. l. qui ſe liti obtulit*, ſupr. *de petit. hered.*

L. 26.

QUi ſe liti obtulit ſine cauſa tamquam poſſeſſor, cum non poſſideret, nec dolo deſiiſſet poſſidere, ſi ante litem conteſtatam pœniteat, id eſt fateatur ſe non poſſidere, non eſt condemnandus, quia non decepit actorem: ſed ſe ipſum decepit: ſed ſi poſt litem conteſtatam dicat ſe non poſſidere, condemnatur, quia ſerius pœnituit. Qui ſe liti obtulit tamquam poſſeſſor, cum non poſſideret, ſi ſe liti obtulit ignorante actore, condemnandus eſt, quia decepit actorem; *l. proxi.* ſupr. quod ſi quis ſe liti obtulit tamquam poſſeſſor ſciente actore, tunc abſolvitur, quia actor ab alio non eſt deceptus, ſed ſe ipſum decepit, ex *h. l. & l. qui ſe † liti obtulit*, ſupr. *de petit. hered.* neque enim volenti dolus infertur; *l.* 3. §. *ſi quis volentem*, infr. *de homin. liber. exhib. l. cum donationis*, C. *de tranſact.*

L. 27. *in pr.*

SI cum a Titio petere vellem, quem putabam poſſidere & qui revera poſſidebat, aliquis ſe liti obtulerit, dicens ſe poſſidere, cum non poſſideret, & hoc ipſum in re agenda teſtatione probetur, id eſt proteſtatione tunc facta teſtato, id eſt adhibitis teſtibus; *l. ult.* infr. *de leg. commiſſor. l. qui Romæ*, *in pr. & §. cohæredes*, *de V. O.* omnino condemnandus eſt, id eſt præciſe, ſine diſtinctione ulla, an reus dixerit ſe poſſidere ante vel poſt litem conteſtatam, ſciente vel ignorante actore, quia de dolo & culpa tenetur, qui ſe liti obtulit, ut illuderet actori, quia in eo erat ut ageret cum vero poſſeſſore; *l. pen.* ſupr. *de dolo.*

§. *poſſidere.*

IN judicio vindicationis ſpectanda ſunt duo tempora, an reus conventus poſſideat, tempore litis conteſtatæ, vel rei judicatæ, actio in rem datur adverſus

verſus poſſeſſorem, quoniam ex præſenti poſſeſſione hæc actio oritur; *l. non alias*, §. *ſed ſi poſtulatur*, ſupr. *de judic.* cum quæritur, an reus conventus actione in rem poſſideat, ſpectandum eſt tempus litis conteſtatæ, & tempus rei judicatæ, id eſt non ſufficit reum poſſidere tempore litis conteſtatæ, ſed & poſſidere debet tempore rei judicatæ, niſi ponas illum deſiiſſe dolo poſſidere. Si enim reus conventus, qui poſſidebat tempore litis conteſtatæ, ſine dolo poſſeſſionem amiſerit, cum res judicatur abſolvendus eſt. Idem obtinet in actione ad exhibendum, quæ eſt præparatoria vindicationis; *l.* 1. §. *ſi quis*, & *ſeq.* infr. *ad exhib.* & in petitione hereditatis; *l. ſi quo tempore*, & *l. pen.* ſupr. *de petit. hered.* Cujac. 22. *obſ.* † 29. Ratio dubitandi erat, quale quid eſt cum petitur, tale dari debet; *l.* † 2. infr. *de uſur.* Ergo ut quis damnetur judicio in rem, ſufficit eum poſſidere tempore litis conteſtatæ, & potius ſpectandum tempus litis conteſtatæ, quam rei judicatæ. Sed aliud eſt quæri quid dari debeat, aliud quale, id enim tantum reſtituendum eſt, quod poſſidetur, & poteſt reſtitui tempore judicati, ſed tamen quale fuit tempore litis conteſtatæ; *d. l. ſi quo tempore*. Quod ſi reus conventus, qui non poſſidebat tempore litis conteſtatæ, poſſedit tempore rei judicatæ, Proculi ſententia eſt, quæ a Paulo probatur, ut omnimodo condemnetur reus, ſed hoc caſu in reſtitutione veniunt fructus, non a tempore litis conteſtatæ, ſed ex quo poſſidere cœperit, non alii fructus poſſunt venire in reſtitutionem, quam qui a reo percepti ſunt, vel percipi potuerunt; *l. fructus* 33. infr. *h. tit.* at nullos reus potuit percipere fructus antequam poſſideret, quia fructuum perceptio ex poſſeſſione eſt; *l. Titia*, infr. *de ſolut.*

§. *ſi homo.*

SI homo petitus, judicio vindicationis ſcilicet, lite conteſtata, (non extra judicium, ut ponit Accurſ. non petit, ſed petere vult qui petit extra judicium; *l. amplius*, infr. *rat. rem hab.*) dolo poſſeſſoris † deterior factus ſit, deinde, id eſt poſt litem conteſtatam, ſine culpa poſſeſſoris ex alia cauſa mortuus ſit, puta fato ſuo vel caſu æſtimatio non fiet ejus, quod deterior factus ſit, quia nihil intereſt petitoris. In judicio in rem non fit æſtimatio deteriorationis, quæ præceſſit interitum, quia nihil intereſſe videtur actoris, quod prius ſervus deterior factus ſit, cum æque fato vel caſu periturus eſſet ſine culpa poſſeſſoris. Sed hoc verum eſt quantum ad actionem in rem, quia cum actio illa ſpectetur ex præſenti poſſeſſione; *l. non alias*, §. *ſed ſi* † *poſtulatur*, ſupr. *de judic.* in ea ultimus ſtatus ſpectatur, id eſt res ſpectatur, qualis erat tempore mortis, at hominis mortui nulla eſt utilitas, nulla poſſeſſio. At multum intereſt ſane quantum ad actionem legis Aquiliæ, ſublata actione in rem, ſupereſt actio legis Aquiliæ, quia in actione legis Aquiliæ habetur ratio damni præteriti, cum in ea actione res æſtimetur in præteritum, quanti plurimi fuit eo anno retrorſum computando; *l. ita vulneratus*, §. 2. & paſſim, infr. *ad leg. Aquil. l. doli*, §. *ult.* & *l. ſeq.* infr. *de ſervo corrupt. l. quæcumque actiones*, *de oblig.* & *act.* Et hæc dicta ſunt ex ſententia Pauli, quæ juvatur hac ratione, quod non debeat bonæ fidei poſſeſſor, mortis meta, temere jus ſuum indefenſum relinquere; *l. illud*, *verſ. nec enim debet*, ſupr. *de petit. hered.* Sed alia eſt ſententia Ulpiani in *l. item ſi verberatum*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* ex qua ſi homo petitus mortuus ſit poſt moram poſſeſſoris, ſine ipſius culpa, tenetur poſſeſſor de naturali interitu, quia actoris intereſt hominem reſtitutum fuiſſe tempore litis conteſtatæ, quod petitor eum diſtracturus fuiſſet; Cujac. 27. *obſ.* 20.

Digitized by Google

§. *ſed & is qui.*

ACtio in rem datur adverſus poſſeſſorem, vel eum qui pro poſſeſſore habetur, puta adverſus eum qui dolo deſiit poſſidere, quia dolus pro poſſeſſione eſt ; *l. qui dolo, de R. J.* Actione in rem tenetur, non modo qui poſſidet tempore litis conteſtatæ, ſed & qui ante litem conteſtatam dolo deſiit poſſidere, & hoc probatur exemplo actionis in rem de peritione hereditatis. Sicut enim ex SC. quod factum eſt de petitione hereditatis, dolus præteritus, id eſt qui præceſſit litis conteſtationem, venit in petitione hereditatis, quæ eſt actio in rem univerſalis, minime abſurdum eſt a pari & in ſpeciali in rem actione dolum præteritum deduci. Hoc argumento, qui ante litem conteſtatam dolo deſiit poſſidere, tenetur ſpeciali in rem actione, non ut reſtituat rem quam non poſſidet, ſed ut condemnetur quanti actor in litem juraverit ; *l. qui reſtituere*, infr. *h. tit. l. ſi † bona fide, de noxal. act. l.* 1. §. *hoc † interdictum* 42. *ne quid in loc. public.* Hoc commune eſt inter ſpecialem actionem in rem ſeu vindicationem, & petitionem hereditatis, quod utraque eſt actio in rem, una ſpecialis, altera univerſalis, & in utraque actione venit dolus præteritus, id eſt qui præceſſit litem conteſtatam : ſed hoc intereſt inter utramque, quod in vindicatione veniunt fructus percepti a lite conteſtata ; *l. fructus* 33. infr. *h. tit. l. certum*, C. *eod.* in petitione hereditatis veniunt fructus percepti ante litem conteſtatam, ſi extent ; *l. item veniunt*, §. 3. *verſ. fructus*, *l.* † *plane*, ſupr. *de hered. petit.* Petitio hereditatis eſt bonæ fidei ; *l. ult. in fin.* C. *eod. tit.* §. *actionum, inſt. de act.* vindicatio non quidem eſt ſtricti juris, ut voluit Accurſ. ſed arbitraria ; §. *præterea, eod. tit. l.* 3. §. *in his quoque judiciis*, *de uſur.* Vindicatio datur contra titulo poſſidentem, petitio hereditatis contra non titulo poſſidentem, puta contra eum qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet ; *l. regulariter, & ſeq.* ſupr. *de hered. petit. l. ſi poſſ., in fin.* C. *eod.* vindicatio eſt in rem tantum, petitio hereditatis eſt mixta, tam in rem, quam in perſonam ; *l. nec ullam*, alias, *l. etiam*, §. *fin. l. quod ſi in diem*, §. *ſed & is*, *eod. tit. l. hereditatis*, *l. ult.* C. *eod.* Denique in petitione hereditatis ſola denuntiatio facit malæ fidei poſſeſſorem ; *d. l. item veniunt*, §. *petitam*, *l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante*, *eod. tit.* in vindicatione vero non niſi litis conteſtatio ; *l. ſi homo*, infr. *h. tit.* ut notat Accurſ. *hic*

v. ſi facit. Et v. etiam *l.* 22. C. *de rei vind.*

§. *ſi per filium.*

SI per filium aut ſervum pater vel dominus poſſideat, & is ſine culpa patris vel domini rei judicandæ tempore abſit, ita ut pater vel dominus non poſſit rem reſtituere propter abſentiam filii vel ſervi, qui naturaliter rem poſſidet, vel ei tempus dandum eſt ad rem reſtituendam, vel cavendum eſt de poſſeſſione reſtituenda cum filius vel ſervus, qui forte eſt in provincia, redierit in urbem, ex *h.* §. Interdum judicium ſuſpenditur, ſi inſtrumenta litis ſint apud eum, qui reip. cauſa abeſt ; *l. interdum, de judic.* vel cavendum eſt, datis ſcilicet fidejuſſoribus, de reſtituenda poſſeſſione, ex *h.* §. cum eam reus damnatus nactus fuerit, vel nanciſci potuerit. Neque obſtat, quod in executione judicati ſi reus damnatus pecuniam non ſolvat, ſed offerat cavere datis fidejuſſoribus vel pignoribus, non auditur, ne lites ex litibus naſcantur ; *l.* 4. §. *ait prætor, de re judic.* Si quis facultatem exhibendi non habeat, puta ſi ſervus in fuga ſit, non tenetur exhibere, ſed cavere debet de illo exhibendo, cum in ejus poteſtatem pervenerit ; *l. Celſus*, §. *ult. l. de eo*, §. *ſi juſta*, *ad exhibend.*

§. *in*

Digitized by Google

§. *in rem*.

SI poſſeſſor, id eſt bonæ fidei poſſeſſor, ante litem conteſtatam, & ſic bona fide, ſumptus fecerit in re aliena, domino rem ſuam vindicante, ſervat ſumptus per retentionem oppoſita exceptione doli, ne actor locupletetur ex aliena jactura, maxime ex damno bonæ fidei poſſeſſoris, cui nihil poteſt imputari; *l. nam hoc naturæ, de condict. indebit. l.* † *qui injuria, §. uls. de furt. l. jure naturæ, de R. J.* Idem dicendum eſt ſi bonæ fidei poſſeſſor, ſervi nomine conventus noxali judicio & damnatus, damni æſtimationem præſtiterit, ne ſervum noxæ dederet, quia plerumque utilius eſt litis æſtimationem *l. 6. §. 3. de* pro ſervo ſolvi, quam ſervum ipſum noxæ dedi, domini ſervum vindicante, *neg. geſt. l.* ſervat litis æſtimationem; *l.* † *utiles*, ſupr. *de hæredit. petit.* Idem eſt ſi bo- 12. §. 1. *de* næ fidei poſſeſſor per errorem in aliena area inſulam ædificaverit, ſumptus re- *diſtr. pign.* tinet, per exceptionem doli officio judicis, ut *hic, & l. ſumptus*, infr. *h. tit.* cum concord. *l. in hoc judicium, §. 1. verſ. hoc enim caſu, commun. divid. l. ſi in area, de condict. indebit. l. 2. C. h. tit.* Excipitur unus caſus, ſi actor paratus ſit pati tolli ædificium. Hoc etiam malæ fidei poſſeſſori conceditur, ut poſſit tollere ædificium, quod poſuit in alieno ſolo; *d. l.* † *utiles, in fin.* Ergo, cum bonæ fidei poſſeſſoris melior conditio eſſe debeat, non ſufficit quod petitor paratus ſit pati ut tollatur ædificium, ſed omnimodo ſumptus reddere debet. Hoc differentiæ eſt inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem, quod malæ fidei poſſeſſori nihil amplius permittitur, quam ut tollere poſſit ea, quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt; *d. l.* † *utiles, in fin. l. Julianus, in fin.* infr. *h. tit.* nec unquam ei datur deductio impenſarum, licet contra ſentiat Cujac. *o. obſ. cap* 38. *& libr.* 10. *cap.* 1. at bonæ fidei poſſeſſori ſumptus omnes regulariter reddunt, uno tantum caſu excepto, ſi actor pauperior ſit, ita ut ſumptus reddere non poſſit, & paratus ſit pati ut tollantur, quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt. Finge pauperem, (Pauper eſt, qui minus quam 50. aureos habet in bonis; *l. nonnulli*, infr. *de accuſ.* & hoc diſtat paupertas ab egeſtate, quod paupertas eſt etiam ſi victus veſtitusque non deſit, egeſtas eſt ſi victus veſtitusque deſit: inde Servius in illud 1. georgic. *Et duris urgens in rebus egeſtas. Paupertas honeſta eſſe poteſt, egeſtas autem turpis eſt.* Senec. epiſt. 17. *non eſt quod paupertas noſtra philoſophiæ revoces, ne egeſtas quidem*) qui ſi reddere ſumptus cogatur, laribus & ſepulcris avitis carendum habeat; *l. in fundo*, infr. *h. tit. l.* † *ſi ſervus, in fin. de pigner. act. l. utilium, de impenſ. in res dotal. fact. l. impenſa*, §. 1. *de V. S.* Si vir uxori conſtante matrimonio aream donaverit, & uxor in ea inſulam ædificaverit, & divortio ſoluto matrimonio, mulier repetat dotem, & maritus vindicet inſulam, in judicio de dote officio judicis ſervat ſumptus, ex *h. §. & l.* † *ſed ſi vir*, §. *ſi vir uxori aream*, infr. *de donat. int. vir. & uxor.* nam in judicio de dote quærebatur olim de rebus uxori donatis, ob quas ſcilicet retentio dotis jure veteri permittebatur; *l. ſanctus*, §. *ob donationes*, *l. rei judicatæ*, §. 1. infr. *ſolut. matrimon.* quousque jus illud favore dotis ſublatum eſt conſtit. Juſtiniani; *l. unic. §. taceat*, C. *de rei uxor. act.* Aliud eſt in eo, qui ſciens ædificavit in alieno ſolo, ſumptus non repetit; *l. adeo*, §. *ſi ex diverſo*, infr. *de adquir. rer. domin.* §. *diverſo*, *verſic. certe*, *inſt. de rer. diviſ.*

§. *ult.*

BOnæ fidei poſſeſſor, qui alienum puerum erudiit, domino vindicante non repetit ſumptus, nimirum ſi pauper ſit, ne ſervo careat, id eſt præ inopia non poſſit ſumptus reddere, & cogatur ſervum vendere ſumptus præſtandi cauſa, nec poteſt is ſervo a bonæ fidei poſſeſſore erudito idem remedium ad-

† Corrig. *qui injuria*, & v.

diſt. pign.

Digitized by Google

hiberi, quod in area inædificata, quia eruditio eſt habitus animi, qui evelli & tolli non poteſt, perinde ac ædificium ab area; *l. in fundo, h. tit.* Neque obſtat *l. 1. C. de infant. expoſit.* qua qui infantem expoſitum aluit, & artificium docuit, repetit alimenta & ſumptum eruditionis, quia favorabilior eſt qui expoſitum ſuſcepit, ne pereat. Et hoc caſu dominus erat locuplex, & facile potuit ſumptum reddere. Et ita intellige *l. 4. §. † ſi minor*, infr. *de dol. & met. except.* ſi minor infantem mihi donaverit, poſtea eum vindicet, repellitur exceptione doli mali, niſi alimenta reddat & ſi quis alius probabilis in eum ſumptus factus eſt.

L. 28. 29. 30.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui alienum ſervum erudiit ſcientia vel artificio, puta pictorem aut librarium docuit, ſumptus non repetit, ſi aliunde ſolvere non poſſit; *l. 28. l. prox.* ſupr. excipiuntur duo caſus, qui proponuntur in *l. 29. & ſeq.* Primus eſt, ſi venalem ſervum habeat, & plus ex pretio conſecuturus ſit propter artificium, ne domius ex jactura alterius locupletetur; *l. quod ſi hæ, de impenſ. in res dotal. fact.* Alter eſt, ſi ante judicium acceptum denuntiatum ſit actori, ut ſumptum ſolveret, & eo diſſimulante oppoſita ſit doli mali exceptio, id eſt ſi ad eam denuntiationem actor diſſimulaverit paupertatem allegare, propter quam non poſſit ſumptum reddere, & eo non allegante paupertatem, poſſeſſor ſumptum reperat oppoſita exceptione doli mali, idque in pœnam diſſimulationis; *l. 2. C. ſi alien. res pignor.* Cujac. *9. obſ. 38.*

L. 31.

IN vindicatione ſervi bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus a lite contestata; *l. fructus 33.* infr. *h. tit. l. cæterum, C. eod.* Cum de fructibus ſervi petiti quæritur, qui conſiſtunt in operis, non tantum pubertas ſpectanda eſt, id eſt non tantum habenda eſt ratio operarum a tempore pubertatis, ſed etiam ante pubertatem, quia etiam impuberum aliquæ operæ eſſe poſſunt, puta ſi ſint nomenclatores, vel hiſtriones; *l. ult. in fin.* infr. *de liberal. cauſ.* Impuberis aliquæ operæ eſſe poſſunt, ſi major infante ſit, nam infantis operæ nullæ penitus eſſe poſſunt; *l. arboribus, §. de illo 3. de uſufruct. l. ult. §. 1. de oper. ſerv.* cum infans ad pubertatem uſque etiam quæ videt ignoret; *l. 1. C. de fals. monet.* Improbe tamen deſiderabit prætor fructus æſtimari, qui ex ejus artificio percipi potuere, quod artificium ſumptu poſſeſſoris didicit, ne bonæ fidei poſſeſſor ex cura & diligentia ſua damnum ſentiat, ne diligentes doleant operam ſuam; *l. 3. verſ. ſimiliter, C. de alluvionib.*

L. 32.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui alienum ſervum erudiit, domino ſervum vindicante, non deducit ſumptus, ne ſervo carendum habeat; *l. fin autem, §. ult. h. tit.* quod intelligendum eſt ſi ſit pauper, ita ut aliunde ſumptus ſolvere non poſſit: verum ſi bonæ fidei poſſeſſor alienum ſervum artificem fecerit, id eſt artificium docuerit poſt 25. annum, ejus qui artificium didicit, impenſæ factæ, id eſt impenſæ factæ in eruditendo artifice, compenſantur cum fructibus, id eſt operis ex ſervo perceptis poſt 25. annum, ex *h. l.* quia vix eſt ut operæ artificiales ſervi penſari debeant cum ſumptibus factis in eruditione ejus ante 25. annum, quia licet impuberis aliquæ operæ eſſe poſſint; *l. cæterum*, ſupr. *h. tit. l. ult.* ſupr. *de oper. ſerv.* hoc intelligendum eſt de operis miniſterialibus & officialibus: verum artificiales operæ, puta fabriles & ſimiles vix ſpectari poſſunt ante 25. annum, & ante 25. annum compenſantur tantum cum ciba-

Digitized by Google

cibariis, ex quo mirari ſubit Cujac. 9. *obſ.* 38. non advertiſſe hanc diſtinctionem operarum, cum credidit legendum poſt 5. annum.

L. 33.

IN actione in rem reſtituendi veniunt fructus, non modo percepti poſt litem conteſtatam, etiam inhoneſte, puta ex lupanari, ne honeſta interpretatio, non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori faciat ; *l. ſi poſſeſſor*, ſupr. *de hered. petit.* ſed etiam non percepti, qui honeſte percipi potuerunt. In actione in rem fructus percepti etiam inhoneſte omnes reſtituendi ſunt ; *l. ancillarum*, §. *ult. eod. tit.* percipiendi non veniunt in reſtitutionem, niſi honeſte percipi potuerint. Ideo ſi dolo aut culpa poſſeſſoris res petita perierit, Paulus poſt Pomponium putat veriorem eſſe opinionem Trebatii exiſtimantis, eo uſque fructuum rationem habendam, quousque haberetur, ſi non periiſſet, id eſt usque ad rei judicandæ tempus. Eademque eſt ſententia Juliani in *l. Julianus*, §. 1. ſupr. *h. tit. l.* 3. §. 1. *de uſur.* mortuo homine, de quo agebatur, poſt moram, id eſt poſt litem conteſtatam, fructuum rationem habendam eſſe usque ad tempus rei judicatæ. Contraria eſt ſententia Labeonis in *l. pen.* infr. *h. tit.* Is enim, mortuo homine poſt litem conteſtatam, fructus tantum usque ad tempus mortis æſtimari volebat. Sed nulla eſt pugnantia : ſententia Trebatii locum habet in *l. fructus* 33. ſi res petita dolo aut culpa poſſeſſoris perierit, fructus reſtituuntur usque ad tempus rei judicatæ, quia ubi res petita, poſt litem conteſtatam periit dolo aut culpa poſſeſſoris, perinde habetur, ac ſi adhuc extaret. Et homo ex ſtipulatu debitus, & poſt moram mortuus, adhuc creditur vivere ; *l. ſi ſervum*, §. *ſequitur*, & §. *ult.* infr. *de V. O.* Ergo fructus æſtimantur usque ad tempus rei judicatæ. In *l. pen.* homo mortuus eſt caſu & valetudine, ſine dolo & culpa poſſeſſoris, unde fructus æſtimantur tantum usque ad tempus mortis, quia hominis mortui nullæ ſunt operæ, nulli fructus. Immo ſi prius homo petitus in talem valetudinem incideret, ut nullas operas præſtare poſſet, ne quidem fructus æſtimantur a tempore valetudinis, ex qua fierent operæ caducæ. Hæc lex intelligenda eſt de fructibus a bonæ fidei poſſeſſore percepti poſt litem conteſtatam aut percipiendis, in quibus poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores pares ſunt ; *l. ſi homo*, infr. *h. tit. l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante*, ſupr. *de hered. petit.* Nam malæ fidei poſſeſſor indiſtincte tenetur de interitu rei, etiam ſine culpa ſua contingente ; *l. item ſi verberatum*, §. *ult. cum l. ſeq.* † *h. tit. l. illud*, ſupr. *de petit. hereditat.* Hæc ratione, ſi nudæ proprietatis dominus petierit nudam proprietatem ſcilicet, & inter moras uſusfructus amiſſus ſit, ex eo tempore, quo uſusfructus rediit ad proprietatem, conſolidatione ſcilicet, ratio fructuum habetur, ſive percepti ſint, ſive non percepti ; ſufficit quod poſſeſſor eos percipere potuit ex die amiſſi vel finiti uſusfructus.

Cujac.*) 15. *obſ.* 34.

Vindicatio datur etiam domino nudæ proprietatis. Rem noſtram eſſe dicimus, etiam cum uſusfructus alienus eſt ; *l. reſte, de V. S.*

L. 34.

IN actione in rem reſtituuntur fructus percepti, vel qui percipi potuere, honeſte ſcilicet ; *l. prox.* ſupr. *h. tit.* Et a quo tempore percipi potuere. Si nudæ proprietatis dominus, nudam proprietatem petierit, & inter moras litis adquiuſusfructus amiſſus ſit, & conſolidatione acceſſerit proprietati, in judicio in rem ſita quoad fructus reſtituuntur a tempore conſolidationis uſusfructus cum proprietate, quia poſſeſſor ex eo tempore fructus percipere potuit. Idem eſt ſi per alluvionem pars fundo acceſſerit inter moras litis. In judicio in rem fructus partis, quæ acceſſit per alluvionem, reſtituuntur, a die quo alluvio acceſſit ; nam portio, quæ per alluvionem acceſſit, non perſonæ, ſed portioni, adreſcit ; *l. ſi Titio*, §. 1. infr. *de uſufruct.*

Etſi proprie dominium eſt in re pleno jure & uſumfructum ; *l. ſuos & ſeq. de legat.* 3.

L. 35.

SI petitor, id eſt actor, qui petit plenam proprietatem, lite conteſtata uſumfructum legaverit, a tempore a quo uſusfructus diſceſſit a proprietate, a quo ſcilicet adita eſt hereditas ejus, qui uſumfructum legavit, fructuum ratio non eſt habenda, id eſt ab eo tempore fructuum ratio haberi non debet, quoad petitorem, quia inde nuda proprietas remanet penes petitorem, quæ nullos fructus parit, inde proprietatis nullus fructus eſſe aut intelligi poteſt *; l. videamus*, infr. *de uſur.*

§. *ubi autem.*

UBi alienum fundum petii, & judex per errorem ſententia ſua declaravit meum eſſe, eodem errore & de fructibus reſtituendis poſſeſſorem condemnare debet, non enim debent fructus cedere lucro poſſeſſoris, qui victus eſt, non debet poſſeſſor habere, quod non eſſet habiturus, ſi ſtatim, id eſt a tempore litis conteſtatæ, ex quo per litis conteſtationem intellexit rem eſſe alienam, poſſeſſionem reſtituiſſet. In rei vindicatione re etiam per errorem, id eſt per imperitiam judicis, adjudicata, etiam fructus reſtituendi ſunt propter auctoritatem rerum judicatarum, quia ſententia non debet claudicare *; cap. cum inter, de except.* Sententiam, per quam res reſtituenda eſt, neceſſario ſequitur reſtitutio fructuum. Reſtitutio fructuum debet fieri cum ſua cauſa, verbum reſtituere habet plenam ſignificationem de re ipſa & fructibus *; l. reſtituere* 35. *l. ult. in fin. de V. S.* non videtur reſtitutus fundus, niſi pleniſſime reſtituatur cum omni ſua cauſa *; l. præterea*, ſupr. *h. tit. l. videamus*, §. *in Faviana, de uſur. l.* 3. §. 1. *commodat.* Re principali petita, in actione in rem veniunt fructus & ceteræ acceſſiones per conſequentiam, etſi non fuerint nominatim petitæ, & veniunt in condemnatione, etſi nominatim de his judex non pronunciaverit *; l. cum fundus, ſi cert. pet. l. ædilas* 25. §. *item ſciendum, de ædil. edict. l. præterea, h. tit. l. illud*, ſupr. *de petit. hered.* Aliud eſt in expenſis litis, ſi judex ſuper his non pronunciaverit, non poteſt ex intervallo ſuper his pronunciare *; l. terminato*, C. *de fruct. & lit. expenſ.*

§. *petitor.*

DAmnatus judicio in rem, tenetur reſtituere rem, vel litis æſtimationem præſtare, id eſt quanti actor juratus litem æſtimaverit *; l. qui reſtituere*, infr. *h. tit.* In vindicatione rei, qui litis æſtimationem accepit, poſſeſſori tenetur de evictione, quia qui litis æſtimationem præſtitit, emptoris loco habetur; *l. ſi ſervus*, §. 2. *de evict. l. ſi propter res amotas*, infr. *rer. amot.* litis æſtimatio eſt ſimilis emptioni *; l.* † 3. *pro empt.* Tamen petitor, qui litis æſtimationem accepit, poſſeſſori victo judicio in rem, non tenetur cavere de evictione, ſibi enim imputare debet, qui non reſtituit rem, id eſt qui potuit reſtituendo rem ſe liberare a præſtanda litis æſtimatione, ex *h. §. l. ideoque, rer. amot. l. ſi pignori, famil. ercisc. l. ſi ſervus furtivus*, §. *cavere, de condict. furtiv.* Excipitur unus caſus *l. ſi donatæ, de don. int. vir. & uxor.* ſi res donatæ conjugi a viro extent, nec reddantur, vindicari poſſunt, & ſi non reddantur, æſtimatio facienda eſt juſto pretio, caverique debet de evictione ſimpli, quanti ea res ſit. Rationem reddit Papinianus, quia poſſidendi cauſam donatio præſtiterat, id eſt, ut explicat Accurſ. a donatore cauſam poſſeſſor habuerat.

§. *ult.*

§. *ult.*

EOrum quoque, quæ dividi non poſſunt ſine interitu totius rei, partes vindicari poſſunt, ex *h.* §. Ratio dubitandi erat, quod rei, quæ eſt communis pro indiviſo, ut ſine interitu dividi non poſſit, nulla pars eſt, quæ ita ſit unius, ut non ſit etiam alterius; *l. illud, de rit. nuptiar.* Et qui rem vindicat, debet probare rem ſuam eſſe; *l.* † 9. *l. in rem*, ſupr. *h. tit. l. Quintus*, §. *argento*, *de aur. & argent. legat.* Et rei communis pro indiviſo, quæ ſine interitu dividi non poteſt, nulla pars vindicari poteſt. Ratio decidendi eſt, rei communis partes certæ ſunt, non diſtinctæ inter ſocios, ſaltem juris intellectu, non diviſione corporum, ſive dividi res poſſint, ſive non. Nihil ergo vetat quin poſſit quisque ex ſociis, partem ſuam vindicare pro indiviſo, quamquam nihil vetet, incertæ partis vindicationem dari, ſi juſta cauſa intercedat; *l. quæ de tota*, §. 1. infr. *h. tit.*

L. 36.

VIndicatio ſeu actio in rem non datur niſi adverſus poſſeſſorem, vel eum qui pro poſſeſſore habetur, puta qui dolo deſiit poſſidere, ut *hic & l. affinium*, *l. in rem*, *l. is qui deſtinavit*, ſupr. *h. tit.* igitur qui petitorio judicio, id eſt rei vindicatione, per quam res petitur, unde & vindicatio magis proprie eſt petitio quam actio; *l. actio in perſonam*, infr. *de oblig. & act. l. pecunia* 178. §. *actionis*, *de V. S.* ne fruſtra experiatur, requirere debet vel per interrogationem in jure, quam noſtri vocant *réponſe cathegorique*, vel per inquiſitionem, an is, cum quo acturus eſt, poſſeſſor ſit, vel dolo deſiit poſſidere, ex *init. h. l.* Interrogatio facienda eſt in jure, id eſt apud prætorem ſedentem pro tribunali, ante litem conteſtatam, utrum rem poſſideat nec ne, & interrogatus debet reſpondere an poſſideat, & quota ex parte poſſideat; *l. qui ſervum*, §. *in jure*, *de interrogat. in jur. fac.*

§. *qui in rem.*

POſſeſſor conventus actione in rem, etiam culpæ nomine tenetur, id eſt non tantum doli, ſed etiam culpæ nomine, forte ſi poſt litem conteſtatam res perierit, culpa id eſt negligentia poſſeſſoris, forte ſi per loca inſidioſa ſervum miſit, & ex ea cauſa perit, vel ſi ſervum alienum a ſe petitum in arena pugnandi cauſa eſſe conceſſit, ut *hic & l. item quæritur*, §. *ſi quis ſervum*, *locat. l. ſi ſervum ſtipulatus fuero*, *de V. O.* vel ſi ſervam fugitivum a ſe petitum non cuſtodiit, ſi is fugit, vel ſi navim a ſe petitam, adverſo id eſt intempeſtivo tempore navigatum miſit, & ex naufragio periit, ex *h.* §. Poſſeſſori imputatur, ſi navem navigatum miſit intempeſtivo tempore, ſicut & ſi minus idoneis hominibus eam commiſit; *l. utique*, §. 1. ſupr. *h. tit.* Ratio dubitandi erat, quod poſſeſſor conventus rei vindicatione, poſt litem conteſtatam tenetur etiam de naturali interitu rei, quia forte petitor eam diſtracturus fuit, & ita pretium lucrifacturus, ſi res tempore litis conteſtatæ reſtituta eſſet; *l. item ſi verberatum*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* Ergo non eſt diſtinguendum, an culpa poſſeſſoris res perierit poſt litem conteſtatam, an fato ſuo aut caſu citra culpam poſſeſſoris. Ratio decidendi eſt, (fuit illa ſententia Proculi probata ab Ulpiano in *d.* §. *ult. & in l. cum res*, §. *ult. de legat.* 1. *l. ſi plures*, §. 1. *depoſit.* quam Paulus reprobavit in *l. illud*, ſupr. *de hered. petit.*) quippe quia non debuit metu hujus periculi temere jus ſuum indefenſum relinquere: uno igitur caſu admittit Paulus, bonæ fidei poſſeſſorem teneri de interitu rei, ſi culpa præceſſit caſum.

L. 37,

Cujac. 10. *obſ.* 1.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui ædificavit in aliena area, in alieno ſolo, impenſas non repetit, quia donaſſe videtur ; *l. adeo* ; §. *pen.* infr. *de adqu. rer. domin. l. ſi ſervus*, §. *ſi alienam ad leg. Aquil. l. qui alienam, de donat.* §. *ex diverſo, inſt. de rer. diviſ.* niſi ſint impenſæ neceſſariæ ; *l. domum, C. h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſor ab initio, puta bonæ fidei emptor, qui poſtea in aliena area jam ſciens ædificavit, non deducit impenſas per retentionem oppoſita exceptione doli, nec enim debuit, jam certus alienam aream eſſe, in ea ædificium ponere, ex *h. l.* Ratio dubitandi, quam ſibi opponit Julianus, erat, quod exceptio doli ſcilicet, debet prodeſſe de damno ſollicito, & favendum eſt potius poſſeſſori, qui certat de damno vitando, quam petitori, qui certat de lucro captando. Ratio decidendi eſt, quod non debuit poſſeſſor, jam certus alienam eſſe aream, in ea ædificium ponere, ſed hoc ei conceditur, ut ſine diſpendio domini areæ tollat ædificium quod poſuit : quod temperamentum videtur eſſe Tribboniani, vel audacis interpretis, alia enim eſt ſententia ejusdem Juliani in *l. ſi in area, in fin. de condict. indebit.* etiam bonæ fidei poſſeſſorem, qui in aliena area ædificavit, nullo alio modo quam per retentionem impenſas ſervare poſſe, quod utique falſum eſſet, ſaltem ex parte, ſi ei permittendum eſſet tollere ædificium. Malæ fidei poſſeſſor, qui in alieno ſolo ædificium poſuit, impenſas neceſſarias repetit, ſed hoc tantum ei permittitur, ut utiles impenſas tollat, quæ ſine ipſius rei detrimento tolli poſſunt. Pugnare videtur l. 12. tab. ex qua tignum alienis ædibus junctum, ſolvi & vindicari non poteſt ; *l. in rem*, §. *pen. & ult.* ſupr. *h. tit.* ædificium tolli non poteſt, ne offendatur l. 12. tab. tamen idem temperamentum ſervatur in *l. fine herede*, §. † *item reſpondit* §. *de adminiſtr. tutor.* ſi adoleſcens auctore curatore fundum Titio vendiderit, & poſtea in integrum reſtitutus ſit, & interim emptor in re ſua, quæ poſtea ei per reſtitutionem in integrum auferatur, ſumptus voluptuarios fecerit, ſumptibus voluptatis cauſa factis non oneratur adoleſcens, ſed hoc tantum emptori permittendum eſt tollere ædificium, ſi tolli poſſit ſine detrimento rei. Idem temperamentum ſervatur in ; *l.* † *utiles, in fin.* ſupr. *de hered. petit.* ſed hi omnes loci ſuſpicione non carent, ut recte obſervat Ant. Faber *hic.*

L. 38.

Cujac. 10. *obſ.* 1.

BOnæ fidei poſſeſſor in fundo alieno, quem ignorans emerat a non domino, ædificavit, vel conſeruit, id eſt vites vel arbores plantavit, quæritur an conventus actione in rem repetat impenſas in rem alienam factas ? Celſus reſpondit, ſi fundus evincatur, & quæratur de repetendis impenſis a bonæ fidei poſſeſſore factis, nihil certi poſſe conſtitui, ſed rem relinqui arbitrio judicis. Bonus, inquit, judex varie ex perſonis cauſisque conſtituet, ut in *l. ult.* §. *ult.* infr. *de oblig. & act.* cum quæritur, an ex promiſſione falarii per epiſtolam facta detur actio ? Scævola reſpondet, ex perſonis cauſisque, cum cujus ea de re notio eſt æſtimaturum, an actio danda ſit : finge dominum locupletiorem easdem impenſas facturum fuiſſe. Id eſt bonæ fidei poſſeſſor impenſas in re aliena factas repetit, ſi dominus easdem impenſas facturus fuit, ſi impenſæ ſint neceſſariæ & utiles, & dominus easdem impenſas facturus fuit, cum omitti non poſſent ſine periculo rei. Boni judicis eſt bonæ fidei poſſeſſori permittere, ut deducat impenſas, quas ipſe dominus facturus fuit, ne petitor ex aliena jactura locupletetur. Bonæ fidei poſſeſſor hoc caſu repetit impenſas in re aliena factas, non omnes omnino impenſas, quæ factæ ſunt, ſed quatenus ex his fundus pretioſior factus eſt, id eſt quanto pluris fundus venire poteſt ob hujusmodi impenſas

penſas, quia res tanti pluris æſtimatur, quanti venire poteſt; *l. quod ſi † hæ res, de impenſ. in res dotal. fact.* Et ſi plus pretio acceſſit, id eſt ſi propter impenſam plus pretio acceſſit, quam impenſum ſit, puta ſi propter ſumptum centum, res aucta ſit pretio trecentorum, hoc caſu bonæ fidei poſſeſſor non trecenta repetet, ſed quod impenſum eſt, id eſt centum. Et ſatis eſt bonæ fidei poſſeſſori reddi quantum ab eo impenſum eſt, licet res longe pluris facta ſit; *l. ſi fundum, in fin. de in rem verſ.* ut utrique conſulatur, bonæ fidei poſſeſſori reſtituta impenſa, & actori ſi non oneretur reſtituere plus quam impenſum eſt in re aliena. Quod ſi petitor ita pauper ſit, ut ſi impenſam reſtituere cogatur, rem quam petit & monumentis paternis quæ in eo ſunt laris & ſepulcris avitis carendum habeat. (Quod eſt ultimum paupertatis argumentum, ſi quis cogatur vendere eum fundum, in quo ſunt lares, & ſepulcra avita, quia vix eſt ut quis ultro diſtrahat ædes avitas, in quibus ſunt monumenta paterna vel avita, propter affectum liberorum in conſervandis ædibus paternis vel avitis; *l. lex quæ, C. de adm. tutor.* Plin. libr. 2. epiſt. † 15. *Me prædia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna.*) Hoc caſu petitor propter paupertatem non cogitur reddere impenſam poſſeſſori, ne re ſua carendum habeat, ſed bonæ fidei poſſeſſori permittitur tollere ædificium, ſi fieri poſſit ſine detrimento, id eſt ſine labefactatione fundi, in quo ædificatum eſt; *l. fin autem, §. ult. ſupr. h. tit. l. † domum, C. eod. l. utiles, in fin. ſupr. de hered. petit. l. fine herede, §. †. item reſpondit, de adm. tutor.* Ita ſi maritus ſuo ſumptu ædificaverit in ſolo mulieris, ædificium detrahere poteſt ſine damno mulieris, id eſt illæſa re mulieris; *l. Marcellus, de don. int. vir. & uxor. l. ſenatus, §. Marcellus, de legat. 1.* Quod ſi dominus paratus ſit tantum dare poſſeſſori, quantum habiturus eſſet his rebus ablatis, fiet ei poteſtas, quia ſatis conſulitur bonæ fidei poſſeſſori, quod ei præſtatur, quantum habiturus eſſet his rebus ablatis, ſi eas venderet extraneo: neque malitiis eſſet indulgendum, id eſt non eſt audiendus poſſeſſor ſi malit tollendo res perdere, quam recipere quod habiturus eſſet his rebus ablatis & diſtractis: puta ſi tectorium, quod parietibus induxit, aut picturas corradere velit, malignitatis ſpiritu nihil inde laturus, niſi ut officiat, non eſt indulgendum malignitati, quæ auctori nihil prodeſt, & alteri nocet: bonæ fidei poſſeſſori permittendum eſt auferre ornatum quem poſuit, ſi ejus futurum eſt quod abſtulit; *l. pro voluptuariis*, in fin. *de impenſ. in res dotal. fact.* Non videtur quidquam intereſſe probi hominis, quod animo fervientis, nec niſi vindictam meditantis ſatisfactum non ſit; *l. ſi venditor, §. 1. & ſeq. de ſerv. exportand.* Quod poſtremum eſt in *h. l.* dominus non eſt cogendus bonæ fidei poſſeſſori impenſas etiam neceſſarias vel utiles reddere, ſi ita pauper ſit, ut ſi eas reddere cogatur re ſua carendum habeat: excipitur niſi dominus receptum fundum mox venditurus ſit, cum ex venditione redactura ſit pretium, ex quo poſſit impenſam reddere, ne alioquin ex poſſeſſoris damno locupletetur; *l. quotiens*, infr. *de jur. dot.* Impenſæ, quæ fiunt ad percipiendos fructus, etiam malæ fidei poſſeſſori præſtandæ ſunt; *l. ſi a domino, §. ult. ſupr. de hered. petit.* quia fructus non intelliguntur niſi deducto ſumptu, ſine quo fructus non eſſent perventuri; *l. quod in fructus, de uſur.*

Cujac. 5. obſ. 26.

L. 39.

REdemptores hi ſunt, qui ſuis cæmentis, ſua materia domum vel aliud ædificium conſtruendum vel reficiendum conducunt certa mercede, ut *hic, & l. cum quidam, §. eos qui*, infr. *de uſur.* Plin. libr. 35. cap. 3. *M. Aufidius tutelæ Capitolii redemptor.* Idem libr. 36. cap. 2. *ſatisdari ſibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cum in palatium extraherentur.* Redemptores, inquam, qui ſuis cæmentis, ſua materia ædificant in alieno ſolo, cæ-

Digitized by Google

menta faciunt eorum, in quorum ſolo ædificant, videntur enim ædificare ſuis cæmentis in alieno ſolo animo alienandi cæmenta, & ſtatim transferendi dominii. Conductio operis certa mercede faciendi, continet in ſe conductionem operarum, & venditionem cæmentorum & tignorum, quæ impenduntur in ædificio. Qui ſciens ex ſua materia in alieno ſolo ædificat, transfert dominium cæmentorum in dominum ſoli, in quo ædificat, quia ſuperficies cedit ſolo; *l.* 1. *de ſuperfic.*

§. *Julianus, & l.* 40.

MUlier, quæ pro alio intercedens, fundum pignori dedit, juvatur Vellejano, non ſolum quoad interceſſionem, id eſt obligationem perſonalem ex cauſa interceſſionis, ſed etiam quoad obligationem pignoris; *l. ſi mulier ult. ff. ad Vellejan. l. ſi mulier* 22. C. *eod.* quia pignoris vel fidejuſſoris datio facit interceſſionem; *d. l. ſi mulier* 22. *l. quamvis*, *eod. tit.* Et quamvis ceſſante debitore in ſolvendo, pignus a creditore rite & ſolemniter diſtractum ſit, mulier poteſt vindicare pignus ab emptore. Neque obſtat, quod creditor, quamvis non ſit dominus pignoris, recte vendito pignore poſt trinam monitionem, pignoris dominium tranſfert in emptorem; *tot. tit. de diſtract. pignor*, *l. qui a creditore*, C. *eod.* quia creditor ceſſante debitore in ſolvendo, poſt trinam monitionem vendito pignore, transfert in emptorem dominium quod non habet, quia creditor ipſe vendidiſſe videtur, inſpecto initio: ſed hic nullum eſt pignus, nulla venditio pignoris, quia pignus datum eſt a muliere ex cauſa interceſſionis pro alio.

L. 41.

SI quis hac lege rem emerit, ut ſi alius intra diem meliorem conditionem attulerit, res inempta ſit, allata meliore conditione, ſi forte interim amiſerit poſſeſſionem rei, non poteſt rem vindicare, quia allata meliori conditione res inempta ſit, & dominium redit ad dominum, id eſt venditorem. Pugnare videtur *l.* 3. C. *de pact. int. empt. & venditor.* ſi quis ea lege rem vendiderit, ut reliquo pretio non ſoluto res inempta ſit, ſi venditor precario rem non tradiderit, pretio non ſoluto ad diem, non poteſt rem vindicare actione in rem, ſed habet tantum actionem ex empto contra emptorem, ut pretium conſequatur, vel res retrotradatur: ſed ſpeciale eſt in pacto additionis in diem, ut allata meliore conditione, dominium ipſo jure redeat ad venditorem, vel potius dominium videtur non abiciſſe a venditore, quia addictio in diem eſt venditio pura, quæ reſolvitur ſub conditione; *l.* 1. & 2. *de in diem addict.* Quod ſi pactum ſit inter emptorem & venditorem, ut reliquo pretii non ſoluto res inempta ſit, melius agitur cum emptore, reliquo non ſoluto ad diem, venditio non reſolvitur, ſed venditori datur actio ex empto, ut pretium exſolvatur. Nimis durum venditionem reſcindi ob moram in ſolvenda parte pretii, cum detur actio ex empto ad reliquum pretii conſequendum.

§. *ſi ſervus.*

SErvus vel filiuſ. habens liberam peculii adminiſtrationem, poteſt rem peculiarem vendere, & alienatione tranſfertur dominium, videtur enim vendidiſſe ex tacita voluntate patris vel domini, hoc ipſo quod a patre vel domino ei permiſſa fuit libera adminiſtratio peculii. Eadem eſt vis expreſſæ & tacitæ voluntatis; *l. ſi ſervus, de adqu. poſſeſſ. l. ſi ſervus*, §. *locavi*, *de furt.* unde ſi ſervus vel filiuſ. habens liberam adminiſtrationem peculii, rem peculiarem vendiderit, & tradiderit, ſi emptor poſt traditionem caſu amiſerit poſſeſſionem,

ſionem, poteſt rem vindicare, quia emptione & traditione factus eſt dominus. Exinde vindicatio datur domino; *l. in rem* 23. ſupr. *h. tit.* Servus vel filiuſ. videtur rem peculiarem vendidiſſe ex voluntate, ex tacito mandato domini, & ſi ſervus rem dominicam vendiderit & tradiderit ex voluntate domini, idem erit dicendum, videtur enim dominus vendidiſſe, cum ſervus vendidit ex voluntate domini, nihil eſt tam conveniens æquitati naturali, quam voluntatem dominí, rem ſuam in alium transferre volentis, ratam haberi; *l. qua ratione*, §. *hæ quoque*, *de adqu. rer. domin.*

L. 42.

ACtio in rem non datur niſi adverſus poſſeſſorem, qui poſſidet utroque tempore, litis conteſtatæ, & rei judicatæ; *l. fin autem*, §. *poſſidere*, *l. qui petitorio*, ſupr. *l. qui reſtituere*, infr. *h. tit.* cum actio in rem non niſi ex præſenti poſſeſſione naſcatur; *l. non alias*, §. *ſed ſi poſtulatur*, ſupr. *de judic.* Si heres poſſeſſoris conveniatur actione in rem, nomine rei quam defunctus poſſidebat, ſi ipſe non poſſideat abſolvitur judicio in rem. Sed ſi quid ex perſona defuncti commiſſum ſit, puta ſi defunctus dolo deſiit poſſidere, omnimodo condemnatur ex dolo defuncti, ex *h. l.* quia heres præſtat factum defuncti. Heres ſuccedit in jus omne vitiumve defuncti; *l. cum heres*, infr. *de diverſ. & tempor. præſcript.* Cum fundi poſſeſſor ante litem conteſtatam deſiit poſſidere, heres non poteſt conveniri actione in rem, ſed tantum actione in factum, quatenus ex dolo defuncti locupletior factus eſt; *l. cum autem*, infr. *h. tit.* At cum defunctus poſt litem conteſtatam dolo deſiit poſſidere, heres tenetur actione in rem, quia ſuccedit in omne vitium defuncti.

L. 43.

REligioſa ſunt, quæ religioſis adhærent, puta lapides ſepulcro inædificati, nec enim locus vel ager circa ſepulcrum eſt religioſus; *l.* 4. *l. locum*, *C. de religioſ. & ſumpt. fun.* Idcirco nec lapides ſepulcro inædificati, etiam ſi remoti ſint, vindicari poſſunt jure dominii, ſcilicet a domino, quia lapides ſemel ſepulcro appoſiti, vindicari non poſſunt jure dominii, cum nullius in bonis ſint, ut religioſi; *d. l.* 4. Sepulcrum per ſe emi vendi non poteſt, ſed accedere poteſt emptioni prædii in quo eſt ſepulcrum; *l. in modicis*, infr. *de contrah. empt. l.* † 5. *de ſepulcr. violat.* Ambroſ. lib. 1. de Abrahami 9. *Sepe enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt, quæ in iiſdem locis ſepulturæ ſunt.* Petitori autem in actione in factum extra ordinem ſubvenitur, ut is qui hoc fecerit, qui eos lapides removit a ſepulcro, eos reſtituere compellatur. Actio in factum plerumque eſt ſubſidiaria actionibus; *l. cum autem*, infr. *h. tit. l. de eo*, §. *ult. ad exhibend.* ſed etſi alieni lapides ſine voluntate domini ſepulcro inædificati ſint, & nondum deſtructo monumento, in hoc detracti ſint, ut alibi reponerentur, porerunt a domino vindicari, quia lapides ſine voluntate domini ſepulcro inædificati non fiunt religioſi. Rem alienam absque conſenſu domini nemo religioſam facere poteſt; *l.* 2. §. *ſi uſumfructum*, & §. *ult. cum l. ſeq. de religioſ. l. in tantum*, §. *religioſum*, *de diviſ. rer.* † v. ſi probat. facit *l.* 53. *de acti. empti.*

L. 44.

FRuctus pendentes veniunt in rei vindicatione, id eſt fructus quamdiu ſolo cohærent veniunt in vindicatione fundi, quia pars fundi eſſe videntur, ex *h. l.* fructus pendentes veniunt in actione in rem quaſi pars rei, vi & poteſtate actionis; *l.* 2. *C. de hered. petit.* Hinc ſi tu fructus pendentes in tuo fundo

Digitized by Google

vendideris, & emptor eos eam deportaverit non ſoluto pretio, furti tenetur; *l. ſi ſervus*, §. *locavi*, infr. *de furt.* Furtum de his committitur quaſi rei alienæ, etenim fructus quamdiu ſolo cohærent, quamdiu ſunt pendentes in alieno ſolo, eodem jure cenſentur, id eſt pro alienis habentur. Hinc etiam eſt, quod ſi jam maturis & pendentibus fructibus ager diſtractus ſit, ad emptorem etiam fructus pertinent, niſi aliud nominatim convenerit; *l. Julianus*, §. *ſi fructibus*, *de act. empt. l. ult.* §. † *non ſolum*, *quæ in fraud. creditor.* Et in ponenda ratione legis falcidiæ fructus pendentes augent hereditatem; *l. 9. ad l. falcid.* & in fundo legato fructus pendentes ſequuntur legatarium; *l. ſi pendentes*, *de uſufruct.*

L. 45.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui alienum hominem poſſidebat, cum putaret eſſe ſuum, quem poſt conventionem, id eſt poſt nudam conventionem ſeu citationem, ante litem conteſtatam reſtituit, tenetur cavere de dolo ſolo, de dolo præterito, de dolo qui præceſſit conventionem, tenetur ſciliceſt cavere ſe dolo non debilitaſſe vel corrupiſſe ſervum alienum, ceteri etiam de culpa tenentur, inter quos eſt bonæ fidei poſſeſſor ab initio, qui poſt litem conteſtatam ſervum alienum reſtituit, tenetur cavere de dolo & culpa, de eo quod dolo & culpa commiſſum eſt in ſervo alieno ante litem conteſtatam.

L. 46.

POſſeſſor conventus actione in rem, tenetur rem reſtituere, vel litis æſtimationem præſtare; *l. qui reſtituere*, infr. *h. tit.* id eſt quanti actor juratus litem æſtimaverit. Et poſſeſſor, qui litis æſtimationem præſtitit, fit dominus rei, cum domino enim tranſegiſſe & deciſſe videtur eo pretio, quo dominus litem æſtimavit, quia litis æſtimatio ſimilis eſt emptioni; *l.* 1. & 3. infr. *pro emptor.* Hinc & qui judicio vindicationis litis æſtimationem accepit, re evicta poſſeſſori tenetur de evictione, quia venditoris loco habetur; *l. ſi ſervus*, §. *& ideo*, *de evict. l. ſi propter*, *rer. amot.*

L. 47.

Donell. lib. 4. c. 25. POſſeſſor conventus actione in rem, & damnatus rem reſtituere, qui ne rem reſtituat litis æſtimationem præſtitit, præſtita litis æſtimatione ſtatim fit dominus rei, quaſi ex cauſa emptionis, quia litis æſtimatio ſimilis eſt emptioni. Et hoc ſi res præſens ſit, id eſt ſi res ſit in manu & poteſtate poſſeſſoris, ſine nova traditione ei dominium adquiritur, ac ſi res ei tradita eſſet ex cauſa emptionis, quia voluntas domini, qui litis æſtimationem accepit, pro traditione habetur; §. *nihil autem intereſt*, *inſt. de rer. diviſ. l. certi condictio*, §. *ult. de reb. credit.* ſi res abſens ſit, tunc dominium tranſfertur in poſſeſſorem, qui litis æſtimationem præſtitit, cum poſſeſſionem ejus poſſeſſor nactus ſit ex voluntate actoris, quia voluntas domini, qui vult adverſarium, qui litis æſtimationem præſtitit, ejus rei nancifci poſſeſſionem, pro traditione habetur, & ideo non eſt alienum non aliter litem æſtimari a judice, id eſt non aliter jusjurandum deferri a judice actori, ut rem vel litis æſtimationem præſtet poſſeſſor, quanti actor juratus litem æſtimaverit, quam ſi caveat actor, quod per ſe non fiat poſſeſſionem ejus rei non traditum iri, id eſt ſe non factarum quominus reus, qui litis æſtimationem præſtiterit, nancifcatur rei poſſeſſionem, & per poſſeſſionem dominium, quia litis æſtimatio tranſfert dominium, cum ſit ſimi-
Cujac. 20. *obſ. 6.* lis emptioni. Is, qui dolo deſiit poſſidere, tenetur litis æſtimationem præſtare, ita ut non teneatur actor ei cavere de præſtandis ſeu cedendis actionibus, quas

quas eo nomine haberet, ne detur occaſio cuilibet invito domino rapiendi rem alienam, etiam juſto pretio ; *l. is qui dolo*, *& ſeq.* infr. *h. tit.*

L. 48.

BOnæ fidei poſſeſſor, ſumptus in prædio alieno factos ante litem conteſtatam, neque a donatore neque a domino repetit, per actionem ſcilicet a donatore, quia donator non tenetur de evictione ; *l.* 2. C. *de evict.* a domino, quia non poſſet repetere alia actione, quam negotiorum geſtorum: at non congruit actio negotiorum geſtorum, quia negotium ſuum gerendi animum habuit, non alienum, verum ſumptus ſervat per retentionem oppoſita exceptione doli, æquitatis ratione ; *l. in hoc judicium*, §. 1. infr. *commun. divid. l. Paulus*, *de dol. & met. except.* niſi per errorem fundum reſtituerit, non deductis ſumptibus, quo caſu datur ei condictio poſſeſſionis, cujus retentione ſumptus ſervare potuit : *l. qui exceptionem*, §. *ſi pars*, *de condict. indebit. l. ſi uxor filio*, *de don. int. vir. & uxor. l. heres* 21. *ad Trebell.* Sumptus a bonæ fidei poſſeſſore facti ante litem conteſtatam, non repetuntur per actionem, ſed ſervantur per retentionem oppoſita exceptione doli, compenſatione ſcilicet facta cum fructibus, uſque ad concurrentem quantitatem : fructus percepti ante litem conteſtatam compenſantur ipſo jure cum ſumptibus ad rem meliorandam factis, quia compenſatio fit ipſo jure, & habet vim ſolutionis ; *l. ſi ambo*, infr. *de compenſat. l. ſi conſtat*, *C. eod.* Lex ait, æquitatis ratione, quia jus compenſationis inducitur ex æquitate ſola ; *l. inter tutores*, infr. *de adm. tutor. l. Stichum*, §. *naturalis*, *de ſolut.* Quod ſi ſumptus a bonæ fidei poſſeſſore facti, fructuum ante litem conteſtatam perceptorum ſummam excedant, admiſſa compenſatione ad concurrentem usque quantitatem, ſuperfluum, id eſt quod amplius eſt in ſumptibus, quam in fructibus, id dominus reſtituere cogitur bonæ fidei poſſeſſori, quatenus eo ſumptu prædium melius factum eſt. Et hoc eſt quod intelligitur his verbis, *meliore prædio facto*. Sumptus in re aliena a bonæ fidei poſſeſſore facti, non repetuntur per actionem, ſed ſervantur per retentionem officio judicis. Quod ſi bonæ fidei poſſeſſor non utatur retentione, ſibi debet imputare, qui retentionem, quam ſolam habebat, omiſerit ; *l. ſi in area*, *de condict. indebit.* Eadem eſt ſententia Papiniani in *l. emptor*, infr. *h. tit.* fructus ante litem conteſtatam perceptos compenſari cum ſumptibus. Nec alia fuiſſe videtur ſententia Modeſtini in *l. quod ſi artificem*, ſupr. *h. tit.* cum ait, impenſas a bonæ fidei poſſeſſore factas poſſe compenſari cum fructibus ex eo artificio perceptis, poſt annum 25. ejus qui artificium conſecutus eſt. Sic de fructibus ante litem conteſtatam perceptis intelligendum eſt, quod ſcriptum eſt in *l. ſuper empti*, *C. de evict.* impenſas, quas ad meliorandam rem erogatas conſtiterit, habita fructuum ratione reſtituet debere, id eſt prius compenſatione fructuum facta, uſque ad concurrentem quantitatem. De fructibus poſt litem conteſtatam perceptis non dubitatur quin compenſari poſſint, qui ei reſtitui debent, tamquam mala fide percepti ; *l. præterea*, *l. ſi homo*, & paſſim, ſupr. *h. tit. l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante*, ſupr. *de hered. petit. l.* 4. §. *poſt litem*, *fin. regund.* Malæ fidei poſſeſſor, non repetit ſumptus in re aliena factos, puta cum ſciens in alieno ſolo ædificavit, quia donaſſe videtur ; *l. adeo*, §. *ex diverſo*, *verſ. certe*, infr. *de adqu. rer. domin. l. ſi ſervus*, §. *ſi olivam*, *ad leg. Aquil.*

Cujac. *ad l.* 28. *h. tit. &* 10. *obſ.* 4.

L. 49.

SI quis in alieno ſolo ædificet, ſuperficies id eſt ædificium cedit ſolo, & adquiritur domino ſoli ; *l.* 2. *de ſuperficieb.* quia ſolum eſt pars ædium

Digitized by Google

maxima ; *l. qui res* , §. *aream* , *de solut.* quæ trahit ad ſe ſuperficiem , quæ imponitur ſolo.

§. *meum*.

MEum eſt quod ex re mea ſupereſt , cujus vindicandi jus habeo : quod ex re noſtra fit, naturali ratione noſtrum eſt ; *l. de eo* , §. *ſi quis* , infr. *ad exhibend.* Puta, diſtracto ædificio , ſuperſunt cæmenta , lapides, & tigna , ex quibus ædes conſtabant , diſſoluta navi , ſuperſunt tabulæ, ex quibus navis conſtabat , quæ mea ſunt jure dominii a me vindicari poſſunt , quia caſus ædium , vel naufragium navis, domino nocere non debet : afflicto non eſt danda afflictio; *l. Divus* , *de offic. præjid.* calamitas non debet nocere domino , ita ut amittat domum & navim , & quod ſupereſt in domo & navi. Neque obſtat , quod mortuo bove , qui fuerat legatus , neque corium neque caro legatario debetur ; *l. mortuo bove* , *in pr. de legat.* 2. quia hoc verbum , non debetur, pertinet tantum ad actionem ex teſtamento , quæ eſt perſonalis , non ad excludendam vindicationem . Mortuo bove legato , neque corium neque caro peti poteſt actione perſonali , ſed nihil vetat mortuo bove legato , corium & carnem vindicari , quomodo poteſt quilibet id quod ſuum eſt vindicare ; *l. Quintus* 27. §. *argento* , *de aur. & arg. legat.*

L. 50.

VEnditio perficitur nudo conſenſu ante traditionem ; §. *cum autem* , *inſt. de empt. & vendit.* impletur traditione , quoad tranſlationem dominii : venditio non tranſfert dominium antequam traditio ſecuta ſit ; *l. traditio* , infr. *de adqu. rer. domin. l. traditionibus* , *C. de pact.* Hinc emptori non datur vindicatio fundi adverſus extraneum poſſeſſorem , antequam ex cauſa emptionis traditus ſit , ex *h. l.* quia ante traditionem nondum eſt dominus , ſed tantum emptori datur actio ex empto contra venditorem , ut res ei tradatur , & per traditionem adquiratur dominium ; *l. qui pendente* , *l. Quintus Mucius* , infr. *de act. empt. l. pen. C. eod.* & qui ſervum vendidit antequam traderet , poteſt ſervum manumittere , & iterum alii eum vendendo & tradendo , dominium in eum transferre ; *l. quotiens* , *C. h. tit. l. qui tibi* , *C. de hered. vel act. vendit. l.* 3. *C. de his qui a non domin.*

§. *ſed heres*.

HEres ſcriptus adita hereditate , etiam nondum prehenſa poſſeſſione rerum hereditariarum , poteſt vindicare res hereditarias , actione in rem adverſus poſſeſſorem , ex *h.* §. quia aditione hereditatis tranſfertur dominium , ſine ulla corporali prehenſione rerum hereditariarum ; *l.* 1. §. *Servola* , infr. *ſi is qui teſtam. liber. eſſe juſſ. l. cum heredes* , *in pr. de adqu. poſſeſſ. l. cum miles* , *ex quib. cauſ. major.* Aditio hereditatis eſt unus ex modis legitimis adquirendi dominii ; Ulpian. in fragm. *tit.* 19. §. 19. Idem dicendum eſt in bonorum poſſeſſore , quia a prætore data agnitaque bonorum poſſeſſione , res hereditariæ fiunt ſtatim in bonis poſſeſſoris ; *l.* 1. *&* 3. infr. *de bonor. poſſeſſ.* idem in fideicommiſſario reſtituta hereditate ex Trebelliano , etiam priusquam corporalis rerum hereditariarum poſſeſſio apprehenſa ſit ; *l. facta* , in pr. *ad Trebell.*

L. 51.

ACtio in rem datur in poſſeſſorem ; *l. in rem* , ſupr. *h. tit.* & ſi lite conteſtata poſſeſſor mortuus ſit ante ſententiam , judicium tranſfertur in heredem poſſeſſoris , quia heres ſuccedit in jus univerſum & locum defuncti ; *l. ſi is qui Romæ* , *de judic.* & in hoc judicio heres poſſeſſoris , non ſolum tenetur

Digitized by Google

tur ex dolo & culpa ſua, ut *hic*, ſed etiam ex dolo & culpa defuncti, quatenus ex eo locupletior factus eſt ; *l. de eo*, §. *ult. inſt. ad exhib.* quia heres ſuccedit in omne jus & vitium defuncti ; *l. cum heres, de diverſ. & tem. por. præſcript. l. vitia*, C. *de adqu. poſſeſſ.*

L. 52.

ACtio in rem datur adverſus poſſeſſorem, vel eum qui dolo deſiit poſſidere etiam ante litem conteſtatam, quia dolus pro poſſeſſione eſt ; *l. qui dolo*, *de R. J.* Si fundi poſſeſſor ante litem conteſtatam dolo deſiit fundum poſſidere, heres ejus quidem non tenetur actione in rem, quia neque rem poſſidet, neque dolo deſiit poſſidere, ſed poteſt conveniri actione in factum, quæ eſt perſonalis, quatenus locupletior factus eſt ex ea re, id eſt ex re, quæ ad eum pervenit ex dolo defuncti, ex *h. l.* quia dolus defuncti non debet prodeſſe heredi, & turpia lucra ſemper heredibus extorquenda ſunt ; *l.* 4. † & 5. *ſupr. de calumniat. l.* † *ſicuti*, *de R. J. l. unic.* C. *ex delict. defunct.*

L. 53.

BOnæ fidei poſſeſſor, qui bona fide fundum alienum excoluit & ſevit, evicto fundo, conſita id eſt ſata tollere non poteſt, ex *h. l.* ſed ſumptus ſervat per retentionem fundi, quoad ſumptus bona fide factî in excolendo & ſerendo agro reddantur ; *l. ſumptus*, *ſupr. h. tit.* Etiam prædo ſeu malæ fidei poſſeſſor habet fundi retentionem ob ſumptus factos in fundo alieno, pro cultura & ſemente prædii, quia non alii fructus eſſe intelliguntur, quam qui ſuperſunt deductis ſumptibus factis fructuum quærendorum & colligendorum gratia ; *l. ſi a domino*, §. *ult.* ſupr. *de hered. petit. l. quod in fructus*, *de uſur.* nullus enim caſus intervenire poteſt, qui hoc genus deductionis impediat ; *l. fundus qui dotis*, *famil. erciſc.* Non diſſimile eſt, quod ſi fructuarius quid inædificaverit in fundo fructuario, non poteſt illud rollere, neque refigere, refixa plane poteſt vindicare ; *l. ſed ſi quid inædificaverit*, *inſt. de uſufruct.* Idem in arbore radicitus eruta, & tranſlata in alienum fundum, ubi coaluit & radices egit in eo fundo, agro cedit, nec poteſt vindicari a priori domino, quia ubi coaluit in alieno fundo, eſt pars fundi, & alia facta eſt, alio terræ alimento ; *l. ſed ſi meis*, §. *arbor*, *de adqu. rer. dom.*

L. 54.

SI advocatus ignorans rem eſſe ſuam, alii eam vindicanti advocationis officium præbuerit, ſi poſtea cognoverit rem ad ſe pertinere, non amittit dominium rei ſuæ, ex *h. l.* Ratio præponitur *init. h. l.* quia multum intereſt inter officium advocationis, & rei ſuæ defenſionem, id eſt qui advocationis officium ſuſcipit, rei ſuæ defenſionem non abjicit, quia officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum, ut *hic*, & *l. videlicet*, *ex quib. cauſ. major. l. ſi ſervus*, §. *quod* † *vero*, *de furt.* Neque obſtat *l. ult.* ſupr. *de inoff. teſtam.* ex qua ſi exheredatus legatario petenti legatum ex teſtamento, de quo tamquam inofficioſo conqueri poterat, advocatus adfuit, repellitur a querela inofficioſi, quia ſciens ſe exheredatum teſtamento, advocationis officium præbuit legatario petenti legatum ex teſtamento, nec ignoravit ſe exheredatum teſtamento, ex quo alii petenti legatum adfuit, & qui petenti legatum ex teſtamento, ultro nec coactus advocationem præbuit, agnovit judicium defuncti, & ſufficit qualis qualis probatio teſtamenti, ut a querela inofficioſi quis ſubmoveatur, quia querela inofficioſi eſt actio injuriarum, quæ facile remiſſione vel diſſimulatione abole-

Digitized by Google

tur. Alia eſt cauſa tutoris, qui pupillo legatum petenti ex teſtamento auctoritatem præbuit, non removetur a querela inofficioſi, quia id egit ex neceſſitate officii; *l. ſi pars*, §. 1. *l. adverſus*, §. 1. *de inoff. teſt. l. tutorem*, *de his quæ ut indign.*

L. 55.

ACtio in rem datur tantum adverſus poſſeſſorem; *l. in rem*, ſupr. *h. tit.* ideoque cuilibet liberum eſt evitare hoc judicium negando ſe poſſidere; *l. ult. in fin.* infr. *h. tit.* & ſi poſſeſſor fundi alieni ante acceptum judicium deceſſerit, relictis duobus heredibus, & unus ex his totum fundum poſſideat, quia in ejus partem venit in ſolidum, in diviſione hereditatis, ab eo ſolidum vindicari poteſt, & ſolus ille in ſolidum condemnabitur. Neque obſtat, quod actiones hereditariæ tranſeunt in ſingulos heredes pro hereditariis portionibus; *l.* 1. *C. ſi cert. pet. l.* 1. *&* 2. *C. ſi unus ex plur. hered. l.* 1. 2. *& ult. C. de hered. act.* quia ſi heredes conveniantur perſonalibus actionibus, tenentur pro hereditariis portionibus. Actiones perſonales lege 12. tab. inter heredes ipſo jure diviſæ ſunt pro hereditariis portionibus. Actiones reales, puta vindicationes vel hypothecariæ, dantur in ſingulos heredes in ſolidum; *d. l.* 1. *& C. ſi unus ex plurib.* Ratio diverſitatis eſt, quod actiones hereditariæ tranſeunt in heredes jure hereditario quaſi heredes, quia hereditas eſt quæ ipſos obligat; *l. ſive a certis*, *de duobus reis*, ut vindicatio non datur contra heredem, quia heres eſt, ſed quia poſſeſſor eſt, cum naſcatur ex præſenti poſſeſſione; *l. non alias*, §. *ſed ſi poſtulatur*, *de judic.* ergo nec quatenus heres eſt, ſed quatenus poſſeſſor eſt.

L. 56.

PEculium non poteſt vindicari ſicut grex, quia vindicatio eſt tantum certæ rei, & ſpecialis, at peculium eſt nomen juris, eſt quid univerſale & genericum, quod continet univerſitatem rerum, jura, actiones, & res corporales; *l. quam Tuberonis*, §. *in peculio*, infr. *de pecul.* grex non eſt nomen juris, non tam jus quoddam univerſale ſignificat, quam pluralitatem rerum ſingularum, quibus conſtat grex §. † *ſi grex*, *inſt. de legat. l. grege legato*, *& ſeq. de legat.* 1. Neque obſtat, quod hereditas licet ſit nomen juris, quod conſiſtit in jure, non in illis vel illis corporibus hereditariis; *l. in fideicommiſſaria*, §. *quotiens*, *) *ad Trebell.* vindicatur per hereditatis petitionem, quæ eſt actio in rem univerſalis; *l. ſed eſſi lege*, §. *antepen. de hered. petit.* quia hereditatis petitio jure civili inducta eſt, ac neceſſario inducenda fuit, ut vero heredi adverſus eum, qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſidet, aliqua actione ſubveniretur. Quod ſi peculium conſiſtat in unico fundo, vindicari non poteſt, licet fundus vindicari poſſit, quia licet peculium conſiſtat in unico fundo, poteſt aptitudine conſiſtere in pluribus, & naturalis aptitudo potius ſpectanda eſt, quam emergentis caſus qualitas, ut ratiocinatur Azo apud Accurſium *hic*.

L. 57.

ACtione in rem agitur adverſus poſſeſſorem, vel ubi domicilium habet, vel ubi res poſita eſt; *l. ſi res mobilis*, ſupr. *h. tit. l. ult. C. ubi in rem act. l. ult. C. de præſcript. long. temp.* Si idem poſſeſſor fundi conventus ſit actione in rem, diverſis judiciis ejusdem fundi nomine a duobus diverſis actoribus, rem ſuam vindicantibus, & poſſeſſor per ſententiam judicis victus ſit ab uno, non compellitur reſtituere ei qui prior vicit, niſi poſſeſſori caveat nuda cautione, vel ſatisdet dato fidejuſſore, de præſtando fundo, ſi ab altero evincatur, ne eundem fundum duobus reſtituere cogatur, & ex eo duplex damnum

Digitized by Google

num trahat, ex *h. l.* Nihil enim eſt, quod imputetur ei, qui lite conteſtata contradictorio judicio victus eſt, niſi forte ei imputetur, quod a ſententia judicis non appellavit; *l. ait prætor*, §. † 2. *verſ. quid tamen*, *de minorib.* Remedio cautionis ſubveniri poteſt poſſeſſori, qui diverſis judiciis convenitur actione in rem a duobus ejusdem rei nomine, ſed cautius eſt ſi poſſeſſor fundi, ejusdem fundi nomine conventus a duobus diverſis judiciis, apud eundem vel diverſos judices, ab initio litis petat cauſas, id eſt actiones, eadem de re diviſas conjungi & apud eundem judicem diſceptari, quia de una & eadem re non poteſt diſceptari diverſis judiciis, neque apud diverſos judices, ne diverſæ & contrariæ ſententiæ inde ſubſequantur, & lites multiplicentur; *l.* 1. *&* 2. infr. *de quib. reb. ad eund. judic. eat. l. ſingulis*, *de except. rei judic.* Officio judicis incumbit, ut non aliter poſſeſſor victus victori compellatur fundum reſtituere, quam ſi poſſeſſori caveat de fundo præſtando, ſi alter fundum evicisſet, vel nuda cautione, ſi perſona victoris ſuſpecta non ſit, vel ſatisdatione ſi ſit ſuſpecta; *l. ſi fidejuſſor*, §. *ult.* ſupr. *qui ſatisd. cog.* idem dicendum eſt ſi agatur petitione hereditatis, quæ eſt actio in rem univerſalis; *l. pen. de petit. hered.*

L. 58.

POſſeſſor ſervi conveniebatur ſervi nomine diverſis actionibus a diverſis actoribus, ab uno ſcilicet per vindicationem, ab altero per noxalem actionem ob ſervi furtum, ſi utroque judicio condemnatus eſſet, quærebatur quid faciendum eſſet? ſi prius ſervus a poſſeſſore evictus ſit, ab illo qui ſervum vindicabat actione in rem, non aliter cogendus eſt eum tradere vindicanti, niſi ei caveat de indemnitate præſtanda adverſus alium noxali judicio agentem, nimirum quia noxale judicium etiam contra novum poſſeſſorem eundemque dominum exerceri poſſit, ſi cum priore poſſeſſore judicium acceptum non fuiſſet, quandoquidem noxa caput ſequitur; *l. qui ex pluribus*, §. *ult.* & paſſim, *de noxal. act.* ac proinde nulla ſit injuria petitori ſervum evincenti, ſi cogatur cavere de poſſeſſore defendendo in noxali judicio, qui ſi alium non defenderet, ſe ipſum defendere cogeretur. Quod ſi poſſeſſor prius victus ſit noxali judicio, ab eo, qui cum eo agebat de furto ſervi, & ſervum noxæ dediſſet, & deinde ſervus actione in rem ab eo evictus ſit, non eſt cogendus poſſeſſor litem id eſt ſervi evicti æſtimationem præſtare, quod ſervum jam a ſe deditum non traderet, id eſt non potuit tradere, quod neque dolo, neque culpa poſſeſſoris contigerit quominus hominem traderet, neque imputandum eſt ei, quod ſervum noxæ dederit, non petita & exacta cautione, quia nihil eſt quod imputetur ei, qui adquievit ſententiæ judicis; Cujac. *ad l.* 18. ſupr. *hoc tit.*

L. 59.

HAbitator vel inquilinus ſive conductor alienarum ædium, vel is, cui ad tempus data vel legata eſt habitatio ædium, ſi in alienas ædes feneſtras & oſtia impoſuerit, quæ poſt annum, id eſt poſt finitum tempus conductionis, a domino dempta id eſt refixa ſeu exempta ſunt ædibus, quæritur an is, qui impoſuit, poſſit ea vindicare? Julianus reſpondit, quæ alienis ædibus connexa eſſent, quamdiu juncta manerent non poſſe tolli, neque vindicari, quia quæ alienis ædificiis juncta ſunt, eorundem ædificiorum pars ſunt, neque tolli, neque vindicari poſſunt, quamdiu cohærent alienis ædificiis, vetante lege 12. tab.; *l. in rem*, §. *tignum*, ſupr. *b. tit. l.* 1. *&* 2. *de tign. junct.* ſed ſi poſtea eadem dempta ſint, in priſtinam cauſam redeunt, id eſt redeunt ad priorem dominum. Nec poterit ei objici, quod donaſſe ea videtur, qui

qui ſciens alieno ædificio impoſuit, ea namque donandi præſumptio cadit in ſolos malæ fidei poſſeſſores ; *l. adeo*, §. *ex diverſo*, *verſic. certe*, *de adqu. rer. dom. l. ſi ſervus*, §. *ſi alienum*, *ad leg. Aquil.* quos inter habitator vel inquilinus connumerandus non eſt, cum juſtum habitandi titulum habeat, nempe conductionem, vel dationem habitationis, ita ut ſi inquilinus ſit, habeat etiam ex conducto actionem contra locatorem, per quam cogatur pati, ut ei tollere liceat ; *l. ſed addes*, §. *ſi inquilinus*, infr. *locat.* Cujac. 10. *obſ.* 4.

L. 60.

INfans vel furioſus poſſeſſor rei alienæ, ſi eam rem perdiderit vel corruperit, id eſt deteriorem fecerit, non tenetur eo nomine ſi conveniatur actione in rem, quia ætas vel furor eum excuſat a dolo & culpa, ex *h. l.* ut & ſi infans vel furioſus hominem occiderit, non tenetur lege Cornelia, infantem innocentia conſilii, furioſum vero infelicitas fati, excuſat ; *l. infans*, *ad leg. Cornel. de ſicar.* impune admittendum eſt quod per furorem alicujus accidit, ac ſi caſus ſine facto alicujus perſonæ acciderit ; *l. ult.* infr. *de adm. tutor. l.* 5. §. *igitur injuriam*, *ad leg. Aquil.* Si furioſus matrem occiderit, de modo ejus pœna diſſimulari poteſt, cum fatis furore ipſo puniatur ; *l. Divus Marcus*, *de offic. præſid.* Pupillus pubertati proximus etiam mitius punitur, & modus pœnæ imponitur arbitrio judicis, quia pupillus pubertati proximus eſt doli & culpæ capax ; *l. heredibus*, §. *ult. & l. ſeq. de † dol. mal. l. pupillum* 111. *de R. J.*

L. 61.

SI quis navem ſuam aliena materia alicujus tabulis refecerit, ejuſdem navis manet : ſed ſi eam ex alienis tabulis ædificaverit, ejus navis eſt cujus carina eſt, id eſt pars infima navis, ex *h. l.* Si quis navem ſuam ex alienis tabulis refecerit, navis refecta ex alienis tabulis ejusdem manet cujus erat navis, quia eſt eadem navis, cujus rei eadem ſpecies & forma remanet, eadem quoque res eſſe intelligitur ; *l. proponebatur*, ſupr. *de judic.* Si quis navem ex alienis tabulis ædificaverit, ejus navis eſt, cujus eſt carina, quia carina idem eſt navi, quod area & ſolum ædificio. Navis carina eſt fundamentum, ſine quo navis non ſubſiſtit ; Plaut. in milit. glor. act. 3. ſc. 3.

. . . . . *ubi probus eſt architectus*,
Bene lineatam ſi ſemel carinam collocavit,
Facile eſſe navem facere ubi fundata, & conſtituta eſt.

Joann. Chryſoſtom. in pſalm. 40. **) ὡς ἐκεῖνο ἡ σάρκις, ἢ τοῦτο τὸ πλοῖον συνέστηκεν ; *non eſt carina*, *& quomodo conſiſtet navigium?* Et ut ſuperficies cedit ſolo ; *l.* 2. infr. *de ſuperfic.* ita & proprietas totius navis carinæ cauſam ſequitur. Ratio dubitandi erat, quod cum quis ex aliena materia ſpeciem novam facit, ejus res eſt, non qui materiæ fuit dominus, ſed ejus qui ſpeciem & formam indidit, ſi modo talis materia ſit, quæ ad priſtinam formam redigi non poſſit, ſecundum mediam ſententiam ereiscundorum, qui pugnantes Proculianorum & Sabinianorum ſententias hac diſtinctione media conciliarunt ; *l. adeo*, §. *cum quis*, *l. in omnibus*, *de adqu. rer. dom.* Ergo ſi ex meis tabulis navem tibi feceris, erit tua navis non mea, quoniam cupreſſus non maneret, ſicut nec lana veſtimento facto, ſed cupreſſeum & laneum corpus fieret, atque ita reſpondit Paulus in *l. ſed ſi meis*, *eod. tit.* Ratio decidendi hæc eſt, alia eſt ratio navis, alia ceterarum rerum ex aliena materia factarum : ejus navis eſt cujus carina eſt, quia navis initium accipit a carina, quæ eſt pars ima navis, & fundamentum navis, ſine quo fieri & conſtare non poteſt : at ceteræ partes nullum initium ſeu partem habent, a qua

totius

Digitized by Google

totius & plenioris formæ perfectio pendeat, ut ſtatua, quæ uno ſpiritu continetur ; *l. in rem*, §. *item quæcumque*, ſupr. *h. tit.* v. Cujac. *ad l.* 121. *de V. S.* Ant. Fabr. 6. *conject.* 15.

L. 62.

SI malæ fidei poſſeſſor navis actione in rem conveniatur, præſtat omnes fructus, quos percepit vel percipere potuit, puta nauium & veſturas, ut præſtat fructus, id eſt mercedes conductionis tabernæ & areæ, in quibus merces venum exponuntur ; *l. uſufructu*, §. 1. *infr. de uſufruct. l. hujus*, *qui potior. in pign. l.* 3. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth.* ubi dixi. Neque contrarium eſt, quod malæ fidei poſſeſſor, id eſt heres, licet malæ fidei poſſeſſor, qui pecuniam depoſitam inventam in hereditate non attigit, id eſt fœnori non collocavit, ejus pecuniæ uſuras præſtare non cogitur : nam etſi vecturæ non ſunt fructus naturales, ſed civiles, ſicut uſuræ, qui non natura, id eſt ex re, proveniunt, ſed jure, id eſt negotiatione, percipiuntur, tamen malæ fidei poſſeſſor vecturas navis præſtat, quia non præſtat periculum navis, & ei imputandum eſt quod navem non exercuit, id eſt navigatum non miſit tempeſtivo tempore, cujus ſcilicet proprius uſus in ea re eſt, ut exerceatur & naviget ; *l. arboribus*, §. 1. *de uſufruct.* Et malæ fidei poſſeſſori nihil eſt quod imputetur, quod pecuniam depoſitam non fœneraverit, quia ſciebat periculum pecuniæ fœneratitiæ ad dantem pertinere, ſi forte debitor non ſit ſolvendo. Nec malæ fidei poſſeſſor excuſatur, ſi navem non exercuerit, cum periculum navis ad poſſeſſorem non pertineat, niſi forte intempeſtivo tempore eam navigatum non miſit, quo caſu non excuſatur, ſi navis naufragio perierit, quia culpa præceſſit caſum ; *l. qui petitorio*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* Malæ fidei poſſeſſor pecuniæ depoſitæ, quam non attigit, uſuras non præſtat, quia non fœneravit metu periculi nominis, quod ad eum pertineret : qua ratione tametſi mandatarius uſuras debeat ejus pecuniæ, quam ſub uſuris credidit, cum mandatum ei eſſet ut mutuam daret, nullas tamen uſuras debet ſi eam ſuo periculo fœneravit ; *l. idemque*, §. *ſi mandaverо*, *in fin.* infr. *mandat.* junĉta *l. ſi unus*, §. 1. *pro ſoc.* Neque obſtat, quod poſt litem conteſtatam poſſeſſori cuilibet, etiam bonæ fidei, omne lucrum auferendum eſt ; *l. poſt ſenatusconſultum*, ſupr. *de petit. hered. l.* 1. *C. eod. l.* 1. *C. de his quib. ut indign.* hoc enim pertinet ad omne lucrum, quod heréditatis poſſeſſor quilibet ex aliena hereditate perceperit : ſi enim poſſeſſor uſuras percepit, non tam ex hereditate & pecunia aliena, quam ex ſuo periculo, percepit.

§. *generaliter*.

MAlæ fidei poſſeſſor ſive conveniatur petitione hereditatis, ſive ſpeciali actione in rem, præſtat omnes fructus, quos percepit, etiam inhoneſte, ne honeſta interpretatio non honeſto quæſtu lucrum poſſeſſori faciat ; *l. ſi poſſeſſor*, ſupr. *de petit. hered.* malæ fidei poſſeſſor præſtat omnes fructus quos percepit, vel etiam quos honeſte percipere potuit ; *l. fructus* 33. ſupr. *h. tit.* præſtat non modo fructus quos percepit, ſed etiam quos non percepit, quos petitor percepturus eſſet, vel percipere potuiſſet, ſi ei poſſidere licuiſſet, ex *h.* §. id eſt quos petitor honeſte percipere potuerit, quia in actione in rem univerſali vel ſpeciali veniunt tantum fructus percepti, vel percipiendi, id eſt qui honeſte percipi potuere ; *d. l. fructus*. Quod pertinet etiam ad bonæ fidei poſſeſſorem poſt litem conteſtatam, quia incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor ; *l. ſed & ſi lege*, §. *ſed ſi ante* † *de petit. hered. l. ſi homo*, ſupr. *h. tit.* Malæ fidei poſſeſſor præſtat omnes fructus quos percepit, vel quos petitor percipere potuerit, nam ſi petitor eos percepturus non fuit, nihil poteſt imputari poſſeſſori cur eos

Digitized by Google

non perceperit ; *l. cum hereditas* , ſupr. *de hered. petit.*

L. 63.

ACtio in rem datur in poſſeſſorem , vel in eum qui dolo deſiit poſſidere ; quia dolus pro poſſeſſione eſt : quod ſi poſſeſſor culpa , non fraude ſeu dolo , poſſeſſionem amiſerit , quia culpa ſua non potuit rem reſtituere , litis æſtimationem præſtare debet , ut oſtenditur *hic* , ſed non eſt cogendus litis æſtimationem præſtare , niſi actor paratus ſit ei actione ſua cedere , & in hoc melioris conditionis eſt eo , qui dolo poſſeſſionem amiſit , qui non poteſt deſiderare , ut petitor accipiendo litis æſtimationem ei cedat actionibus ſuis ; *l. is qui dolo* , infr. *h. tit. l. mulier , qui potior. in pignor.* Is quoque , qui ob amiſſam culpam non dolo poſſeſſionem litis æſtimationem præſtitit , juvatur auxilio prætoris , data ei publiciana in rem actione , non ſolum adverſus extraneum poſſeſſorem , ſed & adverſus dominum , qui litis æſtimationem accepit , nec ille , id eſt dominus , qui litis æſtimationem accepit , temere id eſt facile audiendus erit , ſi velit pecuniam , quam ex ſententia judicis pro litis æſtimatione accepit , periculo id eſt damno judicati ſeu damnati reſtituere . Non enim audiendus eſt qui petit , cujus contrarium non fuit poſtulaturus in contrarium eventum ; *l. pen. de ſolut.*

L. 64.

IN actione in rem eorum quoque , quæ uſui non fructui ſunt , fructus reſtituuntur : aliæ res ſunt uſui non fructui , ut vaſa & veſtimenta , de quibus fructus quoque debentur , id eſt quanti ex eorum locatione mercedis nomine percipi poteſt ; *l.* 3. §. *ult. l. videamus* 19. † *in pr. verſ. præterea* , *de uſur.* pura de veſtibus ſcenicis , quæ locari & conduci ſolebant ; Plaut. in Perſa : act. 1. ſc. 3.

Ilicet *ornamenta* ab *chorago ſumito.*
Dare debet : prebenda ædiles locaverunt.

Idem in trinumm. act. 4. ſc. 2.

Ipſe ornamenta hæc a chorago ſumpſit ſuo periculo.

L. 65.

EMptor , qui prædium a non domino emit , id eſt a creditore pigneratitio , qui prædium pignori datum habebat , ſi conveniatur actione in rem a vero domino , tuetur ſe oppoſita exceptione doli , ne aliter domino prædium reſtituere cogatur , quam ſortem ſolutam creditori , cui prædium pignori datum erat , & uſurarum medii temporis ſuperfluum recuperaverit , id eſt veteres uſuras , quæ creditori debitæ fuerunt ante dimiſſum ſua pecunia pignus , quæ ab ipſo ſolutæ fuerunt ; *l. ſi creditor , de pigner. act. l.* † 2. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* & novas uſuras , quæ currere cœperunt a tempore dimiſſi ſua pecunia creditoris , id eſt uſuras , quæ excedunt fructus perceptos , nam fructus percepti compenſantur tantum cum novis uſuris , quæ currere cœperunt a die dimiſſi ſua pecunia pignoris , ad concurrentes uſque quantitates , exemplo ſumptuum factorum , qui etiam compenſantur cum fructibus , ut *hic in fin. & l. ſumptus* , ſupr. *h. tit.*

§. *ancillam.*

ANcilla non in dotem data , ſed in peculium filiæ conceſſa , ſi pater teſtamento filiam exheredaverit , quia eam dote contentam eſſe voluit , peculio filiæ non legato , peculium non cenſetur ademptum , immo peculium filiæ præter

Digitized by Google

ter dotem legaſſe intelligitur, quia filia eſt exheredata contemplatione dotis & peculii, ex *h.* §. *& l. qui volebat, de hered. inſtit. l. ſi ſocer*, §. *Lucius, ſolut. matrimon.* Spectatur voluntas defuncti, ut in *l. Titia cum teſtamento*, §. *Gaius Seius, de legat.* 2. ſi ea, quæ in domum uxoris maritus tranſtulit, præcipua ad eum pertinere voluit, nihil proponi cur voluntati ipſius ſtandum non ſit. Alias ancilla, quæ non in dotem data, ſed in peculium filiæ conceſſa eſt, peculio filiæ non legato, non eſt in patrimonio filiæ, ſed vertitur in hereditatem patris, ut eſt in prima parte *h.* §. peculium conceſſum inter vivos, morte concedentis deſinit eſſe in peculio, & redit ad hereditatem patris; *l. certum, C. famil. erciſc.*

L. 66.

ACtio in rem datur domino; *l. in rem* 23. ſupr. *h. tit. l. Quintus* 27. §. *argento, de aur. & argent. legat.* etiam ei, qui interim dominus eſt, licet dominium ab eo abeſſe poſſit, plerumque illa etiam, quæ a nobis abire poſſunt, in eo ſtatu ſunt, ac ſi ejus conditionis eſſent, ut a nobis abire non poſſent; *l. plerumque, de R. J.* Recte quid noſtrum vindicamus, etiam ſi a nobis dominium abire poſſit, ut ſi libertas Stichо ſub conditione, vel res ſub conditione legata ſit, interim heredis eſt vindicatio, licet ab eo dominium diſceſſurum ſit, ſi conditio libertatis vel legati extiterit. Cum enim quæritur, quis ſit dominus, præſens ſtatus inſpicitur, ne dominium ſit in pendenti; *l. arboribus* §. † *Julianus*, alias, *l. ſi fur, de uſufruct. l. de hereditate*, §. *quid autem, de caſtrenſ. pecul.* vindicatio enim, ſicut naſcitur ex præſenti poſſeſſione, quantum ad eum qui convenitur; *l. non alias*, §. *ſed ſi poſtulatur*, ſupr. *de judic.* ita & ex præſenti dominio ex parte petitoris, quod & oſtendit formula vindicationis, *hanc rem ex jure Quiritium meam eſſe ajo*, quæ verba nihil niſi præſens tempus demonſtrant. Sic & actiones noxales, & aliæ, ſi quæ ſunt, quæ non niſi contra dominum dantur, etiam contra eum dantur, qui interim dominus eſt, licet aliquo caſu fieri poſſit, ut ab eo dominium abeat, *; l. ſi quis ſervum*, infr. *de noxal. act.*

L. 67.

SI quis domum pupilli emerit a tutore, pecunia a fabro ad domus refectionem inducta inventa, quæritur ad quem pertineat, ad inventorem, an ad emptorem, an ad priorem dominum, id eſt pupillum a quo domus empta eſt? Ratio dubitandi erat, quod theſaurus fortuito inventus in alieno fundo, caſu magis quam data opera, eſt inventoris, ſaltem pro parte dimidia, pro alia vero dimidia eſt cujus in fundo repertus fuerit; §. *theſauros, inſt. de rer. diviſ. l. numquam, de adqu. rer. dom.* Scævola reſpondit, ſi non theſaurus fuit, ſed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata, nihilominus eſſe ejus cujus fuerat: non omnis pecunia fortuito caſu inventa, de qua nemo ſciebat ubi eſſet, eſt theſaurus. Theſaurus eſt vetus depoſitio pecuniæ, cujus nom extat memoria a quo depoſita, ita ut dominum non habeat; *d. l. numquam*, §. 1. ſed pecunia forte deperdita, vel per errorem a domino non ablata, hæc ejus manet cujus erat ab initio, quia dominium ſemel quæſitum, ſine facto noſtro non amittitur; *l. ſi procurator meus, de adqu. rer. dom. l. id quod noſtrum, de R. J.*

L. 68.

ACtio in rem ſeu vindicatio eſt actio arbitraria, quia in ea ſententiam de re reſtituenda præcedit arbitrium judicis, quo primum judex datus pro-

Prætor habebat manum militarem id eſt cohortem prætorian rerum judicatarum exequendarum cauſa; *l.* 2. C. *ubi quis de curiali vel cohort.* Sic Chriſtus, ubi damnatus eſt, ſtatim tradidit cohorti præſidis; Matth. 27. *Tunc milites præſidis ſuſcipientes Jeſum in prætorium, congregaverunt ad eum univerſam cohortem.* Aug. in Joann. c. 112.

nuntiat rem petitoris eſſe, tum condemnat reum ſeu poſſeſſorem, ut rem reſtituat; *l. & ex diverſo*, §. 1. ſupr. *h. tit.* & judex jubet, ut rem reſtituat cum omni cauſa & fructibus medii temporis, & ſi reſtituere juſſus judici non paret per mendacium, intendens ſe non poſſe reſtituere, puta negans ſe rem poſſidere, ſi quidem habeat rem, manu militari officio judicis ab eo poſſeſſio transferrur in victorem, ex *h. l.* quod Pontifices probant; *cap. cum non ab homine*, *de judic.* Joann. Saresber. epiſt. 74. *Ex auctoritate canonum, ſi jura taliter contemnuntur, ad reprimendam malitiam manus adhibenda eſt militaris.* Magiſtratus, ſi opus ſit, manu militari utitur, ut *hic*, quo contumacia non parentis ſententiæ judicis coerceatur, vel ut Iatrones conquirantur; *l.* † 2. *C. de his qui latron. occult.* vel ob cuſtodiam reorum; *l.* 1. §. *illud*, *C. de cuſtod. reor. l.* 1. *C. de offic. milit. judic.* in executione judicati auxilium manus militaris petitur officio judicis, propoſita actione competenti, multa in ea veniunt officio judicis, quæ vi & jure actionis peti non poſſunt; *l. qui per collusionem*, §. 1. *de* † *act. empt. l. centum*, *de eo quod cert. loc.* ubi res petita ablata eſt manu militari officio judicis, non quæritur amplius de re reſtituenda, quia ſemel reſtituta eſt, ſed de reſtitutione fructuum omnisque cauſæ, id eſt acceſſionum, puta fœtuum pecoris & aliarum utilitatum, quæ ſunt acceſſiones fructuum, condemnatio fit, quia in judicio vindicationis res reſtituenda eſt cum fructibus omnique cauſa; *l. præterea*, *l. Julianus*, §. 1. *verſ. item Julianus*, ſupr. *h. tit. l. Julianus*, §. *quantum autem*, *ad exhibend.* Si vero reus non poſſit rem reſtituere, puta quia dolo fecit quominus poſſit rem reſtituere, id eſt dolo deſiit poſſidere, is condemnandus eſt quanti actor in litem ſine ulla taxatione, id eſt in infinitum, juraverit, ut oſtenditur *hic*, & *l.* †† *ult.* infr. *de judæjuſſ.* §. †† 1. *inſt. de offic. judic.* in actionibus in rem, quæ ſunt arbitrariæ, & in actionibus bonæ fidei juratur in litem; *l. in* † *actionibus*, *de in lit. jurand. l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, *de pignorib.* ſi vero reus nec poſſit reſtituere, nec dolo fecit quominus poſſet, damnandus eſt non pluris quam quanti res eſt, id eſt quanti re vera actoris intereſuit. Hæc ſententia generaliter locum habet in omnibus actionibus in rem vel in perſonam, vel interdictis, in quibus arbitratu judicis quid reſtituitur, id eſt reſtitui jubetur, id eſt ſive agatur actione in rem, ſive in perſonam, ſive interdicto unde vi ad recuperandam poſſeſſionem, ordo & ratio hujus legis ſervatur, & quadruplex auxilium proponitur, nimirum rei ablatio manu militari, jusjurandum in litem, condemnatio in id quod intereſt, & rei vera æſtimatio: ſed ſi agatur interdicto unde vi, non juratur in infinitum, ſed juramento in litem a judice modus imponitur; *l. ſi quando*, *C. unde vi*, *l. arbitrio*, *de dolo*, *l. videamus*, §. *pen. de in lit. jurand. l.* 3. §. *præterea* † *ff. ad exhib.* Cujac. 2. *obſ.* 12.

†† v. ſi pro bant. Et recurre ad *l.* 2. *de in lit. jur. & l. ult.* §. *juſſus*, *de accuſat.* & concordant.

L. 69.

Poſſeſſor conventus actione in rem & damnatus rem reſtituere, ſi non reſtituat, manu militari compellitur officio judicis rem reſtituere: quod ſi dolo deſiit poſſidere, condemnatur quanti actor in litem juraverit; *l. præx. h. tit.* qui dolo deſiit poſſidere, etiam eo nomine punitur, quod dominus ei cavere non debet, ſe actionem quam habet ei ceſſurum, ex *h. l.* Obſtat *l. in depoſiti*, infr. *de re judic.* ubi in actione depoſiti & commodati, quamvis dolo adverſarii res abſit, condemnato tamen ſuccurri ſolet, ut ei actionibus ſuis dominus cedat. Verum aliud eſt in actione depoſiti & commodati, quæ ſunt bonæ fidei, aliud in actione in rem, quæ eſt arbitraria, quæ non eſt ſtricti juris, ſed propius accedit ad naturam actionum ſtricti juris: in judicio in rem, qui dolo deſiit poſſidere, non poteſt compellere actorem, ut ei cedat actionibus ſuis, quia proprii doli pœnam ſuſtinet; *l. ſi plures*, in fin. *de adm. tutor.*

Digitized by Google

L. 70.

QUi dolo deſiit poſſidere, conventus actione in rem, eum non poſſet reſtituere, litis æſtimationem præſtitit, id eſt quanti actor juratus litem æſtimaverit, non poteſt compellere petitorem, ut ei cedat actionibus ſuis adverſus poſſeſſorem ; *l. prox. & præced.* ſupr. vel quaſi publicianam, id eſt utilem actionem in rem habet adverſus poſſeſſorem. Ratio dubitandi erat, quod litis æſtimatio eſt ſimilis emptioni ; *l.* 1. *&* 3. infr. *pro empt.* ergo videbatur publiciana vel quaſi publiciana dari ei, qui litis æſtimationem præſtitit. Ratio decidendi eſt, utilis publiciana vel quaſi publiciana non datur ei, qui litis æſtimationem præſtitit, ne ex dolo ſuo lucrum conſequatur, ne in poteſtate ejus ſit, ſi maluerit præſtare litis æſtimationem, quam rem reſtituere : nemo invitus compellitur rem ſuam etiam juſto pretio vendere ; *l. ji filiuſf.* §. 1. infr. *ſolut. matrimon. l. non enim, rer. amotar.* Cujac. 10. *obſ.* 6.

L. 71.

QUi dolo deſiit poſſidere, & dolo fecit quominus poſſit reſtituere, tenetur quanti actor in litem juraverit ; *l. qui reſtituere*, ſupr. *h. tit.* Quod ſi actor nolit jurare, ut ſunt quidem metuculoſi & timidi ad jurandum, nimia religione usque ad ſuperſtitionem ; *l.* † *quæ ſub conditione*, infr. *de condit. inſtit.* & malit adverſarium condemnari quanti res eſt, mos ei gerendus eſt, id eſt audiendus eſt, cum ea ratione utrique parti conſulatur, & religioni petitoris, qui non vult jurare, & utilitati rei, cujus interfuit, ne condemnetur quanti actor juraverit, forte ad libidinem, & ultra juſtam æſtimationem juraturus.

L. 72.

SI a Titio fundum emeris Sempronii, & tibi traditus ſit ſoluto pretio, deinde Titius Sempronio heres extiterit, & eundem Mævio vendiderit & tradiderit, æquius eſt, ut in re vindicanda tu potior ſis. Ratio dubitandi erat, quod cum plures eandem rem ab eodem domino emerint, potior eſt, non qui prius emit, ſed qui prius factus eſt dominus per traditionem ; *l. quotiens*, C. *h. tit.* Ergo ubi idem eandem rem duobus vendidit, videbatur potiorem eſſe illum, qui prius rem venditam traditam accepit a vero domino, id eſt ab eo qui erat dominus tempore traditionis, quia in contractibus ſpectandum eſt tempus contractus ; *l. ſi filiuſf. de V. O.* tamen potior eſt ille, qui prior emit, quia res in eam cauſam recidit, a quo incipere poteſt, licet eo tempore, quo emit rem, emit a non domino, quia licet emit a non domino, habuit tamen venditorem obligatum ab initio, ut ſi quando contingeret eum fieri dominum, puta ſi domino heres extiterit, cogeretur implere venditionem, & ejus rei dominium in emptorem transferre ; *l. ji quis* † *alienam*, infr. *de act. empt.* nam & ſi ipſe venditor, qui rem alienam tibi vendidit, poſtquam domino heres extiterit, eam rem a te peteret, exceptione eum ſubmoveres, id eſt exceptione rei venditæ & traditæ ; *l.* 1. §. 1. *de except. rei vendit. & trad.* quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio ; *l. vindicantem, de evict.* ſed & ſi ipſe poſſideret, & tu peteres actione in rem, vel actione ex empto, quæ eſt perſonalis, adverſus exceptionem dominii, id eſt ſi venditor ſe tueretur exceptione dominii, quia eo tempore quo vendidit non erat dominus, vendidit rem alienam, & tempore conventionis erat dominus, quia domino heres extitit, dominii replicatione uteretur, id eſt exceptione rei venditæ & traditæ ; *l.* 2. infr. *de except. rei vend. & trad.* quia venditione & traditione rei dominium transfertur in emptorem ; *l. traditio*, *l.*

numquam nuda, de adqu. rer. dom. l. traditionibus, C. de pact. vel exceptione doli, vel in factum ; *l. 4. §. si a Titio*, infr. *de dol. & met. except.* Hinc alienatio confirmatur ex ſuperveniente dominio ; *l. cum vir*, infr. *de uſucap.* item confirmatur pignus ; *l. 3. §. cum ex cauſa, qui potior. in pign.* quod tamen magis eſt de æquitate quam de jure, ut utilis pigneratitia, & hypothecaria ei detur, qui pignus accepit a non domino, poſtea domino effecto ; *l. ſi Titio*, infr. *de pignor.* quamvis non ſit generale, ut jus ſuperveniens confirmet ſemper ea, quæ prius geſta ſunt, ut conſtat ex *l. ſi † ante*, infr. *judic. ſolv.* ut recte notat Accurſ. *hic in fin. l.* emptori dari publicianam contra dominum, cum alias non detur niſi contra extraneum poſſeſſorem v. *l. *) pen.* infr. *h. tit.*

L. 73.

IN ſpeciali actione in rem poſſeſſor non cogitur dicere pro qua parte ejus ſit, in judicio vindicationis melior eſt conditio poſſeſſoris, quam petitoris, quia actore non probante intentionem, poſſeſſor etiam ſi nihil præſtiterit, etiam ſi non doceat de titulo abſolvitur ; *l. ult. C. h. tit. l. 4. C. de edend.* Hac exceptione utebatur Philippus Comes Flandrenſ. adverſus Philippum Auguſtum Regem ; Guill. Brito, Philippid. lib. 2.

Jusque mihi defendit in his poſſeſſio ſola.
Nam poſſeſſorem compelli dicere, quo rem
Poſſideat titulo, nimis incivile videtur.

Contra in hac actione petitoris eſt dicere, pro qua parte ſe dominum intendat, ſicut enim actoris eſt probare ſe dominum eſſe : actio in rem ſeu vindicatio eſt quæſtio dominii ; *l. in rem 23. ſupr. h. tit.* ejusdem eſt dicere & probare, pro qua parte dominus ſit, incertæ partis vindicatio non datur ; *l. quæ de tota*, infr. *l. ſi in rem 6. ſupr. h. tit.* ſecus in petitione hereditatis, quæ eſt univerſalis actio in rem, quisquis convenitur, reſpondere cogitur, non ſolum an pro herede vel pro poſſeſſore poſſideat, ſed etiam pro qua parte ; *l. cogi, C. de petit. heredit.* quod dictum eſt de directa actione in rem, & in publiciana obſervatur, ut eſt in *fin. h. l.* quia publiciana eſt utilis actio in rem, quæ imitatur directam vindicationem, quoniam ad inſtar proprietatis reſpicit, non ad inſtar poſſeſſionis ; *l. ſed etſi* al. *l. eum qui*, §. *publiciana 6.* infr. *de publician.*

§. *ſuperficiario, junctis ll. 74. & 75.*

ACtio in rem ſeu vindicatio directa ſoli domino datur : ſuperficiatio, id eſt ei qui in alieno ſolo ſuperficiem ita habet, ut certam penſionem præſtet, cauſa cognita a prætore datur utilis in rem actio, quæ dicitur ſuperficiaria, ſi forte a domino ſuperficie uti prohibeatur, ex *h. §. & dd. ll. ſeqq. l. 1. in pr. §. is autem*, infr. *de ſuperfic. l. 1. §. ult. & l. ſeq. ſi ager vectig. id eſt emph. per.* eidem datur interdictum de ſuperficie. Superficiario actio in rem non datur a prætore, niſi cauſa cognita, ut ait Ulpian. *hic*. Superficiario, præter utilem actionem in rem, dantur & ceteræ omnes actiones utiles, quæ domino ſoli directæ darentur, ut utilis pigneratitia in rem & aliæ ; *l. tutor*, §. *ult.* infr. *de pigner. act. l. 3. §. ſi ego, de nov. oper. nunc. l. 1. §. quia autem, & ſeqq. de ſuperfic.*

L. 67.

IDem juris eſt in vindicatione partis, quod in vindicatione totius rei, & officio judicis continetur, ut ea reſtituantur pro modo partis, puta fructus percepti vel percipiendi, quæ ſimul cum ipſa parte reſtitui debent. Eadem eſt ratio partis quantum ad partem, quæ totius quoad totum, idem juris eſt in publi-

Digitized by Google

publiciana, quæ datur de toto, datur de parte ; *l. cum ſponſus*, §. *ſi pro parte*, infr. *de publician.*

§. *incertæ.*

INcertæ partis vindicatio non datur, vindicatio eſt certæ rei & certæ partis ; *l. ſi in rem 6.* ſupr. *h. tit.* quia actio in rem debet eſſe certa, ut ſequatur certa ſententia, uti eſſe debet ; *tot. tit. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. proſer.* tamen incertæ partis vindicatio dari poteſt interveniente juſta cauſa, ſi forte falcidiæ locus ſit, propter incertam detractionem ex legatis, quæ vix apud judicem examinatur, neque enim ad hoc datus eſt, ut cognoſcat de falcidia, de qua nec cognoſci poſſet, niſi vocatis ceteris legatariis, & æſtimatione facta totius patrimonii ; *l. in quantitate*, §. 1. *ad leg. falcid.* puta ſi legatarius petat legatum, & dubitetur an legi falcidiæ & detractioni quartæ locus ſit, juſtam enim ignorantiam habet legatarius, cui homo legatus eſt, quotam partem vindicare debeat, propter incertum detractionis faciendæ. Idem in ceteris rebus, id eſt in quibuscumque actionibus in rem, ſi ſit ignorantia probabilis certæ partis, puta ſi peculium ſit legatum, & incertum ſit quid ſit in peculio, quod non dum ſciatur quid deducendum ſit de peculio, per id quod domino debetur ; *l. etſi non* † *omnes*, §. 1. *commun. divid.* In petitione hereditatis, quia eſt univerſale judicium, incerta pars vindicari poteſt ; *l.* 1. §. *ult. l.* 3. & 4. ſupr. *ſi pars hered. pet.* ſi quis pondus argenti ex cauſa depoſiti petat, & de quantitate ponderis incertum ſit, actoris jurijurando creditur ; *l.* 1. §. *ſi quis argentum*, *depoſit.* quod ſpeciale eſt favore depoſiti.

L. 77.

QUædam mulier fundum non marito, id eſt extraneo donavit per epiſtolam, & eundem fundum ab eo conduxit, ex conductione quaſi traditione facta brevi manu transfertur poſſeſſio, & per poſſeſſionem dominium in donatarium ; *l. numquam nuda*, *de adqu. rer. dom. l. traditionibus*, *C. de pact.* & donatario competit actio in rem, quaſi adquiſita poſſeſſione per mulierem, quæ conduxit fundum, quaſi per colonum. Conductio habet vim traditionis, uti retentio uſusfructus ; *l. quisquis*, *l. ſi quis argentum*, §. *ult. C. de donat.* Ad inducendam traditionem poſſeſſionis ſufficit, quod donatarius, tempore donationis per epiſtolam factæ, fuiſſet in eo agro, & ſi conductio non interceſſiſſet, quia poſſeſſio habet vim traditionis ; Cujac. *) 19. *obſ.* 24.

L. 78.

BOnæ fidei poſſeſſor fructus percipiendo ſuos facit, id eſt ſtatim atque a ſolo ſeparati ſunt, quoniam quoad fructus percipiendos bonæ fidei poſſeſſor pene domini loco eſt ; *l. bonæ fidei poſſeſſor*, *de adqu. rer. domin. l. qui ſcit*, §. † 1. *verſ. præterea*, *de uſur.* bonæ fidei poſſeſſor ſola perceptione fructus ſuos facit, percepti enim fructus intelliguntur ſtatim atque a ſolo ſeparati ſunt, veluti ſi uvæ olivæ teſtæ, nondum vinum aut oleum expreſſum ſit, & in hoc Paulus notat ſententiam Labeonis, qui exiſtimabat bonæ fidei poſſeſſorem non reſtituere, id eſt ſuos facere tantum fructus coactos, id eſt reconditos in horreo : plus eſt cogere fructus quam percipere, coacti fructus dicuntur, cum perfecte coacti ſunt, id eſt conditi in horreo, percepti, cum a ſolo ſeparati ſunt, ſicut & colonus, qui nummis conduxit fundum, fructus ſuos facit ſtatim atque a ſolo ſeparati ſunt ; *l. ſi apes*, §. 1. *de furt.* Et in hoc bonæ fidei poſſeſſor plus juris habet in fructibus, quam fructuarius, bonæ fidei poſſeſſor fructus ſuos facit ſtatim atque a ſolo ſeparati ſunt, fructuarius fructus ſuos facit cum

Digitized by Google

eos perceperit, id eſt collegerit ; *l. ſi fructuarius meſſem, quib. mod. uſusfruct. amittat.* Cujac. *) 9. *obſ.* 39.

L. 79.

IN judicio in rem ſi homo petitus poſt litem conteſtatam mortuus fit, poſſeſſor liberatur naturali interitu rei, nec enim bonæ fidei poſſeſſor præſtat fatum contingens, etiam poſt litem conteſtatam, ne meru mortalitatis jus ſuum temere indefenſum relinquat ; *l. illud*, ſupr. *de petit. hered.* ſed in judicio in rem, fructus, id eſt operas, quoad vixit, in tempus mortis æſtimari oportet, ex ſententia Labeonis, hoc ita verum eſſe notat Paulus *hic* ad Labeonem, ſi non prius is homo in eam valetudinem inciderit, ex qua ejus operæ inutiles factæ ſint, nam & cum ſervi debiti æſtimatio præſtanda eſt inſpecto tempore mortis, non tamen inſpicitur præciſe quanti homo eſt mortis momento, ſed ὡς πλείστου, ne alioquin ad minimam ſummam redigatur æſtimatio ; *l. 3. in fin.* infr. *de condict. triticiar.* Secus malæ fidei poſſeſſor præſtat interitum rei petitæ, quia ſi res reſtituta fuiſſet petitori, potuiſſet ille rem diſtrahere, atque ita ſe a ſati periculo liberare ; *l. item ſi ſeriberatum*, §. *ult. & l. ſeq.* ſupr. *h. tit.* eum hoc caſu res, quæ periit, adhuc extare videatur ; *l. ſi ſervum*, §. *ſequitur*, *&* §. *ult.* infr. *de V. O.*

L. ult.

ACtio in rem ſemper datur adverſus poſſeſſorem ; *l. in rem*, ſupr. *h. tit.* ideo actionem in rem nemo pati compellitur, quia licet ei qui convenitur dicere ſe non poſſidere, & ſi neget ſe poſſidere, abſolvitur judicio in rem: ſed ſi poſſeſſor convictus ſit ſe poſſidere, officio judicis poſſeſſio ab eo transfertur in actorem, licet non probaverit rem ſuam eſſe, & hoc in pœnam mendacii, ne mendacium impunitum ſit ; *l. de ætate*, §. *ſi cum eſſet, de interrog. in jur. fac. auth. item poſſeſſor*, *C. qui potior. in pign.* Simile eſt, quod in judicio in rem, ſi damnatus rem reſtituere non reſtituat cum poſſit, officio judicis manu militari poſſeſſio ab eo transfertur in actorem ; *l. qui reſtituere*, infr. *h. tit.* in pœnam contumaciæ, ne judicia per contumaciam lata ſint luſoria. Non omittendum quod notat Accurſ. *hic*, huic legi locum eſſe, non tantum in judicio ſpecialis actionis in rem & in hypothecaria, quæ ipſa quoque eſt actio in rem ; *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, *de pignor.* ſed etiam in hereditatis petitione, quoniam & ipſa in rem actio eſt, licet immixtas habeat præſtationes perſonales ; *l. ſed & ſi lege*, §. *antepen.* ſupr. *de petit. hered. l. hereditatis*, *C. eod.* At huic legi locus non eſt contra eum, qui per errorem & ignorans negavit ſe poſſidere, ſed contra eum dumtaxat, qui dolo & per mendacium.

AD TIT.

De rei vindicatione. C.

L. 1.

QUidquid ſervus alienus, qui bona fide poſſidetur, adquirit ex re, puta nummis, ejus cui ſervit, vel ex operis ſuis, adquirit bonæ fidei poſſeſſori, ex *h. l. & l. qui ſcit*, §. *ult. ff. de uſur. l. ſi uxor.* 19. *de don. inſ. vir & uxor.*

uxor. l. si servus 21. *l. qui † bona fide*, §. *tamdiu*, *de adqu. rer. domin. l. si servus testamento*, *de stipulat. serv.* §. *item † nobis adquiritur*, *inst. per quas person. cuiq. adqu.* Quare si servus evincatur a domino, bonæ fidei possessor non tenetur restituere res adquisitas per servum ex re sua, nec ex operis ipsius servi. Servus autem alienus, qui mala fide possiderat, nihil adquirit possessori, & possessor non tantum ipsum, sed & operas, id est operarum æstimationem, partus ancillæ & fœtus animalium, restituere compellitur, ex *fin. h. l. l. præterea*, *ff. h. tit.*

L. 2.

QUidquid in alieno solo ædificatur, cedit solo, id est domino soli, ex *h. l. & l. adeo*, §. *cum in suo*, *ff. de adquir. rer. dom.* Si quis in alieno solo ædificaverit, ædificium cedit solo, quod si quis ædificaverit supra alienum ædificium, quod solum contingit, superior pars ædificii cedit inferiori, ex *h. l. & l. si supra*, *ff. de adqu. rer. dom.* Quidquid in alieno solo ædificatur cedit solo, quoad in eadem causa manet: quod si ædificium fuerit dissolutum, ejus materia ad priorem dominum redit, ut *hic*, *& d. l. adeo*, §. *cum in suo*, *l. in rem*, §. *ult. ff. h. tit. l. qui res*, §. *ult. de solut.* Res facile revertitur ad pristinum statum; *l. si unus*, §. *pactus*, *& ibi gloss.* supr. *de pact.* dissoluto ædificio, ejus materia redit ad priorem dominum, sive bona sive mala fide ædificium extructum sit, nisi donandi animo ædificium alieno solo impositum sit, qui enim in alieno solo ædificavit donandi animo, nihil repetit etiam dissoluto ædificio, uti qui sciens indebitum solvit, non utitur condictione indebiti, quia donasse videtur; *l. 1. l. judex*, *l. si is qui perpetua*, *de condict. indebit.* Ædificium in alieno solo positum cedit solo, nec potest vindicari nisi soluto ædificio, hoc verum est si solo cohæret, quod si sit mobile, pura horreum constructum ex ligneis tabulis, numquam cedit solo, & potest vindicari; *l. Titius*, *ff. de adquir. rer. dom.* ubi dixi.

L. 3.

SI quis rem alienam vendiderit, emptio & venditio quidem contrahitur, sed res a domino auferri, id est vindicari potest; *l. rem alienam*, *l. † si in emptione*, §. *item si emptor*, *ff. de contrah. empt.* Et si quis rem alienam vendiderit, ignorante vel invito domino, dominium rei ab emptore vindicari potest, actione in rem etiam non oblato pretio, ut *hic & l. si mancipium*, infr. *h. tit.* ut si quis rem furtivam vendiderit, dominium rei ab emptore vindicari potest, etiam non oblato pretio, quia emptor cautius negotiari debuit; *l. incivilem*, *C. de furt.* Jo. Chrysostom. in 1. ad Cor. homil. 15. Ταῦτα δὲ οἱ ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, ὅτι οὐκ ἀρπάσαντες, καὶ κρύψαντες, ἐκείνως κεκτώμεθα ἀπαντῶν παρ' οἷς ἂν ἀπὸ κλοπῆς ἀπαντῶμεν. *Hæc autem sciunt etiam leges externorum*, *quæ iis dimissis*, *qui rapuerunt*, *& abstulerunt*, *ab illis jubent petere*, *apud quos tua esse inveneris*. Ut si maritus fundum uxoris pro proprio debito, creditori scienti obligaverit, etiam consentiente muliere, mulier vel heres ejus potest vindicare fundum ab emptore, etiam non oblato pretio; *l. si sciens*, *C. ad Vellejan.* Quod si dominus postea venditionem ratam habuerit, vel alio modo proprietatem ejus amiserit, puta usucapione seu præscriptione, nullam quidem actionem in rem habet adversus † emptorem, quia mandasse videtur, sed adversus venditorem habet actionem negotiorum gesiorum de pretio, ex *h. l. & l. ab uno*, *C. de negot. gest. l. in familiæ*, *C. famil. ercisc.*

Digitized by Google

L. 4.

ACtio in rem ſeu vindicatio datur domino adverſus bonæ fidei emptorem, ſi lis conteſtata ſit, priusquam emptor rem uſuceperit vel longo tempore præſcripſerit, ex *h. l.* mala fides venditoris non nocet bonæ fidei emptori, quominus uſucapere, vel longo tempore præſcribere poſſit; *l. quam rem, ff. de uſucap. l. qui fundum*, §. *procurator*, *pro emptor.* Hodie etiam malæ fidei emptor præſcribit 30. vel 40. annis, in præſcriptione 30. vel 40. annorum non requiritur bona fides, neque titulus; *l. ſi quis emptionis*, C. *de præſcript.* 30. *ann. auth. malæ fidei*, C. *de præſcript. long. tempor.*

L. 5.

MAlæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere rem cum fructibus naturalibus vel civilibus, puta uſuris vel penſionibus ædium, quas percepit vel percipere potuit, & cum omni cauſa damni dati, ex *h. l. & l. fructus* 33. † *ff. h. tit. l.* 1. C. † *de petit. hered.* ſumptus in re aliena factos non repetit, niſi ſint neceſſarii, ex *h. l. & l. ſi is qui*, C. *de ædific. privat.* ſi autem utiles tantum, licentia ei conceditur, ſine læſione prioris ſtatus rei, eos auferre, ex *h. l. in fin. & l. in fundo*, *ff. h. tit.* Expenſæ in re aliena factæ repetuntur, vel per actionem, puta judicio in rem, vel per retentionem ſeu exceptionem oppoſita exceptione doli, vel officio judicis; *l. ſi in area*, *ff. de condict. indeb. l. Paulus*, *de dol. & met. except. l.* 2. C. *Gregor. h. tit.*

V. Cujac. in *l.* 27. §. *in rem*, *ff. h. t.*

L. 6.

REs empta ex pecunia mea non meo nomine non eſt mea, puta res empta ex pecunia depoſita ab eo apud quem depoſita eſt, non fit deponentis, & ideo res empta ex pecunia mea non poteſt a me vindicari, quaſi compenſationis cauſa cum pretio, quaſi res empta ſit vice pretii repræſentative, ex *h. l. & l. qui aliena*, C. *ſi quis alteri vel ſibi.* Hinc quod ex pecunia communi emptum eſt, non eſt commune; *l. ſi patruus*, C. *comm. utriusq. judic.* niſi proponas emptionem factam ab eo, qui ſocietatem omnium bonorum præſentium & futurorum contraxerat, aut rem ab uno ex ſociis communi nomine emptam eſſe; *l. ſi ego*, *ff. de negot. geſt.* Hinc quod ex re furtiva redigitur, furtivum non eſt; *l. qui vas*, *in fin. ff. de furt.* Et res empta ex pecunia dotali, dotalis non efficitur; *l. res quæ ex dotali*, *ff. de jur. dot. l. ex pecunia*, C. *eod. l. ult.* C. *de ſerv. pignor. dat. manumiſſ.* niſi in ſubſidium; *l.* † *filiæ*, *ff. de ſolut.* Ab hac regula excipiuntur quidam caſus, puta ſi res empta fit ex pecunia militis, ei datur utilis vindicatio; *l. ſi ut proponis*, infr. *h. tit. l.* 2. infr. *de don. int. vir. & uxor.* vel ex pecunia pupilli vel adulti; *l.* 2. *ff. quand. ex fact. tut. l.* 3. C. *arbitr. tutel.* vel ex pecunia donata a viro vel uxore; *l. uxor marito*, *ff. de don. int. vir. & uxor.* Si res empta ſit ex pecunia militis, ei datur utilis vindicatio favore militiæ, eidem datur actio mandati, vel negotiorum geſtorum adverſus eum, qui emit ſuo nomine, ex pecunia militis; *d. l. ſi ut proponis*. Dices res empta ex pecunia pupilli ſpecialiter obligatur pupillo; *l. ſi tutor*, C. *de ſerv. pignor. dat. man.* ergo non eſt pupilli: ſed pupillo datur actio in rem, vel actio hypothecaria quaſi in re aliena, nihil vetat actionem in rem, & hypothecariam concurrere; *l.* 2. C. *commun. de legat.*

L. 7.

Digitized by Google

L. 7.

PArtus ancillæ ſequitur ventrem , id eſt matris conditionem , nec patris ſtatus ſpectatur , ex *h. l. l.* 5. §. *ingenui* , *l. lex naturæ* , *ff. de ſtat. homin. l. ult.* infr. *de liber. cauſ.* Hinc efficitur , quod ſi ancilla mea pepererit ex libero homine , tanquam dominus ancillæ partum ut proprium vindicare poſſum , quia partus ancillæ matris non patris ſequitur conditionem . Secus in honoribus liberi patrem ſequuntur ; *l. cum legitimæ* , *ff. de ſtat. hom. l. exemplo* , *l. nullus* 44. *C. de decur. lib.* 10.

L. 8.

Dixi ad l. 6.

L. 9.

COnſtante matrimonio maritus eſt dominus dotis ; *l. quamvis* , *ff. de jur. dot. l. in rebus* , C. *eod.* Hinc ſi ancilla in dotem data ſit , & conſtante matrimonio ſubrepta ſit , interim ab uxore vindicari non poteſt , ex *h. l.* Si res dotalis ſubrepta ſit , actio furti vel vindicatio non eſt mulieris ; *l. de his* , *C. de jur. dot.* Pugnare videtur *d. l. quamvis* , quamvis in bonis mariti dos ſit , mulieris tamen eſt , & evicto fundo dotali , ſtatim mulier ex ſtipulatu duplæ de evictione agere poteſt ; *d. l. quamvis* . Verum hoc ſpeciale eſt ſi dos evincatur , actio de evictione datur mulieri , quia ejus maxime intereſt dotem non evinci , ne ſit indotata . Dos evicta definit eſſe dos , quod evincitur in bonis non eſt ; *l. quod evincitur* , *de R. J.* Maritus non eſt ſolus dominus dotis , mulier etiam videtur eſſe domina dotis , mulier eſt domina dotis jure naturali , inſpecto initio , quia dos ab ea profecta eſt , & inſpecto exitu , quia ſoluto matrimonio dos ad eam reverſura eſt : maritus eſt dominus dotis jure civili , dotis datio eſt modus civilis adquirendi dominii , dos eſt in dominio viri propter onera matrimonii , quæ ſuſtinet , hinc actio de dote , quæ eſt civilis , pertinet ad maritum , non ad mulierem . Et præſcriptio actionis de dote conſtante matrimonio non currit adverſus mulierem : non valenti agere non currit præſcriptio ; *d. l. in rebus* .

L. 10

DOminium ſervorum maxime vernarum , id eſt eorum qui domi nati ſunt, ſi de eo controverſia mota ſit , probatur non ſolum inſtrumentis emptionis , ſed etiam aliis probationibus , puta teſtibus , vel ipſorum interrogatione , ex *h. l. & l. proprietatis* , *l. cum res* , *l. ad probationem* , C. *de probat.* Dominium ſervorum in ſubſidium probatur interrogatione ipſorum , id eſt quæſtione per tormenta ; *l. quoties* , C. *de quæſt. l. quicumque l. cum* † *ſervum* , C. *de ſerv. fugitiv. l. eam quæ* , C. *de liberal. cauſ.* dominium ſervorum , maxime eorum qui domi nati ſunt , probatur non ſolum inſtrumentis , ſed etiam aliis quibuscumque probationibus , ne probationum copia anguſtetur ; *l. pen.* C. *de hæretic.* vix enim eſt ut dominium ſervorum , qui domi nati ſunt , poſſit probari inſtrumentis , dominium aliorum ſervorum probari poteſt inſtrumentis emptionis , ſed dominium vernarum non poteſt probari niſi teſtibus , vel, his deficientibus , ipſorum interrogatione adhibitis tormentis . Infantes expoſiti agnoſcebantur crepundiis appoſitis ; Plaut. in Ciſtellaria , (act. 3. verſ. 5. & ſeqq.)

Nam hic crepundia inſunt , quibus cum te illa olim ad me detulit ,
Quæ mihi dedit : parentes te ut cognoſcant facilius .
Accipe hanc ciſtellam ,

M. Tullius in Bruto : *nunc quoniam totum me , non nævo aliquo aut crepundiis, ſed corpore omni videris , velle cognoſcere .*

L. 11.

SI quis alienum agrum conſeverit , vel plantas impoſuerit , poſtquam hæ radices egerunt , ſata vel plantæ ſolo cedunt domini , enim magis ſegetes vel plantas , quam hujuſmodi factum , ſolum ſuum facit , id eſt magis ſolum ſuum facit quod ſatum eſt vel plantatum , quam factum hominis , id eſt ſatio vel plantatio : fructus non jure ſeminis , id eſt ſationis cauſa , ſed jure ſoli , id eſt dominii , percipiuntur ; *l. qui ſcit , in pr. ff. de uſur. l. in fideicommiſſaria , §. 2. verſ. fructus autem , ad Trebell.* Quod ſi quis bona fide alienum fundum conſeverit , vel plantas impoſuerit , ei datur utilis vindicatio poſtquam coaluerunt , id eſt radices egerunt ; *l. idem Pomponius* , al. *l. ſi frumentum , §. 3. ff. h. tit.* Sane ſi quis bona fide hoc fecerit , & a domino fundi conveniatur actione in rem , contra vindicantem dominium ſervat ſumptus per retentionem oppoſita exceptione doli mali , ex *h. l. in fin. l. qua ratione in † princ. de adquir. rer. domin. l. ſi in æ-es , de condict. indebit. l. Paulus , de dol. & met. except. §. † qua ratione , inſt. de rer. diviſ.*

L. 12.

SI quis ancillam vendiderit & tradiderit , habita fide de pretio , venditione & traditione dominium transfertur in emptorem , & venditio ſemel perfecta non poteſt reſcindi reſcripto Principis , ex *h. l. & l. 3. C. de reſcind. vend.* idem in donatione ; *l. cum te , C. de don. ante nupt. l. ſi donationem , C. de revoc. donat.* Unde ut partus ancillæ editus poſt traditionem , ejus dominium ſequitur , cujus mater eo tempore fuit , id eſt tempore nativitatis † non tempore conceptus , ex *l. l. & l. ult. ff. de adqu. rer. dom.* ſane ſi pretium non probetur ſolutum , venditori ſupereſt actio empti & venditi in id quod intereſt , ut pretium conſequatur , ex *h. l. & l. non idcirco , C. de contrab. empt.* in contractibus nominatis , puta in venditione , non eſt locus pœnitentiæ , id eſt contractus non reſcinditur ob non impletum contractum , ob pretium non ſolutum , ſed datur actio ad implementum , ut *hic & d. l. non idcirco , l. ea conditione , C. de reſcind. vendit. l. ſive apud acta , C. de tranſact.*

L. 13.

JUre civili poſſeſſorium cum petitorio cumulari non poteſt , ſi quæſtio ſit de poſſeſſione , & proprietate mancipiorum , ſi mancipia lateant , prius datur actio ad exhibendum , quæ eſt præparatoria , non modo vindicationis , verum etiam poſſeſſorii judicii ; *l. 3. §. Pomponius , ff. ad exhibend.* Exhibitis mancipiis prius de poſſeſſione agendum eſt , ac demum , finita lite poſſeſſionis , de proprietate agitur actione in rem apud eundem judicem , ex *h. l. l. ſi quis , C. fin. reg. l. 1. C. de appell. l. interdicti , C. de interdict. l. exitus , ff. de adqu. poſſeſſ. l. ſi de vi , de judic.* Jure pontificio poſſeſſorium poteſt cumulari cum petitorio apud eundem judicem ; *cap. poſſeſſoris , de conſ. poſſeſſ. & proprietat.* Quæſtio poſſeſſionis & proprietatis ordine diſcerpanda eſt apud eundem judicem, ne continentia cauſæ dividatur ; *l. nulli , C. de judic.*

L. 14.

Digitized by Google

L. 14.

SI quis ſciens a matre emerit domum filii, & a filio conveniatur actione in rem, nulla exceptione ſe tueri poteſt, niſi matri heres exiterit: quod ſi pro parte matri ſit heres, & conveniatur actione in rem, pro qua parte heres exiſtit, non ultra doli exceptione ſe tuetur: quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio; *l. vindicantem, ff. de evict. l. ſive poſſeſſio, C. eod.*

L. 15.

SI duobus in ſolidum res eadem vendita vel donata ſit diverſis contractibus & temporibus, in aſſequendo dominio potior eſt cauſa ejus, cui prius res tradita eſt, ex cauſa venditionis vel donationis, ex *h. l. & l. ſive autem* §. *ſi duobus, ff. de publician. in rem act. l. ſi duobus, de diverſ. & temp. præſcript.* non ſpectatur cui prius traditum eſt inſtrumentum emptionis, ut *hic*, licet traditione inſtrumenti, civilis poſſeſſio emptori adquiratur; *l. 1. C. de donat. l. cum conſtet, C. quæ res pign. oblig. poſſ. l. creditricem, C. de remiſſ. pign. l. Labeo, ff. de pact.* quia fictioni prævalet veritas: ſed in arbitrio eſt ejus, cui prius res tradita eſt, vindicanti rem cedere recepto pretio cum uſuris, compenſatione facta fructuum, prius deductis ſumptibus, ut *hic, & l. quod in* † *fructus, ff. de uſur. l. fundus qui dotis, famil. ercisc.* In cauſa dominii potior eſt is, cui prius res tradita eſt, quia non ſola emptione & donatione transfertur dominium, ſed traditione ex cauſa venditionis vel donationis; *l. traditio, l. numquam, ff. de adqu. rer. domin.* Quod ſi duobus eadem res ſeparatim vendita ſit a Principe, is præfertur, cui prius res vendita eſt, propter fidem haſtæ fiſcalis; Doctores *ad hanc l. ex l. bene a Zenone, C. de quadrienn. præſcript. l. illud, C. de SS. eccleſ.*

L. 16.

SI quis in area communi ſuo ſumptu ædificaverit, ædificium fit commune, oblatis pro parte ſumptibus, alioquin is, qui ædificavit, tuetur ſe adverſus vindicantem partem ſuam, oppoſita exceptione doli, ex *h. l.* ſumptus bona fide facti in re aliena vel communi, ſervantur oppoſita exceptione doli, ut *hic & l. ſi in area, in fin. ff. de condict. indebit. l. Paulus,* §. *pen. de pignorib. l. Paulus, de dol. & met. except.* §. † *ex diverſo, inſt. de rer. diviſ.*

L. 17.

ALienatio non reſcinditur licet facta ſit poſt denuntiationem ſoceri vel extranei ne emeret; *l. alienam, ff. pro emptor. l. ſi* † *major, C. de reſcind. vendit.* ſi quis fundum emerit a non domino ſpreta denuntiatione facta a domino ne emeret, fundo evicto, tenetur reſtituere rem cum fructibus, quos medio tempore percepit, ex *h. l. l. ſed & ſi lege,* §. *ſi ante litem, ff. de petit. hereditat.* quia per denuntiationem incepit eſſe malæ fidei poſſeſſor, quaſi lite conteſtata.

L. 18.

CONductio rei ſuæ non valet: qui per errorem propriam rem conduxit, exiſtimans eſſe alienam, dominium non transfert, ſed inefficacem conductionem facit; *l. qui rem, C. locat.* Si unus ex heredibus ſervum communem, id eſt ſervum hereditarium, per errorem coheredibus ad cum, qui poſſidet,

in ſolidum pertinere credentibus, poſſideat, ſuum non facit, ſed in eo parte[s] hereditariæ penes ſingulos heredes remanent ; *l. ſervum communem* , C. *famil. erciſc.* Eodem jure re tua apud alium manente, proprietatis error, id eſt error in proprietate, cum quæritur quis ſit dominus, nihil tibi nocet, niſi alia contra te cauſa intervenerit, ex *h. l.* id eſt niſi uſucapta vel longo tempore præſcripta ſit : & ſi quis vindicanti rem quaſi ſuam advocationis officium præſtiterit, ignorans rem ſuam eſſe, & poſtea cognoverit rem eſſe ſuam, dominium non amiſit, quia officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum ; *l. inter officium* , *ff. de rei vindicat.*

L. 19.

SI quæſtio ſit de proprietate rei, dominium probatur non modo inſtrumentis, puta inſtrumentis emptionis, ſed etiam aliis probationibus, puta teſtibus vel indiciis certis, id eſt argumentis : indicia certa, quæ jure non reſpuuntur, non minoris probationis quam inſtrumenta continent fidem, ex *h. l.* Non modo in civilibus, ſed etiam in criminalibus probatio fit teſtibus vel indiciis ſeu ſignis luce clarioribus ; *l. ult. C. de probat. l. pen. C. Th. de abolit.* argumenta ſic dicta, quia rem indicant ; Quintil. *inſt. libr.* 5. *c.* 10. Græcis τεκμήρια. Dominium probatur ſignis, id eſt ſigni impreſſione, puta dominium pecoris, vel acervi tritici ; Virgil. 1. georgic. *Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis* . Auguſtin. in pſalm. 21. *Deo gratias, meæ ſunt oves, illius ſunt oves, Chriſtus quid emit ? immo nec meæ ſunt, nec tuæ, ſed illius qui illas emit, illius ſunt, qui illas ſignavit* . Dominium prædiorum probatur ſignis finium & terminorum ; conc. Hiſpal. II. can. 2. *Si in diœceſi poſſidentis ſitam baſilicam, veteribus ſignis limes per viſus monſtraverit* . Maxime dominium rerum mobilium probatur ſignatione ſeu obſignatione, id eſt appoſitione ſigni ; *l. 1. l. quod ſi neque ff. de peric. & commod. rei vendit.* Plaut. in Amphitruon. (act. 1. ſc. 1. 264. & ſeqq.)

. . . . . *Ubi patera nunc eſt ? in ciſtula*
Amphitruonis obſignata ſigno eſt .

Et hoc eſt quod dicitur, cujus eſt ſignum ejus eſſe ſignatum ; *l. ſtigmata, C. de fabricenſ. lib.* 11. Tamen ſola inſcriptio nominis non probat jus vel dominium monumenti, ei cujus nomen inſcriptum eſt ; *l. monumentorum, C. de religioſ. & ſumpt. funer.* Etſi non leve argumentum dominii, quia monumentis inſcribi ſolet nomen ejus cujus eſt monumentum, & Euſebius *lib. 7. cap.* 29. non audet affirmare an Joannes Apoſtolus fuerit auctor Apocalypſeos, quia duo erant Epheſi monumenta, & utrumque Joannis nomine inſcriptum.

L. 20.

SI ſervus rem tuam detineat non eſt conveniendus actione in rem, ſed ipſius dominus, ex *h. l.* quia ſervus non ſibi poſſidet, ſed domino, actio in rem datur adverſus dominum quaſi poſſeſſorem, quia dominus poſſidet per ſervum, cum ſervo nulla eſt actio ; *l. 1 ſervus, C. de judic.* niſi in criminibus, ubi corporaliter punitur ; *l. hos accuſare*, §. *omnibus, ff. de accuſat. l. ſi ſervus, C. de noxal. act.*

L. 21

IN actionibus in rem, & ad exhibendum, in litem juratur ; *l. in actionibus, in pr. ff. de in lit. jur. l. qui reſtituere, ff. h. tit. l. non ignorabit, C. ad exhib.* In judicio in rem ſi reus victus rem non reſtituat, jusjurandum in litem defertur a judice, ex *h. l.* Et qui rem non reſtituit, vel compellitur manu

nu militari rem teſtituere, vel tenetur quanti actor juratus litem æſtimaverit; *d. l. qui reſtituere.*

L. 22.

MAlæ fidei poſſeſſor omnes fructus cum ipſa re reſtituere debet, id eſt tam fructus pendentes, quam perceptos, ut *hic & l. ſi fundum*, ſupr. *h. tit.* id eſt malæ fidei poſſeſſor judicio in rem victus, non poteſt fata tollere, id eſt fructus pendentes, nondum a ſolo ſeparatos; *l. fructus pendentes, ff. h. tit.* Bonæ fidei poſſeſſor fructus conſumptos ante litem conteſtatam non reſtituit, extantes ſemper reſtituit. Bonæ fidei poſſeſſor, qui erat ab initio, poſt litem conteſtatam omnes fructus ſive extantes ſive conſumptos reſtituit, ex *h. l. & l. fructus* 33. *ff. h. tit.* adhibita hac diſtinctione, ut malæ fidei poſſeſſor victus judicio in rem, de fructibus extantibus actione in rem teneatur, de conſumptis condictione ex lege; *l.* 4. §. *poſt litem, ff. fin. reg.* quia fructus conſumpti vindicari non poſſunt, fructus extantes vindicantur, conſumpti condicuntur; v. Cujac. *in l.* 33. *ff. h. tit.*

L. 23.

Dixi ſupra ad l. 3.

L. 24.

DOminium non adquiritur ſine titulo, id eſt ſine cauſa idonea adquirendi & transferendi dominii, puta venditionis, dotis, donationis. Hinc quia uſucapio eſt modus adquirendi dominii, uſucapio non procedit ſine titulo, ex *h. l. & l. pen. & ult. C. de uſucap. pro hered.* neque præſcriptio longi temporis; *l. diutina, C. de præſcript. long. temp.* & quod dicitur, repetitionem peculii ſervi nulla temporis præſcriptione ſine titulo ſubmoveri; *l. ult. C. ne de ſtat. defuncti.* intelligendum eſt de ſola præſcriptione longi temporis. Præſcriptio 30. vel 40. annorum non requirit titulum, neque bonam fidem; *l. pen. C. de præſcript. 30. ann.* maxime centenaria ſeu immemorialis præſcriptio, quia lapſus tanti temporis habet vim tituli; *l. ult. ff. de aqu. & aqu. pluv. arcend. l.* 3. §. *ductus aquæ, de aqu. quot. & eſtiv. cap.* 1. *de præſcript. in* 6. Verumtamen ex falſo titulo nullo tempore præſcribitur, quia vitium falſi nullo tempore purgatur; *l. Celſus, l. cum ſolus, ff. de uſucap. l. cum heres, de diverſ. & temp. præſcript. l. unic. C. de uſucap. pro dot.* contra veritatem nullo tempore præſcribitur; Tertullian. de veland. virginib. cap. 1. *Hoc exigere veritatem, cui nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non privilegium regionum.* Uſucapio non currit ſine titulo, ſi quis captus ſit ab hoſtibus, uſucapio non procedit contra eum, non valenti agere non currit uſucapio, neque præſcriptio; *l. in rebus, C. de jur. dot. l.* 1. §. *ult. C. de annal. except.* Hinc captis ab hoſtibus poſtliminio reverſis, cum uſucapio ceſſet, intentio dominii, id eſt in rem actio, ſeu vindicatio nullo tempore abſumitur, integra eſt directa vindicatio, citra beneficium reſciſſoriæ actionis, ſeu teſtitutionis, ex *h. l.* Vel ſi mavis aliam interpretationem, captis ab hoſtibus, uſucapio quidem procedit, ſed eis poſtliminio reverſis, cum uſucapio ceſſet, id eſt ſi res nondum uſucaptæ ſint, actio in rem directa integra eſt, nec opus eſt ope reſtitutionis, ſed ſi uſucapiæ ſint datur reſtitutio intra annum utilem; *l. ab hoſtibus, ff. ex quib. cauſ. major. l.* † 18. *C. de poſtlim. reverſ.*

Digitized by Google

L. 25.

Divi ad l. 64. ff. de adquir. rer. domin.

L. 26.

PRæſcriptio longi vel longiſſimi temporis cœpta, interrumpitur lite conteſtata, ex *h. l. & l. cum notiſſimi*, §. *immo*, *C. de præſcript.* 30. *ann. l. ſi poſt acceptum*, *ff. h. tit. l. ult. de fidejuſſ. tutor.* Hinc ſi in judicio in rem reus opponat præſcriptionem longi temporis, & præſcriptio interrupta ſit lite conteſtata, actor replicabit reum præſcriptione temporis non adjuvari, quia præſcriptio interrupta eſt lite conteſtata, & ut dicitur in *hac l.* moræ cauſam poſſeſſoris non inſtruunt, id eſt poſſeſſori non profunt ad inducendam longi temporis præſcriptionem, quæ poſt litem conteſtatam in prætentum æſtimatur, id eſt computatur ex tempore præcedente litis conteſtationem, litis enim conteſtatio interrumpit præſcriptionem.

L. 27.

QUi ſervum emit nondum traditum, etiam præſentem vindicare non poteſt, ex *h. l.* qui prædium a creditore obligatum comparavit, priusquam tradatur poſſeſſio nullam in rem actionem habet *; l. qui prædium*, *C. de diſtract. pignor.* quia actio in rem datur tantum domino *; l. in rem* 23. *ff. h. tit.* Emptor ſola emptione non fit dominus, priusquam tradatur poſſeſſio *; l. traditio*, *l. numquam*, *ff. de adqu. rer. dom. l. ſi ager*, *ff. h. tit. l. ſi ex ſtipulatione*, *de adqu. poſſeſſ. l. traditionibus*, *C. de pact. l. qui tibi*, *C. de hered. vendit. l. qui tibi*, *C. de his qui a non dom. manum. ſunt.* Emptori, re nondum tradita, non datur vindicatio in rem, ſed actio ex empto in id quod intereſt ut tradatur *; l.* 1. *l. Quintus Mucius*, *ff. de act. empt.* fallit in eccleſia & civitate *; l.* † *ut inter*. *C. de SS. eccleſ.*

L. ult.

ACtori rem vindicanti incumbit onus probandi rem ſuam eſſe, & actore non probante, reus id eſt poſſeſſor abſolvitur, licet juſtam tenendi cauſam nullam habeat, ex *h. l.* Actore non probante reus abſolvitur, etiam ſi nihil præſtet, id eſt etſi non probet cauſam poſſeſſionis *; l. qui accuſare*, *C. de edend. l. ſive poſſidetis*, *C. de probat.* poſſeſſor non cogitur docere de titulo poſſeſſionis ſuæ *; l. cogi*, *C. de petit. hereditat.* quia juvatur præſumptione juris, ex præſenti poſſeſſione dominium præſumitur *; d. l. ſive poſſidetis*.

AD

Digitized by Google

AD TIT.

De pignorib. & hypothecis, D.

L. 1.

ACceſſiones principalis obligationis ſunt perſonæ vel res: perſonæ, puta fidejuſſores: res, pignora, hypothecæ *; l. in omnibus*, infra, *de ſolut. l.* 3. *de fidejuſſ.* principali obligationi accedere ſolebat pignus, hypotheca, vel fidejuſſor, vix enim dabantur mutuæ pecuniæ ſine pignoribus & hypothecis *; l. vel univerſorum*, ſupra, *de pigneratit. act. l. qui* † *mutuam*, *mand. l. creditorem*, *l. pen.* §. *inſtituto*, *de legat.* 2. vel fidejuſſoribus ſimul & pignoribus *; l. inter eos*, §. *creditor*, *l. ſi in pignore*, *de fidejuſſ. l.* 2. *C. eod.* vel fidejuſſoribus & jurejurando; Tertull. de idololatr. *Pecuniam de Ethnicis mutuantes*, *ſub pignoribus fiduciati*, *jurati cavent*, *& ſic negant.* Ambroſ. de Thobia cap. † 12. *Syngrapham nuncupat*, *chirographum nominat*, *hypothecas flagitat*, *pignus uſurpat*, *fiducias vocat.* Et Joan. Chryſoſt. Homil. **) 55. ad Antiochen. Ἀπαιτεῖ γὰρ ὁ δανείζων ὃ ὑποδέκται, ἢ ἐνέχυρα, ἢ ἀσφαλείας ἄλλας. *Poſtulat enim fœnerans hypothecam*, *vel pignus*, *vel ſponſorem*. Juvenal. ſatyr. 3. *Viginti millia fœnus pignoribus poſitis*. Plaut. in Rudent. *Tibi ego nunquam quicquam credam*, *niſi accepto pignore*. Et ob id pecuniam magis pignori quam perſonæ credi, dixit Ambroſ. libr. modo laudato cap. 4. *Vos*, *inquam*, *dicitis creditores*, *qui non homini*, *ſed pignori credidiſtis*. In pecuniis publicis maxime proſpectum, ne crederentur ſine pignoribus & hypothecis *; l. ſi bene*, §. *ult. ff. de uſur.* Nec modo ſpeciali pignori vel hypotheca ſibi cavebant creditores pro ſecuritate debiti, verum etiam uſu receptum, ut quo facilius debitores invenirent creditorem, obligarent bona præſentia & futura *; l. & quæ non dum*, §. *quod dicitur*, infra, *h. tit. l. ult.* infra, *qui potior. in pignor. l. ſi qui mihi*, *de jur. fiſc. l. ult. C. de remiſſ. pignor.* Hinc in pignore dando generalem obligationem bonorum, etiam poſtea quæſitorum, receptam dixit Papinianus *init. h. l.* quod uſu magis, quam jure recepta ſit, quippe contra juris rationem niti videbatur, ut quis obligaret ea, quæ nondum erant in bonis, bona nondum quæſita & quæ forte numquam ad eum eſſent perventura: ſed utilitas publica effecit, ut etiam res futuræ obligarentur, tuendi æris alieni cauſa, quod ſignificat Ulpian. in *l. qui autem*, §. 1. ſupr. *de conſtit. pecun.* poſtquam utilitas pignorum irrepſit. Eadem de cauſa & conſtitut. Juſtiniani inductum, ut obligatione generali bonorum venirent etiam futura *; l. ult. C. quæ res pignor.* Hoc diſtat pignus ab hypotheca, quod pignus conſtituitur traditione, hypotheca nudo pacto: hoc commune, quod ex utroque naſcitur hypothecaria actio *;* §. *item* † *Serviana*, *inſt. de act. l. ſi tibi*, §. *de pignore*, ſupr. *de pact.*

Regulariter pignus rei alienæ non valet, & hoc eſt quod dicitur, creditorem probare debere, rem in bonis debitoris fuiſſe eo tempore, quo convenit de pignore, aut quo hypotheca ex alicujus voluntate data eſt *; l. & quæ nondum*, §. *quod dicitur*, infra, *h. tit. l. ante omnia*, *de probat. l. quæ prædium*, *C. ſi aliena res pignor. l.* 4. §. *ſed & Marcellus*, ſupr. *de in diem addict.* Et hoc diſtat pignus a venditione, rei alienæ venditio valet, quia venditor non tenetur rem emptoris facere, ſed tenetur præſtare emptori rem habere licere, & ſi res evincatur tenetur de evictione actione ex empto in id quod intereſt rem evictam non eſſe *; l. rem alienam*, *ff. de contrah. empt. l. ſervus quem*, §. *ult. de act. empt.* pignus autem rei alienæ non valet, quia contractu

Digitized by Google

pignoris hoc agitur, ut res creditori obligetur, nemo autem poteſt rem alienam obligare in necem domini ; *l. 2. ff. de pigner. act. l. 1. 6. & tot. tit. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit.* Ideo in contractu pignoris ſolebat exigi juſjurandum ab eo qui dabat pignora, ea ſua eſſe, ita ut ſi quis in inſtrumento pignoris falſo juraſſet pignora ſua eſſe, ob perjurium teneretur ſtellionatus ; *l. ult.* infra, *ſtellionat.*

Generalis obligatio rei alienæ valet, quatenus valet generalis obligatio bonorum etiam futurorum, quæ non poſſunt non eſſe aliena, & valet, licet nunc non ſint in bonis debitoris, quia obligatio collata intelligitur in id tempus, quo in bonis debitoris erunt ; *d. l. & quæ nondum*, §. 1. *h. tit.* Specialiter autem res aliena, vel quæ mihi non ſit debita, pignori obligari non poteſt, res aliena poteſt quidem obligari ſub conditione ſi debitoris facta fuerit ; *l. ſi fundus*, §. *aliena*, *l. ſi Titio*, infra, *h. tit.* Pure res aliena pignori obligari non poteſt, ſine voluntate domini ; *l. ſed & ſi lege*, §. *ſi tamen*, ſupra, *de petit. heredit. d. l. ſervus quem*, §. *ult.* Multum intereſt an res aliena ſpecialiter pignori obligetur, an vero generaliter ſub nomine futurorum bonorum, quia in jure multa ſunt, quæ expreſſa nocent, non expreſſa non nocent ; *l. nonnumquam*, infra, *de condit. & demonſtrat. l. expreſſa*, *de R. J.* Aliud juris eſt, ſi quid tacite contineatur, aliud ſi verbis exprimatur ; *l. ſi ita legatum*, §. 1. *de legat.* 1.

Pignus rei alienæ ab initio non valet, ſed ex poſt facto convaleſcit, ſi debitori poſtea rei dominium quæſitum fuerit, quia pignus rei alienæ confertur in tempus, quo ad debitorem dominium ejus rei pervenerit ; *l. ult.* infra, *qui potior. in pignor. l. ſi qui mihi, de jur. fiſc.* Si quis rem alienam pignori obligaverit, & poſtea dominus ejus rei eſſe cœperit, creditori datur utilis actio pignoratitia adverſus debitorem, non datur directa, quia contractus pignoris, ex quo naſcitur directa actio pigneratitia, proprie non conſiſtit in re aliena, ſed tantum in re quæ erat in bonis debitoris tempore conventionis. Igitur re aliena pignori data, & poſtea debitori quæſito rei dominio, creditori datur utilis actio pigneratitia adverſus debitorem, quia debitor, qui convenit de pignore, & poſtea dominus rei factus eſt, improbe reſiſtit, ne cum eo agatur utili actione pigneratitia, ne ex mendacio id eſt mala fide arguatur, quia ſciens rem alienam pignori dedit ; *l. rem alienam*, *ff. de pigner. act.* Si quis rem alienam creditori pignori obligaverit, multum intereſt utrum ſcienti, an ignoranti obligaverit : ſi enim rem alienam creditori ignoranti obligaverit, creditori datur utilis actio pigneratitia, ne ex mendacio debitoris decipiatur ; *d. l. rem alienam*. Quod ſi debitor rem alienam ſcienti creditori obligaverit, poſtea debitori dominio quæſito, difficilius id eſt vix ac ne vix quidem, (difficile enim in jure accipitur pro impoſſibili ; *d. l. ſed & ſi lege*, §. *ſi tamen*) difficilius, inquam, id eſt non datur creditori utilis actio pigneratitia adverſus debitorem, ſed poſſidenti datur retentio, ex *init. h. l.* facilius datur retentio, quam actio ; *l. ſi in area*, ſupra, *de condict. indebit. l. in hoc judicium*, §. 1. *commun. dividund. l. heres*, *ad Trebell. l. unic. C. etiam ob chirographar. pecun. pign. † tener. poſſ.*

Cujac. 19. *obſ.* 26.

Aliud dicendum eſt, ſi res aliena pignori data ſit ſine voluntate domini, & poſtea ejus rei dominus debitori heres extiterit, hoc caſu pignus non convaleſcere, nec creditori dari utilem hypothecariam adverſus debitorem vel heredem ejus, ait Paulus in *d. l. rem alienam*, quia heredi ex facto defuncti dominium rei propriæ auferri non poteſt ; *l. ult. C. de evict.* Alia fuit ſententia Modeſtini in *l. ſi Titio*, infra, *h. tit.* ex qua re aliena pignori obligata ſine voluntate domini, ignorante domino, ſi dominus poſtea debitori heres extiterit, ex poſt facto quidem pignus directo non convaleſcit, ſed utilis pigneratitia datur creditori ; ſed, ut recte docuit Cujac. *hic*, ſententia Pauli fuit de jure,

Digitized by Google

re, ſed ea quæ fuit Modeſtini, qui diu fuit poſt Paulum, perveniſſe enim ad tempora Gordiani indicat *l.* 5. C. *ad exhibend.* facile obtinuit, ſuadente æquitate, quia æquius vitium eſt, heredem ratum habere quod defunctus geſſit ſine ſua voluntate; *l.* 3. C. *de reb. alien. non alienand.* Facilius datur creditori retentio pignoris, quam actio hypothecaria pignoris perſequendi cauſa. Nec obſtat *l. cum vitioſe*, infra *h. tit.* quæ ait, vitioſe vel inutiliter contracto pignore, retentioni locum non eſſe, etiam ſi bona creditoris ad fiſcum perveneriut, quia *hic* ponitur regula juris, ut intelligere licet ex inſcriptione legis, quæ eſt Modeſtini ex libro regularum. Ex regula juris, pignus rei alienæ, quod non valet ab initio, ex poſt facto non convaleſcit, ex eo non datur actio, neque retentio: ſed in *hac lege* agitur de pignore rei alienæ, quod ab initio quidem non valet, ſed ex poſt facto convaleſcit ex æquitate, tuitione prætoris, ex qua deficiente actione datur retentio.

Ad §. 1. ejusdem leg.

SErvo pignori dato, peculium pignori datum non intelligitur, niſi nominatim id actum ſit, nec quicquam refert an peculium a ſervo adquiſitum ſit antequam ſervus pignori obligaretur, an poſtea, ex *hoc* §. Ut ſervo venditio vel legato, peculium non ſequitur emptorem vel legatarium; *l. ſi legatus*, *de pecul. legat. l. quoriens*, *de contrab. empt.* Aliud eſt in fructibus fundi pignerati, nam fructus fundi pignerati tacite pignori eſſe creduntur, ſi modo percepti ſint a debitore, vel herede ejus; *l.* 3. C. *in quib. cauſ. pign. vel hypothec.* & ancilla pignerata, partus ex ea editi tacite pignerati eſſe cenſentur; *l. Paulus*, §. 1. infra, *h. tit. l.* 1. C. *de part. pignor.* Ratio differentiæ eſt, quod fructus fundi, vel partus ancillæ, ex re ipſa, quæ pignerata eſt, natura proveniunt, & acceſſiones ſunt prædiorum: peculium autem non oritur ex ſervo ipſo, ſed ex ejus induſtria vel negotiatione, caſu ſeu fortuna, puta donatione amici. Peculium acceſſionis locum non obtinet, niſi ſi ſervus legetur cum peculio; *l.* 2. *de pecul. legat.* peculium non eſt acceſſio ſervi, quia nec peculium proprie eſt ſervi, ſed domini; *l.* 4. infra, *de manumiſſ. l.* 3. §. *ult. de condict. cauſ. dat.*

§. *cum prædium.*

FUndo pignori dato, fructus ipſius fundi tacite obligati cenſentur, etiam ſi expreſſe de eo non convenerit; *l.* 3. C. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah.* Quod ſi cum fundus pignori obligaretur, nominatim convenerit, ut fructus quoque pignori eſſent, eos conſumptos bona fide emptor, cui fere ignoranti debitor fundum alii obligatum vendidit, creditori agenti utili Serviana, id eſt hypothecaria, reſtituere non cogitur, quia fructus percepti & conſumpti a bonæ fidei emptore numquam debitoris fuerunt, ex *hoc* §. licet enim fructus pendentes ſint domini, velut pars fundi; *l. fructus* 44. ſupra, *de rei vindicat.* fructus per ſe, id eſt tamquam fructus, non fiunt domini priusquam a ſolo ſeparati ſint; *l. ſi fructuarius meſſem*, in fin. *quib. mod. uſufr. amitt.* Aut enim fructus percepti a bonæ fidei emptore extant, aut conſumpti ſunt, ſi extant, eos una cum fundo bonæ fidei emptor creditori agenti utili Serviana id eſt hypothecaria reſtituere cogitur, maxime ſi minoris ſit fundus, quam quod creditori debetur; *l. ſi fundus*, §. † *interdum*, infra, *h. tit.* quia & ipſi fructus nominatim pignerati ſunt creditori, & licet numquam in bonis debitoris fuerunt, tamen ex fundo percepti ſunt, qui in bonis debitoris fuit: ſed ſi conſumpti ſunt a bonæ fidei emptore, non tenetur emptor creditori agenti hypothecariæ fructus conſumptos eorumve æſtimationem reſtituere, quia bonæ fidei poſſeſſor

Pignus uſucapione fundi non perimitur, quia fundus uſucapitur cum ſua cauſa, id eſt ſalvo pignore.

fructus conſumptos ſuos facit; *l. quæſitum*, in fin. *ff. de adquirend. rer. domin. l. 4. §. lana, de uſucap. §. ſi quis a non domino, inſt. de rer. diviſ.* Id eſt bonæ fidei poſſeſſor conſumptione fructus ſuos facit, extantes omnino ſuos non facit, quia fructus extantes a domino vindicari poſſunt; *l. certum, C. de rei vindicat.* Nihil obſtat, quod Papinianus ſibi objicit, pignoris cauſam uſucapione non perimi, ex quo ſequi voluit, uſucapto fundo pignerato, creditori integram eſſe hypothecariam actionem adverſus uſucaptorem, quia pignus uſucapione non perimitur, ut præter hunc locum probat *l. pignori, l. juſto, §. non mutat*, infra, *de uſucap. l. † uſucapio, C. h. tit. l. miſſo, pro emptor. l. 2. pro herede*. Uſucapto fundo pignerato pignus non uſucapitur, quoniam pignus nihil commune habet cum proprietate, quæſtio pignoris ab intentione dominii ſeparatur, perfecutio pignoris, id eſt actio hypothecaria, quæ datur creditori pignoris perſequendi cauſa, nulla ſocietate dominio conjungitur; *d. l. juſto, §. non mutat, l. pignus, C. de pigner. act. l. † quis ſit fugitivus, §. pignori, de adil. edict.* quia res uſucapione vel quolibet alio modo alienatur cum ſua cauſa; *l. alienatio*, ſupr. *de contrahend. empt.* id eſt ſalvo jure pignoris. Actio hypothecaria quidem, quæ datur creditori pignoris perſequendi cauſa, perimitur præſcriptione longi vel longiſſimi temporis; *l. creditor*, infr. *de diverſ. & temporalib. præſcript. l. 7. & ult. C. de oblig. & actionib. l. 1. & 2. C. ſi adverſ. creditor. l. ſicut in rem, l. cum notiſſimi, §. illud, C. de præſcript.* 30. *ann.* Sed creditor, qui rem pignori accepit, nulla præſcriptione temporis ſe tueri poteſt adverſus debitorem quominus ſoluto debito pignus reſtituat; *l. nec creditores, C. de pignerat. act. gloſſ. & Joannes Faber in d. l. cum notiſſimi, §. illud.* Creditor nullo tempore pignus uſucapit, quia ſcit ſe pro alieno poſſidere; *d. l. pignori*, non poſſidet ſibi, ſed domino, non poſſidet animo adquirendi dominii, ſed pro ſecuritate debiti; *§. ult. inſt. quib. mod. re contrah. obligat.*

§. *pacto.*

SI convenerit ab initio inter creditorem pigneratitium, & debitorem, ut minoribus uſuris, de quibus ſcilicet convenerat, ad diem non ſolutis, fructus hypothecarum ſeu pignorum cum uſuris compenſarentur ſini legitimæ uſuræ, id eſt ad finem & modum centeſimæ, quæ eſt finis & modus legitimæ uſuræ; *l. lecta*, ſupr. *de rebus credit. l. ſi pro mutua, C. ſi cert. petat.* & quæ frequentius uſu recepta, etiam a Conſtantino; *l. 1. & 2. C. Theod. de uſur.* Ambroſ. de Tob. cap. 12. *Veniunt kalendæ, pariſ ſors centeſimam . . . Crevit centeſima, petitur nec ſolvitur, applicatur ad ſortem . . . Itaque non jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma, hoc eſt, non fœnoris centeſima, ſed fœnus centeſimæ.* Unde & ſynod. Nicænæ canon. 17. clericis vetitæ etiam uſuræ centeſimæ, ubi Balſamo uſuram centeſimam interpretatur eam eſſe, quæ in ſingulas libras auri quotannis reddit duodecim ſolidos ſeu aureos, quia olim libra auri erat centum ſolidorum, *Au denier douze*. Si convenerit, inquam, ut non ſoluris levioribus uſuris, fructus pignoris cum uſuris compenſarentur ad finem legitimæ uſuræ, rata eſt conventio, ut probatur *hic*. Nam & ſi minores uſuræ non ſolvantur, de quibus convenerat ab initio, legitimæ majores in ſtipulatum deduci poſſunt, ex *hoc §. & l. pecunia, §. 1. l. † placuit*, infra, *de uſuris*. Jure civili valet conventio, ut, non ſolutis ad diem levioribus uſuris, majores præſtentur, dummodo non excedant legitimum modum uſurarum; *d. l. pecuniæ, l. Seia, eod tit. de uſur. l. cum non, C. eod. l. Julianus, §. ibidem Papinianus, de act. empt.* & quamvis ex hujusmodi pacto non ſit petitio uſurarum, erit tamen retentio pignoris, ſive fructuum ad finem legitimæ uſuræ; *l. 4. l. pignoribus, C. de uſur.* Si pignus ſimpliciter contractum ſit, fructus excedentes modum uſurarum imputantur in ſortem; *l. cum & ſortis*, ſupr. *de*

† v. ſi probat. Et adde *ſup. cit. l. lecta, de reb. credit.*

de pignerat. act. l. 1. & 2. C. eod. Sed ſi contrahatur ἀνάχυσις, quæ eſt ſpecies pignoris ea lege contracti, ut fructus vice uſurarum ſint, valet conventio, etiam ſi quo anno fructus excedant modum uſurarum, propter incertum eventum fructuum; *l. ſi ea lege C. de uſuris.*

§. *ult. ejusdem leg.*

COnſtante matrimonio uxor prædium viro donavit, idque prædium vir creditori ſuo pignori dedit, divortio ſecuto, mulier prædium a poſſeſſore vindicavit, quod de jure fecit, ut pote non valente donatione, nec pignore; *l. lex vectigali*, infra, *hoc tit. l. 4. alias l. ſi ex duobus*, §. *ſed & Marcellus*, ſupr. *de in diem addict.* poſtea mulier idem prædium ob debitum viri pignori dedit, pignus in ea tantum pecunia valet, quam mulier marito offerre debuit ob meliorationes prædii, ſi ſumptus in prædio ab uxore donato ſuperent fructus, quos maritus ex eo percepit. Mulier quidem juvatur Vellejano, quæ ob debitum viri fundum proprium pignori dedit, quia dotio pignoris interceſſionem facit; *l. quamvis*, ſupra, *ad Vellejan. l. 4. C. eod.* Sed ſi maritus fundum ſuo ſumptu melioraverit, fructus compenſantur cum ſumptibus in meliorando prædio factis ad concurrentes quantitates, & pignus conſtitit in eo quatenus ſumptus meliorationum excedunt fructus perceptos, nec prodeſt exceptio Vellejani, quia in ea quantitate, id eſt in ſuperfluo ſumptuum, mulier non alienum, ſed proprium negotium geſſiſſe videtur, ex *hoc* §. Exceptioni ſenatusconſulti Vellejani locus non eſt, cum mulier ſe obligat in rem ſuam, vel negotium ſuum gerit; *l. ſi pro aliquo*, *l. bona fide*, §. *ult.* ſupra, *ad Vellejan.*

Ad L. 2.

FIdejuſſori, qui pro reo principali creditori pigneratitio pecuniam ſolvit, datur actio mandati, quæ eſt perſonalis adverſus debitorem, heredemve ejus, non datur autem ei pigneratitia vel hypothecaria actio, niſi in ipſa ſolutione ei ceſſæ ſint actiones; *l. mandati*, C. *de fidejuſſorib.* Quid ſi fidejuſſor pignora & hypothecas ſuſceperit, id eſt receperit a creditore tempore ſolutionis, an ei danda erit actio hypothecaria adverſus debitorem? videbatur hoc caſu ei dandam, non modo mandati actionem, ſed etiam pigneratitiam, quia receptis pignoribus videbatur ei ceſſa actio hypothecaria: & traditio pignorum, quæ fit a creditore in ipſa ſolutione, habet vim ceſſionis actionum; *l. Modeſtinus*, infra, *de ſolut. l. pen. de pigner. act.* Verum Papinianus ait *in hac lege*, fidejuſſori, qui pro debitore pecuniam ſolvit, & a creditore pignora recepit, dari tantum actionem mandati adverſus debitorem, non actionem pigneratitiam, quia fidejuſſor nihil cum reo principali contraxit de pignore, & actio pigneratitia, quæ competebat creditori, ſolutione extincta eſt, nec transit ad fidejuſſorem, qui pro reo pecuniam ſolvit, niſi ceſſis actionibus; *d. l. mandati.* Et ſi fidejuſſor, qui ſolura pecunia pignora recepit, conveniatur, finge pignora culpa ejus deteriora facta, Papinianus ait, eum teneri de culpa, exemplo creditoris, ex quo enim pignora recepit a creditore, ſoluta pecunia, ſuccedit in locum creditoris, quatenus præſtat culpam in pignoribus ſervandis, quam teneretur præſtare creditor, quia in contractu pignoris utriusque utilitas verſatur; *l. ſi ut certo*, §. *nunc videndum eſt*, ſupr. *commod.* Sed qua actione conveniatur, Papinianus ait, eum non conveniri actione pigneratitia, ſed tantum actione mandati, quæ eſt perſonalis. Igitur certum eſt, fidejuſſorem, qui pro reo principali pecuniam ſolvit, & pignora recepit, ſi agat, non uti actione pigneratitia, niſi ceſſis actionibus, ſed actione mandati, & ſi conveniatur pariter non conveniri actione pigneratitia, ſed actione mandati, quæ eſt actio

in perſonam, quales ſunt omnes actiones, quæ ex contractu naſcuntur; *l. actionum*, infra, *de oblig. & act.* Quod ſi fidejuſſor imperitia lapſus, alterius quoque contractus, qui perſonam ejus non contingebat, pignora vel hypothecas ſuſceperit, & utramque pecuniam creditori ſolverit, exiſtimans indemnitati ſuæ confuſis prædiis conſuli poſſe, non eſt conveniendus, nec ipſe conveniet debitorem actione mandati, ſed negotiorum geſtorum; *l. fidejuſſor*, ſupr. *de negot. geſt.*

Ad L. 3.

SI debitor rem ſuam pignori obligaverit, ac forte amiſſa poſſeſſione rei per creditorem, debitor egerit actione in rem, vel petitione hereditatis adverſus tertium poſſeſſorem rei, quod de jure licebat, quia actio in rem ſemper datur domino; *l. in rem*, 23. ſupr. *de rei vindicat.* etiam ſi res obligata ſit, quia pignoris obligatio non transfert dominium, ſed tantum poſſeſſionem; *l. 1. §. cum prædium*, ſupr. *h. tit. l. cum & ſortis*, §. 1. ſupr. *de pigner. act. l. juſto*, §. *non mutat*, *de uſucap.* Si debitor victus ſit, dum non probat rem ſuam eſſe, æque ſervatur creditori actio Serviana, id eſt utilis Serviana, ſive hypothecaria, modo probet rem in bonis debitoris fuiſſe tempore contracti pignoris, quia ſententia inter alios dicta, alii nocere non debet; *l. ſæpe*, *de re judic. l. 1. de except. rei judicat.* Non obſtat huic ſententiæ, quod ſententia dicta contra heredem ſcriptum, ſecundum heredem legitimum nocet legatis & libertatibus, id eſt legatariis & ſervis, quibus teſtamento libertas relicta eſt. Creditor non bene per omnia legatariis comparatur, quia legata & libertates teſtamento relictæ aliter valere non poſſunt, quam ſi conſtet ratum eſſe teſtamentum, cum legata pendeant ex teſtamento; *l. Papinianus*, §. † *penult.* ſupr. *de inoffic. teſtament. l. eam quam*, *C. de fideicommiſſ.* Pignus autem valet quod valuit ab initio, licet poſtea pronuntiatum ſit rem non eſſe debitoris, forte ob litem male inſtitutam, puta meptæ actionis electione, vel omiſſis idoneis defenſionibus. Bonæ enim cauſæ, id eſt juſtæ litis, mala inſtantia eſſe poteſt, & ſæpius contingit, ut quis cauſa cadat ob litem male inſtitutam, ut *hic & l. 4. §. ult. ff. quod cum eo qui in alien. poteſtate eſt*, *cap. examinata*, *de judic.* Si debitor agens actione in rem de proprietate pignoris victus ſit, creditori ſervatur actio hypothecaria, ſi debitor ſc. egerit ignorante creditore. Quod ſi debitor egerit ſciente & diſſimulante creditore, ſententia dicta adverſus debitorem nocet creditori, nec locus eſt regulæ, rem inter alios judicatam aliis non nocere; *l. ſepe*, infr. *de re judicat.* ita & ſententia per colluſionem adverſus debitorem dicta non nocet creditori, quominus jus pignoris exequatur; *l. præſes*, *C. h. tit.* ut & ſententia lata contra heredem ſcriptum colluſorie, non nocet legatariis; *l. ſi ſervus plurium*, §. 1. *de legat. 1. l. a ſententia*, §. 1. *l. ſi perluſorio*, *in pr. & §. 1. de appellat. l. qui repudiantis*, §. † 1. *& l. ſeq. l. ſi ſuſpecta*, ſupr. *de inoffic. teſtament.* & ſententia per injuriam judicis lata contra emptorem, non nocet auctori; injuria enim, quæ fit emptori, auctorem non debet contingere; *l. ſi per imprudentiam*, ſupr. *de evict.*

Ad §. 1. ejusd. l.

SI debitor per injuriam id eſt per gratiam & ſordes vel ſtultitiam ſeu imperitiam judicis victus, rem, de qua lis fuerat, infelici exitu, quaſi adhuc propriam pignori obligaverit, & creditor agat actione hypothecaria, ſubmovetur exceptione rei judicatæ, ex *hoc* §. Exceptio rei judicatæ, quæ nocet auctori, nocet ſucceſſori; *l. ſi a te*, §. *ult. l. ſi mater*, §. *pen.* infra, *de except. rei judicat.* etſi ſententia per injuriam judicis lata ſit, quia pro ſententia judicis præſumitur, res judicata pro veritate habetur; *l. res judicata*, *de R. J. l.*

Digitized by Google

J. l. ingenuum, ſupr. *de ſtat. homin.* donec remedio appellationis reſcindatur. Ob id ſolutum ex cauſa judicati non poteſt condici quaſi indebitum ſolutum, propter auctoritatem rei judicatæ; *l. ſi fidejuſſor*, §. *in omnibus*, ſupr. *mandat. l. Julianus*, *de condict. indebit.* creditor, inquam, agens actione hypothecaria ſubmovetur exceptione rei judicatæ adverſus debitorem, tametſi qui vicit nullam propriam actionem habeat, id eſt nullum jus in ea re, quia ſententia non jure lata non tribuit ullum jus: ſententia non tribuit jus, ſed jus quod eſt declarat; *l. & ex diverſo*, §. 1. *de † rei vindicat.* non enim quid ille non habuit qui vicit, ſed quid in re pignori obligata debitor habuerit ſpectandum eſt, quia creditor totum ſuum jus aſſumit ex perſona debitoris, nec poteſt plus juris habere in re pignerata, quam habuerit is, qui pignori dedit; *l. nemo plus juris*, *de R. J.*

Ad L. 4.

PIgnus ab hypotheca nominis ſono tantum differt; *l.* 5. §. 1. infr. *h. tit.* hoc verum eſt quoad formulam hypothecariam, id eſt quoad hypothecariam actionem, quæ æque naſcitur ex utroque contractu pignoris, & hypothecæ, ut indicat ipſa inſcriptio *d. l.* 5. quæ eſt *Marciani* ex libro ad hypothecariam formulam. Contractui pignoris & hypothecæ communis eſt actio hypothecaria, quæ eſt quaſi Serviana, vel utilis Serviana; §. *item Serviana*, *inſt. de act. l. ſi tibi*, §. *de pignore*, *de pact.* In aliis tamen hoc diſtat pignus ab hypotheca, quod pignus re, id eſt traditione, contrahitur, hypotheca nuda conventione, ex *h. l. l. grege*, §. *& in ſuperficiariis*, *& l. cum tabernam*, §. *idem quæſiit*, infr. *h. tit. l. major annis*, *C. eod. l.* 1. §. *is creditor*, infr. *de oblig. & act.* in pignore poſſeſſio transfertur ad creditorem, in hypotheca res obligatur creditori, poſſeſſio manet apud debitorem; *l. ſi rem alienam*, §. *proprie*, *l. cum & ſortis*, §. 1. *l. ſi pignus*, ſupr. *de pigner. act. l. per ſervum*, *de adquir. rer. domin.* Sæpius pignus tamen & hypotheca promiſcue accipiuntur, ut pignus nuda conventione conſtitui dicitur in *l. juſto*, §. *non mutat*, infr. *de uſucap.* quod proprium eſt hypothecæ, & quod proprium eſt pignorum hypothecas traditas dixit M. Tull. libr. 13. epiſt. 56. *Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Clwvio dedit. Hæ commiſſæ ſunt. Velim cures, ut aut de hypothecis decedat, easque procuratoribus Clwvii tradat, aut pecuniam ſolvat.* Pignus proprie eſt rei mobilis, unde dictum eſt a pugno, quia pignus conſiſtit proprie in his quæ pugno teneri & manu tradi poſſunt; *l. plebs eſt*, §. *pignus de V. S.* Et pignoris capio incipere debet a rebus mobilibus; *l. a divo Pio*, §. *in venditione*, *de re judicat. d. l. ſi tibi*, §. *de pignore*: hypotheca proprie eſt rei immobilis, quamvis etiam rei mobilis eſſe poſſit; *d.* §. *item Serviana.* In contractu pignoris hoc etiam commune eſt, quod pignus & hypotheca quibuscumque verbis, & ſine ſcriptura contrahi poteſt, & quamvis paſſim de his ſcriptura fiat, non eſt de ſubſtantia contractus, ſed probationis loco adhibetur, ex *h. l. & l.* 4. infr. *de fid. inſtrum. l. pactum quod bona fide*, *C. de pact. l. cum res*, *C. de probat.* Pignus & hypotheca valet ſine ſcriptura, dummodo non deſit probatio. Quomodo valent nuptiæ, etſi teſtationes id eſt tabulæ in ſcriptis habitæ non ſint, ut dicitur *in fine h. leg.* Nec enim tabulæ faciunt matrimonium; *l. donationes* 31. infr. *de donat.* Nuptiæ nudo conſenſu contrahuntur; *l. ſi vicinis*, *l. neque ſine nuptiis*, *C. de nupt.* prater nuptias illuſtrium perſonarum, in quibus dotalia inſtrumenta requiruntur; *auth. ſed novo jure*, *auth. maximis*, *C. eod.*

Digitized by Google

Ad L 5.

OBligatio pignoris vel hypothecæ eſt acceſſoria, quia accedit principali obligationi, ſicut fidejuſſor, unde fidejuſſores & pignora acceſſionum appellatione continentur; *l. in omnibus*, infr. *de ſolut. l. 3. de fidejuſſor.* Pignus autem & hypotheca accedere poteſt, non modo præſenti obligationi, id eſt ei quæ nunc contrahitur, vel præcedenti, id eſt jam contractæ, ſed etiam futuræ, *ex hac* l. Idem eſt in fidejuſſore; *l. 1. 2. 4. l. ſtipulatus*, §. 1. *& 2.* infr. *de fidejuſſ.* §. *fidejuſſor*, *inſt. eod.* Etſi tam pignoris quam fidejuſſoris obligatio ſit acceſſoria, quæ præcedentem obligationem ſupponit, tamen pignus & fidejuſſor dari poteſt pro nondum nata obligatione, quia legis intellectu & poteſtate ſuſpenditur, & confertur in id tempus quo obligatio principalis nata erit; *l. & quæ nondum*, §. 1. infr. *h. tit.* Pignus dari poteſt pro ſolvenda pecunia in totum vel pro parte, quia pignus pacto & conventione conſtituitur; *l. major*, *C. h. tit.* Et hic eſt unus e caſibus, ex quibus prætor dat actionem ex pacto, quæ hypothecaria, ſeu quaſi Serviana, vel utilis Serviana appellatur; §. *item Serviana*, *inſt. de actionib.* Et hoc eſt quod dicitur in *l.* 5. §. † 1. infr. *in quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah.* pignus induci voluntate domini in totum vel partem debiti. Pignus accedere poteſt, non modo civili obligationi vel bonorariæ, id eſt prætoriæ, vel ædilitiæ, ſed & naturali, ex *h. l. & l. quæſtum*, §. 1. infr. *h. tit. l. debitor*, † *ff. ad Trebell.* illis verbis, remanet ergo propter pignus naturalis obligatio. Idem juris eſt in fidejuſſore, ut accedere poſſit, tam civili quam naturali obligationi; *l. 1. l. fidejuſſor*, §. *fidejuſſor*, infr. *de fidejuſſ.* Major erat dubitandi ratio in fidejuſſore, quam in pignore, quia fidejuſſor in duriorem cauſam accipi non poteſt; *l. Grace*, §. *illud*, infr. *de fidejuſſ.* at videbatur fidejuſſor, qui accedit naturali obligationi, in duriorem cauſam obligari, quia civiliter & cum effectu obligatur, ſi quidem ex fidejuſſione naſcitur actio ex ſtipulatu, quæ eſt civilis, & obligatio naturalis, cui accedit, non parit actionem, ſed retentionem tantum; *l. frater a fratre*, §. *quæſitum*, ſupr. *de condict. indebit.* & inhibet condictionem ultro ſoluti; *l.* 3. §. *ult.* ſupr. *quod quisque jur. l.* † *naturales*, infr. *de obligat. & act.* Pignus quoque accedere poteſt puræ, vel in diem, vel conditionali obligationi. Ratio dubitandi non levis erat, quod obligatio pignoris, quæ eſt acceſſoria, non poteſt accedere obligationi quæ nondum exiſtit, nihil enim debetur ex conditionali obligatione, priusquam conditio exiterit; *l. cedere diem*, *de V. S. l. ſolet*, §. *ſi ſub conditione*, *ad Trebell.* ſed facilis eſt ſolutio, pignus enim ita accedit conditionali obligationi, ut tacite conferatur in id tempus quo conditio exiterit: & hoc eſt quod ait Marcianus in *fine hujus legis*, in conditionali non aliter pignus obligari, quam ſi conditio exiterit.

§. *inter pignus.*

Huc refer ea quæ diximus de hoc §. in l. proxima ſupra.

§. *ult.*

PIgnus dari poteſt non tantum pro propria, ſed etiam pro aliena obligatione, ex *hoc* §. pignus dari ſolet pro propria obligatione ad evitandum onus ſatisdationis, quæ eſt onerosa, difficile enim eſt invenire fidejuſſorem; *l. omnes*, §. *præterea*, *C. de Epiſc. & cleric.* etiam pro aliena obligatione pignus datur, quod eſt fidejuſſoris vice. Unde ſi mulier pro alio pignus dederit, juvatur ſenatusconſulto Vellejano, perinde ac ſi fidejuſſerit, quia pignoris

Digitized by Google

ris datio interceſſionem facit; *l. quamvis, in pr.* ſupr. *ad Vellejan.*

Ad L. 6. 7. & 8.

GEnerali obligatione rerum, quas quis habet habiturusve eſt, non continentur ea, quæ veriſimile eſt quemquam ſpecialiter obligaturum non fuiſſe, ut ſuppellex, veſtis debitoris, mancipia, quæ in uſu quotidiano & miniſterio ſunt, unde & ipſa miniſteria appellantur; *l. plenum*, §. *ſi uſus*, ſupr. *de uſu & habitat. l. 1. de fugitiv.* vel quæ ad affectum domini pertinent, concubina, id eſt ancilla quæ in concubinatu eſt, & filii naturales, id eſt ex concubina ſuſcepti, vel alumni, id eſt ingenui quos domi aluimus, ex *his ll. & l.* † *penult.*, infr. *de reb. auctor. judic. poſſid. l. ſi ſervum*, ſupr. *ad l. Aquil. & l. 1. C. quæ res pignori.* Et conceſſione generali non continentur ea, quæ quis ſpecialiter conceſſurus non fuit; *l.* † *qui peculii*, ſupr. *de pecul. l. creditor*, §. *pen. mandat. l. filiuſf. de donat.*

Pertinere ad affectum vel animum dicuntur, quæ contingunt affectum; *l. creditor*, §. 1. ſupr. *mandat.* Simili analogia Juſtin. lib. 43. *Gratulatusque Maſſilienſibus*, *quod animadverteret eos ad curam Deorum immortalium pertinere.*

Ad L. 9.

GEnerali obligatione bonorum tam præſentium, quam futurorum non continentur ea, quæ veriſimile eſt quemquam ſpecialiter obligaturum non fuiſſe; *l. 6. & ſeqq.* ſupr. *h. tit.* quod obſervandum eſt non modo in bonis poſtea quæſitis, ſed etiam in his quæ erant in bonis debitoris tempore contractus, ex *hoc l.* Major dubitandi ratio erat in præſentibus, quam in futuris, quia debitori imputandum videbatur, quod de præſentibus, de quibus magis curamus, quam de futuris propter incertum eorum eventum; *l. 1. C. de pact.* ſpecialiter non caviſſet, ſibi imputare debuit maxime in præſentibus, qui potuit apertius legem dicere; *l. veteribus*, ſupr. *de pact. l. Labeo, de contrah. empt.* tamen eadem eſt ratio præſentium, ac futurorum, ut obligatione generali non contineantur quæ veriſimiliter quis obligaturus non fuit, quia debitor, qui pignus contrahit, eadem providentia, eodem animo de præſentibus & futuris contrahere videtur: qui enim paciſcitur, ſibi & heredi cavere intelligitur; *l. ſi pactum*, † infr. *de probat.*

§. 1. *ejusd. l.*

QUod dicitur in *hoc* §. quod emptionem, & venditionem recipit pignerationem, recipere non ita affirmative intelligendum eſt, ut quidquid emi vendi poteſt, poſſit etiam pignerari, quia ſunt nonnullæ res quæ emi vendi poſſunt, pignerari non poſſunt, ut res aliena emi vendi poteſt, pignerari non poteſt; *l. rem alienam, de contrab. empt. l. ſi rem, in pr. de pigner. act.* Jura prædiorum urbanorum pignori & hypothecæ obligari non poſſunt, quæ tamen vendi poſſe conſtat; *l. ſi is qui*, §. *ult.* infr. *h. tit.* ſed hoc ita interpretandum eſt negative, ut res quæ emi vendi non poſſint, nec poſſint pignerari. Hoc commune eſt utrique contractui, quod ea quæ non ſunt in commercio, neque emi vendi, neque pignerari poſſint; *l. 1. §. eam rem*, infr. *quæ res pignori obligar. l. qui filios*, C. *eod.*

Ad L. 10.

SI debitor res ſuas duobus in ſolidum pignori obligaverit, ita ut utrique in ſolidum obligatæ eſſent, ſinguli in ſolidum adverſus extraneos, id eſt poſſeſſores, Serviana, id eſt utili Serviana & quaſi Serviana, quæ & hypothecaria, utentur. Inter ipſos ſi quæſtio ſit de pignore, id eſt quis potior ſit in

Digitized by Google

pignore, melior erit conditio poſſidentis, ut *hic & l. in pari cauſa, de R. J. l. pen.* ſupr. *de condict. ob turp. cauſ. l. 2. C. eod.* poſſidenti enim dabitur hæc exceptio, ſi non convenerit, ut eadem res mihi quoque pignori eſſet. Si autem hoc actum ſit, ut pro partibus res obligarentur, utilis actio, id eſt utilis Serviana, competit ſingulis creditoribus, & inter ipſos, & adverſus extraneos, per quam dimidiam partem pignoris apprehendant ſinguli, ex *hac l.* idem eſt in interdicto Salviano, ſi in fundum duorum res inducta eſſent pignoris cauſa; *l. 1. §. 1. & l. ult.* infr. *de Salvian. interdict.* Quod ſi duobus ſimul & eodem die pignus in ſolidum datum ſit, uterque adverſus poſſeſſorem aget in ſolidum, pro quantitate ſui debiti; ſi ſeparatim, quisque aget pro parte debiti: quod ſi duobus vel pluribus ſimul pignus datum ſit ſimpliciter, in viriles partes ſingulis datum intelligitur; *l. reos, §. 1.* infr. *de duobus reis.*

Ad L. 11.

CUrator reipublicæ ſeu civitatis, ſi pecuniam mutuam pro ea accipiat, poteſt rem ejus obligare, ex *init. h. l.* Alias civitas mutuidation. non obligatur, niſi in rem ejus pecuniæ verſæ ſint; *l. civitas*, ſupr. *de reb. cred.* Idem eſt ſi tutor nomine pupilli, vel curator nomine adulti pecuniam mutuam acceperit; *l. curator, C. ſi alien. res pignor.* vel prætatus nomine eccleſiæ; *auth. hoc jus porrectum, C. de SS. eccleſ. cap. pen. de fidejuſſ.* Aliud eſt ſi pater. major 25. annis pecuniam mutuam accipiat, is enim obligatur ex mutuo, etiam ſi pecuniam in uſus ſuos non converterit, nec debet curioſus eſſe creditor, quam in rem impendatur pecunia † credita, dummodo cum eo contrahat, qui poteſt ſe obligare; *l. doli exceptio, in fin.* infr. *de novat.*

Ad §. 1. ejusd. l.

ALiud eſt pignus conventionale, aliud prætorium. Pignus conventionale eſt, quod pacto ex conventione contrahentium conſtituitur; *l. 1.* ſupr. *h. tit.* Prætorium eſt, quod conſtituitur per miſſionem in poſſeſſionem ex decreto prætoris; *l. non eſt, §. 1.* ſupr. *de pigner. act. l. miſſo*, infr. *pro emptore, l. 1. & 2. C. de prætor. pign.* Pignoris prætorii ſpecies eſt pignus judiciale, quod conſtituitur pignorum capione in executione judicati; *l. ſi pignora*, ſupr. *de evict. l. a divo Pio, §. ſi pignora*, infr. *de re judicat. l. 1. & 3. C. ſi in cauſ. judicat. pign. capt. ſit.* Pignoris vero conventionalis ſpecies eſt ἀντίχρησις, quæ ita conſtituitur, ut creditor fructus pignoris vice uſurarum percipiat, donec mutua pecunia ſolvatur, ex *hac l. & l. ſi pecuniam*, ſupr. *de pigner. act. l. ſi † ex pactione, l. ſi ea lege, C. de uſur. l. † ſi ſervus, C. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Hoc diſtat antichreſis a pignore, quod pignus maxime datur, ut creditum ſit in tuto; *§. ult. inſt. quib. mod re contrah. obligat.* & pignus opponitur propter contractus id eſt mutui fidem & reſtituendæ rei vinculum; *l. legata, §. ult.* infr. *de ſupell. legat.* Antichreſis vero contrahitur ea lege, ut creditor fructus pignoris vice uſurarum percipiat, ex *hac l. & d. l. ſi pecuniam.* In pignore fructus ſi excedant modum uſurarum imputantur in ſortem; *l. cum debitor*, infr. *in quib. cauſ. pign. vel hypother. l. 1. & 2. C. de pignerat. act.* quia creditor proprie non poſſidet; *l. qui pignoris*, infr. *de adquir. poſſeſſ.* Secus in antichreſi creditor fructus lucratur etiam ſi excedant modum uſurarum, propter incertum eventum fructuum; *d. l. ſi ex pactione, d. l. ſi ea lege*, quæ ratio effecit etiam, ut uſuræ olei, frumenti, & ſimilium ſpecierum ex nudo pacto debeantur, propter incertum pretium annonæ; *l. frumenti, l. oleo, C. de uſur.* unde quidam dicitur in hac lege, creditorem, qui jure antichreſeos fundum accepit, fructus vice uſurarum per-

Digitized by Google

percipere, ſupplendum eſt ita, ut fructus lucretur etiam ſi excedant modum uſurarum. Item ceſſante debitore in luendo pignore, creditori poſt trinam monitionem pignus vendere licet; *l.* 4. ſupr. *de pignerat. act. l.* 1. *&* 2. *C. debitor. vendit. pignor. impedir. non poſſ.* At in antichreſi debitor non poteſt compelli pignus luere, donec creditorem patitur uti frui antichreſi, quia ſicut antichreſi meſt tacita pactio, ut creditor fructus percipiat vice uſurarum, donec pecunia ſolvatur; *d. l. ſi ea lege*, ita etiam eidem contractui ineſt tacita pactio, ne creditor debitorem poſſit urgere ad luendum pignus, donec ipſe fructus pignoris percipit vice uſurarum, & ita judicatum memini. Hoc commune eſt inter pignus & antichreſim, quod ſicut pignus non ſolvitur, niſi perſoluta pecunia credita; *l. ſi in rem alienam*, §. *omnis*, *de pignerat. act. l. in executione*, §. *pen. de V. O.* ſic & creditor antichreticus habet retentionem pignoris, donec illi pecunia ſolvatur. Item hoc commune eſt inter pignus & antichreſim, quod creditor, qui jure pignoris vel antichreſeos rem accepit, poteſt fructus percipere per ſe vel per alium, puta per conductorem, poteſt enim rem obligatam locare, ut *hic & l. creditor*, infr. *h. tit.* etiam ipſi domino, a quo pignori accepit; *l. ſi pignus*, ſupr. *de pignerat. act.* quia qui locat utitur fruitur percipiendo pretium fructuum; *l. arboribus*, §. *uſufructuarius*, *l. non utitur*, *& ſeq.* ſupr. *de uſufruct.* Nunc quæritur, an quæ creditori datur actio hypothecaria, ſi amiſerit poſſeſſionem pignoris, ad recuperandam poſſeſſionem; *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, infr. *h. tit. l. ſi creditor*, ſupr. *de pignerat. act.* danda ſit etiam creditori, ſi amiſerit poſſeſſionem antichreſeos? Et quidem Marcianus in fine *h. t.* §. videtur negare, cum ait, creditorem, qui jure antichreſeos ſundum vel ædes acceperit, ſi amiſerit poſſeſſionem pignoris, ſolere in factum actione uti. Actionem enim hypothecariam deficere neceſſe eſt, ex quo recurritur ad actionem in factum, quæ eſt ſubſidiaria, id eſt non datur, niſi deficientibus aliis actionibus; *l. quia actionum*, ſupr. *de præſcript. verb.* Sed vero propius eſt, actionem in factum, quæ datur creditori in antichreſi, non excludere actionem hypothecariam, quæ datur cuilibet creditori pigneratitio, cum antichreſis ſit pignus; *d. l. ſi pecuniam*, quin potius unam cumulari cum alia, & quaſi eam ſupplere, quia actio in factum, quæ datur creditori in antichreſi, non jure, ſed contra jus ipſum moribus recepta eſt, ut innuit Marcianus his poſtremis verbis legis, *ſolere in factum actione uti*. Nec creditori denegari poſſe videtur actio hypothecaria ad avocandam poſſeſſionem antichreſeos, cum & debitori detur actio pigneratitia ſoluto debito ad recuperandam poſſeſſionem antichreſeos; *d. l. ſi pecuniam*, quæ eſt ejusdem Marciani: in una enim & eadem actione non dispar eſſe debet conditio creditoris & debitoris, qui ejusdem contractus vinculo tenentur. Et hæc fuit ſententia Azonis, utramque competere, quam ſecutus eſt Cujac. 3. obſ. 35. Plane ſi debitor pecuniam, pro qua antichreſis contracta eſt, obtulerit creditori, etiam ſi eo non accipiente illam non obligaverit, exinde fructus non lucratur, ſed eos imputat in ſortem; *l. ex prædiis*, *C. de uſur.* Antichreſis eſt contractus jure civili probatus, etiam ſi fructus excedant modum uſurarum propter incertum evenrum fructuum; *d. l. ſi ea lege*: ſed jure pontificio exploditur ob vitium uſurarum; *cap.* 1. *de uſur. cap. ad noſtram* 7. *de jurejurand.*

Ad §. uſumfructum, ejusd. l.

USusfructus pignori hypothecæve dari poteſt, non modo a proprietario, ſed etiam ab eo qui ſolum uſumfructum habet, ex *hoc* §. Quod probatur hoc argumento, quia & uſusfructus emi vendi poteſt: quod emptionem & venditionem recipit, etiam pignerationem recipere poteſt; *l.* 9. §. 1. ſupr. *h. tit.* uſusfructus pignori dari poteſt etiam a fructuario, quia in fructu eſt pignori da-

re licere; *l. ult.* supr. de *usur.* Licet usufructus semel constitutus, id est separatus a proprietate, non possit cedi extraneo; *l. si usufructus*, † infr. *de jur. dot.* tamen nihil vetat, emolumentum, id est commodum fructuum, locari, vendi, vel pignerari, jure usufructus manente apud fructuarium; *l. arboribus*, §. *usufructuarius*, *l. non utitur*, *& seq.* supr. *de usufruct. l. necessario*, §. *ult. de pericul. & commod. rei vend.* & fructuarius quoad fructus percipiendos domini loco habetur; *l.* 4. supr. *de usufruct.* Usufructus pignori & hypothecæ obligari, ut emi & vendi potest, & si creditor prohibeatur a proprietario uti frui, tuetur se exceptione pacti conventi. Si non convenerit inter creditorem, & eum ad quem usufructus pertinet, ut usufructus pignori esset, fructuarius quidem proprietatem, in qua nihil juris habet, obligare non potest; *l. interest*, C. *de usufruct.* sed potest obligare usumfructum donec finiatur, ita ut fructu usufructu pignus solvatur; *l. sicut*, infr. *quib. mod pign. vel hypothec.*

Ad §. ult. ejusd. l. & l. 12.

USusfructus, qui est servitus personalis, pignori & hypothecæ obligari potest; §. † *ususfructus*, supr. *hac l.* quia consistit in rebus corporalibus, nempe in fructibus, qui pignus & hypothecam recipiunt, & est pars dominii; *l.* 4. supr. *de usufruct.* Servitutes prædiorum urbanorum pignori & hypothecæ obligari non possunt, puta servitus tigni immittendi, vel stillicidii; §. *ult. h. leg.* Servitutes autem prædiorum rusticorum pignori & hypothecæ obligari possunt, puta servitus viæ, itineris, actus, aquæductus, videlicet dominus creditori vicinum fundum habenti potest obligare servitutem viæ, itineris, actus, aquæductus, ut donec pecunia soluta sit, his servitutibus utatur creditor, & si intra diem certum pecunia soluta non erit, creditori liceat eam vendere alii vicino, quæ sententia admittenda est propter utilitatem contrahentium; *l.* 12. id est ut facilius inveniatur creditor, & creditum sit in tuto. Ratio differentiæ est, quia pignus servitutum urbanarum esset inutile: pecunia enim non soluta ad diem, cuinam venderet creditor servitutem tigni immittendi, vel stillicidii, quæ alii usui esse non posset? & creditor servitutes rusticas facile vendere potest, possunt enim hæ servitutes pluribus vicinis utiles esse, ut docet Cujac. 15. *obser.* 6. Ex quo servitutes rusticæ, licet non sint in bonis, non computantur extra bona; *l.* 2. infra *de usufruct. legat.*

Ad L. 13.

GEneraliter obligari possunt bona præsentia & futura, & obligatione generali continentur etiam futura, licet nunc non sint in bonis debitoris, quia obligatio collata intelligitur in id tempus quo in bonis debitoris erunt; *l. & quæ nondum*, §. 1. infr, *h. tit. l. ult. C. de remiss. pignor.* Specialiter etiam obligari possunt quæ non dum sunt in bonis debitoris, ut fructus pendentes, fœtus pecoris, partus ancillæ non dum editi, quia pariter obligatio collata intelligitur in id tempus quo ea nascentur; *d. l. & quæ nondum*, *in pr. l. potior*, §. *pen.* infr. *qui potior. in pignor.* Exinde si debitor gregem ovium pignori obligaverit, fœtus pecoris, qui postea nascuntur, pignori tenentur: sed & si pristinis capitibus extinctis totus grex renovatus fuerit, pignori tenetur, id est capita suffecta in locum demortuorum capitum pignori tenentur, idem enim grex videtur repræsentative, licet alia sint capita, idem est grex successione prolis in locum demortuorum capitum, ut ostenditur *init. hujus l. l. Marcellus*, supr. *de rei vindic. l. proponebatur*, *de judic.* Idem est grex spectata rei familiaris ratione, quia solet paterfamilias ex agnatis gregem supplere & in locum demortuorum vel effœtorum capitum alia submittere; *l. vetus*, *& dd. seqq.*

Digitized by Google

ſeqq. ſupr. *de uſufruct.* Sic grege legato, ſi vivo teſtatore aliqua pecora eſſent mortua, & aliqua in eorum locum ſubſtituta, quæ ſubſtituta ſunt legato cedunt, quia idem grex videtur; *l. ſi grege, ff. de legat.* 1. Nec modo ſi grex pignori obligatus ut, verum etiam ſi certa mancipia pignori obligata ſint, ea quoque, quæ ex his nata ſunt, eodem jure habentur; *l. Paulus*, §. 1. infr. *h. tit.* Quod ſi debitor certa prædia † & mancipia, quæ in hypothecis erant, hoc eſt quæ erant conſtituta in iisdem prædiis, pignori obligaverit, illis demortuis, alia, quæ in eorum locum ſubſtituta ſunt, pignori non tenentur, nec ab emptore pignoris vindicari poſſunt, niſi & ipſa nominatim obligata ſint, vel ex pigneratis ancillis nata ſint; *l. fidejuſſor*, §. *ult.* infr. *h. tit.* Ut ſi debitor merces obligaverit, quæ ſunt in taberna, hisce diſtractis, & aliis emptis, pignori non tenentur, quæ in earum locum reparatæ ſunt merces, niſi id nominatim expreſſum ſit; *l. qui Romæ*, §. *Callimachus*, infr. *de V. O.* Sane ſi debitor tabernam pignori obligaverit, pignoris obligatione tenentur, non modo merces, quæ in ea erant tempore contracti pignoris, ſed etiam novæ merces, quæ poſtea in tabernam illatæ ſunt; *l. cum tabernam*, infr. *h. tit.*

Ad §. 1. *ejusd. l.*

STatuliber, id eſt ſervus, cui libertas relicta eſt ſub conditione, pendente conditione pignori vel hypothecæ obligari poteſt, ſed exiſtente conditione pignus evaneſcit, ex *hoc* §. Statuliber pendente conditione ab herede pignerari poteſt, quia pendente conditione heres non deſinit eſſe dominus, conditio ſuſpendit legatum vel obligationem, ex conditionali legato vel obligatione nihil debetur, priusquam conditio extiterit; *l. cedere diem*, infr. *de V. S. l.* 1. ſupr. *h. tit. l. ſi ita ſcriptum*, §. *ſi ſub conditione*, *de legat.* 2. *l. is cui*, *de oblig. & act.* ſed exiſtente conditione pignus evaneſcit, quia reſoluto jure dantis, reſolvitur jus accipientis; *l. lex vectigali*, infr. *h. tit.* Eadem ratione fundo legato ſub conditione, interim ab herede ſervitus imponi poteſt, ſed exiſtente conditione ſervitus extinguitur; *l. is cui via*, §. 1. *ff. quemadm. ſervit. amitt. l. ſi fundum*, *de condit. & demonſtrat.* Et res legata ſub conditione, pendente conditione alii legari poteſt ab herede, ſed exiſtente conditione dominium ſemel quæſitum non recedit a priori legatario, id eſt poſterius legatum evaneſcit; *d. l. ſi fundum*, *l. ſi fundum*, *de legat.* 1. Si res ſub conditione legata vel per fideicommiſſum relicta ſit, pendente conditione heres non prohiberur eam alienare vel obligare, ſed exiſtente conditione alienatio irritum recidit; *l.* 3. §. *fin autem*, *C. commun. de legat.*

Ad §. † 2. *cum pignori*, *ejusdem leg.*

NOn modo res, quæ eſt in bonis debitoris, pignori obligari poteſt, ſed etiam pignus, licet res aliena ſit, pignori & hypothecæ obligari poteſt, ut oſtenditur *inſt. h.* §. *l. de acceſſionibus*, §. *etſi mihi*, infr. *de diverſ. & temporalib. præſcript. l.* 1. *&* 2. *C. ſi pign. pignor. dat. ſit*: & ſi pignus pignori detur ſecundo creditori, tenetur quatenus id eſt quamdiu utraque pecunia debetur, id eſt quæ debetur primo & ſecundo creditori, & tam exceptio, quam actio utilis ei danda eſt. Nimirum ſecundo creditori datur actio utilis hypothecaria adverſus primum & ſecundum debitorem, non datur ei directa hypothecaria, quia directa hypothecaria datur tantum creditori, qui pignus accepit a domino; §. *item Serviana*, *inſt. de actionib.* ſed datur ei utilis hypothecaria, quia habet jus in re, ex quo ſucceſſit in locum primi creditoris, datur ei utilis hypothecaria, ſi amiſerit poſſeſſionem rei perſequendæ cauſa: ſecundo creditori datur exceptio ſi poſſideat rem, & conveniatur a domino.

actione pigneratitia, tuetur ſe exceptione doli, ne cogatur dimittere pignus, priusquam ei pecunia ſolvatur. Quod ſi dominus, qui pignus dedit, pecuniam ſolverit, pignus quoque perimitur, ut ſubjungit Marcianus in *hoc* §. debitor enim, cujus pignus pignori datum eſt, priori creditori ſolvendo liberatur, niſi prius ei fuerit denunciatum ne ſolveret; *l. nomen*, C. *quæ res pignor.* Nec poſt ſolutionem pecuniæ ſecundo creditori datur retentio pignoris, ſi pignus poſſideat, nec pignoris perſecutio ſi forte amiſerit poſſeſſionem, id eſt actio hypothecaria ad revocandam poſſeſſionem pignoris; *l. debitor*, §. *ult.* ſupr. *de pignerat. act.* Et ſi debitor ſolverit pecuniam priori creditori, ſolutione extincto pignore, & ſublata actione hypothecaria, ſecundo creditori ſupereſt tantum actio perſonalis in debitorem; *l. ſervo*, C. *h. tit. l.* 2. C. *de luit. pignor.* Nec modo pignus pignori dari poteſt, ſed etiam nomen debitoris pignori & hypothecæ obligari poteſt. An vero nomen debitoris obligari poſſet, valde & diu dubitatum eſt, ut exponitur in *hoc* etiam §. ab his verbis, *ſed poteſt dubitari*. Dubitandi ratio fuiſſe videtur, quod res aliena, quæ non eſt in bonis debitoris, pignori dari non poteſt; *l. & quæ nondum*, §. 1. infr. *h. tit.* at nomen debitoris, id eſt jus ipſum obligationis, licet ſit proprium creditoris, ſpectari poteſt quaſi res aliena, quod effectum habeat in perſonam vel in res debitoris. Fuit & alia ratio, quæ me magis movet, quod iniquius erat, debitorem, qui contrahendo creditorem ſibi elegit, compelli mutare creditorem, & alii ſolvere, forte minus ſecurus an ſolvendo liberetur. Creditor perſonam debitoris mutare & novare non cogitur; *l. ſi* † *mandatu* 45. ſupr. *mandat. l. hereditatem*, infr. *de donat. l.* 2. C. *de pact. l.* 2. C. *de hered. vel act. vendit.* debitorem eodem jure cenſeri quæ invidia ſit? Sed tandem eo decurſum propter utilitatem contrahentium, ut nomen debitoris pignori dari poſſet, nempe quo facilius debitor, qui forte haberet univerſa bona in nominibus, inveniret creditorem: & hoc jus admiſſum eſt a prætore ex æquitate, pignus enim nominis non valet ipſo jure, ſed ex tuitione prætoris; *l. ſi convenerit*, (*al. ſi convenit* 18.) ſupr. *de pigner. act.* & hoc jure ſemel conſtituto, ut nomen debitoris ex pacto & conventione pignori capi poſſet, facile idem uſu receptum in pignore prætorio & judiciali, nempe ut nomen debitoris pignori capi poſſet in executione judicati; *l. etiam*, C. *de execut. rei judicat. l.* 1. C. *de prætor. pignor.* Et poſtquam obtinuit, nomen debitoris pignori obligari poſſe, facile effectum, ut creditori, qui nomen debitoris pignori acceperat, liceret convenire debitorem utili actione pigneratitia ad concurrentem usque quantitatem debiti; *l.* † *cum convenit*, infr. *h. tit. d. l. nomen*, & *l. poſtquam*, C. *de hereditate vel act. vendit.* Inde ſi nomen debitoris pignori obligatum ſit, certi & ordinarii juris eſt ſecundo creditori dari utilem actionem pigneratitiam, & ſi nomen conſiſtat in pecunia, & creditor a debitore pecuniam exegerit, ſolutam pecuniam compenſat, id eſt eam ſecum compenſat, imputando in ſolutum. Si vero nomen verſetur in certo corpore, puta in certa ſpecie, frumento, vino, oleo, & res debita ſoluta ſit ſecundo creditori, apud eum pignoris loco erit, ut eleganter ſcriptum eſt in ſecunda parte *hujus* §. & in *l. ſi convenerit*, (*al ſi convenit* 18.) *de pigner. act.* Res ſoluta ſecundo creditori ex cauſa pignoris, non adquiritur ei jure dominii, ſed manet apud eum pignoris loco, donec pecunia ſolvatur, quia pignoris cauſa non transfert dominium; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *hoc tit.*

§. *& in ſuperficiariis, ejusdem leg.*

SUmmo jure pignus non poteſt dari niſi a domino, res aliena non poteſt pignori dari, ſaltem niſi voluntate domini; *l. ſi rem*, *l. aliena res*, ſupr. *de pigner. act.* tamen ex uſu etiam vectigale prædium vel ſuperficiarium pignori

Digitized by Google

gnori & hypothecæ dari poteſt, & creditori datur utilis actio id eſt hypothecaria adverſus quemlibet poſſeſſorem, id eſt non modo adverſus extraneum, ſed etiam adverſus ipſum dominum, ſive hypotheca nuda conventione, vel pignus traditione contractum ſit, ex *hoc §. & l. tutor*, §. *ult.* ſupr. *de pigner. act.* quia creditor hoc pacto eodem jure cenſetur, quo vectigalis prædii poſſeſſor vel ſuperficiarius, quibus datur utilis actio in rem adverſus quemlibet poſſeſſorem, etiam adverſus dominum ; *l. in ſpeciali*, *alias l. ſuperficiario*, & *dd. ſeqq.* ſupr. *de rei vindicat. l. 1. & tot. tit. ſi ager vectigal. id eſt emphyteutic. pet. l. 1. §. 1. & §. ult. de ſuperficieb.* & novi operis nuntiatio, & actio in rem de ſervitutibus ; *l. 3. §. pen.* infr. *de nov. oper. nuntiat.* Movebat dubitationem, quod ſuperficiarius eſt is qui ſuperficiem id eſt ædificium habet in alieno ſolo, is non eſt dominus ſoli, ſed quaſi inquilinus ſeu conductor videtur ; *d. l. 3. §. pen.* ergo ei dari non poteſt actio in rem, quæ datur tantum domino; *l. in rem 23.* ſupr. *de rei vindicat.* ſed utrique, id eſt vectigalis ſundi poſſeſſori & ſuperficiario datur utilis actio in rem, quia habet jus in re; *l. ſi domus*, §. *ult.* infr. *de legat. 1. l. qui tabernas*, *de contrab. empt.* quod jus ἐμφυτεύσεως *vel* ἐμβατεύσεως dicitur ; *l. 3. §. † 4.* infr. *de reb. eor. qui ſub tut. vel cur. ſunt*, & eſt quaſi dominus, quia expelli non poteſt, quamdiu pendit annuum vectigal, quod pro ſolo penditur domino ſoli ; *l. etiam*, infr. *qui potior. in pign. l. cum ſervus*, §. *heres cogitur*, *de legat. 1. l. 2. §. ſi quis nomine*, infr. *ne quid in loc. public.* ſed ſi ob non ſolutum vectigal vel annuum canonem jus emphyteuticarii vel ſuperficiarii extinctum fuerit, jus quoque pignoris evaneſcit : & hoc eſt quod dicitur, reſoluto jure dantis reſolvi jus accipientis ; *l. lex vectigali*, infr. *h. tit. l. 4. al. l. ſi ex duobus*, §. *ſed † & Marcellus*, infr. *de in diem addict.* ratio optima eſt, quia prior eſt cauſa domini ſoli ; *d. l. etiam.*

§. *etiam ſi creditor, ejusd. leg.*

CReditori pigneratitio, qui mutuam pecuniam dedit acceptis pignoribus, duplex competit actio, nempe condictio mutui, quæ eſt perſonalis, & hypothecaria, quæ eſt actio in rem, ut oſtenditur *in hoc §. & l. ſervo*, *C. h. tit. l. pignus*, *C. de pignerat. act. l. 2. C. de luit. pignor.* Si creditor pigneratitius actione in perſonam, id eſt condictione mutui egerit adverſus debitorem, eumque judicatum fecerit, id eſt per judicem condemnari fecerit, quæritur, an poſt condemnationem creditori adhuc integra ſit actio hypothecaria? Ratio dubitandi fuit, quod novata principali obligatione debiti, pignus perimitur; *l. ſi fundus*, §. *creditor*, §. *ſi pluris*, infr. *h. tit. l. ult. judicat. ſolvi*, *l. qui libertinus*, §. *Julianus*, *de oper. libertor. l. ult. C. de uſur. rei judicat.* ſed judicatum novat quidem priorem obligationem ſi fuerit perſonalis, quia judicati actio etiam eſt perſonalis ; *l. actori*, *C. de reb. credit.* atque ita facile ſupplet vicem prioris actionis, quod enim in judicati actione pignora capiuntur, id non fit vi & poteſtate actionis, ſed extra ordinem officio judicis ; *l. ſi pignora*, infr. *de evict. l. 2. C. ſi in cauſ. judicat. pign. capt. ſit*, ſed judicatum non tollit actionem hypothecariam, quia ſuas conditiones habet actio hypothecaria, id eſt hoc proprium eſt actionis hypothecariæ, quod non extinguitur niſi ſoluta ſit pecunia, aut eo nomine ſatisfactum, ut elegantet ſcriptum eſt *in hoc §. & l. aliquando*, §. *de pignoribus*, ſupr. *ad Vellejan. l. cum quis ſibi*, §. *ult.* infr. *de ſolut. l. unic. C. etiam ob chirographar. pecun. pign. tener. poſſ.* Satisfactum dicitur datis fidejuſſoribus, vel pignoribus ; *l. ſi rem*, §. *omnis*, ſupr. *de pigner. act. l. ut res*, *de contrab. empt. l. 4. §. ait prætor*, *de re judicat.* Quod ſi creditor pigneratitius actionem defenſore id eſt procuratore rei abſentis actione in perſonam egerit, licet eis ſatisdederit judicatum ſolvi, (nemo enim eſt idoneus defenſor litis alienæ ſine

Alia eſt novatio voluntaria, alia neceſſaria : voluntaria, quæ fit per ſtipulationem, tollit priorem obligationem,

& novat actionem: neceſſaria, quæ fit per lententiam, non tollit priorem obligationem, ſed novam adquirit; gloſſ. *in l. 1. C. de judic.* & Bartol. *in hoc §.*

ſatisdatione judicatum ſolvi; *l. qui proprio*, §. † 2. *l. minor*, §. *ult. & dd. ll. ſeqq.* ſupr. *de procurat.*) & reus damnatus fuerit, æque manet actio hypothecaria. Multo magis ſi actione in perſonam actum ſit cum reo principali, vel fidejuſſore, ſive cum utriſque pro parte, licet damnati ſint, manet actio hypothecaria, nec per hoc ſatisfactum videtur creditori, licet habeat judicati actionem: res judicata non habet vim ſolutionis vel ſatisfactionis, & actio judicati non novatur, etſi fidejuſſores & pignora accepta ſint, quia datio fidejuſſorum vel pignorum non fit actionis judicati novandæ cauſa, ſed ut tutior & facilior ſit executio judicati, & licet acceſſerit aliquid rei judicatæ, non videtur receſſum a re judicata; *l.* 4. § *ſi ex conventione*, *l. de re judicat.*

Ad §. pen. ejusd. leg.

SI debitor certa prædia hypothecæ obligaverit ſub conditione debiti, id eſt ejus quod ſub conditione debetur nomine, & creditor actione perſonali vel hypothecaria egerit ante conditionem, id eſt ante conditionis eventum, non recte egit, quia ex conditionali obligatione interim nihil debetur priusquam conditio extiterit; *l. cedere diem*, infr. *de V. S. l. is cui*, *de obligat. & act.* Sed ubi conditio extiterit, rurſus agere poterit, nec repelletur exceptione rei judicatæ, quia modo agit ex alia cauſa; *l. bovem*, §. *ſi ſub conditione*, *de ædil. edict. l. ſi mater*, §. *eandem*, infr. *de excep. rei judicat.* Sed ſi præſens id eſt purum ſit debitum ſub hypotheca conditionali, & ante conditionem ſeu pendente conditione agatur actione hypothecaria, actio hypothecaria non tollitur, quia hodie qui ante diem petit, non amittit actionem, ſed duplat inducias, id eſt tempus datum ad ſolvendum; §. *ſi quis agens*, *inſt. de actionib.* §. *pen. de excep. l.* 1. *&* 2. *C. de plus petit.* & actio hypothecaria non tollitur niſi ſolutione: & hoc eſt quod ſignificat Marcianus his verbis: *Verum quidem eſt, pecuniam ſolutam non eſſe.* Debitum ante diem vel conditionis eventum peti non poteſt, interim tamen officio judicis cautiones interponendæ ſunt ſi poſtulentur, ſi pecunia non ſolvatur cum conditio extiterit, reſtitui hypothecam, id eſt dari hypothecam ſeu actionem hypothecariam, ſi in rerum natura ſit, id eſt ſi res obligata extet. Reſtitui hypotheca dicitur *hoc loco* forte inſpecto jure veteri, quia olim qui ante diem petebat cauſa cadebat, nec exiſtente die vel conditione admittebatur ad inſtaurandam actionem, niſi a prætore reſtitueretur, vel reſtitui dicitur hypotheca pro dari, verbum enim reſtituere, etiam dare ſignificat; *l.* † 6. infr. *de confeſſ. l. Titio*, *ad municipal.* ut & verbum reddere; *l. cum quidam*, infr. *de legat.* 2. *l. heres meus*, *in princ. de legat.* 3. *l. verbum* 94. *de V. S.* Virgil. 3. Æneid. (333.) *Regnorum reddita ceſſit pars Heleno*, ubi Servius: *more veteri*, inquit, *pro data accipiendum.* Si debitum ſit in diem vel ſub conditione, interim officio judicis cautiones præſtantur de ſolvendo ad diem vel cum conditio extiterit, ex juſta cauſa ſc. puta ſi debitor vergat ad inopiam; *l. in omnibus*, ſupr. *de judic. l. quod ſi in diem*, ſupr. *de heredit. petit. l.* 1. *C. de condict. ex lege.*

§. ult. ejusdem leg.

SI pignus obligatum ſit tam in ſortem quam in uſuras & pœnam, ſi ad diem non ſolvantur uſuræ, tam uſuræ quam pœna peti poſſunt, id eſt pignus non ſolvitur, niſi ſolutis tam uſuris & pœna quam ſorte, ex *hoc* §. Ratio dubitandi fuit, quod uſuræ & pœna non debentur niſi ex ſtipulatu; *l. Titius*, † ſupr. *de præſcript. verb. l.* 3. *C. de uſur. l.* 7. *ff. de ſerv. exportand.* Ergo videbatur, uſuras vel pœnam non deberi ex pacto pignoris ſine ſtipulatione: ſed hoc ſpeciale eſt in contractu pignoris, quod uſuræ debentur ex pa-

Digitized by Google

ex pacto pignoris, quia pignus nudo pacto conſtituitur, non ipſo jure, ſed tuitione prætoria; *l. major annis*, *C. h. tit.* Idcirco ſi pignus obligatum ſit tam in ſortem quam in uſuras, etiam ſine ſtipulatione, id eſt nudo pacto, debitori non datur pigneratitia actio adverſus creditorem, niſi ſolutis in ſolidum tam ſorte quam uſuris; *l. ſolutum*, §. *ſi in ſortem*, ſupr. *de pignerat. act.* Et ceſſante debitore in ſolvendo, pignus ex pacto venire poteſt, non modo ob ſortem non ſolutam, ſed etiam ob uſuras; *l. ſi neceſſarias*, §. *ult.* ſupr. *eod. tit.*

Ad l. 14.

INvecta illata ſunt tacite pignori pro penſionibus ædium; *l. 4.* infr. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah. l. certi juris*, *C. locat.* quod ſi invecta illata in ædes conductas, poſtea ad alium translata ſint, ſorte pignoris vel venditionis cauſa, quæritur an locatori detur perſecutio pignoris, etiam antequam dies penſionis ceſſerint? Ratio dubitandi erat, quod debitum in diem non poteſt peti ante diem; *l. cedere diem*, infr. *de V. S. l. is cui*, *de oblig. & act.* Et ſi creditor, qui mutuam pecuniam dedit ſub pignore, vel hypotheca, pactus ſit ne pecunia petatur ante annum, de pignore & hypotheca idem pactus eſſe intelligitur; *l. ſolvitur*, §. *ſi pactum*, infr. *quib. mod. pign. vel hypoth.* Et ſi pecunia mutua data ſit ſub pignore in diem, pignus diſtrahi non poteſt ob ſortem non ſolutam, priusquam dies ſolutionis ceſſerit; *l. 4.* infr. *de diſtract. pignor.* obligatio pignoris vel hypothecæ accedit principali obligationi, ejusdemque naturam induit; *l. in omnibus*, infr. *de ſolut.* ſed in *hac lege* datur perſecutio pignoris etiam ante diem ſolvendæ penſionis, quia creditoris intereſt invecta illata, ſc. quæ erant tacite pignori, non transferri ad alium, quo tutior ſit ſolutio penſionis: unde conductor, qui ſemel invecta illata in ædes conductas clam exportavit inſcio locatore, furti tenetur, quia locatoris intereſt, ut qui fundum conduxit, & ut ſolet convenit, ut fructus ob mercedem conductionis pignori eſſent, ſi eos clam deportaverit furti tenetur; *l. ſi ſervus*, §. *locavi*, infr. *de furt.* Immo & ubi pecunia debetur in diem, ex juſta cauſa etiam ante diem cautio interponitur de ſolvenda pecunia ad diem, puta ſi periculum ſit ne debitor non ſit ſolvendo; *l. in omnibus*, ſupr. *de judic.* ex quo fit ut generali obligatione rerum præſentium & futurarum veniat etiam pecunia, quam idem debitor mutuam accepit, cum in bonis ejus facta ſit ex mutuo; *l. pen.* §. *ult.* infr. *h. tit.*

Ad §. 1. *ejusd. l.*

PIgnus poteſt accedere, non modo civili, verum etiam naturali obligationi, & quamdiu naturalis obligatio conſiſtit, etiam pignus perſeverat, id eſt pignoris obligatio manet, ex *hoc* §. quia pignoris obligatio eſt acceſſio naturalis obligationis, & per eam conſiſtit: ita & fidejuſſoria obligatio, quæ eſt etiam acceſſoria, poteſt accedere, non modo civili, ſed & naturali obligationi; *l.* 1. *l. fidejuſſor*, §. *fidejuſſor*, infr. *de fidejuſſor.* & licet qui naturaliter tantum obligatus eſt non poſſit conveniri, fidejuſſor pro eo poteſt utiliter accipi, qui & civiliter obligetur, & efficaciter conveniatur; *l. ſtipulatus ſum*, §. *ult. & l. ſeq. eod tit.* Nec movet, quod fidejuſſor in duriorem cauſam accipi non poteſt; *l. Græce*, §. *illud*, *eod. tit.* nec enim fidejuſſor, qui accedit naturali obligationi, durius obligatur, ſed efficacius, quæ duo valde diverſa ſunt, ut recte diſtinguit Ant. Faber in *l.* 3. *init.* ſupr. *h. tit.* Et quamdiu manet obligatio naturalis, manet & obligatio fidejuſſoris: & ſi debitor ita liberatus ſit a creditore, ut natura debitum maneat, veluti ſi abſolutus ſit per ſententiam judicis, quæ non tollit naturalem obligationem, ſed civilem tantum; *l.*

Digitized by Google

Julianus, ſupr. *de condict. indebit. l. ſi fidejuſſor*, §. *in omnibus*, †. *mandat. l.* 8. §. 1. *rat. rem haber.* fidejuſſor manet obligatus, quaſi acceſſerit etiam naturali obligationi; *l. ubicumque*, *de fidejuſſ.*

Ad L. 15.

GEnerali hypotheca rerum veniunt tam præſentes, quam futuræ; *l. ult. C. quæ res pignor.* ſed & res futuræ ſpecialiter obligari poſſunt, non modo res exiſtentes, ſed & quæ nondum ſunt in rerum natura & futuræ ſunt, veniunt in pignoris obligationem, ut fructus pendentes, partus ancillæ, fœtus pecorum, propter ſpem naſcendorum fructuum, ſpem partus vel fructus, ex *inſt. h. leg. l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *h. tit.* Verum hujusmodi hypotheca eſt conditionalis, id eſt habet in ſe tacitam conditionem, ſi fructus & cetera naſcantur; *l. interdum*, infr. *de V. O.* Res futuræ, puta fructus pendentes, ſpecialiter obligari poſſunt, non modo a domino, ſed etiam ab eo, qui nudum fructum fundi habet, ex *hac leg.* fructuarius proprietatem pignoris obligare non poteſt, uſumfructum obligare poteſt, quia habet jus utendi fruendi in re; *l.* 6. C. *de uſufruct.* Et ut pignus valeat, ſufficit, ut eo tempore, quo convenit de pignore, fundus id eſt proprietas fundi vel jus utendi fruendi fuerit debitoris; *l. potior*, §. *ſi de futura*, infr. *qui potior. in pignor.* fructus pignoris eſt pignori dare licere; *l. ult.* infr. *de uſur. l. fructus*, *de R. J.* Jus uſusfructus non poteſt cedi, vendi, locari, vel pignori dari extraneo, ſed commodum fructuum poteſt cedi, vendi, locari, vel pignerari, non quidem ipſo jure, ſed tuitione prætoris; *l. ſi is qui bona*, §. *uſusfructus*, ſupr. *h. tit. l. arboribus*, §. *uſufructuarius*, ſupr. *de uſufruct.*

Ad §. *quod dicitur*, *ejusdem leg.*

RES aliena ſpecialiter pignori obligari non poteſt; *l. potior*, §. *ſi de futura*, infr. *qui potior. in pignor.* quo jure res ſubjecta fideicommiſſo pure vel in diem, ut pote aliena, non poteſt pignori vel hypothecæ obligari; *l.* 3. §. 2. *C. commun. de legat.* & prohibita alienatione, etiam hypothecæ & pignoris nexus prohibetur; *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* quia per pignerationem ad venditionem pervenitur, & pignoris conditio eſt, ut, pecunia non ſolura, liceat id diſtrahere. Inde creditor, qui actione hypothecaria, in qua verſatur præcipuus effectus pignoris, experitur, probare debet, rem in dominio vel bonis debitoris fuiſſe tempore contracti pignoris, ex *hac l.* & *l.* †† *ante*, *l. quæ prædium*, *C. ſi alien. res pignor. l.* † *ante omnia*, *de probat. l. ſicut*, † §. *ſi debitor*, infr. *quib. mod. pign. vel hypothec. ſolv.* Tamen generali obligatione rerum veniunt tam præſentes quam futuræ; *l. ſi qui mihi*, infr. *de jur. fiſc. l. ult. C. quæ res pignor.* etiam quæ nondum ſunt in bonis debitoris, ſed futuræ ſunt. Quod vero dicitur, creditorem probare debere rem in bonis debitoris fuiſſe tempore contracti pignoris, pertinet ad ſpecialem hypothecam certarum rerum, non ad eam quæ cautionibus, id eſt chirographis, ſeu inſtrumentis mutui, inferi ſolet: ut rebus certis ſpecialiter pignori obligatis, cetera etiam bona debitoris, quæ nunc habet, & poſtea quæſiturus eſt, generali hypotheca teneantur, perinde ac ſi ſpecialiter obligata eſſent, ex *hoc* §. quia generali obligatione nihil vetat venire ea quæ poſtea futura ſunt in bonis debitoris, ut facilius ſit convenire creditorem ſub hypotheca generali rerum præſentium & futurarum.

†† Hæc lex deſideratur.

Ad §.

Ad §. ult. ejusdem leg.

QUi rem alii obligatam diſſimulans ſecundo creditori obligavit, tenetur contraria pigneratitia actione, & crimine ſtellionatus ; *l.* 3. infr. *ſtellionat. l. tutor*, §. *contrariam*, *l. ſi quis in pignore*, §. *ſed & ſi quis*, ſupr. *de pigner. act.* vel falſi; *l. qui duobus*, infr. *ad leg. Cornel. de falſ.* Qui vero jam alii obligatam ſecundo obligat creditori, ut effugiat periculum, quod ſolet pati qui rem eandem in ſolidum duobus vel pluribus obligat, prædicere ſolet rem non alii obligatam, quam Titio, ut res ita obligata non in ſolidum, ſed in id quod excedit priorem obligationem, id eſt in id quod pluris eſt in æſtimatione pignoris, quam in priori credito, quod Tryphoninus ellenifmo uſus vocat hyperocham ; *l. pen.* infr. *qui potior. in pignor.* noſtri *la plus valuë*. Si quis rem jam alii obligatam ſecundo creditori obligaverit, non fallens, ſed ultro profeſſus rem alii obligatam, quæritur an res obligetur ſecundo in id quod pluris eſt in pignore quam in priore credito? Gajus in *hac lege* ait, ſi convenerit, ſupple, ut res in ſolidum ſit obligata ſecundo, conventionem valere, ſoluta ſc. prius pecunia primo, ne ei injuria fiat: quod ſi ſimpliciter convenerit, ut res ſit hypothecæ in id quod excedit priorem obligationem, etiam hoc caſu rem facile in ſolidum obligatam videri ſecundo cum a priore credito liberata fuerit: & hoc eſt quod dicitur illis verbis, *& ſolida res inveſſe conventioni videtur, cum a primo creditore fuerit liberata*. Nec hoc abhorret a jure, quia ſi debitor rem eandem duobus obligaverit, abſoluto priore, potior eſt cauſa poſterioris creditoris ; *l. debitor*, (*al. ſi debitor*), infr. *qui potior. in pign.*

Debitores creditoribus cavere ſolebant rem non alii obligatam eſſe, ex *hoc* §. & *l. pen.* §. 1. infr. *h. t. l. Titius*, §. 1. infr. *quib. mod. pign. vel hypothec. ſolvat.*

Ad L. 16.

SI fundus pignori vel hypothecæ obligatus, per alluvionem auctior factus ſit, totus obligatur, id eſt incrementum alluvionis quoque pignori cedit, ex *iuſt. hujus leg. l. ſi convenerit*, (*al. ſi convenit* 18.) §. *ſi nuda*, ſupr. *de pigner. act.* ſic & ſi fundo fructuario, id eſt cujus uſusfructus ad alium pertinet, quid acceſſerit per alluvionem, uſusfructus alluvionis ad fructuarium pertinet ; *l. item ſi fundi*, §. *huic vicinus*, ſupr. *de uſufruct.* idem in fundo in dotem dato, quod per alluvionem accedit, incrementum dotis erit ; *l.* 4. infr. *de jur. dot.* Idem in fundo legato ; *l. quod in rerum*, §. *ſi quis poſt teſtamentum*, *de legat.* 1. *l. ſæpe*, *de legat.* 3. & in fundo ſerviente, puta ſi fundus, per quem jus aquæ ducendæ habeo, alluvione major factus ſit, totus ſerviet ductioni id eſt aquæ ductioni, quæ mihi conſtituta eſt jure ſervitutis ; *l. hoc jure*, §. 2. *verſ. ſed ſi alluvione*, infr. *de aqu. quot. & æſtiv.* Pariter in judicium familiæ erciſcundæ, id eſt in diviſionem hereditatis, venit quod poſt litem conteſtatam per alluvionem fundo acceſſit ; *l. & puto*, §. *id quod amnis*, ſupr. *famil. erciſcund.* Nec obſtat, quod quicquid commodi vel incommodi accedit pignori ad debitorem pertinet ; *l. ſi inter*, §. *quicquid*, infr. *h. tit.* quia incrementum alluvionis, vel cujuscumque meliorationis, cedit quidem debitori quoad commodum proprietatis, quia pignus non transfert dominium ; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *h. tit.* ſed augmentum pignoris cedit creditori quoad commodum obligationis hypothecariæ, ſalva debitori proprietate augmenti pignoris, ut recte docet Accurſ. *hic*. Idem juris ſi nudæ proprietati pigneratæ uſusfructus acceſſerit, pignore continetur ; *d. l. ſi convenerit* (*al. ſi convenit* 18.), §. *ſi nuda*, *& d. l.* 4. *de jur. dot.*

Ad §. 1. ejusdem leg.

RES aliena pignori vel hypothecæ obligari non poteſt, niſi accedente voluntate domini, ex *hoc* §. quod ſi inſciente domino res ejus pignori vel hypothecæ obligetur, & poſtea dominus ratum habeat, pignus quod initio non valet, ex poſt facto convaleſcit, quia hoc ipſo quod dominus ratum habuit, retro id eſt ab initio voluiſſe intelligitur, &, ut ait Marcianus, ratihabitio recurrit ad tempus quo convenit de pignore, *ex hoc §. & l. aliena res, in pr.* ſupr. *de pigner. act.* ratihabitio retro trahitur & mandato comparatur; *l. ult. C. de ſenatusconſulto Macedon. l. donationes, C. de donat. inter vir. & uxor. l.**) *lices*, ſupr. *de procurator. l. 1. §. ſed & ſi quod*, infr. *de vi & vi armat.* Ratihabitio meum negotium facit, quod ab initio non erat meum; *l.* † *ſed ſi ego*, §. *item quæritur, de negot. geſt.* quod pignus rei alienæ convaleſcit per ratihabitionem ſeu voluntatem ſecutam domini, ita accipiendum eſt, ut pignus valeat in præjudicium ratum habentis domini tantum, non in præjudicium tertii, ſi quis forte medio tempore cum debitore contraxerit, quia ratihabitio non retro trahitur in præjudicium tertii, cui medio tempore jus quæſitum fuerit; *l. pen.* infr. *rat. rem habet. l. ſed etſi ante, ad Trebell.* Pignus non poteſt obligari absque voluntate domini, vel quorumdam aliorum, qui rem pignori obligare poſſunt quaſi domini, quales ſunt creditor pigneratitius vel fructuarius, qui etiam invito debitore rem pignori dare poſſunt, quia habent jus in re; *l. græce*, §. *cum pignori*, ſupr. *hoc tit. & tot. tit. C. ſi pign. pignor. datum ſit, l. intereſt, C. de uſufr.* Hoc intereſt tamen, quod dominus proprietatem oppignerare poteſt, creditor vel fructuarius proprietatem pignerare non poteſt, ſed jus tantum quod habet in re, id eſt jus pignoris vel uſumfructum: & hanc differentiam ſignat Marcianus cum ait, voluntatem fere eorum demum ſervari, qui & pignori dare poſſunt; in dando enim pignore voluntas creditoris & fructuarii non ita obſervatur, ac voluntas domini, qui plenius jus habet in re: pignus rei alienæ convaleſcit ſi accedat voluntas domini, quia volenti non fit injuria; *l. in diem*, §. 1. infr. *de aqu. & aqu. pluv. arcend.* vel domino ratum habente ceſſat injuria: quin & ſi res aliena pignori & hypothecæ data ſit ſciente & diſſimulante domino, id eſt non contradicente, pignus valet, ne decipiatur creditor; *l. 2. C. ſi alien. res pignor. l. mulier, C. de diſtract. pignor. l. 5. C. ad Vellejan.*

† l. iſta deſideratur. *V. l. ſi ego, eod. tit.*

Ad §. ſi res, ejusd. leg.

SI res pignori vel hypothecæ data poſtea mutata ſit, puta ſi domus pignori vel hypothecæ data, in aream vel horrum redacta ſit, vel locus id eſt area pignori vel hypothecæ data ſit, & poſtea in domum inædificata, vel locus ſeu area pignori vel hypothecæ data ſit, & vineæ in ea depoſitæ id eſt diſpoſitæ ſint, ut ſolent plantari ordine, pignus manet, & hypothecaria actio æque competit creditori in re, ex *hoc* §. mutatio rei non extinguit pignus vel hypothecam, quia pignus manet in re, quæ ſemper conſtat, licet forma mutata ſit: & ita ſi domus pignori data ſit, & ſublato ædificio redacta in aream, vel contra, ſemper pignus manet; *l. Paulus reſpondit*, §. *domus*, infr. *h. tit. l. domus*, ſupr. *de pignerat. act.* Nec movet, quod rei mutatione uſusfructus extinguitur; *l. repeti*, §. *rei mutatione*, ſupr. *quib. mod. uſusfruct. amittat.* facilius extinguitur uſusfructus, quam pignus vel hypotheca, quia uſusfructus eſt nuda ſervitus, quæ valde fragilis eſt, & facile extinguitur, ne inutilis ſit proprietas ſemper abſcedente uſufructu; *l. 3. §. ne tamen*, ſupr. *de uſufruct.* jus pignoris eſt longe firmius, & difficilius rollitur, quia tribuit jus in ipſa re, donec ſolvatur pecunia, & pignus contrahitur, ut cautum ſit creditori; *l. ſi mandatu 59. §. ult.*

Cujac. 23. obſ. 22.

Digitized by Google

ult. ſupr. *mand.* alioquin debitores vix inveniret creditorem.

Ad §. in vindicatione, ejusd. l.

CReditori datur quaſi Serviana vel utilis Serviana ſeu hypothecaria, quæ eſt actio in rem, ad avocandam poſſeſſionem pignoris, ſi forte eam amiſerit, contra debitorem, ſi forte rem poſſideat, vel contra tertium id eſt extraneum poſſeſſorem ; *l. pignoris*, infr. *h. tit. l. pignoris*, *C. eod. §. item Serviana*, *inſt. de actionib.* unde hujusmodi actio dicitur vindicatio pignoris in *hoc §.* & perſecutio pignoris in *dd. ll. pignoris*. Actio hypothecaria datur creditori pignoris perſequendi cauſa adverſus debitorem ſi rem poſſideat, vel dolo deſiit poſſidere, quia dolus pro poſſeſſione eſt ; *l. qui dolo*, *l. parem*, *de R. J.* Ob id in actione hypothecaria primum quæritur, an reus, qui convenitur, rem poſſideat, vel quaſi poſſideat, id eſt an dolo deſiit poſſidere, ſi enim rem non poſſideat, nec dolo deſiit poſſidere, abſolvendus eſt : ſi vero poſſideat, & paratus ſit reſtituere, aut debitam pecuniam ſolvere, æque abſolvendus eſt, ex *hoc §. & l. mulier*, infr. *qui potior. in pignor. l. Paulus*, §. 1. *quib. mod. pign. vel hypothec. ſolvat.* In judicio in rem condemnatio non fit præciſe, ſed ita demum ſi reus rem non reſtituat : & hoc eſt quod dicitur, omnia judicia eſſe abſolutoria, §. *ult. inſt. de perpet. & temporal. act.* id eſt definere in abſolutoria, ſi reus pareat judicato, quia damnatus rem reſtituendo liberatur. Sed ſi reus bona fide quidem velit rem reſtituere, nec poſſit, forte quia res abeſt vel longe eſt, puta in provincia, vel apud Barbaros, tunc cautionibus ſolet res explicari, id eſt dato fidejuſſore, & ſi reus caverit datis fidejuſſoribus ſe reſtituturum abſolvitur, ex *hoc §. & §. etſi in rem*, *inſtit. de offic. judic.* & hoc ſpeciale eſt ſi reus non poſſit rem reſtituere, quia peregre eſt, dato fidejuſſore de re reſtituenda abſolvitur, ne ad impoſſibile compellatur. Alias reus damnatus pecuniam ſolvere, non liberatur, ſi cum non haberet præſentem pecuniam, paratus ſit ſatisfacere datis fidejuſſoribus vel pignoribus, niſi nominatim ſententia expreſſum ſit, ex magna & probabili cauſa, ne obligationes ex obligationibus, lites ex litibus naſcantur; *l. 4. §. ait prætor*, infr. *de re judicat.* Sin vero dolo quidem deſiit poſſidere, ſumma autem ope niſus ut rem reſtitueret, non poſſit rem ipſam reſtituere, condemnatur quanti actor in litem juraverit, ſicut in ceteris in rem actionibus, ut ſcriptum eſt *hic*, *& in l. qui reſtituere*, ſupr. *de rei vindicat. l. in actionibus*, *de in litem jurand.* Alias ſi reus pluris non condemnaretur, quam quanti deberetur, quid prodeſſet actio in rem, cum & actione in perſonam idem conſecuturus eſſet? plenior & pinguior eſt actio in rem, quam actio in perſonam, quia in actionibus in rem juratur in litem, id eſt lis æſtimatur jurejurando actoris, in actionibus in perſonam in litem jurari non ſolet ; *d. l. in actionibus*, *l. † ſi inter*, §. 3. infr. *h. tit.* ex qua ſi res pignerata non reſtituatur, lis æſtimanda eſt adverſus poſſeſſorem : ſed utique aliter adverſus debitorem, aliter adverſus quemvis id eſt extraneum poſſeſſorem, nam adverſus debitorem non pluris quam quanti debet lis æſtimatur, quia non pluris intereſt creditoris, adverſus ceteros poſſeſſores etiam pluris æſtimatur, id eſt jurejurando actoris quanti actor juratus litem æſtimaverit, quia hic agitur de debitore, qui dolo non reſtituit, & ob id non liberatur præſtando quod debet, immo tenetur quanti actor in litem juraverit. At in lege *ſi inter* actio eſt in debitorem, qui doli expers non reſtituit, quia rem reſtituere non poteſt, idcirco liberatur præſtando quod debet, quia non pluris intereſt creditoris, quam recipere pecuniam debitam, cum pignus ſolvatur ſoluta pecunia debita.

Digitized by Google

Ad §. interdum, ejusd. leg.

FUndo pignori dato, etiam fructus pignori ſunt, non modo ſi hoc expreſſe actum ſit; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *h. tit.* verum etiam ſi hac de re nihil convenerit; *l.* 3. *C. in quib. cauſ. pign. vel hypoth.* Quod ſi debitor fundum alii obligatum vendiderit bonæ fidei emptori, & bonæ fidei emptor conveniatur a creditore, cui obligatus erat fundus actione hypothecaria, in actione hypothecaria veniunt in reſtitutionem officio judicis fructus percepti poſt litem conteſtatam, quia in actione in rem veniunt reſtituendi fructus officio judicis; §. † 2. *inſt. de offic. judic.* Actio hypothecaria eſt actio in rem, in qua veniunt in reſtitutionem fructus percepti poſt litem conteſtatam; *l.* 4. §. *poſt litem*, ſupr. *fin. regund.* fructus ante litem conteſtatam percepti non veniunt in reſtitutionem, quia a bonæ fidei poſſeſſore percepti: quilibet bonæ fidei poſſeſſor fructus ante litem conteſtatam percepros ſuos facit; *l. ſed & ſi lege*, §. *ſi ante*, ſupr. *de petit. hered. l.* 1. *C. eod.* & hoc locum habet maxime ſi minoris ſit prædium, quam quod debetur, & fructus pignoris non æquent uſuras ſortis debitæ, fructus percepti ante litem conteſtatam non veniunt in reſtitutionem.

Ad §. creditor, ejusdem leg.

SI creditor pigneratitius amiſerit poſſeſſionem pignoris, & actione hypothecaria egerit adverſus poſſeſſorem pignoris, & per ſententiam obtinuerit, quæritur quemadmodum id eſt qua actione hypothecam ſibi adjudicatam habiturus, id eſt pignus per ſententiam ſibi adjudicatum recuperaturus ſit? Marcianus ait, creditori pigneratitio non dari vindicationem dominii, quia pignus non transfert dominium; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *h. tit.* pignus in bonis debitoris permanet; *l. pignus*, *C. de pignerat. act.* ſed cum hypothecaria agere poſſe. Et ſi poſſeſſor pignoris conventus hypothecaria, tueatur ſe exceptione rei judicatæ, quaſi per ſententiam novata ſit hypothecaria, & poſt ſententiam non poſſit agi, niſi actione rei judicatæ, creditorem replicare ſi ſecundum eam judicatum non eſt. Judicatum quidem novat actionem; *l. ult. C. de uſur. rei judicat.* ſed non ita novat, ut exceptio rei judicatæ poſſit opponi ab eo contra quem judicatum eſt. Exceptio rei judicatæ non prodeſt ei contra quem judicatum eſt; *l.* 9. § *ſi quis fundum*, *l. evidenter*, infr. *de excep. rei judicat.* immo potius judicatum non extinguit actionem hypothecariam, ſed cumulat actionem judicati, quia hoc proprium eſt actionis hypothecariæ, quod non tollitur niſi ſolutione vel ſatisfactione, id eſt datione fidejuſſorum vel pignorum; *l. grege*, §. *etiam*, ſupr. *h. tit.*

Ad §. ſi † pluris, ejusdem leg.

SI debitor a creditore conventus actione hypothecaria pluris condemnatus ſit, quam eſſet in ſorte & uſuris, finge eum quia pignus non reſtituebat condemnatum quanti actor in litem juraverit, quæritur an ſi tantum ſolverit, quantum debet, id eſt ſortem & uſuras, liberetur hypotheca, etiam non ſolvendo quanti in litem juratum eſt? Si ſubtilitatem legis, id eſt juris civilis, & auctoritatem ſententiæ ſpectemus, non liberatur: ſi ſubtilitatem juris, quia ſi poſſeſſor pignoris dolo pignus non reſtituat, conventus actione hypothecaria condemnatur quanti actor in litem juraverit, ſicut in actione in rem; §. *in vindicatione*, ſupr. *hac leg.* ſi auctoritatem ſententiæ, ſemel enim cauſa transire videtur ad condemnationem, id eſt per ſententiam novatur obligatio pignoris, & actio hypothecaria, quæ ex ea naſcitur, transit in actionem rei judicatæ, ita

ita ut ex cauſa judicati nihil aliud peti poſſit, quam quod in condemnationem deductum eſt: ſed humanius eſt eum liberari præſtando quod re vera debet, id eſt ſortem & uſuras, quia mitius agitur cum debitore, quam cum extraneo poſſeſſore pignoris, quod reus ſit favorabilior: ſi enim poſſeſſor pignoris rem non reſtituat, condemnatur quanti actor in litem juraverit, ſi vero debitor non in pluris quam in id quod debet id eſt in ſortem & uſuras; *d. §. in vindicatione, l. ſi inter, §. ult.* infr. *h. tit.* ſi tamen debeatur ex alia cauſa, creditori datur retentio pignoris; *l. unic. C. etiam ob chirograph. pecun.*

Ad §. aliena, ejusdem leg.

De *hoc* §. dictum eſt *l.* 1. ſupr. *h. tit.*

Ad §. ſi duo, ejusdem leg.

SI duobus creditoribus pariter, id eſt uno eodemque momento, res eadem pignori & hypothecæ obligetur, quæritur an cuique obligetur pro modo & quantitate debiti, ſi forte creditores ſint ex diverſis ſummis ſeu quantitatibus, vel pro partibus dimidiis, pro æquis partibus? Et Marcianus ait, magis eſſe ut pignus obligatum ſit ſingulis creditoribus pro quantitate debiti: ſed ſi utique creditor agat actione hypothecaria adverſus poſſeſſorem pignoris, id eſt alium a debitore, ſeu extraneum poſſeſſorem, quæritur an quisque agat pro parte debiti in ſolidum, quaſi utrique res in ſolidum obligata ſit? Et Marcianus ait, utrumque agere hypothecaria in ſolidum, ſi pignus eodem die utrique datum ſit ſeparatim id eſt diverſis inſtrumentis & diverſis momentis ſeu horis: quod ita accipiendum eſt, ut prior poſteriori præferatur, ut recte ſupplet *gloſſa*: ſed ſi ſimul illi & illi, ſi hoc actum eſt, id eſt ſi convenerit, ut utrique obligaretur in ſolidum, utrumque in ſolidum recte agere: ſin minus, id eſt ſi nihil convenerit, utrumque pro parte agere, quod probat etiam *l. ſi debitor*, ſupr. *h. tit.* ſi pluribus res eadem ſimul pignori detur, æqualis erit cauſa omnium creditorum; *l.* † *aliena res*, §. 1. ſupr. *de pigner. act.*

Quæ ſiunt eodem die nullum inter ſe temporis diſcrimen habere videntur, ſi non appareat de prioritate temporis.

Ad §. ult. ejusd. l.

PIgnus vel hypotheca ita contrahi poteſt, ut ſi pecunia non ſit ſoluta intra certum diem, creditor jure emptoris rem habeat juſto pretio tunc æſtimandam. Et hoc caſu videtur contracta quodammodo conditionalis venditio, ex reſcripto divorum Principum Veri & Antonini, ex *hoc* §. *& l. ult. in pr.* ſupr. *de contrab. empt.* Nec obſtat, quod venditio non conſtat ſine certo pretio, id eſt niſi convenerit de pretio, vel ſi pretium id eſt taxatio pretii conferatur in incertam perſonam; *l. ſi merces*, ſupr. *locat.* In contractu pignoris valet pactum, ut pretio non ſoluto ad diem, creditori liceat jure emptoris rem poſſidere, juſto pretio æſtimandam, propter utilitatem contrahentium, ut facilius debitores inveniant creditorem: vix enim aliter debitores invenirent mutuam pecuniam, ut ait *gloſſ. hic*, & pretium non videtur conferri in incertum hominem, quia pretium confertur in arbitrium boni viri, id eſt judicis, quod ſemper certum eſt; *l. continuus*, §. *cum ita*, infr. *de V. O.* Et alias non valet pactum, ut non ſoluta ad diem pecunia pignus cedat creditori jure dominii; *l. 1. & ult. C. de pact. pignor.* quia plerumque pignus datur pro minori pecunia, & ſatis iniquum eſſet non ſoluta pecunia ad diem, pignus ſtatim cedere creditori, ſatis ei conſulitur, quod ceſſante debitore in ſolvendo, poſt trinam monitionem, licet creditori pignus diſtrahere: & ſi creditor emptorem non inveniat poteſt im-

petrare a Principe, ut liceat ſibi jure dominii pignus poſſidere; *l.* 1. *& uls. C. de jure domin. impetrand.*

Ad L. 17.

ACtio hypothecaria eſt actio in rem, quæ datur creditori pigneratitio adverſus debitorem vel extraneum poſſeſſorem pignoris perſequendi cauſa, ſi forte amiſerit poſſeſſionem pignoris, unde hæc actio dicitur pignoris perſecutio in *hac l. & l. pignoris*, *C. eod. l. ſi* † *noxali*, *de noxal. act.* vel vindicatio pignoris; *l. prox.* §. *in vindicatione*, ſupr. *h. tit.* Actio hypothecaria eſt actio in rem, quæ comparata eſt, non ad vindicandam proprietatem pignoris, quia pignus non transfert dominium; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *h. tit. l. juſto*, §. *non mutat*, ſupr. *de uſucap.* ſed ad avocandam poſſeſſionem. Actio hypothecaria eſt quidem actio in rem, ſed nudam poſſeſſionem avocat, & ſoluta a debitore pecunia diſſolvitur; *l. evictus*, *l. ſi cum venditor*, *in pr.* infr. *de evict. l. ſi quis ſervum*, *de noxalib. act. l. aliquando*, §. *de pignoribus*, infr. *ad Vell. Iejan.* Et hoc eſt quod ait Ulp. in *hac l.* pignoris poſſeſſionem parere actionem creditori, id eſt poſſeſſionem ejus cum quo agitur, ſi forte creditor amiſerit poſſeſſionem rei, quia creditori datur actio in rem adverſus poſſeſſorem, qua de cauſa in rem actio dicitur naſci ex præſenti poſſeſſione; *l. non aliter*, §. † 2. *de judic.*

Ad L. 18.

DIrecta actio in rem datur domino amiſſa poſſeſſione, Publiciana, quæ eſt utilis actio in rem, datur ei qui nondum eſt dominus, qui habet quaſi dominium, id eſt ei qui bona fide accepit a non domino rem traditam ex juxta cauſa adquirendi dominii, nec dum uſucepit, & datur adverſus extraneum poſſeſſorem, vel cauſa cognita adverſus dominum; *l.* 1. ſupr. *de Publician.* Et creditori, qui rem alienam bona fide accepit a non domino, qui Publiciana uti potuit, id eſt qui rem traditam a non domino uſucapere cœpit nec dum uſucepit, datur utilis Serviana ad avocandam poſſeſſionem pignoris, quia ſic tuetur prætor creditorem per Servianam, quemadmodum per Publicianam debitorem. Sicut Publiciana datur ei, qui rem a non domino bona fide accepit, nec dum uſucepit, quaſi uſuceperit, ſic etiam creditori, qui rem pignori accepit a debitore, qui nondum uſuceperit rem, datur utilis Serviana ſeu hypothecaria, quaſi res uſucapta ſit a debitore, quæ non eſt uſucapta.

Ad L. † 19.

QUi pignori plures res accepit pro una ſcilicet & eadem ſumma ſeu quantitate, non cogitur unam liberare, niſi accepto univerſo debito, ex *hac l.* quia pignoris cauſa eſt individua; *l.* 1. *&* 2. *C. de luit. pignor. l. quamdiu*, *C. de diſtract. pign. l. in executione*, §. *pen.* infr. *de V. O.* id eſt pignus non liberatur ſoluta parte debiti: invito creditori debitum per partes ſolvi non poteſt, ut & ſolutio partis debiti nulla ex parte tollit obligationem perſonalem; *l. ſi non ſortem*, §. *ſi census*, ſupr. *de condict. indebit.* quia ſolutio & exactio partium non minima incommoda habet; *l.* 3. ſupr. *famil. erciscund.* & obligatio partis debiti non ſiſtit curſum uſurarum totius debiti; *l. tutor*, §. *Lucius*, *de uſur.* niſi convenerit, ut liceret partem exſolvere.

Ad

Ad L. 20.

INvecta illata in ædes conductas locatori tacite pignori ſunt pro penſionibus ædium; *l. in prædiis*, infr. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth. l. certi*, *C. locat.* Nec non creditori, qui pecuniam credidit in refectionem ædificii, ſi convenerit, ut de penſionibus ædium jure pignoris creditum reciperet, ei datur actio utilis id eſt utilis Serviana, quæ & hypothecaria appellatur, adverſus inquilinum ſeu conductorem, uti creditori, qui a debitore cautionem, id eſt nomen debitoris pignori accepit, datur utilis actio pigneratitia adverſus debitorem, ex *hac leg.* Creditori, cui nomen debitoris pignori datum eſt a debitore, non datur directa actio pigneratitia, quia ſummo jure debitor non poteſt compelli mutare creditorem & alii ſolvere; *l.* † *ſi mandatu* 45. ſupr. *mandat. l. hereditatem*, infr. *de donat. l.* 2. *C. de pact. l.* 2. *C. de hered. vel act. vendit.* Sed datur utilis actio pigneratitia, ſicut emptori nominis datur utilis actio in debitorem; *l. poſtquam*, *C. eod. l. nomen*, *C. quæ res pignor.* quia creditor ceſſo jure ſuccedit in jus debitoris, exemplo emptoris nominis; *l.* † *emptori*, *C. de evict.*

Ad L. 21.

UT pignus valeat oportet rem eſſe in bonis debitoris tempore contractus; *l. & quæ nondum*, §. *quod dicitur*, ſupr. *h. tit. l. 6. C. ſi alien. res pignor.* Procurator non aliter rem domini pignori obligare poteſt, quam ſi ſpeciale mandatum habeat, ex *init. h. leg. & l. ſolutum*, §. *ult.* ſupr. *de pignerat. act. l.* 2. *& ult. C. ſi alien. res pignor.* quia nihil refert an dominus ipſe rem obliget, an alius ejus mandato & voluntate: idcirco ſi dominus ratum habeat pignus contractum a procuratore non habente ſpeciale mandatum, pignus, quod non valebat ab initio, ex poſt facto convaleſcit per ratihabitionem, quia propter ratihabitionem dominus ipſe, qui ratum habuit, conveniſſe videtur de pignore, ex *init. h. leg.* Effectus ratihabitionis eſt, quod ratihabitio retro trahitur, & mandato æquiparatur; *l. ſi fundus*, §. 1. ſupr. *h. tit.* Etiam qui univerſalem adminiſtrationem habeat, ſi rem domini obligaverit pro pecunia mutua accepta in rem domini, pignus valet, ſi dominus ipſe ſolebat ſub pignoribus pecuniam mutuam accipere; *l. vel univerſorum*, ſupr. *de pignerat. act.* Spectanda eſt enim conſuetudo patriſfamilias, quæ habet vim mandati; *l. qui ſemiſſes*, §. *ult.* infr. *de uſur. l. nummis*, *de legat.* 3.

Ad §. ſi debitor, ejusd. leg.

SI debitor ſervum, quem bona fide emit a non domino & pignori obligavit, teneat, cum forte is fuga ſe ſubduxiſſet a creditore, qui eum pignori acceperat, & ad debitorem rediiſſet, Serviange locus eſt, id eſt creditori datur Serviana, ſeu utilis Serviana & hypothecaria adverſus debitorem ſervi oppignorati recuperandi cauſa. Et ſi adverſus debitorem utili Serviana vel hypothecaria creditor egerit, & debitor conventus tueatur ſe exceptione, ſi non rem alienam pigneraverit, quaſi pignus non valeat, quia rem alienam pigneravit; *l. ult. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit*, doli replicatione exceptionem elidet creditor, quia dolo facit † debitor, qui rem alienam pigneravit, ſi excipiat non valere pignus, quia rem alienam pigneravit, non auditur enim qui allegat turpidinem ſuam. Et hoc eſt quod ait Ulpianus ſecutus Julianum, habere rationem, quam exquirendam reliquit, ut ſolebant juriſconſulti ſtudio brevitatis, vel artis commendandæ cauſa, ne omnibus pateret.

Digitized by Google

Ad §. quidquid, ejusd. leg.

QUicquid commodi vel incommodi accedit pignori, id ad debitorem pertinet, veluti ſi fundus oppigneratus per alluvionem auctior factus ſit, commodum alluvionis cedit debitori; *l. ſi fundus, init.* ſupr. *h. tit.* & ſi caſu fortuito, puta incendio, aggreſſione latronum, vel effractura ædium pignus perierit, periculum pertinet ad debitorem, quia pignus manet in bonis debitoris: res quæ periit, perit domino, & creditori nihilominus ſalva eſt actio perſonalis debiti; *l. quæ fortuitis, l. ſi nulla, l. pignus, C. de pignerat. act.* Eadem ratione damnum caſu amiſſi pignoris ſpectat tam ad fidejuſſorem, quam ad reum principalem; *l. amiſſi*, infr. *de fidejuſſ.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

De *hoc* §. dictum eſt in *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, ſupr. *h. tit.*

Ad L. 22.

De *hac leg.* dictum eſt in *l.* 1. *in pr.* ſupr. *h. tit.*

Ad L. 23.

CReditor fundum pignori obligatum poteſt per ſe colere, & ex eo fructus percipere, vel locare, ex *init. h. leg.* quia fructus rei eſt locare, vel pignori dare licere; *l. ult.* infr. *de uſur. l. fructus* 72. *de R. J.* Nec refert utrum creditor per ſe vel colonum fruatur, quia fructus pignoris imputantur in ſortem & uſuras; *l.* 1. *&* 2. *C. de pignerat. act.* Sic & fructuarius per ſe poteſt uti frui fundo, in quo habet jus uſusfructus, vel alii fruendum locare; *l. arboribus*, §. *uſusfructuarius*, ſupr. *de uſufruct.* & hoc diſtat uſuarius a fructuario, quod uſuarius non poteſt locare, vel vendere uſum, ſed tantum uti ſibi; *l. ſed neque, de uſu & habitat.* Et hanc differentiam uſus & uſusfructus agnovit ipſe Auguſtin. lib. 83. quæſt. 30. *Frui ergo dicimur ea re, de qua capimus voluptatem. Utimur ea, quam referimus ad id unde voluptas capienda eſt.* Et prius Florus libr. 2. cap. 6. *quum victoria poſſet uti, frui maluit.*

Ad §. 1. ejusdem leg.

PIgnoris obligatio recte contrahitur etiam inter abſentes. Ratio eſt quia pignus pacto contrahitur, & ex pacto pignoris datur actio, non ipſo jure, ſed tuitione prætoris, quia prætor pactum pignoris tuetur; *l. contrahitur*, ſupr. *h. tit. l. major, C. h. tit.*

Ad L. 24.

IN quorum finibus emere quis prohibetur, pignus accipere non prohibetur, emere prohibitus in finibus provinciæ vel civitatis, non prohibetur in ea mutuam pecuniam dare, ex *hac l.* & hoc verum eſt in privato homine, puta in peregrino vel forenſi, cui interdictum eſt commercium, id eſt jus emendi & vendendi in finibus imperii Romani, non prohibetur pecuniam fœnori collocare, & pignora accipere, quia hoc permittitur potius in utilitatem debitorum, qui accipiunt mutuam pecuniam, quam creditorum, ne qui laborant ære alieno deſtituantur creditore, cujus ope ſuis rebus conſulant. Alias præſes, vel qui officium in provincia adminiſtrat, non poteſt prædium emere, vel navem ædificare,

Digitized by Google

eare, commercii cauſa negotiari, pecuniam mutuam dare, & eam fœnori exercere; *l. non licet, l. qui officii*, ſupr. *de contrab. empt. l. aufertur*, §. *quod a præſide*, *de jur. fiſc. l. principalibus*, *de reb. credit. l. quod contra*, *ad leg. Jul. repetund. l.* 3. *C. ſi cert. petat. l. unic. C. de contract. judic. l.* 5. 6. *C. Th. de iis quæ adminiſtr. vel offic. public. gerent.* M. Tull. Verr. † 4. 5. *Neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in provinciam eſſet profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico, ut veſtem; præbebatur enim legibus. Mancipium putaverunt, quo & omnes utimur, & non præbetur a populo. Sanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum.* Ratio prohibitionis fuit, ne præſides vel alii rectores provinciarum provinciales invitos compellerent res ſuas vendere viliori pretio, vel cautiones emittere fictis nominibus, vel graviores uſuras ſolvere; *l. pen. C. de his quæ vi metusve cauſ.* Et hæc eſt ratio, quam ſubjungit M. Tull. loco modo laudato: *Quæ fuit cauſa cur tam diligenter nos in provinciis ab empione removerent, hæc quod putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cum venditori ſuo arbitratu vendere non liceret.* Officiales vero præſidum, quia perpetui ſunt & aſſumuntur ex provincia, in ea non vetantur pecuniam mutuam dare, & fœnus in ea exercere; *l. præſidis*, ſupr. *de reb. credit.* ne in perpetuum eis interdicatur commercio, quod eſſet iniquius; *l. quod ſi minor*, §. *non ſemper*, *de minorib.* neve deterioris ſint conditionis ac ceteri provinciales propter officium, quod nemini damnoſum eſſe debet; *l. videlicet*, ſupr. *ex quib. cauſ. major.* Item prohibitus rem emere quia non eſt in commercio, puta rem ſacram religioſam vel publicam, eam quoque pignori accipere prohibetur; *l.* 1. §. † *eam rem*, infr. *quæ res pignor.* Prohibita alienatione prohibita quoque cenſetur pignoris datio; *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* Nec probo diſtinctionem, quam Bartol. comminiſcitur *hic*, ubi prohibetur venditio a lege, prohibitam quoque intelligi pignoris dationem, ſed ſi prohibeatur a judice aliud eſſe; quia nulla eſt ratio diſtinctionis. Pœnæ enim, quæ irrogantur a judice, ſunt a lege, & in illis nulla eſt poteſtas judicis; *l. ſi qua pœna*, infr. *de V. S.*

Ad L. 25.

PIgnore vitioſe vel inutiliter contracto, creditori vel fiſco, qui in ejus locum ſucceſſit, puta ſi bona creditoris ad fiſcum pervenerint ex cauſa confiſcationis vel caduci, non datur retentio pignoris. Pignore vitioſe vel inutiliter contracto, creditori non datur actio hypothecaria, nec retentio pignoris, quia quod vitioſe factum eſt, pro infecto habetur; *l. quotiens*, ſupr. *qui ſatisd. cog. l. ſi ſe non obtulit*, §. *condemnatum*, *de re judicat.* nimirum ſi fundus dotalis pignori obligatus ſit, obligatio pignoris nulla & irrita eſt, non parit actionem, nec retentionem pignoris, etiam ſi ad fiſcum pervenerit; *l.* 2. infr. *de fund. dotal.* Idem eſt ſi res pupilli vel adulti obligetur ſine decreto prætoris, alias ſi debitor rem alienam ignoranti creditori obligaverit, ſuperveniente ejus dominio heres extiterit, pignus, quod non valebat ab initio, convaleſcit ex poſt facto, & creditori datur utilis actio hypothecaria adverſus debitorem; *l. ſi Titio*, ſupr. *h. tit.* quod ſi res aliena ſcienti creditori obligetur, ſuperveniente dominio difficilius, id eſt vix ac ne vix quidem, creditori datur actio hypothecaria, ſed facile, ſi rem poſſideat, ei datur retentio; *l.* 1. *inſt.* ſupr. *hoc tit.*

Ad L. 26.

VIx olim ſolebant fœneratores pecuniam mutuam dare, niſi datis & acceptis pignoribus, ſimul & fidejuſſoribus, unde uſu eveniebat, ut fidejuſſor quo ſibi conſuleret, etiam priusquam ſolveret creditori pro debitore, impetraret a

Principe, ut ſibi liceret pignora jure dominii poſſidere ſub onere luendi creditoris; *l.* 2. ſupr. *h. tit. l.* 2. infr. *de diſtract. pignor.* Fidejuſſor, qui acceſſit pro debitore, a quo jam data erant pignora, defuncto debitore, & herede moram faciente in ſolvendo debito, impetravit a poteſtate, vel, ut legi maluit Cujacius, a Principe (ſolus enim Princeps poteſt concedere creditori, vel fidejuſſori debitoris, ut ſibi liceat pignus jure dominii poſſidere; *l. elegenter, in pr.* ſupr. *de pignerat. act. l. ſi is qui*, §. *ult.* infr. *de adquir. rer. domin. l.* 1. 2. *&* 3. *C. de jur. domin. impetrand.*) Fidejuſſor, inquam, impetravit a Principe, ut ſibi liceret jure dominii pignora poſſidere quaſi ſatisfacturus creditori, nec ſatisfecit creditori, modo heres debitoris paratus eſt ſolvere, quæritur an ſoluta pecunia fidejuſſor cogendus ſit pignora reſtituere? Reſpondet Modeſtinus cogendum eſſe, quia fidejuſſor eſt loco creditoris, qui ſoluta pecunia tenetur pignora reſtituere. Et hoc verum eſt etiam ſi nondum ſolverit creditori, quia impetravit, ut jure dominii pignus poſſideret ſub onere dimittendi creditoris: unde a contrario colligit Cujac. ſi jam fidejuſſor creditori ſolverit, non eſſe compellendum heredi debitoris pignora reſtituere: nec obeſſe, quod ſi fidejuſſor a creditore pignora emerit, debitori ſoluto debito integram eſſe repetitionem pignoris; *l. ſi mandatu* 59. §. 1. ſupr. *mandat. l.* 1. *C. de dolo*, quia leges iſtæ agunt de fidejuſſore, qui pignora emit a creditore ſoluta ei pecunia debita, quo genere emptionis non tam adquirendi dominii, quam transferendi in ſe pignoris cauſa, ut ei tutius ſit, emiſſe intelligitur.

Ad §. 1. *ejusdem leg.*

SI filius emancipatus mandato patris, ſorte quod ipſe impeditus eſſet ſcribere ob valetudinem vel aliam cauſam, ſua manu perſcripſerit chirographum, id eſt inſtrumentum privatum, quo pater mutuam pecuniam accipiens, domum propriam filii creditori pignori obligavit, quæritur an mortuo patre ſi ab hereditate patris ſe abſtinuerit, eam domum optimo jure poſſidere poſſit, id eſt liberam & ſolutam a vinculo pignoris? Reſpondet Modeſtinus, ex eo ſolo, quod ſua manu filius emancipatus chirographum perſcripſit, id eſt totum exſcripſit, & ſua manu exaravit, quo cavebatur domum ſuam pignori futuram pro debito patris, obligationi pignoris conſenſiſſe eum videri, etiam ſi conſenſum ſuum non adcommodaverit id eſt declaraverit ſigno id eſt appoſitione ſigni ſeu annuli ſigillaritii, vel alia ſcriptura id eſt ſubſcriptione; pignus enim contrahitur per privatam ſcripturam etiam ſine die & conſule; *l. pen.* §. *pen.* infr. *h. tit.* quia pignus contrahitur nuda voluntate & conventione; *l.* 1. ſupr. *h. tit.* etiam ſine ſcriptura; *l.* 4. *eod.* Ratio dubitandi erat, quod filius emancipatus, æque ac qui eſt in poteſtate, non obligarur pro debito patris; *l.* 2. *C. ne fil. pro patr. l.* 3. *C. qui bon. ced.* quia etſi per emancipationem exierit e poteſtate patris, nihilominus metu & reverentia patris ſe obligaſſe videtur, quia emancipatio non ſolvit reverentiam, quæ ingenita eſt animis liberorum; *l.* 1. §. *quæ oneranda*, infr. *quar. rer. act. non* † *dat. l. pen. de furt. l. ſi patre cogente, de rit. nuptiar. l. ſi ſuperſtite, C. de dol. cap. conſtitutus, de in integr. reſtitu.* Quæ ratio dubitandi infirmatur his verbis, *pater Seio emancipato filio facile perſuaſit.* Sed filius emancipatus non prohibetur ſe obligare pro patre, ut pro quolibet alio, quia emancipatus per emancipationem abalienatur e familia, & pro extraneo habetur; *l. quinetiam*, infr. *de rit. nuptiar. l. nihil intereſt*, §. 1. infr. *rer. amotar.* Et filius emancipatus, qui inſtrumentum propria manu perſcripſit, quo pater rem ipſius filii obligabat, obligationi pignoris conſenſiſſe videtur, quia ſcriptio inſtrumenti habet vim obligationis tacitæ, nec minorem habet vim, quam ſubſcriptio, quæ ſubſcribentem obligat; *l. ſicut*, §. *non videtur*, *l. Titius*, §. 1. infr. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* Suberat

& alia

& alia dubitandi ratio, quod debitor ſignando teſtamentum creditoris pigneratitii, in quo eum fundum, quem ipſe pignori obligavit, Titio legavit quaſi a ſe emiſſet, ſibi non præjudicat; *l. Gaius*, ſupr. *de pignerat. act.* Sed hoc propria ratione nititur, quia debitor ſignavit teſtamentum ſolemne in ſcriptis conditum, quod erat clauſum, inſcius eorum quæ continebantur teſtamento, vel quia ſignavit alienum teſtamentum ut teſtis: qui alieno inſtrumento ſubſcribit ut teſtis ſibi præjudicium non facit, ut ſi quis cum pro alterius nomine pecuniam mutuam acciperet ſe non obligavit, ex eo quod tabulas obligationis ut teſtis ſignavit, non convenitur; *l. ſi pater C. de fidejuſſ.* Et fideicommiſſarius, qui interfuit diviſioni hereditatis inter heredes factæ quaſi teſtis, non amittit rem per fideicommiſſum ſibi relictam, quæ venit in diviſione hereditatis; *l.* † *Titia cum teſtamento*, §. *Lucia*, *de legat.* 2. Ratio eſt, quia officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum; *l. videlicet*, ſupr. *ex quib. cauſ. major. l. ſi quis ex ſignatoribus*, infr. *teſtam. quemad. aper.* At filius emancipatus, qui propria manu perſcripſit chirographum, in quo pater rem propriam ipſius filii obligabat, non videtur manum accommodaſſe ut nudus ſcriba & miniſter, ſed animo conſentiendi obligationi pignoris. Sicut qui interfuit & ſubſcripſit inſtrumento, quo rem ſibi obligatam debitor alii obligabat, vel cavebat id eſt edicebat rem nulli alii obligatam eſſe, pignus remiſiſſe videtur; *d. l. ſicut*, §. *non videtur*, *d. l. Titius*, ne diſſimulatione ſua & taciturnitate decipiatur creditor, quia dolo feciſſe videtur, qui habuit occaſionem proteſtandi de jure ſuo, nec proteſtatus eſt. Et qui conſenſit alienationi fundi, videtur remiſiſſe uſumfructum, quem habebat in eo fundo; *l. apud Celſum*, §. *quæſitum*, infr. *de dol. & met. except.* Nuda ſubſcriptio quidem non obligat, ſi appareat non eſſe factam animo ſe obligandi, ut qui ſubſcribit inſtrumento mutui, quod contrahebatur cum alio, citra ſolemnitatem verborum, id eſt citra obligationem, non obligatur ex mutuo; *l.* † *mutua*, C. *ſi cert. petat.* Sed ſubſcriptio facile obligat eum qui ſubſcripſit contractui pignoris, ne decipiatur creditor, qui contraxit cum debitore, ignorans rem alii obligatam, & ſubſcriptio, quæ fiebat animo ſeſe obligandi, non erat nuda & ſimplex adſcriptio nominis, ſed ſubſcriptio ſolemnis, quæ fiebat addito verbo, conſentio vel ſimilibus, vel ſumma inſtrumenti, & rei geſtæ recte, ut notat Accurſ. *hic*, & quod ego olim obſervavi ex *l.* 1. §. *inter* † *filium*, infr. *ad l. Cornel. de falſ.* quare nihil mirum, eum, qui hoc pacto ſubſcripſit alieno inſtrumento, obligari, quia hujusmodi ſubſcriptio continebat cauſam obligationis, & re ipſa erat obligatio quæ fiebat uno verbo, conſentio.

Ad §. ult. ejusdem leg.

LUcius Titius certa prædia & mancipia, quæ tunc in prædiis erant, cultura gratia deſtinata, creditori pignori obligavit, heredes prædiis inter ſe diviſis, & mancipiis, quæ venerant in diviſione hereditatis, una cum prædiis diſtractis, alia in locum illorum ſubſtituerunt. Creditor poſtea illa prædia cum mancipiis diſtraxit, quia mancipia ruſtica adhærent prædiis quaſi pars fundi, & ſine prædiis alienari nequeunt; *l. ſi quis inquilinos*, *ff. de legat.* 1. Quæritur an mancipia, quæ ſunt modo in prædiis, hoc eſt in hypothecis, ut interpretatur ipſe Modeſtinus (hypotheca enim vulgariter ſumitur pro prædio oppignerato, ut *hic & l.* 3. *C. de diſtract. pignor.* Ambroſ. de Tobia: *Hypothecas flagitat*, *pignus uſurpat*,) an mancipia, inquam, quæ ſunt in prædiis, emptor vindicare poſſit? Reſpondet Modeſtinus, quæ in locum diſtractorum ſubſtituta ſunt obligatione pignoris non contineri, niſi nominatim pignerata ſint, vel ex pigneratis ancillis nata, nam quæ ex his naſcuntur & in cauſa pignoris cenſentur; *l. Paulus reſpondit*, §. 1. infr. *h. tit. l.* 1.

C. de part. pign. Sic & ſi debitor pecora obligaverit, quæ in locum demortuorum ſubmiſſa ſunt, pignore non continentur. Grege vero pignori obligato, quæ poſtea nata ſunt, vel in locum demortuorum capitum ex ſcetura ſubmiſſa, pignori tenentur; *l. grege*, ſupr. *h. tit.* Item ſi debitor merces, quæ erant in taberna, pignori obligaverit, hisce diſtractis, pignoris obligatione non tenentur merces, quæ in locum earum reparatæ ſunt, niſi id nominatim expreſſum ſit; *l. qui Romæ*, §. *Callimachus*, infr. *de V. O.* ſed ſi tabernam obligaverit, pignore continentur etiam merces reparatæ & in tabernam illatæ, prioribus diſtractis; *l. pen.* infr. *h. tit.*

Ad L. 27.

SI creditor ſervum, quem pignori dederat, ex leviſſima offenſa vinxerit, & mox pœnitentia ductus ſolverit vinculis, & debitore non ſolvente creditori, minoris ſervum vendiderit, (quia ſervi ſemel vincti, tamquam notati minoris venire ſolebant, ut & ſervi duris conditionibus venditi, veluti ne manumittantur; *l. ſi venditor*, ſupr. *de ſerv. exportand.* & ſervus propter noxiam vinctus, vel ſtigmatis notatus etiam manumiſſus deterioris eſt conditionis; Auguſtin. in epiſt. ad Galat. *Ut ſi quis, verbi gratia ſervus, in compedibus fuerit propter noxiam, id eſt propter culpam vel hujusmodi, aliquid paſſus fuerit, ſtigmata habere dicatur, & ideo in jure manumiſſionis inferioris eſt ordinis.* Tranquil. in Auguſt. cap. 40. *Adjecitne vinctus unquam torturæ quis uno libertatis genere civitatem adipiſceretur?* Servi etiam ob noxiam notæ cauſa interdum auricula dextra multabantur; Auguſtin. de agone Chriſtian. cap. 29. *Populus autem ipſius quando non audit Prophetas & evangelium, ſatis ſignificat ſervum ſe eſſe, non liberum, & aurem dexteram ſe habere præciſam.*) creditori datur actio crediti, quæ eſt perſonalis in debitorem ad ſupplendum id quod deeſt, ut probatur ex *hac l.* & apertius ex *l. quæſtum*, §. *ult.* infr. *de diſtract. pignor. l.* 3. *l. qua ſpecialiter*, C. *eod. l. creditor*, ſupr. *de reb. credit.* ſed ſi crediti ipſius actio non ſufficiat, id eſt non valeat ad id quod deeſt perſequendum, ſorte quia ſublata eſt tempore, vel per ſententiam judicis, quia debitor, cum egiſſet actione perſonali in debitorem, cauſa ceciderat per injuriam judicis, ut ſubjungitur in his quæ ſequuntur, quæritur quænam actio danda ſit creditori in id quod deeſt? & quidem ſi debitor ſervum pignori obligatum interfecerit, deficiente actione perſonali, tenetur in ſubſidium actione ad exhibendum, non ut res exhibeatur, & exhibita vindicetur, quia homo mortuus neque exhiberi, neque vindicari poteſt, ſed ut damnetur in id quod intereſt jurejurando actoris; *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, ſupr. *h. tit. l. qui reſtituere*, ſupr. *de rei vindicat.* Si autem eluſcaverit, tenetur etiam in ſubſidium actione legis Aquiliæ in id quod intereſt, *ex hac leg. & l. & elegantes*, §. *ſi ſervum*, ſupr. *de del. l. Julianus, ad exhibendum*: quod ſi debitor ſervum debilitando & vinciendo perſecutionem pignoris exinaniverit, id eſt ſi debitor ſervum debilitavit & vinxit, & eo inanis facta ſit actio hypothecaria, quæ creditori competebat pignoris perſequendi cauſa, quia pigneratum ſervum deteriorem fecit, & una ſublata ſit actio perſonalis, quæ competebat creditori, ſorte ſublata tempore vel per ſententiam judicis, tunc debitor extra ordinem coercetur officio prætoris, ut ſubjungitur in *hac l.* Sublata hypothecaria actione, non tollitur perſonalis, & e converſo; *l.* 1. *&* 2. C. *de luit. pignor. l. cum notiſſimi*, C. *de præſcript.* 30. *ann.* ſed ſublata utraque, ſi dolo debitoris ſervus oppigneratus vinctus vel debilitatus ſit, debitor extra ordinem puniendus eſt animadverſione & auxilio prætoris: & hoc verum eſſe notat Ulpianus ad Marcellum, ſi debitor ſervum immerentem vinxit, ut creditori noceret, id eſt ut pignus deterius faceret: quod ſi debitor ſervum merentem vinxerit, omnino non tenetur, quia domino licet impune ſervum vincire, & caſtigare; *l. unic.* C. *de emendat. ſerv. l. quid*

Digitized by Google

quid ergo 53. §. *ſi heres*, infr. *de legat.* 1. & paſſim ſervi ruſtici cuſtodiæ cauſa vinculis tenebantur; Senec. 7. de benefic. cap. 10. *O miſerum, ſi quem delectat ſui patrimonii liber magnus, & vaſta ſpatia terrarum volenda per vinctos.* Lucan. libr. 7. *vincto foſſore coluntur Heſperiæ ſegetes.* Quibus adde Columell. *libr.* 1. *cap.* 8. *& libr.* † 12. *cap.* 1. Servi pœnæ cauſa in villam relegabantur ad opus ruſticum ob offenſam in dominum; *l. ex facto*, §. † *rerum*, infr. *de heredib. inſtit.* cujus verba notanda ſunt: *Proinde ſi ſervus fuerit miſſus in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat quaſi ad tempus relegatus.* Servi etiam pœnæ cauſa ob offenſam in dominum vinciri, ſeu in vincula mitti ad tempus ſolebant, ut probatur ex *hac leg. & l. fideicommiſſa* 43. infr. *de fideicomm. libertat.*

Ad L. 28.

SI filiof. legatum in diem vel ſub conditione relictum ſit, heres, a quo legatum relictum eſt, debet cavere patri de præſtando legato cum dies vel conditio extiterit, non præciſe id eſt abſolute in omnem caſum, ſed in hunc caſum, ſi exiſtentis conditionis legati tempore in poteſtate patris filius fuerit; *l.* 1. §. *plane ſi ei*, *& §. ult. l.* 3. infr. *ut legat. nomin. caveat.* Cavere autem heres debet datis fidejuſſoribus, vel etiam datis pignoribus ſi pater velit, invito non cavetur legati conditionalis nomine datis pignoribus, ſed datis fidejuſſoribus; *l. ult.* §. *ſi legatarius*, infr. *quod legator. l.* 7. *de prator. ſtipulat.* Si legati conditionalis filiof. relicti nomine pater ab herede rem propriam ejus pignori acceperit cautionis vice, & mortuo patre, vel filio emancipato conditio legati extiterit, neque pater poteſt pignus vindicare, quia filio emancipato incipit legatum deberi ex quo conditio extitit, quia eo tempore extitit conditio legati quo filius eſt ſui juris; quia in legatis conditionalibus, cum quæritur an legatum patri an filio adquiratur, ſpectatur tempus evenientis conditionis; *l. qua legata*, infr. *de R. J. l. ſi uſusfructus*, §. *ult. quand. dies legat. ced.* Et hoc diſtant legata conditionalia a ſtipulationibus conditionalibus, in legatis conditionalibus exiſtens conditio non retro trahitur in præteritum, in ſtipulationibus conditionalibus inſpicitur tempus contractus, non tempus exiſtentis conditionis; *l. ſi filiuſf. de V. O.* & conditio exiſtens retro trahitur ad tempus contractus; *l. qui balneum*, §. 1. *l. potior*, §. 1. infr. *qui potior. in pign. l. neceſſario*, §. 1. *de peric. & commod. rei vend.* neque filius pignus datum patri perſequi poteſt, quia tunc cœpit habere actionem ex teſtamento ex quo extitit conditio legati, nec quidquam juris aſſumit ex præcedente tempore, id eſt ex ante geſtis cum patre, quia nunc primum incipit ei deberi legatum a die exiſtentis conditionis, *ex hac* §. *& d. l. ſi uſusfructus*. Ratio dubitandi erat, quod fruſtra cavetur patri de præſtando legato exiſtente die, vel conditione, ſi non detur actio patri ex ſtipulatione patris, exiſtente die, vel conditione. Sed ratio decidendi eſt, quod cum cavetur patri legati conditionalis filiof. relicti nomine, non cavetur ei præciſe, ſed in hunc caſum, ſi, cum legati conditio extiterit, in poteſtate filius erit. Ceterum ſi tempore exiſtentis conditionis filius ſit ſolutus patria poteſtate morte patris, vel emancipatione, non videtur ei cautum, quia abſurdum eſt patri caveri in tempus quo filio adquiſita erit actio legati; *d. l.* 1. §. *ult. ut legat. nom. caveat.* Hodie, quia legati conditionalis filiof. relicti nomini cavetur patri, ut legitimo adminiſtratori, ex contractu utilis actio adquiritur filio, exemplo pupilli ex facto tutoris; *l.* 1. *& 2. C. quand. ex fact. tut.* ut recte notat *gloſſa*, quam ſequuntur Bartol. & alii interpretes. Idem dicendum eſt in fidejuſſore, ſi patri cautum ſit dato fidejuſſore legati conditionalis filiof. relicti nomine.

Digitized by Google

Ad L. 29.

OBligatione generali bonorum veniunt bona præſentia & futura, quæ fuerunt in bonis debitoris; *l. 1. l. & quæ nondum*, ſupr. *h. tit.* obligatione generali rerum veniunt tam præſentes quam futuræ ex tacita voluntate contrahentium, quia in contractibus magis voluntatem contrahentium, quam conceptionem verborum, inſpici oportet; *l. ult. C. quæ res pignor.* obligatione generali veniunt tam præſentia quam futura, quæ fuerunt in bonis debitoris, non etiam ea quæ ſunt heredis, ſeu quæ ab herede poſt mortem teſtatoris adquiſita ſunt ex alia cauſa quam hereditatis, ex *hac l.* Obligatio generalis non porrigitur ad bona heredis, quia in obligatione generali veniunt tantum ea, quæ in bonis debitoris fuerunt.

Ad §. 1. ejusdem leg.

ANcillis pignori datis, ea quoque quæ ex his agnaſcuntur, id eſt partus ancillæ, eodem jure cenſentur, ex *hoc §. & l. fidejuſſor*, §. *ult.* ſupr. *h. tit. l. 1. C. de † part. pignor.* ſive ſpecialiter de hoc convenerit, ſive non, quia ancillis pignori datis, partus ancillæ pignori tenentur ex tacita conventione. Pignus facile contrahitur in agnatis ex tacita conventione, ſicut prædio pignori dato, fructus tacite obligari cenſentur; *l. 1. §. cum prædium*, ſupr. *h. tit. l. quamvis*, *C. in quib. cauſ. pignus vel hypoth.* ſi convenerit, ut partus ancillæ vel fructus fundi pignori eſſent, ſpectatur an in bonis debitoris fuerint tempore conventionis; *l. potior*, §. *ſi de † futura*, infr. *qui potior. in pignor.* Verum hoc non ſufficit, ancillam fuiſſe in bonis debitoris tempore conventionis, ancillis enim pignori datis, partus ancillæ pignore non tenentur, niſi ancillæ fuerint in bonis debitoris vel heredis ejus tempore partus: & hoc eſt quod dicitur his verbis: *Si dominium eorum ad eum pervenerit, qui obligavit*, *&c.* Ceterum ſi ancillæ pepererint apud alium dominum, veluti apud emptorem, partus ancillæ non erunt pignori, ex *hoc* §. quia partus editus apud emptorem, numquam fuit in bonis debitoris. Valde pugnare videtur *l. ſi convenerit* (*al. ſi convenit* 18.) §. *ſi fundus*, ſupr. *de pignerat. act.* ex qua ſi ancilla pignerata venierit, partus ancillæ poſt venditionem natus apud emptorem pignori obligatus cenſetur, cui conjungenda eſt *l. 1.* infr. *de Salvian. interdict.* ex qua ſi colonus ancillam in prædium conductum deductam pignoris cauſa vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum eſt pignori tenetur, ac ejus prehendendi gratia datur utile Salvianum interdictum creditori. Accurſ. ut has leges conciliet, diſtinxit, partum ancillæ pigneratæ, quæ venit, pignori eſſe, ſi conceptus ſit apud debitorem, licet apud emptorem editus ſit. Nec contemnenda Accurſii diſtinctio, licet rejiciatur ab Antonio Fabro. Partus enim ancillæ conceptus apud debitorem poteſt eſſe pignori creditori, licet edatur apud emptorem, quia pignori eſſe cenſetur, non ut partus, ſed ut pars matris: partus enim antequam edatur eſt portio viſcerum matris; *l. 1. §. 1.* infr. *de inſpic. ventr.*

Ad §. domus, ejusdem leg.

SI domus pignori data deflagraverit, & in aream redacta ſit, eamque aream Titius emerit, & extruxerit, quæritur an area, & ſuperficies, id eſt ædificium impoſitum ſolo, pignori teneatur? Paulus reſpondet, pignoris jus manere, & ideo ſuperficiem jus ſoli ſequi, id eſt eſſe in eadem cauſa pignoris, ex *hoc §. & l. ſi fundus*, §. *ſi res*, ſupr. *h. tit.* Domo pignori data exuſta, area tenetur eodem vinculo pignoris, quia area eſt pars domus; *l. domo*, ſupr. *de*

Digitized by Google

de pignor. act. & quidem maxima ; *l. qui res*, §. *aream*, infr. *de ſolut.* & ſi domus reſtituta ſit ab emptore vel ab ipſo debitore, ædificium jus ſequitur ſoli ſeu areæ, id eſt manet in cauſa pignoris ; *l. ult.* infr. *h. tit. d. l. domo*. Sed ſi bonæ fidei emptor conveniatur a creditore actione hypothecaria, tuetur ſe oppoſita exceptione doli mali ; *l. Paulus reſpondit*, infr. *de dol. & met. except.* nec prius tenetur domum reſtituere, quam ſumptus ædificii, quatenus res pretioſior facta eſt, receperit, ut reſpondetur in *fin. h.* §. Nec obſtat *l. cum poſtulaſſem*, §. *damni*, *verſ. cur ergo*, infr. *de damno infect.* ex qua ſi quis inſulam pigneratam emerit, conventus a creditore hypothecaria, non habet retentionem propter impenſas, quia, ut ait *gloſſ.* hæc lex eſt de emptore, qui mala fide & ſciens emit rem pigneratam. Iſta vero eſt de bonæ fidei emptore, qui ignorans emit rem pigneratam.

Ad L. 30.

CReditor, qui pignus vendidit quaſi dominus, tenetur de evictione, niſi aliud actum ſit ; *l. reſcriptum*, §. 1. *l. etſi is*, infr. *de diſtract. pignor. l. cum ea*, *de evict.* Creditor vero, qui pignus vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione, niſi nominatim de hoc caverit ; *d. l. etſi is*, *l. ſi mandatu* 59. §. *creditor*, ſupr. *mandat. l.* 1. *C. credit. evict. pignor. non deber.* aut dolum commiſerit ; *l.* 2. *C. eod.* puta ſi rem ſibi non obligatam, aut non ejus, qui rem obligavit, pignori obligaverit ; *l. ex empto*, §. *ſententiam*, ſupr. *de act. empt.* vel niſi ad hoc tantum conveniatur de evictione, ut contrariam pigneratitiam actionem, quam habet adverſus debitorem, emptori præſtet ; *l. in creditore*, infr. *de evict. l. cum is*, *de fidejuſſ.* Creditor, qui pignus vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione, ſi pignus evincatur jure dominii : quod ſi evincatur jure hypothecæ a priori creditore, ſemper emptori præſtare debet ſe potiorem eſſe ceteris creditoribus ; *d. l.* 1. *C. credit. evict. pign. non deber.* Nec ſufficit ſi probet rem obligatam fuiſſe : neceſſarium enim quidem eſt, ut probet rem obligatam fuiſſe, ut dicitur in *hac leg.* ſed præterea deideratur, ut probet ſe potiorem eſſe ceteris creditoribus. Creditor, qui rem vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione, ſed nec poteſt ex alia cauſa emptori rem evincere, vel ſuo, vel alterius cui ſucceſſit, licet anterioris creditoris nomine ; *d. l.* 1. *C. credit. evict. pign. non deber. d. l. etſi is*, quia non poteſt venire contra factum ſuum : ſed re evicta emptori datur actio de evictione adverſus debitorem, non in id quod intereſt, ſed ad pretium reſtituendum, quaſi is rem vendidiſſe videatur, qui pignus contraxit, ex quo ſecutum eſt, ut liceret pignus vendere ; *l. ſi ob cauſam*, *C. de evict.* & quod dicitur in *hac leg.* periculum pignoris nominis venditi pertinere ad emptorem, non prohibet eum quin habeat actionem de evictione adverſus debitorem : periculum enim pignoris venditi dicitur pertinere ad emptorem, ut ſciamus non pertinere ad creditorem, ſed periculum pignoris venditi pertinet ad emptorem, ſalva tamen ei actione de evictione adverſus debitorem.

Ad L. 31.

FUndus vectigalis vel ſuperficies, id eſt ædificium poſitum in alieno ſolo ſub onere vectigalis, vel penſionis annuæ, poteſt pignori dari, ita ut ſi vectigal vel penſio non ſolvatur prior ſit cauſa domini, *ex hac l. & l. etiam*, infr. *qui potior. in pign. l. tutor*, §. *ult.* ſupr. *de pignerat. act. l. grege*, §. *& in ſuperficiariis*, ſupr. *h. tit.* Idcirco ſi lex vectigali fundo dicta ſit in traditione, ut ſi intra certum tempus vectigal non ſolveretur fundus rediret ad dominum, & in ſolutione vectigalis tam creditor quam debitor ceſſaverint per

Digitized by Google

tempus, fundus ex lege id eſt pacto domino committitur, & pignus medio tempore contractum evaneſcit, ex *hac l. & d. l. grege*, §. *ſtatuliber*, quia in contractu vectigaliciario ſeu emphyteutico ſemper prior eſt cauſa domini; *d.* † *l. etiam*, *qui potior. in pignor.*, *l. ex facto*, ſupr. *de pecul. l. in liberto*, infr. *de ſolut.* & reſoluto jure dantis reſolvitur jus accipientis, *ex hac l. l. 4. alias l. ſi ex duobus*, §. *ſed & Marcellus*, ſupr. *de in diem addict.* nec injuria fit creditori, qui rem pignori accepit, quia pignus & alienatio quælibet ſemper fit cum ſua cauſa; *l. alienatio*, ſupr. *de contrab. empt.* ac de le tantum queri poteſt creditor, quia potuit vectigal ſolvere, atque ita occurrere ne prædium incideret in cauſam commiſſi, ut colligitur ex his verb. legis: *Si cum in* † *exſolutione vectigalis tam debitor, quam creditor ceſſaſſent*: vectigalis vel ſuperficiarii fundi poſſeſſori licet vectigal vel penſionem ſolvere, etiam invito debitore, quia ejus intereſt ne vectigali non ſoluto fundus domino committatur. Eodem argumento, ſi feudatarius ſeu emphyteuta rem pignori obligaverit, commiſſo fundo ob non ſolutum canonem, pignus relinquitur, ut recte notat *gloſſ. in calce hujus leg.*

Ad L. 32.

Cujac. *obſ.* 36. 24. PRædiis pignori obligatis cum omnibus quæ inducta, invecta, illata, importata, natave ibi erunt, obligatione pignoris continentur ſervi qui a domino inducti ſunt culturæ cauſa, in perpetuum non ad tempus, *ex hac l. & l. in prædiis*, infr. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah.* Eadem juris ratione in peculio eſt veſtimentum, quod dominus ſervo dederit, perpetui uſus cauſa, non ad tempus; *l. id veſtimentum*, ſupr. *de pecul.* & ſi ædes venierint, ædium ſunt quæ perpetui uſus cauſa ſunt in ædibus; *l.* †† *fundi*, §. *Labeo*, *de act. empt. l. malum*, §. *ult. de V. S.* & fundo legato cum omnibus quæ ibi erunt, legata videntur quæ in perpetuum, non ad tempus ibi

† Hæc lex deſideratur. ſunt; *l.* † *cum ita legatur*, *de legat.* 1. *l. ſi fundus*, *de legat.* 3. ut & ſi duo heredes ſcripti ſunt, unus rerum Italicarum, alter provincialium, merces Junge *l.* 67. & 68. *in fin.* comparatæ in provincia de pecuniis Italicis, nondum devectæ in Italiam, ad eum pertinent, qui inſtitutus eſt ex rebus Italicis, quia in rebus Italicis vel *de legat.* 3. provincialibus computantur quæ ibi in perpetuum habentur, non ad tempus; *l.* 32. §. 2. *de uſu & uſufruct.* *l. ex facto*, §. *rerum*, infr. *de hered. inſtituend.*

Ad L. 33.

DE hac lege dictum eſt ad Tryphoninum *libr.* 8. *diſputat.* unde deſumpta eſt *hæc lex.*

Ad L. 34.

SI debitor tabernam creditori pignori obligaverit, quæritur utrum eo facto nihil egerit, an tabernæ appellatione merces, quæ in ea erant tempore contractus, & prioribus diſtractis per tempora, merces reparatæ, & in eandem tabernam inductæ, obligatæ videantur? Reſpondet Scævola, taberna pignori obligata, merces, quæ in ea tum erant, & merces reparatas, quæ mortis debitoris tempore in taberna inventæ ſunt, obligatas videri. Ratio dubitandi erat, quod tabernæ obligatione nihil agi videbatur: primum quia taberna ipſa, id eſt ædificium quo conſtat taberna, non poterat obligari, quia agebatur de taberna, quæ erat in ſolo publico, puta in foro, & conducta a publico, id eſt a republica, ut optime notat *gloſſ. hic.* Romæ erant tabernæ argentariæ, & aliæ negotiatorum diſpoſitæ in foro; *l. qui tabernas*, ſupr. *de contrab. empt.* Liv. lib. 26. *Extemplo vocato præcone tabernas argentarias, qua circa forum Ro-*

Romanum tunc eſſent, juſſit venire. Idem † Fab. Quintil. 6. inſtit. cap. 3. *Taberna autem erant circa forum, ac ſcutum illud ſigni gratia poſitum.* In foro erant & tabernæ artificum, unde eos in foro locat Polyb. libr. 3. περὶ δὲ τὰς ἀγορὰς βαναύσους, *Selludariis qui ſunt in foro.* Erant & in foro tabernæ, in quibus erant ludi litterarum; Liv. libr. 3. *Virgini venienti in forum, ubi namque in tabernis ludi litterarum erant.* Tabernæ, quæ erant in foro, nec vendi, nec oppignerari poterant, quia erant in ſolo publico: qui vendit tabernam non vendit ſolum, ſed jus quod habet; *d. l. qui tabernas, l. ſi domus, §. ult. de legat.* 1. qui tabernam oppignerat nihil agit, quia qui rem alienam oppignerat nihil agit; *l.* 2. ſupr. *de pignerat. act.* uti qui ſtipulatur ſub conditione impoſſibili nihil agit; *l. non ſolum*, infr. *de oblig. & act.* Servus, qui mihi bona fide ſervit cum ſit liber, ſi mihi ſtipuletur nihil agit; *l.* 1. §. 1. infr. *de ſtipulat. ſervor.* Secunda dubitandi ratio ſuberat, quod tabernæ oppignerationem merces contineri haud videbantur, quod tabernæ appellatione proprie ſignificatur officina, ergaſterium, ἐργαστήριον; *l.* 2. *C. de Epiſc. & cleric. nov.* *) 45. *can. nulli, 44. diſt.* Ut taberna caſearia; *l. ſicuti*, §. *Ariſto*, ſupr. *ſi ſervit. vindic.* taberna ferraria; *l. pen.* §. *quisquis*, *de legat.* 2. taberna lanionis; *l.* 2. §. 24. *de orig. jur.* vel locus, ubi merces venales exponuntur; *l. heres*, §. 2. ſupr. *de judic.*, *l. tabernam*, *l. tabernæ*, infr. *de inſtruct. vel inſtrum. legat. l. ſed ſi pupillus*, §. *proſcribere*, *de inſtit. act.* Igitur tabernæ appellatio in contractu pignoris non poterat porrigi ad merces, quæ in ea erant, maxime ad futuras, quæ non erant in dominio debitoris, cum pignori obligari nequeat res, quæ non eſt in dominio debitoris; *l.* 1. *l. & quæ nondum*, §. *quod dicitur*, ſupr. *h. tit.* Facile tamen in contractu pignoris tabernæ oppignerationem continentur etiam merces, non modo præſentes, ſed etiam futuræ, quia pignus excogitatum & adiuventum eſt, ut cautum ſit creditori; §. *ult.* inſt. *quib. mod. re contrahitur obligat. l. ſi mandatu* 59. §. *ult.* ſupr. *mandat.* atque ita laxiori interpretatione adjuvandum eſt propter utilitatem contrahentium. Tabernæ appellatione ſignificatur univerſitas mercium: taberna eſt nomen univerſitatis, ut grex & peculium; *l. grege*, *in pr.* ſupr. *h. tit. l. ſi peculium* 6. ſupr. *de pecul. legat.* ſic menſa argentaria legata, legari videtur non corpus tantum, ſed menſæ negotium, ſeu negociatio; *l. cum pater*, §. *menſæ*, infr. *de legat.* 2. id eſt ratio menſæ argentariæ; *l.* 6. §. *ratione*, ſupr. *de edend.* & legatum menſæ eſt legatum univerſitatis, eſtque ſimile emptioni hereditatis, quia obligat legatarium ut emptorem hereditatis, vel ſucceſſorem univerſi juris æri alieno; *d. l. cum pater*, §. *menſæ*, *l. hereditatem*, infr. *de donat.*

Ad §. idem quæſiit, ejusd. leg.

SI debitor per epiſtolam, quæ eſt privata ſcriptura, eamque ſine die & conſule emiſſam, creditori obligaverit tabernam & ſervos, qui in ea erant, inſtitores, qui tabernæ erant præpoſiti, (plerumque enim veteres ſervos tabernis negociationis cauſa præponebant; *l.* 3. *l.* 7. *& 8. l. ſed ſi pupillus*, §. † *proſcribere*, *& ſeq.*, ſupr. *de inſtit. act. l.* 5. §. *ſed ſi duas*, *de tributor. act.* vel ſervos, qui ſolebant venum exponi in tabernis; Senec. libr. in ſapient. non cad. injur. cap. 13. *Num moleſte feram ſi mihi non reddiderit nomen aliquis ex his qui ad Caſtoris negotiantur, nequam mancipia ementes vendentesque, quorum tabernæ peſſimorum ſervorum turba refertæ ſunt?* de quo loco intelligenda eſt *l. quis* † *ſit*, §. *apud Labeonem*, infr. *de ædil. edict.*) cuvritur, an pignus contractum ſit per hanc epiſtolam ſeu ſcripturam privatam ſine die, & conſule? Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod inſtrumenta publica non valent ſine die & conſule; *l.* 1. *C. de apoch. public. libr.* 10. *nov. juſt.* 47. *&* *) 114. *Capitul. libr.* 6. *cap.* 146. *cap. quoniam*, *de probat. cap. inter*

dilectus, *de fid. inſtrument.* ergo inſtrumenta privata non debent alio jure cenſeri, nec conſequenter pariunt pignus vel hypothecam, ſi dies & conſul adhibitus non ſit: † quod enim rationes argentariorum fidem faciunt ſine die & conſule *; l. 1. §. rationes*, *l. ſi quis ex argentariis*, *§. ſi quis*, ſupr. *de edend.* locum habet, quia argentariorum munus publicum eſt *; l. argentarius*, *§. 1. eod. tit.* & rationes argentariorum pro publicis inſtrumentis habentur. Sed inſtrumenta publica non valent ſine die & conſule, quia inſtrumenta publica majorem ſolemnitatem propter fidem & auctoritatem geſtorum deſiderant: at pignus contrahitur per ſcripturam privatam etiam ſine die & conſule, *ut hic & l. fidejuſſor 26. §. 1.* ſupr. *h. tit.* quia pignus contrahitur nuda conventione, etiam ſine ſcriptura *; l. 4.* ſupr. *h. tit.* Privata ſcriptura etiam ſine die & conſule valet quoad probationem debiti inter contrahentes, ut præter *hanc leg.* probat *l. Publia*, *§. 2.* ſupr. *depoſit.* ſed non valet in præjudicium tertii, puta ſi quæratur inter duos creditores, quisnam ſit prior vel poſterior, creditor, qui nititur chirographo ſine die & conſule, ſemper poſterior præſumitur, ut docet Bartol. *hic* & Jo. Faber in *l. optimam*, *C. de contrab. & commit. ſtipulat.* Pignus contrahitur per privatam ſcripturam tuitione prætoris, ſed hodie moribus noſtris, privata ſcriptura non parit pignus vel hypothecam priusquam agnita ſit apud judicem, & jus hypothecæ tributum ab ipſo judice.

† Locus corruptus, tam in citatione legum, ſic corrigenda *; l. 1. §. editiones*, *l. ſi quis ex argentariis*, *§. ſi initium*, ſupr. *de edendo*; quam in textu auctoris, ubi confunduntur editiones inſtrumentorum, quæ fieri debent ſine die & conſule, cum rationibus argentariorum, quæ cum die & conſule edi debent: quoniam accepta & data non alias poſſunt apparere, niſi dies & conſul fuerit editus.

Ad §. ult. ejusdem leg.

De hoc §. dictum eſt in *l. 15.* † *§. quod dicitur*, ſupr. *h. tit.*

Ad L. ult.

De hac lege dictum eſt in *l. 29. §. domus*, ſupr. *h. tit.*

AD TIT. II.

In quibus cauſ. pign. vel hipoth. tacit. contrahat. D.

Ad L. 1.

ALIUD eſt pignus expreſſum, quod dicitur manifeſtarium; *l. eſt differentia*, infr. *h. tit.* aliud tacitum. Pignus expreſſum eſt, quod pacto & conventione nominatim contrahitur. Tacitum, quod a lege, id eſt poteſtate legis, ſine pacto ſpeciali, tacita pactione contrahitur, ex juſta præſumptione id eſt præſumptione juris; *l. ult.* infr. *h. tit.* quaſi ſilentio id eſt tacite conveneris *; l. ea lege*, ſupr. *locat.* Sicut pacta tacita valent *; l. 4.* ſupr. *de pact.* valet etiam tacitum pignus, vel tacita hypotheca, quia utrumque pacto contrahitur. Nunc videamus quinam habeant tacitum pignus, vel hypothecam: ex conſtitutione D. Marci creditor, qui pecuniam credidit ob reſtitutionem ſeu refectionem ædificii, habet privilegium exigendi, id eſt prælationis inter chirographarios creditores *; l. creditor 25.* ſupr. *de reb. credit. l. ſi ventri*, *§. 1.* infr. *de reb. auctor. judic. poſſid. l. 1. de ceſſ. bonor.* Idemque habet privilegium tacitæ hypothecæ, & prælationis adverſus creditores hypothecarios, quia pecunia ejus ſalvam fecit potius pignoris cauſam *; l. interdum*, *& ſeq.* infr. *qui potior. in pign. nov. Juſt. 97. cap.* † 3. Nec modo qui credidit pecuniam ad reficiendam domum habet privilegium tacitæ hypothecæ, & prælationis, inter pigneratitios, & chirographarios creditores, verum etiam adquirit dominium rei, ſi poſt

Cujac. obſ. 20. 19.

Digitized by Google

poſt quatuor menſes pecunia cum uſuris medii temporis non reddatur; *l. cum duob. al. l. ſi fratres*, §. *idem reſpondit* 10. ſupr. *pro ſoc.* Nec non ex ſenatusconſulto ſub D. Marco facto, qui credidit pecuniam redemptori domus ex mandato domini, habet privilegium tacitæ hypothecæ & prælationis, *ex hac l. & d. l. ſi venit*, quia perinde eſt ac ſi credidiſſet pecuniam domino, ex quo eam credidit mandante domino, & in rem domini. Redemptor enim operis eſt, qui ſuis cæmentis ſua materia domino opus ædificandum conduxit; *l. redemptores*, ſupr. *de rei vindic. l. in lege*, *l. ea lege*, §. *locavi*, *l. cum in plures*, §. *lege dicta*, ſupr. *locat.* Aliud juris eſt ſi quis pecuniam crediderit ad emendam domum, nullum habet privilegium tacitæ hypothecæ, vel prælationis, niſi nummi ſint pupillares; *l. idemque*, infr. *qui potior. in pign. l. 3. in pr. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt*, *l. pen. C. de ſerv. pignor. dat. manumiſſ.* Ratio differentiæ eſt, quod reip. intereſt ædificia reſici, ne ruinis urbs deformetur; *l. prætor ait*, §. *interdictum hoc prohibitorium eſt*, infr. *de oper. nov. nunc. l. 2.* §. *ſi quis nemine*, *l. ult. ne quid in loc. public.* Ideo qui credidit ad reficiendam domum habet privilegium, ut facilius inveniat creditorem, qui pecuniam mutuam det, ſecurus de ſolutione debiti, beneficio tacitæ hypothecæ & prælationis. At qui credidit ad emendam domum, caret privilegio, quia reipublicæ nihil intereſt, an hujus vel alterius ſit hæc domus. Et quod creditor, qui pecuniam credidit ad emendam navem, habet privilegium inter chirographarios creditores; *l. qui in navem*, *l. quod quis*, infr. *de reb. auctor. judic. poſſid.* propria nititur ratione, nempe quia reip. intereſt naves parari propter utilitatem commercii, qui enim navem comparat, hoc facit per ſe negotiandi animo, vel navis locandæ negotiandi cauſa: domini enim navium ſolebant navem exercere per ſe negotiationis cauſa, vel eam locare certa mercede; *l. 1.* §. *exerciterem*, ſupr. *de exercitor. act.* Et hi dicebantur naviculariam facere; M. Tull. Verr. 5. *Navicullariam te cum Romam veniſſes eſſe facturum*.

Ad L. 2.

INvecta illata in ædes conductas tacite obligantur, non modo pro penſionibus ædium, ſed etiam pro deterioratione, ſi domus deterior facta ſit dolo vel culpa inquilini, quo nomine datur & actio locati, quæ eſt perſonalis, ex *hac l. l. ſi vulneraverit*, ſupr. † *locat.* Invecta illata in prædia urbana ſunt tacite pignori pro penſionibus ædium, quaſi id tacite convenerit, etiam ſi nihil nominatim convenerit; *l. 4. l. eſt differentia*, infr. *h. tit.* quia invectio illatio rerum habet vim tacitæ conventionis; *l. ſolutum*, §. † *ſolutum*, *verſ. non enim credibile eſt*, ſupr. *de pignerat. act.* ex juſta præſumptione, id eſt legis intellectu; *l. ult. C. h. tit.* in multis juris partibus, ut in cauſa pignoris, & in dote, tacitæ hypothecæ naſcuntur quaſi ex conventione; *l. unic.* §. 1. C. *de rei uxor. act.* Invecta illata in ædes conductas ſunt tacite pignori, & hoc jus manavit ex conſuetudine, eo jure utimur ait Neratius in *l. 4. h. tit.* Solebant locatores nominatim cavere, ut invecta illata pignori eſſent, ex quo de conſuetudine res transiit in jus, & facile invaluit, ut invecta illata pignori eſſent pro penſionibus, etiam ſi de eo nihil dictum eſſet: ea enim quæ ſunt moris & conſuetudinis etiam ſi omiſſa ſint videntur ineſſe contractibus; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, infr. *de ædil. edict.* & dominis ædium provide conſultum data tacita hypotheca in invectis illatis penſionis nomine, quia penſiones ædium non prorogabantur niſi ex conventione; *l. ſed addes*, §. *ſi quis*, ſupr. *locat.* Invecta illata in prædia urbana erant tacite pignori, ita ut non poſſent capi & diſtrahi ob non ſolutam penſionem, niſi poſt ceſſationem biennii; *l. quæro*, §. † *inter*, ſupr. *locat.* quo ſe refert Martialis libr. 12.

† V. ſi facit. Et v. etiam *l. cum domini*, *eod. tit.*

Digitized by Google

Vidi Vaccræ ſarcinas tuas vidi,
Quas non retentas, penſione pro hima
Portabat uxor.

inde periculum erat ne inquilini & conductores migrarent clam amotis invectis illatis, non ſolutis penſionibus, quod Romæ tenuiores habitabant in ædibus conductis; Horat. libr. 1. epiſt. 1.

† *Quid pauper? viden', ut mutat cenacula, ...*

ex quo turpe erat habitare in conducto hoſpitio; Tranquill. in Vitellio cap. 7. *uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis:* de Paulo act. Apoſt. 18. manſit autem Paulus toto biennio in conducto *ἐν ἰδίῳ μισθώματι*. Hoc vero jus tacitæ hypothecæ moribus receptum primum in urbe hoc eſt Romæ, ubi maxime proderat locatoribus, tum Conſtantinopoli, tandem in provinciis orbis Romani, tali enim, inquit Juſtinianus, juſta præſumptione, etiam noſtros provinciales perpotiri deſideramus; *l. ult. C. h. tit.* Nimirum omnia, quæ ſunt juris civilis, facta ſunt communia provincialibus, ex quo conſtitutione Antonini omnes, qui erant in orbe Romano, effecti ſunt cives Romani; *l. in orbe*, ſupr. *de ſtat. homin.* quam confirmavit Juſtinian. *novell.* 78. Invecta illata tacite ſunt pignori, non modo pro penſionibus ædium, verum etiam pro deteriorationibus, quia locatoris intereſt tacitam hypothecam dari etiam pro deteriorationibus, ne pauperculi conductores impune domum conductam deteriorem faciant.

Ad L. 3.

INvecta illata in horreum, diverſorium, vel aream tacite obligantur pro penſionibus ex *hac leg.* quia tabernæ, horrea, & areæ locari ſolebant mercium reponendarum cauſa; *l. ſi navis*, ſupr. *de rei vindicat. l. cum in plures, §. ult. locat.* ex quo rei ſoli, puta ædium uſufructu legato, obventiones etiam ex areis ad fructuarium pertinent; *l. 7. §. 1.* ſupr. † *de uſufr.* M. Tull. 9. epiſt. ad Varron. *Nos fructum ex areis habemus.* Horreum eſt locus, in quo res pretioſiores cuſtodiæ cauſa reponuntur. Area eſt ſtatio, in qua merces venum diſponuntur; Cujac. 9. *obſ.* 8.

Ad L. 4.

INvecta illata in prædia urbana tacite ſunt pignori pro penſionibus ædium, quaſi id tacite convenerit, in ruſticis prædiis contra obſervatur, ex *init. h. leg.* id eſt invecta illata in ruſtica prædia pro mercede non obligantur, niſi id nominatim convenerit; *l. 5. C. h. tit. l. 4.* ſupr. *de pact.* quia ſatis cavetur creditori, quod in prædiis ruſticis fructus, qui ibi naſcuntur, tacite ſunt pignori; *l. in prædiis*, infr. *h. tit.* in prædiis urbanis invecta illata tacite ſunt pignori, quia nulli fructus ibi naſcuntur, quibus provideatur locatori. Quam ob cauſam in prædiis urbanis invecta illata dicuntur quaſi pignora; *l. utique*, infr. *de damn. infect.* quia pignus proprie eſt quod conventione contrahitur, quaſi pignus quod inductione. In prædiis ruſticis fructus ibi nati ſunt tacite pignori pro penſionibus, quia fructus jus ſoli ſequuntur, quod tenetur pignori, nimirum fructus non tam jure ſeminis, quam jure ſoli, & poteſtate domini percipiuntur; *l. qui ſcit*, §. 1. infr. *de uſur.* Olim qui locabat fundum ſolebat convenire, ut fructus ibi nati pro mercede pignori eſſent; *l. ſi ſervus*, §. *locavi*, infr. *de furt.* unde hæc clauſula forte omiſſa, pro expreſſa cenſebatur. Igitur quod dicitur in *l. certi juris*, C. *locat.* invecta illata in prædia voluntate domini, pignoris jure teneri: invecta illata in prædia urbana ſine ſcientia domini pignori teneri, ita accipiendum eſt, ut voluntas & ſcientia ſumatur pro expreſſa conventione, quæ non fit ſine voluntate & ſcientia, ut in *l. ult.*

Digitized by Google

l. ult. C. de novat. novatio dicitur fieri voluntate non lege, id eſt expreſſa conventione, non poteſtate legis. In prædiis urbanis invecta illata tacite ſunt pignori, non modo ea quæ invecta illata ſunt a primo conductore, ſed & quæ invecta ſunt a cœnaculario, id eſt ſubconductore, non in univerſam penſionem ædium, ſed pro mercede cœnaculi, quia non eſt credibile ita conveniſſe, ut qui conduxit cœnaculum, id eſt membrum ædium, frivola ſua, id eſt ſupellectilem, obligaret in univerſam penſionem ædium; *l. ſolutum*, §. *ſolutam*, ſupr. *de pignerat. act.* ſecus in prædiis ruſticis invecta illata ſecundi conductoris domino tacite non obligantur, quia ſatis eſt fructus, qui ibi naſcuntur, pignori eſſe; *l. ſi in lege*, §. 1. ſupr. *locat.* Speciale eſt favore religionis, quod ſi colonus vel inquilinus mortuus ſit, nec aliunde ſit unde funeretur, ex invectis illatis funerandus eſt, ut ſi quid reſidui ſit, pro debita penſione teneatur; *l. eſſi quis*, §. 1. ſupr. *de religioſ.*

Ad §. ſtabula, ejusdem leg.

IN cauſa taciti pignoris in invectis illatis, an ſtabula ſint prædia ruſtica, an urbana dubitatum eſt. Ulpianus, Paulus, & alii urbana prædia a ruſticis diſtinxerunt, non loco, ſed materia, & uſu, & urbana prædia cenſuerunt omnia ædificia, non modo quæ ſunt in urbe, ſed etiam quæ ſunt ruri, puta ſtabula vel alia meritoria, quæ vulgo diverſoria, & eadem ratione urbanam familiam a ruſtica diſtinxere, non loco, ſed uſu & deſtinatione obſequii, ſeu miniſterii; *l. urbana*, *l. urbana prædia*, infr. *de V. S.* Eadem fuit & ſententia Impp. prædia urbana a ruſticis diſtingui, non loco, ſed qualitate & uſu; *l. † ſi prædium*, *C. de præd. minor.* Neratius vero unus exiſtimabat, urbana prædia diſtinguenda eſſe a ruſticis ex loco, ut quæ eſſent in urbe vel oppido dicerentur urbana, & quæ ruri ſeu in villa eſſent ruſtica, ut colligitur ex *hoc* §. ubi ille negat eſſe prædia urbana, quæ non ſunt in continentibus ædificiis, id eſt in urbe vel in ſuburbiis, quoad cauſam tamen taciti pignoris non multum ab urbanis prædiis differre, id eſt nihil prorſus differre, quæ eſt locutio nota Juriſconſultis, ut in *d. l. urbana*: ſed Neratii ſententia exploſa eſt, & quæ fuit Ulpiani & ſequacium prævaluit, & urbana prædia a ruſticis diſtingui, non loco, ſed uſu placuit, non modo in cauſa taciti pignoris, ſed etiam in ſervitutibus; *l.* 1. ſupr. *commun. præd.* & in legatis; *l. cum quæreretur*, §. 1. *l. ſervis urbanis*, *de legat.* 3.

Ad L. 5.

VEteres quæſtus cauſa ſolebant univerſas domos conducere, quas mox locabant pluribus per cœnacula ſeu partes; *l. qui inſulam*, *locat. l. ſi cujus*, *al. leg. ſi uſusfructus.*, §. 8. ſupr. *de uſufruct.* Juvenal. ſatyr. 10. *rarus venit in cœnacula miles.* Et Prudent. libr. 1. contra Symmach. *omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus.* Et hi cœnacularium exercere dicebantur; *l. ſi vero*, §. 1. *verſ. idem erit*, *cum ſeqq. de his qui effud. vel dejec.* Invecta illata a cœnacula rio, id eſt ſecundo conductore, tacite quidem ſunt pignori; *l. ſolutum*, §. *ſolutam*, ſupr. *de pignerat. act.* Sed ſi conductor, id eſt primus conductor, qui domum univerſam conduxit, per cœnacula relocaturus gratuitam habitationem mihi præſtiterit, Pomponius *init. h. l.* ait, invecta a me domino inſulæ pignori non eſſe, id eſt tacito pignore non teneri, niſi id convenerit: dominus enim non poteſt plus juris in me habere, quam is qui cœnaculi habitationem mihi conceſſit, ne beneficium ejus ſit captioſum. Beneficio nos adjuvari non decipi oportet; *l. in commodato*, §. *ſicut autem*, *in fin.* ſupr. *commodat.* invecta autem illata a ſecundo habitatore, qui gratuitam

Digitized by Google

habitationem accepit, tacite teneantur pro deterioratione, ne officium ſit damnoſum conductori, ſi de his conveniatur actione locati; *l.* 2. ſupr. *h. tit.*

Ad §. 1. ejuſdem leg.

INvecta illata in prædia urbana tacite ſunt pignori in totum pro penſionibus ædium, ſed voluntate domini, id eſt ſpeciali conventione, pignus ita induci poteſt, ut in partem debiti ſeu penſionis tantum obligetur, quia pacta dant legem contractui; *l. pacto conventa*, ſupr. *de contrab. empt.* in contractibus voluntas contrahentium totum facit, ſicut in teſtamentis voluntas defuncti; *l. ex facto*, §. *rerum*, infr. *de hæred. inſtit.*

Ad §. ult. ejuſdem leg.

OBligatio rei alienæ non valet, niſi facta ſciente, volente domino, vel poſtea ratum habente, ut ſi quis fidejubebat pro eo, qui ante res illius alteri pignori obligavit quaſi proprias, obligatio pignoris, quæ ab initio non valebat quaſi rei alienæ, ex poſt facto convaleſcit, quaſi facta ſciente & volente domino, hoc ipſo quod dominus rei fidejuſſit pro eo qui rem obligavit alteri, videtur mandaſſe debitori, ut rem ipſius obligaret, ſi ſcierit rem obligatam eſſe, & fidejubens videtur ratam habere obligationem pignoris, niſi proteſtetur in contrarium, ut in caſu *l.* † *ſi filiuſf.* 16. ſupr. *ad Maced.* ſi filiuſf. quaſi ex mandatu patris pecuniam mutuam acceperit, & ad patrem literas emiſerit, ut eam pecuniam ſolveret, pater recipiendo litteras obligatur, niſi contrariæ voluntatis teſtationem interponat.

Ad L. 6.

IN prædiis urbanis invecta illata tenentur tacite pignori pro penſionibus ædium, & effectus taciti pignoris idem eſt qui expreſſi, id eſt invecta illata perinde tenentur, ac ſi ſpecialiter convenifſet de pignore, tamen hujusmodi pignus libertati ſeu manumiſſioni non officit, id eſt ſi mancipia ob habitationem obligata, ſeu ex eo quod inducta ſint in ædes conductas, tacita hypotheca non impedit manumiſſionem, ex *hac l.* Specialis quidem hypotheca impedit manumiſſionem, generalis ſeu tacita hypotheca non impedit manumiſſionem; *l.* 2. *&* 3. *C. de ſerv. pign. dat. manumiſ. l. generaliter*, infr. *qui & a quib. manumiſſ.* quod eſt ſingulare favore libertatis. Et hoc eſt quod ait Ulpian. in *l. eſt differentia*, infr. *h. tit.* ſpectandem eſſe differentiam in cauſa pignoris, inter ea quæ tacite pignori tenentur, & ea quæ ex conventione manifeſta, quia manumittere mancipia pignori ſpecialiter obligata non poſſumus, inhabitantes autem, id eſt obligatos ob habitationem, ob ſolam inductionem manumittimus, antequam penſionis nomine præcludantur. Locator ob non ſolutam penſionem ædium poteſt præcludere ſervos inhabitantes jure taciti pignoris, ex *hac l. & l. inquilino*, *l. utique*, infr. *de damn. infect.* idemque etiam poteſt obſignare ædes, & ea quæ ibi ſunt deſcribere per publica officia; *l. cum domini*, ſupr. *locat. l. ſi injuria*, *de injur.* ſervi ſemel incluſi ob non ſolutam penſionem non poſſunt manumitti, quia percluſio ſeu incluſio mancipiorum, quæ fit ex tacito pacto pignoris cauſa, adimit domino poteſtatem in ſervos: præcluſio hujusmodi eſt quaſi manus injectio, quæ eſt vindicatio, quæ fiebat propria auctoritate ex pacto, vel ex lege; *l. Titius*, ſupr. *de ſerv. exportand. l.* 1. *C. ſi mancip. ita venier. ne proſtituat.* Servi ſemel incluſi obſtructis foribus, incluſione videntur expreſſe obligati, & fortius novo vinculo devincti, quaſi injecta manu, ita ut domino ademta videatur pote-

poteſtas manumittendi, ideo deriſus Nerva, qui monſtraverat id eſt commentus erat, per feneſtram ſervos detentos ob penſionem liberari poſſe, id eſt ſervos ſemel incluſos penſionis nomine, ad feneſtram quaſi incluſi non eſſent, ex eo quod conſpectori eſſent ad feneſtram manumitti poſſe: præcluſio enim quæ eſt juris inventum, ſicut manus injectio, non debet facile eludi. Nefas eſt legibus illudere; Hieronym. ad Nepotian. *Per fideicommiſſa legibus illudimus.* Cujac. 17. obſ. 39.

Ad L. 7.

IN prædiis urbanis invecta illata ſunt tacite pignori pro penſionibus ædium: in prædiis ruſticis quæ ibi naſcuntur, ex *hac l. & l. quamvis*, C. *hoc tit. l. ſi in lege*, §. † *ſi colonus*, ſupr. *locat. l. certi juris*, C. *eod.* Res vero comparatæ ex fructuum ibi natorum pretio, non ſunt pignori; *d. l. quamvis*, quia ſatis cautum videtur locatori conceſſa tacita hypotheca fructuum, ex quibus facile impletur ſolutio penſionis.

Ad §. 1. ejusdem leg.

IN prædiis urbanis invecta illata ſunt tacite pignori pro penſionibus ædium, non omnia, ſed ea ſola, quæ invecta illata ſunt, ut ibi ſint, *ex hoc §.* id eſt ut ibi ſint in perpetuum, non ad tempus; *l. 5. C. hoc tit. l. debitor*, ſupr. *prox. tit.* in perpetuum, id eſt dum locatio durat. Nec movet, quod taberna pignori obligata, tacite pignori ſunt merces, quæ in ea erant, licet ibi non ſint in perpetuum, ſed eo animo ut quam primum veneant; *l. cum tabernam*, ſupr. *tit. prox.* multum intereſt inter domum & tabernam: in domo conducta tacite ſunt pignori invecta illata a conductore ad uſum neceſſarium & perpetuum: at in taberna tacite obligantur etiam merces, licet ibi non ſint in perpetuum, ſed ut veneant, quia prioribus diſtractis, merces reparatæ & ſuffectæ eodem jure tenentur. Taberna pignori obligata, licet merces, quæ in ea ſunt, tacite obligatæ ſint, hoc non impedit quin venire poſſint, & venditæ ſolvantur onere hypothecæ, ne tollatur libertas negotiationis: ſed eo ſatis cautum eſt † creditori, quod merces reparatæ & refectæ ex pretio venditionis priorum mercium eodem jure cenſentur. Ea eſt natura & conditio mercium, ut ſingulis momentis diſtrahantur & reparentur, & aſſidua permutatione eædem merces videantur, & eadem univerſitas mercium, licet non eædem ſint ſpecies.

Ad L. 8.

ANtichreſis, quæ eſt ſpecies pignoris, alia eſt expreſſa, alia tacita. Expreſſa eſt, cum pignus datur ea lege, ut creditor fructus vice uſurarum percipiat; *l. ſi ea lege*, C. *de uſur.* Tacita, ſi in pignore dando nihil dicatur de uſuris ſortis, vel fructibus pignoris. Hoc intereſt inter expreſſam, & tacitam antichreſim, quod expreſſa antichreſis non ſervat modum legitimum uſurarum, id eſt in ea creditor fructus ſuos facit, etiam ſi excedant modum uſurarum; *d. l. ſi ea lege*. Tacita ſervat modum legitimum uſurarum: & hæc eſt ſententia *hujus l.* cum debitor gratuita pecunia utatur, id eſt ſi non convenerit de uſuris in dando pignore, poteſt creditor de fructibus rei ſibi oppigneratæ ad modum legitimum uſuras retinere. In tacita antichreſi, etiam ſi non convenerit de uſuris, fructus prius imputantur in uſuras, ad legitimum usque modum uſurarum, & quod excedit in ſortem. Nec obſtat, quod fructus pignoris imputantur in debitum; *l. 1. & 2. C. de pignerat. act.* quia hoc ita intelligendum eſt ut prius imputentur in uſuras, deinde in ſortem. Nec obſtat etiam quod ſolutum imputatur in duriorem cauſam; *l. 1. & 2. infr. de ſolut.* & ſic

Digitized by Google

prius in ſortem, & deinde in uſuras, quia aliud eſt in ſorte, aliud in fructibus, ſolutum imputatur in ſortem, fructus pignoris prius imputantur in uſuras, deinde in ſortem, quia tacite obligati videntur primum in uſuras, deinde in ſortem, quod fructus percipiuntur vice uſurarum ; *l. ſi dominium*, C. *de pignorib. l.* 2. C. *de* † *part. pignor.* Quod ſi debitor ſemel ſortem obtulerit, ex eo fructus antichreſeos imputantur in ſortem ; *l. ex prædiis*, C. *de uſur.*

Ad L. 9.

De hac lege ſatis dictum eſt ad *l.* 6. ſupr. *h. tit.*

Ad L. 10. *&* *ult.*

† V. in terminis *l.* 6. §. *ult.* C. *de bon. quæ liber.*

PUpillus habet tacitam hypothecam in bonis tutoris tutelæ nomine, quæ incipit, non ab eo die tantum quo rationes redditæ, & reliqua explicata ſunt, ſed a die ſuſceptæ tutelæ ; *l. unic.* §. 1. C. *de rei uxor. act.* & *l.* † *pro officio*, C. *de adminiſtr. tutor.* Et habet tacitam hypothecam, quaſi ex contractu. Tutela enim ſeu tutelæ datio eſt contractus vel quaſi contractus ; *l. contrahus*, *de R. J.* Tutor vel heres tutoris tenetur pupillo ex adminiſtratione tutelæ quaſi ex contractu : quod ſi heres tutoris conventus actione tutelæ transegerit cum herede pupilli tutelæ nomine, & cum majorem partem pecuniæ debitæ ex cauſa transactionis ſolviſſet, in reſiduum pignora obligaverit, quæritum eſt, an eo non ſolvente quod debetur ex cauſa transactionis, an in veterem contractum id eſt in obligationem tutelæ res obligata eſſet, id eſt an actio tutelæ reſtituatur ob non impletam transactionem, & pignus datum ex cauſa transactionis, reſciſſa transactione obligatum eſſet tutelæ nomine heredi pupilli ? Reſpondit Scævola, pignus tacite obligatum eſſe. Ratio eſt, quod ſi fides transactionis non ſervetur, actio priſtina reſtituitur ; *l. cum proponas* 21. C. *de pact. l. cum mota*, *l. ſive apud acta*, C. *de transact. l. cum te fundum*, C. *de pact. inter empt. & vendit.* Dubitationem movebat, quod pignus obligatum ex cauſa transactionis, non impleta transactione videbatur extinctum quod eſſet acceſſio transactionis, & ſublato principali tollitur acceſſorium ; *l. qui ſcit*, † *ff. de uſur.* ſed ſi pignus datum ſit ex cauſa transactionis tutelæ nomine, ſi non ſtetur transactioni, idem pignus tacite obligatum videtur tutelæ nomine, quia tacite repetitum in eum caſum, ſi transactio non impleretur, & res rediret ad actionem tutelæ. Hodie quæſtioni locus non eſt, quia transactio non reſciditur eo quod adimpleta non ſit, ſed datur actio ad implementum, vel in id quod intereſt ; *l. ult.* ſupr. *de condict. cauſ. dat. d. l. cum te fundum*, *l. quamvis*, C. *ad Turpillian.* Immo & dubitari poſſet, an privilegium tacitæ hypothecæ, quod datur pupillo, transiret in heredem, quia pupilli privilegium eſt perſonæ non cauſæ, nec transit in heredem ; *l. ex pluribus*, infr. *de adminiſtr. tut. l. dubitauque*, *de reb. auctor. judic. poſſid. l. non ſolum*, §. *ſi puellæ*, *de rit. nuptiar.* Præter cauſas taciti pignoris vel hypothecæ, quæ referuntur in *hoc tit.* ſunt & aliæ, quæ colliguntur ex variis partibus juris, quæ hoc loco omittendæ non ſunt quaſi corollarii vice. Ac primum fiſcus ſemper habet jus pignoris ; *l. aufertur*, §. *fiſcus* infr. *de jur. fiſc.* id eſt ſemper fiſcus habet tacitam hypothecam in bonis debitorum ex cauſa tributorum, contractuum, & primipili ; *l.* 1. 3. *&* 4. C. *h. tit.* non ex aliis cauſis, nam ſunt quidam caſus, in quibus fiſcus tacitam hypothecam non habet ; *l. reſcriptum*, ſupr. *de pact.* Effectus hujus tacitæ hypothecæ eſt, quod fiſcus habet privilegium prælationis, fiſcus enim ſemper intelligitur prævenisſe cauſam pignoris ; *l. ſi qui mihi*, infr. *de jur. fiſc.* Item mulier in dote habet tacitam hypothecam & privilegium prælationis ; *l. unic.* §. 1. C. *de rei uxor.*

uxor. act. l. assiduis, C. *qui potior. in pign.* item liberi habent tacitam hypothecam in bonis vitrici ex causa tutelæ a matre gestæ, si non petito ipsis tutore & redditis rationibus transierit ad secundas nuptias; *l. pen.* C. *h. tit. l.* 2. C. *quand. mulier tutel. offic. fung. poss. nov. Justin.* 22. *cap.* 40. Liberi etiam habent tacitam hypothecam in bonis matris, quæ iterum nupsit, pro lucris nuptialibus, quæ ex bonis patris defuncti ad eam pervenerint servandis & restituendis; *l. hac edictali*, §. *omnibus*, C. *de sec. nupt.* legatarii quoque legati nomine habent tacitam hypothecam in bonis defuncti; *l.* 1. C. *comm. de legat.* & si finito tempore conductionis, colonus in eadem conductione remaneat, pignora ex prioris conductionis causa obligata, tacite repetita intelliguntur; *l. item quæritur*, §. *qui impleto*, supr. *locat.*

AD TIT. III.

Quæ res pignor. D.

Ad L. 1.

PUpillus rem suam alienare, vel pignori obligare non potest; *init. h. leg.* quia pupillus sine tutoris auctoritate nullo modo obligatur; *l. quod pupillus*, supr. *de condict. indebit.* Sed ut pupillus obligetur, an tutoris auctoritas sufficiat? certe si res pupillaris mobilis sit, potest obligari a tutore pupilli nomine ex justa causa, puta si pecuniam mutuam accipiat in rem pupilli; *l.* 3. *& pen.* C. *si alien. res pignor. dat. sit*: sed si res pupilli vel minoris immobilis sit, non potest obligari a tutore sine decreto prætoris; *l.* 1. §. *ult.* infr. *de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt*, *l. lex quæ*, C. *de administr. tutor.* Sed & pupillo pignus capienti necessaria est tutoris auctoritas, propter metum pigneratitiæ actionis; *l. pupillo*, supr. *de pigner. act.* id est propter periculum evictionis, si forte re aliena pignori accepta a debitore, & pigneratitia actione conventus a domino evincatur. Et si pupillus sine tutore prædium emerit ea lege, ut quoad pretium solveret, id venditori pignori obligatum esset, pignus non valet, ex quo enim dominium semel quæsitum est pupillo, desiit posse obligari sine tutore, & decreto prætoris; *l.* 1. §. *ult.* iusr. *de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt.*

Ad §. si filiusf.

SI filiusf. vel servus pro alio rem peculiarem obligaverit, ea pignori non tenetur, licet liberam peculii administrationem habeant: in rem tamen ipsius peculii, si res pignori detur pignus valet, nam & res ita alienari potest; *l. si convenerit*, (*al. si convenit* 18.) §. *ult. & l. seq.* supr. *de pigner. act.* Sicut & filiusf. & servus si habeant liberam peculii administrationem possunt pacisci, ne res pignori sit, quam peculiariter id est ex causa peculiari pignori seu hypothecæ acceperint, scilicet si pretium pro pactione accipiant, quasi vendant; *l. sicut*, §. *an* 1 *pacisci*, infr. *quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* Remissio pignoris, quæ accepta pecunia fit a filiof. vel servo, valet quasi venditio, quia remissio pignoris, quæ fit accepta pecunia, non est donatio, sed quasi venditio. Remissio pignoris non est donatio, quia sublata actione hypothecaria superest actio personalis in debitorem; *l. Lucius*, *eod. tit. l. & si pignus*, *quæ in fraud. credit. l. etiam*, C. *ad Vellejan.* Filiusf. rem peculiarem pignori obligare non potest sicut & donare, etiam si habeat liberam peculii admini-

ſtrationem, non enim usquequaque habet liberam adminiſtrationem, id eſt ad hoc ut perdat, ex *hac l. & l. filiuſſ. in pr.* infr. *de donat. l.* 3. §. *ſi ſervus, de donat. inter vir. & uxor. l. contra juris*, §. *ſi* † *filius*, ſupr. *de pact.* Pignoris obligatio, ut donatio, eſt alienatio, quæ non pertinet etiam ad liberam peculii adminiſtrationem ; *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* donare eſt perdere, & alienare non adminiſtrare. Cum quæritur, an filiuſſ. vel ſervus, qui habent liberam peculii adminiſtrationem, poſſint rem peculiarem pignori obligare vel donare, facti quæſtio eſt non juris, an eo usque liberam habeant peculii adminiſtrationem, ex *hac l.* id eſt ſpectandum eſt, an in concedenda filiof. libera adminiſtratione peculii, nominatim adjectum ſit, ut ei donare liceat ; *d. l. filiuſſ.* §. *item videamus*.

Ad §. *eam rem*.

RES, quæ non ſunt in commercio, id eſt quæ emi vendi non poſſunt, non poſſunt obligari, ex *hoc* §. *l. ſi in emptione*, §. *omnium*, ſupr. *de contrab. empt. l. ſed & quod*, §. 1. ſupr. *de pignorib.* puta res ſacræ vel religioſæ, ut monumenta, quæ illatione mortui facta ſunt religioſa ; *l.* 3. *C. h. tit.* vel homines liberi ; *l.* 6. *C. eod.* Res, quæ emi vendi non poſſunt, non poſſunt etiam obligari ; *d. l. ſed & quod*, §. 1. Vetita emptione venditione, prohibetur etiam pignoris obligatio : lege 12. tab. emptionis verbo omnis alienatio continetur ; *l. ſtatuliberi a ceteris*, §. *Quintus Mucius*, infr. *de ſtatu liber.*

Ad §. *ult.* † *al. ad verſ. quid ergo*.

SIcut res litigioſa vendi non poteſt ; *l.* 1. *C. de litigioſ.* ita nec pignori obligari, ſive ſit mobilis, vel immobilis ex *hoc* §. quia res litigioſa eſt in pendenti. Fere in bonis debitoris eſſe non videtur, propter periculum imminens amiſſionis, & incertum eventum judiciorum : res litigioſa eſt de cujus dominio lis movetur ; *auth. litigioſa, C. de litigioſ.* & pignus rei litigioſæ improbatur, ne res pigneretur potentioris adverſarii opponendi cauſa, & litis ad alienum forum transferendæ ; *l. ult.* infr. *eod. tit.* Igitur ſi quis rem litigioſam pignori acceperit, & actione hypothecaria agat adverſus poſſeſſorem pignoris, ſubmovetur exceptione litigioſi, ex *hoc* §. propter vitium litigioſi : dolo enim facit, qui ſciens rem litigioſam pignori accipit, perinde ac ſi alienam acciperet a non domino.

Ad L. 2.

SI quis rem ſuam pignori vel hypothecæ obligaverit pro muliere, quæ pro alio interceſſit contra ſenatusconſultum Vellejanum, vel pro filiof. qui contra Macedonianum mutuam pecuniam accepit, quæritur, an adjuvetur, ſicut mulier ipſa vel filiuſſ. ope exceptionis Vellejani vel Macedoniani? Gajus reſpondet in *hac l.* facilius ſuccurri ei, qui pro muliere rem ſuam obligavit. Ratio eſſe poteſt, quia exceptio Macedoniani, quæ competit filiof. magis videtur cohærere perſonæ, quam rei, quia competit filiof. tamquam filiof. privilegium filiif. eſt perſonale, ut de privilegio pupilli dicitur ; *l. ex pluribus*, infr. *de adminiſtr. tutor.* Senatusconſultum Macedonianum loquitur tantum de filiof. & patre ; *l.* 1. ſupr. *ad Maced.* igitur non eſt extendendum ad fidejuſſorem filiif. nec ad eum, qui rem ſuam oppignerat pro filiof. At exceptio Vellejani magis cohærere videtur rei, quam perſonæ, & ita facile extenditur ad fidejuſſorem, quia datur propter vitium interceſſionis, unde exceptio Vellejani dicitur exceptio interceſſionis ; *l. exceptiones* 7. §. 1. infr. *de excepr.* Exceptio Vellejani, quæ prodeſt mulieri, prodeſt & fidejuſſori, quia totam obligationem ſenatus im-

improbat, tam principalem, quam fidejuſſoriam ; *l. ſi mulier*, §. *ſi ab eo*, ſupr. *ad Vellejan.* Sic & in *l. in cauſæ*, ſupr. *de minorib.* facilius ſubveniri dicitur fidejuſſori minoris, quam mandatori, id eſt ei qui mandavit pecuniam credi minori, hic enim velut affirmator fuit & ſuaſor, ut cum minore contraheretur : tamen utraque exceptio Vellejani & Macedoniani, quæ datur mulieri & filioſ. ex æquo datur ei qui rem ſuam obligavit pro muliere vel filioſ. ut ſubjungitur in *hac l.* ut & fidejuſſori, quia utraque exceptio Vellejani & Macedoniani magis cohæret rei, quam perſonæ ; *d. l. exceptiones*, quia ſcilicet dantur magis favore rei, ſeu negotii, quam perſonæ, præſerim exceptio Macedoniani, quæ inducta eſt magis in odium fœneratorum, quam in gratiam filiorumfamilias.

Ad L. 3.

HÆc *lex* aberrat ab *hoc. tit.* nec enim eſt de rebus quæ pignori dari poſſunt, ſed de his qui in priorum creditorum locum ſuccedunt, de quibus eſt proprius *tit. prox. & in C.* Hujus *legis* ſpecies hæc eſt. Secundus creditor pecuniam mutuam dedit debitori ſub pignore vel hypotheca certæ rei, ea lege, ut ſua pecunia is priorem creditorem dimitteret, non aliter in jus pignoris prioris creditoris ſuccedit, quam ſi nominatim convenit, ut idem pignus ſibi obligatum eſſet, ex priori parte *h. l. & l.* 1. *&* 2. *C. de his qui in prior. credit. loc. ſucced.* quia ſolutione pecuniæ pignus extinguitur, nec transit ad ſecundum creditorem. Pignus ſemel extinctum non reſtituitur, uti ſemel extincta actio non revivifcit ; *l. qui res*, §. *aream*, infr. *de ſolut.* Secundus creditor, qui pecunia ſua dimiſit priorem creditorem, non ſuccedit in jus pignoris prioris creditoris, niſi id nominatim actum ſit, ut refert Paulus ex Ariſtone jurisconſulto reſpondente Neratio Priſco. (Ambo fuere jureconſulti clariſſimi, qui fuere a conſiliis Trajani Imp. ut patet ex *l. ult.* infr. *ſi a parent. quis manumiſſ. ſit*, & de Neratio teſtem habemus Spartian. *in Adrian.* In dubiis non erubeſcebant jureconſulti alter alterum conſulere, tantus erat optimorum virorum conſenſus in ſtudio excolendæ jurisprudentiæ, ut *hoc loco* Ariſto conſultus memoratur a Neratio Priſco, & Ulpianus Herennio Modeſtino ſtudioſo ſuo de Dalmatia conſulenti ſe reſcripſiſſe tradit in *l. ſi quis uxori*, §. *ſi quis aſinum*, infr. *de furt.*) Secundus tamen creditor, qui priorem ſua pecunia dimiſit, ſuccedit in privilegium exactionis prioris creditoris in actionibus perſonalibus, id eſt inter creditores chirographarios, non in jus pignoris ; *l.* 2. infr. *de ceſſ. bonor. l. ſi ventri*, §. 3. *de reb. auctor. judic. poſſid.* & hoc caſu Paulus ait, emptoris cauſam eſſe meliorem, id eſt ejus, qui rem pigneratam priori creditori emit a debitore, quia emptor rurus eſt ex quo res ad eum pervenit, jam ſoluto pignore, ut recte interpretatur Odofred. *hic*. Quod ſi prior creditor in contractu pignoris pactum interpoſuerit de diſtrahendo pignore, id eſt ut liceret ſibi pignus diſtrahere, poſterior autem creditor, qui pecuniam credidit ea lege, ut pecunia ſua prior creditor dimitteretur, & ut idem pignus ſibi obligatum eſſet, quod recte ſupplevit *gloſſa*, & pactum de diſtrahendo pignore omiſit, non per oblivionem, ſed data opera, cum ageretur ne poſſet vendere, tamen huc usque jus prioris creditoris transit ad eum, ut ei liceat pignus diſtrahere, non ex perſona ſua, ſed ex perſona prioris creditoris : ſæpe enim quod quis ex ſua perſona non habet, hoc per extraneum habere poteſt, ut probatur ex *hac l. & l.* 3. §. *ſi quis ex liberis*, infr. *de bonor. poſſ. contr. tab. l. ſi communem*, *quemad. ſervit. amitt. l. cum hereditate*, *de adquir. hered. l. ſi is qui*, *de liberat. legat.* & aliis, quas colligit *hic* Accurſ. Creditori poſteriori jus eſt diſtrahendi pignoris, non quidem ex ſua perſona, quia obſtat pactum ne diſtraheret, ſed ex perſona prioris creditoris, qui ejus pecunia dimiſſus eſt, qui ex pacto jus diſtrahendi pignoris ha-

buit, & accipiendo pecuniam videtur tacite jus omne pignoris transtuliſſe in ſecundum creditorem: ſæpe enim fit, ut quod quis per ſe non habet, per alium habeat, ſingulari juris remedio. Non ſine ratione adjuvandus eſt ſecundus creditor, qui pecuniam credidit, ut ex ea prior creditor dimitteretur & convenit de pignore, etiam ſi convenerit de non diſtrahendo pignore, quia hujusmodi pactum videtur contra naturam pignoris: quo enim prodeſt pignus, niſi ceſſante debitore in ſolvendo quod debetur, id liceat diſtrahere? Ideoque etiam ſi convenit de non diſtrahendo pignore, creditori licet pignus diſtrahere poſt trinam denunciationem teſtato & ſolemniter debitori factam, ut pignus luat; §. 1. *inſt. quib. alien. licet vel non*; *l.* 4. ſupr. *de pignerat. act.* Nec omittendum, quod cum quæritur, an quis ſuccedat in jus pignoris prioris creditoris, diſtinguendum eſt, an creditor poſterior ſoluturus ſit priori creditori, an extraneus, id eſt qui non eſt creditor: primo caſu ſecundus creditor, qui convenitur de pignore, ſi ſua pecunia dimittat priorem creditorem, ſuccedit in locum prioris creditoris; *l.* 1. *C. qui potior. in pign. l. ult. C. de his qui in prior. credit. loc. ſucced.* quia prior creditor accipiendo pecuniam a ſecundo creditore, tacite conveniſſe videtur, ut in jus pignoris ſuccederet, quaſi ceſſis actionibus; *l. ſi a creditore*, *C. de oblig. & act.* Extraneus vero, qui cum non eſſet creditor ſua pecunia dimiſit priorem creditorem, non ſuccedit in locum prioris creditoris, niſi id nominatim actum ſit; *l.* 1. *C. de his qui in prior. cred. loc. ſucced. l. ſi cum*, *C. de privileg. fiſci*: ſibi enim imputare debet extraneus, qui ultro ſuam pecuniam obtulit, quod ſibi diligentius non caverit: favorabilior eſt ſecundus creditor, qui convenit de pignore, & ſua pecunia removit priorem creditorem, tacite enim conveniſſe videtur, ut in jus prioris creditoris ſuccederet. Similiter emptor pignoris, id eſt qui rem pigneratam creditori emit a debitore, ut ejus pecunia creditor dimitteretur, tacite ſuccedit in jus pignoris prioris creditoris abſque pacto; *l.* 3. *C. de his qui in prior. cred. loc. ſucced. l. eum qui*, infr. *qui potior. in pignor.* quia tacite conveniſſe videtur inter emptorem pignoris & debitorem, ut in omne jus prioris creditoris emptor ſuccederet.

Ad L. 4.

EA res pignori obligari non poteſt, quæ non eſt in bonis debitoris; *l. & quæ nondum*, §. *quod dicitur*, ſupr. *de pignorib.* unde ſi Titius mutuam pecuniam acceperuris a Mævio caverit ei, id eſt, ut explanatur in ſequentibus, cautionem interpoſuerit debitæ pecuniæ, (Cautio eſt nomen debitoris ſeu obligatio debitæ pecuniæ; *l. cum convenit*, ſupr. *de pignor.* Hieronym. in Eſaia c. 58. *Nomina, quæ vulgo appellant cautiones.*) & idem certas res eidem pignoris ſeu hypothecæ nomine dare deſtinaverit ſpe futuræ numerationis, ac quasdam e rebus pignori deſtinatis alii vendiderit, tum pecuniam ex cauſa mutui acceperit, quæritur, an res medio tempore venditæ a debitore, creditori pignori teneantur? Ratio dubitandi erat, quod pignus videtur contractum a die cautionis, & ſecuta numeratione pecuniæ, mutuum & pignus, quod acceſſit obligationi, videtur eodem tempore contractum, id eſt a die interpoſitæ cautionis, quia cautio poteſt præcedere mutuum; *l. qui pecuniam*, ſupr. *de reb. credit.* tamen Paulus reſpondit, pignus non prius videri contractum, quam pecunia numerata ſit, quia mutuum ex quo pendet obligatio quam acceſſio; *l. in omnibus*, infr. *de ſolut.* non prius contractum, quam pecunia numerata eſſet: in poteſtate enim debitoris fuit, poſt cautionem interpoſitam pecuniam non accipere, ut ſcriptum eſt in *hac l. & d. l. qui pecuniam* & ita cautionem inanem efficere. Deſtinatio contrahendi pignoris pignus non conſtituit, nuda deſtinatio non eſt donatio, vel traditio; *l. cum pater*, §. *a filio*, *de legat.* 2. *l. ſi nondum*, *C. de ſurt.*

Ad

Ad L. ult. eod. tit.

Liberi a patre pignori obligari non poſſunt, ex *hac l. & l. qui filios*, *C. eod. l.* 1. *C. de patr. qui fil. diſtrax.* quia liberi non ſunt in bonis & dominio patris, ſed tantum in poteſtate; *l.* 1. §. 2. *ſupr. de rei vindic. l. poteſtatis*, *de V. S.* & creditor, qui liberos debitoris pignori accipit, relegatur, ex *hac l.* & jure novello, non modo debito cadit, ſed etiam tantumdem ipſi filio debitoris perſolvere cogitur, & præterea corporaliter punitur; *nov. Juſt.* 134. *cap.* 7. de qua delibata eſt *auth. imo a debito*, *C. de oblig. & act.* Moribus Judæorum patri licebat liberos obligare creditori, ita ut patre non ſolvente debitum, liberi pignoris vice cogerentur ſervire creditori, ut patet ex verbis mulieris plangentis caſum liberorum apud Eliſeum 4. Reg. cap. 4. *Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad ſerviendum ſibi.* Sed jure civili ſemper vetitum fuit patri liberos vendere, vel obligare: & quod in *l. ult. C. de patr. qui fil. diſtrax.* patri permittitur propter nimiam egeſtatem filios ſanguinolentos, id eſt recens editos & a matre rubentes, victus cauſa diſtrahere, ſingulari jure conſtitutum eſt in gratiam liberorum, ne ob egeſtatem patris fame necentur. Obligatione generali quoque non continentur filii naturales, id eſt ſuſcepti ex concubina, id eſt ancilla, etiam ſi ſervorum loco habeantur, nec ea quæ quis ſpecialiter obligaturus non fuit, puta veſtis, vel ſupellex; *l. 6. & dd. ſeqq.* ſupr. *de pignorib.* Ea enim, quæ ſunt in uſu quotidiano & ſine quibus vitam tueri non poſſumus, vix alienantur vel obligantur, niſi in extrema egeſtate. Hujus argumenti eſt, quod eo anguſtiarum redactum fuiſſe Philippum Regem Macedonum ſcribit Polyb. *libr.* 6. ut inopia æris vaſa argentea, quæ in uſu quotidiano habebat, pignori opponeret, *δι' ἀπορίαν ὑπέχοντα ἀργύρια*, &c. Præmia etiam vel ſpes præmiorum, quæ pro coronis, id eſt victoria reportata, athletis præſtantur, pignori capi non poſſunt; *l. ſpem eorum*, *C. h. tit.* nec jure pignoris in executione judicati capi poſſunt, niſi in ſubſidium deficientibus aliis rebus; *l. commodis*, infr. *de re judicat.* Pariter ſtipendia militum pignori capi non poſſunt in cauſa judicati; *l.* 4. *C. de execut. rei judicat.* idem in fructibus prædendarum & beneficiorum eccleſiaſticorum, quæ ſunt ſtipendia clericorum, voluit gloſſ. *in d. l.* 4. ſed moribus noſtris etiam fructus prædendarum & beneficiorum ſtatim pignori capiuntur non diſcuſſis bonis privatis, ſalva debitori tertia parte fructuum in ſumptum alimoniæ, & ſacri miniſterii, de quo Benedict. *in cap. Raynut. verb. & uxorem*, *decif.* 2. *num.* 47. *Boer. quæſt.* 225. Boves aratores quoque, & inſtrumenta aratoria pignori capi non poſſunt ob civile debitum, vel cauſam tributorum; *l. executores*, *C. h. tit.* quod conſtitutione regia ſancitum eſt, & jam olim lege Romana, cujus meminit Quintil. libr. 7. cap. 8. *aratrum accipere pignori non licet.* Eodem argumento libros ſtudioſorum pignori obligari vel capi non poſſe probatur, quia ſunt inſtrumenta, ſine quibus ſtudia artium, quibus maxime adjuvatur respublica, coli non poſſunt: conſtitutione Friderici II. de privilegiis univerſitatis Neapolitanæ, mutuum dari ſcholaribus datis libris pignori non diſplicuit, ita ut mox precario reſtituerentur, apud Petr. de Vineis libr. 3. epiſt. 11. *Mutuum fiet ſcholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati, ſecundum quod eis neceſſe fuerit, datis libris in pignore & precario reſtituitis, receptis a ſcholaribus fideijuſſoribus pro eisdem.* Nec omittendum *hoc loco*, quod non modo res corporales, ſed etiam jura & actiones pignori obligari poſſunt, puta nomen debitoris pignori obligari poteſt; *l. nomen*, *C. h. tit. l.* 1. *l. cum convenit*, ſupr. *de pignorib. l. ſi convenerit*, (al. *ſi convenit* 28.) *de pignerat. act. l.* 3. §. 1. infr. *qui potior. in pign. l. poſtquam*, *C. de hered. vel act. vendit.* Effectus pignoris eſt, quod creditor jure pignoris poteſt

convenire debitorem debitoris utili actione pigneratitia in id quod debetur ; *d. l. nomen*, *& aliis ll. modo laudatis*. Creditori, cui nomen debitoris pignori datum, non datur directa actio in debitorem debitoris, quia non eſt proprie creditor, cum debitor cum eo non contraxerit, & durius ſit debitorem compelli mutare creditorem & alii ſolvere : quam ob cauſam diu de eo dubitatum eſt, an nomen debitoris pignori obligari poſſet, ut patet ex *d. l. poſtquam*, ſed datur utilis actio pigneratitia, quia pignus nominis non valet ipſo jure, ſed ſuſtinetur tuitione prætoris ; *d. l. ſi convenerit* ,*l. 1. C. de prætor. pign.* De jure nomina debitorum in executione judicati pignori capi non poſſunt, niſi in ſubſidium, prius excuſſis rebus mobilibus, & immobilibus ; *l. a divo Pio*, §. *in venditione*, §. *ſic quoque*, inſt. *de re judicat. l. etiam nomen*, *C. de execution. rei judicat. l. 2. C. quand. fiſc. vel privat. debit. ſui debit. conv. poſſ.* ſed hodie in his non ſervatur ordo diſcuſſionis, de quo Guid. Pap. *qu. 98.*

AD TIT. IV.

Qui potior. in pignor. D.

Ad l. 1.

REgula juris, quæ eſt princeps & regina totius *hujusce tit.* eſt inter creditores hypothecarios, potiorem eſſe eum qui prior eſt tempore, ex *hac l. l. potior*, inſt. *h. tit. l. licet*, *C. eod.* ſi concurrant duo vel plures creditores, qui habeant eandem rem pignori vel hypothecæ, prior tempore potior eſt jure, pignoris privilegio & prærogativa temporis ; *l. 10. inſt. h. tit.* non ipſo jure, ſed tuitione prætoris, quia prætor tuetur priorem ; *l. qui balneum*, inſt. *h. tit. l. 2. C. eod.* Si ſint creditores chirographarii, non præfertur is qui prior eſt tempore, ſed qui potior eſt cauſa, quia privilegia non tempore æſtimantur, ſed ex cauſa : itaque ſi creditores ſint ejusdem tituli, ex pari cauſa, licet tempore varii concurrunt, in actionibus ſcilicet perſonalibus ; *l. privilegia*, inſt. *de reb. auctor. judic. poſſid. l. 7. §. ult. depoſit. nov. Juſt. 136. cap. 5.* In hypothecariis vero creditoribus, prior tempore potior eſt jure, quia pignus afficit rem, & in ea re jus conſtituit creditori a die contractus. In contractibus, cum quæritur de viribus contractus, ſpectatur tempus contractus, maxime in pignoribus & hypothecis ; *l. ſi fundus*, §. 1. ſupr. *de pignorib. d. l. qui balneum*, *in pr. &* §. 1. ne creditores, qui pecuniam mutuam numerant ſub pignore certæ rei, & magis fidem habent pignori quam perſonæ, circumſcribantur, ſi poſteriores quolibet pacto eis præferantur : & hujus juris elegans argumentum proponitur in ſpecie *h. l.* quæ eſt hujusmodi. Pater vel extraneus pro muliere dotem promiſit marito, & nondum numerata dote, ab eo pignus accepit de dote reſtituenda, licet fidejuſſor de dote reſtituenda a marito exigi non poſſit ; *l. 1. & 2. C. ne fidejuſſor. dot. dent.* fidejuſſor vel pignus ultro dari poteſt pro dote, & ſi detur obligatur, ex *hac l. & l. res hypothecæ*, ſupr. *de pignorib. l. quod autem*, §. *ſi uxor*, *de donat. int. vir. & uxor.* ſecuta pro parte numeratione dotis, maritus eandem rem alii pignori dedit, mox numeratio dotis adimpleta eſt, quæritur quis potior ſit in pignore ? reſpondet Papinianus, eum qui pro muliere dotem promiſit eſſe potiorem, quia in cauſa dotis ſpectandum eſt tempus contractus, non ſolutionis, ubi quæritur de privilegio hypothecæ, cum ad univerſæ dotis ſolutionem teneatur, qui ſemel dotem promiſit, nec eſt quod dicatur in poteſtate mariti eſſe dotem non accipere, non videtur poſſibile, quod quis non poteſt ſine magno incommodo ; *l. nepos Proculo*, inſt. *de V. S.*

non

non videtur eſſe in poteſtate mariti dotem non accipere, ne mulier indotata ſit, quæ ratio juvat & in aliis caſibus, ut in *l. ſi donaturus*, §. 1. ſupr. *de condict. cauſ. dat. l. apud Celſum*, §. † *ſed etſi mulier*, inſt. *de dol. & met. except.* nemo ita ſtultus præſumitur, ut dotem repellat, quæ debet inſervire oneribus matrimonii, & ut facile ſuam pecuniam jactet; *l. cum de indebito, de probat.*

Ad L. 2.

PRior creditor habens generalem hypothecam in bonis debitoris præfertur poſteriori habenti ſpecialem, id eſt creditori cui certum prædium ex bonis debitoris ſpecialiter obligatum eſt, licet prior creditor ex ceteris bonis, vi generalis obligationis poſſit redigere pecuniam ſibi debitam, ut definitur in priori parte *h. leg.* cui congruit *l. ſi generaliter*, *C. h. tit.* Prior creditor præfertur poſteriori, etiam ſi hypotheca prioris ſit generalis, poſterioris ſpecialis, quia generalis hypotheca habet vim ſpecialis, & qui habet generalem & ſpecialem hypothecam, æquale jus in omnibus habet: hypothecæ generali ineſt tacita ſpecialis, perinde ac ſi ſingulæ res debitoris obligatæ ſint; *arg. l. ſi chorus*, *de legat. 3.* & bonis generaliter obligatis, creditoris arbitrio permittitur, ex pignoribus ſibi obligatis, quibus velit electis ad ſuum commodum pervenire; *l. creditoris*, inſt. *de diſtract. pign.* nec pugnat *l. 2. C. de pignorib.* quam ſibi objicit Accurſius, *lex* illa eſt de creditore, qui habet ſpecialem & generalem hypothecam, quo caſu verum eſt eum non poſſe ſtatim agere ex generali hypotheca, niſi prius excuſſa ſpeciali: ubi idem creditor habet ſpecialem & generalem hypothecam, ſpecialis prius excutienda eſt, quam decurratur ad generalem, quia ubi unus & idem creditor ſibi cavit ſpeciali & generali hypotheca, generali hypothecæ ineſt tacita conditio, ut ex ea non agatur, ſi creditor ſuum ſervare poſſit ex ſpeciali hypotheca: ſpeciali hypothecæ ſolebat adjici generalis ſub conditione, ut ſi ex rebus ſpecialiter obligatis creditor ſuum redigere non poſſit, tunc ex generali obligatione transiret ad cetera bona; *l. & quæ nondum*, §. *quod dicitur*, ſupr. *de pignorib. l. quæſitum*, §. 1. inſt. *de diſtract. pignor.* Hæc vero *lex* eſt de creditore, qui habet generalem hypothecam tantum, & præfertur poſteriori habenti ſpecialem, quia generalis eandem vim habet, ac ſpecialis. Quod ſi priori creditori ſpecialiter res quædam pignoratæ ſint, adjecta hypotheca generali, id eſt adjecta conventione, ut ſi ex his rebus, quæ ſpecialiter, ſic enim recte reſtituit Cujacius pro generaliter, pignori accepit, pecuniam integram ſervare non poſſit, ut cetera bona debitoris pignori habeantur, deficiente ſecunda conventione, hoc eſt ſi ſpecialis hypotheca ſufficiat priori creditori, poſterior creditor in ſpeciali hac hypotheca, non tam potior, quam ſolus habetur, ſublato ſcilicet concurſu prioris creditoris: & hæc eſt ſecunda pars *h. leg.* cui Accurſ. objicit *l. idemque*, §. *ſi tibi*, inſt. *h. tit.* ſi tibi generaliter bona quæ habiturus ſum obligaverim, & Titio ſpecialiter certum fundum, ſi in dominium meum pervenerit, adquiſito fundo *lex* ait, utrumque creditorem concurrere in pignore fundi, tametſi ex pecunia tibi ſoli obligata hypotheca generali eum fundum comparaverim, quia res empta ex nummis pigneratis, non cedit pignori: ſed Accurſ. recte reſpondet concurrere utrumque creditorem, quia & Titio ſimul eodem tempore nexa fuerunt pignora: in ſpecie autem *h. leg.* ſeparatim diverſis temporibus.

Ad L. 3. in princ.

TItius prior centum credidit Seio acceptis pignoribus, poſtea Caius centum credidit eidem Seio acceptis iisdem pignoribus, deinde alius novatione facta, id eſt novata priori obligatione, alia centum credidit eidem Seio, aliis Cujac. 11. *obſ.* 32.

Digitized by Google

pignoribus prioribus additis, quæritur, an Titius prior creditor ſit potior Caio in pignoribus primo loco acceptis? Papinianus reſpondet, Titium potiorem eſſe, quia, ut ait, in ſuum locum ſucceſſit, id eſt in priorem ordinem & locum ſucceſſiſſe intelligitur: quæ Papiniani ſententia etiam a Marciano refertur in *l. creditor*, §. *Papinianus*, infr. *h. tit.* Dubitationem movet, quod novatione prioris obligationis, videtur ſublata prior obligatio pignoris: novatio tollit priorem obligationem, non modo principalem, ſed etiam obligationem pignoris & hypothecæ; *l. novatione*, infr. *de novat.* & novatione facta Titius, qui ab initio erat prior in cauſa pignoris, poſtea cœpit eſſe poſterior. Tamen Papiniani ſententia eſt, Titium etiam novatione facta potiorem eſſe in pignore, quia novatione hujusmodi non videtur ſublata prior obligatio, ſed cumulata, alia addita majoris ſecuritatis cauſa, & poſteriore obligatione Titius non amiſit prioris temporis ordinem, ſed quaſi in ſuum locum ſucceſſiſſe intelligitur, vel novatione facta ſtatim quaſi quodam ſucceſſionis genere, quaſi ſibi ſucceſſerit ad priorem locum rediiſſe intelligitur. Novatio non intelligitur facta in obligatione, quæ mox nullo medio interpoſito redintegratur & reſtituitur, quemadmodum ſi non divortium, ſed fribuſculum ſeu jurgium fuit inter virum & uxorem, idem matrimonium videtur, eadem dos; *l. quod ſi non*, infr. *de jur. dot. l. cum hic ſtatus*, §. *quod ſi divortium*, *de donat. inter vir. & uxor.* non videtur divertiſſe mulier, quæ mox reconciliata rediit ad maritum; *l. 3. ff. de divort.* Hoc addit Marcianus ex eodem Papiniano, quod ſi Caius poſterior creditor non offerat pecuniam Titio priori creditori, quo caſu prior creditor ſemper eſt potior poſteriori, quia nihil obſtante novatione in ſuum locum ſucceſſiſſe intelligitur, nec poſterior occupat locum prioris, prior creditor jure ſuo poteſt diſtrahere pignus, ita ut primam tantum pecuniam expenſam ferat, id eſt prima centum, quæ Seio credidit, ſecum compenſet; Aſcon. in Verrin. 3. in hæc verba: *his expenſum non ferres. Expenſum ferre*, inquit, *eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe*. Tabulæ accepti & expenſi ita conficiebantur, ut ſi quis ſcriberet accepiſſe a te, ſtatim ſcriberet expenſum tuliſſe te ſibi; M. Tull. *pro Roſcio Comœd.* non etiam centum, quæ poſtea credidit: & ſi Titius ex diſtractione pignoris plus redegerit quam eſt in priore debito, ſuperfluum, id eſt quod plus eſt in pretio, quam in priore credito, quod eleganter vocat hyperocham ὑπεροχὴν *l. pen.* infr. *h. tit.* reſtituat ſecundo creditori: qua actione? non actione in factum, ut dubitans tentat Accurius, ſed actione utili hypothecaria: ſicut enim debitori datur directa actio pigneratitia adverſus creditorem; *l. ult. C. de pignerat. act.* creditori, qui utitur jure debitoris crediti ſui ſervandi cauſa, datur utilis pigneratitia; *l. eleganter*, §. *ſi vendiderit*, ſupr. *de pignerat. act.*

Ad §. cum ex cauſa, ejusdem leg.

DEbitor prædium ex mandato ſuo emptum per procuratorem, nondum traditum Titio pignori obligavit, quod potuit facere, quia prædium nondum traditum, etſi non ſit emptum, eſt debitum ex cauſa mandati: non modo enim res, quæ eſt in bonis debitoris, poteſt obligari, ſed etiam res aliena quæ eſt debita; *l. 1.* ſupr. *de pignorib.* Poſt traditionem idem quoque prædium Caio pignori obligavit, prioris cauſa eſt potior, ſi debitor pretium fundi de ſuo, vel aliunde ſolverit: quod ſi pretium ſolverit ex nummis ſecundi creditoris, qui crediti ſunt ſub pignore ejusdem fundi, ut ex ejus nummis pretium venditori ſolveretur, tunc ſecundus creditor in ea quantitate & uſuris medii temporis potior eſt, niſi prior ei pecuniam offerat. Licet in hypothecariis actionibus prior tempore potior ſit jure, tamen poſterior creditor, cujus pecunia prædium comparatum eſt, quod ei ſpecialiter obligatum eſt, præfertur priori; *l. licet*, *C. h. tit. l. quamvis* 17. *C. de pignorib. l. 5.* §. *plane*, ſupr. *de tributor. act. nov. Juſt. 97. cap. 3.* Ad

Ad §. ult. ejusdem leg.

HUjus §. caſus valde ſingularis, & notandus, ut docet Baldus in *l. creditores*, C. *de pignorib.* Si unus e fratribus partem fundi communis pro indiviſo pignori obligaverit, quod de jure potuit facere, (ſocius partem ſuam fundi communis pro indiviſo obligare poteſt etiam invito ſocio; *l. 6. §. ſi fundus*, ſupr. *commun. divid. l. unic. C. ſi commun. res pignor. dat. ſit*, vel alienare; *l. Julianus*, §. *idem Celſus*, ſupr. *de act. empt. l. 1. & 2. C. de commun. rer. alien.*) ſi fundus communis inter fratres venerit in judicium familiæ erciſcundæ, vel communi dividundo, & regionibus, id eſt ex æquo, diviſus ſit inter fratres, poſt diviſionem etiam ſi fundus communis regionibus diviſus ſit, jus pignoris integrum manet creditori; *d. l. 6. §. ſi fundus*, non ea ſola pars, quæ in diviſione obtigit debitori obligata manet creditori; ſed ea pars pro indiviſo, quæ ab initio obligata fuit, poſt diviſionem obligata manet creditori; *d. l. 6. §. ſi fundus*: diviſio non mutat cauſam pignoris, ſicut nec uſurpatio, vel alienatio; *l. 1. §. cum prædium*, ſupr. *de pignorib. l. juſto*, §. *non mutat*, infr. *de uſucap.* Ergo ſi quis rei communis partem pro indiviſo obligaverit, poſt diviſionem non tantum ea pars, quæ obtigit debitori, ſed utriuſque pars pro indiviſo, pro dimidia parte manet obligata, id eſt non tantum partis, quæ obtigit debitori, ſed etiam partis, quæ obtigit ſocio, pars dimidia id eſt dimidiæ dimidia creditori manet obligata; *l. 7. §. ult.* infr. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* Quare ſi poſt diviſionem factam convenerit inter fratres, ut ſi frater intra certum tempus partem fundi pro indiviſo pignori obligatam a creditore non liberaret, alteri fratri liceret, partis, quæ ex diviſione obtigit fratri, partem dimidiam diſtrahere, pignus contractum intelligimus. Convento de diſtrahendo pignore præſupponit & inducit obligationem pignoris, quia pignus non poteſt diſtrahi jure pignoris, niſi prius obligatum ſit: ſed in eo pignore prior creditor ſecundo non erit potior, id eſt potior jure pignoris, quoniam ſecundum pignus, id eſt pignus ſecundo loco contractum, ad eam partem directum videtur, quam ultra partem ſuam frater invito ſocio non potuit obligare, atque ita ſecundus in eo pignore, non tam eſt potior, quam ſolus, ut docet *l. prox.* ſupr. *h. tit.* quia non concurrit cum primo creditore.

Ad L. 4.

SI debitor antequam a priore creditore pignus liberaret, illud idem pignus ob pecuniam mutuam ſecundo creditori pignori dederit, antequam utrique creditori ſolveret debitum, rem aliam primo vendiderit, & creditum compenſaverit cum pretio rei venditæ, poſterior creditor erit potior in pignore, quia perinde eſt ac ſi priori creditori pecunia ſoluta eſſet: nec enim intereſt ſolverit an compenſaverit, pignus ſolvitur ſolutione; *l. gregę*, §. *etiam*, ſupr. *de pignorib.* & compenſatione, quia compenſatio habet vim ſolutionis; *l. quo enim*, §. *ult.* infr. *rem rat. haber.* & ipſo jure tollit obligationem; *l. 4. de compenſat.* Idem dicendum eſt ſi debitor aliam rem priori creditori dederit in ſolutum. Quod ſi debitor rem obligatam primo & ſecundo creditori, primo vendiderit vel dederit in ſolutum, poſterior creditor habet jus offerendi, id eſt poteſt avocare pignus a primo creditore, oblata pecunia; *l. 3.* infr. *de diſtract. pign. l. 1. C. ſi antiq. creditor. pign. vendid.*

Ad L. 5. & 6.

REgula juris vulgatiſſima eſt, quod in pignoribus, & hypothecis, qui prior eſt tempore, potior eſt jure: verum hæc regula varias patitur exceptiones: qui pecuniam credidit ad rem conſervandam, licet poſterior ſit, priori præfertur: puta, qui pecuniam credidit ad armandam vel reficiendam navem, ſine qua navis ſalva pervenire non poterat, vel in merces impoſitas navi vel ut ſalvæ fiant, vel ut naulum ſolvatur. Naulum eſt, quod magiſtro navis ſolvitur pro vectura; *l. ſed addes*, §. *ſi quis mulierem*, ſupr. *locat.* Juvenal. ſatyr. 8. *Furor eſt poſt omnia perdere naulum*, vel in mercedem horreorum vel areæ, in quibus reponebantur merces cuſtodiæ cauſa, vel pro vectura jumentorum, id eſt pro pretio conductionis jumentorum, quæ conducta erant ad merces subvehendas, potior eſt priori creditore in pignore: ratio elegans affertur ab Ulpiano, quia hujus pecunia ſalvam fecit totius pignoris cauſam. Merces facile obligantur pro naulo vel mercede horrei vel areæ, vel pro vectura jumentorum ei, qui vehendas conduxit; *l.* † 2. & 3. ſupr. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth. l.* 5. *ad exhibend.* qui pecuniam credidit ad rem conſervandam, habet etiam privilegium prælationis in actionibus perſonalibus, id eſt inter chirographarios creditores, puta, qui pecuniam credidit ad reſtituendum ædificium; *l. creditor* 25. ſupr. *de reb. credit. l. ſi ventri*, §. 1. *l. qui in navem*, *de reb. auctorit judic. poſſid.*

Cujac. obſ. 8. 9.

Ad L. 7.

IS, cujus pecunia res empta eſt, non habet hypothecam in ea, niſi id convenerit; *l. licet*, C. *h. tit. l. quamvis*, C. *de pignorib. l. procuratoris*, §. *plane*, ſupr. *de tributor. act.* vel niſi res empta ſit ex pecunia pupillari, ex *hac l.* pupillus habet tacitam hypothecam, & privilegium prælationis in rebus emptis pecunia ſua, ex conſtitutione Severi & Antonini; *l.* 3. infr. *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt*, ita ut pupilli electio ſit, an malit uti actione hypothecaria in rem, an actione tutelæ ad repetendam pecuniam; *l. ſi curator*, C. *arbitr. tutel.* unde ſi res empta fuerit duorum pupillorum pecunia, ambo in pignore concurrunt, pro portionibus collatis in emptionem rei: quod ſi res empta ſit pro parte ex nummis pupilli, is concurrit pro parte ſua cum aliis creditoribus, ex *hac l.* excipitur & alius caſus, ſi emptor, qui emit ex aliena pecunia non ſit ſolvendo. Hoc caſu is, cujus pecunia res empta eſt, habet utilem rei vindicationem, perinde hac ſi ipſe emiſſet; *l. uxor marito*, infr. *de donat. int. vir. & uxor.*

Ad §. ſi mihi, ejusd. leg.

SI tibi pure obligaverim quæ habiturus ſim, id eſt bona præſentia & futura, (ſicut enim in obligatione generali veniunt res præſentes & futuræ; *l. ult. C. quæ res pignor.* multo facilius obligatione futurorum continentur etiam præſentia, quia voluntatem contrahentium magis, quam conceptionem verborum, inſpici oportet; *d. l. ult.*) Si tibi, inquam, pure obligaverim quæ habiturus ſim, & Titio ſpecialiter certum fundum ſub conditione, ſi in dominium meum pervenerit, mox dominio ejus quæſito, uterque creditor concurrit in pignore. Ratio dubitandi erat, quod qui prior habet generalem hypothecam in bonis debitoris, præfertur poſteriori qui habet ſpecialem: ſed in *hac lege* primus, qui habet generalem hypothecam, & ſecundus, qui habet ſpecialem, ambo concurruut in pignore, quia ſimul res obligata eſt utrique creditori, ut voluit Azo. Et ſi diverſis temporibus res obligata fuerit, primo & ſecundo, primo pure,

Digitized by Google

pure, ſecundo ſub conditione, uterque concurrit in pignore, quia obligatio rei, quæ nondum erat in bonis debitoris, tacite confertur in id tempus quo acquiſita erit; *l. qui balneum*, §. 1. infr. *h. tit. l. & quæ nondum*, §. 1. ſupr. *de pignorib. l. ult. C. de remiſſ. pignor.* Et ſi res aliena obligata ſit ſub conditione, ſi in dominium meum pervenerit, ſuperveniente dominio, videtur retro fuiſſe in bonis debitoris tempore contractus, quia conditio exiſtens retro trahitur ad tempus contractus; *d. l. qui balneum*, *l. potior*, §. 1. infr. *h. tit. l. neceſſario*, *de pericul. & commod. rei vendit.* Nec multum facit id eſt non prodeſt primo creditori, quod res empta ſit ex nummis, qui erant in bonis debitoris, & conſequenter obligati fuerunt primo creditori, quia res ex nummis pigneratis empta non eſt pignerata, niſi aliud convenerit: res empta ex pecunia mea non eſt mea; *l. ſi ex ea*, *C. de rei vindicat.* & pecunia redacta ex pretio rei furtivæ non eſt furtiva; *l. qui vas*, *in fin.* infr. *de furt.* Nihil etiam pugnat, quod ſi qui mihi obligaverat quæ habet habiturusve eſſet, cum fiſco contraxerit, in re poſtea quæſita fiſcus potior eſſe debet; *l. ſi qui mihi*, infr. *de jur. fiſc.* quia hoc ſingulare eſt in fiſco, quia fiſcus habet tacitam hypotheam, & vi tacitæ hypothecæ cauſam pignoris prævenire intelligitur in bonis poſtea quæſitis; ut additur *in d. l. ult.*

Ad L. 8.

IN actionibus perſonalibus respublica præfertur omnibus creditoribus chirographariis; *l. pen.* infr. *de rebus auctor. judic. poſſid.* at in actionibus hypothecariis respublica non habet privilegium, & ſi ſit poſterior tempore cedit priori; *l. 3. & 4. C. h. tit. l. Paulus reſpondit*, infr. *quibus mod. pign. vel hypothec.* quia privati creditoris loco habetur; *l. 2. C. de jure reip.* respublica privati jure utitur, quia pro privato habetur; *l. eum qui vectigal*, infr. *de V. S. l.* † *mortuo*, *de fideiuſſ.* Quod ſi respublica rem certam ſpecialiter pignori acceperit, & poſtea fiſco eadem res ſpecialiter pignori obligata ſit, præfertur fiſco in ea, quia & privati præferuntur, ut traditur *in hoc l.* respublica, ut privatus quilibet habens ſpecialem hypothecam, præfertur fiſco habenti generalem hypothecam, fiſcus habet tacitam & præfertur prioribus creditoribus generalem hypothecam habentibus; *l. aufertur*, §. *fiſcus*, *l. ſi qui mihi*, *de jur. fiſc.* ſed non præfertur prioribus creditoribus ſpecialem hypothecam habentibus, *ex hac l. & l. 4. C. eod.* Qui rem vendidit habet tacitum pignus, id eſt habet retentionem rei, quaſi jure pignoris, donec pretium ei ſolvatur; *l. Julianus*, §. *offerri*, *de act. empt.* quod ſi quis rem vendiderit, & tradiderit ea lege, ut res nexa eſſet pignori donec pretium ſolveretur, potior eſt eo, cui ante emptor obligaverat omnia bona præſentia & futura; nam dominium rei adquiritur emptori cum ſua cauſa & onere, ut venditori nexa ſit pro pretio; *l. 1. §. ult. & l. ſeq.* infr. *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt.*

† V. ſi facit. Et junge *l. 15. ad S. C. Macedon. & l. 1. §. 4. de ædilit. edict.*

Ad L. 9.

TItius balneum conduxit ex kalendis proximis, id eſt ex kalendis julii, ut interpretatur Africanus ipſe ſequentibus verbis, (Hic dies ſolemnis erat inchoandis locationibus; *l. cum in plures*, ſupr. *locat. l. cum ab eo*, *de contrab. empt. l. cum precario*, infr. *de precar.* Martial. *lib. 12. epigr. 32.* Penſiones vero ſeu mercedes locationis, præſertim prædiorum, exſolvebantur kalendis martiis; *l. defuncto*, ſupr. *de uſufruct.* quo tempore jam percepti erant fructus, & pretium redigi potuerat ex diſtractione fructuum.) & Erotem ſervum locatori pignori obligavit, pro mercede locationis: idem ante kalendas julias, id eſt antequam dies locationis incideret, eundem ſervum pignori obligavit Caio pecuniæ creditæ nomine, quæritur quisnam potior ſit in pignore,

locator balnei, an Caius creditor? Dubitationem movet, quod pignus quoad locatorem balnei accessit obligationi in diem, quæ collata erat in kalendas proximas; pignus vero quoad Caium accessit obligationi puræ, & præsenti, & contractæ antequam dies locationis cœpisset, & antequam pensio locationis deberetur. Respondet Africanus, locatorem potiorem esse creditore in pignore, quia prius recte constituta obligatio pignoris, & pignus in ea causa erat, ut invito locatore solvi non posset: ubi semel constituta est obligatio ab ea recedere non licet; *l. ficus, C. de oblig. & act.* ubi obligatio est in diem certum, ante diem debetur, licet peti non possit, cessit dies, sed nondum venit, id est cessit dies obligationis, sed nondum venit tempus actionis; *l. cedere diem, de V. S.*

Ad §. 1. ejusd. leg.

Si primo creditori, qui pecuniam credidit, sub conditione pignus obligatum sit, & postea ante conditionis eventum secundo creditori, qui pecuniam credidit, idem pignus pure obligatum sit, existente conditione potior est causa conditionalis creditoris, quia in contractibus conditio existens retro trahitur ad tempus contractus, & ubi exstitit conditio, ab initio pura fuisse intelligitur, *ex hac l. & l. potior*, §. 1. infr. *h. tit.* Excipitur, nisi ea conditio sit, quæ invito debitore impleri non possit: in obligatione etiam conditionali, si exsistat conditio, spectatur tempus contractus, quia conditio existens retro trahitur. Hoc verum est, si conditio sit casualis, quæ pendeat ex casu, vel collata in potestatem stipulatoris: quia obligatio pignoris ab initio recte contracta intelligitur, licet non deberetur ex stipulatione conditionali ante conditionis eventum, quia certum erat debitum iri existente conditione. Verum si conditio pignoris sit collata in potestatem promissoris, non ante obligatio pignoris contracta intelligitur, quam ipse debitor conditionem impleverit, & cui res medio tempore ante conditionis implementum obligata fuerit, is potior erit: puta si pignus creditori obligatum sit sub conditione, si numeratum erit, invitus enim creditor non cogitur pecuniam accipere; *d. l. potior, l. qui pecuniam*, supr. *de reb. credit.*

Ad §. sed etsi heres, ejusd. leg.

Non modo potior est creditor conditionalis, cui prius sub conditione pignus obligatum est, posteriore creditore, cui idem pignus pendente conditione obligatum est, sed etiam legatarius conditionalis, cui pignus obligatum est vice cautionis legati servandi causa: puta si heres, a quo legatum sub conditione relictum est, caverit legatario datis pignoribus, vice fidejussoris de legato præstando cum dies vel conditio extiterit, & mox pendente conditione eadem pignora creditori pignori obligaverit, & postea conditio legati extiterit, legatarius in pignore potior erit, perinde ac si legatum ab initio purum fuisset, quia pignus ab initio recte constitutum est, nec potuit solvi invito legatario, cum non fuerit in potestate heredis impedire, ne exiisteret conditio, quæ non erat in potestate ejus. Hoc interest inter stipulationem conditionalem, & legata conditionalia, quod in stipulationibus conditionalibus conditio existens retro trahitur, in legatis conditio non retro trahitur, quia pendente conditione res legata manet in dominio heredis; *l. is cui, de oblig. & act. l. in fraudem, l. generaliter, qui & a quib. manumiss. l. 1. §. servi, ad Silan.*

Ad §. Titia, ejusd. leg.

Pignus rei alienæ non valet: ut pignus valeat oportet rem esse in bonis debitoris tempore contractus; *l. & quæ nondum, §. quod dicitur*, supra, *de*

Digitized by Google

de pignorib. l. ſervus quem, §. *ult. de act. empt.* Pignus autem rei alienæ quod ab initio non valet, ex poſt facto convaleſcit, ſuperveniente dominio; *l. ſi fundus*, §. *aliena*, *eod. tit. de pignorib.* & hæc eſt ſententia *hujus* §. cujus ſpecies eſt hujusmodi. Mulier fundum alienum Titio pignori dedit, poſt Mævio, deinde domina ejus pignoris facta, marito eundem fundum æſtimatum in dotem dedit. Titio priori creditori ſoluta pecunia, pignus Mævii non convaleſcit, tunc enim dimiſſo priore creditore ſecundi pignus confirmatur, cum res in bonis debitoris invenitur: in propoſito res non fuit in bonis mulieris, cum obligaretur Mævio, neque cum Titio priori creditori ſolveretur. Et hoc & illo tempore res aliena erat, quia res æſtimata, in dotem data erat marito, atque ita res in bonis mariti: in dote æſtimata maritus emptoris loco habetur, ut ait Africanus *hoc loco*. Dos æſtimata eſt vendita; *l. quoties*, *C. de jur. dot.* atque ita nullum tempus invenitur, quo pignus Mævii convaleſcere poſſit, ad hoc ut Mævius agat actione hypothecaria adverſus maritum quaſi poſſeſſorem pignoris. Hoc tamen ita locum habet, ſi maritus bona fide fundum æſtimatum in dotem acceperit, id eſt ignorans Mævio obligatum eſſe, ſubaudi maxime ſi maritus bona fide rem æſtimatam accepit in dotem: nam ſi maritus ſciens rem obligatam eſſe Mævio, æſtimatam acceperit in dotem, non videtur deſiiſſe eſſe in bonis mulieris, atque ita mulieri adquiſito dominio pignus convaluit in perſona Mævii, quaſi non ſit translata ex cauſa dotis in dominium mariti.

Ad L. 10.

NOn modo in pignore conventionali, quinetiam in pignore judiciali, qui prior eſt tempore potior eſt jure, & ſi in cauſa judicati pignus captum ſit, privilegio temporis potior eſt is, in cujus perſona pignus conſtitutum eſt, ex *hac l.* privilegio, id eſt prioritate temporis, is, ſecundum quem ſententia dicta eſt, & prius pignora capta in executione judicati, præfertur creditoribus, quibus poſtea eadem pignora obligata ſunt. Idem dicendum ſi in executione inſtrumenti obligatorii, quod habet vim rei judicatæ ex ſtatuto vel conſuetudine, pignus captum ſit, prior tempore potior eſt jure, ut docet Bartol. *hic*. Unde ſi unus e creditoribus, antequam bona debitoris poſſideantur, id eſt antequam alii creditores miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris, debiti ſervandi cauſa debitum exegerit, non tenetur edicto de his quæ in fraudem creditorum, quia ſibi vigilavit; *l. quod autem*, §. *ſciendum*, infr. *quæ in fraudem creditor.* In pignore autem prætorio res aliter ſe habet, qui prior eſt tempore, non eſt potior jure, ſed par eſt cauſa omnium creditorum. Puta ſi duo vel plures creditores miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris debiti vel legati ſeu fideicommiſſi ſervandi cauſa, vel ob non præſtitam cautionem de damno infecto, prior miſſus in poſſeſſionem non præfertur miſſo poſteriori, ſed omnes concurrunt in pignore, & miſſio in poſſeſſionem unius, prodeſt ceteris creditoribus; *d. l. quod autem*, §. *ſciendum*, *l. cum unus*, *de rebus auctorit. judic. poſſid. l. is cui*, §. *ſi plures*, *ut in poſſ. legat. l. ſi finita*, §. *ſi plures*, *de damn. infect.* Ratio differentiæ eſt, quod pignus prætorium, per miſſionem in poſſeſſionem bonorum debitoris, conſtituitur potius in rem, quam in perſonam; *d. l. cum unus*, & ille qui miſſus eſt, non ſibi poſſidet, ſed omnibus creditoribus. Pignus vero conventionale & judiciale in perſonam conſtituitur, ex *hac leg.* Quod ſi creditores pigneratitii veniant ex diverſis cauſis, puta ſi unus creditor jus pignoris habet jure prætorio, quia forte miſſus eſt in poſſeſſionem bonorum debitoris, & alter ex cauſa judicati, prævaler jure, qui prævenit tempore; *l. 2. C. h. tit.* quemadmodum ſi duo ſint creditores pigneratitii, alter pignus habet prætorium, alter conventionale, prior tempore potior eſt jure; *l. ſi poſtquam*, *C. ut in poſſeſſ. legat.* Cujac. 9. *obſ.* 37.

Ad L. 11.

SI Titio pignus obligatum ſit ſub conditione, ſi pecunia numerata fuerit, ſpe futuræ numerationis, & poſtea idem pignus obligatum ſit Seio, qui pecuniam credidit, Seius qui prius numeravit pecuniam potior eſt in pignore eo, qui prius convenit de pignore ſub conditione ſi numeraret pecuniam, quia in poteſtate debitoris fuit pecuniam non accipere, ex *init. h. leg.* Sicut mutuum non contrahitur niſi re, & numeratione pecuniæ: qui enim pecuniam acceptus creditori futuro ſtipulanti promiſit ſe ſoluturum pecuniam quam acciperet, non prius obligatur, quam numerata ſit pecunia, quia in poteſtate ejus eſt, ne accipiendo obligetur; *l. qui pecuniam*, ſupr. *de reb. credit.*

Ad §. videamus, ejusd. leg.

SI ſub conditione ſtipulanti creditori pignus datum ſit. (Pignus ſc. contrahitur nuda conventione; *l.* 1. ſupr. *de pignorib.* ſed aliquando pignus datur ſtipulatione facta, ut fortius & firmius eſſet, ſtipulatio enim interponebatur omnibus fere contractibus, ut firmiores eſſent robore ſtipulationis; unde ſtipulatio eſt acceſſio & concluſio omnium contractuum; *l. ſi dominus, de præſcript. verb.*) Si ſub conditione, inquam, ſtipulatione facta creditori pignus datum ſit, & pendente conditione idem pignus alii creditori pure datum ſit, exiſtente conditione prior creditor, qui erat conditionalis, potior eſt eo cui pignus pure datum eſt, quia in ſtipulationibus & contractibus exiſtens conditio retro trahitur ad tempus contractus, & ubi conditio ſtipulationis extiterit, perinde habetur ac ſi ab initio ſtipulatio pura fuiſſet, ex *hoc §. & l. qui balneum*, §. 1. *ſupr. h. tit. l. neceſſario, de pericul. & † commod. rei vendit.* quia in ſtipulationibus ſemper ſpectatur tempus contractus; *l. ſi filiusf., de V. O.*

Ad §. ſi colonus, ejusdem leg.

SI dominus fundum locaverit, & cum colono ſeu conductore convenerit, ut inducta illata ibique nata pignori eſſent pro mercede locationis, & ante inductionem res alii pignori obligaverit, & poſtea res in fundum conductum inductæ ſint, in pignore potior erit, cui ſpecialiter & pure res obligatæ ſunt, licet ſit poſterior, quia res non ex conventione priori obligatæ ſunt, ſed ex inductione, quæ poſterius ſecuta eſt. Pignus quidem contrahitur nuda conventione; *l.* 1. ſupr. *de pignor.* ſed effectum non habet, niſi ſecuta re & traditione; §. *ult. inſt. quib. mod. re contrah. oblig.* vel quaſi traditione, puta inductione, inveſtione pignoris, quæ pro traditione habetur; *l. certi*, *C. locat.* Atque ita cum quæritur quis ſit potior in pignore, non ſpectatur tempus conventionis, ſed tempus inductionis ſeu traditionis; maxime quia pignus in perſona coloni contractum erat ſub conditione, quæ erat in poteſtate debitoris, nimirum ſub conditione ſi res inducerentur, cujus eventus pendebat ex voluntate debitoris.

Ad §. ſi de futura, ejusd. leg.

NOn modo res præſentes, ſed etiam futuræ pignori & hypothecæ obligari poſſunt, puta partus ancillæ, fœtus pecoris, fructus pendentes, ſive dominus, ſive fructuarius convenerit de pignore; *l. & quæ nondum*, ſupr. *de pignorib.* Quod ſi convenerit, ut res futuræ, puta partus ancillæ vel fructus fundi, pignori eſſent, ut pignus valeat ſpectandum eſt, an ancilla, vel fundus, vel jus utendi fruendi fuerint in bonis debitoris tempore conventionis, ex *hoc §.*

Verum

Digitized by Google

Verum hoc non ſufficit, ancillam pigneratam fuiſſe in bonis debitoris tempore conventionis, etiam requiritur in bonis debitoris tempore partus ; *l. Paulus reſpondit*, §. 1. *in fin.* ſupr. *de pignorib.* ubi dixi. Idem dicendum eſt in cauſa proprietatis, ſi mulier prægnans legata, aut alioquo modo alienata ſit, partus ejus fiet, cujus mulier erit tempore partus, non tempore conceptionis ; *l. ult.* infr. *de adquir. rer. domin.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

SI poſterior creditor priori creditori ſolverit, vel obtulerit, & eo non acciente obſignaverit pecuniam debitam, pignus ſibi confirmat, & ſuccedit in locum & jus pignoris prioris creditoris, ex *hoc* §. *& l.* 4. ſupr. *h. tit. l.* 1. *l.* 5. *l. cum tibi*, *C. h. tit. l. ult. C. de bis, qui in prior. credit. loc. ſucced.* Cum poſterior creditor priori creditum ſolvit, ſuccedit in locum prioris, tam in ſuo debito, quam in prioris creditoris cui ſolvit ; *l. creditor* 12. §. *ſciendum*, infr. *h. tit. l. in bello*, §. *ſi pignori*, infr. *de captiv. & poſtlim. reverſ.* Si poſterior creditor paratus ſit priori creditori ſolvere quod ei deberur, puta ſi offerat pecuniam debitam, nolente priore creditore debitam pecuniam accipere, quæritur an priori creditori competat actio hypothecaria ad avocandam poſſeſſionem pignoris ? Gaius reſpondet, priori creditori inutilem, id eſt inefficacem, eſſe actionem, cum per eum ſtet quominus ei ſolvatur. Datur quidem actio, ſed eliditur oppoſita exceptione doli, cum per eum ſtet ne pecunia ei ſolvatur, forte oblata vel obſignata ei pecunia, quo caſu pecunia obſignata pro ſoluta habetur, quia oblatio & obſignatio habet vim ſolutionis ; *l. acceptam*, *C. de uſur. l. obſignatione*, *C. de ſolut.*

Ad L. 12.

IN pignoribus & hypothecis, qui prior eſt tempore, potior eſt jure, privilegio, & prærogativa temporis ; *l. ſi & jure*, ſupr. *h. tit.* ſi prior creditor, qui rem jure pignoris poſſidet, conveniatur hypothecaria actione a creditore poſteriori, qui eandem rem pignori accepit, tuetur ſe oppoſita exceptione prioritatis temporis, ſi non ei ante res obligata eſſet : quod ſi prior creditor pigneratitius agat hypothecaria adverſus poſteriorem creditorem poſſeſſorem pignoris, & ille tueatur ſe exceptione ſi non ei ante res eſſet obligata, replicabit hoc modo, ſi non ei ante res eſſet obligata. Sed ſi ſecundus creditor agat hypothecaria adverſus extraneum poſſeſſorem, recte pignus ab eo vindicabit ſalvo jure prioris creditoris, ita ut priori creditori agenti hypothecaria compellatur rem reſtituere, quia in actionibus perſonalibus quidem, puta ſi poſterior creditor actione mutui, quæ eſt in perſonam, prius egerit in debitorem & debitum exegerit, non tenetur pecuniam reſtituere prioribus creditoribus, quaſi in fraudem priorum creditorum ſolutio facta ſit, quia ſibi vigilavit. In actionibus perſonalibus locus eſt prævention, & diligentia prodeſt actori ; *l. quod autem*, §. *ſciendum*, infr. *quæ in fraud. creditor.* occupantis enim melior eſt conditio ; *l. ſi vero*, *de pecul. l. inter eos*, infr. *de re judicat.* Sed in pignore conventionali non ſpectatur prævention actionis, ſed prioritas obligationis, & qui prior eſt in pignore potior eſt jure ; quia pignus magis afficit rem, quam perſonam, & non ſpectatur an creditor ſit prior agendo, ſed an ſit potior in pignore ; *l. in judicati*, infr. *de re judicat.*

Ad §. 1. ejusd. leg.

SI extraneus poſſeſſor pignoris, conventus hypothecaria a creditore pigneratitio, rem non reſtituat, id eſt dolo nolit reſtituere, tenetur quanti actor juratus

Digitized by Google

litem æſtimaverit ; *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione* , ſupr. *de pignorib. l. qui reſtituere*, *de rei vindicat.* & ſi poſt condemnationem litis æſtimationem præſtiterit , non liberatur , ac proinde tenetur ſecundo creditori , ac ſi debitor ipſe ſolviſſet pecuniam , quo caſu ſoluto jure prioris creditoris , jus ſecundi confirmaretur . Dubitationem movet , quod qui litis æſtimationem præſtitit pro emptore habetur ; *l. litis æſtimatio* , infr. *pro emptor. l. ſi propter* , *rer. amotar.* & exemplo ejus , qui rem obligatam emit a debitore , & ſua pecunia ex pacto priorem creditorem dimiſit , ſuccedit in jus prioris creditoris , & potior eſt poſterioribus creditoribus ; *l.* 3. *C. de his , qui in prior. credit loc. ſucced.* ſed qui litis æſtimationem præſtat priori creditori , non ideo potior eſt ſecundo , quia litis æſtimationem præſtitit coactus , nempe condemnatus ob contumaciam , quia rem non reſtituebat , non habetur pro emptore ad hoc ut ſuccedat in jus prioris creditoris , quia contumaciæ pœnam ſuſtinet , nullum habet regreſſum qui proprii delicti pœnam ſuſtinet ; *l.* 1. §. *plane* , infr. *de tutel. & rat. diſtrahend. l. ſi plures* 38. §. 2. *de adminiſtr. tutor.* Aliud dicendum eſt in poſſeſſore pignoris , qui non coactus , ſed ultro litis æſtimationem obtulit ; *l.* 2. infr. *quib. mod. pig. vel hypoth. ſolv.*

Ad §. *ſi primus , ejusd. leg.*

SI primus ſine hypotheca , id eſt ſine pacto pignoris vel hypothecæ , pecuniam crediderit , & poſtea ſecundus utrumque fecerit , id eſt pecuniam crediderit ſub pignoribus , & poſt ſecundum primus eadem pignora acceperit , pecuniæ prius acceptæ nomine , poſterior eſt in pignore , quia in pignore non ſpectatur tempus mutui , ſed tempus contracti pignoris . Ex contractu mutui naſcitur tantum actio perſonalis , mutuum non parit hypothecam , niſi de ea convenerit ; *l.* 4. ſupr. *de pignorib.* Unde ſi prior creditor de hypotheca in diem convenerit , id eſt in diem incertum , qui conditionem efficit , & ante diem poſterior creditor de eadem hypotheca pure convenerit , exiſtente die prior creditor potior eſt poſteriori , quia dies incertus , qui conditionem efficit , exiſtens retro trahitur ; *l. potior* , §. *videamus* , ſupr. *h. tit.*

Ad §. *ſi idem , ejusd. leg.*

SI idem non ſemel pecuniam crediderit ſub iisdem pignoribus , primo ante ſecundum , & ſecundo poſt ſecundum , in priore pecunia potior eſt ſecundo , in poſteriore tertius eſt , id eſt potiorem habet ſecundum , quia in ſingulis contractibus ſpectatur tempus contracti pignoris ; *l. ſi filiuſ.* infr. *de V. O. l. Rutilia Polla* , ſupr. *de contrah. empt.* nec prior contractus trahit ad ſe hypothecam poſterioris , idemque ſpectatur ut primus & tertius creditor ex diverſis contractibus , & diverſis quantitatibus.

Ad §. *ſi tecum , ejusd. leg.*

SI debitor pignus obligaverit Titio primo creditori , deinde de voluntate ſeu conſenſu Titii idem pignus obligaverit Seio ſecundo creditori , dimiſſo ſecundo creditore , quæritur an pignus prioris creditoris reſtituatur ? Lex ait , facti eſſe quæſtionem magis quam juris , id eſt ſpectandum eſſe quid actum ſit inter contrahentes , an prior conſenſerit rem obligari ſecundo creditori animo remittendi pignoris tantum , vel prioritatis tantum remittendæ , ut ordo ſervetur inter creditores , & qui erat prior ſecundo loco conſtituatur , id eſt redigatur ad ſecundum locum . In contractibus ſpectandum eſt quid actum ſit , quia contractus legem ex voluntate accipiunt ; *l.* 1. §. *ſi convenit* , ſupr. *depoſit.* in dubio

Digitized by Google

bio pignus ſemel extinctum non reſtituitur, quia qui conſenſit rem ſibi obligatam ſecundo creditori obligari, jus pignoris remiſiſſe videtur; *l. Paulus reſpondit*, † *in princ.* infr. *quib. mod. pig. vel hypoth. ſolv.* obligatio & actio ſemel extincta non reſtituitur; *l. qui res*, §. *aream*, infr. *de ſolut.*

Ad §. Papinianus, ejusd. leg.

Hunc §. expoſuimus *in l. 3. h. tit.*

Ad §. ſciendum, ejusd. leg.

SI poſterior creditor ſolverit priori creditori, pignus ſibi confirmat, & ſuccedit in locum prioris creditoris, & pignus obligatur ſecundo creditori, etiam invito debitore, tam in ſuum debitum, quam in prioris creditoris, & in uſuras ſuas, & in uſuras quas ſolvit priori creditori: ſed tamen uſurarum, quas ſolvit priori creditori, uſuras non conſequetur, nec enim alienum negotium geſſit, ſed magis ſuum: & hæc eſt Papiniani ſententia, quam referendo probat Marcianus in *hoc* §. 6. quæ confirmatur *l.* † 22. *C. de pignorib.* Dubitationem movet, quod ſi mandatarius vel negotiorum geſtor pro debitore ſortem & uſuras ſolverit, non modo ſortem & uſuras, ſed etiam uſurarum uſuras repetit actione mandati, vel negotiorum geſtorum, quia quod ad eum omne quod ſolvit, tam in ſorte, quam in uſuris, ſortis vice fungitur, & uſuras repetit tamquam ſortem, non tamquam uſuras; *l. ſi vero*, §. *ſi mihi*, ſupr. *mandat. l. qui negotiationem*, §. *ex duobus*, §. *ult.* infr. *de adminiſt. tutor.* Sed ſecundus creditor ſi ſolvat priori creditori ſortem & uſuras, non repetit uſuras uſurarum, quia ſuum negotium magis geſſit quam alienum, ut ſcriptum eſt in *hoc* §. *& l. deducta*, §. *qui poſt* † *tempus*, *ad Trebell.* id eſt magis habuit animum gerendi ſui negotii, quam alieni, nempe ſolvit priori creditori creditii ſui ſervandi cauſa. At procurator, & negotiorum geſtor, qui ſolvit pro debitore, etiam uſuras uſurarum repetit, non tamquam uſurarum, ſed tamquam ſortis, quia ſuſcipiendo mandatum, vel ultro ſe offerendo negotiis alienis, alienum negotium geſſit non ſuum, quia mandatum eſt officium gratuitum; *l. 1.* §. 4. ſupr. *mandat.*

Ad §. ſi ſimpliciter, ejusd. leg.

SI idem pignus ſit obligatum primo & ſecundo creditori, & quidem ſecundo ſimpliciter id eſt pure, non in hunc caſum ſi ſoluta ſit pecunia priori creditori, ut moris erat; §. *prox. hac leg.* ſecundo creditori datur actio hypothecaria, quæ eſt in rem ad avocandam poſſeſſionem pignoris a quolibet poſſeſſore, præterquam a priore creditore, vel emptore pignoris, qui ab eo emit, & ſucceſſit in locum prioris, quia ſecundus creditor, excepto priore creditore, potior eſt aliis omnibus creditoribus; *l. loci*, §. *competit*, ſupr. *ſi ſervit. vindicet.*

Ad §. a Titio, ejusd. leg.

CAius a Titio mutuam pecuniam accepit, eique certum prædium pignori obligavit, deinde pecuniam mutuam accepit a Mævio, & idem prædium ei obligavit, ſub conditione ſi deſierit Titio teneri, id eſt ſi ſoluta eſſet pecunia priori creditori. Tertius deinde mutuam pecuniam dedit Caio, ut Titio ſolveret, & idem prædium ei obligatum eſſet, & in ejus locum ſuccederet. Quæritur, an hic medius, id eſt ſecundus creditor, potior ſit tertio in pignore? Videbatur ſecundum creditorem potiorem eſſe tertio, tum quia prior eſt tem-

pore, & pactus est, ut soluta pecunia Titio, idem prædium sibi obligatum esset, & tertius de sua negligentia queri debet, id est suæ stultitiæ imputare debet, quod ante secundum pignora non accepit, ut supplet *glossa*: sed tamen tertius creditor secundo præferendus est, quia mutuam pecuniam dedit ad hoc ut solveretur priori creditori, & hoc pacto successit in locum prioris creditoris; *l.* 1. *l. cum tibi*, *C. de pignorib. l. ult. C. de his, qui in prior. credit. loc. succed.* & tertius præfertur secundo ex persona primi creditoris. Interdum quod quis non potest per se, potest per alium; *l. Aristo*, supr. *quæ res pignor.*

Ad §. si tertius, ejusd. leg.

NOn modo si posterior creditor solvat priori creditori, pignus sibi confirmat, & succedit in locum prioris creditoris; *l.* 1. *& ult. C. de his, qui in prior. credit. loc. succed.* sed etiam si tertius creditor pignora sua, id est res sibi obligatas, a debitore distrahi permittat, ad hoc ut priori soluta pecunia, in aliud pignus prioris creditoris succedat, dimisso priori creditore in ejus locum succedit, & secundus creditor, licet sit prior tempore tertio, nihil aliud habet, nisi ut solvat priori, & in locum ejus succedat: & hæc est sententia Papiniani, quæ refertur in *hoc* §. id est ut solvat tertio, qui solvendo in locum prioris successit. Secundus enim offerendo tertio quod priori solutum est, in ejus locum succedit: & eo pertinet disputatio *l.* 16. infr. *h. tit.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

IN pignoribus, & hypothecis prior tempore, potior est jure: si prior creditor pecuniam mutuam dederit sub hypotheca certi prædii, & non convenerit, ut liceret sibi hypothecam vendere, id est fundum hypothecæ obligatum, & posterior creditor pecuniam mutuam dederit sub hypotheca ejusdem prædii, & convenerit, ut liceret sibi hypothecam vendere, prior creditor potior est in pignore, quia in pignoribus spectatur tantum privilegium temporis, nec habetur ulla ratio, quod prior non convenit de distrahenda hypotheca, quia creditor pignus distrahere potest, non modo si nihil actum sit de distrahenda hypotheca, sed etiam si convenerit de non distrahendo pignore, quia † venditor rem oppignerando censetur tacite id permittere creditori; §. 1. *inst. quib. alien. lic. vel non*, *l.* 4. supr. † *de pignerat. act.* Idem dicendum est in pignore, nam & si prior convenerit de pignore, licet posteriori res prius tradita sit, adhuc potior est prior, quia pignus nuda conventione contrahitur; *l.* 1. *&* 4. supr. *de pignorib.*

Ad L. 13.

SI insulam, quam locaveram in plures annos, forte in quinquennium, tibi vendidi, ea lege, ut prioris anni pensio mihi, & sequentium annorum tibi cedat, & jus pignorum ab inquilino datorum uterque consequatur. Nerva & Proculus existimabant, jus pignorum pro rata dividi inter emptorem & venditorem, si ad utramque pensionem pignora sufficerent, si vero non sufficerent, jus omnium pignorum primum ad me pertinere, & si quid supereſſet ex pretio pignoris venditi ad te. Paulus rejecta Nervæ & Proculi sententia ait, facti quæstionem esse magis quam juris, & in dubio id actum videri, ut primam quamque pensionem pignorum causa sequeretur, id est ut pro pensione prioris anni, quæ mihi debeatur, pignora etiam mihi prius obligata essent si jus pignoris sequeretur causam debiti, id est eodem ordine censeretur. Dubitationem movebat, quod pactum ambiguum interpretandum est contra venditorem, qui potuit apertius legem dicere; *l. veteribus*, *de pactis*, *l. Labeo*, *de*

Digitized by Google

de contrah. empt. ſed in *hac lege* interpretatio ſit pro venditore, quia interpretatio ſit a lege ex natura contractus pignoris, in quo qui prior eſt tempore, potior eſt jure, nec ambiguum videtur pactum, quod a lege interpretationem recipit, ut recte animadvertit *gloſſa hic.*

Ad L. 14.

SI a domino duobus in ſolidum eadem res vendita ſit, potior eſt is cui prior res tradita eſt; *l. quotiens, C. de rei vindic.* quia traditione non emptione ſola transfertur dominium; *l. traditio*, infr. *de adquir. rer. domin.* Quod ſi a domino duobus creditoribus eadem res obligata ſit, & prior convenerit de pignore, licet poſteriori res tradita ſit, prior potior eſt; *l.* † 12. §. *ult.* ſupr. *h. tit.* quia cum pignus nuda conventione contrahatur, nihil prodeſt poſteriori, ſi ei res prius tradatur. Æque ſi ab eodem non domino, qui tamen habet Publicianam, id eſt qui rem alienam bona fide traditam uſucapere cœpit nondum uſucepit, duobus eadem res diverſis temporibus pignerata ſit, prior tempore potior eſt in pignore, quamvis ſi a diverſis non dominis pignus captum ſit, poſſeſſor, id eſt cui prius res tradita eſt, potior eſt, ex *hac l.* Sicut in emptione & venditione, ſi ab eodem non domino, qui Publiciana uti potuit, res vendita ſit, potior eſt cui priori res tradita eſt: ſi a diverſis non dominis, melior eſt cauſa poſſidentis; *l. ſive autem*, §. *ſi duobus*, ſupr. *de Publician.* Ratio eſt, quod cum a diverſis non dominis res obligata aut vendita eſt, neuter jus habet in re, qui a non domino rem accepit, & in pari cauſa, id eſt pari non jure, utriusque prodeſt poſſeſſio, & vice tituli eſt, ita ut melior ſit conditio poſſidentis, uti in interdicto uti poſſidetis, qualiscumque poſſeſſor, eo ipſo quod poſſidet, plus juris habet, quam ille qui non poſſidet; *l.* 2. infr. *uti poſſidet.*

Ad L. 15.

Hanc legem expoſuimus in *l.* 13. §. *& in ſuperficiariis*, *& in l.* 31. ſupr. *de pignorib.*

Ad L. 16.

VUlgata regula juris eſt, ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te, quæ proponitur in *l. de acceſſionibus*, §. *etſi mihi*, infr. *de diverſ. & temporal. præſcript.* ubi ſi eandem rem, quam mihi pigneraſti, pigneravi creditori meo, creditor meus in hypothecaria actione utetur acceſſione tui temporis, tam adverſus extraneum poſſeſſorem pignoris, quam adverſus te ipſum, quamdiu pecuniam mihi non exſolveris, qui enim me potior eſt, cum ego te ſuperaturus ſim, multo magis adverſus te obtinere debet. Hæc regula locum habet ubi eſt eadem vincendi ratio, ſecus ubi alia eſt & diverſa, ut patet in ſpecie *hujus leg.* quæ eſt hujusmodi. Debitor eundem fundum, diverſis temporibus, tribus creditoribus pignori obligavit, primum Eutychianæ, deinde Turboni, tertio loco alii creditori: cum Eutychiana ageret actione hypothecaria adverſus tertium creditorem, qui pignus poſſidebat, etſi de jure ſuo doceret, id eſt de prioritate hypothecæ, ſuperata per injuriam judicis, ut interpretatur Odofredus, a quo judice non provocavit. Turbo ſecundus creditor, cum egiſſet etiam actione hypothecaria apud alium judicem adverſus tertium creditorem, victus eſt per ſententiam judicis, ſed ab ea appellavit. Quærebatur, an tertius creditor, qui vicit Eutychianam primum creditorem, etiam Turbonem ſecundum creditorem vincere debeat? Quidam exiſtimabant, tertium creditorem, qui primum vicit, etiam ſecundum vincere debere, hoc argumento, quod tertius creditor ſi ſolvat priori creditori ſuccedit in jus & ordi-

nem prioris creditoris ; *l.* 1. *l. cum tibi*, *C.* † *qui potior. in pign. l. ult. C. de his, qui in prior. credit. loc. ſucced.* ac proinde ſecundum creditorem quaſi potior excludit. Paulus horum ſententiam improbat variis argumentis. Primum eſt, quod ſi primus creditor actione hypothecaria egerit adverſus tertium creditorem, qui pignus poſſidebat, & exceptione pacti, vel jurisjurandi, vel alia qualibet a tertio ſuperatus ſit, tertius creditor, qui primum vicit, adverſus ſecundum creditorem exceptione rei judicatæ uti non poteſt. Secundum eſt, quod ſi poſt primum judicium, in quo primus creditor ſuperatus eſt a tertio creditore, ſecundus creditor obtinuerit tertium, id eſt in lite obtinuerit adverſus tertium, quæ loquendi formula uſurpatur & in *l. Paula Callinico*, §. *ult. de legat.* 3. ſecundus creditor, qui vicit tertium, ſi conveniatur a primo actione hypothecaria, non poteſt primum repellere exceptione rei judicatæ & eum excludere, quaſi ſucceſſerit in locum primi. Exceptio rei judicatæ inter primum & ſecundum creditorem non nocet primo agenti adverſus ſecundum. Res inter alios judicata, aliis nocere aut prodeſſe non ſolet, ut *hic & l. ſæpe*, infr. *de re judicat. l. Modeſtinus*, *de except. l. is qui fundum*, *de uſufruct. legat. l. Lucius*, *de his, qui notant. infam.* Ideo concludit Paulus, tertium non excludere ſecundum, quia vicit primum, cum non fuerit eadem ratio vincendi. Exceptio rei judicatæ non nocet agenti ſi res judicata ſit inter alios, & tertius creditor, qui vicit primum per ſententiam, non ſucceſſit in locum prioris creditoris, ſed primo ſubmoto locum fecit ſecundo creditori : & hoc eſt quod dicitur in *fin. h. leg.* ſine præjudicio prioris ſententiæ, quæ dicta eſt inter primum & tertium creditorem, hoc eſt ſine metu exceptionis rei judicatæ, totum jus ſecundo creditori agenti hypothecaria adverſus tertium integrum & illibatum relinqui. Sic & in ſpecie *l.* 2. §. *objicitur*, *& l. aquiſſimum*, infr. *ad Tertyll.* in ſucceſſione filii inteſtati, mater, quæ excludit avum ex ſenatusconſulto Tertylliano, non excludit patrem cui avus præfertur, quia diverſo jure veniunt, mater ex *ſenatusconſulto Tertylliano*, pater ex *jure civili*, avus ex edicto prætoris *ſi quis a parente manumiſſus ſit*.

Ad L. 17.

QUi, cum creditor non eſſet, debitori pecuniam credidit prioris creditoris dimittendi gratia, in ejus locum non ſuccedit, niſi de eo nominatim convenerit ; *l. Ariſto*, ſupr. *quæ res pignor. l. creditor* 12. §. *a Titio*, ſupr. *h. tit.* Sed ſi poſterior creditor ſua pecunia ſolverit priori creditori, in locum ejus ſubſtituitur in ea quantitate, quam ſolvit priori creditori, etiam ſi de eo nihil convenerit ; *l.* 1. *l. cum tibi*, *C.* † *qui potior. in pignor. l. ult. C. de his, qui in prior. credit. loc. ſucced.* Item qui pignus emit a debitore, ut ex pretio prior creditor dimittatur, eatenus tuendus eſt, id eſt eatenus præferendus eſt inferioribus creditoribus, quatenus ad priorem creditorem ex pretio pecunia pervenit, ex *hac l. & d. l. Ariſto*, *l. pen. C. de his, qui in prior. credit. loc. ſucced.* quia eatenus in locum primi ſucceſſiſſe intelligitur, quatenus ſua pecunia ſolutum eſt vinculum pignoris prioris creditoris, etſi res empta & tradita deſinat eſſe pignerata, cum ſit ſua : pignus non eſt rei ſuæ ; *l. debitor*, ſupr. *de pignerat. act. l. neque pignus*, *de R. J.* Quod ſi prior creditor pignus emerit a debitore, an tuendus eſt adverſus poſteriores creditores ? Videtur non eſſe tuendus, quia rem emiſſe videtur cum ſua cauſa & onere ; *l. alienatio*, ſupr. *de contrab. empt.* id eſt ſalvo pignore poſteriorum creditorum, & emptione rei amiſit jus pignoris, cum res empta non poſſit eſſe pignori, quia ſua res eſt : ſed tamen verius eſt tuendum eſſe adverſus poſteriores creditores, quia ſua diligentia ei obeſſe non debet ; *l. debitor*, infr. *de ſeparat.* Et videtur ita demum receſſiſſe a pignore, ſi emptione & venditione facta eſſet irre-

irrevocabilis translatio dominii. Et tuendus eſt adverſus poſteriores creditores, niſi ei offerant debitum; *l.* 1. *C. ſi antig. creditor.* Quid ſi debitor eandem rem tertio creditori pignori obligaverit, conſentiente priore creditore? prior jus ſui pignoris remiſiſſe videtur, non etiam tertius in locum ejus ſucceſſit; *l. Paulus reſpondit*, infr. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolvat.*

Ad L. 18.

SI duo vel plures ſint creditores hypothecarii, prior tempore potior eſt jure privilegio temporis; *l.* 10. ſupr. *h. tit.* quod ſi duo ſint creditores diverſi temporis ſub iisdem pignoribus, prior creditor potior eſt ſecundo, non modo in ſorte, ſed etiam in uſuris, nec modo in uſuris, quæ acceſſere antequam poſteriori creditori deberetur, ſed etiam in uſuris, quæ acceſſere poſt obligationem ſecundi creditoris, ex *hac leg.* Et hoc eſt quod dicitur in *hac lege*, priorem potiorem eſſe in omne quod ei debetur, in ſorte, & quibuscumque uſuris, quia uſuræ ſunt acceſſiones, quæ ſequuntur jus ſortis & naturam principalis obligationis; *l. Aurelius*, §. *legatum*, *de liberat. legat. l. eos qui*, *C. de uſur.* Videbatur, quod prior tempore, licet præferendus in ſorte, non præferretur in uſuris, quia in poteſtate debitoris fuit non teneri uſuris ſolvendo ſortem; *l. qui balneum*, ſupr. *h. tit. l. pen.* ſupr. *quæ res pignor.* uſuræ ſequuntur jus ſortis, quia initium obligationis ſpectandum eſt; *l.* 1. ſupr. *h. tit. l. ſi procuratorem*, *mandat.* moribus tamen noſtris alia eſt obligatio & hypotheca ſortis, alia uſurarum, & par eſt cauſa omnium uſurarum, ita ut in ordine creditorum rejiciantur in ultimum locum.

Ad L. 19.

MUlier fundum obligatum marito dedit in dotem, & teſtamento heredes inſtituit ipſum maritum & liberos ex illo & ex alio ſusceptos, licet heredes ſint idonei, & conveniri poſſint actione perſonali, creditor poteſt convenire maritum actione hypothecaria, tamquam juſtum poſſeſſorem pignoris. Maritus, qui eſt poſſeſſor pignoris ex juſta cauſa, puta ex cauſa dotis, ſi conveniatur actione hypothecaria, non poteſt opponere exceptionem diſcuſſionis, quia idem eſt heres defuncti. Jure veteri in poteſtate eſt creditoris convenire debitorem vel heredem ejus actione perſonali, vel poſſeſſorem pignoris actione hypothecaria; *l. diſtractis*, *l. perſecutione*, *C. de pignorib.* Hodie tertius poſſeſſor non poteſt conveniri, niſi excuſſo reo principali, vel herede ejus; *auth. hoc ſi debitor*, *C. eod. tit.* Sed ſi maritus, qui pignus poſſidet, conveniatur a creditore actione hypothecaria, & creditori agenti offerat pecuniam debitam, compellendus eſt creditor ſolutum accipiens ei cedere jus nominis, ex *hac l.* Dubitationem movebat, quod qui ſuum recepit, etiam ab alio quam vero debitore, non tenetur condictione indebiti; *l. repetitio*, ſupr. *de condict. indebit.* ergo non poteſt compelli cedere actiones, ne repetitioni locus detur, quia idoneum nomen præſtat debitor qui delegat; *l. ſi nomen*, ſupr. *de heredit. vel act. vendit.* ſed placet diſtinctio Joannis Fabri in *l. jubemus C. ad Vellejan.* Creditor, qui ſuum recipit a debitore ſuo vel alio ultro offerente pecuniam debitam, non tenetur cedere actionibus, contra ſe ipſum, ſatis eſt quod ſolutione a quocumque facta liberat debitorem: ſed ſi creditor actione hypothecaria conveniat tertium poſſeſſorem pignoris, puta maritum, qui ex dotis cauſa pignus poſſidet, vel fidejuſſorem, tenetur ei præſtare actionem ſuam perſonalem ſc. ex *hac leg. l.* † *cum poſſeſſor*, infr. *de cenſib. l.* 2. *C. de fidejuſſ.* Creditor compellendus eſt marito, vel tertio poſſeſſori pignoris, cedere actionem perſonalem, quia cum maritus morte uxoris factus ſit dominus fundi do-

Digitized by Google

talis, non poteſt ei cedi jus pignoris in proprio fundo: res mea non poteſt mihi eſſe pignori; *l. neque pignus, de R. J.* ſed recte creditur marito actio adverſus coheredes, id eſt liberos ex ſe & alio natos, pro partibus coheredum: immo & qualiscumque poſſeſſor pignoris habet jus offerendi creditori, ut eum ſubmoveat actione hypothecaria; *l. Paulus reſpondit*, infr. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolvat.* ſed non habet jus poſtulandi, ut ei cedat actionibus ſuis. Petitor non cogitur malæ fidei poſſeſſori cedere actiones ſuas; *l. is qui dolo*, ſupr. *de rei vindicat.*

Ad L. 20.

Hanc legem expoſuimus apud Tryphoninum *libr.* 8. *diſputat.*

Ad L. ult.

ACtio tutelæ eſt privilegiaria; *l. ex facto*, ſupr. *de pecul. l. dabimusque*, §. 1. infr. *de reb. auctoris. judic. poſſid.* & pupillus tutelæ nomine habet tacitam hypothecam in bonis tutoris; *l. pro officio*, *C. de adminiſtr. tutor. l. unic.* §. 1. *C. de rei uxor. act.* Et pupillus tutelæ nomine præfertur fiſco, ſi poſterius contraxerit in bonis tutoris. Finge, quæ eſt ſpecies *h. leg.* Titius, qui fuerat tutor Seiæ, vel heres ejus, conventus actione tutelæ, & condemnatus in certam quantitatem, pro rehquis rationum ei obligavit omnia bona, tam præſentia, quam futura, poſtea a fiſco pecuniam mutuam accepit, & omnes res ſuas ei obligavit, & Seiæ intulit partem debiti, forte ex ea pecunia, quam mutuam acceperat a fiſco, & novatione facta promiſit ſe reliquum ſoluturum, & in eadem obligatione ſimiliter convenit de pignore, id eſt pariter obligavit, ut in priori, bona præſentia & futura. Quæſitum eſt, an Seia præferenda eſſet fiſco, & in illis rebus quas Titius habuit tempore prioris obligationis, & in iis rebus quas poſt priorem obligationem adquiſivit, donec univerſum debitum conſequeretur? Reſpondet Scævola, nihil proponi cur non eſſet præferenda. Ratio eſt, quia prior creditor, qui habet pignus primo loco obligatum, ſi poſtea novet obligationem ſub eodem pignore, retinet jus primi pignoris, & in ſuum locum ſucceſſiſſe intelligitur, id eſt non tam novaſſe obligationem, quam repetiiſſe quaſi ſibi ſucceſſerit, & ſecundam obligationem cumulaſſe cum priori ſine præjudicio prioris; *l. creditor* 12. §. *Papinianus*, ſupr. *h. tit.* Ratio dubitandi erat, quod fiſcus præfertur priori creditori habenti generalem hyothecam præſentium & futurorum in bonis poſtea quæſitis, cauſam enim pignoris fiſcus præveniſſe intelligitur; *l. ſi qui mihi*, infr. *de jur. fiſc.* ſed pupilla in actione tutelæ præfertur fiſco, vel quia duplici nitebatur privilegio, nimirum privilegio temporis, & privilegio tutelæ. In contractu mutui & aliis fiſcus eodem jure utitur quo privatus creditor, nec habet niſi privilegium temporis; *l. ſi pignus*, ſupr. *h. tit. l. ſi fundum*, *C. eod. l.* 2. *C. de privileg. fiſc.* Fiſcus ſolebat fœnerari pecunias, & in his non alio quam privati creditoris jure cenſebatur. Vel mulier præfertur fiſco in rebus quæſitis tempore prioris obligationis, vel poſt priorem obligationem, ante obligationem fiſci: ſed fiſcus præfertur priori creditori in rebus quæſitis poſt obligationem fiſcalem, quia vi tacitæ hypothecæ cauſam pignoris fiſcus præveniſſe intelligitur, quæ eſt poſterior ſententia Accurii, quam probat Cujac. 10. *obſ.* 22.

Ad §. 1. ejusdem leg.

PRivatus creditor habens ſpecialem hypothecam, ſi ſit prior tempore, præfertur fiſco & Cæſari. Aliud eſt fiſcus, aliud res privata Cæſaris. Fiſcus eſt patrimonium reipublicæ. Res privata eſt patrimonium privatum Principis, cujus

jus cura erat penes comitem rerum privatarum ; *l.* 2. *C. de fund. rei priver.* Ut debitor, qui erat negotiator marmorum, pecuniam mutuam prior accepit a creditore ſub pignoribus lapidum, quorum pretium ſolutum eſt ex pecunia creditoris, poſtea idem debitor conduxit horrea Cæſaris in quinquennium, ceſſante in ſolutione penſionis horreorum conductorum per aliquot annos, procurator exactioni præpoſitus, jure pignoris lapides ſub haſta diſtrahere voluit. Quæſitum eſt, an prior creditor, qui pignus poſſidebat, retinere poſſit? Reſpondit Scævola, ſecundum ea quæ proponerentur poſſe. Ratio eſt, quia, ut dixi, privatus creditor habens ſpecialem hypothecam præfertur fiſco vel Principi in re privata, ſi ſit poſterior in hypothecaria actione, fiſcus & res privata Cæſaris eodem jure utuntur, & quodcumque privilegii fiſco competit, idem & ratio Cæſaris habere ſolet ; *l.* 6. §. 1. infr. *de jur. fiſc. l.* 3. *C. de quadriem. præſcript.*

AD TIT. V.

De diſtract. pignor. D.

Ad L. 1.

CESSANTE debitore in luendo pignore, creditor poteſt vendere pignus ; alioquin nulla eſſet utilitas pignoris ; *l.* 4. ſupr. *de pigner. act.* & præcipuum jus pignoris eſt, quod ceſſante debitore, licet creditori pignus diſtrahere, unde cum creditor pignus vendit ob moram debitoris, dicitur jure creditoris vel lege pignoris pignus diſtrahere ; *l.* 10. infr. *h. tit. l. ſi* † *mandatu* 59. §. *creditor*, ſupr. *mandat.* & jus ſuum exequi ; *l.* 7. §. 1. infr. *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt.* Venditio autem pignoris, quæ fit ſolemniter ſub haſta, proprie diſtractio dicitur, quia in proſcriptione bonorum debitoris, res addicuntur pluris licenti, & diſtrahuntur in varios emptores : & hoc eſt quod ait M. Tull. pro Quintio : *Quo bonorum emptores conveniunt ut carnifices ad reliquiat vitæ lacerandas, & diſtrahendas.* Et creditor, qui pignus vendit jure creditoris, ſtatim dominium transfert in emptorem, ex quo fit, ut plus juris in alium transferat, quam ipſe habeat ; *l. non eſt novum*, infr. *de adquir. rer. domin.* quia diſtrahit ex voluntate debitoris, ſi conveneriſ de diſtrahendo pignore, vel ex tacita voluntate debitoris poſt trinam monitionem, etiamſi conveneriſ ne pignus diſtrahatur. Creditor jure pignoris pignus vendere poteſt, modo ſit potior aliis creditoribus. Creditor enim, qui prior eſt, poteſt avocare pignus emptori ; *arg. h. leg. l. cum ea*, §. 1. infr. *de evict.* ; 2. *C. de his, qui in prior. creditor. loc. ſucced.* His præmiſſis veniamus ad ſpeciem *h. leg.* quæ eſt hujusmodi. Quidam primo creditori obligavit certa prædia ſpecialiter, deinde ſecundo creditori generaliter obligavit omnia bona ſua, deinde idem primo creditori generaliter omnia bona ſua, ob alium, aut eundem contractum, id eſt ob pecuniam mutuam acceptam ex alio, aut eodem contractu, novatione ſacta. Primus quidem creditor potior eſt ſecundo in prædiis ſpecialiter obligatis, ſecundus autem potior eſt primo in ceteris bonis, & ideo illa prædia quidem ſibi ſpecialiter obligata, vendere primus poteſt jure pignoris, non etiam cetera bona, ante dimiſſum ſecundum creditorem : quod ſi vendiderit etiam cetera bona, non tenetur ſecundo creditori actione in perſonam directa, vel utili, non tenetur etiam actione furti, quia non furandi animo eas res vendidit, furtum non committitur ſine animo furandi, ſed ordinis errore ductus, id eſt cum per errorem exiſtimaret ſe eſſe primum etiam in ceteris bonis, ſuara

Digitized by Google

cauſam bona fide perſecutus eſt, id eſt pignus vendidit jure creditoris, tunc enim creditor jus ſuum exequi dicitur, ut modo obſervatum eſt. Item primus creditor non poteſt videri earum rerum furtum feciſſe ſecundo creditori, quia non habuit earum poſſeſſionem. Furtum non fit ei, qui non poſſidet; *l. ſi gratuitam*, §. *ult.* ſupr. *de præſcript. verb. l. ſi vendidero*, §. *ult.* infr. *de furt.* Item non tenetur ad exhibendum, quia non poſſidet, neque dolo deſiit poſſidere. Actio ad exhibendum, quæ datur acturo qualibet actione in rem etiam hypothecaria, non datur niſi adverſus poſſeſſorem, vel quaſi poſſeſſorem; *l.* 3. §. *eſt autem*, ſupr. *ad exhibend.* Igitur ſecundo creditori ſupereſt tantum actio adverſus poſſeſſorem, id eſt actio hypothecaria, quæ eſt actio in rem ad avocandam poſſeſſionem pignoris. Nec obſtat *l. creditor* 12. §. *Papinianus*, ſupr. *qui potior. in pignor.* ubi ſecundo creditori datur actio contra priorem creditorem, qui pignora ſecundo creditori prius obligata non jure vendidit, quia hæc actio datur recte ſecundo creditori adverſus primum ad reſtitutionem ſuperfluï, quod ex pignorum venditione redactum eſt, ut recte docet Accurſ. *hoc loco*.

Ad L. 2.

SI fidejuſſor, conventus officio judicis a priore creditore, conſecutus ſit, ut emptionis nomine prædium creditori pignori datum fuſciperet, nihilominus poſteriori creditori, cui idem pignus obligatum eſt, facultas eſt offerendæ pecuniæ, quam fidejuſſor ſolvit cum uſuris priori creditori, nam hujusmodi venditio fit ex neceſſitate juris, pignoris transferendi cauſa, id eſt non tam dominii adquirendi cauſa, quam pignoris in emptorem transferendi, ex *hac l. & l.* 9. infr. *h. tit.* Cum poſterior creditor a priore pignus emit, non tam adquirendi dominii, quam ſervandi pignoris cauſa, pignus emiſſe intelligitur, & ideo debitori integrum eſt jus ei offerendi; *l.* 6. infr. *h. tit. l.* 1. *& ult. C. ſi antiq. creditor*, *l. communi dividundo*, §. *inter eos*, ſupr. *commun. divid.* Et ſi fidejuſſor pro reo principali ſolvat debitum, creditor tenetur jus pignorum in eum transferre, & cedere actionibus perſonalibus, quas habet adverſus debitorem vel confidejuſſores; *l.* 2. *C. de fidejuſſ. l. Stichum*, §. † 10. infr. *de ſolut.* Alia ratio eſt in venditione ſimplici & voluntaria, quæ fit jure creditoris, nam ſecundus creditor non habet jus auferendi pignus priori creditori, neque emptori qui ab eo emit; *l. creditor* 12. §. *ſi ſimpliciter*, *ſupr. qui potior. in pignor.* Sera nimis eſt oblatio pecuniæ, quæ fit poſt perfectam venditionem pignoris jure creditoris. Et ſi fidejuſſor pignus emerit a creditore, tenetur debitori pignus reſtituere cum fructibus medii temporis, & ſi non reſtituat tenetur de dolo; *l.* 5. §. *ult.* infr. *h. tit. l.* 1. *C. de dol.* & fidejuſſor, in quem pignora a confidejuſſoribus data translata ſunt, forte quia ſolidum ſolvit creditori, non emptoris loco ſubſtitutus videtur, ſed ejus qui ab initio pignora accepit, id eſt creditoris, & ideo non facit fructus ſuos, ſed eos compenſat cum uſuris pro rata; *l. Paulus*, infr. *de fidejuſſor.*

Ad L. 3.

POſterior creditor habet jus offerendæ pecuniæ priori creditori, cum uſuris medii temporis, ut poſterior in pignore ſuccedat in jus & locum prioris creditoris; *l. creditor* 12. §. *ſi ſimpliciter*, *&* §. *ſen.* ſupr. *qui potior. in pignor. l.* 1. *C. eod.* Si prior creditor pignus ex pacto vendiderit, ſecundo creditori non eſt jus offerendæ pecuniæ, & avocandi pignus emptori, ex *init. h. leg. l.* 1. *& 2. C. ſi antiq. credit.* quia diſtractione pignoris recte & ſolemniter facta, pignus extinguitur, & dominium transfertur in emptorem; *l. non eſt novum*, infr. *de adquir. rer. domin.*

Ad

Ad §. 1. ejusdem leg.

SI debitor non interveniente creditore pignus vendiderit, & ex pretio priorem creditorem dimiſerit, poſteriori creditori jus eſt offerendi emptori quod de ejus nummis ad priorem creditorem pervenit cum uſuris medii temporis, ex *hoc* §. *& l.* 1. *C. ſi antiq. creditor.* quia venditio pignoris facta a debitore non perimit jus pignoris: pignus transfertur in emptorem cum ſua cauſa & onere, id eſt ſalvo jure pignoris; *l.* 12. *C. h. tit.* Ubi debitor pignus vendit, nihil intereſt an pignus obligatum vendat, an denuo obliget, id eſt tertio creditori. Sicut enim tertius creditor, qui pecunia ſua dimiſit priorem creditorem, ita ſuccedit in locum primi, ut ſecundo jus ſit offerendi tertio; *d. l. creditor*, §. *a Titio*, ita emptor pignoris, qui pecunia ſua ſolvit priori creditori, ſuccedit in locum primi, ita ut pignus ſecundi ſalvum ſit, ut ei jus ſit offerendi tertio. Quod ſi debitor conſentiente primo creditore pignus vendiderit, vel obligaverit tertio creditori, tertius non ſuccedit in locum primi, quia primus jus pignoris remiſiſſe videtur, & pignus primo remiſſione extinctum eſt, ſed ſublato primo creditore, ſecundi melior cauſa efficitur; *l. Paulus reſpondit, inſt. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.*

Ad L. 4.

EX pacto prolato die ſolvendæ pecuniæ, profertur & vendendi pignoris poteſtas, ex *hac l.* quia pignus diſtrahi non poteſt antequam debitor ſit in mora; *l. ſi ceſſante, C. h. tit.* Nec obſtat, quod creditori antequam dies ſolvendæ penſionis venerit datur perſecutio pignoris; *l. quæſitum*, ſup. *de pignorib.* hoc enim ſpeciale eſt in perſecutione ſeu actione in rem pignoris cauſa, quia creditoris intereſt incumbere pignori, ut in tuto ſit creditum: plus cautionis eſt in re, quam in perſona; *l. plus cautionis, de R. J. l. eos, C. † qui potior. in pignor.* §. *furti autem, inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc.* Sic & ubi pacto dies ſolvendæ ſortis prorogatur, dilata quoque videtur dies uſurarum committendarum; *l. lecta*, ſupr. *de reb. credit.*

Ad L. 5.

POſterior creditor habet jus offerendæ pecuniæ priori creditori, & oblata pecunia in ejus locum ſuccedit; *l. creditor* 12. §. † *ſi ſimpliciter*, §. *pen.* ſupr. *qui potior. in pignor. l.* 1. *C. eod.* Ubi ſecundus creditor oblata pecunia priori creditori in ejus locum ſucceſſit, pignus diſtrahere potuit, tam pro ea pecunia quæ ſoluta eſt priori creditori, quam pro ea quæ ſibi debetur, ex *inſt. h. leg. l.* 3. *init. l. creditor* 12. §. *ſciendum*, ſup. *qui potior. in pignor.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

SI ſecundus creditor, oblata & ſoluta pecunia priori creditori, pignora ſuſcepit emptionis nomine, recte ei offertur, id eſt tertius creditor habet jus ei offerendi, quamvis pignora emerit a priore creditore, ex *hoc* §. Ratio eſt, quia hujusmodi venditio fit neceſſitate juris, magis ſervandi pignoris cauſa, quam dominii transferendi; *l.* 2. ſupr. *h. tit.* Et ita fidejuſſor, in quem pignora data a confidejuſſoribus translata ſunt, quia conventus ſolvit pecuniam priori creditori, non emptoris loco ſubſtitutus videtur, ſed creditoris qui pignora emit; *l. Paulus reſpondit*, inſt. *de fidejuſſ.*

Ad L. 6.

Hæc lex expoſita eſt in *l.* 2. ſupr. *h. tit.*

Ad L. 7.

SI creditor pignus vel hypothecam jure creditoris vendiderit ea lege, ut liceret ſibi pignus recuperare reddita pecunia, quæritur, an ſi debitor pecuniam offerat, poſſit avocare pignus emptori? Reſpondet Marcellus ex Juliano, pignus recte diſtractum eſſe, id eſt ab emptore revocari non poſſe per debitorem. Ubi creditor recte & ſolemniter pignus diſtraxit, non poteſt revocari pignus ab emptore, ex *hac l. & l. ſi ceſſante*, *l. qui prædium*, *C. h. tit. l.* 1. *C. ſi antiq. credit.* quia diſtractione pignoris dominium transfertur in emptorem; *l. non eſt novum*, infr. *de adquir. rer. domin.* Ceterum debitor poteſt agere cum creditore utili actione pigneratitia, ut ſibi cedat actionibus, quas ex pacto habet adverſus emptorem: ſed etſi creditor non cedat actionibus, poteſt debitor agere actione in factum adverſus emptorem; *l. ſi cum venderet*, ſupr. *de pignerat. act.* & quod ſcriptum eſt in pignore, idem dicendum eſt in hypotheca, quia pignus, & hypotheca eodem jure cenſentur; *l.* 5. §. 1. ſupr. *de pignorib.*

Ad §. illud, ejusd. leg.

SI creditor hypothecam jure creditoris vendiderit non poteſt debitor emptori pignus avocare, ex *init. h. leg.* quod ſi debitor hypothecam vendiderit extraneo, quæritur, an debitori liceat rem avocare ab emptore? Marcellus exiſtimavit diſtinguendum eſſe, ſi ita res venierit, ut, ſi intra certum tempus a debitore pecunia ſolvatur, emptio reſcindatur, intra illud tempus pecunia ſoluta recipere hypothecam: ſi vero dies præterierit, aut ſi non eo pacto res venierit, ut recuperari poſſit, non reſcindi venditionem, niſi ſit res pupilli aut minoris, aut abſentis reip. cauſa. Venditio pignoris rite facta extraneo, non revocatur, niſi ſit res pupilli aut minoris, quo caſu revocatur per reſtitutionem in integrum, ſi enormis ſit læſio; *l. ſi ex cauſa*, ſupr. *de minorib. l.* 1. *C. ſi adverſ. vendit. pignor.*

Ad §. ult. ejusd. leg.

SI convenerit inter creditorem & debitorem, ne liceat debitori pignus vel hypothecam vendere, quæritur an venditio facta contra fidem pacti valeat? Reſpondet † Marcellus, venditionem nullam eſſe: ut pactioni ſterur dubitationem movebat, quod hujusmodi pacto videbatur nulla & irrita, quaſi contra jus poſita, ut argumentatur ipſe Marcellus: nemo pacisci poteſt ne invito vicino liceat alienare rem ſuam; *l. nemo*, ſupr. *de pact.* & debitor etiam invito creditore pignus vendere poteſt, quia pignus non transfert dominium, & pignus transit in emptorem cum ſua cauſa ſalvo jure pignoris; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *de pignorib.* immo etiam ſi convenerit de non diſtrahendo pignore, creditor poteſt vendere pignus poſt trinam monitionem; *l.* 4. ſupr. *de pignerat. act.* Sed hoc locum habet in creditore, ne pignus ſit inutile: valet vero pactum, ne debitori liceat pignus vendere, quia licet veneat cum ſua cauſa & jure pignoris, creditoris intereſt pignus non vendi, ne transferatur in potentiorem, ut recte docet Bartol. *hic*, maxime ex quo hodie tertius poſſeſſor pignoris non poteſt conveniri, niſi prius excuſſo reo principali; *auth. hoc ſi debitor*, *C. de pignorib.*

Ad

Digitized by Google

Ad L. 8.

SI convenerit de vendendo pignore ab initio, vel poſtea, ut ſolebat fieri, unde pactum hujusmodi vulgare dicitur; *l. 4. C. de pignerat. act.* ſed etſi nominatim non convenerit de vendendo pignore, ceſſante debitore in ſolvendo, creditor poteſt vendere pignus poſt unicam denunciationem teſtato & ſolemniter factam; *l. 4. l. quæ ſpecialiter, C. h. tit.* quod ſi convenerit de non diſtrahendo pignore, nihilominus creditor poteſt vendere pignus, poſt trinam monitionem; *l. 4. ſupr. de pignerat. act. l. Ariſto, quæ res pignor. l.* † *in ejus, §. pen. inſt. ad Trebell. §. 2. inſt. quib. alienar. lic. vel non.* Alias pignus eſſet inutile: ſi plures res pignori obligatæ ſint, creditor poteſt unam quam maluerit eligere, & vendere, ex *hac l.* Ratio dubitandi erat, quod in actione judicati jura, id eſt actiones & nomina, piguori capi non poſſunt, niſi prius excuſſis rebus mobilibus, tum immobilibus; *l. a divo Pio, §. in venditione, §. ſic quoque*, inſr. *de re judicat. l. 2. C. quand. fiſc. vel privat. debitor. ſui debitor. convenir. poſſ. l. 5. C. de execut. rei judicat. cap.* † *ultim. §. in aliis, ut lit. non conteſtat.* ergo in pignore conventionali videbatur non eſſe permittendum arbitrio creditoris, ut ex pluribus rebus pignori obligatis, quam maluerit vendere liceat, ne forte pro modica ſumma rem e pluribus majori pretii diſtrahat, licet pretium ſervare poſſit ex venditione aliarum rerum minoris pretii. Verum ſi in pignore judiciali nomina & actiones pignori capi non poſſunt, niſi prius excuſſis rebus mobilibus & immobilibus, ut modus ſerveturin executione judicati. At in pignore conventionali non ſervatur ordo diſcuſſionis, & creditor poteſt diſtrahere unum ex pignoribus, quod maluerit, quicquid dicat Bartol. *hanc legem* eſſe contra opinionem ruſticorum, ſemper enim creditor debet bona fide ſuum jus exequi; *l. 4. C. de diſtract. pignor.* & ſi plures eas ſint obligatæ, & ex pretio unius, quæ minoris eſt, poſſit debitum conſequi, non poteſt alias, quæ majoris ſunt pretii, diſtrahere.

† Hæc lex deſideratur. De pignore vendito a rogato heredi tatem reſtituere, agitur *in l. Lucius Titius, §. penult. ad Trebell.* V. ſi facit. Et junge *l. 9. & 14. C. de diſtract. pignor.*

Ad L. 9.

SI creditor ſuum ſervare non poſſit ex diſtractione pignoris, quia res minoris veniit, quam debetur, debitor non liberatur, nempe ſublata actione pigneratitia, adhuc creditori ſupereſt actio perſonalis in debitorem, ut quod deeſt ſuppleatur, ex *hac l. & l. quæ ſpecialiter, C. h. tit. l. creditor*, ſupr. *de reb. credit.* Hoc verum eſt, ſi nulla culpa creditori imputari poſſit, ſi creditor bonæ fide pignus vendiderit, ſervatis ſolemnibus, quia ex neceſſitate facta venditio pignoris, id eſt ob moram debitoris, non liberat debitorem, niſi pecunia percepta, id eſt exſoluta univerſa pecunia. Nec caſus *hujus l.* pertinet ad creditorem, qui ab emptore pignoris pretium ſervare non poteſt, forte quia ſubito caſu factus eſt non ſolvendo, ut voluit Cujac *hic*, quia diſtractio pignoris, quæ fit ſub haſta, fit præſenti pecunia: in ſubhaſtatione non habetur fides de pretio; *l. a divo Pio, §. ſed ſi emptor*, infr. *de re judicat.* Plaut. in Menæchmos (5. 9. 96.)

. . . . . *Omnia*
Venibunt, quiqui licebunt, præſenti pecunia

Creditor, qui pignus vendit, non poteſt habere fidem de pretio, & ſi emptori fidem habeat de pretio, licet tempore traditionis eſſet ſolvendo, & repentino caſu fuerit lapſus facultatibus, creditori imputatur, quod cautius negotiatus non ſit, & pignora tradiderit emptori, antequam pretium numeraretur.

Digitized by Google

Ad §. 1. ejusd. leg.

SI creditor minoris, quam eſt in debito, pignus vendiderit, debitor tenetur reſiduum ſolvere, actione perſonali, etiam ſi de eo nihil convenerit ; *l. 3. l. ſpecialiter*, C. *h. tit. l. adverſus*, C. *de oblig. & act. l. creditor*, ſupr. *de reb. credit.* & ideo Pomponius ſcripſit in *hoc* §. ſupervacuum eſſe quod in pignore contrahendo adjici ſolet, ut quo minus pignus veniſſet, reliquum debitor præſtaret, quia ipſo jure ita ſe res habet, etiam ſi adjectum non ſit, id eſt hoc venit ex natura contractus, etiam ſi non convenerit : quod de jure verum eſſe, ſed aliud ſervari conſuetudine Venetorum ait Odofredus. Ex diverſo, ſi creditor ex venditione pignoris plus redegerit quam ei debetur, tenetur actione contraria pigneratitia ſuperfluum debitori reſtituere ; *l. 6. §. ult. l. ſeq. l. eleganter*, §. *ſi vendiderit*, *l. pen.* ſupr. *de pignerat. act.* quod ſi pignora capta ex cauſa judicati emptorem non inveniant, creditori addicuntur ubique, id eſt omnimodo pro ea quantitate quæ debetur : creditor enim non poteſt pignora in certam quantitatem tenere, & quod amplius ſibi debetur petere, quia velut pacto transegiſſe videtur, qui contentus fuit pignora poſſidere ; *l. a divo Pio*, §. *ſi pignora*, inſt. *de re judicat.*

Ad L. 10.

CReditor, qui pignus vendidit lege pignoris, id eſt jure creditoris, ob moram debitoris, re evicta, non tenetur emptori de evictione pignoris : tamen non eſt audiendus creditor, qui fundum vendidit, ſi velit ex alia cauſa ejusdem rei dominii quæſtionem movere, forte ex alia cauſa quæſito ejusdem rei dominio, ex *hac l. & l. 1. & 2. C. creditorem evictionem pignor. non debere*, *l. ſi* † *mandatu* 59. §. *creditor*, ſupr. *mandat.* Creditor, qui jure creditoris bona fide pignus vendidit, non præſtat evictionem emptori, vel tenetur actione ex empto ad reſtitutionem pretii ; *l. ex empto*, §. *ſententiam*, ſupr. *de act. empt.* at ſi res evincatur antequam pretium ſolutum ſit, nullam emptor exceptionem habebit quominus pretium ſolvat ; *l. cum ea*, *de evict.* Creditor, qui jure creditoris pignus vendidit, non tenetur de evictione, quia pignus tacite ex conditione diſtrahitur, ne evictio præſtetur ; *d. l. cum ea*, & venditio pignoris fit ex neceſſitate juris ob moram debitoris ; *l. 2. l. 9.* ſupr. *h. tit.* & creditor, qui pignus vendit jure creditoris, vendit quale pignus accepit, aliena fide, debitoris ſcilicet, & videtur vendere ex voluntate debitoris, magisque videtur debitor pignus vendere, quam ipſe creditor. Creditor non tenetur de evictione pignoris, niſi nominatim caverit de evictione, vel dolo malo ſciens rem alienam ſibi obligatam a non domino vendiderit ; *d. l. ex empto*, §. *ſententiam*, *l. 1. & 2. C. creditor. evict. pig. non debere.* Creditor, qui pignus vendidit jure creditoris, non poteſt idem pignus evincere ex alia cauſa ; quia nemo poteſt venire contra factum ſuum ; *l. vindicantem*, *de evict. l. deferre*, §. *ſed ne quidem*, inſt. *de jur. fiſc. l. 1. C. de commun. rer. alienat.*

Ad l. † 11. & ult.

NOmina non veniunt in judicium familiæ erciſcundæ, ſeu hereditatis dividundæ, quia ipſo jure id eſt *lege* 12. tabularum diviſa ſunt inter heredes pro hereditariis portionibus, ſed dividuntur ex ſtipulatione ceſſis inviicem actionibus, vel officio judicis familiæ erciſcundæ ; *l. 2. §. ult. & l. 3.* ſupr. *famil. erciſc. l. ea quæ*, C. *eod. tit.* & ex *his ll.* quarum ſpecies una & eadem eſt iisdem fere verbis & ejusdem auctoris, nimirum Scævolæ. Arbiter fami-

Digitized by Google

familiæ erciſcundæ, inter coheredes diviſit non modo corpora hereditaria, ſed etiam nomina, aſſignando ſeu adſcribendo certa nomina cuique in ſolidum, quæ contracta erant ſub pignoribus. Quæritur, an ceſſantibus debitoribus quisque heredum poſſit pignora ſua in ſolidum vendere? Ratio dubitandi erat, quod in diviſione nominum videbatur non poſſe venire pignora, quia pignoris cauſa eſt individua; *l. quamdiu*, *C. de diſtract. pignor.* & pigneratitia actio cuique heredum in ſolidum competit. Scævola reſpondet, diviſis nominibus officio judicis, ſingulis licere vendere pignora in ſolidum, quia pignora cum ſint acceſſiones, principalis obligationis naturam ſequuntur; *l. in omnibus*, infr. *de ſolut.* & cui nomen adſcriptum eſt in ſolidum, ei & pignus in ſolidum attributum cenſetur.

Ad L. 12.

Ad hanc l. dixi in Tryphoninum *libr.* 8. *diſputat.*

Ad L. 13.

CReditor, qui jure creditoris pignus vendidit, non tenetur de evictione pignoris; *l.* 10. ſupr. *h. tit. l.* 1. *&* 2. *C. credit. evict. pignor. non debere*, ſed tenetur cedere emptori actiones ſuas, id eſt pignora etiam adverſus debitorem vel hypothecariam adverſus poſſeſſorem pignoris periculo emptoris ſc. ex *hac l. & l. mulier*, ſupr. *tit. prox.* ſic & creditor, qui fidejuſſorem & pignus accepit, ſi fidejuſſorem conveniat omiſſo reo principali, tenetur ei cedere jus nominis; *l.* 2. *C. de fidejuſſ.*

AD TIT. VI.

Quibus mod. pign. vel hypoth. ſolvat. D.

Ad L. 1.

SIcut principalis obligatio ſolvitur ſolutione, nec intereſt utrum debitor ſolvat, an alius pro eo; *inſt. quib. mod. tollit. oblig. in pr.* Quod enim alius ſolvit pro me, ego videor ſolvere; *l. qui mandat*, infr. *de ſolut.* ſic & pignus, quod eſt acceſſorium principalis obligationis, liberatur ſolutione, ſive debitor ſolverit, vel alius pro eo ex mandato, vel ultro ſine mandato. Fingę, quæ eſt ſpecies *init. h. leg.* abſentis procurator voluntarius, ſeu negotiorum geſtor, qui amici ſui pignora creditori obligata, citra emptionem nummis ſuis liberavit, id eſt non ut emeret a creditore forte pignora diſtrahente ex pacto, vel a lege, jus priſtinum domino reſtituit, ita ut pignus ſolvatur hujuſmodi ſolutione, & res redeat ad dominum ſoluta vinculo pignoris, perinde ac ſi numquam obligata fuiſſet. Igitur non habet actionem utilem Serviana, id eſt hypothecariam pignorum perſequendorum cauſa adverſus debitorem, vel extraneum poſſeſſorem pignoris, quia extincto pignore tollitur hypothecaria actio, quæ naſcitur ex pignore; *§. item Serviana, inſt. de act.* ſed ſi rem poſſideat, ſi conveniatur actione in rem a domino, habet retentionem oppoſita exceptione doli mali quoad ſibi ſatisfactum ſit: facilius datur retentio, quam actio; *l.* 1. ſupr. *de pignorib.* Procurator voluntarius debitoris, qui ultro pecunia ſua pignus liberavit citra emptionem, nomine abſentis, non habet actionem hypothecariam pignoris perſequendi cauſa: ſi enim eam emit a creditore jure ſuo diſtrahente pignus, dominus rei efficitur; *l. non eſt novum*, infr. *de*

Digitized by Google

adquir. rer. domin. l. voluntate, §. *ult.* infr. *h. tit.* & amiſſa poſſeſſione poteſt eam vindicare, non jure pignoris, ſed actione in rem jure dominii. Alia eſt cauſa fidejuſſoris, vel ſecundi creditoris, qui pignus emit a primo creditore, quoniam ii dominium pignorum non nanciſcuntur, ſed ſuccedunt tantum in locum creditoris, a quo pignora redemerunt, quia non tam adquirendi dominii, quam in ſe transferendi pignoris cauſa pignus emiſſe videntur; *l. Ariſto*, ſupr. *quæ res pignor.* Sic qui captivum ab hoſtibus redemit ſua pecunia habet retentionem vinculo pignoris naturalis, donec pretium reſtituatur; *l. qui teſtamento*, §. 1. infr. *qui teſtam. fac. l. ſenatus*, §. *ult. de legat.* 1. *l. in bello*, §. *ſi quis ſervum, de captiv. & poſtlim. reverſ. l.* 2. *C. eod.* Et venditor quaſi pignus retinere poteſt rem quam vendidit, & nondum tradidit, donec pretium ſolvatur; *l. Julianus*, §. *offerri, de act. empt. l. hereditatis, de heredit. vel act. vendit.* Qui pignus liberavit pro alio habet actionem negotiorum geſtorum, cum ea ſolutione debitor ſit liberatus; *l. cum pecuniam*, ſupr. *de negot. geſt. l. res obligatas*, *C. de pignorib.*

Ad §. 1.

PIgnus ſolvitur donatione, vel remiſſione debiti; *l.* † *ſi tibi*, §. 2. *de pact. l.* 1. *& tot. tit.* † *C. de remiſſ. pignor.* finge venditor numerata parte pretii, idem prædium, quod venierat, pignori accepit, & poſtea reſiduum emptori litteris ad eum miſſis donavit, quæ donatio valuit; *l. prædia*, infr. *de adquir. poſſeſſ.* poſt mortem venditoris conſtitit eam donationem quibusdam modis inutilem eſſe, vel ex lege *Cincia*, quæ donationibus modum impoſuit; *l. cum de modo*, *l. Modeſtinus*, infr. *de donat. l. ſancimus*, *C. eod.* vel ex conſtitutionibus, puta ſi donatio facta ſit poſt contractum capitale crimen, quæ donatio non valet ex conſtitutione Severi & Antonini, ſi condemnatio ſecura ſit; *l. poſt contractum*, infr. *eod. tit.* quæritur, an fiſcus, qui ex cauſa delicti ſucceſſit in bonis condemnati, & ita ſucceſſit in locum creditoris, id eſt venditoris, cui prædium obligatum erat pro parte reſidua pretii, actione hypothecaria poſſit perſequi prædium, quaſi per donationem inutilem non ſoluto pignore? Et Papinianus reſpondet, fiſcum fruſtra petere prædium jure pignoris. Ratio dubitandi, quam ſibimet objicit Papinianus, erat, quod pactum pignoris, id eſt pignus, quod nudo pacto conſtituitur, prima voluntate donationis ſolutum, (pignus nudo conſenſu contrahitur, & diſſolvitur; *l.* 2. *C. de remiſſ. pignor.*) ergo pignus ſemel extinctum videbatur non reſtitui, donatione ex poſt facto nulla & irrita pronunciata, quoniam, inquit, inutilem pecuniæ id eſt reſidui donationem lex facit, non etiam liberationem pignoris quæ donationi ineſt, quia liberatio pignoris non oritur ex donatione quæ inutilis eſt, ſed ex nuda voluntate & conventione quæ utilis eſt, licet donationi inutili inſit, nam etſi reſidui pretii donatio non valeat ut donatio, valet ut nuda voluntas, nudave pactio; *d. l. Modeſtinus*. Lex verat, ne vir uxori vel uxor viro aliquid donet, pignus remitti non vetat, quia remiſſio pignoris non eſt donatio; *l. Lucius*, infra *h. tit. l. etſi pignus, quæ in fraud. credit. l. etiam*, *C. ad Vellejan.* quia ſublata obligatione pignoris, ſupereſt actio perſonalis in debitorem: qui pignus remittit nihil videtur donare de ſuo, quia ſublata obligatione pignoris, integra manet actio perſonalis in debitorem, ut ait Cujac. *hoc loco*, *& in l. ſi tibi*, §. *de pignore*, ſupr. *de pact.* Accurſ. opponit *l. debitum*, *C. de remiſſ. pignor.* quæ ait, remiſſo debito per pactum inutile, pignus non remitti. Sed remiſſo debito ſortis pacto inutili, non remittitur pignus: at vero donatione inutili pignus remittitur, non donationis, quæ eſt inutilis, ſed pacti poteſtate, quod non eſt inutile, quamvis inutili donationi inſit, quia pignus remittitur nuda voluntate.

Ad

Ad §. ult.

PIgnus ſolvitur ſolutione, acceptilatione, quæ loco ſolutionis eſt, vel mutatione obligationis, quæ fit, vel cum obligatio transfertur de perſona ad perſonam; *l. novatione*, infr. *de novat.* vel cum judicium acceptum transfertur a perſona in perſonam, ut a defenſore abſentis in dominum ſi revertatur, ut in ſpecie *h.* §. quæ eſt hujusmodi. Defenſor abſentis, id eſt qui ſe ultro obtulit defenſioni litis alienæ, cavit actori datis fidejuſſoribus judicatum ſolvi, ut de jure debuit, (nemo enim eſt idoneus defenſor litis alienæ, niſi ſatisdet judicatum ſolvi; *l. qui proprio*, §. 1. *l. minor* 25. *annis*, *& dd. ſeqq.* ſupr. *de procurat.* M. Tull. Verrin. 4. *Amici ſi quis quid peteret, judicio ſecum agi paſſuros, judicatum ſolvi ſatisdaturos eſſe dicebant.*) poſtea reverſo domino, & a defenſore in eum translato judicio, fidejuſſores dati a defenſore ob rem judicatam, id eſt de ſolvendo judicatum, non tenentur, nec pignora quæ fidejuſſores ipſi dederunt, ut oſtenditur *hic*, *& l. ſi ante*, infr. *judicat. ſolv.* quia translato judicio in dominum, fidejuſſores & pignora liberantur, quod fidejuſſores & pignora videantur dari ad tempus, donec dominus litis revertatur, & per ſe litem defendat, vel procuratorem det; *d. l. ſi ante*. Neque obſtat *l. in cauſa*, §. 1. ſupr. *de procurat.* quæ eſt de procuratore actoris, qui ſatis accepit a reo judicatum ſolvi, ſi a procuratore actoris judicium non transferatur in dominum, ſtipulatio judicatum ſolvi committitur, & domino datur actio ex ſtipulatu, cum a procuratore transfertur in dominum, quia omnia, quæ geſta ſunt a procuratore ante translationem judicii, valent & proſunt domino. Hîc autem agitur de defenſore, ſeu voluntario procuratore, qui ſatisdedit judicatum ſolvi. Judicio translato in dominum, fidejuſſores dati & pignora liberantur, quia omne judicium transfertur in dominum, qui eſt idoneus defenſor rei ſuæ, ſine ſatisdatione, nec tenetur cavere judicatum ſolvi.

Ad L. 2.

CReditori pigneratitio, ſi amiſerit poſſeſſionem pignoris, datur actio hypothecaria, quæ & Serviana dicitur, vel quaſi Serviana, vel utilis Serviana, quia comparata eſt ad exemplum Servianæ, quæ directo competit locatori tantum in rebus coloni pro mercede locationis, & cuilibet creditori datur hypothecaria adverſus poſſeſſorem pignoris; *§. item Serviana*, *§. præterea*, *inſt. de act. l. 1. §. cum prædium*, ſupr. *de pignoribus*, junctæ *hac lege*. Si creditor, cui pignus obligatum eſt, amiſſa poſſeſſione pignoris, egerit actione Serviana, ſeu hypothecaria adverſus poſſeſſorem pignoris, & poſſeſſor pignoris litis æſtimationem obtulerit & præſtiterit, oblatio enim accipienda eſt cum effectu, & poſtea debitor rem vindicet a poſſeſſore pignoris actione in rem jure dominii, non auditur, niſi prius debitum offerat, *ex hac l. & l. emptor*, *de rei vindicat. l. ſi pignori*, *famil. erciſc. l. 7. §. inter eos*, *commun. divid. l. ſi creditor*, *de pignor. act.* quia poſſeſſor pignoris, qui a creditore conventus actione hypothecaria ultro litis æſtimationem obtulit, ſucceſſit in locum creditoris, quia litis æſtimatio, pro emptione habetur; *l. litis æſtimatio*, infr. *pro empt.* Aliud dicendum eſt in poſſeſſore pignoris, qui non ultro ſed coactus poſt condemnationem litis æſtimationem ſolvit; *l. creditor* 12. §. 1. ſupr. *qui potior. in pignor.* quia delicti pœnam ſuſtinet. Quod ſi creditor actione hypothecaria egerit adverſus poſſeſſorem pignoris, & ab eo litis æſtimationem conſecutus, a debitore petat debitum, repellitur exceptione doli mali; *l. ſicut*, §. *ult.* infr. *h. tit.*

Ad L. 3.

SI res diſtracta ſit ea lege, niſi intra diem quis meliorem conditionem offeret, fueritque tradita, & interim emptor antequam melior conditio offerretur rem pignori dederit, ſi melior conditio allata fuerit pignus finitur, ex ſententia Marcelli, quam probat *hic* Ulpianus, *& l. 4. §. ſed & Marcellus, de in diem addict.* Ratio eſt, quia reſoluto jure dantis, ex cauſa neceſſaria & antecedenti, reſolvitur jus accipientis: ut ſi debitor fundum vectigalem, vel emphyteuticum pignori dederit, ob non ſolutum canonem ſoluto jure vectigalis prædii vel emphyteuſi pignus finitur *; l. lex vectigali*, ſupr. *de pignorib.* Sed ſi res diſtracta ſit emptori, ſi non displicuerit intra certum diem, ſi emptor rem pignori dederit, etiam ſi poſtea displicuerit pignus non ſolvitur, *ex hac l.* quia venditio ita contracta eſt pura, ſed quæ reſolvitur ſub conditione, ſi emptori res displicuerit *; l. 3.* ſupr. *de contrab. empt.* in arbitrio debitoris eſſe non debet, ſit res obligata nec ne *; l. præt.* infr. *h. tit.* & pignus jure contractum non reſolvitur ex cauſa voluntaria, quæ eſt in poteſtate debitoris rem obligantis, ne fraus facile fiat creditori: ſi emptor rem emptam pigneraverit, & venditio reſolvatur ob læſionem ultra dimidiam juſti pretii, remedio *l. 2. C. de reſcindend. vendit.* pignus non ſolvitur, quia in poteſtate fuit emptoris pretium ſupplere, ut docet Bartol. *hoc loco*. Sed & pignus manet obligatum etiam ſi redhibitus fuerit ſervus: puta ſi quis ſervum emptum pignori obligaverit, & poſtea invenerit vitioſum & infra ſex menſes redhibuerit, pignus non ſolvitur redhibitione *; l. bovem*, §. *pignus*, *de ædil. edict.* quia voluntate fit redhibitio. Redhibitio eſt voluntaria reſolutio venditionis *; l. Pomponius*, §. *præterea*, *de adquir. poſſeſſ. l. ſi hominem*, *de uſucap.* Si noxale judicium agatur de ſervo pignori dato, & creditor præſens defenſionem ſuſcipere noluerit, ſic ſervus noxæ deditur, ut pignoris perſecutio creditori denegetur, & propterea ipſo jure pignus liberatum intelligatur: nullum enim pignus eſt, cujus perſecutio negatur *; l. ſi noxali*, *de noxalib. act.*

Cujac. 24. obſ. 36.

Ad L. 4.

SI debitor ſervum, quem emerat, pignori obligaverit, & forte vitioſum redhibuerit, non deſinit Serviane locus eſſe, id eſt nihil obſtat redhibitio ſervi pignerati quin creditori detur actio Serviana, vel hypothecaria adverſus poſſeſſorem pignoris, quia pignus manet obligatum, etiam ſi redhibitus fuerit ſervus, *ex init. h. l. l. redhibere*, §. 1. *l. bovem*, §. *pignus*, *de ædil. edict.* niſi voluntate creditoris hoc factum ſit, ut mox ſubjungitur in *hac l.* id eſt niſi creditor conſenſerit redhibitioni ſervi pignori obligati, quia pignus nuda voluntate remittitur *; l. voluntate*, infr. *h. tit.*

Ad §. 1.

PIgnus nudo pacto, nudo conſenſu contrahitur, & diſſolvitur *; l. 2. C. de remiſſ. pignor.* Puta pignus liberatur, ſi creditore ſciente & conſentiente debitor pignus vendat vel quoquomodo alienet, *ex hac §. l. 7. l. 8. §. venditionis, l. voluntate*, infr. *h. tit. & d. l. 2.* Venditionis appellatione continetur quælibet alienatio, veluti permutatio, donatio, in dotem datio *; d. l. 8. §. venditionis, l. ſtatuliber a ceteris*, §. 1. infr. *de ſtatulib.* non videtur conſenſiſſe creditor, ſi paſſus eſt rem venire, quia ſciebat ubique pignus ſibi durare, id eſt ſi ſciverit rem venire, & non contradixerit, conſenſiſſe autem intelligitur ſi venditioni interfuerit, & tabulis emptionis ſubſcripſerit *; d. l. 8. §. non videtur*

tur, quia non poteſt videri ſubſcripſiſſe alia mente, quam pignoris remittendi cauſa. Nam & ſi pater rem filii emancipati obligaret, & filius chirographo ſubſcripſerit, obligationi conſenſiſſe intelligitur; *l. fidejuſſor*, §. 1. ſupr. *de pignorib.* Si quis tamen alieno inſtrumento ſubſcribat ut teſtis, non videtur pignus vel jus ſuum remiſiſſe; *l. Gaius de pignerat. act. l.* † *Titia* 34. §. *Lucia, de legat.* 2. Pignus non remittitur, ſi ſciente & præſente & tacente creditore pignus vendatur, ſola præſentia & ſilentium creditoris non habet vim conſenſus idonei ad remiſſionem pignoris; *d. l.* 8. §. *non videtur*, niſi res publice veneat ſub haſta, præſente & non contradicente creditore, programmate, id eſt libello publice propoſito admonito, maxime ſi res diſtrahatur a fiſco, quia fides haſtæ fiſcalis facile convelli non debet; *l. ſi eo tempore*, *l.* † *ſi hypotheca, C. de remiſſ. pignor.* Si ſciente & conſentiente creditore pignus diſtrahatur, pignus remittitur, niſi creditor conſenſerit venditioni ſalva cauſa pignoris, ex *hoc* §. quia conſentiens venditioni ſalvo jure pignoris, ludificari magis videtur, quam conſentire, &, ut ait Bartol. *hic*, proteſtatio hujusmodi, ſalvo jure, conſervat jus proteſtantis; *l.* 5. §. *ſi quis ipſi*, *l. non ſolum*, §. 1. infr. *de nov. oper. nunciat. l. qui aliena*, §. *ult. de adquir. heredit.*

Ad §. *ult.*

SI ſciente & conſentiente creditore debitor pignus diſtrahat, pignus remittitur: quod ſi creditor conſentiat venditioni quæ non valeat, puta, quod exemplum adducitur a *gloſſa*, mancipii Chriſtiani venditioni in Judæum, quæ ex conſtitutionibus eſt vetita; *l.* 1. *&* 2. *C. ne Chriſtian. mancip.* pignus valet, id eſt non definit valere, quia conſenſus privatorum non valet, ſi interponatur actui nullo & irrito de jure; *l. nemo, de legat.* 1. *l. Cerdonem, de oper. libertor.* Nec obſtat, quod pignus remiſſum donatione inutili, non reſtituitur, ſi poſtea apparuerit donationem lege eſſe inutilem, puta lege Cincia; *l.* † 1. §. 1. ſupr. *h. tit.* quia remiſſio pignoris ſuſtinetur nudo pacto, nuda voluntate remittendi, quæ ineſt donationi. Pactum remittendi pignoris valet, licet non valeat donatio, quia hujusmodi donatio, non eſt per ſe prohibita, ſed a lege. At pignus non remittitur conſentiente creditore venditioni vetitæ a lege, quia qui conſentit tali venditioni nihil agit, & conſequenter ſibi non nocet, ut docet Bartol. *hic.*

Ad L. 5.

PIgnus nudo pacto contrahitur & diſſolvitur; *l. ſi tibi*, §. *de pignore, de pact. l.* 1. *de pignerat. act. l.* 2. *C. de remiſſ. pignor.* obligatio pignoris naſcitur ex pacto, non jure civili, ſed prætorio, & tollitur per exceptionem pacti, pura ſpeciali remiſſione pignoris, ſi creditor dicat ſe remittere pignus, ſi convenerit, ut a pignore & hypotheca diſcederetur, vel remiſſione ſortis debitæ per pactum de non petendo, id eſt ſi creditor pacifcatur, ne pecuniam debitam petat; *d. l. ſi tibi*, & ex *hac l.* Pignus remittitur per pactum de non petendo, ſi pactum ſc. in rem conceptum ſit, quale in dubio præſumitur; arg. *l. ſicut*, §. 1. infr. *h. tit.* quod ſi pactum ſit perſonale ſeu in perſonam conceptum, ut ne a perſona certa, puta a debitore, petatur, quia ſorte pignus erat penes extraneum poſſeſſorem, & cum pactum de non petendo perpetuam exceptionem pariat, idem dicendum eſt de pacto, ut ab hypotheca diſcedatur. Dubitationem movebat quod dicitur in *l.* 2. *C. de luit. pignor.* vinculum pignoris id eſt hypothecariam durare, ſubmota perſonali actione, ſed, ut docet Accurſ. perſonali actione ſubmota præſcriptione 30. annorum, durat hypothecaria in 40. annos; *l. cum notiſſimi*, *C. de præſcript. 30. ann.* ſed principali actione ſubmota pacto ſeu voluntate expreſſa, ſolvitur & hypotheca, quia hy-

potheca eſt acceſſio principalis obligationis, quæ non poteſt ſtare per ſe ſublata principali actione; *l. eos qui, C. de uſur.* ex voluntate ſc. contrahentium, quæ latius interpretanda eſt, ut magis actus valeat, quam pereat; *l. unic. C. ut actions. ab hered. & contr. heredes incip.*

Ad §. 1.

SI paciſcatur creditor de non petendo intra annum, idem pactus eſſe intelligitur de pignore & hypotheca, ex *hoc §.* Sicut enim pacto de non petendo pignus ſolvitur in perpetuum, quia pactum de non petendo parit perpetuam exceptionem, ut modo dictum eſt, ex *init. h. t. & l. ſi tibi, §. pignus, de pact.* ſic & pacto temporali de non petendo, hypotheca ſuspenditur ad tempus, quia hypotheca, quæ eſt acceſſio obligationis principalis, ſequitur naturam pacti de non petenda ſorte, cui accedit.

Ad §. ſi convenerit.

PIgnus & hypotheca ſolvitur, ſi debitum ſolutum ſit, vel eo nomine ſatisfactum creditori, ex *hoc §. l. prox.* in pr. *l. pen.* infr. *h. tit. l. grege, §. pen.* ſupr. *de pignorib. l. ſi rem alienam 9. §. omnis, de negotiat. act. l. 1. de migrand.* Satisfactum autem datis fidejuſſoribus, expromiſſoribus, id eſt reis, qui in ſe recipiant univerſam obligationem, vel aliis pignoribus, ex *hoc §. & d. l. ſi rem alienam, §. omnis, l. ut res, de contrahend. emp.* Quod ſi creditor jus obligationis id eſt jus pignoris vendiderit & pecuniam acceperit, pignus non perimitur, ſed integrum transit in emptorem, quia quod ſolutum eſt pretii loco, id eſt pretii venditionis, non ſolutionis nomine accipitur, id eſt, ut explicatius dicam, creditor pignus vendidit non jure creditoris ob moram debitoris, ſed jure communi, quia pignus emi vendi poteſt; *l. ſi mandatu 59. §. ſi creditor*, ſupr. *mandat.* quo caſu emptor pignoris ſuccedit in jus & locum creditoris.

Ad §. ult.

SAtisfactum eſſe creditori intelligitur, etiam ſi delato jurejurando reus juraverit rem non eſſe obligatam, ex *hoc §. & l. ſi deferente*, infr. *h. tit.* quia jusjurandum habet vim ſolutionis; *l. qui juraſſe, in fin. & l. ſequ.* ſupr. *de jurejurand. l. Stichum, §. naturalis, de ſolut.* atque ita pignus ſolvitur jurejurando, ſicut ſolutione.

Ad L. 6.

PIgnus liberatur ſolutione, vel ſatisfactione, quæ fit datis fidejuſſoribus, vel aliis pignoribus, ſed & tempore finitur. Sicut enim pignus poteſt conſtitui ſub conditione, vel in diem, ut ex eo pigneratitia actio non naſcatur priusquam dies vel conditio exiterint, ſic etiam poteſt conſtitui ad tempus, ut ſc. die cedente finiatur: obligatio temporalis finitur tempore ipſo jure; *l. in omnibus 6. de oblig. & act.* ut pœna temporalis finitur tempore ipſo jure; *l. Imperator, de poſtuland.* Quod ſi de tempore nihil dictum ſit, obligatio ſua natura eſt perpetua; *l. ſi mandatu 59. §. pen.* ſupr. *mandat.* obligatio ſemel contracta non finitur tempore ipſo jure, ſed per exceptionem; *l. obligationum ſere, §. 1. verſ. placet, de oblig. & act.* Ex conſtitutionibus actio hypothecaria præſcribitur a tertio poſſeſſore adverſus creditorem præſcriptione longi temporis; *l. 1. & 2. C. ſi adverſ. credit. præſcr. opponat. l. 7. & ult. C. de oblig. & act. l. creditor*, infr. *de diverſ. & temporal. præſcript.* Adverſus debitorem vel heredes ejus actio hypothecaria non finitur, niſi præſcriptione 30. annorum

ex

ex conſtitutione Theodoſii; *l. ſicut in rem*, C. *de præſcript.* 30. *annor.* & præſcriptione 40. annorum ex conſtitut. Juſtiniani; *l. cum notiſſimi*, C. *eod. tit. l.* 1. §. 1. C. *de annal. excep.* Jus luendi pignoris autem nulla temporis præſcriptione tollitur, quia creditor pro alieno poſſidet, pignus ſibi non poſſidet, ſed domino; *l. pignoris*, *de uſucap. l.* † *nec creditores*, C. *de pignerat. act. gloſſ. in d. l. eum notiſſimi*, §. *illud*, & ibi Joannes Faber.

Ad §. 1.

PIgnus liberatur ſolutione vel ſatisfactione, quæ eſt vice ſolutionis, quia fit datis fidejuſſoribus, vel aliis pignoribus, ex *hoc* §. *&* *l. pen.* infr. *h. tit. l. ſi rem alienam* 9. §. *omnis*, ſupr. *de pignerat. act.* Pignus liberatur & ſi debitor paratus ſit ſolvere, id eſt ſi pecuniam debitam offerat, & non accipiente creditore eam obſignet; *l.* 5. C. *de diſtract. pignor.* quia oblatio & obſignatio eſt vice ſolutionis; *l. acceptam*, C. *de uſur. l. obſignatione*, C. *de ſolut.* Nec ſufficit ſi debitor dicat ſe paratum eſſe ſolvere, ſed requiritur ut re ipſa pecuniam offerat, & non accipiente creditore eam obſignet; *l. fundus*, ſupr. *de reſcind. vendit.* & ita intelligendum eſt quod dicitur ſervum manumiſſum ſub conditione, ſi † decem daret, liberum fore ſi decem habuiſſet parata, quia non ſtaret per eum quominus daret; *l. ſi peculium*, §. *is cui*, *de ſtatulib.* Pignus liberatur ſolutione vel ſatisfactione, volente ſc. creditore: ſicut enim invito creditori aliud pro alio non ſolvitur; *l.* 2. §. 1. ſupr. *de reb. credit.* ita & ſatisfactio non admittitur pro ſolutione, niſi voluerit creditor; *l. ſi rem alienam* 9. §. *omnis*, *de pignerat. act.* Et hoc eſt quod ait Ulpianus *hic*, debitorem, qui non ſolvere, ſed ſatisfacere paratus eſt, in diverſa cauſa eſſe, id eſt non admitti, ut vice ſolutionis det fidejuſſorem vel pignus. Et quod ſequitur, ſatisfactionem prodeſſe, non aliter intelligi quam volente creditore, aperte innuit ratio, quæ mox ſubjungitur, quia ſibi imputare debet creditor, qui ſatisfactionem admiſit vice ſolutionis, quod confirmatur etiam verbis ſequentibus, qui non admittit ſatisfactionem, ſed ſolutionem deſiderat culpandus non eſt. Hinc debitor, qui non ſolvere, ſed ſatisfacere paratus eſt, puta fidejuſſorem vel pignus dare, non liberatur; *l. quod ſi*, ſupr. *de pignerat. act.* Et conſtituto ſatis non facit, qui conſtituit ſe ſoluturum, ſi ſatisfactionem offerat, non liberatur; *l.* † *promiſſor*, §. *ult. de conſtitut. pecun.* Et reus damnatus, ut pecuniam ſolvat, non liberatur ſi paratus ſit ſatisfacere, id eſt ſi offerat fidejuſſorem, vel pignus, ne obligationes ex obligationibus naſcantur; *l.* 4. §. *ait prætor*, *de re judicat.*

Ad §. *ult.*

PIgnus ſolvitur ſolutione, vel ſatisfactione, id eſt datis fidejuſſoribus vel aliis pignoribus, volente ſc. creditore, invito enim creditore ſatisfactio pro ſolutione non admittitur, id eſt fidejuſſor vel pignus pro ſolutione non datur, multo minus ſi ſatisdetur alicui certæ pecuniæ, a pignore recedere non debet, id eſt ſi vice fidejuſſoris vel pignoris offeratur certa pecunia, id eſt pecunia, quæ conſiſtit in nomine: nomen ſeu cautio debiti, certæ pecuniæ appellatione intelligitur; M. Tull. pro Roſc. Comœd. *Pecunia petita eſt certa*, *cum tertia parte ſponſio facta eſt*, *hæc pecunia*, *neceſſe eſt*, *aut data*, *aut expenſa lata*, *aut ſtipulata ſit*: certa pecunia eſt, quæ verſatur in certis nominibus, quia nomina contrahuntur in certa quantitate pecuniæ, ex certa cauſa, unde actio mutui dicitur condictio certi, & pecuniam, quæ mutua datur, certis nominibus collocari dixit idem Tull. pro Quintio: *Moritur C. Quintius*, *qui tibi*, *ut ais*, *certis nominibus grandem pecuniam debuit.* Igitur pignus ſolvitur ſolutione tantum, invito creditore non ſolvitur ſatisfactione, quæ fit dato fidejuſſore,

vel pignore, vel certa pecunia, id eſt nomine ſeu cautione, quæ ſolebat dari vice fidejuſſoris vel pignoris, & rejicitur ab Ulpiano ſententia Attilicini, qui exiſtimabat, ſi ſatisdetur alicui certæ pecuniæ, recedere eum a pignoribus debere, forte quia ſatisdatio ſeu ſatisfactio certæ pecuniæ ſeu nominis proprius accedit ad ſolutionem, quæ fit numeratione pecuniæ.

Ad L. 7.

PIgnus liberatur ſi voluntate id eſt conſenſu creditoris debitor pignus venditerit, *ex hac. l. & l. voluntate*, † infr. *h. tit.* vel ſi creditor ratam habeat venditionem; *l. 4. §. pen.* ſupr. *h. tit.* qui enim ratum habet, retro voluiſſe intelligitur; *l. ſi fundus §. 1.* ſupr. *de pignorib.* Quod ſi pupillus conſenſerit venditioni pignoris, non aliter valet conſenſus pupilli ad hoc ut pignus liberetur, quam ſi præſente tutore auctore conſenſerit, aut etiam ipſe tutor conſenſerit in re præſenti, in ipſo negotio, ex *hac l.* auctoritas tutoris ſtatim in re præſenti, in ipſo negotio interponi debet; *l. 9. §. tutor ſtatim*, *de auctor. tutor.* Et tutor non poteſt conſentire venditioni pignoris pupilli nomine ſine decreto prætoris, ſi commodum aliquod vel ſatis pupillo fieri ex eo judex æſtimaverit. Res enim pupilli vel minoris non poſſunt alienari vel obligari ſine decreto prætoris; *l. 1. & 2. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt.*

Ad §. † videbimus.

PIgnus ſolvitur ſi creditor conſenſerit venditioni pignoris: quod ſi procurator omnium bonorum, vel ſervus actor, cui & ſolvi poteſt, quia præpoſitus eſt exigendis debitoribus, conſenſerit venditioni pignoris, quæritur an valeat conſenſus eorum, ad hoc ut pignus ſolvatur? Reſpondet Gaius, non valere, niſi ſpecialiter eis mandatum ſit, quia procurator generalis, non poteſt alienare, vel obligare rem domini, ſine ſpeciali mandato; *l. mandato*, *l. procurator totorum*, *de procurator. l. ſicut*, §. *an pacifci*, infr. *h. tit.* Sed ſi cum procuratore debitoris convenerit, ne res ſit obligata, pactum procuratoris etiam non habentis mandatum prodeſt debitori per exceptionem doli, quia creditore agente pigneratitia actione, debitor tuetur ſe exceptione doli, ſi non convenerit cum procuratore, ne res obligata ſit. Exceptio doli venit in ſubſidium exceptionis pacti, id eſt ubi deficit exceptio pacti; *l. reſcriptum*, §. *ult. de pact.* Quod ſi convenerit cum ſervo actore debitoris, ne res obligata ſit, debitori prodeſt exceptio pacti, creditore ſc. agente pigneratitia, debitor tuetur ſe exceptione pacti. Procurator generalis non poteſt remittere pignus ſine mandato ſpeciali, quia remiſſio pignoris eſt alienatio, quæ requirit ſpeciale mandatum: ſed procurator generalis recte paciſcitur, ne res ſit obligata, quia poteſt meliorem facere conditionem domini, etiam citra mandatum. Pactum procuratoris omnium negotiorum prodeſt domino per exceptionem doli, non per exceptionem pacti, pactum ſervi actoris prodeſt domino per exceptionem pacti; *l. reſcriptum*, *in fin.* ſupr. *de pact.*

Ad §. ſi convenit.

PIgnus non libetatur ſolutione partis pecuniæ debitæ, ſed tantum ſolutione totius debiti; *l. ſi rem alienam 9. §. omnis*, ſupr. *de pigner. act. l. quamdiu*, *C. de diſtract. pignor. l. 1. C. de luit. pignor.* quia individua eſt pignoris cauſa; *d. l. quamdiu*, *l.* † *rem hereditariam*, *de evict.* niſi aliud convenerit. Pignus pro parte etiam indiviſa liberatur, ſi ita convenit, ex *hoc §.* ſi convenerit de parte pignoris pro indiviſo alienanda, ſi certa res, quæ venit,

id

id eſt pars diviſa, de reliqua parte ab initio agi pro ſolido poteſt, id eſt creditori datur actio hypothecaria adverſus emptorem, quæ competebat ab initio, pro reliqua parte in ſolidum. Nec obſtat exceptio id eſt exceptio pacti ſeu conſenſus præſtiti, ut pars pro indiviſo alienarerur, quia pignus non ſolvitur, niſi creditor conſenſerit alienationi pignoris in totum. Non prodeſt ad pignus liberandum partem creditori ſolvere, ſicut nec prodeſt partem fundi tradere, ne pœna ſtipulationis committatur; *l. in executione*, §. *item ſi*, infr. *de V. O.* Neque obſtat, quod pignus pro parte liberatur, ſi unus ex heredibus pro parte ſua ſolverit æs alienum hereditarium, quod debebatur ſub pignore, quia non liberatur pro parte quoad creditorem, cum indiviſa ſit pignoris cauſa, ſed quoad emptorem, quia heredes, a quibus vendita eſt res hereditaria pignori obligata, non caverunt de evictione in ſolidum, ſed pro partibus hereditariis; *d. l. hereditariam*.

Bachov. ad pig. libr. 5. cap. 7. n. 7.

Ad §. ult.

Hunc §. expoſuimus *in l. 3. §. ult.* ſupr. *qui potior. in pignor.*

Ad L. 8.

SIcut mutatione rei uſusfructus extinguitur, & pignus ſimiliter ſi res certa vel uſusfructus pignori ſit, re vel uſufructu extincto, pignus diſſolvitur, ex *init. h. leg.* Et extincto pignore non liberatur debitor, creditori enim ſupereſt actio perſonalis in debitorem; *l. 1. C. de luit. pignor. l. quæ fortuitis*, C. *de pign. act.* Dubitationem movet, quod uſucapto dominio fundi, pignus non peremitur; *l. 2. §. cum prædium*, ſupr. *de pignorib. l.* † *uſucapio*, C. *eod. l. juſto*, §. *non mutat*, infr. *de uſucap.* ſed uſucapione rei pignus non extinguitur, quia uſucapione non extinguitur res, vel corpus, ſed dominii cauſa mutatur, & res transit in uſucapientem cum ſua cauſa & onere, ſalvo jure pignoris. Sed ſi res naturaliter pereat, vel uſusfructus extinguatur, quibus modis extingui ſolet, puta mutatione rei, quo caſu res perire videtur, nam mutatio formæ prope interimit ſubſtantiam rei; *l. Julianus*, §. *ſed ſi quis rem*, ſupr. *ad exhibend.* tunc pignus extinguitur, quia non poteſt conſiſtere ſine re, ſine ſubjecto, in quo conſiſtit. Nec eſt quod queratur creditor, quia amiſſa actione pigneratitia, ſeu hypothecaria, quæ eſt in rem, ſupereſt ei actio perſonalis in debitorem, quæ naſcitur ex contractu mutui. Mutatione rei pignus ſolvitur, ſi id caſu contigerit ſine culpa debitoris: quod ſi debitor ipſe culpa ſua rem pigneratam corruperit, aut deteriorem fecerit, tenetur actione in factum; *l. ſervum quem*, ſupr. *de pignorib. l. ſi dominus*, *ad l. Aquil.*

Ad §. 1.

CReditor paciſci poteſt, ne res pignori hypothecæve ſit, & ſi heredi paciſcatur, pactum ei quoque proderit, cui reſtituta fuerit hereditas ex SC. Trebelliano, ex *hoc* §. quia is, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſt hereditas, effectu quodammodo heres eſt; *l. ſi filiuſf.* §. 1. ſupr. *quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt*, *l. 4. §. ult. de bon. libertor. l. heres a debitore*, *in pr. de fidejuſſ.* vel loco heredis eſt; §. *reſtituta*, *inſt. de fideicommiſſ. hered.* Si quis paciſcatur in perſonam, puta ne a ſe petatur, exceptio pacti non prodeſt heredi; *l. ſi tibi*, §. *ſi quis paciſcatur*, *l. & heredi*, *de pact.* quia pactum perſonale non transit in heredem: quod ſi quis paciſcatur, ne pecunia petatur, non facta mentione heredis, in dubio pactum eſt in rem, & prodeſt heredi, quia plerumque tam heredibus noſtris, quam nobis metipſis cavemus; *l. ſi pactum*, *de probat.*

Digitized by Google

Ad §. ſi procurator.

SI procurator in rem ſuam paciſcatur, ne res pignori ſit, pactum nocet creditori, ex *hoc* §. ſi procurator in rem ſuam paciſcatur pactum valet, quia domini loco habetur; *l. ſed ſi tantum*, §. 1. ſupr. *de pact.* Procurator in rem ſuam conſtituitur, cui ceſſæ, mandatæ vel donatæ ſunt actiones, ideoque is ſuo nomine utiles habet actiones; *l. procuratore in rem*, ſupr. *de procurator.* Item ſi procurator creditoris in rem ſuam paciſcatur, ne res pignori hypothecæve ſit, etiam domino litis agenti hypothecaria nocet exceptio pacti.

Ad §. ſi convenerit.

PIgnus poteſt remitti pro parte indiviſa, ſi convenerit inter debitorem & creditorem, ut pars dimidia fundi pro indiviſo pignori ſit: quilibet poſſeſſor pignoris, ſive debitor ſit, vel extraneus, conventus hypothecaria tuetur ſe exceptione pacti, ne agatur hypothecaria in dimidia pro indiviſo.

Ad §. ſi plures.

SI plures fundum communem pro indiviſo pignori dederint, & creditor cum uno e pluribus paciſcatur, ne fundus pignori ſit, deinde agat hypothecaria adverſus eum cum quo pactus eſt, etiam ſi is, cum quo pactus eſt, ſolidum fundum poſſideat pro indiviſo, id eſt indiviſum, quia de parte convenit, id eſt cum uno convenit, ne pars ejus pro indiviſo pignori eſſet, non repellet eum a toto, id eſt pignus non ſolvetur in totum, ſed tantum pro parte ejus, cum quo pactus eſt, quia etſi qui pactus eſt, ne fundus pignori ſit, fundum ſolidum hodie de facto poſſideat, de parte tantum convenit, id eſt convenit ne pars fundi, quæ ad eum tunc pro indiviſo ſpectabat, pignori eſſet.

Ad §. an paciſci.

FIliuſ. & ſervus, qui habent liberam peculii adminiſtrationem, rem peculiariter, id eſt ex cauſa peculiari ſeu pro peculiari pecunia mutua data pignori acceperunt, quæritur an paciſci poſſint, ne res pignori ſit? Ratio dubitandi, quæ ducitur ex *hoc ipſo* §. eſt, quod filiuſ. & ſervus, etiam ſi habeant liberam peculii adminiſtrationem, donare non poſſunt, quod & probat *l. contra*, §. *ſi filius*, *de pact. l. † filiuſ. de donat.* adjecta eleganti ratione, non enim ad hoc eis conceditur libera adminiſtratio peculii, ut perdant, ita nec paciſci poſſunt, ne res pignori ſit. Sed filiuſ. & ſervus paciſci poſſunt, ne res pignori obligata ex cauſa peculiari pignori ſit, videlicet ſi pecuniam pro actione, id eſt pro jure pignoris remittendo, accipiant quaſi vendant, quia remiſſio pignoris, quæ fit data & accepta pecunia, non eſt donatio, ſed quaſi venditio, unde remiſſio pignoris non eſt donatio; *l. etiam*, *C. ad Vellejan.* forte quia plerumque ea non fit gratuito, ſed data pecunia palam vel tacite.

Ad §. ſi voluntate.

SI creditor conſenſerit alienationi pignoris, ſecuta venditione cum effectu, pignus remittitur, inverecunde enim creditor, qui conſenſit alienationi, rem ſibi applicari, id eſt jure pignoris teneri, deſiderat, ſi alienatio ſortita ſit effectum, quia nemo poteſt venire contra factum ſuum; *l. ult. C. de remiſſ. pignor.* Quod ſi res non venierit, pignus durat, quia non eſt ſatis ad repellendum

Digitized by Google

dum ereditorem, quod voluerit venire. Ratio dubitandi erat, quod pignus nuda voluntate remittitur, puta ii creditor pacifcatur, ne res pignori ſit; *l. voluntate*, infr. *h. tit.* Ergo ſi ſemel creditor conſenſerit venditioni, videtur pignus remitti, etiam ſi venditio ſecuta non ſit. Fateor, pignus nuda voluntate remitti, puta ſi pacifcatur creditor, ne res pignori ſit, quia agenti creditori hypothecaria obſtat exceptio pacti. Sed ſi creditor conſenſerit venditioni pignoris, pignus non remittitur, niſi ſecuta venditione, quia non videtur conſenſiſſe, niſi in hunc caſum ſi venditio ſecuta ſit, forte quia pactus eſt debitum ſolvi ex pretio venditionis, ut non abſurde intellexit *gloſſ. in §. proximo*, infr. *hac leg.* Pignus applicari dicitur creditori in *hac §.* quia pignus afficit rem & conſtituit jus in re creditori: locutionis formula ducta a clientibus, qui dicebantur ſe applicare patronis, quando in fidem & clientelam ſe dabant patronis, unde & jus applicationis eſt jus ſucceſſionis inteſtati, quod datur patrono in bonis clientis inteſtato mortui; M. Tull. 1. de orator. *Si ſe ad aliquem quaſi patronum applicuiſſet, inteſtatoque eſſet mortuus, novne in ea cauſa jus applicationis, obſcurum ſane, & ignotum pateſactum eſt in judicio, atque illuſtratum a patrono?*

Ad §. ſupervacuum.

SI creditor conſenſerit alienationi pignoris, pignus remittitur; *l.* 7. ſupr. *h.tit. l. creditor*, *de R. J.* ſed alienatio non præſumitur facta conſenſu creditoris ad liberandum pignus, ſi rem alienatam re poſſideat debitor, id eſt ſi res alienata mox redierit ad debitorem, vel, ut legit Haloander, ſi rem poſſideat debitor, id eſt ſi debitor poſſidere non deſierit, quia creditor non præſumitur conſenſiſſe alienationi, niſi cum effectu alienatio & translatio dominii ſequeretur. Pignus non remittitur ficta & ſimulata alienatione, qualis præſumitur ſi debitor rem poſſideat, niſi ab emptore rem poſtea bona fide redemit, ex nova cauſa ex novo titulo ſc. vel ab alio, ad quem ex cauſa ſucceſſionis res pervenerit, aut ii ipſe debitor emptori heres extiterit: verumtamen ſi debitor quidem rem vendiderit conſenſu creditoris, ſed pretium emptionis ſolutum non ſit, agenti hypothecaria obſtat exceptio doli, quali res translata ſit ad præſens tempus, ad momentum temporis, ad momentaneam poſſeſſionem adquirendam emptori, ad hoc ut ſemel valeret venditio in remiſſionem pignoris, quaſi debitor ad tempus, vel momento, poſſeſſionem transferri voluerit in emptorem ut pignus ſolveretur alienatione, mox eam recuperaturus. Non valet venditio quæ non durat: non eſt verſum niſi duret verſum; *l. ſi pro patre*, §. *verſum*, ſupr. *de in rem verſo*. Unde ſi debitor conventus hypothecaria opponat exceptionem doli, quaſi valeat venditio, ut de conſenſu creditoris facta, creditor replicabit de dolo malo, quia non conſenſit alienationi, niſi ex pacto tacito vel expreſſo, ſi alienatio fortiretur effectum. Nec obſtat *l. ult. C. de remiſſ. pignoris*, ex qua qui ſemel conſenſit alienationi pignoris, non poteſt eandem rem vindicare, etiam ſi ad priorem dominum id eſt debitorem revertatur, quia hoc verum eſt, ſi res ad priorem dominum legitimo modo revertatur, id eſt ex nova cauſa, puta ex cauſa novæ emptionis, ſeu redemptionis bona fide factæ, vel ex cauſa hereditatis, ut indicat ipſe Juſtinian. in *d. l. ult.* Secus ſi venditio mala fide facta fuerit pignoris tollendi cauſa, captato conſenſu creditoris ut res veniret, quo caſu pignus non liberatur.

Ad §. illud videamus.

TItius debitor voluntate creditoris rem obligatam vendidit Mævio, vel ei a quo Mævius emit, ea lege, ut ei ſatisfieret de pretio, ut ſupplet *gloſſa* ex ſequentibus, poſtea Mævius Titio heres extitit, quæritur, an creditо-

Digitized by Google

ri ſi ei non ſatisfiat de pretio detur actio hypothecaria adverſus Titium debitorem, heredemve ejus, eumdemque emptorem pignoris? Ratio dubitandi, quæ deſumitur ex *hoc ipſo* §. erat, quod iniquum videtur a creditore rem auferri ei, qui non ſucceſſionis jure, ſed alio modo, id eſt ex cauſa emptionis & titulo oneroſo rem nactus eſt. Reſpondet tamen Marcellus, actionem hypothecariam dari creditori adverſus debitorem, vel etiam adverſus emptorem pignoris, qui heres extitit debitori, quia hic tenetur de dolo debitoris, qui dolo rem alienavit, & transtulit in emptorem, ne ſolveret pecuniam creditori, & iniquiſſimum eſt ludificari & decipi creditorem, qui conſenſit alienationi pignoris ea lege, ut ei ſatisfieret de pretio, ut recte colligit *gloſſa* ex ipſis verbis legis. Immo & pignus extinctum alienatione conſenſu creditoris facta convalescit, ſi emptor debitori heres extiterit; *l. Lucius*, infr. *h. tit.*

Ad §. quod ſi, §. † *tutius*.

SI Titius debitor, qui habebat fundum obligatum primo, & ſecundo creditori ex diverſis ſummis, fundum obligatum vendidit Mævio de conſenſu primi creditoris, pignus remittitur, etiam ſi ſatisfactum ei non ſit: & ſi Mævius emptor pignoris conveniatur hypothecaria a primo creditore, tuetur ſe oppoſita exceptione, ſi non voluntate creditoris pignus veniit: pignus enim remittitur, ſi diſtractum ſit voluntate creditoris, etiam ſi debitum ei ſolutum non ſit: licet enim creditor præſumatur conſenſiſſe alienationi pignoris ea ſpe & mente, ut ei ſatisfiat de pretio, & perinde ſit ludificari & decipi creditorem, qui ea ſpe & mente conſenſit alienationi pignoris; §. *illud videamus*, ſupr. *hac leg.* ſibi imputare debet creditor, qui ultro pignus remiſit, & ſecutus eſt fidem debitoris; *l. ult. C. de remiſſ. pignor.* Nec † creditor poteſt replicare de dolo, quaſi dolo fecerit debitor, qui admiſit remiſſionem pignoris, nec ſolvit priori creditori, quia exceptio doli debitoris, nocet quidem univerſali ſucceſſori, puta heredi, ſed non nocet ſingulari ſucceſſori, puta emptori, vel ſecundo creditori. Et ſi prior creditor conſenſit alienationi pignoris, pignus remittitur quoad primum creditorem, etiam ſi nondum ei ſatisfactum ſit, & ſecundus creditor ſubmoto priori potior eſt in pignore; *l.* † 1. ſupr. *qui potior. in pignor.* Ideo ſi debitor pignus de voluntate creditoris diſtrahat, ut conſulatur creditori, tutius eſt ſi petat a creditore, ut ei liceat pignus vendere, quo magis ſatisfiat, id eſt ut expreſſe pacifcatur cum creditore de pignore vendendo, ut ex pretio ei ſatisfiat aut cautionem id eſt fidejuſſorem accipiat ab emptore pignoris, ut pretium rei venditæ usque ad ſummam concurrentem debiti creditori ſolvatur. Lex conſilium dat debitori, qui pignus diſtrahit de conſenſu creditoris, ut ſibi caveri faciat ab emptore ab initio, ut ſolvatur creditori ex pretio: emptor enim non cogitur ſatisdare de ſolvendo pretio rei emptæ, niſi ab initio convenerit, poſt contractum ſerius ab eo deſideratur hujusmodi ſatisdatio; *l. 2. C. de heredit. vel act. vendit.*

† V. ſi facit. Et v. etiam *l. 12. §. 4. qui potior. in pign. l. 12. h. t.*

Ad §. venditionis.

SI debitor pignus vendat vel donet, vel in dotem det, vel teſtamento leget, vel quoquomodo alienet conſenſu creditoris, pignus remittitur. Venditionis appellatione continetur quilibet contractus vel cauſa ex qua dominium transfertur, omnis alienatio; *l. ſtatuliberi*, *in fin.* infr. *de ſtatuliber. l. in quorum*, ſupr. *de pignorib. l. 1. §. ult.* infr. *quæ res pignori l. ult. C. de reb. alienis non alienand.* quia olim quæcumque adquiſitio fiebat per imaginariam venditionem. Venditionis vel alienationis nomine continetur & legatum, quia ex cauſa legati transfertur dominium: legatum eſt modus adquirendi dominii; *l. verbis legis*, *de V. S. l. quotiens*, §. *ult. de pecul.* Quod ita intelligendum eſt

eſt, ut ſi legatum repudiatum fuerit, pignus convaleſcat, quia creditor non videtur conſenſiſſe legato, vel alienationi pignoris, niſi in hunc caſum, ſi alienatio effectum ſortiretur; §. *ſi voluntate*, ſupr. *h. leg.* Non videtur legatum, quod ſemel repudiatum eſt; *l.* † *proinde*, *in fin. de reb. credit.*

Ad §. ſi debitor.

SI debitor rem obligatam vendiderit, ſubaudi conſenſu creditoris, nec dum tradiderit, quæritur, an nuda venditione pignus remiſſum ſit, etiam non ſecuta traditione, an creditori integra ſit actio hypothecaria adverſus debitorem pignoris perſequendi cauſa? videbatur, creditorem non repelli quominus agat actione hypothecaria adverſus debitorem, quia ſola emptione, & venditione non transfertur dominium in emptorem priusquam traditio ſecuta ſit; *l. Quintus Mucius*, *de act. empt. l. ſi ager*, *de rei vindicat. l. pen. C. eod.* Et pignus videtur durare quamdiu res eſt in bonis debitoris, id eſt quousque res tradita ſit: ſed magis eſt ut pignus extinguatur ſola venditione, etiam non ſecuta traditione, quia tenetur rem tradere, actione ex empto ſc. *d. l. Quintus Mucius.* Idem dicendum eſt, ſi venditor pretium non acceperit, nec emptor paratus ſit dare, quia poteſt compelli actione ex empto pretium ſolvere, & venditor videtur habere pretium penes ſe, quia habet actionem ad pretium conſequendum; *l. rem in bonis*, *de adquir. rer. domin.* Si debitor pignus vendiderit voluntate creditoris, pignus ſolvitur nuda venditione, etſi nondum rem tradiderit, niſi mutuo conſenſu receſſum ſit a venditione, vel quia rem non tradebat condemnatus ſit in id quod emptoris intereſt rem traditam eſſe; *l. voluntate*, infr. *h. tit.*

Ad §. ſed ſi permiſerit.

SI creditor permiſerit debitori pignus vendere, debitor vero donaverit, quæritur, an creditor agens hypothecaria ſubmoveatur exceptione conſenſus, an facti ſit quæſtio magis quam juris, id eſt an ſpectandum ſit quid actum ſit inter creditorem & debitorem? Reſpondet Marcellus, facti eſſe quæſtionem magis quam juris, id eſt ſpectandum eſſe numquid ideo rem venire voluerit creditor, ut pretio accepto ipſi quoque res expediat, id eſt profit venditio, quo ei ſatisfiat ex pretio, quoniam non nocet conſenſus, id eſt creditori agenti hypothecaria non nocet exceptio conſenſus præſtiti, quia debitor aliud egit, quam quod ei permiſſum eſt. Qui aliud fecit, quam quod permiſſum eſt, nihil egiſſe videtur; *l. ſi pupillorum*, §. *ſi pretor*, infr. *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt*, *l. jubemus*, *C. ad Vellejan.* Quod ſi debitor rem in dotem dederit, tuetur ſe exceptione conſenſus, quia qui in dotem dedit vendidiſſe videtur propter onera matrimonii. Venditionis jure cenſetur in dotem datio, quia dos datur titulo oneroſo, propter onera matrimonii. Hinc maritus, qui dotem promiſſam petit, quodammodo pro creditore vel emptore habetur; *l. ex promiſſione*, *de obligat. & act. l. Julianus*, *mandat. l. unic. C. de imponend. lucrativ. deſcript.* Et dos non eſt donatio, ſed contractus, nec eget inſinuatione; *l. exigere*, ſupr. *de judic. l. ult. C. de jur. dot.* E contrario, ſi creditor conſenſerit debitori donare, & debitor vendiderit, ſi creditor agat hypothecaria, repellitur exceptione conſenſus, niſi creditor ideo conſenſerit donari, quod amicus erat creditoris cui donabatur, id eſt niſi conſenſerit contemplatione certæ perſonæ, cui donabatur, quia conſenſus creditoris continet tacitam conditionem, ſi donetur amico creditoris: quod datur ſub conditione, ſub contraria conditione ademptum intelligitur; *l. aliquando*, infr. *de condit. & demonſtrat.* Quod ſi creditor conſenſerit rem obligatam decem vendi, & debitor quinque tantum vendiderit, creditor

agens hypothecaria non repellitur exceptione conſenſus, quia non aliter conſenſiſſe videtur, quam ſi res decem veniret, ſorte ut ex pretio ei ſatisfieret. Limitata enim cauſa, limitatum producit effectum ; *l. in agris, de adquir. rer. domin.* E contrario, non eſt querendum quin recte vendiderit debitor, ſi pluris vendidit quam conceſſit creditor, puta ſi creditor permiſit debitori vendere quinque, & vendidit decem, creditor repelletur exceptione conſenſus, quia majori ſummæ minor ineſt ; *l. in eo, de R. J.*

Ad §. non videtur.

PIgnus conſenſu contrahitur, & contrario conſenſu diſſolvitur ; *l. 2. C. de remiſſ. pignor.* pignus ſolvitur expreſſo, vel tacito conſenſu. Expreſſo, ſi creditor ſpecialiter pignus remittat, id eſt ſi dicat ſe pignus remittere ; *l. ſi rem alienam 9. §. omnis, de pignerat. act. l. major*, C. *de pignorib.* Tacito conſenſu, ſi creditor conſentiat alienationi pignoris ; *l. 1. §. † 1. l. 7.* ſupr. *h. tit. l. ult.* C. *de remiſſ. pignor.* conceſſio alienationis pro remiſſione habetur, vel ſi creditor debitori cautionem reddiderit, quia reddito chirographo ſolvitur omnis obligatio ; *l. 2. de pact. l. creditricem*, C. *de remiſſ. pignor. cap. 4. ut lit. pendent. nihil innovet.* Ambroſ. de offic. lib. 1. cap. 32. *Eſt etiam illa benevolentia liberalitas, ut ſi quod habet debitoris chirographum, ſcindens reſtituat, nihil a debitore conſecutus debiti.* Auguſtin. de tempore ſerm. 120. *Nam dum tantum reum benigne relaxat, dum tanto debitori refundit immanis debiti cautionem, humano generi conſcripſit ſecuritatem.* Tacite quoque pignus remittitur, cum pignus ipſum redditur debitori ; *l. 3.* ſupr. *de pact. l. quamvis, ad Vellejan. l. 9. C. de remiſſ. pignor.* quia pignus ea mente reddi videtur, ut vinculum pignoris diſſolvatur ; vel ſi creditor venditioni interfuerit, & tabulis emptionis ſubſcripſerit, ex *hoc* §. nam & ſi pater rem filii emancipati obligaret, & filius ſubſcribat contractui, conſentire & pignus remittere intelligitur ; *l. fidejuſſor*, §. 1. ſupr. *de pignorib.* ſi tamen quis ſubſcribaret ut quilibet, veluti ut teſtis, alia eſſet interpretatio facienda ; *l. Gaius, de pignerat. act. l. Titia* 34. §. *Lucia, de legat.* † 2. ſola ſcientia patientia & taciturnitate creditoris pignus non remittitur, non videtur pignus remiſiſſe, qui ſcivit & paſſus eſt rem venire, id eſt non contradixit, quia ſciebat ubique jus ſuum durare, id eſt pignus transire in emptorem cum ſua cauſa & onere, ex *hoc* §. exceptis certis caſibus, puta ſi ſervus oppigneratus manumittatur, ſciente, & non contradicente creditore, cui obligatus erat, pignus ſolvitur ; *l. 1. C. de remiſſ. pignor.* vel ſi res veneat ſub haſta a fiſco, ſciente & tacente creditore, pignus remittitur, ne fides haſtæ fiſcalis facile convellatur ; *l. ſi eo tempore, l. ſi hypotheras*, C. *eod.* quod ſpeciale eſt favore fiſci, & libertatis, ut docet *hic* Accurſ. Tacite etiam pignus remittitur, cum creditor permittit alii rem obligari ; *l. creditor*, §. *ſi tecum*, ſupr. *qui potior. in pignor. l. Paulus*, infr. *h. tit.* Creditor videtur pignus remittere ſi ſubſcribat tabulis emptionis, vel ſi conſentiat alienationi pignoris ſine ſcripto, niſi manifeſte appareat eum ſubſcripſiſſe & conſenſiſſe deceptum ; *l. Titius*, §. 1. infr. *h. tit.*

Ad §. ſi debitori.

SI creditor conceſſerit debitori pignus vendere, & debitor non vendiderit, ſed heres, an pignus remittatur, facti quæſtio eſt magis quam juris, id eſt ſpectandum eſt quid actum ſit inter creditorem & debitorem, an conſenſus creditoris proſit etiam heredi : in dubio dicendum eſt pignus recte veniſſe, ita ut venierit liberum & ſolutum a pignore, quia venditio ab herede facta in vim pacti videtur facta a defuncto. Heres eſt una & eadem perſona cum defuncto,

Digitized by Google

functo, repræſentat perſonam defuncti, & in dubio pactum prodeſt heredi, quia non nobis tantum, ſed & heredibus ex voto contrahimus; *l. ſi pactum*, infr. *de probat.* Nec admittenda eſt ſubtilis disputatio, an pactum debitoris de alienando profit etiam heredi, quia ſubtilitates hujusmodi a judicibus non admittuntur, ut ſcriptum eſt in *hoc* §. bona fides non patitur de apicibus juris diſputari; *l. ſi fidejuſſor*, §. *quædam*, ſupr. *mandat.* quia quæ ſunt de apicibus juris, magis in ſubtilitate juris poſita ſunt, quam in æquitate, quæ congruit bonæ fidei, & rerum agendarum rationi.

Ad §. *ſi debitor.*

SI creditor conceſſerit debitori pignus vendere, & debitor re non vendita deſierit poſſidere, & novus poſſeſſor rem vendiderit, quæritur, an duret pignus? Reſpondet Marcellus, magis eſſe ut duret pignus, quaſi perſonæ permiſerit creditor: conceſſio venditionis facta certæ perſonæ non egreditur perſonam, nec transit in extraneum, quia electa eſt perſona; *l. inter artifices*, *de ſolut.* nam & ſi creditor novo id eſt extraneo poſſeſſori, non debitori, a quo rem pignori accepit, permiſerit vendere, & debitor rem vendiderit, pignus manet: ſed ſi intra annum aut biennium creditor debitori permiſerit vendere, & debitor poſt tempus vendiderit, pignus non liberatur. Sicut pignus finitur tempore, ſi ad tempus datum ſit; *l. 6. init.* ſupr. *h. tit.* ita & pignus reſtituitur tempore ſi conſenſus alienandi ſit ad tempus, niſi alienatio fiat intra tempus, pignus integrum manet creditori: limitata cauſa limitatum parit effectum.

Ad §. *ult.*

Hunc §. expoſuimus *l.* 2. ſupr. *h. tit.*

Ad L. 9.

TItius fundum in ſolidum pignori dedit Sempronio primo creditori, poſtea eundem fundum idem in ſolidum obligavit Seio ſecundo creditori, & poſtea eundem fundum eisdem in aſſem, id eſt in ſolidum vendidit. Quæritur, an venditione jus pignoris extinctum ſit, & jus ſolum emptionis apud utrumque remaneat? Modeſtinus reſpondet, emptione jus pignoris extinctum eſſe, ita ut invicem hypothecariam actionem non habeant, quia mutuo conſenſerunt venditioni. Pignus perimitur emptione, ſi pignus creditor emerit a debitore, quia emptione quæſito dominio, jus pignoris & dominium non poteſt concurrere in eadem perſona, idem non poteſt eſſe creditor pigneratitius, & dominus, quia jus pignoris conſiſtit in re aliena; *l.* 1. §. *cum prædium*, ſupr. *de pignorib.* pignus ſolvitur confuſione, ſi idem ſit creditor & dominus, veluti ſi creditor debitori heres extiterit, quia idem non poteſt eſſe creditor & debitor ſibimet ipſi; *l. debitor*, infr. *ad Trebell. l. cum quis*, §. *ult. de ſolut.* Immo creditor pignus emendo videtur renunciaſſe juri pignoris, ut in *l. quotiens*, C. *de fideicommiſſ.* conſentientes alienationi rei obnoxiæ fideicommiſſo, videntur receſſiſſe a jure fideicommiſſi.

Ad §. 1.

PIgnus ſolvitur ſi creditor permittat rem alii obligari; *l. creditor*, §. *ſi tecum*, ſupr. *qui potior. in pignor. l. prox.* §. *non videtur*, ſupr. *h. tit. l. Paulus*, infr. *h. tit.* Finge, quæ eſt ſpecies *hujus* §. Titius eundem fundum pluribus in ſolidum obligavit, Mævio primum, ſecundo reipublicæ ſeu civitati, tum Seio, qui pecuniam exſolvit reipublicæ, & ſucceſſit in locum ejus. Quæreba-

Digitized by Google

tur, an Mævius potior eſſet in pignore Seio, qui dicitur ſecundus creditor, vel quia ſucceſſit in locum reipublicæ, quæ erat poſterior creditor, vel contraxit eo tempore, quo ante rempublicam nondum apparebat Mævius primus creditor? Mævius dicebat ſe eſſe potiorem, quia erat prior tempore: Seius vero, qui ſucceſſerat in locum reipublicæ, opponebat ſe eſſe potiorem Mævio, quia Mævius interfuerat, & ſubſcripſerat inſtrumento cautionis cum republica facto a Seio, quo caverat Seius, id eſt ſibi caveri fecerat, fundum nulli alii ante rempublicam obligatum eſſe, ut plerumque in contrahendis pignoribus debitores creditoribus cavere ſolebant fundum nulli alii obligatum eſſe; *l. & quæ nondum*, §. *qui res*, *l. pen.* §. 1. ſupr. *de pignorib.* quod jus deductum a Græcis; Demoſten. adverſ. Lacritum: *καὶ παρέχειν τοῖς δανείσασι τὴν ὑποθήκην ἐνέχυρον κρατεῖν, & exhibebant creditoribus pignus omni nexu ſolutum*. Reſpondet Modeſtinus, pignus a Mævio remiſſum videri, quia ſubſcripſit inſtrumento cautionis, quo cavebatur rem nulli alii obligatam eſſe. Hujusmodi ſubſcriptio nocet creditori, quia habetur pro conſenſu & remiſſione pignoris; *l. prox.* §. *non videtur*, ſupr. *h. tit. l. fidejuſſor*, §. 1. ſupr. *de pignorib.* ſubſcriptio magis obligat, quam nuda præſentia & obſignatio; *l. Gaius*, ſupr. *de pignerat. act.* quia ſubſcriptio non ſolum continet ſcriptionem nominis ſubſcribentis, ſed etiam ſummam negotii de quo agitur; *nov. Juſtin. 126. & cap. 6. de fid. inſtrument.* obſignatio continet tantum adnotationem nominis, & ſigni ejus qui obſignat, & nominis illius ad quem inſtrumentum pertinet; *l. pen.* infr. *qui teſtam. fac.*

Ad L. 10.

SI debitor voluntate creditoris pignus vendiderit, pignus liberatur, etſi nondum tradiderit rem, vel pretium acceperit; *l. 8.* §. *ſi debitor*, ſupr. *h. tit.* Sed ſi poſt venditionem ſtatim re integra, id eſt nondum ſecuta traditione, placuerit inter emptorem & venditorem ut a venditione diſcederetur, reſoluta venditione pignus convaleſcit, vel potius jus pignoris ſalvum eſt creditori, quia reſoluta venditione, omnia hinc inde redeunt ad priſtinum ſtatum, ex *hac l. & l. ab emptione, de pact. l. 1. & 2. C. quand. lic. ab empt. diſced.* Et creditor, qui conſentit alienationi pignoris, non omnimodo, id eſt abſolute in omnem caſum, conſentit alienationi, ſed ita demum ſi venditio non revocetur, ſi emptor rem retineat, nec reddat venditori: & ideo ſi judicio accepto, id eſt lite conteſtata, venditor abſolutus ſit, id eſt venditor conventus actione ex empto ad rem tradendam abſolutus ſit, forte ſi qua ratio juris venditionem impleri, aut perfici impediat, ut in *l. 4.* §. *ult.* ſupr. *h. tit.* aut quia rem non tradebat condemnatus ſit in id quod intereſt emptoris rem tradi, & eo præſtito rem retineat, ſalvum erit pignus creditori. Ratio, quam Paulus ſubjicit, eſt, quia hæc omnia accidere potuiſſent, etiam ſi non voluntate creditoris pignus vendidiſſet debitor, videlicet re integra reſolvi potuiſſet venditio mutuo conſenſu, vel alia ratione juris, etiam ſi non voluntate creditoris vendidiſſet.

Ad §. 1.

SIcut ſi debitor voluntate creditoris pignus vendiderit, reſoluta venditione ex pacto emptionis & venditionis pignus reſtituitur, ita & ſi creditor ex pacto pignus diſtraxerit, ſi mutuo conſenſu a venditione receſſum fuerit, vel res forte ob vitium redhibita, pignus reſtituitur, & una dominium ad debitorem reverſitur. Ratio dubitandi erat, quod ubi creditor ex pacto vel a lege pignus diſtrahit jure creditoris, dominium transfertur in emptorem; *l. non eſt novum*, infr. *de adquir. rer. domin.* ergo reſoluta venditione, videbatur dominium ab emptore redire ad creditorem, a quo translatum erat, non ad debitorem. Sed tamen

Digitized by Google

tamen verius eſt, reſoluta venditione, dominium pignoris redire ad debitorem, quia reſciſſa venditione, omnia redduntur priſtino ſtatui, & ſicuti creditori pignus reſtituitur, ita & debitori dominium pignoris.

Ad L. 11.

MUlier conſtante matrimonio viro donare non poteſt, pignus remittere poteſt: ſi uxor conſenſerit marito prædia, quæ ſibi erant obligata, forte pro dote, danti in dotem communis filiæ nomine, pignus remittitur, nec mulier juvatur Vellejano, quaſi interceſſerit pro marito res obligatas uxori dante in dotem, quia mulier non juvatur Vellejano, ſi res ſuas pro dote filiæ obligaverit; *l. ſi dotare*, *C. ad Vellejan.* Multo minus ſi conſenſit res ſibi obligatas dari in dotem communis filiæ nomine, quia remiſſio pignoris non eſt donatio; *l. etiam*, *C. eod. l. ex conducto*, §. *Papinianus*, *locat. l. etſi pignus*, infr. *quæ in fraud. creditor.* Sed ſublata obligatione pignoris, uxori ſupereſt actio perſonalis in filiam, ſi patri heres extiterit, ſecus ſi ea patris hereditate ſe abſtinuerit.

Ad L. 12.

SI antiquior creditor conſenſerit rem obligatam tertio obligari, jus pignoris quidem remiſiſſe videtur, non etiam tertius in locum ejus ſuccedit, quoniam pecunia tertii prior creditor dimiſſus non eſt, ſed ultro prior creditor pignus remiſit, ut idem pignus tertio obligaretur. Et ideo medii id eſt ſecundi creditoris conditio melior efficitur, quia ſubmoto priori creditore, ſecundus ſubit locum primi, & in vindicatione pignoris, ſecundus tertio potior eſt propter vulgatam regulam juris, prior tempore potior eſt jure. Idem eſt obſervandum ſive tertius creditor ſit homo privatus, vel reſpublica, id eſt commune civitatis; nam reſpublica in pignoribus & hypothecis jure privati creditoris utitur, nec aliud habet privilegium quam temporis; *l. 8.* ſupr. *qui potior. in pign. l. 3. C. eod. l. pen.* infr. *de reb. auctor. judic. poſſident.* Inde ſequitur, remiſſionem pignoris factam per priorem in gratiam tertii creditoris, non modo tertio prodeſſe, ſed etiam ſecundo. Neque obſtat *l. jubemus*, *C. ad Vellejan.* ubi remiſſio pignoris facta uni, non porrigitur ad alios, quia in *hac lege* pignus remittitur debitori, non alii creditori, & quod creditor primus conſentit rem obligari tertio, non parit alium effectum, quam ut pignus primi creditoris remittatur, cum pignus remittitur creditori: remiſſio uni facta, alteri non prodeſt.

Ad §. ult.

POſterior creditor habet jus offerendi priori creditori, & ſoluta, vel oblata & obſignata pecunia ſuccedit in locum prioris creditoris, & habet jus ab eo avocandi pignus. Quod ſi extraneus poſſeſſor pignoris, conventus hypothecaria a creditore, offerat debitum, creditorem agentem ſubmovet ab hypothecaria, qualiscumque poſſeſſor ſit, ſive juſtus ſive injuſtus. Sic enim accipe, ut in *l. 3.* infr. *de vi & vi armat.* quia in actione hypothecaria non quæritur de jure poſſeſſoris, cum jus petitoris removeatur ſoluto pignore. Quod confirmat & *l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, ſupr. *de pignorib.* illo loco *aut pecuniam ſolvat*, & in eandem ſententiam adducitur *l. mulier*, ſupr. *qui potior. in pignor.* quæ marito, qui pignus pro dote poſſidet, hoc tribuit, quod ſi offerat debitum creditori agenti hypothecaria, non tantum eum repellit id eſt tuetur poſſeſſorem, ſed etiam compellit, ut cedat actionem perſonalem adverſus heredem debitoris. Et eo pertinet quod dicitur, in vindicatione pignoris adverſus extraneum poſſeſſorem etiam vitioſam poſſeſſionem prodeſſe; *l. ult.* infr. *de adquir.*

Digitized by Google

poſſ. nempe ut qualiscumque poſſeſſor pignoris tutus ſit, ſi creditori agenti hypothecaria offerat debitum.

Ad L. 13.

Hanc leg. expoſuimus ſupr. *l.* 5. §. *ult. h. tit.* & in Tryphoninum *libr.* 8. *diſputationum*.

Ad L. 14.

Hanc l. attigimus ſupr. *l. 6. h. tit.*

Ad L. ult.

PIgnus ſolvitur ſolutione totius pecuniæ debitæ, non ſolutione partis: debitum per partes ſolvi non poteſt invito creditori; *l. quidam, de reb. credit. l. tutor*, §. *Lucius, de uſur.* Hoc verum eſt ſi unum ſit debitum ex una & eadem cauſa: ſed ſi debitum ſit ex diverſis cauſis, creditor compellitur recipere omne id quod debetur ex una cauſa, ſalvo jure alterius debiti. Finge ſi unus & idem heres extiterit primo creditori, cui certa prædia debitoris erant obligata, & ſecundo creditori, cui nonnulla ex iisdem prædiis erant obligata, & debitor offerat quod debetur poſteriori creditori, cogendus eſt accipere, ſalvo jure pignoris prioris contractus. Ratio eſt, quia ſunt diverſi creditores, diverſa nomina, inſpecto initio, quæ non ſunt confuſa ex eo quod idem utriusque heres extitit, quia ſpectandum eſt initium contractus, ut ſciatur quæ ſit natura & effectus obligationis; *l. ſi procuratorem*, ſupr. *mandat. l.* 3. *C. ad Macedon.*

AD TIT.

De adil. edict.

L. 1.

AEDILES erant minores magiſtratus, qui cognoſcebant de redhibitione rerum venditarum, ſi vitioſæ eſſent, ex *h. l.* & negotiatores, qui vendebant utenſilia, ſi in negotiatione delinquerent, flagellis cædebant; *l. eos qui*, infr. *de decur.* Et quia plerumque cognoſcebant de venditione rerum mobilium, quæ in pondere & menſura conſiſtunt, ne qua fraus fieret, cognoſcebant de ponderibus & menſuris, iniquas menſuras frangi jubebant; *l. idem quæritur*, §. *ſi quis menſuras*, ſupr. *locat.* Perſius ſatyr. 1.

Fregerit heminas Areti ædilis iniquas.

Et Juvenal ſatyr. 10.

An Fidenarum Gabiorumque eſſe poteſtas
Et de menſura jus dicere, vaſa minora
Frangere pannoſus vacuis ædilis ulubris.

Iidem præerant rebus venalibus, & vitioſas merces in profluentem jactabant; Plaut. in Rudente, (2. 3. 42.)

Novi, Neptunus ita ſolet: quamvis ſoſſidioſus
Ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.

Piſces vitioſos pedibus obteri jubebant; Apul. metamorphoſ. lib. 1. *Et profuſa in medium ſportula jubet officialem ſuum inſuper piſces inſcendere, ac pedibus ſuis eos obterere.* Iidem quoque curabant annonam, & annonæ ceteris-

que

que rebus venalibus pretium dicebant ; *l. ideo condemnatus*, fupr. *de compenſat.* M. Tull. 3. de legib. *Sunique ædiles curatores urbis annonæ, ludorumque ſolemnium.* Ædilium munus erat annonam æquo pretio præſtare ; Hieronym. ad Ruſticum : *Ab ædilibus, quos Graci ἀγορανόμους appellant, vendentium coercebatur rabies, nec erat impune peccatum.* Ambroſ. in epiſt. ad Rom. cap. 16. in hæc verba : *Salutat vos Eraſtus diſpenſator civitatis † & Quartus frater. Diſpenſator civitatis eſt quaſi curator, qui dictante juſtitia gubernabat civitatem, maxime in pretiis moderandis.* Hac de re M. Seium ædilem laudat Plin. libr. † 15. cap. 1. *M. Seius L. F. ædilis curulis, olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo Romano per totum annum.* Damnatum ædilem, quod arctiorem annonam tempore ædilitatis præbuiſſet, ſcimus ex *l. ideo dispenſat.* Ideo ædiles ſacrificabant Cereri ; Tertull. de idololatr. cap. 10. *Flaminicæ & ædiles ſacrificavi Cereri.* Iidem erant curatores viarum publicarum ; *l.* 1. infr. *de via public. & ſi quid in ea.* Hinc ne quid impedimento eſſet in viis publicis, ea quæ in medio jacebant concidere ſolebant ; *l. lectos* fupr. *de peric. & commod. rei vendit.* Etiam verrendarum viarum cura pertinebat ad ædiles ; Tranquil. in Veſpaſian. cap. 5. *Mox ædilem eum C. Cæſar ſuccenſens, curam verrendis viis non adhibitam luto juſſit oppleri.* Idem Dio. *libr.* 58. Ædiles, quos Greci ἀγορανόμους, habuere curam ſtercorum ; Suid. in verb. ἀγορανόμος. Ædiles habebant coercitionem popinarum ; Tranquill. in Tiberio cap. 34. *Cenſuit annonam macelli ſenatus arbitratu quotannis temperandam, dato ædilibus negotio, popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem piſtoria, propoſi venalia fierent*, quæ a Claudio eis adempta eſt ; idem in Claudio c. 38. *Coercitionem popinarum ædilibus ademit.* Iidem habebant coercitionem aleatorum. Martial. libr. 5. epigr. 85.

Et blando male perditus fritillo
Arcana modo raptus a popina
Ædilem rogat udus aleator.

Ut coerceretur turpitudo mulierum, cautum ne prius palam corpore quæſtum faceremt, quam eſſent meretricatum, profeſſæ apud ædiles ; Tacit. 2. annal. *Nam Veſtilia prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat.* Habebant & coercitionem lenonum ; Juſtin. libr. 2. *Apud ædiles adverſus lenones jurgari.* Ædiles habebant curam ædium ſacrarum, unde eis nomen ; Theoph. in §. *proponebatur*, inſt. *de jur. nat. gent. & civ.* M. Tull. Verrin. 5. *Nunc ſum deſignatus ædilis, habeo rationem, mihi ſacrorum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam commiſſam eſſe.* Hinc ædilium erat obſervare portenta, ut ſi quæ imago in templis locuta eſſet ; Martial. lib. 11. ep. 103.

Audiat ædilis, ne te videatque caveto,
Portentum eſt quoties cæpit imago loqui.

Ædilium erat ſacra peregrina prohibere ; Liv. lib. 25. *incuſati graviter ab ſenatu ædiles, triumvirique capitales, quod non prohiberent.* Iidem curabant ædificia publica & aquæductus ; Fromin. de aquæduct. *Ad quem autem magiſtrum jus dandæ vendendæve aquæ pertinuerit, in iis ipſis legibus variatur, interdum enim ab ædilibus, interdum a cenſoribus permiſſum invenio, ſed apparet quoties in republica erant, ab illis poteſtatem petitum, cum ii non erant ædilium poteſtatem fuiſſe.* Ædiles etiam curabant balnea publica ; *l. qui inſulam*, §. 1. fupr. *locat.* Senec. epiſt. 86. *Sed, Dii boni, quam juvabat illa balnea intrare obſcura & gregali teſtorio inducta, quæ ſcires Catonem tibi ædilem, aut Fabium Maximum, aut ex Corneliis aliquem manu ſua temperaſſe. Nam hoc quoque nobiliſſimi ædiles ſungebantur officio, intrandi ea loca, quæ populum recipiebant, exigendique munditias, & utilem ac ſalubrem temperaturam.* Idem de vit. beata libr. 1. cap. 7. *Circa balnea ac ſudatoria, ac loca ædilem metuentia.* Ædiles etiam habebant curam ædium privatarum, & ſimul cum præfecto

vigilum ſatagebant de incendiis arcendis ; *l.* 1. *ff. de offic. præf. vigil.* Ædiles etiam ſuo ſumptu curabant ludos ſolemnes , iisque præerant ; M. Tull. 9. ad Attic. 14. *Prætores jus dicunt , ædiles ludos parant.* Idem pro Muren. *Egregia & ad conſulatum apta provincia , in qua laus æquitatis , integritatis , facilitatis, ad extremum ludorum voluptate concluditur.* Plaut in Pœnul. (5. 2. 51.)

Non audis ? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare ſe velle ædilibus.

Hinc ædiles locum dabant in ſpectaculis ; Donatus in Phormione in hæc verba : *noſter grex motus loco eſt : locus eſt diſtributio temporum , quæ cuique in ſpectaculum venturo attribuuntur ab ædilibus.* Idem ornamenta , id eſt veſtes ſcenicas , chorago , id eſt præfecto chori cantorum præbenda locabant ; Plaut. in Perſa , (1. 3. 79.)

† Πόσων ὀ namenta ? *abs chorago ſumito.*
Dare debet : præbenda ædiles locaverunt.

Ædiles erant minores magiſtratus , qui ipſo tempore magiſtratus in jus vocari poterant ; *l. cumque , de peric. & commod. rei vendit.* Liv. libr. 5. *Itaque ædilem prehendi ; ducique a majoribus magiſtratibus.* Gellius libr. 15. cap. 13. *M. Levinius ædilis curulis a privato ad prætorem , in jus eſt eductus , nunc ſtipati ſervis publicis , non modo prehendi non poſſunt , ſed etiam ultro ſummoveant populum.* Ut ſi ædilis lectos in via publica poſitos non jure concidiſſet, cum eo emptor habebat legis Aquiliæ actionem ; *d. l. lectos , & ſeq.* Ædilis tutor dari poterat , nam ædilitas inter eos magiſtratus habetur , qui excuſantur a muneribus privatis , non a publicis ; *l. non tantum , §. is qui , de excuſ. tutor.* Hinc pro privatis pene habebantur , aut paulo ſupra privatos ; M. Tull. Verr. 2. *Erit tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio , ego autem ædilis , hoc eſt paulo amplius quam privatus.* Et Chriſtianos, ut omnis ambitionis expertes fuiſſe intelligeretur, ne ædilitatem quidem , quæ erat infimus magiſtratus , admiſiſſe ait Tertull. apolog. cap. 46. *Pythagorei tyrannidem affectant , Chriſtianus vero nec ædilitatem.* Ii tamen habebant ornamenta dignitatis , ſellam curulem , togam prætextam , jus imaginum , & jus ſuffragii in ſenatu ; M. Tull. *Verr.* 5. poſtquam dixit ſe deſignatum ædilem , ædilitati tribuit antiquiorem in ſenatu dicendæ ſententiæ locum , togam prætextam , ſellam curulem , jus imaginis , ad memoriam poſteritatemque prodendam . Idem in Vatinium : *De quibus duos prætextatos ſedentes vides , ſe ædilitium prætextam togam , quam fruſtra conſeceras vendidiſſe.* Plin. lib. 9. cap. † 63. *Hac P. Lentulus Spinter , ædilis curulis , primus in prætexta uſus improbatur : qua purpura quis non jam , inquit , tricliniaria facit ?* Prætextam ædilium fuiſſe togam albam , prætextam limbo purpuræ oſtendit. Juvenal. ſatyr. 3.

. . . . *Clari velamen honoris ,*
Sufficiunt tunicæ ſummis ædilibus albæ.

Ædilibus deſignatis , amici & clientes honoris cauſa occurrebant , & in Capitolium eos proſequebantur ; Varro de re ruſtic. lib. 3. cap. 17. *At ſtrepitus a dextra & ecce recta candidatus noſter deſignatus ædilis , & gratulati in Capitolium proſequimur.* Immo ædiles habebant modicam coercitionem , nimirum caſtigationem per flagella , pignorum capionem , & multæ dictionem ; Plaut. in Trinumm. (4. 2. 148.)

Vapulabis meo arbitratu & novorum ædilium.

Tacit. 13. annal. *Cohibita arvius & ædilium poteſtas , ſtatutumque quantum curules , quantum plebeji pignoris caperent , vel pœnæ irrogarent.* Ædiles etiam habebant conſilium , id eſt aſſeſſores ; Juvenal. præfata ſatyr.

. . . . . *Quis pauper ſcribitur heres ,*
Quando in conſilio eſt ædilibus ?

Libri damnati per ædiles cremati ; Tacit. 4. annal. *Libros per ædiles cremandos ,*

dos, conſuete Patres, ſed manſerunt occultati, & editi. Idem Dio. *libr.* 57. Edictum ædilium pro lege habebatur, & in albo proponebatur, ut edictum prætoris; Plaut. in Captiv. (4. 2. 43.)

Eugepe! editiones ædilitias, hic habet quidem:
Mirumque adeo eſt, ei hunc fecere ſibi Ætoli Agoranomum.

Edictum ædilium propoſitum de venditione rerum tam immobilium, quam mobilium, vel ſe moventium, ex *h. l.* id eſt de redhibitione rerum venditarum ob vitium morbumve, puta de redhibitione fundi, ſi fundus peſtilens, id eſt peſtilentes & noxias herbas habens, veniſſet; *l. etiam in fundo*, infr. *h. tit. l. ſi prædium*, *C. eod.* ſi mancipia, jumenta, vel pecora vitioſa vel morboſa diſtracta eſſent; *l. ob quæ*, §. *idem Pomponius*, *l. ædiles* 38. *l. ſciendum* 63. infr. *h. tit.* puta ſi ſervus erro fugitivus, vel tignum vitioſum diſtractum eſſet; *l. Julianus*, ſupr. *de act. empt.* & hujusmodi edictum ædilium deſumptum eſt ex Platone *libr.* 11. *de legibus*.

§. *ajunt ædiles*.

EX edicto ædilium, qui mancipia vendunt, emptorem certiorem facere debent, quid vitii morbive cuique ſit, quis erro aut fugitivus ſit, noxave ſolutus non ſit, eademque omnia palam pronuntiare, id eſt prædicere debent, cum ea mancipia veneunt, ex *h.* §. *l. itaque*, *l. ædiles* 38. infr. *h. tit.* Terent. in Phormion.**) *Si quis fugitivus errove ſit, noxave ſolutus non ſit.* M. Tull. 3. offic. *ſed & in mancipiorum venditione, venditorum fraus omnis excluditur, qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis præſtat edicto ædilium.* Morbus eſt corporis, vitium animi, ut erro fugitivus; §. † *ſed ſciendum*, infr. *h. leg.* Ob id ſervi venales nudi producebantur, & cum titulo, ut ſciretur quid vitii morbive eſſet, qui mores, quod ingenium, quænam ars, quæ patria; Senec. epiſt. 81. *Equum empturus ſolvi jubet ſtratum, detrahis veſtimenta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant, hominem involutum æſtimas.* Idem epiſt. 47. *ſtare ante limen Calliſti dominum ſuum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter reticula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi.* Ad hoc ſervi utriusque ſexus venales nudi proponebantur; idem controverſ. lib. 2. cap. 2. *Nuda in littore venit ad faſtidium emptoris, omnes partes corporis inſpectæ & contrectatæ ſunt.* Hinc venalitium, id eſt locum ubi ſervi venibant, titulum pictum ſignat Petron. in Satyric. *Erat autem venalitium titulis pictum.* Adeoque cum ſervi venibant, præco de lapide ſtans, prædicabat eorum mores, ingenium, artem, & patriam; Plaut. in Bacchidib. (4. 7. 16.)

O ſtulte, ſtulte, neſcis nunc venire te:
Atque in eo ipſo aſtas lapide, ubi præco prædicat.

Immo plerumque emptor medicum conſulebat, ut ſciret quid morbi vitiive eſſet; Claudian. in Eutrop. libr. 1.

. . . . *Lybiæ ſi diſcis arenas*
Eutropii numerabis heros, quot rura, quot ille
Mutavit tabulas, vel quanta vocabula vertit
Nudatus quoties medicum dum conſulit emptor,
Ne qua per occultum lateat jactura dolorem,
Omnes pœnituit preſſi, venumque redibat.

Quod ſi mancipium adverſus ea venierit, vel adverſus quod dictum promiſſumve eſt cum veniret, id eſt ſi mancipium vitioſum vel morboſum venierit ignoranti, nec de eo certiori facto, emptori datur redhibitoria actio, per quam emptio reſolvitur; *l. quæritur*, §. *ult.* infr. *h. tit.* redhibitio eſt reſolutio venditionis; *l. Pomponius*, §. *præterea*, infr. *de adquir. poſſeſſ. l. ſi hominem*,

de uſucap. Emptori datur redhibitio, ita ut ſi mancipium poſt venditionem & traditionem, emptoris familiæ, id eſt ſervorum, procuratorisve ejus, opera id eſt culpa deterius factum ſit, ſive quid ex eo poſt venditionem natum adquiſitum fuerit, & ſi quid aliud in venditione ei acceſſerit, ut ſi mancipium venierit cum peculio, *ſive quid ex ea re* fructus, puta ex operis, perveneri, quia operæ ſervorum ſunt in fructu; *l.* 4. ſupr. *de oper. ſerv.* emptor ea omnia reſtituat. Ex edicto ædilium, qui venditant mancipia, in ipſa venditione debent certiorem facere emptorem ſi quid vitii malive cuique ſit, quis fugitivus, erro, noxave ſolutus non ſit, item ſi quod mancipium capitalem fraudem admiſerit, id eſt delictum, *eſt* quo capitalis pœna irrogetur, puta mors, vel aqua & igni interdictio; *l. edicto*, inſt. *de bonor. poſſeſſ.* vel mortis conſciendæ ſibi cauſa quid fecerit, vel in arenam ad beſtias depugnandi cauſa intromiſſus fuerit, ea omnia in venditione venditor pronuntiare debet: alioquin ſi quis ſciens dolo malo adverſus ea vendiderit, emptori datur actio redhibitoria, ex *h.* §. & *l.* † *quis jit*, §. *noxas*, *verſ. denique*, *l. cum autem*, §. *excipitur* inſr. *h. tit. l. Lucius*, §. 1. inſr. *de evict.* Interdum qui vendebat ſervum, cavebat ne erronem aut fugitivum præſtaret, ac ut ſuo periculo emeret emptor; Plaut. in Perſ. (4. 3. 54.)

Eam te volo accurare, ut iſtic veneat,
Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.

Et inſr. (4. 5. 113.)

Tuo periculo ſexaginta hæc datur argenti minis.

Et pileati venibant id genus ſervi, quorum nomine venditor nihil præſtaret, ut refert Gellius ex Sabino *libr.* 7. *cap.* 4. Immo & interdum qui mancipia furtiva vendebat, non tacebat ſe furtiva vendere, ne teneretur redhibitoria ob vitium rei furtivæ; Plaut. in Pœnul. (6. 2. 77.)

Et ille, qui eas vendebat, dixit ſe furtivas vendere.

Idem obſervari ſolebat in vendendis ſervis fugitivis: Horat. lib. 2. epiſt. (16.)

Des nummos, excepta nihil te ſi fuga ladat.
Ille ferat pretium, pœne ſecurus, opinor.

§. *cauſa*.

EX edicto prætoris, qui ſciens vel ignorans vendidit mancipium vitioſum vel morboſum, tenetur actione redhibitoria. Neque hoc iniquum eſt, venditor enim præſumitur non ignorare vitium morbumve mancipii proprii: ignorantia non excuſatur in re propria, nec iis facto proprio; *l. ult.* inſr. *pro ſuo*, quilibet paterf. debet ſcire vires patrimonii ſui; *l. quisquis*, *C. de reſcind. vend.* neque emptoris intereſt cur fallatur, id eſt quomodo fallatur, ignorantia, an calliditate venditoris. Venditor tenetur etiam actione ex empto; *l.* 1. *l. tenetur*, §. *ult. l. quæro*, *de act. empt.* redhibitio quoque continetur empti judicio; *l. ex empto*, §. *redhibitionem*, *eod. tit.* Hoc intereſt inter actionem ædiliciam, ſeu redhibitoriam, & actionem ex empto, quod qui ſciens vel ignorans ſervum vitioſum vel morboſum vendidit, tenetur actione redhibitoria in id omne quod actoris intereſt, ut *hic* & *l.* 2. *C. h. tit.* Qui vero ignorans pecus morboſum aut tignum vitioſum vendidit, tenetur tantum actione ex empto quanto minoris eſſet empturus: qui vero ſciens & celans tenetur actione ex empto in id omne quod actoris intereſt; *l. Julianus*, *in pr.* ſupr. *de act. empt.*

§. *illud*

§. *illud ſciendum.*

EDictum ædilium non pertinet ad venditiones fiſcales, id eſt ſi fiſcus rem debitoris vendat ſolemniter ſub haſta, non tenetur redhibitoria ob vitium morbumve mancipii vel rei, quia venditio ſolemniter facta a fiſco non reſcinditur, niſi ex certis cauſis, puta ſi officium fiſcale rem debitoris fiſcalis non ſolventis, per gratiam viliore pretio diſtraxerit; *l. pen. ſupr. de reſcind. vend. l. ſi quos, C. eod.* Si rite & ſolemniter facta ſit venditio rei pignori captæ a fiſco, non reſcinditur, nec reſcripto Principis, nec beneficio ætatis, id eſt jure reſtitutionis; *l. quæcumque, C. de fid. & jur. haſt. fiſcal. l. ult. C. ſi propter public. penſit.* Venditio rei alienæ facta a fiſco non reſcinditur, ſed domino datur actio adverſus fiſcum intra quadriennium; *l. bene a Zenone, C. de quadrienn. præſcript.* quod ſi respublica, id eſt civitas, fecerit venditionem, locus eſt edicto ædilitio, id eſt resp. ob vitium morbumve mancipii, vel rei venditæ, tenetur redhibitoria ex edicto ædilium, quia civitates privatorum loco habentur; *l. eum qui vectigal, de V. S.* Edicto quoque locus eſt in pupillaribus venditionibus, id eſt in venditione rerum pupillarium, ſi tutor nomine pupilli rem vitioſam vendiderit, pupillus ex facto tutoris tenetur redhibitoria, ſi venditio ſc. facta ſit ſolemniter adhibito prætore; *l. lex quæ, C. de adm. tutor.*

§. *ſi intelligatur.*

SI vitium morbusve ſervi venalis intelligatur, id eſt appareat, edictum ceſſat, hoc enim tantum ſpectandum eſt, ne emptor decipiatur, ex *h. §. & l. quæritur, §. ult. l. ſi tamen, §. ei qui, & §. in ædilitiis, infr. h. tit. l. ea quæ commendandi, de † contrab. empt.* qui certus eſt non debet certiorari; *l. 1. in fine, de act. empt.* de ſe queri debet qui vitium non ignotavit; *l. cum ſex, d. l. ſi tamen, §. in ædilitiis, h. tit. l. nemo 145. de R. J. l. tutor, §. contrarium, de pignerat. act. l. ſi fundum, C. de evict.*

§. *ſed ſciendum eſt.*

EX edicto ædilium, ſi mancipium morboſum vitioſumve venierit, redhibitioni locus eſt. Hoc diſtat vitium a morbo, quod morbus, ut definitur a Sabino, eſt habitus cujusque corporis contra naturam, quo deterior fit uſus corporis, cujus cauſa natura nobis corporis ſanitatem dedit. Morbus autem alius in toto corpore, alius in parte accidit: totius corporis morbus, puta *Φθίσις*, tabes, febris: partis, veluti cæcitas, licet homo ita quoque natus ſit: item morbus eſt corporis, vitium animi & corporis, ut furax, mendax, balbus, nam hic magis vitioſus eſt, quam morboſus, ut *hic, & l. idem Oſilius, §. ult. infr. h. tit.* Item morbus eſt temporalis corporis infirmitas, vitium vero perpetuum corporis impedimentum; *l. inter fluvium, §. verum, de V. S.* ut ſi quis luſcus eſt, vitioſus eſt, non morboſus; Gellius *libr. 4. cap. 2.* Tamen morbus & vitium promiſcue accipiuntur, quia morbus eſt vitium corporis, & vitium eſt morbus animi: & hoc eſt quod ait Labeo *in fin. h. §.* ædilem tollendæ dubitationis gratia, bis *κατα τὸ αυτὸ* de eodem idem dixiſſe, quoniam vitium & morbus ſunt unum & idem.

§. *proinde.*

EX edicto ædilium, ſi mancipium morboſum vitioſumve venierit, redhibitioni locus eſt. Hoc verum eſt, ſi tale fuerit vitium morbusve, quod uſum

miniſteriumque, id eſt operam hominis impediat, dummodo non ſit leve vitium vel levis morbus, ut levis febricula, aut vetus quartana, quæ jam ſpernì poteſt, vel vulnus modicum, hoc caſu non eſt locus redhibitioni, etiam ſi in venditione de eo nihil dictum ſit, quia hæc contemni potuere, id eſt impune reticeri. Et hoc eſt quod ait Ulpianus his verbis, *nullum habet in ſe delictum, quaſi pronuntiatum non ſit*, levis morbus non dat locum redhibitioni, ut *hic & l. ob quæ*, §. *ult.* infr. *h. tit. l. quæſtum, in fin. de re judic.* nec vetus quartana, quia impune contemni poteſt, & ob id non eſt morbus ſonticus; *d. l. quæſitum.* Cornel. Celſus libr. 3. cap. 15. *Quartana neminem jugulat.* Diutinus morbus non dat locum redhibitioni, quia ſine periculo contemni poteſt, & in naturam fere evaſit; Jo: Chryſoſtom. ſerm. in princ. indict. novi anni, de muliere, quæ fluxum ſanguinis patiebatur, jam ab annis decem & duobus.**) *εἰς φύσιν δύσιν τὸ πάθος μετέπεσεν, in naturam opinor morbus evaſerat.*

Verſ. exempli, † *&* §. *apud Vivianum.*

EXempli gratia refertur *hic* qui non vitioſi morboſique ſint: inter vitioſos numerantur fanatici. Fanatici ſunt, qui divino numine afflati, futura vaticinantur, & furoris ſpiritu emota mente circa fana bacchantur; Horat. de art. poetic. (453.)

Ut mala quem ſcabies aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana.

Juvenal. ſatyr. 2.

Et crine ſenex fanaticus albo,
Sacrorum antiſtes.

Hieronym. in Eſaiam. cap. 7. *Et pro levitate habebat fanaticos.* Auguſtin. in pſalm. 40. *Sedent pagani, & computant ſibi annos, audiunt fanaticos ſuos dicentes, aliquando Chriſtiani non erunt.* Fanatici ſunt, qui per furorem caput jactant, & futura præcinunt. Ex ſententia Viviani, ſi ſervus inter fanaticos non ſemper caput jactaret, & aliqua profatus eſſet, nihilominus ſanus videtur: neque enim non minus animi vitiis, id eſt propter animi vitia, aliquos ſanos eſſe, id eſt minus ſanos intelligere debemus; alioquin futurum eſſet, ut in infinitum multos ſanos eſſe negaremus, ut puta levem, ſuperſtitioſum, iracundum, contumacem, & ſi qua ſimilia ſunt animi vitia, magis enim de corporis ſanitate, quam de animi vitiis promittit venditor. Et cum venditor in venditione de vitio & morbo promittit, non videtur promittere niſi de corporis vitio, animi autem vitium ita demum præſtet venditor ſi nominatim promiſit; *l. ob quæ*, §. *idem Pomponius*, infr. *h. tit.* & animi vitium tale ſit, ut id a venditore excipi oporteret, neque id venditor cum ſciret pronuntiaſſet, ex empto tenetur. Ex edicto ædilium naſcuntur duæ actiones, redhibitoria, & quanti minoris, propter vitium corporis datur redhibitoria, propter vitium animi actio quanti minoris; *l. ſciendum* 19. §. *ult.* infr. *hoc tit. l.* 2. *C. eod.* propter animi vitium non datur redhibitoria, niſi de eo promiſſum ſit: quod ſi tale ſit animi vitium, ut de eo ſpecialiter & nominatim promitti locus eſſet, deficiente actione redhibitoria, ſupereſt actio ex empto in id quod intereſt; *d. l. ob quæ*, §. 1. *&* §. *in ſumma, l. ex empto*, §. † *redhibitionem, l. Julianus, de act. emp.*

§. *idem Vivianus.*

INter vitioſos ſunt fanatici, id eſt qui per furorem caput jactant, & circa fana bacchantur, & reſponſa reddunt, id eſt de futuris vaticinia præcinunt: tamen inter fanaticos non numerantur, qui non ſemper caput jactant, qui aliquando circa fana bacchati ſunt & de futuris reſponſa dederunt, ſi nunc hoc facere deſierint, & in his nullum vitium eſt, neque eo nomine datur actio redhi-

Digitized by Google

redhibitoria, quod aliquando id fecerunt, ſicut non datur, quod aliquando febrim habuere: ceterum ſi quis permaneat in eo vitio, ut circa ſana bacchari ſoleret, & quaſi demens reſponſa daret, etiam ſi per luxuriam, id eſt per laſciviam, per ludum id factum eſſet, ut de Heliogabalo refert Lamprid. in ejus vit. *Jactavit autem caput inter præciſos fanaticos*, vel per temulentiam ſeu nimium abuſum vini, ut *gloſſa* interpretatur, vitium quidem eſt, non corporis ſed animi, ideoque non eſt locus redhibitioni, quia ex edicto ædilium redhibitio datur propter vitium corporis non animi, attamen datur actio ex empto in id quod intereſt.

§. *ult. junctæ l. 3. & 4. init.*

OB vitium corporis datur redhibitio, ob vitium animi datur actio ex empto, quanto minoris res empta eſſet; *l. 4. init. & §. in ſumma*: puta ſi ſervi ſint præter modum timidi, cupidi, id eſt avari, & cupidi pecuniæ, quod erat vitium vulgare ſervorum, qui peculium ſibi quærebant de parſimonia, id eſt de eo quod ſupererat de demenſo, de annonis menſtruis, fraudato genio id eſt ventre, ut haberent unde ſuis nummis libertatem redimerent; Terent. in Phormione, (1. 1. 9.)

Quod ille unciatim vix de demenſo ſuo,
Suum defraudans genium, † *comparſit miſer.*

Senec. epiſt. 80. *Peculium ſuum, quod comparaverunt ventre fraudato, numerarunt*. Ex quo amiſſo peculio fere excidebat ſpes libertatis; Plaut. in Stich. (5. 5. 10.)

Vapulat peculium; actum eſt, fugit hoc liberas caput.

Aut iracundi, vel melancholici, vel protervi, quæ ſunt vitia animi, non datur redhibitio, ſed actio ex empto quanti minoris, ſicut & redhibitio, non datur ob quodlibet vitium corporis, puta ſi ſervi ſint gibboſi, vel curvi, vel pruriginoſi, vel ſcabioſi, item muti & ſurdi, ob hæc vitia, quæ ſunt corporis, non datur redhibitio, ſed actio ex empto quanti minoris, quod intelligendum eſt quoad mutos & ſurdos, de his qui ſunt ſurdaſtres, vel impediti ſermone, non de his qui ſunt omnino muti & ſurdi, hi enim ſunt morboſi & in his locum habet redhibitio; *l. mutum*, infr. *h. tit.* Cujac. in *l. morbus, in fin. de V. S.*

L. 4. §. 1.

OB vitium corporis datur redhibitio, ob vitium animi datur actio ex empto quanti minoris: ſed ſi vitium corporis afficiat animum, puta ſi vitium animi, quale eſt phreneſis, inſania, procedat ex vitio corporis ex febri, vitium eſt magis corporis quam animi inſpecta cauſa, ex *hoc §. & l. 1. §.* † *apud Vivianum*, ſupr. *hoc tit.* inſpecto initio; *l. denique*, §. *ſcio*, *de minoribus.*

§. *item aleatores.*

ITem aleatores ſeu aleones, vinarii, guloſi, impoſtores, mendaces, aut litigioſi, id eſt rixoſi, non continentur edicto, id eſt ob hæc vitia non datur redhibitio, quia ſunt potius vitia animi, quam corporis: impoſtores ſunt, qui merces adulterinas pro bonis vendunt; *l. 1. §.* † *medicos, de extraord. cognit.* Quod translatum eſt ad eos, qui veſtis ſordibus ſimulant religionem; Hieronym. ad Marcellum: *Si tunica non canduerit, ſtatim illud e trivio impoſtor & Græcus eſt*. Impoſtura eſt crimen eorum, qui merces ſupponunt; *l. 3. ſtellionatus.* Trebell. Pollio in Gallieno, de quodam, qui gemmas vitreas pro veris uxori vendidiſſet, in quem quaſi ad leonem raptum a cavea caponem miſit *per Curienem dari juſſit impoſturam fecit & paſſus eſt.*

Digitized by Google

§. *idem Pomponius .*

IN mancipiis redhibitio datur ob vitium corporis, actio ex empto quanti minoris ob vitium animi : puta ſi ſervus qui venit ſit morio, id eſt ſtultus, licet enim venditor ſervum vendendo non valde ſapientem præſtare debeat , tamen ſi ita fatuum & morionem vendiderit , ut ejus nullus ſit uſus , actioni ex empto quanti minoris locus eſt , ob vitium animi . Moria & fatuitas eſt vitium animi, morio a Græco μώρος eſt ſtultus; Martial. libr. 12. ep. 95.

Parvum baſiat usque morionem .

Auguſtin. de peccator. remiſſ. contra Julian. libr. 1. cap. 35. *Ipſos quoque fatuos videmus , quos vulgo moriones vocant , ad cordatorum delicias adhiberi .* Et in mancipiorum æſtimatione preciſiores eſſe cordatis ; idem de nupt. lib. 3. cap. 4. *Quis autem neſciat , quos vulgo moriones vocant , naturæ ita ſatuos , ut quibusdam eorum pene ſenſus pecorum conferatur ?* Joan. Chryſoſtom. in 1. ad Timoth. homil. 3. (num. 3.) οἱ δὲ τέρατα , καὶ μωροὶ , καὶ πάσοι , καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἀμαρτήματα , ταῦτα φύσεως , οἱ τὸ ἄλογον , ἄλλοι ἐπὶ μανίαις , & fatuis mentis , quippe hæc naturæ peccata ſunt , quibus pro delectatione utimur . Venditor tenetur redhibitoria , qui de vitio morboque in venditione promiſit : vitii morbique appellatio , id eſt cautio de vitio morboque , non videtur pertinere , niſi ad corpus , id eſt ad corporis vitia , animi autem vitia , ita demum præſtat venditor , ſi nominatim promiſit de his . Ideo non præſtat venditor erronem & fugitivum , niſi nominatim exceperit , hoc enim eſt vitium animi non corporis , ideo nominatim de errone & fugitivo excipitur , id eſt in venditione excipi ſolet . Interdum paciſcebatur venditor , ne erronem aut fugitivum præſtaret , & lex dicebatur , ut periculo ſuo emeret emptor , ut ſupra obſervatum eſt in *l.* 1. §. *ajunt ædiles.* Erro ex Labeone eſt puſillus fugitivus, fugitivus magnus erro : ſed proprie erro eſt , qui numquam fugit , ſed frequenter ſine cauſa nugatur , & temporibus in res nugatorias conſumptis , ſerius ad dominum redit ; *l.* † *quis ſit fugitivus* , §. *erronem* , infr. *h. tit.* Redhibitioni locus non eſt in mancipiis propter animi vitia , ut in errone & fugitivo , ſecus in jumentis , ut ſi pavida ſint & calcitroſa , licet hoc ſit animi vitium non corporis , ut *hic & l. bovem* , infr. *h. tit.*

§. *in ſumma .*

EX edicto ædilium ob vitium corporis datur redhibitio , ob vitium animi tantum non datur redhibitio , ſed datur actio ex empto quanto minoris res empta eſſet : ob vitium animi , inquam , non datur redhibitio , niſi in vendendo dictum ſit hoc abeſſe , & non abeſt , ſed datur ob vitium animi actio ex empto , ſi ſciens venditor id vitium animi reticuit . Venditor, qui ſciens tignum vitioſum , vel pecus morboſum vendidit , tenetur actione ex empto in id omne quod emptoris intereſt : qui ignorans vitium vendidit , tenetur actione ex empto quanto minoris emptor eſſet empturus ; *l. Julianus , de act. empt.* Venditor vero , qui mancipium vitioſum vendidit , & ſciens vitium corporis, vel mixtum corporis & animi reticuit , tenetur redhibitoria , quia vitium corporis & animi , magis videtur corporis , quam animi, ex *hoc* §. veluti phrenęſis eſt vitium corporis & animi , quia e corpore id eſt e febre pervenit ad animam ; *l.* 1. §. † *apud Vivianum* , *l.* 4. §. 1. ſupr. *h. tit.* Ex hoc edicto redhibitio datur ob vitium corporis , vel mixtum corporis & animi, ut *hic* , *& l.* 1. §. *apud Vivianum* , *h. tit.*

§. *Il-*

§. *illud erit* † *adnotandum* .

OB vitium morbumve corporis datur redhibitio , quod intelligendum non eſt de morbo fontico , ſubandi tantum , ut recte *gloſſa* admonet , ſed de morbo generaliter , id eſt de morbo , qui uſum miniſteriumque hominis impedit ; *l.* 1. §. *ſed ſciendum* , ſupr. *h. tit.* Pomponius enim ait , non tantum ad morbum ſonticum , qui eſt perpetuus , ſed ad morbum quoque temporarium hoc edictum pertinere ; *l.* 6. infr. *h. tit.* Ac parum intereſt qualis morbus ſit , dummodo ei de quo quæritur obſtet , id eſt noceat . Morbus fonticus eſt morbus perpetuus , qui perpetuo nocet , ut tabes , cæcitas ; *l.*ª) 1. §. *pen.* ſupr. *l. ult.* §. 1. infr. *h. tit.* Ex 12. tab. morbus fonticus judicium diſſindit , id eſt differt , & judicandi neceſſitatem remittit ; *l. judex , de judic. l. quæſitum , de re judic.* non omnis morbus dat locum redhibitioni , ut puta levis lippitudo , aut levis dentis auriculæve dolor , aut mediocre ulcus , aut febricula , ſed morbus gravior , qui rebus agendis obſtat , qui uſum & miniſterium hominis impedit .

L. 5.

REdhibitio datur ob graviorem morbum , qui uſum , & miniſterium hominis impedit , non ob morbum leviorem , ex quo quis minus aptus uſui id eſt miniſterio & operæ efficitur . Quantum inter hæc vitia , quæ Græci κακοήθειαν , id eſt vitioſitatem vocant , interquæ πάθος , id eſt perturbationem ; aut νόσον , id eſt morbum , & ἀῤῥωστίαν , id eſt infirmitatem , tantum interſit talia vitia , & eum morbum , ex quo quis minus aptus uſui ſit , differt , ex *h. l.* Morbus eſt temporalis corporis imbecillitas , vitium vero perpetuum corporis impedimentum , veluti ſi talium excuſſit ; *l. inter ſtuprum* , §. *verum* , *de V. S.*

L. 6.

OB morbum corporis redhibitio datur , nec tantum ob morbum perpetuum , qui fonticus dicitur , ſed etiam ob morbum temporarium , puta febrem . Et hoc eſt quod Pomponius ait , non tantum ad morbos perpetuos , ſed & ad temporarios , edictum hoc pertinere . Et ita intelligendum eſt quod dicitur in *l.* 4. §. *ult.* ſupr. *h. tit.* quod de morbo generaliter ſcriptum , non de morbo fontico intelligendum eſſe , id eſt de morbo fontico tantum , ſed de alio morbo graviori . Redhibitio datur ob morbum non ſolum qui corpus fœdat , ſed etiam qui uſum & miniſterium hominis impedit . Hinc impetigo non dat locum redhibitioni , impetiginoſus morboſus non eſt , ſi eo membro , ubi impetigo eſt , atque rectè utatur , impetigo eſt jugis ſcabies , ex Gregorio in *canhinc* † *etenim* , 49. *diſt. ſeu volage* .

§. *ſpadonem* .

QUia redhibitio datur ob vitium morbumve corporis , in hoc edicto quæſitum eſt , quinam eſſent morboſi præſertim an ſpadones ? Et Ulpianus ait , ſpadonem morboſum non eſſe , neque vitioſum , ſed ſanum eſſe , *ex* † *hoc* §. *& l. adiles ajunt* , §. *ſed enim* , infr. *h. tit.* Sicuti illum , qui unum teſticulum habet , qui etiam generare poteſt . Spadones ſunt qui natura , id eſt frigiditate corporis naturali , generare non poſſunt , vel vitio morbove , vel caſu , puta ſectione virilium , ut caſtrati ; *l. ſi ſervus* , §. 1. *de jur. dot. l. ſpadonum* , *de V. S.*

Digitized by Google

L. 7.

GEneraliter ſpadones non ſunt morboſi, ut continetur edicto ædilium, niſi ſint caſtrati, id eſt decurtati ſeu fœti virilibus, quod eſt genus ſpadonum; *l. ſpadonum, de V. S.* Si quis enim ita ſpado ſit, ut tam neceſſaria pars corporis ei penitus abſit, morboſus eſt; Gellius *libr.* 4. *cap.* 2. In edicto ædilium, in quo agitur de redhibitione mancipiorum, ſpadones caſtrati inter morboſos referuntur. Alias in lege Aquilia, ſi quis ſervum alienum caſtraverit, non tenetur actione legis Aquiliæ, quia pretioſiorem effecerit, ſed tenetur actione injuriarum; *l. ſi ſervus ſervum*, §. *etſi puerum*, *ad leg. Aquil.* ſervi caſtrati fiunt pretioſiores; Quintil. 5. *inſtit. cap.* 11. Claudian. in Eutrop. *lib.* 1. Luitprand. *hiſt. lib.* 6. *cap.* 3. In jumentis ſi equus vel mulus caſtratus eſt, neque vitii neque morbi quid habet; *l. ædiles ajunt*, §. *ſed enim*, infr. *h. tit.*

Pudendum Græcis neceſſarium vocatur ὡ αἰσχρὸν. Artemidor. *libr.* 1. *c.* 47.

L. 8.

SI cui lingua abſciſſa ſit, videtur non eſſe ſanus, ut in equo reſpondit Oſilius, ex *hac* † *l.* quia amiſit uſum ſermonis, qui eſt proprius hominis.

L. 9.

MUtus morboſus eſt ex Sabino, & ſi venierit redhibitioni locus eſt, morbus enim eſt ſine voce eſſe, voce carere vitium eſt teterrimum hominis, ſed qui graviter, id eſt tarde, vel ἀσαφῶς id eſt obſcure, (obſcura & obtuſa voce, fuſca voce; Tranquill. in Nerone *cap.* 20.) quam Græci μέλαιναν vocant, loquitur, morboſus non eſt: plane qui ἀσάφως id eſt ſine ulla vocis ſignificatione ſeu inarticulate loquitur, ᾗ ὡ κάνδαρ φωνῇ, ut loquitur Celſus in *l. Labeo*, *de* † *ſuppellect. legat. in fine*, utique morboſus eſt, & redhibitioni obnoxius.

L. 10. † *jumct.* §. 1. *&* 2.

QUod ſi homini digitus abſciſſus ſit, membrive quid laceratum, quamvis conſolidaverit, ſi ob eam rem eo minus uti poſſit, non eſt ſanus, ex Oſilio, & hoc ſe apud Catonem legiſſe ait Ulpianus, eum, cui digitus de manu aut pede præciſus ſit, morboſum eſſe: quod ſi plures habeat digitos, ſi nihil impeditur numero eorum, non eſt in cauſa redhibitionis, ex *h. l. & l. non ſunt liberi*, *de ſtat. homin.* quia redhibitioni locum facit vitium & morbus corporis, qui impedimento eſt uſui & miniſterio hominis: quibusdam in manibus ſenos digitos fuiſſe, & ob id ſedigitos appellatos ſcribit Plin. libr. 11. *cap.* 43 99.

§. *de myope*, † §. *ſed & πυκνώπτα.*

DE myope quæſitum eſt an ſanus eſſet? & Ulpianus putat eum ſanum non eſſe, & redhiberi poſſe. Myops eſt luſcitioſus, ubi homo lumine adhibito nihil videt, ut definit Ulpianus, cui additipulatur Nonius, Marcellus, & Varro 8. *de ling. latin.* Luſcitio Feſto eſt vitium oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie videt, luſcitioſus eſt qui minus videt, & hoc diſtat a cæco, qui omnino non videt; Varro in Andabatis: *Edepol idem cæcus, non luſcitioſus eſt*. Plaut. in Miliте glorioſo (2. 3. 52.). *Cæcus non luſcitioſus*. Nyctalopes quoque morboſi ſunt, nyctalopas appellat Ulpianus eos, qui lumine adhibito nihil vident. Nyctalopes quomodo curentur, refert Plin. *libr.* 8. *cap.* 50. *libr.* 32. *cap.* 7. Nyctalopes compoſitum a latino nictare,

Digitized by Google

re, quod eſt nictu mentem ſignificare ; Martian. Capell. lib. 1. *Et tu ritu miſtanius Auriſtitis, prinsquam fores aditumque reſeranes γομφολόγιος.*

§. *ult.*

QUæſitum eſt, an balbus, & blæſus, & atypus, & qui tardius loquitur, & varus, & varius ſani ſint? & † Ulpianus ait, eos ſanos eſſe: de varis ſeu varicoſis, idem †† Julian. *in l. varicoſus*, infra *h. tit.* Balbus hoc diſtat a blæſo, quod balbus eſt, qui balbutit, & non poteſt recte verba pronuntiare ; M. Tull. libr. 9. epiſt. 19. *Peto a te, ne pluris eſſe balbos, quam diſertos, putes*, l. ait, *Varibalbus* opponitur diſerto. Blæſus eſt, qui non poteſt litteram quandam, non quamlibet, ſed aliquam pronuntiare, qualis memoratur fuiſſe Demoſthenes, qui primam artis ſuæ, id eſt rhetoricæ, litteram ab initio pronuntiare non potuit. Balbi & atypi non ſunt morboſi, ſed vitioſi ; Gellio *libr. 4. cap.* 2. Atypos, qui non ſatis expedite verba pronuntiat. Vari ſunt, qui habent pedes flexos extrorſum ; Plaur. in Mercat. (3. 4. 54.) *Canum, varum, ventrioſum, bucculentum, breviculum*. Horat. 1. ſerm. eclog. 3. (47.)

. . . . *Hunc varum, diſtortis cruribus ; illum*
Balbutit ſcaurum, pravis fultum male talis.

Perſ. ſatyr. 17.

. . . . *Et non fallit pede regula varo.*

Vari Nonio Marcello dicuntur, qui obtortas plantas habent ; Lucilius ſatyr. 17.

Compernem varum fuiſſe Amphitryonis.

ἀκόνιτον.

Ovid. metamorphoſ. lib. 9. (33.)

Brachiaque oppoſui : tenuique a pectore varas
In ſtatione manus ; id eſt incurvatas.

Inde varices ſunt venæ in ſuris ſupra modum intumeſcentes ; M. Tull. Tuſculan. 3. *Cum varices ſecabantur C. Mario dolebat.* Plin. libr. 11. cap. 45. *Varices in cruribus viro tantum : mulieri raro. C. Marium, qui ſepties conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum unum hominum, Oppius auctor eſt* : unde varicoſus Juvenal. ſatyr. 6. *Varicoſus fiat aruſpex.* Perſ. ſatyr. 5. *Dixeris hæc inter varicoſos centuriones*, ex diutina ſc. ſtatione. Varii autem dicuntur, quibus introrſum pedes manuſque flectuntur inſtar canum ; Plin. loco modo laudato : *ſicut a cruribus vari, vatiæ, vatinii : quæ vitia & in quadrupedibus*. Galli cogneus. Valgi, qui diſtortis talis ; compernes, qui longis pedibus ; Plaut. in Milite glorioſ. (3. 1. 128.) *aut varum, aut valgum, aut compernem.*

L. 11.

CUi dens abeſt, non eſt morboſus, magna enim pars hominum aliquo dente caret, neque ideo morboſi ſunt, maxime cum ſine dentibus naſcamur, nec ideo minus ſani ſumus, donec dentes habeamus, alloqui nullus ſenex ſanus eſſet : plerique ſunt edentuli ; Gell. *libr. 4. cap. 2.*

L. 12. † *&* §. 1.

QUi clavum habet, id eſt tumorem apoſtema, ſeu furunculum, morboſus eſt, ſed & polypoſus. Polypus eſt caruncula, quæ excreſcit in naribus ; Cornel. Celſ. libr. 7. cap. 10. *Polypum vero, qui in naribus naſcitur, præcipue ferro curari, jam alias poſui.* Jo. Cryſoſtom. in acta Apoſt. Homil. **) 39. παρὰ τῶν ῥίνα παῖδα ἰσχυὸν ὁ καλὸς πολίτης. *In naribus habuit morbum,*

†† Immo Julianus in cit.

quem polyphum vocant. Is qui alterum oculum, aut alteram maxillam majorem habet, ſi recte his utatur ſanus videtur: inæqualitas enim oculorum, maxillarum, brachiorum, ſi nihil ex miniſterio præſtando ſubtrahat, extra redhibitionem id eſt extra cauſam redhibitionis eſt.

§. *ſi quis natura*.

SI quis natura gutturoſus ſit, aut oculos eminentes habeat, ſanus videtur: ſanus eſt, qui natura gutturoſus eſt, quia quod natura eſt, non eſt impedimentum uſus & miniſterii. Gutturoſus eſt, cui guttur intumeſcit: gutteria eſt vitium ſeu tumor gutturis; Baldric. Nov. chronic. Camerac. libr. 1. cap. 16. *Improcavus eſt, ut ſi latro vir eſſet, claudus vel qualibet modo debilis foret; ſi femina virio, quod vulgo dicimus gutteriam, non careret*.

§. *item ſciendum*.

SCæva non eſt morboſus vel vitioſus: ſcæva eſt ambideſter, qui ſiniſtra utitur ut dextra, niſi imbecillitate dextræ, id eſt propter imbecillitatem dextræ, validius ſiniſtra utatur, quo caſu non ſcæva, ſed mancus. *Mamchot*.

§. *ult*.

QUæſitum eſt, an is cui os oleat ſanus ſit? Trebatius ait, non eſſe morboſum os alicui olere, veluti hircoſum, ſtrabonem. Hircoſi ſunt, qui ſub alis ſeu axillis grave olent ut hirci, inde hircoſi centuriones, ob ſudorem militiæ; Perſ. ſatyr. 3.

Hic aliquis de gente hircoſa centurionum.

Hoc enim ex illuvie, id eſt ſordibus oris, accidere ſolet: ſi tamen ex vitio corporis veluti jecoris pulmonis id accidit, morboſus eſt; Plin. libr. 11. cap. † 53. *Contacta halitu... Hominis tantum natura infri voluit pluribus modis, & ciborum*
Cujac. 11. obſ. † 10. *ac dentium vitiis, ſed maxime ſenio*. Inde Plaut. in Mercator. (3. 4. 14.) *Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?* Cum quæritur, an cui os olet ſanus ſit? juriſconſultus reſpondet, eum morboſum non eſſe, non magis quam hircoſum, aut ſtrabonem, quia hujusmodi graveolentia oris, uſum miniſteriumque hominis non magis impedit, quam ſtrabonis deformitas & vitium oculorum. Strabo eſt, qui torvis oculis videt.

L. 13.

ITem claudus morboſus eſt, quia claudicatio affert imbecillitatem, quæ uſum miniſteriumque hominis impedit.

L. 14.

QUæſitum eſt de muliere, quæ ſemper mortuos parit, an morboſa ſit? Ulpianus ex Sabino ait, ſi vulvæ vitio hoc contingat, morboſam eſſe. Vulva eſt uterus ſeu utricus mulieris, quo fœtus continetur: mulier, quæ ſemper mortuos parit morboſa judicatur, quia hoc eſt contra naturam mulierum, maximum enim ac præcipuum munus feminarum eſt concipere, & conceptum tueri. Et hoc eſt quod dicitur in *l.* 2. *C. de indict. vid. tollend.* mulieres ad hoc naturam progeniſſe, ut partus edant. Hinc partus ancillarum ſunt in fructu, & augent hereditatem, quia non temere, id eſt non ſine cauſa, ancillæ comparatæ ſunt, ut pariant; *l. ancillarum*, ſupr. *de petit. heredit.*

§. *ſi*

§. *ſi mulier*.

SI mulier prægnans venierit, inter omnes conſtat ſanam eſſe, argumentum enim optimum ſanitatis eſt conceptio, maximum ſc. ac præcipuum munus feminarum eſt concipere & conceptum tueri, id eſt conceptum ſalvum & incolumem continere ad partum usque. Mulier non ideo quod gravida eſt, morboſa eſt, & ſi non propter valetudinem mulier non ſtetit judicio, ſed quod gravida erat, exceptio ei danda eſt, non quaſi valetudine ſit impedita, ſed quaſi prægnans; *l.* 2. §. *ſi non propter*, ſupr. *ſi quis cautionib.*

§. *puerperam*.

PUerpera quoque ſana eſt, ſi modo nihil extrinſecus accidit, quod ejus corpus in valetudinem immitteret. Puerpera eſt recens a partu; *l. illa verba* 163. §. *pueri*, *de V. S.* Plaut. in Truculento (2. 4. 60.): *quaſi pro puerpera hic procuras.* inde puerperium pro partu recenti; Plaut. eod. loco (2. 5. 22.) *ut gravida, quaſi puerperio cubem.* Plin. libr. 7. cap. 4. *Editis geminis rarum eſſe aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri vitam.*

§. *de ſterili*.

QUæſitum eſt de ſterili muliere, an ſana ſit? Cælius ex Trebatio diſtinguit, ut ſi natura ſterilis ſit, ſana ſit, ſi vitio corporis ſecus: morboſa judicatur, quæ vitio corporis eſt ſterilis, quia natura mulier comparata eſt, ut pariat; Gell. *lib.* 4. *cap.* 2. Hinc ſi mulier ſterilis, cujus partus, qui ſperabatur ſeu ſpes partus, veniit, venditor tenetur actione ex empto; *l. ſi ſterilis, de act. empt.*

§. *item de eo*.

QUæſitum eſt de eo, qui urinam facit, an ſanus ſit? Sanus non eſt, non qui urinam facit in lecto, ſomno vinoque oppreſſus, aut etiam pigritia ſurgendi, ſed qui vitio veſicæ urinam continere non poteſt, unde hoc vitium veſicæ dicitur urinæ incontinentia; Plinio *libr.* 20. *cap.* 15. & redhibitioni locum facit.

§. *quod* † *Pedius*.

SI uva alicui præciſa eſt, magis tollitur, quam præſtatur redhibitio, ſi morbus deſinat per inciſionem: ſi autem vitium perſeveret, redhibitioni locus eſt. Uva eſt pellicula, quæ in ore penitiore circa fauces pendet, quas in aciuum intumeſcentes, Græci κιονάδες vocant, Latini uvulas, a ſimilitudine uvæ *e' eſt la luete*, Latinis uva, quæ per diminutivum vulgo uvola dicitur, ut notat *gloſſ.*

§. *ſi quis digitis*.

SI quis conjunctis digitis naſcatur non videtur ſanus, ita demum ſi incommodatur, id eſt incommodum patiatur ad uſum manus: & ſi quis plures digitos habeat, non eſt in cauſa redhibitionis, ſi ex eo nihil impediatur; *l. idem Oſilius*, §. *ſed ſi quis plures*, ſupr. *hoc tit.* Inter liberos connumeratur, qui membrorum humanorum officia ampliavit; *l. non ſunt liberi, de ſtat. homin.* puta qui plures digitos habet, quam fert natura.

§. *mulierem* .

MUlier ita arcta , ut mulier fieri non poſſit , id eſt ut non poſſit virum admittere, & coitum pati , ſana non videtur . Ratio colligitur ex præmiſſis , quia mulier nimis arcta non eſt idonea ad conceptum , quod eſt præcipuum munus feminarum , unde non immerito morboſa judicatur .

§. *ſi quis ἀνάυδας* .

SI quis *ἀνάυδας* habeat , quæritur an redhiberi poſſit quaſi vitioſus ? *ἀνάυδες* ſunt faucium tumores , ut ſcrophulæ , qui ſi inveterati ſint , id eſt vetuſtate obdurverint , ut jam diſcuti id eſt diſſolvi non poſſint , vitioſus eſt , & redhiberi poteſt . *Ἀνάυδες* Latinis Tonſillæ ; Plin. libr. 11. cap. 37. (num. 66.) *Tonſillæ in homine , in ſue glandulæ* , quod inter eas uvæ nomine ultimo dependet palato , homini tantum eſt .

§. *ſi venditor* .

SI venditor in venditione exceperit nominatim de aliquo morbo, & de ceteris ſanum eſſe dixerit ſimpliciter , aut promiſerit , id eſt pacto caverit ſanum eſſe , ſtandum eſt pacto , de non præſtandis morbis extra eos de quibus cautum eſt nominatim , remittentibus enim actiones ſuas non eſt dandus regreſſus , ut *hic* , qui ſemel renuntiavit juri ſuo non poteſt pœnitere *; l. ſi quis in conſcribendo , C. de pact. l. ſi fidejuſſor* , ſupr. *qui ſatisdar. coe. l. ſi judex, de minorib. can. quam periculoſum , 7. qu.* 1. niſi venditor ſciens conſulto , id eſt dolo morbum reticuit , tunc ſi venditor conventus redhibitoria tueatur ſe exceptione pacti , emptori datur replicatio de dolo . Venditor , qui ſciens vitium reticuit , tenetur actione ex empto *; l.* 1. *in fin. de act. empt.* & de dolo *; l. hoc autem , de hered. vel act. vendit.*

§. *ult.*

EX edicto ædilium , qui ſervum vendit , emptorem certiorem facere debet quid vitii morbive ſit , quis fugitivus errove ſit , noxave ſolutus non ſit; *l.* 1. §. 1. ſupr. *h. tit.* quod ſi in venditione nominatim morbus exceptus non ſit , talis tamen morbus ſit , qui omnibus poſſit apparere , ut cæcitas vel cicatrix evidens in capite , eo nomine non tenetur venditor , perinde ac ſi nominatim morbus exceptus eſſet . Edictum enim ædilium de redhibitione rerum venditarum pertinet ad eos morbos & vitia , quæ quis ignoravit vel ignorare potuit , ex *hoc* §. ſciens vel certus non eſt certiorandus *; l.* 1. *in fin. de act. empt.*

L. 15.

QUæ bis in menſe purgatur , ſana non eſt , quia hoc eſt præter naturam , qua menſtrua ſemel quoque menſe mulieribus comparata ſunt ; Plinio. *libr.* † 7. *cap.* 15. unde & menſes appellantur . Item , quæ non purgatur ſana non eſt , niſi hoc per ætatem accidat , puta poſt 50. annum ætatis , quod mulieribus deſinunt menſtrua , & mulier parere deſinit . Hinc ſi ancilla major quinquagenaria ignoranti vendita ſit , venditor tenetur actione ex empto in id quod intereſt *; l.* †. *ſi mulier* , ſupr. *de act. empt.* quia mulier quinquagenaria pro ſterili habetur : ideo lege Julia & Papia feminis quinquagenariis nuptiæ vetitæ ſunt , quas poſtea permiſit Juſtinianus *; l. ſancimus* 27. *C. de nupt.*

† Hæc l. deſideratur. V. l. *ſi ſterilis* , ſupr. *in pr. l.* 11. §. 5. *eod. tit.*

L. 16.

L. 16.

SI corpus ita fanatum ſit, ut in priſtinum ſtatum reſtitueretur, perinde habendum, ac ſi numquam morboſum fuiſſet: mala præterita non ſunt amplius mala.

L. 17. † *junct.* §. 1. & 2.

EX edicto ædilium, qui mancipia vendunt, palam edicere debent quid vitii morbive ſit cuique, quis erro aut fugitivus ſit, noxave ſolutus non ſit; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* qua de cauſa quærit Ulpianus *hic*, quis ſit fugitivus? variæ proponuntur definitiones. Fugitivus ex Oſilio eſt is, qui extra domini domum fugæ cauſa, quo ſe a domino celaret, manſit. Ex Cælio autem fugitivus eſt is, qui ea mente diſcedit, ne ad dominum redeat: tametſi mutato conſilio ad eum revertatur: nemo enim tali peccato pœnitentia nocens eſſe deſinit. Idem in furto ſola reſtitutio rei furtivæ non purgat vitium furti, non liberat pœna eum, qui furtum commiſit, quia pœnitentia nocens eſſe non deſinit; *l. qui ea mente*, *de furt. l. pen. vi bon. raptor.* pœna purgatur crimen, non pœnitentia. Ut ſi quis ſervum tuum ſciens a non domino emerit, & clam poſſidere cœperit, & poſtea te certiorem fecerit, non deſinit clam poſſidere, *l. ſi de eo fundo*, §. *pen. de adquir. poſſeſſ.* Ex Cæſſio fugitivus eſt is, qui certo propoſito, id eſt conſilio non redeundi, domum reliquit. Fugitivus non æſtimatur ex animo & propoſito ſolo, ſed ex facto & actu. Fugitivus eſt non is, qui ſolum conſilium fugiendi a domino iniit, ſed is, qui ipſo facto fugam arripuit; *l. bovem*, §. 1. infr. *h. tit. l. fugitivus*, *de V. S.*

§. *item apud.*

EX Viviano fugitivus fere ab affectu animi, id eſt a propoſito animi, intelligendus eſt, non utique a fuga, is enim qui fugit, hoſtis aut latronis, incendii, ruinæ vitandæ cauſa, non eſt fugitivus. Item fugitivus non eſt, qui a præceptore fugit, ne in eum fœviat, quæ eſt juſta cauſa fugæ: magiſter habet tantum caſtigationem; *l. item quæritur*, §. *item Julianus*, *locat. l.* 5. §. *ult. cum l. ſeq. ad leg. Aquil.* item fugitivus non eſt, qui fugit ab eo, cui erat commodatus propter fœvitiam, hoc ita ſi cum fugiſſet ad dominum venerit, alioquin fugitivus videtur.

§. *idem ait* 4.

QUæſitum eſt de eo, qui domi latuiſſet, in hoc ſc. ut fugæ occaſionem nactus, ſe fuga ſubtraheret. Proculus ait, tametſi fugere non videretur, qui domi manſiſſet, tamen eum fugitivum fuiſſe, quia fugitivus videtur. Initium fugæ cœpiſſe videtur, qui domi latuit, ut fugeret, qui aliquo facto fugam arripuit, fugæ initium cœpit. Sin autem in hoc latitum latuit, ut dominum iratum effugeret, fugitivus non eſt, quia magis iram domini fugere videtur, quam poteſtatem: neque fugitivus eſt, qui ad domini amicum perfugit, ut eum interceſſorem & deprecatorem haberet, ut *hic & l. bovem*, §. 1. infr. *h. tit.* nec qui domo abiit mortis ibi conſciſcendæ cauſa, tædio & impatientia ſervitutis, puta ut ſe præcipitaret, quia non fugit a domino conſilio fugæ, ſed deſperatione propter ſævitiam domini: ceterum fugitivus dicitur, qui domi in altum aſcendit, ut ſe præcipitem ageret. Fugere enim videtur mortis ſibi conſciſcendæ cauſa. Quod enim vulgo dicitur, eum fugitivum eſſe, qui nocte aliqua ſine voluntate domini emanſiſſet, id eſt extra do-

Digitized by Google

mum manſiſſet, unde emanſor eſt miles, qui diu vagatus ad caſtra redit; *l.* 3. §. *emanſor*, *l.* 4. §. *edicta*, *de re militar.* non eſt verum, fugitivus enim æſtimatur, non ex facto ſolo emanſionis, ſed ex affectu animi cujusque, id eſt ex conſilio & propoſito fugæ, ut *hic & l. bovem*, §. *qui ad amicum*, infr. *h. tit.* Plaut. in Trinumm. (4. 3. 20.) *Recipe te ad herum. Non fugitivos eſt hic homo, commeminit domi.* Fugitivus dicitur, qui conſcientia ſceleris propter nequitiam & malos mores, & aliquod admiſſum mortem ſibi conſciſcere voluit, niſi id fecerit impatientia doloris; *d. l. bovem*, §. *mortis conſciſcendæ.*

§. *idem Vivianus.*

SI a magiſtro puer receſſit, ſi ſervus, qui diſciplinæ cauſa magiſtro traditus erat, a magiſtro receſſit, & rurſus ad matrem pervenit, quæritum eſt, an fugitivus eſſet? Ulpianus ex Viviano reſpondit, ſi celandi cauſa, ne ad dominum reverteretur, ad matrem fugiſſet, fugitivum eſſe: ſin vero, ſic, id eſt eo animo, ut per matrem faciliorem deprecationem, id eſt veniam delicti haberet, non eſſe fugitivum, quia cum quæritur quis ſit fugitivus, ſpectatur animus, id eſt conſilium fugitivum, ex *h. l. in pr. & l. fugitivus*, *de V. S.*

§. *Celius.*

SI ſervum emerim, qui ſe in Tyberim dejecit, quæſitum eſt, an eſſet fugitivus? Ulpianus ex Cælio reſpondit, ſi moriendi, id eſt mortis ſibi conſciſcendæ cauſa tantum a domino abiiſſet, non eſſe fugitivum, ſed ſi prius fugæ conſilio a domino diſceſſit, deinde mutato conſilio, in Tyberim ſe dejecit, manere fugitivum, quia ab initio habuit animum fugiendi.

§. *idem ait* (7.)

SI ſervus fugiens, vicarium ſuum, id eſt ſervum qui erat in peculio, ſecum abduxit, ſi vicarius invitus aut imprudens eum ſecutus eſt, neque occaſionem ad dominum redeundi nactus prætermiſit, non videtur fugitivus eſſe, quia non habuit animum fugæ: ſed ſi aut olim cum fugeret intellexit quid ageretur, aut poſtea cognovit quid actum eſſet, & cum poſſet ad dominum redire noluit, eſt fugitivus. Idem dicendum de eo, qui plagio abductus eſſet, quia ſpectatur conſilium fugæ, an ab initio, an ex poſt facto fuerit.

§. † *idem Celius ait.*

SI ſervus cum in fundo eſſet, ruris ſc. colendi cauſa, exierit de villa, eo animo, ut profugeret, & pritusquam e fundo exiret, ab aliquo comprehenſus ſit, fugitivus videtur: animus enim, id eſt propoſitum, fugitivum facit: ut miles, qui voluit transfugere ad hoſtes, apprehenſus eſt, pro transfuga habetur, & capite punitur; *l.* † 3. §. *is qui ad hoſtem*, *de re militar.*

§. *idem ait* (9.)

SI quis ad fugam gradum id eſt pedem unum alterumve promovit, vel etiam currere cœpit, ſi dominum ſequentem non poteſt evadere, id eſt ſi non evaſit conſpectum domini, non eſt fugitivus: fugitivus non eſt, qui adhuc eſt in conſpectu domini, nec ejus perſecutio eſt difficilis; §. *apum quoque*, *inſt. de rer. diviſ.* Gradus eſt paſſus greſſus; Plaut. in Rudent. (1. 4. 21.)

Conſequamur gradu vorem. ubi es?

Idem

Idem in Pœnul. (3. 1. 10.)
Nam iſti quidem gradus ſuccretus 'ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis hic hoc graſſari gradu.
Liberos homines per urbem modico magis par eſt gradu ire;
Idem in Menæch. (3. 3. 30.)
. . . . . *ſer pedem, conſer gradum.*

§. *idem recte.*

FUgitivus eſt ſervus, qui a domino profugit, & pro libero ſe gerit & quamdiu eſt in fuga, non poteſt præſcribere libertatem adverſus dominum, nec vendi poteſt ab eo, qui eum occultaverit ſeu ſuſceperit; *l. quod ſæpe*, §. *ſi quis amico*, ſupr. *de contrab. empt. l. in fuga*, *C. ad l. Fab. de plagiar.* Licet libertatis quædam ſpecies eſt fugiſſe, hoc eſt dominica poteſtate in præſenti liberatum eſſe.

§. *pignori.*

PIgnori datus ſervus debitorem quidem dominum habet, quia pignus non transfert dominium; *l. pignus*, *C. de pignerat. act.* ſed ſi poſtquam jus ſuum exercuit creditor, id eſt ceſſante debitore in ſolvendo, ſervum proſcripſerit, & non iuvento emptore, pignus jure dominii ſibi addici proclamaverit, & impetraverit, ſervus ei ſe ſubtraxerit, poteſt fugitivus videri, quia fugit a domino. Nimirum creditor, quia non invenit emptorem, ſit dominus addicto ei pignore jure dominii; *l. 1. & tot. tit. C. de jur. dom. impetr.*

§. *apud Labeonem.*

SI quis ſervus ob ſævitiam domini in aſylum, id eſt ad ædem ſacram vel ad ſtatuam, id eſt ad ſtatuam Cæſaris, confugerit, non eſt fugitivus, quia non animo fugæ, ſed tutelæ & præſidii cauſa confugit in aſylum vel ad ſtatuam Principum: non eſt fugitivus, qui jure publico utitur, qui id facit, quod publice facere licet, ut *hic & §. ult. inſt. de his qui ſunt ſui vel alien. jur. l. unic. C. de his qui ad ſtat. confug.* Et ſi quis eo ſe conferat, quo ſolent venire, qui ſe venales poſtulant ob ſævitiam domini, non eſt fugitivus, quia non habet animum fugiendi, ſed animum mutandi dominum ob cauſam, non peccat, vel injuriam facit domino, qui jure publico utitur, juris executio non habet injuriam; *l. ſi duorum*, ſupr. *de act. empt. l. 1. §.* † *is tamen*, infr. † §. iſte de *de lib. exhib. l. injuriarum*, §. 1. *de injur.* Cataſta erat locus in foro, in quo ſiderator. V. ſervi venum exponebantur; Cyprian. epiſt. 33. (al. 38.) *Unde martyres ſiunt:* ſi facit §. *pa- ad pulpitum poſt cataſtam venire.* Erat & locus proprius, in quo proſtabant, *ri modo*, & qui ſe venales poſtulabant, qui poſtulabant ſe venire ob ſævitiam domini. Ta- *adde l.* 116. men ſi ante id eſt ab initio fugit a domino, & poſtea ſe contulit in aſylum §. 1. *de R. J.* vel ad ſtatuam Principis, non deſinit eſſe fugitivus, quia fuga crepta non purgatur acceſſu ad aſylum vel ad ſtatuam Principis, cum delictum non purgetur pœnitentia, ex *h. l.* † §. 1. *& l. qui ea mente*, *de furt.*

§. † *item Cælius.*

FUgitivus quoque eſt is, qui eo ſe contulit, unde a domino recipi vel abduci non poſſit, puta ad hoſtes reip. vel potentiorem, vel inimicum domini. Abducere videtur, qui per vim vel ſuaſionem abducit; *l. item apud Labeonem*, §. *abduxiſſe* 18. *de injur.* Ducimus volentes, abduximus invitos. Dominus, qui ſervum petiit in ſervitutem, & evicit, poteſt eum manu inje-

Digitized by Google

ſta abducere, nec cogitur litis æſtimationem præſtare.

§. *erronem*.

ERro, ut definit Labeo, eſt puſillus fugitivus. Ex diverſo fugitivus eſt magnus erro: ſed proprie erro eſt, qui non quidem fugit a domino, ſed frequenter ſine cauſa vagatur, & temporibus in res nugatorias, id eſt inanes, conſumptis, ſerius ad dominum redit: fugitivus & erro non ex ſolo propoſito æſtimatur, ſed ex aliquo actu.

§. *apud Celium*.

VEteres quæſtus cauſa ſolebant domus univerſas averſione, id eſt uno pretio, quaſi averſis oculis conducere, quas deinde ſublocabant per ſingula cœnacula; *l. ſi vero*, §. 1. *verſ. idem erit*, & *verſ. ſed ſi quis*, *de his qui effuder. vel dejecerint l. qui inſulam*, *locat. l. ſi cujus rei*, §. *ult. de uſufruct.* Tranquill. in Vitell. cap. 6. *Uxore & liberis*, *quos Romæ relinquebat*, *meritorio cœnaculo abditis*. Act. Apoſtolor. cap. 28. *Manſit autem Paulus toto biennio in conductо ἐν ἰδίῳ μισθώματι, en chambre locante*. Et domus univerſæ per cœnacula ſublocatæ, ut eſſent tutæ, una cuſtodia id eſt uno cuſtode ſeu ædituo, & una clave claudebantur, ut colligitur ex *hoc loco*, cui lucem adfert Gregor. libr. 2. epiſt. 17. *Simul & hortum*, *atque hoſpitia*, *quæ infra eandem domum januæ concludit*. Si ſervus liberti apud patronum habitantis in cœnaculo ædium patroni, ita ut ſub una clave tota ejus habitatio, id eſt habitaculum, eſſet, fugerit a domino, ea mente, ne ad eum rediret, extra habitationem liberti fuit, & intra ædes patroni tota nocte oblitus, videtur eſſe fugitivus, quia eo animo fugit a domino, ne ad eum rediret: plane ſi talem cuſtodiam ea habitatio non habuit, ut ſc. eſſet ſub una clave, & uno cuſtode, & in ea libertus habitavit, cui commune & promiſcuum plurium cellarum iter eſt, (Cœnacula ſingula conſtabant pluribus cellis, ad quas unum commune iter medium patebat, quod inedianum dicitur in *l.* 5. §. *interdum*, *de his qui effuder. vel dejecer.* ut ſunt hodie dormitoria in monaſteriis.) non videtur fugitivus, quia non videtur fugiſſe a domo qui eſt intra habitationem, quæ una cuſtodia, id eſt uno cuſtode & una clave, continetur.

§. *idem Celius* (16.)

SI ſervus in provinciam miſſus a domino, cum eum mortuum eſſe, & teſtamento ſe manumiſſum audiſſet, falſo ſc. in eodem officio permanſiſſet, tantumque ſe pro libero geſſiſſet, non eſt fugitivus: nec enim mentiendo ſe liberum fugitivus eſſe cœpit, quia ſine conſilio fugæ id fecit: fugitivus ſemper æſtimatur ex animo & propoſito fugæ, ex *inſt. h. l. & l. fugitivus*, *de V. S.*

§. *quod ajunt*.

EX edicto ædilium, qui vendit ſervum, in venditione pronuntiare debet, non modo ſervum fugitivum & erronem non eſſe, verum etiam noxa ſolutum; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* quod ſic intelligendum eſt, non ut hoc debeat pronuntiare, nullam eum noxam commiſiſſe; ſed illum noxa ſolutum eſſe, id eſt noxali judicio ſubjectum non eſſe, ex *hoc* §. Gell. *libr.* 4. *cap.* 2.

§. *noxas*.

§. *noxas*.

EX edicto ædilium venditor non ſolum debet præſtare ſervum fugitivum; errorem non eſſe, verum etiam noxa ſolutum eſſe, id eſt noxali judicio obnoxium non eſſe. Hæc ſtipulatio, noxiis ſolutum eſſe, pertinet ad noxias privatas, ad delicta privata, qualia ſunt furtum, rapina, injuria, damnum injuria datum, ex quibus agitur noxali judicio; *l. hæc ſtipulatio*, infr. *de V. S. l.* 2. *de noxal. act.* non ad publica crimina, quæ legibus publicorum judiciorum coercentur; *d. l. hæc ſtipulatio*, *l.* † *ult.* §. 1. *de evict.* Ex privatis noxiis oritur damnum pecuniarium, id eſt actio de damno pecuniario. Ex delicto ſervi dominus non tenetur niſi noxali actione, quia non tenetur præſtare litis æſtimationem, ſed noxæ deditione liberatur, *ex hoc* §. *&* *l.* 1. *ſupr. de noxal. act.* † Citatio falſa.

§. *pen.*

QUi vendit ſervum, in venditione palam edicere debet quid vitii morbive ſit; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* debet edicere furtis noxisve ſolutum eſſe; §. *quod ajunt*, §. *noxas*, ſupr. *h. l.* Et ſi talis ſit ſervus, qui omnino manumitti non poſſit ex conſtitutionibus, puta ex conſtitutione Severi & Antonini, qua vetatur manumitti ſervus adulterii reus cum domina; *l. his verbis*, §. *interdum*, *de hered. inſtit. inſt. cod.* † *in princ. verſ. eſt tamen*, vel ſi ſub pœna vinculorum diſtractus ſit a domino, (ſervi pœnæ cauſa damnabantur ad vincula; *l. incredibile*, C. *de pœn.* vel relegabantur in villam ad opus ruſticum; *l. ex factio*, §. † *rerum autem*, *de hered. inſtit.*) vel ſi a poteſtate aliqua, puta a præfecto urbi vel præſide, damnati ſint ad vincula ob maleficium, vel ſi exportandi venierint, id eſt ita ut peregre exportarentur, (interdum ab iratis dominis alienationi ſervorum lex apponebatur, ut exportarentur in remotiorem provinciam; *l.* 1. *&* 7. ſupr. *de ſerv. exportand. l. ult. C. ſi ſerv. export. veneat.*) hæc in venditione prædici debent, alioquin eſt locus redhibitioni.

§. *ult.*

SI quis in venditione adfirmaverit, aliquid adeſſe ſervo nec adeſt, ac abeſſe; nec abeſt, ut ſi dixerit furem non eſſe, & fur eſt, ſi dixerit artificem eſſe, & non ſit, tenetur redhibitoria, ex *h.* §. *l.* † 1. §. 1. *verſ. quod ſi mancipium*, ſupr. *h. tit. l. ſi furtum*, infr. *h. tit.* vel actione ex empto in id quod intereſt; *l. ſi ita quis ſtipulanti*, *de evict.* Aliud eſt promittere furem non eſſe, aliud furtis noxave ſolutum eſſe: qui enim dicit furem non eſſe, de hominis propoſito id eſt animo & affectu loquitur: qui furtis noxave ſolutum promittit, dicit nemini eſſe furti obligatum; *l. aliud eſt promittere*, infr. *de V. S. l. ult. de rer. permut. l. emptor*, C. *de act. empt.*

L. 18.

SI venditor vendendo mancipium, quid de eo falſo adfirmaverit, puta ſi conſtantem laborioſum affirmaverit, tenetur actione redhibitoria, quæ eſt ædilitia, vel æſtimatoria, id eſt actione ex empto quanto minoris, quæ eſt civilis, ut *hic*, *&* *l. bovem*, §. *aliquando*, infr. *h. tit.* ita vero tenetur, ne id quod affirmavit amare id eſt acerbe ab eo exigatur, ſed cum quodam temperamento, ut ſi forte conſtantem affirmaverit, non exacta gravitas & conſtantia quaſi a philoſopho deſideretur, & ſi laborioſum affirmaverit, non continuus labor ab eo exigatur, ſed hæc omnia ex bono & æquo, modice ab eo

deſiderentur : qui in genere vel incerto tenetur, non tenetur ad id quod melius eſt, ſed ex bono & æquo, id eſt ad mediocre ; *l. legato*, *de legat.* 1. ſi quis ſtipulanti promiſerit tritici Africi boni modios centum, vini campani boni amphoras decem, non tenetur præſtare optimum, ſed mediocre, quia bono melius inveniri poteſt ; *l. ubi autem*, §. 2. infr. *de V. O.*

§. *venditor*, §. † *aque*.

VEnditor, qui ſervum vendendo optimum cocum eſſe dixit, optimum in eo artificio præſtare debet : qui vero ſimpliciter cocum eſſe dixit, liberatur præſtando cocum etiam mediocrem. Æque ſi quis dixerit peculiatum, id eſt habentem peculium, ſufficit ſi is vel minimum habeat peculium, ex *h.* §. † *aque*. Nummis indiſtincte legatis exiguiores debentur ; *l. nummis*, *de legat.* 3. venditor non tenetur præſtare ea, quæ commendandi cauſa dicta ſunt ; *l. ea quæ commendandi*, *de contrab. empt. l. quod venditor*, *de dolo*.

L. 19. † *&* §. 1. 2. *&* 3.

QUædam ſunt, quæ in venditione etſi dicuntur, præſtanda tamen non ſunt: quædam vero, quæ non dicuntur ut præſtentur, & præſtanda ſunt. Puta ea quæ commendandi cauſa dicuntur ad laudem ſervi : ut ſi quis dixerit ſervum frugi, probum, dicto audientem, ea præſtare non debet, ſi præſtari promiſſum non fuerit, quia non dicuntur ut præſtentur, ſi palam appareant ; *l. quæ commendandi*, ſupr. *de contrab. empt.* Quædam, quæ non dicuntur ut præſtentur, & præſtanda ſunt, ut ſi venditor dixerit, ſervum aleatorem non eſſe, furem non eſſe, ad ſtatuam Cæſaris numquam confugiſſe, ea præſtare debet, ex *h. l. & d. l. ea quæ commendandi*, ut ſi dixerit ſervum litteratum vel artificem eſſe, id præſtare debet, nam hoc ipſo, id eſt propter commendationem litteraturæ vel artificii, pluris vendidit ; *d. l. ea quæ commendandi*, *l. quod venditor*, *de dolo*. Si venditor commendandi cauſa quid dixit, non obligatur, quaſi neque dictum, neque promiſſum eſſet. Quod ſi dolo dixerit decipiendi emptoris cauſa, hoc caſu non tenetur actione ex dicto promiſſove, id eſt ex ſtipulatu, ſed actione de dolo ; *d. l. quod venditor*. Si venditor vendendo quid affirmaverit, dixerit, vel promiſerit, tenetur ex dicto & promiſſo, actione ex ſtipulatu, ex dicto promiſſove ; *l.* † *quis ſit fugitivus*, *in fin.* infr. *h. tit.* Hoc diſtat dictum a promiſſo, quod dictum accipitur quod verbo tenus pronunciatum eſt, nudo ſermone, id eſt nuda promiſſione finitur ſeu definitur. Promiſſum autem poteſt referri, non modo ad nudam promiſſionem ſive pollicitationem, ſed & ad ſponſionem id eſt ſtipulationem, quæ fit ex verbis ſpondes? ſpondeo ; *l. pactum*, infr. *de pollicit.* Si quid venditor dixerit promiſerit, vel ſtipulanti ſpoponderit, tenetur redhibitoria, quæ eſt ædilitia, vel actione ex ſtipulatu, quæ eſt civilis : neque hoc eſt novum, id eſt non caret exemplo, nam qui vitioſum vel morboſum pecus vendidit poteſt conveniri actione ex empto, vel redhibitoria, ut *hic & l. ex empto*, §. *redhibitionem*, *l. Julianus*, in pr. *de act. empt. l.* † 2. *C. h. tit.*

§. *illud ſciendum*.

SI quis vendendo ſervum, artificem dixerit vel promiſerit, non utique perfectum præſtare debet, ſed ſufficit ut præſtet mediocrem, & talem quales vulgo artifices dicuntur, ex *h.* §. Homine generaliter legato, heres liberatur non optimum neque peſſimum dando ; *l. legato*, *l. ſi heres generaliter*, *de legat.* 1. *l. qui leucem*, *de aur. & arg. legat. l. fidejuſſoram*, *mandat.* ſi quis ſti-

ſtipulanti promiſerit tritici Africi modios centum, non tenetur præſtare optimum, ſed mediocre, quia bono melius inveniri poteſt ; *l. ubi autem*, §. 2. *de V. O.* Si quis argentum donaverit expreſſo certo pondere, poteſt dare argentum in maſſa, vel in vaſis, non tamen pejoribus ; *l. ſi quis argentum*, *in pr. C. de donat.*

§. *deinde*.

SI quis ſervum fugitivum, vel pecus vitioſum, vel morboſum vendiderit, tenetur actione redhibitoria, vel quanti minoris. Utraque hæc actio datur emptori, omnibusque ad quos ea res pertinet, id eſt heredi vel aliis ſucceſſoribus, qui in jus univerſum ſuccedunt, puta bonorum poſſeſſori, vel fideicommiſſario. Ædilitiæ actiones dantur heredi & in heredem ; *l. ſi tamen*, §. *ædilitiæ*, infr. *h. tit.* His verbis, *omnibusque ad quos ea res pertinet*, intelliguntur heres, vel bonorum poſſeſſor, & quilibet ſucceſſor, qui in jus univerſum ſuccedit ; *l. quid ergo*, §. *ult. de contrar. tut. & util. act. l. cum heres*, infr. *de diverſ. & temp. præſcript. l. ſciendum*, §. *ult. de V. S.* Redhibitoria actio datur emptori, emptor eſt qui pretio emit. Emptoris & venditoris loco habendus eſt qui permutavit, ex *h.* §. permutatio eſt ſimilis venditioni ; *l. 2. C. de rer. permut.* Ædilitiæ actiones dantur heredi & in heredem, ita ut in his quæratur & de facto heredum emptoris, ſi culpa heredum ſervus deterior factus ſit ; *d. l. ſi tamen*, §. *ædilitia*.

§. *ult.*

ÆDilitiæ actiones ſunt temporales : actio redhibitoria finitur ſex menſibus utilibus : actio quanti minoris anno utili : tempus redhibitionis currit ex die venditionis, vel ex eo die quo dictum promiſſumve quid eſt, ex *h.* §. *l. eum ſex*, infr. *h. tit. l. divortio*, §. *ſed nec redhibitoriæ*, ſupr. *de negot. geſt.* Actio redhibitoria datur intra ſex menſes utiles, id eſt intra ſex menſes, quibus judicio experiundi poteſtas fuit. Tempus redhibitionis currit a die venditionis, vel ſaltem a die notitiæ, quo ſcivit vitium rei venditæ, vel ſcire potuit vitium apparens. Tempus ſex menſium currit emptori, qui ſcivit vel ſcire potuit : tempus currit ſæpius ignoranti ; *d. l. cum ſex*, *l. quinquaginta*, *C. de excuſat. tutor.* Actionis redhibitoriæ tempus deſumptum eſt ex Platone *de legibus libr.* 11.

L. 20.

TEmpus redhibitionis currit ex die venditionis, vel ex eo die quo quid dictum promiſſumve eſt ; §. *ult. l. prox.* ſupr. poſt venditionem ſcilicet vel ante venditionem, qua dictum promiſſumve eſt, nuda promiſſione ſcilicet, deinde poſt aliquot dies eo nomine interpoſita fuerit ſtipulatio, ob vitium morbumve redhibitum, id eſt ex ſtipulatione ſecuta venditione, ſtatim atque veniit id mancipium, eo nomine agi poteſt, ex *h. l.*

L. 21.

EX edicto ædilium ſi ſervus fugitivus, vel pecus morboſum venierit, ex venditione naſcitur actio redhibitoria, id eſt reſolutoria venditionis. Redhibere eſt facere, ut rurſus rem habeat venditor, quam habuerat, nempe cum quod traditum eſt redditur. Idcirco redhibitio dicta eſt, quaſi redditio, ex *init. h. l.* quia redhibita omnia retro aguntur ; *l. quia redhibito*, *de alien. judic. mut. cauſ. facti.* & dominium rei redhibitæ ad venditorem revertitur ; *l. voluntate*, §. *ult. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* per redhibitionem intenditur, ut res inempta fiat ; *l. ædiles* 38. *in pr.* infr. *h. tit. l. ſi prædium*, *C. h. tit.*

Digitized by Google

§. *cum redditur*.

SI ſervus fugitivus vel pecus vitioſum morboſumve venierit, redhibitio datur emptori: cum vero ab emptore mancipium redditur venditori, emptor venditori cavere debet de dolo datis fidejuſſoribus, ne forte medio tempore ſervus pignori datus ſit ab emptore, aut juſſu ejus damnum ſive furtum cui datum ſit. Emptor cum redhibet ſervum, non tenetur promittere ſeu cavere, furtis noxive ſolutum eſſe, niſi de furto ſuo, puta ſi cujus juſſu furtum noxamve fecerit, vel ejus juſſu in quem alienavit; *l. cum mihi* † *redhibetur*, infr. *h. tit.* ut maritus in reddenda dote de dolo malo cavere debet; *l. ſi filiaſ.* §. 1. *ſolut. matrimon.* ſic poſſeſſor ſervi alieni conventus actione in rem, & damnatus reſtituere, in tradendo, id eſt reſtituendo ſervo, debet cavere de dolo; *l. ſi poſt acceptum, de rei vindic.* quia periculum eſt, ne pendente lite eum pigneraverit vel manumiſerit.

§. † *idem Pomponius*.

EMptor, qui egit redhibitoria & vicit, interdum debet ſimpliciter cavere de dolo in præteritum & in futurum: in præteritum, ne forte interim ſervum pigneraverit, aut juſſu ejus damnum, injuriam, vel furtum fecerit: in futurum, puta ſi ejus ſervi nomine, qui redhibetur, emptor procuratorve ejus judicium acceperit, id eſt litem conteſtatus ſit, vel quod cum eo ageretur ex contractu ſervi actione de peculio, vel quod juſſu, vel de in rem verſo, vel quod ipſe ejus nomine ageret, debet cavere ſi quid ſine dolo malo, id eſt citra colluſionem emptor condemnatus præſtiterit, his rebus recte præſtari, vel ſi quid ex eo quod egerit ad eum pervenerit, dolove malo, vel culpa ejus factum ſit quominus perveniret, iisdem diebus reddi, ex *h.* §. *& l. aliud eſt* 71. §. *hæc verba, de V. S. l. is a quo, de rei vindic.*

§. † *ult.*

SI ſervus fugitivus venierit redhibitoria actio datur emptori; *l.* 1. §. *ædiles ajunt*, ſupr. *h. tit.* ſi ſervus venditus eſt in fuga, id eſt perſeveravit in fuga ſine culpa emptoris, finge emptorem omne diligentiam & curam adhibuiſſe, ut eum perſequeretur, & a fuga revocaret, & nihilominus condemnatus venditor, id eſt condemnatus eſt actione redhibitoria ad pretium reddendum, tum eum cavere oportet, ut emptor hominem perſequatur, & in ſuam poteſtatem redactum venditori reddat. Neque obſtat *l. ult. C. h. tit.* ex qua mancipio venditio & tradito, & pretio ſoluto, emptori datur actio redhibitoria, ut pretium recipiat, ſi illud quod dixerit fugitivum poterit exhibere: emptor enim, qui agit redhibitoria, non compellitur exhibere fugitivum, ad hoc ut pretium recipiat: ſed ſi queratur ſervum fugitivum veniiſſe, & actione redhibitoria pretium ſibi reddi poſtulet, tenetur probare fugitivum, ut interpretatur 2. *gloſſ. hic.*

L. 22.

ITem ſi homo eſt in fuga, emptor debet cavere, neque per ſe, neque per heredem futurum quominus eum hominem venditor habeat.

L. 23.

SI emptor agat redhibitoria ob vitium morbumve, aut fugam mancipii, & redhi-

redhibitio fiat, ſi mancipium deterius ab emptore factum ſit, ſive corpore ſive animo, puta ſi ſtupratum ſit, aut ſævitia emptoris fugitivum eſſe cœperit, emptor id debet præſtare venditori arbitrio judicis, quanto deterius factum ſit: quod ſi ſine judice, id eſt conſenſu utriuſque emptoris & venditoris homo redhibitus ſit, reliqua autem quæ diximus, id eſt deteriorationes, nolit emptor reddere, quæ reliquorum appellatione continentur, quia conſequenter veniunt in actione redhibitoria, (ut reliqua vel cetera venditionis dicuntur, quæ per conſequentias veniunt in actione ex empto; *l.* 5. *de act. empt. l. magis*, §. *eadem ratione*, *de rebus eor. qui ſub tutel. vel cur. l. ſi duo*, §. *ſi quis juraverit*, *de jurejur.*) venditori ſufficit actio empti venditi, ex † *init. h. l.* in actione redhibitoria duo continentur, unum, ut emptor teneatur ſervum venditori redhibere, cum reliquis, id eſt deteriorationibus medio tempore factis, ex † *init. h. l.* alterum, ut venditori emptor rem reſtituat cum omnibus acceſſionibus, puta fructibus vel fœtibus; *l. ædiles* 25. §. † *item ſciendum*, infr. *h. tit. l. ſi ſervus communis*, §. *idem dicendum*, infr. *de furt.*

§. *jubent ædiles.*

REdhibitio eſt reſolutio venditionis, redhiberi res dicitur cum reſolvitur emptio; Plaut. in Moſtellar. (3. 2. 112.)

. . . . . *Si male emptæ*
Forent, vobis iſtas redhibere haud liceret.

Idem in Mercator. (2. 3. 84.)

Dixit ſe redhibere, ſi non placeat.

Per redhibitoriam actionem emptio venditio reſolvitur utrinque ex edicto ædilium: per hanc actionem emptor tenetur rem reſtituere venditori cum omnibus acceſſionibus, puta cum fructibus medio tempore perceptis, vel mercedibus operarum ſervorum, & emptor debet recipere quod ipſe præſtitit, id eſt pretium, ita ut utrinque reſoluta venditione, nihil amplius conſequatur uterque emptor & venditor, quam haberet ſi venditio facta non eſſet, ex *hoc* §. *& ult.* infr. *h. l. l. bovem*, §. *ſi quis ſervum*, infr. *h. tit.* & hoc eſt quod dicitur in §. *Julianus*, infr. *h. l.* judicium redhibitoriæ actionis utrumque, id eſt venditorem & emptorem, quodammodo in integrum reſtituere debere. Eodem pertinet quod ſcriptum eſt in *l. facta*, infr. *h. tit.* facta redhibitione, omnia in integrum reſtitui, perinde ac ſi neque emptio, neque venditio interceſſiſſet, & quod dicitur in *l. quia* † *redhibito*, *de alien. judic. mut. cauſ.* redhibito homine omnia retro agi, & in *l. inficiando*, §. *cum ſervus*, infr. *de furt.* ſi ſervus emptus redhibeatur, inemptus fieri dicitur. Redhibirio quoque continetur empti judicio, id eſt peti poteſt non ſolum per actionem ædilitiam, quæ eſt redhibitoria, ſed etiam actione empti, quæ eſt civilis; *l. ex empto*, §. *redhibitionem*, *de act. empt.* quia actio empti eſt bonæ fidei, & in ea veniunt omnia quæ ſpectant ad contractum, non ſolum ut impleatur contractus, ſed etiam ut reſolvatur, ſi ex alterutra parte non impleatur quod dictum promiſſumve eſt.

§. *excipitur etiam.*

EX edicto ædilium venditor cum ſervum vendit, in venditione palam edicere debet, ſi mancipium quod veniit capitalem fraudem admiſerit; *l.* 1. §. † 1. *verſ. item ſi quod mancipium*, *l.* † *quis ſit*, §. *quod ajunt ædiles*, *& ſeq.* ſupr. *h. tit.* Et hoc eſt quod dicitur in *h.* §. excipi & illum, qui capitalem fraudem admiſit, id eſt in edicto ædilium excipi ſervum, qui capitalem fraudem admiſit ne vendatur, vel ſaltem in venditione pronuntietur, an capitalem fraudem admiſerit. Capitalis fraus eſt capitale delictum, propter quod quis capite

puniendus ſit ; Virgil. 6. Æneid. (609.) *Et fraus innexa clienti* ; quod ſumptum eſt ex 12. tab. *Patronus ſi clienti fraudem fecerit ſacer eſto* . Fraus eſt noxa ipſa , & quaſi pœnæ præparatio ; *l. aliud fraus* , infr. *de V. S.* quia fraudem id eſt dolum & culpam ſequitur plerumque pœna : unde veteres fraudem pro pœna ponere ſolebant , ut ſcriptum eſt *hic* , quia pœna eſt comes fraudis ſeu delicti . Capitalem fraudem admiſiſſe dicitur , qui peccavit dolo malo & per nequitiam , quia delictum non committitur ſine dolo , unde fraus pro ipſo delicto accipitur . Ceterum ſi quis per errorem vel caſu deliquerit , ceſſat edictum , id eſt non videtur capitalem fraudem admiſiſſe , quæ locum facit edicto ædilium , id eſt redhibitioni ædilitiæ : unde Pomponius ait , neque impuberem neque furioſum videri capitalem fraudem admiſiſſe . Impubes non eſt capax doli , niſi ſit proximus pubertati ; *l. impunitas* , C. *de pœn.* Et furioſus non eſt puniendus , quia ſatis furore ipſo punitur ; *l. divus* , *de offic. præſid. l. ult. de adminiſtr. tutor.*

§. *excipitur & ille* .

IN edicto ædilium excipitur & ſervus , qui mortis ſibi conſciſcendæ cauſa quid fecit , id eſt ex edicto ædilium , qui vendit mancipium , in venditione palam edicere debet , quid vitii morbive ſit , an ſit fugitivus , an capitalem fraudem admiſerit , an mortis ſibi conſciſcendæ cauſa quid fecerit . Malus ſervus habendus eſt , qui mortis ſibi conſciſcendæ cauſa quid fecit , puta qui laqueum torſit ut ſe necaret , venenum pro medicamento hauſit , vel ex alto præcipitem ſe miſit , aliudve quid fecit , quo mors perveniret , quia nihil non eſt ausurus in alium , qui adverſus ſe hæc auſus eſſet , & qui ſibi non parcit , alii non eſt parciturus ; *l. ult.* §. *6. de bon. eor. qui mort. ſibi conſciv.*

§. *ſi ſervus* .

SI ſervus vel filiuſ. vendidit ſervum fugitivum vel furacem , ex contractu filiſ. vel ſervi in patrem vel dominum de peculio , id eſt quatenus eſt in peculio , datur ædilitia actio , id eſt redhibitoria , vel quanti minoris , quamvis enim hæ actiones ædilitiæ pœnales videantur , quia modo dantur in ſimplum , modo in duplum ; *l. redhibitoria* , infr. *h. tit.* tamen quoniam veniunt ex contractu non ex delicto , eorum quoque nomine , qui in aliena poteſtate ſunt , competunt , *ex h.* §. *& l. ſi ſervus mancipium* , infr. *h tit.* Dicuntur hæ actiones quodammodo pœnales , non quod ſui natura ſint pœnales , cum veniant ex contractu , & non niſi meram rei perſecutionem contineant , ſed quoniam dantur in duplum in pœnam contumaciæ , ſi arbitrio judicis res non reſtituatur ; *d. l. redhibitoria* .

§. † *hæ actiones* .

ACtiones ædilitiæ id eſt redhibitoria , & quanti minoris , etiam adverſus omnes heredes competunt , *ex h.* §. id eſt adverſus heredes vel bonorum poſſeſſores , & quemlibet ſucceſſorem ; *l. ſciendum* , §. *deinde* , ſupr. *h. tit.* ædilitiæ actiones heredi & in heredem competunt ; *l. ſi tamen* , §. *ædilitiæ* , infr. *h. tit.* quia hæ actiones veniunt ex contractu ; §. *pen.* ſupr. *h. l.* omnes actiones , quæ ex contractu deſcendunt , dantur heredi , & in heredem ; *l. ult. & tot. tit.* C. *de hered. act.*

§. *etſi bona fide* .

SI filiuſ. vel ſervus mancipium vendiderit ex contractu filiſ. vel ſervi datur ædilitia actio id eſt redhibitoria de peculio in patrem vel dominum ; §. *ſi ſer-*

ſi ſervus, ſupr. *h. l.* quod ſi liber homo, vel ſervus alienus, qui bona fide nobis ſervit, mancipium vendiderit, etiam ejus nomine datur actio redhibitoria in dominum putativum, ex *h.* §. quia non modo ex contractu proprii ſervi, verum etiam ex contractu liberi hominis vel ſervi alieni, qui bona fide nobis ſervit, obligamur de peculio; *l.* 1. *in fin. & 2. de peculio*.

§. *Julianus*, † §. *quare*.

REdhibitio eſt reſolutio emptionis venditionis utrinque; §. *jubent ædiles*, ſupr. *h. l.* Et hoc eſt quod dicitur in *h.* §. † *Julianus* judicium redhibitoriæ actionis utrumque, id eſt venditorem & emptorem, quodammodo in integrum reſtituere: exempli cauſa, ſi ſervus, qui redhibetur, emptori furtum fecerit vel alii cuilibet, & ob furtum aliquid emptor præſtiterit, non aliter hominem venditori reſtituere tenetur, quam ſi indemnis præſtetur: quod ſi nolit venditor hominem recipere, non eſt cogendus emptori quidquam præſtare, quam pretium, quia emptor ſibi imputare debet, qui eum poſſet noxæ deditione ſe liberare, maluit litis æſtimationem præſtare, *ex h.* §. † *quare*, *& l. illud ſciendum*, §. *ult.* infr. *h. tit.* In hoc judicio reſtitutio fit utrinque, emptor venditori ſervum reſtituere debet cum omnibus acceſſionibus, ut pretium recipiat; *l. ædiles* 25., §. *ult.* infr. *h. tit. l. ſi ſervus communis*, §. 1. *&* 2. infra, *de furt.* Si ſervus emptori furtum fecerit, venditor cogendus eſt non tantum pretium ſervi emptori reſtituere, ſed etiam æſtimationem rerum furto ablatarum, niſi paratus ſit ſervum noxæ dedere; *l. quæro*, infr. *h. tit. l. divortio*, §. *ſed nec redhibitoriæ*, *de negot. geſt.* ſi ſervus, qui redhibetur, emptori furtum fecerit, emptori non datur furti actio, quia ſervus, qui redhibetur, non eſt in ea cauſa, ut perinde habeatur, atque ſi numquam emptoris fuiſſet, ſed in actione redhibitoria ratio haberi debet furti, quod ſervus fecit, cum redhiberi cœpit; *l. ſervi*, §. *cum autem*, infr. *de furt.*

§. *ult.*

IN judicio redhibitionis, reſoluta venditione, emptor tenetur reſtituere ſervum, qui redhibetur, cum omnibus acceſſionibus, puta cum fructibus perceptis, vel mercedibus perceptis ex conductione operarum ſervi; † §. *jubent ædiles*, ſupr. *h. l.* cum fructibus quos percepit, vel percipere potuit, & culpa ſua non percepit, vel ſi quid a venditore fuerit conſecutus, quod tardius ei hominem reſtituit, id eſt tradidit, item ſi legatum vel hereditas ſervo obvenerit. Nec refert potuerit hæc conſequi venditor an non potuerit, finge talem eſſe, qui capere aliquid ex teſtamento non potuerit, propter incapacitatem, puta cœlibem, vel orbum, ut ſpectatur, cujus contemplatione ſervus heres inſtitutus ſit, vel ei legatum ſit, puta venditoris vel ſervi, quia etſi venditio remanſiſſet, nihil hæc res, id eſt inſtitutio vel legatum, emptori prodeſſet. Et e contrario ſi ſervus inſtitutus eſſet contemplatione venditoris, emptor non debet reſtituere venditori, ſi nollet ſervum redhibere, ex *h.* §. *& l. Julianus*, §. *ſi quid ſervo*, *de act. empt.* ex qua eadem præſtantur in actione empti, quæ in redhibitoria. Extra hunc caſum, cum quæritur, an quid alieni ex teſtamento vel donatione adquiſitum ſit? ſpectatur cujus contemplatione relictum ſit; *l. ſed ſi plures*, §. *in adrogato*, infr. *de vulg. & pupill.*

L. 24.

CUm ſervus redhibetur actione redhibitoria, quicquid extra rem emptoris, id eſt aliunde quam ex re emptoris, per eum ſervum adquiſitum eſt, id

reddi oportet, ex *h. l.* quod ſi quid acceſſit ex re emptoris ; puta peculium, id remanet apud emptorem ; *l. quod ſi nolit*, §. *ſi peculium*, infr. *h. tit.*

L. 25. † *junct.* §. 1. *&* 2.

EX edicto ædilium ſi agatur redhibitoria actione, ſi poſt venditionem & traditionem ſervus deterior factus culpa emptoris, vel familiæ ejus, vel procuratoris, emptor præſtare debet omne damnum. Familiæ appellatione in hoc edicto continentur omnes ſervi, qui in ſervitio ſunt, vel etiam liberi hominis, qui bona fide ſerviunt, vel ſervi alieni, ex *init. h. l.* † *&* §. 1. *&* 2. *l. deteſtatio*, §. *familiæ*, *l. pronuntiatio*, §. † *ſervitutum*, *de V. S.* ut in edicto de furtis, & interdicto unde vi, familiæ appellatione continentur omnes ſervi, qui in unius poteſtate ſunt ; *d. l. pronuntiatio*, §. † *ſervitutum*, *l.* 1. §. *familiæ*, *de vi & vi armat.* Dominus præſtat culpam ſuorum, qui in ejus poteſtate ſunt. Emptor præſtat quod culpa ejus vel familiæ deterius factum eſt: idem in fructuario ; *l. ſed cum fructuarius*, *de uſufruct.*

§. *procuratoris*, † §. *Pedius ait*, §. *quid ergo.*

EX edicto ædilitio, ſi emptor ſervum emptum deteriorem fecerit, tenetur redhibitoria de eo quod deterius factum eſt. Emptori imputatur damnum contingens ex facto procuratoris vel familiæ, quod non fuit laturus, ſi non veniſſet: quod autem damnum paſſurus erat, etiam ſi non veniſſet, non imputatur emptori, ſed ei conceditur, ut liberetur noxæ deditione, & ex facto procuratoris ita obligatur, ut liberetur cedendo actionibus ſuis, ut *hic & l. quod*, *ſi nolit*, §. *quod in procuratore*, infr. *h. tit.* Quod ſi culpa non dolo emptoris ſervus deterior factus ſit, æque emptor præſtat damnum actione redhibitoria, ex *h.* §. † *quid ergo.*

§. *hoc autem*, † §. *ſed notandum.*

EMptor præſtat damnum, ſi ſervus facto ejus deterior factus ſit: hoc autem quod deterior ſervus factus ſit, non ſolum ſpectat ad corpus, ſed etiam ad animi vitia refertur: puta ſi ſervus apud emptorem ſorte factus ſit aleator, vinoſus, vel erro, imitatione id eſt malo exemplo conſervorum, id eſt aliorum ſervorum emptoris: ſed ex his cauſis emptor non liberatur noxæ deditione, quia non præſtat factum ſervorum vel procuratoris, ſed ſuum, ut ſupplet *gloſſa*. Dominus obligatur in ſolidum, nec liberatur deditione noxæ, dominus obligatur in ſolidum quaſi ex proprio facto, licet ſervus deterior factus imitatione & quaſi contagio ſervorum emptoris, quia culpa non caret, qui hoc potuit impedire.

§. *item ſciendum*

SI agatur redhibitoria ob vitium rei venditæ, puta ob vitium ſervi venditi, & emptor ſervum deteriorem fecerit, emptor in actione redhibitoria damnum præſtare debet, ſi ſervus deterior factus ante litem conteſtatam, id eſt in actione redhibitoria venit præſtanda deterioratio facta per emptorem ante litem conteſtatam. Ceterum ſi ſervus deterior factus ſit poſt judicium acceptum, id eſt poſt litem conteſtatam, hoc non venit in judicio redhibitorio, non præſtatur actione redhibitoria, ſed præſtatur officio judicis: ea omnia, quæ contingunt poſt litem conteſtatam, in judicio verſantur, id eſt non petuntur vi & poteſtate actionis, ſed officio judicis, ut *hic*, *& l.* 3. §. *pen. de alien. judic. mut. cauſ.* ut fructus percepti vel deteriorationes & cetera, quæ acceſſerunt, lite

enim

etiam conteſtata, judex datus incipit eſſe judex: judicium incipit a litis conteſtatione; *l. is qui ſe obtulit*, ſupr. *de rei vindic. l. amplius*, *rem rat. hab. l.* 1. C. *de judic. l.* 1. C. *de lit. conteſtat.* poſt judicium acceptum tota cauſa redhibitionis in judicio verſatur, per litis conteſtationem res tota in judicium deducitur, & omnia, quæ accidunt poſt litem conteſtatam, pertinent ad officium judicis: ea autem, quæ ante litem conteſtatam contingunt, non valde pertinent ad judicem, niſi fuerint ei nominatim injuncta, id eſt niſi nominatim de his actum ſit in libello conventionis, ut *hic & l. item ſi ſervi*, §. 1. *l. quod ſi nolit*, §. *ſed hoc dicimus*, infr. *h. tit. l. partum*, *de uſur. l. ſi reus*, *de procur.* Opponitur *l.* † *non poteſt*, *de judic.* quæ ait, non videri in judicium veniſſe, id quod poſt judicium acceptum accidit, ideoque alia interpellatione opus eſſe: ſed hæc lex accipienda eſt de his, quæ poſt litem conteſtatam extrinſecus accedunt, non ex re ipſa; qualia ſunt fructus & partus ancillæ, quæ poſt litem conteſtatam accedunt ex re ipſa: ut fructus & partus & aliæ acceſſiones, non veniunt in actionem, non præſtantur vi actionis, cui judex addictus eſt ab initio, ſed præſtantur officio judicis.

§. *ult.*

SI agatur actione redhibitoria, prius eſt ut emptor præſtet ſervum, & quanti deterior factus eſt, & deinde pretium conſequatur, ex *h.* §. Emptor non poteſt agere redhibitoria ut pretium conſequatur, priusquam res redhibita ſit. In actione redhibitoria duo verſantur; unum, ut emptor ſervum redhibeat, ob vitium morbumve; alterum, ut pretium recipiat, ex *h.* §. ut cum agitur actione ex empto, ut res tradatur, prius emptor venditori pretium offerre debet; *l. Julianus*, §. *offerri*, *de act. empt. l. venditor*, §. *ult. comm. præd.* Cujac. 23. *obſ.* 15.

L. 26.

SI emptor vicerit in judicio redhibitorio, emptor jubetur ſervum venditori redhibere priusquam pretium recipiat; §. *ult. l. prox.* ſupr. ſi venditor forte non ſit ſolvendo, & pretium emptori ſolutum non ſit, emptor tenetur cavere de reſtituendo mancipio, ſi pecunia ſibi ſoluta ſit, quia iniquum eſſet emptorem compelli corpus dimittere, & mitti id eſt redigi ad actionem judicati, quæ forte inanis erit propter inopiam venditoris, ex *h. l.* Alias condemnatus pecuniam ſolvere, non liberatur, ſi paratus ſit dare fidejuſſores, ne obligationes ex obligationibus naſcantur; *l.* 4. §. *ait prætor*, *de re judic.*

L. 27.

SI agatur redhibitoria, emptor, re prius redhibita, pretium quod dedit recipere debet, vel ſi quid dedit acceſſionis nomine. Interdum in venditione pretio accedunt alia quæ ſunt vice pretii, ut fundus, veſtis, jumentum. Dari autem accipitur, non id ſolum quod numeratur venditori, puta pretium & uſura, ſed & ſi quid emptionis cauſa erogatum ſit, puta quod emptionis cauſa datum eſt uxori venditoris, parariis, vel proxenetis ſeu interceſſoribus, vel quod datum eſt pro nundinis ſeu epulis; *l. cum ſocietas*, ſupr. *pro ſoc. pour le vin du marché*, vel quod datum eſt fiſco, puta vectigal rerum venalium; *l.* 17. §. 1. *de V. S.* Hoc autem ita demum deducitur in redhibitione mancipii, ſi ex voluntate venditoris datum eſt, quia hoc eſt pars pretii: ceterum ſi quid ſua ſponte, id eſt citra voluntatem venditoris, datum, non imputatur venditori, nec venit in redhibitoria actione, neque enim poteſt emptor repetere a venditore quod ſuo arbitrio dedit: qui ultro dedit uxori, vel amicis venditoris, ſibi im-

putare debet, eum cui dedit habet beneficii debitorem; *l. ſi pignore*, §. 1. *de furt.* Quod ſi quid vectigalis nomine datum eſt, quod emptorem forte ſequeretur, ut onus rei; *l. hactenus*, *al. l.* 7. §. 2., *de uſufruct. l. Imperatores*, *de publican.* vel vectigal, quod emptionis nomine fiſco inſertur, ut centeſima vel ducenteſima rerum venalium; de qua Tacit. 1. 2. & 13. *annal.* & Cujac. † 6. *obſ.* 28. hoc quoque reſtituendum: in hoc judicio indemnis emptor diſcedere debet: judicium redhibitorium eſt reſtitutorium utrinque, emptor rem reſtituit, unaque pretium & uſuras & alias acceſſiones recipit; *l. bovem* §. † *ſi quis ſervum*, inſt. *h. tit. l. quia redhibito*, *de alien. judic. mutand. cauſ.*

L. 28.

EX edicto ædilium venditor emptori cavere debet, id eſt promittere, ſervum furem, fugitivum, erronem, noxave ſolutum, vitioſum aut morboſum non eſſe; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit. l. emptor*, C. *de act. empt.* jumentorum quoque venditor emptori cavere debet ea *ſana* præſtari, & eſſe, *bibere*, ut oportet; *l. ex empto*, §. † *animalium*, ſupr. *eod. tit.* Et ſi non caveat, adverſus eum datur actio redhibitoria intra duos menſes, vel actio ex empto in id quod emptoris intereſt intra ſex menſes, ex *h.* † *l.* Ob vitium morbumve redhibitoria datur intra ſex menſes; *l. ſciendum*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* ob cautionem non præſtitam redhibitoria datur intra duos menſes, vel actio ex empto in id quod emptoris intereſt intra ſex menſes, ut *hic*, & *l. ædiles* 38. *in pr.* inſt. *h. tit.* Et ſi venditor, qui vendit mancipia vel jumenta, caverit ea ſana & non vitioſa eſſe, & adverſus dictum promiſſumve fit, emptori datur actio adverſus dictum promiſſumve, ut res redhibeatur; *l. ædiles* 38. §. *non tantum*, *l. ſi hominem*, *l. Labeo*, §. 1. inſt. *h. tit. l. quod venditor*, ſupr. *de dolo*.

L. 29.

SI agatur actione redhibitoria, emptor venditori ſervum & acceſſiones redhibere debet priusquam pretium conſequatur, vel ſaltem cavere debet de mancipio reſtituendo; *l. prox.* & *prax.* ſupr. *h. tit.* Quod ſi emptor hæc non præſtet, venditor non tenetur pretium redhibere: quod ſi venditor emptori non reddat pretium & uſuras, condemnatur hæc præſtare emptori, ex *init. h. l.*

§. *item emptori*.

SI agatur actione redhibitoria, & emptor pretium ſolverit, debet id recipere cum uſuris: quod ſi pretium non ſolverit, ſed eo nomine obligatus ſit, ſive ipſi venditori, vel alii juſſu venditoris novatione facta, emptor actione redhibitoria conſequitur, ut liberetur, ex *h.* §.

§. *condemnatio*.

IN actione redhibitoria emptor debet recipere pretium, & acceſſiones, id eſt quod datum eſt uxori, & proxenetis, & uſuras pretii, quia actio redhibitoria datur in id quod emptoris intereſt, maxime cum fructus quoque emptor reſtituat. Actio enim redhibitoria eſt reſolutoria venditionis utrinque; *l. eum autem*, §. *Julianus*, ſupr. *hoc tit.*

§. *ult.*

SI agatur actione redhibitoria ob vitium morbumve mancipii, emptor tenetur ſervum & acceſſiones redhibere, ita ut pretium cum uſuris ei reſtitua-

natur. Hæc veniunt in actione redhibitoria, & præſtantur actione redhibitoria: quod ſi præter pretium & uſuras petantur damna, vel impendia facta in ſervo, puta ſi quid damni ſenſit ex noxa & delicto ſervi, ſi pœnam delicti pro eo præſtitit ne noxæ dederet, vel quid impendit pro curatione ſervi, hæc non veniunt in actione redhibitoria, ſed præſtantur officio judicis, ita ut venditor non condemnetur eorum nomine, ſed non cogatur aliter hominem reſtituere, quam ſi indemnis præſtetur, ut *hic & l. cum autem*, §. † *quare*, ſupr. *h. tit.* In redhibitione mancipii, veniunt impenſæ in valetudinem ſervi factæ, vel ſervi fugitivi cauſa, nam impenſæ cibariorum naturali ratione ad eum pertinent, qui uſus eſt operis ſervi; *l. in rebus*, §. *poſſunt*, ſupr. *commodat.*

L. 30.

SI ſervi redhibendi nomine, id eſt qui modo redhibetur, nam ante ex ejus contractu vel delicto cœpta erat actio, emptor judicium acceperit, vel ipſe ejus nomine dixaverit, (Judicium dictat actor, judicium accipit reus vel defenſor; *l. non diſtinguemus*, §. † 9. *verſ. ſed hoc tale*, *de recept. qui arbiter. l. ſi ſervus* † *depoſitus*, *in fin. de noxal. act.* judicium dictat actor, quia imponit & dictat legem judicio.) ex utraque parte, id eſt emptoris & venditoris, cavendum eſt, id eſt emptor debet cavere de mancipio reſtituendo, ſi pretium ſibi ſolutum ſit, venditor debet cavere de pretio reſtituendo, cum uſuris; *l. ædiles*, §. † *vero*, *& ſeqq.* ſupr. *h. tit.* Emptor, inquam, cavere debet de dolo, id eſt ſi quod ſine dolo malo condemnatus ſit, vel ſi quid ex eo quod egerit, ad eum pervenerit, dolove malo ejus factum ſit quominus perveniret, id redditurum: ſi quas impenſas neceſſario pro curando ſervo poſt litem conteſtatam emptor fecerit, imputabit venditori, id eſt impenſæ neceſſariæ factæ poſt litem conteſtatam pro curatione ſervi, non veniunt in actione redhibitoria, non petuntur jure actionis, ſed veniunt præſtandæ officio judicis. Præcedentes impenſas nominatim comprehendendas Pedius ait, id eſt impenſæ in valetudinem ſervi ante litem conteſtatam factæ, non præſtantur, niſi nominatim petantur libello conventionis, non præſtantur officio judicis, ut *hic*, *& l. ædiles* §. *item ſciendum*, ſupr. *h. tit.* ſed cibaria ſervo data, ſive ante ſive poſt litem conteſtatam, non imputantur venditori, nam nec ab ipſo repetuntur operæ vel æſtimatio operarum: cibaria data ſervo, naturali ratione pertinent ad eum, qui uſus eſt miniſterio & operis ſervi, ut *hic & l. in rebus*, §. *poſſunt*, ſupr. *commodat.* cibaria compenſantur cum operis; *l. ſi id quod*, §. † 1. *de don. int. vir. & uxor.*

† §. iſte deſideratur. *V. l.* 21. §. 2. *vod. tit.*

L. 31.

IN actione redhibitoria duo verſantur, unum, ut emptor venditori rem redhibeat, alterum, ut emptor pretium recipiat; *l. ædiles*, *in fin.* ſupr. *h. tit.* Quod ſi venditor nolit rem venditam recipere, non in majorem ſummam, quam in pretium rei, & ea quæ pretium ſequuntur, id eſt quod datum eſt uxori, & proxenetis condemnatur. Emptori non datur actio redhibitoria ob damnum, quod propter ſervum paſſus eſt, puta ex noxa & furto ſervi, ſed ſolum corporis, id eſt mancipii, retentio.

§. *ſi venditor*.

VEnditor promittere ſolet, ſervum venditum furem, erronem, fugitivum non eſſe; *l.* 1. §. *ajunt*, *ædiles*, ſupr. *h. tit. l. Julianus*, §. 1. *de act. empt. l. ſi a ſubſtituto*, §. *heres*, *de legat.* 1. *l. emptor*, C. *de act. empt.* Et ſi ven-

ditor pronuntiaverit, id eſt in venditione palam edixerit, ſervum furem non eſſe, tenetur actione ex empto ex dicto promiſſove, ut *hic & l. ſi furtum*, infr. *h. tit.* ſi ſervus furtum fecerit, etiam ſi ignorans furem eſſe vendiderit, quia ſibi imputare debet, quod temere aſſeveraverit furem non eſſe; *d. l. Julianus*, §. 3. Venditor tenetur præſtare ſervum furem non eſſe, non tantum qui extraneo, ſed & eum qui domino ſuo furtum fecerit. Plerumque ſervi furaces; *d. l. Julianus.* Virgil. eclog. 3. (15.) *Quid domini faciant audent cum talia ſervi?* id eſt fures, ut interpretatur Servius. Plautus in Aulularia (2. 4. 46.)

. . . . . *Tun' trium litterarum homo*
Me vituperas?

ſervum trium literarum hominem, id eſt furem, appellat.

§. † *ſi ancilla*, §. *ſed & ſi forte*, §. *ſi peculium*.

SI ancilla venierit, & ob vitium morbumve redhibeatur, & poſt venditionem pepererit apud emptorem, emptor tenetur redhibere ancillam, & quod ex ea natum erit poſt venditionem, quia in actione redhibitoria, emptor tenetur reddere rem & acceſſiones, puta partus ancillæ, fœtus pecoris; *l. cum autem*, §. *ult. l. ædiles*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* Sed & ſi ancilla venierit, cujus uſusfructus alienus erat, & poſt venditionem forte uſusfructus proprietati adcreverit, indubitate uſusfructus quoque reſtituetur, quia conſolidatione uſusfructus extinctus eſt, & conſolidatus proprietati. Et ancilla, quæ redhibetur, ſi peculium quæſiit apud emptorem, ſi quidem ex re emptoris, apud ipſum relinquitur: ſi aliunde crevit, puta ex parſimonia, vel ex donis extraneorum, venditori reſtituendum. Quicquid ex re emptoris per ſervum quæſitum eſt, relinquitur apud emptorem re redhibita: quidquid ex non re emptoris, venditori reſtituendum cum re redhibita; *l. & generaliter*, ſupr. *h. tit. l. niſi ex re*, *de hered. petit.*

§. *ſi plures*.

SI plures ſint heredes emptoris, & redhibitoria actione agere velint, ob vitium morbumve ſervi venditi, omnes ad redhibendum conſentire debent, & conſtituere unum eundemque procuratorem, ne forte venditor injuriam patiatur, dum alius vult agere redhibitoria, & hominem pro parte ſua redhibere, alius vult agere actione quanti minoris, & offert partem pretii, ex *hoc* §. Et ſi omnes heredes conſentiant in redhibitionem, unum procuratorem conſtituere debent, qui eorum nomine agat redhibitoria actione, ne venditor in plures adverſarios diſtringatur rei redhibendæ nomine, qui cum uno contraxit, ut *hic & l. licet*, §. *ſi plures*, *de procur. l.* † *jam tamen*, §. *ſi tamen plures*, *judic. ſolv. l. ne in plures*, *de* † *exercitor. act. l. ſi familiæ*, *famil. erciſc. l. hujusmodi*, §. *cum pater*, *de legat.* 1.

§. *idem ait*.

EMptori re redhibita datur actio redhibitoria, ut pretium & acceſſiones, id eſt uſuras, recipiat; *l. cum autem*, §. *ult. l. ædiles*, §. *ult.* † ſupr. *h. tit.* Si plures ſint heredes, homine mortuo, poſt litem conteſtatam ſc. vel etiam redhibito, ſinguli heredes emptoris poſſunt agere redhibitoria actione, ut pretium & acceſſiones pro partibus hereditariis recipiant, ex *h.* §. qui eſt velut commentarius *l. ædiles*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* ſed & ſi plures ſint heredes emptoris, non ſolum rem, id eſt ſervum venditum, ſed & acceſſiones, puta fructus & deteriorationes, pro partibus præſtare debent, niſi talis res ſit, quæ di-

diviſionem non recipit, ut partus ancillæ, ex *h.* §.

§. *Marcellus.*

SI ſervus communis duorum ſervum emerit, & ſit in cauſa redhibitionis, id eſt eo nomine agatur actione redhibitoria, unus ex dominis pro parte ſua ſervum redhibere non poteſt, non magis quam ſi plures ſint heredes emptoris, nec omnes ad redhibitionem conſentiant. Non poteſt unus ex dominis agere redhibitoria pro parte, ut pro parte ſervus redhibeatur, alter non poteſt agere actione quanti minoris, ut conſequatur pro parte quanto minoris eſſet empturus.

§. *idem Marcellus.*

SI ſervus communis duorum ſervum emerit, non poteſt alter ex dominis conſequi actione ex empto, ut ſervus ſibi pro parte tradatur, ſi pro parte pretium offerat. Emptori non datur actio ex empto, ut ſervus ſibi pro parte tradatur, ſi pro parte pretium offerat, quia venditor rem venditam quaſi pignus retinet donec univerſum pretium ei ſolvatur; *ex h.* §. *& l. Julianus*, §. *offerri, de act. empt. l. ſi ſervus*, infr. *h. tit. l. eum qui emit*, §. 1. *l. ſi ſervus*, §. *locavi*, infr. *de furt.* at pignoris cauſa eſt individua; *l. rem hereditariam*, † infr. *de evict.* Emptor non poteſt agere ex contractu priusquam ex parte ſua contractum impleverit; *l.* 1. *C. de pact. int. empt. & vend.*

§. *Pomponius.*

SI unus ex heredibus emptoris, a quo emptus erat ſervus, qui erat in cauſa redhibitionis, vel familia ejus, vel procurator, dolo vel culpa ſervum deteriorem fecerit, in ſolidum tenetur arbitrio judicis, quia præſtat pœnam proprii delicti, & tenetur ex delicto familiæ, id eſt ſervorum vel procuratoris, quia eum elegit. Et ſi agatur redhibitoria, expeditius eſt ſi omnes heredes unum procuratorem dent ad agendum redhibitoria, & ſi actione redhibitoria ſolveriat id quod culpa unius heredum ſervus deterior factus eſt, ceteri familiæ erciſcundæ judicio adverſus eum repetent id quod ſolutum eſt, quia damnum ſentiunt propter ipſum, id eſt ex ipſius culpa, impediunturque redhibere, ſaltem niſi luant id quo deterior ſervus factus eſt.

§. *ſi venditori.*

SI venditor, qui vendidit mancipium quod erat in cauſa redhibitionis, deceſſerit pluribus heredibus relictis, contra ſingulos poterit agi redhibitoria pro portione hereditaria. Idem dicendum eſt, ſi ſervus plurium venierit, ſinguli poſſunt conveniri actione redhibitoria in ſolidum. Si plures in ſolidum ſervum vendiderint, ſinguli in ſolidum tenentur actione redhibitoria. Si plures ſervum pro parte vendiderint, ſinguli pro parte tenentur redhibitoria, & cum altero poteſt agi redhibitoria, cum altero actione quanti minoris, ex *h.* §. Secus in heredibus emptoris, ſi plures ſint heredes emptoris, omnes concordare debent in agendo, vel omnes agere debent redhibitoria vel quanti minoris, ut conſulatur venditori, ne conventus redhibitoria diſtringatur in plures adverſarios. Si plures ſint heredes venditoris, ſi plures in ſolidum ſervum vendiderint, ſinguli tenentur redhibitoria, ſi plures ſervum pro parte vendiderint, ſinguli pro parte tenentur redhibitoria, quaſi plures rei, ut indicant illa verba, *ſi quaſi plures rei* † *fuerunt venditores*, & cum uno poteſt agi redhibitoria, cum altero actione quanti minoris.

Digitized by Google

§. *ſi mancipium*.

SI ſervus, qui erat in cauſa redhibitionis, venierit, & mortuus ſit culpa emptoris, vel ejus familiæ, vel procuratoris, pro vivo habendus eſt, & præſtantur ea omnia, quæ præſtarentur ſi viveret, id eſt æſtimatio ſervi & acceſſiones, puta partus ancillæ, fœtus pecoris, ut *hic & l. cum autem*, §. *Julianus*, §. † *ult.* ſupr. *h. tit.* ſed ſi malit venditor poteſt repellere emptorem agentem redhibitoria, quia ſervum non redhibet; *l. ædiles*, §. *ordine*, † ſupr. *h. tit.*

§. *culpa*.

SI homo, qui erat in cauſa redhibitionis, mortuus ſit culpa emptoris, pro vivo habetur, & ab emptore, ſi agatur redhibitoria, præſtantur ea omnia, quæ præſtarentur, ſi viveret. Ait ſi culpa emptoris, quia emptor, qui agit redhibitoria, præſtat omnem culpam, non tantum latam, quæ dolo æquiparatur, ſed etiam levem, puta ſi occaſionem quamcumque mortis dedit, ſi non adhibuit medicum, ut curaretur, vel imperitum adhibuit ſua culpa, tenetur redhibitoria. Occidiſſe videtur, qui mortis cauſam quolibet modo præbuit; *l. ita vulneratus*, ſupr. *ad leg. aquil.* Damnum dediſſe videtur, qui occaſionem damni præſtitit; *l. qui occidit*, §. † *penult. eod. tit.* Qui ſervum ſtipulanti promiſit, ſi homo caſu mortuus ſit ante moram, liberatur naturali interitu ſervi: ſed ſi mortuus ſit culpa promiſſoris, puta ſi infirmum neglexit, tenetur ex ſtipulatu; *l. ſi ſervum ſtipulatus fuero*, *de V. O.* Sicut heres, qui teſtatori non adhibuit medicum, vel malum adhibuit, ut indignus privatur hereditate; *l. indignum*, *de his quæ ut indign. l. neceſſarios*, *ad Silan. auth. liberi*, *C. de epiſc. audient.* Sic in actione in rem, poſſeſſor ſervi alieni, qui poſt litem conteſtatam ſervum infirmum neglexit, tenetur de culpa; *d. l. ſi ſervum*, *l. qui petitorio*, §. 1. *de rei vindic.*

§. *ſed hoc dicemus*.

SI homo, qui erat in cauſa redhibitionis, mortuus ſit culpa emptoris ante judicium acceptum, id eſt ante litem conteſtatam, tenetur redhibitoria, ut præſtet æſtimationem & omnes acceſſiones: quod ſi poſt acceptum judicium deceſſerit, quid præſtandum ſit, non venit in actionem, ſed in officium judicis, ut *hic & l. ædiles*, §. *item ſciendum*, ſupr. *h. tit.*

§. *quod in procuratore*.

SI homo culpa emptoris mortuus ſit, vel familiæ ejus, vel procuratoris, ea omnia præſtantur, quæ deberentur, ſi viveret; §. *ſi* † *mancipium*, ſupr. *h. l.* Idem dicendum eſt ſi homo mortuus ſit culpa tutoris, vel curatoris, & ceterorum, qui ex officio pro aliis interveniunt, dominus id eſt pupillus, vel adultus, præſtat eos culpa abeſſe.

§. *idem Pedius*.

CUm quæritur in actione redhibitoria, quid præſtandum ſit, ſi ſervus mortuus ſit culpa emptoris, vel familiæ ejus ſeu procuratoris, familiæ appellatione continentur, non ſolum ſervi qui ſunt in poteſtate; *l. ædiles*, §. † 2. ſupr. *h. tit.* ſed etiam liberi qui ſunt in poteſtate, ut *hic*. Emptor enim, ſi agat redhibitoria, præſtat factum domeſticorum, id eſt familiæ.

§. *ſi*

§. si quis egerit.

EX edicto ædilium datur duplex actio, redhibitoria, & quanti minoris, ex *h. §. & §. si venditori*, ſupr. *h. l. l. ædiles*, §. *ſi forte*, *l. bovem*, §. *aliquando*, infr. *h. tit. l. 2. C. eod. l. ſi is qui heres*, §. 1. infr. *de exceptr. rei judic.* Electa una actione, alia conſumitur: ſi agatur actione quanti minoris ob vitium ſervi, puta ob fugam ſervi, & poſtea agatur eadem actione ob morbum ſervi, quæritur quanti condemnatio fieri debeat? Videbatur, ſi ſemel actum ſit actione quanti minoris ob vitium ſervi, non poſſe iterum agi actione quanti minoris ob morbum ſervi, ne bis idem conſequatur emptor, id eſt ejus. dem rei æſtimationem. Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur; *l. bona fides* 57. *de R. J.* Julianus id agendum eſſe ait, ne lucrum faciat ex damno venditoris, & bis ejusdem rei æſtimationem conſequatur. Igitur ne hoc contingat, ſi emptor iterum agat actione quanti minoris ob morbum ſervi, in condemnatione deducitur quod priori actione emptor conſecutus eſt: ſæpius quidem agi poteſt actione quanti minoris: ſed ſi agatur iterum ea actione, in condemnatione deducitur quod priori actione emptor conſecutus eſt, ne quis duplici damno oneretur; *l. navis* 4. §. *cum autem*, *in pr. & verſ. quid ergo*, † *de leg. Rhod. l. fideicommiſſa*, §. *ſi quis decem*, *de legat.* 3.

§. in factum, †. §. *illud plane.*

EX edicto ædilium ob vitium morbumve mancipii vel pecoris vel rei venditæ, datur duplex actio, redhibitoria & quanti minoris. Redhibitoria eo tendit, ut pecus vitioſum morboſumve redhibeatur, & emptori pretium cum uſuris reſtituatur. Actio quanti minoris intendit, ut emptor recipiat quanti minoris eſſet empturus. Ex edicto ædilium datur tertia actio, quæ eſt actio in factum ad pretium recuperandum, ſi res jam fuerit redhibita, ita ut pretium emptori non fuerit reſtitutum. In factum actio competit ad pretium recuperandum, ſi mancipium jam redhibitum fuerit, in qua actione non quæritur, an mancipium in cauſa redhibitionis fuerit, ſed tantum an redhibitum fuerit, nec immerito, iniquum eſt enim, poſtquam venditor agnovit recipiendo mancipium eſſe id in cauſa redhibitionis, quæri adhuc utrum debuerit redhiberi an non: nec de tempore quæritur, id eſt an intra tempora, id eſt intra ſex menſes utiles redhibitus fuerit, qui enim recipiendo agnovit vitium rei venditæ, non poteſt mutare ſententiam in fraudem emptoris, & qui ultro recepit etiam poſt ſex menſes, non poteſt repetere jus ſemel remiſſum. Qui ſemel facto renunciavit juri ſuo, non poteſt pœnitere; *l. quæritur*, §. *ſi venditor*, ſupr. *h. tit. l. pen.* §. *ult. de vac. & excuſ. muner.* & cuilibet licet contemnere jus ſuum; *l. ſi judex*, *de minorib. l. ſi uxor*, §. *ult. ad l. Jul. de adulter. l. pen. C. de pact.* Hæc actio locum non habet priusquam mancipium redhibitum fuerit etiam nudo conſenſu, id eſt nudo pacto placuerit, ut redhibeatur. Si agatur actione redhibitoria, emptor non compellitur redhibere rem priusquam pretium recipiat; *l. videamus*, ſupr. *h. tit.* ſed ſi ultro rem redhibuerit pretio non recepto, datur ei actio in factum, ut pretium recipiat, ad hoc non poteſt uti actione redhibitoria, quæ evacuata eſt redhibitione ſervi, quia redhibitoria tantum comparata eſt, ut ſervus redhibeatur: ſed ſi pretium non reſtituatur, datur ei actio in factum, quæ eſt ſubſidiaria deficientibus aliis actionibus. Re redhibita, emptori datur actio in factum, ut pretium recipiat, & quod pretio in venditione acceſſit, puta quod datum eſt uxori, vel proxenetis, quia illud eſt pars pretii; §. *ult.* infr. *h. l.*

Digitized by Google

§. *quia aſſidua.*

VEnditor in venditione debet cavere, ſervum vitioſum morboſumve non eſſe; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* Et venditor ſolebat promittere duplum in caſu evictionis; *l. ſi* † *pignore*, §. *ult.* ſupr. *de pigneratit. act. l.* 2. *l. ſi dictum*, infr. *de evict. l. quæro*, §. *item quæro*, infr. *h. tit.* §. *ult. ejusd. l.* illo loco, *ſervum dupla emi*, id eſt interpoſita ſtipulatione duplæ: & hoc eſt quod dicitur in *h.* §. quia aſſidua eſt duplæ ſtipulatio, id eſt in venditionibus frequens & ſolemnis erat ſtipulatio duplæ in caſu evictionis, idcirco ſi venditor mancipii duplum non caveat, id eſt ſi in venditione omiſſa ſit ſtipulatio duplæ de evictione, actione ex empto agi poteſt, ut caveatur dupla de evictione. Ea enim, quæ ſunt moris, & conſuetudinis, etiam ſi omiſſa ſint, veniunt in bonæ fidei judiciis, id eſt ineſſe videntur, ex *h.* §. *l. ſi fundus*, infr. *de evict. l. heres meus*, §. *qui poſt*, *de condit. & dem. l. manumiſſo*, *de manum. vindict. l. ſciendum*, *de V. O. l. ſi quis donaturus*, ſupr. *de uſufr. l. ult. C. quæ* † *penultim.* in edit Gothofredi. *res pign. l. ult. C. de contrab. & commiſt. ſtipulat. l.* † *ult. C. de fidejuſſ.* in contrahendo, quod agitur, id eſt agi ſolet, pro cauto habendum eſt, id eſt tacite actum intelligitur; *l. cum quid*, *de reb. credit.*

§. *qui mancipia.*

QUi mancipium vendit palam edicere debet, quid vitii morbive ſit; *l.* 1. §. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* & quæ ſit cujusque natio: plerumque enim natio ſervi, aut provocat, aut deterret emptorem: præſumitur enim quosdam ſervos frugi eſſe, quia nationis ſunt non infamatæ: quidam mali videntur, quia ex natione ſunt, quæ magis infamis eſt. Idem obſervandum eſt in cenſu ſervorum, ut cujusque natio, officium, & artificium dicatur; *l. forma*, §. *in ſervis*, *de cenſib.* Quod ſi de natione nihil dictum ſit, judicium emptori, omnibusque ad quos ea res pertinet, id eſt heredibus, dabitur, per quod emptor redhibeat mancipium. Redhibitoria agitur, non ſolum ob vitium morbumve mancipii, quinetiam ob reticentiam nationis, quia in cauſa redhibitionis eſſe præſumitur ſervus, cujus nationem emptor tacuit. E Capadocia, plerumque emebantur laudati ſervi; Spartian. in Adrian. *A Capadocibus ſervitia caſtris profutura ſuſcepit*. Hinc ſervi cum venirent, a natione commendabantur, & plerumque ſervis nomen a natione imponebatur, ut Myſis, Syrus; Donat. in Andria: *Semper autem nomina comicorum ſervorum, aut a nationibus ſunt indita, ut Myſis, Syrus*. Idem in Adelph. *ſecundum veteres, qui ſervis nomina a nationibus imponebant*: ſervi Sardi male audiere; M. Tull. famil. 7. epiſt. † 24. *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem.*

Syri etiam de patientia laudati; Plaut. in Trinummo, (2. 4. 141.) *Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſimum eſt hominum*: Idem in Truculent. (2. 6. 49.) *adduxi ancillas tibi eccas ex Syria duas.*

§. *ſi quid ita venierit.*

SI quid ita venierit, ut niſi placuerit intra certum tempus, id eſt ſi emptio displiceat, redhibeatur, hæc conventio valet: ſi autem de tempore nihil convenerit, in factum actio intra ſexaginta dies utiles, id eſt intra duos menſes, accommodatur emptori ad redhibendum, non ultra, ex *h.* §. Actio in factum dicitur adcommodari, quia comparata eſt ad exemplum actionis ex empto, & proxima eſt actioni ex empto, & quaſi ſubſidiaria; *l. ſi convenit*, ſupr. *de reſcind. vend.* quare dicitur & redhibitoria; *l.* † *ultim. C. h. tit.* Ratio dubitandi erat, quod emptio collata in arbitrium emptoris, puta ſi voluerit, nulla eſt; *l. hæc venditio*, ſupr. *de contrab. empt. l. in vendentis*, *C. eod. l. centoſimis*, §. 2. infra, *de V. O.* Ergo videbatur non valere venditio facta ſub conditio-

Digitized by Google

ditione, ut ſi non placuerit intra certum tempus redhibeatur, quia videtur conferri in arbitrium emptoris. Sed venditio facta ſub conditione, ut ſi non placuerit intra certum tempus res redhibeatur, valet, quia non videtur collata in arbitrium emptoris, propter adjectam diem: ſi vero convenerit, ut in perpetuum redhibitio fiat, ſi res quandocumque displiceat, conventio valet, quia haec conventio modum recepit a lege: redhibitio non datur ultra ſex menſes utiles; ſi vero tempus ſexaginta dierum praefinitum redhibitioni praeteriit, actio in factum datur cauſa cognita, etiam poſt ſexaginta dies.

§. *in cauſa.*

SI quid venierit ea lege, ut ſi emptio displiceat intra certum tempus res redhibeatur, actio in factum intra ſexaginta dies datur emptori ad redhibendum: quod ſi tempus praeterierit, cauſa cognita actio in factum datur, etiam poſt ſexaginta dies, puta ſi mora per venditorem facta eſt ne redhiberetur, aut non fuit praeſens cui redderetur. Mora non committitur, ſi nemo adfuit cui redhiberetur, vel ſolveretur; *l. pecuniæ*, in fin. *l. cum quidam*, §. *ſi pupillo*, *de uſur.* aut ſi alia juſta cauſa interceſſit, cur intra diem mancipium redhibitum non eſt, quod ei magis id eſt valde displicuerat. Si convenerit, ut ſi emptio displiceat intra certum tempus res redhibeatur, res inempta ſit, emptori datur actio empti adverſus venditorem, ut rem recipiat, & pretium reddat, vel ſi malluerit datur ei proxima empti in factum actio, id eſt actio in factum, quae eſt proxima & ſimilis actioni ex empto.

§. † *in his autem*, §. *ult.*

SI convenerit, ut ſi emptio displiceat intra certum tempus res redhibeatur, actio in factum adcommodatur emptori adverſus venditorem, ut rem recipiat, & pretium reddat; §. *ſi quid ita venierit*, ſupr. *h. l.* qua ratione & redhibitoria dicitur; *l. pen. C. h. tit.* quia eſt redhibitoriae vice, & redhibitoriae effectum obtinet, unde & in hac actione veniunt ea omnia, quae veniunt in redhibitoria, puta fructus, partus, acceſſiones, non modo pretium, ſed etiam quod venditioni id eſt pretio accedit, quia quod venditioni accedit eſt pars pretii, ex *h.* † §§.

L. 32.

SIcut ex edicto aedilium, qui vendit mancipium palam edicere debet, ſi quid vitii morbive ſit, & promittere in cauſis redhibitionis non eſſe mancipium, ex *h.* † *l. & l.* † 1. §. *ajunt aediles*, ſupr. *h. tit.* ita ſi venditioni fundi accedat homo, puta Stichus, eadem praedicere & promittere debet, non ſolum ſi nominatim dictum ſit venditioni fundi acceſſurum Stichum, ſed etiam ſi generaliter dictum ſit, omnia mancipia, quae in fundo ſint, accedere venditioni, ex *h. l.* Si in venditione fundi dictum ſit accedere Stichum, evicta re principali venditor duplum praeſtat, evicta acceſſione ſimplum; *l. ex empto*, §. *ſi quis rem*, ſupr. *de act. empt. l. evicta* 16. *in pr.* infr. *de evict.*

L. 33.

EX edicto aedilitio, qui fundum vendidit, integrum praeſtare debet, & qui in venditione fundi quid acceſſurum dixit, illud integrum praeſtare debet, id eſt ſine vitio, nam & jure civili, qui vendidit fundum, & mancipia acceſſura dixit, tenetur actione ex empto, utrumque, id eſt principale & acceſſorium praeſtare integrum, ut ſi dolia fundo acceſſura dixerit, ea praeſtantur in

acceſſione, quæ in principali. Hoc verum eſt, ſi in venditione fundi dictum ſit, certum † corpus acceſſurum, veluti Stichum: nam ſi ſervus cum peculio venierit, venditor non debet præſtare integra ea mancipia, quæ in peculio fuerunt, quia non dixit certum corpus acceſſurum, ſed peculium generaliter: & quemadmodum certam quantitatem peculii præſtare non debet, ita & non tenetur præſtare mancipia, quæ in peculio ſunt, ſana eſſe, ſed debet præſtare peculium tale quale eſt, ut *hic*, & *l. ſervi venditor*, infr. *de evict.* Ut ſi hereditas, aut peculium ſervi venierit, venditor non debet præſtare ſana eſſe mancipia, quæ ſunt in hereditate, vel peculio. Idem dicendum eſt, ſi fundus cum inſtrumento venierit, & in inſtrumento fundi ſint mancipia, non debet præſtare ea mancipia ſana eſſe, ſed qualia ſunt, niſi aliud ſpecialiter actum ſit; *l. ſi quid venditor*, ſupr. *h. tit.* inſtrumento fundi continentur homines, id eſt ſervi, qui agri colendi gratia ibi ſunt; *l. quæſitum*, §. *Aſſenus*, § † *item reſpondit* 38. §. *idem reſpondit* 42. *de inſtruct. vel inſtrum. leg.* Prædia ſolebant vendi cum mancipiis, quia veteres colebant agros per ſervos, unde ſervi addicti fundo erant quaſi pars fundi; *l. ſi quis inquilinos, de legat.* 1. *l. ſed ſi quid*, §. *ult. de evict.*

§. *ſi vendita.*

SI in venditione fundi dictum ſit, acceſſurum Stichum ſervum, ſi res vendita ob vitium redhibeatur, ſervus quoque, qui rei accedit, licet nullum in eo vitium ſit, redhiberur, ex *h.* §. quia ſervus, qui venditioni fundi acceſſit, videtur eſſe pars fundi; *l. ſi quis inquilinos, de legat.* 1. *l. eum fatis*, C. *de agric. & cenſ.* alioquin ſervus non poteſt accedere venditioni fundi; *l. juſtiſſime*, infr. *h. tit.* Redhibita re principali, acceſſio redhibetur: quod ſi acceſſio evincatur, non res principalis, venditor de evictione non teuetur in duplum, ſed in ſimplum tantum; *l. ex empto*, §. *ſi quis rem, de act. empt.*

L. 34.

SI plures res ejuſdem generis ſimul venierint uno pretio, veluti comœdi, id eſt ſervi ſcenici, vel chorus id eſt cantores, vel ſatyri id eſt ſaltatores, multum refert an in univerſos an in ſingulos, id eſt in capita, pretium conſtitutum ſit: ſi pretium in univerſos, id eſt unum pretium in univerſos conſtitutum ſit, una eſt venditio non plures. Ejus rei argumentum eſt, quod unum pretium dictum eſt, ex quo efficitur, quod ſi unus forte vitioſus morboſusve ſit, omnes ſimul redhibentur, quia una eſt venditio, ut *hic & l. ſi plura*, *l. ædiles, in pr. l. cum in ea cauſa*, §. *ſi quis duos*, *l. pen.* infr. *h. tit.* Una venditio non poteſt pro parte ſtare, pro parte reſolvi; *l. cum quæritur*, infr. *de adm. tutor.* Quod ſi in ſingulos pretium conſtitutum ſit, plures ſunt venditiones, tot venditiones, quot ſervi, & ſi unus ſit vitioſus aut morboſus, propter unum alii non redhibentur. Interdum etſi in ſingula capita pretium conſtitutum ſit, tamen una eſt emptio venditio, ut propter unius vitium, omnes redhiberi poſſint, vel debeant, ſi evidenter appareat non niſi omnes quem emprurum vel venditurum fuiſſe, ut plerumque contingit circa comœdos, vel quadrigas, vel mulas pares, & nemini non niſi omnes habere expediat, ex *h. l.* cui conjungenda eſt *l. ædiles*, §. *ult.* infr. *h. tit.* ex qua ſi pari mularum, quæ forte rhedæ vel quadrigæ junctæ ſubjugales erant, altera vitioſa ſit, utraque redhibetur, quia unius vitio altera multum depretiatur; *l. proinde*, §. 1. *ad l. Aquil.* propter conjunctionem animalium, & cohærentem cauſam, quæ talis eſt, ut ſeparari invicem non poſſint. Si jumenta paria veneant, ſi alterum in ea cauſa ſit, ut redhiberi debeat, utrumque redhibetur, qua in re tam emptori, quam venditori conſulitur, dum jumenta non ſeparantur, ſi ſint paria,

Digitized by Google

ria, ut pares mulæ, vel equi quadrigarii, multum intereſt ne ſeparentur, quia ex ſeparatione multum detrahitur de pretio utriusque. Aliud eſt in legatis & ultimis voluntatibus, ſi chorus aut familia legetur, uno homine mortuo, quoad ceteros legatum non extinguitur, quia perinde eſt, ac ſi ſinguli homines legati eſſent; *l. ſi chorus, de legat.* 3. ſicut legata quadriga, uno equo mortuo, non extinguitur legatum, niſi is mortuus ſit, qui demonſtrabat quadrigam; *l. peculium*, §. *quadrigæ, de legat.* 2. *& l. cum plures, de evict.*

L. 35.

SI plures ſervi uno pretio venierint, ob unius vitium omnes redhibentur, quia una eſt emptio venditio: interdum etiam ſi in ſingulos pretium conſtitutum ſit, ob unius vitium omnes redhibentur, puta ſi ſeparari non poſſint ſine maximo incommodo, ut ſi ſint comœdi, vel quadrigæ, id eſt equi ad quadrigam juncti, vel mulæ pares; *l. prox. ſupr. h. tit.* idem eſt ſi plures ſervi venierint, qui ſeparari invicem non poſſint ſine pietatis offenſa, id eſt injuria, ut pater & filii, duo fratres, & contubernales, id eſt ſervi & ancillæ contubernio juncti. (inter ſervos & ancillas non eſt matrimonium, ſed contubernium; *l.* 3. C. *de inceſt. nupt.* unde mulieres ſervorum non dicuntur uxores, ſed contubernales, vel conjunctæ; Varro de re ruſtic. libr. 1. cap. 17. *Habeant peculium, & conjunctas conſervas, e quibus habeant filios.*) Dura eſt ſeparatio inter parentes & liberos, inter fratres, vel inter contubernales; *l. Julius Paulus*, infr. *de cond. & dem.* In judicio familiæ erciſcundæ vel communi dividundo, hoc commune eſt, quod in utroque prædiorum diviſio ita fit, ut integra apud unumquemque ſucceſſorum, ſervorum ſeu colonorum vel inquilinorum, qui prædiis aſcripti ſunt, cognatio vel affinitas permaneat: quis enim ferat liberos a parentibus, † ſorores a fratribus, a viris conjuges ſegregari? *l. poſſeſſionem*, C. *comm. utriusque judic.*

L. 36.

SI plures ſervi uno pretio ſimul venierint, ob unius vitium omnes redhibentur; *l. cum ejusdem*, ſupr. *h. t.* quod ſi plura mancipia confuſe id eſt promiſcue uno pretio venierint, & de uno eorum ædilitia actione id eſt redhibitoria agatur, pro bonitate ejus qui redhibetur fiet æſtimatio, & emptori reddetur. Quod ſi in ſingula capita pretium conſtitutum ſit, & in ſingula conſtituto pretio, poſtea collectione facta dictum ſit, univerſa tanti veniiſſe, quantum ex conſummatione ſingulorum fiebat, quantum ex conſummatione ſingulorum in ſummam redacto, certæ ſummæ ſeu quantitatis pecuniæ conficiebatur, tunc cujusque mancipii pretium ſpectandum, ex *h. l.* quia initium contractus ſpectandum; *l. ſi filiuſſ. de V. O.* Sufficit quod ab initio pretium in ſingula conſtitutum, & quod poſtea collatione facta pretii uniuscujusque res redacta eſt collectim in unam ſummam, & non mutatur prior pars contractus, ſed tantum pretium cujusque in unam ſummam confertur, ut intelligatur quanti conſtet pretium omnium in certam ſummam collatum, ut res ſit expeditior, nec calculo indigeat: conſummationem vocat lex, id eſt collationem certæ ſummæ. Collationis voce uſus eſt Ambroſ. epiſt. † 2. tom. 1. (al. 65.) *Collatio ſermonis, ut pecuniæ, magno eſt uſui.* Conſummatio eſt collatio ſeu redactio plurium ſummarum ſeu quantitatum in unam, vel collatio ſortis & uſurarum. Summa eſt ſors principalis; idem de Tob. cap. 12. *Non † jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma*, id eſt uſura redigitur in ſortem.

Digitized by Google

L. 37.

EDicto ædilium, cujus varia fuere capita, prohiberur, ne veterator ſeu vetulus & ſenior ſervus pro novitio veneat. Et hoc edicto fallaciis venditorum occurritur: ubique enim curant ædiles, ne emptores a venditoribus circumveniantur, quia plerumque venalitiarii, (hi ſunt mangones ſeu negotiatores ſervorum, qui ſervos venales habent, ut *hic & l. juſtiſſime*, §. 1. *l. ult.* §. *ult.* infr. *h. tit. l. mandatum* 57. ſupr. *mandat.*) venalitiarii, inquam, ſolent mancipia, quæ novitia non ſunt, pro novitiis vendere, ut pluris vendant: præſumptum eſt enim ea mancipia, quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad miniſterium aptiora, & dociliora: trita vero & exoleta, id eſt veterana mancipia, difficile eſſe reformare, id eſt ad bonam frugem reducere, & ad ſuos mores formare ſeu componere: reformare dixit Ovid. 9. metam. (399.)

Ora reformatus primos Jolaus in annos,

Interpolare eſt vetera in novam formam mutare; Plaut. in Amphitr. (1. 1. 161.) *Illic homo me mangonibus, ut lanugo tardior ſit pubeſcentium, ſanguis e teſticulis agnorum, quæ interpulabit, caſtrantur.* Obſtetricum etiam ars erat pueros mangonizare; idem lib. † 32. cap. 10. num. 47. *Ita pueros mangonizavit Salpe obſtetrix.* Ideo ſi ſervus veteranus & interpolatus pro novitio ignoranti venierit, redhibetur: redhibitio datur ob interpolationem, ſicut ob vitium morbumve, quia ſervi interpolantur, ut vitia occultantur: ſervus ram veterator, quam novitius, non ex ſpatio ſervitudi, ſed ex genere & cauſa ſeu conditione ſervitudi æſtimantur; *l. ult.* §. *ult.* infr. *h. tit.* proprie tamen novitii ſunt, qui per annum nondum ſervierunt, veterani qui per annum continuum; *l. ult.* §. *quotiens*, infr. *de publican.*

Quia igitur venalitiarii ſciunt facile decurri ad novitiorum emptionem, id eſt novitios ſervos facile invenire emptorem, idcirco interpolant veteratores, id eſt mutant in aliam formam, & pro novitiis vendunt: ideo mangones variis artibus utebantur ad morandam lanuginem pubeſcentium; Plin. libr. 21. cap. 26. *Radix eſt bulbacea, mangonicis venalitiis pulchre nota: quæ in vino dulci illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere.* Idem libr. 30. cap. † 5. *num.* 13. *Item lic homo me mangonibus, ut lanugo tardior ſit pubeſcentium, ſanguis e teſticulis agnorum, quæ caſtrantur.* Obſtetricum etiam ars erat pueros mangonizare; idem lib. † 32. cap. 10. num. 47. *Ita pueros mangonizavit Salpe obſtetrix.* Ideo ſi ſervus veteranus & interpolatus pro novitio ignoranti venierit, redhibetur: redhibitio datur ob interpolationem, ſicut ob vitium morbumve, quia ſervi interpolantur, ut vitia occultantur: ſervus ram veterator, quam novitius, non ex ſpatio ſervitudi, ſed ex genere & cauſa ſeu conditione ſervitudi æſtimantur; *l. ult.* §. *ult.* infr. *h. tit.* proprie tamen novitii ſunt, qui per annum nondum ſervierunt, veterani qui per annum continuum; *l. ult.* §. *quotiens*, infr. *de publican.*

Inde vetulæ interpoles; idem in Moſtel. (1. 3. 117.) *Nam iſtæc veteres, quæ ſe unguentis unctitant, interpoles, vetulæ edentulæ, quæ vitia corporis ſuco occultant.* Novitii ſervi contempti; Tacit. in Agricol. *Sicut in familia recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt.* Cujac. 14. *obſ.* 3.

L. 38.

EX edicto ædilium, qui jumenta vendunt, palam edicere debent, quid in quoque eorum vitii morbive ſit, alioquin, qui ſciens vendit rem vitioſam, tenetur actione ex empto in id quod intereſt, qui ignorans tenetur actione æſtimatoria, quanti minoris; *l. Julianus, in pr. de act. empt.* Lactant. lib. 5. cap. 17. *Bonus vir non celabit emptorem vitium rei venditæ*: qui jumenta vendit, debet præſtare ſana eſſe. Capras ſanas eſſe nemo ſanus præſtat, quia numquam ſunt abſque febri; Cato *de re ruſtic. lib.* 2. *cap.* 3. Plin. *libr.* 8. *cap.* 50. Qui jumenta vendunt, ea cum ornamentis, id eſt ſtrato, ephippio, ſeu ſella & freno *les harnois*, utique optime ornata erant vendendi cauſa, id eſt ſicut optime ornata erant vendendi cauſa, emptori tradere debent, quia equi phaleris ornati venales proponebantur, ut pluris venirent. Huc alludens Perſius ſatyr. 3. *Ad populum phaleras, ego te intus & in cute novi*, quia phaleris occultantur vitia, quæ inſcios decipiunt; Senec. epiſt. † 80. *Equum empturus, ſolvi jubes ſtratum, detrahis veſtimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant: hominem involutum æſtimas?* Idem obſervo in venalibus; Plaut. in Sticho (1. 3. 18.) *Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.* Idem in Pſeudolo: *Hominem cum ornamentis omnibus exornatum adducite ad me, jam ad Trapezitam Æſchinum* †, vendendi cauſa ſc. & ancilla nuda vendita, ſine ornamentis venditam, facete dixit idem ibid. (1. 3. 108.) *Num jam pridem vendidi... ſine ornamentis, cum inteſtinis omnibus.* Si quid ita factum non erit, emptori da-

† Pſeudolus, *act.* 2. *ſc.* 4. *verſ.* 66. *&*

datur redhibitoria intra ſex menſes, ut ornamenta reſtituantur id eſt dentur : reſtituendi verbum ſæpius pro dare accipitur , ut *in l. cum quidam , de legat.* 2. *l. verbum* 94. *de V. S.* & illo loco Virgil. 3. Æneid. (333. & ſeq.) *Regnorum reddita ceſſit pars Heleno* , pro data , ut interpretatur Servius : vel ut jumenta ornamentorum nomine redhibeantur , id eſt propter ornamenta non tradita , vel ob vitium morbumve , emptori datur actio redhibitoria intra ſex menſes , ut res inempta fiat , id eſt ut res redhibeatur , quia redhibitio eſt reſolutio venditionis. Vel emptori ſi maluerit datur actio quanti minoris intra annum , ut *hic & l. cum ejusdem* , *l. plerumque* , *l. ſi plures* , ſupr. *h. tit. l. ſi minor* , C. *de act. empt.*

ſequ. hominem cum ornamentis omnibus exornatum , non vendendi, ſed facinoris faciundi cauſa, adduci petit.

§. *loquuntur* , † §. *cauſa* , §. *& fere* .

PLura fuere capita edicti ædilitii. Primum caput erat de mancipiis redhibendis ob vitium morbumve , quia frequentius redhibitioni locus erat , in venditione mancipiorum , vel rerum mobilium , vel mercium . Secundum caput erat de redhibitione jumentorum , ob vitium morbumve , in utrisque id eſt mancipiis & jumentis , eadem fere eſt cauſa redhibitionis , nimirum ob vitium morbumve . Lex ait fere , propter mancipia , quæ non redhibentur propter animi vitium , ut in fugitivo errone ; *l.* 1. §. † *pen. & ult. cum trib. ll. ſeqq.* ſupr. *h. tit.* ſecus in jumentis ; *l. bovem* , *in pr.* infr. *h. tit.* & jumento mortuo pari modo redhibetur , quemadmodum mancipium , ex h. §. † *& fere* .

§. *jumentorum* , † §. *idcirco* .

EX edicto ædilium , cum quæritur de redhibitione jumentorum , eorum appellatione non continetur omne pecus , puta boves , pecudes , ſed pecoris appellatione continentur , ex *hoc* §. † *jumentorum* . Hinc jumentis legatis , boves legato non continentur : armento legato , boves continentur , non etiam greges ovium & caprarum ; *l. legatis* , §. *jumentis* , *l. ſervis legatis* , §. † *antepen. de legat.* 3. Boves magis armentorum , quam jumentorum appellatione continentur ; *l. boves* , *de V. S.* jumentorum appellatione continentur equi , muli , aſini , & cetera animalia quæ dorſo vehunt , etiam cameli , & elephanti , quia jumentorum operam præſtant ; *l.* 2. *in fin. ad l. Aquil.* Plin. lib. 8. cap. 18. *Camelos inter armenta paſcit Oriens . . . . Omnes autem jumentorum* † *miniſteriis dorſo funguntur , atque etiam equitatu in prœliis* : improprie armenti appellatione continentur equi ; Virgil. 3. Æneid. (540.) .

Bello armantur equi : bellum hæc armenta minantur .

Idcirco edicto ædilium ſubjicitur elogium , id eſt nota ſpecialis , ex qua omnia, quæ de ſanitate jumentorum præſtanda ſunt , de ceteris pecoribus præſtari jubentur , † ex *h.* §. *idcirco* .

§. *ſed enim* .

EX edicto ædilium ſi mancipium vel jumentum vitioſum vel morboſum venierit , ob vitium morbumve datur redhibitoria actio : ſed quædam ſunt , quæ in hominibus quidem morbum faciunt , in jumentis non adeo , ut ſi mulus caſtratus venierit , neque vitii , neque morbi quid habere videtur , quia neque de viribus ejus quid detrahitur , neque de utilitate , cum ad generandum numquam ſit habilis , & non omnia alia animalia caſtrata ob id ipſum vitioſa ſunt , niſi propter caſtrationem debilientur , & ideo mulus quoque non eſt vitioſus , caſtratio in mulo non gignit vitium neque morbum , nec dat locum redhibitoriæ actioni : equus caſtratus ſanus eſt , ſicut ſpado : ſed ſi venditor ſciens , ignoranti emptori , mulum caſtratum vendiderit , tenetur actione ex

Digitized by Google

empto in id quod intereſt emptoris, qui alias empturus non eſſet, ex *h.* §. Et ſi quis errans mulierem pro virgine emerit, redhibitio eo nomine non competit, quia mulier non deſinit eſſe ſana, competit autem ex empto actio, ad reſolvendam emptionem, ut reddito pretio mulier redhibeatur; *l. ex empto,* §. *ſi quis virginem, de act. empt.* Si quis puerum caſtraverit, & pretioſiorem fecit, ceſſat actio legis Aquiliæ, & datur actio injuriarum, vel actio ex edicto ædilium, id eſt redhibitoria, vel quanti minoris, vel actio in factum in quadruplum; *l. ſi ſervus*, §. *etſi puerum*, *ad l. Aquil.*

§. *quæſitum*, † §. *idem ait.*

EDictum ædilium eſt de redhibitione mancipiorum, jumentorum, pecorum. Jumentorum appellatione continentur equi, muli & mulæ, aſini. Plerumque mulæ adhibentur ad geſtandas lectícas matronarum; Hieronym. in Eſaiam cap. 66. *Et matronæ eorum lectícis referantur, atque baſternis, nequaquam ſuper equos, ſed ſuper mulos Numidiæ.* Si mula talis ſit, id eſt talis ingenio & vitio, ut transjungi non poſſit, id eſt transferri a dextra in ſiniſtram, vel e contra, non deſinit ſana eſſe, id eſt hujusmodi moroſitas, ſeu durities ingenii animalis, non eſt tale vitium, quod locum det redhibitioni, quia hoc eſt commune vitium mularum, quod deſinit in naturam, ut non poſſint transjungi, id eſt ubi ſemel mulæ jungi conſueverunt ex una parte, non ſuſtinent transjungi in aliam, tantum præſtat conſuetudo in animalibus, quæ domantur & reguntur. Et Pomponius ait, plerasque carrucarias tales eſſe, ut non poſſint transjungi, id eſt mutare jugum de una parte in alteram. Carruca eſt vehiculum bijuge, quo ſenatores & honorati, id eſt qui honoribus functi erant, uti ſolebant intra urbem; *l. unic. C. de honorat. vehicul. lib.* 11. Hieronym. loco modo laudato: *Qui autem ſenatoriæ fuerint dignitatis, & locum Principum obtinuerint, de Britannis, Hiſpanis, Gallisque, extremis hominum Morinis, & ubi bicornis funditur Rhenus, in carrucis veniunt.* Hinc mulæ carrucariæ dicuntur *hic*, quæ junguntur carrucæ, quia plerumque mulæ erant in uſu ad trahendas carrucas, lectícas, & alia vehicula urbana, unde mulas carrucæ conjunxit. Martial. lib. 5. epigr. 62.

Aurea quod ſundi pretio carruca paratur,
Quod pluris mula eſt, quam domus empta tibi.

Quod ſi mula nata, id eſt natura ſeu vitio animi, aut corpore, id eſt corporis vitio, alterum jugum non patiatur, ſana non eſt, † *ex h.* §. *idem ait*, & redhiberi poteſt, quia in jumentis redhibitioni locus eſt ob vitium corporis vel animi, ex *init. h. l.*

§. *non tantum.*

EX edicto ædilium ob vitium morbumve, non una datur actio in cauſa redhibitionis, datur redhibitoria, ut res redhibeatur, æſtimatoria ſeu quanto minoris, & actio adverſus dictum promiſſumve, ſi in venditione dictum promiſſumve ſit, mancipia, vel jumenta, quæ venibant, ſana, & non vitioſa eſſe. Sicut in mancipiis ita & in jumentis, non tantum ob vitium morbumve redhibitio locum habet, ſed etiam ſi dictum promiſſumve ſit, ea mancipia vel jumenta ſana eſſe, datur actio ex dicto promiſſove, ſi adverſus dictum promiſſumve res ſit, ex *h.* † §. *l. ſi hominem*, *l. Labeo*, §. 1. infr. *h. tit. l. quod venditor*, ſupr. *de dolo.* Et hæc actio locum habet ſi venditor ignorans vel errans dixerit vel promiſerit ea ſana eſſe, & non vitioſa. Quod ſi dolo id dixerit decipiendi emptoris cauſa, non datur actio adverſus dictum promiſſumve, ſed datur actio de dolo; *d. l. quod venditor.* Actio adverſus dictum promiſſumve hoc diſtat a redhibitoria, licet utriusque idem ſit ſcopus

ut

Digitized by Google

ut res redhibeatur, quod hæc oritur ex dicto promiſſove nominatim, at redhibitoria magis naſcitur ex natura contractus.

§. ſi plura.

SI plures res ejusdem generis ſimul uno pretio venierint, puta comœdi, hiſtriones, mimi, & unus ſit vitioſus vel morboſus, propter unum omnes redhibentur; *l. cum ejusdem*, ſupr. *h. tit.* ſed ſi plura jumenta ornata venierint, & ornamenta non tradantur, ob non tradita ornamenta, emptori datur redhibitoria, ex *init. h. l.*

§. ſi forte.

QUod ſi plura jumenta venierint, in ſingula ſc. conſtituto pretio, ſi non tradatur unius ornamentum, non omnia redhibenda ſunt. Et ſi duo vel plura juga jumentorum, puta paria mularum venierint, & unum jugum, id eſt unum par ſit vitioſum, non tamen propter hoc cetera redhibebuntur. Et ſi jugum mularum venierit, quarum altera vitioſa ſit, non ex pretio tantum vitioſæ, ſed ex utriusque pretio erit componendum, id eſt conſtituendum quanti minoris, quia ubi par mularum veniit uno pretio, ex vitio unius jugum tollitur, diſſolvitur, & tollitur de pretio alterius. Cum enim utraque uno pretio venierit, non eſt ſeparandum, id eſt ſtatuendum ſeparatim cujusque pretium, ſed æſtimandum quanto minoris utrumque fuit cum veniret, non alterum quod erat vitioſum, quia vitio unius alter depretiatur, ex *h.* §. Sic in actione legis Aquiliæ, ſervo alieno occiſo, aut ex pari equorum vel mularum, uno vel una occiſa ex quadriga vel pari mularum, non ſolum perempti corporis æſtimatio fit, ſed æſtimatur quanto cetera corpora depretiata ſunt; *l. proinde*, §. 1. ſupr. *ad leg. Aquil.*

§. ult.

EX edicto ædilium, ſi jumenta paria, veluti quadriga aut triga aut biga, id eſt par mularum uno pretio venierint, & alterum ſit in cauſa redhibitionis, id eſt vitioſum vel morboſum, utrumque redhibetur, & in hoc tam emptori quam venditori conſulitur, ne jumenta, quæ erant paria, id eſt conjuncta ad unum jugum, ſeparentur. Sed ſi quatuor equi ſimul venierint uno pretio, cum nondum ex eis eſſet conſtituta quadriga, vel quatuor ſimpliciter uno pretio venierint, cum nondum ex eis conſtitutum eſſet par ſive jugum mularum, *un attelage*, equi vitioſi vel mulæ vitioſæ erit redhibitio, non omnium. Nam & ſi polia, id eſt equitium, (ſic dictum a græco πῶλος quod pullum maxime equinum ſignificat, unde πωλικὸν *equitium*,) † venierit, propter unum equum, qui vitioſus eſt, omnem poliam redhiberi non oportet. Idem dicendum eſt ſi plures ſervi uno pretio venierint, qui ſeparari poſſint ſine incommodo, ob unius vitium non redhibentur alii, niſi ſine incommodo ſeparari non poſſint, puta ſi ſint comœdi, tragœdi, mimi, hiſtriones, vel ſine pietatis offenſa, ut duo fratres, pater & filius, hoc caſu ob unius vitium, omnium redhibitio fieri debet, & hæc eſt ſumma *h.* §. *& dd. ll. ſeqq.* quæ ſunt veluti commentarii *l. cum ejusdem*, *& dd. ſeqq.* ſupr. *h. tit.*

L. 39. *&* 40. *init.*

Dixi in §. *ult. l. pron.* ſupr. *& l. cum ejusdem*, ſupr. *h. tit.*

Digitized by Google

§. *deinde l.* 40. *&* *l.* 41. 42.

EX edicto ædilium, cujus varia fuere capita, prohibetur, ne quis canem, verrem, vel minorem id eſt juniorem aprum, vel aliud animal noxium, ſive ſolutum ſive alligatum habeat, qua vulgo iter fit, & ſi adverſus ea factum erit & homo liber ex ea re perierit, ducentis ſolidis, id eſt aureis condemnatur; ſi homini libero nocitum ſit, damnatur arbitrio judicis, quantum bonum æquum judici videbitur, ex *his ll. & l. ex hac lege*, ſupr. *ſi quadrup. pauper. feciſſ. dic.* Plerumque canis vinctus ponebatur ad fores, quem canem cathenarium appellat Senec. *de ira libr.* 3. *cap.* 37. & ne cui incaute noceretur, inſcriptio ad fores apponebatur, *cave cave canem*; Petron. *in ſatyric.* Turneb. 15. *adv.* 4. Ob caprum, vel aliud noxium animal, ſolebat proclamari *cave cave*, quo ſe refert Virgil. eclog. 9. (25.)

Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.

Si putator ex arbore ramum cum dejiceret, vel machinarius lapidem e machina, hominem prætereuntem occiderit, tenetur actione legis Aquiliæ, ſi is in publicum locum, qua vulgo iter fit, deciderit, nec proclamaverit, ut caſus ejus évitari poſſet; *l. ſi putator*, ſupr. *ad leg. Aquil.* viarum publicarum cura fuit penes ædiles; *l. lectos, de* † *peric. & commod. rei vendit. l.* 2. §. *hoc interdictum, ne quid in loc. public.* & conſequenter ne quid fieret in loco publico, quod cuiquam noceret.

L. 43.

IN mancipiis ob vitium corporis, puta ab morbum, datur redhibitio, ob vitium animi datur actio quanti minoris; *l.* 1. *in fin. l.* 2. 3. *&* 4. ſupr. *h. tit.* ut in fugitivo errone fure, idem eſt in jumentis; *l. ædiles*, §. *loquuntur*, infr. *h. tit.* Bos cornupeta, id eſt qui cornu petit, vitioſus eſt, ut *hic & l. ſi ex plagis*, §. *pen.* ſupr. *ad leg. Aquil.* & ob hoc vitium datur redhibitio: item mulæ vitioſæ ſunt, quæ peſſumdant, id eſt pedibus percutiunt, vel percutere ſolent, & jumenta, quæ ſine cauſa turbantur & ſemetipſa eripiunt, id eſt fuga e medio eripiunt, vitioſa eſſe dicuntur. Se eripere eſt fuga ſe ſubducere, idem ſonat ſe abripere; Plaut. in milit. glorioſ. (2. 2. 20. & ſeq.)

Quis homo vidi? ſuus conſervus eſt! quis is homo eſt?
Neſcio, ita abripuit repente ſeſe ſubito.

§. *qui ad amicum.*

EX edicto ædilium, qui ſervum vendit, debet præſtare furem fugitivum erronem non eſſe; *l.* 1. §. *ajunt ædiles* ſupr. *h. tit.* ſed ut ſciatur an edicto locus ſit, Paulus quærit, quis ſit fugitivus? qui ad amicum deprecaturus confugit, non eſt fugitivus. Servi adverſus dominum iratum duo habebant perfugia, aram, & deprecatorem, id eſt amicum domini, quem haberent deprecatorem; Terent. in Heauton. (5. 2. 22. & ſeq.) *nec tu aram tibi, nec precatorem pararis*: idem in Phormion. (1. 2. 90. & ſeq.)

. . . . . *Ad precatorem adeam, credo qui mihi*
Sic † *oret* . . . . . .

Fugitivus eſt qui ea mente diſcedit a domino, ne ad eum redeat; *l.* † *quis ſit fugitivus*, ſupr. *h. tit.* fugitivus non eſt, qui ad amicum domini deprecaturus confugit, quia non habet animum & conſilium fugæ, ſed propoſitum quærendi interceſſoris apud dominum: immo qui confugit ad amicum domini deprecandi cauſa, etiam ſi ea mente ſit, ut voti non compos domum non revertatur, nondum fugitivus eſt, quia fugere, id eſt fuga, non ſolum conſilii eſt

ſed

ſed facti, ut recte dicitur *hic*, fugitivus æſtimatur non ex ſolo conſilio, ſed ex facto; *l. fugitivus, de V. S.*

§. *qui* † *perſuaſu*.

QUi ſuaſu alterius a domino receſſit, fugitivus eſt, licet id non fuerit factum citra conſilium eius qui perſuaſit, ex *h.* §. quia ſuaſio alterius non excuſat fugam ſervi: tamen qui ſuaſit tenetur de ſervo corrupto; *l.* 1. † *in princ. de ſervo corrupt.*

§. *ſi ſervus*.

SI ſervus meus bona fide tibi ſerviens fugerit a te, ſciens vel ignorans ſe meum eſſe, fugitivus eſt, niſi animo ad me revertendi id fecit, quia bonæ fidei poſſeſſor pro domino habetur; *l. apud antiquos, C. de furt.*

§. *mortis conſciſcendæ*.

Dixi in *l.* 17. §. *idem ait*, ſupr. *h. tit.*

§. *ſi quis ſervum*.

SI quis ſervum emerit, & eo rapto, actione vi bonorum raptorum quadruplum conſecutus, deinde ſervum redhibeat ob vitium morbumve, reddere debet quod accepit quadruplum, quia in redhibitoria emptor tenetur reſtituere rem emptam & acceſſiones; *l. cum autem*, §. *jubent ædiles*, ſupr. *h. tit.* Quod ſi emptor per eum ſervum, id eſt in perſona ſervi, injuriam paſſus ſit, & eo nomine injuriarum egerit, (uti poteſt; *l. item apud*, §. *prætor ait* 34. *& ſeqq.* infr. *de injur.*) non reddet venditori quod ea actione conſecutus eſt, quia hoc aſſecutus eſt propter injuriam, quam paſſus eſt; *l. at ubi, de petit. hered.* Quod ſi emptor ſervo loris ab aliquo cæſo, aut quæſtione de eo habita, egerit actione injuriarum, (ut poteſt; *d. l. item apud*, §. *prætor ait* 34. *& ſeq.*) & eo nomine egerit injuriarum, reddet quod conſecutus erit, quia ſervus forte debilitatus, & vilior, vel deterior factus eſt.

§. *aliquando*.

EX edicto ædilium, ob vitium morbumve mancipii, datur duplex actio ædilitia, redhibitoria, & quanti minoris, *ex h.* §. *& l. quod ſi nolit*, §. *ſi quis egerit*, §. *in factum*, ſupr. *h. tit. l. ji is qui heres*, §. 1. infr. *de excepr. rei judic.* & una electa, alia conſumitur: puta ſi prius actum ſit actione quanti minoris, & ea actione conſecutus ſit quanti minoris eſſet emptus, deinde agatur redhibitoria, ſubmovetur exceptione rei judicatæ; *d. l. ſi is qui heres*, aliquando tamen licet prius actum ſit actione quanti minoris, poſtea poteſt agi redhibitoria, ut res redhibeatur, puta ſi ſervus ita nullius ſit pretii, ut expediat domino, id eſt emptori, non habere, puta ſi ſervus ſit furioſus, aut lunaticus, ex *h.* §. *& d. l. ſi is qui heres*. Minoris eſſe videtur, quod nullius eſt pretii; *l. illud*, §. 2. *verſ. minus, de tribut. act. l. minus, de V. S. l. amiſſi, in pr. de fidejuſſ.*

§. *ſi quis, cum conſilium*.

SI quis rem emptam redhibuerit conſilio fraudandorum creditorum, aliàs non redhibiturus, tenetur creditoribus ex edicto, ſc. de his quæ in fraudem

creditorum, & venditor tenetur creditoribus propter mancipium, quia redhibitio facta est in fraudem creditorum ; *l. quia † redhibito, de alien. judic. mut. caus.*

§. *pignus,*

SI quis emerit servum, & post traditionem eum pignori obligaverit, aut usumfructum ejus cesserit, si postea agatur redhibitoria actione, pignus non solvitur, nec alienatio, vel cessio ususfructus, nec recte, id est cum effectu, redhibebit, nisi redemptum & pignore solutum redhibeat, ex *h. §. & l. si debitor, quib. mod. pign. solv.* nisi redhibitio fiat consensu creditoris ; *d. l. si debitor.*

§. *si sub conditione.*

SI sub conditione homo, id est servus, emptus sit, ante conditionem existentem, redhibitoria utiliter agi non potest, quia nondum perfecta emptio, arbitrio judicis perfecta fieri non potest. Venditio conditionalis non perficitur, nec transfert dominium ante impletam conditionem ; *l. is cui, de oblig. & act.* Et pendente conditione emptor non potest redhibere servum, cum nec dum sit dominus : emptio venditio nondum perfecta non potest invenire locum redhibitioni, prius est ut venditio perfecta sit, antequam resolvi possit per redhibitionem. Quemadmodum enim dicimus, testamentum aut testamenti gradum jam ruptum, non magis rumpi posse ; *l. nam etsi, in pr.* infr. *de injust. rupt. testam.* ita & emptio nondum perfecta, arbitrio judicis perfecta fieri non potest. Et ideo si pendente conditione actum sit actione empti, vel redhibitoria, ob vitium morbumve mancipii, expleta conditione iterum agi potest. Si prius incompetens actio electa sit, iterum agi potest competenti & idonea actione, nec agenti obstabit exceptio rei judicatæ ; *l. græc, §. si sub conditione, de pignor. l. si mater, §. eandem, de except. rei judic. l. 4. §. ult. quod cum eo qui in alien. potest. est, cap. examinata, de judic.* quia alia est causa, alia actio.

§. *ult.*

SI servus, cujus ususfructus alterius, proprietas alterius est, aliquid emerit, in pendenti est cuinam sit adquisitum dominium, dum incertum est ex cujus re pretium solvat : nam si ex re fructuarii, dominium adquiritur fructuario, si ex re proprietarii, proprietario, ut hic & *l. sed & si quid, §. interdum,* supr. *de usufr.* Neque obstat, quod pura est venditio, quæ traditione transfert dominium, unde dominium non potest stare in pendenti, non potest esse incertum cui sit adquisitum dominium ; *l. ult. in fin.* supr. *comm. præd.* quia interdum, etiam si pura sit venditio, in suspenso est propter juris conditionem, propter tacitam conditionem, quæ inest contractui, ut dominium adquiratur ei, ex cujus re pretium solutum erit : & ideo dum res est in pendenti, neutri redhibitio competit, quia redhibitio tantum competit domino, cujus interest rem redhiberi, ut pretium recipiat, quod ex ejus re numeratum est.

L. 44.

EX edicto ædilium, homo ei rei quæ minoris esset, id est venditioni rei quæ minoris esset, accedere non potest, propter dignitatem hominis. Homo est dignissima creaturarum, non potest esse accessio rei minoris, quæ res facit, ut partus ancillæ non sit in fructu ; *l. ancillarum,* supr. *de hæred. petit.* & mercis appellatione homo non continetur, & mancones, qui servos venales habent, non mercatores, sed venalitiarii appellantur ; *l. mercis* 207. infr.

infr. *de V. S.* † §. 1. infr. *h. l. l.* 1. §. 1. *de tributor. act. l. mandatum*, *mandat.* Alioquin eadem ratio erit in ceteris rebus: ridiculum namque eſt tunicæ, id eſt venditioni tunicæ, accedere fundum. Res pretioſior non poteſt accedere minori, & redhibito fundo, homo, puta Stichus, non poteſt redhiberi. Nec obſtat, quod ſi venditioni fundi dictum ſit accedere Stichum, redhibito fundo ſervus quoque redhibetur; *l. itaque*, *l. proinde*, §. 1. ſupr. *h. tit. l.* † *ſi in emptione*, *de contrab. empt.* quia *hic* agitur de ſervo aſcripto, id eſt aſcripto fundi colendi cauſa, qui ſolet venire cum fundo, quia non habetur ut homo, ſed ut pars fundi; *l. ſi quis inquilinos*, *de legat.* 2. Alioquin homo non aſcriptus, non poteſt accedere venditioni fundi, propter dignitatem hominis; *l.* *) *emptori*, §. 1. infr. *de evict.* contra, hominis venditioni quidvis accedere poteſt, puta peculium, vel vicarius qui eſt in peculio, etſi plerumque plus eſt in peculio quam in ſervo, & vicarius, qui accedit venditioni ſervi ordinarii, pluris eſt quam ſervus qui venit.

§. *proponitur*.

EX hoc edicto, ob vitium morbumve emptori datur actio redhibitoria mancipii adverſus venditorem, vel ſi plures ſint, in eum cujus maxima pars in venditione fuerit: quia plerumque venalitiarii ſocietatem contrahere ſolebant mancipiorum quæſtus & negotiationis coemendorum cauſa, & ita ſocietatem coibant, ut quidquid agerent, in commune viderentur agere: unde fit ut ex contractu unius ceteri obligentur in ſolidum, & plures ſocii pro uno habentur, quia adunantur vinculo ſocietatis. Et hoc eſt quod dicitur in *l. mortuo*, *de fidejuſſ.* ſocietatem perſonæ vice fungi, quia plures ſocii ob vinculum ſocietatis pro uno habentur, maxime ſi contractum ſit cum magiſtro ſocietatis, pactum magiſtri ſocietatis prodeſt & nocet omnibus ſociis; *l. item magiſtri*, ſupr. *de pact.* Emptori datur actio redhibitoria adverſus unum e venditoribus, cujus major pars fuerit in ſervo, vel in unum e ſociis, id eſt venalitiariis, qui contraxere ſocietatem mancipiorum coemendorum cauſa, ne emptor diſtringatur in plures adverſarios; *l. ne in plures*, ſupr. *de exerc. act.* Quod ſi agatur actione ex empto, quæ eſt civilis, emptori datur actio ex empto cum ſingulis pro portione qua ſocii fuerint. Et hoc ad coercendam improbitatem venalitiariorum, quos perſoneticos vocat Odofredus *hic*, quia perſonas id eſt mancipia vendunt.

§. *ult.*

OB vitium morbumve mancipii datur duplex actio ædilitia, redhibitoria, & quanto minoris; *l. bovem*, §. *aliquando*, ſupr. *h. tit.* quidam alienum ſervum vendidit, & ſtipulanti promiſit duplum evictionis nomine, nec non promiſit eum ſervum ſanum eſſe, fugitivum non eſſe. Evicto ſervo, & ob evictionem commiſſa ſtipulatione duplæ, quæritur an ob morbum fugamve conveniri poſſit redhibitoria, vel quanti minoris? Ratio dubitandi erat, quod evicto ſervo videbatur ſublata actio redhibitoria, vel quanti minoris, quia evicto ſervo emptoris nihil intereſt ſanum eſſe, fugitivum non eſſe, eum qui evictus eſt. Tamen etiam evicto ſervo emptori datur actio ex empto in id quod intereſt, quia emptoris interfuit, quamdiu ſervum poſſedit, eum ſanum eſſe propter operas; neque ex poſt facto, id eſt poſt evictionem, decreſcit ſeu extinguitur obligatio: ſtatim enim ac ſervus traditus eſt committitur, id eſt committi incipit ſtipulatio quanti intereſt emptoris evictum non eſſe, ex *h.* §. idem in *l. evicta* 16. §. *ſi ſervus*, infr. *de evict.*

L. 45.

ACtio redhibitoria, modo eſt in duplum, modo in ſimplum: in duplum puta ſi venditor neque pretium, neque acceſſiones ſolvat, id eſt reddat, neque eum qui eo nomine obligatus erit liberet, hac actione condemnatur in duplum, pretii & acceſſionis: in ſimplum, puta ſi emptor reddat, id eſt paratus ſit reddere, pretium & acceſſiones, condemnatur in ſimplum, ex *h. l.* Hinc colligitur, quod hæc actio eſt arbitraria, ut notat. *gloſſ.* quia ex ea condemnatio fit arbitrio judicis, modo in duplum, modo in ſimplum, & ob id dicitur pœnalis; *l. cum autem*, §. *ſi ſervus*, ſupr. *h. tit.* quia ſi venditor non ſatisfaciat arbitrio judicis, creſcit in duplum.

L. 46.

Dixi ad *l.* 2. §. *cum redditur*.

L. 47.

EX edicto ædilium naſcuntur variæ actiones, redhibitoria, & quanto minoris, & actio ex dicto promiſſove, quæ dicitur *hic*, *& in l. ſciendum*, §. *ult. l. ad leg.* 28. §. *non tantum*, ſupr. *h. tit.* actio adverſus dictum promiſſumve, quia locum habet, ſi quid fiat adverſus dictum promiſſumve. Et omnes dicuntur ædilitiæ actiones, ut *hic*, *& l. juſtiſſime*, §. *proponitur*, *l. ſi tamen*, §. *ædilitia*, *h. tit.* quia oriuntur ex edicto ædilium. Si quis ſervum vitioſum vel morboſum ignorans emerit a non domino, & poſt traditionem eum manumiſerit, denegatur ei actio redhibitoria, & quanti minoris, & actio duplæ, id eſt actio ex ſtipulatu duplæ de evictione, & actio adverſus dictum promiſſumve, quia ſibi imputare debet, quod ſervum manumiſit, de quo utiliter acturus erat his omnibus actionibus, manumittendo videtur remi iſſe actionem: cuilibet licet contemnere jus ſuum; *l. ſi judex*, *de minorib.* Poſt mortem autem hominis ædilitiæ actiones durant, ut additur in *fin. l.* id eſt mortuo homine intra ſex menſes, morte non extinguuntur redhibitoria & ceteræ actiones, quia nihil eſt quod imputetur emptori, qui redhibitoria potuit agere, intra ſex menſes. Actio ex ſtipulatu duplæ non committitur, ſi ſervus venditus deceſſerit antequam evincatur; *l. ſi ſervus*, infr. *de evict.* id eſt ante litem conteſtatam. Si lis de evictione ſemel conteſtata ſit, poſtea homine mortuo actio non extinguitur; *l. utique*, ſupr. *de rei vindic. l. ult. C. de aſſert. tollend.* quia redhibitoria, quæ eſt temporalis, lite conteſtata perpetuatur; *l. ult. in fin. de fidejuſſ. tutor. l. aliam cauſam*, *de novat. l. nam poſteaquam*, §. *ſi is qui*, *de jurejur.*

L. 48.

SI ſervus morboſus, vel vitioſus venierit, mortuo homine intra ſex menſes, ædilitiæ actiones, puta redhibitoria, & quanti minoris, non extinguuntur, ut dictum eſt *l. prox.* ſupr. Hoc verum eſt ſi ſine culpa actoris, id eſt emptoris familiæve ejus vel procuratoris homo mortuus ſit.

§. *audiendus*.

EX edicto ædilium, ſi mancipium morboſum vitioſumve venierit, emptori datur duplex actio, redhibitoria, & quanti minoris: redhibitoria ſi ſervum redhibere velit: vel actio quanti minoris, ſi malit ſervum retinere, ex *h.* §.

Digitized by Google

h. §. *l. bovem* , §. *aliquando* , ſupr. *h. tit.*

§. *non nocebit* .

REdhibitoria actio, & quanti minoris, ſunt actiones temporales, redhibitoria finitur intra ſex menſes utiles, actio quanti minoris, intra annum utilem, ut *hic & l. ſciendum*, §. *ult.* ſupr. *l. cum ſex* , inſt. *h. tit. l.* 2. *C. h. tit. l. ſi is qui* , §. † *eſt in poteſtate, de except. rei judic.* de quibus accipienda eſt *l. in omnibus* 6. infr. *de oblig. & act.* Si emptor ſervi morboſi vel vitioſi præſcriptione temporis, id eſt ſex menſium, actione redhibitoria excluſus ſit, non nocet emptori ſi intra annum utilem agat actione quanti minoris, una electa alia † conſumitur : ſed ſi redhibitoria non egerit intra ſex menſes , non prohibetur agere quanti minoris intra annum utilem , id eſt intra alios qui reliqui ſunt ſex menſes : excipitur niſi agat actione quanti minoris ad redhibitionem rei, ut in caſu *l. bovem* , §. *aliquando* , ſupr. *h. tit. & d. l. ſi is qui heres* . † Aut negativa deeſt , aut verba ſetcum pugnant.

§. *ei qui ſervum* .

VEnditor cum vendit ſervum debet palam edicere , eum furem , fugitivum non eſſe , vel noxa ſolutum eſſe ; *l.* 1. §. *ajunt ædiles* , ſupr. *h. tit.* Ei, qui ſervum vinctum vendidit , edictum ædilium remittitur , id eſt qui vinctum vendidit , non tenetur præſtare erronem fugitivum non eſſe , quia ſibi imputare debet, qui ſciens vinctum , & ex hoc ſuſpectum de fuga , emit . Nec eſt quod objiciatur venditori, quod in venditione non prædixit ſervum fugitivum eſſe, quia eo quod ſervum vinctum vendidit , ſatis ſignificavit erronem fugitivum vel ſuſpectum de fuga : plus eſt rem facto ſignificare, quam verbo ; *l.* 2. §. *ignominiæ* , ſupr. *de his qui not. infam.* voluntas vel res declaratur facto vel verbo ; *l. pro herede* , infr. *de adqu. hered.* Commodatarius hominis commodati cuſtodiam præſtat , ſi vinctus commodatus eſt ; *l. ſi ut certo loco* , §. † *ſed an etiam* , ſupr. *commodat.* Cujac. *) 6. obſ. 10.

§. *in ædilitiis* .

SI quis ſervum emerit ſciens de fuga , aut vinculis , ſciens aliquando hunc fugiſſe a domino, vel in vinculis fuiſſe, vel ſciens de morbo vitiove , & ob vitium morbumve agat redhibitoria , repellitur oppoſita exceptione , ſi non emptor ſcierit de morbo vitiove , puta de fuga , aut vinculis , ex *h.* §. quia de ſe queri tantum debet , qui ſciens morboſum aut vitioſum emit , etiam ſi nihil ei dictum ſit de morbo vitiove non poteſt agere redhibitoria ſi vitium morbusve appareat ; *l.* 1. §. *ſi intelligatur* , ſupr. *h. tit.* quia ſibi legem dixit ; Horat. libr. 2. epiſt. 2. (18.)

Prudens emiſti vitioſum : dicta tibi eſt lex.

Non eſt deceptus, ſed ſe ipſum decepit qui ſcivit ; *l. qui ſe liti obtulit* , ſupr. *de hered. petit. l. nam ſi actor* , in pr. *de rei vindic.*

§. *non ſolum* .

ACtiones ædilitiæ , id eſt redhibitoria & quanti minoris , non ſolum de mancipiis, ſed & de omni animali, puta jumento vel pecore competunt, nec modo in ſervis in totum alienatis quoad proprietatem & uſumfructum , ſed & in ſervis , quorum uſusfructus tantum alienatus eſt, quia emptoris intereſt ſervum morboſum vel vitioſum, in quo eſt uſusfructus, redhiberi , propter operas , in quibus conſiſtit uſusfructus ; *l. juſtiſſime* , §. *ult.* ſupr. *h. tit.*

Digitized by Google

§. *pen.*

EMptori datur redhibitoria actio ob morbum vitiumve: ſi redhibitoria agatur de ſanitate ob certum vitium corporis, emptori permittendum eſt de uno vitio agere, ac prædicere, ſi aliud poſtea apparuerit de eo actum iri. Ratio dubitandi erat, quod ſi redhibitoria ſemel agatur ob certum vitium corporis, videbatur actio remiſſa quoad alia, ne adverſarius pluribus actionibus diſtringatur. Tamen ſi emptor primum egerit redhibitoria ob certum vitium corporis, & ea actione non fuerit ſecuta redhibitio, & ante litem conteſtatam prædixerit, ſi aliud vitium poſtea apparuerit, ſe de eo iterum acturum, de eo iterum agi poteſt, quia proteſtatio conſervat jus, conſervat actionem, ut *hic, & l. ſi fideju ſſor*, ſupr. *qui ſatisdar. cog. l. ult.* † *in princ. verſ. item ſi prædixerit, naut. caupon.*

§. *ult.*

SImplariarum venditionum cauſa ne ſit redhibitio in uſu eſt. Ex edicto ædilium, redhibitoria vel actio quanti minoris locum habet, tam in venditione rerum immobilium, puta prædiorum; *l. etiam in fundo*, infr. *h. tit.* quam in venditione rerum mobilium, vel ſe moventium, puta mancipiorum, jumentorum, vel pecorum; *l. ædiles* 38. ſupr. *h. tit.* Sed hæc actio non habet locum in venditione rerum ſimplariarum ſeu ſimplarum, id eſt viliorum & quæ ſunt in uſu quotidiano, & uſu quotidiano conſumuntur, ut carnis & aliorum ædulium, quæ veneunt in foro; *l. ſolent*, §. *non vero, de offic. proconſul.* ne lites de minimis rebus creſcant in infinitum. Ob minimam cauſam non fit redhibitio aut reſciſſio venditionis; *l. res bona fide*, ſupr. *de contrab. empt.* Cibus ſimplex eſt cibus vilis & parabilis, ſine condimento; Plin. lib. 11. cap. 53. *Homini cibus utiliſſimus ſimplex. Acervatio ſaporum peſtifera, & condimento pernicioſior:* vel ſi mavis redhibitio locum non habet in ſimplariis venditionibus, puta ſi ſervus ſimpliciter venierit, & nominatim non caverit, ut vitium morbumve præſtaret. Venditor non tenetur redhibitoria, & ſervus non debetur ſine vitio morbove, ſed qualis eſt præſtandus eſt; *l. cum venderes, de contrab. empt.*

L. 49.

EX edicto ædilium redhibitio locum habet, non ſolum in venditione rerum mobilium, vel ſe moventium, ut mancipiorum, jumentorum, pecorum, ſed etiam in venditione rerum immobilium, ut prædiorum, ut ſi fundus peſtilens diſtractus ſit, *ex h. l. & l. pen.* §. *idem, C. h. tit.* Ager peſtilens eſt cælo inſalubris, vel qui herbas noxias gignit; *l.* 2. §. *idem ait*, infr. *ne quid in loc. public.* M. Tull. agrar. 2. 27. *In Salpinorum peſtilentiæ finibus.* Varro de re ruſtic. lib. 1. cap. 4. *Utiliſſimus autem is ager, qui ſalubrior eſt, quam alii, quod fructus ibi certus; contra, quod in peſtilenti calamitas:* & fundo ſemel redhibito, vectigal fundi ceſſat adverſus emptorem, ex *h. l.* quia vectigal eſt onus reale, quod ſequitur poſſeſſorem, id eſt venditorem, ad quem res redit; *l. Imperatores, de publican. & tot. tit. C. ſine cenſ. vel reliq.*

L 50.

Dixi ad *l.* 10. §. *ult.* ſupr. *h. tit.*

L. 51.

SI quis ſciens emerit mancipium vitioſum, aut morboſum, non habet actionem redhibitoriam adverſus venditorem, quia de ſe queri debet, qui ſciens mor-

morboſum, aut vitioſum emit ; *l.* 1. §. *ſi intelligatur*, *l. ſi tamen*, §. *ei qui*, *&* §. *in ædilitiis* ſupr. *h. tit.* Si ſervus mancipium morboſum, vel vitioſum emerit, & dominus agat redhibitoria vel actione ex empto, (Ex ædilitio edicto datur redhibitoria, ex jure civili actio ex empto, nam redhibitio continetur empti judicio ; *l. ex empto*, §. *redhibitionem*, *de act. empt.*) omnimodo ſcientia ſervi non domini ſpectanda eſt, id eſt ſcientia ſervi, qui ſcivit ſe emere morboſum, aut vitioſum, nocet domino agenti redhibitoria, vel actione ex empto, quia qui agit ex contractu ſervi, tenetur ex culpa ſervi commiſſa in ipſo contractu. Ait omnino, id eſt indiſtincte, quia nihil intereſt utrum peculiari nomine, id eſt ſibi in cauſam proprii peculii, vel nomine domini in rem domini emerit, & an certum vel incertum, id eſt Stichum, vel hominem generaliter, quia tunc & illud ex bona fide eſt, id eſt bona fides contractus exigit, ſervum, in quo negotium geſtum eſt, qui ſciens emit ſervum morboſum aut vitioſum, quod in contrahendo admiſit, id eſt culpa ſervi, qui ſciens emit morboſum, aut vitioſum domino nocere debet, cui per ſervum acquiritur. Quod ſi ſervus ignorans, mandatu domini mancipium morboſum aut vitioſum emerit, ſciente domino, venditor non tenetur redhibitoria, vel actione ex empto, quia ignorantia ſervi non prodeſt domino ſcienti, cui adquiritur ex contractu ſervi. Idem in uſucapione, ſi ſervus ſciens emerit rem alienam, ſcientia ſervi nocet domino etiam ignoranti, ne uſucapiat ; *l.* 2. §. *ſi ſervus tuus*, *& dd. ſeqq. pro empt.*

§. *circa*.

QUod ſi procurator ſciens emerit morboſum vitioſumve ex mandato domini, non poteſt agere redhibitoria vel actione empti, nec procurator nec ipſe dominus: ſcientia procuratoris nocet domino ; *l.* 2. *de litigioſ. l. immo*, *& ſeq. de liber. cauſ.* ſibi imputare debet qui non idoneum & cautum procuratorem elegit ; *l. denique*, §. *ult. l. cum mandatu*, ſupr. *de minorib.* licet procurator domino teneatur actione mandati, vel negotiorum geſtorum, puta ſi ſit procurator voluntarius, ſeu negotiorum geſtor: quod ſi procurator ignorans morboſum aut vitioſum emerit ſciente domino, ex mandatu domini ſcientis, & redhibitoria agat ex perſona domini, utilis id eſt efficax exceptio ei † non poteſt opponi, † non repellitur oppoſita exceptione ſi non ſciret dominus, ignorantia procuratoris non prodeſt domino ſcienti ad adquirendam ei actionem redhibitoriam vel actionem ex empto ; *l. ſed ſi ſervo*, *de contrab. empt.* ſi nuntius emerit, ejus ignorantia vel ſcientia non ſpectatur, ſed domini, quia nuntius vicem epiſtolæ tantum gerit ; *l. & licet*, *de conſtit. pecun.* ut recte ait Accurſ. *hic*, ſcientia domini non nocet procuratori ignoranti, quia agit ex ſuo contractu, & datur ei actio in id quod ejus intereſt, quod teneatur actione mandati.

† Abundant *hic* negativæ.

L. 52.

VEnditor cum vendit ſervum, tenetur prædicere ſervum erronem fugitivum non eſſe, noxa ſolutum eſſe ; *l.* 1. §. 1. *ajunt ædiles*, ſupr. *h. tit.* Si ſervus aliquando furtum domino fecerit, venditor non tenetur hoc in venditione ſervi prædicere, nec ex hac cauſa redhibitio eſt, quia omnes ſervi furaces: ſed ſi dixerit hunc furem non eſſe, tenetur actione ex dicto promiſſove, ex *h. l. & l. quod ſi nolit*, §. *ſi venditor*, ſupr. *l. Labeo*, §. 1. infr. *h. tit. l.* 3. *C. eod.* quia ſibi imputare debet qui temere aſſeveravit hunc furem non eſſe ; *l. Julianus*, §. † 3. *de act. empt.*

Digitized by Google

L. 53.

QUi tertiana, aut quartana febre, aut comitiali morbo laborant, ne iis quidem diebus quibus morbus vacat rectè sani dicuntur, idcirco si venierint, ob morbum vitiumve redhiberi possunt, quia licet habeant aliquam intermissionem, non sunt soluti ægritudine: morbus comitialis maxime est morbus sonticus & perpetuus, etiam si habeat sua intervalla, unde morbus regius dicitur propter vim & gravitatem; Horat. † *de art. poet.* 453.

Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget.

L. 54.

ACtioni redhibitoriæ non est locus, si mancipium bonis conditionibus emptum, puta his conditionibus ne rus relegetur fundi colendi causa, vel ne in vinculis, vel ergastulo habeatur, quibus opponuntur duræ conditiones quibus servi nequam venire solebant, puta ne servirent in urbe, vel in provincia, vel in ministerio domini, vel ne umquam manumitterentur; *l. statuliberos* 25. *de statulib.* Si mancipium, inquam, bonis conditionibus emptum fugerit, quod ante non fugerat, venditor non præstat periculum fugæ, quæ accidit post venditionem: generaliter vitia contracta post venditionem, & casus supervenientes pertinent ad periculum emptoris; *l. Lucius*, infr. *de evict.* *l.* 1. *C. de peric. & commod. rei vend.* Ne venditor teneatur redhibitoria propter fugam servi venditi duo spectantur. Primum, quod servus ante venditionem non fugerat, atque ita servus non erat suspectus de fuga. Secundum, quod servus bonis conditionibus emptus erat, puta ut intra quinquennium manumitteretur: plerumque servi bonæ frugi non serviebant ultra quinquennium; *l.* 3. §. † *idem*, *de statulib.* testis M. Tullius *Philippic.* 8. Atque ita spe proximæ libertatis servitus satis ferenda erat, nihil erat quod servum provocaret ad fugam. Si servus non fugerit apud venditorem, fuga secuta pertinet ad periculum emptoris, non venditoris; *l.* 3. *C. h. tit.* Idemque in jumento; *l. Labeo*, *in fin.* infr. *h. tit.* Venditor tenetur redhibitoria ob præcedens vitium rei venditæ, non ob vitium contractum post venditionem; *l. indebitum*, *C. de condict. indebit.* Si servus venditus fugerit ex vitio pristino, venditor eo nomine tenetur emptori actione redhibitoria: quod si servus emptus fugerit, mox inventus & interrogatus, an apud venditorem fugerit, dixerit se fugisse, si & alia prioris fugæ indicia non deficiant, tunc etiam ejus responso credendum est; *l. quæro*, §. *ult.* infr. *h. tit.* sola confessio servi non sufficit, nisi aliæ probationes suppetant, quia emptor, si redhibitoria agat, debet probare servum antequam emeret fugisse; *l.* 4. infr. *de probat.*

† §. iste desideratur. V. an colligi possit ex §. *si ita* 15. *ejusd. l.*

L. 55.

ACtio redhibitoria non est actio perpetua, sed temporalis, quæ finitur sex mensibus utilibus, id est quibus experiundi seu agendi in judicio potestas fuit, ex *h. l.* & *l. sciendum*, §. *ult.* supr. *h. tit.* sex menses utiles hujusce actionis currunt a die venditionis, si vitium apparuerit: quod si vitium latuerit maxime in servo fugitivo, cujus vitium latuit propter fugam, tempus sex mensium non computatur per id tempus, quo emptor vitium fugitivi latens ignoravit, non videtur exponendi potestatem habuisse, qui vitium latens propter fugam ignoravit: non valenti agere, non currit præscriptio; *l. cum notissimi*, §. *illud*, *C. de præscript.* 30. *anns. l. in rebus*, † *vers. omnis autem*, *C. de jur. dot.* nisi ignorantia sit dissoluta, id est supina, quæ non excusatur, ut est in *fin. l. l.* 6. *de jur. & facti. ignor.* *L.* 56.

Digitized by Google

L. 56.

SI mancipium venierit, dato emptori fidejussore, non solum de re tradenda, sed & de evictione præstanda, vel redhibitione, si mancipium esset vitiosum, aut morbosum, quæritur, an omisso reo principali, id est venditore; fidejussor emptionis possit conveniri redhibitoria? Videbatur, fidejussorem non posse conveniri redhibitoria, nisi prius discusso reo principali, id est venditore, cum quo contractum; quia redhibitoria agitur, ut res redhibeatur ob vitium morbumve, quod emptor ignoraret venditionis tempore. Et cum in ea actione quæratur de scientia vel ignorantia emptoris, vix est ut recte agi possit, nisi cum venditore, qui scivit quod gestum est cum emptore. Tamen Paulus consultus a Latino Largo judice dato, cujus meminit idem in *l. ult. infr. qui sine manumiss. ad libert. perv.* respondit ex Marcello, si fidejussor emptionis in universam causam emptionis sit acceptus, posse ei redhiberi: fidejussor emptionis potest compelli, ut servum ex causa redhibitionis recipiat, si fidejussit in universam causam emptionis, ut *hic*, *& l. quæro*, *locat.* quia jure, ad quod pertinet utraque lex, fidejussor potest eligi & conveniri omisso reo principali; *l.* 2. 3. *l. reos*, C. *de fidejuss.*

L. 57.

EX contractu servi vel filii. pater vel dominus non tenetur in solidum, sed de peculio, id est peculio tenus, vel de in rem verso; *l. summa*, *in pr.* supr. *de pecul. l. 9. de compensat.* Quod si servus mancipium emerit, & dominus redhibitoria agat, non ante admittitur ad redhibendum, & repetendam pretium & accessiones, quam omnia præstiterit, quæ hac actione continentur, quæ veniunt in hac actione ex parte emptoris, puta peculium, quod venditioni accessit, partus, fructus, & adquisitiones servi venditi, & quidem ut solida præstet, non peculio tenus: nam & si dominus agat actione ex empto, ut tradatur servus venditus servo, nihil consequitur priusquam totum pretium venditori solverit, ex *h.* §. Redhibitio est resolutio venditionis utrinque, per quam omnia utrinque in integrum restituuntur, & retro agiuntur; *l. cum autem*, §. *Julianus*, supr. *h. tit. l. quia redhibito*, *de alien. judic. mut. caus.* Sic & si pater adjuncta filia dotem repetat, non aliter ei datur actio de dote, quam si filiam, quæ res amovit, rerum amotarum judicio in solidum defendat; *l.* 3. §. *ult. rer. amotar.*

§. *quod si servus.*

SI servus mancipium, quod erat in peculio, vendiderit, dominus tenetur redhibitoria in peculium, id est quatenus est in peculio: in peculio autem continetur causa redhibitionis id est peculium, quod recipiendum est actione redhibitoria, causæ Nearæ, pro Neæra, Tibull. lib. 3. eclog. † 3.

Lygdamus hic situs est, dolor hinc & causa Nearæ.

Nec movet, quod antequam reddatur servus, non est in peculio, qui adhuc emptoris est. Sed causa ipsius redhibitionis in peculio computatur: rem in bonis habere videtur, qui habet actionem ad eam recuperandam; *l. rem in bonis*, infr. *de adquir. rer. dom.* Igitur si servus decem millibus emptus, ob vitium quinque millibus sit, hæc quoque in peculio erunt. Hoc verum est si servus nihil domino debeat, quia peculium non intelligitur, nisi deducto eo quod domino debetur; *l.* 10. *de pecul.* Quod si plus domino debeat, quam sit in peculio, eveniet, ut dominus qui agit redhibitoria hominem præstet, & nihil consequatur, cum nihil sit in peculio.

† Tibull. lib. 3. eleg. 2. ait: *Lygdamus hic situs est: dolor hinc, & causa Neæræ, — Conjugis ereptæ, causa perire fuit.* Ex his, an comparatio valeat, lectoris esto.

L. 58.

SI ſervus apud emptorem fugit, & in cauſa redhibitionis eſſe pronuntiatus ſit ex vitio priſtino, ob vitium ſc. fugæ & rapacitatis, & dominus, id eſt emptor, agat redhibitoria, non prius venditori redhiberi debet, quam rerum furto ablatarum a ſervo æſtimationem præſtiterit, præter peculium ſervi, niſi pro his paratus ſit ſervum noxæ dedere, ex *init. h. l. & l. cum autem*, §. † *quare*, ſupr. *h. tit.* illo loco, *ſive ſervus emptori furtum fecerit*. Plerumque ſervi fugitivi ſunt fures, & qui ſui furtum faciunt, alienis non abſtinent: a pedibus diſcunt manus peccare; Martial. lib. 11. epigr. 55.

A pedibus didicere manus peccare proterva,
Non miror furem, qui fugitivus erat.

§. *item quæro*.

QUod ſi venditor, ab emptore conventus redhibitoria de pretio ſervi & æſtimatione rerum furto ablatarum, nolit pretium ſervi & æſtimationem rerum furto ablatarum reſtituere, emptor poteſt ſervum retinere pro noxa, id eſt quaſi noxæ deditionis nomine, pro æſtimatione rerum furto ablatarum, & agere actione de peculio in dominum id eſt venditorem, vel de pretio ſervi redhiberi actione ex ſtipulatu duplæ, quæ ſolebat interponi in mancipiorum venditione; *l. quod ſi nolit*; §. *quia aſſidua*, ſupr. *h. tit.* quaſi evicto ſervo.

§. *ult.*

VEnditor tenetur redhibitoria ob præcedens vitium, non ob vitium contractum poſt venditionem; *l. indebitum*, *C. de condict. indebit.* Si quis dupla emerit ſervum, id eſt interpoſita ſtipulatione duplæ, ſi evincatur, poſt venditionem ſervus fugerit ab emptore, venditor non tenetur redhibitoria actione, niſi alias fugerit ante venditionem: quod ſi ſervus poſt fugam interrogatus coram idoneis teſtibus, confeſſus ſit ſe fugiſſe ante venditionem, ii & aliæ indicia prioris fugæ non deficiant, ſervi reſponſo credendum eſt, ex *l.* §. *& l. 4. de probat.* nam in ſe ipſum videtur interrogari, non in dominum; *l. 7. eod. tit. l. druus*, *de quæſt.* Servi reſponſo de fuga creditur, ſi & alia indicia fugæ non deficiant: in aliis ſervi reſponſo ſtandum eſt, cum probatio deficit; *l. ſervi reſponſo*, *de teſtib.*

L. 59.

SI mancipium venditum ſit in cauſa redhibitionis ob vitium morbumve, emptor debet rem redhibere, & venditor debet pretium reſtituere: quod ſi emptor nondum pretium ſolverit, & mancipium venditum in ea cauſa ſit, ut redhiberi debeat, lite ſc. jam conteſtata, interim venditor non poteſt agere actione ex empto, ut pretium ſolvatur, quia dolo facit, qui petit quod mox redditurus eſt; *l. dolo*, infr. *de dol. & met. except.*

§. *ſi quis duos*.

SI duo ſervi uno pretio venierint, & alter ſit in cauſa redhibitionis, & venditor actione ex empto totum pretium petat, emptor tuetur ſe exceptione doli: quod ſi pars pretii petatur, emptor non poteſt uti ea exceptione, niſi forte ea cauſa ſit redhibitionis, ut propter alterius vitium utrumque mancipium redhibendum ſit, puta ſi ſint comœdi, vel cantores, vel pater & filii, vel duo

duo fratres, qui ſine magno incommodo vel pietatis offenſa ſeparari non poſſunt; *l. cum ejusdem, & dd. ſeqq.* ſupr. *h. tit.*

L. 60.

Dixi in *l. cum autem*, §. *jubent ædiles*, ſupr. *h. tit.*

L. 61.

EMptori datur actio redhibitoria, vel quanti minoris ob vitium rei venditæ quod emptor ignorabat. Si venditor fundum vendiderit ſimpliciter, nec exceperit de ſervitute, ignorans fundum ſervitutem debere, ſi confeſſoria actione de ſervitute agatur, & venditor conventus actione ex empto victus ſit eo judicio, non tenetur redhibitoria, ſed quanti minoris emptor eſſet empturus ſi ſciviſſet ſervitutem deberi, ex *h. l.* Quod ſi venditor ſciens fundum ſervitutem debere, eum fundum vendiderit, & celaverit ſervitutem, tenetur actione ex empto in id quod actoris intereſt; *l.* 1. §. 1. *l. Julianus, in pr. l. quero, de act. empt. l. cum venderes, de contrab. empt.*

L. † 62.

DOnator non tenetur de evictione, niſi ſpecialiter promiſſum ſit; *l.* 2. *C. de evict.* neque de redhibitione. Edictum ædilium non pertinet ad res donatas, ſed tantum ad res venditas, ex *h. l.* Hieronym. lib. 1. in ep. ad Epheſ. in procem. *Noli de gratuito munere judicare, &, ut vulgare proverbium eſt, æqui dentes inſpicere donati.* Jo. Saresber. epiſt. 56. *Quisquis tamen accipit, ipsa ſtatim ſuſceptione redditur obligatus, & ſi penes eum res donata refederit, alleganti vitia, ratio quaſi cujusdam legitima præſcriptionis occurrit: ſi quidem in rebus donatis nec quanto minoris nec redhibitoria locum habent, ſed omnem actionem exceptio ſpontaneæ liberalitatis elidit.* Redhibitoria actio eo pertinet, ut emptor rem redhibeat, & venditor pretium reſtituat, quæ in † donationem cadere non poſſunt. Quid enim in donatione donator ſe reſtiturum promittat, ubi nullum pretium intervenit? Donatio eſt mera liberalitas, quæ non recipit mercedem; *l. Aquilius, de donat.* Si donator rem alienam ignoraus donaverit, eaque a donatario melior facta ſit, re evicta donator non tenetur quanti intereſt ejus, qui rem meliorem fecit, ne donator liberalitatis ſuæ pœnam patiatur. Sane ſi ſciens rem alienam donaverit tenetur de dolo; ne quod benigne contulit, id eſt ſpecie donationis, fraudis conſilio revocet, ex *h. l.* Indirecte ſc. re evicta per dominum. Et donatarius actione de dolo reperit ſumptus, quos fecit in re donata; *l. Ariſto*, §. *ult. de donat. l. ſumptus, de rei vindic.* qui ſervum vendit præſtat morboſum fugitivum furem non eſſe: heres a quo ſervus legatus eſt non præſtat fugitivum, quia talis præſtandus eſt qualis ſit; *l. ſi legati, de legat.* 1. M. Tull. 3. offic. *In mancipiorum venditione, venditorum fraus omnis excluditur, qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis præſtat edicto ædilium: heredum alia eſt cauſa.*

L. 63.

REdhibitio locum habet tantum in venditionibus, tam mancipiorum, quam ceterarum rerum, vel in permutatione, quæ ſimilis eſt venditioni; *l. ſciendum*, §. *deinde*, ſupr. *h. tit.* non in locationibus & conductionibus. Ratio dubitandi erat, quod emptionis venditionis, & locationis conductionis appellatione veteres promiſcue utebantur; *l. veteres, & ſeq. de act. empt.* unde

quæ admittuntur in venditionibus, videbantur admittenda in locationibus. Sed edictum ædilium non habet locum in locationibus & conductionibus, quia numquam ædilium hac de re fuit ulla jurisdictio: ædiles erant minores magistratus, qui cognoscebant tantum de rebus venalibus, & aliis quibusdam, non poterant excedere modum jurisdictionis: vel quia non similis est locatio venditioni, quia emptio venditio transfert dominium *; l. ex empto, de act. empt.* locatio non item *; l. non solet, locat. conduct.*

L. 64.

SI plures servi uno pretio venierint, unius ob morbum vitiumve omnes redhibentur, quia una est emptio *; l. cum ejusdem*, supr. *h. tit.* Quod si plures servi uno pretio venierint, & de uno redhibitoria agatur, æstimatio fiet pro bonitate ejus, qui redhibetur, ex *h. l. & l. si plura*, supr. *h. tit.* Quod si plures servi uno pretio venierint, & venditor promiserit sanos esse, & pars dumtaxat eorum minus sana sit, de omnibus datur actio adversus dictum promissumve, ex §. 1. *h. l.* Sicut si plures servi venierint uno pretio, si unus evincatur, actio de evictione datur in solidum *; l. cum plures, de evict.* Si jumentum non erraverit aut fugerit apud venditorem, & post venditionem erraverit aut fugerit apud emptorem, non potest agi redhibitoria quasi erro aut fugitivus esset, ex *h. l. in fin.* quia redhibitio datur emptori ob vitium præsens, non ob vitium contractum post venditionem *; l. actiones*, supr. *h. tit. l.* 3. *C. h. tit.*

L. ult.

SI servus venierit, redhibitioni locus est ob morbum vitiumve: morbus est vitium corporis, vitium est corporis & animi. Animi potius quam corporis vitium est, si sit mendax, aut furax *; l. 1. §. sed sciendum*, supr. *h. tit.* omnes servi sunt mendaces; Terent. in Andria (4. 3. 15.), *Nova nunc religio in te istæc incessit.* Et ibi Donatus: *Jusjurandum metuere servum, monstri simile est: servum nolle mentiri, nova religio est.* Plerumque servi sunt fures, plerumque servorum furtis pecunia eorumdem augentur *; l. inficiando*, §. *pen.* infr. *de furt.* Plaut. in Mostellar. (4. 1. 6. & seq.) *Faciunt a malo peculium, quod nequeunt facere de suo.*

§. 1.

Dixi ad *l.* 4. §. *illud*, supr. *h. tit.*

§. *ult.*

REdhibitioni locus est, si servi veterani, id est veluti pro novitiis venierint. Veterator non ex spatio serviendi, sed genere & causa, seu conditione, id est conditione serviendi, æstimatur. Nam quicumque ex venalitio novitiorum emptus alicui ministerio præpositus sit, statim veteratorum numero est. Et hoc propter gratiam ministerii, quod proprie pertinet ad cultum domini: & ita intelligendus est Seneca de benefic. lib. 3. cap. 18. *Officium est filii, uxoris, ministerium servi.* Idem de brevit. vit. *Quem celeritate signo dato glabri ad ministeria discurrunt.* Alias servi veterani sunt qui anno continuo in urbe servierunt, novitii, qui anno nondum servierunt *; l. interdum*, §. *quotiens*, infr. *de publican.* Venalitium est locus seu forum, ubi servi venales exponebantur; Petron. in Satyric. *Erat autem venalitium titulis pictum*, id est inscriptum titulis nationis, ætatis, artificii, & vitiorum servorum, si quæ esset. Romæ servi venire solebant ad Castoris; Senec. *libr. in sapient. non cadit*

Venalitii sunt mangones, seu mercatores mancipiorum, de quibus Cujac. 10. *obs.* 6.

dit injur. cap. 13. Novitius autem non tyrocinio animi, ſed conditione ſervitutis, id eſt qualitate ſerviendi intelligitur: nec ad rem pertinet latine ſciat nec ne, nec ob id veterator eſt, ſi liberalibus ſtudiis eruditus ſit, id eſt ut ſciatur an ſervus ſit veterator, an novitius, non ſpectatur an litteras didicerit, an latine ſciat, nec ne. Servi ſc. litteras edocebantur, ut pluris venirent; Terent. in Eunuch. (3. 2. 23.) *Fac periculum in litteris*, ſed ſpectatur an præpoſitus ſit alicui miniſterio. Plura *in hunc.* §. jam attigi in *l.* 37. ſupr. *h. tit.*

AD TIT.

De evictionibus, & duplæ ſtipulatione.

EXPOSITIS actionibus empti & venditi, proxime ſubit actio redhibitoria, quæ eſt actio ædilitia, de qua tit. *de ædil. edict.* qua conſulitur emptorii, nimirum ſi res vitioſa venierit, emptori datur actio redhibitoria intra ſex menſes, ut res redhibeatur, ſive reddatur recepto pretio; *l. ſciendum*, §. *ult. l. cum ſex*, ſupr. *de ædil. edict. l. ſi is qui*, §. 1. infr. *de except. rei judicat.* Actio redhibitoria reſcindit contractum in totum, reddita re vendita, & pretio recepto; *l. facta*, ſupr. *de ædil. edict.* Redhibitio eſt reſolutio venditionis; *l. Pomponius*, §. *præterea*, infr. *de adquir. poſſeſſ.* Mox ſequuntur actiones de evictione, quibus etiam providetur emptori, ſi res vendita jure judicioque emptori evincatur. Evictionis nomine emptori dantur duæ actiones. Una eſt actio ex ſtipulatu duplæ, quæ plerumque interponebatur in emptione & venditione; *l. emptori*, *l. ſi dictum*, infr. *h. tit.* hic conceptus eſt *de evictionibus & ſtipulatione duplæ*. Altera eſt actio ex empto in id quod intereſt emptoris rem evictam non eſſe; *d. l. ſi dictum*, *l. ſi in venditione*, *h. tit. l. non dubitatur*, *l. ſi contrevenſit*, *l. ſi tibi*, C. *h. tit. l. ex empto*, §. 1. *l. Titius*, † *verſ. de ſumptibus*, ſupr. *de act. empt.* Hoc diſtat actio ex ſtipulatu, ab actione ex empto, quod actio ex ſtipulatu duplæ datur, ſi interpoſita ſit; actio ex empto etiam ſi in venditione nihil dictum ſit, quia venit ex natura contractus; *d. l. non dubitatur*. Hodie actione ex ſtipulatu duplæ de evictione non utimur, ſed actio de evictione eſt in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe: & hoc eſt quod dicunt forenſes *la pleine garentie qui s'en va aux dommages & interests*. Rebuff. *in conſtit. reg. tit. de dilat. art.* 2. *gloſſ.* 1. *ad fin.* Carond. *in memorabilib. in verb. Eviction.*

L. 1.

REGulariter venditor tenetur de evictione, etiam ſi in vendendo nihil dictum ſit de evictione; *l. ſi in venditione*, infr. *h. tit. l. non dubitatur*, C. *eod.* Et hoc eſt quod dicitur *init. h. l.* re evicta in totum vel pro parte, emptori dari regreſſum in venditorem. Re evicta emptori datur regreſſus in venditorem evictionis nomine. Re evicta emptor dicitur regreſſum habere in venditorem propter evictionem; *d. l. ſi in venditione*, *l. ſed & ſi poſt mortem*, *h. tit. l. emptor fundi*, C. *eod. l. ſi pignore*, §. *ult.* ſupr. *de pignerat. act.* vel reverti ad auctorem; *l.* 3. *l. Herennius*, §. *ult.* infr. *h. tit. l. ſi ſtatus*, C. *eod. l.* † 6. §. 3. ſupr. *de act. empt.* Re evicta, ſive ex parte, ſive in totum, evictio præſtatur, quia parte evicta, res videtur evinci, cum rei appellatione & pars contineatur; *l. appellatione rei*, infr. *de V. S.* Sed cum pars evincitur, ſi quidem pro indiviſo evincatur, evictio præſtatur pro quantitate

Digitized by Google

partis evictæ, id eſt pro modo jugerum, non pro bonitate, quia in parte indiviſa non eſt invenire bonitatem, vel deteriorationem: pars pro indiviſo eſt incerta, & totum fundum occupat; *l. placet*, ſupr. *quib. mod. uſusfruct. amitt. l.* 1. §. *hoc interdictum* 7. infr. *uti poſſidet.* Quod ſi pars pro diviſo, id eſt certa pars fundi, evincatur, evictio præſtatur pro qualitate & bonitate loci, ex *hac l. l. bonitatis*, *l. ex mille*, §. *pen.* infr. *h. tit. & l.* 4. §. 1. ſupr. *de act. empt.* Parte evicta evictio præſtatur pro parte quæ evicta eſt, ut *hic & l. ex mille*, *l. ſi ab emptore*, infr. *h. tit.* Neque obſtat *l. ſi dictum*, §. *in ſtipulatione*, infr. *h. tit.* **ex qua homine vendito**, ſi pars hominis evincatur, ſtipulatio duplæ non committitur, quia non videtur homo evictus, cum pars ejus evicta eſt: hoc ſpeciale eſt in homine, quia eſt res individua, ut notat Accurſius ex ſententia Joannis. Secus in prædiis & aliis rebus dividuis, parte rei evicta evictio præſtatur pro parte quæ evicta eſt, quia qualibet pars fundi eſt fundus; *l. plane* 34. §. *ult.* infr. *de legat.* 1. niſi emptor a toto contractu velit diſcedi, quod partem empturus non eſſet; *l. tutor*, §. *curator*, ſupr. *de minorib. l. quod ſi uno*, *de in diem addict. l. cum ejusdem*, *de adil. edict.*

L. 2.

PLerumque ſtipulatio duplæ ob evictionem interponebatur in emptione & venditione; *l. ſi dictum*, *l. ſi plus*, *aut minus*, infr. *h. tit.* quo modo ſatis conſuli emptori videbatur, quia plerumque id quod intereſt emptoris non excedit duplum. Quod ſi omiſſa ſit ſtipulatio duplæ in venditione antequam res evincatur, emptori datur actio empti in venditorem, ut caveat de duplo in caſum evictionis: & ſi agatur, reus, id eſt venditor, condemnatur ut caveat de dupla ob evictionem: & hoc eſt quod dicitur in *hac l.* ſi dupla ob evictionem non repromitteretur, & eo nomine agetur, dupli condemnandus eſt reus. Venditor tenetur emptori duplam promittere evictionis nomine; *l. emptori* 37. *in princ. &* §. 1. infr. *h. tit.* Qua actione ∂ actione ex empto; *l. ex empto*, §. † *Caſſius ait*, ſupr. *de act. empt. l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, *de edil. edict.* Cautio de evictione interponitur invito reo, antequam res evincatur, quia venit ex natura contractus. Aſſidua & frequens erat ſtipulatio duplæ evictionis nomine: quæ ſunt moris & conſuetudinis, etiam ſi omiſſa ſint, veniunt in bonæ fidei judiciis; *d. l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*. Stipulatio duplæ ob evictionem interponebatur etiam invito reo, non ex qualibet re, ſed ex rebus pretioſioribus, puta ſi margaritæ aut veſtes ſericæ venierint; *l. emptori* 37. §. 1. infr. *h. tit.* Fundo æſtimato, vel inæſtimato in dotem dato, mulier non cogitur duplam promittere evictionis nomine; *l. non ſolum*, † infr. *de jur. dot. l.* 1. *C. eod.* Aliter etiam *hic locus* accipi poteſt, ſi ante perfectam venditionem in ipſo contractu venditionis convenerit, ut dupla promitteretur, & venditor non caveat de dupla, eo nomine agi poteſt, ut caveat de dupla, & ſi agatur, reus id eſt venditor condemnatur, ut caveat de dupla antequam res evicta ſit; *l. in omnibus*, ſupr. *de judiciis*.

Ad l. 3.

SErvo vendito peculium ſemper exceptum intelligitur, niſi nominatim convenerit, ut cum peculio veniret, *ex init. h. l. & l. quoties*, *de contrab. empt.* ſi ſervus venierit, quo caſu ſine peculio veniſſe intelligitur, & res peculiares ſecum abſtulerit, finge eas perveniſſe ad emptorem, & ob hanc cauſam furti, noxali actione actum ſit cum emptore, non revertetur emptor ad venditorem ex ſtipulatione, id eſt emptori non datur regreſſus ad venditorem evictionis nomine propter ſtipulationem duplæ, id eſt quia ſtipulatio duplæ ob evi-

Digitized by Google

evictionem interpoſita eſt in venditione : qui enim vendidit ſervum interpoſita ſtipulatione duplæ, tenetur præſtare furtis noxiſve ſolutum venditionis tempore, id eſt in præteritum, ſed non tenetur de noxis contractis poſt venditionem. Sic venditor tenetur redhibitoria ob præcedens vitium, non ob vitium contractum poſt venditionem ; *l.* † *quæro*, ſupr. *de ædil. edict. l. indebitum*, C. *de condict. indebit.* Et venditor tenetur de evictione ex cauſis præcedentibus, non minis ex cauſis quæ poſt venditionem contingunt, quia ex his cauſis commodum & periculum omne pertinet ad emptorem ; *l.* 2. C. *de pericul. & commod. rei vendit.* † V. in tertio *l. actioni*, *eod.* *l.* 3. C. *eod.*

L. 4.

QUi mancipium vendidit, non tenetur emptori evictionis nomine dare fidejuſſorem, quem ſecundum auctorem vocat lex, id eſt non tenetur emptori cavere de evictione dato fidejuſſore, ſed nuda repromiſſione, niſi nominatim aliud convenerit in ipſa venditione, ut oſtenditur *hic*, & *l. emptori* 37. infr. *h. tit. l.* 2. C. *de hered. vel act. vend.* Et hoc eſt quod dicitur in *l.* 1. §. *ſtipulatio duplæ*, infr. *de præter. ſtipulat.* ſtipulationem duplæ eſſe repromiſſionem, id eſt nuda repromiſſione fieri, niſi convenerit ut ſatisdetur, id eſt ut detur fidejuſſor. Satisdatio eſt cautio, quæ fit dato fidejuſſore : repromiſſio eſt nuda cautio, quæ ſolam fidem promittentis obligat. In alio caſu, ſi venditor petat pretium actione ex empto, repellitur, niſi det fidejuſſorem, cum imminet evictio in limine contractus ; *l. ſi poſt perfectam*, C. *h. tit. l. pen.* §. *ult.* ſupr. *de peric. & commod. rei vendit.* Cum quæritur etiam an de evictione cavendum ſit dato fidejuſſore, ſpectatur an hujusmodi ſit conſuetudo regionis, ut caveatur de evictione dato fidejuſſore, & fundus venierit ex conſuetudine regionis ; *l. ſi fundus*, infr. *h. tit.* id eſt ea lege, ut caveatur de evictione pro conſuetudine regionis. Emptor hereditatis quoque non tenetur ſatisdare de ſolvendo are alieno creditoribus hereditariis, niſi ab initio convenerit ; *l.* 2. C. *de hered. vel act. vendit. l. qui bona fide*, §. *de illo*, infr. *de damn. infect. l.* 5. *verſ. quæ omnia*, C. *de ſponſalib.* Qui vendendo duplum promiſit evictionis nomine, non tenetur ſatisdare, niſi aliud convenerit tempore venditionis ; *l. ſi dictum*, infr. *h. tit.* Satisdationis onus facile non imponitur, quia ſatisdatio eſt onerosa, difficile eſt invenire fidejuſſorem ; *l. hæc ſtipulatio*, §. 1. infr. *ut* † *legator. ſeu fideicomm. ſerv. cauſ. cav. l. omnes*, §. *præterea*, C. *de Epiſc. & cleric.* ſatisdatio contumelioſa eſt, contumelia eſt ſatisdationem deſiderare ab honeſto & probato viro ; *l. teſtamento* 17. §. *ult. de teſt. tutel.*

§. *ſi impuberis*.

SI tutor rem pupillarem legitime & ſolemniter vendiderit nomine pupilli, finito tutelæ officio, ſecuta evictione utilis actio de evictione datur in pupillum jam adultum, non in tutorem. Actio datur in pupillum quatenus rationibus ejus accepto latum eſt, quatenus verſum eſt in rem pupilli, & in reſiduum tenetur tutor, & actio de evictione datur in pupillum, ſi tutor non ſit ſolvendo, quia non male contrahitur cum tutore, id eſt tutor cum quo contractum eſt, erat idonea perſona, cum qua contraheretur, ex *hoc* §. & *l. cum plures*, §. 1. *de adminiſtrat. tutor.* quia tutor in re pupilli domini loco habetur ; *l. tutor qui*, *eod. tit. l. qui fundum*, §. *ſi tutor*, infr. *pro emptor.* finita tutela, ex contractu tutoris actio non datur in tutorem, ſed in adultum, utilis actio datur in adultum, non in tutorem ; *l.* 1. C. *quand. ex fact. tutor. l. ult.* ſupr. *ſi quis cautionib. gloſſ. in l. Lucius*, §. *rogatus*, infr. *ad Trebell.* quia officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum ; *l. inter officium*, ſupr. *de rei vindicat. l. videlicet*, *ex quib. cauſ. major.* Eadem ratione procurator, qui

Digitized by Google

rem domini vendidit, re evicta non tenetur de evictione, niſi eo nomine fidem ſuam adſtrinxerit, id eſt emptori caverit de evictione proprio nomine, non procuratorio; *l. procurator 67.* ſupr. *de procuratoribus.*

L. 5.

VEndito ſervo cum peculio, id eſt cum venditor in venditione ſervi peculium acceſſurum dixit, evicto vicario, venditor non tenetur de evictione, quia aut vicarius non fuit in peculio, & non acceſſit venditioni, aut fuit in peculio, quod verius eſt, (vicarius eſt in peculio ſervi ordinari; *l. ſi † ſervus*, ſupr. *de pecul. l. 6. §. vicario, de pecul. legat.*) hoc caſu venditor non tenetur de evictione, quia per injuriam judicis evictus eſt. Aliter atque ſi venditor in venditione ſervi nominatim ſervum, id eſt vicarium, acceſſurum dixerit, tunc præſtare debet in peculio eum eſſe, ex *hac l.* Evictio præſtatur ſi res jure judiciove evicta ſit; *l. evicta*, §. 1. *l. ſi pro re*, §. † *ſi pro evictione*, *l. non tamen*, infr. *h. tit.* Aliud eſt ſi emptor victus ſit per injuriam, puta per ſordes vel ſtultitiam ſeu imperitiam judicis, quia injuria judicis, quæ ſit emptori, non debet nocere auctori, ut *hic & l. ſi per imprudentiam*, infr. *h. tit. l. emptor*, *C. eod.* Injuria judicis uni facta, alii nocere non debet; *l. ſi ſervus pluribus*, §. 1. *de legat. 1. l. excepitone*, *de fideiuſſoribus.* Venditor peculii non præſtat evictionem, evictis ſingulis rebus peculiaribus, quia univerſitate vendita non præſtatur evictio rei ſingularis; *l. proinde*, *verſ. ſed hoc ita*, ſupr. *de adil. edict.* niſi nominatim eam rem deſignaverit, tunc enim præſtare debet in peculio eam eſſe. Sic venditor hereditatis, evictis ſingulis rebus hereditariis, non præſtat evictionem; *l. 2.* ſupr. *de hered. vel act. vendit. l.* † 1. *C. eod.* niſi in iis, quas dixit ſpecialiter hereditatis eſſe; *l. 1. C. h. tit.*

† V. ſi facit. Et v. in terminis *l. 1. C. de evict.* ab auctore ſtatim laudatam.

L. 6.

SI in venditione caurum ſit de evictione, puta in ſimplum vel duplum, ſpectatur quid actum ſit; *l. ſi dictum*, infr. *h. tit.* quod ſi non appareat quid actum ſit, ſpectatur conſuetudo regionis, in qua contractum eſt, id eſt de evictione cavendum eſt ex conſuetudine regionis, in qua negotium geſtum eſt, ex *hac l.* in contractibus ſemper ſpectatur quid actum ſit: quod ſi non appareat quid actum ſit, ſpectatur conſuetudo regionis, in qua contractum eſt; *l. ſemper in ſtipulationibus*, *de R. J.* Plerumque evictionis cauſa dupla præſtabatur, quia aſſidua & uſu frequentior erat ſtipulatio duplæ ob evictionem; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, ſupr. *de adil. edict.* In contractibus & judiciis quoad litem decidendam ſpectatur conſuetudo loci, ubi contractum eſt; *l.* 1. † infr. *de uſur.* quoad litem ordinandam ſpectatur conſuetudo loci ubi actum eſt; *l. 3. §. ult. de teſtib.*

L. 7.

PAter teſtamento filium impuberem heredem inſtituit, eique ſubſtituit ſervum proprium cum libertate, in ſecundum caſum, puta ſi in pupillari ætate deceſſerit: poſt mortem patris pupillus vendidit ſervum ſubſtitutum, & emptori cavit in duplum de evictione: mortuo filio impubere & exiſtente conditione ſubſtitutionis, ſervus, qui a pupillo venditus erat, quaſi ſe evicit in libertatem, & ex ſubſtitutione adquiſiit hereditatem cum libertate. Aditione hereditatis ex ſubſtitutione, quaſi evicto ſervo; emptori competit actio ex empto, vel ex ſtipulatu de evictione in ipſum ſervum, qui ex ſubſtitutione heres extitit cum libertate, quarum neutra competiit in pupillum, quia ſuperſti-

te

te pupillo pendente conditione ſubſtitutionis, emptori nulla erat actio in pupillum. De evictione ſervi agi non poteſt antequam res evincatur vel quaſi evincatur: vivo pupillo nondum nata erat actio de evictione ſervi, cum nonniſi mortuo pupillo in libertatem ſe vindicarit. Et ſic aliis caſibus quandoque plenior eſt actio adverſus heredem, quam adverſus defunctum *; l. ſi per imprudentiam*, §. 1. §. *non mirum*, infr. *h. tit.* Et actio, quæ non cœpit contra defunctum, incipit contra heredem ex contractu defuncti *; l.* † *unic. C. ut actiones ab herede, & contra heredem incipiant*. Hoc caſu fallit regula, quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio *; l. vindicantem*, infr. *h. tit.* quod fit favore libertatis. Male Accurſius hoc caſu ſenſit, in actione ex empto, qua cum ſubſtituto pupilli agitur, venire hereditatem pupillarem, quam jure ſubſtitutionis adquiſivit, quia in actione ex empto venirent omnia, quæ emptor habiturus eſſet, ſi ſervus evictus non eſſet *; l. ſi quis ſervum*, ſupr. *de act. empt.* At hereditatem pupillarem non erat adquiſiturus ſervus, niſi evinceretur & liber eſſet: & ita recte ſentiunt Jacobus Butrigarius, Richardus Malumbra, & Fulgoſius, quos ſecutus eſt Cujac.

L. 8.

ANcilla prægnante vendita & tradita, & poſtea evicto partu, venditor non tenetur de evictione, actione ſc. ex ſtipulatu, quia partus, qui nondum editus erat, non eſt venditus *; l. ſi prægnans*, infr. *h. tit.* Sed tenetur actione ex empto in id omne quod intereſt emptoris hominem evictum non eſſe. Quare ſive partus ancillæ, ſive hereditas quæſita emptori per ſervum evicta ſit, præſtare debet emptori, ut habeat ea quæ per ſervum adquiri potuerunt, ex *hac l.* In actione ex empto venit id omne quod emptoris intereſt rem vel ſervum evictum non eſſe *; l. ſi ſterilis*, §. *cum per venditorem*, *de act. empt.* Hinc in actione ex empto venit æſtimatio partus, & hereditas, quam emptor erat adquiſiturus per ſervum.

L. 9.

SI quis ſervum emerit a non domino, & poſtea vero domino heres extiterit, aditione hereditatis extincta eſt actio de evictione, ſed integra eſt actio ex empto, ex *hac l.* Si is, qui ſervum emit a non domino, heres extiterit vero domino, aditione hereditatis, & confuſione actionum, quæ ex ea naſcitur, extinguitur actio de evictione, quoniam ei ſervus evinci non poteſt, nec ipſe ſibi evincere videtur: ſed quia rem emptam cœpit habere ex alia cauſa, & ex eo res quaſi evicta videtur, datur ei actio ex empto in auctorem, quaſi non præſtet habere licere *; l. non tamen*, *l. ſi ei cui*, §. 1. & 2. infr. *h. tit.*

L. 10.

SI quis per fundum, quem cum alio communem habebat, quaſi ſolus ipſius dominus eſſet, jus eundi agendi mihi vendiderit, & ceſſerit, (in ſervitutum & jurium, quæ ſunt incorporalia, venditione, ceſſio pro venditione & traditione ſeu vice venditionis & traditionis eſt *; l.* *) *ult.* ſupr. *de ſervitut. ruſtic. præd. l. ult. commun. præd.*) ceteris non cedentibus tenetur de evictione, ex *hac l.* Idem non eſt ſi quis per alienum fundum ſervitutem vendiderit *; l. fundum*, §. 1. infr. *h. tit.* Socius non poteſt imponere ſervitutem fundo communi *; l. per fundum*, *de ſervit. ruſtic. præd. d. l. ult. commun. præd.*

L. 11.

HÆc lex eſt famoſiſſima in ſchola & in foro, cujus ſpecies hæc eſt. Titius prædia in Germania trans Rhenum emit a non domino, & partem pretii ſolvit: mortuo emptore heres ejus conventus a venditore, ut reliquam partem pretii ſolveret, opponebat ſe non teneri, quod prædia, de quibus agebatur, poſt venditionem ex præcepto ſeu decreto Principis partim diſtracta eſſent, & a fiſco ſub haſta vendita, forte ſine culpa & delicto emptoris, partim veteranis in præmium miſitiæ aſſignata eſſent. Prædia capta ab hoſtibus ex præcepto Principis partim diſtrahebantur, & pecunia in fiſcum redigebatur, partim veteranis in præmium militiæ aſſignabantur, modico ſolatii gratia poſſeſſori relicto; *l. item ſi verberatum*, §. *item ſi forte*, ſupr. *de rei vindicat.* ſic agros veteranis aſſignatos dolet Virgil. eclog. 1. (71.)

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?

Et Propert. lib. 4. † eleg. 1.

Abſtulit exultas pertica triſtis opes.

de quo plura Cujac. 2. *obſervat.* 9. Quærebatur, an periculum hujus caſus pertineret ad venditorem? Paulus reſpondit, caſus futuros evictionis, id eſt contingentes poſt perfectam venditionem, ad emptorem non ad venditorem pertinere, ideoque venditori integram eſſe actionem empti, reſidui pretii nomine. Poſt perfectam venditionem omne commodum & periculum pertinet ad emptorem, & venditor ex his tantum cauſis, quæ præcedunt venditionem, tenetur emptori de evictione; *l.* 1. *C. de peric. & commod. rei vendit.* ſi res data in ſolutum, quod negotium emptioni ſimile eſt, evincatur ex nova cauſa, quæ poſt ſolutionem emerſit, prior actio non reſtituitur; *l. qui res*, §. 1. infr. *de ſolut.* caſus contingentes poſt evictionem, maxime ex perſona Principis, non pariunt emptori actionem de evictione adverſus venditorem, quia nulla eſt ratio evictionis præſtandæ adverſus Principem, qui manu, id eſt vi & poteſtate, poteſt res adimere cui voluerit. Neque obeſt *l. ſi fundus*, ſupr. *locat.* ex qua vendito fundo publicato, periculum pertinet ad venditorem, quia in ſpecie hujuſce legis fundus publicatus erat ante traditionem, ob culpam & delictum venditoris.

§. *ex his verbis.*

STipulatio duplæ vel ſimplæ, hominem noxis ſolutum eſſe, pertinet ad noxas privatas, quæ committuntur ex privatis delictis, puta ex furto, non ad noxas publicas, id eſt publica crimina, quæ publice puniuntur legibus publicorum judiciorum, puta adulterium, homicidium; *l.* † *quis ſit fugitivus*, §. *noxæ*, ſupr. *de ædil. edict. l. hæc ſtipulatio*, infr. *de V. S.* Ideo venditor, qui ſtipulatione interpoſita cavit dupla vel ſimpla, hominem noxis ſolutum eſſe, ex ſtipulatu convenire non poteſt propter noxas publicas, quæ publice coerceri legibus publicorum judiciorum ſolent, ſed tantum propter noxas privatas. Neque pugnat *l. plebs*, §. *ult.* infr. *de V. S.* ex qua appellatione noxiæ omne delictum continetur, quia appellatione noxæ vel noxiæ continentur quidem minora delicta, ſed non crimina publica; Servius in illum verſum 1. Æneid. (45)

Unius ob noxam.

pro noxiam, *noxia culpa*, *id eſt peccatum*. Male Accurſ. non ſatis aſſecutus ſignificationem hujus vocabuli, noxæ vel noxiæ, credidit in ſpecie *h.* §. noxæ appellationem reſtringi ad ſimplicia, vel privata delicta. In ſtipulatione duplæ vel ſimplæ de evictione, quæ apponitur contractui venditionis, cum emptor ſtipulatur hominem noxis ſolutum eſſe, noxiæ ſignificatu continentur tantum delicta privata, ne venditor ob ſtipulationem nimium obligetur, quia non intel-

telligitur quispiam velle nimium obligari; *l. ſi libertus* 30. infr. *de oper. libertor.*

L. 12.

SI heres inſtitutus ex ſemiſſe, vendiderit univerſa ſeu ſolida prædia hereditaria, & coheredes partem pretii acceperint, præciis evictis quæritur, an coheredes teneantur actione ex empto de evictione? Scævola reſpondit, ſi coheredes præſentes adfuere, nec diſſenſere, teneri de evictione, quia ſinguli partes ſuas vendidiſſe videntur, eo quod conſenſerint venditioni, maxime eo quod partem pretii receperunt. Qui præſens adfuit venditioni, nec contradixit, cum contradicere poſſet, venditioni conſenſiſſe videtur; *l. apud Celſum*, §. *quæſitum* 12. infr. *de dol. & met. except. l. ſervus communis*, in fin. *de donat. inter vir. & uxor.* Neque pugnat, quod debitor ſignando teſtamentum creditoris pignoratitii, in quo eum fundum, quem pignori dederat, creditor uni legavit, quaſi a ſe emiſſet, ſibi non præjudicat; *l. Gajus*, ſupr. *de pignerat. act.* quia ſubſcripſit teſtamento ut teſtis, non ut pars: officium teſtis eſt munus neceſſarium, quod nemini debet eſſe damnoſum; *l. inter officium*, ſupr. *de rei vindicat.* Maxime tenentur actione ex empto de evictione qui pretium receperunt, quia venditioni conſenſiſſe, vel potius vendidiſſe videtur qui pretium recepit: conſenſus, qui fit re & facto, eſt potentior conſenſu, qui præfatur nudis verbis: qui ſimpliciter conſenſit venditioni, non tenetur de evictione, quia non videtur vendidiſſe: aliud eſt vendere, aliud venditioni conſentire; *l. aliud* 160. *de R. J.* niſi pretii partem acceperit, quo caſu, quaſi ipſe vendiderit, de evictione tenetur.

L. 13. *&* 14.

FUndo vendito, promiſſa ex ſtipulatione dupla vel ſimpla evictionis nomine, ſi pars pro indiviſo evicta ſit, evictio præſtatur pro modo partis evictæ: quod ſi pars diviſa evicta ſit, evictio præſtatur pro qualitate & bonitate loci; *ex h. l.* 13. *l. t. l. ex mille*, §. *pen. h. tit.* Et ſi pars evincatur pro diviſo, bonitatis æſtimatio fit, quæ fuit tempore venditionis, non tempore evictionis; *l.* 13. Et hoc intelligendum eſt ſi agatur de evictione actione ex ſtipulatu duplæ, vel ſimplæ, quia ſemper in ſtipulationibus ſpectatur tempus contractus; *l. ſi filiuſ.* infr. *de V. O.* Ideo ſi pars dimidia pro diviſo evicta ſit, æſtimatio fit pro bonitate loci; *eod. l.* 13. non in dimidiam partem pretii, ut ſubjungit *l.* 14. quia forte pars melior vel deterior evicta eſt: ſed ſi agatur actione ex empto, quæ eſt in id omne quod intereſt, æſtimatio facienda eſt ſpectato tempore contractus vel evictionis; *l. evicta*, infr. *h. tit.* quia actio ex empto evictionis nomine datur emptori in id omne quod intereſt quoquo tempore rem evictam non eſſe.

L. 15.

FUndo vendito, promiſſa dupla vel ſimpla evictionis nomine, & parte eius evicta pro diviſo, evictio præſtatur æſtimata bonitate loci, quæ erat tempore contractus, non evictionis, ex *proximis ll.* In actione ex ſtipulatu non venit æſtimatio ejus quod poſtea fundo vendito per alluvionem acceſſit, niſi nominatim convenerit, ut præſtaretur æſtimatio ejus quod poſt venditionem acceſſerit; *l. ex mille*, §. 1. infr. *h. tit.* Et ita intelligendum eſt quod dicitur *init. h. leg.* ſi quid poſtea alluvione acceſſit, tempus quo acceſſit inſpiciendum eſſe, & ideo emptor ſolebat ſtipulari duplam pretii & melioritionum, &, ut notat Odofred. *hic*, tabelliones ſui temporis ſolebant apponere ſtipulationem duplæ pretii & melioritionum, quæ poſtea accederent, quia, inquit, inſtructi ſunt a jurisperitis.

Digitized by Google

§. si usufructus.

FUndo vendito, ſi uſusfructus evincatur, in actione ex ſtipulatu duplæ, quæ datur evictionis nomine, uſusfructus æſtimatio facienda eſt pro bonitate ſeu qualitate fructuum etiam ſi dictum non ſit; *l. in vendendo, de contrab. empt.* quia ſi uſusfructus evincatur, pars evicta videtur: uſusfructus eſt pars dominii; *l. 4. ſupr. de uſufructu l. † Mevius, §. pen. de legat. 2. l. † qui uſumfructum, de V. O.* Ideo fundo vendito, & emptori uſusfructus evincatur, venditori denuntiare debet, ac ſi pars evinceretur; *l. ſi ab emptore, infr. h. tit.* Æſtimatio uſusfructus fit pro bonitate fructuum, & in ponenda ratione legis falcidiæ æſtimatur pro ætate fructuarii; *l. † hereditatum, al. l. 68. infr. ad leg. falcid.*

§. ſed & ſi ſervus.

QUi vendit ſervum, ſi adſcriptus ſit prædio, debet prædicere emptori, hominem puta Stichum acceſſurum fundo; *l. ſi in emptione, ſupr. de contrab. empt. l. itaque, l. proinde, de adil. edict.* quia ſervi non poſſunt vendi, vel legari ſine prædiis, quibus adhærent. Et ſi inquilini legentur ſine prædiis, quibus adhærent, inutile eſt legatum, niſi appareat de voluntate teſtatoris, ut æſtimatio præſtetur; *l. ſi quis inquilinos, de legat. 1.* Quod ſi ſervus venierit promiſſa dupla evictionis nomine, & poſtea ſervus evincatur, ſi ſervus qui evincitur accedat prædio, lis æſtimatur quanti minoris ob id prædium, ex *hoc* §. quia evicto ſervo, pars fundi evicta videtur; inquilini id eſt ſervi ruſtici habentur pro parte prædii, cui adſcripti ſunt; *d. l. ſi quis inquilinos, l. cum ſatis, C. de agricol. & cenſit.* unde præſcriptio longi temporis, quæ locum habet in prædiis, locum habet etiam in mancipiis; *l. 3. infr. de diverſ. & temporal. præſcript.* Et hæc eſt ſententia *h.* §. legendo *ſi ſervus*: quod ſi malis legere *ſi ſervitus*, hæc eſt ſententia *ejusd.* §. qui fundum ſimpliciter vendidit, non tenetur præſtare ne ſervitus evincatur, etſi ſervitus evincatur, non tenetur actione ex empto in id quod intereſt emptoris, ne ſervitus evincatur, ſed tenetur quanto minoris emptor empturus eſſet, ſi ſciſſet fundum ſervitutem debere, ex *h.* §. *& l. quotiens, de adil. edict.* Cujac. 2. *obſ.* † 20.

L. 16.

EVicta re vendita, evictio non præſtatur actione ex ſtipulatu duplæ, niſi inſpecto tempore contractus, non evictionis, niſi aliud convenerit; *l.* † 13. *ſupr. h. tit.* evicta re vendita, actione ex empto agetur etiam de eo quod acceſſit poſt venditionem, qua actio ex empto datur in id omne quod emptoris intereſt, in quo veniunt omnia quæ poſt venditionem accedunt rei venditæ, ut alluvionis commodum; *l. ex empto, §. ſi quis rem vendiderit, de act. empt.* Evicta re vendita, actione ex empto agitur de eo quod acceſſit, ac ſi nominatim convenerit, id eſt etiam ſi nominatim non convenerit, ſive tacite ſive expreſſe convenerit, ita ut evictionis nomine, in his quæ accedunt rei venditæ, non duplum, ſed ſimplum præſtetur, id eſt res evicta, vel æſtimatio ejus, ex *init. h. leg. & l. ex empto, §. ſi quis rem vendiderit, ſupr. de act. empt.*

§. duplæ ſtipulatio.

SI res venierit emptori duplam ſtipulanti evictionis nomine, ſtipulatio duplæ committitur, ſi res jure judicioque id eſt per ſententiam judicis evicta ſit; *l. qui rem, C. h. tit.* Ideo evictio definitur, rei emptæ per ſententiam abductio,

Digitized by Google

ctio, ex Odofredo *hic*. Fundo vendito emptori ſtipulanti duplum evictionis nomine, ſtipulatio duplæ committitur ſi res reſtituta eſt petitori, id eſt ſi domino rem vindicante actione in rem emptor damnatus eſt eam reſtituere, vel ſi rem non reſtituat, damnatus eſt litis æſtimationem præſtare. Damnatus rem reſtituere, ſi rem non reſtituat, vel dolo fecit quominus poſſit reſtituere, tenetur litis æſtimationem præſtare, id eſt tenetur quanti actor juratus litem æſtimaverit *; l. qui reſtituere*, ſupr. *de rei vindicat. l. ſi fundus*, §. *in vindicatione*, *de pignorib.* Duplæ ſtipulatio committitur ſi emptor damnatus ſit rem reſtituere, vel litis æſtimationem præſtare, quia litis æſtimatio eſt vice emptionis *; l. litis*, infr. *pro emptor.* Et emptor, qui litis æſtimationem præſtitit, videtur rem habere ex ſecunda emptione, non ex prima *; l. ſi ſervus venditus*, §. *& ideo*, infr. *h. tit.* Duplæ ſtipulatio etiam committitur, ſi emptor, qui duplam ſtipulatus eſt evictionis nomine, amiſſa quoniam caſu poſſeſſione rem petat a poſſeſſore, ad quem res pervenit, & poſſeſſor ab emptore conventus abſolutus eſt: quod ſi res evincatur antequam tradita ſit, emptori non datur actio de evictione ad duplam, ſed actio eſt ex empto ad pretium reſtituendum, ſi ſolutum ſit *; l.* 3. infr. *de dol. & met. except.* quum enim res tradita non ſit, in bonis venditoris remanet *; l.* 8. §. *ſi debitor*, ſupr. *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* Res non ipſi emptori evicta videtur, ſed venditori: immo & ſi res non tradatur, emptori datur actio ex empto in id quod intereſt rem habere licere *; l.* 1. ſupr. *de act. empt.*

§. *ſi ſervus.*

QUi emit ſervum plerumque ſtipulatur duplam evictionis nomine, ac præterea ſtipulatur ſanum eſſe, erronem fugitivum non eſſe, ut intelligitur ex *init. h.* §. *& verſic. quod ſi ſanum* infr. *l. ſi* † *ſervum cujus*, infr. *h. tit.* Nunc finge, Titius emit ſervum a Seio, & ſtipulatus eſt duplam evictionis nomine ſi ſervus evincatur, & poſtea ſervus non ſanus vel fugitivus fuit, quæritur, an evicto ſervo ob id quod non ſanus vel fugitivus fuit, emptor poſſit agere adverſus venditorem actione ex ſtipulatu de dupla, vel actione ex empto quanto minoris empturus eſſet? Ratio dubitandi erat, quod actio non datur ei cujus non intereſt *; l. ſi procuratorem*, ſupr. *mandat.* At videbatur non intereſſe emptoris ſanum eſſe, fugitivum non eſſe eum qui evictus eſt *; l. juſtiſſimæ*, §. *ult.* ſupr. *de ædil. edict.* quia ſervo evicto, etiam ſi ſanus vel non fugitivus eſſet, cariturus eſſet operis ſervi qui evictus eſt. Proculus diſtinxit, multum intereſſe utrum tum ſervus evictus ſit, cum emptoris factus non eſſet, puta ſi res vendita & tradita eſſet a non domino; aut cum emptoris factus eſſet, puta ſi ſervus venditus & traditus eſſet a domino. Res empta non adquiritur emptori, niſi vendita & tradita ſit a domino *; l. traditio*, Infr. *de adquir. rer. domin.* Primo enim caſu, ſi ſervus in bonis emptoris factus non ſit, puta ſi venditus & traditus ſit a non domino, ſtipulatio duplæ de evictione non committitur, ob hoc quod ſit fugitivus, quia emptor non fit pauperior, ob hoc quod ſervus fugitivus ſit, ut pote cum in bonis emptoris factus non ſit: at ſecundo caſu, quo ſervus emptoris factus eſt, ſi evincatur forte hypothecaria actione a creditore cui pignori datus erat, vel confeſſoria uſufructuar., cum erat ſervus cujus uſusfructus alienus erat, ſi ſervus ſit fugitivus, ſtatim ſtipulatio duplæ committitur, emptori datur actio ex empto in id quod intereſt, quia emptoris intereſt quatenus ſervus ob fugam fit deterior, quia ob fugam habere non licet. Et quam actionem ex ſtipulatu ſemel emptor habere cœpit, eam non evictione, nec morte, nec fuga ſervi, nec ullo ſimili caſu amittit. Quod ſi emptor ſtipulatus ſit ſervum ſanum eſſe, erronem fugitivum non eſſe, ſervo evicto, ſi ſervus ſit non ſanus aut fugitivus, emptori datur

actio ex ſtipulatu, in id omne quod emptoris intereſt, ſervum fugitivum non eſſe: ſed quod emptoris intereſt pertinet ad præſentem uſum, id eſt æſtimatur ex præſenti uſu, puta ex operis, quia emptoris interfuit ſervum ſanum & fugitivum non eſſe, propter operas, quas præſtaturus erat; *d. l. juſtiſſime*, §. *ult.* quod dubitatione non carebat, quia ſervo evicto videbatur non intereſſe emptoris ſervum ſanum eſſe, fugitivum non eſſe qui evictus eſt, ut dictum eſt in *d. l. juſtiſſime*: ſed ſervo evicto, ſi ſervus non ſanus vel fugitivus ſit, emptori datur actio in id omne quod emptoris intereſt, quia emptoris interfuit ſanum eſſe propter operas, neque ex poſt facto ſecuta evictione decreſcit obligatio, non extinguitur actio ex ſtipulatu, ſtatim enim atque ſervus emptus & traditus eſt committitur ſtipulatio in id quod emptoris intereſt ſervum ſanum eſſe vel fugitivum non eſſe; *d. l. juſtiſſime*.

L. 17.

SI quis bona fide rem alienam vendiderit, & poſtea eandem vindicet quaſi ſuam, forte quia vero domino heres extitit, repellitur exceptione doli: heres non poteſt vindicare rem venditam, licet alio jure, ex alia cauſa ejus dominium quæſierit, quia nemo poteſt venire contra factum ſuum, ut probatur *hic & l. Seia*, infr. *h. tit. l. exceptione*, *l. ſive poſſeſſio*, *C. eod. tit. l. cum a matre*, *C. de rei vindic. l. venditrici*, *C. de reb. alien. non alienand. l. poſt mortem*, ſupr. *de adopt.* Et inde ducta eſt regula, quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, † ex *h. l.* Opponitur *l. quemadmodum*, *C. de agricol. & cenſit.* ubi venditor vel heres ejus poteſt vindicare ſervos venditos ſine gleba ſeu prædio, cui adſcripti erant: ſed hoc ſpeciale fuit, quia venditio facta erat contra leges: ſervi adſcripti glebæ, ſine ſolo vendi non poſſunt; & ſi vendantur, venditor ipſe vel heres ejus poteſt revocare venditionem, ne agri cultore deſtituti inculti maneant: & hoc caſu emptoris electio eſt utrum rem ſervet oppoſita exceptione doli, an re ablata ex ſtipulatione duplum conſequatur, ſi forte ſtipulatio interpoſita, vel actione ex empto in id quod intereſt.

L. 18.

SI emptor, qui bona fide rem alienam emit a non domino, ab eodem conveniatur actione in rem, forte quia heres extitit vero domino, poteſt ſe tueri oppoſita exceptione doli, dicens dolo facis, qui petis fundum, pro quo evictione mihi teneris: ſed ſi omiſſa exceptione doli, vel ea oppoſita nihilominus evictus ſit, actione ex ſtipulatu duplæ, vel actione ex empto, poteſt conveniri venditor, ut præſtet emptori habere licere, ex *hac l.* Venditor quidem non tenetur de evictione, ſi emptor culpa ſua vel per injuriam judicis evictus ſit; *l.* 5. ſupr. *l. ſi per imprudentiam*, infr. *h. tit.* ſed venditor ipſe non poteſt opponere emptori eum evictum culpa ſua, vel injuria judicis, venditor non poteſt tam improbe cauſari, ſecundum ſe judicatum per gratiam; *l. ſi ſervus plurium*, §. 1. infr. *de legat.* 1.

L. 19.

SEd & ſi nulla ſtipulatio ſit interpoſita, venditor poteſt conveniri actione ex empto, quia venditor tenetur præſtare emptori habere licere; *l. ex empto*, §. *idem Neratius*, *de act. empt.*

§. ſi

§. *ſi homo.*

TItius liberum hominem, qui bona fide ei ſerviebat, vendidit Seio, & poſtea ſciens eum liberum eſſe, heredem ſcripſit quaſi liberum; ſi in libertatem proclamet, emptori de ſe obligatur, id eſt emptori tenetur de evictione tamquam heres venditoris, quia ſe ipſum evicit in libertatem, ex *hoc* §. *& l. ſi procuratorem*, §. *ſi liber*, ſupr. *mandat.* non ut redeat in ſervitutem, ſed ut teneatur in id quod intereſt evictum non eſſe. Nec habetur ratio, quod heres non poteſt evincere rem venditam a defuncto, juxta regulam, quem de evictione tenet actio &c. quia homo, qui bona fide ſerviebat, eripitur in libertatem, venditio liberi hominis nulla erat, & heres ſemel ingenuus pronunciatus, non cogitur redire in ſervitutem: ſemel liber non poteſt deſinere eſſe liber, ſed tenetur de evictione actione ex empto in id quod intereſt, ut conſulatur emptori.

L. 20.

STipulatio duplæ de evictione non committitur, ſi res evincatur facto emptoris; *l. hoc jure*, infr. *h. tit.* finge Titius fundum pignori obligavit Mævio creditori, deinde eundem fundum vendidit & tradidit Seio, ut eo nomine pignoris ſc. non obligaretur, & emptori cavit de evictione adverſus creditorem pigneratitium ſi conveniretur hypothecaria; *l. ſi mancipium*, §. *duplæ ſtipulatio*, infr. *h. tit.* & poſtea eundem fundum emit ſeu redemit ab emptore, & ab eo ſatisdationem exegit evictionis nomine dato fidejuſſore, fidejuſſor non debet ſatisdare de evictione in omnem cauſam, ſed cautelæ cauſa, excipienda eſt cauſa evictionis, ſi evincatur fundus a creditore pigneratitio, cui primum erat obligatus; quia non excepto eo caſu, ſi fundus evincatur a creditore pigneratitio, & emptor agat de evictione adverſus venditorem, repellitur exceptione doli, quia fundus evictus eſt ex perſona & ex cauſa emptoris, qui primum obligavit fundum creditori, & poſtea eundem vendidit, & rurſus ipſum redemit: male Hotomann. 3. *obſerv.* 2. legit non eſt excipiendum, quia etiam non excepto eo caſu, emptor de evictione ageret adverſus venditorem, evicto fundo actione hypothecaria, quæ eſt actio in rem, a creditore pigneratitio: ſed tutius eſt nominatim excipi, quod a lege exceptum intelligitur: multa cautelæ cauſa contractibus apponuntur, quæ omiſſa ineſſe intelliguntur a lege: abundans cautela non nocet; *l. teſtamentum*, *C. de teſtament.* Cautela non lædit contractum; *l. qui mutuam*, *ff. mandat. l. quæ dubitationis*, *de R. J.* duplæ ſtipulatio de evictione committitur, non modo ſi emptor conveniatur a domino actione in rem, ſed etiam ſi conveniatur actione hypothecaria a creditore pigneratitio, cui fundus erat pignori obligatus; *l. ſi mancipium*, §. *ult.*, infr. *h. tit.*

L. 21.

STipulatio duplæ de evictione non committitur, ſi ſervus venditus deceſſerit antequam evincatur, ex *hac l. & l. ſi quis tibi ſervum*, *C. h. tit.* Ratio elegans redditur in *hac l.* quia nemo eum evicit, ſed fatum humanæ ſortis. De dolo tamen ſupereſt actio adverſus venditorem, ſi dolus interceſſerit, ſi ſciens venditor alienum ſervum vendiderit. Qui ſciens rem alienam ignoranti vendidit, poteſt conveniri actione de dolo, etiam antequam res evincatur, quia debet præſtare dolum malum abeſſe abfuturumque; *l. ſervum quem de me*, §. *ult.* ſupr. *de act. empt.* Actio ex ſtipulatu duplæ de evictione extinguitur, ſi ſervus mortuus ſit antequam evincatur, id eſt ante litem conteſtatam de evictione, quia ſi lis de evictione conteſtata ſit, poſtea homine mortuo non ex-

Digitized by Google

tinguitur; *l. utique*, ſupr. *de rei vindicat. l. ult. C. de aſſert. tollend.* Actio ex ſtipulatu duplæ de evictione ſemel commiſſa, non amittitur morte ſervi; *l. evicta*, §. *ult.* ſupr. *h. tit. l. ſi hominem*, *in fin. de ædil. edict.*

§. † *unde Julianus*, † §. *& ideo ait.*

DUplæ ſtipulatio de evictione committitur quoties res ita amittitur, ut eam emptori habere non liceat propter ipſam evictionem, quia venditor tenetur præſtare emptori rem habere licere; *l. ex empto*, §. *idem Neratius*, *l. ſervus quem*, §. 1. ſupr. *de act. empt.* Ideo ſtipulatio duplæ de evictione non committitur, ſi emptor ſervi, mota ſibi controverſia, venditorem conſtituerit procuratorem ad defendendum, isque victus litis æſtimationem ſolverit cum poſſet ſervum reſtituere, quia procurator hic idemque venditor non habet mandati actionem, ut ab emptore litis æſtimationem conſequatur, ſe enim liberavit ſolvendo litis æſtimationem, & negotium ſuum geſſit. Procurator in rem ſuam datus, cum eo nomine judicatum ſolvit, non habet mandati actionem, qui ſuum negotium geſſit; *l. ji cum venditor*, §. *pen.* infr. *h. tit. l. licet*, §. *ea obligatio*, *de procurat.* Procurator in rem ſuam conſtitutus ſuo nomine agit, quia ex ceſſione in eum translatæ ſunt utiles actiones; *l. procuratore*, *eod. tit. l.* 4. *C. eod. tit.* Mulier non juvatur Vellejano, cum interceſſit in rem ſuam, puta pro fidejuſſore ſuo; *l. aliquando*, *ad Vellejan.* cum igitur neque res, neque pecunia emptori abſit, quia ſcilicet venditor procurator in rem ſuam datus ad defendendum, & eo nomine damnatus reſtituere, cum nollet vel non poſſet reſtituere litis æſtimationem ſolvit, ſtipulatio duplæ de evictione emptori non committitur: ſed ſi emptor ipſe accepto judicio, id eſt lite conteſtata (judicium incipit a litis conteſtatione; *l. is qui ſe obtulit*, ſupr. *de rei vindicat. l. amplius*, infr. *rem rat. hab. l. unic. C. de litis conteſtat.*) lite conteſtata, inquam, victus litis æſtimationem ſolverit, ſtipulatio duplæ de evictione emptori committitur, ut *hic & l. evicta*, §. 1. ſupr. *h. tit.* neque enim habere licere videtur ei, qui rem pretio redemit, & cui abeſt pretium rei, prope enim id eſt fere ex ſecunda emptione id eſt ex litis æſtimatione habere videtur, non ex priori: litis æſtimatio eſt vice emptionis; *l.* † 7. §. 1. ſupr. *de publician. l.* † 3. infr. *pro emptor.* non per omnia dico, ſed fere, quia actor non tenetur emptori, qui litis æſtimationem ſolvit, cavere de evictione rei, quia ſibi imputare debet poſſeſſor, qui maluit litis æſtimationem ſolvere, quam rem reſtituere; *l. & ex diverſo*, §. *petitor*, ſupr. *de rei vindicat. l. ſi ſervus*, §. † *bove*, *de condict. furtiv.*

§. *idem Julianus.*

DUplæ ſtipulatio de evictione non committitur priusquam res evincatur; *l.* 3. *C. h. tit.* Finge, quæ eſt ſpecies *h.* §. Titius emit ſervum a non domino, & traditum accepit, poſt venditionem & traditionem ſervi emptor conventus eſt actione in rem a vero domino, lite conteſtata ſervus fugit culpa poſſeſſoris, id eſt emptoris, inde per ſententiam emptor damnatus eſt ſervum reſtituere. Quæritur, an emptori ſtatim detur regreſſus adverſus venditorem, ut agat actione ex ſtipulatu duplæ evictionis nomine? Julianus reſpondit, emptorem etſi damnatum ſervum reſtituere domino, non ſtatim habere regreſſum adverſus venditorem, ut agat actione ex ſtipulatu duplæ, quia interim non propter evictionem id eſt ſententiam evictionis, ſed propter fugam ei hominem habere non licet, quia fuga contingens culpa emptoris præceſſit ſententiam: plane cum emptor ſervum fugitivum adprehenderit, Julianus ait, ſtipulationem duplæ committi, quia tunc ſervus jure judicioque evictus intelligitur,

an-

Digitized by Google

antequam recipiatur magis evictus videtur facto & culpa emptoris, id eſt negligentia in obſervando ſeu cuſtodiendo ſervo: nam etſi poſt litem conteſtatam ſervus culpa poſſeſſoris id eſt emptoris profugerit, & emptor judicio in rem abſolutus ſit cautione interpoſita de reſtituendo ſervo eum in ejus poteſtatem reciderit, non ante committetur ſtipulatio duplæ de evictione, quam ſervum adprehenderit & reſtituerit, quia tunc evictus demum ſervus videtur, ubi res ablata eſt; *d. l.* 3. Ubi vero emptor damnatus ſervum reſtituere, cum non poſſet reſtituere litis æſtimationem obtulit, ſufficit adprehendere, ad hoc ut ſtipulatio duplæ committatur, quia qui litis æſtimationem ſolvit, evictus videtur. Res abeſſe videtur, quia ei pretium rei abeſt; §. *prox.* ſupr. *h. l.* Ubi cavit ſimpliciter de reſtituendo, non ante committitur ſtipulatio duplæ, quam ſervum reſtituerit, quia nondum abductus ſervus videtur, de quo reſtituendo, cum receptus fuerit, cautio interpoſita eſt, cautio de reſtituendo non habet vim reſtitutionis.

L. 22.

TUtor rem emit nomine pupilli, re evicta per ſententiam judicis, ne rem reſtitueret, litis æſtimationem præſtitit de ſuo, non de pupillari pecunia, ſtipulatio duplæ de evictione pupillo adverſus venditorem non committitur, niſi re evicta & ſublata; *l.* 3. C. *h. tit.* At res evicta non eſt, ex quo tutor pupilli nomine litis æſtimationem præſtitit, quamdiu pupillus eam poſſidet, & habere ei licet: ſed ſtipulatio duplæ de evictione committitur pupillo, quia pupillus tenetur tutori contrario judicio tutelæ pecuniam cum uſuris reſtituere; *l. quid ergo*, §. *contrarium*, infr. *de contrar. tutel.* pupillo id abeſſe videtur, in quo obligatus eſt; *l. ſi quis mandatu Titii, de negot. geſt.* vel cui pretium abeſt: & retro rem habere videtur, qui pretium habet; *l.* † *quia qui pretio*, ſupr. *de uſufruct.* pretium ſuccedit loco rei.

§. *ſi pro evictione*.

MUlier bona fide fundum emit a non domino, & ſtipulata eſt duplum evictionis nomine, & ſatis accepit, id eſt fidejuſſorem in caſum evictionis: fundo evicto a marito, cui fundus datus erat in dotem, per judicium id eſt per ſententiam judicis, ſtatim mulier ex ſtipulatione duplæ agere poteſt evictionis nomine adverſus fidejuſſorem, quia minorem dotem habere cœpit fundo evicto, ubi præter fundum aliæ res in dotem datæ erant, quæ non ſunt evictæ; vel nullam dotem habere cœpit, & efficitur indotata, ubi ſolus fundus erat in dote, vel tantum maritus obtulit & præſtitit pro litis æſtimatione quanti fundus erat, ex *h.* §. Fundo dotali evicto, ſtatim mulier agere poteſt de evictione adverſus venditorem, vel fidejuſſorem, quia mulieris intereſt non fuiſſe evictum quod in dote fuit, & ipſa evictionem pati creditur, quod fundum in dote habere deſiit; *l. quamvis*, infr. *de jur. dot.* mulier agit de evictione etiam ubi maritus litis æſtimationem obtulit, quia litis æſtimatio vice emptionis eſt, & qui litis æſtimationem præſtat incipit fundum poſſidere ex empto, & deſinit poſſidere ex cauſa dotis.

L. 23.

SOluto matrimonio morte mulieris, dos adventitia cedit lucro mariti, ex *hac l. & l.* † *mulier*, *de condit. & demonſtrat. l. Celſus*, *de religioſ. & ſumpt. funer. l.* 5. *de bonis damnator.* Idem jure eſt in dote profectitia, mortua in matrimonio muliere patre præmortuo; *l. cum pater*, *de jur. dot.* Hodie ex conſtitutione Juſtiniani, dos adventitia non remanet penes maritum mortua in

† Hæc *lex* deſideratur.

matrimonio muliere, ſed reſtituitur heredibus uxoris, niſi aliter convenerit in danda dote ; *l. unic. §. illo procul dubio, C. de rei uxor. act.* Soluto matrimonio morte mulieris, quo caſu maritus dotem adventitiam lucratur, vel etiam profectitiam patre præmortuo, ſi fundus dotalis evincatur, heredes mulieris ex ſtipulatu duplæ de evictione agere poſſunt adverſus venditorem, quia ex ſtipulatu duplæ tenentur marito dote evicta.

L. 24.

SI mulier bona fide fundum emerit a non domino, & vero domino nupturа, eundem in dotem dederit, ſtipulatio duplæ de evictione non committitur, id eſt mulier quaſi evicta dote ex ſtipulatu duplæ agere non poteſt, quamvis æque indotata futura ſit mulier, quia etiam ſi verum ſit non licere ei habere fundum, tamen verum non eſt illum judicio evictum eſſe. Stipulatio duplæ de evictione non committitur, niſi res jure judicioque evincatur ; *l. evicta, §. 1. & paſſim, h. tit.* Mulier tamen poteſt agere actione ex empto adverſus venditorem, ex *hac l.* Sæpius deficiente actione ex ſtipulatu duplæ, datur actio ex empto in id quod intereſt, quæ venit ex natura contractus ; *l. ſi † vendideris*, ſupr. *h. tit. l. † ſervum Titii*, ſupr. *mandat.*

L. 25. & l. ult.

TItius bona fide ſervum alienum emit, & duplam ſtipulatus eſt evictionis nomine, & poſtea eum manumiſit, ſi poſt manumiſſionem ſervus evincatur, non poteſt agere ex ſtipulatu duplæ adverſus venditorem, quia non evincitur quominus emptori habere liceat, quem ipſe ante voluntate ſua perdiderit, manumittendo ſc. ex *hac l.* Idem non poteſt agere redhibitoria, vel actione ex empto quanto minoris emptus eſſet ; *l. ſi hominem*, ſupr. *de ædil. edict.* Sicut emptor, qui hominem emptum manumiſit, ſi evincatur non poteſt agere actione ex ſtipulatu duplæ : ita ſi quis rem alienam bona fide emerit a non domino, & eandem pro derelicto habuerit, amittitur auctoritas, id eſt actio pro evictione ; *l. ult. h. tit.* Actio de evictione dicitur auctoritas, quia præſtat auctoritatem, id eſt regreſſum ad venditorem, quem noſtri auctorem vocant ; *l. Hæremius, §. ult.* infr. *h. tit.* uti fidejuſſorem, qui cavit de evictione, ſecundum auctorem ; *l. illud*, ſupr. *h. tit.* Et inſtrumentum emptionis, inſtrumentum auctoritatis ; *l. ult. in princ.* ſupr. *de pignerat. act.* quia eſt titulus id eſt cauſa & fundamentum actionis de evictione. Emptor, qui ſervum bona fide emptum manumiſit, ſi evincatur non habet actionem de evictione, quia manumittendo ultro perdidit, & ſibi imputare debet qui manumiſit, & manumittendo perdidit, nec enim adquirit titulum ; *l. prox.* manumiſſio eſt donatio & alienatio, donare eſt perdere ; *l. 7. infr. de donat.*

L. 26.

QUi bona fide ſervum alienum emit a non domino, & ultro manumiſit, ſi poſtea ſervus emptus & manumiſſus evincatur, non poteſt agere actione ex ſtipulatu duplæ adverſus venditorem, quia non evincitur, id eſt evinci non videtur, quem ipſe ultro manumittendo perdidit ; *l. proxima*, ſupr. *l. † ſi hominem*, ſupr. *de ædil. edict.* quia ſc. ſervo evicto non adquirit libertum. Servus enim evictus redit in poteſtatem domini, ſed quamvis non detur ei actio ex ſtipulatu duplæ adverſus venditorem, datur ei actio ex empto in id quod intereſt ſervum venditum non eſſe adverſus venditorem, ſi ſcierit ſe alienum vendere, ex *hac l. & l. Titius*, ſupr. *de act. empt.* Opponitur *l. natura-*

turalis ; §. *ult. de præſcript. verb.* ſi convenerit inter nos, ut tu filium meum naturalem, qui ſervit tibi, manumitteres, ego tuum filium naturalem, qui ſervit mihi, manumitterem: ego manumiſi, tu ceſſas manumittere, id eſt minoram facis in manumittendo, in te mihi competit actio præſcriptis verbis in id quod intereſt me ſervum habere: nec deducitur ſeu ſpectatur quod libertum habeo, quia hoc non poteſt æſtimari, id eſt non habetur ratio adquiſitionis liberti, quæ fit per manumiſſionem, in æſtimatione ejus quod intereſt mea me ſervum manumiſiſſe te ceſſante, quia qui libertum adquirit non fit locupletior, jus patronatus eſt magis honorificum quam utile, & in eo magis ſpectatur honor, quam commodum. In *hac l.* etiam jus patronatus non æſtimatur, & in æſtimatione ejus non deducitur quod intereſt ſervum non manumiſſum, quia adquirit libertum in odium ejus pro quo manumiſit, ut qui non paruit contractui facio ut facias, id eſt non manumiſit ſervum. Sed in *hac l.* jus patronatus æſtimatur, quia non habet libertum ſervum manumiſſum, quem habere debuit ex jure contractus emptionis, quia alienus ſervus venditus a non domino ſciente alienum eſſe. Sed ſi ſervus alienus venierit a non domino, ac emptor ex cauſa fideicommiſſi coactus ſit eum manumittere, quia fideicommiſſaria libertas teſtamento domini ei relicta erat, dabitur ei actio ex empto in id quod intereſt ſervum evictum non eſſe adverſus venditorem, ex *hac l.* quoties enim cui fideicommiſſaria libertas relicta eſt, emptor vel qualiscumque poſſeſſor, ad quem ſervus pervenit, tenetur eum manumittere, nec alienatione vel uſucapione fideicommiſſaria libertas extinguitur, quia res transit in emptorem vel alium quemlibet poſſeſſorem cum ſua cauſa & onere ; *l. generaliter*, §. *quotiens autem*, infr. *de fideicommiſſariis libertatibus*.

L. 27.

VEnditor non tenetur de evictione, ſi res evincatur ex perſona ſeu ex facto emptoris ; *l. evicta*, §. 1. ſupr. *h. tit.* puta quia emptor poſſeſſori juſjurandum detulit, qui juravit rem emptoris non eſſe, vel etiam pactus eſt de non petendo, quo caſu venditor non tenetur de evictione, nec actione ex ſtipulatu duplæ, vel ſimplæ, nec actione ex empto. Quod ſi res evincatur ex perſona venditoris, puta quia res veniit a non domino, vel agenti emptori Publiciana, exceptio juſti dominii opponitur, tunc venditor tenetur de evictione, ex *hac l. & l. ult.* ſupr. *de Publician.*

L. 28.

SI res vendita evincatur ex perſona utriusque, auctoris & † emptoris, intereſt ſcire propter quam exceptionem, id eſt ex perſona emptoris an auctoris, judex contra emptorem judicaverit, ut committatur vel non committatur ſtipulatio duplæ de evictione, ex *hac l.* in dubio venditor tenetur de evictione, niſi probetur rem evictam ex perſona emptoris ; *l. ult. C. de aſſert. tollend.* quia in dubio res præſumitur evicta ex perſona venditoris.

L. 29.

SI quis ſciens rem alienam ignoranti vendiderit, & emptor re evicta, nondum ſoluto pretio, eam a domino redemit, non poteſt conveniri actione ex empto, ut pretium venditori ſolvat. Ratio eſt, qua utebatur Celſus filius, quod bonæ fidei non convenit, ut rei emptæ pretium præſtet non domino, qui mala fide ſciens rem alienam vendidit, & qui rem redemit a domino, non tenetur actione ex empto pretium ſolvere venditori, quia rem habet ex alia

cauſa, id eſt non ex emptione facta a non domino, ſed ex redemptione. Et rejicitur ſententia Nervæ, qui credebat, emptorem teneri actione ex empto pretium ſolvere creditori, quaſi ei habere liceret, quia habet rem ex alia cauſa, id eſt non ex emptione, ſed ex redemptione facta ſuis nummis a domino, alioquin ejusdem rei pretium iterum ſolveretur, quod minime convenit æquitati bonæ fidei contractus: &, ut ait Irnerius juris civilis inſtaurator *hoc loco*, indulgendum eſt emptori, qui bonam fidem agnoſcens calumniæ evitandæ cauſa rem redemit a domino. Idem dicendum de eo qui, re judicio evicta, ne rem reſtitueret litis æſtimationem præſtitit, quia rem habet ex ſecunda emptione, id eſt ex litis æſtimatione, non ex prima; *l. ſi ſervus*, §. 2. ſupr. *h. tit.*

§. *ſi duplæ*.

STipulatio duplæ de evictione committitur, non tantum ſi emptori poſſidenti res judicio evicta ſit, ſed etiam ſi emptor caſu aliquo amiſſa poſſeſſione ſine culpa, ex poſſeſſore petitor factus, victus ſit; *l. evicta* §. 1. ſupr. *h. tit.* Secus eſt ſi culpa aut ſponte emptoris, id eſt ultronea voluntate, poſſeſſio amiſſa fuerit, hoc caſu promiſſor duplæ tutus eſt ipſo jure quaſi ſtipulatione duplæ non commiſſa, vel tueri ſe poteſt, ſi conveniatur, oppoſita exceptione doli mali, ex *hoc* §. quia quod damnum quis ſua culpa ſuſtinet, ab alio non recuperat, ex *hoc* §. *l. ſi plures, de admiſſtr. tutor. l.* 1. §. *plane, de tutel. & rat. diſtrahend. l.* 3. §. *ſi legatarius, ſi cui plus quam per leg. falcid.*

§. *ult.*

EMptor, a quo res evincitur, debet denuntiare venditori, ut de ea re agenda judicio adſit, vel, ut loquuntur auctores noſtri, debet laudare auctorem, ex *hac l. l. ſi ideo*, §. 1. *l. ſi dictum*, §. *pen. l. Herennius*, §. *ult. h. tit.* alioquin omiſſa denuntiatione, ſi victus ſit, de evictione agere non poteſt; *l. ſi fundo tradito*, §. *ult.* infr. *h. tit. l. emptor fundi*, *l. ſi permutationis*, *C. h. tit.* Denuntiatio quolibet tempore emptori fieri poteſt, id eſt ante ſententiam: & hoc eſt quod dicunt forenſes, *ſommation de garent eſt perpetuelle*, dum tamen non fiat prope ipſam condemnationem, id eſt prope ſententiam, jam lite omnino inſtructa, & eo deducta, ut proxima ſit ſententia, & expectetur, ex *hoc* §. ne auctor id eſt venditor denuntiationis intempeſtive & ſub tempus ſententiæ nimium arctetur, ita ut non poſſit defendere emptorem, & ſuam defenſionem comparare, id eſt præparare & inſtruere; *l. ſi fundum*, infr. *de fund. dotal.* Neque pugnat *l. qui concubinam*, §. *ſi heres, de legat.* 3. ubi ſervo generaliter legato, ſi Stichus traditus ſit, & is evincatur, legatario datur actio ex teſtamento, modo denuntiaverit heredi priusquam judicium accipiatur, id eſt antequam lis conteſtata ſit. Judicium acceptum dicitur ubi lis conteſtata eſt; *l. ubi acceptum*, ſupr. *de judiciis*. Sed alia eſt cauſa evictionis ex cauſa onerosa, alia evictionis ex cauſa lucrativa. Qui agit de evictione ex cauſa onerosa, puta emptionis, poteſt denuntiare litem poſt judicium acceptum ſeu litem conteſtatam, ante ſententiam, ut in *hoc* §. Qui agit ex cauſa lucrativa, puta legati, debet denuntiare ante litem conteſtatam, ut notant *gloſſ. & Odofred. hic*, *& in l.* 58. infr. *h. tit.* & Donellus *in l.* 8. *C. eod. tit.* Item qui † non denuntiavit in prima inſtantia, poteſt denuntiare in cauſa appellationis, ſi omnia auctori ſint integra; *arg. l.* 6. *infr. de option. legat.* Omiſſa in prima inſtantia poſſunt ſuppleri in cauſa appellationis; *gloſſ. in l. creditor*, *in princ. in verb. reſpondi poſſe*, ſupr. *mandat.* quia idem eſt judicium, eadem inſtantia appellationis cum prima, cum appellatio extinguat judicatum; *l.* 1. *in fin. infr. ad Turpillian.*

L. 30.

L. 30.

TItius ſervum alienum inſciens emit a non domino, & ſtipulatus eſt furtis noxisve ſolutum eſſe, ſervus furtum fecit Seio, qui poſtea heres extitit emptori, quæritur, an heredi emptoris detur actio ex ſtipulatu adverſus venditorem? Reſponſum eſt, dari actionem ex ſtipulatu, perinde ac ſi noxali judicio conventus ſervi nomine aliquid præſtitiſſet, & actio ex ſtipulatu duplæ transmittitur ad heredem.

L. 31.

VEnditor emptori ſtipulanti promiſit ſervum ſanum eſſe, furem non eſſe, viſpellionem non eſſe, id eſt cadaverum mortuorum ſpoliatorem, quod eſt genus peſſimum furti, male vulgati codices veſpertilionem, ut in *l. qui decem*, §. † *penult.* infr. *de ſolut.* quæritur, an valeat ſtipulatio? Quibusdam inutilis videbatur, quia ſi ſervus eſt, in hoc caſu ut laboret valetudine vel vitio, impoſſibile eſt quod promittitur: impoſſibilium nulla eſt obligatio; §. † *ſi impoſſibilis*, *inſt. de inutilib. ſtipulat. l. verum eſt*, *de R. J.* ſi ſervus non eſt, in hoc caſu fruſtra eſt, id eſt fruſtra promittitur, qui alienum factum promittit non obligatur, quia alienum factum inutiliter promittitur; *l.* † *ſicut reus*, *in fin.* infr. *de fidejuſſ.* Ulpianus verius exiſtimat, hujusmodi ſtipulationem utilem eſſe, hoc enim continet, id eſt reſolvitur in obligationem ejus quod emptoris intereſt, ſervum ſanum, furem, vel viſpellionem non eſſe, ut *hic & l. aliud eſt promittere*, infr. *de V. S.* Sed & ſi ſtipulationi adjectum ſit præſtari, id eſt ſtipulationi adjecta ſit pœna, ex ſtipulatione pœna committitur. Alioquin ſtipulatio hujusmodi, ſervum ſanum eſſe, erronem fugitivum non eſſe, quæ proponitur in edicto ædilium, inutilis erit, quod nemo ſanus, inquit, probavit, id eſt nemo ſanæ mentis homo; ita Varro de re ruſtic. libr. 2. cap. 3. *Quod capras ſanas*, *ſanus nemo promittit*, *numquam enim ſine febri ſunt*. Ædilitiæ actiones ſunt redhibitoria, quanto minoris, actio ex ſtipulatu duplæ, quæ proponuntur ex edicto ædilium; ædiles enim habebant curam rerum venalium; *l. ſi venditor*, ſupr. *de ædil. edict.* Cuiac. † 9. *obſer.* 3.

L. 32.

TItius ſervum alienum bona fide emit a non domino, & ſtipulatus eſt duplum, fugitivum, erronem, furem non eſſe, & cetera, quæ ex edicto ædilium promittuntur, puta ſanum eſſe. Quæritur, an una ſit ſtipulatio, an plures? Ulpianus reſpondet, rationem facere, ut plures ſint, quia quoties plures res ſunt in ſtipulatione, plures ſunt ſtipulationes. Tot ſunt ſtipulationes quot res, ut ſcriptum eſt *inſt. h. leg. l. ſcire debemus*, *l. ubi autem*, §. *pen.* infr. *de V. O.* unde ſequitur ex Ulpiano, quod ſi emptor egerit quanti minoris emptus eſſet propter fugam ſervi, non prohibeatur poſtea agere propter morbum vel vitium ſervi, dummodo id agatur, ne lucrum faciat emptor, & bis ejusdem vitii æſtimationem conſequatur, quod Ulpianus repetit in *l. quod ſi nolit*, §. *ſi quis egerit*, ſupr. *de ædil. edict.* & Julianus ipſe in *l. ſed ſi priore*, ſupr. *ad leg. Aquil.* quia bona fides non patitur, ut bis idem exigatur; *l. bona fides*, *de R. J.*

L. 33.

TItius ſervum alienum bona fide emit a non domino, & ſtipulatus eſt duplam evictionis nomine, & priusquam traderetur eundem vendidit, poſt-

Digitized by Google

ea emptori fuit codemnatus in id quod quod interfuit, quia tradere non potuit. Si res non tradatur emptori datur actio ex empto in id quod interest emptoris; *l.* 1. supr. *de act. empt.* Si servus evincatur, stipulatio duplæ committitur adversus venditorem, id est stipulatio duplæ committitur primo emptori adversus venditorem, quia primo, emptori res evicta videtur, ex quo non tradente venditore, eam habere non licet; *l. minor*, §. 1. infr. *h. tit.* sed ne bis rei æstimationem ferat, quod consecutus est actione ex empto in id quod interest, computatur in dupla.

L. 34.

SI ancilla ea lege venierit, ne prostituatur, & si prostituta esset, ut libera esset, si emptore contra legem venditionis prostituente ad libertatem pervenerit, quasi manumisisse videtur emptor: & ideo nullum adversus venditorem habet regressum, id est nullam actionem de evictione, quia actio de evictione non datur emptori, si res evicta sit facto emptoris; *l. evicta*, §. 1. *l. hoc jure*, supr. *h. tit.* ut hoc casu emptori non datur actio de evictione, quia prostituendo ancillam contra legem venditionis quasi manumisit. Idem dicendum est si ancilla ea lege venierit ne prostituatur, & si prostituta esset ut libera esset, si ab emptore vendita sit sine ea lege, ex lege traditionis libera est, & liberta prioris venditoris; *l. divus* 7. infr. *de jur. patronat. l. sed & si hoc lege*, §. 1. *de in jus vocand.* quia ex eo, quod veniit sine conditione, non adscripta seu repetita ea lege ne prostituatur, pro prostituta habetur, & quasi manumissa.

§. *si communi.*

TItius fundum sibi communem cum Seio sciens quasi proprium vendidit, & stipulanti emptori cavit dupla de evictione, evicto fundo emptori judicio communi dividundo, & consorti adjudicata, quia probavit communem esse, emptori datur actio ex stipulatu duplæ adversus venditorem: quia non interest quo genere judicii evincatur, mihi habere non licere satis est, ut evictioni locus sit, satis est quod servum adjudicatum alteri judicio communi dividundo habere non licet. Et in judicio communi dividundo, prior fuit quæstio proprietatis, prius actum est vindicatione, quia qui provocavit ad judicium communi dividundo, probavit fundum communem esse. Si agatur familiæ ercifcundæ vel communi dividundo, & is, cum quo actum est, fundum proprium esse dicat, quem actor ut communem dividi velit, prius agendum est de fundi proprietate, quam de divisione; *l. fundi*, infr. *de except.* quia quæstio proprietatis est præjudicialis. In judicio communi dividundo non agitur de proprietate, uterque fatetur rem esse communem, sed agitur de communione dissolvenda: judicio familiæ ercifcundæ, vel communi dividundo factis adjudicationibus inter coheredes vel consortes, si res adjudicata uni e coheredibus vel sociis, ei evincatur vel cuilibet successori, habet actionem de evictione adversus coheredem vel consortem, quia divisio habet vim emptionis & venditionis: divisio fit emptione & permutatione partium; *l. si filia*, §. *si pater*, *l. heredes*, §. *pen.* supr. *famil. ercisc. l. si familiæ*, C. *eod. l. si fratres* C. *commun. utriusq. judic.* Quod si fines agri venditor demonstraverit, & dixerit intra eos neminem ingressurum, si quid inde evincatur actione in rem, periculo est auctoris, id est emptori datur actio de evictione adversus venditorem. At si agatur actione finium regundorum, licet eo judicio vincatur, nullus est regressus adversus venditorem; *l. si fines*, C. *h. tit.* Ratio differentiæ est, quia re evicta rem habere non licet, finibus evictis rem habere licet.

§. *ult.*

Digitized by Google

§. *ult.*

STipulatio duplæ committitur, ſi res emptori evincatur actione in rem a domino, vel actione Serviana vel quaſi Serviana ſeu hypothecaria a creditore pigneratitio, ut proponitur *hic*, *& l. Haremnius*, §. 1. infr. *h. tit.* quia utraque actione re evicta rem habere non licet: res evincitur per hypothecariam, vel poſſeſſio ejus, quia Serviana vel quaſi Serviana eſt actio in rem quæ nudam poſſeſſionem aliquo caſu amiſſam a creditore avocat; *l. prox. l. ſi cum venditor*, infr. *h. tit. l. pignoris*, ſupr. *de pignorib.*

L. 35.

STipulatio duplæ de evictione committitur, non tantum ſi res evincatur rei vindicatione, ſed etiam ſi res evincatur Serviana ſeu quaſi Serviana, id eſt hypothecaria; *l. prox.* §. *ult.* ſupr. *h. tit.* non tantum ſi dominus vindicet proprietatem actione in rem, ſed etiam ſi creditor pigneratitius, amiſſa poſſeſſione pignoris, avocet poſſeſſionem ejus actione Serviana ſeu quaſi Serviana; *l. ſi cum venditor*, init. infr. *h. tit.* Si quis ignorans bona fide ſervum pignori datum emerit, & ſervus emptus Serviana ſeu quaſi Serviana actione a creditore pigneratitio amiſſa forte poſſeſſione evictus ſit emptori, ſtipulatio duplæ committitur, & emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, quaſi ſervo evicto, quia emptori habere non licet, ſaltem priusquam pignus ſolvatur ſoluto debito. Servus autem a creditore pigneratitio emptori evictus videtur, cum fere ſpes habendi abſciſſa ſit. Actio de evictione datur, ſi res judicio abducta ablatave ſit; *l. habere*, infr. *h. tit.* vel ſi ſpes habendi pignoris fere ſublata ſit, forte ob diutinam moram & ceſſationem debitoris in ſolvendo pignore: pignus in proprium patrimonium creditoris fere redactum videtur diu ceſſante debitore in ſolvendo; *l. qui habebat*, *de legat.* 3. ſed quoniam fundo pignori dato a debitore vendito, ſoluto debito emptori ſervum habere licet, ſi ſoluto debito venditor conveniatur ab emptore actione ex empto, in id quod intereſt emptoris habere licere, poteſt ſe tueri oppoſita exceptione doli mali, ſi non dolo facis, &c. quia ſoluto debito emptor ſervum habere poteſt.

L. 36.

NAve aut domo vendita, ſi tabula navis, aut tignum, vel cœmentum domus evincatur, venditor non tenetur de evictione actione ex ſtipulatu duplæ quaſi parte evicta, quia evictis tabulis, navis non evincitur, evicto tigno vel cœmento, domus evicta non intelligitur, ex *hac l.* ſed tenetur actione ex empto; § † *ſi quis rem*, ſupr. *de act. empt. l. eum qui ades*, §. 1. infr. *de uſucap.* Hæc eſt differentia inter actionem ex ſtipulatu duplæ, & actionem ex empto, quod non datur actio ex ſtipulatu duplæ, niſi cum res ipſa vendita evincitur, vel pars ejus: ſed ſi evincatur res quæ non eſt pars rei venditæ, ſed acceſſio potius, non erit actio ex ſtipulatu duplæ, ſed erit actio ex empto in id quod intereſt; *l. non quocumque*, §. *Julianus*, *de legat.* 1. Domus vel navis, licet conſtet ex ſingulis tabulis vel cœmentis, tamen domus vel navis non intelligitur diſſolutis & ſeparatis corporibus; *l. qui univerſas*, infr. *de adquir. poſſeſſ.* Sic ſi prægnans ancilla vendita & tradita ſit, evicto partu ancillæ venditor non tenetur de evictione, quia partus venditus non eſt; *l. ſi prægnans*, infr. *h. tit.* verum datur actio ex empto in id quod intereſt, quod noſtra interſit partum ſequi matrem; *l. venditor*, ſupr. *h. tit.* Sic vaccæ emptor, vitulo evicto, ex ſtipulatione duplæ agere non poteſt, tamen poteſt

† §. iſte eſt *l. ex empto*, in *de act. empt.*

Digitized by Google

agere ex empto; *l. vaccæ emptor*, infr. *h. tit.* Secus fundo vendito, ſi pars fundi evincatur, ſtipulatio duplæ committitur, quia pars fundi eſt fundus; *l.* 1. ſupr. *h. tit.*

L. 37.

VEnditor tenetur emptori duplam promittere evictionis nomine, niſi aliud ab initio convenerit, puta ut ſimplum promittat: contractus enim ex conventione legem accipiunt; *l.* 1. §. *ſi* † *convenit*, ſupr. *depoſit. l. pacta conventa*, *de contrab. emp.* Qui duplam promittit evictionis nomine, non tenetur ſatisdare eo nomine, id eſt fidejuſſorem dare, ſed repromittere ſeu cavere nuda promiſſione, niſi ſpecialiter id actum ſit, ut ſatisdetur, ex *hac l. l.* 4. ſupr. *l. ſi dictum in princ.* infr. *h. tit. l.* 1. §. *ſtipulatio duplæ*, infr. *de prætor. ſtipular.* Olim in venditione rerum mancipi, ſeu mancipatione, ſatisdatio requirebatur; M. Tull. 5. ad Attic. epiſt. 1. *Sunt aliquot ſatisdationes ſecundum mancipium*, niſi ſatisdatio remiſſa eſſet lege venditionis, auctore Varrone 5. *de lingua latin.* ut obſervavit Cujac. 11. *obſerv.* 4. *& in præfat. in hunc tit.* C. Venditor tenetur cavere dupla de evictione, hoc verum eſt ſi ultro diſtrahat: quod ſi diſtrahentis officio fungatur, id eſt ſi diſtrahat ex officio, puta in ſumptus funeris, ex decreto prætoris, non tenetur cavere de dupla; *l. qui eras*, ſupr. *famil. erciſc.* Fiſcus non tenetur in duplum de evictione, ſed in ſimplum tantum, quamvis procurator fiſci, qui rem diſtraxit, duplam vel triplam promiſerit evictionis nomine; *l. ſi* † *procurator*, infr. *de jur. fiſc.* quia ex neceſſitate officii diſtraxit. Venditor non tenetur cavere dupla de evictione datis fidejuſſoribus, niſi ab initio convenerit, aut conſuetudo regionis deſideret; *l.* 6. ſupr. *h. tit.* & *l. ſemper in ſtipulationibus*, *de R. J.* aut evictio immineat in limine contractus; *l. ſi poſt perfectam*, *C. h. tit. l. pen.* §. 1. ſupr. *de peric. & commod. rei vendit.* Ex cauſa dotis ſtipulatio duplæ non interponitur evictionis nomine invita muliere, fundo inæſtimato in dotem dato, qui proprie dotalis eſt; *l. non ſolum*, infr. *de jur. dot. l.* 1. *C. eod.*

§. 1.

VEnditor tenetur cavere duplam evictionis nomine, non ex qualibet re, ſed ex rebus pretioſioribus, veluti ſi margaritæ, aut veſtes ſericæ venierint: ſervo vendito tenetur cavere duplam evictionis nomine ex edicto ædilium, ex *hoc* §. & hoc propter dignitatem hominis. Inter res pretioſores habentur, primum res ſoli ſeu immobiles, proximum locum tenent mancipia; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſiduæ*, ſupr. *de ædil. edict.* In ceteris res pretioſiores habentur, quæ duos aureos excedunt; *arg. l. ſi quis affirmavit*, *cum l. ſeq.* ſupr. *de dol.* ubi ſumma dicitur eſſe non modica, quæ excedit duos aureos: non inſulſe enim res pretioſior haberi poteſt, cujus non modica æſtimatio eſt.

§. *ult.*

SI emptor per errorem ſimplam pro dupla ſtipulatus ſit evictionis nomine, re evicta poteſt agere actione ex empto quanto minus ſtipulatus eſt, ſi modo omnia fecit emptor quæ in ſtipulatione continentur, id eſt quæ plerumque in ſtipulatione continentur, puta ſi tempeſtive denuntiavit venditori, ut eum defenderet; *l. emptor*, *C. h. tit.* ſi non fecerit, ex empto agere poteſt in id quod minus ſtipulatus eſt, *ex h.* §. *l. ſed & ſi quis*, §. *ult.* ſupr. *ſi quis caut. judic. ſiſt.* Quod ſi emptor ſciens citra errorem ſimplum ſtipulatus, poteſt agere ex ſtipulatu tantum in ſimplum; *l. ſi dictum*, infr. *h. tit.* Quod ſi emptor per errorem nec ſimplam, nec duplam, vel quicquam ſtipulatus ſit, pro evi-

evictione, agit ex empto in ſimplam, non in duplam; *gloſſ. in fin. h. §.*

L. 38.

CReditor, qui pignus vendidit jure creditoris, re evicta non tenetur emptori de evictione, niſi ſpecialiter id actum ſit; *l. reſcriptum*, §. *ſi aliena*, ſupr. *de diſtract. pign. l. ſi ob cauſam*, *C. h. tit.* ratio eſt, quia rem vendidit ex neceſſitate, auctoritate judicis, ceſſante debitore in ſolvendo, ſed emptori poſtulanti tenetur cedere contrariam pigneratitiam actionem, quam habet adverſus debitorem, quia æquum videtur, hoc ſaltem emptori præſtari, quod ſine dispendio creditoris futurum eſt, ex *hoc* §. Venditor compellitur cedere actionem, quam habet adverſus debitorem, quia id poterit facere ſine damno; *l. mulier*, *qui potior. in pignor.* Nimirum qui tenetur, quod habet actionem liberatur cedendo actionibus ſuis; *l. quod debetur*, ſupr. *de pecul. l. cum is qui*, inſtr. *de fidejuſſ.*

L. 39.

MInor 25. annis adhibitis juris ſolemnibus, id eſt decreto prætoris, fundum vendidit Titio, eundem fundum poſtea Titius vendidit Seio: minor, quia ſe in ea venditione circumſcriptum dicebat, impetravit cognitionem, non tantum adverſus Titium, ſed etiam adverſus Seium, id eſt petiit beneficium reſtitutionis in integrum a prætore (cognitionem vocat Julianus, quia datur cognitione prætoria; *l. in cauſa*, §. *ult.* ſupr. *de minorib.* id eſt non datur, niſi cauſa cognita a prætore; *d. l. in cauſa*, *l. 3. de in integr. reſtitut. l. 9.* §. *ſi minor*, *de jurejurand.* vel quia prætor ipſe cognoſcit extra ordinem de reſtitutione minorum, in qua non dat judicem, ut ſit in cauſis, quæ ſunt juris ordinarii, ſed ipſe extra ordinem cognoſcit: unde beneficium reſtitutionis dicitur extraordinarium auxilium, quia non datur jure ordinario per actionem, dato in eam rem judice a prætore, ſed a prætore ipſo, qui cognoſcit extra ordinem.) Minor, inquam, qui dicebat ſe circumſcriptum, petiit ſe reſtitui in ea venditione, non tantum adverſus primum, ſed etiam adverſus ſecundum emptorem, quia reſtitutio non poteſt peti, niſi cauſa cognita & vocatis quorum intereſt; *d. l. in cauſæ*, *de minoribus*, *l. etiam*, §. *ult. eod. tit.* Reſtitutio datur, non tantum in perſonam, cum qua contractum eſt, ſed in quemlibet poſſeſſorem rei, cum quo nihil geſtum eſt; *d. l. in cauſæ*. Fundo evicto per reſtitutionem in integrum, Seius poſtulabat apud prætorem, utilem de evictione ſtipulationem, id eſt utilem actionem ex ſtipulatu, ſibi dari adverſus Titium, &c, quod valde notandum eſt, deſiderabat cauſam evictionis diſceptari coram eodem judice, qui cognovit de cauſa principali, id eſt de reſtitutione ſeu reſciſſione contractus. Julianus reſpondit, Seium juſtam rem poſtulare, nam ſi fundus evincatur cognitione prætoria, id eſt minore reſtituto in integrum adverſus venditorem, æquum eſſe & per eundem prætorem evictionem reſtitui, quia ſi res evincatur emptori, venditor denuntiatus, ut emptorem defendat coram eodem judice, non poteſt ex ſua perſona uti præſcriptione fori, ſed forum emptoris ſequi cogitur; *l. venditor*, ſupr. *de judic. l. 1. C. ubi in rem actio.* Et hoc eſt quod dicunt forenſes, *que le garent ne peut pas decliner la juriſdiction du garenti*. Emptori datur utilis non directa actio de evictione adverſus venditorem, quia res non eſt evicta jure ordinario, quod res empta ſit a non domino, ſed res evicta eſt ex cauſa, de qua nihil actum erat, puta minore reſtituto in integrum adverſus venditionem; *l. ſi cum venditor*, §. 1. inſr. *h. tit.* Directa actio de evictione datur emptori ex ſtipulatione, utilis datur ex ſtipulatione tacita non expreſſa.

§. *ſi ſervus*.

SErvus tuus hominem, id eſt ſervum emit, tu a venditore ſervi ſtipulatus es duplam evictionis nomine, idem ſervus tuus ſervum emptum vendidit & tradidit Titio. Titius, aliquo caſu amiſſa poſſeſſione, egit directa actione in rem adverſus poſſeſſorem, & victus eſt, quia ſervus tuus in tradendo ſervo ſine voluntate tua, proprietatem hominis transferre non potuit, id eſt quia probare non potuit, quod ſervus tuus tua voluntate vendidiſſet & tradidiſſet hominem, & ideo victus eſt in judicio in rem, quia defecit in probatione dominii ſervi. Quæritur, an victo directa actione in rem ſuperſit Publiciana, quæ eſt utilis actio in rem adverſus poſſeſſorem hominis? Ratio dubitandi erat, quod utraque eſt actio in rem, & victo directa actione in rem, ſi agat Publiciana, videtur obſtare exceptio rei judicatæ. Item qui agit directa in rem actione, etiam Publicianam in judicium deducere videtur, quod qualecumque dominium in judicium deductum videtur; *l. ſi mater*, §. *eandem*, infr. *de except. rei judicat.* Sed Julianus reſpondet, victo directa actione in rem ſupereſſe Publicianam, nec obſtare exceptionem rei judicatæ, quia alia eſt vindicatio ſeu directa actio in rem, alia eſt Publiciana, quæ eſt utilis actio in rem. Vindicatio datur domino, Publiciana datur non domino, ſc. poſſeſſori, qui cœpit uſucapere, & non uſucepit, & ideo duplæ ſtipulationem non committi, & emptori non dari ſtatim ac victus eſt judicio in rem regreſſum adverſus venditorem, quia res evicta non videtur, res non eſt ablata abductaque peremptorie, ex quo ei ſupereſt Publiciana in poſſeſſorem avocandæ poſſeſſionis cauſa, non committi ſtipulationem duplæ emptori: & ſi emptor, poſteaquam eſt ſuperatus judicio in rem, agat ex ſtipulatu duplæ quaſi re evicta, ſubmoveri exceptione doli. Sequitur alius caſus fere ſimilis in *hoc* §. ſi ſervus, qui habebat peculium, hominem ſeu ſervum emerit, & duplam ſtipulatus ſit evictionis nomine, deinde eundem vendiderit, evicto ſervo emptori, domino in ſolidum competit actio de evictione, quæſita per ſervum ex ſtipulatione duplæ adverſus venditorem: emptori vero adverſus dominum datur actio ex ſtipulatu duplæ de evictione de peculio, id eſt quatenus eſt in peculio, non in ſolidum, quia ex contractu ſervi dominus tenetur tantum actione de peculio, quatenus eſt in peculio, non in ſolidum; *l. ſi quis cum filiofamilias*, ſupr. *de pecul.* vel de in rem verſo quatenus in rem domini verſum eſt; *l. 3.* §. *proinde*, ſupr. *de in rem verſ.* Ut vero emptori detur actio de evictione adverſus dominum de peculio, ſatis eſt ut emptor de evictione denuntiet ſervo qui emit & cavit de evictione, non domino ſi ſervus vivet, quia in his quæ ſunt facti non juris denuntiatio poteſt fieri ſervo qui emit, ad hoc ut detur actio de peculio adverſus dominum. Quæ ſunt facti non juris, ut ſi quis ſtipuletur centum dari ſervo, implenda ſunt in perſona ſervi; *l. Stichum*, §. † *nam ſi furioſi*, *de ſolut.* Nam ſi ſervus deceſſerit, neceſſe eſt domino denuntiari, auctore vel herede ejus non laudato. Si res evincatur, fidejuſſor conveniri poteſt actione ex ſtipulatu de evictione; *l. 7. & 8. C. h. tit.* quia fidejuſſor eſt ſecundus auctor; *l. 4.* ſupr. *h. tit.* Et denuntiatio evictionis facta venditori prodeſt contra fidejuſſorem, quia fidejuſſoris & rei principalis id eſt venditoris una eſt obligatio. Atque ita, ut detur actio de evictione, ſufficit una denuntiatio contra venditorem, nec neceſſe denuntiari fidejuſſorem.

§. *ſi a me*.

EVicta parte fundi, ſtipulatio duplæ de evictione pro parte committitur; *l. 1.* ſupr. *h. tit.* ſi a me beſſem fundi communis emeris, a Titio trientem, deinde pars dimidia fundi communis evincatur, ſi quidem ex beſſe, quem

Digitized by Google

quem a me emiſti, ſemis evictus fuerit, Titius non tenetur de evictione, quia nihil ex ſuo triente victum eſt: ſi vero triens, quem Titius vendidit, & lextans de beſſe, quem ego vendidi, evictus fuerit, hoc caſu Titius pro triente, ego pro ſextante, id eſt duabus unciis, evictionem præſtare debemus: ſed ſi fundus communis duobus venierit, & pars totius fundi evincatur, & non appareat ex cujus parte ſit evictum, de utriusque parte pro rata evictum videtur; *l. ſed & ſi*, §. *adeo*, ſupr. *de petit. hereditat. l. ſi peculium*, *de pecul. legat.*

§. *pater ſciens.*

PAter ſciens filium, quem in poteſtate habebat, ignoranti emptori vendidit & tradidit, filio ſe evincente ſeu afferente in libertatem, quæritum eſt, an evictionis nomine teneatur? Julianus reſpondit, patrem, qui filium tamquam ſervum ſciens ignoranti emptori vendidit, evictionis nomine teneri, quia & qui ſciens vel ignorans liberum hominem tamquam ſervum vendidit de evictione tenetur: nimirum qui ſciens vel ignorans liberum hominem, qui forte bona fide ei ſerviebat, tamquam ſervum vendidit, libero homine provocante ad libertatem, & ſe evincente e ſervitute in qua erat, de evictione tenetur emptori actione ex ſtipulatu duplæ, vel actione ex empto in id quod emptoris intereſt; *l. ſi tibi † liberam*, C. *h. tit.* Immo pater, qui filium vendidit, filium vindicare poteſt, & factum revocare, quia rem illicitam & inhoneſtam admiſit, & factum patris filio nocere non debet; *l. 1.* C. *de liberal. cauſ.* vindicato autem filio in libertatem, tenetur emptori bonæ fidei evictionem præſtare.

§. *qui ſtatuliberum.*

QUi ſciens ſtatuliberum vendidit & tradidit, exiſtente quandocumque conditione libertatis, evictionis nomine perpetuo obligatur. Actio de evictione ſive agatur ex ſtipulatu, ſive ex empto, perpetua eſt, id eſt non ſubmovetur præſcriptione longi vel longiſſimi temporis, & ſemper datur, licet res evincatur poſt cujuscumque temporis ſpatium; *l. ſi dictum*, infr. *h. tit. l. empti actio*, C. *eod. tit.* Actio de evictione nullo tempore incipit præſcribi priusquam res evicta ſit. Actio nondum nata non poteſt præſcribi, non valenti agere non currit præſcriptio; *l. 1.* §. *ult.* C. *de annal. except. l. cum noſſimi*; §. *illud autem*, C. *de præſcript.* 30. *ann. l. in rebus verſ. omnis autem*, C. *de jur. dot. l. ult.* §. *jus autem*, C. *comm. de legat.*

§. *ult.*

QUi ſervum vendidit & tradidit, & in vendendo dixit uſumfructum ejus Seii eſſe, cum ad Sempronium pertineret, Sempronio uſumfructum vindicante in eo, perinde de evictione tenetur, ac ſi ſciens uſumfructum Seii non eſſe in tradendo dixiſſet, uſufructus nomine adverſus Seium non teneri. Vendito ſervo, cujus uſusfructus alterius eſt, Sempronio evincente uſumfructum, ſtipulatio duplæ de evictione committitur, quaſi parte evicta, quia uſusfructus eſt pars dominii; *l. 15.* §. 1. *l. 46. 49. h. tit. l. in vendendo*, ſupr. *de contrahend. empt. l. ſtipulatio iſta*, §. *ſi quis forte*, *de V. O.* Huic ſententiæ opponitur *l. fundum*, ſupr. *de act. empt.* ubi qui fundum vendidit detracto ſeu deducto uſufructu, & dixit uſumfructum Titii eſſe, cum eſſet Seii, Seio evincente uſumfructum, emptori non datur actio de evictione adverſus venditorem donec vivet Titius, & in eo ſtatu ut non ſit amiſſus uſusfructus forte capitis deminutione, quia vendito ſervo detracto uſufructu, cum venditor dixit uſumfructum Titii eſſe, qui erat Seii, perinde eſt ac ſi excepiſſet uſumfructum,

donec Titius viveret, nec ſpectatur perſona Seii. At in *hoc* §. cum vendito ſervo venditor dixit uſumfructum † Sempronii eſſe Seii, † Sempronio evincente uſumfructum, ſtatim emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, quia venditor non detraxit uſumfructum. Sequitur alius caſus in *hoc* §. Qui vendidit ſervum, in vendendo dixit uſumfructum Seii eſſe, ſi revera uſusfructus Seii fuerit, ſed hoc dolo reticuerit uſumfructum ſervi ita legatum Seio, ut poſt mortem Seii transiret ad Sempronium, Sempronio uſumfructum petente, quia forte morte aut capitis deminutione Seii ex ſubſtitutione uſusfructus ſervi pervenit ad Sempronium, venditor tenetur de evictione, quia celavit emptorem, Seio, cujus uſusfructus erat, ſubſtitutum eſſe Sempronium. Seio autem agente, id eſt vindicante uſumfructum, recte defugiet, id eſt effugiet auctoritatem, non tenebitur de evictione, quia prædixit uſumfructum Seii eſſe, & videtur excepiſſe uſumfructum Seio quamdiu viveret.

L. 40.

CAius fundum vendidit, & tradidit Seio, & ſtipulanti emptori promiſit duplam evictionis nomine, datis fidejuſſoribus. Emptor venditorem fundi heredem inſtituit, & ab eo fundum legavit Titio, adita hereditate, etiam priusquam fundus evincatur, ſtatim fidejuſſores liberantur aditione hereditatis & confuſione actionum. Aditione hereditatis confuſa principali actione tollitur & fidejuſſoria, quæ eſt acceſſoria, quia nemo poteſt pro eodem apud eundem obligatus eſſe *; l. heres a debitore*, §. *quod ſi ſtipulator*, *l. ſi quis pro eo*, §. 1. *l. Granius*, infr. *de fidejuſſ. l. qui hominem*, §. *quidam*, *de ſolut. l. tutor*, *ad SC. Vellejan.* Et ſi fundus evincatur ab eo, cui legatus eſt, fidejuſſores non tenentur, ex *hac l.* quia ſi res certa legata ſit, re evicta heres non tenetur de evictione, & liberatus eſt præſtando rem talem qualis eſt *; l. ſi a ſubſtituto*, *in fin. de legat.* 1. *l. cum pater*, §. *evictis*, *de legat.* 2.

L. 41.

TItius hominem ſeu ſervum vendidit, & tradidit Seio, & ſtipulanti duplam promiſit evictionis nomine. Seius eundem ſervum revendidit Titio, & ei duplam promiſit evictionis nomine. Titius heredem inſtituit Seium, evicto homine nulla parte ſtipulatio duplæ de evictione committitur, neque enim evinci videtur ſervus quem emptor vendidit, nec tenetur evictionem præſtare, nemo ſibi duplam de evictione præſtare poteſt. Idem non poteſt apud ſe remanere obligatus, idem non poteſt eſſe creditor & debitor, confuſione extinguitur tota obligatio, veluti ſi debitor creditori, vel creditor debitori heres extiterit *; l. Stichum*, §. *aditio*, *de ſolut. l. heres a debitore*, §. *quod ſi ſtipulator*, *l. debitori*, *l. Granius*, *de fidejuſſ.*

§. *item ſi domino.*

TItius vendidit ſervum alienum, & ſtipulanti emptori promiſit duplam evictionis nomine. Emptor domino ſervi heres extitit: vendito ſervo alieno a non domino quæritur, an duplæ ſtipulatio de evictione committatur emptori? Julianus reſpondet, duplæ ſtipulationem non committi, quoniam ſervus ei evinci non poteſt, cum emptor domino ſervi heres extitit, nec ipſe videtur ſe ipſum evincere, ſed his caſibus agitur actione ex empto in id quod emptoris intereſt, ſervum alienum venditum non fuiſſe, id eſt emptori datur actio ex empto adverſus venditorem, non in duplum, ſed in ſimplum *; l. cum emptor*, *ad l. Falcid. l.* 2. §. *ſi Titius*, *de heredit. vel act. vendit.*

§. *ſi*

§. *ſi is qui*.

SI is, qui fundum emit, & ſtipulatus eſt duplam de evictione, & ſatis accepit de evictione, id eſt eo nomine fidejuſſores accepit, eundem fundum vendiderit, & emptori ſuo heres extiterit, vel e contrario emptor venditori heres extiterit, evicto fundo quæritur, an cum fidejuſſoribus primi contractus ex ſtipulatu duplæ ſc. agere poſſit? Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod etiam ſi fundus evictus eſt, nihil ei abeſt, ex quo venditor emptori, vel emptor venditori heres extitit, quia non præſtat ſibi duplam vel id quod emptoris intereſt. Julianus reſpondit, utroque caſu fidejuſſores prioris contractus de evictione teneri, quoniam & ſimili caſu, cum debitor creditori ſuo heres extitit, licet confuſione tollatur obligatio, & nemo ſibi debere vel ſolvere poſſit, fictione legis hereditati priusquam adita eſſet ſolviſſe intelligitur: & hoc eſt quod dicitur his verbis, *ratio, vel actio quædam*, ut legitur in Florentinis, utraque enim lectio defendi poteſt, *inter heredem & hereditatem ponitur*, id eſt debitor, qui creditori heres extitit, priusquam adiret hereditatem, ſecum egiſſe videtur, & computaſſe rationes debendi, & quod debebat ſolviſſe hereditati nondum aditæ, quæ vice dominæ eſt, & ſuſtinet perſonam defuncti; *l. heres & hereditas, de uſucap. l. hereditas, de adquir. rer. domin. l. denique*, §. *quæſitum, quod vi aut clam*, & quaſi ſolvent hereditati aliquid abeſſe videtur, & ex ea ſolutione intelligitur major & pinguior hereditas perveniſſe ad debitorem, quaſi ſoluta pecunia, quæ debebatur hereditati, & eo minus in bonis heredis eſſe, & ſic emptor videtur evictus, ut ei detur actio de evictione adverſus venditorem primum vel ejus fidejuſſores actione ex ſtipulatu duplæ quaſi re evicta. Et e contrario, cum creditor debitori ſuo heres extitit, quia aditione hereditatis confunditur obligatio & actio, minus in hereditate habere videtur, quaſi ipſa hereditas, quæ priusquam adeatur vicem dominæ ſuſtinet, heredi id eſt creditori, qui heres extitit, ſolverit.

L. 42.

SI prægnans ancilla vendita & tradita ſit, evicto partu, venditor non tenetur de evictione actione ſc. ex ſtipulatu duplæ, quia partus non eſt venditus, id eſt partus cum ancilla non veniit nominatim, ex *h. l.* & in actione ex ſtipulatu veniunt tantum quæ ſtipulatione continentur, id eſt expreſſis verbis ſtipulationis; *l. quidquid adſtringenda, de V. O.* Nec partus ancillæ eſt pars ancillæ venditæ; *l. ſi alienæ*, §. *Scævola, de uſucap.* ſed tenetur actione ex empto in id quod emptoris intereſt ancillam evictam non eſſe, ne ſc. partus ancillæ evincatur; *l. venditor hominis*, ſupr. *h. tit. l. non quocumque*, §. *Julianus*, infr. *de legat.* 1. quia partum emptor ex cauſa emptionis habere intelligitur hoc ipſo quod matrem emit; *d.* §. *Julianus*, *l. ſi quod ex Pamphila, de legat.* 2. quippe partus eſt portio viſcerum matris; *l.* 1. §. *ex hoc reſcripto*, infr. *de inſpic. ventr.* emptione matris partus venit quaſi acceſſio. Cujac. *in l.* 73. *ff. de legat.* 2.

L. 43.

VAccæ emptor, ſi vitulus poſt emptionem natus ex ea evincatur, non poteſt agere de evictione actione ex ſtipulatu duplæ, quia nec ipſa nec uſusfructus evincitur, id eſt nec vacca, nec pars ejus, quia uſusfructus eſt pars dominii; *l. ſi ab emptore*, infr *h. tit.* Quod enim dicitur, vitulum eſſe in fructu, non jus id eſt jus uſusfructus, quod eſt jus utendi fruendi, ſed corpus id eſt ſcetum pecoris demonſtramus, ſicut vinum & frumentum prædiorum fructus

Digitized by Google

recte dicimus, licet hoc non recte uſumfructum appellari conſtet. Idem agit actione ex emto in id quod emptoris intereſt, quia ſi emerit bona fide, facit fructus ſuos; *l.* † *bonæ fidei*; infr. *de adquir. rer. domin.* unde facit vitulum ſuum, cum vitulus ſit in fructu; *l. in pecudum, de uſur.* ſi autem emerit mala fide, non agit de evictione actione ex ſtipulatu duplæ, nec ex empto, niſi nominatim ſtipulatus eſſet duplam de evictione; *l. ſi fundum, C. h. tit.*

L. 44.

NAve vendita, ſi tabula navis evincatur, venditor non tenetur de evictione, quaſi parte evicta; *l. navæ*, ſupr. *h. tit.* quia tabula non eſt pars navis, cæmentum vel tignum non eſt pars domus. Nave vendita, ſi ſcapha evincatur, venditor non tenetur de evictione, actione ſc. ex ſtipulatu duplæ, quia ſcapha non eſt pars navis: ſcapha eſt navicula per ſe, Græcis σκάφη, vulgo *un eſquif*. Scapha eſt navicula in miniſterium majoris navis; Cæſar de bell. Gallic. libr. 4. *quod cum animadvertiſſet Cæſar, ſcaphas longarum navium, item ſpeculatoria navigia compleri juſſit*: hinc a navi in ſcapham deſcenſum ſignat M. Tull. 2. de invent. *poſtea ipſos tempeſtas vehementius jactare cœpit, usque adeo ut dominus navis, cum idem gubernator eſſet, in ſcapham confugeret*. Et Petron. in Satyric. *Quin potius ad temeritatem confugimus & per funem lapſi deſcendimus in ſcapham*. Scapha evicta, pars navis non videtur evicta, ideo vindicata navi, non vindicatur ſcapha, ſed ſcapha ſpecialiter vindicari poteſt; *l. Marcellus*, §. *armamenta*, ſupr. *de rei vindicat.* Et nave cum inſtrumento empta, ſcapha non præſtatur, quia ſcapha non eſt inſtrumentum, nec pars navis, ut ſentiebat Labeo notatus a Paulo, ſed genus navis, etenim mediocritate non genere ab ea differt; *l. ult.* infr. *de* † *inſtruct. vel inſtrum. legat.* Quod ſi gubernaculum, antennæ, malum navis, vela evincantur, venditor tenetur de evictione, quia omnia, quæ conjuncta ſunt navi, veluti gubernaculum, armamenta, antennæ, vela, malum navis ſunt quaſi membra navis. Malum eſt pars navis, quia ſine malo, navis inutilis eſſet; *l. malum, de V. S.* Idem dicendum eſt ſi carina navis evincatur, quia carina eſt potior pars navis; *l. Minicius*, ſupr. *de rei vindicat.* Carina eſt quaſi ſolum & fundamentum navis; Jo: Chryſoſtom. in pſalm. 13.† *ὐκ ἔστιν ὁ πρῶτος, ὃς τῶν τὸ σκάφος συνέκτησε, non eſt carina, & quomodo conſiſtit navigium?*

† Locus iſte ſup. pag. 190. ex edition. Toloſan. pag. 328. laudatur ex pſal. 49. & ſic etiam in inſtitut. Juſtinian. prout in præfatione earumdem notavi: poſtea caſu mihi oblatus in pſal. 13. inter ſpuria.

L. 45.

QUi fundum vendidit & tradidit, & in vendendo dixit fundum centum jugerum eſſe, & fines multo ampliores demonſtravit, quam eſſent, id eſt fines demonſtravit ultra modum centum jugerum, ſi quid ex iis finibus evincatur, quos ampliores quam eſſent demonſtravit, tenetur præſtare emptori actione ex ſtipulatu duplæ de evictione, vel actione ex empto id quod emptoris intereſt pro bonitate & qualitate ejus, quamvis id quod reliqueretur ſeu traderetur centum jugerum eſſet, ex *h. l.* Ratio dubitandi erat, quod venditor, qui dixit fundum centum jugerum eſſe, etiam ſi in demonſtrandis finibus agri erraverit, non tenetur niſi de præſtando modo agri dicto, quia in emptione modus agri dictus eſt. Ubi in emptione modus agri dictus eſt, venditor tenetur actione ex empto modum agri præſtare, & non tenetur actione ex empto, niſi ubi minor eſſet modus agri; *l.* 2. *&* 6. ſupr. *de act. empt.* Atque ita videbatur venditor, qui fundum dixit centum jugerum, propter falſam demonſtrationem ampliorum finium non teneri, modo ſint centum jugera: ſed hoc caſu venditor, qui modum agri dixit, puta ab initio dixit fundum centum jugerum eſſe, & mox ampliores fines quam eſſent demonſtravit, ſi quid evin-

Digitized by Google

catur intra hos fines, tenetur de evictione actione ex empto in id quod emptoris intereſt, quia ſciens decepit emptorem in modo agri, quod vendito fundo centum jugerum, mox ampliores quam eſſent fines demonſtravit, ut ſuaderet emptori fundum eſſe ampliorem, & res majore pretio veniret. Sic ſi fines agri venditor demonſtraverit, & legem dixerit intra eos fines neminem ingreſſurum, ſi quid inde evincatur, periculo eſt auctoris, id eſt venditor tenetur de evictione *; l. ſi fines, C. h. tit.* quia ſciens fefellit emptorem in modo agri. Quod ſi venditor agrum vendidit ſuis finibus, quos demonſtravit, & agatur actione finium regundorum, lis finalis, id eſt quæſtio de finibus, non pertinet ad venditorem *; d. l. ſi fines*, & propter hoc venditor non tenetur de evictione, quia fundum vendidit ſuis finibus, etiam ſi in demonſtrandis finibus erraverit.

L. 46.

VEndidiſti mihi fundum, cujus uſusfructus Attii erat, nec dixiſti, ſeu reticuiſti uſumfructum Attii eſſe. Ego eundem fundum vendidi & tradidi Mævio detracto uſufructu. Attio capite minuto, & per conſequens finito uſufructu, uſusfructus non redit ad me, qui fundum vendidi detracto ſeu excepto uſufructu, ſed redit ad proprietatem conſolidatione, id eſt ad emptorem fundi, quia uſusfructus non potuit conſtitui eo tempore, quo alienatus ſeu venditus eſſet fundus, ſed mihi licet agere de evictione adverſus venditorem, quoniam æquum eſt, eandem cauſam meam eſſe, id eſt ut venditor eandem cauſam mihi præſtet, quæ futura eſſet, ſi tunc ideſt tempore quo fundum vendidi detracto uſufructu, uſusfructus alienus non fuiſſet, ex *hac l.* In vendendo fundo quædam etiam ſi non dicantur præſtanda ſunt, veluti ne fundus evincatur, aut uſusfructus ejus *; l. in vendendo*, ſupr. *de contrab. empt.* Et vendito fundo, ſi uſusfructus evincatur, ſtipulatio duplæ de evictione committitur quaſi parte evicta, quia uſusfructus eſt pars dominii *; l. ſi ab emptore*, infr. *h. tit. l. ſtipulatio iſta*, §. *ſi quis forte*, *de V. O.*

§. *ſi per alienum.*

VEndidiſti mihi viam per alienum fundum, ſi ſervitus evincatur, evictionis nomine teneris mihi: etenim quo caſu ſi per proprium fundum conſtituentis conſtituta eſſet via, recte conſtituta eſſet, eo caſu ſi per alienum fundum conſtituatur, evictionis obligatio contrahitur, ex *hoc* §. Sic & ſi quis per fundum communem cum alio, quaſi ſolus dominus eſſet, jus eundi agendi mihi vendiderit, & ceſſerit, mihi tenetur evictionis nomine, ceteris non cedentibus *; l. ſi quis per fundum*, ſupr. *h. tit.*

§. *eum tibi.*

SI quis, eum Stichum venderet, dixit, eum ſtatuliberum eſſe id eſt manumiſſum ſub conditione, ſi navis ex Aſia veniret: is autem manumiſſus eſſet ſub conditione, ſi Titius conſul factus eſſet: quæſitum eſt, ſi prius navis ex Aſia venerit, ac poſt Titius conſul fiat, atque ita Stichus in libertatem evictus ſit, vera conditione libertatis exiſtente, an evictionis nomine teneatur emptori? Africanus reſpondit, non teneri, immo emptorem agentem ex ſtipulatu duplæ vel actione ex empto repellere oppoſita exceptione doli mali, quia dolo facit emptor, qui agit de evictione quaſi Sticho evicto in libertatem, exiſtente conditione, ſi Titius conſul fieret, ſi prius navis ex Aſia venerit, & poſtea Titius conſul fiat, cum prius extiterit conditio, quam evictionis nomine excepit ſeu reſervavit, (ſic enim legendum, perperam vulgati

codices exolverit,) id eſt conditio, ſi navis ex Aſia venerit, quam in vendendo ſervo evictionis cauſa excepit. Qui in vendendo Sticho ſtatuliberum dixit, id eſt manumiſſum ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit, & manumiſſus eſſet ſub conditione, ſi Titius conſul fieret, non tenetur de evictione. Et ſi emptor agat de evictione, repellitur oppoſita exceptione doli mali, quia dolo malo facit emptor, qui agit de evictione quaſi Sticho evicto exiſtente conditione libertatis, ſi Titius conſul fiat, cum prius extiterit conditio libertati appoſita, ſi navis ex Aſia venerit, quam ſolum evictionis nomine excepit. Qui in vendendo ſervo ſtatuliberum dixit, ſeu manumiſſum ſub conditione, non tenetur de evictione, niſi evictus ſit in libertatem, exiſtente conditione libertatis, quam evictionis nomine excepit *; l. qui libertatis*, infr. *h. tit.* Emptoris non intereſt Stichum evictum exiſtente conditione, ſi Titius conſul fiat, quia conditio libertatis, quæ per errorem prædicta erat in contractu, ſi navis ex Aſia venerit, prior extitit, & ſtatuliber diutius fuit apud emptorem: mendacium vel error venditoris non parit actionem de evictione emptori, cum ei non noceat *; l. de ætate*, §. *ſi cum eſſet*, *de interrogator. act.*

§. *ult.*

QUi in vendendo ſervo dixit ſtatuliberum eſſe, id eſt manumiſſum in diem, puta poſt biennium, cum eſſet manumiſſus poſt annum, ſi Stichus in libertatem evincatur poſt annum tenetur emptori de evictione, quia emptoris intereſt quatenus carius emit ſtatuliberum, quem ſperabat diutius fore in ſervitute, puta in biennium, qui poſt annum libertatem accepit. Eadem diſtinctione utimur, ſi venditor qui vendidit ſtatuliberum dixerit, libertatem ei relictam ſub conditione, ſi quinque heredi dederit, cum eſſet relicta, ſi decem dederit, & is decem datis evicerit ſe in libertatem, venditor non tenetur de evictione, ex *hoc* §. quia mendacium ſeu error venditoris non nocet, immo prodeſt emptori, quia eo minoris emit ſervum, quem credebat facilius perventurum ad libertatem datis quinque. At contra ſi venditor dixerit Sticho libertatem datam ſub conditione, ſi decem dederit, cum eſſet juſſus dare quinque, vel ſub conditione, ſi viginti dederit, cum eſſet jus decem dare, tenetur de evictione, quia deceptus eſt emptor, aut qui plus ſe laturum ſperavit, aut ob difficultatem præſtandæ majoris ſummæ diutius in ſervitute apud ſe hominem futurum, atque ob eam ſpem eum majori pretio emerat *; l. qui alienam*, §. *ult. l. qui libertatis*, §. *quid ergo*, infr. *h. tit.*

L. 47.

SI duos ſervos quinis, id eſt ſingulos quinque nummis, a te emerim, & alter evincatur, nihil dubii eſt, quin eo nomine mihi competat actio ex empto, quamvis alter decem dignus ſit, id eſt utriusque pretio. Nec refert ſeparatim ſingulos id eſt diverſis inſtrumentis, an ſimul id eſt eodem inſtrumento utrumque emerim, nam tot ſunt actiones, tot contractus, quot capita ſeu res emptæ *; l. cum plures*, infr. *h. tit. l. etſi uno pretio*, *de act. empt. l. cum ejusdem*, *l. ſi plura*, *de ædil. edict.* Si plures res venierint ſingulæ ſuo pretio, licet eodem inſtrumento, evicto uno fundo, vel una re, ejus nomine datur actio de evictione, licet alterius fundi emptio remaneat, quia ſi plures res venierint nominatim diſtincto pretio, tot ſunt venditiones ſeu contractus, quot res ſeu ſpecies emptæ. Objicitur *l. ſi quis † aliam*, *de ſolut.* ex qua ſi quis aliam rem pro alia volenti in ſolutum dederit, & evicta fuerit res data in ſolutum pro parte, manet priſtina obligatio, v. g. ſi quis duos fundos volenti creditori in ſolutum dederit, evicto altero fundo remanet integra obligatio, id eſt

eſt reſtituitur priſtina actio in ſolidum, quia licet datio in ſolutum emptioni ſimilis ſit; *l.* † 4. *C. de evict.* & videbatur idem dicendum, quod in hac ſpecie, priſtinam actionem reſtitui tantum pro parte evicta: tamen duobus fundis datis in ſolutum, altero evicto, reſtituitur in totum priſtina actio, quia aliud pro alio non ſolvitur, niſi volenti creditori; *l. eum a quo*, *l. manifeſti*, *C. de ſolut.* & creditor non eſſet accepturus illos fundos in ſolutum, niſi uterque fieret accipientis. Opponitur etiam *l. ſi duorum*, *de act. empt.* ſi quis duos fundos vendiderit, & tradiderit uno pretio, & de modo cujusque pronuntiaverit, vel alteri aliquid deſit, licet in altero exſuperet, id eſt plus ſit in alio quam dictum eſt, lex ait lucrum cum damno compenſari. Ratio eſt, quia nulla eſt querela emptoris, id eſt non eſt quod queratur emptor, quia ejus non intereſt, cum id quod deeſt uni fundo, repleatur & ſuppleatur emptori ex eo quod pluris eſt in altero fundo. At in hoc caſu, ſi duos fervos quinis id eſt ſingulos quinque a te emerim, altero evicto, nihil dubii eſt quin ex empto agere poſſim, quamvis alter dignus ſit decem, ſive ſeparatim ſive ſimul eodem inſtrumento vel diverſis empti ſint, quia licet ſervi empti ſint eodem inſtrumento, non eſt una emptio, ſed plures, tot ſunt contractus, quot res, quia ſingulæ veniere diſtincto pretio. Sic ſi plures fundi venierint quisque ſuo pretio licet eodem inſtrumento, uno evicto datur actio ex empto, licet alter fundus ſit dignus utriusque pretio, quia tot ſunt venditiones ſeu contractus, quot res, nec damnum unius contractus penſatur cum lucro alterius contractus.

L. 48.

FUndo vendito, uti optimus maximus eſt, liberum ab omni ſervitute præſtari oportet; *l. pen. infr. h. tit. l. cum venderes*, ſupr. *de contrab. empt.* Et evicta ſervitute, id eſt ſi quis in eo fundo ſerviututem, puta iter aut viam, vindicaverit aut everit, emptori datur actio ex ſtipulatu duplæ de evictione vel actio ex empto in id quod intereſt; *l. fundum 46.* §. 1. ſupr. *h. tit.* Et ſi evictionis nomine aliquid emptor a venditore conſecutus ſit actione ex ſtipulatu duplæ, & poſtea totus fundus evincatur, ob eam evictionem id præſtari oportet quod ex duplo, quod evictionis nomine debebatur ex ſtipulatione duplæ, reliquum eſt, ne ſi aliud obſervetur ſervitute evicta & mox proprietate ipſa ſeu toto fundo, duplo amplius emptor quam quanti emit conſequatur. Actio ex ſtipulatu duplæ ob evictionem datur in duplum pretii conventi, non communis, quo res æſtimari poteſt; *l.* 2. ſupr. *h. tit.* non excedit duplum. Et hæc eſt ratio *h. leg.* propter quam evicta ſervitute, ſi quid evictionis nomine emptor conſequatur a venditore, & poſtea fundus evincatur, evictionis nomine emptor conſequitur quod ex duplo reliquum eſt, ne duplo amplius emptor, quam quanti emit, conſequatur actione ex ſtipulatu duplæ de evictione.

L. 49.

RE evicta venditor non tenetur de evictione, niſi lite mota ei emptor denuntiaverit, uti liti adeſſet; *l. Hereminus*, infr. *h. tit.* quod ſi fundi uſusfructus ab emptore evincatur, venditor denuntiare debet, quemadmodum ſi pars fundi evinceretur, *ex hac l.* quia uſusfructus eſt pars dominii; *l.* 4. ſupra, *de uſufruct. l. Mevius*, §. 2. *de leget.* 2. *l.* † *qui uſumfructum*, *de V. O.*

L. 50.

SI pignora capta in executione judicati venierint per executores extra ordinem ſententiam exequentes, (Magiſtratus non judicabant, ſed ſententiam

judicum a ſe datorum exſequebantur ; *l. a divo Pio , in princ.* ſupr. *de re judicat.* non per ſe, ſed per alios judices datos ; §. *ſed ſi emptor* , §. *ult. ejusd. leg.* vel per officium id eſt officiales ; *l. eum pro quo* , ſupr. *de in jus vocand. l. ult.* §. 1. *de pignerat. act.* vel nonnumquam re urgente per viatores ſeu apparitores , ut proponitur in hoc caſu , *& l. ult.* ſupr. *de judiciis l.* 5. §. *ne tamen , de reb. eor. qui ſub tutel. vel cura ſunt ſine decreto non alienand.*) pignoribus evictis , apparitores prætoris non tenentur de evictione , ex *hac l. & l. ſi ob cauſam , C. h. tit.* ſed ſi dolo malo viliori pretio pignora projecerint , id eſt addixerint ſub haſta , in eos datur actio de dolo , ex *hac l. & l.* 2. *C. ſi in cauſ. judic. pign. capt. ſit , l.* 3. §. *ſi exſecutor* , ſupr. *de negot. geſt.* Apparitores judicis non tenentur de evictione , quia qui non ultro , ſed ex neceſſitate officii rem diſtrahit , non tenetur de evictione ; *l. qui erat , verſ. non magis* , ſupr. *famil. erciſc.* cum officium ſuum nemini debeat eſſe damnoſum ; *l. videlicet , ex quib. cauſ. major. l. inter officium , de rei vindicat. l. ſi ſervus* , §. *quod vero , de furt.* Quid fiet igitur emptori hoc caſu ? datur actio de evictione adverſus debitorem condemnatum , ac ſi ipſe vendidiſſet , non quanti intereſt , ſed de pretio quo liberatus eſt , & uſuris ; *l. ſi plus* , §. 1. infr. *h. tit. l. ſi ob cauſam* , C. *eod.*

L. 51.

INterdum emptori non datur actio de evictione adverſus venditorem , etſi res judicio evicta ſit , puta ſi res evincatur per imprudentiam vel iniuriam judicis , ex *hac l. & l. emptor* , C. *h. tit.* Emptori non datur actio de evictione adverſus venditorem ſi res evincatur per imprudentiam judicis , id eſt per imperitiam juris , aut errorem facti : nec refert an per ſordes id eſt gratiam ſeu corruptelam , aut per ſtultitiam id eſt imperitiam judicis res evincatur , injuria enim judicis , quæ fit emptori , auctorem non debet contingere , ex *ini. h. leg.* injuria judicis uni facta , alii nocere non debet ; *l. exceptione* , infr. *de fidejuſſ. l. ſi ſervus plurium* , §. 1. *de legat.* 1. ſed conſulitur emptori adverſus judicem data actione in factum , quod litem ſuam fecerit ; *l. filiuſ. de judiciis , l.* 5. §. *ſi judex , de oblig. & act.* ſtultitia in jure eſt imperitia juris , ſtulti appellantur judices imperiti juris , quia pro ſtultis habentur judices imperiti juris in quo verſantur , & cujus ſcientiam præſtant : & hoc eſt quod dicitur in *l. † peruit.* §. *ult.* infr. *de jur. & fact. ignor.* non ſtultis , id eſt ignorantibus , ſed erranti bus , in facto ſc. ſubveniri ſolet ; M. Tullius pro Cæcina : *Qui hoc disputant , ſi hoc dicunt , non recte aliquid ſtatuere eos , qui conſulendi ſunt , non hoc debent dicere juri civili , ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere.*

§. *ſi Titius.*

SI Titius vendiderit Stichum poſt mortem ſuam liberum eſſe juſſum , & caverit emptori de evictione interpoſita ſtipulatione duplæ , & mortuo eo Stichus pervenerit ad libertatem , exiſtente ſc. conditione libertatis morte Titii , Sticho evincente ſe in libertatem , quaſi evicto Sticho ſtipulatio duplæ de evictione emptori committitur : quamvis Titius hoc caſu , id eſt cum vendidit Stichum liberum eſſe juſſum poſt mortem ſuam , denuntiari pro evictione id eſt evictionis cauſa non potuiſſet , heredi tamen ejus denuntiari potuiſſet , vendito ſervo cui libertas relicta erat poſt mortem Titii . Quamdiu vivit Titius , emptor non potuit denuntiare Titio venditori evictionis cauſam , quia Stichus non erat evictus , ob hoc quod ſtatuliber venditus erat . Statuliberi pendente conditione libertatis ab herede vendi & diſtrahi poſſunt cum ſua cauſa , id eſt ſalva ſpe libertatis cum conditio extiterit ; *l.* 2. infr. *de ſtatuliber.* ſed demum poſt

poſt mortem Titii Sticho evincente ſe in libertatem, exiſtente conditione libertatis emptori datur actio de evictione in heredem, & eo nomine denuntiatio fieri poteſt heredi, & in heredem datur actio ex ſtipulatu duplæ de evictione, quæ nunquam competiit in defunctum, ut in caſu *l. 7. ſupr. h. tit.* ſi pupillus poſt mortem patris vendiderit ſervum ſibi ſubſtitutum pupillariter cum libertate exiſtente conditione ſubſtitutionis, mortuo filio ante pubertatem, & ſervo eodemque ſubſtituto evicto in libertatem, emptori competit actio ex ſtipulatu duplæ, & ex empto in id quod intereſt in ſubſtitutum pupilli, quæ non competiit in pupillum: ut in §. *non mirum*, inſtr. *hac l.* additur mirum non eſſe, vendito homine ſeu ſervo, & poſt mortem venditoris eo evicto, heredem venditoris teneri de evictione, quamvis de evictione nulla fuerit actio in defunctum; cum & aliis quibusdam caſibus plenior adverſus heredem vel heredi competat obligatio, quam competierit defuncto. Et cum ſervus emptus poſt mortem emptoris heres inſtitutus & juſſu heredis emptoris adiit hereditatem, nam actione ex empto præſtare debet hereditatem ex qua inſtitutus eſt, quamvis defuncto in hoc tantum utilis fuit ex empto actio, ut ſervus traderetur.

§. *ſi quis locum.*

SI fundus venditus evincatur ex facto emptoris, venditor vel heres ejus non tenetur de evictione; *l.* † *hoc jure*, ſupr. *hoc tit.* puta ſi quis locum purum vendiderit, & locum emptor religioſum fieri permiſerit, puta ſi venditor ab herede voluntate emptoris in eo ſepultus fuerit, actio de evictione interciditi, quia emptor proprietatem amittit, ex quo illato mortuo in fundum venditum voluntate emptoris, locus fit religioſus; *l.* 2. ſupr. *de religioſ. & ſumpt. funer.*

§. *ult.*

SI plures pro evictione ejusdem rei nomine in ſolidum teneantur, puta ſi plures fundum communem vendiderint, & emptori ſtipulanti duplam evictionis nomine in ſolidum promiſerint, & re evicta emptor cum uno e correis egerit, & ab eo ſolidum conſecutus ſit, & poſtea egerit cum ceteris, repellitur exceptione doli mali, ex *hoc* §. quia bona fides non patitur, ut bis idem exigatur; *l. bona fides, de R. J.* Et cum plures teneantur in ſolidum, uno ſolvente ceteri liberantur; *l.* 1. §. *ſi plures*, ſupr. *de eo per quem fact. erit quomin. quis judic. ſe ſiſtat.*

L. 52.

NIhil intereſt ex qua cauſa ſtipulatio duplæ de evictione fuerit interpoſita; utrum ex cauſa emptionis, an ex alia cauſa, ut committatur, id eſt re evicta ſtipulatio duplæ ſi interpoſita ſit emptori committitur, non ſolum ex cauſa emptionis, ſed etiam ex aliis cauſis, puta ex cauſa permutationis; *l. ſi permutationis, C. h. tit.* quia permutatio ſimilis eſt emptioni; *l.* † 2. ſupr. *de rer. permut.* vel dationis in ſolutum, quia datio in ſolutum ſimilis eſt emptioni; *l. ſi prædium, C. h. tit.* ex cauſa diviſionis bonorum inter coheredes, ſi res uni adjudicata evincatur; *l. heredes*, §. *pen.* ſupr. *famil. ercisc. l. ſi familia, C. eod. l. ſi fratres, C. commun. utriusq. judic.* quia diviſio vicem emptionis & permutationis obtinet: diviſio fit emptione & permutatione partium; *l. cum pater*, §. *hereditatem* 18. *de legat.* 2. *l.* 1. *C. comm. utriusq. judic.* ex cauſa dotis ſive æſtimata, ſive non æſtimata data ſit: ſive æſtimata, quia dotis æſtimatio pro venditione habetur; *l. quotiens*, inſr. *de jur. dot.* ſive inæſtimata; *l. non ſolum, eod. tit. l.* 1. *C. eod.* quia dos datur marito ex cauſa oneroſa, propter onera matrimonii, quæ ſuſtinet. Ex cauſa dotis ſive æſtimatæ

ſive inæſtimatæ, dote evicta evictio præſtatur mulieri actione ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio duplæ evictionis nomine interpoſita ſit: ſed ex cauſa dotis ſtipulatio duplæ non interponitur invita muliere; *d. l. non ſolum*, *l.* 1. *C. eod.* Item ex cauſa donationis, donator non tenetur de evictione, niſi ex pacto vel ſtipulatione donationi appoſita; *l.* 2. *C. h. tit.* Ex aliis cauſis evictio præſtatur etiam ſine pacto vel ſtipulatione, puta ex venditione, vel permutatione, datione in ſolutum, vel ex donatione facta ſub lege remunerationis. Donator, qui recepit ἀντίδωρον, tenetur de evictione, quia hoc negotium eſt contractus permutationis; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, *de petit. hered. l. Ariſto*, *de donat.* Si quis rem vendiderit in alea, ut alea ludat, venditio valet, ſed re evicta venditor non tenetur de evictione, & ſi conveniatur, tuetur ſe exceptione quod in alea geſtum eſt; *l.* 2. §. 1. infr. *quar. rer. act. non dat. l.* † *in exceptionibus*, *in fin. de probat.* Bona enim fides non patitur, ut emptori detur actio de evictione, qui ſciens in alea perdituro pecuniam ſubminiſtravit.

L. 53.

FUndo vendito & tradito, ejusque parte evicta, ſi quidem ſingulis partibus dictum ſit certum pretium, evictio præſtatur, non pro bonitate ejus partis, ſed dupla quanti veniit pars quæ evicta eſt, ex *init. h. leg.* Quod ſi pretium non ſit dictum ſingulis partibus, ſed fundus averſione, uno pretio venierit, ſi pars pro diviſo evincatur, non præſtatur evictio pro modo ejus partis, hoc eſt pro modo tot jugerum, quæ evicta ſunt, ſed pro bonitate ejus partis, hoc eſt pro qualitate & utilitate; *l. bonitatis*, *ſupr. hoc tit.* Quid enim ſi pars, quæ fuit pretioſior, evicta fuerit? injuria fiet emptori, ſi evictio ei non præſtetur pro bonitate partis evictæ: e contra ſi pars vilior evincatur, injuria fiet venditori ſi de evictione teneatur pro quantitate & modo partis evictæ; *l. pen. de adil. edict.* Quod ſi pars pro indiviſo evincatur, ſive ſingulis partibus pretium dictum ſit, ſive non, evictio non præſtatur pro bonitate, ſed pro modo ſeu quantitate jugerum quæ evicta ſunt, quia partis indiviſæ bonitas non poteſt æſtimari.

§. *ſi cum* † *poſſit*.

RE evicta emptori, venditor non aliter tenetur de evictione, quam ſi emptor auctori denuntiaverit lite mota, ut rei agendæ adeſſet; *l. Herennius*, *infr. h. tit. l. emptor*, *C. eod. l.* 1. *C. ubi in rem actio l.* 1. *C. de peric. & commod. rei vend.* Hoc verum eſt ſi cum poſſet emptor auctori denuntiare, non denuntiaverit, puta ſi præſens eſſet, ſuique copiam faceret, vel ſi abeſſet ſi procuratorem domi reliquiſſet; *l. ſi ideo*, §. *ult. l. ſi dictum*, §. *ſi præſente*, *infr. h. tit.* Et ſi cum emptor poſſet auctori denuntiare non denuntiaverit, & victus ſit, quia non ſatis inſtructus fuit, ob omiſſas defenſiones, quas potuit petere ab auctore, non poteſt agere ex ſtipulatu duplæ de evictione, & ſi agat repellitur exceptione doli, quia dolo feciſſe videtur hoc ipſo, quod cum poſſet non denuntiavit auctori, a quo inſtrui potuiſſet ad rem defendendam. Dolo facere videtur, qui ſciens omittit idoneas defenſiones, quibus uti potuit, vel quas potuit petere ab auctore; *l. ſi procuratorem*, §. *dolo*, *mandati*, & per colluſionem vel culpa emptoris res evicta intelligitur, & ideo denuntiandum eſt, ut colluſionis ſuſpicio tollatur; *l. ſi ſuſpecta*, *de inoffic. teſtamen.* Si res evincatur, emptor debet denuntiare auctori ſeu venditori, ut liti adſit. Et hoc eſt quod noſtri dicunt laudare auctorem; *l. Herennius*, §. 1. infr. *h. tit. l. auctore*, *C. eod. l. tenetur*, §. *ſi tibi*, *ſupr. de act. empt.* laudare eſt nominare, ſeu appellare auctorem, Gell. *lib.* 2. *cap.* 6. Macrob. *lib.* 6. *cap.* 7. Nonnius *cap.* 4. *in verb. laudare*.

L. 54.

Digitized by Google

L. 54.

SI quis ignorans rem alienam bona fide emerit a non domino, & eam uſuceperit vel longo tempore præſcripſerit, impleta uſucapione, vel longi temporis præſcriptione, venditor deſinit emptori teneri de evictione, ex *inſt. h. t.* quia non poteſt evinci res, quæ emptori adquiſita eſt uſucapione, vel longi temporis præſcriptione: emptori non datur actio de evictione, niſi res jure judicioque evicta ſit. At res ſemel uſucapta ab emptore, non poteſt evinci, niſi uſucapio vel præſcriptio longi temporis reſcindatur per reſtitutionem in integrum: puta ſi quis rem militis, vel alterius, qui reipublicæ cauſa aberat, vendiderit & tradiderit, & milite vel alio quolibet reipublicæ cauſa abſente, res uſucapta ſit ab emptore, & miles vel alius, qui aberat reipublicæ cauſa, reverſus ſundum vindicet & petat ſe reſtitui adverſus uſucapionem ex edicto, *ex quibus cauſis majores*, reſciſſa uſucapione & fundo evicto a milite per reſtitutionem in integrum, emptori reſtituitur utilis actio ex ſtipulatu duplæ de evictione adverſus venditorem, ne re & pretio careat; *l. minor*, ſupr. *h. tit. l. ſi cum venditor*, §. 1. inſt. *h. tit.*

§. *ſi heres.*

SI Sticho libertas relicta ſit ſub conditione dandi decem heredi, & heres ſtatuliberum vendiderit, & in conditione libertatis majorem quantitatem pecuniæ eſſe dixerit quam eſſet, ſi conditio libertatis extiterit, tenetur emptori actione ex empto, ſi modo talis eſt conditio, ut ad emptorem tranſiret, id eſt quæ impleri poſſet in perſona emptoris, puta conditio dandi heredi: nam ſi libertas Sticho relicta ſit ſub conditione dandi extraneo, etſi venditor veram pecuniæ quantitatem dixerit, tamen ſi non prædixerit emptori libertatem ſervo relictam ſub conditione dandi alii, exiſtente conditione libertatis emptori tenetur de evictione, ex *hoc* §. nimirum ob mendacium & reticentiam; *l. ſi decem*, infr. *de ſtatuliber.*

L. 55.

STipulatio duplæ de evictione emptori non committitur, ſi contra emptorem judicatum ſit quod defuit, ſi victus ſit culpa ſua, puta quod abſens per contumaciam, indefenſus ob omiſſas defenſiones damnatus eſt: magis enim culpa ſua propter abſentiam victus videtur, quam quod malam cauſam habuit, ex *hoc l.* Victus per contumaciam non jure victus videtur. Hoc caſu non creditur jus ex ſententia fieri; *l. qui repudiantis*, *in fin.* ſupr. *de inoffic. teſtament.* damnum ſentire non videtur, qui culpa ſua damnum ſentit; *l. quod quis* 203. *de R. J.* Idem dicendum in caſu *l. Herennius*, §. ult. infr. *h. tit.* ſi emptor appellavit, & bonam cauſam vitio ſuo ex præſcriptione perdidit, quod non eſt perſecutus cauſam appellationis intra tempora appellationis: licet venditor teneatur cauſam emptoris defendere; *l.* 21. 23. *C. h. tit.* ſi tamen ipſe emptor deſit judicio, & cauſam non defendat, venditor non tenetur de evictione, quia nihil eſt quod imputetur venditori, ſi emptor ipſe cauſam non defendat. Quod ſi ille quidem, contra quem judicatum eſt, judicio non adfuit, alius autem adfuit pro eo, puta ſi judicium quidem acceptum ſit cum pupillo, tutore auctore, ſed abſente pupillo tutor cauſam egit nomine pupilli, & judicatum eſt contra tutorem, ſtipulatio duplæ pupillo committitur, etenim actam eſſe cauſam palam eſt, & ſatis eſt actam eſſe cauſam ab eo cui fuit jus agendi, & ſtipulatio duplæ pupillo committitur, ſi judicatum ſit contra tutorem, qui pupilli nomine cauſam defendit, quia pupillus non indefenſus victus vide-

Digitized by Google

tur, qui per tutorem defensus est, quia tutor est idoneus defensor pupilli: tutor quoad defensionem pupilli in rebus ejus domini loco habetur; *l. tutor qui, de administr. tutor.* Venditor non tenetur de evictione, si emptor culpa sua victus, vel perlusorio judicio, quia sententia lata contra emptorem indefensum, vel perlusorie agentem, non debet nocere auctori. Ut sententia lata perlutorie contra heredem, non debet nocere legatis & libertatibus; *l. si servus plurium, §. si hereditatis, de legat. 1. l. si perlusorio, l. a sententia, §. si heres,* infr. *de appellat.*

§. *præsenti.*

SI res evinceatur emptori, venditor non tenetur de evictione, nisi emptor ei denuntiaverit, ut liti adesset, si potuerit denuntiare; *l. si fundo, §. si cum* † *possit,* supr. *h. tit. l. Herennius, in princ.* infr. *h. tit. l. libera, C. de sentent. & interlocut.* Denuntiatio omnino & præcise requiritur; *l. emptor, l. si controversia, l. si parentes, l. cum successores, C. h. tit.* Denuntiatio debet fieri præsenti venditori, si præsens sit, & copiam sui faciat, vel procuratori ejus eo præsente, ex *hoc §. & l. si dictum, §. si præsente,* infr. *h. tit.* unde actio de evictione dicitur actio in auctorem præsentem, propter veterem ejus formulam, quandoquidem te in jure conspicio; M. Tull. pro Cæcinn. *Actio est in auctorem* (sic enim legendum est pro actorem) *præsentem his verbis, quandoquidem te in jure conspicio.* Denuntiatio debet fieri auctori præsenti, si adsit, vel ejus procuratori: quod si absit, & domi procuratorem reliquit, domi denuntiandum est; *l. ut perfectius, C. de annal. except.* sive autem venditor absit sive præsens sit, & per eum fiat quominus denuntietur, stipulatio duplæ emptori committitur. Denuntiatio facta videtur, si per † venditorem fiat quominus denuntietur, ne dolus prosit auctori. Quæritur, an venditori scienti rem evinci denuntiare necesse sit? videbatur non esse necessarium, quoniam certiorari non debet, qui non ignoravit; *l. 1. in fin.* supr. *de act. empt. l. item veniunt, §. petitam, de petit. hereditat.* sed tutius est denuntiari etiam scienti, quia denuntiatio non fit tantum notitiæ & certificationis causa, sed etiam requisitionis causa, ut auctor adsit ad defendendum; *gloss. & DD. ad l. emptor, C. h. tit.* ubi lex denuntiationem requirit, eam fieri oportet, etiam si is, cui denuntiandum est, rem non ignoret; *l. denuntiasse,* infr. *ad l. Jul. de adulter. l. 1. §. de inspiciendo,* infr. *de inspiciend. ventre.*

Cujac. in *l. qui concubinam, §. si heres tibi, de leg. 3.*

L. 56.

RE evicta duplex datur actio de evictione. Una est actio ex stipulatu, quæ est prætoria, nimirum si convenerit de ea; *l. 1. §. stipulatio,* infr. *de prætor. stipulat.* Altera actio est empti, quæ est civilis in id quod emptoris interest rem evictam non esse; *l.* † *evicta,* supr. *l. si in venditione,* infr. *h. tit.* etiam si de evictione nihil dictum sit; *l. non dubitatur, C. h. tit.* Evictionis nomine datur actio ex stipulatu duplæ, si de ea convenerit. Olim frequens & quasi assidua erat stipulatio duplæ evictionis nomine, ut ostenditur in *hac l. & l. 2.* supr. *h. tit. l. si plus vel minus,* infr. *h. tit. l. quod si nolit, §. quia assidua,* supr. *de adil. edict.* Actio ex empto de evictione datur in id quod emptoris interest, etiam si de evictione nominatim non convenerit, quoniam evictio præstatur ex natura contractus quasi ex tacita conventione: eum enim venditor teneatur præstare habere licere; *l. 2. §. 1.* supr. *de act. empt.* re evicta consequens est eum teneri de evictione, quia emptori habere non licet ex quo res evicta sit. Quod si in venditione dictum sit, ut simplum vel triplum aut quadruplum promitteretur evictionis nomine, stipulatio valet ex ea datur actio in plus vel minus, puta in simplum triplum vel quadruplum

Cujac. 16. *obs.* 34.

Digitized by Google

plum, *ex hac l. & d. l. ſi plus vel minus*. Stipulatio duplæ ſolebat apponi evictionis nomine, quia dupla pœnæ nomine ſubrogatur in locum ejus quod intereſt, plerumque id quod intereſt non excedit duplam; *l. unic. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt profer.* Sed ex conventione ſtipulatio valet ultra duplam. Speciale eſt in fiſco, quod procurator fiſci ſi rem alienam vendiderit, quamvis duplum vel triplum pro evictione promiſerit, tamen fiſcus tenetur tantum *in ſimplum*, *l. ſi † procurator*, *de jur. fiſc.* Et ſi in vendendo convenerit, ut ſimplum, vel triplum, aut quadruplum promitteretur evictionis nomine, præter actionem ex ſtipulatu, quæ oritur ex ſtipulatione, datur perpetua, id eſt ſemper datur actio ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, ut in *hac l. & l. evicta †* ſupr. *l. † ſi in venditione*, infr. *h. tit. l. Titius*, ſupr. *de act. empt.* Et quia in venditione aſſidua id eſt uſu frequens eſt ſtipulatio duplæ, etiam ſi venditor non caverit ſtipulatione duplæ de evictione, ſtipulatio tacite appoſita intelligitur, & ex tacita ſtipulatione datur tacita actio ex ſtipulatu evictionis nomine, quia quæ ſunt moris & conſuetudinis veniunt in bonæ fidei judiciis, id eſt ineſſe videntur; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, *de aedil. edict.* Venditor ſtipulanti emptori tenetur de evictione actione ex ſtipulatu duplæ, vel actione ex empto in id quod emptoris intereſt: ſed qui duplam promiſit evictionis nomine, non tenetur ſatisdare, id eſt cavere datis fidejuſſoribus, ſed repromittere nuda promiſſione, quæ ſolam fidem promittentis obligat, niſi aliter actum ſit, ut ſatisdetur, ut oſtenditur *init. h. leg. l. 4. l. emptori*, ſupr. *h. tit. l. 1. §. ſtipulatio*, infr. *de præter. ſtipulat.* Cujac. 11. *obſ.* † 4.

§. *ſi compromiſero*.

SI res evincatur voluntate emptoris, ſtipulatio duplæ de evictione emptori non committitur: puta ſi emptor coventus actione in rem a domino, ultro compromiſerit in arbitrum, & ſententia lata fuerit contra emptorem, nulla emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, id eſt neque actio ex ſtipulatu duplæ, neque actio ex empto in id quod intereſt, quia nulla neceſſitate cogente compromiſit, id eſt invito vel ignorante venditore, ſibi imputare debet emptor, quod compromiſit inſcio vel invito venditore, a quo defenſus eſſet, ex *hoc* §. Et res judicio non eſt evicta, quia ſententia arbitri non habet vim rei judicatæ, ex ea non datur actio judicati, ſed pœnæ petitio; *l. 2. ſupr. de recept. qui arbitr. l. 1. C. eod.* Et qui evincitur poteſt ſe liberare præſtando pœnam compromiſſi. Emptori datur actio de evictione ſi res evincatur per ſententiam judicis; *l. evicta*, §. 1. ſupr. *h. tit. l. utique*, *de rei vindicat.* quia nihil eſt quod imputetur emptori re judicio evicta: judicium redditur in invitum; *l. inter ſtipulantem*, §. 1. *de V. O.* Sed ſi res evincatur per ſententiam arbitri, emptori non datur regreſſus adverſus venditorem, quia ſibi imputare debet qui ultro compromiſit in arbitrum: arbitrium redditur in volentem, qui ultro compromiſit; *l. 3. §. tametſi*, *de recept. qui arbitr.* Sane ſi emptor compromiſerit in arbitros voluntate venditoris, & judicatum ſit contra emptorem, emptori datur regreſſus adverſus venditorem, quia venditor ipſe compromiſiſſe videtur, qui conſenſit; *arg. l. 2. §. ſi conſervatis*, *ad l. Rhod. de jact.*

§. *in ſtipulatione dupla*.

SI homo communis duorum venierit, & emptor duplam ſtipulatus ſit evictionis nomine, ſi pars hominis evincatur ſtipulatio duplæ emptori non committitur, id eſt emptori non datur actio ex ſtipulatu duplæ pro parte evicta, quia non poteſt videri homo evictus, cum pars evincitur, niſi nominatim in

ſtipulatione duplæ convenerit, ut ſtipulatio duplæ in hunc caſum committeretur, ſi pars evinceretur. Et hoc eſt quod intelligendum eſt his verbis, *in ſtipulatione duplæ cum homo venditur, partis adjectio neceſſaria eſt*. Sed ſi pars hominis evincatur, emptori datur actio ex empto in id quod emptoris intereſt. Nec obſtat *l.* 1. ſupr. *h. tit.* ex qua parte evicta, evictio præſtatur pro parte evicta, quia hoc verum in rebus dividuis: aliud eſt in homine, quia eſt res individua.

§. *ſi cum* † *poſſit*.

SI res evincatur culpa emptoris, ſtipulatio duplæ de evictione emptori non committitur, ut in caſu *l. ſi ideo, in princ.* ſupr. *l. Herennius*, §. *Herennius*, infr. *h. tit.* Similis caſus proponitur in *hoc* §. ſi quis ignorans rem alienam emerit a non domino, & cum poſſet uſucapere non uſuceperit, id eſt cæpta uſucapione amiſerit poſſeſſionem, & cum ea occaſionem uſucapiendi, quia ſine poſſeſſione non procedit uſucapio, & poſtea res evincatur emptori, venditor non tenetur de evictione, quia emptor culpa ſua amiſſa occaſione uſucapiendi evictus videtur.

§. *ſi præſente*.

SI res vendita & tradita evincatur, venditori emptor denuntiare debet, ut rei defendendæ adſit, & denuntiatio debet fieri præſenti venditori; *l. ſi ideo*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* Denuntiatio debet fieri venditori, vel ſi fiat procuratori præſente venditore, vel ſaltem ſciente & non ignorante, valet, ita ut venditor ex ea teneatur de evictione, ex *hoc* §. quia denuntiatio facta procuratori præſente venditore, vel non ignorante, venditori ipſi facta videtur, ut in caſu *l. ſi procuratori, de V. O.* ſi procurator præſentis ſtipuletur, utilis actio ex ſtipulatu domino competit, quia dominus ipſe ſtipulatus videtur.

§. *ſimili modo*, † §. *ſed etſi nihil*.

SI res evincatur, emptor debet denuntiare venditori, ut rei agendæ adſit, ſi præſens ſit ad perſonam, ſi abſit ad domum; *l. ſi ideo*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* quod ſi per venditorem, ſive præſens ſit ſive abſit, hat quominus denuntietur, emptori committitur ſtipulatio duplæ de evictione; *d. l. ſi ideo*, §. *ult.* Idem dicendum eſt ſi † venditor curaverit, ne denuntietur, ex *hoc* §. *ſimili modo*, non modo ſi per ſe fecerit ne denuntietur, ſed etiam ſi per alium curaverit ne denuntietur. Curare ne quid fiat dicitur, qui non per ſe, ſed per alium facit, ut qui promittit ſe curaturum decem dari, non promittit decem dare per ſe, ſed alium daturum, & reum locupletem dando liberatur; *l. illa ſtipulatio*, §. 1. infr. *de V. O. l. ult. de reb. credit.* Sed etſi nihil faciente venditore quominus ei denuntietur, emptor cognoſcere non potuerit ubinam eſſet venditor, ad hoc ut denuntiaret, ſtipulatio duplæ committitur emptori ac ſi denuntiaſſet, quia denuntiaſſe videtur, cum per venditorem ſtetit ne ei denuntiaretur, † ex *h.* §. *ſed etſi nihil*.

§. *ult.*

SI res vendita evincatur emptori, & auctor ſit pupillus vel minor, tutori vel curatori denuntiandum eſt; *l. ſi curatorem, C. de in integr. reſtit. minor.* Quod ſi pupillus tutorem non habeat, poteſt adire prætorem, & petere tutorem pupillo, ut conſtituto tutore cum pupillo agi poſſit; *l. divus*, §. 1. infr. *qui pet. tutor. vel curator.* Quod ſi res vendita a patre evincatur, pupillo etiam ſine tutoris auctoritate poſſe denuntiari, ut liti adſit, ſi tutor non appareat, ex duplæ ſtipulatione ſc. evictionis nomine, benignius receptum eſt ex ſen-

Digitized by Google

ſententia Trebatii, ex *hoc* §. Lex ait, ex duplæ ſtipulatione, ſi ſtipulatione interpoſita de dupla convenerit. Et ſtipulatio duplæ ita valet, ut emptori committatur per ſolam denuntiationem factam pupillo ſine tutore, ſi de eo ſtipulatione convenerit, ut denuntiatio facta auctori vel heredi ejus etiam filio impuberi valeret. Neque obſtat *l. ſed ſi ex ſtipulatu*, infr. *de V. O.* ex qua ſi pupillus ſtipulanti Stichum promiſerit, non tenetur de mora, niſi auctore tutore interpelletur, quia pupillus moram non contrahit, niſi interpelletur tutore auctore. Item non obſtat *l. ſi finita*, §. *ſi pupillus*, † infr. *de damn. infect.* ex qua ſi pupillus tutore careat, quo auctore caveat de damno infecto, vicinus, qui deſiderat ſibi caveri, mittitur in poſſeſſionem ædium pupilli, a quibus damnum timetur, quia denuntiatio ex ſtipulatione duplæ fieri poteſt evictionis nomine, quod forte ita convenit per ſtipulationem: & ſi pupilli ædes vitioſæ ſint, & non habeat tutorem, quo auctore caveat damni infecti, vicinus mittitur in poſſeſſionem ædium pupilli, quia res celeritatem deſiderat ob periculum imminens. Tamen ſi pupillo ſit denuntiatum, is per tutorem vel curatorem defendi debet; *l. 2. C. de in lit. dand. tutor.*

L. 57.

VEnditor tenetur ex ſtipulatu vel ex empto præſtare emptori habere licere; *l. ex empto*, §. *qui autem*, ſupr. *de act. empt. l. ſtipulatio iſta*, *in princ. l. inter ſtipulantem*, *in princ. de V. O.* Stipulatio autem habere licere emptori non committitur priusquam emptori res ablata vel abducta ſit, etiam ſi per ſententiam judicis evicta ſit: ut ſi is, qui ab emptore rem evicit per ſententiam, antequam res ablata abductave eſſet, ante executionem ſententiæ, ſine ſucceſſore deceſſerit, ita ut bona non pervenerint ad fiſcum, puta ſi fiſcus non admiſerit bona defuncti ſine herede intra quadriennium. Lege Julia bona vacantia fiſco deferuntur; ſed ſi fiſcus non admittat ea intra quadriennium, ab his repellitur; *l. 1. §. divus*, infr. *de jur. fiſc.* neque bona privatim a creditoribus diſtrahi poſſint, quia forte non ſunt creditores. Lex ait privatim, id eſt a privatis creditoribus aliis a fiſco: ſic ærarium privatim conſtituti, id eſt collato ære privatorum, dixit Cornel. Nepos in vit. Attici: *Excogitatum eſt a quibusdam, ut privatim ærarium Cæſaris interſectoribus ab equitibus Romanis conſtitueretur.* Hoc caſu nulla competit actio ex ſtipulatu habere licere, quia habere licet, & habere licere rem videtur emptor, a quo per ſententiam res evicta eſt, nondum ablata abductave eſt. Opponitur *l. evicta*, §. 1. ſupr. *h. tit. l. 3. C. eod. l. utique*, ſupr. *de rei vindicat.* ex quibus ſtipulatio duplæ de evictione emptori committitur re evicta per ſententiam: ſed Odofredus recte ait, differentiam conſtituendam eſſe inter ſtipulationem habere licere, & ſtipulationem evictionis. Stipulatio evictionis ſtatim emptori committitur, ex quo res per ſententiam evicta ſit: ſtipulatio habere licere prius non committitur, quam res cum effectu abducta ſit, quia in ea magis res, id eſt factum, quam jus quæritur, an detur actio ex ſtipulatu habere licere. Ne detur actio ex ſtipulatu habere licere ſufficit rem eſſe apud emptorem. Ex ſtipulatu duplæ de evictione agi non poteſt priusquam emptori res abeſſe cœperit; *l. 4. in princ.* ſupr. *de act. empt.*

§. *quod cum ita.*

SI emptor ſtipulatus ſit a venditore rem habere licere, & re evicta emptori & nondum abducta, is qui rem evicit eam donaverit, vel legaverit emptori, huic non competit actio ex ſtipulatu habere licere, quia res non videtur evicta, ex quo antequam ablata abductave eſſet a domino, donata vel legata eſt emptori, quia habere licet ex alia cauſa, donationis ſc. vel legato, & ſti-

pula tio habere licere emptori non committitur, ſi rem habere licet ex cauſa lucrativa, puta donationis vel legati, ſtipulatio duplæ committi non poteſt, cum res non poſſit evinci, ex *hoc §. & l. ſi vendideris, l. ſi ei cui*, §. 1. *ſupr. h. tit.* Quod ſi res evicta emptori ſemel ablata abductave ſit, & poſtea ab eo, qui evicit, emptori donata vel legata ſit, emptori competit actio ex ſtipulatu habere licere, quia ſtipulatio habere licere ſemel commiſſa non reſolvitur, id eſt non extinguitur ex cauſa ſuperveniente, ut in *l. emptori poſt evictionem*, infr. *h. tit.* emptori evicto ſervo & abducto a domino, venditor, ſi poſt tempus eundem ſervum offerat emptori, non liberatur, niſi etiam præſtet quod emptoris intereſt ſervum evictum non fuiſſe, quia ſtipulatio habere licere ſemel commiſſa non reſolvitur ex eventu: effectus rei judicatæ non debet pendere ex eventu incerto. Re evicta, ſi priusquam res ablata abductave ſit dominus emptori rem donaverit, vel legaverit, ceſſat actio ex ſtipulatu duplæ de evictione, quia res evinci non poteſt: verumtamen emptori datur actio empti in ſimplum *; d. l. ſi vendideris; d. l. ſi ei cui*, §. *ſi is qui*, *l. non tamen*, *l. ſed & hoc nomine*, *ſupr. h. tit. l. ſervum Titii*, *ſupr. mandat. l. Julianus*, §. *ſi fundum*, *de act. empt. l. cum emptor*, infr. *ad leg. falcid.*

L. 58.

SI res certa legata ſit, puta Stichus, evicto Sticho, heres non tenetur de evictione, quia liberatur præſtando rem qualis eſt *; l. ſi is qui*, *ſupr. h. tit. l. ſi a ſubſtituto*, §. *ult. l. ſi domus*, §. 1. *de legat.* 1. *l. cum pater*, §. *evictis*, *de legat.* 2. legatum eſt cauſa lucrativa, quæ non eſt obnoxia evictioni, exemplo donationis *; l.* 2. *C. h. tit.* niſi conjunctæ perſonæ res aliena legata ſit *;* §. *non ſolum*, *inſtit. de legat. l. cum alienam*, C. *de legat.* quod ſi res in genere legata ſit, puta homo, & heres Stichum tradiderit, & de dolo caverit, Sticho evicto, tenetur legatario actione ex teſtamento, ut præſtet ſervi æſtimationem, ex *hoc l.* quia debuit facere accipientis, ne in poteſtate heredis ſit alienum dando voluntatem teſtatoris luſoriam facere. Homine in genere legato, electio eſt heredis quem præſtet *; d. l. ſi a ſubſtituto*, §. 1. electo eo quem præſtitit, ſi is evincatur, quia male elegit, tenetur de evictione actione ex teſtamento. Non videtur tradidiſſe, qui ſervum ita tradidit, ut habere non liceat *; l. qui concubinam*, §. *ſi heres*, *de legat.* 3. ſed hoc caſu legatarius debet denuntiare heredi ante judicium acceptum, ideſt ante litem conteſtatam *; d.* §. *ſi heres*. Secus in emptore denuntiari poteſt quolibet tempore, id eſt etiam poſt litem conteſtatam ante ſententiam, dum tamen denuntiet prope ſententiam *; l. ſi rem quam*, §. *ult. h. tit.* Et hoc eſt quod dicitur in foro, *ſommation de garent eſt perpetuelle*. Denuntiatio fieri debet ante ultimam cognitionem, qua partes allegationibus & probationibus finem imponunt *; l. ult. C. de præſcipt.* 30. *ann. nov. 60. cap.* 2. §. 1. *verſ. cum vero*.

L. 59.

SI quis ignorans rem alienam emerit a Titio, & eandem rem legaverit Seio, ſi res evincatur legatario, heres non tenetur de evictione, quia res certa legata eſt, & legatarius non poteſt convenire auctorem auctoris ſui de evictione, niſi ceſſæ ei ſint actiones ab herede: ſi res evincatur emptor non poteſt laudare & convenire auctorem auctoris ſui, niſi ceſſis actionibus ab herede, quia actiones hereditariæ manent apud heredem, nec transeunt in legatarium *; l. ſervo*, *legato*, §. *ſi teſtator*, *de legat.* 1. *l.* 1. §. *ſi heres*, *ad Trebell. l.* † *ſi fideicommiſſum*, §. *tractatum*, *de judic. l. ult. C. de hereditar. act.* niſi actiones ceſſæ ſint ab herede. Et heres non tenetur de evictione, & li-

liberatur cedendo actionibus ſuis, quia non tenetur, niſi quia actionem habet: & qui tenetur quod habet actionem, liberatur cedendo actionibus ſuis; *l. quod debetur, de pecul. l. Imperator,* † *in princ. de legat.* 2. Legatum per vindicationem recta via ſine facto heredis transit in legatarium; *l. legatum, de legat.* 2. *l.* 3. §. *ſi rem, de legat.* 3. *l. a Titio, de furt.* Et legatarius in hoc genere legati poteſt perſequi legatum actione in rem ſine herede. Sed ſi res legata evincatur a domino, legatarius non poteſt agere adverſus auctorem auctoris ſui, niſi ceſſis actionibus ab herede, vel niſi quodam caſu hypothecas habeat, nempe in bonis heredis. Hoc nequaquam intelligendum eſt de hypothecaria actione, quam legatarius habet in bonis heredis legati aſſequendi cauſa, quia eam non habuit ante conſtitutionem Juſtiniani; *l.* 2. *C. comm. de legat.* ſed de jure pignoris, quod habet legatarius in bonis heredis; cum legatarius conditionalis, herede non cavente legati ſervandi cauſa, mittitur in poſſeſſionem bonorum heredis, quibus incubat vice pignoris; *l. creditoribus*, infr. *de ſeparationib.* quo genere pignus prætorium conſtituitur; *l. communi dividundo*, §. *ſi duo* ſupr. *commun. divid. l.* 2. *pro herede*, *l.* 1. §. *quæſitum*, *quod legator. l. qui legati*, *C. ut in poſſeſſ. legator.* quo fit, ut legatarius miſſus in poſſeſſionem bonorum legati ſervandi cauſa, poſſit exercere hereditarias actiones, quas habet in bonis ſine ceſſione heredis, quia eſt heredis loco, vel utitur jure creditoris pigneratitii, qui poteſt exercere actiones debitoris, & convenire debitores debitoris ſui; *l.* 1. §. *ſi fidejuſſit*, infr. *ſi quid in fraud. patron. l.* 2. *C. quand. fiſc. vel privat. debitor. ſui debitor. conv. poſſit.*

L. 60.

ETiam ſi in venditione nihil dictum ſit de evictione, venditor ex natura contractus tenetur de evictione actione ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, ex *h. l. l. non dubitatur*, *C. h. tit. l. ex empto*, *l. Titius* 43. *verſ. de ſumptibus*, ſupr. *de act. empt.* Quod ſi in venditione evictio quidem promiſſa ſit, ſed dictum non ſit in quantum præſtaretur, in duplam aut in ſimplum, ex ſtipulatione evictionis actio præſtatur in ſimplum. Actio ex ſtipulatione evictionis ſui natura eſt in ſimplum; §. *in ſimplum*, *inſt. de actionib.* plerumque emptor ſolebat ſtipulari duplam evictionis nomine, ſed licet etiam ſtipulari plus aut minus; *l. ſi dictum*, *l. evicta*, §. *duplæ*, ſupr. *l. ſi plus aut minus*, infr. *h. tit.* Et ſi ſtipulatio fiat ſimpliciter, ex ea evictio ſui natura præſtatur in ſimplum, & evictio præſtatur actione ex empto in id quod intereſt, ex *hac l. & l. evicta*, infr. *h. tit.* Quod ita intelligendum eſt, ut non modo pretium præſtetur, ſed etiam id omne quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe; *l. cum ſucceſſores*, *C. h. tit.* quod plerumque excedit pretium rei. Et quandoque etiam ſi omiſſa ſit ſtipulatio duplæ de evictione, ſecuta evictione actio ex tacita ſtipulatione datur in duplum. Et hoc eſt quod dicitur in *l.* 1. ſupr. *h. tit.* ſi in venditione dupla non ſit promiſſa, & eo nomine agatur, dupla condemnandum eſſe reum, quia etiam ſi omiſſa ſit ſtipulatio duplæ, tacite interpoſita videtur, quia plerumque apponi ſolet: quæ ſunt moris & conſuetudinis, etiam ſi omiſſa ſint, veniunt in bonæ fidei judiciis; *l. quod ſi nolit*, §. *quia aſſidua*, ſupr. *de ædil. edict.* quæ etſi non loquatur de ſtipulatione evictionis, ſed de ſtipulatione ædilitia, quæ interponitur hominem noxa morbove ſolutum eſſe, qua ex cauſa etiam duplum promittitur, tamen ratio accommodari poteſt ad ſtipulationem de evictione, quia aſſidua id eſt uſu frequens & familiaris eſt ſtipulatio duplæ de evictione.

Digitized by Google

L. 61.

SI res evincatur priusquam tradita sit, emptori non datur actio ex stipulatu de evictione, quia evinci videtur venditori magis quam emptori, sed datur actio ex empto in id quod interest habere licere; *l. 1. & 2. supr. de act. empt.* Si rem a te emi, & antequam mihi traderes, eandem Titio vendidi, & voluntate mea Titio tradideris, re evicta Titio, tu de evictione mihi teneris, perinde ac si rem a te acceptam tradidisses Titio, quia res mihi tradita videtur fictione brevis manus; *l. si mulier 59. infr. de jur. dot. l. 3. §. sed si debitorem, de donat. int. vir. & uxor.* Nihil refert, an mihi tradas, an meo jussu alteri; *l. 1. §. si jusserim, infr. de adquir. possess. l. singularia, de reb. credit. l. pecuniam, de solut.* ficta traditio eundem effectum operatur, ac naturalis, ad hoc ut locus sit actioni de evictione: fictio idem operatur in casu ficto, quod veritas in casu vero.

L. 62.

REm, quæ apud te erat, nimirum ex causa commodati, depositi, vel locati, vendidi tibi, & promisi duplam evictionis nomine, re evicta quæritur, an tenear de evictione actione ex stipulatu duplæ? Ratio dubitandi erat, quod actio de evictione non nascitur antequam res tradita sit. At hoc casu res tradita non est, quæ apud te erat ante venditionem: tamen placet me teneri de evictione, quia fictione brevis manus res pro tradita habetur, & res fingitur rediisse ad me, & rursus perveniisse ad te ex causa venditionis. Dominium ex causa emptionis venditionis quasi traditione transfertur in emptorem, si res, quæ erat apud eum ex causa commodati vel depositi, ei vendatur; *§. interdum, inst. de rer. divis. l. 1. §. pen. infr. de adquir. possess.*

§. si ei qui.

SI venditori, qui duplum promisit evictionis nomine, plures heredes extiterint, re evicta emptori, omnes tenentur in solidum de evictione, omnesque denuntiandi sunt, omnesque defendere debent, id est liti assistere, quia una est evictionis obligatio, licet plures sint rei, venditio tuenda est in solidum, cujus causa est indivisa, & uno defugiente ceteri tenentur in solidum, sed liberantur præstando partes hereditarias, ex *h. l. l. in executione, §. in solidum, l. cum ex causa, de V. O.* si de industria, id est ex compacto ceteris deficientibus, unus litem defendat, propter denuntiationis vigorem, quia omnes denuntiati sunt. Is est effectus denuntiationis, quod sententia lata contra unum, vel pro uno, omnibus nocet, vel omnibus prodest, omnibus vincit aut vincitur.

§. si fundum.

SI fundum, in quo usufructus Titii erat, qui ei relictus est quoad viveret, detracto usufructu mihi ignoranti vendideris, quia dixisti quidem usumfructum Titii esse, sed reliquisti usumfructum ei relictum quoad viveret, quo casu usufructus capitis deminutione fructuarii non amittitur, quia amissus repetitus videtur; *l. 3. supr. quib. mod. usufr. amitt.* & Titius capite deminutus fuerit, & agat sibi esse jus utendi fruendi, quia si usufructus legetur quoad vivet vel ad certum tempus, puta decennium, non amittitur capitis deminutione, quia tacite repetitus intelligitur quoties amissus erit; *d. l. 3.* mihi competit actio ex stipulatu de evictione adversus te, quia mihi ignoranti vendi-

Digitized by Google

didiſti fundum detracto uſufructu, id eſt vendidiſti quidem fundum detracto uſufructu Titii, ſed dixiſti ſimpliciter uſumfructum Titii eſſe, reticendo uſum fructum Titio relictum quoad viveret, quo caſu uſusfructus non extinguitur capitis deminutione, quia repetitus videtur. Quod ſi verum eſſet, quod in venditione mihi dixiſti uſumfructum Titii eſſe ſimpliciter, recte negarem Titio jus utendi fruendi eſſe Titio capite deminuto, & amiſſo uſufructu capitis deminutione, quia uſusfructus extinguitur morte vel capitis deminutione, nisi relictus ſit quoad vivet, vel ad certum tempus, quo caſu tacite repetitus videtur. v. *l. 46.* ſupr. *h. tit.*

L. 63.

EMptori non aliter datur actio de evictione adverſus auctorem, quam ſi lite mota denuntiaverit ei, ut liti adſit; *l. ſi ideo*, §. *præſenti*, *l. ſi dictum*, §. *ſi præſente*, ſupr. *h. tit.* niſi in venditione pacto remiſſa ſit denuntiandi neceſſitas, ex *h. l.* & ita ſolebant tabelliones ſtipulari in contractibus emptionis venditionis, ut refert Fulgoſius *hic*. Pacto remitti poteſt onus denuntiandi, quia quilibet poteſt renuntiare juri ſuo; *l. pen. C. de pact.* vel niſi per venditorem ſtet quominus ei denuntiari poſſit; *d. l. ſi ideo*, §. *præſenti*, *l. ſi dictum*, §. *ſimili modo*, ſupr. *h. tit.*

§. *Gaia Seia.*

STipulatio duplæ de evictione emptori committitur, ſi res evincatur, ſive evincatur actione in rem a domino, quia fundus alienus fuit, id eſt venditus a non domino, ſive actione Serviana ſeu quaſi Serviana & hypothecaria, ut probatur *hic*, & *l. ſi mancipium*, §. *ult. & l. ſeq.* ſupr. *h. tit.* quia utroque caſu emptori rem habere non licet. Nunc finge Gaia Seia emit fundum alienum a non domino, vel fundum obligatum a domino, quæſtione mota de proprietate iſci nomine, id eſt a procuratore iſci, qui exercet omnes actiones iſcales, auctorem laudavit, ut liti adeſſet: ſecura evictione, fundus per ſententiam iſco adjudicatus, & ablatus ab emptore. In executione ſententiæ præſente venditore, emptrix acquievit ſententiæ, non appellavit a ſententia judicis, quæritum eſt, an teneatur appellare, an ſtatim poſt ſententiam judicis poſſit convenire venditorem actione ex ſtipulatu duplæ de evictione? Ratio dubitandi erat, quod actio de evictione non competit emptori priusquam per ſententiam definitivam res victa ſit, & ablata emptori: non videtur victa per ſententiam judicis, quamdiu ſupereſt remedium appellationis, per quam extinguitur judicatum; *l. 1. in fin.* infr. *ad Turpillian.* Tamen ſi ſententia lata ſit contra emptorem præſente venditore, emptor non tenetur appellare, & ſtatim poſt ſententiam, ſive fundus evictus ſit quia alienus erat, ſive quia erat obligatus tempore contractus, emptrici datur actio ex ſtipulatu de evictione adverſus venditorem, quia ſufficit emptori quod res victa eſt per ſententiam judicis, pro qua præſumitur. Res judicata pro veritate habetur propter auctoritatem rerum judicatarum; *l. ingenuum*, ſupr. *de ſtat. homin.* Multo magis præſentia venditoris, qui defenſione qua potuit uſus eſt, excuſat emptorem ab onere provocandi: præſentia venditoris removet omnem ſuſpicionem, quod emptor victus ſit colluſorio judicio. Et emptor, qui lite mota denuntiavit, & præſente venditore cauſam ut potuit defendit, non eſt cogendus appellare, & iniquiorem cauſam appellationis perſequi, ne, ſi temere appellet, ferat pœnam injuſtæ appellationis; *l. eos*, §. *ne temere*, *C. de appellat.* Emptor poteſt tuto acquieſcere ſententiæ, quia poteſt quilibet bonam fidem agnoſcere: nemo malam cauſam perſequi debet; *l. quotiens*, §. † *nec utique*, infr. *de adminiſtr. tutor.* nihil eſt quod imputetur emptori, qui pepercit pudori ſuo; *l. Quintus Mucius*, ſupr. *mandat.*

Digitized by Google

§. ult.

SI emptor per ſententiam judicis latam præſente venditore victus ſit, non habet neceſſe appellare: tamen ſi appellet, neceſſe habet appellationem proſequi, & ſi appellavit & bonam cauſam vitio ſuo, culpa ſua ex præſcriptione perdidit, puta ſi non eſt proſecutus cauſam appellationis intra tempora appellationis, intra dies fatales appellationis, ad auctorem reverti non poteſt, quia ſibi imputare debet quod appellavit, & ubi appellavit appellationem non eſt proſecutus intra tempora appellationis, quia culpa ſua victus eſt; *auth. ei qui appellat*, C. *de temporib. appellat.* victus eſt, quia vinci voluit; *l.* 1. §. *quid ſi in lite*, infr. *ſi quid in fraud. patron.*

L. 64.

Cujac. 16. obſ. 37.

QUidam vendidit & tradidit fundum mille jugerum, & ſtipulanti promiſit duplam evictionis nomine, ducenta flumen abſtulit, id eſt ducenta ablata ſunt impetu ſeu inundatione fluminis, poſtea evicta ſunt ducenta pro indiviſo. Duplæ ſtipulatio emptori committitur pro quinta mille jugerum, non pro quarta, hoc eſt pro ducentis, non pro ducentis quinquaginta. Ratio eſt, quia illa ducenta, quæ ablata ſunt impetu fluminis, emptori pereunt, non venditori. Re vendita & tradita, commodum & periculum pertinet ad emptorem; *l. id quod*, *l. neceſſario*, *de pericul. & commod. rei vendit.* & quia adhuc emptori per alluvionem reſtitui poteſt quod perdidit vi & impetu fluminis: unde efficitur, ut emptor jam non poſſit illorum ducentorum quartam partem, hoc eſt quinquaginta, a venditore repetere actione de evictione, ac ſi inventa eſſent, nec ei periiſſent, nam ſane ei pereunt evicto fundo toto jure, id eſt ipſo jure committitur ſtipulatio duplæ in totum, id eſt præſtabitur evictio pro modo fundi, qui olim fuit, hoc eſt mille jugerum, qui nunc eſt octingentorum, quia flumen abſtulit ducenta. Et ubi totus fundus evictus eſt, damnum ſpectat ad venditorem, quia emptori nihil adcreſcere poteſt per alluvionem, cum totus functus evictus ſit. Et perinde præſtabitur evictio totius fundi, atque ſi fundus incuria deterior factus ſit. Ergo evicto toto fundo, deminutio illa fundi ſeu periculum eluvionis non pertinet ad emptorem, qui agit de evictione, ſed ad venditorem: quod probatur, hoc argumento a contrario, quod ſi fundus melior factus ſit, id eſt ſi fundo mille jugerum per alluvionem acceſſerint alia mille jugera, venditor non tenetur niſi pro mille, hoc eſt duplo pretii quo fundus veniit, inſpecto tempore contractus; *l. ſi cum venditor*, §. *ult.* infr. *h. tit.* quia in contractibus ſemper ſpectatur tempus contractus; *l. ſi filiuſf. de V. O. l. Rutilia Pollia*, *de contrab. empt.* Ergo ſi fundus minor factus ſit per eluvionem, etſi ſuperſint tantum octingenta jugera, evicto præſtabitur pro mille, & evicto præſtabitur actione ex ſtipulatu in duplum. Ejus igitur incrementi non habebitur ratio in cauſa evictionis, ergo nec deminutionis. Summa *h. legis* hæc eſt, quod toto fundo evicto, periculum eluvionis pertinet ad venditorem, parte evicta reſpicit emptorem. Obſtat *l. evicta*, infr. *h. tit.* ſi fundus minor eſſe cœpit per eluvionem, re evicta damnum eſt emptoris, emptori minuitur quantitas evictionis. Item obſtat *l. ſi cum venditor*, §. *ult.* infr. *h. tit.* quæ ait, ſi deterior factus ſit fundus, re evicta, deteriorato minuit pretium evictionis, ſi fundus melior factus ſit, melioratio auget pretium evictionis, atque ita in cauſa evictionis ſpectandum quanti res ſit evictionis tempore. Item obſtat *l. Titius* 43. *in fin. l. idque*, *de act. empt.* ſi ſervus venditus apud emptorem deterior factus ſit, minui præſtationem evictionis, ſin autem melior ſit præſtari duplam. Reſpondendum eſt, conſtituendam eſſe differentiam inter actionem

nem ex ſtipulatu, & actionem ex empto: illæ leges ſunt de actione ex empto, vel de actione præſcriptis verbis, quæ ex permutatione datur, ſive ex divinone, quæ fit emptione & permutatione partium. Illa autem lex eſt de actione ex ſtipulatu, hæc actio competit in ſolidum & in duplum ſtricto jure tota re evicta, ſive ea res minor fuit ſive major quum evicta eſt, ſive deterior ſive melior. Et ita in hoc tractatu de evictionibus ſæpe diſtinguenda eſt actio ex ſtipulatu, ab actione ex empto, etiam ſi utraque detur evictionis nomine, non tamen eodem jure cenſetur utraque actio, quia una eſt bonæ fidei, altera ſtricti juris, quod comprobatur duobus exemplis. Prius eſt, fundo vendito, & parte ejus evicta, pro diviſo ejus bonitatis ſeu qualitatis æſtimatio fit quæ fuit tempore venditionis, non evictionis; *l. bonitatis*, ſupr. *h. tit.* In actione ex empto fit ejus qualitatis æſtimatio, quæ fuit evictionis tempore. Item domo vendita & evicto tigno, non eſt actio ex ſtipulatu de evictione, quia neque domus evicta eſt, neque pars domus, tignum non eſt pars domus, immo nec venditum videtur tignum; *l. nave*, infr. *h. tit.* Eſt tamen actio ex empto in id quod intereſt ratione tigni; *l. eum qui*, §. 1. infr. *de uſucap.* Et ſimiliter vendita ancilla & evicto partu, non eſt de evictione actio ex ſtipulatu, quia non eſt venditus partus; *l. ſi pregnans*, *h. tit.* eſt tamen actio ex empto, quod noſtra interſit partum ſequi matrem; *l. venditor*, † ſupr. *h. tit.*

§. 1.

QUidam fundum mille jugerum vendidit & tradidit, modo fundi integro ducenta jugera per alluvionem acceſſerunt, poſtea evicta eſt pars quinta pro indiviſo totius fundi, id eſt mille ducentorum jugerum pars quinta, evictio præſtatur tantum pro ducentis, perinde atque ſi ſola ducenta de illis mille jugeribus fuiſſent evicta, quia periculum alluvionis, id eſt periculum evictionis ejus, quod alluvione acceſſit, non præſtat venditor, ex *hoc* §. Nec enim id vendidit, nec de eo cavit quiſquam. Huic definitioni obſtat *l. ſed ſi quid*, *in princ.* ſupr. *h. tit.* quæ ſi id quod alluvione acceſſit evictum ſit, ait in actione ex ſtipulatu bonitatis æſtimationem fieri, non quæ fuit evictionis tempore, ſed quæ fuit alluvionis tempore quo acceſſit illa pars fundo vendito, & pro bonitate ejus quod alluvione acceſſit damnari venditorem. Præſtat igitur venditor periculum alluvionis ſi evincatur. Cujac. *hic* reſpondet, ponendum eſſe in ea lege convenſſe aliquid inter contrahentes, de eo quod accederet alluvioni, quod frequentes in ea regione eſſent alluviones, & fundus venditus proximus flumini, nam citra conventionem venditor non præſtat evictionem alluvionis. Obſtat etiam *l. 16. in princ.* ſupr. *h. tit.* quæ ait, evicto fundo vendito agi ex empto de eo quod acceſſit. Reſpondetur, *d. l. 16.* non loqui de eo quod alluvione acceſſit, ſed de eo quod acceſſit, vel nominatim vel etiam tacite, nominatim veluti ſi quis emerit ſervum cum peculio, tacite ut ancillæ venditæ tacite accedit partus, & ſi evincatur partus, acceſſio eſt quæ præſtatur actione ex empto, non ex ſtipulatu, non quaſi ſit venditus partus, nec enim eſt venditus, ſed quod acceſſit rei venditæ; *l. 4. de penu legat.*

§. *quæſitum.*

FUndo mille jugerum vendito & tradito, flumem ducenta abſtulit per elu-vionem, mox idem flumen alluvione ducenta per aliam partem fundi attulit, poſt evicta eſt pars quinta pro indiviſo totius fundi, evictio non præſtatur pro quinta mille jugerum, hoc eſt pro ducentis, neque pro quarta mille jugerum, hoc eſt pro ducentis quinquaginta: † ſed perinde tenetur venditor, ac ſi de illis octingentis reſiduis ſola centum ſexaginta fuiſſent evicta, non pro reli-

Digitized by Google

quis quadraginta, id est pro quinta ducentorum. Ratio est quia pro rata novæ regionis, id est alluvionis, seu incremento, quod accessit per alluvionem, evictionis periculum non præstat venditor.

§. *ceterum*.

FUndo tot jugerum vendito & tradito, & parte ejus pro diviso evicta, evictio præstatur, non pro modo & quantitate jugerum, quæ evicta sunt, sed pro bonitate & qualitate: quod confirmat *l. bonitatis*, *supr. h. tit.* ubi dixi.

§. *ult.*

QUi habebat fundum communem cum alio, unum jugerum pro indiviso vendidit & tradidit, totius jugeri dominium non transtulit, sed partes pro indiviso: idem est si fundum communem cum alio, vel locum certum id est partem fundi tradiderit. Ideo fundo evicto, pro parte una tantum venditor præstat evictionem. Sane si quis fundum communem veluti proprium ignoranti vendiderit, parte evicta, tenetur emptori in id quod interest; *l. ult. C. de commun.* † *rer. alienat.*

L. 65.

REm hereditariam pignori obligatam a defuncto heredes vendiderunt, & stipulanti emptori duplam promiserunt evictionis nomine pro portionibus hereditariis, non singuli in solidum, unus ex coheredibus pro parte sua pignus liberavit, videlicet soluta sorte pro parte sua, tum creditor evicit pignus actione hypothecaria, quæritur, an uterque heredum possit conveniri ab emptore ex stipulatione interposita evictionis nomine? Et ait Papinianus, utrumque teneri pro hereditariis portionibus evictionis nomine, quia coheres pignus non liberavit, etiam si sortem pro parte hereditaria solverit, quia pignoris causa est individua, ut ostenditur *hic*, & *l. heredes*, §. *idem observatur*, *supr. famil. ercisc. l. quamdiu*, C. *de distract. pignor.* id est non solvitur pignus, nisi exsoluta omni sorte. Soluta parte sortis, non ideo minus manet pignus obligatum in solidum, nec remedio locus esse videtur, si coheres, qui pro parte sua solvit & convenitur ab emptore evictionis nomine, esse tueatur opposita exceptione doli, & desideret ab emptore, ut sibi cedat actionibus suis adversus coheredem, qui pro parte sua nihil solvit: quia quoties duo sunt correi debendi, cogendus est creditor opposita doli exceptione, ut ei qui solvit cedat actionibus suis; *l. Modestinus*, *de solut.* Sed emptor adversus alium coheredem non habet actionem de evictione in solidum, sed pro ejus parte tantum, quia non fuere duo rei promittendi, sed sive hic coheres in solidum liberaverit pignus, sive pro sua parte tantum, deinde etiam conventus evictionis nomine pro sua parte solverit emptori, uti caverat, datur actio familiæ erciscundæ, ut coheres, qui nihil solvit, ei reddat quod pro sua parte præstiterit evictionis nomine, quia negligentia coheredis, qui nihil solvit, non potest esse damnosa alteri, qui pignus liberavit, ex *hac l.* Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri; *l. non debet 74. de R. J.*

L. 66.

STipulatio duplæ emptori non committitur si victus sit dolo vel culpa sua, puta si causa ceciderit ob non electam idoneam actionem, de qua admonitus fuerat a venditore. Finge si emptor amissa possessione rei sine culpa sua, admonitus a venditore, ne eam peteret directa actione in rem seu vindicatione, sed potius Publiciana aut vectigali, quæ sunt utiles actiones in rem, egerit di-

directa vindicatione, ſpreta admonitione venditoris, & victus ſit, non datur ei actio ex ſtipulatu duplæ de evictione adverſus venditorem, quia dolo vel culpa ſua victus videtur: dolo feciſſe videtur, qui admonitus a venditore omiſit ideneam actionem, & ſtulte elegit non idoneam. Aliud dicendum eſt, ſi emptor a venditore admonitus, ut ageret Serviana ſeu quaſi Serviana & hypothecaria actione, egerit actione in rem & ſuccubuerit, quia actio Serviana ſeu hypothecaria eſt actio in rem, quæ datur creditori ad avocandam poſſeſſionem tantum; *l. pignoris*, ſupr. *de pignorib.* Et ſoluta pecunia creditori pignus diſſolvitur, ut *hic & l. Paulus*, §. 1. ſupr. *quib. mod. pign. vel hypoth.* Unde fit ut emptori ſuo nomine non competat hæc actio: emptor ſuo nomine Serviana agere non poteſt, hæc enim competit ei tantum in cujus perſona pignus conſtitutum eſt, id eſt creditori, nec transit in emptorem: emptor non poteſt habere rem propriam, rem emptam ſibi obligatam, pignus rei ſuæ non conſtit; *l. neque pignus, de R. J.* Ideo ſi emptor amiſſa poſſeſſione rei caſu aliquo, admonitus ut ageret Serviana ſeu hypothecaria, egerit directa vindicatione, & ſuccubuerit, non amittit actionem ex ſtipulatu duplæ de evictione, quia actio Serviana ſeu hypothecaria, de qua admonitus erat, non poterat eum juvare ad evictionem, quia hæc actio eſt quidem actio in rem, ſed quæ avocat nudam poſſeſſionem, non intendit ad proprietatem ſeu dominium, atque ita re id eſt proprietate evicta, datur actio de evictione: immo ſi emptor etiam non admonitus, amiſſa aliquo caſu poſſeſſione, electa non idonea actione, puta directa vindicatione, ea egerit, & ſuccubuerit, non habet actionem de evictione, quia ei ſupereſt Publiciana; *l. minor*, §. *ſi* † *ſervus*, ſupr. *h. tit.* electa non idonea actione, non tollitur idonea actio; *l. cum indebitum*, ſupr. *de condict. indebit. l. Bebius Marcellus*, infr. *de pact. dotalib. cap. examinata, de judic.*

§. *ſi is qui*.

SI quis vendiderit quaſi propriam rem militis vel alterius, qui aberat reipublicæ cauſa, & milite vel legato abſente reipublicæ cauſa, emptor rem uſuceperit, uſucapione peremta eſt militi actio in rem, quia uſucapio currit adverſus militem abſentem, ſed reſtituitur ex edicto, ex quibus cauſis majores, & emptori ſimul extincta eſt ſtipulatio duplæ de evictione, quia uſucapione facta eſt dominus rei; *l. qui alienam, h. tit.* ſed quia reverſo milite ei reſtituitur actio in rem, reſciſſa uſucapione ex edicto, ex quibus cauſis majores, emptori etiam reſtituitur utilis actio de evictione, ex *h. §. & l. minor, in princ.* ſupr. *h. tit.* Emptori datur utilis actio, non directa, quia ex quo rem uſucepit emptor, ceſſat directa; *d. l. qui alienam, in princ.* Sed quia uſucapio reſcinditur per reſtitutionem in integrum, datur utilis actio, quæ eſt prætoria. Item ſi miles emerit rem privati ſeu pagani, & dum abfuit eam uſuceperit, reverſo milite, privato reſtituitur actio in militem, qua reſcinditur uſucapio, quia cum milite abſente agere non potuit, ac proinde etiam militi reſtituitur actio evictionis in venditorem, quia uſucapione peremta eſt, quia omnis reſtitutio eſt reciproca; *l. unic. C. de reputat. quæ fiunt in judicio.*

§. *ſi ſecundum*.

TItius hominem ſeu ſervum vendidit Seio, & ſtipulanti emptori cavit de evictione interpoſita ſtipulatione duplæ. Seius eundem ſervum vendidit Caio, & ſimiliter cavit de dupla: quidam a ſecundo emptore ſervum vindicavit, ſecundus emptor ſervi nomine conventus a domino, venditorem eundemque primum emptorem laudavit auctorem, eumque ad litem hominis, quæ erat de proprietate ſervi, procuratorem dedit. Primus emptor per ſententiam,

quæ concepta est in procuratorem, damnatus servum restituere, quia non restituebat ex condemnatione, litis æstimationem præstitit. Quod solvit ex causa judicati, ex stipulatu duplæ consequi non potest a primo auctore suo, quia sc. id non præstitit suo nomine, sed procuratorio, vel actione mandati a Cajo, cui ipse rem vendidit, & cujus nomine litem suscepit, quod ex causa judicati solvit repetere non potest actione mandati, cum in rem suam factus esset procurator. Procurator in rem suam non habet actionem mandati, quia negotium suum gessit, non alienum; *l. si † servus*, §. *pen.* supr. *h. tit.* Verum datur actio empti venditi, ut litis æstimationem, quam non suo nomine præstitit, ab auctore suo consequatur, quia omne damnum evictionis ad eum pertinet, non ad secundum emptorem, a quo nihil potest repetere actione mandati, quia fuit procurator in rem suam, ex *hoc* §.

§. *ult.*

EX divisione inter coheredes, si res uni e coheredibus adjudicata evincatur, nascitur evictionis nomine actio præscriptis verbis adversus coheredes, quasi ex permutatione, ex *h. l. & l. heredes*, §. *pen.* supr. *famil. ercisc. l. si familia*, *C. eod. l.* 1. *C. de rer. permutat.* Nunc finge tres sunt coheredes, duo præsentes, tertio absente. Duo præsentes hereditatem divisserunt cum procuratore voluntario, id est negotiorum gestore absentis, qui cavit de rato, & hujusmodi divisionem dominus ratam habuit. Evictis prædiis, quæ in divisione coheredibus obtigerunt, actio præscriptis verbis ob evictionem datur in dominum, qui rem ratam habuit, in id quod interest, ut si post divisionem meliora vel deteriora facta sint prædia, minuatur vel augeatur quantitas evictionis, & spectetur quanti fuere prædia tempore evictionis, non tempore divisionis seu contractus. Opponitur *l. † ex mille*, §. 1. supr. *h. tit.* ubi re evicta, si res melior vel deterior facta sit, in actione ex stipulatu duplæ spectatur tempus contractus, non evictionis: sed spectanda est ratio actionum: in actione ex stipulatu, si res melior vel deterior facta sit, spectatur tempus venditionis, quia in stipulationibus spectatur tempus contractus; *l. si filiusf.* infr. *de V. O.* si vero agatur actione præscriptis verbis, spectatur tempus rei judicatæ seu evictionis, sicut in actione ex empto in id quod interest; *l. † 7. C. comm. utriusq. judic.* In actione ex stipulatu non haberur ratio melioriationum, quia in ea spectatur tempus contractus. Ex venditione procuratoris, qui cavit emptori de dupla, datur utilis actio ex emto adversus dominum; *l. Julianus*, §. *si procurator*, supr. *de † act. empt.* Ex divisione facta per procuratorem voluntarium sine mandato, quia dominus ratum habuit, datur actio de evictione. Ex venditione procuratoris, qui cavit de evictione, datur actio de evictione in procuratorem, quia procurator ultro pro domino vinculum obligationis suscepit; *l. procurator qui*, supr. *de procurat.*

L. 67.

SI emptori evicto servo, & abducto a domino, venditor eundem servum post tempus offerat emptori, quia eum redemit a domino, non ideo liberatur ne teneatur de evictione, nisi etiam præstet quod emptoris interest servum evictum non fuisse. Non obstat *l. fidejussor*, infr. *de dol. & met. except.* fidejussor evictionis nomine condemnatus pro venditore non liberatur, si paratus sit præstare prædium evictum, & omnia quæ jure empti continentur, nisi & pro damnis satisfaciat emptori. Hæc verba, *omnia quæ jure empti continentur*, non pertinent ad id quod emptoris interest prædium evictum non esse, sed ad ea quæ dicuntur cetera venditionis; *l. magis*, §. *eadem ratione*, infr.

infr. *de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt*, *l. ſi duo*, §. *ſi quis juraverit*, *de jurejurand.* quæ dicuntur etiam reliqua, quæ per conſequentias emptionis propria ſunt; *l.* 5. ſupr. *de act. empt.* puta, ut venditor rei venditæ vacuam poſſeſſionem tradat, ut caveat de evictione de ſanitate, de noxiis, de dolo malo; *d.* §. *ſi quis juraverit*, *l.* 1. *de rer. permut.* ſed his verbis, *niſi pro damnis emptori ſatisfaciat*, continetur id quod emptoris intereſt. Magis obſtare videtur *l. ſi vero*, §. *ult.* infr. *ſolut. matrimon.* quæ ait, maritum, qui negotium gerens mulieris, vel invita muliere ſervum dotalem manumiſit, teneri condictione ex lege Julia, præſtare mulieri æſtimationem hereditatis, vel bonorum liberti, ſed benigne admitti, ut liberetur tradendo rem ipſam. Cur ergo & in ſpecie propoſita hoc non admittimus, ut offerendo ſervum evictum venditor liberetur judicio empti venditi? Ratio eſt, quia in damno verſatur emptor, cui etiam non offertur id quod intereſt ſervum evictum non eſſe, id eſt damnum, quod tulit ſervo evicto ob amiſſas ſervi operas, mercedes, vel adquiſitiones: at in *d. l. ſi vero*, nullo damno afficitur mulier, cui maritus præſtat res hereditarias, quæ ad eum pervenere ex bonis liberti, & conſulitur marito, ut liberetur præſtando res, quæ ad eum pervenere ex bonis liberti, ex æquitate magis quam de jure. Venditor non liberatur onere evictionis poſt condemnationem offerendo rem evictam, quam forte redemit a domino, niſi præſtet id omne quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, quia ſtipulatio duplæ de evictione ſemel commiſſa, ipſo jure non reſolvitur; *l. habere licere*, *in fin.* ſupr. *h. tit.* non reſolvitur ipſo jure, niſi præter rem vel pretium rei offeratur id omne quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe.

L. 68.

CReditor, qui pignus vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione, niſi nominatim de eo caverit; *l. ſi mandatu Titii*, §. *creditor*, ſupr. *mandat. l.* 1. *&* 2. *C. creditor. evict. pignor. non debere*: neque tenetur actione empti ad pretii reſtitutionem; *l. ex empto*, *alias l. emptorem*, §. *ſententiam*, ſupr. *de act. empt.* ſed tantum tenetur cedere emptori contrariam pigneratitiam actionem; *l. in creditore*, ſupr. *h. tit. gloſſ. in l. nec enim*, ſupr. *de pignerat. act.* & præſtare ſe potiorem eſſe ceteris creditoribus; *l. ſi ob cauſam*, *C. h. tit.* Si creditor pignus jure creditoris vendiderit, ea lege ne teneatur de evictione pignoris, re evicta antequam emptor pretium ſolverit, nihilominus emptor nulla exceptione ſe tueri poteſt quominus pretium ſolvat, quia venditori cavit de pretio ſolvendo.

§. *creditor.*

INvito creditori aliud pro alio ſolvi non poteſt, puta nomen debitoris, vel res pro pecunia; *l. ſi non ſortem*, §. *ſi centum*, ſupr. *de condict. indebit. l. eum a quo*, *l. manifeſti*, *C. de ſolut.* volenti poteſt. Et hoc caſu delegatio nominis vim ſolutionis obtinet, delegatio pro juſta præſtatione eſt; *l. quod debetur*, ſupr. *de pecul.* id eſt delegatione nominis, quaſi ſolutione accepta liberatur debitor, quia delegatione novatur obligatio; *l.* 3. *C. de novat.* Nunc finge, creditor pro pecunia nomen debitoris per delegationem, id eſt delegatione facta, quæ fit præſente & conſentiente debitore, in ſolutum voluiſſe accepit, & hoc eſt quod innuunt verba illa, *nomen debitoris per delegationem ſequi maluit.* Debitor autem nomen delegavit, quod notandum eſt, ſub ejusdem pignoribus, quæ prior accepit creditor, id eſt delegavit nomen debitoris, quod contractum erat ſub certis pignoribus, quæ priori creditori obligata erant, eo ignorante evictis pignoribus a priore creditore pigneratitio, in pignore enim qui prior eſt tempore, potior eſt jure, creditor cui delegatio facta eſt, nullam actionem

Digitized by Google

habet cum eo qui liberatus, id eſt adverſus debitorem, qui liberatus eſt delegatione, quæ pro ſolutione eſt. Qui nomen delegat, non tenetur præſtare debitorem locupletem ſeu idoneum eſſe, ſed tantum debitorem eſſe; *l. ſi plus vel minus*, §. *ult.* infr. *h. tit. l. ſi nomen*, ſupr. *de hered. vel act. vendit. l. qui debitorem*, infr. *de fidejuſſ.* Bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum; *l. inter cauſas*, §. *abeſſe*, *mandat.* Quod ſi aliud pro alio volenti creditori datum ſit in ſolutum, & quod datum eſt evincatur, in totum vel pro parte, priſtina obligatio manet; *l. ſi quis aliam*, infr. *de ſolut. l. libera*, *C. de ſentent. & interlocut.* Igitur evictioni locus eſt, quia datio in ſolutum emptioni ſimilis eſt; *l. ſi prædium*, *C. h. tit. l.* † 1. *C. de novat.*

† V. ſi facit. Et adde *l. 44. ff. de ſolut.*

L. 69.

QUi excepit cauſam libertatis in venditione, id eſt qui vendendo ſervum excepit, id eſt ſpecialiter cavit ne teneretur de evictione hominis ſi liber eſſet, ſive libertas ei pure teſtamento relicta eſſet, vel ſub conditione, qua exiſtente ad libertatem pervenerit, ſive liber fuerit tempore traditionis, ſive ſtatuliber, id eſt ſi libertas ei teſtamento relicta ſit, ſub conditione, qua exiſtente pervenerit ad libertatem, non tenetur evictionis nomine, id eſt non tenetur de evictione in id quod emptoris intereſt, ſed tenetur de pretio reſtituendo. Ratio dubitandi eſſe videbatur, quod qui vendidit rem ea lege ne teneatur de evictione, non rem vendidiſſe videtur, ſed jus tale quale habuit, & quaſi jactum retis, captum miſſilium, id eſt ſpem captus, & quaſi aleam vendidiſſe intelligitur, & hoc caſu etiam ſi nihil captum ſit, vel ſi quod miſſilium nomine captum eſt evincatur, nulla eſt evictio, quia id tacite actum intelligitur; *l. nec emptio*, §. 1. ſupr. *de contrah. empt.* Sed qui pactus eſt ne teneretur de evictione, non tenetur ex empto in id quod emptoris intereſt, verum tenetur de pretio reſtituendo; *l. ex empto*, §. *ult. de act. empt. l. empti*, in fin. *C. h. tit. & ibi gloſſ.* ne emptor re & pretio careat: ideoque tabelliones apponere ſolent hujusmodi clauſulam, ne teneatur venditor de evictione, nec de reſtitutione pretii: plus operatur ſpecialis exceptio, quam generalis; *l. ſed & ſi quis*, §. *quæſitum*, ſupr. *ſi quis caut.*

§. 1.

QUi in vendendo ſervo libertatis cauſam excepit generaliter, ſive pure libertas ei relicta ſit, ſive ſub conditione, qua impleta ad libertatem pervenerit, non tenetur de evictione, ſi liber ſit ex quacumque cauſa. Qui autem ſervum vendendo ſtatuliberum dixit, intelligitur tantum excepiſſe libertatem, quæ impleta conditione ex teſtamento ex præterito poſſit obtingere, id eſt tenetur tantum de evictione, ſi ſervo relicta ſit libertas ſub conditione quæ extiterit: ſpecialis exceptio plus operatur, quam generalis; *d. l. ſed & ſi quis*, §. *quæſitum*.

§. *rurſus qui*.

STatuliber pendente conditione libertatis vendi vel pignori dari poteſt, ſed exiſtente conditione libertatis emptio & pignus diſſolvitur; *l. grege*, §. 1. ſupr. *de pignorib. l.* 2. *l. ſtatuliberos* 25. infr. *de ſtatuliber.* quia interim non deſinit eſſe ſervus; *l. ſtatuliberi*, *eod. tit.* Venditor, qui ſtatuliberum dixit, & certam conditionem expreſſit, ſub qua dixit libertatem ei relictam, veluti ſi decem heredi dederit, deteriorem ſuam conditionem feciſſe videtur, quia non omnem cauſam ſtatutæ libertatis, ſed eam tantum, quam expreſſit, excepiſſe intelligitur, puta conditionem dandi decem heredi. Ideoque ſi libertas ei in diem

diem data ſit, veluti poſt annum Stichus liber eſto, & exiſtente die Stichus ad libertatem pervenerit, de evictione tenetur, nimirum propter mendacium, quia facilius pervenire poteſt ad libertatem, cui libertas relicta eſt poſt annum, quam juſſus decem dare. Conditio libertatis, quæ conſiſtit in dando, difficilius impletur, quam conditio libertatis in diem, puta poſt annum, quæ impletur modici temporis lapſu.

§. *quid ergo.*

QUi in vendendo dixit ſtatuliberum, & dixit libertatem ei relictam ſub conditione ſi xx. dederit heredi, licet libertas ei relicta eſſet ſub conditione dandi decem, ſi ſtatuliber evincatur, quæſitum eſt, an teneatur de evictione ex ſtipulatu duplæ? Quorumdam ſententia fuit, teneri ex ſtipulatu duplæ, quia in conditione mentitus eſt: ſed prævaluit ſententia Servii exiſtimantis, eum teneri actione ex empto tantum, quia qui dixit ſervum viginti dare juſſus, licet juſſus eſſet decem dare, excepit conditionem, quæ conſiſtit in dando, non erravit in conditione, quæ eſſet in dando, ſed in quantitate danda conditionis implendæ cauſa: tenetur igitur in id quod emptoris intereſt venditorem mentitum in quantitate dandi.

§. *ſervus.*

HEres a quo libertas relicta eſt Sticho ſub conditione, ſi rationes reddiderit, eum vendidit, & tradidit, dixitque libertatem ei relictam ſub conditione dandi † centum: ſi redditis rationibus nulla reliqua ſunt, quæ Stichus præſtare debeat, ſtatim ab adita hereditate liber erit, quaſi pure ei relicta eſſet libertas, ut notatur *hic*, & *l. Julius Paulus*, *in fin.* infr. *de condit. & demonſtrat. l. cum teſtamento*, *C. de teſtamentar. manumiſſ.* Venditor emptori tenetur de evictione, eo quod liber homo, id eſt ſervus, cui libertas relicta videtur, ex quo non tenetur præſtare reliqua, & cum teſtamento reliqua nulla debeat, ſtatim ab adita hereditate liber factus eſt, quaſi ſtatuliber, id eſt manumiſſus ſub conditione rationum reddendarum veniit. Quod ſi ſervus, qui rationes geſſit, centum in reliquis habet, venditor non tenetur de evictione, quia poteſt videri heres non eſſe mentitus, quoniam juſſus rationes reddere, intelligitur pecuniam, quæ eſt in reliquis juſſus dare, quia manumiſſus ſub conditione rationum reddendarum non fit liber, niſi præſtet reliqua; *l. ſtatuliber* §. infr. *de ſtatulib.* Quod ſi minus centum, puta quinquaginta ſola in reliquis habeat, datis quinquaginta liber erit, tenetur venditor emptori actione ex empto de reliquis quinquaginta propter mendacium, quia falſo expreſſit juſſum dare centum conditionis libertatis implendæ cauſa: conditio dandi † centum heredi, implenda eſt in perſona emptoris; *l. Titius* 43. *de act. empt.*

§. *ſed & ſi quis in venditione.*

VEnditor, qui perfuſorie, id eſt perfunctorie ſeu generaliter, ſtatuliberum dixit, & conditionem libertatis ſciens ignoranti emptori celavit, non tenetur quidem evictionis nomine, nimirum actione ex ſtipulatu duplæ, ſi conditione impleta ſervus ad libertatem pervenerit, quia ſtipulatio non eſt commiſſa ex quo ſtatuliberum dixit, licet perfuſorie ſeu generaliter non expreſſa conditione libertatis, ſed tenetur actione empti in id quod emptoris intereſt, quia certam conditionem ignoranti emptori celavit, puta conditionem dandi, vel aliam, quam ſi ſciſſet emptor forte non eſſet contracturus. Sicuti qui fundum vendidit & tradidit, & cum ſciret certam ſervitutem deberi, perfuſorie dixit, itinera actus, quibus ſunt utique ſint, evictionis quidem nomine non te-

Digitized by Google

netur actione ex ſtipulatu duplæ, quia qui in traditione fundi legem ita dixit, itinera actus, quibus ſunt utique ſint, ſervitutem recepiſſe, id eſt excepiſſe videtur, ſed tenetur actione empti in id quod emptoris intereſt, quia ſciens ſervitutem certam deberi, dolo diſſimulavit, vago & perfuſorio ſermone & decepit emptorem, ex *hoc* §. Si venditor ſciens fundum, quem vendebat, ſervitutem debere, id tacuerit emptori, & generaliter dixerit, ſervitutes, ſi quæ debentur, debebuntur, tenetur ex empto in id quod emptoris intereſt, quod non ad ea referri debet, quæ venditor ſcivit, & tacuit, ſed ad ea quæ ignoravit, & de quibus emptorem certiorare nequivit; *l. quæro*, ſupr. *de act. emp.*

§. *ult.*

QUi ſciens in modo agri fefellit emptorem, tenetur actione ex empto in id quod emptoris intereſt; *l.* 2. ſupr. *de act. empt.* quod eſt in duplum; Paulo, 1. *ſent. tit.* 19. *& libr.* 2. *tit.* 17. §. 4. Duplum eſt modus ejus quod intereſt, plerumque id quod intereſt non excedit duplum; *l. cum & ſorte*, ſupr. *eod. tit.* Quod ſi ignorans majorem modum agri dixerit, quam eſſet, tenetur actione ex empto æſtimatoria, quanti minoris empturus eſſet emptor, ſi ſciſſet modum agri; *l. tenetur*, ſupr. *de act. empt.* Si in emptione certus modus agri dictus ſit, & aliquid deſit modo agri, puta fundus venditus eſt trium jugerum, pretio dicto in ſingula jugera, & unum jugerum deeſt, actione ex empto repetitur portio pretii dicti in ſingula jugera. Si modus agri minor inveniatur, venditor tenetur actione ex empto pretium reſtituere, ſi ſolutum ſit, pro modo jugerum, quia ubi minor modus inveniatur, non poteſt æſtimari bonitas loci, qui non extat; *l. ſi † ſervum*, §. 1. ſupr. *de act. empt.*

L. 70.

RE evicta venditor tenetur de evictione actione ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, id eſt tenetur non modo ad pretium reſtituendum, ſed etiam id quod intereſt emptoris, ex *h. l. & l. ſi in venditione*, ſupr. *h. tit. l. Titius* 43. *in fin. de act. empt.* vel actione ex ſtipulatu in duplum, ſi de eo convenerit, vel in ſimplum ſi nihil convenerit; *d. l. ſi plus vel minus*, infr. *h. tit. l. ſi fratres*, *C. commun. utrinsq. judic.* Hoc diſtat actio ex empto ab actione ex ſtipulatu duplæ de evictione, quod in actione ex empto id quod intereſt æſtimatur inſpecto tempore evictionis; *l. ſi cum venditor*, §. *ult.* ſupr. *h. tit. l. Titius* 43. in fin. *l. idque*, *de act. empt.* In actione ex ſtipulatu duplæ inſpicitur tempus contractus; *l. ex mille*, *in princ. l. bonitatis*, ſupr. *h. tit.* Quod ſi fundus minor eſſe cœperit, damnum eſt emptoris, ut ſcriptum eſt in *fin. h. leg.* id eſt ſi fundus minor factus ſit per eluvionem, venditor non tenetur de evictione, quia poſt perfectam venditionem commodum & periculum pertinet ad emptorem; *l. neceſſario*, ſupr. *de peric. & commod. rei vendit.* in actione ex empto æſtimatur id quod intereſt, quod plerumque pretium excedit; *l.* 1. ſupr. *de act. empt.*

L. 71.

PAter fundum, quem emerat, & cujus nomine ſtipulatus erat duplam de evictione, filiæ nomine in dotem dedit, evicto eo quæſitum eſt, an patri competat actio ex empto, vel ſtipulatu duplæ adverſus auctorem ſuum? Dubitationem movebat, quod nulla actio datur ei cujus non intereſt; *l. ſi procuratorem*, ſupr. *mandat.* At nihil videtur intereſſe patris, ſi fundus evincatur, non enim, ut ait Paulus, ſicut mulieris dos eſt, ita patris eſſe dici poteſt. Dos

Digitized by Google

Dos filiæ eſt æris alieni loco, ſemel data abſceſſit a bonis patris, & in filiæ bonis eſſe cœpit; *l. 1. §. ult. l. ult. de dot. collat. l. pater filiam, ad l. falcid.* Dotis actio eſt ſimilis emptioni venditioni, quia transfert dominium in accipientem; *l. quotiens, §. ult. de pecul.* Dos eſt proprium patrimonium filiæ, ex quo pater fundum in dotem dedit filiæ. Emancipatus præteritus a patre, ſi petat bonorum poſſeſſionem contra tabulas, non cogitur conferre fratribus fundum filiæ in dotem datum, quia deſiit eſſe in bonis patris, ex *hoc l. & d. l. 1. §. ult. & l. ult. de dot. collat. l. filium, de collat. bonor.* Et hoc verum eſt conſtante matrimonio filiæ, ut ait Paulus *h. loco*: nam ſoluto matrimonio morte filiæ, non eſt dubium dote reverſa ad patrem, patrem teneri conferre dotem filiæ fratribus ſuis, quia jam eſt in bonis patris, ut recte tradit Accurſius in *l. dotem*, infr. *de collat. bonor.* Sed Paulo probabilius eſt, evicto fundo etiam manente matrimonio, ſtatim patri dari actionem de evictione adverſus auctorem ſuum, quia etſi dotis datione fundus deſierit eſſe in bonis patris, ejus intereſt filiam dotatam habere, duplici ratione: una, quæ colligitur ex *fin. leg.* eſt propter affectum paternum, intereſt patris dotem filiæ ſalvam eſſe. Quæ ratio colligitur ex ultimis verbis legis: *quod magis paterna affectio induxit*. Patri datur actio de evictione in auctorem ſuum, evicto fundo dotali filiæ a ſe profecto, propter paternum affectum. Paterna pietas ſemper vigilat in rem liberorum, paterna pietas optimum conſilium capit pro liberis; *l. nec in ea lege, §. ult.* infr. *ad leg. Jul. de adulter.* Mulieris pudicitiæ & patris voto congruit, ut filia dotata ſit; *l. mulier 22. §. pen.* infr. *ad Trebell.* patris votum eſt, ut filiæ dos ſalva ſit. In contractibus bonæ fidei & ſtricti juris affectus ratio habetur; *l. cum † ſervus, mandat. l. 6. & 7. de ſerv. exportand.* Altera ratio, qua movebatur Paulus, eſt, quia pater habet ſpem quandoque recipiendæ dotis, mortua filia in matrimonio ſine liberis, quo caſu dos a patre profecta redit ad patrem, ne & filiæ amiſſæ & pecuniæ damnum ſentiat; *l. jure ſuccurſum eſt, de jur. dot. l. dotem, ſolut. matrimon. l. dos a patre, C. eod.* vel etiam divortio, aut morte viri ſoluto matrimonio, pater repetit dotem a ſe profectam, adjuncta perſona filiæ: repetitio dotis eſt communis patri & filiæ, quia & dos ipſa intelligitur communis patri & filiæ; *l. 2. §. 1. l. 3. ſolut. matrimon. l. ſi ſocius, pro ſoc.* Nec offenditur paterna pietas & affectio, ex eo quod Paulus ait, patri dari actionem de evictione evicta dote, propter ſpem recipiendæ dotis, quia ſpes recipiendæ dotis non inducitur ex voto patris, inſpecto voto patris. Dotis cauſa perpetua eſt, quia ex voto dantis ita contrahitur, ut ſemper apud maritum ſit; *l. 1. de jur. dot.* quæ eſt Pauli. Sed ſpes repetendæ dotis patri proponitur a lege, mortua filia in matrimonio absque liberis, ne duplici vulnere faucietur, ne & filiæ & pecuniæ damnum lugeat, ne pater revocetur a danda dote filiæ, amiſſa ſpe recipiendæ dotis, ſi forte filia moriatur in matrimonio absque liberis. Et quidem his rationibus adducitur Paulus, ut concedat evicta dote filiæ patri dari actionem de evictione adverſus auctorem ſuum ſi filia ſit in poteſtate, quod ſi filia eſſet emancipata, Paulus ait, vix poſſe defendi, patri competere actionem de evictione dote evicta, cum uno caſu dos ad patrem revertatur, puta mortua filia in matrimonio, ut docet Paulus *hoc loco*, & probatur *l. profectitia, §. ſi pater pro filia emancipata, de jur. dot. l. ſi ab hoſtibus, ſolut. matrimon. l. ſi filia, de divort.* Videbatur igitur uno tantum caſu patri competere actionem de evictione adverſus auctorem, evicto fundo dotali, ſi filia emancipata mortua eſſet in matrimonio, quia & hoc caſu dos redit ad patrem, ſi fundus evictus non eſſet. Tandem concludit Paulus, indiſtincte ſi fundus dotalis evincatur, ſtatim patri competere actionem de evictione adverſus auctorem ſuum, ſive filia ſit in poteſtate, ſive emancipata, quia utroque caſu intereſt patris filiam dotatam habere propter affectum, quia emancipatio tollit quidem patriam poteſtatem, ſed non ſolvit affectum, &

Digitized by Google

pietatem paternam: & hoc eſt quod inſinuat Paulus his poſtremis verbis legis: *quod magis paterna affectio induxit*, par affectionis cauſa in patre vel avo in liberis vel nepotibus, emancipatis, vel manentibus in poteſtate; *l. pen.* §. 1. *infr. de vit. nupt.* Alia ratione, quam attingit Accurſ. patri danda eſt actio de evictione in auctorem ſuum evicto fundo filiæ in dotem dato, quia pater genero tenetur de evictione; *l. non ſolum*, ſupr. *de jur. dot. l.* 1. *C. eod. tit.* Quod ſi emptor rem donaverit, re evicta ei non competit actio de evictione adverſus auctorem ſuum, cum donatario non teneatur de evictione; *l.* 2. *C. h. tit.* non inſpicitur, quod donator habebat donatarium beneficii debitorem; *l. ſi pignore*, §. 1. *infr. de furt.* & quod donatarius tenebatur ad antidora; *l. ſed & ſi lege*, §. *conſuluit*, *de pœnit. heredit.* quia nulla prodita eſt actio ingrati.

L. 72.

EVicta parte fundi, evictio præſtatur pro parte; *l.* 1. ſupr. *h. tit.* niſi emptor malit recedi a toto contractu, quia non eſſet empturus partem fundi; *l. tutor*, §. *curator*, ſupr. *de minorib. l. quod ſi uno*, *de in diem addict. l. cum ejusdem*, *de adil. edict.* Quod ſi plures fundi nominatim, puta fundus Seianus vel Sempronianus, vel plura mancipia, vel aliæ res uno inſtrumento emptionis venierint, uno fundo vel alia re evicta, emptori competit actio de evictione, quia tot ſunt evictionis cauſæ, tot contractus, quot res ſeu capita. Si plures res uno inſtrumento venierint, una eſt emptio, id eſt unum inſtrumentum emptionis, ſed plures res, plures venditiones ſeu contractus, non utique alter alterius fundi pars eſſe videtur, ſed plures ſunt fundi, plures contractus, & una re evicta, evictio præſtatur in ſingulas, ex *h. l.* ſive plures res venierint uno pretio, ſive pretio conſtituto in res ſingulas; *l. caſa uno pretio*, *de act. empt. l.* † *cum ejusdem*, *l. ædiles* 38. §. *ult. de adil. edict.* Similiter in ſtipulationibus, tot ſunt contractus, quot res; *l. ſcire debemus*, *infr. de V. O.*

L. 73.

SEia plures fundos Titio marito in dotem dedit, æſtimatos ſc. quod ſupplendum eſt, quo caſu maritus ſoluto matrimonio non cogitur reſtituere rem, ſed æſtimationem, quia dos æſtimata eſt vendita; *l. quotiens*, *de jur. dot. l.* 1. *C. eod.* quamdiu vixit Seia Titius fundos dotales ſine controverſia poſſedit, poſt mortem Seiæ Sempronia ejus heres jure proprio, non hereditario, quæſtionem pro prædii vel prædiorum proprietate facere inſtituit. Quæſitum, an heres mulieris, quæ fundos hujusmodi æſtimatos in dotem dedit, poſſit eos vindicare jure proprio vel hereditario? Paulus reſpondit, heredem mulieris fundos æſtimatos in dotem datos marito evincere non poſſe jure hereditario, quia heres præſtat factum defuncti; *l. cum a matre*, *C. de rei vindic.* Heres non poteſt vindicare rem, pro qua tenetur de evictione, juxta regulam, quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio; *l. vindicantem*, ſupr. *h. tit.* nec jure proprio ſeu ex ſua perſona, ſaltem cum effectu, quia ſi rem vindicet, ſtatim conveniri poteſt, ut heres mulieris, actione ex empto, ut præſtet habere licere, vel re evicta poteſt conveniri actione ex ſtipulatu duplæ de evictione, vel ſtatim ab initio poteſt repelli oppoſita exceptione doli, ex *h. l.* & *l.* 3. *C. de reb. alien. non alien. l. ſi ab eo*, *C. de liberal. cauſ. l. ſive poſſeſſio*, *l. ult. C. h. tit.* quia dolo facere videtur qui petit quod mox reſtiturus eſt.

L. 74.

Digitized by Google

L. 74.

SI in vendendo nihil dictum ſit de evictione, re evicta emptori datur actio ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, ex natura contractus; *l. ſi in venditione*, *l. evictis*, ſupr. *h. tit.* quod ſi in vendendo dictum ſit, ut ſimplum, vel duplum, vel triplum, aut quadruplum præſtetur evictionis nomine, re evicta emptori datur perpetua id eſt civilis actio ex empto, ut ſimplum vel duplum præſtetur; *l. ſi dictum*, ſupr. *h. tit.* quod ſi in venditione convenerit, ut plus vel minus pretio præſtetur, evictione ſecuta, pacto ſtandum eſt, ex *init. h. leg. & l. ſed & ſi quis*, §. *ult.* ſupr. *ſi quis caut.* quia contractus ex conventione legem accipiunt; *l.* 1. † §. *ſi convenit*, ſupr. *depoſit.*

§. *ſi juſſu.*

SI pignus juſſu judicis captum in executione judicati, per officium id eſt per apparitores præſidis diſtractum ſit, & evincatur, executor, qui pignus diſtraxit in cauſa judicati, non tenetur de evictione; *l. ſi pignora*, ſupr. *h. tit.* ne officium ſuum ſit ei damnoſum; *l. ſed ſi quis*, † infr. *teſtam. quemad. aper.* ſed hoc caſu emptori evicto pignore datur utilis actio ex empto, contra debitorem, qui pretio id eſt pretii ſolutione liberatus eſt, ac ſi ipſe vendidiſſet, ex *h. l. & l. ſi ob cauſam*, *C. h. tit.* in debitorem non datur actio ex empto in id omne quod intereſt emptoris, ſed in pretium & uſuras, habita ratione fructuum, id eſt deductis & compenſatis fructibus perceptis ab emptore: & hoc verum eſt ſi evincenti non cogatur reſtituere fructus perceptos, id eſt niſi damnatus ſit domino rem reſtituere cum fructibus, ut poteſt fieri: puta bonæ fidei emptor, non tenetur reſtituere fructus conſumptos; *l.* † *bonæ fidei*, infr. *de adquir. rer. dom.* Quod ſi pignus creditori datum ſit in ſolutum, evicto pignore creditori datur utilis actio ex empto in id quod intereſt adverſus debitorem; *l. elegantèr*, *in princ. de pignerat. act.* Si pignus in cauſa judicati captum & diſtractum evincatur, emptori non datur actio in debitorem, niſi in pretium & uſuras compenſatis fructibus, quia cum invito debitore & auctoritate judicis pignus diſtractum ſit, non proprie ab illo venditum videtur, ita ut æquum non ſit eum teneri ultra pretium & uſuras.

§. *mota.*

QUamdiu res evicta non eſt, emptori non datur actio de evictione adverſus auctorem ſuum, ob hoc ſolum, quod res dicatur aliena, vel obligata; *l. qui rem emit*, *C. h. tit.* & emptori mota quæſtione de proprietate, interim venditor conveniri non poteſt actione ex empto, vel ex ſtipulatu duplæ ad pretium reſtituendum, ſed ad rem defendendam, ut eum defendat & liti adſiſtat, ex *hoc* §. niſi in venditione convenerit, ut ſtatim poſt motam litem, ante evictionis ſententiam emptori pretium reſtituatur; *l. ſive in libertatem*, *C. h. tit.* quia pactis ſtandum eſt.

§. *ult.*

QUi nomen vendidit tale quale, tenetur præſtare ut ſit, non etiam ut exigi poſſit, & dolum præſtat, ex *h.* §. venditor nominis tenetur præſtare debitorem eſſe, non idoneum vel locupletem eſſe; *l. ſi nomen*, *de hered. vel act. vendit.* quia idoneum nomen agnovit, qui admilit debitorem delegatum; *l. inter cauſas*, §. *abeſſe*, ſupr. *mandat.*

L. 75.

IN venditionibus quædam tacite ſequuntur, licet dicta non ſint, ut in contractu pignoris; *l.* 3. C. *in quib. cauſ. pign. vel hypoth.* ut ſi in vendendo tacuiſti id eſt non dixiſti fundum venditum ſervitutem debere vicino, vel fundo ſervitutem deberi, etiam ſi nihil dictum ſit, ſervitutes fundum ſequuntur; *l.* 1 *via*, §. *ſi fundus*, *de ſervit. ruſtic.* *l. in vendendo*, *de contrab. empt.* Quod ſi ſervitutes prædiorum tacite ſecutæ ſint fundum venditum, licet nominatim dictum non ſit in venditione, & ſervitutes, de quibus nihil dictum eſt, vindicentur ab alio, venditor non tenetur de evictione, ex ſtipulatu duplæ ſc. actione, nec enim venditor tenetur de evictione evicto jure quod tacite acceſſit, niſi fundum vendidit uti optimus maximusque eſſet, tunc enim tenetur præſtare liberum ab omni ſervitute, ut probatur *hic*, *& in l. cum venderes*, *de contrahend. empt. l. qui uti* † *optime*, *de V. S.* Si vero actor petat viam vel actum per fundum vicini, id eſt ſi dicat fundo empto ſervitutem deberi, venditor non tenetur actione ex empto, ut præſtet viam vel actum deberi, niſi nominatim iter vel actum acceſſurum dixerit. Et generaliter ex Q. Mutii ſententia, qui fundum uti optimum maximum vendidit, tenetur præſtare liberum ab omni ſervitute, id eſt fundum non debere ſervitutem, non etiam fundo ſervitutem deberi, niſi hoc ſpecialiter dictum ſit, ex *hac l.* Qui fundum vendidit uti optimum maximum, tenetur præſtare liberum ab omni ſervitute, id eſt ſervitutem nulli debere, ſed non tenetur præſtare ſervitutem illi deberi; *d. l. qui uti* † *optime*, niſi hoc ſpecialiter dictum ſit in venditione; Cujac. 2. *obſerv.* 20. Qui fundum ſimpliciter vendidit, non præſtat ne ſervitus evincatur, qui fundum vendidit qualis eſt, non tenetur actione ex empto in id quod intereſt ne ſervitus evincatur, ſed tenetur æſtimatoria quanto minoris emptor empturus eſſet, ſi ſciſſet fundum ſervitutem debere; *l. quotiens*, *de ædil. edict.* *l. ſed ſi quid*, §. *ult.* ſupr. *h. tit.* Qui fundum ſimpliciter vendidit, non præſtat ne ſervitus evincatur, ſed præſtat ne uſusfructus evincatur, quia uſusfructus eſt pars rei ſeu dominii; *l. in vendendo*, ſupr. *de contrab. empt.* Similiter ſi quis fundum ſimpliciter legaverit, heres non tenetur præſtare ne ſervitus debeatur, ſed præſtat qualis eſt: quod ſi legatus ſit uti optimus maximusque eſt, tunc heres tenetur præſtare liberum ab omni ſervitute; *l. ſervo legato*, §. *ſi fundus*, *de legat.* 1.

L. 76. & ult.

SI res evincatur emptori ex facto ſeu culpa ipſius, ei non datur actio de evictione; *l.* † *hoc jure*, ſupr. *h. tit.* ſi quis rem alienam emerit a non domino, & pro derelicto eam habuerit, & ab occupante uſucapta ſit pro derelicto, venditor amittit auctoritatem, id eſt actionem de evictione adverſus auctorem ſuum, ex *hac l.* quia ſuo facto, ſua culpa evictus eſt; qui enim habet pro derelicto, donaſſe videtur; *l. quod ſervus*, *de ſtipul. ſerv.* Auctoritas eſt actio de evictione in auctorem, ſeu venditorem, inde jus auctoritatis eſt actio de evictione; M. Tull. de haruſpic. reſponſ. *Multa ſunt domus in hac urbe*, *atque haud ſcio*, *an pæne cunctæ*, *jure optimo*, *ſed tamen privato jure hereditario*, *jure auctoritatis*, *jure mancipi*, *jure nexi*, & auctoritas venditionis; eidem 13. fam. 8. *ſi ea prædia dividantur*, *quæ ipſe Cæſar vendidit*, *quæ tandem in ipſius venditionibus poterit eſſe auctoritas?* Et auctoritas culpæ Ambroſ. de Abraham lib. 1. *Tolerabilior eſt ſi lateat culpa*, *quam ſi culpæ uſurpetur auctoritas.* Inde inſtrumenta emptionis dicuntur inſtrumenta auctoritatis in *l. ult. in princ.* ſupr. *de pignerat. act.* quia parant actionem de evictione in auctorem, ſi forte res evincantur.

AD

AD TIT.

De evictionibus COD.

L. 1.

QUI vendidit res ſingulas, id eſt res certas, tenetur emptori de evictione ex natura contractus, etiam ſi in venditione nihil dictum ſit; *l. ex empto* §. 1. ſupr. *de act. empt. l. non dubitatur*, infr. *h. tit.* Venditor hereditatis evictis rebus ſingulis, non tenetur de evictione, niſi aliud nominatim convenerit, ex *hac l. & l.* 2. *ff. de hered. vel act. vendit.* Ratio eſt, quia res, quæ evincitur, aut eſt hereditatis, & per injuriam judicis evincitur, quo caſu venditor non tenetur de evictione; *l. ſi per imprudentiam*, *ff. h. tit.* aut non eſt hereditatis, & non videtur vendita; *l. ſervi venditor*, *l. neve ff. h. tit. d. l.* 2. *de heredit. vel act. vendit.* & hoc caſu non tenetur de evictione. Neque obſtat, quod qui vendidit gregem, quod eſt nomen univerſitatis, uno capite evicto tenetur de evictione; *l. vaccæ*, *ff. h. tit.* Aliud eſt, ut diſtinguit *hic* Odofredus, cum venditur univerſitas incorporea, quæ eſt nomen juris, ut hereditas, quia una re evicta non agitur de evictione. Aliud cum venditur univerſitas corporea, quæ non obtinet nomen juris, ut grex ovium, quia gregis appellatione demonſtrantur omnia capita, & tunc uno capite evicto agitur de evictione. Adeoque verum eſt, venditorem hereditatis non teneri de evictione rerum hereditariarum, ſeu rerum ſingularum, ut non teneatur etiam evictis cunctis rebus hereditariis, ut ſenſit Joannes vetus interpres: nam & evictis omnibus rebus hereditariis, manet hereditas, quæ eſt nomen juris: hereditas etiam ſine ullo corpore juris intellectum habet; *l. hereditas* 50. *ff. de petit. heredit.* id eſt intelligitur etiam ſine ullo corpore. Idem dicendum eſt, qualibet univerſitate vendita, veluti ſi peculium, ſi grex, ſi armentum venditum ſit, & quid ex rebus ſingulis, quæ ejus univerſitatis erant, evictum fuerit; *d. l.* † *ſervi venditor*. Venditor hereditatis, ſi res ſingulæ evincantur, non tenetur de evictione, niſi ita convenerit, ex *hac l.* vel niſi de ſubſtantia hereditatis eas eſſe affirmaverit; *l. niſi*, *ff. de heredit. vel act. vendit.* id eſt ſi venditor dixerit nominatim has & illas eſſe hereditatis: quare ſi poſtea hæ res evincantur, evictionem præſtabit, quia ita affirmavit, ut teneretur de evictione, quippe propter hujusmodi affirmationem pluris vendidit; *l. ea quæ commendandi*, *in princ. de contrab. empt. l. ſciendum* 19. §. 1. *de ædil. edict.* quia venditor hereditatis evictis rebus ſingulis non tenetur de evictione. Emptor hereditatis res ſingulas a poſſeſſoribus ſuo ſumptu & periculo perſequi debet, ut habetur *init. h. leg.* ſive nondum traditæ ſint, ſive his ſemel traditis, earum poſſeſſionem amiſerit. Venditor hereditatis res hereditarias tradere debet, ſi ſint penes ſe, vel præſtare actiones ſuas; *l.* 1. §. *perveniſſe*, *l. qui filiiſf. ff. de heredit. vel act. vendit. l. quod debetur*, *de pecul.* ſed venditor hereditatis res ſingulas a poſſeſſoribus ſuo ſumptu & periculo avocare non debet. Quæritur, an emptor poſſit repetere ſumptus factos in cauſa evictionis? Et quidem aut res evicta non eſt, hoc caſu non repetit ſumptus, niſi convenerit, ut ſumptus in lite de proprietate factos venditor agnoſcat; *l. venditores*, *ff. de V. O.* ſatis ei conſulitur, quod habet quod emit, & quod ſumptus conſequeretur a victo ex generali regula, victus victori in expenſas condemnetur; *l. properandum*, † §. 2. *verſ. ſin autem*, *C. de judic.* vel alia ratione, quia rem & negotium ſuum geſſit; *l. deducta*, §. *qui poſt tempus*, *ff. ad SC. Trebell.* & re non evicta emptor omnino non poteſt reverti ad emptorem; *l. ſi ſtatus*, *h. tit.* ne

Digitized by Google

quidem propter ſumptus litis, ut ait Accurſ. *in d. l.* aut res evicta eſt, ſi agatur actione de evictione, tunc emptor ſumptus litis repetit ; *l. ſi cum quaſtio*, *l. ſi ſtatus*, infr. *h. tit. l. fideiuſſor.*, *ff. de dol. & met. except.* ſi non ſit actio de evictione, nec ulla eſt pro ſumptibus litis, ut *in hac l.* ſi venierit hereditas, & res ſingulæ evincantur, in actione de evictione veniunt ſumptus litis a die denunciationis ; *l. emptor fundi*, *C. h. tit.*

† V. ſi facit. Et v. *l. venditores*, *ff. de V. O.*

L. 2.

AVus nepti ex filio emancipato inter vivos donavit certa prædia, & de evictione cavit, per ſtipulationem ſc. poſtea teſtamento eandem neptem coheredem inſtituit, adjectis aliis coheredibus. Evictis prædiis, donataria conſuluit Imperatorem, an haberet actionem de evictione adverſus coheredes ? Reſpondit Imperator, donatariæ eidemque coheredi evictis prædiis donatis competere actionem ex ſtipulatu adverſus coheredes pro portionibus hereditariis. Et hoc verum eſſe, ſi donator caverit de evictione per ſtipulationem : ſed ſi nudo pacto ſine ſtipulatione evictio promiſſa ſit, minime teneri donatorem de evictione. Olim donatio non perficiebatur nudo conſenſu, ſed interpoſita ſtipulatione ; *l.* 1. *C. de donat.* ſed poſt conſtitutionem Juſtiniani, ex qua donatio perficitur nudo conſenſu ; *l. ſi quis argentum*, *C. de donat.* donator tenetur de evictione, etiam ſi nudo pacto evictionem promiſerit. Donator non tenetur de evictione, niſi aliud convenerit, neque tenetur actione redhibitoria, ſi rem vitioſam donaverit, ne liberalitatis ſuæ damnum patiatur ; *l. ad res donatas*, *ff. de ædil. edict. l. Ariſto*, §. *ult. ff. de donat. l. Julianus*, §. 1. *de V. O.* neve officium ſuum ſit ei damnoſum ; *l. videlicet*, *ff. ex quib. cauſ. major. l. ſed ſi quis*, *teſtam. quemadm. aper. l. ſi ſervus*, §. *quod vero*, *de furt.* Hieronym. libr. 1. in epiſt. ad Epheſ. in prooem. *Noli de gratuito munere judicare, & ut vulgare proverbium eſt, equi dentes inſpicere donati.* Sed ſi quis ſciens dolo rem alienam ignoranti donaverit, & donatarius in ea re magnos ſumptus fecerit, & res evincatur, donator tenetur actione de dolo. In donatorem non datur actio de evictione, ut ſervet rem vel æſtimationem ejus, ſed donatario datur actio de dolo, ut recuperet ſumptus, quos in ea re fecit ; *l. Ariſto*, §. *ult. ff. de donat.* quatenus deceptus eſt ſpecie donationis, quia fidem ſecutus donatoris ſumptus fecit in re donata : beneficio nos adjuvari non decipi oportet ; *l. in commodato*, §. *ſicut autem*, *ff. commodat.* Re certa legata, ſi res evicta ſit, heres non tenetur de evictione, niſi facto ejus res evincatur, quia tenetur præſtare rem qualis eſt ; *l. ſi a ſubſtituto*, *in fin. l.* † *ſi quis*, *de legat.* 1. *gat.* 1. Si res in genere legata ſit, puta homo, ſi præſtet Stichum, Sticho extant. *ll. ſi* victo, tenetur actione ex teſtamento, quia non præſtitit quod præſtare debuit, *quis* 4. 32. ita præſtare deberet, ut eum habere liceat, & non evincatur ; *l. ſi a ſubſti-* 72. 112. 121. *tuto*, §. 1. *l. ſi domus*, §. 1. *de legat.* 1. *l. heres*, *ff. h. tit. l. qui concubi-* v. ſi faciunt. *nam*, §. *ſi heres*, *de legat.* 3.

† Sub. tit. de legat. 1. Et adde *l. ſi legati* 56. *l. ſervo legato* 69. §. 3. *l. legatum* 116. §. 4. *eod. tit.*

L. 3.

RE vendita & tradita, quandiu evicta non eſt, emptori non datur actio de evictione adverſus auctorem, ob id quod res dicatur aliena, vel obligata, ex *hac l.* Ratio eſt, quia qui vendidit non tenetur rem facere accipientis, ſed tenetur rem tradere, & præſtare habere licere, ita ut evictionis nomine tantum obligetur ; *l. ſi ita*, §. 1. *ff. de contrab. empt.* Mota lite de proprietate, ſtatim non agitur de evictione antequam res per ſententiam evicta ſit, ſed agitur tantum, ut venditor rem defendat, & judicio adſit ; *l. ſi plus vel minus*, §. 2. *ff. h. tit.* niſi convenerit ab initio, ut ſtatim poſt motam litem emptori detur actio ex empto ante evictionem, ut pretium reſtituat ; *l. ſive in libertatem*,

tem, *C. h. tit.* & niſi venditor ſciens rem alienam ignoranti vendiderit, quo caſu antequam res evincatur venditor poteſt agere ex empto in id quod intereſt rem alienam venditam non eſſe; *l. 4. in princ. l. ſervum quem*, §. *ult. ff. de act. empt.* Item ſi res vendita obligata ſit, venditor non poteſt ſtatim conveniri actione ex empto, ut liberam præſtet emptori, id eſt ſolutam pignore; *l. ex his prædiis*, *C. h. tit.* Et ſi in ipſo limine contractus immineat evictio, puta ſi lis mota ſit de proprietate rei emptæ, emptor non compellitur pretium vel reſiduum pretii ſolvere, priusquam ei ſatis offeratur; *l. ſi † poſt perfectam*, *C. h. tit.*

L. 4.

ACtio de evictione locum habet non modo in emptione, verum etiam in aliis contractibus, qui ſimiles ſunt emptioni, ut in permutatione; *l. 1. C. de rer. permut. & l. ſciendum* 19. §. *pen. ff. de ædil. edict.* & in datione in ſolutum, ex *hac l.* cujus ſpecies hujusmodi eſt. Debitor creditori poſteriori in ſolutum dedit fundum aliis creditoribus obligatum. Prædio in ſolutum dato, cauſa pignoris non mutatur; *l. diſtractis*, *l. debitorem*, ſupr. *de pignorib.* quia pignus cum ſua cauſa transfertur in emptorem; *l. ſi † debitor*, *C. de diſtract. pignor.* Igitur ſi prædium datum in ſolutum evictum ſit, creditori datur utilis actio ex empto in id quod intereſt adverſus debitorem, nam hujusmodi contractus vicem emptionis obtinet. Creditori dato prædio in ſoluturn, eoque evicto, datur utilis actio ex empto adverſus debitorem, ut *hic*, *& l. elegantes*, *ff. de pignerat. act.* Non datur actio directa ex empto, quia directa actio ex empto locum habet proprie in emptione, ſed datur utilis, quia datio in ſolutum eſt quaſi emptio. Immo eo nomine datur duplex actio, nimirum actio utilis ex empto, vel prior obligatio & actio reſtituitur, quaſi ea ſolutione, quæ eſt inefficax, ſublata non fuerit; *l. libera C. de ſentent. & interlocut. l. cum quis*, §. *qui hominem*, *l. ſi quis † aliam*, *ff. de ſolut.*

L. 5.

QUamdiu res vendita evicta non eſt, emptori non datur actio de evictione adverſus auctorem, ob id quod res aliena vel obligata dicatur; *l. 3.* ſupr. *h. tit.* Sed ſi res vendita, nec dum tradita, obligata deprehendatur, emptori datur actio ex empto adverſus venditorem, ut eam liberam præſtet ab obligatione pignoris: ſed & ſi conveniatur ex empto ad pretium ſolvendum, doli exceptione ſe tueri poteſt, ex *hac l.* cui enim damus actionem, multo fortius exceptionem; *l. in venditione*, *de act. empt.* Quid? re vendita & tradita, ſi creditori obligata inveniatur, nihilominus emptori datur actio ex empto adverſus venditorem, ut pignus luat, ut in *l. creditor*, §. *prædium*, *ff. de act. empt.* ex qua prædio æſtimato a patre filiæ nomine in dotem dato, ſi creditori obligatum ſit, heres patris renetur filiæ actione ex empto, ut liberum præſtet marito, id eſt creditore pigneratitio libereet, quia æquum non eſſet, ut maritus ſoluto matrimonio dotis æſtimationem reſtitueret prædio evicto.

L. † 6.

CErti juris eſt, venditorem re evicta teneri de evictione, etſi nihil convenerit, ex *hac l. & l. 2. l. † ſi in venditione*, *ff. h. tit. l. ex empto*, *in princ. ff. de act. empt. l. ſi major*, *C. de comm. rer. alien.* quia bonæ fidei congruit, ut emptori re evicta detur actio de evictione adverſus emptorem, ne una re & pretio careat. Qui ſciens emit rem alienam vel alii obligatam, nec quicquam de evictione convenit, contra juris rationem poſcit, quod eo nomi-

Digitized by Google

ne dedit ; *l. si fundum*, infr. *h. tit.* puta si domino vindicanti litis æstimationem solverit, ne rem restituat, non repetit quod solvit, nec habet actionem de evictione ex stipulatu in duplam, vel ex empto in id quod interest ; sed agit tantum ad pretium, ex *hac l.* Quod si convenerit de evictione pacto vel stipulatione, emptori, qui sciens rem alienam vel obligatam emit, non denegatur actio ex stipulatu vel ex empto adversus venditorem, propter fidem conventionis ; *l. apud Celsum*, §. † *item Labeo 5. ff. de dol. & met. except. l. si fratres*, *C. commun. utriusq. judic.* Immo etiam si convenerit ne evictio præstetur, re evicta, emptori supereſt actio ex empto, ut pretium recipiat, ne rem & pretium amittat ; *l. ex empto*, §. *ult. ff. de act. empt.* Sed qui sciens emit rem restitutioni seu fideicommisso obnoxiam, neque actione ex stipulatu duplæ agere potest evictionis nomine, neque actione ex empto propter meliorationes, sed tantum actione ex empto ad restitutionem pretii satis ei consulitur, qui sciens emit rem alienam, si ei pretium restituatur ; *l.* 3. §. *emptor autem*, *C. commun. de legat.* Et hoc singulare est in re fideicommissaria, ut consulatur eis, qui temere seu facile acceduntˇ ad emptionem rei fideicommisso obnoxiæ, quia præsumuntur credidisse rem esse liberam.

L. 7.

SI res evincatur, emptor necesse habet denuntiare venditori vel heredi ejus, ut sibi adsit ; *l. prox.* infr. *h. tit. l. Herennius*, *l. si dictum*, §. *si præsente*, *ff. h. tit.* sed necesse non habet denuntiare fidejussori, & emptore laudato id est denuntiato, si res evicta sit, fidejussor etiam si agi causam ignoraverit, id est etiam si denuntiatus non sit, conveniri potest evictionis nomine, ex *hac l.* Ratio dubitandi esse videbatur, quod fidejussor est auctor secundus ; *l.* 4. *ff. h. tit.* atque ita videbatur etiam ei denuntiandum quasi auctori : sed satis est denuntiari venditori, neque necesse est denuntiari fidejussori. Denuntiatio facta venditori prodest contra fidejussorem, quia una est obligatio rei principalis & fidejussoris, unde fidejussores dicuntur accessiones ; *l. in omnibus*, *ff. de solut.* Et mora rei fidejussori nocet ; *l. mora*, *de V. O.* Auctor dicitur *hic* venditor, quia auctoritatem id est causam dominii & possessionis præstat emptori ; *l.* 4. §. *de auctoris*, *& dd. seqq.* infr. *de dol. & met. except.* Hinc instrumentum auctoritatis, pro instrumento emptionis ; *l. ult.* supr. *de pigner. act.* Idem sonat auctoritas in illis verbis *legis Attiniæ* apud Gellium libr. 17. cap. 7. *Quod subreptum erit*, *ejus rei æterna auctoritas esto*, id est res furtiva usucapi non potest. Et in 12. tab. apud. M. Tull. 1. offic. *adversus hostem æterna auctoritas*, id est jus res amissas bello persequendi.

L. 8.

SI res evincatur, emptor debet denuntiare venditori, vel eo mortuo heredi ejus, ut judicio adsit, ad rem defendendam : quod si non denuntiaverit, evicto prædio emptori non datur actio ex stipulatu duplæ evictionis nomine, vel actio ex empto in id quod interest contra venditorem, vel fidejussorem ejus, ex *init. h. leg. & l. si fundo*, §. *ult. ff. h. tit. l.* 1. *C. de pericul. & commod. rei vendit.* Emptor necesse habet denuntiare venditori si præsens sit, & copiam sui faciat ; *l. si ideo*, §. *ult. ff. h. tit.* Sed si emptor judicio non adfuit, & victus est absente auctore, vel fidejussore ejus, non habet actionem de evictione adversus auctorem ex secundo casu *h. leg. & d. l. si ideo*, † *in princ.* Ratio subjungitur, quia magis propter absentiam victus videtur, quam quia malam causam habuit ; *d. l. si ideo*. Quid si victus est emptor absens præsente auctore ? etiam non habet evictionem, quia a sententia judicis appellare

Digitized by Google

lare debuit; *l. Hieronimus*, §. *ult. ff. h. tit. l. a ſententia*, §. *ſi heres*, infr. *de appellat. l. libera*, *C. de ſentent. & interlocut.* item ſi emptor victus ſit per injuriam, id eſt per ſordes, & corruptelam, vel per imperitiam judicis, non datur ei actio de evictione, ex *tertio capite h. leg. & l. ſi per imprudentiam*, *ff. h. tit.* quia injuria judicis emptori facta, non pertinet ad venditorem; *d. l. ſi per imprudentiam*. Neque obſtat, quod fidejuſſor conventus, ſi uſus ſit exceptionibus, quibus uti potuit, nec culpa ſua, per injuriam judicis victus ſit, nihilominus mandati actionem habet; *l. idemque*, §. *generaliter*, *ff. mandat. l. excepione*, *de fidejuſſorib.* Ratio differentiæ eſt, quod emptione perfecta, omne commodum & periculum pertinet ad emptorem; *l. neceſſario*, *ff. de peric. & commod. rei vendit.* in quo continentur caſus fortuiti, & injuria judicis vel cujuslibet, quare & hoc periculum pertinet ad emptorem. Alia eſt cauſa fidejuſſoris, fidejuſſor ultro obligatur pro alio, & in re aliena non præſtat caſus fortuitos, ſed culpam tantum & diligentiam; *l. contractus*, *de R.J.* ne difficilius ſit invenire fidejuſſorem, quia aliunde difficile eſt invenire fidejuſſorem; *l. omnes*, §. *præterea*, *C. de Epiſc. & cleric.*

L. 9.

SI lis mota ſit de proprietate rei emptæ, emptor denuntiare debet venditori heredive ejus, ut rei defendendæ adſit, & ſi obtinuerit habet quod emit, id eſt ſi res evicta non ſit, non poteſt repetere ſumptus litis a venditore. Satis ei conſulitur quod res ſalva eſt, de quo *gloſſ. in l.* 1. ſupr. *h. tit.* ſi autem res evicta fuerit, habet actionem ex empto in id quod intereſt adverſus venditorem heredemve ejus: in eo quod intereſt venit non modo pretium quod abeſt, & ſumptus in lite factos, ſed & quanto pluris res valuit, & quod in rem emptam ut melior fieret erogatum, ex *hac l. & l.* † *cum ſucceſſores*, infr. *h. tit. l. quibus diebus*, §. 1. *ff. de condit. & demonſtrat.* ne diligentior doleat induſtriam & operam ſuam; *l. ult. C. de alluvionib.* In actione ex empto non habetur ratio bonitatis futuræ, id eſt melioritionis, niſi hoc nominatim ſtipulatione conventum ſit; *l. ex mille*, *ff. h. tit.* quia in ſtipulationibus ſpectatur tempus contractus: ſed plenior eſt actio ex empto, in ea habetur ratio bonitatis futuræ, quia datur in id omne quod intereſt emptoris propter bonam fidem contractus; *l. bonitatis*, *ff. eod.*

Ad l. 10.

Ad hanc *leg.* dictum eſt in *l. qui fundum*, *ff. h. tit.*

L. 11.

QUidam fundum vendidit, & ſtipulanti evictionem dupla promiſit, & eo nomine fidejuſſorem dedit, ſi res evincatur, fidejuſſor tenetur de evictione, ex *hac l. & l. auctore*, ſupr. *h. tit.* quia fidejuſſor rem vendidiſſe videtur, vel venditioni conſenſiſſe, & ex conſenſu obligatur pro evictione. Qui conſenſit venditioni tenetur de evictione, quod inſinuant illa verba: *qui venditioni adeo conſenſum dedit*. Qui ſimpliciter conſenſit venditioni, non tenetur de evictione, quia nudus conſenſus longe diſtat a venditione, aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire: ſed qui conſenſit venditioni fidejubendo, pro evictione obligatur, unde fidejuſſor ſecundus auctor dicitur; *l.* 4. *ff. h. tit.* Et ſi fidejuſſor ſuo nomine vindicet rem emptam, dicens uxorem ipſius nomine eam emiſſe, antequam venditor pro quo fidejuſſit eam venderet, exceptione doli ſubmovetur, ex *hac l.* Sicut venditor non poteſt ex alia cauſa evincere rem

Digitized by Google

quam vendidit, juxta regulam, quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio; *l. vindicantem, ff. h. tit.* ita nec heres venditoris; *l. si ob causam, l. sive possessio*, infr. *h. tit. l. Seia, ff. eod.* Et fidejussor, qui fidejussit pro evictione vel heres ejus si rem venditam evincat, repellitur opposita exceptione doli mali, quia dolo facit qui petit quod mox restituturus est; *l. dolo, ff. de dol. & met. except.* Speciale est, quod heres fidejussoris non prohibetur ex sua persona evincere rem, pro qua defunctus apud emptorem intercessit, sc. evictionis causa durante actione, id est ita ut teneatur emptori actione ex empto in id quod interest rem evictam non esse; *l. ult.* infr. *h. tit.* Heres fidejussoris non prohibetur rem vindicare ex sua persona, id est ex propria causa, alio jure quam hereditario, quia durius visum est heredem fidejussoris ita obligari de evictione ut heredem venditoris, ut non possit vindicare rem proprio nomine. Satis consulitur emptori, quod ei superest actio de evictione in id quod interest in heredem fidejussoris, quo pacto utrique consulitur. Heres venditoris potest rem vindicare ex sua persona, sed non cum effectu, quia si vindicet exceptione doli repellitur; *l. in rem* 23. §. *in omnibus, ff. de rei vindicatione*: fidejussor venditoris non potest rem evincere ex propria persona. Heres fidejussoris potest rem vindicare ex propria persona, etsi teneatur de evictione. Ratio differentiæ est, quia fidejussor, licet rem non vendiderit, fidejubendo consensit venditioni, & ex eo amisit omne jus suum, qui consensus non cadit in heredem fidejussoris; Salicet. & Fulgos. *in d. l. ult.*

L. 12.

ACtio de evictione non competit emptori priusquam res jure judicioque evicta sit, ut ostenditur *hic, & l.* 3. supr. *h. tit. l. si plus vel minus*, §. *mota, ff. h. tit.* Nisi ab initio convenerit, ut si qua quæstio mota sit de proprietate rei emptæ, etsi nondum evicta esset, pretium restituatur, ex *hac l.* Et actio de evictione datur emptori, sive res evincatur, sive servus in libertatem evictus sit, id est si liber homo, qui veniit pro servo, in libertatem proclamet & liber pronuntietur; *l. si status*, infr. *h. tit.* Satis evincitur qui in libertatem vindicatur, ex quo habere non licet. Actio de evictione quæritur etiam si res evincatur, quia aliena vel obligata erat; *l.* 3. supr. *h. tit.*

L. 13.

SI pignora ob causam judicati capta venierint, executor vel apparitor judicis, a quo distracta sunt, non tenetur de evictione, quia officium non debet ei esse damnosum; *l. si pignora, ff. h. tit.* sed debitor tenetur de evictione, quia ipse vendidisse videtur quatenus pretii solutio ei prodest ad liberationem; *l. plus vel minus*, §. *si jussu, ff. h. tit.* & pignus, quod distrahitur auctoritate judicis, videtur distrahi ab ipso debitore alia ratione, nimirum quia factum judicis factum partis; *l. si † pignori, ff. famil. ercisc.* pignoribus captis ob causam judicati distractis, debitor vel heres ejus non potest referre id est movere quæstionem dominii, non potest ea evincere, quoniam & si evincantur ab alio tenetur de evictione actione utili ex empto, ex *hac l.* juxta regulam, quem de evictione tenet actio; *l. vindicantem, ff. h. tit.*

L. 14.

SI pater rem vendiderit & tradiderit, filius idemque heres patris non potest rem evincere, sive res vendita fuerit patris sive filii, quia tenetur de evictione, juxta regulam quem de evictione tenet actio; *l. vindicantem, ff. h. tit.*

Digitized by Google

tit. Si enim heres rem vindicet ut hereditariam, non poteſt vindicare, quia præſtat factum defuncti ; *l. cum a matre, C. de rei vindicat.* ſi ut propriam, non poteſt evincere, quia heres tenetur de evictione.

L. 15.

SI res evincatur per injuriam judicis, venditor non tenetur de evictione ; *l. ſi per imprudentiam, ff. h. tit.* Quod ſi res jure judicioque evincatur non injuria id eſt citra injuriam judicis, venditor tenetur de evictione, ex *hac l.* & emptori datur actio de evictione adverſus venditorem, heredemve ejus, vel fidejuſſorem ; *l. auctore*, ſupr. *h. tit.* vel actio Serviana, vel quaſi Serviana ſeu hypothecaria adverſus pignora, ex *hac l.* Venditor de evictione tenetur, non modo datis fidejuſſoribus, ſed etiam datis pignoribus, ut *hic & l. 2. C. de pact. pignor. l. etſi is, C. de prædiis minor.*

L. 16.

EMptori, re evicta, vel parte ejus, non datur actio de evictione adverſus auctorem propter meliorationes, propter ſumptus ad rem meliorandam erogatos, quia ſibi imputare debet, quod eos non ſervaverit a domino vindicante per retentionem oppoſita exceptione doli : ſed emptori datur actio ex ſtipulatu vel ex empto, ut pretium recipiat, & id quod intereſt. Qui dominium evicit, non poteſt conveniri de pretio, ſed auctor ſeu venditor tantum. Dominus rem ſuam a poſſeſſore vindicare poteſt etiam non oblato pretio ; *l. mater, l. ſi mancipium, C. de rei vindic. l. incivilem, C. de furt.* Re evicta, emptori datur actio de evictione adverſus auctorem quoad pretium recipiendum, non ob ſumptus in re meliorandam factos, quia emptor eos ſervare potuit per retentionem, oppoſita exceptione doli. Bonæ fidei emptor ſi evincatur a domino, ſumptus ad rem meliorandam factos poteſt conſequi a domino rem vindicante, non per actionem ullam, ſed officio judicis, ut probatur *hic*, vel per retentionem oppoſita exceptione doli ; *l. Paulus, ff. de dol. & mei. excep.* Dominus rem vindicans non tenetur de pretio : excipiuntur duo caſus. Primus eſt, cum emptor prædium emit a non domino, & pretium ſolvit ejus creditori, qui prædium pignori obligatum habuit a domino, oppoſita exceptione doli ſe tueri poteſt, ſi conveniatur de reſtituenda re non oblato pretio, quod ſolutum eſt creditori ejus, qui rem pignori obligatam habuit ; *l. emptor, ff. de rei vindic.* Secundus caſus eſt, cum emptor prædium minoris emit, non cogitur rem reſtituere niſi reſtituto pretio, ſi pretium in rem minoris verſum eſt ; *l. utere*, infr. *de præd. minor.* Qui evicit dominium tenetur reſtituere ſumptus in re melioranda factos habita ratione fructuum, id eſt fructibus prius compenſatis cum uſuris pretii, & eo quod excedit in ſumptus meliorationum ; † *l. ſumptus ff. de reivind. d. l. emptor.* Emptori non datur actio de evictione adverſus venditorem quoad meliorationes, quia eas ſervare potuit a vindicante per retentionem oppoſita exceptione doli. Et hoc procedit ſi emptor rem poſſidebat : ſi emptor rem non poſſidebat, forte amiſſa poſſeſſione ſine culpa ſua, tunc emptori datur actio ex empto in id quod intereſt adverſus auctorem etiam propter meliorationes ; *l. ſi controverſia*, ſupr. *h. tit.* quæ eſt diſtinctio Accurſii in *d. l. ſi controverſia*, cum ait, ſi a domino qui rem evicit ſumptus ſervare non potuit.

L. 17.

QUidam ignorans ſervum emit a non domino, & lite mota ſuper dominio ſervi, auctorem certum fecit denunciatione facta, ut liti adeſſet, ſervo

victo per sententiam emptori datur actio de evictione in auctorem in pretium rei & in sumptus litis, ex *hac l.* Alias si emptor conventus actione in rem a domino, domino vindicanti ultro rem restituerit ante sententiam, non habet actionem de evictione, quia sibi imputare debet, quod non expectavit eventum litis; *l. si dictum*, §. *si compromisero*, *ff. h. tit. l. usque*, *ff. de rei vindicat. l.* † *atqui natura*, §. *cum me*, *ff. de negot. gest.*

L. 18.

SI quis ignorans hominem liberum emerit pro servo, id est quem credebat esse servum, mota quæstione statûs super homine venundato servatis juris solemnibus, quæ olim ea erant, ut causa statûs seu liberalis non posset agi sine assertore, qui pro servo causam faciebat, quod non fit hodie, servus enim ipsemet agit pro libertate; *l.* † 1. *C. de assert. tollend.* si secundum libertatem sententia lata fuerit, id est si homo liber pronunciatus fuerit, potest agere de evictione, ac si servus evictus esset, quia satis evicitur servus, qui se evincit in libertatem; *l. sive in libertatem*, supr. *h. tit.* Quod si per sententiam servus declaratus fuerit, emptor ad venditorem reverti non potest. Emptor non potest agere de evictione adversus venditorem, nisi re evicta. Re non evicta emptor non habet actionem de evictione, ne quidem propter sumptus litis, ut docet Accurs. *hic & in l.* 1. supr. *h. tit.* nisi convenerit, ut venditor sumptus litis agnosceret, etiam re non evicta; *l.* † *venditores*, *ff. de V. O.*

L. 19.

SI quis prædium obligatum vendiderit, & tradiderit, & emptor conventus a creditore pigneratitio, actione hypothecaria tueri se possit præscriptione temporis, quia tertius possessor longo tempore præscribit hypothecam; *l.* 1. *&* 2. *C. si adverf. cred.* evictionis periculum timere non potest, quia aut emptor, qui tutus erat præscriptione longi temporis, exceptionem præscriptionis omisit, & hoc casu venditor non tenetur de evictione, cum emptor culpa sua evictus sit, ob omissam exceptionem præscriptionis longi temporis; *l. Herennius*, §. *ult. ff. h. tit.* aut non omisit exceptionem præscriptionis, & victus est per injuriam judicis, & hoc casu cessat evictio; *l. emptor*, *l. si non injuria*, supr. *h. tit. l. si per imprudentiam*, *ff. eod.*

L. 20.

RE evicta, venditor vel heres ejus non tenetur de evictione, nisi ei denuntiatum sit, ut rei defendendæ adesset; *l. emptor*, supr. *h. tit.* venditor vel heres ejus, si ei denuntiatum non sit, non tenetur emptorem defendere neque re evicta tenetur de evictione: sed si venditor vel heres ejus non facta denuntiatione, ultro velit adesse emptori, & causam defendere non prohibetur, & si res evicta sit, non potest instaurare seu repetere litem ex sua persona, sed licet appellare tantum. Et hoc est quod dicitur his verbis, *si appellationem non interposuistis*. Cur potest appellare? quia ejus interest; *l. ab executore*, §. † 2. *ff. de appellat.* nempe propter exceptionem, ne videatur mala fide rem alienasse, vel obligatam vendidisse. Quod si venditori denuntiatum non sit, ut rem defenderet, & pro evictione conveniatur ex empto, intelligit quatenus se ipsum tueri debeat, id est potest se tueri exceptione doli mali, quia dolo facit, qui non denuntiavit, & agit pro evictione; *l. emptor. supr. h. tit.*

L. 21.

Digitized by Google

L. 21.

SI ſervus venditus poſt 30. vel 40. annos proclamet in libertatem, & liber pronuntiatus fuerit, emptori quandocumque, etiam ſi res evicta fuerit poſt longum vel longiſſimum tempus, datur actio ex empto de evictione in id quod intereſt ſi res integra ſit, id eſt ſi actio empti de evictione ex quo nata eſt non ſit ſublata longi vel longiſſimi temporis præſcriptione. Actio empti de evictione non ſubnovetur longi temporis præſcriptione, licet poſt multa ſpatia temporis res evincatur, ex *hac l.* Ratio eſt, quia actio nondum nata non poteſt præſcribi: non valenti agere non currit præſcriptio *; l. cum notiſſimi*, §. *illud autem*, *C. de præſcript.* 30. *ann. l. in rebus*, *verſ. omnis autem*, *C. de jur. dot.* Et præſcriptio cujuscumque temporis non valet adverſus libertatem *; l. ult. C. de long. temp. præſcript. quæ pro libertat.* Actio de evictione ex quo nata eſt, re ſc. evicta, præſcribitur ſpatio 30. annorum: omnes actiones in rem, vel in perſonam præſcribuntur ſpatio 30. annorum *; l. ſicut in rem*, infr. *de præſcript.* 30. *ann. l. 1.* §. *ad hæc*, *de annal. except. l.* *) *ex placito*, ſupr. *de rer. permut.* Neque obſtat *l. ſi obligata*, ſupr. *h. tit.* quia hæc lex eſt de emptore, qui rem præſcripſit longo tempore, non poteſt agere de evictione adverſus venditarem, quia tutus eſt præſcriptione longi temporis, ſi conveniatur hypothecaria actione a creditore pigneratitio, cui res obligata erat. Item actio de evictione non præſcribitur antequam nata ſit præſcriptione cujuscumque temporis, niſi evictionis periculum remiſerit, ut ſcriptum eſt in *hac l.* Remittentibus enim actiones ſuas non eſt dandus regreſſus *; l. quæritur*, §. *ſi venditor*, *ff. de ædil. edict.* Emptori, qui remiſit periculum evictionis, adhuc ſupereſt actio ex empto de pretio, niſi nominatim & illud remiſit, ut ſentit *gloſſ. in l. emptorem*, *al. l. ex empto*, §. *ult. ff. de act. empt.*

L. 22.

SI quis emerit fundum ut liberum, ſubjecta ſtipulatione de indemnitate præſtanda, & poſtea conventus a creditoribus pigneratitiis, quibus fundus obligatus erat, ultro quod debebatur jure ſolverit, ſtipulatio de indemnitate emptori committitur, ex *hac l.* Dubitationem movebat, quod ſtipulatio de evictione emptori non committitur priusquam res evicta ſit per ſententiam judicis *; l. ſi cum quæſtio*, ſupr. *h. tit. l. utique*, *ff. de rei vindicat.* Sed emptor, qui ſolvit ultro quod debebatur, recte indemnitatem perſequitur, etiam ſi ſolverit ante ſententiam, quia non agit actione ex ſtipulatu vel ex empto de evictione, quaſi re evicta, ſed agit ex ſtipulatu de evictione ob indemnitatem, quia ſtipulatione ſibi cavit de indemnitate, & ſtipulatio de indemnitate commiſſa intelligitur ex ipſa conceptione verborum, ut recte animadvertit *gloſſ.*

L. 23.

RE evicta, venditor vel heredes ejus, cujuscumque gradus ſint, inſtituti, vel ſubſtituti tenentur de evictione, ſive his abſentibus ſive præſentibus & defenſis res evicta ſit, modo eis denuntiatum ſit, quia culpa venditoris, vel heredum eſt, quod denunciatione facta judicio defuerunt, & de evictione tenentur, non modo ad pretium, ſed etiam ad omne quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe. Actio ex empto datur non modo ad pretium, ſed ad id quod intereſt, ut probatur *hic & l. evicta*, *ff. h. tit. & l. Titius* 43. *in fin. ff. de act. empt.*

Digitized by Google

L. 24.

SI in limine contractus immineat evictio, ſeu periculum evictionis, id eſt ſi ante pretium rei venditæ numeratum, de proprietate lis mota ſit, vel ſervus venditus proclamet in libertatem, emptor non cogitur pretium ſolvere, vel reſiduum pretii, priusquam ei ſatis offeratur, id eſt priusquam idonei fidejuſſores ei offerantur emptionis nomine, ex *hac l. l. pen. §. ult. ff. de peric. & commod. rei vendit.* Venditor non cogitur ſatisdare, id eſt cavere datis fidejuſſoribus de evictione, niſi aliud convenerit, ſed repromittere debet, id eſt cavere nuda promiſſione; *l. emptori, ff. h. tit.* Quod ſi in limine contractus immineat evictio, id eſt nondum ſoluto pretio in totum vel ex parte, (Evictio in limine contractus imminere dicitur, cum lis movetur de proprietate, ante pretium numeratum, quia res videtur eſſe in limine ante pretium numeratum: emptio venditio contrahitur nudo conſenſu, & conventione de pretio, implentur ſolutione, ut ait Odofredus.) & tunc emptor non compellitur ad ſolutionem totius vel reſidui pretii, niſi ei fidejuſſores offerantur. Re vendita & tradita, emptor cogitur actione ex empto pretium ſolvere; *l. Julianus*, §. *ex vendito, ff. de act. empt.* ſed imminente periculo evictionis, emptor non compellitur pretium ſolvere, priusquam ei cautum ſit datis fidejuſſoribus, & ſi conveniatur ad pretium ſolvendum, poteſt ſe tueri oppoſita exceptione doli; *l. pater*, §. *ex quadrante, ff. de dol. & met. except.* & ſi re vendita & tradita, & pretio numerato ex parte, emptori denuntiatum ſit ne ad emptionem accederet, quod res aliena vel obligata eſſet, emptor officio judicis compellitur præſtare quæ ex emptione veniunt, id eſt quæ veniunt de jure in actione empti, puta cautiones de evictione datis fidejuſſoribus. Et hæc eſt ſententia *hujus l.* quæ magnæ auctoritatis eſt in judiciis, ut ait Fulgoſius.

L. 25.

RE evicta venditor tenetur emptori de evictione ex ſtipulatu duplæ, vel actione ex empto in id quod intereſt rem evictam non eſſe, ex *hac l. & l. non dubitatur, l. ſi controverſia*, ſupr. *h. tit.* nimirum actione ex ſtipulatu duplæ ſi ſtipulatio interpoſita ſit, vel actione ex empto etiam ſi nihil dictum ſit. Nunc finge, Saturninus ignorans mulierem liberam, quæ ei bona fide ſerviebat, quaſi ancillam vendidit, ſi poſtea eam defendat in libertatem, id eſt ſi ea proclamante in libertatem, eam defendat vel vindicet in libertatem aſſertor conſtitutus, quo caſu magis defendere liberam, quam agere videtur, cum libera quaſi ancilla vendita evincitur in libertatem, defendi dicitur potius quam vindicari, quia ipſa proclamavit in libertatem, & ipſe magis agere videtur, quam venditor, qui defenſoris potius, quam aſſertoris & vindicantis officio fungitur, quod non vindicet ſibi, ſed liberæ. Et hoc caſu ceſſat regula, quem de evictione tenet actio, favore libertatis ſc. & venditor poteſt venire contra factum ſuum, ut quilibet, favore libertatis, cujus cauſa multa introducta ſunt contra jus; *l. generaliter*, §. *ſi quis ſervo, ff. de fideic. libertat.* Ut pater, qui liberos ingenuos pro ſervis vendidit, poteſt eos evincere in libertatem reddito pretio, quia factum patris non poteſt obeſſe liberis; *l. 1. C. de liberal. cauſ. l. 2. C. de patrib. qui filios diſtrax.* Si mulier libera pronuntiata ſit, venditor tenetur actione ex ſtipulatu duplæ, quantum in hanc deductum eſt, ſi ſtipulatio duplæ interpoſita ſit, vel actione ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe, etiam ſi de eo nihil dictum ſit, quia hæc actio venit ex natura contractus: actio ex empto datur non modo in pretium rei, ſed & in id quod intereſt emptoris rem evictam non eſſe; *l. cum ſucceſſores*, ſupr. *h. tit. l. evicta, ff. eod.*

L. 26.

L. 26.

RE evicta venditor tenetur de evictione actione ex ſtipulatu duplæ ſi ſtipulatio interpoſita ſit, vel actione ex empto in id quod emptoris intereſt rem evictam non eſſe *; l. non dubitatur, l. ſi controverſia, l. ſi tibi liberam*, ſupr. *h. tit. l. evicta, ff. eod.* idque etiam ſi dictum non ſit, quia evictio venit in actione empti ex natura contractus *; l. in vendendo, ff. de contrab. empt.* Hujus regulæ plures ſunt exceptiones. Prima eſt, quod venditor hereditatis non præſtat evictionem rerum ſingularum, niſi nominatim convenerit *; l.* † 1. ſupr. *h. tit. l.* 2. *ff. de herad. vel act. vendit.* Secunda, ſi quis vendat aliquid in alea, ut ludat, venditio valet, ſed venditor non præſtat evictionem, & ſi conveniatur tuebitur ſe illa exceptione, quod in alea geſtum ſit *; l.* 2. §. *ſi in alea, ſ. quar. rer. act. non dat.* Tertia eſt, cum captus piſcium, avium, vel miſſilium emitur, ſi quod miſſilium nomine captum eſt, evincatur, non præſtatur evictio, quia tacite id actum intelligitur, ne præſtetur evictio. Captus piſcium, avium, & miſſilium quaſi alea emitur, ſpes empta eſt, non res certa *; l. nec emptio*, §. *aliquando, ff. de contrab. empt.* Quarta eſt, ſi quis ſcieus rem alienam vel pignori obligatam emerit, nec quicquam de evictione convenit, quod eo nomine dedit contra juris poſcit rationem, ex *hac l. & l. ſi ſtatus*, ſupr. *h. tit.* puta ſi domino rem vindicanti ſolvit litis æſtimationem, vel ſi creditori pigneratitio pignus vindicanti ſolvit debiti quantitatem, non habet actionem de evictione, ut recipiat ſoluram litis æſtimationem, aut quantitatem debiti, ſed recte agit ut pretium recipiat, etiam ſi nihil de evictione convenerit, ne & rem amittat & pretium, quoniam etiam ſi convenerit nominatim ne evictio præſtetur, re evicta emptori ſupereſt repetitio pretii, ne emptor rem amittat & pretium *; l. ex empto*, §. *ult. ff. de act. empt.* Et hæc ita procedunt, ſi is qui ſciens emit rem alienam, nihil convenerit de evictione; nam ſi convenerit de evictione, vel pacto, vel ſtipulatione, etiam malæ fidei emptori competit actio ex ſtipulatu, vel empti evictionis nomine; *l. ſi fratres*, ſupr. *commun. utriusq. judic.* Opponitur *l. ult.* §. *emptor autem*, infr. *commun. de legat.* ex quæ ſi quis ſciens emerit ab herede rem reſtitutioni obnoxiam, ex ſtipulatione duplæ ob evictionem agere non poteſt, nec ex empto propter meliorationes, ſed tantum ex empto ad pretium recipiendum, etſi nihil convenerit de evictione. Sed Accurſius recte notat, hoc eſſe ſpeciale in re fidicommiſſo obnoxia, ne quis facile accedat ad emptionem rei, quæ alienatur contra judicium & voluntatem defuncti. Porro argumentum malæ fidei & ſcientiæ rei alienæ non eſt cautio de evictione deſiderata ab emptore, itaque ex aliis indiciis & argumentis probanda eſt *; l. pen.* infr. *h. tit.* quoniam bonæ fidei emptores ſolent ſibi cavere de evictione in omnem caſum, ut tutius eis ſit. At emptor, qui ſciens rem alienam emit, interdum pretium recipit a domino, qui rem vindicat, ſi pretium in rem domini verſum eſt *; l.* 1. ſupr. *ſi vendit. pignor. agatur, l. emptor, ff. de rei vindic.*

L. 28.

MOta quæſtione de proprietate rei emptæ, emptori tam propriis quam venditoris defenſionibus uti licet, ex *hac l.* Si res evincatur, emptor propriis defenſionibus uti poteſt, id eſt exceptionibus, quæ competunt ex ſua perſona, puta exceptione rei judicatæ cum emptore, vel exceptione jurisjurandi delati emptori, vel exceptionibus quæ competunt ex perſona venditoris, puta exceptione pacti, rei judicatæ, vel jurisjurandi: pactum venditoris prodeſt emptori *; l. ſi tibi*, §. † *pactum, ff. de pact.* poſſeſſio venditoris prodeſt empto-

ti ad implendam uſucapionem ; *l. dolia* , §. 1. *ff. de contrah. empt. l. emptori nominis* , *ff. de hered. vel act. vend. l. id tempus* , *ff. de uſucap. l. pen.* §. *ult. ff. de diverſ. & tempor. præſcript. l. Pomponius* , §. 1. *ff. de adquir. poſſeſſ. l.* † *unic. verſ. hoc tantummodo* , *C. de uſucap. transformand.*

L. 29.

SI res tradita permutationis cauſa , uni ex permutantibus evincatur , & poſtquam permutanti denuntiatum , vel ob abſentiam denuntiandi poteſtas adempta eſt, res evicta ſit , ei, qui accepit rem ex cauſa permutationis , datur actio de evictione in id quod intereſt , ex *h. l. &* l. 1. ſupr. *de rer. permutat.* quia permutatio vicem emptionis obtinet ; *l.* 2. ſupr. *eod.* & in permutatione uterque contrahentium emptoris & venditoris loco eſt ; *l. ſciendum* 19. §. † *deinde* , *verſ. emptorem* , *ff. de adil. edict.*

L. 30.

QUi ſciens rem alienam emit , non habet actionem de evictione , niſi nominatim de evictione pactus vel ſtipulatus ſit ; *l. ſi fundum* , ſupr. *h. tit.* Quæritur cui incumbat onus probandi , an emptori , ut probet ſe ignoraſſe rem eſſe alienam , an vero venditori , ut probet emptorem ſciviſſe rem eſſe alienam ? & venditori onus probandi incumbere innuitur in *fin. h. leg.* Quod recte ita conſtituitur , qui enim ſciens emit rem alienam , re evicta , ſi agat de evictione adverſus venditorem , repellitur oppoſita exceptione doli mali ; *l. apud Celſum* , §. *item Labeo* , *ff. de dol. & mal. except.* In omni autem exceptione , qui excipit actoris officio fungitur , & exceptionem tamquam intentionem probare debet ; *l. in exceptionibus* , *ff. de probat.* Hoc poſito aliud quæritur , de quo quærebatur in *hac l.* an idonea ſit probatio , emptorem ſciviſſe rem eſſe alienam , ſi venditor probet emptorem a venditore duplam ſtipulatum eſſe ob evictionem ? & reſcriptum eſt , malam fidem emptoris & ſcientiam rei alienæ non probari ex eo , quod emptor duplam ſtipulatus eſt evictionis nomine , nec opinionem ſeu famam eius ex hoc læſi , ut malæ fidei emptor habeatur , itaque aliis indiciis & argumentis rem probandam eſſe. Scientia rei alienæ & mala fides emptoris non probatur ex eo quod emptor ſibi cavit interpoſita ſtipulatione , vel pacto de evictione , quoniam bonæ fidei emptores , ut tutius eis ſit, ſolent ſibi cavere de evictione interpoſito pacto , vel ſtipulatione duplæ . Abundans cautela non nocet ; *l.* † *teſtamentum* , *C. de teſtam.* & bona fides præſumitur , niſi mala probetur ; *l. emptor* , *C. de præſcript. long. temp.* ſed poteſt videri inutile eſſe venditori probare emptorem ſciviſſe rem eſſe alienam , quia emptor duplam ſtipulatus eſt evictionis nomine in ſpecie propoſita , quo caſu emptor ſciens vel ignorans rem eſſe alienam , habet actionem de evictione ; *l. ſi fundum* , ſupr. *h. tit.*

L. ult.

Ad *hanc l.* dictum eſt ſupr. *l.* 11. *h. tit.*

F I N I S.

Laus Deo, Honor & Gloria.

Digitized by Google

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A.

Actio furti non datur in uxorem, ſed rerum amotarum. 52.
Actio in rem duplex eſt, directa, & utilis 167. 168.
Actio ad exhibendum, eſt actio perſonalis præparatoria vindicationis. 160. 170.
Actio in rem datur adverſus poſſeſſorem, vel ubi domicilium habet, vel ubi res poſita eſt. 182.
Actio in rem, eſt actio arbitraria, in qua juratur in litem. 193. 194.
Actio hypothecaria, eſt actio in rem, quæ datur ad avocandam poſſeſſionem pignoris. 230.
Actio in factum cur dicitur adcommodari? 328.
Actio de evictione non præſcribitur priusquam res evincatur. 411.
Actio de peculio vel de in rem verſo datur in patrem, vel dominum, ex contractu filii, vel ſervi. 30. 35.
Actio rerum amotarum, eſt in ſolidum in uxorem. 53. 54.
Actio legis Aquiliæ, quid diſtet ab actione injuriarum? 162.
Actore non probante reus abſolvitur. 206.
Adjectus ſolutionis cauſa non poteſt petere, ſed ei ſolvi poteſt. 31.
Aditione hereditatis transfertur dominium ſine corporali prehenſione rerum. 186.
Advocationis officium non debet cuiquam nocere. 187.
Advocatus in eadem cauſa judex eſſe non poteſt. 20.
Ædificium cedit ſolo id eſt domino ſoli. 199.
Ædiles & varia eorum juriſdictio. 294. *& ſeqq.*
Ager perſilens. 342.
Alienatio fundi dotalis, & uſucapio prohibetur lege Julia. 51.
Alienatio rerum hereditariarum prohibetur pendente judicio petitionis hereditatis. 87. 88.
Alimenta præſtantur pupillo pro modo facultatum. 62.
Armentum quid diſtet a pecore? 333. 406.
Auctor eſt venditor. 361. 402.
Auctoritas actio de evictione. 362. 402.

B.

Bonæ fidei poſſeſſor conventus petitione hereditatis reſtituit fructus perceptos extantes. 114. 115.
Bonæ fidei poſſeſſor ab initio, poſt litem conteſtatam reſtituit omnes fructus, quos percepit vel percipere potuit. *ibid.*
Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis reſtituit pretium rerum diſtractarum. 135.
Bonæ fidei poſſeſſor non præſtat naturalem interitum. 163. 198.
Bonæ fidei poſſeſſor ſervat ſumptus in re aliena factos, per retentionem. 175. 185.
Bonæ fidei poſſeſſor repetit impenias in re aliena factas, quas dominus facturus fuit. 180.
Bonæ fidei poſſeſſor fructus percipiendo ſuos facit. 197.
Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis deducit ſumptus neceſſarios & utiles. 129.
Bona præſentia & futura pignori obligari poſſunt. 218.
Bonorum poſſeſſio contra tabulas datur liberis emancipatis præteritis. 64. 66. 79.

C.

Caduca & in cauſa caduci quænam ſint? 146.
Captus ab hoſtibus fit ſervus hoſtium: ſed ſi redeat ab hoſtibus, poſtliminio recipit civitatem & omnia jura. 12.
Captus ab hoſtibus, ſi decedat apud hoſtes, fictione *l. Cornelia* fingitur deceſſiſſe primo captivitatis momento. 13.
Captivi filius poteſt uxorem ducere. 14. 15.
Carina eſt potior pars navis. 374.
Carſarmatium ſervus caſtratus. 65.
Cataſta eſt locus in foro, in quo ſervi

venum exponebantur. 311.
Cautio legati vel fideicommiſſi præſtandi locum habet in legato conditionali, vel in diem. 4.
Cautio eſt nomen debitoris. 252.
Coemptionalis ſenex. 135.
Conditio exiſtens retro trahitur in contractibus, ſecus in legato. 237.
Commilitii caritas. 76.
Compenſatio fit ipſo jure. 143.
Conſummatio, eſt collatio certæ ſummæ. 331.
Contractus inter virum & uxorem conſtante matrimonio non prohibentur. 49.
Creditor, qui pignus vendidit jure creditoris, non tenetur de evictione. 29. 239.
Creditori pigneratitio datur duplex actio, hypothecaria, quæ eſt in rem, & condictio mutui, quæ eſt perſonalis. 221.
Creditori datur actio hypothecaria ad avocandam poſſeſſionem pignoris. 227.
Creditor potior eſt in pignore, cujus pecunia ſalvam fecit cauſam pignoris. 258.
Creditor poteſt pignus vendere ceſſante debitore. 271.
Crepundiis agnoſcuntur liberi expoſiti. 201.

D.

Decretum prætoris Latine interponi debet. 8.
Debitor in conrrahendo pignore ſolebat cavere, rem nulli alii obligatam eſſe. 292.
Delegatio pro ſolutione. 29.
Deprecari pœnam quid ſit? 9. 10.
Diſtractio pignoris ſub haſta fit præſenti pecunia. 275.
Diviſio eſt vice emptionis. 379.
Dominium ſervorum quibus modis probetur? 201.
Dominium rerum quibus modis probetur? 204.
Dominium non adquiritur ſine titulo. 205.
Donatio certæ rei vel pecuniæ non valet inter virum & uxorem quoad rem vel ſortem, ſed quoad fructus & uſuras. 45.
Donator non tenetur redhibitoria, neque de evictione. 63. 247. 380. 404.
Donator non tenetur, niſi in quantum facere poteſt. 20.
Dos non eſt donatio, ſed contractus. 289.
Dos eſt in bonis mariti & uxoris diverſo jure. 22. 23.
Dos vel donatio conferrur per liberos, tam in ſucceſſione teſtari, quam inteſtati, ex conſtitut. Juſtinian. 23.
Dos data vel promiſſa ante nuptias confertur in tempus nuptiarum. 34.
Dotis promiſſio in tempus mortis patris vel mulieris an valeat? 40. 41.
Dos adventitia ex conſtitut. Juſtinian. non cedit lucro mariti, ſed transmittitur ad heredes mulieris. 361. 362.
Dos in pecunia ſoluto matrimonio redditur intra annum, quæ eſt in rebus immobilibus præſenti die. 50.
Dotis repetendæ actio communis eſt patri & filiæ. 399.
Duobus eadem re vendita, vel donata, potior eſt cauſa ejus, cui prius tradita eſt. 203.

E.

Edicti ædilium capita. 332. & ſeqq.
Electa inepta actione non tollitur idonea actio. 44. 393.
Emptori datur actio redhibitoria, ſi morbum vitiumve ſervi venditi tacuerit venditor. 297.
Emptor, cui res evincitur, debet denuntiare venditori, ut adſit judicio. 410.
Emptori datur actio de evictione poſt ſententiam judicis, ſi non appellaverit. 389.
Emptor non repetit ſumptus factos in cauſa evictionis. 403.
Emptori re evicta non datur actio de evictione propter meliorationes. 409.
Emptor non cogitur pretium ſolvere, ſi in limine contractus immineat evictio. 412.
Erro, puſillus fugitivus. 302.
Error in nomine non nocet, ſi conſtet de corpore. 158.
Evicta dote evictio præſtatur. 379. 380.
Evictio non præſtatur adverſus Principem. 354.
Evictionis quem tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. 359.
Executores non tenentur de evictione pignoris ſubhaſta diſtracti. 378. 408.

F.

Falcidia ceſſat in teſtamento militis. 74. 75.
Falſi quæſtio eſt præjudicialis. 153.
Fanatici qui ſint? 300.
Fiſcus habet tacitam hypothecam in bonis debitorum. 248. 259.
Fiſcus in mutuo jure privati creditoris utitur. 270.
Fiſcus non tenetur redhibitoria. 299.
Fiſcus non tenetur in duplum de evictione. 368.

Fœcaria nihil potest capere ex testamento vel donatione militis. 74.
Fructuarius omnes fructus suos facit, naturales, & civiles. 24.
Fructuarius an possit capere feras inclusas vivariis? 24. 25.
Fructus post litem contestatam percepti, vel percipiendi, veniunt in actione in rem. 165. 178.
Fructus pendentes veniunt in reivindicatione. 183.
Fructus pignoris, si excedant usuras, imputantur in sortem. 210.
Fructus antichresis, etiamsi excedant usuras, non imputantur in sortem. 211.
Fructus in prædiis rusticis sunt tacite pignori pro mercede conductionis. 244. 245.
Fructus dotis, divortio soluto matrimonio, dividuntur inter virum & uxorem pro rata anni. 48.
Furi, vel malæ fidei possessori, datur actio furti, depositi, vel commodati. 35.
Furti domino datur triplex actio, actio furti, actio in rem, & condictio furtiva. 63.
Furtiva res potest vindicari emptori etiam non oblato pretio. 199.
Furtiva res usucapi non potest. 42.
Fugitivus quis sit? 309.
Fugitivus non est qui confugit ad asylum vel statuam Principis. 311.

G.

Gutteria, Gutturosus. 306.

H.

Heres, a quo res certa legata est, non tenetur de evictione. 404.
Heres scriptus dum deliberat de adeunda hereditate pro herede habetur quoad quædam. 78.
Hereditas est nomen juris. 136.
Hereditas defertur testamento vel lege. 85.
Hircosus. 306.
Hypotheca specialis prius discutienda est, quam perveniatur ad generalem. 255.

I.

Imperatores Pontifices maximi. 137.
Impetigo est jugis scabies. 303.
Indebitum per errorem solutum non repetitur condictione indebiti, nisi in casibus exceptis. 26.
Infans vel furiosus non tenetur ex delicto. 190.
Ingenuus libertino tutor dari non potest. 6.
Ingenuus donatus aureis annulis a Principe, pro ingenuo habetur non in omnibus. *ibid.*
Interdictum unde vi datur dejecto de fundo. 66.
Invecta illata in ædes conductas sunt tacite pignori. 223. 231. 243.
Invito creditori aliud pro alio solvi non potest. 395.
Judicatum quomodo novat actionem? 228.
Judicia omnia sunt absolutoria. 227.
Jurisconsulti in dubiis se invicem consulebant. 251.
Jusjurandum parit actionem & exceptionem. 21.

L.

Legata ex testamento rescisso per bonorum possessionem contra tabulas debentur exceptis personis. 7.
Liberi habent tacitam hypothecam in bonis vitrici ob tutelam a matre gestam. 249.
Liberi sequuntur statum matris quoad libertatem. 43.
Liberi a patre pignori obligari non possunt. 453.
Libertas data ex falso testamento non revocatur. 65.

M.

Magistratus non judicabant, sed judices dabant, de quibusdam causis extra ordinem cognoscebant. 8.
Majores fructus sunt dupli fructus. 33.
Malæ fidei possessor conventus petitione hereditatis restituit omnes fructus perceptos vel percipiendos. 114.
Malæ fidei possessor conventus petitione hereditatis sumptus necessarios repetit, utiles non, sed permittitur eos tollere. 129.
Malæ fidei possessor navis præstat naulum & vecturas. 191.
Malæ fidei possessor præstat omnes fructus perceptos, vel qui honeste percipi potuere, præstat omnes fructus etiam inhoneste perceptos. *ibid.*
Mandatarius vel negotiorum gestor, qui pro alio solvit, repetit sortem & usuras, & usuras usurarum. 265.
Mangones, seu venalitii, sunt negotiatores servorum. 332.
Mangonum ars interpolandi servos. *ibid.*

Maritus lege Julia adulterum uxoris ſuæ impune occidere poteſt. 8.
Maritus jure mariti poteſt uxorem accuſare adulterii intra 60. dies. 9.
Maritus & mulier ſunt domini dotis di verſo reſpectu. 202.
Maritus, parens, patronus, ſocius, donator, non tenentur in ſolidum, ſed in quantum facere poſſunt. 53.
Mater, quæ non petit tutorem filio impuberi, repellitur a legitima ejus hereditate. 64.
Matrimonium non eſt inter ſervos & ancillas. 331.
Mediæ ſententiæ. 144.
Miles poteſt heredem inſtituere ad tempus, vel ex tempore. 73. 74.
Miles poteſt pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus, decedere. 76.
Minor in delictis in integrum non reſtituitur, ſed mitius punitur. 10. 11.
Minor 25. annis in integrum reſtituitur in actionibus pœnalibus. 9.
Mora modici temporis non nocet. 51.
Mora non committitur, ſi nemo fuit cui ſolveretur. 329.
Morbus ſonticus dat locum redhibitioni. 303.
Morbus ſonticus judicium diffindit. *ibid.*
Morbus quid diſtet a vitio? *ibid.*
Morbus comitialis. 344.
Morio ſtultus, moriones in delitiis. 302.
Moria vitium animi. *ibid.*
Mulæ in uſu ad lecticas. 334.
Mulier repudiata infenſa viro. 45. 46.
Mulier non juvatur Vellejano res ſuas obligando pro dote filiæ. 293.
Mutatio voluntatis non præſumitur niſi probetur. 59.
Mutuum non contrahebatur ſine pignore, vel fidejuſſore. 31. 207.
Myops eſt luſcitioſus. 304.

N.

NAturali ex obligatione non naſcitur actio, ſed ſolutum repeti non poteſt. 25.
Navis eſt, cujus carina eſt. 190.
Nomine in dotem dato, an uſuræ ſecutæ poſt nuptias ſint in dote? 43.
Nomen debitoris pignori dari poteſt. 220. 253. 254.
Nomina non veniunt in judicium familiæ erciſcundæ. 276.
Nuptiæ prohibentur inter tutorem ejusque filium, & pupillam. 37. 38.
Nuptiæ non permittuntur inter tutorem & pupillam, niſi poſt 25. annum, & redditis rationibus. 82.

O.

OBligatione generali non veniunt quæ veriſimiliter quis ſpecialiter obligaturus non fuit. 253.
Officium judicis eſt vice actionis. 194.
Officium judicis, & quæ in eo veniant? 320. 321.
Omiſſa in prima inſtantia poſſunt ſupplerì in cauſa appellationis. 364.

P.

PActum vulgare quodnam ſit in dote, & in pignoribus? 44.
Partus abacti pœna. 45.
Partus ancillæ ſequitur matrem. 201.
Pater poteſt pupillariter ſubſtituere filio impuberi, inſtituto, vel exheredato. 74.
Pater filio inſtituto, vel exheredato, tutorem dare poteſt. 58.
Paupertas pro hereditate. 77.
Paupertas & egeſtas quid diſcrepent? 175.
Patrono præterito teſtamento liberti datur bonorum poſſeſſio contra tabulas in ſemiſſem. 70.
Peculiù caſtrenſe in quibus conſiſtat? 75. 76.
Petitio hereditatis eſt actio in rem, per quam actor intendit hereditatem ſuam eſſe. 86.
Petitio hereditatis datur etiam adverſus poſſeſſorem rerum ſingularum. 90.
Petitio hereditatis datur adverſus eum, qui pro herede vel poſſeſſore poſſidet. 92.
Petitio hereditatis non datur adverſus titulo poſſidentem. *ibid.*
Petitio hereditatis datur adverſus eum, qui dolo deſiit poſſidere. 92. 113.
Petitio utilis hereditatis datur adverſus emptorem hereditatis, & fideicomiſſarium, cui reſtituta eſt hereditas. 93. 149.
Petitio hereditatis datur adverſus eum, qui ſe liti obtulit. 96. 134.
Petitione hereditatis veniunt fructus percepti poſt litem conteſtatam. 106.
Petitio hereditatis eſt actio mixta in rem, & perſonam. 174.
Petitio hereditatis quid diſtet ab actione familiæ erciſcundæ? 120. 145.
Petitio hereditatis non tollitur præſcriptione 30. annorum. 151.
Petitio hereditatis eſt actio præjudicialis. 152.
Petitio hereditatis eſt centumvirale judicium

cium. *ibid.*
Petitio hereditatis eſt actio bonæ fidei. 153.
Pignus in quo diſtet ab hypotheca? 207. 213.
Pignus rei alienæ non valet, 207. 252. 260. 261. niſi conſentiente domino. 226.
Pignus non perimitur uſucapione. 210.
Pignoris obligatio eſt acceſſoria. 214.
Pignus poteſt accedere tam civili quam naturali obligationi. 214. 223.
Pignus triplex, conventionale, prætorium, & judiciale. 216.
Pignus quid diſtet ab antichreſi? 216. 217.
Pignus pignori dari poteſt. 219.
Pignus non ſolvitur ſoluta parte debiti. 230. 284.
Pignus ſolvitur ſolutione. 277. 294.
Pignus ſolvitur remiſſione debiti. 278.
Pignus ſolvitur acceptilatione. 279.
Pignus pacto contrahitur, & ſolvitur. 281.
Pignus ſolvitur ſolutione, vel ſatisfactione. 282. 283.
Pignus ſolvitur obſignatione. 283.
Pignus ſolvitur vendito pignore conſenſu creditoris. 284. 286.
Pignus ſolvitur redditione chirographi, vel pignoris, 290.
Pignus ſolvitur confuſione. 291.
Pignoris periculum pertinet ad debitorem. 232.
Pignus contrahi poteſt etiam per privatam ſcripturam ſine die & conſule. 241. 242.
Pignus aliud expreſſum, aliud tacitum. 242.
Pignus rei litigioſæ non valet. 250.
Plantæ & ſata ſolo cedunt. 202.
Pœnitentia crimen non purgatur. 309.
Pœnæ ad exemplum. 36.
Polypus, polypoſus. 305.
Pontificum cognitio erat monumentis, & locis religioſis. 137.
Poſſeſſionis cauſam nemo ſibi mutare poteſt. 146.
Poſſeſſor conventus actione in rem tenetur reſtituere rem cum omni cauſa. 166.
Poſſeſſor conventus actione in rem præſtat dolum & culpam. 179.
Poſſeſſor conventus actione in rem, qui litis æſtimationem præſtitit, ſtatim fit dominus rei. 184.
Poſſeſſor conventus & damnatus, ſi rem non reſtituat, cogendus eſt manu militari. 194.
Poſſeſſor in actione in rem non cogitur docere de titulo. 196.
Poſſeſſorium non poteſt cumulari cum petitorio. 292.
Poſtliminium locum habet, non modo in teſtamento facto ante captivitatem, ſed etiam in codicillis factis tempore captivitatis. 15.
Præjudicialis actio quæ ſit? 154.
Præmia, vel ſpes præmiorum, quæ dantur athletis, pignori capi non poſſunt. 253.
Præſcriptio 30. vel 40. annorum non requirit titulum, neque bonam fidem. 200. 205.
Præſcriptio interrumpitur lite conteſtata. 206.
Præſcriptio non adquiritur ex falſo titulo. 205.
Præſes non poteſt emere fundum in provincia. 232. 233.
Prior tempore potior eſt jure in pignoribus, 254. non modo in pignore conventionali, ſed etiam in judiciali. 261.
Prior tempore non eſt potior jure in pignore prætorio. *ibid.*
Privilegia militum ob periculum militiæ. 2.
Prohibitio alienationis non impedit alienationem neceſſariam. 87. 138.
Procurator in rem ſuam non habet actionem mandati. 360.
Publiciana eſt utilis actio in rem. 230.
Pupillus habet tacitam hypothecam in bonis tutoris. 248.

Q.

QUæſtio falſi eſt præjudicialis. 87. 88.
Quæſtio de ſervis habetur, ſi dominus dicatur occiſus a familia. 6. 7.
Querela inofficioſi datur contra heredem ſcriptum. 64.

R.

REdemptores operum. 181.
Redemptus non fit ſervus redemptoris, ſed ei pignori naturali tenetur quoad luat. 16.
Redhibitio eſt reſolutio venditionis. 280. 297. 317. 345.
Redhibitoria eſt ædilitia actio. 365.
Redhibitio datur ob vitium corporis, actio ex empto quanto minoris ob vitium animi. 301.
Redhibitoria habet locum in venditione rerum mobilium & immobilium. 342.
Rei ſuæ non valet depoſitum, nec venditio, locatio, commodatum. 36.
Res empta ex pecunia mea non eſt mea. 200.
Respublica in pignoribus jure privati utitur. 293.

Digitized by Google

S.

SEcundus creditor quando ſuccedat in jus pignoris prioris creditoris? 251. 252.
Servus fugitivus quis ſit? 3. 4.
Servi non audiuntur vel torquentur in caput domini. 12.
Servus redemptus ab hoſtibus manumiſſus a redemptore redit in poteſtatem domini. 16. 17.
Servus quidquid adquirit, domino etiam ignoranti & invito adquirit, præter hereditatem. 26.
Servus communis plurium quidquid adquirit, adquirit dominis pro partibus dominii. 27.
Servorum natio ab emptore ſpectatur. 328.
Servi novitii & veterani. 332.
Servi duo perfugia habebant, aram, & deprecatorem. 336.
Societas perſonæ vice fungitur. 339.
Spadones quinam ſint? 303.
Status cauſa eſt præjudicialis. 88.
Superficiario datur utilis actio in rem. 196.

T.

TAberna pignori data, merces pignori continentur. 240. 241.
Temere, id eſt facile. 121
Tempus opportunum navigationi. 164.
Tertius poſſeſſor non poteſt conveniri, niſi prius diſcuſſo reo principali. 269.
Tignum quamdiu alienis ædibus junctum eſt, non poteſt vindicari. 170.
Tryphoninus ſcripſit libros 21. disput. & notas ad libros Scævolæ. 1.
Tutor præſtat uſuras pecuniæ pupillaris, quam in uſus ſuos convertit. 5. 6.
Tutor, qui pupilli nomine falſum vel inofficioſum teſtamentum dixit, non amittit legatum eodem teſtamento relictum. 20.
Tutor ſibi ſolvere poteſt quod debet, & a ſemetipſo exigere quod debetur. 41.
Tutores, ſi ſint duo vel plures, actione tutelæ tenentur in ſolidum. 60.

V.

VArus diſtortus pedibus. 305.
Vectigalis vel ſuperficiarius fundus poteſt pignori dari. 239.
Venales ſervi nudi proponebantur. 297.
Venatio in fructu. 24.
Venditor præſtat ſervum fugitivum erronem non eſſe, noxave ſolutum eſſe. 3.
Venditio perficitur nudo conſenſu, impletur ſolutione. 412.
Venditor conventus de venditione non poteſt uti præſcriptione fori. 369.
Venditor non tenetur de evictione, niſi lite mota denuntiatus ſit, ut judicio adſit. 377. 380.
Venditio ſervorum & jumentorum cum ornamentis fieri ſolebat. 332.
Venditor tenetur de evictione rei evictæ per ſententiam. 383.
Venditor tenetur de evictione, etiam ſi hoc dictum non ſit, actione ex empto. 350. 387.
Venditor non tenetur cavere de evictione datis fidejuſſoribus. 351. 383.
Venditor hereditatis non tenetur de evictione rerum ſingularum. 403.
Venditor non tenetur de evictione, ſi emptor culpa ſua, vel per injuriam judicis evictus ſit. 358. 378.
Veſtes ſcenicæ locari & conduci ſolebant. 192.
Vetus quartana impune contemnitur. 300.
Vindicatio eſt certæ rei. 197.
Vindicationis formula. 159.
Vindicatio datur adverſus eum, qui ſe liti obtulit. *ibid.*
Vindicatio eſt actio in rem ſingularis, quæ datur adverſus quemlibet poſſeſſorem. 154.
Viſio, ſenſus animi, vox nota antiquis. 118.
Urbana prædia uti diſtinguantur a ruſticis? 245.
Uſuræ non debentur ex mutuo, niſi ex mora vel ſtipulatione. 4.
Uſuræ centeſimæ modus legitimarum uſurarum. 210.
Uſuras pecuniæ præſtat negotiorum geſtor ex mora. 5.
Uſusfructus ceſſione conſolidatur proprietati. 46.
Uva *la luete*. 307.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google